

ਜੱਸ-ਜੀਵਨ

ਦੀਪੀ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library

Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library has been created with the approval and personal blessings of Sri Satguru Uday Singh Ji. You can easily access the wealth of teaching, learning and research materials on Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library online, which until now have only been available to a handful of scholars and researchers.

This new Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library allows school children, students, researchers and armchair scholars anywhere in the world at any time to study and learn from the original documents.

As well as opening access to our historical pieces of world heritage, digitisation ensures the long-term protection and conservation of these fragile treasures. This is a significant milestone in the development of the Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-Library, but it is just a first step on a long road.

In order to continue conserving, digitising and publishing our numerous literature online, we are asking for your support and involvement.

Please join with us in this remarkable transformation of the Library. You can share your books, magazines, pamphlets, photos, music, videos etc. This will ensure they are preserved for generations to come. Each item will be fully acknowledged.

Digitising our treasures is an ambitious undertaking. Every page, every object, must be photographed individually and with great care. The whole photographic process including lighting, colour temperature, and environmental controls must all be precisely regulated. Post processing is also done with meticulous care including orientation, de-skewing, sizing and finally quality control to ensure the documents reflect the true state of the originals.

To continue this work, we need your help

Your generous contribution and help will ensure that an ever-growing number of the Library's collections are conserved and digitised, and are made available to students, scholars, and readers the world over. The Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-Library collection is growing day by day and some rare and priceless books/magazines/manuscripts and other items have already been digitised.

We would like to thank all the contributors who have kindly provided items from their collections. This is appreciated by us now and many readers in the future.

Contact Details

For further information about the process or your contribution - please contact

Email: NamdhariElibrary@gmail.com

३०३ - ਪਾਠੀ ਸਿਖਸ਼ਣ ਫੋਰੀ 1994 ਟੂ

ਮਹਾਂ:

੧) ਗਿਰਮਨਸਿੰਘ ਮਹਾਂ: ਨਾਗ ਦੇ ਸਤਿ: ਦੇ ਬਚਨ ਨਾਲ ਪੁਤਰ ਦੀ ਦਾਰ -
ਬੰਨ੍ਹਨ ਤੋਂ ਮਾਥੇ ਪਾਠ ਧੂਫਰਾ ਹੁਸ਼ੀ

੨) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕਿਲੇ ਵਾਲੇ ਦੇ ਚੇਮੁਖੀ ੨ ਤਰ

(੨) ਮਹਾਂ: ਗੁਰਦਿਆਨਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਨ

(੨) ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਬ ਦੇ ਮਹੰਤ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਨੇ ਚਾਬੀਆਂ ਦਾ ਕੁਛਾ ਦਿੱਤਾ

੧੦ ਕਾਂਗਰਸ ਇਤਿਹਾਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ੧੮੮੭

੧੧ ਪੁਲਾਸ ਦੀ ਚੁੰਕੀ ਚੁਕੀ

੧੨ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਰਸਿੰਘ ਜੀ ਚੁੰਕੀ ਵਾਲੇ

ਮਹਾਂ: ਗੁਰਦਿਆਨਸਿੰਘ **ਗੁਰਾ ਦੂਜਾ**

੪ ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਮਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰਾਣੀਲਾਲ ਬੈਰਾ ਪਾਤ ੧੨ ਜਾਂ ੧੦

ਮਹਾਂ: ਗੁਰਦਿਆਨਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਗੁਰਦਿਆਨਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ

ਪੁਤਰ ਗੁਰਦਿਆਨਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਗੁਰਦਿਆਨਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ

ਪੁਤਰ ਗੁਰਦਿਆਨਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਗੁਰਦਿਆਨਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ

ਪੁਤਰ ਗੁਰਦਿਆਨਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਗੁਰਦਿਆਨਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ

(੫੮) **ਗੁਰਾ ਦਾਮੋਦਰ** | **ਗੁਰਾ ਦੇ ਅਟਕ ਦਾ ਸਥਾਨ**

ਮਹਾਂ: ਗੁਰਦਿਆਨਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਗੁਰਦਿਆਨਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ

(੫੯) ਮਹਾਂ: ਗੁਰਦਿਆਨਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਗੁਰਦਿਆਨਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ
ਨੇ ਗੁਰੇ ਸਰਸੰਦ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਾਣਵਿਚ ਜਗੀਰ ਰਸਮੇ ਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਕੀਤੇ ਸਥਾਨ

(੬੦) ਕਸੂਰ ਦੇ ਸਰੋਸਰ ਤੇ ਚੌਜ ਕੁਟੀ ਪਠਾਨਾਂ ਦੀ ਨਾਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਸਿੰਘਾ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ

੧੧੧ ਗੁਰਮਤਸਿੰਘਾਂ

ਸ਼੍ਰੀਗੁਰਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੁਰਮਤੀ ਮਤ ਅਨੰਦਕਾਰ

ਗੁਰਮਤੀ ਦੇ ਤੇਜਸਿੰਘ ਕੁਰੀਲਾਲ ਅਨੰਦ

ਬਾ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦਾਮ ਪਤਾ ਦਰਸਨ

ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ

੨੦੨ - ਪਾਠੀ ਸਿਖਸ਼ਣ ਫੋਰੀ 1994 ਟੂ

ਸ੍ਰੀ ੧੦੮ ਹਜ਼ੂਰ ਅਟੱਲ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ

ਵਡਪਰਤਾਪੀ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ

ਜੱਸ-ਜੀਵਨ

ਦੂਜਾ ਭਾਗ

ਲੇਖਕ—

ਤਰਨ ਸਿੰਘ 'ਵਹਿਮੀ'

ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ—

**ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ 'ਵਹਿਮੀ' ਪਿੰਡ ਰਾਮਪੁਰ, ਡਾਕਘਰ ਅਮਰਾਸਰ ਵਡਾ,
ਤਹਿਸੀਲ ਸਰਸਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਹਿਸਾਰ (ਹਰਿਆਣਾ)
ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮੇਲੇ**

ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ ।

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ— ਮਾਘ ੨੦੩੦ ਬਿਕ੍ਰਮੀ, ਜਨਵਰੀ ੧੯੭੬

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ 'ਕਿਸਾਨ', ਬਲੀ ਸਿੰਘ
ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ 'ਦੇਵ' ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ
ਰਾਮਪੁਰ (ਬੁਢੀ ਮਾੜੀ)

ਛਾਪਕ : ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ
ਤੇਜ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ
ਕਟੜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਭੇਟਾ : ਪੰਦਰਾਂ ਰੁਪਏ

ਸਚ ਖੰਡ ਵਾਸੀ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ ।

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ— ਮਾਘ ੨੦੩੦ ਬਿਕ੍ਰਮੀ, ਜਨਵਰੀ ੧੯੮੪

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ 'ਕਿਸਾਨ', ਬਲੀ ਸਿੰਘ
ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ 'ਦੇਵ' ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ
ਰਾਮਪੁਰ (ਬੁਢੀ ਮਾੜੀ)

ਛਾਪਕ : ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ
ਤੇਜ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ
ਕਟੜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਭੈਟਾ : ਪੰਦਰਾਂ ਰੁਪਏ

ਸ ਮ ਰ ਪ ਨ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਪ੍ਰੇਮੀ
ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ
ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਊ

ਏਸੇ ਕਲਮ ਤੋਂ

- ੧ ਨਦੇਤੋਂ ਬਾਦ ਕੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ
- ੨ ਨਦੇਤੋਂ ਬਾਦ ਦਲਮ ਕੁਰੂ ਦਰਸਨ
- ੩, ਵਿਤਿਹਾਸਕ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ
੪. ਸਚਹੁ ਓਰੇ ਸਤ੍ਰੁ ਕੇ
੫. ਪੰਜ ਨਿਰਨੇ
੬. ਕੁਰੂ ਪ੍ਰਥਾ
- ੭ ਇੱਛਾ ਪੂਰਕ
੮. ਸੋਰਠ ਬੀਜਾ
੯. ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ
੧੦. ਸੁਹੇਵਾ ਸਾਹਿਬ
੧੧. ਪ੍ਰੇਮ ਅਖਿਰ (ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ)
- ੧੨ ਜੱਸ-ਜੀਵਨ ਹਿੱਸਾ ਤੀਜਾ (..)
੧੩. ਅੱਖੀਆਂ (..)

ਕਲਮ ਫੌਜੀ ਪਠਾਨ ਕੁੰਦੇ ਪੰ: ੧੦੦ ਤੇ

ਤਤਕਰਾ

ਕਿਥੇ ?

ਕੀ ?

ਕਿਥੇ ?

ਕੀ ?

੧ ਗੁਰ ਮੰਗਲ ਤੇ ਅਰਾਧਨਾ
 ੩ ੧੯੭੯ ਸੰਮਤ ਦਾ ਅਰੰਭ, ਨਾਭੇ ਵਲੋਂ
 ਬੀਰ ਤੇ ਪਾਠ ਬੀਰ ਵਿਚ ਪੁਤਰੇ ਦਾ
 ੧੪ ਹੋਲਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦਾਤਾ ਮਾਤਾ
 ੧੭ ੧੯੭੮ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੇ ਹੋਲ ਦੇ ਭੋਗ
 ਤੋਂ ਬਾਦ
 ੧੮ ੧੯੭੯ ਸਾਲ ਦਾ ਅਰੰਭ
 ੨੦ ਬੀਰ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡ
 ੨੫ ੧੯੭੯ ਸੰਮਤ ਬਿਕ੍ਰਮੀ
 ੩੩ ਸੰਤ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਬਲੇਂ ਬੰਗੀ
 ਪਿਆਰੀ ਮੇਲੇ
 ੩੫ ਸੰਤ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗਿਲਾਨਰਾ
 ਤੇ ਉਸਦੀ ਨਵਿਰਤੀ
 ੪੦ ੧੯੮੦ ਸੰਮਤ ਬਿਕ੍ਰਮੀ
 ੪੩ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਅਕਾਲੀਆ ਤੇ)
 (ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਲੜਾਈ)
 ੫੪ ੧੯੮੦ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਸ੍ਰੀ ਭੋਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
 ਦੇ ਦੋ ਵਾਲ
 ੫੭ ਬਦਰੇਤ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
 ੬੨ ਸਮਸ ਦੇ ਸਿਖ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ
 ੮੧ ਹੋਲਾ ੧੯੮੦ ਬਿ ਬਿਜਲੀਵਾਲ
 ੮੩ ਮਾਤਾ ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ
 ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁਖਤਿਆਰੀ ਤੇ
 ਰਾਈਆਂ ਦਾ ਮਕੱਦਮਾ
 ੮੬ ੧੯੮੧ ਬਿ.
 ੧੨੨ ੧੯੮੧ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦਾ ਹੋਲ
 ੧੨੩ ੧੯੮੨ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਸਾਲ ਦਾ ਅਰੰਭ
 ੧੪੨ ੧੯੮੩ ਬਿਕ੍ਰਮੀ " " "

੧੬੬ ੧੯੮੪ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਸਾਲ ਦਾ ਅਰੰਭ
 ੧੮੮ ੧੯੮੫ " " " "
 ੨੧੧ ੧੯੮੬ " ਦਾ ਹੋਲਾ
 ੨੨੫ ੧੯੮੭ "
 ੨੪੦ ਹੋਲਾ ਸੰਧਵਾ
 ੨੪੨ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ
 " ਬਿ ੧੯੮੮
 ੨੪੬ ਨੀਚ ਚੜੀ
 ੨੪੯ ਅਕਾਲੀਆ ਦੇ ਵਾਹ
 ੨੫੩ ਕੁਸ਼ਕੁਤ
 ੨੫੬ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ
 ੨੫੯ ਰਸਾ
 ੨੬੦ ਮਾਈ ਬਾਗੜਨੀ
 ੨੬੧ ਪਾਠ ਪਰਵਾਹ
 ੨੬੬ ਬਿ ੧੯੮੯
 ੨੬੭ ਵਰਨੀ ਦੀ ਮੁਰਜ਼ਾਈ
 ੨੭੦ ਬਜਰਾ ਵਾਲੇ
 ੨੭੧ ਬੇਬੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ
 ੨੭੬ ਮਿੱਤਾ ? ਕੁਮਿੱਤਾ
 ੨੭੮ ਪੁਤ ਦੀ ਲੰਡ
 ੨੭੭ ਪ੍ਰੇਮ ਖਿਚ
 ੨੭੯ ਹੋਲੇ ਕਿਵੇਂ ਆਓ
 ੨੮੦ ਹੋਲਾ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ
 ੨੮੩ ੧੯੯੦ ਬਿਕ੍ਰਮੀ
 ੨੮੬ ਘੁੰਡ
 ੨੮੮ ਕਦਰਦਾਨ
 ੨੮੯ ਨਦੇੜੇ
 ੨੯੨ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ

ਕਿਥੇ ?

ਕੀ ?

੨੯੭ ਨਿੰਦਕਾਂ ਦਾ ਅੰਤ
 ੨੯੮ ਕੌਮੀ ਅਣਖ
 ੨੯੯ ਗੁਰਮਤ ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ
 ੩੦੧ ਸਿੱਖੀ ਪਿਆਰ
 ੩੦੨ ਪਹਿਲੀ ਸਿਆਮ ਫੋਰੀ
 ੩੨੦ ਸਿਆਮ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ
 ੩੨੬ ੧੯੯੧ ਬਿਕ੍ਰਮੀ
 ੩੪੮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਰਨ ਅਤਿ ਦੁਖੀ
 ਇਕ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ
 ੩੫੬ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਦੋਰਾ
 ੩੬੫ ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪੰਥਕ ਇਕੱਠ
 ੩੬੬ ੧੯੯੨ ਸਾਲ ਦਾ ਅਰੰਭ
 ੩੮੪ ਸਾਲ ੧੯੯੩

ਕਿਥੇ ?

ਕੀ ?

੪੧੩ ,, ੧੯੯੪
 ੪੨੧ ਪਿਆਰ ਕਮਾਈ ਦਾ ਮੁਲ
 ੪੨੫ ਸੇਵਾ ਦੀ ਜਾਰ
 ੪੩੪ ਤੋੜਾ ਕਿਥੇ ਝੜਦੇ
 ੪੩੯ ਅੰਤਰ ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ
 ੪੪੧ ਧੰਨ ਗੁਰ-ਸਿਖ
 ੪੪੨ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਚਨ
 ੪੪੪ ਗੁਰੂ ਲੜ ਜਾਂਦਾ ਜੇ
 ੪੪੫ ਸੁਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
 ੪੪੯ ਧੰਨ ਸਿੱਖ ਧੰਨ ਗੁਰੂ
 ੪੫੧ ਲੋਹ ਦਾ ਸੇਵਕ
 ੪੫੩ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਭੋਲ
 ੪੬੨ ਨਿਕਟੀ ਹੋਇ ਦਿਖਾਵੇ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ ।

ਦੂਜੇ ਹਿਸੇ ਦੀ ਭੁਮਕਾ

ਮੈਂ ਮੁਢੋਂ ਮੰਦਾ ਮਨ ਮਰਜੀ ਦਾ ਮਹਾਂ ਤਮ੍ਹਾਂ,
 ਸਮਾਂ ਗਮਾਂ ਮੁਸਕਲਾਂ ਦਾ ਮੋਰੇ ਤੇ ਬਮਾਹੁ ਰਿਹਾ ।
 ਈਨ ਦਇਆਲ ਦਇਆ ਨਿਧ ਦਰਦੀ ਦਿਆਲ ਦਿਲ,
 ਦੇਖ ਦੇਖ ਦੂਢ ਦੁਰਮਤੀਏ ਦੇ ਦਾ ਰਿਹਾ ।
 ਵਡ-ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਆਪ ਥਾਪ ਬਣ ਬਾਪਣਾ ਦੇ,
 ਮੋਟ ਕੇ ਅਮਾਪ ਪਾਪ ਛਾਪ ਸਹੀ ਲਾ ਰਿਹਾ ।
 ਵੇਖ ਅਸਚਰਜ ਹੋਵਾਂ ਅਤਿ ਉਚੀ ਸ਼ਾਨ ਰੋਗੀ,
 ਕਿਥੇ ਮੈਂ 'ਵਹਿਮੀ' ਕੂਰ ਰਹਿਮ ਕੀ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ।

ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਸੇਵਕ ਰਹੇ ਸਰਨਾਈ ਸਦਾ,
 ਕੂਰਵਾਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਕੁਰਸਰਨ ਹਾਂ ।
 ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਰਨ ਰਿਹਾਂ ਪਈ ਕੋਈ ਬਿਪਤਾ ਨਾ,
 ਬਿਪਤਾ 'ਚ ਘਿਰਿਆ ਹੋ ਗਿਆ ਤੀਕ ਮਰਨ ਹਾਂ ।
 ਕੂਰ ਮਿਹਰੋਂ ਕਿਸੇ ਅੱਖੋਂ ਹੁਸ਼ਨ ਨਾ ਦਿਲ ਦਾਇਆ,
 ਬਿਪਤਾ ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਲਾਹਣਾ ਸਿੱਖਿਆ ਜਰਨ ਹਾਂ ।
 ਕੂਰ ਮਿਹਰੋਂ ਲਿਖ ਰਿਹਾ, ਦਿੱਤੀ ਵਡਿਆਈ ਕੂਰ,
 ਤਾਹੀਂ ਅਨਤਰਨਾ ਮੈਂ ਹੋਇਆ ਜੇਕਰ ਤਰਨ ਹਾਂ ।

ਮੇਰੀ ਬੰਸਾਵਲੀ

ਪਿੰਡ ਸਹਿਸਰਾ ਕੁਰਾਇਆ, ਜੋ ਰੋਲੀ ਸਾਹਿਬ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮੀਲ
ਲਹਿੰਦੇ ਤੇ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਚੜ੍ਹਦੇ। ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਦਾ ਪਿੰਡ ਹਿੰਦੂ ਚੰਕ
ਸਹਿਸਰੇ ਤੋਂ ਇਕ ਕੋਹ ਪਹਾੜ ਦੀ ਤਰਫ਼।

ਸਹਿਸਰਾ ਕੋਤ ਕੁਰਾਇਆ,
ਸਾਹੋ, ਚੂਹੜ, ਹਿੰਦੂ, ਆਕੀ, ਹਕੀਮ ਚੰਦ, ਕਜਾ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ,
ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਸੋਭ ਸਿੰਘ, ਤਰਨ ਸਿੰਘ

ਤਰਨ ਸਿੰਘ

ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ, ਬਲੀ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ।

ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ

ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ।

ਬਲੀ ਸਿੰਘ

ਕੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਤੇਜ ਸਿੰਘ,

ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ

ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ

ਸੇਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਦਹਿਮੀ'

1

1
1
1
1

1

1

1

1

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ

ਵਡ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਦਾ

ਜੱਸ-ਜੀਵਨ

(ਦੂਜਾ ਭਾਗ)

ਕੁਰਮੰਗਲ ਤੇ ਅਰਾਧਨਾ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਦਾਸ ਤੇਰੇ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਰਿਏ ਕਰਿ ਪਰਗਾਸੁ ॥
ਤੁਮ੍ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੱਖਨ ਕੰ ਨਾਸੁ ॥੧॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੬ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਹਮਰੇ ਪਿਤਾ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਦੇਹੁ ਮਤੀ ਜਸੁ ਕਰਾ ॥
ਤੁਮ੍ਹਰੇ ਸੰਗਿ ਲਗੇ ਸੇ ਉਧਰੇ ਜਿਉ ਸੰਗਿ ਕਾਸਟ ਲੋਹ ਤਰਾ ॥ ੨ ॥

ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੬ ॥

ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਮਾਨੀ ॥
ਮੇਰੇ ਹੀਅਰੇ ਸਤਿਗੁਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ
ਮਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਖਾਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਹੋਵਹੁ ਜਨ ਉਪਰਿ
ਜਨ ਦੇਵਹੁ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ ॥

ਕੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੨

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਰਾਜਨ ਮਹਿ ਤੂੰ ਰਾਜਾ ਕਹੀਅਹਿ ਭੂਮਨ ਮਹਿ ਭੂਮਾ ॥
 ਠਾਕੁਰ ਮਹਿ ਠਾਕੁਰਾਈ ਤੇਰੀ ਕੰਮਨ ਸਿਰਿ ਕੰਮਾ ॥ ੧ ॥
 ਪਿਤਾ ਮੇਰੇ ਬਡੇ ਧਨੀ ਅਗਮਾ ॥
 ਉਸਤਤਿ ਕਵਨ ਕਰੀਜੈ ਕਰਤੇ ਪੇਖਿ ਰਹੇ ਬਿਸਮਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸੁਖੀਅਨ ਮਹਿ ਸੁਖੀਆ ਤੂੰ ਭਹੀਅਹਿ ਦਾਤਨ ਸਿਰਿ ਦਾਤਾ ॥
 ਤੇਜਨ ਮਹਿ ਤੇਜਵੰਸੀ ਅਹੀਅਹਿ ਰਸੀਅਨ ਮਹਿ ਰਾਰਾ ॥ ੨ ॥
 ਸੁਰਨ ਮਹਿ ਸੁਰਾ ਤੂੰ ਕਹੀਅਹਿ ਭੰਗਨ ਮਹਿ ਭੰਗੀ ॥
 ਕੁਸਰਨ ਮਹਿ ਤੂੰ ਬਡੇ ਕ੍ਰਿਸਤੀ ਜੰਗਨ ਮਹਿ ਜੰਗੀ ॥ ੩ ॥
 ਬਰਤਨ ਮਹਿ ਤੂੰ ਬਰਤਾ ਕਹੀਅਹਿ ਆਹਾਰਨ ਮਹਿ ਆਚਾਰੀ ॥
 ਸਾਹਨ ਮਹਿ ਤੂੰ ਸਾਹਾ ਸਾਹਾ ਵਾਪਾਰਨ ਮਹਿ ਵਾਪਾਰੀ ॥ ੪ ॥
 ਦਰਬਾਰਨ ਮਹਿ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰਾ ਸਰਨ ਪਾਲਨ ਟੀਕਾ ॥
 ਲਖਿਐ ਭੇਤਕ ਭਨੀ ਨ ਜਾਈਐ ਭਨਿ ਨ ਸਕਉ ਸੀਕਾ ॥ ੫ ॥
 ਨਾਮਨ ਮਹਿ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮਾ ਗਿਆਨਨ ਮਹਿ ਗਿਆਨੀ ॥
 ਸੁਗਤਨ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਭ ਜੁਗਤਾ ਇਸਨਾਨਨ ਮਹਿ ਇਸਨਾਨੀ ॥ ੬ ॥
 ਸਿਧਨ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਭ ਸਿਧਾ ਬਰਮਨ ਸਿਰਿ ਕਰਮਾ ॥
 ਆਗਿਆ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਭ ਆਗਿਆ ਹੁਕਮਨ ਸਿਰਿ ਹੁਕਮਾ ॥ ੭ ॥
 ਜਿਉ ਬੋਲਾਵਹਿ ਤਿਉ ਬੋਲਹੁ ਸੁਆਮੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਨ ਹਮਾਰੀ ॥
 ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਨਾਨਕ ਜਸੁ ਗਾਇਓ ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਅਤਿ ਪਿਆਰੀ ॥

ਸਾਰਗ ਮ: ੫ ॥

ਮੇਰੈ ਕੁਰਿ ਮੇਰੈ ਸਭਾ ਉਤਾਰਿਆ ॥
 ਤਿਸੁ ਕੁਰ ਕੈ ਜਾਈਐ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਉ ਵਾਰਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕੁਰ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਪਿਉ ਇਨ੍ਹੁ ਰਾਤੀ ਕੁਰ ਕੇ ਬਰਨ ਮਨਿ ਧਾਰਿਆ ॥
 ਕੁਰ ਕੀ ਪੁਰਿ ਕਰਉ ਨਿਤ ਮਜਨੁ ਕਿਲ ਵਿਖ ਮੇਲੁ ਉਤਾਰਿਆ ॥ ੧ ॥
 ਕੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਕਰਉ ਨਿਤ ਸੇਵਾ ਕੁਰੁ ਅਪਨਾ ਨਮਸਕਾਰਿਆ ॥
 ਸਰਬ ਫਲਾ ਦੀਨੈ ਕੁਰਿ ਪੂਰੇ ਨਾਨਕ ਕੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰਿਆ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਹਲੇ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਨਿਰਕੁਣ ਕਉ ਸੰਗਿ ਲੋਹੁ ਰਲਾਏ ॥
 ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮਹਿ ਟਹਲੈ ਲਾਏ ॥

੧੯੭੮ ਸੰਮਤ ਦਾ ਆਰੰਭ

ਸਾਰਕ ਮਹਲਾ ੫

ਨਿਰਮਲ ਭਏ ਉਜਲ ਜਸੁ ਗਾਵਤ ਬਹੁਰਿ ਨ ਹੋਵਤ ਕਾਰੋ ॥
 ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਡਰੀ ਰਾਚੀ ਭੋਟਿਉ ਪੁਰਖੁ ਅਪਾਰੋ ॥
 ਤੇਰੀ ਕੀਰਤਿ ਕਰਮ ਕਮਾਉ ॥

ਗੁਰਵਾਕ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਆਰੰਭ ਦਾ ਮੰਗਲ ਕਰ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਾਕਾਂ ਦਾ ਹੀ ਭਾਵ ਅੰਦਰ
 ਵਸਾ ਤੇ ਆਸਰਾ ਲੈ ੧੯੭੮ ਸਾਲ ਦਾ ਆਰੰਭ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜੱਸ-ਜੀਵਨ ਲਿਖਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਗਰਜ ਨੂੰ ਬਿ ਮੈਂ ਭੀ ਇਹ ਗੁਰ ਜੱਸ ਉਜਲ ਕਰ ਕਿਵੇਂ ਮੇਲਾਂ ਭਰਿਆ ਨਿਰਮਲ
 ਹੋਵਾਂ ਤੇ ਫੇਰ ਕਾਲਾ ਹੋਣ ਦੇ ਸੁਭਾਉਂ ਬਚ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਇਹ ਗੁਰ ਕੀਰਤ ਦਾ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਰਵਾਂ।

ਨਾਭੇ ਵਲੋਂ ਬੀੜ ਤੇ ਪਾਠ ਬੀੜ ਵਿਚ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਮੁਕਤਸਰ ਭੀ ਕੁਝ ਨਾਭੇ ਦੇ ਰਾਜੇ ਵਲੋਂ ਸਰੀਰ ਪੁਜੇ ਤੇ ਬੀੜ ਮਠਾਤ
 ਤੇ ਕਾਰ ਵਿਚ ਭੇਟਾ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਰਾਜੇ ਰਿਪੁਦਮਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭੇ ਸੱਦੇ ਸੀ
 ਏਦੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਭੇਟਾ ਕੁਝ ਵਸਤਾਂ ਤੇ ਬਸਤ੍ਰ ਮਾਇਆ ਕੀਤੇ ਸੀ, ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ ਕੀਤੀ
 ਸੀ, ਮੈਂ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਕਿਸੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਕੁਝ ਸਰੀਰ ਭੇਜਣੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ
 ਸੀ ਨਿਮਾਣੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਮੇਲੇ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਦੇਵਾਓ। ਇਸ ਹੱਲੇ ਤੇ ਇਹੋ ਕਿਹਾ
 ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਮੇਲੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਰਾਜੇ ਭਜਨ ਪ੍ਰਫਿਰਾ ਸੀ। ਟਿੱਕੇ ਦੇ ਜਨਮ
 ਬਾਦ ਸਾਧਾਂ ਤੋਂ। ਟਿੱਕੇ ਦਾ ਜਨਮ ੫ ਅੰਸ ੧੯੭੬ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਹਾਤਮਾ ਮਾਈ 1919 ਈ
 ਹੁਕਮੀ ਬਰਿਆ ਵਾਲੀ ਸਮੇਤ ਸਾਧਾਂ ਜਾਂ ਛਕਾਇਆ ਸੀ, ਜਵਾ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਮਹਾਰਾਣੀ ਸਰੋਜਨੀ
 ਦੇਵੀ ਦੇ ਸੱਦੇ ਤੇ।

ਇਹ ਮਹਾਰਾਣੀ ਮੇਜਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਰਾਏਪੁਰੀਏ ਦੀ ਧੀ ਸੀ ਤੇ ਬੜੀ ਸਤਸੰਗਣ ਸੀ।
 ਮਾਈ ਹੁਕਮੀ ਵਰਿਆ ਵਾਲੀ ਤੇ ਕਿਜਨੀ ਖੰਨੇ ਦੀ ਤੇ ਕੁਰਦੇਈ ਖੁੰਡੀ ਦੀ ਰਲ ਬੀਰਤਨ ਕਰਦੀਆਂ
 ਸੀ। ਕੁਰਦੇਈ ਦੀ ਸਰੋਜਨੀ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਸਾਕਾਦਾਰੀ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਰਾਜਰਾਣੀ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਦੀ ਬੁਝ
 ਸੀ ਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਹੁਕਮੀ ਦੇਕ ਸਮੇਂ ਨਾਭੇ ਗਿਆ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਤੂੰ ਬਾਰੂਦੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ
 ਧਾਰਨਾ ਕਰ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਰਾਣੀ ਰਜਨ ਪ੍ਰਫਿਰਾ ਸੀ ਮਹਾਤਮਾ ਤੋਂ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਏ ਸਤ
 ਭੇਟਾ ਪੂਜਾ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਰਾਓ।

ਗਰਭ ਹੋਏ ਰਾਜੇ ਮੇਮਾਂ ਤੋਂ ਪੇਟ ਸੋਝੇ ਨਾਲ ਵਿਖਾਇਆ। ਮੇਮਾਂ ਕਿਹਾ ਲੜਕੀ ਹੈ।
 ਮਹਾਤਮਾ ਕਹੇ ਲੜਕਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦੇ ਪੁੱਤਰ
 ਵਿਤਾ ਸੀ। ਮਹਾਤਮਾ ਕਿਹਾ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਲੱਭ ਨਹੀਂ ਤੇ ਬਚਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਹ।
 ਇਸ ਪ੍ਰਤੀਤ ਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈ। ਟਿੱਕੇ ਜਨਮੇ ਤੇ ਰਿਪੁਦਮਨ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤ

ਛਕਾਨ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਭ ਨੂੰ ਟਿਥੇ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਾ ਕਿਹਾ, ਦੇਖੋ ਮੇਰਾ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਲਤ ਹੋਇਆ ਮਹਾਰਾਮਾ ਦਾ ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਟਿਥੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਦੀ ਭੈਣੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਕੀਤੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਕਾਰ ਪਪ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਕੁਝੀਆਂ ਜੰਗ ਤੇ ਬਾਲਣ ਲੋਹ ਦੇ ਜੋੜ ਬੀੜ, ਸਟ ਸਿੰਘ ਸਭੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰੋਲਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਰਿਪੁਦਮਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕੁਝ ਸਿਖਾਇਆ ਭੀ। ਪਰ ਰਾਜੇ ਕਿਹਾ, ਕੁਝ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ ਛਪੀ।

“ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੋਇਆਂ ਦੋਸ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਪਾਪ ਨਹੀਂ,
ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਮੈਂ ਲੋਹ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹਾਂ।
ਲਖ ਵਾਰੀ ਆਖਨਾ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਰੀ ਆਖਨਾ ਮੈਂ,
ਪੰਕਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹਾਂ ਮੈਂ ਪੰਕਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹਾਂ।”

ਓੜੇ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਡਰਾਈਵਰ ਭੀ ਇਕ ਦੁਮਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਭੋਜਿਆ ਰਾਜੇ।

ਹੈਲੇ ਦੇ ਭੋਰ ਬਾਅਦ ਦੋਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬੁਪਾਟੇ, ਖੂਨ੍ਹਟਾ ਮੁਰਾਦਵਾਲੇ ਭੰਡ ਵਾਲੀ ਨੀਲਿਆਂ ਵਾਲੇ, ਚੌੜ ਚੌੜੇ ਵਡੇ ਤੀਰਥ ਪੁਜੇ ਤੇ ਕੁਝ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਤੇ ਕੁਝ ਸਾਧਾਰਨ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੰਡ ਪਾਏ। ਹਵਨ ਕੀਤਾ। ਰਿਆਸਤ ਬਹਾਵਲਪੁਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਕਈ ਨਕਰੀ ਦਰਸਨ ਦੇ ਬੀਰਾਨੇਰ ਦਾ ਦੋਰਾ ਕਰਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ। ਵੈਸਾਖੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਏ ਕੁਝ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੰਡ ਪਾਏ। ਇਸ ਸਾਲ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲੋਂ ਨਿਮਾਣੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕੁਝ ਅਗੇ ਪਾਇਆ। ਸਤਿਜੁਗ 'ਚ ਛਪਵਾਇਆ। ਪੰਜ ਹਾਠ ਤੇ ਦਸ ਹਾਠ ਤਕ ਕੀਤਾ।

ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਾਠ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਤੇ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਆਏ ਪਦਾਰਥ ਵਲੋਂ ਟੋਰੇ ਸੀ। ਇਸ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਹਵਨ ਤੇ ਭੰਡਾਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਨਾਭੇ ਦੇ ਰਾਜੇ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਅਹਿਲਕਾਰ ਭੀ ਆਏ ਤੇ ਭੈਣਾ ਭੀ ਆਈ। ਭਾਵੇਂ ਬੀੜ ਵਿਚ ਵਜੇ, ਤੇ ਪਾਠ ਹੋ ਰਹੇ ਸੀ ਤੇ ਕਾਰ ਤੇ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਜਾ ਦਰਸਨ ਦੇਂਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਆਮ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਸਤਿਜੁਗ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਭ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ।

ਸੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੋਮਾ ਵਡਾਲਾ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਇਸ ਕਾਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਡਰਾਈਵਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਖੇ ਸੀ। ਜੋ ਹੁਣ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਾਲਨੀ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਬੰਬੇ ਨੇਦਾਂ ਦੇ ਖੂਨ੍ਹ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬੀਬੀ ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਡੇ ਸੰਤ ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰਖ ਲੋਹੇ ਦੇ ਕੜਕੇ ਤੇ ਪ੍ਰਦ੍ਰਿਏ ਬਨਾਉਣੇ ਦਸੇ

* ੨੫ ਮਾਘ ਸੰਮਤ ੧੯੮੩ ਨੂੰ ਇਸ ਨੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਲਵਾਇਆ ਸੀ। ਰਾਜ ਤਿਆਗ ੨੫ ਹਾਠ ੧੯੯੦ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਕੁਟਲੀਤੀ ਕਰ। ਪੰਜ ਸਰਕਾਰ ਪਾਇਆ ਸੀ ਇਹ ਅਕਾਲੀਆ ਦਾ ਪੀਏ ਹੈ। ਦੁਖਿਯਾ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਵਿਚ ਖੂਨਾ ਹੈ। ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਹਾਠਮਥ ਖਿਆਲਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨ ਭਾਉਂਦਾ ਸੀ।

ਸੀ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਸੁਭਾ ਤੇ ਖਸ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਵਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸੋ ਸਿਖ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ੧੪੦ ਸਿੱਖ

ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਵਡਾ ਹਵਨ ਕੰਡ ਬਣਾ ਦੋ ਧਾਰਾਂ ਘਿਉ ਦੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸੀ ਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਜਲ ਦੀ ਧਾਰਾ ਦਾ ਛਟਾ ਭੀ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਲਕੜੀ ਬੋਰੀ ਜਾਂ ਪਲਾਸ ਦੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਹਵਨ ਦੀ ਸਮਗ੍ਰੀ—੧. ਗਿਰੀ ਖਪਾ, ੨ ਸੰਗੀ, ੩ ਬਦਾਮ, ੪ ਫੁਹਾਰੇ, ੫ ਇਲਾਚੀ ਛੰਟੀ, ੬ ਲੋਂਗ, ੭ ਚੰਦਨ ਸੁਰਖ, ੮ ਚਿਕੂ, ੯ ਕੇਸਰ, ੧੦ ਕਸਤੂਰੀ, ੧੧ ਮਥਰਾ, ੧੨ ਛੜ, ੧੩ ਇੰਦ੍ਰ ਜੋ, ੧੪ ਸੋਧਰ, ੧੫ ਮੁਸ਼ਕ ਕਾਫੂਰ, ੧੬ ਫੁਗਲ, ੧੭ ਦੇਸੀ ਜੋ, ੧੮ ਤਿਲ, ੧੯ ਰੰਜ ਪਤ੍ਰ, ੨੦ ਖੰਡ ਦੇਸੀ, ੨੧ ਚੰਦਨ ਸਫੇਦ, ੨੨ ਘਿਉ, ਇਹ ਵਸਤਾਂ ਹਲਾ ਕੁਟ ਸਮਾ ਰਖੀਆਂ ਸੀ। ਜੋ ਕਤਰ ਨਾਲ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸੀ ਤੇ ਸਾਬਰ ਨਰੋਲ ਕਪੜੇ ਖਦਰ ਦੇ ਹੋਤੇ 'ਚ ਲਪਟ ਪਾਏ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਅਵਾਜ਼ੇ ਉਠਦੇ ਸੀ।

ਅੰਤਲੇ ਦਿਨ ਹਵਨ ਦੇ ਸਾਥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੀ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਜਪੁ ਜਾਪੁਸਵਈਏ ਪੰਜ ਵਾਰ, ਸਰਾਬਕ ਸੁਧ, ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਸਾਰਾ ਤੇ ਚੰਪਈ ਪੁਨ ਰਾਛਸ ਤੇ ਲੈ ਅਤਿਲ ਤਕ ਪੜ੍ਹ ਪੁੱਜਾ ਸਿੰਘਾਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਹੱਕਾ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿਖ ਸਜਣਾ ਹੋਵੇ, ਭਜਨ ਪੁਛੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੇ, ਕਛਹਿਰੇ ਧਰਨ ਕਰੇ। ਬਹੁਤ ਸਰਕਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਭੇ ਵਲੋਂ ਆਇਆ, ਤੇ ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ ਆਇਆਂ ਭਜਨ ਪੁਛਿਆ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੀ ਛਕਿਆ। ੭੦੦ ਅਖੰਡ ਤੇ ਦੋ ਸੌ ਸਧਾਰਨ ਭੋਗ ਪਏ ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਸ ਹਾੜ ਦੇ।

੧੯੭੮ ਬਿ:

ਨਾਭੇ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਵਲੋਂ ਆਈਆਂ ਵਸਤਾਂ ਕਾਰ ਤੇ ਬੀੜ ਤੇ ਹੋਰ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਆਦਿ ਤੇ ਟਿੱਕੇ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗੁਰਮੀ ਦੇ ਵਰਤੇ ਮੇਮਾਂ ਦੇ ਲੜਕੀ ਕਹਿਣ ਦੀ ਸਭ ਵਾਰਤਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਅਗੋਂ ਉਸ ਬੀੜ ਵਿਚ ਨੈਮ ਚਾਲੀਆਂ ਤੇ ਪਾਠ ਭੀ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਹਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਤੇ ਭਜਨ ਪੁਛਣ ਵਾਲ ਨੂੰ ਮਰਜਾਦਾ ਦਸ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਮਾਸ, ਸਰਾਬ ਨਹੀਂ ਪੀਣਾ ਖਾਣਾ, ਹੁੰਕਾ ਤੇ ਮੁੰਡਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਨਾਮ ਦਾਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਰਹਿਣਾ, ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਸਫ਼ਲਾ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਰਖਣਾ। ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਵਰਤਨਾ, ਲੈਣਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਇਹ ਪਾਠ ਪਹਿਲੀ ਜੇਠ ਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਸੀ, ਕੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕਲੀਆਂ ਪਾ ਅਰਿਭੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਜੇ ਨ ਅਪੜੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਪਾਠੀ ਆਪ ਤੇ ਦੂਜੇ ਅਨੇਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਿਖੀ ਵਰਨ। ਤੀਜੇ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਆਮਪੁਰ, ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਸਰੋਮਣੀ ਲਈਆਂ, ਚਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੀ, ਤੇ ਕੁਝ ਸੇਵਕ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਚੋਂ ਲਏ ਪੋਥੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਲੰਗਰ ਪਹਿਰੇ ਲਈ। ਫੇਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਪੁੱਜੇ ਤੇ ਹਰ ਗ੍ਰੰਥ

*ਪਰ ਉਹ ਸੱਚੇ ਸੱਚੇ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਜੇਠਾਂ ਲੈ ਇਹ ਇਕ ਰਾ ਹੋਵੇ ਹਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ।

ਸਾਹਿਬ ੨-੩ ਖੇਲੇ। ਕੁਲ ਕੀਤੇ ਆਪ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਪੰਥ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ।

ਅੱਗੋਂ ਸੈਣ ਤੇ ਭਾਦਰੋਂ ਆਪਣਾ ਰਾਹਲੀਆ ਨਿਤਨੇਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਥੀਤ ਵਿਚ ਹੀ ਕੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਛੋਨਾਂ ਕੱਪਰਾਂ ਵਿਚ ਅਰੰਭਿਆ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ। ਮਾਤਾ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਵਖ ਛਪਰੀ ਵਿਚ ਨੇਮ ਕਰਦੇ। ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਭਾਛੇ ਮਾਂਜਦੇ। ਕਥਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਦੀ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਰਾਮਾਇਣ ਦੀ ਕਰਦੇ ਸਭ ਅਠੀਂ ਪਹਿਰੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਦੇ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਤਪ ਕਰਦੇ। ਸਵਾਦੇ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਤੇ ਰਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰਨ ਦੇ ਜਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਪਾਠ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ, ਹੋਰ ਆਹਰ ਨਾ ਰਖਦੇ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦ 'ਚ ਸੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਧੂੜ 'ਚ ਲੇਟਦੇ ਸੀ।

ਉਚੇਚਾ ਸੱਦਾ ਦੇ ਇਸ ਰਾਹਲੀਏ ਨੇਮ ਵਿਚ ਸੰਤ ਕਿਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਹੁਕਮਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਦਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਬੜੇ ਤਪ ਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਾਲੇ ਸੀ ਇਹ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਦੇ 'ਸੇਰ ਹੁੰਦਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਜਨ ਪੁਣ ਤੇ ਮੁੱਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਭਰ ਫੇਰ ਸੰਤ ਭੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਚੂਪ' ਦੀ ਸੰਗਤ ਗਿਲੀਂ ਬਰ ਐਥੇ ਅਡੇਲ ਤੇ ਮਛਨ ਰਿਹਤੀ ਵਾਲੇ ਹੋਂਦੇ ਰਹੇ ਸੀ। ਕਿ ਰੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਆ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਫੇਰ ਤਿਲੇ ਤੇ ਕੁਰੂ ਚੱਕ ਤੇ ਮਾਥੇ ਸਿਖਾਟੀ ਆਦ ਅੰਦਰੀਂ ਵਝ ਇਕ ਰੁਸ ਬੇਦੁਗੀ ਬਰ ਮਸਤ ਹੋਂਦੇ ਰਹੇ ਸੀ। ਘਰ ਬਾਹਰ ਦੀ ਸੁਧ ਕੂਲ ਦੇਹ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਭੀ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋਂਦੇ ਰਹੇ ਸੀ। ਕਰਮੀਆਂ ਦੀ ਬਹਾਰੇ ਨੌੜੀ ਪੈਰੀਂ ਤੇ ਪਿੰਡ ਪਹਿਲੀਆਂ 'ਚ ਦੇੜਦੇ ਕੜਕਦੀ ਦੁਪਹਿਰੇ ਪਿਤ ਬੇਨੁ ਚੱਕਰ ਲਾਏ ਮਸਤ ਹੋਂ ਡਿਗਦੇ ਤੇ ਫੇਰ ਉਠ ਦੌੜ ਜਾਂਦੇ ਕਦੀ ਦਿਨ ਨਾ ਕੁਝ ਪੀਂਦੇ ਨਾ ਖਾਦੇ। ਸਮੇਂ, ਮਦਾਰ, ਵਰਨੀ ਵੀ ਕੱਦੀ ਵਾਰ ਕਦੀ ਕਦੀ ਦਿਨ ਆਏ ਰਹਿੰਦੇ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਝੇ ਸਰਧਾਲੂ ਰਹੇ ਕਿ ਵਰਨਾ ਹੋਂ ਹੱਥੀ ਚਕੀ ਨਾਲ ਆਟਾ ਪੀਹ ਕਿਲੇ ਉਠ ਤੇ ਲੰਦ ਖਪ ਕੱਦਾ ਜਾ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਲਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਜਾ ਪਾਏ। ਸੰਤ ਜੀ ਮਸਤੀ ਆਈ ਸਭ ਵਹੀਆਂ ਪਾੜ ਕੇਠੇ ਵੇਚ ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਛਕਾ ਦਿਤੇ ਸੀ ਤੇ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਮੋਬਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਸਾਹੁਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਰ ਕੇਠੇ ਮੁਫਤ ਵਾਪਸ ਕਰਾਏ ਸੀ। ਇਹ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਉਹਨੀਂ ਘਰੀਂ ਵਸਦੇ ਸੀ ਤੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਆਏ ਸੀ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਕੁਝ ਸਾਧਾਂ ਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਬਾਰ ਭੇਜ ਕੁਥਿੰਦੇ ਗੜ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਧਾਂ ਸਮੇਤ ਥੀਤ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬੜੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਅਭਰਾ ਭੁੱਪਰ ਤੇ ਸੁਖ ਅਮਥਾਨ ਦਿਤਾ ਸੀ ਜੇ ਸਾਧਾਂ ਤੋਂ ਸੰਤਾਂ ਜੋਗ ਰੀਝ ਨਾਲ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ।

ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੈਂਜ ਨਾਲ ਕਦੀ ਵਾਰ ਕਲੇ ਨਿਰਤ ਕਰਦੇ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕੱਲੇ ਕਦੀ ਵਾਰ ਸਬਦ ਤੇ ਸੁਰ ਦੇ ਸੁਆਦ 'ਚ ਪੈ ਰਹਿੰਦੇ।

ਮਾਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ ਮਥਾਨੇ ਨਾ ਸੀ, ਪਹਿਲੇ ਹੋਂਦੇ ਕਿਤਪ ਸਾਧੂ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਭੀ ਸੇਵਾ ਦੂਜੇ ਮਥਾਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਮਨ ਕਾ ਜੀਏ ਪਵਨ ਪੋਤਿ-ਦੇਹੀ ਮੈਂ ਕੋਈ ਸਮਾਗਾ -
ਜੋਸ-ਜੀਵਨ

ਮਾਨ ਮੈਂ ਮਨੁਆਂ-ਭਿਤ ਮੈਂ ਈਤਾ-ਜੈਸੇ ਹਰਕੇ ਨਿਕਾਜੀਤਾ

"ਪੁਨਿ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਜਾਨਿਆ ਕੁਰਮਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ॥"

②

ਈ ਮੋਜ ਮਾਟੀਓ। ਕਈ ਰਲ ਸਾਧ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਕਦੇ ਅਭ ਅਭ ਬੰਨ ਚੰਦਰੋ ਲਾ ਚੰਘਾ ਚੰਘਾ
ਚਿਰ ਬੇਨਟ ਦਾ ਲਬਦ ਕੁਰ ਮੰਤਰ ਦਾ ਅਭਿਅਸ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਦਾ ਸੁਾਦ ਠੰਢੇ। ਸਿਸ ਨੂੰ
ਥੁੜ ਰਸ ਬਣਦਾ ਉਹ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਚੁਪ ਕਰਤ ਭੀ ਰਹਿੰਦਾ। ਕਈਆਂ ਦਾ
ਅਜਾਪਾ ਜਾਪ ਹੀ ਹੁੰਦਾ। ਅਰਥਾਤ ਬਿਨਾ ਜਤਨ ਭੀਤੇ ਆਪੇ ਭਜਨ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਸੁਆਦ ਮੁਕਾਬ ਹੋ
ਰਹਿੰਦੀ ਬਿਰਤੀ।

੧) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਤੇ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਕੁਝ
ਦੇ ਅਰਥ ਤੇ ਮਤਭੇਦ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਦੰਤਰਫੀ ਸਮਾਜੀ ਕਰ ਵਿਚੋਂ ਵਿਚਾਰ ਫੜ ਅਭ ਅਭ ਸਥਾਨਾਂ
ਤੇ ਬਲ ਗਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਜਨ, ਰਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਹੀ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਦ ਹੋਰ ਸੂਰਤ ਹੋਵੇ
ਤਾ ਤੁਰਤ ਤਿਆਗ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਸਿ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕਿਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬੇ ਮੁਖੀ

ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਸੰਗ ਦੇ ਬਚਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਲੇ ਮਿਠੇ ਸੁਭਾ ਬੋਲ ਸੰਤ
ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਸਣਿਆ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਰਦਾਸੇ ਵਿਚ ਨਾਮ
ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਜੇ ਦੇਹ ਬਰ ਕੇ ਹਨ ਤੇ
ਅੰਟਾ ਹੈ ਤਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਰ ਨਾਮ ਲੈਣ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਜਦ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ "ਸਿਰ ਕਰਤਾ ਕਰ ਜਾਨਣਾ" ਭੁਖਿਆ ਹੈ ਤਾ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਅਰਦਾਸੇ ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਤਾ ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ
ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਰ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣ ਨੂੰ ਮਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਰ ਬਤੇ ਸਹਿਜ ਦੇ ਸੁਭਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਦਾ ਉਸੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ ਇਹ ਭੀ ਹੁਕਮ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਧਰੇ ਨੂੰ ਇਹ ਬਖਸ ਦੇਵੇਗਾ ਤੇ
"ਇਹਦੇ ਧਰੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਬਖਸਾਯਾ।" ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੀ ਬਨਨ ਖਾਲ ਕਰ ਸਿਖੀ
ਈ ਜੇਭਾਲ ਭੀਤੀ ਰਖੀ ਹੈ। ਕਈ ਹੋਰ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜਾ ਪਿਆਰਿਆਂ ਜਾਂ ਚੌਹੁ
ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਆਮ ਸੰਗਤ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਤਿਥੋਂ ਹੀ ਜੇ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ
ਤੁਸੀਂ ਅਰਦਾਸੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਕਰੋ ਤਾ ਆਪ ਦੇ ਸਾਥ ਰਹਿੰਦੇ ਭੀ ਸਭ ਸਾਧ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਰਦਾਸੇ
ਵਿਚ ਨਾਮ ਲਿਆ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਜੇ ਨਾ ਹੀ ਲਵੋ ਤਾ ਉੱਕਾ ਮਤ "ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਬਖਸਾਯਾ।" ਵਾਕ
ਆਪ ਤੇ ਹੀ ਨ ਕਿਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ।

ਇਹ ਸੁਣ ਸੰਤ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਹੋਵੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਜੀ ਕਿਹਾ ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਮਰਜੀ ਤੇ ਅਭ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਮੰਨਦਾ ਤਾ ਮੇਰਾ ਮਨ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਕਹਿ ਚੁਪ ਕਰ ਮੁਖ
ਮੋੜ ਲਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਚੁਪ ਕਰ ਮਖ ਮੋੜਨ ਦੀ ਡੋਰ ਹੋਈ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਪਉਂਦੇ ਫਤ ਕਿਸੇ ਦੇ
ਦੇਸੇ ਪੁਛੇ ਬਿਨਾ ਬੀੜ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਟੁਰੇ। ਤੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਿਖ ਸਾਥੀ ਭੀ ਬਿਸਤਰੇ ਵਲੋਟ ਪਿਛੋਂ
ਭਜ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੇ ਕਿਥੇ ਜਾ ਰਲੇ। ਜੇ ਆਦਰ ਆਇਆ ਦਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੀ ਬਚਨ ਨਾ ਮੰਨਣ

ਕਰ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਜੇ ਸਾਧ ਉਸ ਸਮੇਂ, ਵਿਚ ਸੀ ਉਹ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਮਾਤਾ
 ਤ੍ਰਿਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਨੇ ਉਚੇਚਾ ਮੱਥਾ ਨਾ ਟੱਕਿਆ ਸੀ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਏ ਸੀ ਤੇ ਮਾਤਾ
 ਜੀ ਰੋਏ ਸੀ। ਪਰ ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਸਭਾ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ
 ਸੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਗੁਰੂ ਮਹਿਲ ਜਾਣ। ਮੇਨ ਤੇ ਜਾਪਦੇ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪ ਤੇ
 ਕੋਈ ਬਰਧਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ **ਮਾਥਾ ਝੜੀ ਤੇ ਕਿਆ ਭਾਇਆ ਜੇ ਮਾਨ ਤਜਿਆ**
"ਦਾਤਾ ਕਹਾਂ ਸੁਰ ਕਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸੁਜਾਨ ਕਹਾਂ ਜਾਏ ਮਾਨ ਮਨੀ ਮਾਨ
ਆਪ ਕੋ ਨ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਕੇ ਬਾਪ ਕੋ ਨ ਚਾਹੀਏ ॥" ਗਾਣੇ ਮਾਨ ਸਾਥੀ ਕੇ।

ਇਤਿਆਦਿ ਬਚਨ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਜੀ ਬੀਤਾ ਸੀ।

ਜਦ ਸੰਤ ਜੀ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਸਭ ਸਾਧਾ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਤ੍ਰ ਚੁੰਤਨ
 ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਵਡੀ ਹੁਣ ਮਾਨ ਮਾਇਆ ਆਣ ਵੱਸੀ ਹੋਈ ਵੇ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਕੁਰਮਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣ
 ਦਿਤੀ। ਇਸੇ ਮਾਨ ਮਾਇਆ ਤੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, "ਰਾਖ ਲੇਹੁ ਭਗਵਾਨ"। "ਜਤਨ ਬਹੁਤ
 ਮੈ ਕਰਿ ਰਹਿਉ ਮਿਟਿਉ ਨ ਮਨ ਕੋ ਮਾਨ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਸਿਉ ਨਾਨਕ ਫਹਿਉ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਭਗਵਾਨ॥"
 ਇਹੋ ਮਾਨ ਹੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਭਿਆ ਹੈ ਜੋ ਨਾ ਤਜਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹੋਰ ਜਤਨ ਚੁੰਤਨ ਮਾਇਆ ਨੂੰ
 ਤਜਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸਾਧ ਸੁਆਮੀ ਦਾ ਸੁਖ ਇਸ ਮਾਨ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਤਿਕੇ
 ਰਤ ਭਭ ਇਤਾ ਹੈ **ਸਿਖ ਬਾਣ ਬਹੁਤੇ ਕਾਣ ਕੇਸੇ ਕੀਓ ਨਾ ਮੀਤ - ਰਾਨੇ ਕੇ ਹਰਮਿ ਲਤਾ**
ਕੀਰਨ ਨੇ ਕੀਏ ਅਟੇਰਿਓ ਰੀਤ।

ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਤੇ ਮਾਨ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭੂਖੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਨ
 ਮਾਇਆ ਵਲ ਨਾ ਦਿਤਾ। ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਿਹਾ ਨਾ ਜਾਣ ਇਸ ਜਾਲ ਵਿਚ
 ਫਸ ਗਏ। ਸੋ ਵਾਕ ਹੈ—**"ਜਦਪ ਸੀਲ ਅਚਾਰ ਮੇ ਧਰ ਧੀਰਜ ਕਰ ਜਾਪ ॥ ਤਦਪ ਸਿਲ ਕੁਸੰਕ ਕੇ**
ਹੋਏ ਪਾਪੀ ਨਿਹਪਾਪ ॥" ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਮ ਰਾਏ ਬਾਬਤ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਆਪ ਤੇ ਚੰਗਾ ਹੈ ਪਰ
 ਉਸ ਨੂੰ ਸੇਕਤ ਬੂਤਨਿਆਂ ਦੀ ਹੈ। **ਮਾਸਾ ਤੁਸੀ ਤੇ ਕਿਆ ਭਾਇਆ ਜੇ ਮਾਨ ਤਜਿਆ ਨਾ**
ਮਾਨ ਮਨੀ ਮਨ ਵਰ ਗਲੇ ਮਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਇ॥
 ਸਾਰੀ ਕਰਮੀ ਤੇ ਵੰਟ ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਰੂਤ, ਸਮਤ ਸਾਧਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀਤ ਵਿਚ ਕਟੀ ਤੇ
 ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੀਏ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਅੱਸੂ ਦੀ ਪੁੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ
 ਜੀ ਦੇ ਅਨੰਦ ਕਰ ਦਰਬਨ ਦਿਤੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ੧੯੭੮ ਅੱਸੂ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ
 ਲਾਹੌਰ ਬਾਬੇ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁਤ੍ਰੀ ਬੀਬੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਰੂਬਰੂ
 ਹੋਇਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰ ਛਕਾ ਸਾਏ ਸਵੈਦ ਬਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਵੇਈ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਨੱਕ
 ਮੂੰਹ ਹੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਲਾਵਾਂ ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ
 ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੱਥਾ ਨਾਲ ਹੀ ਲਾਹੌਰ ਲੈ ਗਏ ਸੀ। ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

*ਸੰਤ ਜੋ ਆਪ ਤੇ ਬਰਧਾ ਨਹੀਂ ਹੀ ਰਖਦੇ ਤਾਂ ਤੀ ਗੁਰੂ ਨਾ ਸਹੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਲੋਹ ਦੀ ਸੇਵਕ ਜਾਣ ਕੇ ਮਾਤਾ
 ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਗਦੇ।

ਤੇ ਕੁਰੂ ਕੁੰਬ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਵਲ-
ਮਾਲ ਤੇ ਅਨੰਤੀ ਦੁਧ ਵਰਗੀ ਉਨ ਦੀ ਮਾਲਾ ਗਲੇ ਪਹਿਰਾ ਖੰਭੇ ਹੋ ਬੈਠੇ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਲਾਹੌਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਭਪਾਰ
ਹੀ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹੀ ਬਹੁਤਾ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਜਾਂ
ਕਾਫ਼ਸ ਦੇ ਸਾਥ। ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਪਨੰਤ ਏਭੀ ਕੋਈ ਨ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਤੇ
ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਭੀ ਸਭ ਨਾਲ ਹੋ ਵੱਡੀ ਈਸਰ ਕੌਰ ਬੇਟ ਸਮੇਤ ਕਾਗਲਸ ਦੇ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ
ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਖੰਦਰ ਹੀ ਪਹਿਨਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਹੋਰ ਥੀਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇਸ਼-ਭਗਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਭੀ ਦਿੰਦੇ
ਸੀ, ਲਿਖ ਭੀ ਤੇ ਬੋਲ ਭੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਕਦੇ ਬੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਉਂਦੇ ਤੇ
ਮਾਤਾ ਜਿਉਂਦੇ ਕੌਰ ਜੀ ਦਾ ਹੱਥ ਵਟਾਏ ਅਨੰਦ ਹੋਏ ਬਾਦ ਅਏ ਹੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਲੜ ਗਏ ਸੀ।
ਲਾਹੌਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ। ਮਹਾਰਾਜ
ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਦੀ ਜੋੜੀ ਐਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। "ਅਲਖ ਸੁਖ ਭਾਇ ਪਰਮ ਸੁਖ
ਪਾਵਾ ॥ ਤਬ ਇਹ ਤ੍ਰੀਅ ਉਹੁ ਕੰਤੁ ਕਹਾਵਾ ॥" ਵਾਕ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਹੀਦਾਂ ਦੀ ਘਾਲ ਲਈ ਦਿਨ ਰਾਤ ਖੋਜਦੇ ਤੇ
ਲਿਖਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਸੇਵਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ 'ਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲਿਖਣ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸਿਖੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਰਾਤ ਮਹਾਰਾਜ
ਜੀ ਲਈ ਦੁਧ ਦਾ ਫਟੇਰਾ ਲੈ ਕੇਲ ਆ ਖੜੋਂਦੇ ਸੀ ਪਰ ਲਊ ਤੱਕ ਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ
ਜੀ ਕਈ ਘੰਟੇ ਉਤਾਹ ਧਿਆਨ ਨਾ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਜਦ ਦੇਖਦੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਉ ਮੁਢ ਕਰ ਦੇਣਾ
ਮੈਂ ਦੇਖ ਦੁਹ ਛਕਣੇ ਕੁਲ ਗਿਆ ਹਾਂ ਲਿਖਣ 'ਚ ਰਝਾ। ਹੁਣ ਆਪ ਕਿਤਨੇ ਚਿਰ ਦੇ ਖੜੇ ਹੋ।
ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਮੇਨੂੰ ਤੇ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਤੁਸਾ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਪੀ। ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀਆਂ
ਰਾਬੀਆਂ ਸਤਿ: ਜੀ ਨੂੰ...

ਕਤਰ ਪ੍ਰਗਮਾਸੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ।
ਸਬਦੀ ਤੇ ਰਾਗੀ ਜਥੇ ਆਏ। ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤੁ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ
ਮਹੰਤ ਨਾਲ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਹੰਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਲਤ ਕਰ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕੁਰਦਿਆਲੇ
ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਭਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਮੁਸਕੁਪੁਰ
ਦਾ ਤੇ ਮਹੰਤ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਕੁਰੂ ਸਰ ਸਤਲਾਨੀ ਵਾਲਾ ਆਏ ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਥ ਹੀ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਨਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਖਾਸ ਗੱਲ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਆਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
ਆਦਰ ਦੇ ਸਾਧਾ ਵਾਲੀ ਸਫ ਤੇ ਚਠਾਇਆ। ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਭੰਗ ਪੈਣ ਬਾਦ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਅਖੌਤੀ ਅਕਾਲੀ ਬਣਿਆ ਸੁਰਕਾਰੀ ਲੋਕਾ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਅਗੇ
ਨਿਹੰਗਾ ਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਖੁਬਾ ਹੋ ਮਹੰਤ ਜੀ ਦੁਸਦੇ ਹਨ ਇਹ ਕੁਰ ਨਾਨਕ ਅਸਥਾਨ ਸਾਥੇ ਉਹ
ਵਿਹਨਾ ਤੇ ਖੋਹਣੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਤਿ: ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਬੀਆਂ ਰਾਮ ਮਥੀ ਦੇਵ ਦਿਤਾ।

ਮਾਮ ਮਹੰਤ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਤੇ ਵੈਦ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਮਹੰਤ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਆਏ।
(ਤੇ ਮਹੰਤ ਨੇ ਕੁਰਦਿਆਲੇ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜੀਆਂ ਦਾ ਕੁਛਾ ਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਗੇ ਰੱਖ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕਿਆ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਰਾਗੀ ਨਹੀਂ, ਆਪ ਕੁਰੂ ਹੋ ਤੇ ਲੇਕਰ ਚਲਾਏ ਹੋ ਮੱਥਾ ਲੈ ਲਵੇ।

੧੦) ਰਾਬੀਆਂ ਲੈਣ ਤੇ ਸਤਿ:ਜੀ ਨੇ ਦਿਨਕਾਰ ਵਾਪਸ ਕਰਦਿਤੀਆਂ ਜੱਸ-ਜੀਵਨ

ਖੋਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਤੁਸਾਂ ਕਦੇ ਕਸਟ ਸਹਿ ਇਹਨਾਂ ਕੁਰ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਵਲ ਭਾਗ ਲਗਾ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸਾਂ ਹੁਣ ਉਪਾਧਾ ਬਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਡਏ ਹੋ। ਸਾਨੂੰ ਬਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰਨ ਤੇ ਕਰਾਣ ਦਾ ਕਰਤੋ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਕਹਿ ਉਹ ਕੁੰਜੀਆਂ ਦਾ ਕੁਛਾ ਪਰੇ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਝ ਕਸਕ ਨਾ ਸਕੇ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਮਹੰਤ ਕੁੰਜੀਆਂ ਲੈ ਜਦ ਨਿਰਾਸ ਸਣੇ ਸਾਬੀਆ ਦੇ ਮੁੜ ਪਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੁਰਗੇ ਕਦੇ ਹੱਥ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਜੋ ਅੱਜੇ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਧਾਨ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਦੁਖ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦਿਲ ਦੀ ਥੋਟੀ ਹੈ ਜੋ ਸੁਟ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸੰਤ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਇਸ ਗੁਣ ਵੇਖੋ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਨਿਕਲੇਗਾ। ਇਸ ਰਾਬੀਆਂ ਦੇ ਆਮਸ਼ੇ - ਕਿਸ ਭਾ ਪੈਦੀ ਤੂੰ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਇਲਪੁਰ ਤੇ ਸੋਖਪੁਰੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਾਲ ਕਿਹਾ ਅਸਾਂ ਬੀੜ ਆਥਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਸ ਸਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀੜ ਦੇ ਆਥਾ ਕਰਨ ਵਲ ਆ ਲਏ। ਅਗੇ ਲਗ ਕਹੀ ਕੁਹਾੜਾ ਕੁਝ ਝਾੜਾ ਪੁਟਦੇ ਤੇ ਇਟ ਜੋ ਵਿਚੋਂ ਬਣੀ ਪਕਿਆ ਪਿਆ ਮਿਲੀ ਸੀ ਉਸ ਨਾਲ ਖੂਹ ਖਟਵਾਏ ਤੇ ਲੰਗਰ ਤੇ ਕੁਝੀਆਂ ਲਈ ਕੱਠੇ ਛਤਣੇ ਅਰੇਛੇ। ਤੇ ਮਾਘੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਮੁਰਤਸਰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਨੇ ਸਤਿਨਾਮ ਤੇ ਭੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਨਸੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਸਿਖ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਸੱਦਾ ਦੇ ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ ਮੇਲਾ ਕੀਤਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਡਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਿਮ, ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੰਮੀ ਆਦਿ ਕਾਰਨਸ ਦੇ ਹਰ ਇਜਲਾਸ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਲ੍ਹੀਆਂ ਵਾਲੇ ਝਾੜ ਦੇ ਹੱਤਿਆ ਕਾਫ਼ ਬਾਦ ਹੋਏ ਤੇ ਭਏ ਸੀ ਤਿਵੇਂ ਇਸ ਸਾਲ ਰਲਕੀਂ ਤੇ ਕਾਗਰਸ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਵਡੇ ਇਕੱਠ ਤੇ ਜਾ ਬੈਠੇ ਸੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮੀ ਕਾਰੇ ਖੱਲੇ ਸੀ। ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ ਸਭ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਪੁਜੇ ਤੇ ਕਾਰਨਸੀ ਦੇਸ-ਭਗਤ ਤੇ ਖਿਲਾਵਤ ਮਸਲਮਾਨ ਤੇ ਸਿਖ ਜੋ ਕਾਰਨਸ ਨਾਲ ਰਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸੀ ਉਹ ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ ਪੁਜੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਤਜ ਅਸਰਦਾਰ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ।

ਮਲੇਰ ਕੋਟਲੇ ਵਾਲੇ ਸਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਮਿਤ ਮੇਲਾ ਤੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ੪-੫-੬ ਸਿਆਹਤ ਰਖ ਸਭ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਸਦੇ ਦਿਤੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪੰਡਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਿਮ ਜੀ, ਅਣਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੰਬਰਦਾਰ ਸਿਆਹਤ ਦੇ ਇਸ ਸਹੀਦੀ ਮੇਲੇ ਤੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਆਗੂ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਕਾਰਨਸੀ ਦੇਸ-ਭਗਤ ਤੇ ਸਿਖ ਦੇਸ-ਭਗਤ ਭੀ ਆਏ ਜੋ ਸਿੰਘ ਸਭੀਆਂ ਤੋਂ ਵਧ ਦੇਸ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮਤੇ ਚਲਦੇ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਹੀਦਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੋਈਆਂ।

ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਨੰਬਰਦਾਰ ਸੋਧਵਾਂ ਚਿਲਾ ਜਾਲੰਧਰ ਤੇ ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ ਸਿਆਤ ਚਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੰਮੀ, ਪੰਡਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ, ਸੂਬਾ ਸੁਹੀਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਠੱਡੇ ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠਟਾ ਚਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਬਿਲੁਨ ਸਿੰਘ ਸਿਆਹਤ ਨੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਤਜਦੇਜ਼ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸਭ ਆਏ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਵਸਿਆ ਕਿ ਇਤਨਾ ਚਿਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ

ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਚੌਂਕੀ ਪੁਲਸ ਦੀ ਬੈਠਿਆ। ਅਸੀਂ ਕਈ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਜ਼ਿਲੇ ਲੁਧਿਆਣੇ 'ਚ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਸ਼ਿਮਲੇ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਪੁਲਸ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਬਠਾਈ ਹੈ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ ਭੀ ਚੌਂਕੀ ਨਾ ਉਠਾਈ ਤਾਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਉਡੀਕ ਅਸੀਂ ਹੱਥੀਂ ਜਾ ਪੁਲਸ ਦਾ ਬਿਸਤ੍ਰਾ-ਬੰਗੀਆ ਚੁਕਾਏ। ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰ ਵਛੇ ਅਜਲਾਸ ਵਿਚ ਸਟਾਂਦਿਆ ਗਿਆ। ਤੇ ਬਾਦ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਛਪਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਮੁਨੱਫ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਤੇ 'ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ ਤੋਂ' ਵੇਖ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਕਾਗਰਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਇਕਾਮਿਕ ਹੁੰਦੇਸ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਾਣ ਅਰਥ ਕਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਆਹਤ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਖੁਫ਼ੀਆ ਰਪਟਾ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਜਾਣਿਆ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਪਰੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕਿਹਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਕੁਝ ਤੇ ਕਦੇ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਖੋਰ-ਖਾਹ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਸਿਆਹਤ ਸਾਰੇ ਤੇ ੭੫੦੦) ਰੁਪੇ ਜ਼ਰਮਾਨਾ ਪਾਇਆ ਜੋ ਦਰਜੇ ਵਾਰ ਸਭ ਨੇ ਭਰਿਆ। ਸੋ ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਬਾਦ ਪਰਤਿਆ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਆਪਣਾ ਨੈਮ ਨਿਭਾਏ ਤੇ ਜੋ ਪੁਛਦਾ ਕਹਿੰਦੇ ਭੀ "ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਥਾਂ ਸਭ ਭਾਰਤੀ ਅੱਗੇ ਹੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਲਈ ਲੜਨ ਭਿਝਨਕੇ ਜਿਵੇਂ ਦਾ ਕੁਝ ਬਣੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਉਲਟ ਹੋਏ ਹਨ ਸਭ ਤੇਰੇ ਉਲਟ ਹੋਣਗੇ।"

ਮਾਸਿਵਿਸ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਭੈਣੀ ਪੁਲਸ ਦਾ ਖੁਰਚਾ ਰਿਆਸਤਾਂ ਭਰਦੀਆਂ ਸੀ। ਮਲੌਦ, ਰਾਮ ਗੜ੍ਹ, ਬੇਰ ਸਰਦਾਰਾਂ, ਸੋਧੀਆਂ ਆਦਿ ਜੋ ਭੈਣੇ ਸਰਦਾਰ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਵਛੇ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਾਥੀ ਸੀ ਤੇ ਨਿਕਿਆਂ ਤੇ ਇਹ ਪੁਲਸ ਦਾ ਖਰਚ ਪਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਜੋਗ ਇਹਨਾਂ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਭਰਕ ਭਰੀ ਸੀ। ਦਲ ਸਿੰਘ ਮਲੌਦ ਵਾਲੇ, ਬਦਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਹੁਣ ਉਕਾ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹ ਖਰਚ ਕੁਝ ਆਪ ਭਰਨ। ਉਸ ਖੀਤੀ ਤੇ ਵਿਰੋਧਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੋਂ ਇਹ ਭੀ ਠੀਕ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਮਦਦ ਕਦੀ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਜਾਤਾ ਮਤ ਇਹ ਭੀ ਕੂਕਿਆਂ ਨਾਲ ਰਲਦੇ ਹੋਣ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਦਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੱਕ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਏਸ ਕਿਤੇ ਹੈ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਹੀ ਕੁਝ ਆਏ ਸਨ ਹਥਿਆਰ ਮੰਗਣ ਰਦੇ, ਤੇ ਸਭ ਹਿਸਾਬ ਨਾ ਉਪਰੋਂ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਵੈਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਆਪੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਪੁਲਸ ਉਠਾ ਲਈ ਟਰਾਤੀ ਰਾਤ। ਨਹੀਂ ਤੇ ੫੦ ਬਰਸ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਵਾਲਦਾਰ ਹੀ ਤੇ ਕਰਕੇ ਸਭਾ ਵਾਲੇ ਸਪਾਹੀ ਤੁਰਕ ਹੀ ਲਾਏ ਸੀ। ਕਦੇ ਭੈਣੀ ਹਿੰਦੂ ਸਪਾਹੀ, ਪਰ ਸਿਖ ਉਕਾ ਨਾ ਲਾਏ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚੌਂਕੀ 'ਚ ਮੜ ਰਲੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ।

ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਲਸ ਦੇ ਉਠਣ ਦਾ ਹਾਲ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ

*ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ ਭੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਮਤਾ ਕੁਕਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਿਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਨਭਰੇਸ ਭੀਤੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਨਿਯਾਬ ਸਭ ਆਏ ਇੰਨੇ ਜੋ ਤੇ ਕੂਕਿਆਂ ਤੇ ਦੁਰਮ ਕੀਤੇ ਤੇ ਪਾਪ, ਦੁਰ ਪੀ ਕੇ ਤੇ ਪੀ ਕੇਲੇ ਸੀ।

†੫੦ ਬਰਸ ਆਖਰ ਉਠੀ ਚੌਂਕੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ੧੯੨੮ ਦੀ ਚੋਟੀ ੧੯੭੮ ਖਿ. ਤਕ।

ਜੇ ਮੈਂ ਚਤੁਰੀ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਇਹ ਇਸ ਸਿਆਹਤ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੀ ਫੁਰਬਾਨੀ ਸਦਕਾ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ
 ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਕੀਤਾ ਕੰਮ ਬਿਨਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ।

ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਾਲਾ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਜ ਥਾ ਉਦਾਰਚਿਤ
 ਵਰਤਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਸ੍ਰ. ਬਹਾਦਰ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਖੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਲੈ ਹੀ ਕਰੀਬਾ
 ਦੀ, ਵਿਧਵਾ ਦੀ ਮਦਦ ਦਾ ਸੁਝਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਸੁਝਾ ਅਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਭੀ ਸਭ ਨਾਲ
 ਉਦਾਰਤਾ ਵਧ ਵਰਤੀ ਜੋ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਲਿਖਾਂਗਾ। ਪ੍ਰਦਾਰ ਆਤਮਾਸਿੰਘ ਦੀ 'ਭਰਜਾਈ' ਨਾਮ
 'ਦਸਵੇਂ' ਭਾਗ 'ਤੇ' ਟੀਮਾਨਤਾ 'ਤੇ' 'ਸੰਭਾਵ' ਗੁਰੂਕ੍ਰਿਤ 'ਤੇ' 'ਨਿਰਣਾ' ਪ੍ਰੀਤਿਆ
 ਸ੍ਰ. ਖੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ੧੯੧੪ ਦੀ ਜਰਮਨ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਅਜ਼ੀਰਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਆਪ ਪਲਟਨ ਰਖ
 ਮਦਦ ਦੇਣੀ ਬਹੀ ਸੀ ਪਰ ਹਥਿਆਰ ਨਾ ਸੀ ਪਾਸ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰ ਹਥਿਆਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ
 ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ। ਜਿੰਤ ਹੋਲੀ ਬਾਦ ਜਾਰਜ ਪੰਥਮ ਰਾਇ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਦਿਤਾ ਤੇ ਲਿਖ
 ਦਿਤਾ ਤੇਰੇ ਇਸ ਸਨੇਹ ਦਾ ਸਦਕਾ ਤੇਰੀ ਉਮਰ ਵਰ ਤੇ ਤੇਰੀ ਅੰਸ ਨੂੰ ਜੋ ਕਾਤ-ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਲੱਭ
 ਹੋਵੇ ਮਦਦ ਭੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮਿਲਗੀ ਹੈ ਉਹ ਠੇਕਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀ। ਸ੍ਰ.
 ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਦਾ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਲਖਦਾ ਸੀ ਤੇ ਮੇਲੇ ਭੀ ਛੁੱਟੇ ਵਧੇ ਵਰਦਾ ਸੀ
 ਕਈ ਜਥੇਦਾਰ ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ ਸੀ। ਸੁਦਾਰ ਦੀ ਭਰਜਾਈ
 ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਦੇ ਖਿਆਲ ਲਖਦੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤੂੰ 'ਐਵੇਂ' ਇਹਨਾ ਕੁਕਿਆ ਦੇ ਕੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ
 ਹੈਂ। ਦਸਮ ਜੀ ਬਾਦ ਕੁਰੂ ਤੇ ਕੁੰਭ ਹੀ ਹੈ। ਸੁਦਾਰ ਗਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ੧੧ਵੇਂ ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ
 ਤੇ ਬਾਰੂਕੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ। ਜਿੰਦ ਬਹੀ ਤੇ ਸਰਕੂ ਲਗੀ ਤਪਦੇ ਤੇਲ ਵਿਚ ਦੇਵੇਂ
 ਹੋਥ ਪਾਈਏ ਜਿਦਾ ਨਾ ਸਤੋ ਸੋ ਸੋਚਾ ਤੇ ਦੁਜਾ ਉਸ ਦੇ ਮਭੇ ਨੂੰ ਮਾਨੇਗਾ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਕੁਰੂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ

ਇਕ ਦਿਨ ਸੁਦਾਰ ਮਸਤ ਹੋਏ ਕਿਹਾ, ਆ ਵਾਧੀ ਅਜ ਪਿਰਖ/ਬਰ ਰੰਗ ਦੀ ਰਿਆਸ
 ਮੁਕਾਈਏ। ਫੇਲ ਤੁਪਟੇ ਧਰ ਕੱਲ ਬੰਨੇ ਤਾਂ ਵਾਧੀ ਹੋਥ ਪਾਟੇਂ ਝਰੀ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹੋਥ ਪੁਰਿਆ।
 ਵਾਧੀ ਨੇ ਝਜ ਕੇ ਵੀਟੀਉਂ ਫਤ ਬਾਹਰ ਤਤੇ ਤੇਲ ਦੀ ਹੋਥ ਕੀਦਿਆ। ਸੇਕ ਨਾ ਲਗਾ ਦੇਖ ਉਸ
 ਦੀ ਸੁਰਖਾ ਪਾਰੀ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਗੀ।

ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਬੀਬ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਹੱਲੇ ਜੰਗ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਲੰਕਰ
 ਜਲ ਮਕਾਨਾਂ ਤੇਥੁਆ ਆਦ ਦੀ ਵੰਡ ਜੁਗਤ ਆਪ ਦਰਸਨ ਦੇ ਦਾਂਸੇ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸੁਦਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਜਾਣਾ ਨਾਲ ਜਿੰਦ ਕੇ ਤੇਲ ਤਪਦੇ 'ਚ ਹੋਥ
 ਪਾਉਣਾ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇ ਅੰਦਰ ਪੱਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 'ਅਥ ਪਤੀਆਰ ਛਿਆ
 ਬੀਬੇ' ਦਾ ਸਾਰ ਸਮਝ ਇਹ ਹੀ ਅੰਦਰੋਂ ਅਰਜ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ 'ਬਚਨੀ ਤੋਰ ਮੋਰ ਮਨ ਮਾਨੀ'
 ਅਰਥਾਤ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਲੱਭੀਏ। ਤਾਂ ਸੁਦਾਰ ਜੀ ਅਗੋਂ ਲਈ ਸਤਿਬਚਨ
 ਕੀਤਾ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਨਾਭੇ ਵਲੋਂ ਮਿਲੀ ਭਾਰ ਤੇ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਭਰਾਈਵਰ ਤੇ ਵਾਈ
 ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਮੱਧਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ
 ਤੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀਉਂ ਪਹਾਤ ਵਲ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਖ ਖੂਹ ਲਾਟ ਲੰਕਰ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਤੇਥੁਆ ਜੋਗ
 ਸਗ੍ਹਾ ਦਸ ਵਾਪਸ ਫੀਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਤੇ ਦਸਿਆ ਨਾਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਮਹੰਤ ਨਰੇਣ ਦਾਸ ਨੇ ਸਿਆ

ਸੰਤ ਨਾਨਕ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਪੁਲੀਸ ਹਥੀ-ਕੋਲੀ ਰਨਵਾਈ

ਜੱਸ ਜੀਵਨ ਨੇਨਕਾਣੇ ਖਾਹੁ ਬੁਝ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਸ , ਸਿੰਘ ਸਭੀ (੧੩)
੯੫੦

ਨੂੰ ਕਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਕਰਚਾ ਲੈਣ ਗਿਆ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਸਟ ਦੇ ਸਾਡ ਰਾਤ, ਰਾਤ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਬੰਨ੍ਹ
ਕੁਝ ਸੇ ਦੇ ਕਰਚੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਫੂਕ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਤੇ ਹੋਰ ਜਥੇ ਹਟ ਸਿਆ ਦੇ ਉਪਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ
ਦਸਦ ਹਨ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਨਹੇਣ ਦਾਸ ਤੋਂ ਲਈਆਂ ਕੁੰਜੀਆਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ।
ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਇਹ ਆਮ ਚਰਚਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਸਭ ਕਰਦੁਆਰੇ ਸਿਖ ਮਲ ਲੈਣਗੇ ਪੁਰਾਣੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ
ਤੋਂ ਖੋਹ। ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਡੀ ਚਗੇਦੇ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਕਰ ਕਿਹਾ ਦੇਖ ਉਸ ਕੁੰਜੀਆਂ ਦੇ ਗੁਫੇ
ਕੀ ਹੋਣਾ ਚੋਲ੍ਹਿਆ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਜੋਗ ਹੁਣ ਫਾਰ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੀ, ਤੇ ਘੱਤੇ ਤੇ ਭੀ ਚੜ੍ਹਦੇ,
ਮਾਤਾ ਕੁਪਿੰਦਰ ਕਰ ਜੀ ਜੋਗ ਅਸੀਲ ਦੇ ਘੱਤਿਆ ਵਾਲੀ ਬਘੀ ਤਿਆਰ ਰਖਦੇ। ਆਪਣੇ ਦੇ
ਟਸਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਰ ਜਾਣ ਲਈ ਤੇ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਲਈ ਤੇ ਨਹਿਰ ਤੇ ਬੀੜ ਵਿਚ ਭੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਉਸੇ
ਬਘੀ ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਬਘੀ ਤੇ ਹੀ ਕਈ ਕਈ ਸੈਰ, ਨਹਿਰ, ਬੀੜ
ਭੜ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੱਥਾ ਏਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹਿਰ
ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝ ਦਿਨ ਦੌਰੇ ਤੇ ਗਏ ਸੀ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰਸਤਾ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ
ਨ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸਵੇਰੇ ਮਾਤਾ ਕੁਪਿੰਦਰ ਕਰ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਰਾਤ ਦੀ ਹੀ
ਸੰਗਤ ਮਸਤ ਦੇਕਾ ਕਰ ਵਿਰਥੀ ਹੈ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਰਸਤਾ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਜੀ ਵਲੋਂ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ। ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਫੈਲ ਕੁਝ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਖਣ ਦਾ ਮੇਰਾ ਸੁਝਾਵ ਹੀ
ਨਹੀਂ, ਪਰ ਕਿਤੇ ਫੈਲਾ ਵਾਲੀ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸੰਦੂਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ, ਜੋ ਆਪ ਦੇ ਬਸਤ੍ਰਾਂ
ਵਾਲਾ ਸੀ ਫੈਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮੁੰਦਰੀ ਸੋਨੇ ਦੀ ਨਿਕਲੀ। ਮੈਨੂੰ ਪੁਰਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ
ਕਿ ਉਹ ਮੁੰਦਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸਨੇਹ ਦੀ ਯਾਦ ਵਜੋਂ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਾਂ ਬੇਬੇ ਜੀ ਦੀ
ਮਾਤਾ ਰਾਮ ਕੌਰ, ਜਿਹਨੂੰ ਅੰਬੇ ਜੀ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਰ ਵਾਲੀ ਸਭ ਆਖਦੇ ਸੀ ਸਿਖ, ਉਸ ਦੀ ਦੇ ਸੰਦੇਹ
ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਪਤਾ-ਪਿਆਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਤੇ ਪੇਂਕਿਆ ਦੀ ਯਾਦ ਨਾਲ
ਬੜਾ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਨੇਹ ਹੁੰਦਾ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸਰਵੇ ਜਿਹੇ ਏ ਪਰਥ
ਜੋਗ ਬਹਿ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਅਰਥਾਤ ਕਿ ਬੰਤੀ ਜਿਹੀ ਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ
ਸਨੇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਇਤਨੀ ਪਿਆਰੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਬੰਤੀ ਜਿਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਜੀ ਸਾਧ ਭੋਜ ਮਲੋਹ ਤੋਂ ਆਣਾ
ਦਾਲਾ ਉਹ ਮੁੰਦਰੀ ਵੇਚ ਮੰਗਾਇਆ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਕੀਤਾ। ਸਾਧਾਂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਫਕ ਲਿਆ ਤਾਂ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਆਏ ਤੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਰਸਤਾ ਕਿਥੋਂ ਲਈਆਂ ਹਨ? ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਫਿਕਰ
ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤ ਫੁਟੀ ਦਿਤੀ ਬਿਨਾਂ ਸਾਧ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਘਲਦੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਭੇਰੇ ਰਸਤਾ
ਬੰਤੀ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ਸਾਧਾਂ ਦਿਨ ਕਟੇ ਹੋਣਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਦੌਰੇ ਤੇ ਦਿਨ ਰਧ ਲਗ ਗਏ ਹਨ ਜਿੰਨੇ ਮਿਥ ਕੇ
ਗਿਆ ਸੀ।

ਸੰਤ ਜੀ ਸਭ ਵਾਰਤਾ ਦਸੀ ਕਿ ਇਕ ਦੋ ਵੇਲੇ ਵਿਰਵੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਮੁੰਦਰੀ
ਲੈ ਵੇਚ ਅਜ ਲੰਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਜਗੀ 'ਚ ਲੈ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ
ਦਾ ਤੋਰੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਉਪਕਾਰ ਕਰਾਇਆ ਏ। ਮੈਂ ਉਸ
ਤੇ ਇਤਨਾ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੇ 'ਕੁਪੇ ਕਾਮੇ ਦੋਸਤੀ' ਤੇ ਉਪਰ ਲੰਘ ਕੇ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ

ਪਾਲਿਆ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਹਨ ਜਨਾਨੀਆਂ ਨੂੰ। "ਪੁਤ੍ਰ ਨਾਲੋਂ ਦੁਧ ਪਿਆਰਾ ਤੇ ਦੁਧ ਨਾਲੋਂ ਮਕਾਨ। ਰੂਪੇ ਤੇ ਕਾਮਣ ਦੀ ਦਸਤੀ ਜਾਣੇ ਕੁਲ ਜਹਾਨ।" ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ (ਵ੍ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ) ਮੂੰਹੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ। ਮਤ ਕੁਝ ਫੁਮਾਨ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਵੇ। ਪਰ ਮਨੋਂ ਅਜ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਪੂਰਾ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਜੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਨਰਾਜ਼ਕੀ ਆਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ ਜੋਗ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ— ਚਾਕਰ ਕੀ ਅਰ ਨਾਰ ਕੀ ਏਕੋ ਬਡੀ ਸਜ਼ਾਇ। ਤਨ ਕੇ ਕਬਹੂ ਨ ਮਾਰੀਐ ਮਨ ਤੇ ਦਿਹੋ ਕੁਲਾਇ।' ਦਸਮ ਜੀ ਨੇ ਤ੍ਰਿਆ ਚਰਿਤ੍ਰਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀਆਂ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦਿਨ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਕੁਝਤੀ ਦੇ ਬੰਬੇ ਵਿਚ ਰੂਪਤ ਇਕ ਦੋ ਪੰਡ, ਜੋ ੧੫ ਰੂਪ ਦੇ ਤਾਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਸੰਨੇ ਦੇ, ਸਿਫਾ ਕੇ ਰਖਦੇ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰਾ ਵਰਦੇ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੂਪਤ ਮਾਇਆ ਗਾਕਰ ਵਿਚ ਪਾ ਰਾਬ ਕਬਲੇ ਵਿਚ ਰੂਪ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦਬਾਦੀ ਸੀ ਤੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇਰੇ ਅੱਖੇ ਵੇਲੇ ਕੰਮ ਆਵੇਗੀ ਤੇ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਇਸੇ ਅਰਥ ਮੁੰਦਰੀ ਹੋਭ ਰਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਲਏ ਸੀ ਕ੍ਰਿਸਤੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕੋਲ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਖਣਾ ਲੱਭੀਏ।

ਹੋਲਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ੧੯੭੮ ਬਿ:

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਹੋਲੇ ਤੇ ਦਰਸਨ, ਸੰਤਾਂ, ਜਥੇਦਾਰਾਂ, ਮਾਤਾਵਾਂ, ਰਾਗੀਆਂ, ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਸਮੇਤ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਸੋਗ ਹੋਲ ਦਾ ਕਰਾਇਆ ਆਪਣੇ ਚੁੰਮੇ ਗੀਤਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਕਈਆਂ ਨੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਭਭਿਆ ਤੋਂ ਲਾਭੇ ਬੈਠ ਤੇ ਮਨ ਮਰਚੇ ਨਾਲ ਟਿਕਟ ਲੈ ਭੀ ਲਈ ਸੀ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਟੈਸਨ ਦੇ ਬਾਬੂ ਕਿਸੇ ਨਾਅਪਾਰੀ ਨੂੰ ਬਥੁਦਾ ਉਤਰਦਾ ਵੇਖ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਹੋਲੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਟਿਕਟ ਵਲੋਂ ਪੁਛ ਨ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਆਲਿਮ' ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਡਹੀ ਚਬੀਆਂ ਤੇ ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੌਮੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਬਦੇਸੀ ਬਸਤ੍ਰ ਤੇ ਕਾਲੇ ਦਸਤਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸੁਝਵਾਏ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਨਕਾਣੇ ਵਾਲੇ ਵਾਕੇ ਤੋਂ ਛਾਦ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕੁਝ ਸਿੰਘਾਂ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੀ ਬੰਦੇ ਸੀ। ਸੰਗ ਵਜੋਂ ਗਲੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ

ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਸਾਰੇ ਦਿਹਨਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਭੰਗ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸੁਦੇ ਸਾਧੇ, ਕਿਹ ਸਰਕਾਰੀ ਚੁਭਾਭਾ ਮਗਰ ਲਗ ਨਾਲ ਮੰਦੇਗਏ ਸੀ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਚੰਬਰ ਤੇ ਰੂਪਾ ਓਸਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਭੰਗ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸੀ
 ਹੋਦ ਬਿ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਕਿਵੇਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਨਾਅਰਾਗੀਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਲਣ ਦੇਣਾ। ਪੰਡਿਤਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ
 ਗਲੀਆਂ ਦੇਰ ਖਾਸ ਸਿੰਘ ਭੀ ਦਿਹਨਾ ਦੇ ਚੁਭੇ ਹੋਣ ਦਾ ਸਿਫਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੀ ਐਸਿਆਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਬੇਰਾਜ
 ਅਤ੍ਰਾਂ ਕੁਦਰਤ ਕਹਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਮਾਨ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਆ ਮਾਤ੍ਰਿਕਾ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਨਿਬਾਨੇ ਵਲੋਂ
 ਸੋਭਾ ਟਲ ਗਿਆ। ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਹਾ ਹੋ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਬੰਨ੍ਹਵਾਈਆਂ ਸੀ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਟੈਲੇ ਨਾਲ ਰਲ ਧਾਏ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਸੀ ਤੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ "ਆ ਗਈ ਫੌਜ ਅਗਲੀ ਹੁਣ ਡੇਰੇ ਕਰ ਦਿਉ ਖਾਲੀ।" ਭਲਾ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਧਰ ਲਾਉਣ ਦੀ ਸਿੱਖਾ ਨੂੰ ਮਰਜ਼ੀ ਨ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਲੁਟ ਕਿਉਂ ਨ ਭੇਜਦੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮੀ ਸਿੱਖਾਂ, ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ, ਉਦਾਸੀਆਂ, ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵਿਚ ਵਧਾਣ ਦੀ ਹੀ ਫਿਹ ਥਣ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਦਆਰੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਲ ਲਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਸਿੱਖ-ਸਰੀਆ ਦਾ ਵਿਗਤਿਆ ਰੂਪ ਸੀ।

ਕਾਲੀਆ ਪੰਥ

ਇਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਜੋ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਭ ਮਹੱਤਵ ਇਕ ਹੋ, ਮਤ ਸਾਡੇ ਵਲ ਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣ ਉਹ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਭਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਤੋਂ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਕੁੱਝ ਕੁਰਾ ਵਾਲਾ ਮਤ ਤੋਰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਮੰਦਾ ਬੀਜ ਬੀਜਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਕੁਰਦਆਰੇ ਖੁਰਾ ਆਪੇ 'ਚ ਮਰਵਾ ਤੇ ਹੁਮ ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ ਭਰਾ, ਵਿਚ ਵਧਾਈ ਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੇ ਵਲ ਲਾਈ। ਚੂਹੜੀਆਂ ਚਮਾਚੀਆਂ ਮੁਸਲੀਆਂ ਭੀ ਸਿੱਖਾਂ ਘਰੀਂ ਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਤੇ ਚਲਾ ਪਵਾਈਆਂ ਸੀ ਤੇ ਉਚੇਚੇ ਹੁਣ ਹਰ ਥਾਂ, ਲੁੱਕਰਾਂ ਵਿਚ ਚੁੱਪੇ ਚੁੱਪਾਰ, ਕਾਲੀਆਂ ਪੁੰਗਾਂ, ਬਰਦੀਆਂ ਪਵਾ ਲਿਆਏ ਜਾਏ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਆਮ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਕੁਰਦਆਰੇ ਵਲ ਨੋਂ ਰਹਿ ਗਏ ਸੀ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਲੇਣ ਤੇ ਚਾਕੂਨੇ ਭੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੁਰਗਿਆਣਾ ਤਾਵੇਂ ਅਗਲੀ ਦਾ ਅਰੇਰਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮੀਆਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਕੂਲ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਦੁੱਖ ਉਚਰਾ ਇਹਨੀਂ ਇਨੀਂ ਹੀ ਛਟਾਇਆ ਸੀ। ਅਗਲੀਆਂ ਪਰਥਰਮਾ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਨਨਕਾਣੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪਵਾ ਕੜਾਹਾ ਭਰ ਧਰ ਰਖਿਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿਹਾ ਨਾ ਕਾਲੀ ਬਰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਪੁੰਡ ਲਾਹੁ ਕਾਲੇ ਕੜਾਹੇ ਵਿਚ ਸੁਟ ਕਰ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਕੜਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਕਈ ਵੇਰ ਨਾ ਲਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਈ ਵੇਰ ਨਾ ਆਉਂਦੇ ਸੀ।

ਇਸੇ ਦੁੱਖਾਂ ਆਲਿਮ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਲੀਆਂ ਪੰਥਾਂ ਭੀ ਕਈ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੇ ਹੁੰਨੇ ਤੇ ਸਤੁਵਾਈਆਂ ਸੀ। ਅਗਲੀ ਇਤਨ ਵਧ ਸੀ ਕਦੀ ਪਿੰਡੀ ਕੁਕਿਆ ਨੂੰ ਖੁਰਾਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਕਬੂਟੇ ਭੀ ਰੋਕਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਜਾ ਸਾਡੇ ਹੱਥੋਂ ਛਕੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਜੇ ਪਿੰਡੀ ਉਚੇਚੇ ਜਥੇ ਜਥਰਜੇਭ ਭੇਜ ਦਿਹ ਅਭਾ ਲੁਹਾਈਆਂ ਸੀ। ਸੰਤ ਬੇਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਤੇ ਭਲੀਏ ਤੇ ਸੰਤ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾਤੇਵਾਲੀਏ ਤੇ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਸਿਆਣ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇਸ ਪੁਰਾਰ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਬਦੇਸੀ ਤੇ ਕਾਲੇ ਕਪੜੇ ਦੇ ਕੁਕਟ ਵਿਚ ਤਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਠੱਪ ਠੱਪੀ ਸੀ। ਅਸਲ ਨਿਹਰ ਤੇ ਅਗਲੀ ਫੁਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇ ਵਾਲੇ ਸੁਰਮਈ ਬਾਣਾ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਮੁਕ ਚੁਕੇ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬ ਸੰਗ ਵਜੋਂ ਢੰਗੀ ਕਾਲੀ ਬਰਦੀ ਵਾਲੇ ਬਣੇ ਸੀ।

ਪੰਡਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਦ ਸਾਸਤਰਾ 'ਚ' ਨੀਲੇ ਕਾਲੇ ਦੀ ਨਖੇਧ ਦੇ ਬਾਢੇ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਰ ਬੀਤਾ। ਸੰਗ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੇਵਾਲੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਭਵਿਖਤ ਵਾਕ ਸੁਣਾਏ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਦਸਮ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ—"ਕੋਈ ਦਿਨ ਤੇ ਪੰਥ ਇਕੱਤ੍ਰ ਰਹੂ ਫਿਰ ਆਪਸ ਮੇਂ ਛਟ ਜਾਵਹਿਗੇ। ਮਾਇਆ ਨਾਗਨੀ ਡੰਗ ਚਲਾਉ ਜਦੋਂ ਦੁਖ ਖਾਲਸਾ ਸੀਸ ਉਨਾਵਹਿਗੇ।" ਤੇ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਵੱਖਰੇ ਇਹ ਕੁਰਦਆਰਿਆਂ ਦਾ ਧਨ ਇਹਨਾ ਦਾ ਮਨ ਕਾਲਾ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਤੇ ਇਹ ਇਸ ਤੋਂ ਲੜਨਗੇ। ਜਿਵੇਂ ਦਸਮ ਜੀ ਨੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰਵਾਏ ਉਪਰ ਖਾਣ ਲਈ ਕੁਤੇ ਛਡ ਦਿਤੇ ਸੀ। ਉਹ ਕੜਾਹ

ਹੁਲ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਕੁਤੇ ਆਪੋ 'ਚ ਕੱਟ ਫਟਕ ਹੋਏ ਸੀ ਤਿਥੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹਾਲਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਭ ਵੇਖੋਗੇ ਤੇ ਇਹ ਪੁਜਾ ਦਾ ਧਨ ਉਸ ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਵਾਂਗੂੰ ਵਿਅਰਥ ਹੁਲ ਜਾਵੇਗਾ।* ਇਹ ਦਸਮ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਬਹਿ ਲਉ ਜਾ ਸਿਤ ਭਫਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕਹਿ ਲਉ।

ਸਿਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਿਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੂਰੇ ਫਿਲੀਆਂ ਤੇ ਜੈ ਸਿੰਘ ਮੇਲੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਬਤਾ ਰਸ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰਖਿਆ।

ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਸਿਤ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇਹ ਦੇ ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਫ਼ਸਕੇ ਦਾ, ਮਟੀਆ ਸਿੰਘ ਭਾਛੇ ਵਾਲੇ ਦਾ, ਪ੍ਰਭਾ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦਾ, ਭੰਡਾ ਸਿੰਘ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਚੜ੍ਹੀ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਉਪਾਧੀ ਬਰਦੇ ਲੋਕਰ ਵਿਚ ਜਾ ਖਪ ਪਾਏ, ਦੀਵਾਨ ਨੇੜ ਰੋਲਾ ਪਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਇਕ ਅੰਦਰ ਦਵਾ ਰਖੇ। ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਲੋਕਰ ਭੇਜਿਆ, ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਨਾ ਛਕਿਆ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬੁਹਾ ਲੁਹਾ ਬਾਹਰ ਕਢ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਮਸਤਾਨੇ ਅਖਵਾਏ ਹੋ ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਬਕਵਾਸ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਰਸਤ ਲਵੋ। ਸਰਦਾਰੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਛਕਾਉ ਪਰ ਬੇਰਸੀ ਨਾ ਕਰੋ। ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਉਪਾਧੀ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਠੀਕ ਹੀ ਜਗਤ ਮਾਰਾ ਹੈ ਜੋ ਥੋਕੇ ਮੰਦੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਤ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਸੁਣਾਇਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਜਪੁ ਜਾਪੁ ਦੋਹਾਂ ਦੇ, ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ, ਰਹਿਰਾਸ, ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ ਤੇ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਹਰ ਸਿਖ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੇ। ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਕਿਹਾ ਮੇਰੇ ਤੇ ਭੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕੁਰਮਤ ਵਰਤਨ ਦਾ ਆਪ ਭੀ ਧਾਰਨੀ ਹੋਵਾਂ।

ਸਿਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਿਤ ਭਤਿਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਥੇ ਵਾਲਿਆਂ ਅਖੰਡ ਨਿਰੋਲ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਇਸ ਹੱਲੇ ਤੇ ਕੀਤਾ। ਤੇ ਸਿਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀਆ ਸਮੇਤ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਦੋ ਬਕਤ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਦੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ।

ਸ: ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤ ਸਾਧ ਅਗੋਤਰੇ ਸੱਦ ਪਾਠ ਹੋਲੇ ਮੇਲੇ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਜੋਗ ਅਰਿਥੇ ਸੀ ਜੋ ੩੦੦ ਹੋਇਆ ਦੇ ਭੋਗ ਹਵਨ ਹੋਣ ਬਾਦ ਪਵਾਏ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭੋਟਾ ਬਹੁਤ ਮਾਇਆ ਬਸਤਰਾਂ ਜੋਗ ਬਾਨ ਕਪੜੇ ਦੇ ਭੋਟਾ ਕੀਤੇ। ਅਗੋਂ ਹੋਲਾ ਢੋਟੀਆਂ ਮਿਲੇ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਤੁਰਟੀ ਸੇਵਾ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਹੀ ਦੀ ਖਿਮਾ ਮੰਗੀ ਤੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਭੋਗ ਪਿਆ, ਅਰਦਾਸਾਂ ਹੋਇਆ। ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਵਰਤਿਆ। ਮੈਂ ਇਸ ਹੱਲੇ ਤੇ ਗਿਆ ਸਾਂ ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਹੋਲਾ ਮੈਂ ਇਹ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਅਰਥਾਤ ਏਦ੍ਰੇ ਪਹਿਲੇ ਹੱਲੇ ਬਿਧਾਂ ਤੋਂ ਪੂਛੇ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖੇ, ਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਾਧਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣੇ ਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ਹਾਲ ਲਿਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

*ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਕੁਰਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਕਥੇ ਅਨਾਥਿਆਂ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਮਸਤਾਨੇ ਰਾਹੀਂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਿਤ ਭਤਿਹ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਾ ਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਧਨ ਵਿਅਰਥ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

੧੯੭੮ ਬਿਕਰਮੀ ਦੇ ਹੇਲੇ ਦੇ ਭੋਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਤੋਂ ਸੁਣ ਪਹਾਤ ਕਰਵ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀਉਂ ਬੈਠੇ ਸਾਧ ਦਾ, ਸਮੇਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਤੁਰੇ। ਸਾਧ ਦੂਰਾਂ ਦੇਖ ਅਗੇ ਹੋ ਕੁਟੀਆ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਚਰਨੀ ਲਫਾ। ਸਰ ਦੇ ਗਾਨੇ ਤੇ ਕੱਖ ਉਸ ਬੈਠਣ ਨੂੰ ਦਿਤੇ, ਬੈਠੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਛਿੱਤੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਚਨ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਵੇਰਾਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੋ ਉਹ ਬਚਨ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਦੀ ਸਾਧਾਂ ਕੋਲ ਗਿਆ ਨਾਲ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮੈਂ ਦਰਸਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪ੍ਰਕਟ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ।

ਉਹ ਟੁਰਨ ਸਮੇਂ ਉਸ ਸਾਧ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਲੇਕਰ ਦੀ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਹਕੀਮੀ ਤੋਂ ਜਾਣਨ ਕਰ ਲੋਕ ਰਸਤਾ ਦੇ ਭਾਡੇ ਆਪੇ ਭਰ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲੇਕਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਛੁਟ ਸਮੇਂ ਉਸ ਮੰਗ ਕੇ ਹੱਥ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਲੈ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਛਕ-ਦਿਆਂ ਹਉਂਕਾ ਭਰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਅਜੁ ਪੁਰੁ ਬਰਸਾ ਬਾਦੁ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਜੀਆਂ ਬਿਚ ਬੈਠ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਿਆ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਸਾਧ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਨਗਰ ਨਾਮ ਦੀ ਕੰਦੀ ਪੁਛ ਨ ਕੀਤੀ। ਮਤ ਕੁਝ ਉਸ ਨੂੰ ਵਲ ਕਰਨਾ ਪਵੇ। ਪਰ ਸਾਧਾਂ ਨਾਲ ਬਾਦ ਬਚਨ ਕੀਤੇ, ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀਤੁ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਚਿਟੀ ਵਾਲੇ) ਜੋ ਗੁਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਦੇਖੇ 'ਚ ਜਾਇਆਂ ਦੇਖ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਲੇਕਰ ਦੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਥ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਲੈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਬੜੇ ਚਿਰ ਬਾਦ ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਿਆ ਹੈ।

ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀਸਿਆ। ਹਰੀ ਲਾਲ ਜਿਸ ਕੁਝ ਭਗਤ ਮਾਲ ਲਿਖੀ ਹੈ ਉਹ ਭੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੇਰ ਕੋਟਲੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹੀਦਾ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸੀ। ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਭੋਖਾ ਵਿਚ ਪਹਾਤਾ ਵਿਚ ਨਾਮ ਬਦਲ ਚਲੇ ਗਏ ਸੀ ਜਦ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਟਲੇ ਦੇ ਵਾਕੇ ਬਾਦ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਜਾਣਾ ਹੈ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਸਾਨੂੰ ਤੇ ਬਾਪੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀਸ ਦੇਣ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹੀਦਾ ਵਿਚੋਂ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਲੋਪਕਿਆ ਵਾਲਾ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਬਦਲ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਵੰਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੋਇਉਂ ਫੜ ਕਿਹਾ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਬੁਹਾ ਕਦੇ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਸ. ਆਰਮਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਾਪਸੀ ਕੱਢੀ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋਗ ਆਪਣੇ ਚਿਲੇ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਤਕ ਜਾਣ ਜੋਗ ਕਾਥ ਭੇਜੀ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਆਏ ਜਾਕਰ ਲਿਆਏ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਭਾਏ। ਸੇਵਾ ਕਾ ਵਲ ਹੋਇ ਹੈ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਕੇ ਜਾਇ। ਜੋ ਸਾਧੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਅਸਾਂ ਹਜ਼ਰੋਂ ਹੀ ਉਤਰ ਜਾਣਾ ਹੈ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ। ਪਰ ਬੀੜ 'ਚ ਹੁੰਦੇ ਪਾਠਾਂ 'ਚ ਸੁਰਤ ਹੈ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਵਲੋਂ ਵਾਪਸੀ ਕੱਢੀ ਭੀ ਸਪੈਸਲ ਹੀ ਰਹੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਲੀ, ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਜ਼ਰੋਂ ਦਰਸਨ ਕਰ ਕੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਭੀ ਖੇੜਾ ਚਿਰ ਹੀ ਠਹਿਰੇ। ਸੰਤ ਰੂਪ ਜੀ ਚਵੰਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਧ ਹੀ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਗਏ। ਦੱਖਣ ਤੇ ਪਹਾੜ ਦੇ, ਤੇ ਥੋੜਾ ਚਿਰ ਠਹਿਰੇ। ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਰਾਤ ਰਹਿ ਬੀੜ 'ਚ ਆਏ।

ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧ ॥

“ਨਾਨਕ ਸਿਫਤੀ ਗਤਿਆ ਮਨ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਇ ॥”

ਗੁਰਵਾਕ ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖ ਇਹ ਵਰ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਹੋ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੇ! ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਮਨ ਮਿਲੇ, ਤੇ “ਦੁਖ ਕੀਆ ਅਗੀ ਮਾਰੀਅਹਿ” ਗੁਰਵਾਕ ਮੈਂ ਵਰਤਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵਾਂ। ਭਾਵ—ਦੁਖ ਦੀਆਂ ਅੱਗਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਬਚਨ ਹੀ ਲਿਖੀ।

੧੮੭੯ ਸਾਲ ਦਾ ਅਰੰਭ

ਵੈਸਾਖੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਾਠਾਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਪਾਸੋਂ ਮਦਦ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ।

ਬੀੜ ਵਿਚ ਆ, ਪਾਠਾਂ ਤੋਂ ਵਾਧੂ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਲਾਂਭੇ। ਗੁਰਿਆ, ਬੈਲਾ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਵਖ ਵਖ ਵਲੀ। ਪੁਟਾਈ ਝਾੜਾਂ ਦੀ ਤੇ ਉਸਾਰੀ ਕੰਠਿਆਂ ਦੀ ਵਧਾਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ। ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਕਥਾ ਤੇ ਰਾਤ ਕੀਰਤਨ ਸਭ ਸਾਧ ਰਲ ਕਰਦੇ ਦਿਨੇ ਵਿਹਲ ਵੇਲੇ ਵਖ ਵਖ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ।

ਸੁਖ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ। ਘਰੋਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੁਖ ਅਰਾਮ ਲੈਣ ਨਿਕਲੇ ਸਾਂ। ਏਥੇ ਵਿਹਲ ਹੋਣ ਤੇ ਬਹਿਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਜਾਂ ਹੱਥ ਜਾਂ ਮੂੰਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹਲਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਵੇ ਤੇ ਬੀੜਾ ਸੇਣਾ ਮਿਲਦਾ ਵੇ। ਪਾਠ, ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਵਾਰਾ ਹੀ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਥੜੇ ਲਾਹੈ ਦੇ ਦਿਨ ਹਨ। ਨਾਲੇ ਸੇਵਾ ਨਾਲੇ ਕੀਰਤਨ, ਕਥਾ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਠਾਠ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਦਿਨ ਨਿਤ ਨਿਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਜੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ “ਕੁਝਮ ਬਰ ਬੀਨੇ ਨਿਹਾਲ” ਵਾਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਥੋਂ ਮਨਾਂ ਸਾਝਾ ਭਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਘਰ ਕਾਥ ਕਰ ਮਰ ਹੁਟ ਭੀ ਝਟ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਏਥੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਪਦਾਰਥ ਵਧ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਜ ਨਾਲ ਕਹੀ ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਦੇ। ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਲੀਂ ਭੀ ਜਾ ਲਗਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਲਗਦੇ, ਪਸ਼ੂ ਵੇਖਦੇ, ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਟੋਕਰੀ ਤੇ ਦਿੱਟ ਉੱਚੀ ਅਪੜਾਏ।

ਨਿਮਾਣੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਚੇਰਾ ਕਹਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਮਿਤ ਬੀੜ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਪਾਠਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤੋਂ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਦਾ ਜੋ ਹਿੱਸਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਪਾਵੇ।

ਮੈਜ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਟ ਦੀ ਬਹਾਰੇ ਮਸ਼ਰੀ ਟਿੱਲੇ ਤੇ ਸਮੇਤ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ। ਏਕ ਦਿਨ ਸੈਰ ਕਰਦਿਆਂ (ਲੰਡੋਰ ਕੰਠੀ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਕਪੂਰਥਲੇ ਦੀਆਂ ਗਾਣੀਆਂ ਚਰਨੀ ਲਗੀਆਂ ਭੇਟਾ ਧਰੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਭਜਨ ਦਵਾਇਆ। ਏਕ ਦਿਨ ਬੜੇ ਦੀਆਂ ਗਾਣੀਆਂ ਤੇ ਕੁਝ ਅਹਿਲਕਾਰ ਆਏ ਚਰਨੀ ਲਗੇ। ੧੫) ਦਮੜੇ ਭੇਟਾ ਧਰੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਕਹਿ ਭਜਨ ਦਵਾਇਆ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਬੜਾ ਬੜਾ ਬੇਠਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕੋਲ ਦੇ ਸਾਧ ਹੀ ਸਰਨੀਂ ਆਦਿ ਸਭ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਮਰਜ਼ਾਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੁੰਦਰ ਜੰਬਨ ਜਵਾਨੀ ਸਭ ਮਨ ਭਾਨੀ ਰੰਗੀਲੀ ਛਬੀਲੀ ਅਸੀਲੀ ਫੁੱਲ ਫੁੱਲ ਪੈਂਦੀ ਮਨ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀ, ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਰਿਧ ਸਿਧ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾਤੀ ਸੀ। ਸੋਹਜ ਮੌਜ ਦੇ ਬੇਜ ਰੋਜ ਕਰਦੇ ਦਰਸਥ ਦਾ ਦਿਲ ਹਰਦੇ ਮਨਥਾ ਭਰਦੇ ਦਰਸਨ ਸੀ।

ਇਸ ਸਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰੋਸਾ 'ਚ ਉੱਥਾ ਨਾ ਕਦੇ ਸੀ। ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨਹਿਰ, ਬੀੜ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਰੇਣਕਾਂ ਲਾਈ ਰਖਦੇ। ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੇਰ ਫਤਹਿ ਕੇਰ ਜੀ ਭੀ ਸਭ ਆਏ ਦੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਰੋਜ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਧਾਰਨ ਦਾ ਭੋਗ ਪਵਾਂਦੇ ਸੀ। ਸਭ ਆਏ ਨੂੰ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਰਜਵਾ ਵਰਤਾਂਦੇ ਸੀ। ਬੀੜ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਥੇ ਪਿੰਡ ਝਬਾਲਾ, ਗਵਰਧਨ, ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ, ਮਫ਼੍ਫ਼, ਨਰੈਣ ਕੜ੍ਹ, ਹੋਬਤਪੁਰ, ਘੁਸੂ ਮਾਜਰਾ, ਮਠਾਰਥੂ ਆਦਿ ਦੇ ਦੋ ਮੁਰਬੇ ਜਾਂ ਕੋਹ ਤੋਂ ਤੇ ੪—੪—੪—੪ ਕੋਹ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਸੁਧਾ ਥਾਮ।

ਬੀੜ ਮਿਲੀ ਰਾਜੇ ਰਿਪੁਦਮਨ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਟਿੱਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਹੋਏ ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਵਲੋਂ ਸਿਖ ਗਿਆ। ਬਧਾਈ ਦਿਤੀ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਭੇ ਕਦੇ। ਰਾਜਾ ਚਰਨੀ ਲਗਾ, ਟਿੱਕੇ ਨੂੰ ਲਿਆ ਚੁਰਨਾ ਤੇ ਧਰਿਆ। ਅਰਜ਼ ਕਰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਧਰਾਇਆ ਤੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਬਾਰ ਪਪ ਹਰਾਰ ਚੀ ਤੇ ਬੀੜ ਦਾ ਅਜੁਦਾਨਾ ਤੇ ਹੋਰ ਥਸਤ੍ਰ ਮਾਇਆ ਅਰਦਾਸ ਭੇਟ ਕੀਤੀ।

ਬੀੜ ਮਝਾ ਵਾਲੀ ਤੇ ਹਾਥੀਆਣੇ ਦੀ ਬੀੜ ਤੇ ਗਊਆ ਵਾਲੀ ਬੀੜ 'ਚੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਮਠਾਰਥੂ ਨਕਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਚੋੜੇ ਦੇ ਖੁਹ ਲਗੇ ਜਾਣ ਤੇ ਵਿਚ ਦੀ ਚੋਆ ਚੋੜੇ ਰੁਕੇ ਲੰਘਦਾ ਜਾਣ ਮੱਲੀ। ੫੮੬੦ ਵਿਖੇ ਕਦੇ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ੧੨੨੦ ਘੁਮਾ ਬਿਲ ਬੰਦੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਥੁੜੇ ਸਿਖਾ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ੧੦—੧੦,੬—੬ ੭—੭,੩੫—੩੫,੪ੀ ਘਰ ਪ੍ਰਤੀ। ੬੦ ਘੁਮਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੋਕਰ ਜੋਗ ਲੋਹ ਨਾਮ ਲਾਈ ਹੈ। ਟਿੱਕੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਹਾਲ ਪਿਛੇ ਲਿਖ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਮਹਾਤਮਾ (ਹੁਕਮੀ) ਤੇ ਕੁਰਦੇਈ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਤੇ ਬਿਬਨੀ ਖੰਨੇ ਦੀ ਜੋ ਰਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਸੀ ਤੇ ਜਿਹੀਂ ਦਸਤਾਭੇ ਰਖਦੀਆਂ ਸੀ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਬਹੁਤਾ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਕਤ ਤੋਂ ਰਾਣੀ ਸਰੋਜਣੀ ਦੋਵੀ ਨੇ ਪ੍ਰਤ੍ਰ ਮੰਗ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਭੀ ਕਲ ਪਿਛੇ ਲਿਖ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਰਾਜੇ ਪੰਹਲੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਬੀੜ ਚਾਹੇ ਮੱਲ ਲਵੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਮੱਲੀ ਸੀ।

ਪਟਿਆਲੇ ਨਾਭੇ ਦੀ ਪਿਲਾਭੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕੁਟਲਨੀਤੀ ਨਾਭ ਪਛਾਈ, ਤੇ ਨਾਭੇ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਬੀੜ 'ਚੋਂ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕੁਰ ਲੰਘੀ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨਾਭੇ ਦੇ ਗੋਲੀ ਚਲਵਾਈ। ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਪਾਸ ਸੁਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਰਿਪੁਦਮਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਕਹਾ

(੧੧੫—੧੨੦ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਭਾਜੇ ਹਨ ਕੀਤ ਵਿਚ।)

ਲਿਖਾ ਲਿਆ ਮੈਥੋਂ ਉੱਕ ਨਾਲ ਫੈਲੀ ਚਲਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੇ ਬਾਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਇਹ ਬਹਿ ਰਾਜ ਵਲੋਂ ਬੇਦਖਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਜੰਗ ਨਹੀਂ।

[ਵਜ਼ੀਰ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਾਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਖਤਿਆਰ ਬਣਾਏ, ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਰਲ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਤੰਗ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਇੱਟਾਂ ਜੋ ਹੱਥ ਆਈਆਂ ਤੇ ਭਾਰ ਦੁਆਲੇ ਵਲਣ ਵਾਲੀ ਕੰਡਿਆਲੀ ਚੁਕਾ ਲੈ ਗਿਆ ਤੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਚੁਕ ਅਰਬੀਆਂ ਫੀ ਦਵਾਈਆਂ ਸਾਨੂੰ ਕੂਕੇ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੜਤਾ ਵਢਣ ਤੋਂ ਭੀ ਬੈਠਦਾ। ਕੁਝ ਕੰਠੇ ਤੇ ਇਕ ਖੂਹੀ ਹੀ ਉਹਨਾਂ 'ਚ ਅਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਈ ਸੀ।

[ਇਸ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪੰਖ ਪੈ, ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਵਾਧੇ ਜੰਤ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਸਮੇਂ ਕੀਤੇ ਸੀ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿਆਲੂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਅਕਾਲੀਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਲਿਖ ਦੇਵੋ ਇਹ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਇਹ ਨਾਭੇ ਦੀ ਵਜ਼ੀਰੀ ਤੋਂ ਲਹਿ ਜਾਏਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਇਕ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਤੁਹਾਡੀ ਬੀੜ ਦੀ ਖਿਲਾਫੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਟੋਟਾ ਮੁਕ ਜਾਏਗਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੀੜ ਮਿਲ ਜਾਏਗੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਵੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਬੀੜ ਭਾਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲੇ। "ਸਿੱਖ ਆਪ ਹੀ ਕਹੋ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।" ਬੀੜ ਰਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੈ ਰਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੰਦਾ ਨਾ ਚਿਤਰਣ ਵਾਲਾ ਨੈਮ ਨਭਾਇਆ। ਜਿਵੇਂ ਬੀੜ ਮਿਲੀ ਅਚਾਣ ਦੇਸ ਹੋਏ ਇਹ ਹਾਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਗੇ ਆਵੇਗਾ।

[ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਿਪੁਦਮਨ ਸਿੰਘ ਜਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਸੀ ਧਾਰਮਕ ਖਿਆਲਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲਾ ਰੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਰਮ ਦੇ ਪਾਸਿਉਂ ਮੰਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਠੀਕਰੀਵਾਲੇ ਦਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ ਸੀ ਮਰਨ ਵਰਤ ਰਖ। ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਯਾਰ ਸੀ ਤੇ ਉਸੇ ਮਤ ਦੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਅਤਿਆਚਾਰ ਇਸ ਦੇ ਫੈਕਣ ਲਈ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸਿਖਿਆ ਦੇ, ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਹਨ ਪਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਰਿਪੁਦਮਨ ਸਿੰਘ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਕੱਚਾ ਸੀ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਕਾਲੀ ਪੰਕ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ ਸਾ ਸੂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਬਹੇ ਰਾਜ ਤੋਂ ਬੇਦਖਲੀ ਲਿਖ ਦਿਤੀ ਸਾ ਸੂ।

ਬੀੜ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡ

ਮੁਢ ਤੋਂ ਹਿਲੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਰੋਕਣ ਤੋਂ ਐਥ ਮੰਨਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਨਾ ਘਾਹ ਚਾਰਨ ਦੇਂਦੇ ਸੀ ਨ ਲੱਕੜ ਕੱਟਣ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਅਗੇ ਰਾਖਿਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਉਜਾੜਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਦੋ ਵਾਰੀ ਸਿਖਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸੋਟਾ ਲੱਕੜ ਤਕ ਭਾਏ ਤੇ ਪਸ਼ੂ ਭੀ ਚੁਰਾਏ ਗੁਰੂ ਕੇ।

ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਵਜ਼ੀਰ, ਸਿੰਘ-ਸਭੀ ਮਤ ਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਕੁਰਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕਵਰਧਨ ਪੁਰ ਦੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਬੂ ਫੋਗਰ ਖਪਟਾ ਕਰ ਖਲੇ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਭੀ ਹੱਥੀਂ ਤਕੜੇ ਸੀ ਤੇ ਭਥਾਲਾ ਦੇ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ, ਛੱਜਾ ਸਿੰਘ ਚਿਮੀਦਾਰ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਤੇ ਜੀਵਾ ਸਿੰਘ, ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ। ਸੁਮਾਰਸੀ ਦਾ ਨੰਬਰਦਾਰ ਸਾਹੂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੈਬਤ ਪੁਰੇ ਦਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੰਬਰਦਾਰ ਖੁਲ੍ਹ ਮਾਜਰੇ ਦਾ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਠਾਰਕੂ ਦਾ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਮਦਦ ਦੇਂਦੇ ਸੀ।

ਮਲੋਹ ਦਾ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਛੀਬਾ ਜੋ ਬਪਾਰ ਤੇ ਰਪਤੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਬਤਾ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਸੀ। ਚੁਬਾਰੇ ਤੋਂ ਤਲੇ ਤਕ ਲਮੀ ਹੁੰਦੇ ਦੀ ਨਤੀ ਰਖਦਾ ਸੀ ਤੇ ਆਇਆ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਚਾਂਦੀ ਪਿੱਤਲ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਬੀਤ ਵਿਚ ਜਾ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਬੰਬ 'ਚ' ਸਿਗਰਟ ਬਥ ਕਿਸੇ ਭਾਈ 'ਚ ਧਰ, ਚੰਦੇ ਚੰ ਚੁਲਾ ਕਰ, ਮੁੰਹ ਹਥ, ਪੈਰ ਧੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਜਾ ਲਾਗਿਆ, ਬਦਾਮ ਜਾ ਰੁਪਿਆ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਗਿਆ, ਬਦਾਮ ਵਰਤਾ ਦੇਂਦੇ। ਆਇਆ ਵਖ ਰਖਾ ਛਡਦੇ। ਸਾਧ ਅਚਰਜ ਹੁੰਦੇ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਨਹੀਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਦਿਨ ਮਲੋਹ ਹਥਨ ਲਈ ਨਰੋਲ ਲੈਣ ਗਏ ਸੀ ਬਾਬ ਤੇ। ਇਸ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਹੱਥ ਜੱਤ ਅਰਥ ਭੀਤੀ ਮੈਂ ਲੈ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, 'ਹੁੰਕਾ ਛਾ ਦੇ ਤੇ ਭਜਨ ਲੈ' ਤਾਂ ਉਸ ਸਤਿਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਭਜਨ ਦਵਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਜੱਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਰਖ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਰੇਰੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹੀ ਕਈ ਹੈ ਆਪਣੀ ਭੀ ਕਿਰਪਾ ਰਖੀ।

ਇਸ ਨੇ ਹੁੰਦੇ ਚੰਨ ਦਿਤੇ, ਤਮਾਕੂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਭਜਨ ਬਰਨ ਲਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਘਰੋਂ ਮਾਲਟੀ, ਆਏ ਸਿਖ ਨੂੰ ਅਰਥ ਕਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਲੇਤੇ ਹੀ ਛਕਾ ਬੀਰਤਨ ਸਮੇਂ ਸੈਨਤ ਕਰ ਬਹਾਦੇ। ਇਹ ਕਈ ਕਈ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਕੁਜਿਆ ਦੀ ਮਿਸਰੀ ਲੈ ਜਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਨ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਾ ਦੇਂਦੇ। ਇਹ ਫਿਰ ਆਦਤ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਪਤ ਹੁੰਕਾ ਪੀਣ ਲਗਾ ਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਸਰੀ ਲੈ ਜਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ। ਇਕ ਰਾਤ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਕੁਟਿਆ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਬੀਤ ਵਿਚ ਜਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਲੇਟ ਕੁਟ ਕੁਟ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਮੇਨੂੰ ਰਾਤ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਮਾਨ ਭੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜਾ ਹੁੰਕਾ ਛੱਡ ਦੇ ਜਾ ਦਰਸਨ ਤੇ ਭੇਟਾ ਧਰਨੀ ਛੱਡ ਦੇ। ਮੈਂ ਫੁਲਾ ਦੇਵੂੰ ਅਗੇ ਇਹ ਫੁਲ ਨਾ ਕਰਾਂਗਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣਵਾ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਛਕਵਾਇਆ ਤੇ ਕਛਹਿਰੇ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਕੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਮਹੀਨਾ ਬੀਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਭੰਨ ਲਾਇਆ। ਇਸ ਨੇ ਬੀਤ ਵਿਚ ਭੀ ਬੜੀ ਦਿਲ ਲਾ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਆ ਕਦੀ ਵਾਰ ਕਈ ਦਿਨ ਰਹਿ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਤੇ ਅੰਤ ਰਕ ਸਿਖ ਹੀ ਰਿਹਾ।

ਇਸ ਆਪਣੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਭੇ ਜਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਠੰਹ ਦੇ ਨਾਮ ਆਪਣੀ ਹਵੇਲੀ ਚੁਬਾਰੇ, ਦੁਕਾਨ ਲਿਖ ਦਿਤੇ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਭੱਗ ਤੇ ਮਾਲਟੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਲੋਹ ਮੱਦ ੧ ਘੋੜੀ, ੪ ਗਊਆਂ, ੧ ਚੂਨਟੀ ਤੇ ੭੦੦੦) ਰਾਈ ਦੇ ਕੁਝੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣ ਕਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਾਹਿਕ ਸਿਖ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ ਚੁੰਨੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੌਤਾ ਭਾਵਾ ਦੇ, ਇਹਦੇ ਭੇਟੇ ਹੁੰਦੇ ੧੫੦) ਕੇ ਫਿਰੇ ਸੀ। ਸਾਧ ਭਾਸ਼ੀ ਰਨ ਕਿਹਾਨੇ ਚੰਗ ਦੀ ਭਾਣੀ।

ਇਸ ਮਾਲਟ ਦੇਕ ਸਮੇਂ ੧੮ ਛਟਾਕ ਤੇ ਦੇਕ ਸਮੇਂ ਅਧ ਸੇਰ ਸੋਠਾ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰੱਗੇ ਹੱਥੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਮਾਲਟ ਦੇਕ ਸਮੇਂ ਬੀਮਾਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕਿਹਾ ਸੇਰ ਚਾਈ ਤੇ ੧੫੦) ਮੇਰੇ ਚੁਲ੍ਹੇ ਕੋਲ ਦਬੇ ਹਨ ਤੇ ਨੰਟ ਜੇ ਮੇਰੇ ਥੋਢੇ ਵਿਚ ਹਨ, ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਦੇਣੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਮਾਈ ਦਾ ਦਰਜਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਮੱਲੇ ਦੇ ਦਿਨਾ ਵਿਚ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰਸਤ ਘਿਉ, ਦੁਧ, ਖਾਲਟ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਤੇ ਜੇਵਕ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇਪਤੀ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਨ ਸੀ।

ਬੀੜ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਪਾਠਾ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਸੰਤ, ਮਹਾਤਮਾ ਤੇ ਕੁਟੀ ਵਿਦਵਾਨ, ਰਾਕੀ, ਬਿਹੋਗਮ ਕ੍ਰਿਸਤੀ ਸਭ ਆਉਂਦੇ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਤਨ ਮਨ ਲਾਉਂਦੇ। ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ, ਮਨ ਨੂੰ ਭਲੀ ਘਾਸ ਪਾਉਂਦਾ। ਸੇਵਤ ਸਾਥ ਨੇਮ ਨਿਭਾਉਂਦੇ।

ਸੰਤਾਂ ਵਰੀ ਵਾਲਿਆ ਨਾਲ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਲਮ ਚੀਨ ਚਿਲੇ ਜਿਹਲਮ ਦਾ ੧੫-੧੬ ਸਾਲ ਦਾ ਆਇਆ। ਘਰੋਂ ਮਤੇਦੀਆਂ ਦਾ ਸਤਾਇਆ। ਸਾਧਾਂ ਤੋਂ ਭਜਨ ਲੈ ਮਸਤ ਹੋ ਬੀੜ ਵਿਚ ਚੰਦਿਦਾ। ਪਹਿਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੁਤਿਆ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਲਾਇਆ ਮੈਂ ਬੀੜ 'ਚ ਰਖਣੇ ਚੜ੍ਹਗੇ ਸੀ, ਜਿਹਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਉਜਾੜੇ ਕਰ। ੧੩ ਕੁਤੇ ਸੀ। ਤੇ ਰਾਜੇ ਵਲੋਂ ਦਵਾਈਆਂ, ਤੋਲੀਏ ਤੇ ਭਾਕਟਰ ਭੀ ਆਉਂਦੇ ਸੀ। ਵੇਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰਖ ਘੋੜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਲਾਇਆ। ਹੋਰ ਕੋਮਾਂ ਤੇ ਲਗਾ ਹੁਣ ਕਲਮ ਸਿੰਘ ਮੁਨੀਮ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਇਹ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਹੋਕੀਮ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਹਾਲ ਫੋਰ ਕਿਸੇ ਮਿਲਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦਾ ਇਸੇ ਕੁੰਥ ਵਿਚ ਲਿਖਾਏ।

ਗੋਰੂ ਸੁਨਿਆਲਾ ਜੀ ਭਫਰੀਆਂ ਦੇ 'ਸੰਤ ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਭਜਨ ਪੁਛ ਮਸਤ ਹੋ ਸੁਨਿਆਰਪੁਣਾ ਸੁਣ ਬੀੜ ਵਿਚ ਆਇਆ। ੮ ਸਾਲ ਰੂਪ ਰਿਹਾ। ਖਾਣ ਪੀਣ ਪਹਿਰਨ ਦੀ ਸੋਝੀਉਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋ ਰਿਹਾ। "ਗੋਰੂ ਹਸਹਿ ਗੋਰੂ ਠੇਵਹਿ ਰੂਪ ਭੀ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ਮੈਂ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਇਹ ਗੋਰੂ ਸਿੰਘ ਭੀ ਹੁਣ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਕਰੂ ਕੇ ਮਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪਠੇ ਗੋਰੇ ਬੂੜੇ ਦੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਲੇ ਹਾਰ ਵਲਾਂ ਪਤਿਆ ਦੇ ਪਰੇ ਪਾਦਾ ਤੇ ਕਿਉਂਤਾ ਫਿੜਕਦਾ, ਰੂਪ ਰੂਖਾਦਾ ਮੰਜ ਆਈ। ਇਸ ਦੇ ਹੋਰ ਵਰਤਨ ਤੇ ਬਰਨ ਭੀ ਇਸੇ ਕੁੰਥ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਆਉਣਗੇ।

ਮਲ ਸਿੰਘ ਮਜ਼ਬੀ, ਖਿਆਲੇ ਭੇਰੂਆਂ ਦਾ, ਸੰਤ ਜਿਵੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤੋਂ ਸੁਧਰ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਇਆ, ਵੇਰ ਨਗਰ ਨ ਗਿਆ। ਨਹਿਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਸੂ ਚਾਰਦਾ, ਅਵਾਜ਼ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਪਿਛਲੀ ਥਾਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਵੇਰਾਗੀ ਹੋ ਬਬਦ ਪੜ੍ਹਦਾ, "ਕਦੇ ਪਾਵੇਂਗਾ ਵਤਨ ਨੂੰ ਫੇਰੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਚੀਨੀ ਵਾਲਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਨਿਤ ਨੇ ਉਛੀਆਂ ਤੇਰੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਚੀਨੀ ਵਾਲਿਆ। ਰਕ ਤਕ ਬਬ ਗਈਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਚੀਨੀ ਵਾਲਿਆ। ਕਾਹਨੂੰ ਲਾਈਆਂ ਨੇ ਤੂੰ ਦੇਨੀਆਂ ਭੇਰੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਚੀਨੀ ਵਾਲਿਆ।" ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਪਾਧੀ ਖਲੋ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਸਾਧ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਆਪ ਭੀ ਵੇਰਾਗੀ ਹੋ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਇਹ ਸੰਤ ਗੋਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਸਤ ਹੋਣ ਸਨ ਭਫਰੀਆਂ ਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਲੇ ਰਚਿਤ ਰਾਖ ਕੀਤੇ ਸੀ।

ਇਹ ਸੰਤ ਕਦੇਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰੀਦਾ ਸਹੀਦ ਹੋ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਤੁਰ ਰਚਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

‘ਏਕ ਸਮੇ’ ਇਹ ਨਹਿਰ ‘ਚ ਮੱਥਾ ਨਵਾਦਾ ਮੱਥ ਦੇ ਪਲਸੇਟੇ ਤਲੇ ਆਇਆ ੧੫-੧੬ ਕਰਮ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਖੜੇ ਸੀ, ਨ ਦਿਸਦਾ ਜਾਣ ਸਟੇ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਦ ਤਲਿਉਂ ਖਿਚ ਕੇਵੇ ਤੇ ਲਿਆ ਧਰਿਆ। ਤੇ ਮੁਧੇ ਮੁੰਹ ਪਾ ਬੇੜਾ ਬੈਤਾ ਬਾਰ ਪਾ ਪਾਣੀ ਇਸ ਦੇ ਪੇਟ ‘ਚੋਂ ਕੱਢ ਹਰ ਵਿਚ ਆਦਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਅਜ ਤੇ ਸਾਡਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਬੇਬੀਹਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਸ ਵਿਚ ਫੁੱਥ ਕੇ ਮਰ ਚਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਰਾਮ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦੀ ਲੋੜ ਜੇ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਲਾਈ ਹੈ ਤੜ ਤਾਈਂ ਮੇਰੀ ਨਿਬਾਣੀ। ਸਿਰੇਂ ਜਲ ‘ਚ ਫੁੱਥਦੇ ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਜੇ। ਮਨ ਮਤ ਵਿਚ ਨ ਫੁੱਥ। ਇਹ ਭੀ ਹੁਣ ਜੀਵਨ ਨਕਰ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਰਾਤ ਬੋਲਦੈ॥

ਪੰਡਿਤ ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ‘ਕੈਮੀ’ ਜੋ ਪੰਡਿਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਪਧਾਣੇ ਹੋਰ ਵਿਦਿਆ-ਲਈ ਸਿਖਾਂ ਸਮੇਤ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਲਘੂ ਸਿਧਾਰ, ਕੌਮ ਦੇ ਹਿਤ ਉਪਦੇਸ਼, ਪੰਜ ਤੇਤ੍ਰ ਪਰਬੰਧ ਚੇਦਰ ਠਾਣਕ ਹੋਰ ਸਿਖਾਂ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਨੂੰ ਪਧਾਣੇ ਜਾ ਸੁਣਿਆ ਸਿਰ ਤੇ ਖੜੇ, ਪਰ ਜੋ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਅੰਦਰ ਵਸਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਨਹਿਰ ਤੋਂ ਭਰਥਲੇ ਏਕ ਸਮੇਂ ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਬਾਣੀਏ ਸਾਬ ਲਾਏ। ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਕੜੀ ਦੇ ਪੁਲ ਤੋਂ ਲੰਘੇ, ਆਉਂਦੇ ਨਹਿਰ ਦੇ ਡੇਰੇ ਕੋਂ ਕੁਝ ਉਪਰੋਂ ਪਾਰੇਂ ਸਿਧੇ ਠਿਲ ਬਿ ਪਾਰ ਲਗ ਜਵਾਕੇ, ਪਰ ਨਹਿਰ ਘਣੀ ਝੁੰਘੀ ਤੇ ਤੌਜ ਹੋਣ ਕਰ ਅੱਧ ਵਿਚ ਆ ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਮ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਫੜ ਲੈ। ਉਸ ਨੇ ਜੰਡਾ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਫੁੱਥਣ ਲਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਨ ਬਰਦੇ ਡੇਰੇ ਵਾਲੇ ਕੰਢੇ ਮਕਨ ਬੈਠੇ ਸੀ, ਫੁੱਥਦੇ ਦੋਖ ਸਮੇਤ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਥਲਿਉਂ ਹੋ ਉਥਾਰ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਮੰਦੇ ਤੇ ਹੱਥ ਪਠੇ, ਤੈ ਘਾਬਰੇ ਨਾ, ਹੌਸਲਾ ਰੱਖ ਹੱਥ ਪੈਰ ਹਲਾਈ ਜਾਉ। ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਪਾਰ ਹੋਏ। ਇਹ ਪਧਾਣੇ ਤੇ ਨਹਿਰ ਦੇ ਥਚਨ ਬੀੜ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਲ ਸਖਾਈ ਜਾਣ ਚੇਤੇ ਕਰਾਈ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਆਪ ਹੁਣ ਭੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹਲ ਕਾਗੂਸ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਕੰਦ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਬਡੀ ਲਾਨ ਬਣੇ॥

ਇਹ ਬਚਨ ਰਵ ਹੋਏ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਤੇ ਬੀੜ ਵਿਚ ਝਾਡਾਂ ਦੇ ਮੂਢ ਪੁਟੀਦਿਆਂ ਸੱਟ ਲਗੀ ਸੀ ਤੇ ਕੱਢੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਟਾਹਲੇ ਵਾਲੇ ਖੂਹ ਵਲ ਆ ਚੁੱਕੇ ਸੀ। ਇਸ ਖੂਹ ਤੇ ਹੀ ੧੬ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਪਾਠਾਂ ਜੋਕ ਇਸ ਸਮੇਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਸੀ। ਇਹ ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਿਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਿਮ ਜੀ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੰਮ ਦੇਸ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਮੈਂ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਪਾਠ ਕਰਨੇ ਕਰਾਨੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਦੇਸ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੋ। ਦੇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਤਦੋਂ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਫੁੱਥਾਇਆ ਦੇਖ ਕੇਵੇ ਲਾਇਆ ਸੀ ਇਹ ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਗੂਸ ‘ਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਕੰਦ ਹੋਏ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੁਣ ਬਾਨੇ, ਸਰਸੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਵਾਰਤਾ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਫੇਰ ਲਿਖਾਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੜ੍ਹਵਰਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ੧੦੧) ਰੁਪੇ ਅਤੇ ਲੇਸ਼ਮੀ ਦਸਤਾਰ, ਉਨ ਦੀ ਸਫੇਦ ਦੁਪ ਵਰਗੀ ਮਾਲਾ, ਪਉਂਦੇ, ਕਤਵਾ ਦੇ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਪਾਸ ਨਾਵੇਂ ਹੋਜਿਆ ਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਵੀ ਕਰਨਾ ਕਿਹਾ। ਸੋਤ ਜੀ ਜਾਂ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦਾ ਭੇਟਾ ਧਰ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ ਸਿੰਘ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਤਵਾਰੀਖ ਲਿਖਣ ਦਾ, ਤਾਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਪ੍ਰੇਮ ਆਸ਼ੁ ਕਹਾਇਆ ਕਿਹਾ, ਮਰੇ ਇਹ ਸਦਾ ਖਾਹਿਸ਼ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥ ਮੇਰੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਮੁਲ ਅੰਤ ਫਰਕੇ ਮੇਰੀ ਰਚਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਕਦਰ-ਬੀਮਤ ਪਾਵੇ, ਪਰ ਸਿਖ ਪੰਥ ਦੇ ਰਿਸ਼ੇ ਹਿੱਸੇ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿਤਾ। ਅਜ ਮਰੇ ਉਹ ਚਾਹਨਾ ਉਹ ਖਾਹਸ਼ ਉਹ ਇੱਛਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਮਾਲੀ ਨੇ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਅਜ ਮੇਰਾ ਰੋਮ ਰੋਮ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੇਂ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਸਕਾਵਾਂ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਤਕਾਰ ਦੀ ਬਣਾਈ ਖਾਲਸਾ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਤੇ ਗੋਬ-ਖਾਲਸੀਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਲਿਖੇ ਪੁਸਤਕ ਪਹਿਲ ਤੇ ਕਿਤਨਾ ਚਿਰ ਛਾਪੇ ਹੀ ਨਾ ਤੇ ਫਰ ਆਪਣੀ ਮਰਚੀ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਲਾ ਕਦੀ ਅਯਗ਼ ਦੁਹਰੇ ਤੇ ਸਾਖੀਆਂ ਲਿਖ ਵਿਚ ਪਾਈਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਹੁਣ ਭਲਾ ਹੋਇਆ ਜੇ ਉਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਘਰ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੇਂ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਦਰਸਨ ਕੁਝ ਦਿਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਵਿਚ ਪਾਠਾ ਹੋਇਆ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਸ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਲੀਲਾ ਵੈਤੀ ਕਾਰ ਕਰੇ ਤੇ ਪਿਛੇ ਖਲ੍ਹਾਰ ਆਪ ਸਮੇਤ ਬਸਤਰਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘੇ ਜਿਸ ਆਏ ਚਰਨਾਂ ਲਗੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਅਜ ਆਪ ਨੇ ਸਾਡੀ ਜਾਨ ਦੀ ਰਖਿਆ ਰਾਇ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਖਿਆ ਵਾਕੂੰ ਤਤਕਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਤੇ ਸਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕੀਤੀ ਜੇ ਮਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰਧਾਲੂ ਬਣਿਆ ਰਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਹ ਹੋ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਪਰ੍ਹੇ ਰਵੇ ਦੇਖੇ ਸਰਧਾਲੂ ਕਦੇ ਸਰਤਾ ਲਾ ਤੇਲ ਵਿਚ ਹੁੱਥ ਪਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਦੇ ਮੂੰਹ ਨੇਰੇ ਟੁਰ ਫੇਰ ਵਰਮਾਇਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਵੇਖਤੀ ਮਨ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋ ਖੜੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੋਰ ਕੰਮ ਵਿਹਾਰ ਹੋਦਾ ਵੇਖਣ ਵਾਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਿਖਾ ਪੁੱਛਿਆ ਕੀ ਵਾਰਤਾ ਹੈ ਤੁਸਾਂ ਸਰਧਾ ਜਨਾਈ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਹ ਹੋ ਬੋਲੇ ਹਨ। ਸਰਦਾਰ ਤੇ ਲੀਲਾਵੰਤੀ ਦਸਿਆ, ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੀ ਭਰਜਾਈ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਦਸਮ ਜੀ ਤੇ ਬਾਦ ਕੁਝ ਹੀ ਕਰੂ ਹੈ। ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਯਾਰ੍ਹੇ ਯਾਰ੍ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰੂ ਸੰਜੀ ਹੈ ਤੇ ਯਾਰ੍ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੁਣ ਪਹਿਰਾ ਹੈ। ਸਰਤ ਲੱਕੀ ਤੁਪਦੇ ਤੇਲ ਵਿਚ ਹੋਥ ਪਾਈਏ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾ ਸਭੇ ਸੇ ਸੱਚ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਹੋਥ ਪਾਇਆ ਨਾ ਸਤਿਆ। ਉਸ ਵਤ ਕੀਥਿਆਂ ਤੇ ਆਥਾ ਡਿਛਿਆ। ਅਜ ਮੂੰਹ ਹਨੇਰੇ ਸਿਮਲਿਉਂ ਟੁਰੇ, ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਕਾਰ ਖੰਡ ਵੀਧੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਾਰ ਚਿਤ੍ਰਵਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਰਾਇ ਸਿੰਘ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਕਾਰ ਤੀ ਪਟਤੀ ਤੇ ਆ ਪਈ ਤੇ ਇਹ ਮੋਹਣੀ ਮੂਰਤ ਕੀ ਉਸੇ ਵਕਤ ਬਾਹ ਦਾ ਆਸਰਾ ਦੇਂਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪਈ। ਅਸੀਂ ਅਚਰਜ ਹੋਏ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਨ ਆਏ ਹਾਂ। ਉਹ ਕੇਪੁਵਾਹ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਨੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰੀਦਾ, ਅੰਦਰ ਜਰੀਦਾ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੇਸਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਬੁਝਾਰੇ ਵਿਚ ਕੱਦੀ ਲਾਈ ਰੱਖੀ। "ਆਸ ਪਿਆਸੀ ਹੋਇ ਦਿਨੀਅਤ" ਕੁਰਵਾਕ ਦੀ ਬਰਤ

(ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਲਨ ਨਾਲ ਡੱਗ ਕੁਝ ਦਿਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਬਹਿਣ ਵਿਚ ਉਹ ਜਾਹ ਹੋ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਵਲੋਂ।)

ਕਰਦਿਆਂ, ਤਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਘੋੜੀਆਂ ਤੋਂ ਚੋਣੀ ਇਕ ਘੋੜੀ ਲੱਖੀ ਨਾਮ, ਹੰਗ ਕਮੇਤ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਮਿਤ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਪ ਭੀ, ਸੁਭਾ ਭੀ, ਸੁਕਤ ਭੀ ਸਭ ਤੋਂ ਭੁਧੀਆ ਸੀ। ਸਭ ਨਿਹਾਰੀ ਦੀ ਖਰਾਬ ਪਰੀ ਦੇਂਦੇ, ਤੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਫਿਰ ਹੀ ਦੇਂਦੇ ਕਦੀ ਕੋਈ ਉਸ ਦੇ ਉਪਰ ਨਾ ਚੜ੍ਹਦਾ। ਸਿਖ ਭੀ ਬੜੇ ਚੌਕੇ ਸੁਭਾ ਵਾਲਾ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਲਾਏ ਮਤ ਕੋਈ ਕਰਤਾ ਸਿਖ ਇਸ ਨੂੰ ਭੁੱਤਕੇ। ਚਾਰ ਜਾਮਾ ਕੰਮਤੀ ਸਾਜ, ਸੁਚੇ ਤਿੱਲੇ ਦੀ ਜੁਤ, ਕਾਢ ਤਾਰੂ ਖੁਰ-ਗੀਰ ਪੁੰਜੀ ਸੁਖਰੁ ਕਾਨੀ ਸਮਤ ਸੁੰਦਰ ਕੁੰਡਿਆਲਾ ਕਲਾ ਸੁੰਦਰ ਬਾਤ ਪੁੰਜ ਬੁਨੁ ਰਖਦੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਸਜਾ ਭੀ ਦੇਖਦੇ। ਕੀਆ ਸੀਕਾਰ ਮਿਲਨ ਕੇ ਤਾਈਂ ਵਾਕ ਦੇ ਬਾਵੇਂ ਇਹ ਆਸਕੀ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸਬੂਤ ਆਹਰ ਰਖਦੇ। ਈਸਾਈਆਂ ਆਸ਼ੁਕਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰਾਤ ਬੁਧਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਰਖਣ ਤੇ ਦੌਵਾ ਬਾਲ ਰਖਣ ਵਾਂਗੂੰ। ਮਤ ਮਸੀਹਾ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ। 'ਆਸ ਲਛ ਜੀਵਾਂ' ਦਾ ਸਬੂਤ ਭੀ ਰਖਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਘੋੜੀ ਨੂੰ ਅਰੁਣ ਸਿੰਘ (ਜਰਗਤੀ ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ) ਬੀੜ 'ਚੋਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਕਾਹਲੀ ਪੈਣ ਕਰ ਖਛਾ ਹੋ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗਰਦਨੀ ਲੁਹਾ, ਦੇਖ ਬਿਹਾ ਦੇਣੁ ਫੁਬ ਮਰਦੇ ਪਰ ਇਹ ਬੇਅਦਬੀ ਨ ਕਰਦੇ। ਵਾਪਸ ਬੀੜ ਨੂੰ ਜਾਇਆ ਜਿਸ ਕਿਤਰ ਤੋਂ ਸਦਾ ਚੋਆ ਸ਼ਾਪੁ ਲੇਖਦੇ ਸੀ ਪੈਰ ਥਿੜਕ ਚੰਦੇ 'ਚ ਫੁਬ ਗਿਆ। ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਲੱਤ ਸੰਗਤ ਸਸਕਾਰਿਆ। ਸੇਤਾ ਸਿੰਘ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰੱਖੇ ਚੁਹੇ ਝਾੜ ਦੇ ਨੂੰ ਰਾਤ ਮਿਲਿਆ ਮੇਂ ਪਾਲੇ ਮਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਣ ਪਾਠ ਬਰਾ ਉਸ ਨਮਿਤ ਉਚੇਰੇ ਸਾਧ ਨੂੰ ਸਭ ਬਖਤਰੁ ਦਿਤ ਤੇ ਪਾਠ ਦੇ ਰੁੰਗ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੱਥ ਜੋੜ ਖੜੋ ਕਿਹਾ ਗੁਰੂ ਉਸ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ, ਫੂਲ ਬਖਸ਼ੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਅਵੱਲ ਭੀ ਕਿਸੇ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਆ ਕਰਨਾ ਨਾ ਬੁਲਿਆ ਜਾਵੇ।)

੧੯੭੯ ਸੰਮਤ ਬਿਜੁਮੀ

ਦੇਕ ਸਮੇਂ ਸੇਤਾ ਸਿੰਘ ਦਰੱਖੇ ਬੀੜ ਦੇ ਤੇ ਖੁਸ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪੇ ਕਿਹਾ ਤੈਨੂੰ ਪੁਰ੍ਹ ਚਾਹੀਦੇ ਸੇਤਾ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਜੋੜ ਬਿਹਾ ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਦੀ ਰਹਾ। ਬਰਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੁਰ੍ਹ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਾਮ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰਖਿਆ। ਜੋ ਹੁਣ ਬੁਝ ਚਿਰ ਪਸ਼ੂ ਚੇਲਾ ਜਵਾਨ ਸੇਵਕ ਦੇ।

ਦੇਕ ਸਮੇਂ ਬੀੜ ਵਿਚ ਸੇਤਾ ਸਿੰਘ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਥ ਬੀੜੀ ਬੇਖਰਚ ਹਾਂ। ਭਾਵ ਕੋਲ ਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮਾਇਆ ਬਹੁਤ ਹੈ ਛਿੜਕ ਨਾ ਕਰੋ। ਅਭਲੇ ਰੋਥ ਸੁਭਾ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਲਵਾ ਦਿਆਂ ਨੇ ੧੧) ਆ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਬੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਪਾਠਾਂ ਵਿਚ ਰੁਝੀ ਨੂੰ ਫਕਾਉ। ਅਭਲੇ ਰੋਥ ਬਹੁਤ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਆਈ ਰਾਤ ਗਿਣਿਆਂ ੧੦੦੦) ਹੋਇਆ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਬੀਤਾ। ਜਮ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੰਗੀ ਨਾ, ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਸਿੰਗੇ ਨਾ। ਪਰ ਭਲੇ ਪਾਸੇ ਲਾਉ ਤੇ ਬੇਬਕ ਅਗਸਾਉ। ਤੋਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

ਉਸ ਲੱਖੀ ਘੋੜੀ ਦੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਜਾਣ ਬਾਦ ਬਿਜਲੀ ਰਖੀ। ਜੋ ਬਾਲ ਸਿੰਘ ਭੇਥਿਆ ਦੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਈ ਸੀ। ਬਾਲ ਸਿੰਘ ੧੬੦੦) ਤੋਂ ਲਈ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਬੀੜੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਬਾਲ

ਇਹ ਅਰੁਣ ਜਾਤਕਾ ਨਾ ਸੀ। ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਛਾਪੇ ਬੀੜੀ ਨੂੰ ਲਾਖਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਸੁਭਾ ਬੜਾ ਕਰਤਾ ਸੀ।

ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦੇਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀ ਏ। ਬਿਜਲੀ ਬਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਪਰ ਨਾ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ, ਉਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸੋਹਣੀ ਲੱਗੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਭੀ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੇਕ ਇਸ ਨੂੰ ਰਖਦੇ ਹਾਂ।

ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦੇ ਉਠਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਤੇ ਉਗ੍ਰਹੇ। ਬਾਬਾ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਆਸਣਾਂ ਦਾ, ਉਸ ਦਾ ਸੇਵਕ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਦਾਨਮ ਦਾ ਤੇ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਵਲਟੇਹੇ ਦਾ। ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਮਧੂਬੀ ਸਰਹਾਲੀ ਦਾ, ਉਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸਮੰਦ ਸਿੰਘ, ਜਵਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦੋਹੜਾ ਸਰਧਾ ਸਿੰਘ। ਮਾਘਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਰਵਿਦਾਸੀਏ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੇ ਮਸਤ ਤੇ ਸੁਰਮੇ ਸਾਧੂ ਸੀ। ਇਹ ਮਸਤ ਹੋ ਕਹਿੰਦੇ ਗੁਰੂ ਕੀਏ ਸੰਗਤ ਉੱਚੇ ਮੁਲਖਾ ਮੇਂ ਚੂੜਾ ਜੇ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਬੇਵਿਫ਼ਾਰੀ ਬਖਸ਼ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਏ। ਪਕਾਣ, ਖਾਣ, ਪੈਨਣ ਲੈਣ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਮਨ ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ, ਅਸਲ ਆਗ਼ਾਲੀ ਜੀਵਨ ਮੁਖਤੀ ਮਿਲੀ ਹਈ ਏ। ਦੁਮਾਲਾ, ਚੰਕਰ, ਖੰਡਾ, ਭਰਫ਼ਾ ਰਖਦਾ, ਬਾਲਾ ਵੂਰਾ ਸੀਸ ਤੇ ਰਖਦਾ। ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਜੇਕ ਅੱਕ ਪੁਟਣ ਦੀ ਭੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ।

ਇਕ ਸਮੇਂ ਟੇਢੇ ਵਾਲ ਦੀ ਛਮੀਨ ਵਿਚ ਅੱਕ ਪੁਟਣ ਗਿਆ ਜੱਟਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਹੋ ਗਈ। ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਕਤਕਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਖੇਡ ਲੜ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਇਕ ਆਦਮੀ ਮਰ ਗਿਆ। ਬਾਵੇਦਾਰ ਆਏ ਪਾਸ ਮੰਨਿਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਗਿਹਾ ਜੇ ਇਕ ਸਿਖ ਨਾਲ ਹੋਰ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾਉਂ ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਬਚ ਸਕਦੇ। ਗ਼ਤਾਲਾ ਸਿੰਘ ਕਿਲਾ ਰਾਏ ਪੁਰ ਦਾ, ਨਾਲ ਹੋ ਖਤਾ ਹਥਕੜੀ ਲਵਾਈ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਭੀ ਫੌਜ ਮੰਨਾਂਗਾ ਸਾਥੋਂ ਅਚਾਨਕ ਮਨੁਖ ਮਰਿਆ ਹੈ। ਠੀਕ ਦੋਹਾਂ ਜੱਸ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਜਾ ਕਿਹਾ, ਸਾਥੋਂ ਹੀ ਅਚਾਨਕ ਬਿਧਿ ਬਣ ਮਰਿਆ ਹੈ। ਸਤ ਸਤ ਸਾਲ ਕੈਦ ਦੋਹਾਂ ਭੂਗਤੀ ਤੇ ਆ ਗਿਹਾ, ਆਇ ਕੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਦਸਮ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਗਾਸੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਹੀ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਹੀਬਾਲ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਇਕ ਪਠਾਨ ਹੋਕਾਰੀ ਨੂੰ ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਕੰਨ-ਪਟੀ ਮਾਰੀ ਤੇ ਗਤਕੇ 'ਚ ਜਿਤਿਆ, ਕੈਦ 'ਚ ਭੀ ਆਗ਼ਾਵ ਰਹੇ। ਆ ਗਿਹਾ, ਜਿਥੋਂ ਘਰ ਹੀ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਲਨਾਨ, ਭਜਨ ਥਾਣੀ ਨਹੀਂ ਫੂਲੇ। ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਮਸਤ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਗੇ ਮਾਇਆ ਧਰ ਚੁਕ ਲੈਂਦਾ ਤੇ ਬਹਿੰਦਾ, ਮੋਹਰ ਲਗ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਗੁਟ ਪਿਥੜ੍ਹ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਦੋਕਾ ਫਕਾਏ ਭਸਨ ਬਹੁਤਾ ਵੂਰੇਗਾ।

ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਡਿਉੜੀਉਂ ਲੈ ਬਟਾਈ ਵਲ ਮਿਟੀ ਪਾਂਦਾ ਡੇ ਕਹਿੰਦਾ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪੁੱਕੀ ਸੜਕ ਹੈ। ਤਦੋਂ ਕੋਈ ਸੁਤਕ ਰੁਸਤਾ ਮੁੰਟਰੂ ਨ ਸੀ, ਜੋ ਗੁਟ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਰਾਤ ਦਰਵਾਜ਼ੇ, ਤਬੇਲੇ, ਲੰਗਰ ਵਲ ਪਹਿਰਾ ਫੇਰਾ ਰਖਦਾ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਮੇਰੀ ਗੁਰ ਕੇ ਦਰ ਦਰਵਾਜ਼ੀ ਹੈ, ਧੂ ਭਗਤ ਵਾਂਗੂੰ। ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦਾ, ਮੇਰਾ ਹਾਥੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੈ, ਤਾਰੇ ਚੜ੍ਹੇ ਫਟ ਲਗਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ।

ਦੇਖ ਦਿਨ ਨਥਾ ਸਿੰਘ, ਪਾਖਰ ਸਿੰਘ ਅਬਲਖਾਣੇ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਤੇ ਕਹੀ ਵੱਜੀ, ਸਿਰ ਪਾਣ ਗਿਆ। ਰਾਤ ਪੁਲਸ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਸੁਣ ਪੁੱਛਿਆ ਜੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਤਾਂ ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਮੁੜਸੇ ਬਧੇ ਫਾਲ ਮਾਰ ਕਿਹਾ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਬੂਠੇ ਬੂਠ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਉਸ ਬਾਵੇਦਾਰ ਗਿਹਾ,

ਬਲੇ ਉਦੇ ਕ੍ਰਿਕਿਤ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਗੱਲ, ਆਪੇ 'ਚ ਇਤਫਾਕ ਵਾਲੀ ਨੇ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿਤੀ। ਜਿਹੜੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਫਾਹੁਟ ਨੂੰ ਤਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਇਹ ਦੇਖ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਏਕ ਸਮੇਂ ਇਕ ਨਗਰ ਦਾ ਪਰਾਹੁਣਾ (ਜਵਾਈ) ਆਇਆ ਤੇ ਕਢੇ, ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਿਖ ਰਾਤਰਾ ਖੇਡੇ। ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਸੱਤ ਸਿਖ ਭਕਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ੮੦ ਸਾਲ ਦਾ ਹਾਂ ਖਲੋ ਕੇ ਖੇਡਾਂਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਮਾਰ ਕੁਟ ਚੁਪ ਕਰਾ ਟੋਰਿਆ। ਸਾਧੂ ਦਸਦੇ ਹਨ ਇਸ ਭਜਨ ਪੁਰ ਮਸਰ ਹੋ ਫੇਰ ਕ੍ਰਿਸਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਕਹਿੰਦਾ ਜਦ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਆਦਰ ਹੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਓਨਾ ਚਿਰ ਭਜਨ ਕੁਲੰਡਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਰਵਾਕ ਹੈ—“ਕਾਮ ਵਿਆਪੇ ਕੁਸੁਧ ਨਰ” ਤਾਂ ਭੋਗ ਕਿਉਂ ਬਰਨਾ ਹੋਇਆ।

ਏਕ ਦਿਨ ਜਿਉਣਾ ਸਿੰਘ (ਭੱਬਰ) ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਪਿਰਾ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਆਈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੋਂ ਭੇਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਨਗਰ ਬਣਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਏਕੇ ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਿਤ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਦੂਰ ਲਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਜੁਹਾ ਵਿਚ ਅੱਕਾਂ ਦੇ ਮੁਚ ਪੁਟ ਸੁਕਾ ਢੇਰੀਆਂ ਬਰ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਤੇ ਰਾਖੀ ਭੀ ਰਖਦਾ ਮਰ ਕੋਈ ਚੁਕ ਲੈ ਜਾਵੇ। ਜਿਉਣਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਖੁਗਿਓਂ ਅਗੇ ਰਸਤਾ ਨ ਦਿਸੇ। ਪਰਤ ਆਏ ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਦੂਰ ਜੁਹੇ ਪੁਰਾ ਵਰਤੀ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਪਾਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੋ ਅਸ ਕੁਰੂ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਭਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਤਾਂ ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, “ਆਪੇ ਲਾਇਓ ਅਪਨਾ ਪਿਆਝੂ” ਅਰਥਾਤ ਕੁਰੂ ਵਲੋਂ ਹੀ ਸਦਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ, ਸਿਖ ਕੀ ਨਿਭਾਉਣੀ ਹੋਈ ਜੋ ਸਦਾ ਕੁਲੰਡੇ ਬਮਬੇਰੀ ਦਾ ਹੀ ਸਿਕਾਰ ਰਹਿੰਦੇ।

ਮੈਂ ਇਹ ਕੁਰਸਿਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਉਚ ਬਰਨੀ ਤੇ ਗੋਭ ਭਰੀ ਗੋਜ਼ ਜਾਣ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਅੰਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਆਵੇ, ਸਾਡੇ ਵਡੇ ਕਿਥੋਂ ਦੇ ਸਨ ਤੇ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕਿਥੋਂ ਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਮੰਤ ਪਵੇ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਚੜ੍ਹੇ ਅਸੂ ੭੪੦ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰ ਬਹੁਤ ਸੰਗਤ ਸੱਦ ਮੇਲਾ ਕਰ ਬਹੁਤ ਕਲਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਆਈ ਸੰਗਤ ਤੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਨਗਰਾਂ, ਬੀੜ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਨੂੰ ਵਰਤਾਇ ਭੰਗ ਪਾਇਆ।

ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਅਰਚ ਕੀਤੀ, ਮੇਰਾ ਭੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੇਮ ਮੇਲਾ ਸੰਗਤ ਦਾ ਬਰਨ ਨੂੰ ਚਿਤ ਕਰਦੇ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ, ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਮਿਰ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਨੇਮ ਤੇ ਆਉਣਾ ਮੰਨਿਆ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ।

ਬੀੜ ਵਿਚ ‘ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਅਠੀਂ ਦਿਨੀਂ’ ਚਰੁਰ ਇਕਾਂਤ ਪਹਿਰਾ ਲਾ, ਪਿਤ ਗੋਭ ਘੁਲਦੇ

ਨੋਟ

‘ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਚੰਡਕਾਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਕੁੰ ਭਿਆਨੀ ਭਿਆਨ ਭੀੜ ਜੀ ਪਾਸ ਨਾਭੇ ਢੇਰ ਜਾਹ ਤੇ ਸੰਗਤ ਇਕੱਠ ਸਮੇਂ ਪੁਰੀਂ ਕਿ ਮਲਕਣੀਆਂ ਭਾਪਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ‘ਆਉਣਾ ਭਈ ਅਜਾਣ’ ਕੀ ਵਾਲੇ ਢੇਰਤੇ ਚਿਥੇ ਹਨ, ਭੀ ਕੀਤਾ ਜੋ। ਸੰਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਭਿਆਨ ਨਾ ਮਿਲ ਭਿਆਨ ਤਾਂ ਭਿਆਨੀ ਜੀ ਹਉਕਾ ਲੈ ਕਿਹਾ, ਭੀੜਾ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਥੇ-ਜਗੀਆਂ ਆਪ-ਭੇ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ ਪਾਠਕਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਮੇਲਾ ਜਾਣਨਾ ਏ। ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸਾਡਾਵਾਨ ਪੰਡਿਤੋਂ ਭਿਓ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਤ ਤੇ ਸੰਘ ਮੰਨਣਗੇ, ਤੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਹੁਣ ਭਿਰਪ ਹਾਂ ਤਕਾਨੀਭ ਨਹੀਂ ਸਾਰਾ ਸਕਦਾ।

ਛੱਡੀ ਛਾਲ ਲਾਏ, ਹਾਸ-ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਤੇ ਅਣਭਕ ਆਪ 'ਚ ਜ਼ੋਰ ਕਰਦੇ। ਹੋਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਚੌਕ ਰਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ, ਮਾਘਾ ਸਿੰਘ, ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਚੱਗੀ ਕਛੇ ਕੱਸ, ਪਿਤ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਰੇਲ ਮਲਦੇ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਛਹਿਰਾ ਹੀ ਪੈਂਕੇ ਨਾਲੇ ਤੇ ਮੋਕਲੇ ਤੇ ਛੱਟੇ ਪੈਂਕੇ ਵਾਲਾ ਪਾ ਪਿਤ ਵਿਚ ਨਿਕਲਦੇ। ਸ੍ਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਭੀ ਪਿਤ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਹੋ ਵੱਝਿਆ ਤੇ ਹਰਨਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਾ ਘੁਲੇ। ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੱਦ ਦੇ ਛੱਟੇ ਹ ਤੇ ਮੇਰਾ ਬੋਹ ਨਹੀਂ ਭਰੀਂਦਾ।

ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਥ ਹੀ ਲਫਟਾ ਹੈ। ਮੈਂ "ਮੂਲ ਜਾਣਿ ਗਲਾ ਕਰੇ ਹਾਣਿ ਲਾਏ ਹਾਣ" ਦੀ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਹਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਜਾ ਹੋਥ ਮੇਲਿਆ ਤੇ ਬੰਨੀ ਪਗੜ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਛੋਪ ਜਥੀ 'ਚ ਲੈ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਪਿਤ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਬਸਤੂ ਪਾ ਲਏ। ਸਾਹਿਬਾ ਕਿਹਾ ਇਹ ਕੀ ਰਾਹ ਹੋਇਆ ਸ੍ਰਦਾਰ ਕਿਹਾ ਮੇਰੀ ਜੈ ਮਰਫੀ ਸੀ ਸ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕਿਹਾ ਤੇ ਸ੍ਰਦਾਰ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਸਾਖੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਤੇ ਆਸਕ ਹਾਂ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰ ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬੀਨੀ ਅਸਵਾਰ ਦਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਉਡੀਕ ਪਾਲਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਆਏ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਥੱਲ ਪਰ੍ਹੇ ਇਹਨਾ ਰਖਿਆ ਸੀ ਹੁਣ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਬੰਦੂਬਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਕਣ ਦਾ ਮਾਣ ਦਿਤਾ ਨੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਜਿਵੇਂ ਭਰ ਦਿਤਾ ਨੇ। ਇਹ ਮੈਂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ।

ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਆ ਜਗ੍ਹਾ ਤੁਪੋਬਣ 'ਚ ਛੱਤੀ ਤੇ ਕੋਲ ਕੁੱਪਰ ਪਾਏ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਥ ਕੁਝ ਸਿਖ ਪਹਿਲੇ ਭੇਜੇ। ਆਪ ਨਹਿਰ ਤੇ ਛੇਤੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇਖ, ਦਸ ਕੁਝ ਰਾਤਾਂ ਦਿਨ ਰਹੇ, ਕੁਸਰਾਵਾਲੇ ਰਾਤ ਰਹੇ, ਸਿਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਮਹੰਗਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਕਾਰ ਆਪਣੀ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ੫੦-੬੦ ਸਰੀਰ ਸੀ ਤੇ ਪੰਜ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰ ਇਕ ਦਿਨ ਵੁਟੀ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਅਰਾਮ ਖੁਸ਼ੇ ਕਰਨ ਦਾ ਦਿਨ ਰਖਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜੜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ।

ਇਹਨਾਂ ਚਿਨੀ ਅਥਾਹੀ ਬਹੁਤ ਧੋਰ, ਜੇਲ ਵਿਚ ਸੀ। ਤੇ ਕੁਰਦੁਆਬੇ, ਭੇਰੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੇ ਮੰਡਰੇ, ਖੋਹਦੇ ਵਿਰਦੇ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਮੌਜੇ ਬਹੁਤ ਟੰਭੇ ਪਘੁਦੇ ਸੀ। (ਆ ਗਈ ਫੌਜ ਅਥਾਹੀ, ਭੇਰੇ ਭਰ ਵਿਉ ਪਾਠੀ)" ਭਈ ਭਾਠਿਆ ਪੀਠੇ ਬੰਨ੍ਹ ਸਿਖ ਸਜ ਛਟੇ ਸੀ ਤੇ ਕਈ ਭੇਰੇਦਾਰ ਭਰਦੇ ਭੰਜ ਛਟੇ ਸੀ। ਮਰਥਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਖਾਹ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਸਿਖ ਭਠਾਰ ਬਹੁਤ ਸਿੰਘ-ਸਭਾਈ ਮਰ ਭਾਠਾ ਭਾਂਡਰਸ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਦੇਖਰ ਟਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਉਦਾਸੀਆਂ, ਨਿਰਭੰਗਿਆਂ, ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਚੀ ਦੇਨੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਛੇਤੀ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕਣਗੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਥਾਹੀ 'ਚ ਸਿਤ ਮੰਡਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਰਿਮ ਜੀ, ਪੰਡਰ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਠਾਰ ਆਇ ਤੇ ਉਦਮ ਸਿੰਘ ਮਰੀ, ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਸਿਖਾਭ, ਅਣਥਾ ਸਿੰਘ ਦਾਰੇ ਵਾਲ, ਰਠਨ ਸਿੰਘ ਕੂਚਾ ਸੰਧਵਾ, ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਕੋਟ, ਸੋਭ ਸਿੰਘ ਚਿਕਰਾ, ਕੂਚਾ ਸਿੰਘ ਭਠਾਰੇ, ਦੋਵਾਨ ਸਿੰਘ ਖਾਨਪੁਰ ਬਲਾਹ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਮੇਘਰ ਮਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਇ ਨਿਯਤ ਬੰਨਣ ਦੇ ਉਡਾਰੀ ਬਹੁਤ ਨਾਮਧਾਰੀ, ਅਰਿਮ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਸਿਤ ਮੰਡਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਂਡਰਸ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਤੇ ਹੋਰ ਹਰ ਅਜਲਾਸਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਏਥ-ਭਠਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਾਂਡਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕਰ ਭੇਜੇ ਸੀ।

ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਲ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਲੋੜ ਤਾਂ ਲਗੇ ਹੈ ਪਰ ਲਾਗਰੀ ਕੱਢੀ ਇਸ ਵਕਤ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਮੈਂ ਫਲ ਹੀ ਲੈ ਪੁੱਜਾ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਲੋੜ ਤਾਂ ਠੀਕ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਣ ਬਿਹਾ ਅਜ ਫੁਟੀ ਦਾ ਦਿਨ ਹੋਣ ਕਰ ਸਾਧ ਖਿਲਰ ਬੈਠੇ ਤੇ ਫਿਰਦੇ ਬਸਤੂ ਧੋਂਦੇ, ਖੇਡਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਕੋਈ ਪੱਕਾ ਲਾਗਰੀ ਚੁਣੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਸੰਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਲਾਗਰੀ ਸੀ ਸੋ ਹੁਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲੰਗਰ ਚਲਾਏ ਹਨ। ਪਹਾੜਾ ਸਿੰਘ ਪਹਾੜਾ ਨੂੰ ਟੁਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਖੇ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਹੋ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਬਲੁਆਣੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਤੇ ਫੇਰ ਚੌਧਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਬਰ ਹੁਣ ਮੰਡੀ ਜਾ ਟਿਕਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਹਰੀ ਹੀ ਲਾਗਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮਦਦ ਦੇ, ਲੈ ਕੇ ਸਾਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਲਾਗਰੀ ਕੀ ਕਰਨੈ।

ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਜ਼ ਬੀਤੀ ਆਪ ਇਕ ਆਪਣਾ ਪੱਕਾ ਲਾਗਰੀ ਚੁਣੋ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਭੀ ਤੇ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਸੇਖ ਰਵੇਗਾ ਤੇ ਹੋਰ ਹਮਾਤਤਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸੁਖ ਸਹਿਜੇ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਲਾਗਰੀਆਂ ਤਕ ਅਝੋਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਤੇ ਅਜੀਲਾਂ ਨੂੰ ਬੁੜਾ ਜ਼ਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਹੀ ਆਪ ਐਸਾ ਲਾਗਰੀ ਥਾਪੇ ਜੋ ਮੇਰਾ ਹੀ ਲਿਰਾ ਨ ਜਾਪੇ ਹੱਥ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦੀ ਵਸਤ ਜੋ ਸਭਸ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਵਰਤੇ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀਆ-ਬੱਠਾ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋਗ ਲਾਗਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਤਿੱਖਾ ਤੇ ਸੁਚੱਜਾ ਜਾਣ-ਹਾਜ਼ਰ ਬੀਤਾ। ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਅੰਜਾਣ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਕਾਕਾ ਹੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ, ਮੈਂ ਦਸ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਸਿਖਾ ਲਵਾਂਗਾ। ਤੂੰ ਸਤਿਬਚਨ ਤੇ ਸਹਿਜ ਮਿਠਾਸ ਨਾਲ ਰਹੀਂ। ਭਾਈ ਜੀ ਸੋਭ, ਅਕੂਰ ਆਦਿ ਫਲ ਧੋ ਸੋਧ ਦੇ ਕਰ ਛਕਾਏ। ਇਸਨਾਨ ਤੇ ਗੁਰੂਵੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਬਸਤੂ ਦੀ ਸੰਤ ਮੋਹਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧੋਣ ਸਾਝਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਆਸਣ ਤੇ ਚੌਰ ਤੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਦੇ ਤੇ ਲਾਗਰੀ ਪੱਕਾ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਗਾ। ਭਾਈ ਜੀ ਸਭ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਮਦਦ ਦੇਂਦੇ।

ਇਕ ਦਿਨ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਨੁਪੁਟਿਆ ਭਰਬਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ, "ਸਦਾ ਚਾਏ ਮੁਖਿ ਮਿਸਟ ਬਾਣੀ" ਵਾਕ ਵਰਤ ਕਿਹਾ, ਕਾਕਾ ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਲ ਨਹੀਂ ਛਕਾਈਦਾ। ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਇਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨਾਲ ਘਿਉ ਦਾ ਕੋਲ ਝਰ ਕੋਲ ਲੈਜਾ ਧਰਿਆ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ "ਮਿਠ ਬੋਲਤਾ ਜੀ ਹਰਿ ਸਜਣ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰਾ" ਨੇ ਕਿਹਾ, ਕਾਕਾ ਬੜਾ ਬੰਡਾ ਦੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਰਾਹੀ ਹਾਂ, ਕਾਲੂ ਨਾਲ ਖਾ ਰਾਹੇ ਪੈਣੇ। ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਮੈਂਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਮੈਨੂੰ ਜਾਚ ਨਹੀਂ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, "ਕਰਤ ਕਰਤ ਅਭਿਆਸ ਕੇ ਜੜ ਮਤ ਹੋਤ ਸੁਜਾਨ" ਵਿਦਵਾਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਤੇ ਬੜਾ ਸਿਆਣਾ ਜਾਪਦੇ, ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਦੀ, ਦਸਣ ਦੀ, ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਣੀ ਕਰਨੀ। ਤੇ ਨਾਲੇ ਭਾਈ ਜੀ ਰੇਰੇ ਨਾਲ ਹਰ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸਲਾਹੀ ਸਾਥੀ ਨੇ ਸੁਭਾ ਤੋਂ ਸੁਆਦ ਦਾ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਪਤਾ ਤੇਨੂੰ ਓਸ ਕੋਲੋਂ ਲਭ ਜਾਏਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਮੰਗਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ। ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰ ਦੇਂਦੇ। ਤੇ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਭਾਉਂਦੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਦੇਂਦਾ ਹੀ

ਨਹੀਂ। ਜਿਵੇਂ ਉਹਦੇ ਰੂਹ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਮਰਦੀ ਰਚ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਏ। ਤੂੰ ਜੇ ਕੁਝ ਭੀ ਧਾਰਾ ਕੀਤਾ ਚੋਗੀ ਨਿਯਤ ਨਾਲ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਭੀ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਾ ਰਹੇਗੀ। ਸੰਤ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਿਆਰੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਵਰ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦਾਇਆ ਨਾਲ ਘਟ ਹੀ ਅਟਕ ਪਈ ਹੈ ਮੇਰੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸਰਨ ਵਿਚ। ਵਡੀ ਮਦਦ ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦੇਂਦੇ ਹੁਣ ਇਸ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਤੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਖ।

੮—੧੦ ਵਰ੍ਹੇ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲਾਗਰੀ ਰਹੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗਗਨ ਸੁਹਾਗੇ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਰ ਘਰ ਜਾਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਛੁਟੀ ਦਿਤੀ। ਫੇਰ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿੰਡ ਪੰਨਵਾ ਜਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਲਾਗਰੀ ਬਣਾਏ। ਪਹਿਲੇ ਇਹ ਖੜਿਆ ਵਿਚ ਸੀ, ਰਸਾ ਅਭ ਘੋੜਾ ਭੱਜਨ ਕਰ ਛਟਕ ਹੋਏ ਰਾਈ ਹੋਣ ਤੇ ਲਾਗਰੀ ਲਾਏ। ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਣ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨੇੜੇ ਜਗਜੀਤ ਨੰਗਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਸੇ ਤੇ ਹਿਸਾਰ ਵਿਚਾਲੇ ਕੁਝ ਮੀਲਾਂ ਤੇ ਇਕ ਨੰਗਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸਤੀ ਹਨ। ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿੰਡ ਪੰਦੀ ਖਾਲਸਾ ਫਗਵਾੜੇ ਨੇੜੇ ਏ, ਜੋ ਹੁਣ ਭੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲਾਗਰੀ ਹਨ। ਪਰ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਵਿਚ ਅਸਲ ਖੁਸ਼ੀ ਰਵਾ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤੇ ਹਾਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਲਿਖਾਂਗਾ।

(ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪੁਰ, ੬ ਅਕਤੂਬਰ ੨੦੨੧ ਬਿਕਾਮੀ)

ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਇਕ ਅੱਸੇ ਸੇਵਕ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇ ਕੇ ਸੰਜਮ ਦੀ ਬਿਰਤੀ 'ਚ' ਦੇਹ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਲ ਲਗਣ ਸਮੇਂ ਸਾਥ ਦਿਤਾ ਤੇ ਲਾਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਦਰ ਆਏ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ ਨਹੀਂ ਮੋੜਨਾ ਸਗੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਥ ਸੰਗਰ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਹੋਰ ਅਮੀਰਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਓਮੀਆਂ, ਅਤਿਥੀਆਂ ਤੇ ਮਾਤਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜ਼ਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੇਲਦੇ। ਕੇ ਕਿਹੜਾ ਮਾਇਆ ਜੜ੍ਹ ਚੇਤਨ ਤੋਂ ਆਪ ਬਚ ਹੋਰ ਮੇਲੀਆਂ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤਨਾ ਸਵਾਰਥ।

ਭਾਈ ਜੀ ਦਸਦੇ ਸਨ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਮਿੱਠ-ਫੋਲੇ ਤੇ ਕਿਰਪਾ 'ਕਲੋਲੇ' ਰਹੇ ਹਨ। ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਦੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਬਣਿਆ ਮੰਨਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਵਡੀ ਦਾਤ ਸਮਝ, ਸਭ ਆਏ ਨਾਲ ਹੱਸ-ਰਸ ਖਿੜਿਆ ਵਰਦਦਾ ਸੀ।

ਮੇਰੀ ਜਾਏ ਇਹ ਸਭ ਸਿਫਤਾਂ ਭਾਈ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸੇਵਕਾਂ ਲਾਗਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵਸੀਆਂ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਬਾਲੇ ਵਰਗੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਤੇ ਸਾਥੀ ਹੋਰ ਨ ਸੀ। ਤਿਵੇਂ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ, ਆਪ ਸਾਏ ਸਰਲ ਰਹਿ ਸਭ ਨੂੰ ਪਿਆਰਿਆ ਤੇ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ।

ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਭਾਈ ਜੀ ਮਤ ਦਿਤੀ ਸੀ ਜਦ ਮੈਂ ਤੀਜੀ ਬਾਈ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਤੇ ਕੀਤੀ ਸੀ (ਵੇਖੀਂ ਤਰਨ ਸਿੰਘਾ ਕਿਤੇ ਪਹਿਲੀ ਉਲਾਟ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਠ ਘਟੇ, ਅਜੇਡ ਨ ਹੋਈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਆਦਰ ਅਦਬ ਵਿਚ ਵਰਕ ਨ ਪਾਵੀ) ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਮਤ ਨੇ ਏ ਇਸ਼ਕੀਆਂ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਇਸ਼ਕੀਆਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੁਖ ਦੇ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲਾਗਰੀ ਭਾਈ ਜੀ ਦੀ ਮਤ ਤੇ ਸੰਗਰ ਪਿਆਰ ਕਰ ਅੱਸੇ ਸੇਰੇ ਹੋਏ, ਉਦਮੀ ਤੇ ਉਦਾਰ ਹਨ।

ਉਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਬਾਲੇ ਨੂੰ ਭੀ ਕੁਪਤ ਕਰਿਆਈ ਦੀ ਮੰਗ ਉਗੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਤੇਰੀ ਮੰਗ ਕੁਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੁਪਤ ਕਿਆਹੁਵਾ ਜਾਮਾ ਤੇਰੀ ਇਸ ਮੰਗ ਪਾਕੇਂ ਹੋਵੇਗਾ ਸਾਡਾ। ਪਰ ਭਾਈ ਜੀ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਸਿਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਿਤ ਦੇ ਹੋਰ ਵਸਤ ਆਈ ਹੀ ਠਹੀਂ। ਠੀਕ ਹੀ ਕਵੀ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ 'ਕਿਸਾਨ' (ਮੇਰੇ ਪੁਤ੍ਰ) ਭਾਈ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਕਥ ਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ। "ਵੇਖ ਵਿਲਕਦਾ ਰਤਨ ਅਨਮੋਲ ਤੇਰਾ ਜਿਨ੍ਹੇ ਦਾਕ ਜੁਦਾਈ ਦਾ ਲਾ ਗਿਐਂ ਤੂੰ। ਅੱਧਾ ਪਹਿਰ ਨਾ ਯਾਰੀਆਂ ਨਿਭਦੀਆਂ ਨੇ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਨਿਰਵਿਘਨ ਨਿਭਾ ਗਿਐਂ ਤੂੰ।" ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਹੋਰ ਬਚਨ ਭਾਈ ਜੀ ਦੇ ਅਗੇ ਆਉਣਗੇ।

"ਇਹ ਸ਼ਾਹੀ ਬਚਿਰਾ ਤੇ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਗਾਇ ਵਾ ਮੇਰੇ ਕਲੀਂ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਭਾਈ

੧੯੨੦ ਦੇ ਅਧਰੂਧਰ ਇਹ ਭਾਈ ਦੀ ਚੰਗ ਦਾ ਬਚਨਾ ਹੋਣਾ ਨੇ ਲਿਆ। ਚੰਗੇ ਬਿਨ ਭਾਈ ਅਧਰੂਧਰ ਬਖਸ਼ ਦੇ ਨੀਰੰਗ ਤੇਂ ਕਬਰਾ ਲਿਆ ਲਿਆ। ਤੇ ਮਨੁੱਖੀਆਂ ਤੇਂ ਬਣਾਧ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਰਤਵਾਇਆ। ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਇਸੇ ਸਾਲ ਸਿਖਾ ਦੇ ਭਲੇ ਵਿਕੰਤ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਜਿਵੇਂ ਅਥਾਥ ਰੁਖਰ ਜੋਗ ਦੇ ਆਲਸੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਭਿਵੇਂ ਸਕੋਮਟੀ ਕੁਝਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨਾਮ ਰੱਖਿਆ, ਵਿਚ ਭਲੇ ਮੈਂਬਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਿਖ ਸਨ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬ੍ਰ: ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਲੋਂਡਾ ਬਣੇ ਤੇ ਮੀਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਬਣੇ। ਇਹ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਡਿਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਬਣਾਏ ਸੀ ਸਿਖਾ ਦੇ ਭਲੇ ਵਿਕੰਤ ਤੇਂ ਲਿਆ ਹੀ। ਮਲੋਂਡਾ ਜੀ ਨੇ ਮਲੀ ਮੰਗੀ ਸਰਕਾਰ ਭਰਤ ਦਾ ਕੰਧ ਹੋਣ ਕਰ। ਪਰ ਭਲੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਧੇ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਮੀਰ ਪ੍ਰਧਾਨ। ਭਲੇ ਦੇ ਭਲੇ ਹੀ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਚ ਭਲੇ ਭਲੇ, ਮਲਕਾਦਾ ਬਣਾਏ, ਕੋਈ ਆਪ-ਪ੍ਰਦਰੀ ਨ ਕਰੇ। ਪਰ ਜਦ ਕਮੇਟੀ ਅਥਾਥੀ ਚਲਾ ਨਾਮ ਕਰੀਕਰ ਵਿਚ ਚੁੱਕ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਆਲਸੀਆਂ ਭਾਭਰਾ ਜੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਅਥਾਥੀ ਚਲਾ ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਦਿਤਾ। ੧੯੨੧ ਸਾਲਕੀ 'ਚ ਭਰਤ ਭਾਭਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰੀਆਂ ਨਾਮ ਭਾਭਰਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕਬਰਾ ਹੋਇਆ। ੧੯੨੧ ਹੀ. ੨੦ ਫਰਵਰੀ ਨਾਨਕਾਵੇਂ ਸਿਖ ਭਲੇ, ੧੭੦ ਮਾਰੇ ਭਲੇ ਆਪ-ਪ੍ਰਦਰੀ ਕਰ। ਤੇ ਭਰਵੰਸ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਸਿਖਾ ਦਾ ਮੁਖੀ ਆ ਪ੍ਰਸਾ ਤੇ ਕਿੰਗ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬੇਪੁਪੁਰੇ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੋਈ ਕੁੰਜੀਆਂ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੋਈ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਇੰਦਰਾਣ ਭੀ ਇਸ ਕਤਾ ਕੁਝਦੁਆਰਾ ਤੇ, ਇਹਨਾ ਸਿਖਾ ਨੂੰ ਸਾਨਕਾ ਚਾਹੀਏ। ਅਥਾਥ ਵਿਚ ਭਲੇ ਵਿਧਰ ਭਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਸਾਰ ਸੰਬੰਧ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਮਿਆਰੂ ਸਿੰਘ 'ਪਲਾ' ਬਚਪ ਪਾਠੇ ਤੇਂ ਕਬਰਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਿਖ ਕੁੰਝੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਲ ਨੇ ਭੀ ਸਿਖ ਇਕਰ ਕਾਏ ਸੀ। ਖਾਈ-੨-੧੨-੨

"ਸਰਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਨ ਕਲੀਂ ਸਿਖ ਰਾਭਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਹੰਤ ਜਾਂ ਭਾਜੇ ਮਹਾਦਾਸੇ ਨਾਕ ਟਕਰਾ ਕੇ ਚੁਕਨਾਕੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਆਪ ਚਲੀਅਕ ਪੇ ਕੇ ਸੁਕੁ-ਸਕਾਈ ਦੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਕਰੀਆਂ ਕਰਾਵੀਆਂ ਜਾਣ। ਦੂਜੇ, ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰਕਾਰੀ ਅਟਾਰੀ ਦੀ ਦਾਖਤ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਭਰਾ ਦੀ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।"—ਭੰ ੪ ਪ੍ਰਿਲ ੧੯੨੧ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਕਮੇਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਣਾ ਕਰੀ ਕਰੀ। ਤੇ ੨੦ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਭਾਭਾ ਆਲਸੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਸਕ-ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਕਰੀ ਜੋ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ੧੦ ਅਪ੍ਰੈਲ ਤਕ ਕਿਸੇ ਕੁਝ ਦਾ ਦਾਖਤ ਕਿਸੇ ਕੁਝਦੁਆਰੇ ਤੇ ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਮਹਾ ਧਸ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮਲੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਮੇਟੀ ਮਲੋਂਡਾ ਪੰਥ ਕੀਤਾ ਜਿ ੧੫ ਨਵੰਬਰ ੧੯੨੧ ਦੇ:

ENLARGE

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਸ੍ਵਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਦੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਰੋਂ ਮਹੀਨਾ ਇਕਾਂਤ ਨੇਮ ਨਿਭਾ ਸ਼ਾਂਤ, ਸੰਜਮ, ਭਜਨ ਬਾਣੀ, ਇਸ਼ਨਾਨ, ਸਤਸੰਗ, ਕੀਰਤਨ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪਿਆਰ 'ਚ ਕੁੰਚਾਰ ਥਪ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਤੇ ਪ ਸਧਾਰਨ, ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭੰਗ ਤੇ ਦਸਮ ਦਾ ਇਕ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਤੇ ਇਕ ਸਧਾਰਨ ਭੰਗ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਪਾਇਆ।

ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਤੇ ਸੁਪਤਨੀ ਲੀਲਾਵੰਤੀ ਦੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਬਸਤ੍ਰ ਧੋਤੇ, ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸੇਤਾ ਸਾਧਾ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਭੇਟਾ ਬਸਤ੍ਰ ਤੇ ਮਾਇਆ ਧਰ ਨੇਤ੍ਰਾਂ 'ਚੋਂ ਪ੍ਰੇਮ-ਆਸੂ ਬਹਾਏ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਇਤਨੇ ਦਿਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਬੈਥੇਨ ਦੇ ਸੁਖ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੇ ਸੁਆਦ ਦਿਖਾਏ ਹਨ।

ਇਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ੧੯੭੮ ਬਿ, ਆਲਿਮ ਜੀ ਦੀ ਸਤਿਜੁਗ 'ਚ ਛਪੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ "ਚ ਪੜਨ ਦਾ ਬਤਾ ਰਿਵਾਜ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੇ ਆਲਿਮ ਜੀ ਅਛਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਭੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸੀ। ਸਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਸਭ ਦੇ ਮੰਨਣ ਸੰਗ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸਭ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਲਏ ਜਾਣ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਿਰੋਂ ਮੁਨੀ

੧. ਹਰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਖੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ। ਨਾਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਏ ਇਕ ਵੱਡੇ ਗੁਰਮਤਿ ਮੇਲੇ ਵਿਖੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ, ਜੋ ਵੀ ਨੌਜਵਾਨ ਆਉਂਦਾ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਹੋਰ ਵੱਡੀ ਪੱਕ ਮਹਾਨਾਮਾ ਦਾ ਇਕ ਵਾਰ ਖਿੱਚੇ ਗਏ। ... ੨੭—੨੮ ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਤੇ ਜਨਰਲ ਵਿਕਾਸਵਾਨ ਹੋਏ। ਇਸ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ. ਮਹਿਰਾਜ ਸਿੰਘ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਬਣੇ ਰਹੇ। ... ਇਸ ਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਆਦਿ ਮੈਂਬਰ, ਛੋਟੀ ਦੀ ਮੈਂਬਰੀ ਤੇ ਅਜੁਗੀਬਾ ਓ ਗਏ।" ਸੰਖੇਪ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਪੰਨਾ ੩੪੪—੪੫। ਲੇਖਕ ਪ੍ਰਿਆਰਾ ਸਿੰਘ 'ਪਦਮ'

ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਨੋਟ ਲਿਖ ਉਹਨਾਂ ਅਛਾਲੀਆਂ ਦੇ ਪੱਖੀਆਂ, ਇਛਾਲੀਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿ ਇਹ ਉਹ ਅਛਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਅਛਾਲੀ ਵੂਠਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਹੋਸ਼ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਮਰਿਆ ਦੇ ਅਛਾਲੇ ਪਾਏ ਹੀ ਇਹ ਕਾਬੂਲੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਸੀ।

ਮੈਂ ਹਰਕੀਸ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਮਲੀਹਾ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਛੋਟੀ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਿਭੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮੇ ਅਛਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਲੇ ਦੂਰ ਹੋਏ ਦਾ ਸਿਆ ਨੂੰ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਸ ਵਾਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋਏ ਰਹੇ। ਇਹ ਸਭ ਹਾਠ ਅੱਲੀ ਆਵੇਗਾ। ਜਦ ੧੯੨੯ ਦੀ: ਵਿਚ ਪੰਜਿਤ ਸਵਾਹਰਭ ਰਾਠ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਅਛਾਲੀ ਸਿੰਘ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾ ਰਹਣ ਵਿਚੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕੁਝੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਿਤਾਂ ਵੀਤਾ ਹਾਠ ਇਕ ਛੋਟੀ ਤਿਖ ਵੀਤਾ ਹਾ ਜੋ ਮੈਂ ਪੰਜਿਤਾਂ ਕਰ ਦਾਵਾ ਰਾ ਉਹ ਇਖਤ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਛੋਟੀ ਮੇਰੇ ਕਾਦ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਗੁਰ ਅਛਾਲੀ ਸੋਚੀ ਮੈਲ ਸਕੇ ਤੇ ਉਹ ਲੇਖ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਕੀਤਾ ਪੰਜਿਤਾਂ ਹੋਂਟ ਕਰ ਸੋਮਰ, ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਛਾਏ ਅੱਲੀ ਪਿੰਡਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਪਰ ਮੈਂ ਵੂਨ ਲਿਖਦੇ ਕਰੂਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

(ਰਫਤ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪੁਰ ੪ ਮਾਰਚ ੨੦੨੧ ਵਿ:)

ਭੇ ਅਧਰੀ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਕੱਲੇ ਮਰੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕੱਲੇ ਹੀ ਰਵਾਂਗੇ। ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗੇ। ਵਡਾ ਗੁਝਾ ਸਾਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਸਿਖ ਸਭ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਵਾਂ ਨੂੰ ਨ ਮੇਲਣ ਤੇ ਅੜੇ ਹੋਏ ਸੀ।

“ਉਦਾਸੀ ਨਿਰਮਲੇ ਵਾ ਨਿਹੰਗ ਸਭ ਸਾਖੇ” ਹੀ ਨਾਨਕ ਕੀ,
 ਨਿਰੋਥਾਗੀ ਵਾ ਕੁਥੇ ਨੇ ਉਸੀ ਕੀ ਓਟ ਭਾਨੀ ਹੈ।
 ਕਿਸੀ ਨੇ ਯੱਕ ਗੁਰੂ ਮਾਨਾ ਕਿਸੀ ਨੇ ਦੋ ਯਾ ਦਸ ਬਾਰਾਂ,
 ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੋ ਐ ਹਰਰਤ ਹਮਾਰਾ ਸਭ ਕਾ ਬਾਨੀ ਹੈ।
 ਮਿਲਾ ਲੇ ਸਾਥ ਆਪਣੇ ਸਭ ਅਲਹਿਦਾ ਮਰ ਕਿਸੀ ਕੋ ਕਰ,
 ਗੁਰ ਖਾਲਸਾ ਕੌਮ ਕੁਮ ਨੇ ਤਬਾਹੀ ਸੇ ਬਚਾਨੀ ਹੈ।
 ਸਦਾ ਭਾਈਉਂ ਕੀ ਬਰਕਤ ਸੇ ਭਤਹਿ ਹੋਤੀ ਹੈ ਦੁਨੀਆਂ ਮੇਂ,
 ਨਭਾਕੇ ਖਾਨਾ-ਸ਼ੰਗੀ ਬਰਬਾਦੀਏ ਖਾਨਾ ਬੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ।
 ਜਿਹ ਬਾਭੇ ਕੁਮ ਮੇਰੀ ਅਕਾਲੀ ਸਜਨੇਂ ਸੁਣ ਲੇ,
 ਨਾ ਨਫਰਤ ਇਸ ਲੀਏ ਕਰਨਾ ਕਿ ਆਲਿਮ ਕੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਹੈ।’

ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨ ਮੰਨਿਆ, ਪਰ ਛੱਤ ਪਈ ਨੂੰ ਸਭ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਵਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਅੱਗੇ ਆਵੇਗਾ।

ਸੰਤ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਬੈਰੀਂ ਪਿਆਰੀਂ ਮੇਲੇ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀਉਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਭਾਤ ਨਹਿਰੇ। ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਬੈਰੀਆਂ ਪਿਆਰਿਆਂ) ਵਾਲਿਆਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਮਿਰ ਮੇਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਤੁਸਾਂ ਮਰਨੇ ਤੇ ਲੋਕ-ਲਾਜ ਰਿਵਾਜ ਦੀ ਕਰਵਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਲਾਭ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਜੇ ਪੁਜਦੇ, ਵਾਧੂ ਖਰਚੇਲੇ ਰਵਾਜਾਂ ਵਲੋਂ ਰੁਕ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮਾੜਿਆਂ ਲਈ ਭੀ ਰੁਕਣ ਦਾ ਰਾਹ ਬਣ ਜਾਂਦੇ। ਤੁਸਾਂ ਬਹੁਤ ਕਲਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਦ ਹੋਰ ਵਾਧੂ ਰਸਮਾਂ ਖਰਚੇਲੀਆਂ ਛਮੀਆਂ, ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੋਗ ਰੋਕੀਆਂ ਕਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਤੁਹਾਡੀ ਕੁਲ ਹੈ ਜੇ ਅਕੱਠੇ ਅੰਸਾ ਨਾ ਕਰੋ ਮੈਂ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਆਵਾਂਗਾ। ਗੁਰ ਮਾਰਕ ਵਲ ਪਦਾਰਥ ਲਾਭੇ ਸੰਤ ਜੀ ਸਤਿ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ।

ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਮੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੜ੍ਹੇ ੭੮ ‘ਚ ਸੀ ਤੇ ਮੇਲਾ ਉਹਨਾਂ ੭੯ ਮੁਘਰ ‘ਚ ਕਰਨਾ ਮਿਥਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਤੀ ਜਾ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਸੂਬਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਢਿਲੇ ‘ਚ ਭੀ ਜਾ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦੇਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਤੁਸਾਂ ਆਪੇ ਦਿਨ ਮਿਥਿਆ ਹੈ ਮੇਰਾ ਆਉਣਾ ਤੀ ਮਰਚੀ ਮੇਰੀ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ ਦੇ ਦਿਨ ਮਿਥੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਜੀ ਜਾਣਿਆਂ “ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਵਸੈ ਜੀਉ” ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੋੜਦੇ ਹਾਂ।

ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੂਰੇਕਿੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸਮੇਤ ਰਾਗੀ ਕਾਲੂ ਮੜ੍ਹ, ਸੰਦਲ, ਸੁੰਦਰ ਦੇ ਸੱਦੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਮੇਲਾ ਮਿਥਿਆ। ਪਾਠ ਤੇ ਹੋਰ ਨਮ੍ਹ ਵਰਨੀਆਂ ਭੀ, ਅਰਜੀਆਂ। "ਜਿਉ ਅਧਿ ਕਉਤਿਉ ਸੁਖ ਘਣੇ" ਗੁਰਵਾਕ ਵਾਲਾ ਸੁਖ ਬਣਿਆ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮੰਗ ਹੋਈ ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਠਾਸੇ ਜੇਕੀ ਸੁਦਾਰ ਅਨੁਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਗਰ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸੀ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਲਾਲਪੁਰੀਆ, ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਨਾਲ ਸੀ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਰੁਖ ਸਿਖਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਨੇ ਤੇਰੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਬੈਰੀ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਜਿਹਨੇ ਸਾਧ ਲੈਜਾ ਸਕਦੇ ਲੈ ਜਾਹ, ਅਸੀਂ ਭਲਕੇ ਆਵਾਂਗੇ। ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੋ ਸਮੇਤ ਆਇ ਬੈਰੀ ਦਸਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਲਕੇ ਦਰਸਨ ਦੇਣਗੇ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਨੋਂ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਤੇ ਅੰਤ੍ਰਜਾਮੀ ਜਾਣ ਜੇਥਾਰੇ ਯਜਾਏ। ਅਕਲੇ ਰੋਜ ਸਵੇਰੇ ਰਾਹ ਵਲੋਂ ਨੈਣ ਲਾਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਜਰਾਂ ਵਾਲਿਉਂ ਟਾਕੇ ਲੈ ਸਮੇਤ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਕਦੀ ਸਤਕ ਤੇ ਖੜੀ ਸਾਧ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ 'ਜੁਆਂ ਵਾਲੀ' ਦੇ ਪਿਪਲਾ, ਬੋਹੜਾ ਤਲੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਮੋਟਰ ਅਜੇ ਇਸ ਸਥਾਨੇ ਨਾ ਚਲਦੀ ਸੀ।

ਮੇਲਾ ਇਕ ਦਿਨ ਹੋਰ ਵਧ ਗਿਆ। ਸਭ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅੱਧ ਮੀਲ ਵਾਟ ਅਗੋਂ ਹੋ ਜੈਕਾਰੇ ਗਜਾ ਚਰਨੀਂ ਲਗੀ। ਪਰ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੂਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਉਡੀਕ ਕਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਫੜਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸੀ। ਸੰਧ ਤਵੇਂ ਖਦਰ ਕੂਰੇ ਦੀ ਸੀ। ਭੀੜ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੋਣ ਦਾ ਭੈ ਸੀ।

ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਵੇਂ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਬੜੇ ਹੀ ਸਰਪਾਲੂ ਸੀ ਪਰ ਬੀੜ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਬਚਨ ਅਡਨ ਪਿਛੋਂ ਕਿਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਂਕਾ ਨਾ ਮਿਲੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਕਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸ ਕਹਿ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਵਲ ਭੀ ਇਹੋ ਗਲ ਕਈਆਂ ਪੁਚਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਕੁਹਾਡੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਪੁਜਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਸੰਤ ਜੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਅਗੋਂ ਹੋ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਕਿਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਚੂਕਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਦੇਖ ਲੈ ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਜੇ ਅਗੋਂ ਹੋ ਮਿਲੇ।

ਸੂਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਜਾ ਟੇਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ, ਸੰਤ ਕਿਥੇ ਹਨ। ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਮੂੰਹ ਵਲ੍ਹੇਟ। ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੋ ਤੇ ਕਾਲੂ ਰਾਗੀ ਜੀ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਬੀੜ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਰਸ ਨਾਲ ਥਰ੍ਹਰ ਭਰਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਡੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗੂ—

“ਵਡੇ ਲੋਕ ਅਕਲ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ। ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ਲੈ ਗਲ ਮੰਨੇ।”

ਨਾ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੁਲੇਖਾ ਪਿਆ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਲੱਤਦੇ ਸੀ। ੧ ਪਾਠ ਸਧਾਰਨ ੪੦ ਵਰਨੀਆਂ ਤੇ ੪—੫ ਦਿਨ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਰਿਆ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਥਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਸਦਿਆ ਸੰਤ ਜੀ ਮਾਨ ਤੇ ਕਰੋਧ ਦੇ ਟੋਟੇ ਚੜ੍ਹੇ ਮੂੰਹ ਵਲੋਂ ਪੈ ਰਹੇ ਨਾ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਥਾਰੇ 'ਚ ਕਦੇ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਫੇਰ ਭੀ ਉਠ ਨਮਸਕਾਰ ਨਾ ਕੀਤੇ, ਨਾ ਬਣੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਬੈਠ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਜੇ ਮੇਰੇ ਸਦਿਆ ਨਾ ਆਵੇ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਕੀ ਜਾਣਾ ਹੋਇਆ। ਭਾਵੇਂ ਰੱਬ ਭੀ ਹੋਵੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਰਸਿਖ ਮਿਤ੍ਰ ਜਾਣ ਇਸ ਕਰੋਧ ਵਿਰੋਧ ਤੇ ਜਿਦ ਮਾਨ ਦੇ ਅਗਿਆਨ 'ਚੋਂ ਕਢਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਮਿਤਰਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਮਿਲ ਕੇ ਭਰਮ ਕਢ ਲੈਣਾ ਤੇ ਹੋਰ ਦੀ ਕੀਤੀ ਗਲ ਦੇ ਖੜੇ 'ਚ ਨਾ ਪੈਣਾ। ਆਪੋ 'ਚ ਦੀ ਬੇਇਤਬਾਰੀ ਸਨੇਹ ਦੀ ਆਗੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਹੈ ਆਪਣਾ ਪਾਸਾ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣੋ। ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ ਅਜੇ ਭੀ ਸਨੇਹ ਪ੍ਰੀਤ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਦੇ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਵਿਰਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁਣ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਕਹਿ "ਕੁਸ਼" ਕਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬਾਰੂਈ" ਕਹਿ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਕਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਰਦਾਸੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਆਖ ਉਠ ਟੁਰੇ। ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਰੋਧ ਦਾ ਕੂੜਾ ਸਭ ਹੁੰਝਿਆ ਗਿਆ। ਤੇ ਸਭ ਸੰਤ ਜੀ ਦਿਆਂ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਮਤ ਕੁਰਤ ਬਾਵੇਂ ਹੋ ਗਈ।

ਸੰਤ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਫ਼ਰੀਬ ਕਵਾਚੀਆਂ ਤੇ ਗਰੀਬ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਕੁਝ ਬਿਰ ਜੱਥਾ ਸਾਥ ਲੈ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਭੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿਆਮ ਚਲੇ ਜਾਣ ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਸਰਾਵਾਲੇ ਝਿਲੇ ਦਾ ਇਹਨਾ ਨੂੰ ਸੁਭਾ ਬਾਪਿਆ। ਸੰਤ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਹੁਣ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੱਡੇ ਅਮਰਾਸਰ ਹੈ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਅਮਰਾਸਰ ਹੀ ਚੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਬੜੇ ਸਾਫ਼ ਦਿਲ ਤੇ ਉਦਾਰ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਪੰਥੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੁਣੇ ਦੇ ਹਿਤੀ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸੰਤ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗਿਲਾਨਤਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ

ਸੰਤ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਗਿਲਾਨ ਵਰੀ, ਸੁਟਿਓਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਸਿਖ ਦੀ ਧੀ ਕਿਸੇ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਨਾਲ ਚਲੀ ਗਈ ਮੁੜੀ ਵੇਰ ਸਿਖ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਵਿਆਹ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸਮਝਾਣ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਇਹ ਗਿਲਾਨ ਨਾ ਨਿਕਲੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਸਰਾਵਾਲੇ ਗਿਆ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਜੇ ਸਿਖ ਦਸਮ ਜੀ ਨੇ ਨਾ ਮੇਲਿਆ ਸੀ ਉਸ ਸਿਖ-ਪੁਣੇ ਤੇ ਦਸਮ ਜੀ ਦੀ ਦਿਲੋਂ ਆਸ ਮੁਕਾ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਨ ਅਨਭੋਲ ਕਈ ਅੰਜਾਨ-ਪੁਣੇ ਕਰ ਪੈਥਾ ਖਾ ਜਾਵੇ। ਕੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ, ਦਸਮ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਘਰ ਕਰਮ-ਮੇਟ ਹੈ, ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਮੇਟਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਕੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਵਰਤਾਵਾ ਰੱਖਿਆ। ਦਸਮ ਜੀ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਵੱਖ ਹੀ ਰੱਖੇ ਹਨ।" ਹੋਰ ਸੋਚੋ, "ਜੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਤਾਂ ਐਸਾ ਕਰਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨ ਕੀ ਆਹਦੇ" ਤੇ ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਮੈਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬਠਾਇਆ ਹੈ ਮੇਰਾ ਭੀ ਕੁਝ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਸਭ ਸੰਸੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਵਾਜੀ "ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਫਟਣੇ ਘੁਸੀਐ॥" ਫੇਰ ਕਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸੇਸਾ ਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਕਰਿਆ। ਮੈਂ ਨਾਮ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪੜਦਾ ਹੀ ਰਹੇ। ਤੇ ਏਸ ਬਰਮੇ ਮੇਰਾ ਭੀ ਕੁਰੂ ਪੜਦਾ ਹੀ ਰਖੇ। ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ।

ਦੇਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦਾ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਬੰਗੀਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨੌਕ ਦੀ ਘੋੜੀ ਦਾ ਮਾਸ ਇਕ ਘੋੜੀ ਦਾ ਬੂਥਾ ਵਜ ਲਥ ਲਾਭੇ ਲਮਕ ਪਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਖ ਦੌਰ ਆਪਣੇ ਕੁਮਾਲ ਨਾਲ ਤੁਰਤ ਸਿੱਧਾ ਕਰ ਨੌਕ 'ਤੇ ਉੱਥੇ ਕਰ ਉਹੇ ਕੁਮਾਲ ਭਿਉਂ ਹੱਥੀਂ ਉਤੇ ਬੈਠ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਭਜਨ ਕਰ। ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਦੌਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇਤਾਂ, ਲੰਜਾ, ਕੋਟਲੀ ਤੋਂ ਰਾਜੀ ਹੋ ਬੰਗੀਂ ਆਇਆ ਤੇ ਦਸਿਆ ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੱਥ ਲਗਣ ਸਾਰ ਹੀ ਦਰਦ ਹਟ ਗਈ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਸ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਦੌਰੇ 'ਚੋਂ ਬੰਗੀਂ ਪਿਆਰੀਂ ਸੰਗਤ ਦੇ ਯਾਦ ਕਰਨ ਤੇ ਕਥੇ ਸੀ ਉਸੇ ਦੌਰੇ 'ਚ ਵਲਟੋਹੇ ਆ ਰਲੇ ਜੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਉਤਾਰਾ ਸੀ। ਅਕਲੇ ਦਿਨ ਵੀਰੋਜਪੁਰ ਛਾਉਣੀ ਰਾਤ ਰਹੇ ਫੇਰ ਭਗਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਸਭ ਥਾਰਤਾ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੀ ਹੈ ਜੋ ਵਾਪਸ ਸਾਥ ਹੀ ਆਏ ਸੀ। ਉਹ ਦਸਦੇ ਹਨ ਨਾਨਕਾਣੇ ਤੇ ਸਿਰਫ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਸਾਲ ਇਕ ਰਾਤ ਤੇ ਸਵੇਰ ਚੋਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਸੀ। ਤੇ ਮੁਕਤਸਰ ਮਾਘੀ ਤੋਂ ਦੋਟੀਆਂ ਏ ਹੋਲੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਪੁਜਣ ਦਾ ਦੌਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਸਮੇਤ ਭਾਈਆਂ ਏ ਹੁਣ ਅਮਰਾ ਸਰ ਵਡੇ ਹੀ ਵਸਦੇ ਹਨ।

ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਲੈ ਲਾਹੌਰੀ ਰਾਵੀ ਲੰਘ ਖਾਨ ਪੁਰ ਕੱਲੇ, ਭਾਜੀ ਮੁਦਕੇ, ਥਾੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਨਗਰੀ ਭੋਰੀ ਪੁੰਦੇ ਛੱਤੀ ਦਰਸਨ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੦ ਦਿਨ ਹੋਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਚੱਟੀ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ।

(ਛੱਤੀ) ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ, ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕੰਮੇ ਸਿਖ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਮਾਨ, ਭੀਖੀ, ਖਾਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਥਾੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਬੁਰਜੀ 'ਚ ੭ ਮੁਰੱਬੇ ੧੬ ਸਾਲ ਠੇਕੇ ਤੇ ਲੈ ਇਕ ਛਤ੍ਰੀਦਾਰ ਵਟ ਤਲੇ ਵਾਤਾ ਭੋਰਾ ਪਾਇਆ। ਮੰਝੂ ਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਛੇਤ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਜਲਾਂ ਛਕਾਏ ਤੇ ਰਾਤ ਰਾਹੀਆਂ ਅਤਿਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦਾ, ਬਸਤਰ, ਮੰਜਾ ਦੇਂਦੇ। ਪਾਪੀਆਂ ਤੇ ਭਾਗਰੀਆਂ ਦੂਰੋਂ ਛਤ੍ਰੀਦਾਰ ਵਟ ਨੂੰ (ਛੱਤੀ) ਬਾਰ ਦੇ ਬੀਲ ਅਨੁਸਾਰ ਕਹਿਣਾ (ਭਾਬ ਛਤ੍ਰੀਦਾਰ ਛਾ ਵਾਲਾ ਰੂਖ) ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਸਲੋਕਾਰੀ ਕਾਗਤਾ ਤੇ ਭੀ ਛੱਤੀ ਯੋ ਨਾਮ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ।

ਠੇਕਾ ਮੁਕਣ ਤੇ ਅਧੇ ਮੁਰੱਬੇ ਗਹਿਣੇ ਲੈ ਉਹ ਭੀ ਛੁਟਣ ਤੇ ਬਾਅਦ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਲੈ ਵਾਹਦੇ ਰਹੇ। ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਤੇ ਕਿਰਤੀ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਤੇ ਮਸਤ ਬਿਤੀ ਵਾਲੇ ਕੂਕੇ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਧਨ ਕੰਰ ਭੀ, ਆਏ ਲੋਤਵੰਦ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪੰਨ ਭਾਭ ਲਭਦੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੌਰਾ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸਨ ਸੇਵਾ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਲਾਲਸਾ ਹੀ ਨਾ ਸੀ।

ਇਹ 'ਦੈਪਤੀ' ਜਦ ਮਾਇਆ ਜੁਤਦੀ ਜਾਂ ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿਨ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ। ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰ ਪੰਥਕ ਕੰਮ 'ਚ ਅਕੇ ਲਭ ਟੁਰਦੇ। ਕਹਿ ਕਹਿ ਉਕਰਾਹੀ ਵਧ ਦਵਾਏ। ਆਏ ਲੋਤਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਨਾ ਮੋੜਦੇ। ਮੱਝ ਦੇ ਕੇ ਕੱਟਾ ਵਾਪਸ ਲੈ ਖੁਸ਼ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਨੂੰ ਦੇਨਾ ਹੀ ਬਥਰਾ ਏ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਧੇ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ।

*ਜੇਕਰ ਭਿਖੀ ਪੁੰਟ ਜਮ੍ਹਾਂ ਲੈਏ ਸੀ ਪੰਥਕ, ਫੇਰ ਖੁਸ਼ ਹੀ ਰਾ ਭਿਆ ਲੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਰ ਸਮੇਂ ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਛਿਆ, ਆਪ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਭੀ ਹੈ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ। ਤਾਂ ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਪੁਤ੍ਰ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਹਾਂ, ਜੇ ਪਿਤਾ ਜਿਹਾ ਹੀ ਰਿਹਾ ਗਿਆ ਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਮੇਰੀ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਹੋ, ਮਿਹਰ ਰੱਖਣੀ ਮੇਰਾ ਆਪ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੀ ਨਾ ਪਵੇ। ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾ ਦੇਣਾ ਮਤੇ ਮੇਰਾ ਮੰਗ ਉਸ ਨਾਲ ਪੈ ਆਪ ਵਲੋਂ ਨਿਰ੍ਹੇ ਦਾ ਨੰਕਾ ਲਗਾ ਰੁਕ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਹ ਉਤਰ ਸੁਣ ਹਉਕਾ ਲੈ ਢੁਪ ਕਰ ਰਹੇ ਤੇ ਸੁਨਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧਾਂ ਕਿਹਾ ਠੀਕ ਹੀ ਸਾਧੂ ਆਖਦੇ ਹਨ। "ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਉਂ ਸੁਹਾਗਣੀ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਭਾਭ ਨ ਹੋਰ" ਠੀਕ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਸਤੀ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਵਿਜੇਕ 'ਚ ਪੈ ਗੀ ਨਹੀਂ ਰੱਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦਾ ਅਸਲ ਪਿਆਰ ਪਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦੇ।

ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਰਾ ਚਾਚੇ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ਰਾਬੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਖੱਟੀ ਤੇ ਬਤੀ ਖਟਦੇ ਪਰ ਭਵਾਦਾ ਮੇਜ਼ ਦੇ ਮੁੰਹ ਹੀ ਦੇ। ਤੇ ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦਾ, ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਖਟਦਾ ਤੇ ਬਤਾ ਦੇ ਪਰ ਭਵਾਦਾ ਸਰਾਬ ਕਬਾਬ ਦੇ ਮੁੰਹ ਦੇਂ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਹੁਣ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨੇੜੇ ਸੰਡਾਂ ਵਾਲੀ ਦੇ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਆਇ।

ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੩ ॥

ਚੰਦਨ ਕੰਧ ਸੁਕੰਧ ਹੈ ਬਹੁ ਬਾਸਨਾ ਬਹੁਸਾਰਿ ॥

ਹਰਿ ਜਨ ਕਰਣੀ ਉਤਮ ਹੈ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਜਗਿ ਬਿਸਥਾਰਿ ॥

ਮੈਂ ਕੁਰਸਿਖਾਂ ਦੇ ਕੁਣ ਵਿਚ ਅਰਥ ਹੀ ਅੰਦਰ ਬਜਾ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

ਚੰਟੀਆਂ ਦੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਰੱਸਾ ਖਿਰਣ ਵਾਲੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਯੋ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਦ ਲਾਹੌਰ ਲੰਘੇ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਚਿਲੇ ਵਿਚ ਆਏ ਤਾਂ ਚੰਟੀ ਸਾਨੂੰ ਦਰਸਨ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ, ਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਤੇ ਸੰਜਮ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਹੋ। ਆਪ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਉਤਬਾਹ ਤੇ ਲਾਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਘਿਆਲੇ ਦੇ, ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਬੇਰ ਸਿੰਘ, ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀਏ ਸਿਖ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਖੇ ਚੰਟੀਆਂ ਆਏ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਇਆਂ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਮਲਵਾਈ ਬਾਮ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਿਤ 'ਚ ਆਈ ਸੀ ਦੂਰੋਂ ਚੰਡੇ ਜਵਾਨ ਜਾਂਦੇ ਦੇਖ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਦੇਖ ਕਿ ਡਿਮੀਦਾਰ ਸਿਖ ਸਜਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਮਸਤਾਨੇ ਕਿਹਾ, ਸੱਚੇ ਪਾਰਸਾਹੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਆਪ ਦਾ ਹੀ ਸੇਵਕ ਦੇ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਆਪ ਦਾ ਹੀ ਸੇਵਕ ਦੇ। ਮਸਤਾਨੇ ਦੇ ਵਾਰੀ ਬੋਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਆਪਣੇ ਮਨੋ-ਭਾਵ ਦਾ ਉਤਰ ਆਇਆ ਜਾਣ। ਬਲੇ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਦੀ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਚੰਟੀਆਂ ਦਾ। ਇਹ ਉਤੋਤਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਮਸਤਾਨੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬੋਲਾ ਸੁਣ ਕਈ ਡਿਮੀਦਾਰਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਭਜਨ ਪੁਛੇ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਦ ਭਜਨ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਇਹ ਚੰਟੀਆਂ ਦੀ ਸਿਖੀ ਦਾ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਡਿਮੀਦਾਰ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰਤਾਂ ਪਿਛੇ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਅਯੋ ਭੀ ਆਉਣਗੀਆਂ।

ਹੋਰ ਕਈ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਜਵੇਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਿਆਲੇ ਵਾਲੇ ਚਿੰਦਾ ਸਹੀਦ ਤਾਂ ਭਜਨ ਦਵਾਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਫ਼ਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਦੇ ਸੰਤ ਜਵੇਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਲੀ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਦੀ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਚੋਟੀਆਂ ਦੇ ਸਿਖ ਅਜਿਤ ਬਲੀ ਹੋਣਗੇ, ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕਿਹਾ ਸੀ ਇਹ ਚੋਟੀਆਂ ਨਗਰ ਅਜ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਜਾਪਦੇ। ਇਸ ਵਾਰ ੭ ਦਿਨ ਫ਼ਰੂ ਜੀ ਰਹੇ ਸੀ।

ਸਤਿਫ਼ਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਦ ਫ਼ਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਥ ਚੋਟੀ ਜਾਂਦੇ। ਲਾਇਲਪੁਰੋਂ ਹੀ ਹਾਟੀਆਂ ਬਾਲਕਾਂ ਲਈ ਵਲ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਹੱਥੀ ਵੇਡਦੇ ਸੀ। ਫੇਰ ਜਦ ਕੁਝ ਵਡੇ ਹੋਏ ਭਜਾ ਤੇ ਘੁਲਾ ਦੇਖ ਕੂਪੇ, ਅਠਾਨੀਆਂ, ਚੁਆਨੀਆਂ, ਦੁਆਨੀਆਂ ਤੇ ਪੈਸੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪਿਤ ਵੱਡੇ ਵਿਚ ਵੇਡਦੇ ਸੀ। ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵਧ ਤੇ ਹਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਘਟ, ਪਰ ਦੋਵੇਂ ਸਭ ਨੂੰ ਸੀ ਇਨਾਮ, ਆਪਣੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਜੋਂ। ਫੇਰ ਭਰ ਜਵਾਨ ਹੋਏ, ਅਪ ਵਿਚ ਹੋ, ਰਲ ਜਾ ਖੰਡਾ ਕਰਦੇ, ਬੜੀ ਸਿਖਿਆ ਸਿੱਖਮ ਤੇ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਪਾਕ ਰਹਿਣ ਦੀ ਦੋਦੇ। ਇਹ ਬਚਨ ਸੰਤ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਗੋਭਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕੁਝ ਉਮਰ ਕਰ ਸਤਿਫ਼ਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਵਡੇ ਹਨ। ਤੇ ਹੁਣ ਸੰਤ ਨਗਰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨੇੜੇ ਵਸਦੇ ਹਨ।

ਕਿਸਨ ਦਾਸ ਚੋਟੀਆਂ ਦਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਭੀ ਬਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਭੇਰੇ ਦਾ ਮਹੋਤ ਦੇ। ਚੰਗੇ ਕੰਧ ਤੇ ਬਲ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਸੋ ਮਣ ਭਾਰ ਧਰ ਕਥੇ ਤੇ ਕੱਲਾ ਰੁੱਖ ਪਹੀਂਦੇ ਡਿਰਾ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਤੇ ਅੱਗੇ ਸਭਾ ਮਾਰ ਸੇਧਾ, ਮਾਲੀ ਉਤਾਹ ਕੁਝ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ੬੫। ਫੁਟ ਲੰਮਾ ਸੀ ਤੇ ਹੌਰਾ ਸਿੰਘ ੬ ਫੁਟ ੮ ਇੰਚ ਸੀ। ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੱਥ ਲੰਮਾ ਸੀ। ਤੇ ਵੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਿੱਠ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਮੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੋਂ ਹੱਥ ਤੇ ਕਿੱਠ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਲੰਮੇ ਮਿਲੇ ਸੀ। ਰੱਜਾ ਇਹ ਸਟੇ ਬੁਟਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਖੁਭਾਇਆ ਨੂੰ ਖਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸੀ।

ਸਤਿਫ਼ਰੂ ਜੀ ਚੋਟੀਆਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਨਗਰੀ ਰੋੜ ਦਰਸਨ ਦੇਵੇ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਰਾਤ ਭੀ ਰਹਿ ਪੈਂਦੇ ਸੀ। ਹੱਲੇ ਦੇ ਅਰੰਭ ਸਮੇਂ ਲਾਇਲਪੁਰੋਂ ਆਪ ਜਲੂਸ 'ਚ ਰਲੇ ਸੀ। ਸਬਦੀ ਰਾਗੀ ਜਥਿਆਂ ਦੀ ਭੀਤ ਬਹੁਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਆਲਿਮ ਜੀ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪੰਛਿਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਾਵੰਡੇ ਵਾਲੇ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਫਲਾਸਫਰ, ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਲਤਾਲਾਂ ਵਾਲੇ, ਜੈ ਸਿੰਘ ਮੋਲੀ ਆਦਿ ਦੇ ਸਬਦ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਏ। ੪—੫ ਦਿਨ ਬੜਾ ਰਸ ਥੀਟਿਆ। ਸਵੇਰੇ ਭੱਠ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹਰਨ ਹੁੰਦੇ ਵਿਚ ਪਹਿਰਾ ਲਾਗਿਆਂ ਰਖਤਪੋਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਦੀ ਦੁਸੇਰਾ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਹਰਨ ਵਿਚ ਆ ਪਿਆ। ਖਿੱਚ ਕਥਣ 'ਚ ਮਿਟ ਦੇ ਲਗੇ। ਪੰਧਾ ਨੂੰ ਰਾਖ ਲਗੀ ਤੇ ਹਿੱਕ ਤੋਂ ਕੇਸ ਜਲੇ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਝਨੇ ਠੇ ਪੜਾ ਲਗਾ, ਸਿੱਧ ਸੁਰੀਰ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਰੜਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ। ਸਾਹਿਬੇ ਪਧਰੀ ਵਾਲੀ ਵਾਠੀ ਫ਼ਰੂ ਜੀ ਅਗਨ 'ਚ ਪਾ, ਰਾਮ ਕੰਦਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅਗਨ 'ਚ ਪਾ ਸਤ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਸੰਤੀ ਮੁਸਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਫ਼ਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਫਲਾਸਫਰ ਅਨ੍ਹਾ ਸੀ, ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ 'ਚੋਂ ੨੦੦) ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਲਬ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਮਤਾ ਮੇਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਭੀ ਦੋਹਰਾਰੀ ਫ਼ਰੂ ਹੋਣ ਬਾਬਤ ਬਹੁਤ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ, ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਥੇ ਵਾਲਿਆਂ, ਆਲਿਮ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ

ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ।

ਬਹੁਤ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੱਲ ਪੈਣ ਸਮੇਂ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਗੋਂ ਹੋਲਾ ਕੁਰਦਾਸ ਪੁਰ ਦੇ ਹਿਲੇ 'ਚ ਬਿਜਲੀਵਾਲ ਹੋਵੇਗਾ । ਅੰਤਲੇ ਦਿਨ ਖਲ੍ਹਾ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਿਆ । ੪-੫ ਦਿਨ ਕਈ ਘਰਾਂ ਲੰਗਰ ਹੋਲੇ ਤੋਂ ਵਖ ਤੋਂ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ।

੧੯੭੯ ਦੇ ਹੋਲੇ ਦੇ ਭੱਲ ਬਾਦ ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੋੜਾਂ ਤੇ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਮੰਜ ਮੇਲਾ ਚੱਟੀ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਕੀਤਾ । ਮਾਘਾ ਸਿੰਘ ਅਲੋੜ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੋੜ ਹੋਈ, ਪਰ ਅੱਧ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮਾਘਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਰੀਰ ਠਹਿ ਗਿਆ । ਇਹ ਆਪ ਨੂੰ ਲਾਸਾਨੀ ਮੰਨ ਦੋੜ, ਕਸਰਤ ਨ ਸੀ ਕਰਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਹਾਰਿਆ । ਫੇਰ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਇਕ ਜਾਂਗਲੀ ਨਿਕਲਿਆ ਦੋੜਨ ਲਈ । ਕਈਆਂ ਕਿਹਾ, ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਤੂੰ ਸਾਹ ਲੈ ਕੇ ਦੋੜ, ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਚੌੜ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਇਆ । ਉਹ ਜਾਂਗਲੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਲਗ ਚੁੱਗੀਆਂ ਲਾਦਾ ਦੋੜ ਲਈ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਉਚੇ ਤੇ ਉੱਚਾ ਭਗਵੰਤ ॥" ਦੋੜੇ ਤਾਂ ਜਾਂਗਲੀ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਅਗੇ ਲੰਘ ਗਿਆ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਨੇਜਾਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਖੋਡ਼ ਅਰੇਭੀ । ਨੇਜਾ ਨ ਪੁਟਿਆ, ਵਿੰਨਿਆ ਜਾਵੇ । ਇਕ ਨਿਹੰਗ ਕਿਹਾ, ਕੁਕਿਆ ਦਾ ਗੁਰੂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਘੋੜਾ ਦੁਬਾਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਵਾਸਾ ਕਿੱਲਾ ਗਡਾ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਤਾ ਵਿੰਨਿਆ ਗਿਆ ।

ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ ਨਾਲ ਖੜੋਂ ਬਾਹਾਂ ਲੱਕ ਨੂੰ ਲਾ ਉਛਲ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਘੋੜੇ ਤੇ ਬੈਠੇ । ਕਿਸੇ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਰਮਾਤ ਏ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਕਰਮਾਤ ਨਹੀਂ ਇਹ ਕਸਰਤ ਹੈ । ਮੈਂ ਨਿਤ ਦੋੜਦਾ ਹਾਂ, ਉਛਲਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ ।

ਮੈਂ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ, ਕੁਸੀਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਰਹਿਮੀ ।

ਫੁਲ ਕਰ ਦੇਣੀ ਮਾਫ਼, ਅਗੋਂ ਦੇਣੀ ਬੁਧਿ ਸਾਫ਼ ।

ਕਾਨੜੇ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਪਉੜੀ ॥

ਹਰਿ ਅਗਮੁ ਅਕੋਥਰੁ ਅਗਮੁ ਹਰਿ ਕਿਉਂ ਕਹਿ ਹਰਿ ਦਰਸਨੁ ਪਿਆ ॥

ਕਿਛੁ ਵਖਰੁ ਹੋਇ ਸੇ ਵਰਨੀਐ ਤਿਸੁ ਕੂਪੁ ਨ ਰਿਖਾ ॥

ਜਿਸੁ ਬੁਝਾਏ ਆਪਿ ਬੁਝਾਇ ਏਇ ਸੇਈ ਜਨੁ ਦਿਖਾ ॥

ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਚਟਸਾਲ ਹੈ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾਣ ਸਿਖਾ ॥

ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਸੇ ਰਸਨਾ ਧੰਨੁ ਕਰ ਧੰਨੁ ਸੁ ਪਾਧਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਿਤੁ ਮਿਲਿ ਹਰਿ

ਲੇਖਾ ਲਿਖਾ ॥

“ਮੈਂ ਇਸ ਉੱਲੇ ਤੇ ਭੀ ਜਾ ਜਵਾਨ ਕੋਏ ਸੀ ਤੇ ਜਾਗਿ ਸੁਕੇ ਸਾਂਝੇ ਲਿਖਾਏ ਮੰਟੇ ਖੋਏ ਸੀ । ਹੁਣ ਤੇ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਲਿਖਨ ਹੀ ਦੁਕਲਾ ਹਨ । ਭਾਬਤ ਤੇ ਸੰਜਮ ਸਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਛਾਦਾ ।

ਕੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਮੰਗਲ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮਤੇ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਮੰਗਲ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰੇ ਕਿ ਵਹਿਮੀ ਕਵੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਇਹ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਏ। ਮੈਂ ਉਹੋ ਭਾਵ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਕੁਰਬਾਣੀ ਦੇ—

ਪੂਰ ਪਰੇ ਜਾਬ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਹੈ ਗੋਚਰਾ। ਹੈ ਨਜਰ ਸਮਝ ਤੇ ਪਰੇ ਦਰਸ ਜੈ ਕਿਵ ਕਰਾ।
ਕੋਈ ਵਸਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਹੀਐ ਕੋਈ ਨ ਰੂਪ ਤਿਸ। ਸੇ ਸਰੋ ਬੁਝ ਸਮਝ ਬੁਝਾਇ ਆਪ ਜਿਸ।
ਤਿਸ ਪਾਵਨ ਚਾਉ ਪੜਾਈ ਮਿਲੇ ਸਤਸੰਗ ਚੋ। ਤਿਸ ਪਾਵਨ ਦੇ ਕੁਣ ਸਿਖੇ ਜਾਣ ਕੁਰ ਰੇਗ ਚੋ।
ਧਨ ਧੰਨੁ ਤਿਨਾ ਦੀ ਰਸਨਾ ਜੇ ਇਹ ਸਿਖਦੇ। ਸੇ ਹਥ ਹਨ ਧੰਨੁ ਜੇ ਹਰਿ ਜੱਸ ਲੇਖਾ ਲਿਖਦੇ।
ਧੰਨ ਸੇ ਪਾਪਾ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੇ ਇਹ ਪੜਾਵਦਾ। ਬਿਨ ਜਿਸ ਦੇ ਪੂਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਪੜਨਾ ਆਵਦਾ।

੧੯੮੦ ਸੰਮਤ ਬਿਕਰਮੀ

ਸਾਹਿਬ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਉਤਮ ਕਥਾ ਸੁਣੀਐ ਸੁਣੀਐ ਮਇਆ ਕਰਹੁ ਭਗਵਾਨ ॥
ਆਵਤ ਜਾਰ ਦੋਉ ਪਖ ਪੂਰਨ ਪਾਈਐ ਸੁਖਿ ਬਿਸ੍ਵਾਮ ॥

(ਕੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਆਸਾ) ਹੇ ਮੇਰੇ ਭਗਵਾਨ ਮਿਹਰ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਉਤਮ ਕਥਾ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣਾਂ। ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਮੇਰਾ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਉਣ ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪਾਸਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਮੈਂ ਆਇਆ ਹਾਂ ਉਹ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸੁਖ ਅਸਥਾਨ ਸੁਤੇ ਸਹਿਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਅੰਬਰ ਵਸਾ ਅਛਲੇ ਸਾਲ ੧੯੮੦ ਬਿਕਰਮੀ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਕੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਲਈ ਸੁਦੇਸੀ ਲਹਿਰ ਕਾਂਗਰਸ ਵਲੋਂ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਇਹ ਸੁਦੇਸੀ ਲਹਿਰ ਟੋਰੀ ਜਾਣ ਤੇ ਘਰ ਘਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਵਾਕ ਪਰਤੱਖ ਹੋ ਰਿਹਾ ਜਾਣ ਇਸ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਸਾਥ ਦੇਵੇ ਤੇ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਣ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਬਰਦੇ ਸੀ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਪਾਏ ਤੇ ਭਾਜ ਕਰੇ ਦੀ ਚਾਲੇ ਹੋਰ ਸਿਖ ਪੰਥ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਵਾੜ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਲ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਖਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਸਦੇ ਹਨ, (ਭਾਵ) ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਸਹੀਦਾਂ, ਕੁੜਿਆਂ ਤੇ ਕਾਰਨਾਮੇ, ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਮੰਨਣ ਦੇਣੇ। ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਕੁਝੇ ਤਾਂ ਚਿਣੇ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦਸਦੇ ਸੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬੰਦ-ਖਾਲਸੀਆਂ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਕੁੜਿਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਾਂਦੇ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਸ 'ਚ ਜਾਗ੍ਰਤ ਵਧਦੀ ਸੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਕੁੜਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਸੁਣ। ਸਰਕਾਰ ਮਹੰਤ ਦੇ ਸਾਥੀ ਦੇਂਦੇ ਵਾਹੇ ਦਿਤੇ ਤੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਨੇ ੧੫੦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿਖ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠਾਨਕਾਣੇ ਮਾਰੇ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੱਥ ਸੀ। ਮਹੰਤ ਦੇ ਮਰਨ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਲੈਣ ਵਿਚ। ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਕੁੜਾ ਪੰਥ ਬਥੇਰਾ ਸੁਮੁਝਾ ਰਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਇਸ ਝਾਮੇ ਵਿਚ ਆ, ਇਸ ਧਾਮੇ ਨਾ ਸਾਰਾ ਢੋਰ ਲਾ ਕੁਝੇ।

ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਖਰੀਦੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੁਨਣ ਹੀ ਨਾ ਦੇਂਦੇ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਗਰਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਲੋਂ ਰੋਕਦੇ ਭੀ ਨਾ ਸੀ ਤੇ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਏਸੇ ਪਾਸੇ ਲੱਗੇ, ਭੀ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਜੇ ਜੱਥੇ ਰੁਚੀ ਲੈ ਜਿਧਰ ਟੁਰਦੇ, ਫੁਕਪੁਟੇ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਪਿਰਟ ਮਤ ਲੈ ਟੁਰੇ ਕਹਿੰਦੇ। ਆਪ ਭਜਨ-ਬਾਣੀ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਤੋਂ ਬਰਾਂਦੇ, ਤੇ ਸਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਨਾ-ਮਿਲਤਣ ਦੀ ਸੰਥਾ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਆਲਿਮ ਜੀ ਆਪ ਭੀ ਖੋਜ ਤੇ ਜੋਧ ਰਹੇ ਸਤਿਨਾਮ 'ਚ ਲੱਖ ਲਿਖੇ। ਇਸ ਸਾਲ ਬਸੰਤ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੋਰ ਏਸ-ਬਸਤਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਮੰਗਾ ਭਾਪੇ। ਆਲਿਮ ਜੀ ਬਾਰੂਥਾ ਜਾਮਾ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਮੁਖਲੇਖ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤੇ ਖੋਜ ਕਰਪੂਰ ਲਿਖਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਚਰਚਾ ਬਹੁਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਜਾਣੂ ਸਿਖਾ ਵਿਚ ਹੋਈ ਤੇ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਪਿਆ, ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਸਹਿਆ ਨਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਚੁਬਤ ਬਰਾਣ ਤੇ ਫੇਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰ-ਪ੍ਰਸਤਾਂ ਦਿਤਾ।

ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਇਹ ਬਸੰਤ ਨੰਬਰ ਚਬਤ ਹੋਣੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਚਣਾ ਲਾਹੌਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਚਾਹਿਆ। ਪਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਫੇਰ ਦੇ ੨੦੦੦) ਜੋ ਗੁਮਾਨਤੁ ਧਰੀ ਸੀ ਉਹ ਭੀ ਤੇ ਇਹ ਬਸੰਤ ਨੰਬਰ ਭੀ ਚਬਤ 'ਕਰਾ ਦਿਤਾ, ਤੇ ਕੁਰੂ ਕੋਢੀਏ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵਾਲੀ ਤਸਵੀਰ ਕੁਝਾ ਵਲੋਂ ਨਿਕਲੀ ਭੀ ਚਬਤ ਕਰਾ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਸਤਿਨਾਮ ਕੰਗਾ ਬਿਲਡਿੰਗ 'ਚੋਂ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਪ੍ਰੈਸ ਦਾ ਥਾਂ ਬਦਲ ਤੇ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਤਿਨਾਮ ਬਦਲ (ਕੁਝ) ਰਖ ਫਜਲ ਬਿਲਡਿੰਗ 'ਚ ਲੈਜਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਰਾਮ ਹਰੀ ਪ੍ਰੈਸ, ਅਸਾ ਬਥੇ ਜੋ ਸਤਿਨਾਮ ਦੇ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਲਾਈ ਸੀ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਦੀ ਈਰਖਾ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਹਾਰੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਦਦ ਦੇਣੇ ਨਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ।

ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਕੁਝ) ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੇਚਣਾ ਸੀ, ਜੋ ਸਤਿਨਾਮ ਦੇ ਸਪਰਾਹਕ ਤੋਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਹੀ ਲਾਹੌਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ। ਆਲਿਮ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਲੇਖਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਵਿਤਰਾਸ ਲਿਖਣਾ ਅਰੰਭਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹੇ ਰਿਆਸਤਾਂ ਜੋ ਵਾਧੇ ਕੀਤੇ ਸੀ ਥੀਤੇ ਸਮੇਂ, ਉਹ ਲਿਖ ਦਸਣੇ ਅਰੰਭੇ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਿਕਣ ਦੇਣਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਵਾਨੀ ਲਾਗੇ ਇਕੱਠ ਬਰ ਕਿਹਾ, ਕੋਈ ਸਿਖ ਨਿਤਰੇ ਜੋ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਜਾ (ਕੁਝ) ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦਾ ਪਰਚਾ ਵੇਚੇ ਤੇ ਵੇਚੇ। ਭੰਡਾ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਬਿਲੇ ਸੁਝਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਿਕਲਿਆ। ਜਿਸ ਹੱਥ ਵਿਚ (ਕੁਝ) ਦਾ ਪਰਚਾ ਤੇ ਗਾਤਰੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਾਈ। ਫੇਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ

“ਰੋਜਾਨਾ ‘ਕੁਝ’ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਰੂ ਕੋਢੀਏ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦਿਖ ਪਾਏ ‘ਚ ਭਾਣੀ ਸੀ ਜੋ ਹੋਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਵਲੋਂ ਫੇਰ ਦੇ ਤੇ ਕਰਕੇ ਬਦਲੀ ਗਈ ਸੀ, ਕੁਝ ਸਿਖ ਬਾਬ ਸਿਆਮ (ਬਾਈਡੀਂਡ) ਵਲੋਂ ਉਹੋਂ ਨਿਕਲੀ ਤਸਵੀਰ ਕੁਝਾ ਉਥੇ ਉਥੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਵੰਡਣ ਹੱਥ ਵਿਚੇ ਲਗ।

ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਚੀ ਹੱਕਾ ਦੇ (ਕੁਕਾ) ਵੇਚਿਆ। ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ, ਸੁਰੈਣ ਸਿੰਘ ਬਿਤਾਈ ਵਰਨਾ ਦੇ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਕੰਟ ਦੇ ਭੀ ਕੁਝ ਪਰਚੇ ਲੈ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੇਚੇ। ਪਰ ਭੈਣਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਕਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਅਵੱਲ ਤੇ ਕਠਨ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਵਰਮਾ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੱਕਾ ਦੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ 'ਕੁਕਾ' ਵੇਚਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਕੁਕਾ ਸਾਲ ਭੋਝ ਚਲਿਆ ਤੇ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਫੇਰ 'ਮਸਤਾਨ' ਨਾਮ ਰੱਖ ਰਾਮ ਹਰੀ ਪ੍ਰੈਸ ਤੋਂ ਹੀ ਕੱਢਿਆ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਹੀਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਮਦਦ ਲੈ। ਜੋ ਆਲਿਮ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਉਸ ਬਿਖੜੇ ਸਮੇਂ ਕੀਤੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਤੇ ਵਿਰਧੀਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਾਬ ਦਸਦੇ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਕਈ ਪਿੰਡੀਂ ਕੁਕਿਆਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਵੇਖ, ਸੁਣ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਿਮ ਜੀ, ਨੰਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਤੋਂ ਆਦਿ ਨੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਲਭ ਜੱਥੇ ਫੇਰ ਦੂਰ ਨੇੜੇ, ਕਾਲੀਆਂ ਪੱਕਾਂ ਲੁਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਕੁਝੇ ਸਜਾ ਸਿਖੀ ਨੂੰ ਚੂਹੜੀ ਮੁਸਲੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਖਾਣ ਬਚਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਧਾਇਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਸ਼ੁੱਧ ਪੁਰੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ 'ਚ ਬਈ ਨਗਰੀਂ ਮਾੜੇ ਕੁਕਿਆਂ ਨੂੰ ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਮੇਥਾ ਦੇ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਕੰਮੀਂ ਸਿਖਾ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਛਪੜਾ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਪਿਆਣਾ ਵੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਭੈਂ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਆਖੇ ਲਭ ਜੋ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਤੋਂ ਵੇਸ ਵਟਾ ਕਾਲੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਸੇ ਅਰਥ ਰਲੇ ਸੀ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਚ ਵਧਾ ਦਿਤੀ, ਤੇ ਕਿਹਾ ਇਥੇ ਭੁੱਕੇ ਹੀ ਇਸਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਅਤਰੇ ਹਨ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਭ ਕੁਰਦਿਆਰੇ ਤੇ ਮਜ਼੍ਹਬ ਤੁਹਾਡੀ ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਹੀ ਅਫਵਾ ਸੁਣ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਕਾਲੀ ਪੰਥ ਹੁਣ ਕੁਕਿਆਂ ਦੇ ਭਿੜੇ ਵਜਾ ਬਣੀ ਕਲ ਪੈਣਗੇ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰ ਮੇਲੇ ਤੇ ਵੈਸਾਖੀ, ਨਿਮਾਣੀ ਜਾਂ ਚੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਬੀਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਪਾਠਾਂ, ਮੇਲੇ ਤੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਮੇਲੀਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਮੱਤ ਦਾਦੇ। ਦੁਸਮਨ ਦੇ ਮਾਰਨ ਨਾਲੋਂ ਉਸ ਦੇ ਵਾਰੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਔਖਾ ਦੇ ਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ। ਬਹਿੰਦੇ ਸਾਡਾ ਦੁਸਮਨ ਭੱਰਾ ਰਾਜ ਦੇ, ਜਿਸ ਸਾਨੂੰ ਪਾਝ ਕੇ ਹੀ ਕੁਲਾਮ ਕਰ ਰਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸਦਾ ਕੁਲਾਮ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਸਾਰਾ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਆਪੋ 'ਚ ਸਲੂਕੀ ਹੈ ਜੇ ਵਰਤੇ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਆਪੇ ਹੀ ਜਿਧਰੋਂ ਆਇਆ ਹੈ ਉਧਰ ਚਲਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਜੇ ਸਭ ਨਾਸਲੂਕੀ ਬਰਨ ਤਾਂ ਭੀ ਸਿਖ ਤੇ ਨਾ ਆਪੋ 'ਚ ਲੜਨ ਤੇ ਨਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਮੇਥਾ ਦੇਣ ਆਪਣੇ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਨ ਦਾ, ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕੁਝੇ ਨੂੰ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਤਰਾ ਨਾਲ ਭਿੜ ਨਿਜੀ ਲਾਭ, ਯਾਨ ਤੇ ਪੰਥਕ ਵਿਧਾਨ ਭਿਲਾਨ ਤੋਂ ਗੱਰੇ ਕੱਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।

ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂ-ਸਭੀਆਂ ਆਮ ਇਹ ਦਿਤਰਾਜ਼ ਦੇਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੁਝ ਕੌਮੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਕੁਝ ਵਾਡਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕੁਝ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਉਂ-ਕੀਂ ਦੇ ਹਨ ?

ਆਲਿਮ ਜੀ ਕਾਂਗਰਸ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਬੋਲਦੇ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਹਿ ਜਾਂਦੇ ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਭਰਾ ਜਾਂ ਭਾਰਤੀ ਨਾਲ ਭਿੜਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਅਕਾਲੀ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੰਦਾ ਤੇ ਸਾਡਾ ਅੰਦਰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਅਕਾਲੀ, ਆਲਿਮ ਜੀ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆਏ ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਕਦੇ ਹੱਥ ਆਇਆ ਤਾਂ ਆਲਿਮ ਨਹੀਂ ਜੋਉਂਦਾ ਫੜਦਾ।

ਇਸ ਸਾਲ ਨਿਮਾਣੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੇ ਭੈਰ ਸਮੇਂ ਹੋਰ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਈ ਦਾਨੀ ਪਿੰਡ ਦੀਥੇ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਬਿਰਧ ਹੱਥ ਜੈਤ ਖੜੀ ਹੋਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਆਪ ਕਿਸ ਲਈ ਖੜੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮਾਈ ਬਿਰਧ, ਮੈਂ ਬੇ-ਅਮਲੀ ਸਮੇਂ ਹੀ ਮਾਗੀ ਸੀ ਉਸ ਦੱਸ ਦਾ ਹੈ ਲਗਦਾ। ਮੈਂ ਹਰ ਸਜਾ ਕੁਝ ਤਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਜੋ ਆਪ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ। ਜਿਥੇ ਹੋਰ ਸਿਖ ਸਿਗਤ ਨੂੰ ਜੋੜ ਜੁਗਤ ਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ, ਵੁਲਾ ਦਾ ਭਾਰ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਜੋਗ ਭੀ ਹੁਕਮ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਤ ਦੇਣ ਲਈ ਖੜੇ ਹੋ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸ ਮੰਨੀਏ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਜੇ ਕੁਰਬਾਨ—“ਪਿਛਲੇ ਅਉਗੁਣ ਬਖਸਿ ਨਏ ਪ੍ਰਭੂ” ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਗੋਂ ਲਈ ਸੁਧਰਨ ਦਾ ਨੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਚੇਤ ਸਭ ਬਖਸ਼ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਹਾਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਉਹ ਦੱਸ ਕੇਈ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਹੁਣ।

ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਕਪਤਾਨ, ਭਾਨਲਡ ਜੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਨੇੜੇ ਹੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਉਸ ਕਿਹਾ, ਕੁਹਾਣੇ 'ਚ ਕੀ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਏਥਾ ਸੱਚ ਆਪੇ ਪਏ ਸਿਖ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਬੋਲ ਕੁਝ ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਲੰਕ, ਕਈ ਰਾਝਨਾ ਤੇ ਬੰਦ ਵਰਤਦਿਆਂ ਭੀ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, “ਅਸੀਂ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਭੁਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਭੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਂਦੇ ਹੋ।” ਇਹ ਸੁਣ ਇਕ ਮੋਲਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਸ਼ਕਤ ਭੀ ਤੇ ਸਿਫਤ ਭੀ ਹੈ। ਠੀਕ ਹੀ ਇਸ ਸੱਚੀ ਦਰਫਾਧ ਜੋ “ਤੂੰ ਬੂ ਭਿਲਾਹੇ ਤੇਵਾ ਰਨ ਨਸੁਆ।” ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੇ ਬਖਸਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਇਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰ ਸਮਝਾਉ। ਤਾਂ ਮੋਲਵੀ ਕਿਹਾ, ਨਸੁਏ ਨੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਜਨਾਨ-ਖਾਨੇ 'ਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਭੇਸ ਬਦਲਾ ਰਲਾਸੀ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਸਚੇ ਦਿਲੋਂ ਤੋਬਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਰਚਾ ਠਿਕਾ ਸੀ। ਉਸ ਪ੍ਰਥਾਇ ਇਹ ਕੁਰਾਨ ਸਰੀਫ਼ ਵਿਚ ਆਇਰਾ ਦੇ। ਤੋਬਾ ਕਰੀ ਤਰਫ਼ ਖੁਦਾ ਦੀ ਪਰ ਨਸੁਏ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਆਪ ਦੇ ਕਹੇ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਸਰੀਫ਼ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਸੀ ਹੈ।

ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਲੜਾਈ

1929 ਈ. ੧੯੮੦ ਬਿ. ਹਾਫ਼ ਦੀ ਚੌਥੀ ਵੀਰ ਵਾਰ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਮੇਲੇ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਰਥਾਰ ਵਲੋਂ ਉਦਮ ਕਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਜਨਾ, ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ 'ਚ ਲੰਕਰ ਅਰੇਭ ਪ੍ਰਥਨਾ 'ਚ ਦੀਵਾਨ ਲਾਇਆ। ਆਲਿਮ ਜੀ, ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ, ਸੇਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਡਾਠੇ ਵਾਲੇ ਸਮੇਤ ਚੂਲਕਦੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੁਗਾਵੇਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਵਾਓ ਦਾ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਸੁਭਾ ਦਾ ਸੀ, ਬਥੇਲ ਸਿੰਘ ਮੁਰਲ ਚੱਕ ਦਾ, ਸੁਰਜੇਠ ਸਿੰਘ ਵਲਟੇਹੇ ਦਾ, ਸਾਜਾਂ ਵਾਲੇ ਬਾਘਾ ਸਿੰਘ ਵਰਨ,

(੪੪) ਭਰਨ ਤਾਰਨ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਸ-ਜੀਵਨ
ਦੀ ਵਾਨ ਪੁਰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ।

ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਵਰਨ, ਹਰਮ ਸਿੰਘ ਵਡਾਲੇ ਦਾ ਤੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਮਸਤੇ ਕੱਟ, ਜਿਹੇ ਬਹੁਤ ਸੀ ਤੇ
ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਧ ਸੰਤ ਜਵਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਿਹਾਲੇ ਵਾਲੇ ਗਿੰਦਾ ਬਹੁਦੇ ਸਿਹ ਭੀ ਬਹੁਤ ਆਏ ਹੁੰਦੇ ਸੀ।
ਬਹੁਤ ਮਿਠੀਆਂ ਧਾਰਨਾਂ ਦੇ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ। ਮਸਤਾਨੇ ਇਕ ਦੋ ਸਿਖ ਪ੍ਰਕਰਮਾ 'ਚ ਹੁੰਦੇ।
ਅਕਾਲੀਆਂ ਆ ਰੋਕਿਆ, ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਕੁਕਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਕੁਹਾਡਾ ਕੀ ਹਰਜ ਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ, ਇਹ
ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵਿਖਾ ਭਰਮਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਥੋਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛੇ ਵਜਦੇ ਹਨ।

ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਸਾਧਾਂ ਤਕੜੇ ਹੋ ਕਿਹਾ, ਕੁਸੀਂ ਚਲੇ ਜਾਉ ਅਕਾਲੀ
ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਰਲੇ ਸਰਕਾਰੀਆਂ ਸਿਖਾ ਕਿਹਾ, ਇਥੇ ਸਾਡਾ ਕਲਜ਼ਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾ
ਭਾਤਕਾ ਦਿਤਾ। ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਕੁਰਦੁਆਰ ਵਿਚ ਆ ਵੀਵਾਨ ਲਾਇਆ ਤੇ
ਆਲਿਮ ਜੀ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗੇ—“ਬਖੀ ਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰੀਤ ਮਿਟ
ਜਾਂਦੀ।” ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸੀ ਕੁਸਾ ਤਕੜਾ ਹੈ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਲੀ ਪੇਸ਼ਾ ਤੋਂ
ਹੋਸ਼ ਰਖ ਆਪ ਬਚਨਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿਖੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਤੇ ਕੁਸ਼ਟ ਹੋਣ ਵੇਖਾਉਣਾ ਹੈ। ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਭੀ
ਭੇਦ ਬੋਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸਿਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਗੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾ 'ਚ ਬੋਲੇ ਸੀ ਕਿ “ਕੁਕਿਉ ਹੁਣ ਹੋਸ਼ ਰਖ
ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਲੀ ਪੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਕੁਸਾ ਬਚਨਾ ਹੈ।”

ਅਕਾਲੀ ਅਕਿਟਾਰ ਜੁਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ 'ਚ ਹੀ ਮਾਰਨ ਆ ਪਏ, ਅਗੇ
ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਭੀ ਸਰਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ। ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਭਾਗ ਵਾਹੀ ਤੇ ਬੁਹਾ ਰੋਕੀ
ਰਖਿਆ। ਅੰਤ ਬਹੁਤਿਆਂ ਬਾਰੀਆਂ ਭੰਨ ਬੁਹਾ ਤੋੜ ਆਲਿਮ ਜੀ ਨੂੰ ਆ ਫੜਿਆ। ਜਵੇਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਪਰ੍ਹੇ ਸੁਟ, ਦੋ ਰਿੰਨਾ ਨੂੰ, ਆਲਿਮ ਜੀ ਤੇ ਆਪ ਪੈ ਗਏ। ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ
ਉੱਕਾ ਮਾਰ ਦੇਣਗੇ। ਬਥਰਵਰਤੀ ਜੀ ਦੂਜੀ ਬਾਰੀਉਂ ਬੰਨ ਨਿਕਲ ਗਏ, ਉਹ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ
ਨਾ ਆਏ। ਉੱਤਰੋਂ ਬੰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਥੋਥੀਆਂ ਤੇ ਸਿਖਾ ਭੀ ਇੰਨਾ ਚਲਾਈਆਂ ਜੋ ਕੁਝ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ
ਵੱਜੀਆਂ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਬੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ, ਕੁਝ ਹੱਥ ਆਈ ਵਸਤ ਤੇ ਵਾਛੇ ਲੁਟ, ਮਨ ਦਾ ਖੁਖਲ
ਕੀਤਾ। ਕੁਕਿਆਂ ਦੇ ਸਬਦ-ਮੇਲੇ ਦੀ ਝੇ-ਰਸੀ ਹੋ ਗਈ। ਪੁਲਸ ਦੇ ਸਪਾਹੀ ਆਏ ਤੇ ਕੁਝ ਸਿਖ
ਰਲੇ ਤੇ ਫਟਕ ਹੋਏ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ਪਤਾਲ ਪੁਚਾਇਆ।

ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਨਗਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖ ਆਏ ਤੇ ਫਟਕਾਂ ਦਾ ਜਲੂਸ ਕਢ, ਤਰਨਤਾਰਨ
ਦੇ ਬਜਾਰਾਂ 'ਚ ਫੋਰਿਆ ਅਤੇ ਦਸਿਆ। ਦੇਖੇ ਇਹ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਸਾਤ-ਮਈ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਰੂ ਕੇ ਬਾਡ
ਗੀਰਿਆ ਤੇ ਕੁਰਨਿੰਦਾ ਸੁਣ ਮਾਰ ਸਹਿ ਇਹਨਾਂ ਰਖੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਰਾਵਾਂ ਤੇ ਇਹ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਮਖੀ ਭੀ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ਰਸ ਦੇ ਬੰਦੇ ਭੀ ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਤੇ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਤ-ਚਿਤ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਤੇ ਜਲੂਸ ਫਟਕਾਂ ਦਾ ਤੇ
ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਰਨਾ ਰੋਕ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜਿਸਦੇ ਅਕਾਲੀ ਨਹੀਂ ਐਸਾ
ਸਬਕ ਦੇਂਦੇ। ਇਹ ਅੰਕਰੇਭ ਦੇ ਖਰੀਦੇ ਸਿਖ, ਜੋ ਵਿਚ ਵੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਾਫ਼

“ਪੁਲਸ ਤੇ ਫੜੇ ਗਏ ਸੀ ਮੁਲਿਆ ਤਮਾਸ਼ਾ, ਕਰੋ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰੋਕ ਰਖਿਆ ਸੀ ਇਹ ਕਹਿ ਕਿ
ਅਸੀਂ ਸਿਖਾਂ ਵਾਂਗੋ 'ਚ ਨਹੀਂ ਚਿਕਰਾ।”

ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ, ਵਿਚ ਰਧਾਨ ਲਈ।

ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਕ ਦੇ ਮੋਰਚੇ 'ਚ ਜੋ ਅਕਾਲੀਆਂ ਕੁਰ-ਨਿੰਦਾ ਸੁਣ ਤੇ ਮਾਰ ਕੁਟ ਖਾ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਰਖੀ ਸੀ। ਉਸਤੋਂ ਤੋੜ ਆ ਬਬਰ ਅਕਾਲੀ ਸੂਰਮੇ ਸਿੰਘ ਉਠੇ ਤੇ ਨਿਕਲੇ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਨੌਕ ਦਮ ਲਿਆ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਸਰਕਾਰ-ਪੱਖੀਆਂ ਤੇ ਚੁਗਲਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰਾ। ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਉਹ ਮੋਰਚਾ ਵਲ ਪਾ ਮੁਕਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਕ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿ ਸੁਮੱਤ ਦਿਉ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਨੇ ਮਤਾ ਕਰ ਆਪਣੀ ਅਖਬਾਰ 'ਚ ਲਿਖ ਤੇ ਹੋਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਲਿਖ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਬੀਟੀ ਗੋਰੇ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪੁੱਠਾ ਨਾਮ ਸੁਣ ਕੇ ਕੁੱਟ ਖਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਰਖੀ ਹੈ, ਰਵਾਜ਼ ਤੇ ਵੇਖੋ ਕਿਵੇਂ ਕਰ੍ਹੇ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਦ ਫਟੜ ਹੋਏ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਜਲੂਸ ਕਢ ਬਜਾਰਾ 'ਚ ਫੇਰਿਆ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਮਸਿਆ ਰੇ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਸਾਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇ ਤੁਰਨ ਤਾਰਨ ਇਕੱਠ ਬੀਤਾ। ਕੁਝ ਨਾਮਧਾਰੀ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਅਸੀਂ ਭੀ ਅਕਾਲੀ ਹੋਏ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਟੀਏ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਤੁਰਨ ਤਾਰਨ ਪੁਜ ਸਮਝਾਇਆ। ਇਕ ਭਰਾ ਤੇ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜੇ ਦੂਜਾ ਨਾ ਜਰੇ ਤਾਂ ਵਿਥ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਿਆਣਾ ਸਹਿਜ ਸ਼ਾਂਤ 'ਚ ਰਹੇ ਤਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਭੀ ਸਮਾਂ ਲਗੇ ਵਲ ਕੀਤੀ ਦੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਤਰਾ ਰਲ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸਿਆਣੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਭੀ ਅਖਬਾਰਾਂ 'ਚ ਬਾਬੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਵਲ ਕੀਤੀ ਨੇ, ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਅਗੋਂ ਐਸੀ ਵਲ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕਿਆ ਬੰਦੀ ਨਾ ਇਸ ਮਸਿਆ ਤੇ ਜਾਵੇ ਜਥੇ ਚੰਨ। ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਜਿਹੇ ਗਏ ਉਹ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵਲ ਰਹੇ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤਾਰਾ ਜਲੂਸ ਕੀਦਿਆ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ (ਸਤਿਨਾਮ) ਸੀਹੰਵਾਲ ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਨੇ, ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤਮਈ, ਤੇ ਕਾਲੀਪੋਸ਼ ਦੇ ਢੋਲ ਦਾ ਪੋਲ 'ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਕਜਾਰ ਦੀ ਕਰਤੂਤ, ਹਰਖਸ ਕੋਰ ਦੇ

“ਨਾਮਧਾਰੀ ਤੁਰਨ ਤਾਰਨ ਵਾਨੇ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਭਲੀ ਸਜੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸੀ।

ਕੁਰ ਨਾਨਕ ਸਾਡਿਆ ਸਾਈਆਂ। ਇਹ ਚੋਲੇ ਕਿਧੀਂ ਆਈਆਂ।

ਹਜ਼ਾਰ ਲਾਭੋਂ ਅਭੀਆਂ ਤਾਰੀਆਂ ਜੋਧਾ ਰਿਵਾਂ ਲਾਭੀ।

ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਆ ਕਰੇ ਦੁਰਾਨੀ ਸਣੇ ਪੋਟੀਆਂ ਚਲੀ।

ਕਿੰਨਿਆਂ ਅਤੇ ਲਾਭਦੀ ਤੇ ਭਾਈਆਂ ਤੇ ਮਨ ਖਾਈਆਂ।

ਕੁਰ ਨਾਨਕ ਸਾਡਿਆ ਸਾਈਆਂ।.....

ਭਲੀ ਤੇ ਭਲੇ ਸਭੀ, ਲੰਗ ਪ੍ਰਾਣ ਕਰਾਈਆਂ।

ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਗਏ ਬਾਬੇ ਕਉਂਦੇ ਕੌਣਾ ਸੁਕਣੇ ਪਾਈਆਂ।

ਕੁਰ ਨਾਨਕ ਸਾਡਿਆ ਸਾਈਆਂ।.....

ਕੁਰਿਆਂ ਦਾ ਜਲੂਸ ਚੁੱਟੇ ਤੇ ਕੁੱਟ ਗਏ ਸੀ ਅਕਾਲੀ। ਹੋਰ ਤਾਰਾਂ ਪੰਥ ਤੇ ਕੁਰਿਆਂ

ਲੰਗਰ ਅਭੀ ਤੇਰ ਗੀਤਾ ਸੀ।

ਹਾੜੇ ਆਦਿ ਪੁਸ਼ਤਕ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਛਪਾ ਵੰਡੇ ਸੀ। ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਭੀ 'ਜਿਹਾ ਮੂੰਹ ਤੋਹੀ ਚਪੇੜ' ਆਦਿ ਛਪਾ ਵੰਡੇ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦਿਨੀਂ ਬਹੁਤ ਰਵੰਦੀਆਂ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ।

ਇਸੇ ਸਾਲ ਅਕਾਲੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਤਲਾਬ ਦੀ ਕਰਾਈ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਨਾ ਗਏ ਸੀ। ਪਰ ਦੇਨਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵਡੀਆਂ, ਦੋਵੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲਾ ਦੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਇਸ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਠੇ ਸੀ। ਪਰ ਲੰਗਰ ਆਪਣੇ ਕੁਰਦਿਆਰੇ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹੋਰ ਆਏ ਨੂੰ ਆਪ ਪਕਾ ਡਕਾਇਆ ਸੀ, ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਦਾਸੀ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਸਮੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਭਾਵੇਂ ਭੇਟਾ ਧਰੀ, ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਬਾਬਾ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਵਲ ਬਾਲੀ ਲੀਕੋਂ ਅਗੇ ਲੰਘਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਤਲਨ ਭਾਰਨ ਭੀ ਕਏ ਸੀ। ਏਥੋਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਭਾਈ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਰੁਟਕਦੇ ਸੀ। ਸੰਗ ਵੱਡੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਥਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੁਰਦਿਆਰੇ ਆ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਰਾਦਰੀ ਸਹਿਣੀ ਨਹੀਂ ਪੁਜਦੀ, ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਵੇਰ ਕਈ ਨਾ ਇਹਨਾਂ ਕੁਰਦਿਆਰੀਂ ਕਏ ਸੀ।

ਜਿਵੇਂ ਕੁਰਦਿਆਰੇ ਮੱਲ ਹੋਰ ਭੋਰੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਉਦਾਸੀਆਂ, ਨਿਹੰਗਾਂ, ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਬਾ ਲਿਆ ਸੀ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਦਬਾਉਣਾ। ਪਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਲਿਖਤੀ ਤੇ ਬੋਲ ਕੇ ਜਥੇ ਵੇਰ ਤਕੜੇ ਹੋ ਅਗੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ, ਉੱਤਰ ਦੇ ਇਸ ਹੁਤ ਨੂੰ ਠੱਲਾ ਪਾ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਭੂਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣਾ ਲਿਖ ਵੱਲ ਕੇ ਕੁਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਹੋਰ ਸਭ ਸਖਤੀ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਹੱਕਾ ਹੈ ਅਰਦਾਸਾ "ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ" ਵਾਲਾ ਦੋਹਰਾ ਭਿਰ ਗਿਆ ਸੀ ਇਸ ਸਮੇਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਤ ਹਟਾਨ ਦੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਕਾ ਲਾਣ ਦੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਕਸਕਤ ਹਿੰਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰ ਚਲਿਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ 'ਦੋਹਰਾ' ਦਾ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਹੋਲਿਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਸੀ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰੋ ਪਰ ਦੂਜੇ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਾ ਨਿੰਦੋ। ਜੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਆਗਿਆ ਤਈ ਵਾਲੇ ਦੋਹਰੇ ਦਾ, ਤੇ ਚੂਹੜੀ, ਮੁਸਲੀ ਰਲਾਉਣ ਦਾ, ਕਾਲੇ ਬਾਣੇ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਬਹੁਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਮਾਲੇ ਭੀ ਕਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਸੀ। ਤਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਭੀ ਦੋਹਰਾਰੀ ਕੁਰੂ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਣਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਚੂਹੜੀ, ਮੁਸਲੀ ਹਥੋਂ ਨਾ ਖਾਣਾ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਬਾਣਾ ਸਵੈਚ ਰਖਣ ਦਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਬਾਬਤ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਭੂਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਦਾ ਬੜਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਿਖਾਇਆ ਸੀ।

* ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ।

ਕਾਂਥਰਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਦੇਸ਼-ਅਜਾਈ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਸਾਡੇ ਮੁਢਲੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਭੁੱਲਣ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਕਾਂਥਰਸ ਨਾਲ ਭੀ ਰਲ ਵਰਤਨਾ ਜਿਹਾ ਕਿ ਸਭ ਨਾਲ ਰਲ ਖਾਣਾ ਉੱਤਰ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵਿਚ ਉਥੇ ਵਰਤਣੀ, ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਲੀਏ ਬਰਦੇ ਹਨ। ਕਤੀਆਂ ਤੇ ਲੈ ਘਰੀਂ ਪਾਏ ਹਨ ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਸੂਹਤਿਆਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਆਪਣੇ ਵਲ ਚੁਕਾਏ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਕਾਕੂਸੀ, ਨਾਲ ਤੇ ਸਭ ਦੇ ਖਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਧੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਭ ਨੂੰ ਦੇਂਦੇ। ਤਿਵਾਂ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਅਸੀਂ ਦਰ ਆਏ ਸਭ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਥ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਦੇਸ਼-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਅਕਿਰੇਛਾ ਦੀ ਬਾਲ ਤੇ ਮਾਰ ਤੋਂ ਭੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਬਚਾ, ਭਜਨ-ਬਾਣੀ ਦੀ ਲਠਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਾਲੀ ਨਿਭਾਣੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਲਭਾਈ ਤੇ ਫੇਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕਾਕਿਆਂ ਦੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਜਾਣ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿਲਾਨ ਕਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਬਦਨਾਮੀ ਹੋਈ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੋਈ। ਇਕ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਭਾਰ ਦੁਖਾ ਲਭੁ ਗਿਆ, ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਅਗੇਂ ਤਕੜੇ ਹੋਇਆਂ ਮੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਹਰ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ, ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ਕਹਿ ਤਹਿ ਭਿਠਾ ਲਈ ਸੀ। ਤੇ ਜੋ ਨਾ ਸੁਣ ਸਹਿ ਸਕਦੇ ਸੀ ਸੋ ਭਹਿ ਗਏ ਸੀ। ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੇ ਵਾਲ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਥੀ ਫਰਿਸ਼ਤੇ, ਆਲਿਮ ਜੀ, ਸਿਤ ਦਿਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਦਰਵਰਤੀ, ਸੰਤ ਭਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਯਾ, ਸਾ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਾ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਕਕਡ ਆਦਿ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਥੇ ਅਰਥ ਕਰ ਇਹ ਭੀ ਉਚੇਚੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਲਈ ਸੀ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਾਯਾ ਭੀ ਖਾਧੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਦੇ ਕਹੇ ਸ਼ਾਤਰੀ ਭੀ ਵਰਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਦਕਾ ਹਈ ਸੰਥ ਤੇ ਸੰਭਾ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਜੇਕ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਤੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਸਤ ਦੇਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਅਜੇ ਗੁਰਸਿਖੀ ਤੇ ਸੇਵਕੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪੂਰੀ ਹਾਸਲ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਲੋਭ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹਾਂ। ਪਰ ਆਪ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੋੜ ਸਕਦਾ। ਲਿਖ ਭੀ ਲਭੇ ਤੇ ਬੋਲ ਭੀ ਪਰ ਮੇਰੇ ਹੋਂ ਲਾਭੇ ਜੇ ਨ ਰਹਿ ਸਕੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਸਭ ਕਿਰਪ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜਾਂ ਵਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਬਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਿਖਣ ਤੇ ਬੋਲਣ ਲਗੇ ਸਭ। ਵਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਤੇ ਸਮਰਥ ਜਾਣ ਸਰਥਾ ਵਧੀ ਕਰ, ਤੇ ਸਕਰਾ ਦੇਖ।

ਬਿਆਮਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ 'ਚ ਬਲੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਜਨ ਦਿਤੇ। ਆਲਿਮ ਜੀ, ਅਣਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਕਾਕੂਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਕਿਹਾ, ਆਪ ਭੀ ਬਦੇਸੀ ਬੁਪਤੀ ਸਾੜਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਦੇਵੇ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ, ਸੰਧ ਤੇ ਖੱਦਰ ਭਰ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਟੋਰੀ ਹੈ ਜੋ ਜਿਉਂ ਕੀ ਤਿਉਂ ਸੋਧੀ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਖੱਦਰ ਭੀ ਪਹਿਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਬਦੇਸੀ ਨੂੰ ਸਭਵਾਈਏ ਤਾਂ ਕਈ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਮਾਇਕੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇ। ਹਾਂ, ਇਹ ਚਰਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ,

ਇਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਅਸਥਾਨੀਆਂ ਭੀ ਵੀਰਾਣੀ ਹੋ ਇਹ ਅਰਥ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਹਿਣ ਦੀ ਵੁਟੀ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਭਾਏ ਭੀਯੋ ਦੀ ਵੁਟੀ ਚਿਕੀਓ ਤੇ।

ਅਗੋਂ ਕੋਈ ਸਿਖ ਬਾਦਸ਼ੀ ਨਾ ਖੀਦੇ ਬਸਤੂ, ਜੋ ਪੁਜੇ ਸੁੱਚੇ ਸੋਧ ਜੋਗ ਤੇ ਸੋਧ ਜੋਗ ਪਹਿਰੇ, ਕਿਸੇ ਰੀਸ ਵਖਾਲੇ 'ਚ ਪੈ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਿਉਂ ਕਰੀਏ। ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਅਨੁਰੋਧਾਂ ਬੇਸਮਝਾ ਉਕ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੋ ਅਸਾਂ ਮਾਫ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਇਸੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਚੇਰ ਸਮੇਂ ਤੇ ਕਾਕਸ ਦੇ ਚੇਰ ਸੋਰ ਦੇ ਦੋਰ ਸਮੇਂ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਚਿਲੇ 'ਚ ਘਟੀਏ-ਕੇ ਪਿੰਡ 'ਚ (ਪ੍ਰੇਮ ਨਗਰ) ਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਨੇੜੇ ਪੈਂਦਾ ਕਰ, ਬਾਬੇ ਸੰਤ ਖੁਸ਼ਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਪੰਥ ਨਾਮਧਾਰੀ 'ਚ ਮੁਖੀਆਂ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇ, ਭਾਰਾ ਦੌ ਦਿਨ ਦਿਕੱਠ ਮੇਲਾ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਉਦਮ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਕਿ ਸਭ ਜਥੇਦਾਰ ਏਸ 'ਚ ਦੌਰਾ ਕਰੋ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰੋ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਕਰ ਬਰਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਓ।

ਤੇ ਕਿਹਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਤ, ਪੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਿਰਬਾਨ, ਨਿਰਦਿੱਫਤ ਹੋ ਕਰੋ, ਹਰ ਨਗਰ ਪਾਸੇ ਢੇਲਕ ਵਜਾ ਲੰਘੋ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਭਜਨ ਪੁਰੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਅੰਨ-ਜਲ ਨਾ ਵਰਤੋ। ਆਮ ਰੋਟ ਬਸੇਰਾ ਰੇ ਡੇਰਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਦੇ ਨਗਰਾਂ 'ਚ ਕਰੋ। ਦੌਰਾਨ ਲਾਊ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਦਾ ਜੱਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰੋ। ਕਿਸ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਾ ਨਿੰਦੋ। ਇਸ ਘਟੀਏ-ਕੇ 'ਚ ਇਕ ਹੋਰ ਥਿਧਵਾ ਮਾਈ ਭਾਗਣ ਭੀ ਸੀ ਜੋ ਸੰਤ ਜੀ ਨਾਲ ਸੇਵਾ, ਮੇਲੇ ਸਾਧ ਸੰਤਤ ਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਦਮ ਦਿਤੇ ਤੇ ਜਥਿਆਂ ਦੇ ਫਿਰਨ ਨੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਹੋਰ ਦੂਰ ਦੂਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ 'ਚ ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਸਿਖ ਸਜਾਏ। ਇਸ ਵਜ੍ਹਾ ਕੁਝਿਆਂ 'ਚ ਜਥੇ ਝਲਣ ਦਾ ਢੇਲਕ ਵੱਸਣ ਦਾ ਤੇ ਕੁਝੇ ਸਜਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕਈ ਸਿਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਖੁਸ਼ਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਲੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮਾਈ ਭਾਗਣ ਜੀ ਜਿਹੇ ਕਈ ਜਥਿਆਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਰੱਖ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਇਸ ਰੋਟਕ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਮੇਜ਼ ਮੇਲਾ ਮਾਣਦੇ ਤੇ ਪਾਏ। ਇਸ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਵਧੀਕੀ ਤੇ ਮਾਰ ਕੁਟ ਲੁਟ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ 'ਚ ਨਵਾਂ ਉਦਮ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਕੁਝ ਕਰ ਵਖਾਣ ਦਾ ਉਦਮ ਭਰ ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਪਾਬੰਗੀਆਂ ਹਟੀਆਂ ਤੇ ਜਥਿਆਂ ਦੇ ਫਿਰਨ ਦਾ ਦੌਰ ਢੇਲਕ ਛਿਣੇ ਵਜਾ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ।

੧੯੭੫ ਥਿ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਚਿਲੇ 'ਚ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਨਖਤਰੇ ਵਿਕੱਠ ਕਰ (ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਸੁਧਾਰਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੇਵਕ ਜਥਾ) ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਆਲਾ ਭੀ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਸੀ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲਾ ਬੁਝ ਸਿੰਘ ਡੰਨੀਆਂ ਦਾ ਮਹਿਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਆ ਸੀ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖੀ, ਹਿੰਦੀ, ਉਰਦੂ, ਫਾਰਸੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਚੰਗੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਨਗਰਾਂ ਖਾਨਪੁਰ, ਖਾਰਾ, ਟਪਿਆਲਾ, ਵੀਰ ਕੋ, ਵਿਣਕ, ਪੰਨਵਨੁਨਾਰ, ਨੇੜੇ ਦੇ ਤੇ ਦੂਰੋਂ ਸਜਾਦਾ, ਗਿੱਲਾਂ, ਚਵਿੰਡਾ, ਚਪਈ, ਆਦਿ ਤੋਂ ਵੀ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦੇ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨੇ ਪਾਏ ਤੇ ਉਕ੍ਰਾਹੀ ਕਰ ੧੦੦) ਤਨਖਾਹ ਬੁਝ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਣੀਂ ਕੀਤੀ। ਲੰਗਰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਮੁੰਡੇ ਹੋ, ਕਦੀ ਕੋਈ ਮਾਈ ਪਿੰਡ 'ਚੋਂ ਕਰਦੀ, ਕਦੀ ਬਿਹੰਗਮ ਕੋਈ ਕੁਝ ਦਿਨ ਟਿਕ ਕਰਦਾ। ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਦੇਵਾਲ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਵਾਲੇ ਬਣੇ ਤੇ ਮੋਬਰ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਿਮ ਲੱਪੱਕੇ, ਅਣਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਡੇ ਵਾਲ, ਪੰਡਿਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਰੋਟੀ ਸਾਹਿਬ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਤੂਹੀ ਚੱਕ, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਣੀ ਚਵਿੰਡਾ

ਪੰਡਿਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਘਾਣਾ, ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਠਣਾ), ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰੂਪ, ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਿਆਮਪੁਰ, ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੌਮੀ ਕੁਰਬਲਾ ਦੇ ਬਣੇ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਪੰਡਿਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਾਏ। ਇਹ ਵਿਦਿਆਲਾ ੫-੬ ਸਾਲ ਹੀ ਚਲਿਆ।

ਕੁਰਤਾਰ ਸਿੰਘ (ਫਲਾਸਫਰ) ਅਨੂ, ਸਾਲ ਡੇਢ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ 'ਚ ਰਿਹਾ। ਫੇਰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਜਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ। ਪਰ ਟੱਕਰਦਾਰ ਹੋਣ ਕਰ ਫੇਰ ਹੋਰ ਆਮਦਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਲ ਉਲਾਏ ਨਾ ਕਿਤੇ ਦਾ ਕਿਤੇ ਗਿਆ, ਤੇ ਇਹ ਸਿੱਖਣੀ ਸੁਧਾਰਕ ਸੇਵਾ ਜਥਾ ਭੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਬਣਨ ਨਾਲ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਭੀ ਕਦੀ ਚਲਦਾ, ਕਦੀ ਤਨਖਾਹ ਖੁਣੇ ਨਿਰੋਕਾਰ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਹੁਣ ਜਾਂਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਿਤੀ ਮਦਦ ਕਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਇਹ ਕੰਮ ਚਲੇ ਪਰ ਪੰਥ 'ਚੋਂ ਮਦਦ ਉਕਰਾਹੀ ਨਾ ਮਿਲਦੀ ਕਰ ਰਹਿ ਗਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਆਮ ਰੁਚੀ ਧਾਰਮਕ, ਭਜਨ-ਖਾਣੀ ਤੇ ਪਾਠਾਂ ਮੇਲੇ ਨਾਨਾ ਦੀ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਰਖਦੇ ਸੀ ਤੇ ਚੁੰਮੇਵਾਰੀ ਸਾਰੀ ਹੋਰ ਤੋਂ ਨਿਭਦੀ ਨਾ ਸੀ ਸਾਰੀ ਤੇ ਪੂਰੀ।

ਕਦੀਆਂ ਦਾ ਦਿਲੀ ਕੁਝਨ ਕਾਂਗੜ ਨਾਲ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਨਾਲ ਰਲ ਦੇਸ-ਸੇਵਾ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ, ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕੁਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਫਰਕੇ, ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਮਖੀ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਚਾਈਕੋਟ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਲਕਾ ਆਦਿ ਦਾ ਤੇ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਹੋਣ ਤੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸੁਪਤਨੀ ਦੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਕਰ ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਸੁਭਾ ਨਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ 'ਚ ਜਥਿਆਂ ਦਾ ਫਿਰਨਾ ਤੇ ਝਲਣਾ, ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਕਰ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਧ ਗਿਆ ਸੀ।

ਕਦੀ ਕਦੇ ਹੋ ਕਦੇ ਤੇ ਦੇਸ-ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਨਿਰੋਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਕਿਸਾਨ ਲਹਿਰ ਤੇ ਬਬਰਾਂ ਗਦਰੀਆਂ ਆਦਿ 'ਚ ਰਲ ਗਏ ਸੀ। ਕੁਝ ਚੜ੍ਹ ਭੀ ਗਏ ਸੀ। ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਾਧਾ ਜਥ ਫਿਰਨ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਉ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ।

ਜਿਵੇਂ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੁਬਰੂ ਭੀ ਕਦੀ ਕੁਝੇ ਅਨੰਦ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਘਰੀ ਭੀ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਤਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਮੰਲਿਆਂ ਤੇ ਭੀ ਅਨੰਦ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਘਰੀ ਭੀ ਸਿਖ ਕਰਦੇ। ਲੋਕ ਰਿਵਾਜ ਤੇ ਲੋਕ-ਲਾਜ 'ਚ ਪੈ ਦਾਜ ਤੇ ਪਾਜ ਕਰਦੇ ਤੇ ਅੱਖੇ ਭੀ ਹੁੰਦੇ। ਭਾਵੇਂ ਕੁਰ ਮਰਜਾਦਾ ਹੋ ਕਰਦੇ, ਹਵਨ ਤੇ ਵੇਦੀ ਵਿਚ। ਪਰ ਪੜਦਾ ਤੇ ਰਿਵਾਜ ਕਦੀ ਮੁਥਾਜੀਆਂ ਤੇ ਵਿਹਾਜੀਆਂ ਵਿਚ ਕੁੜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਦਾ। ਖੰਦਰ ਤੇ ਚੂੜਾ ਘਟ ਗਿਆ ਤੇ ਬਦਲੀ ਐਸੇ ਕਾਜਾਂ ਸਮੇਂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆ ਵਤੀ ਜਾਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਪਾਸ ਭੀ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ ਪੰਥ, ਪਰ ਚੇਖਾ ਚਿਰ ਔਖਾ 'ਚ ਪੈ ਕੁਝ ਪੰਥ ਭੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖੋਖਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀਪਾਲਾ ਤੇ ਦਰਬਨ ਦਿਤੇ। ਪੰਥ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸੱਦੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਬਦੇਸ਼ੀ ਦੇ ਥਾਂ ਕੁਝੇ ਰੇਖਮੀ ਬਸਤੂ ਤਾਂ ਪਹਿਰ ਲੈਣ ਪਰ ਅਛੋਂ ਬਦੇਸ਼ੀ ਨਾ

ਖਰੀਦਣ ਲੋਕ ਲਾਜਾਂ ਰਿਵਾਜਾਂ, ਦਾਜਾਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਬਚਣ। ਭਾਵੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਨੰਦ, ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਅਨੰਦ ਸਮੇਂ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਨੰਦ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਪਰਦਾ, ਦਾਜ ਪਾਜ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਕਾਫੀ ਸਿਖ ਅਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰੇ ਬਚੇ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਅਜੇ ਨ ਏਧਰ ਹੈ ਤੁਰੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਸਿਖ ਤਾਂ ਨਿਤਰਨ, ਜੋ ਇਸ ਉਤਮ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਬਣਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਕਰਾਉਣ ਤੇ ਲੋਕ-ਲਾਜ ਲਾਹੁਣ

ਸੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਹਾਲੀ ਨੇ ਸਤਿਬਚਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਸੁਦਾਰ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੁਲਾਕਾ ਸਿੰਘ ਕਕਤ ਨੇ ਸਤਿਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਬਹੁਤ ਕਾਹਲ ਨਾਲ ਬਸਤਰ ਬਣਾਏ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਹੀ ਲੈ ਖਦਰ ਸਫੰਦ ਦੇ ਸਵਾਦੇ। ਕੁਰਮੁਖੀ ਥਾਣੇ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਬਥੀਆਂ ਦੇ।

ਹਥਨ ਕਰ ਵੇਈ 'ਚ ਦੋਹਾਂ ਜੋੜਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਧੁਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਗੰਢ-ਚਿਤਾਵੇ ਕਰ, ਨੰਗੇ ਮੁਖ ਓਥੇ ਸੁਆਦ 'ਚ ਤੇ ਪੂਰੀ ਮਰਜਾਦਾ 'ਚ ਅਨੰਦ ਹੋਏ ਲਾਵਾ ਦੇ ਉਚਾਰ ਨਾਲ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਲੜਕਿਆਂ ਸੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿਆਂ, ਸੁਦਾਰ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਧੀ ਬੀਬੀ ਹਰਬੰਤ ਬੈਰ ਦਾ ਵਭੇ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਤੇ ਬੁਲਾਕਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧੀ ਕੁਰਬਚਨ ਬੈਰ ਦਾ ਨਿਕੇ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ। ਕੁਰਬਚਨ ਬੈਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕਈ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਜੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਹੁਣ ਅਮਰਾਸਰ ਨਿਕੇ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨੇੜੇ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਉੱਥੇ ਸੁੱਚੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੇ ਹਨ।

ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਂ ਸਰਹਾਲੀ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 'ਚ ਸ੍ਰ. ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੇ ਬਖਤਾਵਰ ਸੀ। ਮਾਸ ਸਰਾਬ ਖਾਏ ਤੇ ਛਮੋਨਾਂ ਖਰੀਦਦੇ, ਸ਼ੁਮ ਤੇ ਨਿਰਦਈ ਸੀ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਭਜਨ ਲੈਂਦਿਆਂ, ਕੁਰਮਤ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਹਿਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਹੀਆਂ ਖੁਹ 'ਚ ਸੁਟ ਦਿਤੀਆਂ ਤੇ ਗਹਿਣੇ ਲਈਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮੁਫਤ ਛੱਡ ਦਿਤੀਆਂ ਸੀ। ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਟੱਬਰ ਸੀ। ਇਕ ਵਿਚੋਂ ਸੰਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦਵਿਆ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਦੂਜੇ 'ਚੋਂ ਇੰਦਾ ਸਿੰਘ, ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ, ਮੀਹਾ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਇਹ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਨ। ਸੰਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਖੜਗ ਸਿੰਘ, ਜਗਤ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ੧੭ ਅੰਚ ਬੀਕਾਨੇਰ 'ਚ ਕੰਗਾ ਨਗਰੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰ. ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੀਹਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਦੇਸ਼ ਜਾ ਕੇ ਦਰਬਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੋਕ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਭੀ ਲਿਆਏ ਸੀ। ਉਹ ਇਤਿਹਾਸ ਲੰਮਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹ ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ। ਸੰਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੀਹਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਜਾਣਦੀ ਹੈ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਬਚਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਭੀ।

ਮੀਹਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਦੇਸ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਬਨ ਕਰਨ ਛੇ ਵਫੇ ਗਏ, ਕੰਦ ਹੋਏ,

ਪੱਥਰ ਕਟਾਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਦਰੋਲੇ ਤੋਂ ਕੇਸਾਂ ਜੋੜ ਕੇ ਪਾ ਮੰਗਿਆ। ਦਰੋਲੇ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਕੇਸ ਹੀ ਕਟਾ ਛੱਡ, ਤਾਂ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਰੋਲੇ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਉਹ ਬਰ ਕੇ ਦੌੜ ਗਿਆ, ਉਪਰਲੇ ਹਾਕਮ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਆਇਆ। ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫੇਰ ਪੱਥਰ ਗਾਲ ਕੇ ਉਸ ਵਲ ਚਲਾਇਆ। ਤਾਂ ਉਸ ਉਪਰਲੇ ਆਏ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਾਕਮ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਗੱਲ ਤੇ ਦਸ, ਤਾਂ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਢੇਦਨ ਦੱਸੀ। ਉਹ ਦਰੋਲੇ ਨੂੰ ਕੁਸੇ ਹੋਇਆ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿਖ ਕੋਈਆਂ ਸਮਤ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕੇਸਾਂ ਜੋੜ ਦਹੀਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਜੋੜ ਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਕੰਘੇ ਦਿਵਾ ਗਿਆ। ਦਰੋਲੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਗਿਆ ਇਹ ਸਭੇ ਤੇ ਸੁਰਮੇ ਲੋਕ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਟੋਕ ਘਟ ਕਰਨੀ।)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੈਦ ਲੈ ਬਦੇਸ਼ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਤੀਥੇ ਚੋਰੀ ਯਾਗੀ ਨਹੀਂ ਫੁਟੀ ਹੁਣ ਭੀ। ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਅਸਮੁੱਧ ਜਗ ਬਹਨ ਕਰ ਤੇਨੂੰ ਸਾਡਾ ਦਰਸਨ ਮੇਲਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਗਿਲਊ ਘੜੀਆਂ ਚੁਰਾ ਮਿਟਕੁਮਰੀ ਵਲੋਂ ਗਉਆ ਬਟਾ ਲਿਆ ਭਗੋਲਾਂ ਨੂੰ ਦੋਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ।

ਸੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਟਕੁਮਰੀ ਦੇ ਗਿਲੇ 'ਚ ਸੂਰ ਦਾਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਮੁਰੱਬੇ ਠੇਕੇ ਤੇ ਲੈ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਸਰਕਾਰੋਂ ਅਥਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਲਏ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ. ਗਨੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਆਲੋਮਾਰ ਫਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾਲ ਰਲ ਕੁਝ ਵਾਧਾ ਏ, ਲਏ ਸੀ ਠੇਕੇ ਤੇ। ਉਸ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਪੁਤ੍ਰ ਸ੍ਰ. ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਸਲੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਤੀ ਲੋੜ ਬੁਝ ਸਮੇਂ ਫੁਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਛੇਡਨ ਜੋੜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ੧੦੦੦੦ ਦਸ ਦਸਕੰਦ ਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਰੱਬਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਚੇ ਲੱਖ 'ਚੋਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਦੀ ਵਾਰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੁਹ ਦੇ ਵਾਧੇ ਵਾਲੂ ਜਾਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਹੀ ਲਗੀ ਸੀ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਦੀ ਵਾਰ ਮਰੇ ਵਖਣ ਵਿਚ ਭੀ ਰੰਟ ਆਉਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਲੈਗਰ ਨੂੰ। ਸੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੇ ਇਤਬਾਰ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਕਰ ਇਸ ਅਮਰਾਸਰ ਸੇਠਾਂ ਫਿਲੱਕੇ ਜਿਲਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੀਆ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਲੇ ਮੁਖਤਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਮੈਂ ਇਹ ਉੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਬਚਨ "ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸੇਵਾ ਜਨ ਕੀ ਸੇਵਾ।" ਗੁਰਵਾਕ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਅਜੇ ਹੋਰ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸਾਧਾਂ ਦੇ, ਇਸੇ ਅਰਥ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੰਦਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੁਸਾਂ ਕੋਈ ਮੁਕਲਾਵੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਲੋਕ-ਲਾਜ ਤੇ ਲੋਕ-ਲੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਬੁਲਾਕਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੁਸਾਂ ਮੇਰੇ ਵਲ ਕੁਤਮ ਬਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਸੇਠ 'ਚ ਸੰਤ ਜੀ ਸਾਏ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁਕਲਾਵਾ ਲੈਣ ਗਏ ਤਾਂ ਬੁਲਾਕਾ ਸਿੰਘ ਕਤਾਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬਣਾਇਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਤ, ਸਲਾਹ ਮੰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਇਹ ਕਤਾਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬਣਾ ਉਚੇਚ ਕਰ ਆਪਣੇ ਬਚਨੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੇਨੂੰ ਦਾਲਾ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਹੀ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਬੁਲਾਕਾ ਸਿੰਘ ਮੰਨਿਆ ਇਹ ਮੇਰੀ ਕੁਲ ਹੈ।

ਇਸ ਮੇਲੇ ਦੀਆਂ ਥਾਂ ਦੇ ਭੇਰ ਭਾਵ ਇਹ ਸਿਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਫਸਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਸਭੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੇਨੂੰ ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਰ ਦਿਓ, ਪਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ 'ਚੋਂ ਨ ਕਢੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਬ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਕਾ ਨ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾ। ਉਹ ਅਗੋਂ ਉਠ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਭੰਟ ਲਗ ਪਿਆ ਤੇ ਕਹੇ, ਮੈਂ ਕਿਥ ਜਾਵਾਂ ਸਚਿਆ ਪਾਤਸ਼ਾਹ। ਮੇਨੂੰ ਤੇਰੇ ਬਿਨਾ ਤੇ ਤੇਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ। ਉਹ ਉਚੀ ਉਚੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਰਨੇ ਪਾ ਝੰਦਾ ਸੁਣ ਇਕ ਦੋ ਮਸਤਾਨੇ ਭੀ ਰੋਣ ਲਗ ਪਏ। ਉਹ ਸਿਖ ਕਹੂੰ, ਸਭ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੇਯਾਂ ਰੋਂ ਵਲ। ਅਵਗੁਣ ਤੇ ਹੋ ਹੀ ਜਾਏ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਬਿਨਾ ਤੇ ਤੇਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬਿਨਾ ਮੈਂ ਕਿਥੇ ਜਾਵਾਂ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਹੂੰ ਰੋਵੇ ਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਥਖਸਿਆ। ਮੇਰੇ ਉਸ ਦਾ ਰੋਣਾ ਨਹੀਂ ਸੁਣਾਈਦਾ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬਿਨਾ ਜੇ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਭੀ ਕੁਝ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਠੇਕ ਹੈ। ਵਲਾ ਅਵਗੁਣ ਤੇ ਹੋ ਹੀ ਜਾਏ ਹਨ।

ਦੋਰ ਸਮੇਂ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਖਰਗਵਾ ਦੇ ਤੋਂ ਰੰਦੀ ਦੋਸ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਸੁਣਦਾ ਹੀ ਭਏ ਦਰਦ ਭਰੇ ਖੋਲੇ 'ਚ ਰੋਣ ਲਗ ਪਿਆ ਤੇ ਕਹੂੰ ਹੋਰ ਜੀ ਆਪ ਦੀ ਰਜਾ ਹੈ ਮੇਨੂੰ ਸਜਾ ਦੇ ਲਵੋ ਪਰ ਇਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਬਿਲਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੋ ਭੀ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਮੰਨਦੇ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਵਾਨ 'ਚੋਂ ਉਠ ਚੁੱਕੇ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਟੁਰੇ ਤੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਰੋਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੇਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤ (ਨੁਸਹਿਰੇ ਵਾਲੇ) ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲਾਗਤੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਅਗੋਂ ਹੋ ਮਿਲ ਉਚੀਆ ਭਾਹਵਾ ਕਰ ਰੇ ਕਿਹਾ, ਕੁਝ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਤਨਾਹਾ ਤੇ ਲਾਏ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਸੰਗਤ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਦਾ ਖਾਨੂਨ ਕਿਥੋਂ ਭਾਂਦਿਆ ਜੇ। ਪਲ ਵਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਸਤ ਜੀ ਅਗੇ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲ ਤੇ ਉਹ ਅਗੋਂ ਨਾ ਹੱਟਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੱਥਾ ਸੇਰ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਥਖਸਿਆ ਕਹਿ ਅਗੇ ਚਲੇ ਕਦੇ ਤੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਰੋਂਦਾ ਕੁਝ ਕਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜਾਣਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਸਤਾ ਦੇ ਬੋਲ ਨੂੰ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾ ਬੋਲਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਰਨਾ ਦੇ ਤੋਂ ਕਸਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ 'ਚੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਮਥੀ ਦਾ ਰਲ ਚੁੱਕੇ ਸਾਹਿਬ ਮੇਲੇ ਤੇ ਆਏ ਤੇ ਅਕਾਲ ਬੁੱਕੇ ਗੋਲ ਆ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕਿ ਮੈਂ ਦੀਵਾਨ ਢੋਲਕ ਦਾ ਸੁਣ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦਾ ਦਰਸਨ ਦੂਰੋਂ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ। ਪੇਟ ਲੱਗਰੋਂ ਭਰ ਲਵਾਂਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕੋਂ ਨਿਖਤ ਗਿਆ। ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਗਤ 'ਚੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ। ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨ 'ਚ ਆ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਥਖਸ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਉਲਾਏ ਦੀਵਾਨ ਵਾਲਾ ਲਾਏ ਹੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਤੂੰ ਕੁਝ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ। ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਬੋਲਾ ਚਿਰ ਬੈਠ ਵਰ ਆ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਮੇਨੂੰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣ ਦੇਂਦਾ, ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੂੰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਥਖਸ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇਜ ਹੋ ਗਿਆ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਮੇਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੇਰ ਸਕਦਾ, ਤੈਨੂੰ ਆਖਦੇ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ। ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਗਲ 'ਚ ਪੱਲਾ ਪਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਜੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਥਖਸ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇਜ ਹੋ ਗਿਆ, ਤੂੰ ਭੀ ਸੰਗਤ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾ

ਦੇਵਾ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹਿਤੀ ਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭੋਤੀ, ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਸੰਗਤ 'ਰੇ' ਰੋਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਗੋਂ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਲ ਉਹਨਾ ਹੱਟ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਖੜੋਤਾ ਤੇ ਨਾ, ਪਰ ਕਿਹਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰੋ ਮੈਂ ਤੇ ਆਪ ਬਚਨ ਮੰਨ ਸੰਗਤ 'ਚੋਂ' ਨਿਕਲ ਚਲਿਆ ਹਾਂ ਪਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤੇ ਹੁਣ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਤਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਵਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਰੋਦੇ ਜਾਂਦੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਹੁਣ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤੇ ਬਖਸ਼ੋ। ਮੈਂ ਤੇ ਆਪ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ 'ਚੋਂ' ਨਿਕਲ ਚਲਿਆ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੁਰਤ ਦਵੇ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸਿਖ ਭਜਾਇਆ ਕਿ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੋਢ ਲਿਆਉ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਖਸਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਲੈ ਆਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਬਦ ਹੁੰਦਾ ਹੋਏ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਅਜਿਹੇ ਵਿਰਲੇ ਸਿਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪ ਏਤਨੀ ਸਟ ਸਹਿ ਫਰ ਵੀ ਸਿਖ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮੇਲਣ ਦਾ ਮਤਾ ਛੱਡਾ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ, ਸਗੋਂ ਅਰਜ਼ ਹੀ ਬਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਬਖਸਿਆ ਜਾਵੇ।

ਇਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਿੰਟਕੁਮਰੀ ਵਲੋਂ ਦੋਹਾ ਕਰਦੇ ਆਏ ਢੋਟੀ, ਇਕ ਸਿਖ ਦੇ ਚੁਬਾਰੇ 'ਚ ਬਰਾਜੇ ਸੀ। ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਘੋੜੀ ਪਰ੍ਹੇ ਰੁਖ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਆ ਪੁਛਿਆ, ਪੀਰ ਜੀ ਇਥੇ ਹਨ, ਦਰਸਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬੜੀ ਦੂਰੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਸਿਖ ਕਿਹਾ, ਚੁਬਾਰੇ 'ਚ ਬਰਾਜੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਜੇ ਕਾਫਲ ਹੈ। ਉਸ ਕਿਹਾ, ਦੂਰੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ ਤੇ ਦੂਰ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੰਗਤ ਲਾਹੜੀ ਕੋਲ ਟੋਕ ਹੋਇਆ ਉਠਾ ਘੋੜੀ ਮੀਟ ਦੁਆ ਮੰਗਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਇਕ ਮਿੰਟ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੁਬਾਰੇ ਦੀ ਬਾਠੀ ਖੋਲ੍ਹ ਖੋਲ੍ਹਾ ਮਾਰਿਆ। ਫੇ ਉਸ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਰਸਨ ਕਰ ਟਿੱਕ ਲਾ ਸਜਦਾ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਠੀ ਬਚ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਉਸ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਸਿਖ ਕਿਹਾ, ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਦੀ ਲੋੜ ਦਸੋ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਜੇ ਲੋੜ ਸੀ ਪੂਰੇ ਪੀਰ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੀ ਮਨਸਾ ਵਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਹਿ ਕੇ ਘੋੜੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਿਖ ਆਪੋ 'ਚ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਅਜ ਤਾਂ "ਟੁਕ ਦਮੁ ਕਰਾਰੀ ਜਉ ਕਰਹੁ ਹਾਜਿਰ ਹਜੂਰ ਖੁਦਾਇ" ਵਾਲੀ ਝੁਕ ਸਾਖਿਆਤ ਵਰਤੀ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ।

ਇਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗਮਾਦ ਦੇ ਵਾੜ ਵਿਚ ਢੋਟੀ ਰੂਸ ਲੈ ਮੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਸਿਬਦ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸੀ। ਬੜਾ ਰਸ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ (ਪੰਡਿਤ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ) ਜੋ ਅਗੇ ਤੋਂ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਮਸਤ ਹੋਇਆ ਕੇਸ ਖਿਲਾਰ ਬਾਹਾ ਉਲਾਹ ਮੁਖ ਪਸਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਆਇਆ, ਤੇ ਕਿਹੋ ਸੁ ਤੈਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਲਵਾ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਪੇੜ ਮਾਰੀ ਤੇ ਉਹ ਪਰ੍ਹੇ ਜਾ ਪਿਆ। ਫੇਰ ਝਟ ਬਾਦ ਸਬਦ ਦੇ ਸਮਾਦ ਬਣੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਇਆ ਤੇ ਕਹਿਓ ਸੁ ਤੈਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਲਵਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੇਰ ਚਪੇੜ ਮਾਰੀ ਤੇ ਪਰ੍ਹੇ ਜਾ ਪਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਭੀ ਸੀਸ ਤੋਂ ਹਿਲੀ, ਪਰ ਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੱਥ ਪਾ ਸੰਭਾਲ ਲਈ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝਟ ਬਾਦ ਉਠ ਚਰਨੀ ਲਗਾ ਤੇ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਤਾਰੀ ਝੁਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾਏ ਤੇ ਕਿਹਾ ਪਰ੍ਹੇ ਤੇ ਚੁਪ ਕਰ ਬੈਠ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡੇਰੇ ਆਇਆ ਪੁਛਿਆ ਕੀ ਵੇਦਨ ਵਰਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਲਿਜੁਗ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਬਲ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਝੁਲ ਮੰਨੀ ਸੁ।

ਸਿਰ ਜੀ ਸੁਟ ਕਿਆ, ਦੇਸੇ ਰਹੀ ਕੁਝ ਨਾਨਕ ਤੇ ਹੀ ਦਲੁ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਕਲ ਨ ਪੈਣ ਪਿਛੋਂ ਵਲ ਮੰਨੀ ਸਾ ॥

੧੯੮੦ ਬਿਕਰਮੀ ਸ੍ਰ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਦੇਵਾਲ

ਸਿਰ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਸੀ ਏ ਅਨੰਦ ਤੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਜਿਲੇ 'ਚ ਕੁਝ ਚੱਕਾਂ ਹੋਂ ਦਾਤੇਵਾਲ, ਭੰਗੀ ਮਲੁਕਪੁਰ, ਸਦੇਵਾਲੇ ਹੋਂ ਚੰਦੀਆਂ ਵਾਲੀ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਸਮੇਰ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ। ਚੰਦੇਵਾਲੇ ਲੈ ਚੰਦੀਆਂ ਵਾਲੀ ਤਰ ਸਿਰਤ ਦਾ ਪਰਾ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲੜਕੀ ਚਾਲ ਖੇਰ ਦਾ ਅਨੰਦ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਭਾਈ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਰਸਤ ਆਟਾ ਦਾਲ ਦੇਖ ਕਿਆ, ਪਤਦਾ ਪਾ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਪਦਾਰਥ ਬੇ-ਫਿਕਰ ਹੋ ਵਰਤੀ ਡੇਟ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। ਬਹੁਤ ਸਿਰਤ ਜੁਤੀ ਸੀ ਬਹੁਤ ਲੱਗਰ ਪ੍ਰਸਾਦੇ, ਦਾਲੇ ਦਾ ਵਰਤਿਆ, ਪਰ ਡੇਟ ਨਾ ਆਈ।

ਨਿਰੰਵਾਲ ਆਏ ਤਾਂ ਕਿਆ, ਬਾਬਾ ਛਾਲ ਵਾਲਾ ਕਿਥੇ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਵੂਲਾ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰਦਾਰ ਰੋਜਾ ਸਿੰਘ ਸੀ ਦਾ ਦਾਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਲੱਕੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਮਸਤੀ ਆਇਆ ਬਾਹਰੋਂ ਅੰਦਰ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਛਾਲ ਮਾਰ ਜਾ ਪੈਦਾ ਸੀ ਤੇ ਛੰਨਦਾ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਸਰ ਰੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸੀ। ਸ੍ਰਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਿਰ ਭੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬੜਾ ਮਸਤ ਤੇ ਨਿਸੇਕ ਲੱਤ ਸੀ। ਏਕ ਸਮੇਂ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਰੇਵਾਲੇ ਚੰਦੇ ਵਾਲ ਇਹਨਾ ਦੇ ਖੇਤ 'ਚ ਘੁੰਗੀਆ ਮਾਰਨ ਆਇਆ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਕਲ ਪੈ ਗਏ। ਉਸ ਕਿਆ ਕੁੰ ਕੁੰ ਹੀ ਤੇ ਸ੍ਰਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਭੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਆ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਪਰ੍ਹਾ ਹੈ ਤੇ ਬੰਦੀ ਕਰਿੰਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਉਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕਿਆ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਭੀ ਕੁਝ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਨਾ ਸਿਕਾਰ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ ਨਾ ਮਾਰਨ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਖੇਤ 'ਚ, ਇਕ ਕੁੰਕਾ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਕਿਆ ਤੇ ਕਿਹੋ ਸੁ ਸਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਨੇ ਆਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਖਾਣਾ ਭੇਰ ਕੁੰਕਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਵੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਲਾ ਫੇਰਦੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਕਿਆ, ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਇਹ ਕਲ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਉ ਤੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਸਨਬਧੀਆਂ ਦੇ ਬੈਠਿਆਂ ਸੁਖ ਸੁਆਦ 'ਚ ਪੈ ਹੀ ਬੜੇ ਸੀ।

ਇਕ ਵੇਰ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਰੇਵਾਲੇ ਚੰਦੇਵਾਲ ਨੂੰ ਸਿਕਾਰ ਕਰਨ ਕਿਆ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰੋਜਾ ਸਿੰਘ ਰੋਕਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਪੁੱਛਿਆ, ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਕੀ ਨਾਮ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਚੰਦੇਵਾਲ ਦਸਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਕਿਆ, ਬਾਬਾ ਮਾਝ ਕਰਨਾ ਅਗਲਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲਿਖ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਚੰਦੇਵਾਲ ਦੀ ਜੂਹ। ਖੁਬ ਕੋਈ ਸਿਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸ੍ਰਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਭੀ ਕਰਿੰਦਾ ਹੈ ਸਾਡੇ। ਪਿੰਡ ਵਲ ਸਿਕਾਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਰਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਸਾਡੇ ਕਲ।

ਇਹ ਸ੍ਰਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਸੇ ਹਨ ਹੁਣ ਚੰਦੇਵਾਲੀਏ। ਇਹ ਬੰਦੀ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੇ ਬੜੇ ਨੇਕ ਤੇ ਉਥੇ ਸੁਚੇ ਆਰਥਨ ਤੇ ਖਿਆਲ ਵਾਲੇ ਸਾਣ ਢੁਕ ਕੇ ਕਸਟਮ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਤੇ (ਭਾਵ) ਬੰਦਸਾ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਰਸਤੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਾਲ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਤੇ ਲਾਏ ਸੀ। ਹੋਰ ਅਕਸਰ ਬਪਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਸਰ ਲਾਏ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਪੇਸੇ ਖਾਏ ਸੀ। ਸ੍ਰਦਾਰ ਜੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਤੇ ਨਿਜੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਮਿਠਾ ਤੇ ਬੇਲਿਹਾਜ਼ ਵਰਤਦੇ ਸੀ।

ਇਸ ਭਾਰਨ ਬਹੁਤ ਵਾਰਫੀ ਤੇ ਇਹਤ ਤੇ ਸੋਝਾ ਸੁ ਤੋਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਥੋੜੀ ਵਿਚ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਸੁਦਾਰ ਜੀ ਕਈ ਕਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਖੋਬਦੀ ਸਦ ਤੇ ਕਈ ਨਾਅਰਾਈ ਮਥੇਦਾਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਦ ਕਈ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਲਵਾਏ ਤੇ ਆਪ ਭੀ ਖੋਬਦੀ 'ਚ ਸਭ ਮਰੂਥਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਮੰਦਰਾਂ ਤੇ ਮਸੀਤਾਂ ਕਿਲਜਿਆਂ 'ਚ ਜਾ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ ਤੇ ਬੋਲਦੇ। ਛਾਨਸੀ, ਅਰਬੀ ਉਰਦੂ ਹਿੰਦੀ, ਗੁਰਮੁਖੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਚ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਸੁਣਾਏ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਸੁਨੇਹੇ ਸੁਣਾਏ। ਸੁਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਿੰਗਬਰਾਂ ਅਤੇ ਈਸਾਈ ਈਸਾ ਦੇ ਖਾਸ ਚੋਲਿਆ ਜਿਹਾ ਮੰਨਦੇ ਸੀ ਤੇ ਸਿਖ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿਖ ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਨ ਆਦਰ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸੁਦਾਰ ਜੀ ਸਭਦ ਪੜਦੇ ਮਸਤੀ 'ਚ ਆ ਸਭ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮੋਮ ਕਰ ਪਿਆਰ ਵਸ ਕਰ ਸੁਖ ਦੇਂਦੇ ਤੇ ਰੱਬੀ ਰਸ ਦਾ ਰੰਮ ਲਾਏ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰ ਸਭ ਧਰਮੀ ਤੇ ਉਤਸਾਹੀ ਲੋਕ ਸੁਦਾਰ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸੁਦਾਰ ਜੀ ਜਿਹਾ ਜੀਵਨ, ਹਰ ਗੁਣ ਤੇ ਵਰਤਨ ਵਲੋਂ ਉੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਹੋਣਾ ਬੜਾ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ।

ਏਕ ਸਮੇਂ ਸੁਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਛੁਟੀ ਆਇਆ ਚੰਦੇਵਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਸੁਭਾ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਰਾਏਬੰਟ ਨੇਤਾ ਛੱਨ ਵਾਲੇ) ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਸਖੱਤਰ ਨਰੈਈ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਵਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ ਖੋਬਦੀ ਲਕਣ ਤੇ ਆਏ। ਕੁਝ ਸਰੀਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ, ਲੰਗਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਛਕਾਇਆ। ੫-੭ ਹੋਰ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਜਵਾਨ ਨੇ ਮੇਰੀ ਤੇ ਸੁਭਾ ਜੀ ਦੀ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਛਾਟੇ ਦੀ ਸੁਰਤ ਤੇ ਬੋਲੀ ਧਾਰਮਕ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ 'ਚ ਸੈਫ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਵੇਰ ਅੰਗਰੇਜ਼, ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮੇਮ ਲੰਮੇ ਕੰਦ ਤੇ ਸਭਦ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਖੋਬੇ ਸੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਸੀ। ਰੂਸਾ ਇਹ ਸਿਖਾਂ ਵਾਲੀ ਮਰਜਾਦਾ ਕਿਸ ਤੋਂ ਲੈ ਕਦੇ ਤੇ ਧਾਰੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਉਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਸਿਆ ਸੀ ਮੈਂ ਪੁਲਸ ਦਾ ਸਾਰਜੰਟ ਸਾਂ ਤੇ ਅਲਾਹਬਾਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕਲਕੱਤੇ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਚਲਿਆ ਸਾਂ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਜੋ ਜੋ ਸਭਦ ਬਚਨ ਤੇ ਮਰਜਾਦਾ ਸੁਣੀ, ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਜੋ ਸਿਖਿਆ ਮਿਲੀ ਉਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਵਾਪਸ ਅਲਾਹਬਾਦ ਆ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਅਜਾਦ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਸਦੇ ਚਸਮੇ ਚਾ ਜਲ ਛਕਦੇ ਤੇ ਸਭੇਰੇ ਨਹਾਉਂਦੇ ਤੇ ਜਟਾਜੁਟ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਦਸਿਆ, ਤੇ ਉਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਸਿਆ ਮੈਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਨਾਮਾਸ ਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹਉਂਕਾ ਭਰ ਚਿੰਤ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਦੀ ਸੁਰਤ ਮੂਰਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਕਰ ਗਿਆ ਫੇਰ ਭੀ ਕਈ ਆਪ ਦਾ ਦਰਸਨ ਹੋਏਰਾ, ਉਸੇ ਸਮੇਂ 'ਚਸਮ ਤੇ ਥੋਠਿਆਂ ਉਹਨਾਂ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਮੇਰੇ ਮੌਢਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਆ ਪਾਏ, ਤੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਤੈਥੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਤੂੰ ਕੀ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਮੇਰੀ ਮਰ ਮੰਨ ਮੈਨੂੰ ਥਾਦ ਕਰਦੇ ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਬੋਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ ਅਰਚ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਮਸੀਹਾ ਆਪ ਅਜ ਕਲ ਕਿਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਅੰਗਦਵਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਮਰੁ ਕਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕਮਰਕੱਸਾ ਕਰ ਸਭਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਕਹਿ ਅਲੰਪ ਹੋ ਗਿਆ ਸਾਂ ਤੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤੂੰ ਭੀ ਪੰਜਾਬ ਜਾ ਕਹੁ ਉਹ ਅਲੰਪ ਹੋ ਕਦੇ ਹਨ। ਉਸ

ਸਿਖ ਭੀ ਜਾ ਕਿਹਾ ਪੰਜਾਬ 'ਚ)

ਜਿਦ ਕੋਰਿਆ ਲਿਖਿਆ ਉਹ ਮੁਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਹਲੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਖਾਸ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੋਰਿਆਂ ਤੋਂ ਮੰਗੀਆਂ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਨਾ ਸੀ। ਹੋਰ ਦਿਤੀਆਂ ਤੇ ਭਾਈ ਮੇਰੇ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਛੋਟੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਆਸਨ, ਕੁਟਕਾ, ਭਟਕਾ, ਪਉਏ, ਮਾਲਾ ਸਾਨੂੰ ਦਿਉ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੇ ਸਚੇ ਹੋ। ਇਹਨਾਂ ਕੋਰਿਆਂ ਕੋਈ ਉਤਰ ਨਾ ਦਿਤਾ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਰੂਸ ਵਲ ਹਾਂ। ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਲ-ਛਲ ਕਰ ਰਾਜ ਬਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੰਤ ਪਾਸ ਖੁਲ੍ਹਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਤੀਫ ਪੱਕੀ ਬਰਨ ਲਈ ਕੁਰਤ ਤੈਨੂੰ ਆਣ ਮਿਲਿਆ ਹਾਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਖਲੀ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਦੀ ਮੁਰਤ ਬਣੀ ਅਥਰੂ ਵਹਾਈ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਭੀ ਉਹਨਾਂ ਦੁਹਾ ਦੇ ਬਿਹਰੇ ਏਥੇ ਤੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਵੈਰਾਗੀ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਦਿਲ ਭਰੇ ਨਾਲ ਪਛੇ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਣ ਬਿਹਾ ਉਹ ਸਭ ਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਬਰਨਾ ਬਾਹੁਣ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੁਦਾਰ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਅਜ ਸਾਨੂੰ ਰਜਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਅਜ ਦਾ ਮਿਲਣਾ ਸਫਲ ਬਣ ਦਿਤਾ-ਏ॥

ਸੁਦਾਰ ਰੋਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਵਭੇ ਭਰਾ ਸੰਤ ਠੀਠਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਜੇ 'ਬਤੀ ਸੋਹਣੇ' ਫੈਲਕ ਵਸਾਏ ਸੀ, ਰਲ ਸਥਾਦ ਪੜਦੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਸਤ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਰੋਸਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੇਫਤ, ਠੀਠਾ ਤੇ ਸੰਤ ਸੁਧਰ ਅੰਮੇ ਨਿਰਫਲ ਨਿਰ ਗਿਲਾਨ ਧਰਮਦਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਿ ਸੁਤੇ ਭਾਵੇਂ ਬਾਹਲਾ ਬੋਲਣ ਤੇ ਕਰੋਧ ਕਰਦੇ ਜਾਪਣ ਪਰ ਅੰਦਰ ਤੇ ਉੱਚਾ ਹੀ ਰੇਤਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ। ਸੁਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਘਰੇ ਥੀਠੇ ਲਫਮੀ ਵਭੀ ਤੇ ਬਸਤ ਕੰਠ ਛੋਟੀ ਭੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾ ਕਰ ਇਹਨਾਂ ਜੇਹੀਆਂ ਹੀ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਭਾ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਰਕੇ ਆਇਆ ਹੀ ਬਣਵਾਰੇ ਬਾਦ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚਨ ਸੁਣੇ ਤੇ ਪੁਛੇ ਹਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਬੰਧੀ। ਅੱਥੇ ਮੇਲਿਆ ਤੇ ਵਰਸਨ ਕੀਤੇ ਸੀ। ਹੋਰ ਬਚਨ ਸੁਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਲਿਖਾਏ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੁਦਾਰ ਜੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਲਿਖਤੀ ਤੇ ਭਜਦੇਤ ਦੇ ਕੋਮ ਦੀ। ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਗੂੰ।

(੧੯੧੦ ਬਿ ਮਾਤਾ ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਖੁੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜਨਮਿਆ ੨ ਕੱਤਕ, ਮਾਤਾ ਵਤਹ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਤੇ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ, ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚੌਰ ਬਰਦਾਰ ਜੀ ਤੋਂ ਭਜਨ ਕੰਨ ਵਿਚ ਦਵਾਏ, ਸੁਚੇ ਜਲ ਨਾਲ ਪੈ ਦੁਧੀ ਦਿਤੀ। ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਗੋਬਲਾ ਤੇ ਸੁਭਾ ਬਤਾ ਠੰਡਾ ਸੀ॥

ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣੇ ਬਾਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਟਿਕਾ ਮੰਗੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਸਣੇ ਰੇ ਬੈਠਾ ਚੌਰ ਕੋਤਾ ਸੀ ਤੇ ਮਾ ਟੇਕਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਬਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ। ਪਰ ਜਿਤਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਉਤਨਾ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਜੀ ਦੇ

(ਉਹ ਠੀਠਾ ਨਾਨੂੰ ਸਿੰਘ ਭੀ ਚੁਲ੍ਹੀ ਕਿਹਾ ਅੰਧਾਣਾ ਦੇ ਸਨ।)

ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਸੀ। ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰੀ ਪਾਸ ਸੌਂਦਿਆ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਜ਼੍ਹੀ ਮਜ਼੍ਹੀ ਪਾਸ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਛੋਟੀ ਪਾਸੋਂ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀ। ਤਾਂ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਤੇ ਸੌਂਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਪਰ ਚਿੱਕ ਤੇ ਲਿਟਾ ਖਿਡਾਉਂਗੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਉਹ ਬਚਨ ਤੇ ਉਵੇਂ ਦਾ ਹੀ ਗੁਥਲਾ ਸਰੂਪ ਦੇਖ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਇਹ ਤੇ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ। ਸਭ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ।

ਪਹਿਲੀ ਮੰਘਰ ਨੂੰ ਰਾਮਸਰ ਦਾ ਜਲ ਲਿਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣਾ, ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਵਾਨ ਬਾਦ ਰਾਮਸਰ ਕੰਢੇ ਸਰੋਸ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟਿਕਾ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੂੰ ਤੇ ਮਾਤਾ ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਮੁਖ ਮੈਂ, ਕੇਸ਼, ਬੋ, ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਪਾ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਤੇ ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਪਾਠ ਕੀਤੇ ਦਾ ਚੰਗ ਪਾ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਵਰਤਾਰਿਆ।

ਬਦੇ ਰਤੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁੰਜਰਾਵਾਲੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਬਦੇ ਰਤੇ ਮੁਨਬਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਬਾ ਸਿੰਘ ਅਰੰਭੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਅਰਬ ਕਰ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ, ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਨਗਰਾਂ ਤੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਸਥੇ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬਹੁਤ ਆਈ। ਸੰਤ ਮੰਗਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਭਾਲੇ ਜੋਹਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸਮੇਤ ਜਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਏ ਸਾਥ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੁਝਾਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਕੁਰਮਤ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਬਚਨ ਕੜ ਰਹੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਝੇ ਵਾਲੇ ਢੋਲਕ ਛੋਟੇ ਵਜਾਏ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ। ਟੇਕ ਸੀ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜੋ ਚਲੈ ਸੋ ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਵੈ॥ ਸਬਦ ਦੀ ਸੁਰ ਬੀਨੀ ਪੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਠੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਰਲ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਦੀਵਾਨ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਆਏ ਟਿਕੇ।

ਬਦੇ ਰਤੇ 'ਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਚੌਰ ਸੀ। ਇਹ ਇਕੋ ਘਰ ਕੂਕਿਆਂ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਫ਼ਾ ਕੇ ਰਖਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਦੁਆਲੇ ਭੀ ਬਹੁਤ ਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਬਹੁਤੇ ਸੀ। ਸਭਾਏ ਵਰਨਾਂ ਸਮਝੇ ਮਦਾਰ ਤੇ ਲਾਠੇਪੁਰ ਬੰਗਿਆਂ ਆਦਿ। ਦੀਵਾਨ ਅਕਾਲੇ ਤਲਕ ਧਰਮਸਾਲਾ ਲਗਾ ਸੀ ਤੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਾਲੂ ਸਿਦਲ ਸੁੰਦਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਤੈਕ ਮੇਲੇ ਦੇ ਜੋਗ ਕੁੰਥ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਤੋਗ ਬਾਦ ਸਬਦ ਸਮੇਂ ਇਕ ਮਸਤ ਲੇਟ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਵੈਰਾਗ ਭੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਨੰਗੀ ਕੇਸੀ ਨਿਰਤ ਭੀ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਕਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੋਚੇ, ਕਦੇ ਰਾਗੀਆਂ ਸਾਹਵੇਂ, ਨਗਰ ਦੇ, ਤੇ ਆਈ ਸੰਗਤ, ਪਹਿਲੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਤੇ ਕੋਰ ਕੁੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਸਿਖ ਦੇ ਸੀਸ ਤੋਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਅਨਜਾਣੇ ਦਸਤਾਰ ਦਾ ਪੱਲਾ ਭੀ ਲਹਿ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਕੋਸ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤੇ ਕਰ ਤੇ ਸਬਦ ਦੇ ਸੁਆਦ 'ਚ ਪਿਆ ਕਰ ਉਸ ਖਿਆਲਿਆ ਨਾ ਸੀ। ਚੌਰੀ ਕੁਝ ਪ੍ਰਧਾਨੀ ਦੀ ਪੁਛ ਦੀ ਸੀ ਜੋ ਤਾਬਿਆ ਕੁੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੈਠੇ ਸਿਖ ਨਾਲਈ ਸੀ। ਸੁਚੇ ਪਰਨੇ ਦੇ ਪੱਲੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚੌਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸੋ ਸਾਰਦਾ

ਸੀ, ਤੇ ਸਲੋਕ ਪੜ੍ਹ ਦੂਜਾ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠਾ ਸੀ ਤੇ ਸਬਦ ਰਾਗੀ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸੀ, "ਤੇਰੇ ਸਿਰਨ ਥੀ ਹਉ ਚੇਰੀ"।

ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜੱਟ ਕਾਲੀ ਪਰ ਵਾਲੇ ਰਾਗੀਆਂ ਕੋਲ ਜਾਕੇ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਉ। ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੁੰਦੀ ਸਹਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਤਾਂ ਕਾਲੂ ਰਾਗੀ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਬੰਦ ਕਰਾਓ ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਜਾ ਕੇ ਕਹ। ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਾਥੀ ਲੈਜਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤੇਜ ਹੋ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਸਬਦ ਬੰਦ ਕਰਾ ਦਿਉ। ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦੇ।

ਚੋਰ ਦਾ ਸਵਾਲ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਬੇਅਦਬੀ ਕੇਹੜੀ ਹੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਉਸ ਕਿਹਾ, ਇਕ ਤਾਂ ਕੋਸ ਨੰਗੇ ਕਰ ਸਾਹਬਾਂ ਨਚਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਫਿਰਦੇ ਗੱਡ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਕਰ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਕਈ ਕੁਛ। ਦੂਜਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆ ਕੁਛ ਆਪ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕ ਤੀ ਟੇਕਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਵਿਕਾਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਾਲੀਆਂ ਭੀ ਵੇਖਾ ਵੇਖੀ ਨਾਮਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਰਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੇਜਾ ਸੇ ਸਿਖ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ, ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਾਖਿਆ ਸਿਖ ਥਿਠਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਕਦੇ ਕਦੇ ਪਰਨੇ ਦਾ ਪੱਲਾ ਹਿਲਾਦਾ ਹੈ, ਚੋਰੀ ਉਸ ਵੱਡੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਜਾਣੇ, ਕੋਈ ਉਹ ਮੰਗ ਤੋਂ ਮੱਖੀਆਂ ਉਡਾਦਾ ਹੋਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਵਜੋਂ ਹੋ ਪੱਲਾ ਹਿਲਾਦਾ ਜਾਂ ਬੁਝ ਕਰਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਥੋੜੇ ਸਹਿਜ ਤੇ ਠਹੱਸੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਸਬਦ ਹੋਣ ਦਿਉ। ਬਾਦ ਭੰਗੇ ਬੈਠ ਸਭ ਬਚਨਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਵਾਓ ਤੁਸੀਂ ਅਸੀਂ। ਉਸ ਅਕਾਲੀ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਇਕ ਨੰਗਾ ਸਿਰ ਕਰ ਨਚਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੱਥਾ ਨਹੀਂ ਟੇਕਦੇ ਦੇਣਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਵੋ, ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਮੇਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕੋ। ਅਕਾਲੀ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਚੋਰ ਨਾ ਕਰਾਉ ਤੇ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਨਚਦੇ ਨੂੰ ਰੋਕੋ। ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਇਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋ ਸਕਦੇ ਤੁਸੀਂ ਕਾਹਲ ਤੇ ਝੋਹ ਨਾ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਉਸ ਅਕਾਲੀ ਤੇਜ ਹੋ ਕਿਹਾ ਅਸੀਂ ਦੇਖੇ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਨਚਦੇ ਤੇ ਨੰਗੇ ਸਿਰ, ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਬਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ, ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਤੇਜੀ ਦੇ ਬੋਲੇ ਸੁਣ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਡੰਕਣ ਦਾ ਕੀ ਲਗਣੀ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਖਰਚ ਤੇ ਆਪ ਦੋਵਾਨ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਖਬਰਦਾਰ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ ਕੇ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਜਾ ਚਲਾ ਜਾਹ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਸਾਖਿਆਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੇ ਅਸੀਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਰਨੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ। ਤਾਂ ਉਸ ਅਕਾਲੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਇਥੇ ਹੀ ਕਰਾਫਾ ਤੇ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਭਰਾਫਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮੈਰਟ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਥਿਆ ਦੇ ਸਾਧਾ ਤੇ ਪੁੱਛ ਦੁਆਲੇ ਤੋਂ ਆਏ ਨਾਮਧਾਰੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੱਖੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿਉ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਤਰ ਕਰੀਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਹੱਥ ਦੇ ਇਸ਼ ਨਾਲ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ, ਬੈਠ ਬੈਠ ਚੁਪ ਕਰੋ ਤੇ ਸਹਿਜ 'ਚ ਰਹੋ, ਤੇ ਜਾਣ ਰਹੇ ਸਨ ਜੇ ਇਕ ਨੇ ਰੋਗੀ

ਗੀਤੀ ਹੋਥ ਉਠਾਇਆ ਤਾਂ ਫਸਾਦ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਮੇਲੇ ਦੀ ਬੇ ਰਜੀ ਹੈ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦੇ ਉਸ ਅਕਾਲੀ ਸਿਖ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਭਾਈ ਸਿਖਾ ਕੁਝ ਹੋਸ 'ਚ ਰਹਿ ਤੇ ਧੀਰਜ ਤੇ ਕੰਮ ਲੈ, ਕੁਝ ਧੰਨਾ ਨਾ ਕਰ। ਪਰ ਉਹ ਇਤਨਾ ਤਪ ਕਰਾ ਸੀ ਕਿ ਸਮਝ ਅਸਥਾਨਾਂ ਲੰਘ ਨਕਸ਼ਾਨ ਘਰ ਜਾ ਵੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਕਿਹਾ, ਨੰਗਾ ਸਿਰ ਅਸਾ ਵਿਖੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦੇਣਾ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਢੇਰਾ ਫਿਰ ਹੁਣ ਰੋੜ ਲੈ। ਆਪਣੇ ਸਿਰੇ ਦਸਤਾਰ ਉਤਾਰ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸਿਰੀ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਉਤਾਰ ਦਿਤੀਆਂ, ਤਾਂ ਨਾਲਦਿਆ ਉਸ ਅਕਾਲੀ ਨੂੰ ਧੰਨ ਦੀਵਾਨ ਵਿਖੇ ਬਾਹਰ ਕਢ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਇਤਨੇ ਕੁਝ ਕੁਹਾਣਾ ਪਿੰਡ ਕੁਝ ਦੇਣਗੇ। ਤੇ ਤੂੰ ਕੁਝ ਨਾਲ ਹੀ ਉਛ ਜਾਵੇਗਾ, ਤੇ ਕਿਸੇ ਤੇਰੇ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨੀ। ਇਹ ਕਿਤਨੇ ਜ਼ਿਲਿਆ ਦੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਠਾਠ ਬਣਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪਿਛੇ ਕੁਝ ਪੁਛੇਗਾ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਬੇਮੱਲਾ ਮਰਦਾ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਜੁ ਹਨ ਭੇਰੇ ਬੈਠ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣੀ। ਉਸ ਅਕਾਲੀ ਕਿਹਾ ਜੋ ਹੋਣਾ ਹੈ ਹੁਣੇ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਜੇਹੀ ਬਾਹ ਕੁਝਾ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠ ਸਿਖ ਨੂੰ ਪਰੇ ਧਰ, ਆਪ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠ, ਤੇਹੀ ਕਉ ਪਹਾਤੀ ਦੀ ਪੁਛ ਦੀ ਕੁਝ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਦਬਲੀ ਦੇ ਸਰੀਰਾ ਰਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਅਰਥ ਗੀਤੀ, ਜੋ ਉਹ ਕਾਹਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਅਰਥ ਮੰਨੇ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਹੋਣੀ ਹੈ ਹੁਣੇ ਹੀ ਹੋਵੇ।

ਪਰੇਗਾ ਵਕਤਾ ਤੇ ਕੁਝੇਗਾ ਅੱਧ ਦੇ ਕਰਨ ਅਨੁਸਾਰ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਜਾ ਭੀ ਹੈ ਕਈ ਸੀ। ਬੇਸਮਝਾ ਰੇ ਕਾਹਲਿਆ ਰੇ ਕਹੁਤ ਕਲ ਦੇਖ ਕਾਇਤ ਕਾ ਦਬਾ ਪੇ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਫਸਾਦ ਹੋਣੇ ਕੁਝ ਰਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਅਕਾਲੀ ਦੀ ਮਰਜੀ ਭੀ ਰੋਲਾ ਪੈਣ ਕਰ ਸਭਦ ਬੰਦ ਹੋਣ ਕਰ ਹੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਬੇਸਭ ਹੁਣੇ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਵੇ, ਪਰ ਮੇਨੂੰ ਇਹ ਉਤਰ ਪਹਿਲੇ ਮਿਥੇ ਕਿ ਬੇਅਦਬੀ ਅਜੇ ਨਾਮਧਾਰੀਏ ਕਰਦੇ ਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੁਰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਏਥੇ, ਜੋੜ ਵਾਲੇ ਪੇਚ ਬਿਨਾ ਹੋਤੇ ਲੈ ਜਾ, ਤਾਬਿਆ ਬੈਠ ਬਿਨਾ ਪੌਤੇ ਹੋਣਾ ਕੁਰੀ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਅਜੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਸਨਾਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਪਰ ਪੌਤੇ ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦੇ ਤੇ ਹੋਥ ਪੌਤੇ ਬਿਨਾ ਚੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਾਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਣਪੌਤੇ ਹੋਥ ਚੋਰ ਨੂੰ ਲਾਈਏ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨੂੰ ਲਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੋਈ ਦੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਭ ਨੇ ਉਸ ਕਾਹਲੇ ਅਕਾਲੀ ਨੂੰ ਕੁਲ ਬਖਸ਼ੇਣ ਸੋਭ ਕਿਹਾ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਬੇਅਦਬੀ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਰਦੇ ਆਪ ਹਨ ਤੇ ਆਪਦੇ ਸਾਨੂੰ ਹਨ। ਏਥੇ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੁਥਾ ਟੇਕਣ ਸਮੇਂ ਪੇਸਾ ਹੀ ਜੋਬ 'ਚੋ' ਕਬਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਚੋਖੀ ਸਰਥਾ ਵਿਖਾਏ ਉਹ ਆਨਾ ਕਬ ਧਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰੇ ਰੁਮਾਲ ਤੇ ਪੁਦੇ ਪੇਸੇ ਕੁਝ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਤੇ ਮੇਰੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਮੇਨੂੰ ਸੋਕਤੇ ਤੇ ਹਰਾਰਾ ਮਥਾ ਟੇਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਰੂਪ ਤੋਂ ਘਟ ਕੋਈ ਛੋਟਾ ਨਹੀਂ ਧਰਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਸੇਹੇ ਪਦੀ ਮਾਇਆ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿਸੇ ਕੁਸਗਨ ਮਾਈ ਹੀ ਪੇਸਾ ਆਨਾ ਧਰਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਆਪ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਅਦਬ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਾਭੇ ਤੇ ਕੀ ਰੋਅਬ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੋਵੇ ਉਸਟ-ਲਸਟਗਾ ਨਿਆਏ ਦੇ ਸੁਆਲ ਸੁਣ ਸਭ ਨੇ ਉਸ ਕਾਹਲੇ ਨੂੰ ਭੂਠਿਆ ਕੀਰਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਕੁਝ ਤਾਬਿਆ ਰੋਂ ਉਤਰ ਪਹਿਲਾ ਪੇਰ ਪੈ ਤੇ ਕੁਲ ਦੀ ਮਾਭੀ ਮੰਗ।

ਰੋਲਾ ਬੰਦ ਹੋਇਆ ਦੇਖ ਕਾਥੂ ਰਾਗੀ ਭੀ ਉਸੇ ਰੁਕੋਂ ਸਭਦ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ, "ਤੇਰੇ ਸੰਤਨ ਕੀ

ਹੁੰਦੀ ਚੋਰੀ" ਸਾਰਾ ਸਬਦ ਸਮਾਪਤ ਕਰ। ਫੇਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਸ ਸਬਦ ਲਿਆ। "ਨਿਰਕੁਰੁ ਰਾਖ ਲੀਆ ਸੇਤਨ ਬਾ ਸਦਕਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਢਾਕਿ ਲੀਆ ਮੰਹਿ ਪਾਪੀ ਪੜਦਾ ॥" ਠੇਲਾ ਪੈਣ ਸਮੇਂ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਅਵੱਸ ਪੱਲਾ ਲਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਦਸੇ ਸਿਖ ਕਿਹਾ ਸਾ, ਤੂੰ ਕੌਨ ਕੌਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਲ ਤਕ ਤੇ ਤੁਕ ਸੁਣਦਿਆਂ ਖੇਕੌਸ ਹੋ, ਮਸਤ ਹੋ ਲੱਟ ਤੇ ਕਢੇ, 'ਸਤਿਗੁਰਿ ਢਾਕਿ ਲੀਆ ਮੰਹਿ ਪਾਪੀ ਪੜਦਾ ॥' ਪੁਰਾ ਦਬ ਦਬਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਨਿਰਕੁਰੁ ਹੋਣ ਕਰ ਕਿਸੇ ਕੋਈ ਉਜਰ ਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਕਝਾਪ ਪ੍ਰਸਾਦ ਵਰਤਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੀ ਮੇਲੇ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈਣ ਬਾਦ ਨਗਰ ਦੇ ਤੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਨਗਰਾਂ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਸਿਆਣੇ ਸੱਚ ਬਹਾ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਇਸੇ ਅਰਥ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਭੋਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ। ਭਲੀਆਂ ਦੀ ਕੋਛ ਹੈ ਜਾਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਲੀ ਅੰਜਾਨ ਮੱਥਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਟੇਕਦੇ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬੜਾ ਟੇਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਟੇਕਦੇ ਵੀ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਕੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਦਾਸਰੀ ਹੁਕਮ ਕਰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਰੁ ਸਾਹਿਬ ਸਭ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਘਿਉ ਦਾ ਦੌਵਾ ਬਾਲ ਤੇ ਦਿਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਫਿਸਲੀ ਤੇ ਮਿਟੀ ਦੇ ਡੋਲ ਨਾਲ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਦੀ ਚਾਰ ਖੰਡਤ ਭੀ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਬੰਦ ਹੋਣ ਕਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖੰਡਤ ਹੋਣ ਦਾ ਬੜਾ ਦੰਸ ਹੈ। (ਸਤਿਗੁਰੁ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੈਤੀ ਸਾਹਿਬ ਖੰਡਤ ਹੋਏ ਪਾਠ ਸਮੇਂ ਬਦਲੇ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਲਿਖ ਘਲਿਆ ਸੀ) ਇਸੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਖੰਡਤ ਹੋਣ ਦਾ ਮੱਥਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦਾਂਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸੁਣ ਸਭ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪ ਤੇ ਕੁਝ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਤੇ ਮੂਰਖ ਮਤ ਕਰ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਜਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਤੇ ਸਭ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਕੋਈ ਅਭੀਅਲ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਨ ਮੰਨੇ, ਮਤ ਆਪ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸਰੋਸਟ ਹੈ ਤੇ ਸੁਖ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਭੋਗ ਬਾਦ ਸਬਦ ਦਾ ਏਨਾ ਜੋ ਰਸ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਲਗੀ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਭੋਗ ਬਾਦ ਸਬਦ ਐਵੇਂ ਰਿਵਾਜ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗੁੰਦੀ। ਭਲਾ ਹੋਇਆ, ਅਖੀਰ ਤੇ ਆ ਬਲੇ ਮਿਟ ਗਈ ਹੈ।

ਦੇਕ ਸਮੇਂ ਇਸੇ ਬਣੇ-ਰਤੇ ਫੇਰ ਜਿਸੇ ਨੇ ਲਭੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਮੁਨੱਕੇ ਢੀਆ ਮਾਫੀਆ ਸੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਸਾਤ ਦਿਤੀ ਕੁਖੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਧੇ ਹੋਏ ਰਾਤ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਨ ਦਾ ਭੀ ਚਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਸਬਬੀ ਸੈਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਵਕਤ ਲੇਗਰ ਵਲ ਗਏ ਸੀ ਫੇਰਾ ਮਾਰਨ। ਜੇਤ ਜੀ ਨੇ ਕੰਧੀ ਲਮਕਦਾ ਦੇਖ ਦੇਵੇ ਹੱਥ ਪਾ ਦੁਰ ਪਿਛਾਹ ਪਰ੍ਹੇ ਨੂੰ ਸੁਟਿਆ ਤੇ ਸੱਟਾ ਲਗੀਆਂ। ਰੋਂਦੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪੁਛਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋਇਆ ਏ। ਉਸ ਕਿਹਾ, ਕੁਰਿਆ ਦੇ ਲੇਗਰ 'ਚੋਂ ਮੈਨੂੰ ਦੁਹਿ ਨੇ ਦੁਰ ਫੜ ਸੁਟਿਆ ਏ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਰਾਮ ਲੀਲਾ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਫਿਸਲਾ ਮਿਤ੍ਰ ਏ ਜਲਾ ਦੀ ਰਾਖੀ ਰਾਮ ਜੀ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਸੀ। ਤਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਉਹੋ ਰਾਮ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਸੱਟਾ ਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਘਰ ਜਾ ਪਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਝਾ ਸਫਰੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸਾਧ ਸੰਤਤ ਵਿਚ ਆ ਪੁੱਤ ਦਾ ਦੰਭ ਦੱਸ ਹੱਥ ਜੋਤ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜੋ ਅਗੇ ਆਪ ਨਾਲ ਆਇਆ ਅਤਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਤਾਪ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਆਪ ਤੋਂ ਰੀ ਆਪਣੇ ਸਾਧਾਂ ਤੋਂ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ ਸੀ ਤਾਂ ਬਚੇ ਸੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਭ ਬੜਾ ਬੜਾ ਉਠਦੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਕੁਝਈ ਦਾ ਇਕੋ ਬੱਚਾ ਹੈ। ਅਗੋਂ ਐਸਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ ਮਾਫੀ ਦੇਹੋ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੀ ਉਸ ਮਾਝੀ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦਿਤਾ ਤੇ ਘਰ ਆਇਆ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਨਾਲ ਬਲ

ਕੀਤਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਦ ਪੱਖ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਆਪਣਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਹੀ ਤੈ ਪਾਂਦਾ ਹੈ।
 ਥਾਜੁਲੀ ਦੇ 'ਗਾਤਾ' ਦਾ ਦਰਜਾ ਉਹਾ-

ਇਹਨਾ ਬਦੋ-ਰਤੇ ਵਾਲਿਆਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਕੰਦਨ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਜਵਾਨ ਸੀ ਘੁਲਦਾ ਭੀ ਬਹੁਤ
 ਚੰਗਾ ਸੀ। ਲੱਤ ਤੇ ਚਾਹੜ ਭਰਦਾ ਸੀ ਕੱਦ ਦਾ ਲੰਮਾ, ਦਾਹੜਾ ਭੀ ਰਖਦਾ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਰੀਰ
 ਤੇ ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਵਾਲ ਸਨ। ਤੇਲ ਇਹ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਲਦਾ ਕਿ ਕੋਸ਼ਾ ਦੀ ਭੁਰਨ ਕਰ
 ਬੇਅਦਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਪੁਰਾਕ ਖਾਧੀ ਆਪੇ ਬਾਹਰ ਭੀ ਬਲ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾ ਬਦੋ-ਰਤੇ
 ਵਾਲਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਏਕ ਸਮੇਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਸਾਡੇ ਨਗਰ ਗਿਆਂ ਆਪ ਨੂੰ ਤੇ ਸੋਗਤ ਨੂੰ
 ਭੀ ਆਖ ਹੁੰਦੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਗਿਮੀ-ਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਤੇ ਇਹ ਆਖ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਤਰ
 ਦਿਤਾ ਤੁਸਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਤਫੀਕ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਸਿਖਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਹੈ। ਇਸੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਲੈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕਲਮੁਗ
 ਦੇ ਭੁਗਤਾ ਨੂੰ ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਗਿਣਿਆ ਹੈ। ਸੋਕਣਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਸਿਦਕ ਨੂੰ ਨਿਭਾਣਾ ਮਹਾਨ ਪੁਰਖਾਂ
 ਦਾ ਵਿਰੁਸਾ ਤੇ ਦੁਰਜਾ ਦੇ।

ਸੋਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਆਪ
 ਦੇਵੋ ਬਦੋ-ਰਤੀਉਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਨਗਰੀ ਦਰਸਨ ਦਿਉ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ
 ਮੇਰੀਆਂ ਦੋ ਕੱਲਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਫੇਰ ਤੇ ਪਈ ਵਾਲੀ
 ਤੁਹਾਡੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਹੀ। ਉਹ ਦੋ ਕੱਲਾਂ ਇਹ ਹਨ 'ਭੋਰਿਆ' ਦੇ ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਤੇ ਮੇਰੀ ਕ੍ਰਿਜ
 ਪਈ ਸੀ ਉਹ ਕਿਉਂ ਪਈ ਸੀ। ਇਥੇ ਪੱਕੇ ਮੇਂ ਆਪ ਕਿਉਂ ਕਾਹਲ ਨਾਲ ਲਾਹੀ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿ
 ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਸਿਖਾ ਕਾਹਲ ਨਾ ਕਰ ਧੀਰਜ ਕੌਰ।

ਸੋਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ, "ਤੁਮਰੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤੁਮ ਹੀ ਜਾਨੀ॥" ਗੁਰਵਾਕ
 ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੀ ਗਤਿ ਕੀ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਜਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਗਰੀ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਲੱਖ
 ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਸਮਝ 'ਚ ਆਇਆ ਆਪ ਦੀ ਦਇਆ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
 ਜੇ ਭੋਰੀ ਕ੍ਰਿਜ ਪਈ ਸੀ ਉਹ ਆਪੇ 'ਚ ਮਿਲ ਦਿਲ ਦੀ ਦਸ ਸੁਣ ਨਾ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ
 ਇਤਬਾਰ ਕਰ ਕੇ ਪਈ ਸੀ। ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਧੀਰਜ ਰਖ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਪਾਲ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਰੋੜ ਤੇ
 ਵਲੇਖੇ ਦਾ ਕੁਤਾ ਕਢ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਮੇਂ ਉਸ ਦਿਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਸਮਰਥ ਜੋ ਚਾਹੁਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।
 ਨਹੀਂ ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਹੀ ਸੀ ਸਮਰਥ ਅੰਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।
 ਦੂਜੀ ਤੁਸਾਂ ਦਸਮ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ 'ਚ

ਕਾਰ ਅਗ ਹਮਾਂ ਹੋਲਤੇ ਦਰ ਫੁਰਖਤ।

ਹਲਾ ਅਸਤ ਬੁਰਦੰਨ ਬ ਬਮਬੀਰ ਦਸਤ।

ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਹੋਲਿਆਂ ਬਾਦ ਦਲੇਰੀ ਦੁਬਿਧਾ ਨੂੰ ਇਕ ਬੰਨੇ ਲਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਣਦੇ
 ਰਹੇ ਤੇ ਠੀਕ ਹੈ ਠੀਕ ਹੈ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ, ਤੇ ਸਮਝੇ, ਮਦਾਰ, ਵਰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਪਏ।

ਸਮੇ ਦੇ ਸਿਖ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ, ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਘੋੜਿਆਂ ਭੈ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ, ਨਹਿਰੇ ਨਹਿਰ ੬—੭ ਕੰਧ ਵਾਟ ਤੇ ਸਮੇ ਪੁਜੇ। ਕਾਰ ਤੇ ਸੰਤ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਲਾਗਰੀ ਧਾਰਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮੇ ਭੇਜਿਆ। ਭਰਾਈਵਰ ਕੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਮਿਸਤ੍ਰੀ ਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਿਲੇ 'ਚ ਭਾਲਵਾਲੀ ਵਾਲਾ। ਘੋੜੇ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਜਿਲੇ 'ਚ ਓਟੀ, ਮਾਲੂਵਾਲ, ਸਦੇਵਾਲ ਆਦਿ ਖਲ੍ਹਾਏ ਸੀ।

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿਖ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮੇ 'ਚ ਇਕ ਦੋ ਘਰ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀਏ ਸੀ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਾਰਾ ਨਗਰ ਕੁਰਿਆ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੋ ਖੁਲ੍ਹੇ ਭੀ ਕੁਝ ਸੀ ਸੇ ਭੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਰਜ਼ਾਦਾ ਹੀ ਵਰਤਦੇ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ। “ਆਇ ਮਧਿ ਜੈ ਅੰਤਿ ਨਿਭਾਹੈ ॥ ਸੈ ਸਾਜਨੁ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਚਾਹੈ ॥” ਸਵਾਰਿਆ ਸੀ। ਅਰਥਾਤ ਸਾਰਾ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਜਾਨਣਾ ਤੇ ਸਾਥ ਦੇਣੇ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਧਰਮ ਕੋਰ ਪ੍ਰਵਾਰ ਗਈ ਜੀਵੀ ਤੇ ਉਸ ਦਸਿਆ ਸੀ ਮੰਨੂੰ ਅਜੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਗਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਗਰ ਦੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਵਖਰਾ, ਖੂਹ ਨੇੜੇ ਇਕਾਤ ਛੱਡਾ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਿਖ ਸਾਥ ਰਖ ਤਖ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਜਥਾ ਭੀ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਰਥ ਸੰਧ ਰਖ ਫਿਰਦੇ ਸੀ।

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਖੜੇ ਭਜਨ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਖ ਰਾਗੀ, ਅਨੱਖ ਸਿੰਘ ਸਮੇ ਦਾ ਜੋ ਬੜਾ ਭਲਵਾਨ ਸੀ ਤੇ ਓਗੇ ਭੀ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਚਰਨੀ ਲਗਾ ਤੇ ਭਜਨ ਪੁਛ ਜੇਸਾ ਸੁਧ ਕਿਰਤੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬਗਾਨੇ ਰੁਖ ਦੀ ਸੁਕੀ ਟਾਹਟੀ ਭੀ ਬਾਲਣ ਲਈ ਘਰ ਨਾ ਲਿਆਉਂਦਾ। ਹਲ ਵਾਪ੍ਹੇਦਾ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਗਾਲ ਨਾ ਭਢਦਾ, ਨਾ ਮਾਰਦਾ। ਦੁਧ ਚੇ, ਪਹਿਲੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਤੇ ਬੁਝੇ ਨੂੰ ਪਿਆ ਘਰ ਲਿਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਤੇ ਭਜਨ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ ਖਿਆਲ ਵੁਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਮੱਥਾ ਓਰ ਲੈ ਗਏ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਹ ਭੀ ਨਾ ਖੁੱਲੇ ਮਕਰ ਲਗਾ। ਸਰੀਂ ਕਹਿ ਦਿਓ ਸੁ, ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਭਜਨ ਕਰਨਾ, ਧਰਮ ਤੇ ਹੋਥ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨਾ ਦੇ। ਇਹ ਕੰਮ ਗੁਰੂ ਦਾ ਵੇ, ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨੀ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਦ ਮੱਥਾ ਆਪੇ ਘਰ ਆਈਆ, ਜੋ ਇਸ ਨੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਚੇਜ ਦਿਤੀਆਂ ਤੇ ਕਿਹੋ ਸੁ, ਇਹ ਜਿਸ ਮੱਥੀਆ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਲੰਡ ਹੱਥਕੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੀ ਹੁਣ ਜੋਗ ਹਨ। ਇਕ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਸੁ, ਸਿਖ ਹੋ। ਉਸ ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਅਨੱਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗਾਦੀ ਮਕਰੇ ਜਾ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਸਿਖ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਣ। ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਭੀ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਤਾਂ ਅਨੱਖ ਸਿੰਘ ਰੋਣ ਲਗ ਪਿਆ ਤੇ ਕਿਹੋ ਸੁ, ਮੇਰਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪੈ ਗਿਆ, ਜੀ ਕਰਦੇ ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ। ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਿਲ ਨਰਮ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਵਿਚੇ ਗਾਦੀ ਖਲ੍ਹਾਰ ਸੇਤਾ ਤੋਂ ਭਜਨ ਪੁਛ ਲਿਆ। ਅਨੱਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਾਇਆ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਸਦੇ ਹਨ।

*ਸੰਤ ਨਗਰ ਆ ਅਨੱਖ ਸਿੰਘ ਇਹ ਕਹਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਾਲੋਕਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਖਤੀ ਆਪੋ 'ਚ ਪ੍ਰੀਤ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਭਲੇ ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਿਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਚੁਪ ਕਰ ਗਏ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰੀ ਜਤਨ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਉਹ ਫੇਰ ਭੀ ਨਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਵੇਖਣ ਤੇ ਨਾ ਬੋਲਣ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਾਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਫ਼ਾ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਤਜ ਮੂੰਹ ਵਲੋਂ ਪੈ ਗਏ। ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਬੁਲਾਣ ਤੇ ਭੀ ਨਾ ਬੋਲਣ। ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਤ ਆਏ ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕੁਸਾ ਇਹ ਨੀਤ ਗੀਤ ਕਿਉਂ ਧਾਰੀ ਹੈ? ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਕੰਮਾ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰ ਕੁਸ ਪਥੇ ਤੇ ਮਨਾਇਆ ਤਰਲੇ ਪਾਇਆ ਦਿਲ ਤੇ ਹਿਤ ਵਿਖਾਇਆ ਭੀ ਨਾ ਮੰਨੇ, ਉਸ ਦਾ ਜਗ ਤੇ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਕਿਹੜਾ ਕੁਣ ਹੈ, ਜਾਣ ਮਰਨਾ ਮੰਡ ਲਿਆ ਸੀ। ਤਾਂ ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਜੋਭੀ ਪਾ ਲਈ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਭੀ ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਥਣ ਲਈ ਹੀ ਚੁਪ ਬੈਠੀ ਸੀ।

ਮੈਂ ਐਸੇ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਜੋਗ ਜਾਣ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਹੈ ਕੁਰਬਾਨ 'ਕਾਰਾ ਕੁੰਭ ਗੈਪਾਲ ਕਥੇ ਮਥੇ ਮਾਨ ਮਰਦਨਹ॥ ਬਚਨ ਸਾਧ ਸੁਖ ਪੰਥਾ ਲਹੇਬਾ ਵਭ ਫਰਮਣਹ॥' ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਕੁਰਸਿਖਾਂ ਜੋਗ ਜਾਣ ਸਾਧਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਥਾਵਾਂ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਦੀਂ ਭੀ ਲਮਥੇ ਜਾਏ ਉਥੋਂ ਦੇ ਭੇਰੇ ਦਾ ਸੁਕੀਂ ਫਕੀਰ ਮਾਨ੍ਹੇ ਸਾਹ ਜਰੂਰ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਆਉਂਦਾ। ਜੋ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਥਾਵੂੰ ਚਰਨੀਂ ਸੋਸ ਧਰਦਾ। ਜੋ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਗੋਭਿਆਂ ਤੋਂ ਰਲੇ ਹੋਥ ਲਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਚੁੰਮਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਆਏ ਨੂੰ ਆਦਰ ਦੇਂਦੇ। ਇਸਾਰਾ ਭਰ ਸੰਜੇ ਖੋਬੇ ਬੈਠਾ ਲੈਂਦੇ। ਇਹ ਮਾਨ੍ਹੇ ਸਾਹ ਸਵੈਦੁ ਬਸਤ੍ਰ ਰੇ ਦਾੜੀ ਮੁਛਾ ਰਖਦਾ, ਕੋਸ ਪਿਛ ਸੁਟੀ ਜਟਾ ਜੁਟ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਆਏ ਫਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭੇਰੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਭੇਰੇ ਵਿਚ ਖੁਹੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਮਸਲਮਾਨ ਲਈ ਭੋਲ, ਬਾਲਟੀ ਵਖੋ ਵਖ ਰਖਦਾ ਤੇ ਆਏ ਨੂੰ ਦਸਦਾ ਸੀ। ਖੁਹੀ ਦੀ ਮੁਟ ਰੇ ਕਪੜਾ ਕੋਈ ਨ ਹੁੰਦਾ, ਖੁਹੀ ਵਿਚ ਮਿਟੀ ਦਾ ਛਾਡਾ ਨਾ ਵਹਾਂਦਾ। ਇਹ ਮਾਨ੍ਹੇ ਸਾਹ, ਆਪਣੇ ਪੀਰ ਅਰੁੰਤ ਸਾਹ ਦੀ ਚੜਾਈ ਦੇ ਦਿਨ ਤੇ ਸਦਾ ਮੇਲਾ ਕਰਦਾ ਤੇ ਫਕੀਰ ਤੇ ਕਵਾਦੀਏ ਸੰਦਦਾ ਸੀ। ਅਰੁੰਤ ਸਾਹ ਦਾ ਪੀਰ ਮੰਗੇ ਸਾਹ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪੀਰ ਬਾਦਸਾਹ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮਰਨ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਫਕੀਰ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਅਰੁੰਤ ਸਾਹ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਜੋ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿਲੇਦਾਰ ਜੋਤਾ ਦੇਂਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਤੁਰਤ ਅੰਗੇ ਵਧ ਸਲੀਪਰ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਜੋਤਾ ਕੰਡ ਨਾ ਚੁਫਟ ਦੀ ਲੱਤ ਜੋਗ ਹੀ ਹੈ। ਤੇ ਫਕੀਰ ਨੂੰ ਸੁਕੀਨੀ ਦੀ ਲੱਤ ਨਹੀਂ। ਅਰੁੰਤ ਸਾਹ ਘੱਤੀ ਰਖਦਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮੁਰੀਦ ਘਾਹ ਖੋਤ ਲਿਆ ਪਾਏ। ਏਕ ਲਮੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾ ਰਲ ਆ ਕਿਹਾ, ਸਾਈਂ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਘੱਤੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛਡ ਦਿਉ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਦ ਇਕ ਜੱਟ ਆ ਕਿਹਾ, ਤੁਹਾਡੀ ਘੱਤੀ ਮੇਰਾ ਖੋਤ ਖਾਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਅਰੁੰਤ ਸਾਹ ਘੱਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਜੱਟ ਦਾ ਖੋਤ ਜਾ ਦਿਖਾ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਖਤ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ। ਫੇਰ ਘੱਤੀ ਉਹ ਖੋਤ ਵਲਾ ਕੇ ਹੋਰ ਖਾਦੀ। ਇਕ ਬੈਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾ ਵਫ਼ਦਾ ਉਸ ਆ ਕਿਹਾ, ਸਾਈਂ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਕੁਝ ਕਰੋ। ਤਾਂ ਸਾਈਂ ਜੀ ਉਸ ਬੈਲ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਵਫ਼ ਤੇ ਲੱਖਾ ਦੇਹ, ਕਿਉਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਮਾਰ ਖਾਦਿਆ ਮਰਨੀਂ, ਸਰੋਂ ਸੁਲੱਭ ਬਣ, ਟਹਿਲ ਕਰਵਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਲੈ। ਅੱਗੋਂ ਉਹ ਬੈਲ ਅਜਿਹਾ ਨੁਰਿਆ, ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹੁਦ-ਚਾਰੇ ਤਨ ਤੇ ਸੋਟੀ ਨਾ ਖਾਧੀ। ਕਿਸੇ ਆਣ ਕਿਹਾ, ਸਾਹ ਜੀ ਤੁਹਾਡਾ

ਹੁਕਮ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ ਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਅਰੁਣੇ ਸਾਹ ਉਤਰ ਦਿਤਾਸੇਖ ਸਾਅਦੀ ਰਹਿਮਤੁਲਾ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, "ਤੂੰ ਹਮ ਕਰਦਨ ਅਬ ਹੁਕਮੇ ਦਾ ਵਰਮ ਪੇਚ ਬਿ ਰਰਦਨ ਨ ਪਚਦ ਬਿ ਹੁਕਮ ਤੂੰ ਹੋਚ।" ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਜੇ ਤੂੰ ਕਰਦਨ ਖੁਦਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਨ ਫੇਰੇ। ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕਰਦਨ ਨਹੀਂ ਫੇਰੇਗਾ। ਇਸ ਅਰੁਣੇ ਸਾਹ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਪੜੇ ਨੂੰ ਹਥੀਂ ਕਟ ਵਥ ਤੋਪੇ ਨਾ ਇਕ ਚਾਨੁਣੀ ਬਣਾਈ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲਾਸਾਨੀ ਸੀ ਰੇਕਦਾਰ। ਮਾਨੂੰ ਸਾਹ ਨਾ ਹੁੱਕਾ ਨਾ ਮਾਸ ਵਰਤਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਵੜਨ ਦੇ ਦਾ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਮੁਰੀਦ ਬਦ ਕੇਮ ਬਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਡੇਰੇ ਦੇ ਬਟ ਨਾਲ ਬੰਨ ਕੇ ਕੋਟਲੇ ਮਾਰਦਾ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜੇ ਤੇਰਾ ਮਨ ਮੰਦਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਬਾਣਾ ਦੇਖ ਨਾਹ ਦੇਹ ਤੇ ਅਗੋਂ ਵਕਰਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਵੜ ਬੰਨੀ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ, "ਸਫੀਆ ਅਸਤ ਦਿਲ ਸਾਫ਼ ਦਾਰਦ ਬ-ਅਦਾਏ।" ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ—ਸਫੀ ਸੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਫ਼ ਦਿਲ ਹੈ, ਖੁਦਾ ਵਲ ਲਗਾ ਹੈ। ਹੁੱਕਾ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਾਨੂੰ ਸਾਹ ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਮੁਸਕ ਵਾਲੇ ਥਾ ਇਸਕ ਨ ਵਸੇ। ਏ ਬੇਦਰਦੇ ਥਾਉਂ ਸਾਹਿਬ ਨੱਸੇ। "ਜੇ ਵਕਰਾ ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਣਾ। ਫਰ ਮੁਸਕੀ ਸਿਖ ਤਰਸ ਕਮਾਣਾ।"

ਏਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਮਾਨੂੰ ਸਾਹ ਨੂੰ ਫੌਲ ਬਹਾ ਪੁਛਿਆ, ਕੁਸੀ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਖਾਏ ਤੇ ਹੋਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਸਰਾ ਬਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਮਾਨੂੰ ਸਾਹ ਦਸਿਆ, ਹਦੀਸ ਬੁਖਾਰੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, 'ਲਾਹਮ ਸੰਧਦ ਕੁਫਰ ਸ਼ਾਲਾਰੇ ਜਹਾਂ। ਲਾਹਮੇ ਖੁਦ ਖੁਫਰਾ ਨ ਲਾਹਮੇ ਵੀਕਰਾ।' ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, "ਥਾਣਿਆ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਕੁੱਸਤ ਹੈ। ਜੋ ਜਹਾਨ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੁੱਸਤ ਖੁਦ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਦੂਜਿਆ ਦਾ।' ਤੇ ਵੰਨ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਏ। "ਇਸਕੇ ਹੁੱਕ ਸੇ ਦਿਲ ਜਲੇ ਜੈਸੇ ਕਬਾਬ।" ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਰਥਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, "ਜਲਿਆ ਦਿਲ ਫਿਰਾਕ ਦੀ ਅੱਗ ਅੰਦਰ, ਆਏ ਸੀਨਿਉਂ ਸੁ ਬਬਾਬ ਵਾਲੀ।" ਇਹ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, 'ਬਾਹਰੁ ਕਾ ਮਾਸ ਮੰਦਾ ਸੁਆਮੀ ਘਰ ਕਾ ਮਾਸ ਚੰਗੇਰਾ॥' ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸਾਈਂ ਜੀ ਕੁਸੀ ਤੇ ਅਜ ਸੁਫੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਦੱਸ ਕੇ ਰਜਾ ਹੀ ਦਿਤੋ ਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਸਮਝਾ ਦਿਤੀ ਦੇ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਚੋਟੀਆਂ ਤੇ ਵਰਨਾਂ ਵਾਲੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਦਲਾਨ ਦੇਂਦੇ ਸੀ।

ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੰਤ ਸੁਝਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਚੋਲਕੀ ਪਹਿਲੀ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਜਾਈ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੁਝਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਰਸ ਨਾਲ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਇਕੱਲੇ ਭੀ ਉੱਕਾ ਨਾ ਅੱਕਦੇ। ਜਿਥੇ ਬਲੇਰਾਂ ਦਾ ਅਸਤਾਨਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਸਬਦ ਰਾਤ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ ਬੜੇ ਰਸ 'ਚ ਪੈ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਸਬਦੀਆਂ ਦਾ ਸੁਝਾ ਹੈ ਜੇ ਘਟ ਸੰਗਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੀ ਨਾ। ਜੇ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਸੰਗਤ ਘਟਨ ਲਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਅਟਕ ਜਾਣਾ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕੱਲੇ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਾਤੀਂ ਕੀ ਦਿਨੋਂ ਬੜਾ ਬੜਾ ਬਿਰ ਰਸ 'ਚ ਪੈ ਸਬਦ ਘਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਜੋ ਸਾਧੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਣ ਜਾਂ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਉਝੀਕਦੇ। ਜੇ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੁਆਦ "ਜਿਉ ਅਧਿ ਕਉ ਠਿਉ ਸਖੁ ਘਣੈ" ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦੇ। ਤੇ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਤੇ "ਸਤਿਗੁਰ ਪਰਚੇ ਮਨ ਪਰਚਾਏ" ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਰਸ ਨਾਲ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ

ਹਨ। ਹਰ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚਾਰ ਪਿਆਰ 'ਚ ਸੁਆਦ ਅਪੋ ਆਪਣਾ ਹੈ ਤੇ ਅਵਸਥਾ ਅਪੋ ਆਪਣੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਸਿਖ ਕੁਕਿਆਂ ਦੇ ਬਸਤ ਚੁਕਦਾ ਤੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚੁਰਦਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਕਿਹਾ ਇਕ ਘਰ ਤੇ ਛੋਟੇ ਜੇ ਆਖਦੇ ਨੇ ਫਲਾ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਤਾਂ ਉਸ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਮੇਂ ਕੁਕਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਧਰਮੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਤੇ ਜੇ ਕੁਕਾ ਫੜ ਭੀ ਲਏਗਾ ਤਾਂ ਜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਆਪਣਾ ਮਾਰੇਗਾ ਤਾਂ ਭੀ ਫਾਵੇਂ ਸਟੇਂਗਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਕੁਕਿਆਂ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਮਤ ਮਨਮੁਖਾ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਖਾ ਉੱਕਾ ਤੇ ਹੀ ਨਾ ਮਾਰੀ ਜਾਏ। ਇਹ ਥੁੜ ਦੇ ਦਿਨ ਤੇ ਬੁਰੀ ਵਾਈ ਓ ਦਿਨ ਲੇਖ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਸਿਖ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ, ਪਰ ਜਿਸ ਘਰ ਮਾਲਾ ਫੜਵਾ ਦੇਖੇ, ਮਾਲ ਨ ਚੁਕਦਾ। ਤੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਹਟਕਦਾ, ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜੇ ਨਾ ਮੁੜਗੇ, ਮੇਂ ਬੂ ਕੁ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਉਹ ਆਖਦਾ ਸੀ, ਮੇਰਾ ਨੈਮ ਹੈ ਆਪਣਿਆਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਤੇ ਥੁਕੇ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਹਨ। ਜੇ ਲਕ ਵੀਰੀ ਹੋਣ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਬਚਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਵੀਰੀ ਕਰ ਲਏ ਤਾਂ ਹਾਮੀ ਕੋਟ ਭਰੇਗਾ। ਮੇਂ ਵਹਿਮੀ ਨੂੰ ਹੋਇਆ, ਸਬਦ ਰਸ ਦਾ ਸੁਭਾ ਦਸਦਾ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਹੀ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹਾਂ।

ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਸਮਝੇ ਦੇ ਹੀ ਹਨ ਜੋ ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਨਗਰ ਹੀ ਵਸਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਨਿਰਲੋਭ ਰਹਿ, ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਗਾ ਸੀ। ਮਨ ਮਰਜੀ ਵਾਲੇ ਫਟੀ ਤੇ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨ ਕਿਤੇ ਨਿਕਲੇ ਸੀ ਤੇ ਕਈਆਂ ਕੁਰ ਹੁਕਮ ਵਾਲੀ ਕਰਤੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਆਪਣੇ ਤੇ ਜਥੇ ਵਿਚ ਰਖੀ ਸੀ। ਬਿਨਾ ਭਜਨ ਪੁਛੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਅੰਨ ਜਲ ਨਾ ਫਕਣਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਰੋਂ ਲੈਣਾ ਭੀ ਕੁਝ ਨਾ ਤੇ ਹਰ ਨਗਰ ਪਸੇਂ ਦੇਲਕ ਛੋਟੇ ਵਜਾ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਲੇਖਣਾ। ਮੰਗਣਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜੇ ਕੋਈ ਨ ਨਗਰ 'ਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ ਰਤੇ ਤੇ ਰਹਿ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਦੀਵਾਨ ਚਰ੍ਹਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਲਾਟਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਕਈ ਨਗਰੀਂ ਆਦਰ ਹੋਇਆ, ਕਈ ਥਾਈਂ ਬੀਮਾ ਪਈਆਂ, ਕਿਤੇ ਨਿਰਾਹਾਰ ਰਹੇ, ਕਈ ਥਾਈਂ ਅਭਾ ਪਈਆਂ, ਕਈ ਥਾਈਂ ਰਸ ਪਿਆ ਅਰਜ਼ਾ ਹੋਣ ਤੇ ਕਈ ਦਿਨ ਰਹੇ ਤੇ ਸਿਖ ਨਵੇਂ ਸਜੇ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਕੁਝ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਉਹ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਭੋਜ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਬਚਨ ਮੰਨ ਨਿਰਦੋਸ਼ਤ ਰਹਿ ਕੀਰਤਨ ਸੇਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੇ ਮਾਨ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਬਚ ਹੋਏ ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਹੀ ਹਨ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਮਾਨ ਮਾਇਆ ਚੇਤਨ ਸਭ ਤੋਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕੁਰਦਾਕ ਹੈ—“ਮਿਟਿਓ ਨ ਮਨ ਕੋ ਮਾਨ।” ਤੇ ‘ਮਾਇਆ ਤਜੀ ਤੋਂ ਕਿਆ ਭਇਆ ਜੇ ਮਾਨ ਨ ਤਜਿਆ ਜਾਏ॥’ ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਚਮੀਨ ਸਮਝੇ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾ ਦਿਤੀ ਸੀ ਜੋ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨੇੜੇ ਮਿਰਜਾ ਪੁਰ ਈ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰੀਂ ਸਭ ਰਸਤ ਵਸਤ ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਭਾਈ ਹੈ ਤੇ ਬਾਦ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਚਮੀਨ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੋਏ ਤਰਫ਼ ਦੀ ਬਿਰਤ ਜਾਣ ਅੰਤ੍ਰਜਾਮੀ ਜੋ। ਕਿ ਮਰ ਬਾਦ ਕੋਈ ਸਾਭੇ ਜਾਂ ਇਸ ਤੇ ਰਿਲੇਵਾਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰਸਤ ਨਾ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਬਢੇ ਚਮੀਨ ਲੈ ਲਈ ਨੇ।

ਸੰਤ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਜਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਸਮਝੇ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦੌਰਾ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਛਜਾਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਮਦਾਰ, ਮੁਕਤੋਂ, ਵਰਨਾਂ, ਫਾਲੋਕਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਸਿਖਾਂ ਭੀ ਆਪਣੇ ਨਗਰੀਂ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਿਨ ਸਮਝੇ ਰਹੇ ਤੇ ਕਿਹਾ,

ਰੂਸੀਆਂ 'ਚ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਵੋ ਪਹਿਲੋਂ ਕਿਹਦੀ ਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮਦਾਰ ਦੀ ਤੇ ਵਰਨਾਂ ਦੀ ਲੰਗਰਾਂ ਦੀ ਅਰਜ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕੁਜਰਾ ਦੀ ਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਨਗਰੀਂ ਚਰਨ ਪਾਣ ਜਾਂ ਰਾਹ 'ਚ ਆਏ ਨਗਰਾਂ ਬਾਬਤ ਆਪ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਦੌਰਤੋਂ ਤੇ ਸਮਝੇ ਹੀ ਪੁੱਜੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਲੰਗਰ ਮੇਲੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹਿਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾ ਹੈ ਨੈਮ ਸੀ ਹਰ ਹੋਲੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਬਿਨ ਸਦਿਆ ਪਲਟਾ ਆਪਣਾ ਲੈ, ਲੰਗਰ ਤੇ ਚੁੱਭੇ ਪੁਟਦੇ ਤੇ ਸਾਰਾ ਮੇਲਾ ਨਿਭਾ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਪਰਤਦੇ। ਬੀੜ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਪਾਠਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਬਹੁਤ ਬਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਚੈਲਕੀ ਭੀ ਸੰਤ ਜੀ ਓਥੀਂ ਵਜਾਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਿਤਨੇਮ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਦੇ ਭੀ ਬੜੇ ਪੰਕੜੇ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਿੰਦ ਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਮਦਾਰ ਹੀ ਦੌਰੇ ਦੇ ਜਾਣ ਦਾ ਮਤਾ ਬਣਿਆ ਤੇ ਵਰਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁਜਰੀ ਜਾਣ ਦਾ ਦਿਨ ਦਿਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲੰਗਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਫੈਜ਼ੇ ਦੀ ਕੋਹ ਤੇ ਮਦਾਰ ਸਮਝਿਓਂ। ਆਪ ਮੁਕਤੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਚਰਨ ਪਾ, ਕਰਮਲੇ ਚਰਨ ਪਾ ਮਦਾਰ ਆਏ। ਮਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲ ਲੰਗਰ ਹੋਇਆ। ਭਾਵੇਂ ਮਦਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਘਰ ਭੀ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ, ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪੰਛਿਤ ਮਿਸ਼ਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਸੀ, ਪਰ ਸਦਾ ਛਿਮਾਧੀ ਉਕਰਾਧੀ ਦਾ ਫੇਰਾ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਸਾਧਾਂ ਦਾ ਭੋਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਇਹ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਉੱਥੇ ਨਾ ਕਰਦਾ ਤੇ ਬਿਨਾ ਇਨਕਾਰ ਕਰਤ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ। ਏਕ ਸਮੇਂ ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਧ ਜੰਜਨ ਪਾ ਕੇ ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰੋਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਨਾ ਰੁਕਿਆ ਸੀ ਸਰਕਾਰੇ ਜਾਣੇ। ਅੰਤ ਇਸ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਹਿਮੇਤ, ਖਰਚ ਕਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਤਾਂ ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਲ੍ਹਾ ਕਰਾਓ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਕਹੇ ਸਰ ਬਰਥਾ ਤੇ ਕਿਲਾ ਜਾਣ ਦੇ ਤੇ ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸੁਲ੍ਹਾ ਕਰ ਲੈ। ਤਾਂ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਕੁਰਤ ਉੱਥੇ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਕੋਈ ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਧੀਕੀ ਨਾ ਸੋਚੀ। ਏਕ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਤੇਰੀਆਂ ਧੀਆਂ ਜਵਾਨ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਘਰੇਂ ਭੀ ਜਵਾਨ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਧਮੋਚੜਾ ਨਾ ਪੈਣ ਦਿਆ ਕਰ। ਇਸ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੀ ਪੱਤ ਤੇ ਧੀਆਂ ਕੁਛਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਰਖਣ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਰੋਲਣ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਦੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਚੁਪ ਕਰ ਗਿਆ।

ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਮਦਾਰ ਦਾ ਅੰਸਾ ਸੁਧ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲਾ ਸਿਖ ਸੀ ਜੋ ਕਦੇ ਵਾਧੂ ਨਾ ਬੋਲਦਾ ਤੇ ਕਦੇ ਬਿਨਾ ਫਿਕੇ ਦਿਤਿਆਂ ਕਿੱਲੇ ਤੋਂ ਪਸ਼ੂ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹਦਾ। ਇਸ ਦੀ ਨੂੰਹ ਹਰਨਾਮ ਕੌਰ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੇਕੇ ਖਾਰੇ ਸੀ, ਬੜੀ ਸੇਵਕ ਸੀ। ਰਾਹ ਤੇ ਘਰ ਸੀ। ਇਹ ਬੀਬੀ ਹਰ ਦਰ ਆਏ ਦੀ ਬੜੀ ਰੀਝ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਦੁਪਹਿਰੇ ਦੂਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਪਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ, ਵੇ ਵੀਰਾ ਜਲ ਛਕ ਜਾ, ਜੰਡਿਆਲਾ ਤੇ ਵਰਨ ਦੂਰ ਹਨ ਮਤੇ ਤੈਨੂੰ ਰਾਹੇ ਤੂੰ ਲਗੇ। ਇਹ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪੋਤਰੇ ਦਿਤਿਆ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਕਹੀ ਵਾਲੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨੇੜੇ। ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ

ਸੰਤ ਨਗਰ ਤੇ ਸਹੋਵੇ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪੁਤਰ ਇਸ ਦੇ ਹੱਥੇ ਨਹੀਂ ਠਿਕਲੇ।

ਸੰਤ ਮਿਸਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਦਾਰ ਦੇ ਹੀ ਖੁਹਿਮਣ ਸੀ। ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਅੱਧੇ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਸੱਚ ਰਖ ਆਪ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਛਾ ਛਕਦੇ ਤੇ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਨਗਰ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕਰ ਧਰਮਸਾਲਾ ਭੇਰਾ ਲੁਆਇਆ। ਬੰਦੀ ਕਦੀ ਸਿਖ ਸੇਵਕ ਭੀ ਟਿਕਦਾ। ਇਕ ਸਾਲ ਇਕੋ ਕੰਠੀ ਚੈਂ ਹੀ ਕਬ ਢਾਣੇ ਵਰਤਦੇ ਰਹੇ। ਸਾਧਾ ਰਿਧੀ ਸਿਖੀ ਵਾਲੇ ਜਾਣ ਨਗਰ ਚੈਂ ਛੀਮਹੀਨੀ ਉਗਰਾਹੀ ਫਰ ਦੇਣੀ ਸੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਕਦੀ ਕਦੀ ਫਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਮੇਲਾ ਭੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਕਰਦੇ, ਕਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਜ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸੋ ਭੀ ਦਰਸਨ ਦੇਂਦੇ। ਇਹ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਸਾਧ ਲੈ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਵਲ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਜਾ ਮੇਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਜੋ ਹੋਵੇ ਬਹਿੰਦੇ ਜੋ ਇਨਕਾਰ ਕਰੇ। ਖਿਸੇ ਮਥੇ ਸਾਧੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਪਰਤਦੇ ਤੇ ਬਹਿੰਦੇ ਫਿਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਜਦ ਇਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਪੁੱਛਾ ਇਹ ਆਪੇ ਭੇਰੇ ਜਾ, ਦੇ ਆਵੇਗਾ ਜਾ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਕਸਰ ਫਾਦ ਦੇਵੇਗਾ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੱਤੀ ਆਪਣੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਕਦੀ ਕਦੀ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਮੇਲਿਆ ਤੇ ਭੀ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਇਹ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨੈਮ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਭੀਕ ਰਖ ਕਦੇ ਨਾ ਖੁੰਝਾਏ, ਨੇੜ੍ਹ ਹੀਣ ਹੁੰਦੇ ਭੀ ਨਿਭਾਏ। ਅੰਤ ਇਹ ਸਹਿਜ ਸੁਖਾ ਹੀ ਇਹ ਬਹਿ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਕਦੇ ਕਿ ਹੁਣ ਬਿਰਧ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਦੇਹ, ਪੂਰਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

ਮੈਂ ਇਹ ਬਚਨ ਐਸੇ ਉਤਮ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਦਿਸ ਲਈ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਾਠਕ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਅੰਸ ਜਾਣ ਸਕੇ। ਸਾਥੇ ਵਡੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਰਮਾਈ ਸਚਾਈ ਵਾਲੇ ਸੀ ਤੇ ਅਜਾ ਕਿਧਰ ਨੂੰ ਧਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਿਖੀ ਪੁਣਾ ਛਡ ਸਰਦਾਰੀ ਪਿਆਰੀ ਕਿਉਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾਲੰਕੀ ਚਰਨ ਪਾ ਜੋਭਿਆਲੇ ਸੇਰ ਖਾ (ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵਾਰਸ ਸਾਹ ਹੋਇਆ ਏ) ਵਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਤਿਨ ਕੋਹ ਤੇ ਭਿਖੀਆਂ ਵਾਲੇ ਵਰਨਾ ਦੇ ਖੁਹ ਤੇ ਸੇਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭੇਰੇ ਦਰਸਨ ਇਥੇ:ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢੁਲਕਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਦੇ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਦੀਵਾਨ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਦੁਵੇਰੇ ਦੇ ਭਰਿਆ ਤੋਂ ਆ ਬਥੇਰੀ ਸੰਗਤ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਲ ਛਕ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਿਆ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ, ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਹੁਣ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਉਦਮ ਨਾਲ ਲਾਉਣ।

ਸਭ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਿਆ ਤੇ ਭਟ ਅਰਾਮ ਕਰ, ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਲਾਇਆ। ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਭੇਰੇ ਤੋਂ ਮਾਲੀ ਕੋਰੇਟਾਣੀ ਸਮੇਤ ਪੁਰ੍ਹਾ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਆਈ। ਵਰਨਾ ਵਿਥੀ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਦਰ ਦੇ ਬਠਾਏ। ਭਰੇ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਰਸ ਭਰਿਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸੀ—“ਕਿਆ ਉਘਾ ਰੇਗੀ ਆਖੀ ਜਾਏ।” ਕੱਕਿਆ ਦੇ ਭੇਰੇ ਦੇ ਸਭ ਆਏ ਤੇ ਲਾਰ ਸਿੰਘ ‘ਕੱਕੇ’ ਸਬਦ ਸੁਣ ਸੰਗਤ ਦਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰ ਮਸਤ ਹੋਇ ਨਿਰਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਉਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਿਹਾ, “ਮੇਰੀ ਸਭ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ, ਬਾਰ ਬਾਰ ਅਨੋਕ ਵਾਰ।”

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋਏ ਬਾਦ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ‘ਚ ਬੈਠਿਆਂ ਲਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਸੱਦ ਕਿਹਾ, ਸੁਣਾ ਕੀ ਹਾਲ ਏ? ਤਾਂ ਲਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਸਤੀ ਸੁਭਾ ‘ਚ ਹੋਏ ਕਿਹਾ,

ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਜਨ ਉਰਾ ਤੂੰ ਪੂਰਾ। ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਕੀ ਆਖਾਂ ਕੁਝ ਆਖ ਨਾ ਸਕਾਂ।" ਸੰਤ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਠੰਗ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਮਸਤੀ 'ਚ ਮੱਤਾ, ਲਾਲ ਨੇੜ ਪਸਾਰ ਪਸਾਰ ਤਰੇ, ਬੜੇ ਬੜੇ ਕੇਸ ਦਾੜੇ ਤੇ ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਜੋ ਸੀ, ਵੇਨ ਸੁਢੇਨੇ ਰੂਪ ਦਾ ਵਖਾਲਾ ਕਰਦੇ। ਇਵਹਾ ਅਚਰਜ ਸਰੂਪ ਤੱਕ ਤੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਕੀ ਜਾਣੀਏ ਤੁਸੀਂ ਆਪੋ 'ਚ ਕੀ ਫਾਰਸੀ 'ਚ ਰਮਤਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹੋ। ਤਾਂ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸੰਤ ਜੀ ਕੁਰੂ ਅਕੇ ਚੁਪ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਸਾਧਾ ਅਕੇ ਸੱਚ ਬਹਿਣਾ ਜੋ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਅਜ ਸੱਚ ਸੁਣਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕਿਹਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ, ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀਉ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੋਏ ਸੰਗਤੇ। ਮੈਂ ਕੁਨਾਹੀਂ ਮੈਂ ਕੁਨਾਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਕੁਰੂ ਪਨਾਹੀਂ। ਮੈਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੱਚਿਆਂ ਵਾਰਤਿਆਂ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਇਕ ਵੇਰ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਬੇਦਾਣੇ 'ਚ ਸੇਠਾਂ ਵਲੋਂ ਮੇਲਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬਹੁਤ ਸਾਧ ਰਸ ਰਹੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਆਏ ਸੀ। ਮੈਂ ਭੀ ਆਪਣੀ ਮਸਤ ਮੰਡਲੀ 'ਤੇ ਹੋਰ ਮੇਲੀ ਸਾਥ ਲੈ ਮੇਲਾ ਹੀ ਮੇਲਾ ਕਰੀ ਰੇਲਾ ਪਾਈ ਫਿਰਦਾ ਸਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਆਇਆ, ਹੁਣ ਹੋਰ ਰੋਲਾ ਮੇਲਾ ਹੀ ਮੇਲਾ ਵਾਲਾ ਕੇਦ ਹੋਵੇ। ਰਾਗੀਆਂ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲਗਣਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇ ਉਹ ਜਾਂ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰ ਪੈ ਰਵੇ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਟੁਰ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣ, ਨਿਰਾਜ ਹੋ ਇਕ ਅੰਦਰ ਜਾ ਪਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸੰਦਣ ਤੇ ਭੀ ਨਾ ਗਿਆ ਤੇ ਨਾ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦਾ ਰੋ ਸਥਦ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਿਆ। ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਬੁਧੀਤਾ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਟੁਰ ਆਇਆ। ਤੇ ਬੁਸੰਗਤ 'ਚ ਲਲ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ।

(ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਦ ਠੱਟੇ ਮਾਣਕ ਦੇ ਅਰੁੜ ਸਿੰਘ ਤੇ ਵੱਸਣ ਸਿੰਘ ਵਲ ਮੇਲੇ ਤੇ ਆਏ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਓਰ ਮੰਡਲੀ ਓਂ ਕੁਪੀਤਾ ਨਿਕਲ ਠੱਟੇ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕੁਰੀ ਹੀ ਦਰਸਨ ਭੀਤਾ ਤੇ ਰਾਹ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਪੈ ਰਿਹਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਸੱਚ ਭੋਜਿਆ ਤੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਹਾ ਕਿਹਾ, ਲੋਕ ਸਾਨੂੰ ਤੇਰੇ ਮਿਹਣੇ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਲਾਭ ਸਿੰਘ (ਕੁਛ) ਤੁਹਾਡਾ ਸਿਖ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਉਕਰਾਹੀ ਲੈ ਬੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪਾਏ ਹੋ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਚਾਰਾ ਤੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਮੇਰੇ ਚੋਰੀ ਕੁਣਦੀ ਨਹੀਂ। ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, ਹੱਛਾ ਬਥੂ ਹੁਣ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਈ। ਮੈਂ ਮਨ ਭਰਾ ਭੀ ਤੇ ਚੋਰੀ ਭੀ ਕਰਾਂ। ਪਰ ਵਰਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਲੁਕੀਏ ਲਾਦ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਹੱਥ ਕੁਝ ਨਾ ਆਵੇ, ਤੇ ਲੋਕ ਭਜਾ ਦੇਣ। ਅੰਤ ਅਸੀਂ ਓਰ ਮੰਡਲੀ ਦੂਰ ਕੁਸਰਾਵਾਲੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ 'ਚ ਬੈਰੀ, ਜੋ ਬੁਕਰੇ ਬੈਰੇ ਨੇ, ਤਲਵਡੀਉਂ ਪਰ੍ਹੇ ਜਾ ਲੁਕੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾਲ ਹੱਥ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਘੋੜੀ ਤੇ ਖੁਰਜੀ ਲੱਦ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਦੂਜੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਚੰਗੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਭਜਾਇਆ। ਉਹ ਹੱਥ ਨਾ ਆਏ। ਮੈਂ ਮਨ ਇਹ ਸੱਚ, ਕਿ ਲੋਕ ਹੋਰ ਪਿੰਡਾਂ ਬਾਹਰ ਦੂਰ ਜਾ ਲੈਣ, ਘੋੜੀ ਗਲੀ ਵਿਚ ਖਲ੍ਹਾਰੀ ਰਖੀ। ਪੁਲਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਉਤਰੀ ਸੀ, ਅਚਾਨਕ ਬਾਣੇਦਾਰ ਮੇਰੀ ਘੋੜੀ ਨੂੰ ਲਗਾਮੇਂ ਆ ਵੜਿਆ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਮਾਰਿਉ ਨ ਮਤੇ ਕੋਈ ਰਖੀ ਨ ਇਹ ਹੋਵੇ।

(ਮੈਂ ਮਨ ਵਿਚ ਫਾਥੇ ਚਿਤਾਰਿਆ, ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੇ ਹੁਣ ਰਖੇਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਮੰਨਾਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗਾ ਅਜਿਹੇ ਖੰਡ ਲਗ ਮੈਂ ਉਛਲ ਕੇ ਘੋੜੀ ਤੋਂ ਸਭ ਖੜਿਆ ਤਾਂ ਪਰ੍ਹੇ ਜਾ ਪਿਆ ਤੇ

ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਮਾਲ, ਘੋੜੀ ਛੱਡ ਲੁਕ ਗਿਆ। ਨਾਲ ਦੇ ਚੋਰ ਹੋਰ ਚੋਰੀ ਵਿਚ ਫੜੇ ਗਏ ਤੇ ਬੱਝ ਗਏ। ਮੈਂ ਚਰੀਉਂ ਤੱਥਾ ਬੀਤੀ ਤੇ ਵਰਨੀਂ ਆ, ਇਹ ਸੁਣ ਅੰਦਰ ਵਲ ਕੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੀ ਉਕਰਾਹੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੰਕਰ ਮਗ ਲੈਣੀ ਓਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਨੋ ਤੇ ਮਨ ਚੁਕਾ ਸਾ ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਚਾਹਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ। ਜਾਂ ਕੋਈ ਕਲਾ ਕੁਦਰਤ ਵਖਾਉਣ ਤਾਂ ਮੰਨਾਗਾ, ਰਾਤ ਮੈਂ ਅਰਦਾਸਾ ਬਰ ਸਤਾ। ਹੋ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੈਂ ਕਾਫਰ ਹੋ ਕੇ ਅੰਦਰ ਪੈ ਕੇ ਨਾ ਮਰਾ। ਮੇਰੀ ਉਕਰਾਹੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਚੋਰੀ ਨੂੰ ਹੁਣ ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਪਾਸਾ ਭੀ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਹੋ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, 'ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਖਸਮਾਨਾ ਕਰਿ ਪਿਆਰੇ, ਬੁਝੇ ਭਲੇ ਹਮ ਥਾਰੇ॥' ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੀ ਕਰੋ। ਉਸ ਰਾਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦੇ ਕਿਹਾ, ਇਸ ਵਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮੰਨ। ਜਿਸ ਏਤਨੀ ਸੰਗਤ ਮਰੇ ਵੰਨੇ ਤੇ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਵੰਨੇ ਲਾਈ ਹੋਈ ਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਜਾਗ ਆਈ ਤੇ ਚਿਤ ਧਾਰੀ, ਜਿਥੇ ਪਤਾ ਲਗੇ ਉਥੇ ਹੀ ਜਾ ਬਖਸ਼ਵਾਵਾ। ਇਹ ਧਾਰ ਘਰੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋਇਆ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਬੰਨ ਜੀ ਸਮੇਫ਼ ਕਾਰ ਤੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਦਾ ਭੋਰੇ ਦੇ ਅਗੇ ਹੀ ਮੇਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਅਗੇ ਹੋ ਖੜਾ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਿਹਾ ਸੇਤ ਜੀ ਕੀ ਕਲ ਦੇ ? ਕੁਸ਼ ਤੇ ਧਾਰਿਆ ਸੀ ਮੈਂ ਬਖਸ਼ਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਕੀ ਜੀ ਆਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕਿਹਾ, ਉਪਰੋਂ ਹੁਕਮ ਲਗਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਾਣ ਬਖਸ਼ੇ ਮੈਂ ਐਥੋਂ ਹੀ ਨਾ ਜਾਵਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੇ ਉਪਰੋਂ ਹੁਕਮ ਲਗਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕੀ ਉਜਰ ਹੈ, ਬਹਿ ਕਾਰ ਲੈ ਵਰਨੀਂ ਅਪਣੇ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸੇ ਵੱਲੇ ਹੋਕਾ ਏਣ ਲਗ ਪਿਆ, ਸਾਧ ਸੰਗਤੋ ਮੈਂ ਬਖਸ਼ਿਆ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਸਾਧ ਸੰਗਤੋ ਮੈਂ ਬਖਸ਼ਿਆ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਪ੍ਰਭ ਲਉ ਤੇ ਉਕਰਾਹੀ ਵਾਲੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਸੌਂਦ ਉਕਰਾਹੀ ਦਿਤੀ। ਸਭ ਨਗਰ ਦੇ ਸਾਧ ਕੀ ਮਿਲੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਈਆਂ ਕਿਹਾ, ਸਾਥੋਂ ਤੇ ਗਿਲੇਖਾਨ ਨਾ ਰਹੀ, ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਹੁਕਮ 'ਚ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬਲਣੇ ਮਿਲਣੇ ਘਟੇ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸਾਧੋ ਮੈਂ ਗੁਨਾਹੀ, ਸਾਧੀ ਮੈਂ ਗੁਨਾਹੀ, ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪਨਾਹੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸੇਤ ਮੰਡਲੀ, ਸੇਤ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪਤ ਵਰਤੋ ਬਚਨ, ਕਾਰਨਾਮੇ ਤੇ ਸੱਚ ਦਸਣਾ ਸੁਣ ਕਿਹਾ, ਸੇਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਹਾਲੀ ਵਾਲੇ ਜੋ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਰਾਮ ਤੇ ਕੁਕਾ ਕਾਰ ਦਾ ਫੇਰਾ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਾਸਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਅਜ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਾਮ ਤੇ ਕੁਕਾ ਕਾਰ ਵਾਲਾ ਇਕ ਪੰਥ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਹੀ ਇਸ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ਤੇ ਰਵੇ, ਫੇਰ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਖਨ ਕੀਤਾ—

ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸਾਧਾਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਜੋ ਤਵੇਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ। ਏਕ ਸਮੇਂ ਚਕਤਾਲੀ ਫ਼ਿਲਾ ਦੀ ਰੋਂ ਬੜੇ ਖੂਹ, ਜਿਥੇ ਕਿਸਨ ਬੰਨ ਤੇ ਹਰ ਕੋਰ ਦੇ ਬੀਬੀਆਂ ਦਸਤਾਰੇ ਸਜਾ ਸਿਖਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਲੇ ਤੇ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਜੋ ਸਿਖ ਦੇ ਪੁਰ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਦੇ ਪੈਣੇ ਸੀ। ਕੁਝ ਬੁਕੇ ਸਾਧਾਂ ਮਰਾ ਮੇਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਸੰਗਤ 'ਚ ਮੇਲਣੇ ਚਾਹੇ।

ਸੇਤ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੂਰੇ ਗਿਲ, ਸੇਤ ਮਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਉਣ ਫ਼ਿਫਰ, ਸੇਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਹਾਲੀ, ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਖਾਣੇ ਆਦਿ ਇਸ ਮੇਲੇ ਦੇ ਆਗੂ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣਿਆ ਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ਕਈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਇਹ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਕਰਮ ਤੇ ਮਿਟ, ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਮੋਟਾਂਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਮਰਦਾਨਾ ਕਦੀ ਵਰਤਾਵਾ ਨ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਤੇ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਦਸਮੇਲ ਜੀ ਨਾ ਮਿਲਾਏ ਸੀ। ਪੰਜਾ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਭੀ ਤਿੰਨਾ ਵਰਨਾ ਦੇ ਸਿਖ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੀਸ ਤੇ ਰੱਤ ਦੀ ਸਾਭ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੌਰ ਦੇਂਦਾ ਸੀ, ਸੋਢਾ ਛੱਡ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਮੁੰਡਿਆ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਮਤੇ ਅਕਾਲੀ ਆ ਵਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਲ ਲੈਣਾ। ਸਭ ਨੇ ਮਤਾ ਮੇਲ ਸੇਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਪਛਿਆ, ਆਪ ਦੀ ਕੀ ਸਲਾਹ ਦੇ। ਸੇਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਬੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਲਾਹ ਵਰਤੋ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਮਨ ਖਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਜੋ ਮਰਦੀ ਜੋ ਕਰੋ। ਚਕਤਾਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਮਰਕਸੇ ਕਰ ਮੁੰਡੇ ਖਲ੍ਹਾਰ ਦਿਤੇ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਣ ਲਗੇ। ਸੇਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਤੇ ਦਿਤੇ ਤੇ ਉੱਕਾ ਨਾ ਉਹ ਅਜਾਏ। ਇਸ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਜੋ ਸੇਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਕਤ ਰਹੇ ਬਹੁਤ ਕਰਦਾ ਸੀ ਇਹ ਭੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਖੁੱਭ ਮਾਰੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਉਠ ਉਹ ਬਾਟੀ ਪੰਧ ਮਾਰ ਡੋਲ੍ਹ ਦਿਤੀ ਤੇ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਥਾ ਚੁਪ ਕਰ ਉਥੇ ਹੀ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਖਾਣਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇ ਚਾਰ ਮੁਕੇ, ਭੰਡੇ ਭੀ ਮਾਰੇ, ਪਰ ਇਹ ਉਕਾ ਹੀ ਨਾ ਕੁਸਕਿਆ। ਤੇ ਸੇਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਮਾਮਲਾ ਸਾਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਕੱਲ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਾ ਸੀ। ਜੋ ਕੁਸੀਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਡਰੇਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਹਿ। ਜੇ ਇਹ ਮੁੰਡੇ ਕੁਝ ਬਣ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁਣ ਤੇ ਆਪੇ ਜਿਹਾ ਨਾਲ ਸਾਭ ਨਾਤੇ ਕਰ, ਭਜਨ ਬਾਟੀ ਇਸਨਾਨ, ਸੇਵਾ ਭੇਰੇ ਆਏ ਦੀ ਕਰਨ ਤੇ ਦਰਦਭੰਦ ਹੈ ਰਹਿਣ ਜਾ ਸੇਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਜੋ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਸੀ ਠੀਕ ਸੀ। ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਸੇ ਠੀਕ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਅਗੇ ਭੀ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਦਿਨ ਸੁਣ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਉਹ ਮੁੰਡੇ ਸਿਖ ਸਜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਆਪ ਜਿਹਾ ਨਾਲ ਸਾਭ ਨਾਤੇ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਭਜਨ ਬਾਟੀ ਦੀ ਤੇ ਅਲਾਦਾਸੇ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਾਲੀ ਰਖਦੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਸੀ। ਪਰ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਇਹ "ਸ੍ਰਿਸਟ ਸਭ ਇਕ ਵਰਨ ਹੋਈ ਧਰਮ ਕੀ ਭਤਿ ਨਹੀਂ।" ਹੋਈ ਜਾਵੇ ਪਰ ਹਾਲਾ ਅਜੇ ਇਸ ਦੇ ਹੋਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਭੇਰ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਰਨ ਕੀਤਾ, ਅਸੀਂ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਮਾਰੇ ਕੁਝਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਭੀ ਕਰਦੇ ਤੇ ਪੰਥਕ ਕਮਾ ਵਿਚ ਅਗੇ ਹੋ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਦੇ। ਪਰ ਜੋ ਕੁਸੰਗਤ ਕਰਦੇ, ਇਹ ਕਸੂਰ ਖ਼ੁਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸਿਧਾਂਤ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੇਤ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਜਰਾਵਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਸੰਦ ਕਿਹੇ ਨੇ, ਸਵੇਰੇ ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੇ ਨੰਗਰ ਹੀ ਲੰਗਰ ਆ ਕਰਾਂਗੇ, ਕੁਸੀਂ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਨੰਗਰ ਜਾਓ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭੰਗ ਬਾਦ ਅਰਦਾਸਾ, ਨਿਤਨੇਮ ਆਪਣੇ ਦਾ ਕਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕ, ਭਿਖੀਆਂ ਵਾਲਿਉਂ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਭੰਡੇ ਤੇ ਕੱਕਿਆਂ ਦੇ ਭੰਡੇ ਚਰਨ ਪਾ, ਦਰਸਨ ਦੇ ਕਾਰ ਤੇ ਮੁਰੀਦਕਿਆਂ ਵਿਚ ਦੀ ਚੂਹੜਕਾਏ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਇਕ ਮਾਈ ਮੁਰੀਦਕਿਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸਾਧ ਤੋਂ ਸੁਣ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਜ ਇਸ ਰਾਹ ਲੰਘਣਗੇ, ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੱਥ ਜੋੜ ਖੜੀ ਹੋ ਮਾਲਾ ਵੜੀ ਭਜਨ ਕਰਦੀ, ਉਡੀਕਦੀ ਦੇਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਕਾਰ ਖਲ੍ਹਾਰੀ। ਤਾਂ ਮਾਈ ਅਗੇ ਹੋ ਚਰਨੀ ਲਗੀ ਤੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਘੋਲੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹਾਂ ਤਾਂ ਹੈ ਆਏ ਹੋ,

ਮੈਂ ਕਰੀਬਣੀ ਦੇ ਘਰ ਭੀ ਮਿਹਰ ਕਰ ਚਰਨ ਪਾਉਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖਾਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਤੇ ਮਾਈ ਦੀ ਰਸਨਾ ਹਲਦੀ ਦੇਖ ਪੁਛਿਆ, ਮਾਈ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਨਕਰਾਂ ਕਿਹੜੇ ਬਿਰਧ ਸਾਧ ਦੇ ਟੱਬਰ ਵਿਚ ਹੋ ? ਤੈ ਆਪ ਦਾ ਕੀ ਨਾਮ ਹੈ ? ਅਸਾਂ ਅਜ ਚੁਹੜਕਾਣੇ ਬੈਠਾ ਚਿਰ ਅਟਕ ਖੁਸਰੀ ਜਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣਾ ਹੈ ਜੇ ਕਦੀ ਸਮਾਂ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਵੇਰ ਆਪ ਦੇ ਘਰ ਭੀ ਆਵਾਂਗੇ।

ਮਾਈ ਨੌਥ ਜੋਤ ਦਸਿਆ, ਸਚਿਆ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਮੈਂ ਦਾਦੇ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੱਤਰੀ, ਬਾਪੁ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧੀ ਹਿੰਦੂ ਚੱਕਾਂ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਦੋ ਭਰਾ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਚਾਣ ਹੋਰ ਭੈਣਾਂ ਸੀ, ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਬਰਮ ਕੌਰ ਦੇ। ਮੈਂ ਵਿਧਵਾ ਹਾਂ ਤੇ ਪੁਰੂ ਮੇਰੇ ਦੋ ਹਨ, ਪਰ ਅਜੇ ਜਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਮਰਲੇ ਤੇ ਹਛੇ ਹਨ ਪਰ ਅਜੇ ਆਖਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਮਸਾਂ ਫੁਜਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ, ਤੇਰੀਆ ਭੈਣਾਂ ਕਿਥੇ ਸੀ ਜਾਂ ਹਨ। ਉਸ ਮਾਈ ਦਸਿਆ, ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਇਕ ਵਰਨੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਸਚੇ ਸੌਦਿਉਂ ਬੱਚ ਛੇਦ ਤੇ ਮਾਛੇ ਸੀ। ਇਕ ਸਹਾਰਨ ਚਠਿਆ ਦੇ ਤੇ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਚੱਕਾਂ ਤਿੰਨ ਕੰਠ ਤੇ ਮੱਲੇਵਾਲੇ। ਪਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਟੱਬਰ ਸਹਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ। ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਲੋਕ ਕੂਕੇ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਭਰਦਿਆਂ ਕੂਕੇ ਨਹੀਂ ਭਰਦੀ। ਮਤ ਕੋਈ ਸਰੀਕ ਮਾਰ ਹੀ ਨਾ ਦੇਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਏਧਰ ਚੁਹੜਕਾਣਾ ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਕਰ ਅਕਾਲੀਆ ਦਾ ਬੜਾ ਰੋਹ ਦੇ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਕੂਕਿਆਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਭੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ, ਮਾਈ ਜੀ ਤੁਹਾਡਾ ਭਤੀਜਾ ਭੀ ਕੋਈ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੋਕ ਕੂਕੇ ਕਿਉਂ ਆਖਦੇ ਹਨ ? ਤਾਂ ਮਾਈ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਮੇਰਾ ਇਕ ਭਰਜੀਆ ਦੇ ਤਰਨ ਸਿੰਘ। ਜੀਵੇ ਜੁਗਾ ਤਾਈਂ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਵਾਗੂੰ ਸਧ ਰਖਦੇ ਤੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਮੋਲਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ। ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਭੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਂ ਵਰਨੀ ਮੱਲੇ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸੰਸ ਨਾਮਧਾਰਨ ਹਰ ਕੋਰ ਅਰਜ ਥੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿਧਵਾ ਕਰੀਬਣੀ ਦੇ ਪੰਜ ਪੁਰੂ ਹਨ ਕੋਈ ਇਕ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਕ ਦੇਵੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਕੋਈ ਸਿਖ ਇਹ ਉਪਕਾਰ ਕਰੇ। ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਬਾਪੂ ਉਠ ਸਤਿਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਚੱਕ ਹੀ ਜਾ ਵਾਢੀਆਂ ਬਰਨ ਲਏ। ਏਧਲ ਤਦੋਂ ਆਖਾਈ ਘਟ ਸੀ। ਬਾਪੂ ਨੇ ਦਾਣੇ ਦੇ ਵਾਪਸ ਥੀਤੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਅਨਦ ਪਿਛੋਂ ਆ ਕੇ ਬੈਠੇ ਭੀ ਛੱਤ ਕੇ ਦੇ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਮਸਾਂ ਕਛਹਿਰੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੀ ਗੀਤ ਰਖੀ ਹੋਈ ਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ, ਤੇਰੀ ਭੈਣ ਮਾਛੇ ਵਾਲੀ ਕੌਲ ਕੋਈ ਅਰੰਭਾ ਸਿੰਘ ਭੀ ਕੂਕਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਮਾਈ ਕਿਹਾ, ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਮੇਰੇ ਚਰਨ ਪਾਉ, ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਕੌਲ ਦਸਾਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਜਿਵੇਂ ਦਸੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮਾਈ ਵੇਰ ਮਤੇ ਇਹ ਰਸ ਨਾ ਬਣੇ। ਤੂੰ ਹੁਣੇ ਉਸ ਸਾਧ ਅਰੰਭੇ ਦੀ ਕੌਲ ਸੁਣਾ। ਤਾਂ ਮਾਈ ਕਿਹਾ, ਉਸ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਅਰੰਭੇ ਸਾਧ ਜੇ ਹਿੰਦੂ ਚੱਕੇ ਆ ਹਟੀ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਰਾਤ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਸੁਣ ਬਾਲਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ। ਸਵੇਰ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਗਰਮੁਲੇ ਵਾਲੇ ਕਿੱਕਰ ਨਾਲ ਬੋਧਾ ਸੀ ਤੇ ਭੈਣ ਮੇਰੀ ਈਸਰ ਕੋਰ ਤੇ ਭਾਈਏ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤਰਾਂ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ, ਫੈਜਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜਾ ਵੁਭਾਇਆ ਤੇ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਬਦ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੜੇ ਪਿਆਰੇ ਸੁਣਾ ਨਾਲ ਸਭ ਕੱਲਾਂ ਉਸ ਮਾਈ ਦੀਆਂ ਸੁਣ

ਕਿਹਾ, ਮਾਈ ਜੀ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਬਰਾ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ, ਜੇ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਗਿਆ ਸਾ ਤੇ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਂ ਭੀ ਦੋਰੇ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ ਚੱਕ ਕਿਆ। ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਮਾਂਢੇ ਇਕ ਸਿਖ ਅਰੰਭੇ ਨੂੰ ਮੁਲ ਸਿੰਘ ਬੋਧਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ ਉਹ ਕਿਥਾ ਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਹ ਪਤਾ ਲੈਣ ਲਈ ਰੋਰੇ ਤਾਂ ਸਭ ਛੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਨੇ, ਪੁਣ ਫੁਟੀ ਦਿਉ ਅੱਗੇ ਚੰਬਾ ਚਿਰ ਹੋ ਗਿਐ, ਕਹਿ ਕਾਰ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੰਡੀ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਬੁਧ ਸਿੰਘ ਬਜਾਜ ਦੀ ਹਟ ਤੇ ਜਾ ਕਾਰ ਤੋਂ ਉਤਰੇ। ਬੁਧ ਸਿੰਘ ਚਰਨੀ ਲਗਾ ਬੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, ਸਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੋ ਸਵੇਰ ਦਾ ਸੁਕਮਾਜ ਕਤਰੇ ਵਿਚ ਕਹੂੰ ਦਾ ਦੁਧ ਚੋ ਕਥੁਨਾ ਧਰਿਆ ਹੋਇਆ ਦੇ ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਕੋਰ ਕਲ ਬੈਠੀ ਮਾਲਾ ਵੰਰਦੀ ਤੇ ਉਡੀਕਦੀ ਏ। ਮੇਲ ਕੋਰ ਭੀ ਅਜ ਆਪ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਕੁਤੀਆ ਪਤ੍ਰਾਨ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਰਾਤ ਦਾ ਇਕ ਸਾਧ ਜਦੋਂ ਦਾ ਦਸ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਕੁਜਰੀ ਦੇਸ ਰਸਤੇ ਹੀ ਆਪ ਆਉਣਗੇ, ਸਾਨੂੰ ਤੇ ਤਦੋਂ ਦਾ ਚਾਅ ਹੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਠਿਹਾ ਏ। ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਮੇਲ ਕੋਰ ਦਾ ਬਰਾ ਬੁਧੇ ਅੱਗੇ ਭਾੜ ਕਰਦਾ ਤੇ ਪਤ੍ਰਾਏ, "ਮੈਂ ਭਲੀਆਂ ਬਰ ਰਹੀ ਸਾਥ ਰਾਮ ਘਰ ਆਵਟਗੇ ਮੇਰੇ।" ਇਹ ਕਹਿ ਬੁਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਗੇ ਲਗ ਪਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਚੁਬਾਏ ਤੇ ਜਾ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੇਗ ਅਮਲ ਪੁਲੰਘ ਤੇ ਜਾ ਵਿਡਾਇਆ।

ਸਾਹਬ ਕੋਰ ਦੂਰੋਂ ਦਰਸਨ ਕਰ ਉਠ ਚਰਨੀ ਲਗੀ ਤੇ ਮੇਲ ਕੋਰ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੁਧਾਰੇ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਚਾਈਂ ਚਾਈਂ ਬਾਢਾਰ 'ਚ ਹੀ ਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧਾ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਗੇ। ਇਸ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਣੂਜੇ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਗਾ ਵਾਲੀ ਚਿ ਕੁਜਰਾਵਾਲਾ ਦੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਬਾਦ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਕੋਟਲੀ ਬਾਢੇ ਵਕੀਰ ਚੰਦ ਦੀ ਚਿ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਡੇਰਾ ਵੈਟ ਕੈਲ ਆ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਤੇ ਮੇਲ ਕੋਰ ਸੇਤ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਰਨੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਭਜਨ ਪੁਛ ਐਸੀ ਸੁਧ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੀ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰਨਾ, ਰੋਸ ਰਖਣਾ ਭੁਲ ਗਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਹਬ ਕੋਰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਗਲੇਂ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੀਂਚ ਜੋੜ ਬਲਾ ਮਨਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਰਲ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਲ ਕੋਰ ੧੫) ਰੂਪੇ ਲੈ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਮੰਡੀ ਹੀ ਬੀਬੀਆ ਪਤ੍ਰਾਈ। ਬੁਧ ਚਿਰ ਬਾਦ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਦਰਖਾਸਤ ਤੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਵਡਿਆਣਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਰਗੇਛੇ ਦਸਦੀ ਸੀ। ਮੇਲ ਕੋਰ ਨੂੰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਬਚਨ ਨਾ ਪਜੇ ਤੇ ਨਾ ਦਰਖਾਸਤ ਲਿਖੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਹੋਰਸ ਦੀ ਸਿਫਤ ਖੁਸ਼ਅਦ ਮੰਦੀ ਜਾਤੀ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਰੂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੋਣ ਕਰ, ਗਰੀਬ ਹਟਾ ਨਾ ਲਿਖਣਾ ਮੰਨਿਆ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਦ ਉਪਰਲੇ ਅਫਸਰ ਪੁਡਿਆ, ਤੂੰ ਅਰਜੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ? ਤਾਂ ਮੇਲ ਕੋਰ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੀ ਮਰਜੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣੀ, ਬੇੜ ਦਿਨਾਂ ਬਾਦ ਅਘੇ ਉਪਰੋਂ ਤਰੱਕੀ ਹੋ, ੬੧) ਰੂਪੇ ਤਨਖਾਹ ਹੋ ਗਈ। ਪੁਣ ਇਹ ਸੇਤ ਨਗਰ ਬੀਬੀਆ ਪਤ੍ਰਾਈ ਹੈ, ਕੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਜੈ ਵਿਦਿਆਲਾ ਹੈ ਤੇ ਨੂੰਹ ਪੋਤਰੇ ਨਾਲ ਸਬਰ ਸੇਤਖ 'ਚ ਰਹਿ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਸਾਹਬ ਕੋਰ ਭੀ ਸੇਤ ਨੱਕਰ ਤੇ ਕਦੀ ਸਰਸੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਪੁਤਰ ਕੋਲ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਉਂ ਕੁਜਰਾ ਨੂੰ ਕਾਰ ਤੇ ਚਲੇ ਤਾਂ ਸੇਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਜ ਕੀਤੀ। ਅਜ ਆਪ ਨੇ ਮਗੇਦਕੀਂ ਉਸ ਮਾਈ ਪਾਜੋਂ ਜੋ ਮਾਂਢੇ ਦੇ ਅਰੰਭੇ ਸਿਖ ਦੀ ਵਾਰਤਾ

ਬਣੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਤੇ ਵਾਲੀਆਂ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਭ ਸੋਚਦਿਆਂ ਮਾਥੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਗਿਆ, ਢੋਲਕ ਵਜਾਈ ਤਾਂ ਅਗੋਂ ਉਹ ਅਰੇਤਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਭਜ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਅਰਜ ਕਰ ਉਸ ਮਾਈ ਈਸਰ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਰਾਤ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਲਾਇਆ ਤੇ ਭਗ ਪਏ ਬਾਦ ਉਸ ਮਾਈ ਦੇ ਪਤੀ ਤੇ ਪੁਤਰਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਬੋਝੇ ਦਿਨ ਹੋਏ ਹਨ ਇਹ ਸੰਤ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਰਾਤ ਬਾਲਾਂ ਸਾਡਿਆ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ, 'ਤੂੰ ਆ ਮਿਲ ਭੈਣੀ ਵਾਲਿਆਂ ਮੈਂ ਦੇਖਾਂ ਦਰਸਨ ਤੇਰਾ।' 'ਮੁਰਲੀ ਵਜੀਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਭਗੋ', 'ਘਰ ਆਵੇਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦਸਾਂ ਸਾਹਿਬਾ ਦੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਥੀੜੀਆਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ।' 'ਸਚਖੰਡ ਨੂੰ ਪੋਤੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੇ, ਪਿਆਰਿਆ, ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਗ ਤਾਰਿਆ।' ਆਦਿ ਆਦਿ।)

ਭਾਮਲ ਸਿੰਘ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ, ਇਹ ਕੁਰਾ ਕਿਥੋਂ ਦਾ ਏ? ਕਿਸੇ ਦਸਿਆ, ਕਿਤੇ ਦਾ ਹੋਣੀ ਪਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਬ ਦਿਉ! ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਪਿੰਡ ਵਿਗਾੜ ਦੁਰਗਾ। ਲੋਕਾਂ ਕਿਹਾ, ਨਾ ਅਸੀਂ ਲਿਆਉਣ 'ਚ ਹਾਂ, ਨਾ ਕਵੀਏ, ਸਾਡਾ ਕੀ ਠੰਢੇ। ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਹੱਛਾ ਮੈਂ ਭਲਕੇ ਇਹਦਾ ਦਾਤੂ ਕਰਾਵਾਂ।)

ਸਿਵੇਰ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਇਹ ਸੰਤ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਅਰੇਤਾ ਭੀ ਗਏ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆਣ ਛੱਪਤ ਤੇ ਗਿਆ ਥੋਸ ਹਰੇ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿਛੇ ਸੁਟੇ ਸੀ ਤੇ ਗਲ ਮਾਲਾ ਸੀ, ਦੇਖ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਪੁਛਿਆ ਤੂੰ ਕੁਰਾ ਹੈ? ਤਾਂ ਉਸ ਕਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕੁਰਾ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਪੁਛਿਆ, ਤੁਹਾਡਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਤਾਂ ਉਸ ਕੁਝੇ ਰਿਹਾ, ਜਿਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੌਜ। ਤਾਂ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਜਾਂ ਅਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਤਾ ਦਸ ਜਾਂ ਕੁਰਪੁਟਾ ਛਡ ਦੇ। ਤਾਂ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇਹ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਬਦੇਸ਼ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਸਭਤ ਰੂਪ ਚਿਰ ਹਰ ਬਾ ਹਾਜਰ ਨਾਜਰ ਹਨ ਤੇ ਸਾਰੇ ਰਮੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਤਾਂ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸਾਹਵੇਂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾ ਆਖ। ਤਾਂ ਸਿਖ ਕਿਹਾ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਖਾਂ? ਆਖਾਂਗਾ। ਉਹ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ। ਤਾਂ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੋ ਤਿੰਨਾਂ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕਿੱਕਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿੱਕਰ ਮੁਥ ਪਾਣੀ ਪੁਆ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਦੱਸ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਹੱਛਾ ਜੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆ ਫੁਡਾਏਗਾ।)

(ਗੁਰੂ ਘਰ ਗਈ ਤੇ ਹੋਰ ਬਾਲਾਂ ਜਾਂ, ਉਸ ਬਾਬੇ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਹਿੰਦੂ ਚੰਕ ਵਾਲੇ ਦੀ ਧੀ ਨੂੰ ਦਸਿਆ, ਮਾਂ ਮਾਂ ਤੇਰੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਕਿੱਕਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਾ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਕਿੱਕਰ ਮੁਥ ਪਾਇਆ ਸੁ, ਭਿ ਬੋਝੇ ਲੜਨ ਸੁ। ਤਾਂ ਮਾਈ ਨੇ ਪੁਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਵੇ ਜਾਓ ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਮੇ ਨੂੰ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ-ਸਤ ਏ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿੱਕਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਾ ਹੈ। ਮਾਈ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁਤਰਾਂ ਸੇਟੇ ਕੁਰਾੜੀਆਂ ਫੜ ਲਈਆਂ ਤੇ ਜਾ ਰੱਸਾ ਵਢਿਆ। ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਧਕੇ ਮਾਰੇ ਤੇ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਭੀ ਕਵੀਆਂ। ਜਦ ਉਹ ਮਾਈ ਦੇ ਪੁਤਰ ਆਏ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸਿਖ ਕਿਹਾ, ਮੂਲ ਸਿੰਘਾ ਐਹ ਵਖ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰੀ ਗੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਏ। ਸਿਖ ਨੇ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਧਕੇ ਪੈਂਦੇ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ)

(ਤੋਂ ਵਭਾਇਆ ਤੇ ਮਾਈ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਇਹਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਏ ਤੇ ਮੇਰਾ ਵੀ ਕੋਈ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੀ ਫੁਰੂ ਕਰਤੈ ਕੀਤਾ ਏ। ਇਹ ਬਚਨ ਸਣਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਗਲਾ ਵੈਰਾਗ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿਖ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿਹੜੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਭਰੇ। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਉਹ ਖੋਲੇ ਕਿਥੇ ਗਏ। ਅਥੇ ਨਾਨਕਿਆਂ ਦੇ ਸਾਥੇ ਸਿਖ ਦੀ ਮਦਦ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਦਾਦਕਿਉਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।)

(ਇਹ ਭਾਈ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਇਤ ਸਿੰਘ ਚਮਾਰ ਦਾ ਕਤਵਦੀ ਸੀ ਤੇ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਢੰਗ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਦੋ ਤਿੰਨ ਪੁਸਤਕ ਭੀ ਲਿਖੇ ਸੀ। ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਸਮੇਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਚਾਟਤਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਤੇ ਚੈਲਦਾਗੀ ਲੈ ਵੇਦਗੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਪਏਰ ਵਲ ਟੁਰ ਗਿਆ ਸੀ।)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਜਰੀ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਭਰਿਆ ਤੇ ਬੈਠਾ ਫਿਰ ਸੀਏ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬਰਾਜ, ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਮਾਈ ਦਿਆਲਾ ਨੂੰ ਬਿਹਾਜੇ ਆਪ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਫੁਟੀ ਇਉਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਰਾਹੋਰ ਜਾ ਰਹੀਏ। ਇਕ ਤੇ ਹੋਲੇ ਬਿਸਲੀ ਥਾਲੇ ਦੇ ਲੰਗਰ, ਖੁਹੀ ਜਗਾ ਦੀ ਸਲਾਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਅਸਾ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਕਾਕਿਆ ਦੀ ਮਾਤਾ ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਕੁਝ ਬਿਲੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਲ ਭੀ ਸੁਰਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਚੀ ਤੇ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਭੀ ਕੁਝ ਫਰਜ਼ ਬਣਦੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਿੱਤ ਭਾਨ-ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਈ ਦਿਆਲਾ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸੱਤਾ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸਰਦੀ ਛੋਟਾ ਪਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਮਾਈ ਦਿਆਲਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਭਾਵੇਂ ਹੋਲੇ ਥਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਭੀ ਆਪ ਦਾ ਜਾਣਾ ਜਰੂਰੀ ਏ, ਪਰ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਥੇ ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਜਦ ਆਪ ਦੌਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਥੇਰੇ ਜਿਹੇ ਸੁਭਾ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪ ਦਾ ਦਰਸਨ ਹੋਇਆ ਰਾਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨਾਲ ਹਿਰ ਕਰਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਟਕਾਨ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

(ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਤ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਤੇ ਭਾਗਰੀ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਭਰਾਈਵਰ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਤ ਲਾਹੌਰ ਭਾਟੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬਾਬੇ ਹਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਆਏ ਰਹੇ ਤੇ ਸਿੱਤ ਮੰਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਜਥੇ ਚੂਹਰਕਾਟਿਉਂ ਗੱਡੀ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗਲੇ ਭਲਕੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੇ ਸੀ।)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫਿਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੋਂ ਰਾਤ ਅਰਥ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰੇ ਗਿਲਾ ਪੰਮਿਤਸਰ ਦੇ ਨੂੰ ਗਏ। ਉਹੀ ਦੁਪਤੀ ਤੇ ਅਧਿਕ ਹੋਈ। ਅਰਥ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪੰਮਿਤਸਰ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਕੁਝ ਤੇ ਜੀ ਘਟ ਆਉਂਦੀ। ਤੁਸੀਂ ਜਿਹੇ ਪ੍ਰਧਾਨਕਾ ਦੀ ਸਿਫਤੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਖੇਲੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਅਰ ਕੀਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਥ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਮਿਤਸਰ ਦੇਖ ਸਮੇਂ ਲਿਖੇ ਤੇ ਸੁਣਿਆ, ਕੁਝ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਵਜੋਂ ਦੇਵਾਂ ਇਕ ਜਾ ਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਤੇ ਨੂੰ ਕੀ ਜਾਹ। ਅਰਥ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਰਤ ਸੇਵਕ ਨਿਲੇ ਪਾਥੀ ਪਰਾਰ ਲਵਾਏ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਕੀ ਕਰੂਰ ਜਾਹ। ਇਹ ਅਰਥ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰੇ ਅਕਾਲੀ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਜਾਕੀਯਕ ਹੁਣ ਅਧਾਰ ਅਧਾਰੀਆਂ ਚਲੀ ਡਪਦੀ ਦਾ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਰਾਸਰ ਏ।

ਸੰਤ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬੇਬੇ ਦਿਆਲਾ, ਇਹ ਜੋੜੀ “ਏਕ ਜੋਤਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮੂਰਤੀ ਧਨ ਪਿਰੁ ਕਹੀਐ ਸਦਿ॥” ਕੁਰਬਾਨ ਦੇ ਵਰਤਨ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਆਪੋ ਵਿਚ ਨਾ ਗਿਲਾ ਕੀਤਾ, ਨਾ ਨਰਾਜ ਹੋਏ। ਉਮਰ ਸਾਰੀ ਸਧ ਰੱਖ ਨਿਭਾਹੀ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਕੁਰਮਤ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਰਹੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਚਲਕੀ ਵਜਾਏ, ਬੰਬੇ ਤੇ ਬੇਬੇ ਦਿਆਲਾ ਛੋਟੇ ਵਜਾਏ ਤੇ ਰਾਤ ਰੋਜ਼ ਮਿਲ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ। ਦਿਆਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਖੁਹੀ ਤੇ ਜਾ ਸਬਦ ਸੋਹਣੀ ਤੇ ਉਹੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੀ। “ਭਿੰਨੀ ਭੋਨਤੀਐ ਰਾਮਕਨਿ ਤਾਰੇ॥ ਜਾਗਹਿ ਸਤ ਜਨਾ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ॥” ਦਾਤੀ ਸਾਹਿਬ ਸੰਦੀਆ ਆਦਿ ਤਾਂ ਰਸ ਭਰੀ ਅਵਾਜ਼ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ। ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਸਭ ਅਰਾਧਦੇ। ਵਿਹਾਰੀ ਵਿਹਾਰੀ ਵਲ ਜੁਤਦੇ ਕਦੀ ਉਠ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਨਾਲੇ ਸਬਦ ਸੁਣਦੇ, ਨਾਲੇ ਰੱਬ ਰੱਖ ਕਰਦੇ। ਬੇਬੇ ਦਾ ਦਿਲ ਬੜਾ ਨਰਮ ਸੀ। ਕੁਤੇ ਨੂੰ ਭਿੜਕਿਆ ਤਾਂ ਨਾ ਸਹਿ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਜੇ ਕੋਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਖਦਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਬੋਲਾ ਜਾ ਵਰਤਾਵ ਕਰੇ, ਹਾਏ ਹਾਏ ਕਰ, ਭਾਲਜਾ ਘੁਟ ਪਵੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਖੁਰਾ ਨੂੰ ਜੀ ਕਰ ਬੁਲਾਏ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਵਲ ਕੁਝ ਸਾਧ ਘਲੇ ਹਨ। ਮੂੰਹ ਫਿਟਕਾਰਨਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮੰਦਾ ਜਾਣਦੇ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਭੀ ਬੰਬੇ ਪੇਟ ‘ਚ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਲੈ ਪਾਲਣ ਤਕ ਦੀ ਸਾਰ, ਬੜੀ ਸੁਧ ਤੇ ਮਿਠੀ ਬੋਲੀ, ਰਹਿਣੀ ਕਹਿਣੀ ਤੇ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਦੋਹੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨਰਮ ਮਤੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾ ਕਰਨ ਦੋਹੇ ਸੀ।

ਇਕ ਵੇਰ ਬੇਬੇ ਦਿਆਲਾ ਸੁਣੇ ਤੇ ਬਸਤ੍ਰ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਗੱਲੇ ਵਾਲਾ ਸੰਬਿਆ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਸੰਬੇ ਦੁਪਹਿਰ ਭਰ ਹਉਂਕਦੇ ਤੇ ਨਾ ਟੁਰਦੇ ਸੀ। ਬੰਬੇ ਕਪੜੇ ਨਾ ਪੈ ਸਕੀ ਤੇ ਅੱਗੇ ਹੋ ਜਾ ਕਿਹਾ, ਵੇ ਵੀਰਾ ਮੇਰੇ ਆਖੇ ਲਗ, ਆਖਾ ਨਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰ। ਦਸ ਗੇਰੇ ਪਾਸ ਤੁੜੀ ਹੈ। ਉਸ ਕਿਹਾ, ਕੁਤੀ ਤੇ ਹੈ। ਬੇਬੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਦਾਣੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਭਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਛਾਕੋ ਖੇਨ੍ਹ ਤੇ ਆਪ ਭੀ ਬਹੁ ਵੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਭਾਹ ਨਵਾਈ ਤੇ ਆਪ ਨਾਵੀ, ਮੈਂ ਦਾਣੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਬੇਬੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਦਾਣਿਆਂ ਦਾ ਦਾਬੜਾ ਭਰ ਲਿਆ ਤੇ ਨੂੰਹ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਕਾ ਕੇ ਛੋਤੀ ਸੁਣੇ ਤੇ ਜਲ ਕੁਝ ਅਚਾਰ ਸਟੇ ਲਿਆ। ਦਾਣੇ ਉਸ ਗਭ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦਿਓ ਤੇ ਉਸ ਕੁਤਾਵਾ ਕੀਤਾ, ਪ੍ਰਸਾਦ ਭਾਕਿਆ ਤੇ ਬੇਬੇ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਬੀਬੇ ਵੀਰ, ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਕਹਿਣਾ ਮੰਨ, ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਸੁਆ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੱਚੀ ਮਸਤੀ ਦੀ ਜਾਖੀ ਮੈਂ ਪਿਛੇ ਲਿਖ ਆਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਜੰਜੂਣ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟ ਦੇ ਘਰ ਪਾਠ ਕਰਨ ਗਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਮੁਰਦੇ ਦਬੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਮੰਨਿਆ, ਤੇ ਅੱਗੇ ਨੇਮ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਐਂਤੀ ਵਲ ਨਾ ਕਰਾਭੇ। ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਐਸੇ ਸੁਧ ਤੇ ਪੱਕੇ ਸੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ, ਆਦਰ ਮਿਲਦਾ ਤੇ ਸਭ ਮੰਨਦੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਾਰੀਗਰ, ਤਿਥੇ ਤੇ ਸੁਚੱਜੇ ਸੀ।

“ਬੇਬੇ ਦਿਆਲਾ ਦਾ ਦੋਨਾ ਨਗਰ ਸੁਰਾ ਸੀ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਰੋਜ਼ ਵਿਚ ਉਪਤੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਬੇਬੇ ਦੇ ਚੰਗੇ ਸੰਨੇ ਵੇ ਕਲੇ ਸੀ। ਇਹ ਤੇ ਕਤਾ ਭਰਿਆ, ਬੇਬੇ ਦੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਜਿਹ ਵੇਰ ਗਿਆ, ਪਰ ਕੁਝ ਮਾਰ ਚੰਗੇ ਨੂੰ ਕੁਝੇ ਦੋਸਤ ਤੇ ਉਤਾਰ ਚਿਤਾ। ਮਰ ਸੰਤ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਗੇ ਕੀ ਕਰਕੁਰ ਤਕ ਸੁਰ ਰੋਸਨ।

ਸੰਤ ਜੀ ਇਕ ਵੇਰ ਵਡਾਲੇ ਸੇਰ ਖਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਦਾ ਠੇਕਾ ਲੈ ਕੇਮ ਤੇ ਲਗੇ। ਅਚਾਨਕ ਨੌਰੇ ਵਰਨੀ ਮੇਲਾ ਸੀ ਤੇ ਉਪਰਲੇ ਠੇਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਫਸਰ ਆ ਕਿਹਾ, ਤੁਸਾਂ ਕੰਮ ਛੋੜੀ ਕਰ ਵਿਖਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਪਰਲੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਮੇਰੇ ਭੀ ਉਪਰਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੇ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਮੇਲਾ ਵੇਖ ਕੇ ਫਰ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਕਿਹਾ, ਤੇਰਾ ਹਰਜ ਹਵਗਾ ਤੇ ਮੇਰੀ ਹੱਤਕ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਅੰਦਲ ਤੇ ਮੇਰਾ ਹਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੇ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਪਿਆ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਤੇਰੀ ਹੱਤਕ ਹੁੰਦੀ ਦੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਭੀ ਹੁੰਦੀ ਦੇ। ਸੰਤ ਦਾ ਮੋਲ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਲੋਭ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸ ਵੱਖਿਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਦਿਹਾੜੀ ਅਫਸਰੀ ਆਪਣਾ ਪਲਟਾ ਲੈ ਵਰਨੀ ਜਾ ਲੱਧ ਤੇ ਦਾਲੇ ਦੇ ਢੁੱਭ ਪੁਟੇ ਤੇ ਮੇਲਾ ਮੁਕਟ ਵਾਦ ਕਾਏ।

ਉਸ ਠੇਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਬਦੀਆਂ ਬਾਗੀਕਰਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਸਭ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ। ਅਸਾਂ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲਿਆ ਕੰਮ ਤੇਰੇ ਕਰੇ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ। ਉਪਰੋਂ ਅਫਸਰ ਆਏ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ? ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੇ ਸਭ ਕੱਲ ਆਪਣੀ ਤੇ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੋਈ ਸੁਣਾਈ। ਤਾਂ ਉਸ ਕਿਹਾ, ਐਸੇ ਚੰਗੇ ਦੀ ਪਾਠੇ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਹੱਤਕ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਹਰਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਫੱਭ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਲੱਭ ਨਾਠੇ ਚੰਗਾ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।

ਇਕ ਮੇਲਵੀ ਸੰਭਾਲੇ ਦਾ ਲੱਭਾ ਨੂੰ ਭਰਾਦਾ ਤੇ ਅੰਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਭੂਤਨੈ ਵਸ ਕੀਤੀ ਹੋਏ ਨੇ। ਸੰਤ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸਭ ਖਸਮੇਂ ਵਲੋਂ ਭਰਮ ਦੀਆਂ ਮਾਰਾਂ ਖਾਏ ਹਨ। ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਤੇ ਭੂਤਾ ਦਾ ਚਲ ਪਾਏ। 'ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਹਿਬ ਭਾਵਾ ਹੋਇ। ਰਿਸਨੇ ਮਾਰਿ ਨ ਸਾਕੈ ਕੋਇ॥' ਕੁਰਵਾਕ ਸਚਾ ਹੈ। ਮੇਲਵੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੇ ਭੂਤਨੇ ਭਰਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਤ ਜੀ ਇਸਨਾਨ ਕਰ, ਮਾਣਾ ਵਭ, ਚੋਕਤਾ ਲਾ, ਮੰਜੇ ਰੇ ਫੈਨ ਕਾਏ। ਮੇਲਾ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਸੰਤਾ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਮੇਲਵੀ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਰਜਨ ਬਾਟੀ ਹੋਣ ਤੇ ਸਾਹਾ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕੁਸੀਂ ਚਾ ਬਦਲੋ। ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਭਾਵੇਂ ਮਝੀਆਂ ਵਿਚ ਲੈ ਚਲ। ਹੋਰ ਲੋਕ, ਮੇਲਾ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਮਝੀਆਂ ਵਿਚ ਕਾਏ। ਮੇਲਾ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹੇ ਤੇ ਭੂਕਾ ਮਾਰੇ। ਭੂਤ ਕਹਿਣ, ਸਾਨੂੰ ਸੇਕ ਲਗਦਾ ਹੈ ਸੰਤ ਜੀ ਵਲ ਹੋਇਆ। ਮੇਲਾ ਕਹੇ, ਮੇਰੀ ਹਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰੋ ਤੇ ਵਭੋ। ਆਖਰ ਭੂਤਾ ਅੰਕ ਮੇਲਾ ਨੂੰ ਹੀ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਨੇੜੇ ਪਏ ਇਕ ਕੁਰੰਗ ਵਿਚ ਝੁੰਨ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਮੇਲਾ ਭੂਤ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾਇਆ ਤੇ ਸੰਤਾ ਮੇਲਾ ਨੂੰ ਜਾ ਛੁਡਾਇਆ। ਮੇਲਾ ਉਸ ਮਾਰ ਤੋਂ ਭਰਦੇ ਮਾਰੇ ਅੱਗੇ ਕੰਨ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਐਸੀ ਹਰਕਤ ਕਾਏ ਨਾ ਕਰਾਉਂਦਾ।

(ਸੰਤ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪੁਰਖ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਪੇਟ 'ਚ ਸੀ ਤੇ ਦਿਆਲਾ ਘੋੜੀ ਤੇ ਬਦੋਕੇ ਕੰਨ ਜਾਇਆ ਮੇਲੇ ਵਰਨਾ ਨੂੰ ਆਡ ਤੇ ਡਿਗੀ ਸੀ। ਇਹ ਜਦ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਉਹੋ ਪੁਰਖ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਹੋਇਆ ਉਸੇ ਥਾਉਂ ਲੰਘਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ ਬੇਬੇ ਜੀ ਕੁਸੀਂ ਤੇ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਦੇਬੇ ਡਿਗੇ ਸਾਂ। ਬਬ ਸੋਚਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ, ਠੀਕ ਹੈ। ਜੇ ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਬੇਬੇ ਦਿਆਲਾ ਇਹ ਬਚਨ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਤੂੰ ਆਖਦੀ ਹੈਂ ਭੂਤ ਸਾਨੂੰ ਸਾਧ ਹੀ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਤੇਰਾ ਕਹਿਣਾ ਸੱਚਾ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਤੇ ਅਰਜਨ ਦੇ ਪੁਰਖ ਅਭਮਨੂੰ ਦੀ ਬਾਬਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ 'ਚ ਸਾਖੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸੱਚ ਹੀ ਹਨ। ਇਹ ਏਪਰੀ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁਰਖ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਨਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ)

ਚੜ੍ਹ ਲਏ ਸੀ ਤੇ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਿਸਾਰ ਜਾਂ ਫਤਿਹਾਬਾਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਐਸੇ ਸਾਧੂ ਹਨ। ਸਿਖ ਘਰ ਆਏ ਦੀ ਜਲ, ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਮੁਨੀ ਚਾਪੀ ਤੀ ਰਲਾ ਕਰ ਚੜ੍ਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਂਤ ਚਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਤ ਨਕਰ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅੱਧਾ ਮੁਹੱਬਾ ਦਮੀਨ ਭੀ ਚੋਗੀ ਵਾਹੀ ਜੇਕ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਬਦ ਦੇ ਬੜੇ ਹੀ ਰਸੀਏ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਧਰਮਸਾਲੇ ਦਰਸਨ ਦੇ, ਪ੍ਰਸਾਦ ਫੁਕ ਬਜਾਰੋਂ ਕਝ ਫਲ ਲੈ ਸ੍ਰੀ ਗੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਬੜੇ ਦਿਨ ਰਹਿੰਦੇ ਦਰਸਨ ਦਿਓ।

ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨੀ ਮੰਦਰ ਅੰਦਰਲੇ 'ਚ ਜਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਮਾਤਾ ਰੂਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਚਰਨੀ ਲਛੇ ਤੇ ਚਰਨੀ ਦੀ ਧੂਤ ਮੁਖ ਮਸਰਕ ਤੇ ਲਾਈ। ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਦੋਨੋਂ ਸਾਹਬਜ਼ਾਦੇ ਲਿਆ ਚਰਨੀ ਲਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰੂਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦਾ ਚਹਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ। ਤੇ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੀ ਤੇ ਸਲਾਹ ਹੈ ਕਲ ਹੀ ਸਿਖ ਭੋਜ, ਅੱਥੇ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਰੋਂ ਮੱਥਾ ਲਵੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਬਾਕਿ ਵਿਚ ਛੋਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰਖਾਉ ਤੇ ਕਾਕੇ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਦੁਧ ਨ ਪੀਣ ਦਿਉ।

ਜੱਤਾ ਉਤਾਰ ਵਡੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਲੱਭ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੱਥੀ ਕੱਢੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਰਾਮਸਰ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ।

ਅਗਲੇ ਭਲਕ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਰ ਗਿਆ ਤੇ ਮਾਤਾ ਰੂਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਨੂੰ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਥੇ ਜੀ ਹੀ ਪ੍ਰਤ੍ਰ ਪੀਆ ਤੇ ਸਿਖ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ) ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਲੈ ਆਇਆ ਗੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਮਾਂ ਪੀ ਦਾ ਛੋਰਾ ਬਾਕਿ ਵਿਚ ਗੋਤਾ ਤੇ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬਕਰੀ ਦੇ ਦੁਧ ਤੇ ਕੀਤਾ, ਕਦੇ ਗਊ ਦਾ ਦੁਧ ਪਿਆਏ, ਸਿਖ ਕੁਝ ਵਾਈ ਘਟਾਣ ਤੇ ਹੋਲਾ ਬਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਾ ਕਾਫ਼।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਬਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਆਏ ਫਲ ਵੰਡਦੇ ਸੱਦ ਸੱਦ ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ, ਸਭ ਭੋਰੀ ਘੰਤਿਆ, ਬੈਲਾ, ਗਊਆਂ ਮੱਥਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਤੇ ਚਰਨੀ ਪਾਠ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਲਗਦੇ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕੀਤੀ, ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ, ਸੁਖ ਲੱਭ ਪੁਛੀ। ਰਾਤ ਰਹੇ ਸਵੇਰੇ ਮਾਤਾ ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਭੀ ਆਏ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧਰਮ ਮਾਤਾ ਜਾਣ, ਹੱਥ ਲਾ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਕਹੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਭਾਵੇਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਰੂਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਕਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਪੀ ਤੇ ਮਾਂ ਦਾ ਜੇ ਜਹਾਨ ਤੇ ਸਾਕ ਸਨੇਹ ਹੁੰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰਸ ਬਿਸੇ ਨਾਲ ਅੰਦਰੋਂ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਹੋਰ ਰੋਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਨਾਲੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਰੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਹਰ ਆਏ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਭੀ ਆਮ ਖਿਆਲ ਰਹਿੰਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਬਾਕਿ ਵਿਚ ਇਕਾਤ ਦੋਵੇਂ ਰਵੇ ਤੇ ਫਜ਼ਨ ਬਾਣੀ, ਓ-ਫਿਕਰੀ, ਅਰਾਮ ਦਾ ਸੁਭਾ ਰੂਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਕੋਲ ਰਖਣਾ। ਜੇ ਹੋਰ ਭੀ ਆਏ ਜਾਵੇ ਉਹ ਭੀ ਕੋਲ ਭੋਲਕਾਂ ਬਚਨ ਨ ਕਰੇ, ਸਭ ਪੱਕੀ ਕਰ ਬੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਇਨ ਕਾਰ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਬਿਜਲੀਵਾਲ ਰਾਤ ਆਏ ਬਿਰਾਜੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਜਲੀਵਾਲ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁਤਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਨਾਲ ਲੈ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਲੰਗਰ, ਦੋਵਾਨ ਜਲ ਜੇਕ ਬਣਦੀ ਦੇਖੀ। ਸੇਵਕਾਂ ਦਰਸਨ ਕਰ

ਜੇਕਰੇ ਕਜਾਏ ਤੇ ਆਏ ਚਰਨੀ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ, ਤੁਸੀਂ ਅਉ-ਭਗਤ ਤੇ ਐਸੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਸੰਤੀਵਾਨ ਸਿਖ ਬਣਾਏ ਕਿ ਆਏ ਦਾ ਖਰੇਕਾ ਆਦਰ ਨਾਲ ਅੱਪਾ ਲੱਭ ਜਾਵੇ। ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣਾ ਮੈਂ ਅਚਮਾ ਡਿਠਾ ਹੈ, ਬਿਨ ਖਾਧੇ ਹੀ ਆਦਰ, ਖਾਧੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਆਦ ਆਏ ਨੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿ ਦਿਹ ਭੀ ਕਿਹਾ, ਭਾਰਾ ਤੇ ਸਾਰਾ ਜੰਤ ਦਿਹ ਹੀ ਹੈ, ਲਗਦੀ ਵਾਹੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਾ ਦੁਖੇ। ਭੁੱਖਾ ਹੈ ਕੰਟੀ ਭਾਵੇਂ ਚਲਾ ਜਾਏ, ਪਰ ਦੁੱਖਾ ਨਾ ਜਾਵੇ ਦਿਹ ਅਸਲ ਹੱਲਾ ਹੈ, ਕਹਿ ਬਿਦਾ ਹੋਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਤੇ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਤੇ, ਕਿਤੇ ਹੋਲ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ, ਘੋੜਿਆਂ ਰੇਸਾਂ ਜੰਗ ਰਖਿਆਂ ਵਾਲੇ ਥਾਈਂ ਹੋਲੀਉਂ ਪਹਿਲਾਂ (ਲਾਚੈਰ ਦਿਲੀ, ਮੇਰਨ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਲਖਨਊ ਬੰਬਈ ਕਲਕੱਤੇ) ਦਰਸਨ ਦੇਂਦੇ, ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸਵਾਰ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ, ਮਾਇਆ ਤੇ ਸੁਮੱਤ ਦੇਂਦੇ ਕਿ ਪਹਿਲੋਂ ਕਿਸੇ ਤੇ ਵਾਧਾ ਕਰੋ ਨਾ, ਤੇ ਅਨਿਆਂ ਜਰੋ ਨਾ। ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮੁਥਾਂਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀ ਮਰ ਵਾਧੇਂ ਸਾਣਾ ਪਵੇ, ਪਰ ਦੀਮਾਨਦਾਰੀ, ਅਣਖ ਤੇ ਆਣ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ। ਚੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਨਾ ਆਏ ਤੇ ਬਿਸਤੀਵਾਲ ਹੀ ਹੋਲੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ।

ਹੋਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਭ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਵਲ ਵੇਰਾ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬੰਬਈਉਂ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਖੁਦਰਾਵਾ ਵਾਲੇ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਲਫ਼ਾਫ਼ਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜਿਸ ਦੇ ਅਸਤਬਲਾਂ 'ਚ ਘੋੜੇ ਹਨ, ਉਹ ਤੇਰੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਘੋੜੇ ਪੰਜਾਂ ਅਸਤਬਲਾਂ 'ਚ ਸੀ ਤੇ ਪ) ਕੁਝ ਹੋਰ ਦਾ ਕਰਾਇਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਸਕੂ ਬਦਲ ਲਵੋ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਆ ਚਰਨੀ ਲਗਾ ਤੇ ਅਜ ਕੀਤੀ ਆਪ ਦੇ ਸਭ ਰੇਸਾਂ ਦੇ ਸੁਤੀਨ ਵਾਰਫ ਹਨ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਏ ਰਹੋ, ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ। ਆਪ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਪਰ ਸਿਖ ਮੈਨੂੰ ਕਰਤਾ ਨਾ ਬੋਲਣ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਪੂਰਾ ਹੀ ਕਰਾਇਆ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਅਸਾ ਕਿਸੇ ਤੇ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਫੇਰ ਕਦੇ ਆਉਣਗੇ।

ਬਿਜਲੀਵਾਲ ਚਿਲਾ ਕੁਰਦਾਜਪੁਰ ਦੇ ਹੋਲੇ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਸਭ ਸਬਦੀ, ਨਾਰੀ, ਕੁਟੀ, ਵਿਦਵਾਨਾ, ਸੰਤਾਂ, ਸੁਬਿਆਂ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਲਿਮ ਜੀ ਤੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਤਿੰਨੇ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਰਿਹਾ ਜਥੇਦਾਰ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਵੇਲੇ ਦੀ ਵੰਡ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਰਹੇ। ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵਰਤਦੀਆਂ, ਕੁਰ ਮਾਰਕ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸਹੀ ਤੋਲਾਂ ਦੀ ਬੋਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ। ਜਿਹਾ ਕਿ ਕਹਿੰਦੇ, ਅੰਦਰੋਂ ਲਗੀ ਰੋਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਓਪਰੀ ਦੇ ਰੋਣ ਦਾ ਅਵਾਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਲਦਾ।

ਥਾਈਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲੇ ਸੁਰਾਂ ਲਾਏ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸਬਦ ਦੀ ਰਸ ਵਿਚ ਪੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਰੂਝ, ਮੁੜਦੇ ਮੁੜਦੇ ਭੀ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਸੇ ਰੋਂ ਵਲ ਲਾ ਦੇਂਦੇ, ਜਿਧਰ ਟੁਰੇ ਹੋਣ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸੁਆਦਲਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ। ਅਲਿਮ ਜੀ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਪੰਥਕ ਮਸਲਿਆਂ, ਸੋਕਿਆਂ ਦੀ ਨਿਵਰਤੀ, ਮਸਤ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਨਿਰਨੇ ਤੇ ਸੰਤੀ ਦੇ ਨਿਰਨੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ। "ਨਾਥੂ ਰੇ ਮਨ ਕੁਰ ਕੈ ਆਭੀ॥" ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦਾ ਬਚਨ। ਜੇ ਕੂਠਾ ਭੜਬੁ ਪਾਉਗਾ, ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੁਹੀਂ ਜਹਾਨੀ ਬਾਲਾ ਹੋਊਗਾ।" ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਕੀਤਾ।

ਪ੍ਰਸੰਨ ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਮਿਰਜ਼ਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਾਲੇ ਦੀਵਾਨ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਖੜੇ ਬੈਠਿਆ ਤੇ ਕਹੇ, ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਏ ਹਨ, ਮੱਥੇ ਮਲੀਨੇ ਦੀ ਗਸਟ ਦੇ ਸਲੇਜ਼ ਸੁਟਾਏ, ਕਹੇ ਕੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਿਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜਾ ਚਾਤਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਹੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਝਟਕਾਏ ਬਕਰੇ ਪਰਦੇ 'ਚ। ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਹੀ ਫਲ ਤੇ ਚਾਤਰੀ ਤੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੇਖ ਲਵੋ, ਆਹ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਲਿਖਿਆ।

ਕਮਲ ਸ਼ਕਤੀ ਜਦਾਬ

ਸੰਤ ਰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੇ ਵਾਲੀਏ ਆਏ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਤ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਸੁਕਾਰ ਮਨਾਇਆ ਤੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪੁਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਨਾਤੇ ਅਗੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ। ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਦ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ। ਦਾਸਮ ਜੀ ਜੋ ਆਪ ਖੁਦ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਰਦ ਬਾਇਦ ਬਦਲ ਸੁਖਨ ਕਰ। ਨ ਸਿਕਮੇ ਇਕਰ ਦਰ ਦਿਹਾਨ ਇਕਰ। "ਅਰਥਾਤ—ਜੋ ਮਰਦ ਭੀ ਦੁਬਾਨ ਦਾ ਸੱਚਾ ਹੋਏ, ਉਸ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਤੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਹੋਰ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਹੋਦਾ। ਤਾਂ ਉਹ ਐਸਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਸਰੋ-ਮੇਦਾਨ ਸਿਰ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਕਟੇ ਤੇ ਜੋ ਸੋਧ, ਜਿਸ ਸੋਧ ਤੇ ਚਾਹਿਆ, ਨਾ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਜਵਾਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਕਾ, ਸਿੰਘ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਉਸ ਮਿਰਜ਼ਈ ਕਿਹਾ, ਇਤਿਹਾਸ ਬੁਨਾ ਜੋ ਮੰਨਕ ਤਾਂ ਸੱਚ ਕਿਥੋਂ ਲਭੇਗੇ।

ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਇਤਿਹਾਸ 'ਚ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਬੁਧੀ ਦਾ ਭਾਵ ਹੁੰਦਾ। ਕੁਰਬਾਣੀ 'ਚ ਨਿਰੋਲ ਸੱਚਾ ਧਰਮ ਹੈ ਤੇ ਸਾਖਿਆਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੱਚਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ 'ਚ ਤਾਂ ਕੁਰੂ ਅੰਗਿਦ ਦੇ ਲੰਕਰ 'ਚ ਮਾਸ ਬਣਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਕੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ "ਨਿਤ ਰਸੀਈ ਤੇਰੀਐ ਘਿਉ ਮੇਦਾ ਖਣੈ॥" "ਲੰਗਰਿ ਦੋਲਤਿ ਵੰਡੀਐ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੌਰਿ ਘਿਆਲੀ॥" ਤਾਂ ਉਸ ਮਿਰਜ਼ਈ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਨਿਰਨਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰੋਗੇ? ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ 'ਕਹਾ, "ਕਵੀਅਨ ਜੋ ਬਚਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸਰਬ ਦਾ ਸਤ॥ ਰਹਾਂ ਤਲਕ ਸਾਚੀ ਲਖੇ ਜੋ ਕੁਰੂਅਨ ਕੇ ਮਤ॥" ਤਾਂ ਮਿਰਜ਼ਈ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਭੀ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦਾ ਹੀ ਵਾਕ ਹੈ। ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਦਾਸਮ ਜੀ ਜੋ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, "ਬੇਦ ਕੁੰਭ ਕੁਰ ਵਾਕ ਕੀ ਧਾਰੇ॥ ਅਵਰ ਬਿਆਧ ਸਗਲੀ ਸਮਤਾਰੇ॥" ਅਰਥਾਤ—ਜੋ ਕੁੰਭ ਵੇਦ ਕੁਰਵਾਕ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇ ਉਹ ਧਾਰਨ ਜੰਗ ਹੈ। ਜੋ ਵਾਧੂ ਹੋਵੇ ਉਹ ਟਾਰਨ ਜੰਗ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਮਿਰਜ਼ਈ ਨਿਰੰਤਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਮੇਲਵੀ ਜੀ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰੂ ਕੇ ਲੰਕਰਾਂ ਆਉ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਕਾਈਏ ਤੇ ਬਾਹੀਂ ਫੜ ਉਸ ਨੂੰ ਲੰਕਰ ਵਲ ਲੈ ਟੁਰੇ। ਮੇਲਵੀ ਮਿਰਜ਼ਈ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੇ ਲੰਕਰਾਂ ਇਸ ਬਰਕੇ ਛਕ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਮਾਸ ਬਰਾਬ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ ਤੇ ਨਾਲੇ "ਸਦ ਪੀੜੀ ਕੁਰੂ ਚਲਦੀ" ਦੇ ਸਾਭੇ ਵਾਕੇ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਕਾਇਲ ਹੋ। ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਭੀ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਅਗੇ ਲਭ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਲੈ ਕਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਦਰ ਦੇ ਮਿਰਜ਼ਈ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਹੀ ਬਿਠਾਇਆ। ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਦਸਿਆ, ਇਹ ਆਖਦੇ, ਸਦ ਪੀੜੀ ਕੁਰੂ ਚਲਦੀ ਵਾਲਾ ਮਤ ਆਪ ਦਾ ਤੇ ਸਾਡਾ ਇਕ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਦ ਪੁਛਿਆ, ਕੁਰਾਨ ਸਰੀਫ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਇਸ ਬਾਬਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਮਿਰਜ਼ਈ ਕਿਹਾ, ਕੁਰਾਨ ਸਰੀਫ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

‘ਮਿਸਥਾਈ ਇਸਮਾ ਹੁ ਆਹਮਦ।’ ਅਰਥਾਤ—ਮੇਰੇ ਬਾਦ ਅਹਿਮਦ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਕੁਲਾਮ ਅਹਿਮਦ ਜੀ ਕਾਦੀਆਂ ਵਾਲੇ ਮਹਿਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਦ ਹੋਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਅਗੋਂ ਪੱਕੀ ਹੋ ਸਦਾ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ।

ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਕਿਹਾ, ਅਹਿਲ ਸੁੰਨਤ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਖਦੇ ਹਨ ਇਹ ਈਸਾ ਜੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ। ਮੁਹਿਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਮਿਰਜ਼ਾ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਵਾਕ ਕਿਸ ਲਈ ਹੋਵੇ ਪਰ ਜੇ ਮਿਰਜ਼ਾਈਆਂ ਇਹਨਾਂ ਅਹਿਮਦੀਆਂ ਦਾ ਮਤ ਗੁਰੂ ਮਤ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ‘ਸਦ ਪੀਤੀ ਗੁਰੂ ਚਲੇਦੀ’ ਦਾ ਸਾਝੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਸਾਝੇ ਮੰਨਣੇ ਜੰਗ ਹੈ ਤੇ ਅਹਿਲ ਸੁੰਨਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਅੜਲੀਆਂ ਵਾਗੂ ਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਵਾਗੂ ਮਤ ਜੇ ਇਹ ਸਿਲਸਲਾ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਕੀ।

ਸੰਤ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਦੇ ਮਲੀ ਚਕਰੀ ਦੇ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ੧) ਭੇਟਾ ਰਖ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ, ਮਸਤਾਨਾ ਲੇਖ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਨੇ ਭਟ ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ੧) ਰੁਪਿਆ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸਭ ਆਪ ਦੇ ਹੀ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੇ ਲੈ ਲਏ। ਤਾਂ ਉਸ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਚਕਰੀ ਵਾਲੇ ਜੋ ਆਪ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਹੈ ਉਹ ਮੰਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਰਾ ਬੇਲਾ ਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਮਿਲਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਗਿਆ ਹੈ, ਭੇਟਾ ਚੋਲਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਤਾਂ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਦੇ ਬੱਲਿਆਂ ਤੋਂ ਰੁਸੀਂ ਹੈ ਬਰਿਆ ਕਰੋ। ਵੇਖੋ ਅਗੇ ਉਹ ਮਸਤਾਨੇ ਬੁਝਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁਛੇ ਕੁਝਿੰਦ ਕੀ ਆਖਦੇ, ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਕਿਹਾ ਉਹ ਦੁਹਾ ਸਿਰਿਆ ਕਾ ਆਪਿ ਸੁਆਮੀ” ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਮ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ, ‘ਸਤਿਗੁਰ ਦਰਸਨ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ। ਰੰਗੁਨ ਦੋਸ ਬੇ ਨਾਸੇ ਪਾਪ।’ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਕਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਬਾਲੇ ਪਾਣੀ ਤੂੰ ਜਾਨੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜਾਨਾਂ। ਤੂੰ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ।

ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋ ਆਪਣੇ ਬਾ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਬਾਦ ਜਿਵੇਂ ਸੰਤ ਰੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਿੰਛੇ ਭੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰ ਸੁਪ ਲਿਆ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਰੂਪਾਲ ਵਾਲੇ ਫਕੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸਰਦਾਰੀ ਰਕੜਦਿਆਂ ਅਨੂਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਚੋਦਾ ਸਾਲ ਕੈਦ ਹੋ ਬਾਲੇ ਪਾਣੀ ਗਿਆ। ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਏ ਲਿਖਾਫਾ ਜਿਵੇਂ ਆ ਉਸ ਬਖਸ਼ਾਇਆ। ਇਹ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਬਤੀ ਰਮਾਈ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸੁਧ ਵਰਨੇ ਵਾਲਾ ਅਨਭਵੀ ਸੀ, ਪਰ ਅਮਲੋਂ ਲਥਾ ਕਦੀ ਕਦੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਭੀ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਇਸ ਹੱਲੇ ‘ਚ ਭੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੇ ਹੱਲੇ ਵਾਗੂ ਮਸਤਾਨੇ ਬਹੁਤ ਰੋਲਾ ਪਾਂਦੇ ਸੁਣ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਭੋਭਾ ਸਿੰਘ ਮੰਟ ਕਿਲੇ ਦੇ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਰੋਲਾ ਨਾ ਪਾਉ ਤੇ ਜੋ ਤੂੰ ਆਲਿਮ ਜੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈਂ ਭੋਭੀ ਜਿਹੀ ਉਹ ਪਾਤ ਫੜ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਆਲਿਮ ਜੀ ਤਾਂ ਹੋਕਾ ਦਵਾਇਆ ਸੀ, ਮਸਤਾਨੇ ਰੋਲਾ ਨਾ ਪਾਉਣ। ਤਾਂ ਭੋਭਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹ

ਕਾਗਜ਼ ਕਵਿਤਾ ਵਾਲਾ ਬੋਝੇ ਆਪਣੇ ਚੇਂ ਕੁਝ ਥੇ ਪਾੜ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸਤਿਗੁਰੇ ! ਆਪ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਗੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਦਾ ਸਤਬਚਨ ਹੈ, ਪਰ ਆਪ ਭੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੁਝ ਹੋਰ ਭੀ ਖੁਸ਼ਾ ਦੇਵੋ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਵੈਂ । ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਵਿਤਾ ਵਾਲੇ ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਇਕ ਪੁਰਖਾ ਫੜ ਪੜਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਤੇਰਾ ਫਿਟੇ ਮੂੰਹ, ਤੂੰ ਇਹ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਏ । ਤਾਂ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਨੱਚਦਾ, ਟੱਪਦਾ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਕਿਸੇ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਨੱਚਦਾ ਕਿਉਂ ਹੈਂ ? ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ ਫਟਕਾਰਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਏਤਨੇ ਹੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਫਿਟੇ ਮੂੰਹ ਭੀ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਹੀ ਭਲੇ ਝਾਗਾ ਵਾਲਾ ਹਾਂ । ਕਹਿ ਹੱਸਦਾ, ਨੱਚਦਾ ਪਰੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਵੇਖ ਕਿਹਾ, ਇਸ ਦੀ ਕਿਡੀ ਸੁਖ ਅਵਸਥਾ ਹੈ । “ਜੇ ਕੁਰੁ ਭਿੜਕੇ ਤ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ ਜੇ ਬਖਸੇ ਤ ਕੁਰੁ ਵਡਿਆਈ॥” ਕੁਰਵਾਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਸਾਧੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਹੋਲਾ ੧੯੮੦ ਥਿ: ਬਿਜਲੀਵਾਲ

ਆਲਿਮ ਜੀ ਆਪਣੇ ਖਿਲਾਫ ਕਵਿਤਾ, ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਦਾ, ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਉਸ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਸਭ ਵਾਰਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੇਖੀ ਸੁਣੀ ਸੀ। ਫਿਟੇ ਮੂੰਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਝੰਡਾ ਚੰਗਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ । ਤਾਂ ਥਾਣ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਵਿਆਖਿਆ ਬਰਦਿਆਂ ਉਸੇ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਲਿਮ ਜੀ ਸਿਫਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਆਸ਼ਕ ਲੋਕ ਅੰਸੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਨਾਮ ਤੇ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਇਕ ਪਰਚੇ ਦੇ ਕਵਿਤਾ ਛਪੀ ਸੀ ।

“ਲੇਲੀ ਲਾ ਲੰਗਰ ਹੋਰ ਵੱਕਰਾਂ ਦੇ ਥਾਸੇ ਭਰੇ, ਮਜਨੂੰ ਜਾਂ ਕੀਤਾ ਦਿਤਾ ਭੰਨ ਉਹਦੇ ਥਾਸੇ ਨੂੰ ।
ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ, ਨੱਚਿਆ ਤਾਂ ਸਿਰੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਉਹਨੂੰ, ਹੁੰਦਾ ਸਰਸਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਨਿਲੱਜ ਰੋਂਦਾ ਹਾਸੇ ਨੂੰ ।
ਜਾਣਦੇ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਜਾਣੇ ਉਹ ਜਾਂ ਮੈਂ ਜਾਣਾ, ਕਾਸਾ ਤੰਤ ਟੰਰਿਆ ਸੁ ਮੈਨੂੰ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ।
ਪਾਲਣਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪੀਆ ਮੰਨਣੀ ਰਜਾ ਜਿਸ ਤਕਟੇ ਦਾ ਰਾਹ ਕੀਏ ਭਿੜਕ ਦਿਲਾਸੇ ਨੂੰ ।”

ਬਿਜਲੀਵਾਲ ਹੋਲੇ ਤੇ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪੁਸਤਕ (ਕਾਫ਼ਿ ਪੁਸਤਕ ਮਾਲਾ) ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਰਾਮ ਹਰੀ ਪ੍ਰੇਸ ਸਤਿਨਾਮ ਵਲੋਂ ਛਪਿਆ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਈ ਕਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾ ਸੀ ਰਸ ਭਰੀਆਂ । ਮੇਰਾ ਸਵੇਯਾ ਪਹਿਲੇ ਪੰਨੇ ਤੇ ਸੀ—

ਰਾਮਾ ਅਵਤਾਰ ਕੀਆ ਉਪਕਾਰ ਸਿਲਾ ਨਿਸਤਾਰ ਬੈਕੁੰਠ ਪੁਚਾਈ ॥
ਜਾਲ ਸਿਕਾਰੀ ਕੁਸੀ ਮਿਥ ਨਾਰੀ ਪੁਕਾਰੀ ਮੁਰਾਰੀ ਨੇ ਆਨ ਬਚਾਈ ॥
ਝੁਮੀਏ ਚੰਦ ਕੀ ਓਰ ਹੁੰਦੇ ਕੁਰ ਚੋਰੀ ਹਟਾਈ ਨਿਵਾਈ ਲੁਕਾਈ ॥
ਰਾਮ ਹੀ ਰਾਮ ਭਇਉ ਜੁਗ ਚਾਰ ਹੈ ਤਾਰਨਹਾਰ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ॥

ਸੁਖਾ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਰਰਕੇ ਵਾਲੇ ਇਸ ਹੋਲੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਪੇ ਸੀ । ਅਗਲੇ ਦੇ ਬਿਰਧ ਹੋਣ ਕਰ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਸੁਣ ਬਦਲ ਭੀ ਦੇਂਦੇ । ਜਿਵੇਂ ਸੰਤ ਜਗਤ

ਸਿੰਘ ਪੰਥ ਵਾਲੀਆਂ ਦੇ ਥਾਂ ਸੁਭਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੋਲੇਵਾਲੀ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾਤੇ ਵਾਲੀਏ ਬਣਾਏ। ਸਿੱਤ ਫਤੋਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਂਗਾ ਦੇ ਥਾਂ ਖੁਸ਼ਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੁਲਾ ਸਿੰਘ ਡਫਰਬਿਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੁਭੇ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦਿਲਾਥੇ ਦੇ ਸੁਭਾ ਅਰੁਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋਰਿਆਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਪੇ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗਿਲਿਆਂ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਜਰ ਕੀਤੇ ਸੀ, ਸਾਥੋਂ ਇਹ ਸੇਵਾ ਸਹੀ ਨਿਭ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਫਰਤੀ ਤੇ ਚਿਆਦਾ ਫੁੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਏ।

ਵਿਚਾਲਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸੰਤ ਨਿਹਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਿਮ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਫੱਕਰ ਨੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨਤ੍ਰੀ ਪੁਸਤਕ। ਭਰਮੀ ਤੇ ਭਰਮ ਤੋਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦਾ ਆਹਮ ਸਾਹਮਣੇ ਸੁਟਾਇਆ ਤੇ ਖੜਾ ਅਸਚਰਜ ਰਸ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ, 'ਗੁੱਬ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰਤਾ ਦਿਤੀ ਕਿ ਨ, ਤੈ ਗੁੱਬ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਹੋ ਸੁਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨ' ਆਦਿ ਦੇ ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ ਕਰ ਭਰਮੀ ਨੂੰ ਨਾਅਧਾਰੀ ਸਿਖ ਸਜਾਇਆ ਵਖਾਇਆ ਹੁਇਆ ਸੀ। ਸੁਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰਨਗੀ 'ਚ ਪਾ ਸਵਾਧਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਕਾ, ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਇਕ ਤੰਬੂ ਪਾਸ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਝ ਲਿਖ ਕਏ ਹਨ। ਕਈ ਕਈ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਜੇ ਕੁਝ ਬਨਣਾ ਜੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਮਿਹਨਤ ਕਰੋ ਤੇ ਅੰਜਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਤੈ ਤੋਂ ਨ ਭਰੇ। ਜਿਸ ਭਰਕੇ ਸਭ ਅਸੀਂ ਆਮ ਵਧੀਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਧੇ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਹੀ ਅਥੇ ਆਵੇਗਾ।

ਮਾਤਾ ਕ੍ਰਿਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਸਮੇਤ ਦਰਾਦੀ ਸਰਵੇਤ ਕੌਰ ਤੇ ਕਰਤਾਲ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਹੱਥੇ ਤੇ ਕਏ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੁਣ ਮਾਤਾ ਬੰਦ ਕੌਰ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨੂੰਹ ਸਿੰਘੀ ਕੁਕਲ ਮਾਰ ਚੋਕਲਾ ਠਾ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਰਸ ਚੋਖਾ ਚਿਰ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਏ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਬੜੀ ਖੰਘ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਬਾਕ ਵਿਚ ਭੋਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਫੈਟੀ ਸਾਹਿਬ, ਪਰ ਇਸਦੇ ਅਜੇ ਰਾਜੀ ਸੀ।

ਇਸ ਬਿਜਲੀ ਵਾਲ ਦੇ ਹੱਥੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਮ ਸਕੀਤਾ ਐਂਦੀਆਂ ਜਾਣ ਮੰਗਣ ਮੁੰਡੇ ਕੁਤੀ ਦਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਵੇਂ ਮੁਟਿਆਰ ਹੋਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਲੜਕੇ ਭਾਲ ਕੀਤੇ ਸੀ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਹੁਣ ਮਰਜਾਦਾ ਹੱਥ, ਪਹਿਲੋਂ ਮੰਗਣੀ ਕਰ ਕੁਝ ਲੈ, ਥਾਂ ਵੇਖ ਵਰਤ ਪਰਤ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਾ ਬਣੇ ਤੇ ਜੀ ਮੰਗਣੀ ਕਰੇਗਾ, ਅਰਜ ਸੁਨਣੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰੇ ਰਹੀ ਸਕੀਂ ਭੰਨ ਗੀ ਲਾਵਾਕੇ।

ਹੋਰ ਸਿਕਤ ਦੀਆਂ ਅਰਜਾਂ ਸੁਣ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ੧੯੮੧ ਦਾ ਹੋਣਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੁਖੀ ਇਸ ਦੀ ਅਰਜ ਕਰਨਗੇ। ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੁਆਲਰ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਸੰਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੀ। ਲਾਹੌਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਭਾਲੇ ਵਾਲੀ ਰਹਿੰਦੇ ਇਹ ਸਿਖ ਜਜਣ ਸਨ।

(ਖਾਸ਼ੀ) "ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਦਰਾਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੰਗੇਥ ਰਸ ਸੰਗਤ ਵਾਲੇ ਅਗਲੇ ਹੀ ਡੀ ਜ ਕਰਦੇ, ਤੇ ਕੀਏ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਦੂਰ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਚੇਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਕੰਨ ਕੀ ਕਏ, ਤੇ ਚੇਰ ਨੇੜੀ ਲਫ਼ਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀ ਕਏ ਸੀ, ਕਿਹ ਸਭ ਅਥੇ ਆਵੇਗਾ।

ਮਾਤਾ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ, ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁਖਤਿਆਰੀ
ਤੇ ਰਾਈਆਂ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ

੧੬

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ

ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮਹਲਾ ੧

ਭੈਰੀਆ ਸਦਾ ਸਦਾ ਚੰਗਿਆਈਆ ॥ ਮੈਂ ਰਾਤਿ ਦਿਹੈ ਫੜਿਆਈਆ ॥

ਅਣ ਮੰਗਿਆ ਦਾਨੁ ਦੇਵਣਾ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਬੁ ਸਮਾਲਿ ਜੀਉ ॥

ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੩ ॥

ਓਦਨ ਗੰਧ ਸੁਰੇਧ ਹੈ ਬਹੁ ਬਾਸਨਾ ਬਹਕਾਰਿ ॥

ਹਰਿ ਜਨ ਕਰਣੀ ਉਤਮ ਹੈ ਹਰਿ ਬੀਰਤਿ ਜਗਿ ਬਿਸਥਾਰਿ ॥

ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਆਚਰਜ ਸੁਆਮੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਮਿਲੇ ਕੁਣ ਨਿਧਿ ਪਿਆਰਿਆ ॥

ਮਹਾ ਮੰਗਲ ਸੁਖ ਉਪਜੇ ਗੋਬਿੰਦ ਕੁਣ ਨਿਤ ਸਾਰਿਆ ॥

ਕੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਕੁਝ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ੧੯੮੧ ਦੇ ਅਰੰਭ ਲਈ ਮਹਾ ਮੰਗਲ ਵਜੋਂ
ਗੋਬਿੰਦ ਕੁਣ, ਨਿਰ ਜੱਸ ਕਰਨ ਹਿਤ ਸੁਖ ਦੇ ਏਣ ਵਾਲਾ ਜਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ
ਅਰਜ ਬੀਤੀ ਹੈ ਆਪ ਤੇ ਅਣ ਮੰਗਿਆ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਮੈਂ ਸਚ ਸਮਾਲ ਕੇ ਆਪ ਦੇ ਜੱਸ
ਕਰਨ ਦਾ ਜੋ ਨੇਮ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਆਪ ਨੇ ਨਿਭੇਟਾ।

ਇਸ ਸਾਲ 'ਚ ਮਾਤਾ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ, ਚੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਹਾਲ ਆਵੇਗਾ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਉਵਾਸੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਦਰਸ-ਪਿਆਸੀ ਰੂਹ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਕਮਾਲ ਆਵੇਗਾ।
ਮੇਰੀ ਕੁਝ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਣ ਕਰ ਅੱਛਾ ਪਿੱਛਾ ਸਮੇਂ ਦਾ ਤੇ ਹੋਵੇ ਪਰ ਮਿਥਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜੱਸ ਕੁਰ ਕੁਪਾਲ ਰਸਾਲ ਜੋ ਮੈਂ ਭਾਲ ਲਿਖਾਂਗਾ ਭਰਿਆ ਰਸ ਵਿਥਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੈਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਸੁਣੇ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹੇ ਕੁਝ ਅਖੀਂ ਦੇਖੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ।

ਪਰ ਜੱਸ ਕੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਤੇ ਰਸ ਆਪਣਾ ਪਾ ਨਹੀਂ ਬੁਲੇਖੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਵਹਿਮੀ ਹਾਂ ਵਹਿਮੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਸੁਣਾਈ ਤੇ ਧਿਆਨੀ ਨੂੰ।

ਕੁਸ਼ੀ ਰਹਿਮੀ ਹੋ ਰਹਿਮੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਸਦਾ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨੂੰ।

ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਹੈ ਮੇਰਾ ਤਰਨ ਕਹਿੰਦੇ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ।

ਹਿੰਮਤ ਬਲਦਾਨ ਲਾ ਕਰਨਾ ਸਦਾ ਸੇਵ ਇਸ ਮਹਨੀ ਨੂੰ।

ਉਮਰ ਹੈ ਸੱਠਾ ਤੋਂ ਵਧ ਪਰ ਹਰ ਪਲ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮੈਂ ਰੱਖਦਾ ਵਾਂ।

ਰਾਸ ਹਰ ਸੁਸ ਦੀ ਬੇਕੋਮਤੀ ਤੇ ਹੁਲਾਸ ਰੱਖਦਾ ਵਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੇਸਾਖੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਨਿਮਾਣੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਭੈਣੀ

ਸਾਹਿਬ ਬੀਤਾ, ਪਰ ਕੁਝ ਬਾਰਨਾਂ ਕਰ ਚਿਤੋਂ ਕੁਝ ਉਦਾਸ ਜਿਹਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਕਈ ਸਾਧ ਤੇ ਸਾਥੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਰਕ ਵਫ਼ਤਦਾ ਸੀ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਭ ਦੁਖਿਯਾ ਤੋਂ ਕੋਤੀਉ ਨੇ। ਕਈ ਇਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਮਾਤਾ ਰੂਪਿਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦਿਲੀ ਹੋਈ ਜਾਈ ਦੇਖ ਸੰਸਾਰਕ ਹਿਤ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਖਾਨ ਜਾਣ ਉਪਰਾਮ ਹੋਏ ਸੀ। ਕਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਨੇਹੀ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦੀ ਲੋੜ ਵਿਚ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਬਸਾਲ ਹੋਣ ਕਰ ਉਦਾਸ ਹੋਏ ਸੀ।

ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਕਈ ਪੋਲੀਆਂ ਲੈਂਦੇ ਰਾਈਆਂ ਜਿਥੇ ਬਾਬੇ ਜੱਸੀ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਘਰ ਸੀ। ਉਥੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਭੇਰੇ ਨਾ ਚਮੀਨ ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਖੇ ਤੋਂ ਭੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਧਰਮ ਦਾਸ ਭੇਰੇਦਾਰ ਦੇ ਕਈ ਚੇਲੇ ਉਸ ਭੇਰੇ ਤੇ ਚਮੀਨ ਦੀ ਸੰਭਾਲ-ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਉਹ ਧਰਮ ਦਾਸ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਦਾ ਭੀ ਸਰਧਾਯੂ ਹੋ ਜਾਣ ਸੀ। ਇਕ ਰਾਮਪੁਰ ਦਾ, ਜੋ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ, ਵੀਰਮਦਾਸ ਭੀ ਧਰਮ ਦਾਸ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੀ ਜੋ ਭੇਰ ਸਿਖ ਸਜ ਕਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਬਣ ਗਿਆ, ਉਸ ਤੇ ਭੀ ਧਰਮ ਦਾਸ ਹੋਰ ਚੇਲਿਆਂ ਮੋੜੀ ਬਾਸ, ਅਰਜਨ ਦਾਸ ਤੇ ਕੁਪਾਲ ਦਾਸ ਤੋਂ ਰਿਦਿਉਂ ਰਾਜੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਜੇ ਬਰਾਬੀ ਕਥਾਬੀ ਤੇ ਵੈਲੀ ਹੋ ਕਦੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਧਰਮ ਦਾਸ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ -ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਵੀਰਮ ਦਾਸ ਬਣਾ ਭੇਰੇ ਦੇ ਰੂਸੀਂ ਕਾਬਜ ਹੋਵੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕੁਝ ਮੁਖਤਾਰਾ ਭੀ ਇਹੋ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ, ਸਿਖ ਮਾਤਾ ਜੀ ਰਾਈਆਂ ਦੇ ਭੇਰੇ ਵੇਰਾ ਮਾਰਨ ਤੇ ਖੋਰ ਫਸਲ ਸੰਭਾਲਣ ਤੇ ਲਾਏ। ਦੂਜੇ ਚੇਲਿਆਂ ਸੁਖੂ ਤੇ ਖੁਮਾਂਡੇ ਕੇ ਨਾਲ ਫੈਦ ਮੁਕੱਦਮਾ ਅਰੰਭਿਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ, ਦੁਸਦੀ, ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੀ ਮੁਖਤਿਆਰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਥਾ ਬਣਾਇਆ। ਉਹ ਮਨ ਮਰਚੀ ਦੀ ਰਕਮ ਮੰਗ ਜੋਗ ਚੰਗ ਨਾਲ ਨਿਜੀ ਬਰੀਕੇ ਦੀ ਲੜਕਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਲੜਕੇ ਤੇ ਦੁਖਿਯਾ ਵਿਚ ਪੈਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਰਹੇ ਸੀ, ਪਰ ਆਪ ਰਹਿੰਦੇ ਆਮ ਬੀੜ ਵਿਚ ਹੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਵਾਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਸੀ, ਕਈ ਖਾਸ ਲੋਕ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਟਿਕਦੇ ਸੀ।

ਇਹ ਰਾਈਆਂ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੋ ਪਸੂ ਚਾਰਨ ਉਸ ਚਮੀਨ ਵਿਚ ਤੋਂ ਹੋ ਰੋਕਣ ਤੋਂ ਦੇ ਰਿੰਨ ਵਾਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਮੇਲੀਆਂ ਵਿਚ ਬੋਲ ਬਕਾਥਾ ਤੇ ਭਾਗ ਸੋਟਾ ਭੀ ਧਾਤੇ ਪੇਡੇ ਵਾਕੂ ਹੋਯਾ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਣਦੇ ਸੀ। ਮੋਰੀਦਾਸ ਸਰਾਬ ਪੀ ਸੁਖੂ ਤੇ ਖੁਮਾਂਡੇ ਕੀ ਸਹਿ ਨਾਲ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਆ ਕਈ ਮੰਦਾ ਬੋਲ ਜਾਯਾ, ਕਈ ਸਿਖ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੁੜ ਕੇ ਦੂਹੇਂ ਵਜਾ ਰਾਈਆਂ ਵਿਚ ਵਾੜਦੇ ਸੀ।

ਇਸ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੇ ਬੰਹਤਾਂ ਤਲੇ ਬਪਕਨਾਂ ਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਨੂੰ ਵਲਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰੱਕਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਾਇਆ ਇਹ ਥਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਮੇਂ ਬਾਬੇ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਦਾ, ਭੇਰੇ ਦੀ ਅਰੁੜੀ ਜੋਗ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਦੇ। ਭਾਵੇਂ ਬਪਕਨਾਂ ਕੁਹੀਰੇ ਰੂਸੀਂ ਭੀ ਲਾਏ ਰਹੇ ਹੋ ਤੇ ਅਸੀਂ ਪੁਲਸ ਬੁਰੇ ਬੈਠੀ ਕਰ ਦਬੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਜਗ੍ਹਾ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਮੇਂ ਭੀ ਭੇਰੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਮਨੋ ਮੁਕਿਆ ਭੀ ਨਾ ਤੇ ਥਾਂ ਵਲ ਭੀ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਪਰ ਕਬੋਲ ਬੋਲੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਖਲੀ ਕੀਰਿਉ ਸੁ ਤੇ ਕਿਹੋ ਸੁ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਛੇ ਨੂੰ ਦੋਸੀਂ ਕਥ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ

ਏ, ਇਹ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਨੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਸੁਣ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤੁਸੀਂ ਥਾਂ ਦਾ ਖਹਿਤਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਉਹ ਥਾਂ ਭਾਵਾਂ ਭੇਰੇ ਦਾ ਏ ਆ ਮੰਗ ਠੈਂਦਾ, ਪਰ ਕਛਿਆ ਦਾ ਨਾਮ ਠੈਂ ਜੋ ਉਸ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਬਤ ਬੇਅਦਬੀ ਦੇ ਭੱਲ ਭੱਲ ਹਨ ਮੈਂ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਰ ਸਕਦਾ। ਆਪਣੇ ਬਾਬਤ ਸੁਣ ਜਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵਿਚ ਏਸ ਬਿਧੋਂ ਭੀ ਬੱਲ ਭੱਲੀ ਹਨੀ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਲੋਕਾਂ ਲੋਆਂ ਸੁਣ ਕਹਿ ਭੀ ਕਿਤੇ ਦੋਂਦੇ, ਉਹ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਹੱਥੀਂ ਮੇਰੇ ਆਖੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ। ਇਸ ਥਾਂ ਦਾ ਮੁਕਦਮਾ ਕਿਲ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਬਾਹਾ ਖਤਿਆ। ਪਰ ਕਬਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਕੁਝਿਆਂ ਦਾ ਤਦੋਂ ਦਾ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਕੂੜੀ ਭੇਰੇ ਦੀ ਡਿਮੀਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਏ ਬਿ ਭੇਰੇ ਦੀ ਏ। ਇਸ ਭੇਰੇ ਦਾ ਕਾਬਜ਼ ਫੌਲਿਆ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤਾਂ ਬਿਆਨ ਤੇ ਅੰਗੂਠਾ ਭੀ ਮਿਸਲ ਨਾਲ ਨਿਬਲ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭੇਰੇ ਨੂੰ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਗੁਰੂ ਭੇਰੇ ਬਿਨਾ ਜਰਾ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਹੋਇਆ, ਹਾਨਤ ਮਾਰਿਆ ਫ਼ਦੀ ਇਨ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਨ ਨਿਕਲਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਏਖਣ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਤੋਂ ਰਾਤ ਛੱਪਰ ਪਾ, ਪਸ ਬੰਨ੍ਹ ਤੇ ਖੁਰਲੀਆਂ ਧਰ ਲਈਆਂ ਸੀ। ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭੱਲਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾ ਕੋਈ ਹਾਕਮ ਮੋੜੇ ਤੇ ਆਇਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਹੱਕ ਵਿਚ ਥਾਂ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਿੰਨ ਹੋ ਕਦੇ ਡੇ ਬਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਕੋਰ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗੀ ਤੇ ਕਰਾਂਗੀ ਇਹ ਮੇਰੇ ਆਖੇ ਨਹੀਂ ਕੁਝੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜੋਗੀ ਦੀ ਦੁਰਦਾਸਾ ਜੱਟਾ ਤੋਂ ਕਰਾਈ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਅਰਜ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹਿੱਤੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਖਿਆ ਹੋਏ ਜੋਗ ਮੰਗ ਲਈ ਸੀ ਥਾਵੇ, ਮੈਂ ਭੀ ਤਿਥੇ ਹੋਏ ਸੀ, ਇਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਖਿਆ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੰਗ ਲਾਗਾ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਬਤ ਬੇ-ਅਦਬ ਭੱਲਣ ਦਾ ਫਲ ਚਰੂਰ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਵਾਗਾ। ਸ਼ਿਸ਼ਰਮਿਦਾ ਹੋ ਖਰਬ ਕਰ, ਅੰਦਰ ਪੈ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਫਲ ਕੁਰਤਿਆ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ-ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਾਵੇ, ਰਾਈਆਂ ਦੇ ਮੁਕਦਮੇ 'ਚ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਰਭੇਦ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਭੀ ਆਪ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬਿਲਿਆ ਦੇ ਆਪੇ ਦਿਤੇ ਮੁਰੱਬੇ ਨਾ ਲਏ ਤੇ ਇਹ ਰਾਮ ਦੀ ਲੋਹ ਰਾਮ ਆਸਰੇ ਹੀ ਰਖੀ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਿਉਂ ਦੁਬਿਧਾ 'ਚ ਚਮੀਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਨੂੰ ਪਈ ਹਨ ਮੇਰੇ ਕੇਕਦਿਆਂ।

ਮਾਤਾ ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੋਰ ਜੀ ਨਹਿਰ ਤੇ ਚੀਤ ਵਿਚ ਤੇ ਰਾਮਸਰ ਬਹੁਤਾ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੁਭਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਦੇ, ਤੇ ਸਮੇਤ ਸਹੇਲੀਆਂ ਸੇਵਕਾਂ ਮੇਲਨਾਂ ਦੇ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸੇਵਜ ਨੂੰ ਭੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਰੋਂ ਦਾ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾਪਦੇ, ਇਹ ਆਪਣੀ ਚਲਾਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਏਹ ਦਿਲੀ ਹੋਣ ਕਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਕਿਲਾਨ ਭੀ ਵਰਤੀ, ਕਿ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਉਦਮ ਘਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਕੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਤੇ ਸਰਧਾ ਹੋਵੇ, "ਮੀਤੁ ਖਰੇ ਸੋਈ ਹਮ ਮਾਨ। ਮੀਤ ਕੇ ਕਰਤਬ ਕੁਸਲ ਸਮਾਨ॥" ਕੁਰਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਕਰਤਬ ਖੁਸੀ ਸਮਾਨ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਸ ਤੇ ਕਿਲਾਨ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇ ਕਰਤਬ। "ਉੱਠਤ ਬੈਠਤ ਬੁਟਲਤ"

ਚਾਲੇ ॥" ਹੀ ਲਗਦੇ ਨੇ । ਕ੍ਰਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਮਤ-ਭਲੀ ਕਿਲਾਨ ਤੋਂ ਭੀ ਬਚ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ । ਜੇ ਉਜਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵਲੋਂ ਵਿਲਿਆ ਹੋਣ ਕਰ ਪੈਂਦਾ, ਸੇ ਭੀ ਸਹਿੰਦੇ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਵਰਤਾਵ ਤੇ ਭੀ ਮਨੋਂ ਰਾਗੀ ਨਾ ਸੀ ਕਿ ਇਥੇ ਸੁਰੱਜੇ ਸਗੋਰ ਤੇ ਬੀਮਾਰ ਸਗੋਰ ਨੂੰ ਨਰਮ ਜਾਨਣਾ ਨਰਮ ਸੁਭਾਏ । ਦੂਜਾ ਕ੍ਰਪਿੰਦਰ ਦੇ ਸਾਥੀ ਦਾ ਵਿਲੇ ਹੋਣਾ ਤੇ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇਣਾ ਸੁਭਾਏ ਚਿਤ 'ਚ ਆ ਉਦਾਸ ਕਰਦਾ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਤੇ ਚਿਤ ਨਾ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਕ੍ਰਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਗਰਮੀਆਂ 'ਚ ਨਿਰਬਾਣ ਸਾਧੂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਨੂੰ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਰਖ ਤੇ ਫੇਰ ਠੰਡੇ ਥਾਈਂ ਜਿਹਲਨ ਤੇ ਸਲੋਹ ਗੜ੍ਹ ਆਇ ਭੀ ਰਹਿ ਆਏ, ਪਰ ਦੋਹ ਬਚਦੀ ਨਾ ਜਾਪਦੀ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਸੇਵਾ ਤੇ ਦਵਾਈ ਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਕਮੀ ਨਾ ਸੀ । ਮਾਤਾ ਜੀ ਬਰਸਾਤ ਉਤਰੀ ਫਿਰ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਸਭ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ ਤੇ ਅਖਿ ਜੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਤੇ ਹੋਰ ਸੇਵਕ ਆਇ ਫੌਲ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ।

੧੯੮੧ ਥਿ:

ਆਸ ਰਾਈਆ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਦੁਬਿਧਾ ਤੋਂ ਵਧਦਾ ਕਲੇਜ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦੇ ਸਿਖਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ 'ਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇ ਖਤਾਈ ਤੇ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਫੂਮੜੇ, ਬੁਧ ਸਿੰਘ ਲਾਲੇ ਪੁਰ, ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਸਹਿੰਸਰੇ ਦੇ ਤੇ ਜੋਗ ਸਿੰਘ ਬਿਲਕੇ ਦੇ ਨੇ (ਮੌਤੀ ਦਾਸ ਦੇ ਸਰਾਬ ਪੀ ਬੁਧੇ ਅਤੇ ਆ ਬਰਫ ਤੋਂ ਘੁਮੰਡੇ ਕਿਆਂ ਦੀ ਬਹਿ ਨਾਲ) ਘੁਮੰਡੇ ਦੀ ਨੂੰਹ ਨੂੰ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਾਝੇ ਦੀ ਤੋਂ ਥੋਲੀ ਕਪੜੇ ਦੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਵਾਇਆ, ਥੋਥੀ ਕੁਸੇ ਹੋਈ ਤੇ ਉਹ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਕੇ ਪਿਛੇ ਹਟ ਗਿਆ, ਇਹ ਕਹਿ ਕਿ ਦਿਨਾ ਕੁਝ ਹੀ ਕਰਨਾ ਸੀ)।

ਘੁਮੰਡੇ ਘਰ ਗਈ ਨੂੰਹ ਤੋਂ ਮਾਜਰਾ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਮੰਡਲੀ ਚੋਂ ਉਠ ਕੇ ਮਿਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮੁੜ ਮੰਡਲੀ 'ਚ ਜਾ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਲੜ ਕੇ ਸਾਵੇਂ ਨਹੀਂ ਉਤਰ ਸਕਦੇ । ਘੁਮੰਡਾ ਸਾਨੂੰ ਵਾਲ ਗਿਆ ਤੇ ਬਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਦਸਿਉ ਸੁ, ਜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡੇਰੇ 'ਚ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹਰਕਤ ਕੰਦੇ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਂਦੇ । ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੈ ਉਹ ਰਾਈਆ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦਖਲ ਦੇਂਦੇ ਤੇ ਅਜੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਭੀ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ, ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਸੁਣ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਮੀਦ ਹੈ ਇਹ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਡੇਰੇ ਉਂ ਭੀ ਕਢ ਦੇਣਗੇ । ਪਰ ਉਹ ਬੀਰ 'ਚ ਜਾਂ ਸਿਖੀ 'ਚ ਹੀ ਜਾਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਤੇ ਇਸ ਦੁਬਿਧਾ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ । ਇਹਨਾਂ ਗਵਾਰਾ ਮੁਖਤਾਰਾਂ ਤੋਂ ਤੇਫ਼ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵਰਫਲਾ ਦੇਧਰ ਝਕੜੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਸੁਣ ਬਾਣੇਦਾਰ ਕਿਹਾ, ਹੱਤਕ ਉਹਨਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਮੌਤੀ ਦਾਸ ਤੋਂ ਸਰਾਬ ਪਿਆ ਬੂਧੇ ਅਗੇ ਥੋਲ ਮੰਦੇ ਬੁਲਾਏ ਹਨ । ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਾ ਕਰੋ ਤੇ ਪੱਤ ਨਾ ਪਰੇ ਵਿਚ ਰੋਲ । ਨਾਲੇ ਤੂੰ ਆਖਦਾ ਭੀ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਉਸ ਮੰਦੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਡੇਰੇ ਚੋਂ ਕਢ ਦੇਣਗੇ । ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਇਹ ਕੁਝ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਵਿਥ ਪਾ ਕੁਝ ਚਿਰ, ਹੋਰ ਬੂਠਾ ਕੇਸ ਕਰ ਵਾਰੀ ਲੈ ਲਵੀਂ । ਇਹ ਦਸ, ਸੁਣ ਘੁਮੰਡਾ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪਰਤ ਆਇਆ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੌਰੇ ਤੋਂ ਆਏ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਦਸਿਆ ਕਿ

ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਭਾਗਾ ਮੰਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕੀਰੀ ਦੇ ਕਪੜੇ ਦੀ ਕੱਟੀ ਨੂੰ ਫੜ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਇਹ ਆਪ ਦੀ ਰਾਈਆਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਚੀ ਦਾ ਫਲ ਦੇ। ਮੈਂ ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਘੁਮੰਡੇ ਬਿਆਂ ਮੰਤਰੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਬਰਾਬ ਪਿਆ ਬੋਲ ਬਛਾਰਾ ਬਰਾਇਆ ਦੇ। ਪਰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਜਰ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਸੂਰ ਸਾਡਾ ਹੀ ਦੇ ਤੇ ਤੁਸਾਂ ਵਾਧੂ ਦੁਬਿਧਾ ਗਲ ਪਾ ਲਈ ਦੇ ਕੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਠ ਅਰੇਭੇ ਘਿਆ ਜਗ ਤਪ ਵਿਚ ਬਲਜਗੀ ਕਾਰ ਇਹ ਖੰਪ ਪਾ ਮੇਰਾ ਨੇਮ ਭੰਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਵਿਸਵਾ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਦੈਂਤ ਖਿਆਂ ਜੰਗ ਭੰਗ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਰਾਮ ਲਛਮਣ ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਲਈ ਲੈ ਆਂਦਾ ਸੀ। ਤਿਵੇਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਹਰੀਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਖਿਆ ਧੀਰਜ ਤੇ ਰਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਰਖ ਉਹ ਨੇਮ ਸਿਰ ਚਾਹਤਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਸੁਣ ਲਿਆ ਸੀ, ਭੰਤੇ ਚਿਰ ਬਾਦ ਉਹ ਮੋਤੀ ਦਾਸ ਖਟਰੀ ਮੁੜਦੇ ਮੇਲੋਂ ਤੇ ਸਰਾਬ ਪੀ ਕੁੜੇ ਦੀ ਮੋਤੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਕੱਖ ਕੀਮਤ ਨਾ ਪਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਭੀ ਹੁਣ ਅੱਗ ਪਿਆ ਹਾਂ ਤੇ ਲਾਭੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ ਰੁਹਾਓਂ।

ਸਿਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਲ ਭੀ ਨਾ ਛਾਡਿਆ ਤੇ ਉਸ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਰੇਲੇ 'ਚ ਜਾ ਕੰਮ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਬੁਹਾ ਮਾਰ ਖੁੰਡ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਮਾਰ ਚਿਤਤ ਉਥੇਤ ਦਿਤੇ, ਬੇਹੱਸ ਹੁੰਦੇ ਨੂੰ ਸੋਚੀ ਆਵੇ ਤੇ ਵੇਰ ਮਾਰਨ ਤੇ ਕਹਿਣ ਤੁਸਾਂ ਮੁਖਤਾਰਾ ਮੁਰਖਾ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਵਿਚ ਪਵਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਹਾਰੋਗੇ। ਬੁਹਾ ਲਾਹ ਸਭ ਇਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕਿਹਾ, ਵਿਰੋਧੀ ਜਾਨ ਲੈ ਸਕਦੀ, ਅਮਾਨ ਆਪ ਦੇਵੀਦੀ। ਜੇ ਅਮਾਨ ਰਹੇ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਹੋਵੀਦੀ ਤੇ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਧਰਮੇ ਹੁਣ ਹਾਰ ਕਦੇ ਹੋ। ਛੇੜਾ ਛੇੜਦੇ ਹੋ ਤੇ ਧਰਮ ਨਾਲੋਂ ਧੜਾ ਖਿਆਰਾ ਸਮਝਦੀ ਹੈ, ਠਿਠ ਹੋਵੋਗੇ। ਨਗਰ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣੀ ਸਾਥੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੀਯ ਉੱਚ ਦੀ ਧੀ ਨੂੰ ਹੁੰਦੇ, ਉਹ ਸਭ ਦੀ ਪੱਤ ਹੁੰਦੀ ਦੇ। ਜੇ ਧਰਮ ਸਤੋਂ ਨੀਅਤੋਂ ਹਰਦੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਤੇ ਕੁਲਮ ਕਰਦੇ ਕਹਿ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਥ ਤੇ ਭੇਰੇ ਓਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਥ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਪ ਰਾਮਸਰ ਆਏ, ਚਿੱਤਾ ਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਓਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ, ਜਲ ਛਕ, ਸੁਖ ਸਹਿਜ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਮ ਕੌਰ, ਅੱਥੋਂ ਜੀ ਨੂੰ ਤੇ ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਪਰਤਾਂ, ਤੁਸਾਂ ਬਜਨ ਬਾਣੀ 'ਚ ਚਿੱਤ ਰਖਣਾ ਤੇ ਛੋਲਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਬੋਲਣ ਬੁਲਾਣ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਸਹਿਜ ਸੰਤੋਖ ਵਿਚ ਵਰਤਨਾ। ਕਦੀ ਚਿੱਤ ਬਣੇ ਭਾਂ ਕਾਕਿਆ ਨੂੰ ਬੋਲ ਸੰਦ ਪਿਆਰ ਤੇ ਦਰਸਨ ਕਰ ਲਾਭੇ ਕਰ ਦੁਣਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਰਗੀ ਨਾਲ ਸਾਟਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਥਰ ਮਨ ਨਾ ਮੰਨੇ, ਨਹੀਂ ਮੁੜਨਾ ਇਧਰ ਨੂੰ।

ਅਗਲੇ ਤਲਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਭ ਪਸ਼ੂ ਕਹੀਆਂ, ਘੋੜੇ ਆਦਿ ਚੇਖੇ, ਸਾਧੂਆਂ ਬਿਰਧਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ, ਇਕ ਦੇ ਮੁਖਤਿਆਰਾ ਤੇ ਦੁਸਦੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਮਰਗੀ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਤੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ, ਪਰ ਕੁਹਾਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਇਸ ਦੁਬਿਧਾ ਓਂ ਲਾਭ ਕਰ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰਖ ਲਵਾਂਗਾ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਛਾਂਦਾ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਰਹੋਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਹਾਹੇ ਪੈ ਕਦੇ ਹੋ, ਸਮੇਤ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਦਾਸ ਜੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿੱਛਾ ਰਾਤ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ, ਆਪਣਾ ਕਛਹਿਤਾ ਪਰਨਾ ਲੈ, ਪੈਦਲ ਹੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਇਕੱਲੇ ਨਿਕਲੇ, ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਤਵਾ ਲੈ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਟੁਰੇ, ਸਤਕ ਤੇ

ਲਾਟੇ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇ ਇਨ ਚੜ੍ਹੇ ਟਾਂਕੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਲੁਧਿਆਣੇ ਧਰਮਸਾਲੇ ਆਏ ਉਤਰੇ। ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਗਰੀ, ਅਮਤਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਆਏ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ। ਪਾਸ ਹੀ ਛੋਟੀ ਜਿਲਦ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਈ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਪਾਠ ਕਰੀ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਚੋਕਤਾ ਲਾ ਭਜਨ ਕਰਨਾ। ਅਠੀ ਪਹਿਰੀ ਰਾਤੋਂ ਹੀ ਜੰਗਲ ਹੋ ਆਉਣਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਾ ਬੋਲਣਾ। ਪ੍ਰਸਾਦ ਭੀ ਅੱਠੀ ਪਹਿਰੀ ਬੈਠਾ ਹੀ ਫੁਕਣਾ। ੪-੫ ਦਿਨ ਲੁਧਿਆਣੇ ਕੁਪਤ ਹੀ ਰਹੇ।

ਲੁਧਿਆਣੇ ਉਂਟਰੇ ਤਾਂ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਗਰੀ ਨੂੰ ਛੱਟਾ ਜਾਣ ਕਿਹੋ ਨੇ, ਤੂੰ ਰਹਿ ਜਾ। ਸਾਡਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਧਰ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਕੁਪਤ ਤੇ ਰੋਲ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਰਦੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਜੋ ਭਾਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਘਾਲ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਰੋ ਪਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, 'ਵਿਛੜਾ ਸੁਟ ਦੁਖ'। ਦਸ ਮੈਂ ਕਿਧਰ ਜਾਵਾਂ, ਹੋਰ ਸਭ ਸਾਥਾ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਤ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿਤੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਮੈਨੂੰ ਅਵਾਨ ਜਾਨ ਨਖੇੜਦੇ ਹੋ। ਸਿਖ ਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਅਵਾਨ ਹੁੰਦੀ। ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਬਾਲ ਜਾਨ ਵਾਪ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਂਗਲ ਫੜਾ, ਜਿਥੇ ਲਈ ਫਿਰੇਗੇ, ਲਗਾ ਫਿਰਾਗਾ ਪਰ ਨਖੇੜ ਨਾ। ਮੈਂ ਨਿਖੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਰਹੰਦ ਰੋਲ ਤੇ ਪੁਜੇ, ਸਕਹੰਦੇ ਘੋੜ-ਬਖੀ ਤੇ ਰੋਪਤ ਪੁਜੇ। ਤਦੋਂ ਰੋਲ ਨਾ ਸੀ। ਇੰਦਰ ਪੁਰੇ ਟੁਰਦੇ ਪੁਜੇ—ਜੈਸੇ ਪੰਜਹਿਰੇ* ਤੋਂ ਅਸਵਾਰ ਘਾਟ ਜਾ ਲੋਕਰ ਗੀਤਾ। ਨਦੀ ਤੇ ਹੀ ਬਿਲਾਸਪੁਰੇ ਉਰੇ ਰਾਤ ਕੱਟੀ, ਪੈਂਠੇ ਤੇ ਆਣਾ ਚੁੰਨ ਚਾਣੇ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਪਕਾਏ। ਸਹਿਰ ਰਹਿ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਫਲ ਭੀ ਲੈ ਲੈਂਦੇ।

ਇਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਬਜੇਰੇ ਭਾਗਾ ਵੱਜਾ ਸੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਹੀ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਪੁਲਸ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਦੀ ਤੇ ਤੰਗ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਣਿਆ ਜਦ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਿਘਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਅਟਕ ਪੈਦਾ ਹੋ। ਜੇ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੋਝ ਉਦਮ ਜਾਂ ਕੁਝ ਕਸਟੋਂ ਅਗੇ ਜਾਣ ਲਈ ਰਾਹ ਖੁਲ੍ਹਦੇ। (ਜੇ ਸਲਾਹ ਲੈ ਮਨ ਚ ਨਿਕਲੇ ਸੀ ਕਿ ਬੀਨ) ਚੋਂ ਹੈ (ਕੁਸੇ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ) ਉਹ ਹਟਾ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਪਰਤੇ ਤੇ ਬਚਨ ਗੀਤਾ ਵਜੀਰੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭੈਜੇ ਸਿਖ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਮੌਲਮੀਨ ਗਏ ਸੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਇਕ ਮਦਰਾਸੀ ਨਾਲ ਟੋਰਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜਿਧਰ ਦੱਸ ਪੈਂਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਘਾਤਾ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਮਦਰਾਸੀ ਰਾਹ ਪੁਛਣ ਗਿਆ, ਚਿਰ ਲਗੇ ਤੇ ਸਿਖ ਤੇ ਖਾ ਉਥੇ ਪਰਤ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆ ਗਏ ਤੇ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਉਲਾਭਾ ਘਲਿਆ ਸੀ ਉਹ ਉਥੇ ਹਿਲੇ ਕਿਉਂ ਜੇ ਮਰ ਭੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਭੀ ਹੁੰਦਾ। ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਇਹੋ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜਦ ਕੁਦਰਤ ਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਕੋਤ ੪-੫ ਦਿਨ ਰਹੇ, ਆਪਣੇ ਕਰਾਏ ਤੇ ਲਏ ਮਕਾਨ ਵਿਚ। ਸਕੋਤ

*ਉਹ ਥਾਂ ਤੇ ਜਿਥੇ ਲੋਕੀ ਲਈ ਫੁਕਾਦ ਨਹਿਤ ਆਈ ਸੀ। ਪੰਜ ਲੱਖੀਆਂ ਚਮਕਾ ਲੀ ਨਿਲ ਤੋਂ ਬਦਰੇ ਪੰਜਹਿਰਾ ਨਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ।

ਮਕਾਨ ੧੯੧੪ ਈ 'ਚ ਲੜਾਈ ਲਗੀ ਵਲੋਂ ਤੇ ਜਰਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੂੰ ਸੁਲਾਹੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਲਏ ਸੀ, ਤੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਵਸਤਾਂ ਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਤਜੇ ਸੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਤੋਂ ਹੋਈ। ਤੇ ਕੁਝ ਚਮੀਨ ਭੀ ਰੁਆਲਸ ਸੁਰ ਵਲ ਲਈ ਸੀ। ਮੰਡੀ ਵਲ ਪੁਲ ਬਿਆਸ ਦਾ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸੌਰ ਸਥੇਤ ਵਲੋਂ ਰੁਆਲਸਰ ਦਾ ਨੌੜਾ ਚੰਗਾ ਜਾਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਕ ਅੱਧ ਸਿਖ ਰਦ ਰੋਂ ਇਸ ਕਰਾਏ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਮੰਡੀ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਭੀਮ ਸੈਣ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਰਾਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਹਿਲੀ ਸੱਦਾ ਭੇਟਾ ਧਰੀ, ਤੇ ਸਭ ਪ੍ਰਵਾਰ ਨੇ ਭਜਨ ਪੜਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਜੇਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ।

ਸੰਤ ਪ੍ਰਕਾਸ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਜੋ ਜਲੰਧਰ ਪਾਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਅਲਾਵਲ ਪੁਰ ਦੇ) ਲਾਇਲਪੁਰ ਪੁਲਸ ਕਪਤਾਨ ਸੀ ਤੇ ਰਾਗ ਦੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤੇ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਸੀ। ਏਸ ਰਾਗ ਸਭਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉੱਥੇਕਾਰ ਨਾਥ ਪਿੰਡ ਪਟਵਰਾਨ ਬੰਬੇ ਦਾ ਤੇ ਭਾਸਕਰ ਰਾਉ ਕਵਾਲੀਅਰ ਅਦਿ ਰਾਗੀ ਸੱਦੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਸੱਦਿਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਪ੍ਰਕਾਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਜਦ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਇਲਪੁਰ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂ ਆਪ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲਦੇ ਜਾਂ ਉਹ ਆ ਦਰਸਨ ਕਰਦੇ। ਸੰਤ ਪ੍ਰਕਾਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਭੈਣ ਦਾ ਪਤੀ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਕਾਨਗੜ੍ਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸਿਆਰ ਪੁਰ ਦਾ) ਸਥੇਤ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸੀ। ਇਸ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਲਤ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਸਭ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਭਾਜੇ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਭੀਮਸੈਣ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਭੀਮਸੈਣ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਕਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਭੀ ਦਿਨ ਬਦਲ ਗਏ ਸੀ। ਨਰਮ ਹੋ ਕਏ ਸੀ।

ਏਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਕਾਰ ਤੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਓ—ਪ ਮੀਲ ਉੱਥੇ ਇਕ ਸਾਦੀ ਜਿਹੀ ਹਵਾਲੀ ਵਿਚੋਂ ਖੂਹ ਤੋਂ ਜਲ ਲੈਣ ਸਿਖ ਨੂੰ ਭਜਿਆ। ਉਸ ਘਰਵਾਲੀ ਕੁਝ ਸਿਖ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਚਰਨੀ ਹੱਥ ਲਾਏ ਤੇ ਦਸਿਆ, ਮੈਂ ਸੰਤ ਪ੍ਰਕਾਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਭੈਣ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖੂਹੇ ਆਏ ਦੇਖ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੀ ਆਏ ਚਰਨੀ ਲਗਾ ਤੇ ਦਸਿਆ, ਸਥੇਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਭੀਮਸੈਣ ਦੇ ਮਰਨ ਬਾਦ ਏਥੇ ਆਉਣਾ ਦਸਿਆ ਤੇ ਬਚੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੜਦੇ ਏਸੇ ਤੇ ਦਸਿਆ, ਖਰਚ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹੁੱਤਾਂ ਬਦਲ ਕਈਆਂ ਹਨ। ਸਰਧਾ ਧਾਰ ਦੰਪਤੀ ਨੇ ਭੋਟਾ ਭੀ ਧਰੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ 'ਚ ਜਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੁੱਛੋਸਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ "ਜੋ ਅਮੀਰ ਕਮ ਸੁਆਲ ਹੋਣ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੋ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਓਹ ਉਪਕਾਰ ਹੋਵੇ।" ਰਾਜਾ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਚਿਆ ਦੀ ਵੀਸ ਮਾਝ ਕਰਨੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਚੰਗੇ ਘਰਾਣੇ ਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦਿਨ ਪਤਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਜ ਕਲ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਘਟ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਫਾਰਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪੋ ਓਰ ਭੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕੁਝ ਆਪ ਭੀ ਮਦਦ ਬਾਦ ਕੀਤੀ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਰਜ਼ਕਾਰ ਹਿਤ।

ਏਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਨਾਲ ਇਸ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤਰ ਨੂੰ ਪੁਛ ਪੁਛਾ ਮਿਲੇ। ਉਹ ਭੀ ਐਸ. ਪੀ. ਲਗਾ ਤੇ ਸੀਕਰੀ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਏਥੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰਕਾਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਖਰੀਦੀ ਚਮੀਨ ਸੀ। ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਦੂਰੋਂ ਭੱਜ, ਆਏ ਚਰਨੀ ਲਗਾ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਪ੍ਰਭਿਆ, ਆਪ ਦਾ ਨਾਮ ਕੀ ਦੇ। ਤਾਂ ਉਸ ਦਸਿਆ ਮੈਂ ਸ੍ਰ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲੜਕਾ ਹਾਂ। ਸੁਖਪਾਲ* ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਚੱਜ ਕੇ ਜੱਥੇ 'ਚ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਮੇਰੀ ਇਕ ਰੀਤ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਭੀ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਿਨਾ ਤੇਰੀ ਨੌਕਰੀ ਲਗੀ ਕਰ ਖਸੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਮਿੰਨਾ ਤੇਰਾ ਲੋਮਾ ਸੁਥਰਾ ਤੇ ਤਿਆਰ ਸਰੀਰ ਵੇਖ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਦੇਹੀ ਕਿਥੇ ਜਣੇ ਖਣੇ ਨੂੰ ਪਈ ਮਿਲਦੀ ਦੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਤੇ ਗੁਣ ਬੰਗਾ ਵੇਖ ਖੁਸ਼ ਹੋਦਾ ਹਾਂ, ਉਥੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਸੁਥਰਾ, ਫੱਟਾਵਰ ਤੇ ਬਲਵਾਨ ਸਰੀਰ ਵੇਖ ਖੁਸ਼ ਹੋਦਾ ਹਾਂ।

ਸਕੇਤੋਂ ਟੁਰਦੇ ਰੱਖਤ ਪਜੇ, ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਤੇ ਰੁੜ੍ਹਨੋਂ ਮਸਾਂ ਥਥੇ। ਬਰਸਾਰ ਬਹੁਤ ਰੋਜ਼ ਸੀ। ਇਤ ਰਾਤ ਰੂਤੀ ਵਾਲੇ ਅੰਦਰ ਭੀ ਕਟੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮਸਾਂ ਦੁਪ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਖੰਡ ਨਾ ਮਿਲੀ, ਸੰਬਰ ਹੀ ਪਾ ਦੁਪ ਪੀਤਾ। ਰੰਪਤੋਂ ਗਿਸਤੀ ਵੈਲਾਂ ਦੀ ਤੇ ਨਹਿਰੇ ਨਹਿਰ ਮੁਥੇ। ਜਿਵੇਂ ਸਰਹੰਦੋਂ ਘੋੜ-ਬਗੀ ਰੋਲ ਦੀ ਪਟਰੀ ਤੇ ਚਲਦੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਚਲਦੇ ਸੀ ਤਿਵੇਂ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕੰਢੇ ਬੈਲ ਚਲਦੇ ਸੀ ਤੇ ਬੰਤੀ ਨਹਿਰ 'ਚ ਚਲਦੀ, ਭਾਰ ਉਸ ਗੱਲੀ ਵਾਲੂੰ ਬਥੇਰਾ ਖਿਚ ਲੈਂਦੀ ਤੇ ਬੈਲ ਭੀ ਸੰਖੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨਹਿਰ ਵਾਲੇ ਭੇਰੇ ਰਾਤ ਰਾਤ ਹੀ ਪੁਜੇ। ਸਿਖ ਰਾਤ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਚਲੇ ਜਾਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਭ ਦੇ ਚਿੰਤ 'ਚ ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਸੀ। ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ, ਨਹਿਰ, ਬੰਤ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸੇਚਾ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦੀ ਲੰਬਾ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। **ਸ੍ਰ. ਰੂਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਦਾ ਅਤਿਸਮਾਂ**

ਮਾਤਾ ਰੂਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਤੇ ਅੰਬੇ ਜੀ ਭੀ ਚਲੇ ਉਦਾਸ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜਾ ਖਿਆਲ ਰਖਦੇ ਤੇ ਕਰਮੀ ਨੰਬੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਕਟੀ, ਪਰ ਮਰਜ ਨਾ ਘਟੀ ਸੀ। ਖੰਘ ਤੇ ਰੂਪਿੰਦਰ ਰਾਪ ਵਧ ਰਹੇ ਸੀ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਚੇਚਾ ਰੋਗ ਹੀ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਇਕਾਤ ਸਾਤ ਚਿਤ ਹੀ ਦੁਹਾ ਮਾਂ ਧੀ ਨੇ ਸਰਧਾ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ, ਹੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਸਵਾਸਾ ਦਾ ਕੰਈ ਭਰਵਾਸਾ ਤੇ ਪੌਰਾ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਸਾਰ ਲਵੋ, ਸਾਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇਵੋ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਭਵੇਂ।

ਇਹ ਰੂਪਤ ਅਰਜ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਕੇਤੋਂ ਪਰਤੇ, ਤੇ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਸਾਨੂੰ ਅੰਬੇ ਜੀ ਤੇ ਰੂਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦੇਵੋ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਕ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਰ੍ਹਰ ਜਾ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਰਾ ਲਗਦੇ ਏਣਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੇਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਹਿਰ ਤੇ ਫੜ, ਸੀਸ ਤੇ ਲਾਠ ਚੀਰਾ ਤੇ ਲੰਕ ਪੋਤੀ ਬਨ੍ਹ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੁੰਡਾ ਲੈ ਸੁਪਾਸੁਪ ਚਲ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

*ਇਹ ਸੁਖਪਾਲ ਦੂਤ ਰਾਜਾ ਹੈ ਉਪਰ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇ ਇਕ ਹੋਰਗਲ ਚੰਗੇ ਦੀ ਰੀਝ ਤੇ ਦੂਜੇ ਮਿੰਡਰ ਦੇ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸੁਥਰਾ ਸਰੀਰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਰੀਝ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰੁਕਕ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮਿੰਡਰ ਦਾ ਅੰਗਿਆ ਇਕ ਭਰਤਾ ਰਿਹਾ ਬਹੁਤੀ ਸੀ, ਧਰਮ ਹੋਏ।

ਲਾਭੇ ਲਾਭੇ ਹੋ ਰਾਮਸਰ ਕੰਢੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਆਏ। "ਜੇ ਜਾਣੇ ਜਿਸ ਬੇਦਨ ਹੋਏ।" ਵਾਲੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਮਾਤਾ ਰਾਮ ਕੋਰ ਤੇ ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੋਰ ਜੀ ਜਾਬਦੀਆਂ ਹੀ ਸੀ। ਲਾਲ ਚੀਰੇ ਤੇ ਪੰਤੀ ਵਾਲਾ ਸਪਾ ਸਪ ਆਪਣੇ ਵਲ ਆਉਂਦਾ ਬੱਚਾ ਹੋ ਮੰਨਿਆ, ਹਉਰਾ ਭਰਿਆ, ਹਾਏ ਗੀਤੀ ਤੇ ਤੁਬਕੀਆਂ ਭੀ। ਤਾਂ ਤੁਰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੰਖੁਨਾ ਮਾਨਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਖਲ੍ਹਾਇਆ। ਮਾਤਾ ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੋਰ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਨਾਲ ਸਹਾਰਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਨਾ ਉਠਣ ਦੀ ਔਖ ਕਰ। ਅੱਥੇ ਜੀ ਛੇਤੀ ਉਠ ਚਰਨੀ ਲਭੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਕਹਿ ਅੱਥੇ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨੀ ਹੋਰ ਲਾਇਆ ਤੇ ਅੱਥੇ ਜੀ ਦੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੈਠ ਸੁਖ ਪੁਛੀ। ਕੁਝ ਬਚਨ ਸੁਣੇ ਤੇ ਕੁਝ ਚਸੇ। ਪਰ ਮਾਤਾ ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੋਰ ਜੀ ਦੇ ਨੈਤਰਾਂ ਦੇ ਜਲ ਵਗ ਵਗ, ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਤਲੇ ਤ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਿਪ ਹੋਈ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਲੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਗੋਰ ਤੇ ਹੋਰ ਵੇਰ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਿਹੀਂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੂਰੋਂ ਇਕ ਕਰ ਪੀਰੀਂ ਟੁਰ ਨਹਿਰ ਤੋਂ ਇਕੱਲਾ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਤੇਰਾ ਹੁਣ ਦੇ ਰੋਣ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੁਕਲੀ ਰਸਨਾ ਤੇ ਭਰੇ ਗਲੇ ਗਲ ਗੀਤੀ, ਮੇਰੇ ਕਾਰਨ ਜੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਖਨੀ ਖੋਲ੍ਹ ਹੋਈ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚਿਤਾਰ ਰੈਂਦੀ ਹਾਂ। ਜੇ ਮੇਰਾ ਮਰ ਕਦੀ ਦਾ ਸੁਨੈਂਦਾ ਦੇ ਦਿਨ ਬਾਦ ਆਪ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਤਾਂ ਦੋਭੇ ਕਾਹਲ ਨਾਲ ਤਾਂ ਨਾ ਆਪ ਨੂੰ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ, ਉਥੇ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀ, ਜੇ ਹੋਣਾ ਸੀ ਮੈਂ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਕਾਹਲ ਕਾਹਦੀ ਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਰੋਂ ਭੀ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਭੀ ਧਰਵਾਸ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਤਜਨ ਰਸਨਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚੁਲ੍ਹਨ ਵਲ ਅੱਖ ਮੁੰਦ ਸੁਰਤ ਰੁਖਣੀ। ਸਿੱਧੇ ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ— "ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਮਿਲੈ ਜਾ ਮਨੁ ਰਹਿ ਹਰਦਿ ॥" ਕਹਿ ਉਠ ਤੁਰੇ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੋਰ ਜੀ ਆਪ ਚੈ-ਚਾਦਰੇ ਦੀ ਕੰਨੀ ਛਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਪਾਤਸਾਹੀ ਨਾ ਜਾਉ ਦਬੇ ਹੀ ਕਸੇ। ਮੇਰੇ ਸੁਆ ਦਾ ਕੀ ਪਰੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨ ਅਜਰਏ ਸਾਧੇ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਉਸ ਦੇ ਰਾਮ ਅਰਥ ਮੈਨੂੰ ਦੇਜੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਤੁ ਸਮੇਂ ਦਰਸਨ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿਬਚਨ ਕਹਿ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੋਲ ਅਡਲ ਕਾਕ ਚੈ ਨਿਕਲ, ਤਿੰਨ ਕਹ ਨਹਿਰ ਤੇ ਆ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਲਿਆ ਕੁਤਰਾ ਜੇਕਲ ਮਦਾਨ ਹੋ ਆਵਾਇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਸਤਾਨ ਸਿੱਖ ਜੀ ਨੂੰ ਬਿਨਾਸਪੁਰੀ, ਸਲੋਹਕਾ ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੋਰ ਜੀ ਦੀ ਸੁਰਤ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਸੋਹਲਨ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਭੀ ਭੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਕਦੀ ਸਿਖ ਚਸਦੇ ਹਨ, ਸੋਹਲਨ ਭੇਜ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਦ ਆਪ ਕੁਪਤ ਨਿਕਲੇ ਸੀ। ਨਹਿਰ ਦੇ ਭੋਰਿਉਂ ਪਿਛੇ ਪਏ ਹੀ ਉਤਰੇ ਸੀ, ਮਤ ਕੋਈ ਸਿਖ ਭੇਰੇ ਹੋਏ ਤੇ ਲਖ ਲਵ। ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਸੁਪਤਨੀ ਦੇ ਸਨੇਹ ਵਿਚ ਜੁਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਰਾਹੇ ਤੋਂ ਛੱਡੀ ਚੜ੍ਹ ਹੁਸਿਆਰਪਰ ਦੇ ਚਿਲੇ 'ਚ ਭੜਦਿਵਾਲੇ ਸੇਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦੇ ਭੇਰੇ ਸਮੇਤ ਇਕ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਜਾ ਨਿਕਲੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਭੇਰੇ ਸੇਰ

ਮਾਤਾ ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੋਰ ਜੀ ਦੇ ਕੁਪਿੰਦਰੀ ਨੇ ਅੱਥੀਂ ਮਸਤਾਨ ਸਿੱਖ ਜੀ ਲਿਖੀ-ਚਾਕ ਲਾਗ ਬਿਖਾਈ ਜੀ ਤੇ ਸੋਹਲਨ ਆਖੇ ਸਾਧ ਕੀ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਨੂੰ ਭੈਟੀ ਪਤਾ ਤਾਂ ਕਛਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਹੁਣ ਸਾਧ ਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਰਾਮ ਕਾਲ ਸਿੱਖ ਤੇ ਸੁਣੀਆਂ ਸੀ।

ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਦੁੱਠਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ, ਜੋ ਪੱਕੇ ਥੁਕੇ, ਤੇ ਥੜੇ ਸੰਤ ਸੇਵੀ ਅਤੇ ਭਲੇ ਸੁਭਾ ਵਾਲੇ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੜਦਿਵਾਲੇ ਆਪਣਾ ਸਦਾ ਦਾ ਚਾਹੁਲੀਆ ਨੇਮ ਅਰੰਭਿਆ ਤੇ ਸਭ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੇਜਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ। ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕੁਪਤ ਸੁਨੇਹਾ ਰੋਜ ਸਭ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸਮੇਤ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਗਾਮਾਂ, ਭੁੱਲਾ ਦੇ ਸਦਾਏ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਭੇਜਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਕੁਪਤ ਸੀ ਸਿਖ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾਪ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਥੇ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਲਾਭ ਕੀਤੀ ਨੇ। ਪਰ ਨੇਮ ਅਰੰਭਿਆ ਸੁਣ ਜਾ ਕਹਿਣਾ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਜਾਣ ਮਾਤਾ ਜੀ ਭੈਣੀ ਨਾ ਲਏ ਸੀ।

ਭੜਦਿਵਾਲੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਸਿਖ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ, ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਸਮੇਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿੱਛਾ ਰਾਤ ਉਠ ਜੋਗਲ, ਚਾਰਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਥਾਦੇ ਇਕੱਠੇ ਸਾਂਝ ਬੈਠਦੇ ਤੇ ਫਿਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਬੀਰਤਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੁਣਾਏ। ਸਭ ਦਾ ਅਠੀ ਪਹਿਰੀਂ ਲੱਗਰ ਹੁੰਦਾ। ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਸਰਦਾਈ ਬਣਦੀ। ਰੋਜ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਮੇਜ ਮੇਲਾ ਤੇ ਖੇਡਾਂ ਭੀ ਕਰਦੇ। ਕੋਲਾਂ, ਫੜੱਪੇ, ਛਾਲ, ਦੋੜ, ਘੋਲ ਆਦਿ।

ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੇ, ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਵੱਤਾ ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਵਡਾਲਾ ਜੈਹਲਾ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਫੈਲੇਵਾਲ, ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਚੂਹੇਝਾੜ ਜ਼ਿਲਾ ਲੋਧੂਪੁਰਾ, ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ, ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਗਰੀ, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਬਾਟੀਆਂ ਉਸਤਾਦ ਬਰਥੇ ਵਾਲਾ ਆਦਿ ਸਭ ਰਲ ਹੋਸਦੇ ਖੇਡਦੇ।

ਇਕ ਦਿਨ ਦੇਖਣ ਆਇਆ ਕਿਚੋਂ (ਕੰਦਪੁਰੋਂ) ਆਏ ਇਕ ਨੌਂ ਕਿਹਾ, ਕੱਟੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਘੁਲੇ। ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਬਾਟੀਏ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਿਖਾ ਡਾਹਿਆ। ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਐਸਾ ਕਾਬੂ ਥੀਤਾ, ਮਾਰ ਹੀ ਦੇਣ ਲਗਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੂਰੋਂ ਦੇਖ ਆਏ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਹੂੰ ਹੂੰ ਇਹ ਭੀ ਆਪਣਾ ਹੀ ਹੈ, ਕਹਿ ਫੁਡਾਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਥੜ ਉਠ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਲਗਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਜੋਗਾ ਭੀ ਨਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਛਡ ਦੇ। ਜੇ ਆਪ ਨਾ ਫੁਡਾਇਉ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਖ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਹੀ ਦੇਂਦੇ। ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੰਘੇੜੇ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦਾ ੧੬ ਹੱਥ ਛਾਲ ਮਾਰ ਟੱਪ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਦੀ ਇਹ ਉਝਾੜੀ ਵੇਖ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਂਦੇ।

ਇਸ ਭੇਰੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ, ਸਾਧਾਂ ਤੇ ਭੋਰਥ ਪਾ ਰਖਦੇ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਟਾਹਲੀਆਂ ਤੋਂ ਭੀ ਰੋਕਦੇ ਸੀ ਟਾਹਣ ਤੇ ਥਾਲਣ ਕਟਾਣੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ, ਇਹ ਤੇ ਕੰਮ ਸੇਤਾ ਦਾ ਕਰੀਏ। ਸਹੀ ਹੱਥ ਦੀ ਹਾਮੀ ਤੇ ਮਦਦ ਛਰੀਏ। ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਥ ਲੈ ਜਾ ਟਾਹਲੀਆਂ ਪੁਟਣੀਆਂ ਅਰੰਭੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਆ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਆਪ ਮਾਲਕ ਆਏ ਹੋ, ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਰੋਕਦੇ ਸਾਂ, ਇਹ ਭੋਰਾ ਉਜਾੜ ਕੇ ਕਿਤੇ ਨਾ ਠਿਥਲ ਜਾਣ।

ਗੁਰਦਿਵਾਲੀਉਂ ਇਹ ਭੇਰਾ ਪਹਾੜ ਲਹਿੰਦੇ ਵਲ ਦੇ। ਇਸ ਭੇਰੇ ਦਾ ਰੁਖਾ ਸੁਖਾ ਸੀ ਫੜ ਮਨ ਭਜਨ ਵਲ ਲਗਦਾ ਸੀ ਸਾਧ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਇਸ ਭੇਰੇ ਦੇ ਲੋਗਰੋਂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਫਕਿਆ ਵੇਰ ਆਪਣਾ ਲੋਗਰ ਅੱਡ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ, ਸੇਤਾ ਤੇ ਸਭ ਆਏ ਗਏ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇਣਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਰੰਭਿਆ ਸੀ ਇਸ ਨੇਮ ਵਿਚ।

ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਟਾਹਲੀ ਅੱਸੀ ਜਾ ਸੇ ਮਣ ਦੀ ਭਾਰੀ ਗਟਦਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਮੋਟੇ ਤਨੇ ਦੁਆਲੇ ਪੰਜ ਛੇ ਹੱਥ ਰਸਾ ਔਦਾ ਸੀ (ਬਖਲ ਸਿੰਘ ਮੁਗਲ ਚੱਕ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਭਿਗਦੀ ਦੇ ਹੇਠ ਆ ਮਿਥ ਹੀ ਘਤਾ ਤੇ ਪਤਾ ਵਿਚੋਂ ਹਾਇ ਮਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ। ਸਿਖਾ ਭਜ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਜੀਭ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀ ਤੇ ਪੈਂਟ ਲਟਕੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਭ ਨੇ ਰਲ ਟਾਹਲੀ ਕੁਝੀ ਪਰ ਨ ਹਿਲੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੱਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਾ ਵਿਕੋਲੇ ਤੋਂ ਹੱਥਲਾ ਮਰਵਾਇਆ ਤੇ ਆਪ ਬਖੇਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਟਾਹਣਾ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਖਿਚ ਬਢਿਆ। ਸਭ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਘੱਟਾ ਭੇਦ ਫੁੱਲ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਤਮ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਬਖੇਲ ਸਿੰਘ ਮਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਜਨਾਏ। ਇਹ ਜਿਉਂਦੇ। ਸਹਿਰ 'ਚੋਂ ਰਿਸਨ ਸਿੰਘ ਸਿਵਲ ਸਰਜਨ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਪਰ ਬਖੇਲ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿਲ ਬੈਠ ਪਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਮਰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਭਿਤੇ ਜਾਏ ਨੂੰ ਥਾਹੋਂ ਫੜ ਮੋਤ ਲਿਆਏ।

ਬਖੇਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤੇਲ ਮਿਠਾ ਤੇ ਘਿਉ ਪਿਆਇਆ ਦੇ ਵਾਰੀ ਕੀ ਆਈ ਤੇ ਸੈ ਲਗੂ ਸਰੋਰ ਵਿਸ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਤੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਹਸਪਤਾਲ ਪੈ ਰਾਜੀ ਹੋਇਆ ਇਹ ਬਖੇਲ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਸੁਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਟਿੱਬਨ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿਲਾ ਕੁਸ਼ਨਾਵਾਲਾ ਤੋਂ ਹਕੀਮੀ ਸਿਖਿਆ ਸ਼੍ਰੀ ਤੇ ਹੁਣ ਸੈਰ ਨਗਰ ਦੇ ਖੂਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀਆ ਰੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਹੋਰ ਹਾਲ ਇਸ ਦਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਲਿਖੀਆ।

ਦੇਧਰ ਤੇ ਇਹ ਨੇਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਉਣ ਤੋਂ ਅਰੰਭਿਆ ਸੀ। ਉਧਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਨਹਿਰ ਬੀੜ 'ਚ ਉੱਛਾ ਬਰੋਟਕੀ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਿਹਨਾਂ ਦੀ ਮੁਖਤਿਆਰੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਾਧਾ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੁਣ ਬਿਥੇ ਹੱਥੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਭੀ ਮੁਖਾਲਫਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਸਾਥੇ ਲਾਭੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਰੂਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਦੇਹ ਭੀ ਦਿਨ ਦਿਨ ਰਹਿੰਦੀ ਚਹਿੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਦੇ। ਇਹ ਕੁਝ ਸਾਧਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਗੁਰੂ ਦਿਵਾਲੇ ਗਏ ਤੇ ਭੋਗ ਨੇਮ ਦਾ ਪਏ ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਆਪ ਉਥੇ ਦਰਸਨ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਸਾਇਦ ਕੁਝ ਸਾਥੇ ਪੱਲੇ ਰਹੇ, ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਥਰਾ ਹੀ ਰਹੇ, ਤੇ ਖਰਚ ਕੁਝ ਭਵੇਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਜੇ ਆਪਦੀ ਸਲਾਹ ਕੁਝ ਫਕਾਬਾ ਲੈਣ ਦੀ ਦੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਜੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਪਾਵੇ ਮੈਂ ਜੋ ਕਰਾਂ ਹੁਸੀਂ ਮਨਕੁਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਲਝਦਾ ਨਹੀਂ ਉਦਾਰਤਾ ਤੇ ਸਵਾਈ ਨਾਲ ਜੋ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਰਾਂਗਾ। ਜੇ ਇਹ ਅਪ ਨਾ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਇਸ ਆਪ ਦੀ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਚ ਪੈਣਾ।

ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਕਿਹਾ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦਾ ਉਲਾਭਾ ਰਖੇਗਾ ਜੇ ਆਪ ਨਾ ਜਾਵੇ ਰੂਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਜਿਉਂਦ ਜੀ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਚੜ੍ਹੇ, ਪਰ ਦਿਲ ਹਿਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਦੇਖ ਰਾਮ ਕੌਰ ਆਖਦੀ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਆਉਣ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਦਿਨ ਕੁਝ ਸੇਖੇ

ਜ਼ੁਰਨਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹਉਂਦੇ ਭਰਦੀ ਤੇ ਅੱਥਰ ਵਹਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘਾਏ ਕਰ ਕਰ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਉਚਿਤ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੀ ਵੁਲ ਮੰਨ ਅਗੋਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਨਾ ਪਾਏ। ਉਸ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਅਗੇ ਰਾਤ ਮਿਲ ਆਇਆ ਹਾਂ ਤਿਵੇਂ ਮਿਲ ਲਾਗਾ। ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਆਪ ਉਥੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸਨ ਦੇਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਦੀ ਰਜਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ ਅਸੀਂ ਅਗੇ ਵੁਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਹਰਜ ਹਾਨਤ ਲੀਤੀ ਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿ ਬਚਨ ਕੀਤਾ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ। ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਦੋਹ ਬਹੁਤ ਦਿਲੀ ਦੇਖੀ ਤਾਂ ਦਿਆਲਾ ਵਰਨਾ ਵਾਲੀ ਤੇ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਕੇ ਭਰੋਵਰ ਨੂੰ ਰਤ੍ਨਦਿਵਾਲੇ ਨੂੰ ਟੋਰਿਆ ਕਿ ਜਾ ਬਹੀ ਫੇਰੀ ਆਂਟ। ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜਲੰਧਰ ਜਾ ਕਾਰ ਵਿਗਤੀ ਬਨਵਾਟ ਲਗਾ ਤੇ ਰਾਤ ਹੋਏ ਨਾਲ ਪੈ ਗਿਆ। ਬੇਲਾ ਸਿੰਘ ਵਰਨਾ ਦੇ ਸੁਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹਕੀਮ ਨੂੰ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਛਡਿਆ ਤੇ ਆਪ ਰਤ੍ਨਦਿਵਾਲੇ ਨੂੰ ਟੋਰਿਆ। ਸੁਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਾਤਾ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਸੁਰਤ ਪਿਆਲੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜਲੰਧਰ ਰਾਤ ਹੀ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਇਹ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਭੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਰੋਵਰ ਸੀ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭੀ ਭਰੋਵਰ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਕ ਨਾਭੇ ਵਾਲੀ ਤੇ ਇਕ ਸੁਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਕਾਰ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੋਲ। ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਕਮੇਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਹੀ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ।

੧੮੮੧ ਬਿਸਮੀ

ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜਲੰਧਰ ਅਠ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਈ ਦਿਆਲਾ ਪਾਸ ਅਵਸੇਸ ਕਰਨ ਗਿਆ ਕਿਹਾ, ਸੁਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਸੁਰਤ ਲਈ ਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਇਹ ਨਾ ਸੋਚਿਆ ਉਹਦੇ ਤੇ ਕਈ ਸੇਵਕ ਹਨ। ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੇ ਸਸਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਮਾਈ ਨੂੰ ਧਰਵਾਸ ਦਿਤਾ, ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨ, ਉਸ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਬਣੀ ਰਹੇ ਮੰਗ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਤੇ ਰਹੇ। ਜੇ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਤੇ ਗਿਲਾਨ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਪੁਤ੍ਰ ਤੇ ਮਾਤਾ ਅਸਰ ਪਏਗਾ। ਇਹ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਮੁਖਤਾਰ ਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਮਾਈ ਦਿਆਲਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਧਰਵਾਸ ਦੇ ਰਾਮਸੁਰ ਬਾਗ ਵਿਚ ਕਾਲੂ ਨਾਲ ਗਏ। ਮਾਤਾ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਬੜੇ ਨਿਰਬਲ ਹੋਏ ਮੰਜੇ ਤੇ ਪਏ ਸੀ ਤੇ ਅੱਥਰ ਜੀ ਪਾਸ ਬੈਠ ਪੱਲੇ ਦਾ ਪੱਖਾ ਝਲ ਕੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਏ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਕਹੀ। ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਨੇ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਪੁੱਲਾ ਲਾਹਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਏ ਹਨ। ਮਾਤਾ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਅੱਖਾਂ ਉਘੇੜੀਆਂ ਪੁੱਟੀਆਂ ਤੇ ਦੋ ਚਾਰ ਬੁੰਦਾਂ ਅਥਰੂਆਂ ਵੀਆਂ, ਬੜਾ ਜਿਹਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਹੋ ਭੋਏ ਸੁਟੀਆਂ ਤੇ ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖ ਮਸਤਕ ਵਲ ਇਕ ਦੱਕ ਵੱਖੀਲੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਲ ਦੋ ਸਾਹਵੇਂ ਖੜੇ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਹੱਥ ਲਾ ਪਲ ਭਰ

ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਲਾਭੇ ਹੋ ਕਦੇ* ਤੇ ਮਾਤਾ ਕ੍ਰਿਪਿੰਦਰ ਕੋਰ ਸਦਾ ਲਈ ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੋਂ ਕਦੇ। ੧੯੮੧
੨੯ ਭਾਦਰੋ ਬਿਕਰਮੀ। ਰਾਮ ਕੋਰ ਜੀ ਰਾਮਸਰੋਂ ਜਲ ਲਿਆ ਕੁਝ ਬੀਬੀਆਂ ਸਾਥ ਲਾ ਦਿਸਨਾਨ
ਕਰਾਇਆ। ਥੋੜੇ ਦਿਨ ਰਹਿੰਦੇ ਜਿਥੇ ਹੁਣ ਲਹੌਦੀ ਬੁੱਢੇ ਵਾਲੀ ਖੂਹੀ ਦੇ ਤੇ ਜੋਤ ਸਦਾ ਜਗਦੀ ਦੇ
ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਸਾਧ ਸੰਕਤ ਸਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਦਾਹ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ।

ਰੀਜੇ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਬਿਕ੍ਰਤ ਅਸਤੀਆਂ ਛੋਟੀ ਕਾਰ ਜੀ ਸ੍ਵਦਾਰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ
ਵਾਲੇ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਕਰ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਭੱਬਾ ਸੀ ਬਹਿਣ ਜੱਥ। ਉਸ ਵਿਚ ਸਮੇਤ ਭਾਈ
ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਡਰਾਈਵਰ ਦੇ ਨਹਿਰ ਰੋਪੜ ਵਾਲੀ
ਵਿਚ ਜਾ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਇਸ ਜੱਥਤ ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ਲਾਮਨੀ ਸਾਥ ਸਾਥੀਆਂ
ਦਾ ਏਕੋਂ ਤਕ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਸਾਥ ਉਚਰ ਹੁੰਦੇ ਜਿਥਰ ਉਲਾਏ ਹੋਏ। ਜਿਥੋਂ ਕ੍ਰਿਪਿੰਦਰ ਕੋਰ ਦੇ
ਕਾਕੇ-ਥੋਅੰਡ, ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੀ ਹਨ। ਅਹਿਸਾਨੀ ਸਾਥ ਉਚਰ ਹੁੰਦੇ ਜਿਥਰ
ਤਕ ਜਾਨਣ ਤੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਤੇ ਅਹਿਸਾਨ ਯਾਦ ਰਹੇ। ਜਿਥੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ
ਹੈ, "ਮੇਰਿਆ ਕੰਢ ਨੇਕੀ ਸਭ ਹੋਇ॥" ਭਾਵ ਜਿਥਰ ਮੇਰਿਆ ਦੀ ਨੇਕੀ ਤੇ ਸਤ ਦੀ ਯਾਦ ਰਹੇ।
ਉਚਰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕੇਵ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, ਏ ਸਾਥ
ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਿੰਦਰ ਕੋਰ ਜੀ ਦੇ ਅਯਾ ਜਾਣੇ। ਜੇ ਆਪ ਨੇ ਅਸਥੀਆਂ ਪ੍ਰਵਾਹ ਤੇ ਬਾਧਿਆ ਦਾ ਹੋਣਾ
ਦਸੇ ਹਨ। ਤੀਜਾ ਭੀ ਕੋਈ ਕ੍ਰਿਪਿੰਦਰ ਕੋਰ ਜੀ ਦਾ ਸਾਥ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੇ ਯਾਦ ਰਖਣ ਨੇਕ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਜੀ ਉਤਰ ਚਿਤਾ।

ਮੈਂ ਨਹਿਰ ਤੇ ੭੭ ਸੰਮਤ 'ਚ ਨੇਮ ਅਰੇਭਿਆ ਸੀ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਿੰਦਰ ਕੋਰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਮੇਰਾ ਭੀ
ਜੀਅ ਰਹਦੇ ਕਿ ਮੈਂ ਭੀ ਸਭ ਨੇਮ ਆਪ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਾਂ। ਮੈਂ ਭਟ ਸਮਝ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਇਹ ਅਰਥ
ਬੁਲ ਉਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਨੇੜ ਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਭ ਸੁਚ ਸੰਜਮ ਦੁਸ਼ਤ ਸਮਝਾ ਦਿਤੀ ਤੇ
ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਸਾਥਣਾਂ ਨੂੰ ਸਾਥ ਲੈ ਨੇਮ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸਭ ਮਾਈਆ ਬੀਬੀਆਂ ਸਾਥੀਂ
ਫਰਤੀ ਪਾਠ ਕਰਨੀ ਦੀ ਸਿਖਾ ਸਮਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਬੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਨੀ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਰਹਿਰ ਮਾਈਆ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੋਈ
ਸੀ, ਪਰ ਸਾਥੀਂ ਸਭ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਹੋਇਆ ਪਾਠ ਕਰਨੀ ਦਾ ਕਰਨਾ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਇਹ
ਕ੍ਰਿਪਿੰਦਰ ਕੋਰ ਨੇ ਹੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਸਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾਈ ਦੇ
ਦਿਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਉਪਕਾਰ ਯਾਦ ਕਰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪਾਠ ਕਰਨੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਮਿਰ
ਮਾਈਆ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਓ ਹਨ। ਇਹ ਅਹਿਸਾਨ ਜੇ ਕੋਈ ਯਾਦ ਰਖੇ।

*ਇਸ ਸਮੇਂ ਅੱਧੀ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, ਕੁਝੋਂ ਕ੍ਰਿਪਿੰਦਰ ਕੋਰ ਜੀ ਦੇ ਅੱਧ ਸਮੇਂ ਨੀਵੀਂ ਪਾ
ਲਾਭੇ ਕਿਉਂ ਤੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਉਸ ਦੀ ਖੂਹੀ ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਹੁਧ, ਤੇ ਮੈਂ ਲਾਭੇ ਤਾਂ
ਹੋਵਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸੁਭਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ, ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਅੱਧ ਸਮੇਂ ਯਾਦਿਆਂ ਲਾਭ ਰਾਮ ਦੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਸੰਕਤਾ
ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਉਪਕਾਰ। ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ।

ਇਹੋ ਦਿਹਾੜਾ ਹੀ ਹਰ ਸਾਲ। ਮਿਲ ਮਾਦੀਆ ਮਨਾਵਨ ਸਰਧਾ ਨਾਲ।

੨੫੬ ਸਿੱਖ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪੂਰ

ਹੁਕਮੀ ਵਰਿਆਂ ਦੀ ਨੂੰ ਰਾਗ ਸਬਦ ਤੇ ਸੁਭੇਦਾਰੀ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੰਠ ਸਿਆਣ ਦੀ, ਮਰਯਾਦਾ ਮੰਗ ਲਈ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਥੋੜ ਦਿਨ ਟਿਕੇ। ਮਾਤਾ ਰੂਪਿੰਦਰ ਕੰਠ ਜੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਸੁਣ ਨਗਰ ਦੇ ਭੀ ਤੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਭੀ ਲੋਕ ਕਈ ਦਿਨ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਪਹਿਲ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾਂਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਭੀ ਸਭ ਨੂੰ “ਜੇਮਣ ਮਰਣਾ ਹੁਕਮੁ ਹੀ ਭਾਣੈ ਆਵੈ ਜਾਇ॥” ਆਦਿ ਕੁਰਬਾਨੀ ਸੁਣਾ ਧਰਵਾਸ ਦੇਂਦੇ ਤੇ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਫਕਾਦੇ। ਦੂਰੋਂ ਭੀ ਸਿਖ ਆਏ ਨਗਰਾ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਥੋਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀੜ ਤੇ ਨਹਿਰ ਤੇ ਭੀ ਕਈ ਫੇਰਾ ਕਾਰ ਤੇ ਜਾ ਘੱਲੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਕਰਦੇ।

ਬੇਅੰਤ, ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੇਰ ਜੀ ਤੇ ਰਾਮ ਕੰਠ ਜੀ ਕੱਲ ਰਹਿੰਦੇ। ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਭੱਬਰ ਤੇ ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ। ਭਾਈ ਜੀ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਉਹ ਵਾਕ ਹੁਣ ਸਦਿਆਂ ਤੇ ਕੱਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਹਿਕ ਫੇ ਖਿਛਾਦਿਆ ਬਥੇਰਾ, ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੁੰਨੀ ਵਾਲੇ ਸਾਥੇ ਉਹ ਵਾਰੀ ਠੀ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੇ ਲੇਟ ਤੇ ਸੱਵਾ ਕਰਾ, ਜੇ ਤਦੋਂ ਏਨਾ ਦਾ ਆਦਰ ਪਿਆਰ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਰਾਣੀਆਂ ਵਾਲੇ ਬੰਤ ਫਧੇ ਵਕਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਜਿਸ ਉਮੀਦ ਤੇ ਫੇਰ ਭੱਬਰ ਬੈਠੇ ਸੀ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਬਣੀ। ਧਰਮ ਦਾਜ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ ਏ। ਭਾਬੇ ਮੱਤੇ ਦਾਸ ਭੀ ਭੰਤੀ ਮੱਤੇ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਕੁਪਾਲ ਦਾਸ ਦੇ ਮਗਰ ਬਹੁਤ ਮਦਦ ਏ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਹੀ ਕਹਿ ਭਜਦੇ ਹਨ, ਬੀਰਾ ਲੜਨਾ ਨਹੀਂ। ਵਾਖਾਲਾ ਕਰ, ਕਸਰ ਖਾ, ਆ ਸਿਖ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਵਰਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਰਾ ਦਸਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਹਾਕਮ ਚਾਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆ ਕੇ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰੀਏ। ਕਈ ਹੁਣ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਪੀਲ ਵਿਚ ਭੀ ਵਕੀਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੱਲ ਕਰ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਣ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਜਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਕਬਹਿਰੀ ਨੂੰ ਭੁਨਾ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਵਿਦਨ ਨੂੰ ਭੀ ਵਾਧੂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਕਿਸੇ ਕੱਲ ਜਾਵਾਂ। ਹਾਂ, ਜਦ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸੱਚਾ ਰਾਮਰਾਜ ਵੇਖਾਭਾ ਤਾਂ ਕਿਸ ਕੱਲ ਜਤੀ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾ ਭੀ ਕਹਾਂਗਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਨਾ-ਮਿਲ-ਵਰਤਨ ਦਾ ਮੈਂ ਨੇਮ ਕਿਉਂ ਤੋੜਾਂ। ਹਾਂ, ਹਰ ਚਾਰਾ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਹ ਦੁਬਿਧਾ ਸੁਧਰ ਸਕੀ ਤੇ ਜੇ ਮਰੀ ਮਰਜੀ ਹੋ ਸਕੀ।

ਜੇ ਸਿਖ ਅਕੇ ਵਕਦੇ ਸੀ ਲੜਨੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਲੇਰੀ ਦੇ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤੇ ਦਿਲ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਰਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਤਾ ਕਬਜ਼ਾ ਤੜਮਤਾ ਪਾਉ ਤੇ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲਾ ਕਰ ਮਾਰ ਭਜਾਉ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਰਨਾ ਕਾਇਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਜਾਂ ਫੇਰ ਫੜਾ ਨਾ, ਜਾਂ ਫੇਰ ਮੂੰਹ ਕੰਠ ਨਾ, ਸਿਖ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। “ਰਣਿ ਰੂਤਉ ਭਾਜੇ ਨਹੀ ਸੁਰਉ ਬਾਰਉ ਨਾਉ॥” ਤੇ “ਸਿੰਘ ਪੰਥ ਹੈ ਫੜੀ

ਸਾਰਾ।" ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਵਾਦ ਸਿੱਖੀ-ਪਨ ਨੂੰ ਜੋ ਲਾਜ ਲਾਵੇਗਾ, ਮੈਂ ਉਹਦੀਆਂ ਆਵੇ ਦੀਆਂ ਆਪ ਲੋੜਾਂ ਵਾਂਗਾਂ, ਕਹਿ ਸਿੱਖ ਟਰੇ ਰਾਈਆਂ ਦੀ ਰਖ ਨੂੰ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਭ ਮਾਨਵੀਂ ਧਾਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਭਜਾ ਅੰਦਰੀ ਵਾਤ ਦਿਤਾ। ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ ਤਾਂ ਮਹੇਤ ਬੜਾ ਘਾਬਰਿਆ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ, ਨਵਾਂ ਚੇਲਾ ਜੋ ਧਰਮ ਦਾਸ ਦੇ ਥਾਂ ਕੁਪਾਲ ਦਾਸ ਮਸਾਂ ਕਾਬਤੀ ਪਟਵਾਰੇ ਤੇ ਨੇਬਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਮਝਾਇਆ ਤੂੰ ਖਹਿ 'ਚ ਪੈ ਭੁਖਾ ਹੋ ਗਿਆ', ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਤਰਲਾ ਮੰਨ ਦੇਧਰ ਪਿਆਲ ਦਿਤੈ ਤੂੰ ਸਰਨੀਂ ਜਾ ਪਉ। (ਕੁੰਜਾ ਤੇ ਜੁੰਜਾ ਰੋਵੀਕ ਤੇ ਠੀਕ ਹੀ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਰਮ ਤੇ ਫਰਮ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਰੋਜ਼ ਕਰਦੇ ਨੇ।)

ਕੁਪਾਲ ਦਾਸ ਭਰਦਾ ਕਈ ਦਿਨ ਭੋਰੇ ਨਾ ਵਤਿਆ। ਕੁਲਮੁਖ ਸਿੱਖ ਚੱਬਰ ਨੂੰ ਚੱਬਰ ਸੇਰ ਸਿਖ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਸ ਨੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਅਗੇ ਹੋ ਸੇਟੇ ਮਾਰ ਬੀਤੀ ਸੀ, ਇਕ ਦੋ ਵਾਰੀ।

ਕੁਪਾਲ ਦਾਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਆਈ ਸਰਕਾਰ ਕਾਬਤੀ ਬਬਰਾ ਤੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਾਬਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਦਾ ਸਾਪਦਾ। ਤੇ ਸੱਚਿਆ ਇਹ ਕੁਰੂ ਘਰ "ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਕੀ ਰਖਤਾ ਨਹੀ ਸੁਝਾਇਆ" ਤੇ ਸਰਨ ਪਰੇ ਸੀ ਰਹੇ ਤੇ ਅਤੇ ਸੀ ਬੜੇ ਭੀ। ਜੋ ਕੁੱਝ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਸੱਚ ਹੈ। ਉਸ ਇਕ ਵੇ ਸਾਉ ਸਿਆਣੇ ਸਾਥ ਲੈ ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਆ ਸਿੱਖ ਨਿਵਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਭੈ ਕੇ, ਮੈਂ ਮੁਰਖਾਂ ਦੇ ਆਖੇ ਲਗ ਭੁਲਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕੁਸੀਂ ਜਾਣੇ ਤੇ ਭੋਰਾ ਜਾਣੇ ਭੋਰਾ ਭੀ ਆਪ ਦਾ, ਮੈਂ ਭੀ ਆਪ ਦਾ ਤੇ ਸਿਖ ਭੀ ਆਪ ਦੇ, ਜੋ ਏਧਰੋਂ ਉਧਰੋਂ ਲੜਦੇ ਮਰੇ ਹਨ। ਕਹਿ ਕੁੰਜੀਆਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿਤੀਆਂ।

ਕੁਪਾਲ ਦਾਸ ਕਿਹਾ, ਏਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਇਸ ਭੇੜੇ 'ਚ ਦਖਲ ਨ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਆਪ ਆਟਿਕ ਇਸ ਵਿਚ ਦਿਲ ਦਿਤੈ, ਮੇਰੀ ਹੁਣ ਕੋਈ ਵਾਹ ਨਹੀਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਮੈਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਕੁਲ ਮੰਨਣ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਤੁਰਨ ਤੇ ਏਧਰ ਸੁਰਤ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਏਧਰੋਂ ਉਧਰੋਂ ਬਹੁਤ ਧਨ ਤੇ ਜਨ ਵਿਅਰਥ ਵਿਕੁਰੇ ਹਨ, ਖਰਾਬੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਮਨ ਦਿਹੋ ਸੇਰ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹਾਂ। ਲੜਾਈ ਦੇ ਵਾਈ ਛੱਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕੀਰੇ ਬਿਨਾ ਰਪਦਿਕ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਇਹ ਦੁਬਿਧਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਉਜੜਦਿਆਂ ਲਹੀਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਹੋ ਕੁੰਜੀਆਂ ਕੁਪਾਲ ਦਾਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਕਿਹਾ, ਜਾਹ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ, ਕੋਈ ਤੇਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕਦ੍ਰੇ, ਨਾ ਰੋਕੇਗਾ। ਤਾਂ ਉਸ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੁਣ ਭੋਰੇ ਬਹਿ ਖਾਣ ਨੂੰ ਤੇ ਆਣੇ ਦੇ ਕੁਕਾਣ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਆਪ ਦੇ ਲੋਕਰਾਂ ਇਸ ਰਾਮ ਦੇ ਲੋਕਰਾਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਲੈ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੁਰਾਰਾ ਕਰਾਂਗਾ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਖਾਵਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਰਮਾਬ-ਬੀਨਾਂ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਹੜਬਾਂ ਭਨਾਵਾਂ ਡਿਕੀਆਂ ਨਾਲ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ, ਆਪਣੇ ਕੰਡੇ ਤੇ ਆਟਾ, ਦਾਲਾ, ਘਿਉ, ਮਿੱਠਾ ਆਦਿ ਲਦਾ ਰਾਈਆਂ ਦੇ ਭੋਰੇ ਉਸ ਕੁਪਾਲ ਦਾਸ ਨੂੰ ਟੋਰਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜਦ ਜੀ ਕਰੇ, ਏਥੇ ਆ, ਸਾਧ ਸਿੱਕਰ ਦਾ ਦਰਸਨ ਮੇਲਾ ਕਰ ਜਾਣਾ ਤੇ ਮੁਰਖ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਲਗ ਕਦੇ ਏਦੂੰ ਅਗੇ ਸਦਾ ਸਾਧੂ ਪੁਣੇ ਦੇ ਜਟੇ ਖਟੇ ਕੇਮ 'ਚ ਨਹੀਂ ਕੁਝਣਾ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਇਹ ਉਦਾਰਤਾ, "ਜੈ ਸਰਣਿ ਆਵੈ ਤਿਸੁ ਕੰਠਿ ਲਾਵੈ ਤੇ ਸਰਨ ਪਾਲਨ ਟੀਕਾ ॥" ਕੁਰਬਾਨ ਵਿਚਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਹੋ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਹੋਰ ਤੇ ਅਸਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝ ਦੇਖ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਆਪ ਨੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਛੱਡ ਕੇ ਹਨ। ਕੁਪਾਲ ਦਾਸ ਨਾਲ ਕੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ। ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਹਨ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਕਵੇਂ ਤੇ ਜਾਣੇ, ਮੈਂ ਇਕ ਦੁਬਿਧਾ ਨੂੰ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਹੋਰ ਦੇ ਨਜਿਠਣਾ ਤੇ ਦੁਆਰੇ ਹੋਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬਰਨਾ, ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਜੇ ਕੋਰ ਰੀ ਨਾ ਮੁਕੇ ਤਾਂ ਅੱਧਾ ਛੱਡ, ਛੱਡ ਪਟ ਇਕ ਦੀ ਇਕ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂ ਆਪ ਜਿਥੇ ਜਾਂ ਦੁਆ, ਪ੍ਰਯਾਸੀਟ ਨਾ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਇਹੋ ਹੀ ਕੱਲ ਦਿਸ ਰਾਈਆਂ ਦੇ ਝੇਝੇ ਵਿਚ ਵਰਤ, ਅੰਤ ਉਦਾਰਤਾ ਕਰ ਮੁਕਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਉਦਾਰਤਾ ਬਿਨਾ ਦੁਬਿਧਾ ਉਕਾ ਮੁਕਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸੁਮ, ਜਿੰਦੀ ਚੰਪੜ ਹਾਂਦੇ ਨਿਹਾ ਫਿਰ ਉਹ ਬਦਨਾਮੀ ਤੇ ਦੁਬਿਧਾ ਕੱਲ ਪਈ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨੂੰ ਭੀ ਝਿਤਕ ਬੁਠਾ ਕਰ, ਘਰ ਆਪਣੇ ਬਹਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਸਿਖ ਖੇਟੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਮੁਖਤਿਆਰੀ ਤੋਂ ਲਾਹ ਦਿਤਾ ਜੇ ਭਰਾਵਾਂ ਫਿਰ ਦੁਬਿਧਾ ਪਾਣ ਦੇ ਮੋਢੀ ਬਣੇ ਸੀ। ਇਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕੁਝ ਚਿਰ ਟਿਕੇ, ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਨੰਦ ਸਮੇਂ ਰਹੇ ਸੀ। ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਨੂੰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੁਖਤਾਰ ਬਣਾ ਕੁਝ ਅਕਾਵਾਨੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਆਏ ਆਪਣੇ ਬਪਾਰ 'ਚ ਰੁੱਝੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਖੋਜ, ਉੱਘਾ ਕਰਨ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਦੇਸ਼ ਭਰਾਉਣ ਦੇ ਅਹਰ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਇਸ ਸਮੇਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਤਾ ਕ੍ਰਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਨਮਿਤ ਹਰਮਿੰਦਰ ਵਿਚ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਚੜ੍ਹੇ ਅਸੂ ਤੋਂ ਅੱਧ ਰੁਕ ਜਿੰਨੇ ਹੋਏ ਸਾਧਾਰਨ ਤੇ ਇਕ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਭੀ ਕੀਤਾ। ਬਸਤਰ, ਮੰਜਾ, ਗੱਡਵੇਂ, ਭੋਰੀਆਂ, ਪਉਣੇ, ਕੰਘੇ, ਕਲੇ ਆਦਿ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਬਣਵਾ ੧੨ ਸਾਧਾਂ ਬਹੰਗਾਮਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਫਿਰ ਖੜੇ ਕੇ, ਸੱਦ ਪੜ੍ਹੇ ਦੇ ਥਾਵੇਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਜੇ ਪਤੀ ਪ੍ਰਮੋਸਰ ਹੈ ਤਾਂ ਪਤੀ ਦੀ ਸੁਧ ਮਨ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸੁਪਤਨੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਏ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੱਦ ਇਕੋ ਵਾਰ ਚੜ੍ਹੇ ਦੇ ਨਮਿਤ ਕੀਤੇ ਪਾਠ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦੀ। ਫੇਰ ਫੇਰ ਕੀਤੇ ਪਾਠਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤੇ ਜੋ ਉਸ ਸੱਦ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਅਸਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦੀ। "ਮਤ ਮੇ ਪਿਛੇ ਕੋਈ ਰੋਵਸੀ" ਸੱਦ ਇਸੇ ਲਈ ਪੜ੍ਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰੰਤਿਆ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਮਿਲੇ "ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਪੜ੍ਹੀ" ਆਦਿ ਵਾਕ ਰੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੋਖਿਆ ਕ੍ਰਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬਹੁਤ ਆਈ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹਿਤ ਜਨਾਇਆ ਤੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਰਸ ਬਹੁਤ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਾਧੂਆਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮੇਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਦਿਤੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਕੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਸੁਖ ਤੇ ਇਹ ਸਮਝਾ

ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਵਧ ਲਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਕਹਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ (ਉ) ਉਸ ਗੱਲ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਆਪ ਸੱਚ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਲਾਈ। ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਠ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਅੱਖਰ ਲਗਾ ਤੁਰਾਂ ਦੀ ਰਸਤੀ ਸੁਧ ਤੇ ਕਮੀ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। "ਨੀਲ ਬਸਕੁ ਲੇ ਕਪਤੋ ਵਾਤੇ ਕੁਲਕ ਪਠਾਣੀ ਅਮੁਲ ਰਵਾਇਆ॥" ਤੇ "ਦੁਰਲਭ ਚੰਦ ਕਿਹਾ ਭਾਸ॥" ਹਥੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕੰਨਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ।

ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਬੋਲੀ ਨੰਦਾ ਦੇ ਪੁਤਰ ਨੇ ਇਹ ਤੁਰਾਂ ਮਲਤ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੀ ਹੜਤਾਲ ਨਾ। ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅੱਖਰ ਲਿਖੇ ਉਸਲੇ ਆਪ ਉਪਰੋਂ ਪੀਲੇ-ਨ ਲਾਹ ਸਿਆਹੀ ਕਰ ਕਲਮ ਫੜ ਕੀਤੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਵੈਖੇ ਸਿੰਘ ਸੁਭਾ ਦਾ ਮਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਮੋਟੇ ਤੇ ਪੁਰਾ ਹੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਇਹ ਅੱਖਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਦੇ ਸੀ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਬਾਰੰਬਾ ਜਾਮਾ ਰਾਬ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਗੁੱਬ ਸਾਹਿਬ ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਮੰਡੀ ਸਰੋਤ ਵਲ ਦੇ। ਇਸ ਦੇ ਸਧ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਨ ਹੋਣ ਬਾਬਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੁਸ਼ਾਨੀ ਬਚਨ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਆਉਣਗੇ।

ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਤੇ ਦੇਰਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਨ ਤੇ ਸੇਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੇ ਵਾਲੀਆਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸਾਡੀ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇਰਾ ਭਰੇ। ਸੇਤ ਜੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲਟੇਰੇ ਕਾਲਿਆ ਤੇ ਜਹਾਗੀ ਦੇ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁਰ੍ਹਾ ਧੀਆਂ ਦੇ ਅਨੇਚਾ ਰੇ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਿਹਟ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਲਗ ਸਹਾਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਮੇਰੀ ਧੀ ਕੁਸਗੋਆ ਵਲ ਮੰਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਦਾ ਹੁਣ ਹੁਕਮ ਕੁਸਗੋਆ ਨੂੰ ਧੀ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅੱਜ ਆਪਣੀ ਮੰਗ ਰਿਸੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਿਆਹੁਣ ਦੇਣੀ। ਹੁਣ ਆਪ ਦੀ ਜਿਥੇ ਰਜਾ ਦੇ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਭਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਆਸਰਾ ਕਰ ਮੇਰੀ ਲਾਸ ਰਖਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਅਸੀਂ ਆਪੇ ਉਸ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਣ ਵਿਆਹਵਾਡੇ।*

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਲਾਗਰੀ ਨੂੰ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਕਲਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਲਈ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਭਾ ਰੇ ਕੁਰਮਖ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅੰਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਸੋਪਣੀ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ। ਬਖੇਲ ਸਿੰਘ ਲਾਗਰੀ ਨਾਲ ਲਿਆ, ਤੇ ਵਲਟੇਰ ਸੇਤ ਜੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁਰ੍ਹ ਛਿਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਨੇਚ ਦੇ ਮਲੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਸਮੇਤ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇਏ।

ਵਲਟੇਰੇ ਦੇ ਦਿਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੋਇਆ। ਕੁਝ ਸਾਧ ਵਲਟੇਰੇ ਰਹੀ, ਕੁਝ ਖੱਟੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਭੀਰੋਪੁਰ ਵਿਚ ਸੇਤ ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੋਤਰੀ ਧੰਨ ਕੋਰ ਪ੍ਰੰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਧੀ ਨੂੰ ਬਿਆਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕੱਢੀ ਤੇ ਗਏ। ਖੱਟੀ ਨੰਗੇ ਮੂੰਹ, ਸਰੋਦ ਸਾਏ ਕਸੜਾ ਵਿਚ ਹਵਨ ਹੋ ਅਨੇਚ ਹੋਇਆ। ਵਾਪਸ ਬਦਨੀ ਤਕ ਘੱਤਿਆ ਗਏਆਂ ਤੇ ਆਏ ਤੇ ਅੰਬੇ ਟਾਕੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ

*ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਭਾਲ ਤੇ ਆਪਣੀ ਲਾਗਰੀ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਨੇਚ ਸੇਤ ਸਿਹਟ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਨਾ ਬਿਆਹੁਣ ਉਹ ਵਾਡੇ ਵਿਤੇ ਆਏ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਰਾ ਜੀ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮੇਲੇ ਹੁਕਮ ਕਰ।

ਕਿਉਂਕਿ ਤਦੋਂ ਸਤਰ ਪੱਕੀ ਨਾ ਬਣੀ ਸੀ। ਮੱਥੇ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਬੂ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਰਹੇ ਜੋ ਰਦੋਂ ਮੱਥੇ ਟੋਸਨ-ਮਾਸਟਰ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਮੰਡੀ ਹਿਮਾਚਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬੜੇ ਸਰਧਾਲੂ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਘਰਾਣਾ ਹੈ। ਪਠਾਣਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਜੱਤੀ ਰਤ ਅਰਹੀ ਕਬੂਰ ਸਿਖਾ ਬੂਟਾਪਾ ਕੀਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥ ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰ੍ਹੇ ਚੱਕੀਏ, ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਕੀਮ ਤੇ ਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਵਲਟੇਰੇ ਦਾ ਹੀ ਸੀ, ਸਰੋਬੇ ਛਾਉਣੀ ਟੋਸਨ ਤੇ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਇਹ ਗੱਲੀ ਜੋ ਇਲੀਓ ਆਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪਠਾਣ ਪਲਟਨੀ ਖਰੂਤ ਹਨ ਤੇ ਹੋਰ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ। ਇਕ ਭੱਭੀ ਪਿਛੇ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਭੀ ਹੈ। ਉਹ ਦੇਖਦੇ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਚਾਹਾ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਮੁਸਾਫਰ ਨੂੰ। ਬਾਬੂ ਜੀ ਦਸਿਆ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛਲੀ ਭਾਗ ਭੱਤੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਸੋਖ ਰਹੇਗਾ। ਪਠਾਣਾ ਵਾਲੀ ਚਲ ਰਸੂਰ ਆ ਖਲੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਭਾਗ ਤੇ ਬੜ੍ਹ ਕਸੂਰ ਆਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਸੂਰੋਂ ਉਸੇ ਗੱਲੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਹਨੀਲਪੁਰ ਟੋਸਨ ਤੇ ਉਤਰ ਨੰਦ ਦੇ ਤਕੀਏ 'ਵਲੇ' ਸਹਾਰੀ ਆ ਲਾਭ ਸਿੰਘ (ਫਕੀਰ) ਦੀ ਧੀ ਦਮਿਰ ਕੋਰ ਦੇ ਅਨੰਦ ਤੇ ਦਲਾਨ ਦੇਣੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਭਾਈ ਜੀ ਤਾਂ ਵਖਰੇ ਅੱਥਲ ਦਰਜੇ ਦੇ ਭੱਭੇ 'ਚ ਬੈਠ ਗਏ। ਪਰ ਪਠਾਣ ਹੋਰ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਭਭੇ ਵਿਚ ਵਤਨ ਦੇਣ। ਜੋ ਹੋਰ ਪਾਦਾ ਅਥੀਂ ਸਿਟੀਆਂ ਤੇ ਧੜੇ ਮਾਰਦੇ।

ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਨ੍ਹੀ ਭੰਨ ਅੰਦਰ ਮੂੰਹ ਮਿਰ ਗੀਤਾ। ਪਠਾਣ ਸੈਨੀ ਮਾਰੀ, ਸੰਤ ਜੀ ਬਾਹੀਂ ਵਤ ਪਠਾਣ ਨੂੰ ਚਾਹਰ ਨੂੰ ਖਿਚ ਲਿਆ। ਉਹ ਵਿਚ ਨੂੰ ਹੋਵੇ। ਹੋਰ ਪਠਾਣ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਪੈ ਗਏ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸਿਖੇ, ਰੁਸੀਂ ਗੀ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਉਹ ਇਕ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਪੁਏ ਹਨ? ਦੇਂਦੇ ਸਿਖਾ ਪਿਠਾ ਜੋੜ ਭਾਭਾ ਮਾਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ। ਪਠਾਣ ਬੋਝਾ ਚਿਰ ਤੇ ਐਲੀ ਐਲੀਬਰ ਪਵੇ ਭੀ ਤੇ ਅਥੇ ਭੀ, ਪਰ ਭਤਕੇ-ਬਾਜਾ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਿਟੀਆਂ, ਮੱਟੇ ਮੱਟੇ ਸੈਟੀਆਂ ਜਿਹੇ ਮੱਥੇ, ਗੱਠੇ ਕਰ ਚੜ੍ਹਤ ਕੁਟੇ ਤੇ ਲਿਟਾ ਸੁਟੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਲੇਟਵਾਰਮ ਤੇ ਖੜੇ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਹਲਾ-ਸੇਰੀ ਤੇ ਚਲੇਰੀ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ। ਅੰਤ ਪਠਾਣ ਗੱਲੀ ਤਲੇ ਲੁਕਨ, ਰੱਜਣ ਤੇ ਕਹਿਣ, ਕੀਦੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕੀ। ਬਾਬੂਆਂ ਸੀਟੀਆਂ ਵਜਾਈਆਂ ਤੇ ਪੁਲਸ ਆਈ। ਸੰਤ ਜੀ ਤੇ ਚਾਰੇ ਸਿੰਘ, ਚਾਰ ਪਠਾਣ ਕਸੂਰ ਰਹੇ ਤੇ ਗੱਲੀ ਚਲੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਪਠਾਣ ਲਾਹੋਰ ਪੁਜੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਜਾਣ ਲਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਰੀ ਆਏ।

ਪੁਲਸ ਆਏ ਜਾ ਬਹਾਏ ਅਠੇ ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਸੂਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਵਕੀਲ, ਆਪਣੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਜਲਸਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇ ਵਾਕਫ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲੇ, ਨਾਲ ਲੈ ਚਾਣੇ ਗਏ। ਤੇ ਬਾਭਾ ਧਨਪਤਰ ਗਏ ਉਸ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦੇਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ, ਮਾਰ ਪਈ ਤੇ ਤੈਰ ਕਰਨਾ ਸੁਣ ਤੈਥੋਂ ਪਠਾਣਾਂ ਦਾ, ਭਾਣਦਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਕਸੂਰ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਪਠਾਣਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਸਿਖਾਂ ਤੰਗ ਆਇਆ ਮੋਢਾ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਪਠਾਣਾਂ ਕਿਹਾ, ਇਸ ਸੰਤ ਨੇ ਅਜਾਜ਼ਾ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸਿੰਘ ਚੋਰੇ ਕਿਪਰੇ ਸੱਦ ਲਏ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਤੇ ਮਾਰਦੇ ਚੜ੍ਹਤ ਦਿਸੇ ਹਨ। ਸਹਾਰੀ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਬਾਬੇ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ, ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਭਾਟੇ 'ਚ' ਰਾਤ ਕਰਾ ਲਈਆਂ। ਭਾਣਦਾਰ ਵਾਂਗੋ ਨਿਕਲ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਮਾਂਗੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਰਧਾਲੂ ਜਾਣੁ ਸੀ। ਉਸ ਅਗਲੇ ਭਲਕ ਕਚਹਿਰੀ ਲੈ ਜਾ ਔਠਾਂ ਨੂੰ, ਹਾਥਮ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦਸਿਆ ਤਾਂ ਪੰਜ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰ ਹਾਕਮ ਰਿਹਾ, ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ। ਕਹਿ, ਛੱਡ ਦਿਤੇ। ਬਾਬਾ ਧਨਪਤ ਰਾਏ ਵਕੀਲ ਆਪੇ ਤੇ ਮੁਫਤ ਬਾਣੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਪੰਖ ਵਿਚ ਡੁਕਤਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਕਾਕਰਸ ਦਾ ਪੱਖੀ, ਧਨਮੀ ਤੇ ਬੜੇ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਵਾਲਾ ਅਮੀਰ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ।

ਇਕ ਬੁਲ੍ਹੇਸ਼ਾਹ ਸਪਾਹੀ ਟੋਸ਼ਨ ਤੇ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਮੈਂ ਦਿੱਲੀਓਂ ਇਹਨਾਂ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਸਾਂ ਇਹਨਾਂ ਬੜੀ ਧਕੇਬਾਰੀ ਕੀਤੀ ਰਖੀ ਸੀ। ਜੇ ਇਹ ਸਿੰਘ ਭੈਰਾ ਆ ਭੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਕਾ ਨਾ ਲਾਏ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਪੱਥਰ ਵਲ ਜਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੌਮ ਅਣਖੀ ਤੇ ਬਲਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਾਜੇ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਮੇਢੇ ਤੋਂ ਫੜ ਰਿਹਾ, ਕੋਈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੜਨੇਂ ਹਟਾਢਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੇਢੇ ਵਾਲੀ ਚਾਦਰ ਸੁਟ ਦਿਹ ਬਹਿ ਫੜ ਗਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਭੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾ ਜਾਪਨੇ ਜੋ ਅਗੇ ਪਏ ਮਾਰਦੇ ਨੇ। ਪਲਟਨੀ ਸਿੰਘਾਂ ਭੀ ਬਾਬੂਆਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਸੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀਓਂ ਲੈ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਾਂ ਇਹ ਉਪਾਧੀ ਹਰ ਟੋਸ਼ਨ ਤੇ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਕਸੂਰ ਵਿਚ ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਸਭ ਤੋਂ ਉਮਰ ਦੇ ਛੋਟੇ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਾਰ ਤੇ ਖੜਾ ਕਰ ਸਾਰੇ ਕਸੂਰ ਬਹਿਰ ਵਿਚ ਜਲੂਸ ਬਢਿਆ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਕੁਕੇ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਠੋਰ ਕੋਟਲੋਂ ਫੌਜ ਨੂੰ ਤੇ ਮੁਲਖਦੀ ਧਾੜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਭਜਾਇਆ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

“ਕੋਟਲੋਂ ਕੀ ਤੁਰਕਾਨੀ ਔ ਪਠਾਨੀ ਫੌਜ ਸਭ,
ਸਿੰਘਨ ਸੇ ਲਗੇ ਇਨ੍ਹੇ ਮਾਰ ਕੈ ਹਟਾਈਆ ॥”

ਇਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸਚ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਪਠਾਣਾਂ ਕਹਿਣਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੌਮ ਅਣਖ ਤੇ ਬਲਵਾਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਈ।

ਬਾਬਾ ਧਨਪਤ ਰਾਏ ਵਕੀਲ ਆਪਣੀ ਸੈਰ ਵਾਲੀ ਬੰਘੀ ਅਗੇ, ਆਹਬ, ਅਰਬਾਤ, ਬਾਢਾਂ ਵੰਡੀ ਈ ਜੋ ਸੈਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਲੀ ਤੇ ਤਸਵੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸਾਂ ਸੁ ਕਿ ਗੁੱਢੂ ਵਰੀ ਤੋਂ ਭਰਦੀ ਪੰਜਾਲੀ ਵਲ ਭਜਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਲਿਖ ਕੇ ਵਿਚਾਲੇ ਪੜ੍ਹਾ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸਾਂ ਸੁ, ਦਸੇ ਕੁਝ ਐਸੀ ਕੰਜੂ ਬਾਝ ਜੋਕ ਵਰੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ਜਾਂ ਪੰਜਾਲੀ।

ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਸਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਕ ਸਮੇਂ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣ ਬਾਬੇ ਧਨਪਤ ਰਾਏ ਵਕੀਲ ਕਸੂਰ ਦੇ ਵਾਲੀ ਪੁਛਿਆ ਸੀ। ਆਪ ਦੀ ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਖਿਆਲ ਬਾਬਰ ਕੀ ਰਾਏ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਜੇ ਉਸ, ਬਾਬੇ ਧਨਪਤ ਰਾਏ ਵਕੀਲ ਦੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਭ ਹਿੰਦੂ ਗੁੱਢੂ-ਧਰਮੀ ਵਿਚਾਰਨ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਰੋਲ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਮਾਰਨ ਤੇ ਨਾ ਕੁਝ ਵਰੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਜਾਂਦੇ। ਸਗੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਕਦਰ ਬੱਲ ਦੇ ਧਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਵਾਹੀਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕੁਝ ਸੋਖ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜੋਮਦੀ ਵੱਡੀ ਨੂੰ ਹੱਡੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਸੁਣੇਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਜੋ ਲਿਆ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂ

ਜਿਹੜੀ ਨਾ ਸੁਣੇ ਉਹਭੀ ਪੰਜਾਲੀ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਉ ਦੀ ਬੜੀ ਇੰਚਤ, ਪਾਲਣਾ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਵਾਧੂ ਉਜਾੜਾ ਜੋ ਖਤਾ ਦਾ ਕਉਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਮੈਂ ਕਸੂਰ ਦੀ ਲਤਾਈ ਸਣੀ ਤੇ ਧਨਪਤ ਰਾਏ ਵਕੀਲ ਦੀ ਜੋ ਵੇਰਾਂ ਕੇਸ਼ਾਂ (ਜਿਹੜੀਆਂ ਨਾ ਸੁਣ) ਬੰਧੀ ਅਗੇ ਜੋਂਦਾ ਸੀ ਦਲੀਲ ਸੁਣੀ ਚਿਤ ਵਿਚ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਰਹਿਣ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਇਕ ਲਾਖੀ ਕਉ ਚੰਗੀ ਨਸਲ ਦੀ ਜੋ ਨਾ ਸੁਣੀ, ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਸੀ। ਦੇਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖੁਹੀਏ ਜਵਾਈ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੜ ਨੂੰ ਤੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਭੱਭੇ ਭੀ ਜੁਰਾਈ ਸੀ। ਵੇਰ ਚੀੜ ਥਿਰੇ ਨਾਭ ਭੋਜ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਭੀ ਸੁਰਤ ਮੈਂ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕਸਾਲ ਮਹਾਵਾਰ ਤੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰੋਂ ਬੋਤ ੨੦੧੦ ਸੰਮਤ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ੧੩੮, ਜਿਲਦ ੨੮ ਨੰਬਰ ੨, ਰਾਜੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਕੁਰੂ ਸਰ ਵਾਲੇ ਵਾਲੇ। ਜੋ ਰਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਡਾਪਟ ਦਾ ਸੰਪਾਦਕ ਸੀ ਲੇਖ ਡਾਪਿਆ, ਕਉ ਰਖਿਆ ਦ ਵਿਭਿਆਨਕ ਸਾਧਨ।

ਇਸ ਮੁਖਲੇਖ ਨੂੰ ਜੋ ੧ ਪੰਨੇ ਤੋਂ ੬ ਤਕ ਬੜੀ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਉਚੇਚਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਸੇਤ ਨਗਰੋਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਗਿਆ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਇਹ ਮੁਖਲੇਖ ਰਾਜੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਨ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਦੀ ਰਚਾ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਮੈਂ ਆਖ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਲੇਖ ਉਕਾਈ ਨਾਲ ਡਪ ਜਾਵੇ ਮੈਂ ਜੋ ਦੇਖ ਲਵਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤਰਦੀਦ ਕਰਾ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਮੋਲਿਆ ਥਿਰੇ ਭੀ ਇਕ ਕਉ ਫਾਲੀ ਕੁਝ ਦਿਨ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਖੁਹੀਏ ਹਲਟੀ ਤੇ ਕੁਝ ਜੋਈਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਭੀ ਆਪ ਦੀ ਰਚਾ ਵਿਚ ਜੁੱਤੀ ਕਈ ਸੀ ਜਾ ਮੁਰਖਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਮਤ-ਹੋਈ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਜਾਲ ਦੇ, ਚਿਤਨਾ ਵਤਾ ਕੋਮ ਮੇਰੇ-ਕਹੇ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਏਥੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਬਥੇ। ਉਹ ਕਉ ਆਖ ਫਰਾਲ ਹੋਈ, ਹੋਰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਸੀ ਤੇ ਮਾਲ ਵਾਲਿਆਂ ਮੇਥੋਂ ਪੁਛਿਆ ਸੀ, ਕੀ ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰੀਏ? ਮੈਂ ਹੀ ਕਹਿ ਜਵਾਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਨਹੀਂ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਮੈਂ ਕਸੂਰ ਦੇ ਧਨਪਤ ਰਾਏ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਐਸੀਆਂ ਕਉਆਂ ਬੰਧੀ ਅਗੇ ਲੈ ਜੋਂਦਾ ਤੇ ਪੰਜਾਲੀ ਤੇ ਲਿਖ ਭੀ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ। ਕਉ ਵਰੀ ਤੋਂ ਭਰਦੀ ਪੰਜਾਲੀ ਵਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਏਸੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ਜਾਂ ਪੰਜਾਲੀ। ਮੈਂ ਤੇ ਤਵੇਂ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਏ ਕਿ ਵਰੀ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਕਉ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਪੰਜਾਲੀ ਵਿਚ ਪਿਆ ਇਸ ਦੀ ਕਦਰ ਵਧੇਰੀ ਹੀ, ਘਟਦੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਕੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, "ਧੰਨੁ ਦੁਧੈ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਕਿਤੇ ਨ ਆਵੇ ਕਾਮ॥" ਉਸ ਦਾ ਅਰਥ ਤੇ ਫਿਰ ਕਲਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਦ ਕਉ ਪੰਜਾਲੀ ਦੇ ਕੋਮ ਆ ਕਈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਸਭ ਧਰਮ, ਵਕਤ ਵਿਚਾਰ ਮਹਾਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਕੋਈ ਆਪੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਜਨ ਜਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੁੰਜਾ। ਮਹਾਪੁਰਖ ਧਰਮ ਬਣਾਏ ਤੇ ਬਦਲਦੇ ਭੀ ਹਨ। ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਕ ਭੀ ਇਹੋ ਮਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਧਨਪਤ ਰਾਏ ਦੇ ਆਏ ਨੂੰ ਤੇ ਮੇਰੇ ਇਸ ਰਸਾਲੇ ਤੇ ਲਿਖਵਾਏ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨਾ ਅਪਨਾਏ, ਪਰ ਹੈ ਇਹ ਸਹੀ ਤਰੀਕਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ, ਕੁਝ ਰਖਣ, ਉਜਾੜੇ ਜੋੜ ਛੱਡਣ ਤੇ ਫੁਰੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੇਣ ਤੋਂ। 'ਜਹਾ ਗਿਆਨ ਤਹ ਧਰਮ ਹੈ' ਵਾਕ ਦਾ ਭੀ ਇਹੋ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਕਰੀ ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਅੰਨ੍ਹਾ ਇਸ ਭਾਸ਼ਣੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋ ਲਕੀਰ ਦਾ ਵਕੀਰ ਹੋਇਆ ਹੀ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਧਰਮ ਭੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਦਲਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਭਵਿੱ ਦੀ ਰਖਿਆ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਕੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜਾਤੀ ਭਿਨ ਦੇ ਅਨੰਦ ਜੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਟੋਰੇ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਟਾਵੇਂ ਟਾਵੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਮਾਜ ਨੇ ਨਾ ਪੂਰੇ ਮੰਨੇ ਸੀ ਸਿਰੇ ਪੈਰੇ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਪੂਰਾ ਮੰਨੇ ਬਿਨਾਂ ਪੂਰਾ ਸਮਾਜ ਜਿਵੇਂ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਤਿਵੇਂ ਕਹਿ ਰਖਿਆ ਭੀ ਹੁਣ ਇਹ ਜੋ ਟੋਟ ਵਾਲੇ ਬਿਧੀ ਮੰਨਿਆ ਬਿਨਾਂ ਕਹਿ ਰਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਏਥੇ ਮੈਂ ਉਸ ਰਸਾਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ੨੦੧੦ (ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਦਸ) ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਿਉਂ ਕੈ ਤਿਉਂ ਛਪੇ ਅਖਬਾਰ ਲਿਖ ਦਵਾਕਾ।* (ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਪੁਰ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਲਤਾਈ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਵਧੇ ਹੋਏ ਖਲਾਂਦੇ ਨਾ ਸੀ। ਜੇ ਉਥਾ ਹੀ ਅਸੀਲ ਰਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਾ, ਬਿਲੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਬਾਲਾਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਟੁਕ ਖੋਹ ਖੜਦੇ ਹਨ। ਛੱਕ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਭੀ ਲੈ ਜਾਏ ਹਨ ਤੇ ਜੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਭੀ ਹਨ ਉਹ ਮੰਦੇ ਫਰੈਸਟ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਰਾਮ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਰਿਖੀ ਦੇ ਜੱਕ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨੀ ਧਰਮ ਜਾਪਿਆ ਸੀ। ਤਿਵੇਂ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਸਾਝਣ ਲਈ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕੁਝ ਹਿੰਮਤ, ਕੁਸ਼ਲਾਹੀ। ਇਹ ਉਥਾ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਖੁਭਤਾ ਖਾਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸਾਡੀ ਆਗਾਈ ਭੀ ਨਾਸ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਜੋੜ ਹੈ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿਧੇ ਜਾਇਆ ਨੂੰ ਰੱਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਘਰ ਅਮਨ ਨਾਲ ਬੈਠਿਆ ਨੂੰ ਆ ਕਢਣ ਪੈਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਲੜਨਾ ਜੋੜ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੇਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕੁੰ ਭੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾ ਹੋਣੈ। ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰੱਕਦਾ। ਪਰ ਨਾਲ ਦਾ ਹੋਣ ਨੂੰ ਭੀ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ, ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸਭੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਬਹਿ ਕੈ ਮਾਰ ਖਾਣ ਦੀ ਕਢੇ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਦੋਦਾ। ਹਿੰਮਤ ਹੀ ਕਰਨੀ ਬਹਾਕਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਹਾਰੀ ਲਾਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਰਾ, ਵੇਖ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਭੈ ਪਾਠਾਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਦਿਤੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਪਾਠੀ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ (ਗਾਛੇ) ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਦਿਸਾਵਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਫੈਣੇ ਖੜਕਾਏ, ਪਰ ਪਾਠੀ ਕੋਈ ਨਾ ਯੁੱਧਿਆ ਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ

*ਮੇਨੂੰ ਅਗੱਲੇ ਨਕਸ਼ਾ ਹੈ ੨੦੨੩ ਕਹਿ ਅੱਜ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਡੇਅ ਇਸ ਕਹਿ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਰਿਆਤਕ ਸਾਧਨ ਵਾਲਾ ਮਹਾਰਾਜ ਚੰਦ ਬੇਖ ਸੀ ਕਾਪਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਸਾਡਾ ਦਿਹ ਹੈ, ਤੇ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਾਮਕ ਦੇ ਕਹਿ ਅੱਜ ਦੇ ਪਸ ਮੰਨੇ ਤੇ ਸਿਖ ਜੀ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਹਿ ਵਾਰ ਨੂੰ ਜੋ ਟੋਟਾ ਚਾਹੀਏ। ਸਿਖ ਜੀ ਇਕ ਕਹਿ ਕੀਤਾ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ।

†ਉਹਨਾਂ ਪਾਠਾਂ ਸਮੇਂ ਕਦਾ ਨੀਲ ਸਮੇਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਹੋਰ ਸਿਖ ਕਢਦਾ ਸੀ ਤੇ ਰਿਆਇਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਰੋਜ ਮਿਥਾਈ ਪਹਿਰ ਦਿੰਦੇ।

ਕਰਨ ਵਲ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾ ਲਗਾ। ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰ ਫੈਟੇ ਖੜਕਾਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰ। ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ੧੦ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬਣਾ ਜਾ ਕੁੰਝ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਸ ਰਖਿਆ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਹੋ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਗਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਦ ਇਹ ਚਰਚਾ ਸੁਣੀ। ਕਈ ਸਾਧ ਕਹਿਣ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਏਡੀ ਛੋਟੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤੇ ਕਈ ਕਹਿਣ ਪਾਠ ਭੀ ਇਤਨੀ ਕਾਹਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਦੋ ਪਤਰੇ ਤਕ ਪਾਠੀ ਕੇਵਲ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਾ। ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੋਵੇਂ ਕਹਿਣ, ਅਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਖਰਾ ਕੁੰਝ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਪਾਠ ਕਰਨ ਤੇ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰਨ ਲਾਇਆ। ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਅ ਪਣ, ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਛ ਆਟੇ ਵਿਚ ਘਿਉ ਪਾ ਭਲੇ ਸਕਾ ਦੀ ਤੇਜ ਅਠਨੀ ਜਲਾ, ਦਸਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਤਿਆਰ ਕਰ ਪਾਸ ਜਾ ਧਰਿਆ ਤੇ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਦੋ ਪਤਰੇ ਕੁੰਝ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਥੋਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮਝਾਇਆ, ਪਾਠ ਭੀ ਖੰਡਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਈ ਮਾਡਰਾ ਤੇ ਅਖਰ ਮਲੀਏ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਭੱਰਾ ਹੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਪਾਸ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸਾ ਤੇ ਦਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸੁਕਰਾ ਅਜੇਹੇ ਹਨ। ਜਿੰਦੇ ਹੋ ਜਿੰਤਣ ਦੇ ਲੱਭ 'ਚ ਪੈ ਕਸਰ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਬਾਟੀ ਸੁਧ ਪੜ੍ਹੀ ਚਾ ਮਹਾਤਮ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸੀਤ ਰਾਮ ਦਾ ਭੰਗ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਤੱਤੇ ਦਾ ਤੇ ਉੱਚਾ ਠੰਢੇ ਦਾ ਭੋਗ ਸਰਧਾ ਤੋਂ ਹੀਣ ਹੁੰਦੇ। ਕਹਿ ਅਰੀ ਲਈ ਐਸਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮਤ ਇਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸੁਚੱਜੇ ਤੇ ਹੀ ਦੱਸਾ ਕੰਮ 'ਚ, ਪਰ ਹੱਕਤਾ ਤੇ ਵਲ ਦਾ ਭੇ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤਿਖੇ ਪਾਠ ਤੇ ਤੱਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਲਈ ਜੱਸ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ ਵੇਖੋ।

ਇਹ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲਾਗਰੀ ੪੦ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਮਣ ਆਟਾ ਵੇਲਣੇ ਤੇ ਵੇਲ ਲੋਹ ਹੈ ਪਾ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਾਹਲ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਦੇਂਦਾ ਅੱਧਾ ਚਿਰ ਲਾਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਸੁਣ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਦਾਣੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਸਰਧਾ ਸਦਾ ਰਹੀ ਹੋਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੋਹਣੀ, ਸੁਚੱਜੀ ਜੁਕਤ ਭੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸੁਆਦ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰਸਨ ਭੀ ਸੋਹਣਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੇ।

ਸੀਤ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ, ਇਕ ਚੱਕੜੇ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਲੋਹ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਪਾਲੀ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਸੁੱਧ ਰਕਤ ਫਕ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਕੁਜਾਰ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਾਰੀ ਸਰਦਾਈ ਫਕ ਬੁਧਹਿਰਾ ਕਢਦਾ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਕਤਬ ਪੁਰਨਮਾਸੀ ਕੁਰਪੁਰਬ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਭੋਗ ਮੇਲੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੀਤ ਭਾਨਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਕੁਝ ਕਾਰੀਗਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਅਰਚ ਕੀਤੀ ਸਾਡੀ ਸਿੰਘਣੀ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਕੱਕਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਦੇ ਦੇ। ਉਸ ਸਤਿਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਤੈਰਾ ਵਿਆਹ ਅਸੀਂ ਚੰਗੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕਰਾਂਗੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝ ਨਕਰਾਂ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦੇਂਦੇ, ਬੂਤਕਾਣੇ ਮੰਡੀ ਤੋਂ ਵਰਦੇ ਹੀ ਵਰਨੀ ਕੱਕਿਆ ਦੇ ਡੇਰ ਪੁੱਜੇ ਤੇ ਉਥੋਂ ਘੋੜੀਆਂ ਲੈ ਮਦਾਰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਸੀਤ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ

“ਜਲ ਵਾਣੀ ਖੰਡ ਪਹਿਲੀ ਪੁਣੇ ਦਾ ਸੁਕਮ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਜੋ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਹੋ ਕਿਹੋ”

ਵਲ ਜਾ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਹੋਰ ਸਾਧੂ ਬਾਗ ਸਿੰਘ, ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਮਿਸਰਾ ਸਿੰਘ, ਤੇ ਪੁਜਾਰੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਆ ਚਰਨਾਂ ਲਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ, ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕ, ਥਣ ਅਰਾਮ ਕਰ, ਸੋਤ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਉਚਰਾ ਆਪ ਪਾਸ ਇਸ ਲਈ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਬੀਬੀ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਸਾਕ ਦਿਉ। ਸੋਤ ਜੀ ਸਤਿ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਕੱਢੇ ਦਾ ਨਾਮ ਦਸਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਪਸ ਕੱਢੇ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆ ਦਸਿਆ, ਤੇਰੇ ਲਈ ਚੰਗੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਕ ਲੈ ਆਏ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਉਹ ਬੀਬੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁਖਵਾਂ ਦੀ ਘਰ ਪਾਈ ਦੇ, ਪਰਤਾ ਦੇਹ। ਕਹਿ, ਲਾਇਲਪੁਰ, ਸੋਧੂਪੁਰੇ ਦੇ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਦੇਰੇ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਕੁਝ ਚਿਠ ਬਾਦ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਨਦ ਕਰਨ ਲਈ ਮਦਾਰ ਆਪ ਆਏ। ਲੰਕਾ ਤੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਕੁਟੰਬੀਆਂ ਨੇ ਸੋਤ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਬੁਧੇ ਤੇ ਬਦਨਾਮ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁੜੀ ਨਾ ਦੇਂਦੇ, ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਵਿਰ ਜਾਂ। ਸੋਤ ਜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਦਸਰਥ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਨਿਭਾਇਆ ਸੀ। ਤੈ ਕੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਜੇਠੇ ਨੂੰ ਹੀ ਘੁੰਡਣੀਆਂ ਵੇਚਦਾ ਦੇਖ ਬ੍ਰਹਿਮਣ ਦੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਦੇਣਾ ਕੂ ਲੜਕਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਵਡਾ? ਕਹਿ ਤੇ ਬਿਹਾ ਸੀ ਇਹੋ ਠੀਕ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਬਾਦ ਜੇਠਾ ਹੀ ਕੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਬਣਿਆ। ਪਰ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਬ੍ਰਹਿਮਣ ਹੀ ਸੀ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਜ਼ਬਾਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਦੇ। ਧੀ ਮੇਰੀ ਹੈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੱਢੋਂ ਦੇਣੀ ਪੀੜ ਕਿਉਂ ਪੈਦੀ ਦੇ? ਕਹਿ ਸਭ ਨੂੰ ਚੁਪ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। 'ਤਾਂ ਤੀ ਕੁੜੀਆਂ ਨਾ ਹੀ ਮੁੜੀਆਂ, ਸੁਣਾ ਸੁਣਾ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਬੁਢਾ ਛੈ ਆਏ ਹੈ।

੩. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਤੋਕ ਬਾਦ, ਹਵਾਨ ਹੋਣ ਬਾਦ, ਬੋਦੀ ਵਿਚ ਨੱਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਸਦਿ ਬਸਤ੍ਰਾ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਪੂਰੀ ਕੁਰ ਮਰਯਾਦਾ 'ਚ ਅਨੰਦ ਬਰਾਇਆ। ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਜਾਰੀ ਤੇ ਸੋਤ ਮਿਸਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਛੋਰੇ ਬੈਠ ਬਾਦ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਭਾਵੇਂ ਲੰਕਾ ਨੂੰ ਕੁਝ ਲਗੇ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਮੇਰੀ ਤੇ ਸੋਤ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਗੋਭ ਇਕ ਇਕ ਤੇ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਤੇ ਮੰਦਿਉਂ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਤੇ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕੀਤਾ ਬਚਨ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ। ਅਗੋਂ ਜਿਵੇਂ ਕਰਤੇ ਦੀ ਰਚਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਵਰਤਨੀ ਹੈ।

ਸਿਰਠ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਕੂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾਤਾ ॥

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਦੋਨ ਦਇਆਲਾ ਕੁਣ ਗਾਵਉ ਰੋਗਿ ਰਾਤਾ ॥

ਉਸਤਤਿ ਕਰਹੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਜਿਨਿ ਪੂਰੀ ਕਲ ਰਾਖੀ ॥

ਜੀਅ ਜੋਤ ਸਭਿ ਛੇਏ ਘੰਵਤ੍ਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਚੁ ਸਾਖੀ ॥

ਬਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਮਹਾ ਅਨੰਦ ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਹੁਮਰੇ ਬਚਨ ਅਨੁਪ ਰਸਾਲ ॥

ਇਹ ਮੰਗਲ ਮੈਂ ਇਥੇ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਕੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨ ਸੁਧ ਮਤ ਹੋ ਵਰਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ, ਪਾਠਾਂ ਅੰਤਿਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚੋਂ

ਭੀ ਸਾਧ ਆਏ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਸਿਆ ਦਾਤੇਵਾਲ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਘਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਸਿਰ ਪਾਤ ਕਚਹਿਰੀ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਧਿਰ ਵਾਧੇ ਸੇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਦੇਵਾਲੀਏ ਦੇ ਸਾਥ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਦੋ ਦਿਨ ਹੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਾਟਾਂ ਟੋਰਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਕਰ ਠਹਿਰੇ ਤੇ ਕੁਰਤ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਬਾਧੇ ਸੇਣ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਸਦੇਵਾਲ ਚਿਲੇ ਲਾਇਲਪੁਰ ਪੁਜੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਆਪ ਦਾਤੇਵਾਲ ਜਾਓ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਲ੍ਹਾ ਬਠਾਓ ਮਰੇ ਵਲੋਂ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਰਹਿ ਦੇਣਾ। ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲ 'ਚ ਨਾ ਜਾਣ ਤੇ ਸੁਲ੍ਹਾ ਕਰ ਘਰ ਟਿਕਣ ਮੇਂ ਜੁ ਹਾਂ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਵਲੋਂ ਨਾ ਵੇਖਣ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਜ੍ਹਾ ਮਜਬੂਰ ਹਨ ਤਾਂ ਭੀ ਜਰ ਲੈਣ। ਤੇ ਵਾਧੇ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਕੁਸਾ ਦੁਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਫਲ ਸੁਣਨੀ ਤੇ ਭਾਦ ਕੁਝ ਵੈਸਲਾ ਦੇਣਾ।

ਬਾਬਾ ਸੇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰਤ ਦਾਤੇਵਾਲ ਪਜੇ ਤੇ ਦਵਲੀਂ ਫਲਾਂ ਸੁਣ ਗਿਲਾਂ ਤੋਂ ਆ ਬੁਟਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਭੀ ਵਾਧੇ ਦਾ ਜਵਾਈ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੜੇ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੰਟੀਦਾਰ ਸੀ। ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੁਟਾ ਸਿੰਘ ਪਿਤਾ ਵਿਚ ਲੜਾਕੇ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਵੁਨਲ ਖੁਬਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਕੋਰੋਟਾਟੀਉਂ ਸਰਧਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਿਆ, ਇਹ ਵਾਧੇ ਕੁਝ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸੀ ਪਰ ਕੁਝੇ ਦੇ ਪੁਰੁਰ ਹੋਣ ਕਰ ਚੰਗੇ ਪੰਥਕ ਦਰਦ ਵਾਲਾ ਸੀ ਤੇ ਸਾਥ ਭੀ ਸੀ ਦਾਤੇ ਵਾਲੀਆਂ ਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਵਾਧੇ ਦੀ ਧੀ ਦਾਤੇਵਾਲ ਮੱਲਾ ਸਿੰਘ ਵਲ ਵਿਆਹੀ ਸੀ, ਚਵਿੰਡੀਉਂ ਸੁਦਾਰ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਿਆ। ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਪਿਤਾ ਵਿਚ ਪੜੇਵੀਆਂ ਤੇ ਜਾ ਪੱਕਰ ਤੇ ਮੁਕਦਰ ਚੁਕਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰੇ, ਪਿਤਾ ਵਿਚ ਤੇ ਬਾਹਰੇ ਵਿਚ ਸਥੇ ਤੇ ਚੰਗੇ ਚਲਦੇ ਪੁਰਸ਼ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਤੇ ਪੱਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਅਸਲੇ ਵਾਲੇ ਸੀ। ਸੁਥਾ ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਚੈਲੀਵਾਲੀਉਂ ਲਿਆ ਤੇ ਕੁਰੂ ਚੱਕੇਂ ਭੀ ਇਕ ਦੋ ਸਿਖ ਜਾ ਸਾਂਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਧੀ ਵਾਧੇ ਦੀ ਏਕੇ ਭੀ ਅਕੁਝ ਸਿੰਘ ਵਲ ਵਿਆਹੀ ਸੀ।

ਵਾਧੇ ਸਭ ਸਾਥ, ਮੇਲੀ ਤੇ ਨਗਰ ਦੀ ਸਾਢ੍ਹੀ ਬਰਾਲਰੀ ਸੰਤ ਦੁਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫੱਲਾਂ ਸੁਣ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਮੱਤਾਂ ਸੁਣਾ, ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ 'ਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਚੰਗੇ ਲੜਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਦੇਸ਼ ਹੀ ਬਦੇਸ਼ ਵਲ ਨਚਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਦੇ ਕੁਝੇ ਪੰਥ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਖਤੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੁਣ ਤਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਹੈ। ਜੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨਾਲ ਪੁਜ ਨਾ ਸਕੀਏ ਤਾਂ ਮਨੋਂ ਤੇ ਵਿਪਰਜੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਕੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਵਾਧੇ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਕੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤਕ ਕੁਰਕ ਬਾਜ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਟੋਰੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਸਾਡਾ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਸਿਰ ਪਾਟੇ ਤੇ ਵਧੇ ਘਾਟੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਦੁਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਾਧੇ ਦੇ ਕਹੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਤਿਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਕਚਹਿਰੀ ਜਾ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਰਾਗੀ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਾਂ, ਕੁਣ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕੁਝੇ। ਹਾਕਮ ਕਿਹਾ ਕਤਲ, ਡਬੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਮਾਰਨ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ

ਸਰਕਾਰ ਮੁਦੱਈ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਮੈਂ ਮਿਸਲ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਖੂਹ ਪਾਂ। ਇਸ ਮੁਕੱਦਮੇ 'ਚ ਸੁਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸੋਤ ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸਾਡਾ ਦਮ ਮੁਕ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਮ ਰਾਈ ਨਹੀਂ ਮੁਕਦੇ। ਤੁਸਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਹੀ ਐਸੇ ਘੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਰੱਖਤ ਉਸੜੇ ਭਾਵ' ਤੁਹਾਡੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਚਰੂਰ ਖੱਟੀ ਹੋਵੇ। ਪਹਿਲ' ਤੁਸੀਂ ਮੰਨੋ ਤੇ ਜਾ ਤੁਰਤ ਨਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਹੀ, ਕਵਾਹੀਆਂ ਪਾਂਦੇ ਤੇ ਜਾਣ ਕੇ ਭੇਜੇ ਲਮਕਾਏ ਹੋ ਤੇ ਕਈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਐਸੇ ਬਣਾ ਰਖੇ ਹਨ ਜੋ ਉਸਤਦ ਭੀ ਚਾਹੁਣ ਸੁਲ੍ਹਾ ਹੋਵੇ

ਥਾਥੇ ਜੋਟ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੋ ਭਰਾ ਨਹਿਟਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਘਨਈਆ ਸਿੰਘ ਜੋ ਥਾਥੇ ਦੇ ਕੋਲ ਚਾਰ ਵਿਖ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਦੋ ਭਰਾ ਮਦੀਆ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਹੋਟ ਸਿੰਘ ਪਿਛੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਹਿਲੇ ਸਚੇਵਾਲੇ ਭਰਿੰਦੇ ਸੀ ਨਾਹਿਲਪੁਰ ਹਿਲੇ 'ਚ ਸਚੇਵਾਲੇ ਮਿਲੇ ਮੁਕੱਦਮੇ 'ਚ ਥਾਥੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਘਨੈਨ ਦਿਤੇ ਸੀ ਥਾਥੇ ਤੇ ਪਿਛੇ ਥਾਥਿਆਂ ਦੇ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਲੇਂਦੇ ਸੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕੁਈਂ ਹੀ ਸਾਂਝ ਸਾਨੂੰ ਸੇ ਥਾਥੇ ਮਿਤੀ ਏ ਕਰੀਬੀ ਹੈ।

ਥਾਥੇ ਦੇ ਪੁਰੂ ਕਰਵਾਨ ਸਿੰਘ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪਾਤਾ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਕਰਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਰੂ ਕੁਰਕਬਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੇਰੂ ਰਾਏਲੋਲ ਸਿੰਘ, ਪਾਤਾ ਸਿੰਘ, ਕੇਅੰਤ ਸਿੰਘ, ਉਰਾਬ ਸਿੰਘ, ਚਿਕਾਣ ਸਿੰਘ। ਸਭ ਕਰਵਾਥੇ ਥਾਥ ਸਲੀ ਆ ਦਿਓ ਤੇ ਚਲੈਨ ਭਰਿੰਦੇ ਪਹਾੜ ਸਮਝਾਪਈ ਪਈ।

ਥਾਥੇ ਦੀ ਨੂੰਹ ਬਲ ਕਰਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੱਧੇ ਥਾਥੀ ਕਰਕੀਨੀ ਤਿਅੀ ਸੀ। ਥਾਥਾ ਤੀ ਕਰਾ ਅਲੀ ਕਾਣਾ ਸੁਭਾ ਲਖਾ ਸੀ। ਪਰ ਥਾਥਾ ਕੁਝ ਮਲ ਦੇ ਆਸਰੇ ਕਰਵਾਨਾ ਤੇ ਬਲ ਮਲ ਮਰ ਕਰਕਈ ਸੀ। ਸਭ ਥਾਥਾ ਕੋਰਾ ਤਾਂ ਉਹ ਅਲੀ ਲਖਵੀ ਕੋਰੀ। ਥਾਥਾ ਕਰੇਵਾ ਜੇਰਾ ਕਰਾ ਪਰ ਕੁਰਕਬਨ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੰਮ ਕਰਕੀ ਕੰਮ ਨਾ ਸਕਦਾ। ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਜੇ ਪੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਅਲੀ ਸੁ ਉਸ ਕੀਅਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੂੰ ਭੀ ਲਭ ਰਿਹਾ ਕਰ। ਥਾਥਾ ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਨੂੰ ਭਰ ਦੇ ਚਿਹ ਮੰਨੇ ਖਰਵਾਓ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨੇ ਖਰਵਾ ਨਾ ਕਰ ਓ। ਨਾਕ ਅਨ੍ਹਾ ਸੁਜਾਥੇ ਦੇ ਭਿੰਦਿਆਂ ਜੋ ਖੂਹ ਵਿਚ ਜਾ ਪਏ ਤੇ ਸੁਜਾਥਾ ਕਰੇ ਨਾ ਤੂੰ ਕਥੇ ਲਾਹ ਤਾਂ ਉਹ ਕੋਈ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਮੈਂ ਨੂੰਹ ਦੀ ਲਭ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਉਲਟਾ ਉਤਰ ਦੇਵੀ ਹੈ ਤੇ ਕੋਲਿਆਂ ਕਰਾਕਾ ਕਥ ਭਾਵਾ ਕਰਾਕਾ ਹੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਏ। ਅੰਤ ਥਾਥਾ ਤੀ ਕਰਵਾਨਾ ਪਰ ਕੰਮ, ਕਲ ਪਾ ਡਿਆ ਸਭ ਕੇ ਸੱਥੇ ਦਰਾਈਆਂ ਤੇ ਕਰਾਕਟਾ ਕੋਲ ਕੋਲ ਕਰਕੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਥਾਥੇ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਨਾ ਡਿਆ ਤੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਤੇ ਰੋਤੋ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ਕੋਰ ਨਾ ਪਵੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਕੁਥੇ ਪਈ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਅਖਵ ਨਹੀਂ ਲਖਵੀ ਤੇ ਕੁਰਕਬਨ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕਾਣੀਂ ਭੀ ਕੁਥਲੀ ਨਹੀਂ। ਕਰਵਾਥੇ ਥਾਥ ਉਹ ਕੰਮ ਸਭ ਨੇ ਸਲੀ ਮੋਕਈ ਕੋਈ ਦੇ ਪੁਰੂ ਭਿਡਿਆਂ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੁਰ ਕਈ ਮੰਗਲੀ ਆਥੇ ਕੁਥੇ ਹੀ ਮਲੀ ਹੈ।

ਥਾਥੇ ਦੀਆਂ ਦੀਆਂ—ਇੰਦਰ ਕੋਰ ਦਾਰੇਵਾਲ ਚਿਆਈ। ਕੰਡੇ ਕੁਝ ਕੰਮ, ਪੁਲੀਂਨ ਤੇ ਦੀਸਰ ਕੋਰ ਡਿਲੀਂ ਚਾਰ ਵਿਖ ਸਿਆਲਕੋਟ ਸੀ।

ਇਕ ਹੀ ਨੇ ਇਕ ਕੋਰ ਕਰਮ ਮੰਗਿਆ ਲੋਕ ਵਲੋਂ। ਥਾਥੇ ਕੁਰ ਮਦਦ ਤਾਂ ਦਿਤੀ ਤੇ ਡਿਤਾ, ਭਰਮਾ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾ। ਜਦ ਮੈਂ ਰੇਰੇ ਕੋਲ ਜਾਵਾਂਕਾ ਕੁਈਂ ਜਾਣੀਓ ਕਰਮਾ ਕਾਮ ਮੰਡਲ ਆਇਆ ਏ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਈਂ ਭੀ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਸਮਣ ਲੋਕਾਂਕੋ ਇਸ ਕਾਢੇ ਤੇ ਮੈਂ ਭੀ ਸਭ ਸਮਣ ਲੋਕ ਕੇ ਮਦਾ ਮਦਦ ਦੇਣ ਕੋਰਾ ਕਰਾਂਕਾ। ਮੈਂ ਕੋਈ ਕਾਢ ਥਾਥ ਦੀਆਂ ਨੂੰ ਲਈ ਭੀ ਸਿਤੀ ਨੱਧ ਕੁਈਂ, ਕਰਕੀ ਮੁਕਦ ਏਵੇਂ ਕਰਕ ਨਾ ਕਰਦਾ।

ਤਾਂ ਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਝੂਠੇ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕਨੂੰਨ ਭੀ ਝੂਠੇ ਕਹਿ ਸੰਤ ਜੀ ਪਿੰਡ ਆ ਸਭ ਭਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਜਾਂ ਕਵੇ ਅਸਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇਹਨਾਂ 'ਚ' ਲੜਦਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਭਵਾਹ ਖੁਸ਼ੀ ਤ੍ਰਿਕ ਤੋਂ ਗਿਆ ਕਿਹਾ ਅਸਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਇਹ ਲੜਦੇ ਵੇਖੇ। ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਫਤਰ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ। ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਚੇ ਹੋਇਆਂ ਸਭ ਨਿਆਂ ਪਰੇ 'ਚ ਲੈ ਛੱਡ ਦਿਤੇ, ਸੁਲ੍ਹਾ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਕਚਹਿਰੀ ਭੀ ਚਲੀ ਲਾਹੀ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਟੇਰਿਆਂ ਕਰ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਚਾਏ ਕੋਟ ਤੇ ਮਲੋਰ ਕੋਟਲੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਉਹਨੀਂ ਚਹਿਰੀਂ ਨਾ ਗਏ। ਦੀਪਮਾਲਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਹੱਲੇ ਦੇ ਆਗੂ ਸ੍ਰੀ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੁਆਇਲਰ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਪੰਜਾਬ ਭਾਲਵਾਲ ਤੇ ਸੰਤ ਜਿਊਟ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇੰਬਟ, ਇਹ ਆਪਣੀ ਪਿੰਡੀ ਹੋਲਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਪ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ੭੦੦) ਲੈਂਦੇ, ਤੇ ਜਿਊਟ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਧਰਮਸਾਲਾ ਨੰਮਧਾਰੀ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਦੀ ਭਾਰੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਦੇ ਸੀ। ਸਦਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਰਦੀ ਭੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰਹਿੰਦੇ ਕਰ ਇਹੋ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਗੜ੍ਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਲਾ ਹੋਵੇ। ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਸਾਰਾ ਚਿਲਾ ਕਰੇ ਤੇ ਜੋ ਲੰਗਰ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਹੋਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੀ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਕਰ ਆਪਣੀ ਅਖਬਾਰ ਕੁਝਾ ਤੇ ਛਾਪ ਦਿਤਾ ਤੇ ਹਰ ਚਿਲੇ ਵਿਚ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਭੀ ਭੇਜ ਦਿਤੀਆਂ।

੧੨ ਸੈਂਟ ਰਾਏ ਕੋਟ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ, ੩੧ ਭਾਦਰੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ੧੨ ਮਘਰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਭਾਏ ਲਗੇ ਤੇ ੬-੭ ਮਘ ਮਲੋਰ ਕੋਟਲੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਦਿਵਸ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਲਾਹੌਰ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਚੱਕਰਵਰਤੀ' ਤੇ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਆਲਿਮ' ਸਮੇਤ ਮਿਲੇ, ਭੇਟਾ ਸੇਵਾ ਵਜੋਂ ਭੀ ਕੁਝ ਦਿਤੀ ਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਭੀ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਕ ਸਮੇਂ ਭੇਜ ਭੇਟਾ ਭੀ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਆਦਿ ਭੀ ਭੇਜੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਕਦੀ ਇਸ ਆਪ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਦੀ ਕਦਰ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੇ ਤੁਸਾਂ ਸਿਖ ਪੰਥ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਚੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਮਨਾਏ ਜਾਣਕੇ ਤਦੋਂ ਹੀ ਆਪ ਦੇ ਭੀ ਕੁਣ ਭਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਉਹ ਸਮਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਇਹ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਕਦੀ ਕਰਤਾ ਉਹ ਦਿਨ ਭੀ ਲਿਆਵੇਗਾ ਜਦ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਤੇ ਅੰਗੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਦੇ ਦਿਨ ਆਉਣਗੇ। ਸੋ ਮੈਂ ਇਹ ਅੰਖਰ ਉਸੇ ਯਾਦ ਵਜੋਂ ਲਿਖੇ ਹਨ। (ਲੇਖਕ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਆਮਪੁਰ, ਬਲੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਤੇ ਸੰਘੀ ਸੰਤ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਇਕੱਠਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਇਹ ਇਕੱਠ ਉਚੇਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਵਲੋਂ ਆਲਮ ਦੀ ਉਦਮ ਕਰ ਕੀਤੇ ਤੇ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਸੀ। ਇਕ ਅੱਗੋਂ ਬਦੇਸੀ ਕੋਈ ਕੁਝਾ

ਕਿਸੇ ਬਾਦੀ ਕਮੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਭੀ ਨਾ ਖਰੀਦੇ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰਤ ਆਈ ਸਮੇਂ ਜ਼ਰੂਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਤੇ ਭਜਨ ਦਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਸੰਤ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਆਮਪੁਰ ਵਾਲਿਆਂ ਇਹ ਅਰਥ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਜਿਹੇ ਬਿਲ ਸਾਂ, ਤਿਹ ਹੀ ਤੁਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਸੁਣ ਕਰਮ ਦਿਤਾ, ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸਨਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਭ ਮੇਲਾ ਕਰ ਉਚੇਰਾ ੬—੭—੮ ਸਾਲ ਦੇ ਹਏ ਬਚੇ ਬਚੀ ਨੂੰ ਸੰਜਮੀ ਤੇ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਪਾਸੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਵਾ, ਭਜਨ ਪੁਛਾਣਾ ਚਾਹੀਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਤਸਾਹ ਕਰ ਸੁੰਨਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਬਰ ਕਿਹਾ, ਸਭ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨੇਮ ਬਰੇ ਬਦੇਸੀ ਨਾ ਪਹਿਰਾਗੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਹੀ ਬਜਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬਦੇਸੀ ਨਾ ਭਜਨ ਦਿਆਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੱਥ ਹੀ ਲਾਵਾਗੇ ਕੰਦੀ ਜੀਅ। ਭਾਵੇਂ ਅਕੇਂ ਭੀ ਕੁਝ ਖਿਆਲ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮਿਲਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਪੱਕੇ ਬੰਦਰਧਾਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਏ।

ਸੰਤ ਸੰਭਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੋਚਿਆ ਵਾਲੇ। ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਹਰ ਰਸਤ ਦੇ ਭਾਭੇ ਭਰ ਰਖਦੇ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰਖਦੇ ਸੀ। ਜਦ ਕੰਦੀ ਭਾਭਾ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਦੋ ਕੰਧ ਤੇ ਤਰਨਾ-ਤਾਰਨਾ ਜਾ ਉਹ ਪਦਾਰਥ ਖੰਡ ਕੂੜ ਜਾਂ ਦਾਲ ਮਸਾਲਾ ਆਦਿ ਲਿਆ ਧਰਦੇ ਤੇ ਆਪ ਸਾਧਾਂ ਤੋਂ ਹੱਥ ਕਰ ਮੰਗ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਦਾਲਾ ਛਕਦੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੇਂ ਠਾਕਰੀ ਭੀ ਬਤੀ ਸੇਵਕ ਸੀ। ਪਰ ਭੰਗੇ ਬਸਤ੍ਰ ਜੰਮ੍ਹਾ ਰਖਦੀ, ਦੋਕ ਸਮੇਂ ਸਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਿਮਤ ਪੂਰੇ ਵਾਲੇ ਸੰਭਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਆਏ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਸੰਤ ਸੰਭਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਾਭੇ ਦੇਖਦਿਆਂ ਦੇਖਿਆ ਸੰਦੂਕ ਵਲਕਾਰੀਆਂ ਰੇਗੀਆਂ ਹੀਦੀਆਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਤਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਸਭ ਵੰਡ ਦਿਤੀਆ। ਜੇ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਤੁਸਾਂ ਠਾਕਰੀ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਹੈ। ਤਾਂ ਸੰਭਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਪੇਰੇ ਗੋਭੀਵਿੰਡ ਗਈ ਨੇ ਚਿਰ ਲਾਇਆ ਹੈ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਪੰਜ ਆਇਆ ਹੈ ਤੂੰ ਪੂਰੇ ਬਰਾਹ ਤੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਪੁਕੁ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਕਿਉਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਭਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਨਾ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਨਾ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਸੀ। ਵਲਕਾਰੀਆਂ ਰੇਗਦਾਰ ਮੈਂ ਘਰ ਕਿਉਂ ਰਹਿਣ ਦੇਂਦਾ। ਪੁਕੁ, ਮੇਰੇ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਤੇ ਇਹੋ ਕੁਝ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲੇ ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ ਦੁੜਾ ਲਈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸੰਭਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੁਭਾ ਤੇ ਸਮਾ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਾਪੇ ਕਈ ਕੁਰਿਆਂ 'ਚ ਅਸੀਂ ਉਦਾਰ ਤੇ ਮਸਤ ਕ੍ਰਿਸਤੀ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਸੀ।

ਕਿਆਮਪੁਰ, ਸੰਘੋ, ਸਿਆਲਕੋਟ, ਕੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਚਿਲੇ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬਹੁਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਸਦੇ ਤੇ ਆਈ ਸੀ। ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਚਿਲੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਹਲ ਖੜੇ ਅਰਥ ਕੀਤੀ ਸਾਭੇ ਚਿਲੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰੇ ਦਰਬਨ ਦੇਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਛੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਾਠ ਟੱਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਹੋਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭੀ ਕਈ ਵਾਰ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚੋਂ ਵਿਹਲ

ਘਟ ਮਿਲਦੇ। ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਵੀ ਸਾਧ ਬਹੁਤ ਉਦਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੁਲਾਹਿਤਾ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਸਾਮਾਨ ਦੇ ਮਿਲਣ ਵਿਚ ਵਾਧਵੀ ਤੇ ਰਸੂਖ ਦੀ ਆਮ ਲੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜੀਂ ਕੁਝ ਨਕਰਾਂ 'ਚ ਬੋਝੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਾਂਗੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਰ ਸਿੰਘ, ਬੇਸਰ ਸਿੰਘ ਠਾਕੀ ਤੇ ਰਵੇਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਅਲੜ ਤੇ ਮਾਂਗੇ ਚਿੱਲੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਨਕਰਾਂ ਕੁਰੂ ਚੱਕ, ਉਰੂ ਚੱਕ, ਸਖਾਣੇ, ਕਿਲ੍ਹਾ ਨੌਵਾ, ਠਪਨਾਲਾ, ਸਤੀ ਛਾਝੀ, ਛਾਝੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਰਸਨ ਨੂੰ ਆਈ। ਦੋਵਾਨ ਲਗਾ ਤੇ ਬਾਦ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਬਿਰਧਾਂ ਸਾਧਾਂ ਦਸਿਆ, ਇਸ ਮਾਗੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਆਏ ਸੀ ਤੇ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਦਰਸਨ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੇਕ ਸਮੇਂ (ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਏਥੇ ਬਾਝੇ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਲੜ ਕਰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਸੀ) ਤੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਕੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਾਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਉਤਾਰਾ ਸੀ। ਸਾਬ ਬੀਬੀ ਨੰਦਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਠਾਕੀਆ ਦੀ ਸੌਰੀ ਸੀ, 'ਕਾਲੂ ਕੁਰੂ ਮਤ੍ਰ ਵੀ ਬੰਨ ਤੇਲੇ ਵਾਲ ਠਾਕੀ ਨਾਲ ਸੀ। ਏਥੋਂ ਦੇ ਬਾਝੇ ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਕੁਵਾ ਸਿੰਘ ਕੁਰੂ ਚੱਕ ਦੇ ਸੰਤ ਮਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਉਂਦੇ ਭਿੰਡਰੇ ਤੇ ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰੇ ਕਿਲ੍ਹਾ ਵਾਲਿਆਂ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਅਰਬ ਬੀਰੀ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਦੋਹਰੇ, ਇਹ ਮਰਸੀਆ ਵਾਲੂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਬਾਝ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਬਿਰਤ ਬਿਰਤ ਹਟਾਉ। ਕੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿਬਚਨ ਕਹਿ ਉਸੇ ਬੋਝੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਜ ਕਾਲੂ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਦਵਾ ਦਿਤੇ ਤੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਬੇ-ਮੁਬਾਜ਼ ਹੋ ਰਵੀਂ, ਲੰਗਰ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਬਸਤ੍ਰ ਮਿਲੇਗਾ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਏ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇ, ਹੋਤ ਵਿਹਾਰੇ ਵੀ ਲਾਏ ਤੇ ਸੇਵਿਆ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾਰ ਤੇ ਹੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਦਾਤੇਵਾਲ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਨਕਰਾਂ ਭੰਗੀ, ਮਲੂਕਪੁਰ, ਬਦਮਲੀ, ਸਦੇਵਾਲ, ਚਦੇਵਾਲ ਆਦਿ ਨੇੜੇ ਦੂਰ ਤੋਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਰਸਨ ਨੂੰ ਆਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਈ ਨਕਰੀ ਸਾਧਾਂ ਦੀਆਂ ਅਲੜ ਤੇ ਚਰਨ ਪਾਏ, ਦਰਸਨ ਵੀ ਦੇਵੇ। ਬਹੁਤੇ ਨਕਰ ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਆ ਦਰਸਨ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਚਿਲੇ ਦਾ ਦੇਰਾ ਨਾ ਸੀ, ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਨਕਰੀ ਹੀ ਇਸ ਵੇਰ ਦਰਸਨ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਰਾਤ ਨਕਰੀ ਦਖਣ ਕੁਰਦਿਆਂ ਹੀ ਰਹੇ। ਸਬੰਧੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਜਰਵਾਲੀ, ਕਿਲ੍ਹਾ ਸਜਾਦ ਲਾਲੇ ਆਦਿ ਨਕਰਾਂ 'ਚ ਦਰਸਨ ਦੇ, ਚਰਨ ਪਾ, ਚਵਿੰਡੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਨਕਰੀ, ਚਵਿੰਡੇ ਦਖਣ ਦੋਵਾਨ ਲਗਾ। ਸਾਬ ਸੰਤ ਕੁਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੇਵਾਲ ਹੀ ਅਰਜ ਕਰ ਬੁਝੇ ਭਲੇ ਰਹਮੀਆ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਸੀ। ਸੰਤ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਜ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸੰਤ ਸੇਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਮਕੋ ਵੀ ਚਵਿੰਡੇ ਆਏ ਰਲੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਪ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਉਠ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ, ਜਪੁ, ਜਾਪੁ, ਸੁਖਮਨੀ, ਅਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਤੇ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਪਾਠ ਕੁਟਰੇ ਤੋਂ ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਿਖ ਤੋਂ ਸੁਣ ਅਰਦਾਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ ਭੀ ਬਿਰਾਜਨ ਸਮੇਂ ਸਾਧ

*ਇਹ ਕਾਲੂ ਤੇਲੀ ਚੰਟਲੀ ਠਾਕੀਆ ਦੀ ਕਾਰ ਦਾ ਚਲੇ ਸੀ। ਅੰਤਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੁਰੂਆਏ ਆ ਕੇ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਕੁਰੂ ਵੀ ਕੁਰਕਾਲ ਸਿੰਘ, ਸਲਾਹੇਤ ਸਿੰਘ, ਕਾਦੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਟ ਬੀ ਕੁਟੀ-ਲਲ ਹਨ।

ਤੋਂ ਸੁਣਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਰਧਾਂ ਸਾਧਾਂ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਜਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਦੇ ਤੇ ਸਤੱਖ ਜਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਪੁਸਤਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਜਿੰਘ ਜੀ ਦਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਸੁਧਾਈ ਕਰਦੇ ਸਾਂ। ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਚੰਬੇ ਸੁਧਾ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਅੱਖਰ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਏ ਲਖਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੈਤ ਜੀ ਜੋ ਕਾਗਜ਼ ਸਾਦਾ ਜਿਹਾ ਤੇ ਸਾਦੀ ਜਿਹੀ ਸਿਆਹੀ ਲਾਈ ਵਰਤੇ ਹੋਏ ਸੀ ਸੋ ਪਾਟਨ ਤੇ ਮਲਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਅੱਕਾ ਪਿੱਛਾ ਸੀ। ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭੁਲੇਖੇ ਵੇਖੇ ਸਾਫ਼ ਪੇ ਦਿਸਦੇ ਸਨ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਅਭਿਰੇਜ ਵਲੋਂ ਕਹਿ ਕੇ ਸਿੰਘ-ਮਤੀਆਂ, ਭਸੰਤੀਆਂ ਤੇ ਚੌਫ-ਪਾਲਸੀਆਂ ਤੋਂ ਪਵਾਏ ਲਖਵਾਏ ਹੋਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਧਾਂ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰਦੇ, ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਕੁਝ ਹੋਸ ਆਈ ਹੈ ਤੇ ਸਹਿਮ ਘਟਿਆ ਹੈ ਜੋ ਜੋ ਮਰਯਾਦਾ ਮੱਧਮ ਪੈ ਗਈ ਹਈ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸੈਕਟ ਤੇ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾਏ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅਸ ਪਾਸ ਹੁਕਮ ਵਾਲੀਆਂ ਭੰਡਾਂ ਬਚਨ ਸਮੇਂ ਕਥਨ ਕਰਦੇ। ਖੋਜੀ ਭੰਡਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੂ ਸੂਰਤ ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖ-ਕਲੀਆਂ ਤੇ ਭਸੰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚ ਸਭਾ ਚੁਕਾਨਾ ਸੀ। ਤੇ ਫੁਲੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਆਪ ਭੇਜਦਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਾਵਾ ਸੀ। ਹੀਂ ਅਖੀ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਫੁਲੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਲ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸੁ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਨਾ ਦੇਈ, ਸਭਨੇ ਤੋਂ ਭੰਡਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੂ ਵੀ ਭੰਡੀ ਨਾ ਤੇ ਭੰਡੀ ਨਾ।

ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੋਭ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਜਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖੀ ਹਨ, “ਅਸ ਤੋਂ ਇਕ ਨੂੰ ਫੁਲ ਸਿੰਘ ਭੰਡੀ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਹੋਇਆ। ਸੋਚਣ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰ ਕਰਨਾ ਕਰਨੇ ਜਾਣੇ ਮੇਰੇ ਧਰੇ ਨੂੰ ਵਿਚੋਂ ਬਿਯੋਲ ਕਰੋਗਾ। ਇਹਦੇ ਧਰੇ ਨੂੰ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਕੱਢਾਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜਿਸੀ ਹਰੀ ਰਹੇਗੇ। ਇਹ ਸਿਖੀ ਨੂੰ ਹਰਿਆਂ ਕਰੇਗਾ।”

ਤੇ ਫੁਲੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੋਭ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਜਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖੀ ਹਨ, “ਅਸ ਤੋਂ ਇਕ ਨੂੰ ਫੁਲ ਸਿੰਘ ਭੰਡੀ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਹੋਇਆ। ਸੋਚਣ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰ ਕਰਨਾ ਕਰਨੇ ਜਾਣੇ ਮੇਰੇ ਧਰੇ ਨੂੰ ਵਿਚੋਂ ਬਿਯੋਲ ਕਰੋਗਾ। ਇਹਦੇ ਧਰੇ ਨੂੰ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਕੱਢਾਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜਿਸੀ ਹਰੀ ਰਹੇਗੇ। ਇਹ ਸਿਖੀ ਨੂੰ ਹਰਿਆਂ ਕਰੇਗਾ।”

ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖੋਜੀਆਂ ਭੰਡਾਂ ਫੁਲੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੋਭ ਸਿਖਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਭੰਡੀ ਲਿਖੀਆਂ ਸੀ ਤੇ ਨਾਤੇ ਇਹ ਸੋਚ ਦਿਖਦਾ ਸੀ ਜੋ ਇਹ ਸੰਗੀਆਂ ਮੰਨ ਭੈਣੀ ਤੇ ਭੈ-ਭੈਣੀਆਂ ਚਿਹਣੇ। ਤੇ ਅਖੀਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਆਵੇਗੀ, ਜੋ ਨਾ ਮੰਨਣਗੇ ਤੇ ਸਿਖ ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਘਟ ਸਰਧਾ ਕਰਨਗੇ।

ਫਲਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਰ ਕਰਨਾ ਕਰਨੇ ਕਰਨਦਾ ਸਿਰਤ ਸੋਭ ਲਿਖ ਭੇਜਦੇ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਖੋਜੀਆਂ ਪਾਏਦੀਆਂ ਭਿਉਂ ਲਾਏ ਸੀ। ਭਾਏ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਤੇਹੀ ਪੱਤਰਿਕਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਭੀ ਪੂਰੀ ਹੋਯੋਈ ਘੱਟ ਲਿਖਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਤਾਂ ਫੁਲੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਭਨੇ ਤੋਂ ਭਿਉਂ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਂ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਸੰਧਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭੰਡੀ ਕਲਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਜਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿ ਤੇ ਉਲਟ ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਜਾਵੇ।

“ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕਲਤੀ ਤੇ ਸੋਚ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਣੇਗੇ ਆਦਿ ਤੋਂ।

ਗਏ ਹਨ। ਅਸਾਂ ਹੁਣ ਉਹ ਸਭ ਸੰਚ ਸਵਾਰ ਵਿਚਾਰ ਸੁਧ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਭ੍ਰਿਖਾਂ ਤੇ ਪੰਥਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਾਵਟਾਂ ਤੇ ਭਿਰਾਵਟਾਂ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ ਹੀ ਸਰੋਤ ਕੰਮ ਹੁੰਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਬੈਠਕਾਂ ਚੜ੍ਹ ਕਾਢਦੇ ਸੀ ਤੇ ਦੋਤ ਭੀ ਬੰਦੇ ਬੰਦੇ ਲਾਏ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਬੈਠਕਾਂ ਕੱਢ ਬੈਠਿਆ ਚੌਕਣਾ ਚੌਖਾ ਚਿਰ ਲੜ ਸਕਦੈ, ਕੰਭ ਲੱਤਾਂ ਨਹੀਂ ਧੁਖਦੀਆਂ ਤੇ ਘੱਤਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਹੋਤ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖੰਡਾਂ ਭੀ ਦੇਖਦੇ ਸੀ, ਸਮਾਂ ਮਿਲੇ ਗਤਕਾਂ, ਛਾਣ, ਭਾਰ, ਖੁਲਟ ਆਦਿ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੁਕਦਰ ਚੁਕਣਾ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੱਥਰ ਤੇ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੁਆਛਾ ਚੁਕਣਾ, ਸ. ਕੈਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਖੂਹ ਨੇੜੇ ਜਾ ਦੇਖਿਆ।

ਰਹਿਰਾਸ ਦੇ ਪਾਠ ਅਰਦਾਸੇ ਬਾਦ ਚਵਿੰਡੇ ਦੇ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਪੰਡਿਤ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਕੁਝ ਬਚਨ ਹੋਏ। ਭਾਬੇ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਬਿਰਧ ਤੇ ਸ. ਕੈਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬਚਨ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਦ ਚਵਿੰਡੇ ਆਏ ਸੀ, ਨਡਰੀਂ ਦਖਣ ਢਾਬ ਬੰਦੇ ਪਿਪਲਾਂ ਤਲੇ ਭੇਰੇ ਲਾਏ। ਸਿਖ ਨੇੜੇ ਦੀ ਖੂਹੀ ਤੋਂ ਜਲ ਲੈਣ ਟੁਰਿਆ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਹਾ, ਇਸ ਖੂਹੀ ਦਾ ਜਲ ਖਾਰਾ ਹੈ। ਸਿਖ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਅਰਸ ਕੀਤੀ, ਭੇਰਾ ਹੋਰ ਖੂਹ ਨੇੜੇ ਲਾਈਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜਲ ਮਿੱਠਾ ਹੈ ਤੂੰ ਲਿਆ ਤੇ ਸਹੀ। ਸਿਖਾਂ ਜਲ ਲਿਆਂਦਾ ਤੇ ਜਲ ਮਿੱਠਾ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਤਦ ਤੋਂ ਇਕ ਸਿਖ ਹਜ਼ੂਰ ਸਿੰਘ ਭੇਰਾ ਲਾ ਰੁਖ ਲਾਏ। ਉਹ ਖੂਹੀ ਹੁਣ ਹਜ਼ੂਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਹੀ ਬੋਲਦੀ ਹੈ।

ਭਾਬੇ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੱਸਿਆ, ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਸਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਸਿਖ ਏਥੋਂ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਸੁਦਾਰਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧੀ ਦਿਤੀ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਚੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬਖਸ਼ਾ ਆਇਆ ਤੇ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਬਖਸ਼ਾ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਸੰਤਤ ਫੇਰ ਭੀ ਨਾ ਵਰਤਣ ਕਰੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਵਿੰਡੇ ਆਏ। ਉਸ ਸਿਖ ਫੇਰ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਤਾਂ ਸਾਧ ਸੇਕਤ ਕਿਹਾ, ਇਸ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੁਝਮ ਇਹਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪੰਥੀ ਹਨ। ਏਸ ਖੁਲ੍ਹੇ ਸਿਖ ਦਸੇ ਹਨ। ਸਬੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਜਾਨੀ ਦੁਸਮਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਦੇ ਜੋ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਨੰਦ ਕਿਥੋਂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕੱਢ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਮਏਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਬ੍ਰਹਿਮਣੀ ਵਿਆਹ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੀ ਮਨਾ ਇਹਦੇ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਿਮਣੀ ਗੀਤ ਦੇ ਢੇਰੇ ਲਏ ਹਨ। ਜੋ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੁਸੰਗੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਅਨੰਦ ਤੇ ਗਿਲਾਨ ਨਾ ਕਰਦਾ। ਏਸ ਗੁਰਮਤ ਤੇ ਗੁਰਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਸਾਬੰ ਵਧ ਕੇ ਨਿੰਦਾ ਕਰਾਈ ਹੈ। ਅਸਾ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ ਜੇ ਆਪ ਬਖਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਅਯੋ ਸਾਡਾ ਕੀ ਚੋਰ ਹੈ ਸਾਡਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਇਸ ਨਾਲ ਰਲਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਸਿਖ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਭਾਈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹੀ ਕਰ ਤੂੰ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਹੀ ਆਪੋ 'ਚ ਵਰਤਣਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਕੁਸੰਗੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ, ਕੰਤਕੁ ਹੋਇਆ ਮੰਦਾ ਹੁੰਦੈ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਆਖੇ ਲੜਦਾ, ਖੁਲ੍ਹੇ ਵਲ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕਰਦੇ ਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਰਦਾਰਾਂ ਵਲ ਤੂੰ ਨਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ਧੀ ਦਾ ਸਾਕ। ਜੇ ਨਿਉਂ ਕੇ ਧੀ ਦਾ ਸਾਕ ਨਾ ਲਏ ਉਹ ਪਿਛੋਂ ਭੀ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਤੂੰ ਸਾਧ ਸੇਕਤ ਤੋਂ ਮਾਫੀ ਮੰਗ। ਉਸ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਵਲ/

ਬਖਸ਼ਾਈ ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਦੂਜੀਆਂ ਧੀਆਂ ਕੁਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਆਂਗਾ। ਤਾਂ ਏਥੋਂ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਉਸ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਲਗੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਰਨ ਗੀਤਾ, ਮਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ 'ਚ ਜਾ ਆ ਭੀ ਵਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਇਹ ਹੀ ਧਰਮ ਹੈ, ਬੇ-ਦੀਰਖਾ ਵਰਤ ਉਸ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਾ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਦਤਪ 'ਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਆਮ ਤੌਰ ਸੀ। ਜਦ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਰਜ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਖੂਹ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਰਾਤ ਰਖਦੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨਕਰਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਲਿਆ ਜਲ ਲੋਕ ਵਰਤਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਇਹ ਹਜ਼ੂਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਖੂਹੀ ਤੇ ਇਕ ਗੁਰੂ ਚੱਕ ਖੂਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੈਠ ਬਜਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸੀ। ਸਾਧਾਂ ਪਿੰਡ ਪਾ ਜੋ ਲਾਈ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਜਲ, ਜਦ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਉਪਰ ਆ ਚੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਮੇਲਾ ਨਾਨਕਾ ਨੱਕਰ ਗੁਰੂ ਚੱਕ ਸੀ। ਮੈਂ ਭੀ ਇਕ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜਾ ਤੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਜਾ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਜਾਮਕੇ ਸਾਧਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਮ ਕੋਰ ਦੇ ਡੇਰੇ, ਰਾਜੇ ਕੀ ਜਗਰ ਸਿੰਘ ਵਲ, ਲੁਦਿਆ ਦੇ ਮੁਲਾ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਦਰਸਨ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕੰਗੋਂ ਆਏ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਿਆ। ਏਥੋਂ ਦੇ ਮਸਤਾਨੇ ਸਿੰਘ ਸਿੰਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਆਸ਼ਕ ਸੀ। ਜੇ ਸਾਧ ਧਰੇ ਨਾਲ ਤੁਰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵੈਰਾਗ ਬਝਦੇ, ਤਰਲੇ ਪਾਏ ਤੇ ਕਈ ਉੱਚੇ ਲਾਰੇ ਲਾ, ਪਿਆਰੇ ਪਿਆਰੇ ਬਾਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰ ਕਰ ਸਾਧਾ ਨੂੰ ਰਖ ਹੀ ਲੈਂਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੰਗੋਂ ਰਾਤ ਰਹਿ ਸਵੇਰੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕ ਭਸਕੇ 'ਚ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਭਕਿਆਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਦਰਸਨ ਦੇ, ਕੁਝ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕਲੋਟੀਂ ਛੋਟੀ ਆਏ। ਬਾਹਰ ਖੂਹ ਤੇ ਹੀ ਪਹਿਲੋਂ ਸਿੰਘ ਬਾਝੇ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੇਰ ਵਾਲਿਆਂ ਭੋਰਾ ਦਮਦਮ ਆਪਣੇ ਖੂਹ ਦੀ ਚੀਨੇਨ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੰਗਾਂ ਦੇ ਸਾਧ ਭੀ ਸਾਧ ਹੀ ਕਲੋਟੀਂ ਆਏ। ਅਰਥ ਤੇ ਕੀਤਾਉ ਨੇ ਕਿ ਅਜ੍ਹਾ ਹੋਰ ਇਕ ਦਿਨ ਕੰਗੋਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦਿਉ, ਖਰ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੈਂ ਸੁਣ ਕਿਹੋ ਨੇ, ਸਾਧਾਂ ਨਾਲ ਆਵਾ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਆਪ ਤੋਂ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਹਿ ਨਾਲ ਹੀ ਟੁਰ ਪਏ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਕੰਗੋਂ ਸਵੇਰੇ ਰੂਪਾਲ* ਵਾਲੇ ਚੀਮਿਆ ਦੇ ਸਿਖ ਬਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪੜ੍ਹਾ ਨੂੰ ਲੈ ਪੁਜਾ ਸੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਕਾਹਲ ਨਾਲ ਬਕਾਇਤਾ ਲਾਏਆਂ। ਇਸ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਮਾਸ ਖਾਧਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰੁਕਮ ਕੀਤਾ ਰੁਸੀ* ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਦਸੇ, ਸਮਝਾਉ ਤੇ ਬੋਲੇ। ਪਰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾ ਹੀ ਕਰਨ, ਰੋਲਾ ਪਾਣ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਸਕਾਇਤਾ ਹੀ ਲਾਣ। ਭਾਵੇਂ ਬਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਭੀ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਆਪ ਤੋਂ ਭੀ ਇਹ ਵਲ ਹੋ ਕਦੀ ਹੈ।

*ਜਿਸੇ ਰੂਪਾਲ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸੰਗ ਮਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੀਮੇ ਸਮੇਤ ਸੁਪਨਾਰੀ ਕਲਾਸੀ ਦੇ ਕਰੇਲ ਉਸ ਕਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਰੁਕਮਲਾਨਾ ਛਿਕਾਏ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਨੇ ਟਾਪੀਆਂ ਉਪਰ ਤਲੇ ਕਲਾਸੀ ਨੂੰ ਟਾਪੀਆਂ ਸੀ, ਕਲਾਸੀ ਸਾਧਣ ਲਈ। ਤਲੇ ਦੇ ਪਾਥੇ ਕਲਾਸੀ ਦੇ ਮਿਉਂ ਕੁਝ ਹੋ ਰੁਕਮਲਾਨਾ ਛਿਕਾਈ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਥੋਂ ਭੀ ਕੁਝ ਕਲਾਸੀ ਸਿੰਘ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਮਣੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਦਵਿਅ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਦਾ ਟੀਸਰ ਸਿੰਘ, ਮਸਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਲਾਸੀ ਦਾ ਸੀ। ਅਕਸਾਤ-ਮਸਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਟੀਸਰ ਸਿੰਘ। ਦਵਿਅ ਸਿੰਘ ਦੇ ਛਿਕਾਨ ਸਿੰਘ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਹਨ।

ਪਰ ਧੀਰਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨਾ ਗੱਲ ਦਸੀ ਤੇ ਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰੀ ਕਿਹਾ, ਭਾਈ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਦਸ। ਨਾ ਸੁਣਦੇ ਸਮਝਦੇ ਜਾਣ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਤੇ ਕਮਲਿਆਂ ਦਾ ਟੱਬਰ ਹੈ। ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਹੱਥ ਜੋੜੇ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਅਸੀਂ ਸੁਖ ਸੁਮੰਤ ਲੈਣ ਆਏ ਅੰ ਸਰਾਬ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜੇ ਸਿੱਧ ਰਖੇਗੇ, ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰੇਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸੁਭਾਵਕ ਵਾਧ ਹੋਇਆ, ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ, ਜੇ ਢਿਲੇ ਹੋਵੇਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣੋ।

ਇਹ ਪ੍ਰਵਾਚ ਹੁਣ ਸਰਹੰਦ ਰਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਮਨੀ ਪਿੰਡ ਸਾਧੂ ਗਭ੍ਰ ਟੈਸਨ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਢਿਲੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ। ਮੈਂ ਵੀ ਉਥੇਵਾ ਜਾ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਝਰਤ ਸਿੰਘ ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਤੇ ਉਹ ਮੰਨਦੇ ਭੀ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਇਹ ਵਰਤੇ ਸਰਾਪ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇ ਢਿਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਮਲ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸਿੱਧ ਰਖ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜਾਪਦੇ, ਅਸੀਂ ਤੇ ਭਾਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰੂਹਾਂ ਹਾਂ।

ਬੰਕਾਂ ਦੇ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਸਾਧਾਂ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਨਾਲ ਸੀ। ਏਕ ਸਮੇਂ ਮਸਤਾਨੇ ਮਿਲਿਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ ਮਦੀਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾੜੇ ਵਾਲੇ, ਬੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਭੁਜਕਾ ਤੇ ਸਿੰਹਟ ਸਿੰਘ ਢਗਰੀ ਆਦਿ ਬੰਕੀ ਆਏ ਤੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਲੰਗਰ ਕੀਤੇ ਕਿੰਨੇ ਘਰ। ਮਸਤਾਨੇ ਰੂਪ ਬੀਤੇ ਨਿਕਲ ਟੂਰੇ ਤੇ ਦੋਵਾਨ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨੇ ਬੰਕਾਂ ਦੇ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਅਜ ਨਾ ਜਾਓ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਮੰਨ, ਮਸਤਾਨੇ ਨਾ ਮੰਨਣ। ਦੋਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵਡੇਰੀ ਨਹਿਰ ਦੇ ਪੁਲੀਂ ਪਾਰ ਰਥ ਤਰਲੇ ਕਰਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਕਿਹੋ ਸ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅਜ ਜੋਰੀ ਜਾਏ ਹੋ, ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਦੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਡੁਬ ਮਰਦਾ ਹਾਂ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਦੁਣੇ ਡਾਲ ਮਾਰ ਫੂਥ। ਦੋਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਡਾਲ ਮਾਰ ਇਤੀ ਤੇ ਮਸਤਾਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਭੱਲਾ ਪਾਣ ਲਗ ਪਈ ਤੇ ਬੰਲੀ ਲੰਘਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਬੰਕਾਂ ਦੇ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਡਾਲ ਮਾਰ ਦੋਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਢਾਹੋਂ ਜਾ ਫੜਿਆ ਤੇ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਮੰਨਿਆ, ਥਾਢਾ ਤੂੰ ਫੂਥ ਕੇ ਨਾ ਮਰ, ਅਸੀਂ ਅਜ ਰਹਿ ਪੈਂਦੇ ਆ। ਢਾਢੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੱਤੇ ਦੋਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਾਣੀ 'ਚ ਆਏ, ਪਰ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਮੱਝ ਘਰ ਲਿਆਏ। ਘੁਮਰ ਪਾਏ ਕੇ ਆਖਿਉ ਸੁ। ਸਿਹਤਾ ਸਿਧੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਮੁਝੇ ਉਹਨੂੰ ਮੈਂ ਇਥੋਂ ਹੀ ਮਲਵਾਂ। ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਰਹਿ ਫੇਰ ਤਰਲੇ ਕਰ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਫੁਟੀ ਟਈ। ਇਕ ਵੇਰ ਸਿੰਹਟ ਸਿੰਘ ਵਲ ਇਹਨਾਂ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਰਹਿ ਰੇਟਬ ਲਾਈ ਰਖੀ ਤੇ ਬਿਨ ਪੁਛੇ ਦਸੇ, ਨੱਸ ਟੂਰੇ। ਸਿੰਹਟ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨੇ ਬੰਕਾਂ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਭੱਜ ਜਾ ਚਰਨ ਫੜੇ ਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਤਰਲੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਅਜ ਰਵੇ, ਜਲੇਬ ਲੋਫ਼ ਬਣਾਓ, ਤੁਹਾਡੇ ਪਸੰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਰਜਾਗੇ ਰਜਤਾਂ ਨਾਲ। ਤਾਂ ਮਦੀਆ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨੇ ਕਿਹਾ, ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਦੰਦੇ ਸੀਅ ਲੰਗਰ ਕਰੋ। ਤਾਂ ਸਿੰਹਟ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਸਤਿਬਚਨ। ਮਸਤਾਨੇ ਘਰ ਮੁੜ ਆਏ ਤੇ ਜਲੇਬ ਲਫ਼ ਬਣਾ ਸਭ ਸਾਧਾਂ ਛਕੇ। ਰਾਤ ਬਰਾਜਣ ਸਮੇਂ ਸਿੰਹਟ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਸੁਪਤਨੀ ਦੇ ਜਾ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਘੁਟ ਤੇ ਬਚਨ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਸਿੰਹਟ ਸਿੰਘ ਆਪ ਉਠ ਆਇਆ। ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਚੈਣ ਹੁਣ ਤੂੰ ਭੀ ਜਾਹ। ਉਸ ਕਿਹਾ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸੀਤ ਜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੀ ਅਜ ਰਾਤ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਇਤਾ ਹੋਇਆ ਏ, ਮਤੇ ਮਸਤਾਨੇ ਫੇਰ ਨਾ ਭਜ ਜਾਣ। ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਸਿੰਹਟ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤਰਲੇ ਕਰ, ਥਾਹੋਂ ਛੜ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਤੇ ਤੇਰੇ ਪੁਜ ਪਿਆ ਹੈਂ ਕਹਿ, ਕਿਹਾ ਏਦੂੰ ਅਗੇ ਅਸੀਂ

ਆਪ ਦੀ ਆਗਿਆ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਨੱਸ ਕੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤੇ ਆਵਾਂਗੇ ਭੀ ਜਦੋਂ ਆਖੇਗਾ, ਪਰ ਪਿਛਲੀ ਕੁਲ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਮਾਫੀ ਦੇਹ, ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਾਫ਼ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਤੇਰਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੀਤਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਸਤਿਨਾਮ ਦੇ ਬਸੰਤ ਨੰਬਰ ਵਿਚ ਤੇ ਸੰਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਇਕ ਦਰੁਪ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਾਖੀ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਿਖ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਗਿਆ ਕਹੇ, ਸਾਧ ਨ ਅਜ ਜਾਉ ਜਾ ਸਾਧ ਨਾ ਹੀ ਮੌਨ ਤਾਂ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬੰਨੇ ਜਾ ਕੇ ਭਾਗ ਨਾਲ ਲੀਕ ਕੱਢ, ਕਿਹਾ ਸੀ ਹੁਣ ਏਦੂੰ ਅਗੇ ਤੁਸੀਂ ਪਲਾਘ ਭਰੇ ਜੇ ਮੈਂ ਟੇਕਾਂ ਨਾ ਤੋੜ ਦਿਤੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿਹੋ ਭੂਠਾ ਸੀ। ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਸਿਖ ਰਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਰਿਦਵਾਈ ਗੋਬ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ। ਮੈਂ ਆਪ ਕੰਟਲੀ ਅਰੁਣੇ ਦੀ ਸਾਧਾਂ ਨਾਲ ਜਾ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਕੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਬਸਤ੍ਰ, ਕੁੜਵੇ ਲੁਕਾ ਛੁਪਦੇ ਰੈ ਜਾਣ ਦੀ ਫੁਟੀ ਨਹੀਂ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸਿਖ ਚੋਰੀ ਨੱਸ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਲਾਭੇ ਲਾਭੇ ਲੰਘਦੇ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਮਿਲ ਪਿਆ ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਬਿੰਨੇ ਦਿਨ ਨਾ ਜਾਣ ਦੇਵੇ।

ਸੰਤ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਫੀਗਿਆ ਵਾਲੇ ਜੋ ਅੰਦਰ ਸਭ ਵਸਤਾਂ ਧਰ ਕੁੰਜੀ ਕੰਲ ਆਲੇ ਵਿਚ ਰਖ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸਾਧ ਅਪੇ ਆ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹ ਲੰਗਰ ਕਰਦੇ ਪਦਾਰਥ ਵਰਤਦੇ ਸੀ। ਜੇ ਨਾ ਘਰ ਵਤਦੇ ਦੂਰੋਂ ਭੱਜ ਜਾ ਵੂਆ ਲਿਆ ਲੰਗਰ ਕਰਤੇ ਜਾਣ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਜੇ ਕੁੰਜੀ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਜੇਦਰਾ ਤੋੜ ਲੰਗਰ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆ ਜਥੀਆਂ ਲਈ ਘਾ ਪਾ ਮਿਲ ਖਿੜ ਖਿੜ ਪੱਸ ਮਿਲਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੁਸੀਂ ਅਵਿਰਲ ਮਿਤ੍ਰ ਨਿਕਲੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਾਧਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਨਮੂਨਾ ਥਾਵੇਂ ਰਖਣ ਲਈ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਥਾਵੇਂ ਹੋਇਆ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਕੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਿਲਾ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ 'ਚ ਸੀ ਤੇ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਮਾਫੀ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਸੀ ਤੇ ਕੋਠ ਹਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਚ ਸੀ।

ਬੁਰਜਾ ਹਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਸਾਹਬ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਾਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਘਰੇ (ਸਾਡੇ ਕੰਲ) ਜਾ ਵੱਸੇ ਮੁਰੀਬਿਆਂ ਤੇ, ਅੰਨ ਦੱਸ ਮੱਝਾ ਚੰਗੀਆਂ ਰਖਦੇ ਤੇ ਘਿਉ ਦੇ ਪੀਪ ਭਰ ਰਖਦੇ। ਆਏ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਦੁਪ ਘਿਉ ਮਿਠਾ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥ ਬਹੁਤ ਛਕਾਏ। ਆਪ ਬਾਹਰ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਜਾਏ ਤੇ ਘਰ ਦਾ ਕੁਛਾ ਬਾਹਰ ਮਾਰ ਜਾਏ, ਮਤੇ ਸਾਧ ਚਲ ਨਾ ਜਾਣ। ਇਤਨਾ ਪਦਾਰਥ ਛਕਾਏ ਕਿ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੇ ਹੀ ਜੋੜਲ ਬਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਜਦ ਅੰਦਰ ਜੋੜਲ ਫਿਰਿਆ ਦੇਖਦੇ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਜੀਅ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਆਖਦੇ, ਅਜ ਤਾਂ ਦਰਗਾਹੇ ਛੋੜ ਵਜ ਗਏ ਹਨ। ਜੇ ਸਾਧ ਜਾਣ ਲਈ ਫੁਟੀ ਮੰਗਦੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਅਜੇ ਛੋਕੇ ਨਹੀਂ ਵਜੇ। ਜਦ ਛੋੜੇ ਵਜਣਗੇ ਤਦ ਜਾਣ ਦਿਆਂਗੇ। ਕਹਿ ਅਗਲੇ ਭਲਕ ਬੰਖਾ ਦੁਪ ਘਿਉ ਛਕਾਏ ਸੀ ਤੇ ਛੋੜੇ ਵਜਿਆਂ ਹੀ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੇਂਦੇ ਸੀ।

ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਰੋਸਿਆ ਦਾ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਭਾਗ ਨਾਲ ਛਕਦਾ ਸੀ, ਜੇ ਤਰਲੇ ਕੀਤਿਆਂ ਨਾ ਰਹਿਣ। ਕੁਲਰਾਂ ਦਾ ਛੋੜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਖਾ ਪਿਆ ਪਾਗਲ ਕਰ ਕਈ ਦਿਨ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਰੋਸਿਆ ਦੇ ਕੰਲ ਦੀ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਤਲਿਆਂ ਦੇ, ਸੰਤ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਦੇਵਾਲੀਏ, ਮੂਠਾ ਸਿੰਘ ਖਰਲਾਂ ਦਾ, ਸੰਤ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਰਕੋਟ ਵਾਲੇ ਤੇ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਹਥਵਈ ਦਾ ਲੰਘ ਟੁਰੇ। ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਕੰਨੇ ਤੇ ਬੜ੍ਹ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਮਗਰ ਭਜ ਜਾ ਵਿਹੜ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕਦ ਘਰ ਲਿਆਏ। ਮੰਜਿਆਂ ਤੇ ਬਸਤ੍ਰ ਵਛਾ, ਬਹਾ ਬੋਰ ਘਰ ਦੀ ਬੋਰੀ ਦੇ ਰਾਖੀ ਕਰ, ਜਨੌਰਾ ਰੇ

ਬਚਾਏ, ਛੁਕਾਏ। ਨਾਲੇ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢੇ ਤੇ ਨਾਲੇ ਕਹੇ, ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੇ ਮਿੱਤਰ ਹੋ, ਮੇਰੀ ਮਿਹਨਤ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਅੰਗੇਂ ਛੁਕਾਣ ਲਗੇ ਸਉ। ਜੇ ਸਧਾ ਇਹ ਬੋਰ ਨਾ ਖਾਣ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਪਕਾਏ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਅਗੋਂ ਲਈ ਮਨਾ ਕੇ ਜਾਣ ਦਿਤਾ ਕਿ ਦੰਦੂ ਅਗੋਂ ਮੇਰੇ ਘਰੇ ਹਏ ਮਿਲੇ ਬਿਨਾਂ ਤੁਸਾਂ ਚੋਰਾਂ ਯਾਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਰੂਪ ਕੀਤੇ ਕਢੇ ਨਹੀਂ ਠੰਘਣਾ।

ਸੰਤ ਜਥਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਰਜੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਕ ਬੂੜੇ ਡੱਲੇ ਦੀ ਬਸੰਤ ਕੰਠ ਉਹਨਾਂ ਅਗੇ ਵੂਰੀ, ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕੱਦੀ ਸਾਕ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਕੁਲ ਵਿਚ ਕਹੜਾ ਦੇ। ਕੁਲ ਨੂੰ ਕੁਤੀ ਕਿਹਦੀ ਕਮਾਈ ਖਾਏਗੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਡੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਮੈਂ ਵਿਆਹਾਗਾ ਤੇ ਕੰਧੜ ਤੁਹਾਡੀ ਕੁਲ ਦਾ ਮੈਂ ਲਵਾਯਾ। ਤੂੰ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰ। ਅਗਲੇ ਭਲਕ ਸੰਤ ਜੀ ਖਾਨਵਾਲ ਆਪਣੀ ਪੰਤਰੀ ਕੇਸਰੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੰਠ ਗਏ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਆਪਣੀ ਧੀ ਦਾ ਸਾਕ ਮੈਨੂੰ ਦਿਉ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਬਸੰਤ ਕੰਠ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬਿਨਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਰੇ ਕਰ ਦਿਉ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਕੰਧੜ ਦੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੰਧੜ ਮੈਂ ਲੈ ਲਿਆ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਉਹਦੇ ਪੁੱਤਰ ਲਈ ਬੇਸ਼ਕ ਧੀ ਦੇ ਦੇਵੋ। ਉਹਨਾਂ ਸਾਕ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਸੰਤ ਜਥਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬਜ਼ਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬ—ਘ ਮਹੀਨੇ ਬੰਧੜ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਬੰਦੀ ਚਕਾਈ ਨਾ ਛਡਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਮੈਂ ਮੰਗ ਕੇ ਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਬਸੰਤ ਕੰਠ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕੰਧੜ ਨਾ ਹੋਇਆ—ਸੁਭ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਜਥਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੇ ਇਹ ਅੰਧ ਲੈ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਕੁਲੀ ਦਾ ਕੰਧੜ ਕਟਿਐ।

ਉਸ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੇਸਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਚ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਕੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕਸਦੇ ਹਨ।

ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਤਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਪਾਕਸਤਾਨ ਛਟੇ ਭਾਦ ਭੈਣੀ ਤਸਵਾਲੀ ਕੁਰਦਾਸ ਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਲਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਦਸਹੇ ਹਨ। ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕੰਭ ਵਿਚ ਫੌੜਾ ਹੋਇਆ ਜੋ ਕਿਸੇ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸਬੰਧੀਂ ਵਟਾਲੇ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਲੇ ਵਾਲੇ ਮਿਲੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਦੇਖ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਤੋਂ ਫੌੜੇ ਦਾ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਾ, ਸਾਡੇ ਸੇਵਕ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਡਾਕਟਰ ਹਨ। ਪਰ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਡਾਕਟਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਤੇ ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਤਰਸ ਨੇ ਨਰਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦਰਦ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਆਰਾਮ ਨਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਚੰਬੀ ਵਾਰ ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਉਹੋ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਆ ਤੇਰਾ ਸਸਤਾ ਇਲਾਜ ਕਰੀਏ, ਨਾਲ ਲਿਜਾ ਕੇ ਹਟ ਤੋਂ ਓ ਆਨੇ ਦਾ (ਕੇਦਾ ਬਰੇਜਾ, ਓ ਆਨੇ ਦੀਆਂ ਰੂਰੀਆਂ ਸਿਰਚਾਂ ਨਿਕੀਆਂ ਲੈ। ਉਥੇ ਹੀ ਪੀਹ ਕੇ ਪਾਣੀ ਪਾ ਫੌੜੇ ਤੇ ਮਲਮ ਵਾਂਗੂੰ ਪਟੀ ਲਾ ਦਿਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਲੱਤ ਪਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਪਟੀ ਲਾ ਏਈ। ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਫੌੜਾ ਜੋ ਡਾਕਟਰਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਫਿਸਦਾ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਫਿਸ ਗਿਆ ਤੇ ਦੂਜੀ ਪੰਟੀ ਲਾਣ ਨਾਲ ਕੁਟ ਗਿਆ। ਇਹ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਲੇ ਵਾਲੇ ਹੁਣ ਨੁਸਹਿਰੇ ਮਜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਉਚੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਦਰਦ ਭਰੇ ਪਿਆਰ ਦੇ, ਕਮਾਈ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਛਰੇ ਜਾਣ ਕੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਅੰਸ ਨੂੰ ਚੇਤਾ ਆਵੇ, ਸਾਡੇ ਕੁਝ ਕੀਸਾ ਆਪੇ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਸਨੇਹ ਵਰਤਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਪਿਆਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਕੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਕੁਰਦਆਰਾ ਕਲੰਟੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਦਮਦਮਾ ਬਾਹਰ ਹਸਨੇ ਵਾਲੇ ਖੂਹ ਤੇ ਪਿੰਡ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੀ। ਏਥੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰਦਿਤੇ ਨੂੰ ਭਾਈ ਤੇ ਹੀ ਜੰਝੂਓਂ ਮੀਹਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਆ ਦਰਸਨ ਇਤਾ ਸੀ। ਮੀਹਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੰਤ ਅੰਗ ਤੇ ਸਤਿਜੁਗ ਦੇ ਬਸੰਤ ਨੰਬਰ ਤੇ ਮੈਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਏਥੇ ਏਤਨਾ ਹੀ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ੧੪ ਕੰਹ ਉੱਚੁ ਚੌਕ ਤੋਂ ਮੀਹਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖੇਤ ਥੰਨੇ ਥੰਨੇ ਵੇਰਾਥ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦੇ, ਬਾਹਾਂ ਫੜ ਆ ਉਠਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਪੱਤਰੇ ਦਾ ਹਾਲ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਹੋਰ ਬਚਨ ਮੀਹਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖਾਂਗਾ।

ਕੁਰਦਿਤੇ ਨੂੰ ਦਰਸਨ, ਮਸਤੀ ਦੇ ਤੇ ਫਰ ਦੇ, ਕਿ ਇਸ ਤੇਰੇ ਖੂਹ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਹੁਣ ਪਪੋਲੀਆਂ ਨਾ ਠੰਟਕੀਆਂ, ਜੋ ਰੂਹਾਭਾ ਵਸਲ ਖੋਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪ ਜਾ ਕਲੰਟੀ ਬਾਬਾ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਬਚਨ ਪੁੱਛੇ ਤੇ ਕੇਖਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਬਹੁਤ ਪਪੋਲੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਹਸਨੇ ਵਾਲੇ ਖੂਹ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਉੱਥਾ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋਗਲ ਭੀ ਇਸ ਖੂਹ ਦੀ ਜੂਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਬਹਿੰਦੇ ਤੇ ਬਹਿੰਦੇ ਭੀ ਸੀ, ਜਿਥਰ ਕੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨ ਕਰ ਕੋਈ ਜੋਗਲ ਇਸ ਖੂਹ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੈਠਦਾ, ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਭੀ ਪਪੋਲੀ ਇਸ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਨਾ ਉਕਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਭੀ ਕਿਤੇ ਬੰਨੇ ਤੇ ਉਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦਮਦਮੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਸਫਾ-ਹਾਲ ਲਿਖਾਂਗਾ। ਹੁਣ ਏਤਨਾ ਹੀ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ੧੬੨੫ ਬਿਕਰਮੀ ੧੫ ਮਾਘ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਥੇ ਕਲੰਟੀ ਆਏ ਤੇ ਬਾਬੇ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਮੰਦਰ ਪਾ, ਲੰਗਰ ਤੇ ਇਕ ਸਿਵਕ ਲਾਏ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਜਾ, ਪੱਥਰ ਦੇ ਘੜਨ ਦਾ ਭਾਰਖਾਨਾ ਲਾ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹਨਾ ਵਲ ਵਿਆਹੀ ਸੀ। ਇਹਨਾ ਨੇ ਭਜਨ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪੁਛਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੰਗੇਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਵਾਰਤਾ ਹੈ।

ਕਲੰਟੀਆ ਵਿਚ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲੰਘਾ ਸਿੰਘ, ਭੋਭਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੁਰੀਏ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਭੋਭਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਭਾਈ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਇਸ ਦਮਦਮੇ ਸੇਵਕ ਸੀ, ਜੋ ਕੋਘੇ ਬਣਾਦਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਭਸਕੇ ਜਾ ਭਾਕਟੀ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਕਾਕਰਸ 'ਚ ਕੈਦ ਭੀ ਕੱਟੀ ਤੇ ਭਸਕੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਨਾਮਧਾਰੀ 'ਚ ਅਗੇ ਲਗ ਉਦਮ ਕਰ, ਖੁਦ ਨਾ, ਕੁਝ ਹਿੰਦੂ ਹਮਜੋਲੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਤੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਗੀਰਤਨੇ ਰੰਗ ਦਾ ਨੇਮ ਜਾਗੇ ਗੀਤਾ। ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਗਰੀ ਠੰਡੇ ਇਲ ਤੇ ਉਦਾਰ ਚਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਭੀ ਸੇਵਾ ਇਹ ਹਰ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦੇਰੇ ਸਮੇਂ ਕਰਦੇ ਦੇਖ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਸੀ ਜਿਸ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾਈ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਣ, ਤੰਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਕੋਈ ਕਿਲੇਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਕਲੰਟੀ, ਘੁਕਲ, ਕੋਟਲੀ, ਤਲਹਾੜਾ, ਰਾਮ ਪੁਰ, ਰਾਮ ਕੋ, ਮਲੂਕਾਲੀ ਆਦਿ ਨੰਗਰਾਂ ਦੇ ਸਿਖ ਆਏ ਸੀ। ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘੁਕਲ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਉਚੇਚਾ ਪ੍ਰਚਾਰ

ਕਲੰਟੀਆ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ੫—੬—੭ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬਚੀਆ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਘਰ ਸੰਦ, ਸਭ ਨਾਮਧਾਰੀਆ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਤਜਨ ਪ੍ਰਭਾਟਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਵਾਣਾ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਇਥੇ ਜਿਥੇ ਪਏ ਠਹੇ ਹਾਂ, ਦਬਾਉ ਚੰਗਰ ਕਰ। ਤੇ ਹੁਣ ਅਕਾਲੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਸਹੀ ਸਿਖੀ ਵਲੋਂ, ਕੁਰਪੁਣਾਲੀ ਤੇ ਸਿਖੀ ਦੀ ਭਗਤਾ ਦੀ ਚਾਲ ਨਿਰਾਲੀ ਵਾਲੀਂ ਗੋਤ ਨੂੰ ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ ਛਕਾ ਕਰਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਆਲਕੰਟ ਦੇ ਜਿਲੇ 'ਚ ਸੇਖਣੀ ਆਬਾਦੀ ਹੋਣ ਬਰ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਨਤਰੁ ਤੇ ਕਿਣਨੇ ਅੱਖੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਸ ਚਿਲੇ ਨੂੰ ਵਰ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਤਾਂ ਸਿਖੀ ਦੀ ਪੰਥ ਹੀ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ ਹੈ ਸੇ ਪੂਰੀ ਉਤਰਦੀ ਹੈ। ਛੰਦੀ ਪੰਥ ਜਾਂ ਸਿਖ ਹੀ ਭੰਗ ਗਿਆ ਹੋਰੰਗਾ, ਜੇ ਦੂਰ ਨੇਤੋ ਜਾ ਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦਾ ਭਾਗੀ ਬਣਿਆ ਹੋਰੰਗਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਸਰਾਵਾਲੇ ਬਹਿਰ ਦੇ ਦਖਣ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਜੇ। ਸੰਤ ਰੂਪ ਜੀ ਤੇ ਬਾਹਰ ਬੇਦਗੀ ਕਰਨ ਭਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਡੇਰੇ ਦਾ ਸੇਵਕ ਭਗਤ ਸਿੰਘ (ਭਗਤ) ਲਾਗਰੀ ਚੱਢੇ ਡੇ ਦਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਸਿਖ ਦੇਖ ਉਨ ਚਰਨੀਂ ਲਗੇ ਤੇ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਸਲ ਪੁਸ਼ਾਏ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਲ ਭਕਿਆ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਇਹਨਾ ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੂਪ ਹੋਰਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਬੈਠ ਬੇਦਗੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਝਾ ਹੈ। ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿੱਲਾ ਤੋਂ ਇਹਨਾ ਨੂੰ ਬੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦਿਲ ਪਰਚੇ ਲਈ ਲੈ ਗਏ ਸੀ। ਇਹ ਬੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਟਿਛਿਆ ਰੋਤ ਦਿਆ 'ਚ ਬੈਠੇ ਦਬੇ ਭੀ ਜਾਏ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਭਾਤ ਦਿਨ ਉਭੀਕ ਕੇ ਇਹਨਾ ਨੂੰ ਲੱਤ ਭਲਿਆਉਂਦੇ। ਜਦ ਮੈਂ ਮਾਤਾ (ਚੰਦਕ) ਨਾਲ ਪਿਆ ਜਾਂ ਪਾਠਾ ਵਿਚ ਭੀ ਲਗਦੇ ਰਹੇ ਸੀ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਦਿਨੋ ਬਾਹਰ ਜਾ ਤੇ ਰਾਤ ਬੈਠ ਬੇਦਗੀ ਕਰਨਾ ਇਕ ਰਸ ਹੀ ਸਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੂਜੇ ਡੇਰੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਪਹਾੜ ਵਾਲੇ ਆਏ। ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਵਿੰਭੇ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲ ਕੁਝ ਸਿਖ ਬੈਠੇ ਉਭੀਕ ਰਹੇ ਸੀ। ਸੇ ਸਲ ਉਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਲਗੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਭੀ ਉਠੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾਹਲੂ ਨਾਲ ਅਗਾਹ ਹੋ ਬੇਮਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸੰਤ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਹੀ ਸਾਡਾ ਅਦਾਰ ਕਰੋ ਜੇ ਸਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆ ਸਾਖੀਆਂ ਹੀ ਸੁਣਾਉ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਮੈਂ ਸੰਤ ਰੂਪ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਵਲ ਪਹਿਲੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਭਗਤ' ਹਰੀ ਜਨ ਛਕਣ ਗਿਆ ਜਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਾਤ ਦਾ ਹੀ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਰੂਪ ਜੀ ਤੇ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਸਦਾ ਦਿਨੋ ਬਾਹਰ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਏ ਹਨ ਇਥਾਤ ਤਜਨ ਕਰਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਤੇ ਹੀ ਬੈਠ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਸੰਤ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕੋਈ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਉ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਭੀ ਚੀਜ਼ਾ ਨਾਮਧਾਰੀਆ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਆਪ ਦੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਬੇ ਉਜਰ ਨਹੀਂ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਹੁਣ ਆਪ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਬਚਨ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ

“ਸੇ ਇਸ ਕੁਰੂ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਕਿਹੀਂ ਵਾਡੀ ਖੰਜਰ ਸਲੀਕਾ ਨੂੰ ਦੇ ਪਾਠਾ 'ਚ ਖਾਣਾ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਥੇ ਕੁਝਕਰਾ ਨਾਮੋਸੁਣਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤੇ ਕਈ ਕਰਮਨ ਕਰ, ਕਿਨਾ ਭਜਨ ਰਹੇ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਆਲਕੰਟ ਦੇ ਜਿਲੇ ਤਾਂ ਸੋਢੀ ਕੁਝ ਪੰਥ ਹੀ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਕੀਸ ਅਜੇ ਮੁਢੀ ਸਿਖ ਹਨ ਤੇ ਤੇ ਪੇਤੀ ਕੀਮਤੀ ਪਰੀ ਹੈ। ਅਜਨੀਤ ਕਾਹਲੂ ਨਾਕਰ

ਸੁਣਨੇ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਮਾਝਾ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਪਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਇਹ ਕਰਨੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਬਣਿਆ ਰਹੇ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਮੰਗਣੀ ਸਦਾ ਹੀ ਕਹਿ ਸੰਤ ਜੀ ਖਤੀ ਬਾਹੁ ਬਰਕੇ ਹਾਂਦੇ ਕਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾ ਵਿਸਰੇ ਕਹਿ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਸਭ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਤੇ ਇਕ ਵੈਰਾਗ ਰੂਪ ਜਿਹਾ ਹੁਸਾਰਾ ਆਇਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਇਆ। ਥੀਸ ਹੁਟ ਹੋਰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਸੁਣਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਰਾਤ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਹੀ ਰਹੇ ਤੇ ਸਬੋਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਓ ਕੀਰਤਨ ਬਾਦ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਵਾਇਆ ਛਕ ਬਰਨਾ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਹੋਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧਾਤੀਵਾਲ ਆਏ, ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਸੰਧੀ ਨੂੰ ਸਭਕ ਤੇ ਹੀ ਸਿਖ ਭੋਜ ਸਦਾਇਆ ਉਸ ਆ ਚਰਨੀਂ ਲਗ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਮੈਂ ਕਦੀ ਦਾ ਦੁਧ ਓ ਕਛਨਾ ਕਛਾਹੀ ਵਿਚ ਧਰਿਆ ਹੈ, ਆਪ ਘਰ ਮੇਰੇ ਚਰਨ ਪਾਉ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਗਏ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਰਾਈਬਰ ਤੇ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਦੁਧ ਛਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਸਕੁ ਤੇ ਬਾਸਨ ਆਸਨ ਪਉਂਦੇ ਦੇਖ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਕੁੱਸਾ ਨਾ ਬਰੀ, ਤੈਨੂੰ ਹਿਤ ਕਰ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। ਸੋਧ ਸਗਲ ਸੋਧਨਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਸੰਧੀ ਨੂੰ ਬਸਕੁ, ਭਾਝ, ਆਸਨ, ਪਉਂਦੇ, ਹੱਥ ਪੈਰ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਉਜਲੇ ਸੁਥਰੇ ਰਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਸਭ ਚੋਚ ਭਾਲੀ ਮੇਲੀ ਭਰੀ ਜਿਹੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਦੇ। ਸੰਧੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਦੂਸਰਾ ਮੋਹਤ ਪਿਆ ਹੋਵੇ, ਐਸਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੇ। ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਵਿਦਾ ਹੋਏ। ਇਹ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਹੁਟ ਕਰਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਰਾਮਗੜੀਆ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਲੇ ਪੁਰ ਆਏ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਸਭ ਨੰਗਰ ਦੀ ਆਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਚਿੱਕੂ ਸੰਤ ਕੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਭ ਆਏ ਚਰਨੀਂ ਲਗੇ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਸੰਤ ਕੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਲੰਗਰ ਦੇਖੋ ਛਕੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਵਰਨੀਂ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅਜ ਦਾ ਦਿਨ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਦੇ, ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਨਿਰਾ ਐਵੇਂ ਨਾ ਰਖੋ। ਸੰਤ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਵਾਲੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਿਖ ਸਿੰਘ ਵਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਜਰੂਰ ਕੁਝ ਮੂੰਹ ਪਾਵੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਬਰਕਤ ਪੈਂਦੀ ਦੇ। ਸੇਵਾ ਦੀ ਪਰਪਾਟੀ ਦੀ ਤੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸਰਦਾਈ ਲਗਭਗ ਛਕਾਉ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਦੀ ਦਾ ਸਸਰਾ ਦੁਧ ਓ, ਉਥਾਲਾ ਓ ਛਕਾਉ। ਕਦੀ ਚੰਦੀ ਤੇ ਦੁਧ ਤਾਂ ਸੰਧੀ ਸੇਵਕ ਨੇ ਛਕਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਦੀ ਅਸੀਲ ਦੇਖ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਲ ਲਵੇਗੀ ਸਾਊ ਸਜਨ ਵਾਕੂ ਸਦਾ ਹੀ ਉਮੇਦ ਆਸ ਵਾਲੀ ਸਾਬਨ ਹੁੰਦੀ ਦੇ ਤੇ ਕੱਤੀ ਕੁਪੀਂ ਤੇ ਤੇ ਹੱਛੇ ਸਾਥੀ ਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਦੇ। ਕੀ ਪਤਾ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਮਿਲੇ ਜਾਂ ਨਾ ਮਿਲੇ। ਓਕੀ ਨਸਲ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਭੀ ਆਪ ਕਰਾ ਲੈਂਦੀ ਦੇ। ਇਹ ਸੰਤ ਕੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਟ ਅਮਰਾਸਰ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਟਵਾਂ, ਨੁਸਹਿਰੇ, ਖਾਰੇ, ਮੁਕਤੇ, ਭਰਮੁਲੇ ਹੁੰਦੇ ਵਰਨੀਂ ਖੁਜੇ। ਅਕੀ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਖੂਹ ਭਿਖੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਮੇਲਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਆਏ ਜਾਏ ਜਾਏ ਸੀ ਤੇ ਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ਮਿਥੇ ਦਿਨ ਆਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਨਾਮਪਾਗੀਏ ਅੰਬਰਾਂ ਤੋਂ ਜਿਵੇਂ ਉਤਰਦੇ ਹਨ, ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਆ ਨਿਕਲਦੇ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਭੰਗਿਆਂ ਵਾਕੂ ਸੁਗੋਧੀ ਹੀ ਆ

ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਨੇੜੇ ਦੇ ਤੇਰਿਆ ਤੇ ਨੰਗਰਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਸਭ ਨੇ ਦਰਸਨ ਕਰ ਚਕਨ ਪਰਸੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਿਆ ਤੇ ਭਟ ਅਰਾਮ ਕਰ ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਲਾਭ ਸਿੱਖ ਕੱਢਾ ਆਇਆ ਤੇ ਸਭ, ਪਰ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਉਹਲ ਹੋ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ। ਕੁਝ ਬਾਰੀਗਰ ਸਿਖਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਭੰਗ ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਾਭ ਘਲ ਅਨਦ ਕਰਾ, ਹੁਣ ਲਾਭ ਸਿੱਖ ਸਾਡੀ ਤੀਰੀ ਘਰ ਲੈ ਆਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਹੁੰਦਿਆ ਹੈ ਤੇ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਮਦਾਬ ਵਾਲੀ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਮਨਾ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਨੂੰ ਘਰ ਲਿਆਂਦਾ ਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਭ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕੱਲ ਸੌਂਦਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਇਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਸੱਚ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਬੀ ਪੁੱਤਰ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆ ਹੋਇਆ ਦੇ। ਤਾਂ ਲਾਭ ਸਿੱਖ ਫਿਰਾ, ਜੇ ਇਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਸਭ ਸੱਚ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਿਕਾ ਫਰ ਫਿਰਾ, ਮੈਂ ਤੇ ਬਡਾ ਚਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਘਰ ਵਿਆਹਿਆ ਤੇ ਰੂ ਮੰਨਿਆ ਭੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇ ਮੋੜ ਦਿਨਾ। ਪਰ ਹੁਣ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚਨੇ ਸਤਿ ਗੁਰਮੇਂ ਭੀ ਫਿਉਂ ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਭੀ ਫਿਉਂ। ਜੇ ਤੂੰ ਪੁਰਾ ਉਤਰਦੇ, ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਸੱਭਾ ਮਿਲਦੀ ਤੇ ਧੀ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸੁਖ ਹੋਦਾ। ਤੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕਾਰ ਤੇ ਮਨ ਮਰਗੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੱਥਾ ਸੇ ਚੰਗਿਆਈ ਫੜ ਮੇਰੇ ਪਾਸੇ ਟੁਡਿਆ ਘਾਟਾ ਪੈਦੇ, ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪਿਆ ਪਥੇਗਾ ਤੇ ਜਾਪੇਗਾ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ, ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਤੂੰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਹੋਏ ਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਪਾਰਖੂ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਲਾਲ ਘਟ ਕੀਮਤ ਪੈਣ ਤੇ ਵੁਟ ਜਾਂਦੇ। ਇਹੋ ਉਸ ਚੰਗੇ ਘਰ ਦੀ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਹੁਣ ਕੀ ਕੀਤੀ ਦੇ। ਤੂੰ ਬਡਾ ਚਾਰਰ ਦੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਮਨਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਾਮਾ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲੋਂ ਕਦੀ ਕੁਣਾ ਝੋਲਾ ਤੇ ਵਿਤਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਏ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਕਾ ਤੇ ਕੁਝਤਰ ਦੀ ਬੁਧੀ ਜਿੰਨਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਆਖਦਾ ਹਾਂ, ਕੁੱਝਾਂ ਵਿਚ ਜੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕੀਸਿਆ ਹੈ, ਸਭ ਅਨਰਥ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੱਸ ਦਾ ਮੁਢ ਸਦਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹਦੇ। ਪਰ ਮੁਢੋਂ ਨਾਰੀਆਂ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲਿਖਣ ਨਹੀਂ ਸਿਖੀਆਂ, ਅੰਦਰੀਂ ਹੀ ਰਖੀਆਂ ਕਈਆਂ ਤੇ ਦਬਾਈਆਂ ਹੀ ਰਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਤੇ ਆਏ ਦੇਸ ਤੇ ਅਯੋਗ ਵਾਰ ਨਵਿਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀਆਂ। ਵਾਧਾ ਤੇ ਪਹਿਲ ਸਦਾ ਮਨੁੱਖ ਵਲੋਂ ਹੀ ਹੋਏ। ਕੀ ਘਰ ਕੀ ਬਾਹਰ, ਅਧੀਨ ਕੀ ਪਹਿਲ ਕਰਨੀ ਹੋਦੀ ਦੇ। ਹੱਥਾ ਕਦੀ ਤੇ ਸਮਾ ਇਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਦਾ ਭੀ ਅ ਵੇਕਾ ਜਦ ਮਰਦ ਨੂੰ ਵਰਜ ਸਕੇਗੀ ਜਾਂ ਤਿਆਗ ਸਕੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਭਰੇ ਬਚਨ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚੋਂ ਉਠ ਆਏ ਤੇ ਭੋਰੇ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਲਾਭ ਸਿੱਖ ਚੰਗੇ ਕੇਮ ਭੀ ਕਰੇ ਤਾਵੇਂ ਪੰਥ ਦੇ ਕੇਮ ਭੀ ਕਰੇ, ਪਰ ਇਹ ਕਲੰਕ ਲਗਾ ਉਸ ਦੇ ਬਾਦ ਕੀ ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ ਨੂੰ ਧੰਬਾ ਜਿਹਾ ਕੁਖਾਟੀ ਘਰ ਪਾਣ ਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੀ ਰਹੇਗਾ।

“ਉਹ ਪੁੱਤਰ ਹਵਾਤਾ ਸਿੱਖ ਲਾਭ ਸਿੱਖ ਦਾ ਹੁਣੇ ਸਿਰ ਨਕਥ ਲਿਖਿਓ, ਲੇਖੇਤ ਵਾਧੇ ਚੇ। ਪਰ ਤਸ ਦਵਾ ਕੀਤਾ ਕਹੀ ਕਾਏ ਚੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਬਦਲ ਕੇ ਚਾਨੀ ਆਏ ਹਨ।

“ਸਿੱਖ ਨਵਾਇਣ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਕਿਓਂ ਕਿਧ ਵੁਧ ਕੀਓ ਸਿੱਖ ਲਾਭ ਕਰੂ ਕਦੀ ਜੀ ਕੀਯਾਂ। ਘਰ ਸੇਭ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦਾਭ ਹੋਰ ਭੀ ਲਾਭ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਜਵਾਬੀ ਹੀ ਯੋਨਦਾ ਫਿਰਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਨਾ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਭੱਗ ਬਾਦ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਫੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾ ਦ ਭੜਕ ਡਿਟੇ, ੩੦੦ ਹੋਏ ਤੇ ਰਾਮਸਰ ਕੰਢ ਮਲੇ ਵਿਚ ਹਵਨ ਥਰ, ਰਾਗ ਰੰਗ ਕਰ ਭੋਗਾਂ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਰਾਗੀ ਸੰਤ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠੱਟੇ ਟਿੱਬੇ ਵਾਲੇ ਕਾਲੂ ਮੜ੍ਹ ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਿਮ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਚਵਿੱਡੇ ਵਾਲੇ, ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲ ਵਾਲੇ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਬਦੀ ਜਥੇ ਬਹੁਤ ਆਏ। ਪਰ ਘਰ ਮੰਦਰ ਬਥੇ ਵ੍ਰਪਿੰਦਰ ਕੋਰ ਬਿਠਾ ਸੁਨਾ ਸੁਨਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ।

ਬਦੀਆਂ ਸਿਖਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜਿਉਂਦੇ ਕੌਰ ਜੀ ਨਾਲ ਵਜ੍ਹਾ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਕੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਹੋਰ ਅਨੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਤਾਂ ਘਰ ਦੀ ਭੈਣ ਬਹੋ ਤੇ ਚੰਗੀ ਚੰਗੀ ਲਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤੇ ਸਿਧਾ ਕੰਦੀ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕਿਆ, ਪਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਬਦੀਆਂ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਇਹ ਅਰਥ ਤੇ ਕੱਲ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਹੁੰ ਹੈ' ਤਾਂ ਮਰਜੀ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਪਰ ਮੈਂ ਜੋ ਜੀਅ ਵਿਚ ਆਈ ਹੀ ਆਖ ਹੀ ਦੇਂਦੀ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਜੇ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਅਨੰਦ ਹੋਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਜੇ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਕਿਤੇ ਹੈ ਜੇ ਤਾਂ ਦਸੇ ਫੇਰ ਮੈਂ ਸੋਚ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਾਂਗਾ। ਮਾਤਾ ਜਿਉਂਦੇ ਕੌਰ ਜੀ ਕੁਪ ਗੋਤੇ ਰਾਮਸਰ ਫੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਮੁੜ ਆਏ ਤੇ ਫੇਰ ਜਿਹੜਾ ਕਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਤਰ ਦੇਣ, ਨਾ ਵ੍ਰਪਿੰਦਰ ਕੋਰ ਜਿਹੀ ਕੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਨਾ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਵਾਂ। ਰੁਸੀ ਜਾਣ ਤੇ ਉਹ ਜਾਣਣ।

੨ ਸੁਨਖੜੇ ਚਿਲੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੋਹਰੇ ਸੀ। ਸਨਖੜੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬਾਬੇ ਸਨਖੜੇ ਦੀ ਮੜੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਕੁਝ ਚਮੀਨ, ਸੋ ਪੁਜਾਰੀ ਭਾਤੁ ਦੇਂਦਾ ਤੇ ਹੋਰ ਰਾਖੀ ਰੱਖਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਕਰਦਾ, ਸੋ ਜੋ ਆਮਦਨ ਹੁੰਦੀ ਪੁਜਾ ਤੇ ਚਮੀਨ ਦੀ ਸੋ ਖਾਦਾ ਸੀ। ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਤਸੀਲਦਾਰ, ਬਾਬੇ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਰਲੀ ਵਾਲਿਆ ਦਾ ਸਪਤ੍ਰ ਸੀ। ਉਸ ਤੇ ਭੀ ਬਾਬਾ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕਾਫੀ ਅਰਥ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਵਰਤਾਵ ਜਿਵੇਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੇਵਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਵਾਲਿਆ ਨੂੰ ਲੰਡ ਪੈਣ ਤੇ ਚੋਸੇਰੇ ਲਿਖੇ ਰੁਪਿਆ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਕਰਾਹੀ ਕਰੂ ਕੇ ਲੋਗਰ ਫੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਰਨੀ ਟੰਗੀ ਸੀ। ਬਦੇਸ ਜਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਥਰ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਲਿਆਏ ਤੇ ਗਰੀਬ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਧੀਆਂ ਦੇ ਸੋਧੇ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਆਦਿ ਕੰਮ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਯਾਦ ਸੀ। ਇਸ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ੧੮੮੧ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ੧੮੨੪ ਈ ਵਿਚ ਬੈਦੰਬਸਤ ਤੇ ਲਗਿਆਂ ਸਨਖੜੇ ਆ ਉਸ ਡੇਰੇ 'ਚ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਰਦੇਆ ਫੇਰ ਜਵਰਵਾਲ ਤਹਿਸੀਲ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਨਾਰੋਵਾਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਨਖੜਾ ਸੀ। ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੋਮ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰੇ ਦੇ ਤੇ ਸੰਤ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ੇਰਕਟ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਫੈਟੀ ਜਿਹੀ ਕੁਟੀਆ ਪਾਉ ਤੇ ਖੁਹੀ ਲਾਉ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਧਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਥੇਲਾ ਸਿੰਘ ਪਰਜਾਪਤ ਕੁਥੇ ਨੂੰ ਇਸ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਸੇਵਾਦਾਰ ਕੀਤਾ। ਸਿਆਲਕੋਟੋ ਫ਼ੋਰ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਫ਼ਰ ਤੇ ਇਹ ਡਰਾ ਪਿਆ। ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਸਵੇਰੇ ਉਠ ਮਕੋਸ਼ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ, ਭਜਨ ਕਰਦਾ ਤੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੋਂ ਐਸੀ ਹੀ ਮਤ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਲਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਹਿ ਮਾਮਲਾ ਇਸ ਚਮੀਨ ਦਾ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਤੇ ਪਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਚਮੀਨ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਡੇਰੇ ਦੇ ਸੇਵਕ ਥੇਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚੁੱਮੇ ਤੇ ਨਾਮ ਲਾ ਦਿਤੀ, ਪੁਸਤ-

ਦਰ ਪੁਸ਼ਤ। ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਕਿਰਤ ਬਰ ਆਏ ਪਾਪੀ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇਂਦਾ। ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਸਭ ਚਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਲੈ ਅੰਗੂਠੇ ਲਵਾ ਲਏ ਸੀ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਦ ਅਬਾਦ ਹੋਈ ਚਮੀਨ ਵੇਖ ਲੈਂਕ ਬਦਲੇ। ਤਾਂ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਿਹਾ, ਕੁਝ ਚਿਰ ਚੁਪ ਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕੇਈ ਖੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਦ ਚਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਉਹ ਮਿਸਲ ਤੇ ਬਿਆਨ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸੱਚਾ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਚਮੀਨ ਹੁਣ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੱਤਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਕਵੀ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਵੀਰੋਂਜ ਰੋਲੀਆਂ ਤੇ ਅਹੀਆ ਪੁਰ ਵਿਚ ਲੈ ਵਸਦਾ, ਵਾਂਹਦਾ, ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬੇਚੁਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਬਾਇਰਤਮਾਮ ਹੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਨੇ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਵੀਰੋਂਕੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਿਤਾ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਚਾਚੇ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਬਿਹਾ ਸੀ ਇਹ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਇਹ ਫੂਲ ਤੇ ਲਬ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਠੀ (ਪੰਨੂੰ) ਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀਰਕਿਆਂ ਸਿਖਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਸੱਚ ਜਾਣ, ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਮ ਪਿਤਾ ਵਾਲੀ ਚਮੀਨ ਲਾ ਇਤੀ ਤੇ ਬਿਹਾ ਕੁਝ ਚਿਰ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਮਾਂ ਪੁਤ੍ਰ ਲਾਭੇ ਹੋ ਤੇ ਚੁਪ ਰਹਿ ਕਰ ਲਵੇ। ਇਹ ਵੀ ਇਸੇ ਸਾਲ ਬੰਦੋਬਸਤ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ। ਲੋਕਾਂ ਸਰਕਾਰੇ ਸਕਾਇਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਇਹ ਕੂਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਸਕੇਸਾ ਨਹੀਂ ਦਾ ਤੇ ਫੁਟੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਇਹਨਾਂ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚੋਂ ਬਦਲ ਫੇਰ ਬਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੇਈ ਕੰਮ ਬੇ-ਬੰਨ੍ਹਨਾ ਤੇ ਬੇ-ਧਰਮਾ ਇਸ ਦਾ ਸਾਬਤ ਨਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਾਖੀਆਂ ਕੁਰਸਿਖਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾਪੇ ਕੂਕੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਡੇ ਕਿਸ ਆਦਰਸ਼ੀ ਨਮੂਨੇ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਸੀ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

੧੮੮੧ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦਾ ਹੌਲਾ

੧੮੮੧ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦਾ ਹੌਲਾ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਹੋਇਆ। ਲੰਗਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਸੀ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਰਾਮਤਲਾਈ ਸੀ। ਜਲੂਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝਾਰਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਸਬਦ ਢੋਲਕੀ ਦੀਆਂ ਘਟਘਾਟਾਂ ਵਿਚ ਭਰਿਆ ਧਰਮਸਾਲਾ ਕੋਲੋਂ ਟੁਰ ਬਚਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿਰਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਦੀਵਾਨ ਤਕ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਸ੍ਰ. ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਸਾਥ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਵੇਰ ਗੀ ਸੰਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਬੇਵਸ ਪੁੰਜੀ ਕਹਿਣੇ ਧਰ, ਜੇ ਨਾ ਪੂਰਾ ਸਾਥਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਬੇਰਸੀ ਹੋਣੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਵਸਤਾਂ ਚਸਤਾਂ ਬੁਝ ਗਈਆਂ ਸੀ। ਸੰਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਦ ਕਰਚ ਲਾਹਿਆ। ਇਸ ਹੌਲੇ ਵਿਚ ਸੰਤ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੱਛੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਫਲਾਸਫਤੀ ਕੁਰੂ ਏਹਧਾਰੀ ਦੀ ਸਭ ਅਘਾਲੀਆਂ ਸੁਟ ਮੰਨੀ, ਆਲਿਮ ਜੀ, ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਤੇ ਸੰਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਲਕਾ ਆਦਿ ਨਾਲ ਅਘਾਲੀ ਬਹਿਸ ਕਰਦੇ ਥਾਣੀ 'ਕੁਰੂ ਕੁਰੂ ਹੈ ਥਾਣੀ' ਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਾ ਅਰਥ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦੇ ਤੇ ਇਹ

*ਇਹ ਸੰਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭਨੀ ਹੁਣ ਬਹਾਬਰ ਨਗਰ ਹਿਲਾ ਜਲੰਧਰ 'ਚ ਉਸ ਚਮੀਨ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਾ ਅਰਥ ਸਾਖਿਆਤ ਕਰਦੇ ।

ਹੋਏ ਪਰਤੱਖ ਗੁਰੂ ਜੋ ਫਿਛੜੇ॥ "ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤੱਖ ਹੋਏ ਬਹਿ ਰਾਜੁ ਆਪਿ ਟਿਕਾਇਆ॥"
 ਆਦਿ ਵਾਕਾਂ ਕਰ ਅਕਾਲੀ ਨਰੂ ਹੋਏ । ਅਕਾਲੇ ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਲਾ ਗੁਜਰਾਵਾਲੇ ਜਿਲੇ ਦੀ ਸਾਧ
 ਸੰਗਤ ਮੰਗ ਲਿਆ ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੁਣਾਇਆ ਭੀ ਗਿਆ । ਹਿੰਦੂ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੋਕ
 ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਆਏ ਹਵਨ ਤੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵੇਖਣ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਬਹੁਤ
 ਪਾਰਟੀਆਂ, ਕਾਂਗਰਸ, ਅਕਾਲੀ ਬੰਬਰ ਅਕਾਲੀ, ਛਦਰੀ ਬਾਬੇ ਆਦਿ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਜੋ
 ਏਸ-ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਰਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸੀ ਆਏ । ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫੜ੍ਹਹੀ
 ਚੱਕ, ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੱਖੀ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਈ ਕੋਟ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਬਨਾ ਆਦਿ ਨੇ ਕਿਹਾ,
 ਹੋਰ ਕੁਝਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਦੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਲਣ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਹੋਰ
 ਨੂੰ ਆਖ ਭੇਕਦੇ ਨਹੀਂ । ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ ਗੁਣ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾ ਨੇੜੇ ਆਇਆ
 ਹੈ । ਕੋਰੇ ਜਾਣ ਦੇ ਸਾਥੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਇਹ ਹਿੰਦੀ ਸਭ ਇਸ ਤੋਂ ਲਾਭੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਲੰ ਗੁਰਵਾਰ :—

"ਹਰਿ ਗੁਨ ਉਚ ਨੀਚ ਹਮ ਭਾਏ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਿ ਸਖੇ ॥

ਜਿਉ ਚੇਦਨ ਸੰਗਿ ਥੀ ਨਿਮੁ ਬਿਰਥਾ ਗੁਨ ਚੇਦਨ ਕੇ ਬਸਖੇ ॥"

"ਬਹੁ ਮੇਲੇ ਨਿਰਮਲ ਹੋਇਆ ਸਭ ਕਿਲਵਿਖ ਹਰਿ ਕਸਿ ਸ਼ਾਲਾ ॥"

ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਪਾਸੋਂ ਹੋਈਆਂ ਵੁਲਾਂ ਦੀ ਪਿਆ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਅਲਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਆਪ ਨੇ
 ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੀ ਬਖਸ਼ਣੀਆਂ । ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਵਹਿਮੀ ਹਾਂ । ਕੁਸੀ ਰਹਿਮੀ ਹੈ । ਕੁਸੀ
 ਰਖ ਆਪਣੀ ਕੈਮੀ ਹੈ । ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਕਲੰ ਕੁਛ ਕਰ ਕੇ । ਮੇਰੀ ਵੁਲ ਸੁਧਾਰੇ ਹਿਤ ਭਰਖੇ ।

੧੯੮੨ ਬਿਰੁਮੀ ਸਾਲ ਦਾ ਅਹੰਤ

ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਕਰਿ ਖਨਰ ਬਠਾਈ ॥

ਅਪਨੀ ਕੀਮਤਿ ਆਖੇ ਪਾਈ ॥

ਸਭ ਘਟ ਤਿਸ ਕੇ ਸਭ ਤਿਸ ਕੇ ਨਾਉ ॥

ਜਪਿ ਜਪਿ ਜੀਵੈ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥

(ਸੁਖਮਨੀ)

ਇਹ ਗੁਰਵਾਕ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦਾ ਹਾਲ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਗੁਰੂ-ਜੋਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਾ ਮੈਂ ਮੰਗਲ
 ਵਜੋਂ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ । ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਤਾਰ ਅਤੇ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਨੇ ਅਨੇਕ ਬਿਧੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦੀ
 ਰਚਨਾ ਬਣਾਈ ਹੈ । ਉਸ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਤੇ ਤੋਲ ਭੀ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ । ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਵਿਚ
 ਥੱਸ ਵਰਤਦਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ :— ਜਪਿ ਜਪਿ ਜੀਵੈ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥ ਤਿਵੇਂ ਮੈਂ
 ਉਸ ਕਰਤੇ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਕਰ ਕਰ ਜੀਵਨਾਂ ਲੋੜਦਾ ਹਾਂ ।

ਮਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੋਲੇ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਰੋਜ ਮੇਲੇ ਤੇ ਰਾਗੀਆਂ ਦਾ ਰਾਗ ਰੰਗ ਸੁਣਾ ਲਈ ਤੇ ਭਾਗਰਸ ਦੇ ਕਈ ਸਜਨਾਂ, ਅਕਾਲੀਆਂ ਆਦਿ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ-ਭਗਤੀ ਵਲ ਲਗੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਵਾਰਤਾਭਾਪ ਕਰਨ ਹਿਰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਹੀ ਰਹੇ। ਰਾਗੀਆਂ ਦੇ ਰਾਗ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਬਾਦ ਸਭ ਆਇਆਂ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਮੇਲੇ ਦੇ ਕਹਿਮ-ਕਹਿਮ ਵਿਚ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅੰਦਰਲਾ ਸਾਥਾ ਕੁਝ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸਾ ਸਰਦਾ ਇਸੇ ਲਈ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਦਾ ਦਿਨ ਏਥੇ ਹੀ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਆਪ ਨੇ ਪੜਿਆ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਬੀਤੇ ਸਾਲਾਂ ਬਾਬਤ ਕੀ ਸਹੀ ਤੇ ਕੀ ਕਲਤ ਹੋਇਆ, ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਆਪ ਦਾ ਕੀ ਆਸਾ ਹੈ ਇਹ ਕੁਝ ਸਾਥਾ ਉਤਰ ਹੈ ਤੇ ਕੁਝ ਸੋਚ ਨਾਲ ਮੇਨੂੰ ਦੋਣਾ ਬਣਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਖਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲ਼ ਥਾਕ ਵਿਚ ਜੁਲਮ ਉਡਾਏਰ ਬਿਲੇ ਗੱਦੇ ਵਲੋਂ ਹੋਇਆ। ੧੯੨੬ ਵੇਸਾਖੀ ਦਿਨ ੧੩ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੯੧੯ ਉਹ ਅੰਤ ਨਿੰਦਨ ਜੰਗ ਘਟਨਾ ਉਸ ਨਿਹੱਥੇ ਹਿੰਦੂ, ਸਿਖ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਆਦਿ ਬੁਧੇ ਬਾਲਾਂ ਤੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਤਨੇ ਬੇਤਰਸ ਹੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਸੂਰ ਬਿਨਾ ਮਗਰੂਰੇ ਹੋਏ ਸੈਂਕੜੇ ਹਜ਼ਾਰ ਮਾਰ ਸੁਟੇ। ਇਸ ਅਨਿਆਂ ਨੇ ਸਭ ਭਾਰਤ ਤੇ ਹੋਰ ਵਲੈਤਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਅਕਰੋਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕੁਝ ਕਰ ਘੱਤ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਬਾਦ ਦਾ ਮਨਾ ਕਿਹਾ ਉਧਾਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਜਾਗਰਤਾ ਭਰ ਚਿਤੀ। ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਛਾਪੀ ਤੇ ਟੇਕਰ ਵਧਕੇ ਅਕਰੋਸ਼ ਦੇ ਉਲਟ ਢੰਗ ਉਠੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਹ ਮਨਾ ਸੀਨਾ ਤੇ ਲੋਕਰੀਆਂ ਦੇ ਹੀ ਹੱਕ ਮੰਗਦੇ ਸੀ। ਜੋ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਵਲ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ੧੪ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੨੦ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੇਰ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਤੇ ੧੨ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੨੦ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਬਾਬੇ ਤੇ ੨੦ ਫਰਵਰੀ ੧੯੨੧ ਨੂੰ ਨਨਕਾਣੇ ਦਾ ਸਾਥੇ ਸਮੇਂ ਜੋ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਤੇ ਅਕਰੋਸ਼ ਦੀ ਨੀਤੀ ਪਾਸ਼ੇ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰੇ ਦੀ ਚਾਲ ਵੱਸ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਕਰੋਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਸ੍ਰ ਸ੍ਰੀਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸੀਨਾ, ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਖ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਵਾਤ ਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਭੇਰਿਆ ਦੇ ਮਹਿਤਾ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕਰ ਪਾਤ ਦੁਖ ਪਵਾ ਕੀਤੇ। ਜਿਵੇਂ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਬਣੀ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਮਤਭੇਦ ਦਾ ਭੇਡਾ ਵਿਚ ਧਰ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਲਿਖਵਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ, ਤਿਥੇ ਹੀ ਸੋਚ ਕਿ ਮਤੇ ਸਿਖ ਪੰਥ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਸਾਥੇ ਵਲ ਨਾ ਮੂੰਹ ਕਰਨ, ਇਹ ਲਝਾਏ ਹਨ ਬੰਦੇ ਹਿੰਦੂ, ਸਿਖ ਤੇ ਹੋਰ ਭੇਖ ਤੇ ਸਿਖ ਕਿਤਨੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਭਾਗਰਸ ਦੇ ਜਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕੀ। ਇਸੇ ਅਰਥ ੧੯੨੨, ਅਕਸਤ ਤੋਂ ਅਕਤੂਬਰ ਤਕ ਕੁਰੂ ਕੇ ਬਾਕ ਵਿਚ ਮੋਰਚੇ ਲਗੇ ਸਮੇਂ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਸਖਤੀ ਹੋਈ ਭੇਖ ਸਭ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸਾਂ ਗੱਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਨਤਾਨ ਕੀਤੀ ਤੇ ਗੇਰੇ ਨੇ ਹਾਰ ਖਾਧੀ ਸੀ। ੩ ਮਹੀਨੇ ਕਰੀਬ ਚੱਰ ਜਤਨ ਨਾ। ਜਿਵੇਂ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਕੁਰੂ ਕੇ ਬਾਕ ਵਿਚ ਤੇ ਪੰਜੇ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੨੨ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਤੇ ਫੇਰ ੧੯੨੩ ਦੀ ਸਤੰਬਰ ਤੋਂ ੨੪ ਫਰਵਰੀ ਤਕ ਜੇਤ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਈਆਂ। ੫੦ ਤੋਂ ਵਧ ਸ਼ਹੀਦ ਤੇ ੩੦੦-੪੦੦ ਜਖਮੀ ਹੋਏ ਸੀ। ਇਹ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੇ ਸਿਰਤ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਨਿਭੀ ਸਥੇ ਦਿਲੋਂ ਕੁਰੂ ਆਸਰੇ ਹੋ ਨਿਭੀ ਹੋ ਮੈਂ ਤੇ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਆਪ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਕੁਰੂ ਅਰਜਨ, ਕੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ, ਕੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਵਸੇ ਤੇ ਆਏ ਵਰਤੋਂ ਸੀ ਤਾਂ ਹੀ ਸਿਖ ਨਾ ਕੀਤ ਇਰਾਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪਰਤੇ ਸੀ ਤੇ ਫੈਰਾ ਮਰਿਆ ਸੀ।।

੧੯੮੨ ਸਾਲ

ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਅਗੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਾਗਰਸ ਜਤਨ ਬਹੁਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿਖ ਪੰਥ ਸਮੁੱਚਾ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਲੇ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬੰਦੇ ਸਿਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਅਗੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਕਾਗਰਸ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਲਣ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨੀ ੨੧ ਸਤੰਬਰ ਕੁਝ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਜੈਤੋਂ ਜਾ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੋ ਗਏ। ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਇਸੇ ਲਈ ਕਿ ਸਿਖ ਭੀ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਵਲ ਵਖਣ, ਟੁਕਣ ਪਰ ਸਿਖ ਫੌਰ ਭੀ ਸਮਝੇ ਨਾ ਉਥੇ ਖਿਆਲ ਵਾਲੇ ਬਣੇ, ਜਾਂ ਕੁਝ ਸਰੂਹ ਕਾਗਰਸ ਵਲ ਵਧੇ। ਬੰਬਰ ਅਗਲੀ ਫ਼ਦਾਰੀ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ, ਕਾਗਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਵਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਕੰਮ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਾਗਰਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਤਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਕੁਝ ਸਟ ਕਾਗਰਸ ਆਲੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਆਪ ਭੀ ਕਲ ਕੁਝਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਾਗਰਸ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਮੇਲ ਕੰਮ ਕਰਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਜੇ ਅੱਡੇ ਸਾਡਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖਦੇ ਸੀ ਉਹ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਵਾਲੇ ਹੀ ਕੰਮ ਲਗੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਭੀ ਉਸੇ ਹੀ ਕੰਮ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਪਰ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਰਖ ਤੇ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰ, ਉਸ ਰਾਮ ਦੀ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਜੋ ਨਾਮਧਾਰੀ ਫੌਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਗਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਾ ਦੇਸ-ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਮਥੇ, ਸਖਤੀ ਜਰੇ ਮੈਂ ਉਸ ਤੇ ਨਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਤੇ ਨਿਜੀ ਲਾਭ, ਲੰਬੇ ਲੰਬੇ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲੰਹ ਦਾ ਸੇਵਾਵਾਰ ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਏ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ੀ ਤੇ ਮਿਲਵਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹਾਂ, ਤੇ ਹਲਕ ਪੰਥ ਜੋ ਮਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਤਸਾਹੀ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਕਿਹਾ ਹੈ ਹੁਣ ਦੇਰ ਭਾਵੇਂ ਲਗ ਜਾਵੇ ਫੌਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੰਡਨ ਜਾਣਾ ਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧ। ਜੋ ਨੀਤਕ ਨੁਕਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪੁਰਾ ਹੁਣ ਹੀ ਰਵਾਜਾ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਆਮ ਪਟੀ ਪੁਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਸਾਧ ਸੁਭਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਚਲਣਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣਾ ਤੇ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਆਦਰ ਦਿਵਾਣਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਭੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਪੁਜਾਰੀ ਤੇ ਜਾਣ ਹੀ ਵਾਲੇ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਜਲਸੇ ਹੋਏ ਤੇ ਫ਼ੈਲੀ ਚਲਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਅਥਾਲੂ ਰਖਤ ਵਲੋਂ ਜੋ ਸਿਰ੍ਹੇ ਪਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਉਦੀ ਘਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਲਾਹੌਰ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸਰਨ ਆਉਂਦੇ ਨੂੰ ਫੁੱਟੇ ਉਜਰ ਦੇ ਕੁਬਖਨ ਲਿਖ ਨਿਰਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹਾਂ, ਸੱਚ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਬੰਬਰ ਅਗਲੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਕੁਰੂ ਤੇ ਬਾਗ ਵਾਲੇ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਜਬਰ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖ ਉਹ ਭੀ ਇਕ ਸਿੰਘੀ ਸਪਿਰਟ ਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਤੀ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਵਧ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਹਿੰਮਤ ਧਾਰ ਕਰਵਾਏ, ਹਥਿਆਰ ਚੁਕਣ, ਸਿੰਘੀ ਹਲਕ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਦਸੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਇਹੋ ਕਥ ਲਈ ਜਿਉ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਜ ਮੁਲਕ ਅਗਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਮੇਰੇ ਲੰਹ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਹੋ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਭ ਆਏ ਲਈ ਚਿੰਨਾ ਵਿਤਕਰੇ ਜਾਰੀ ਰਖਣੀ ਹੈ।

ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥੇਦਾਰ ਬੰਬਰ ਜੋ ਹੁਣ ਕਰੀ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਨਕਰੇਂ ਲਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਏ ਭੈਣੀ

ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬਾਰ ਵਿਚ ਸਾਥ ਲਿਆਏ ਤੇ ਉਥੇਚਾ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਪੁਲਸ ਮਕਰ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਜਾਪੇ ਪਈ, ਲੰਕਾਓਂ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਸਭ ਚਲ ਆਏ ਨੂੰ ਛਕਾਏ ਦੇਣਾ ਤੇ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਫਾਈ ਵਾਰ ਬੰਬਰਾ ਵਿਚ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆ ਆ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਛਕ ਲੈ ਜਾਇਆ ਫਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਪੁਲਸ ਦੇ ਆਇਆ ਅਸੀਂ ਅੱਖ ਦਿਆ ਫਰਦੇ ਸਾਂ, ਦੇਖੋਂ ਅਨੇਕ ਆ ਛਕ ਤੇ ਲੈ ਜਾਏ ਹਨ, ਸਾਨੂੰ ਪਿੰਡ ਤੇ ਨਾਮ ਪੁਛਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਸ ਦੀਆਂ ਸਭ ਕੋਮਾਂ, ਪਾਠਨੀਆਂ, ਜੋ ਦੇਸ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਕੋਮ ਵਲ ਡਗੀਆਂ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਭਾਵ ਸਭ ਨੂੰ ਦਸਦੇ। ਹਸਦੇ ਰਸਦੇ ਸਭ ਦੇ ਜੀਉ ਖਸਦੇ, ਹਰੀ ਜੰਸ ਦੇ ਮਤਥਾਲੇ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਦੇਰਾ ਭੀ ਫਰਦੇ ਤੇ ਸੁਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨਹਿਰ ਤੇ ਬੀਤ ਵਿਚ ਪਾਠ ਨਾਠ ਅਰੰਭੀ ਰਖਦੇ ਸੀ। ਘੋਡਿਆਂ ਦਾ ਸਾਢਣਾ, ਕੇਸਾ ਦਾ ਦੇਖਣਾ, ਜਵਾਨੀ, ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੁਥਰੇ ਕੁਟੀਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ, ਆਪ ਦਾ ਨਿਤ ਦਾ ਆਹਰ ਸੀ। ਸਿਖਰ ਦੀ ਸਫਾਈ, ਦੁਨਾਈ ਤੇ ਰੁਸਨਾਈ ਆਪ ਦੇ ਦਰ ਵਾਸਲੇ ਆਈ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੇਹਰ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਵੱਲ ਮਾਨ ਮੱਲ ਵਾਲਾ ਸੀ ਤੇ ਹਰ ਹਲਕਤ ਬਤਕਤ ਭਰੀ ਸੀ।

ਦੇਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕੁਰਦਾਸ ਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ 'ਚ ਦੇਰਾ ਸੀ ਤੇ ਭੈਰੋਂਵਾਲ ਦੇ ਪਾਸੇ ਲੰਘਾਇਆ ਸੇਤ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਹੁੰਦਾ ਫਰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਇਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦਾ ਆਸਕ ਤਿਆਗ ਤੇ ਸਾਦਗੀ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਸਾਧੂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਅੰਜ ਵਿਚੋਂ ਆਇਦ ਕੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕੋਲੇ ਮੇਰਾ ਜੀ ਕਰਦੀ ਜੋ ਕੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਾ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਾਂ। ਇਕ ਸਰੀਰ ਉਸ ਨੱਕਰ ਦਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਓ ਨੇ, ਸੇਤ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅੰਜ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਕੰਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਉਸ ਦਮਿਆ, ਔਹ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਤੇ ਨਾਨਕੇ ਪਲ ਪੜ੍ਹ ਕਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਤੇ ਲਟੋਰੇ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਵਲ ਘੱਲੇ ਦੀ ਵਾਯ ਮੋਤੀ ਤਾਂ ਅਗੋਂ ਉਸ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਹਾਂ ਦੇਖ ਬਿਆਲ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਐਵੇਂ ਪਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ ਜੇ ਇਸ ਸਰਦਾਰ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰ ਪੈ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਆਹਰੇ ਲਗ ਜਾਵਾਂ, ਐਵੇਂ ਅਵਾਰੇ ਹੋਇਆ ਹੀ ਉਮਰ ਪਈ ਕੁਚਰਦੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾ ਸੰਦ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਸੇਤ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈਂ ਕਿਵੇਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਫਿਰਦੇ ਤੇ ਇਹ ਕੀ ਕਿਤਾਬ ਛਤੀ ਆ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦਸਿਆ, ਕੋਕ ਸਾਸਤ੍ਰ ਦੇ। ਪਾਸੇ ਸਿਖ ਕਿਹਾ, ਕੋਕ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਈਏ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਚੰਗੀ ਸੰਗਤ ਮਿਲ ਪਵੇ ਤਾਂ ਸੇਰ ਭੀ ਜਾਈਏ। ਇਹ ਸੁਣ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਤੁਨਾਂ ਤੋਂ ਚਛਾ ਹੋਰ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੇਗਾ? ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਚੰਗਿਆਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਲ ਤੇ ਚਲ ਤੇ ਮਨ ਮਰਜੀ ਛਡ ਦੇਹ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਸਤਿਬਚਨ ਕਰ ਨਾਠ ਹੋ ਟੁਰਿਆ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ, ਇਹ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਆਪ ਦਸਿਆ ਸੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸਭਾ ਲੱਖ ਪਾਠਾਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿ ਮੈਂ ਚੰਗਾ ਸੇਰਣਾ ਸੁਥਰਾ ਸਰਦਾਰ ਜਾਣ ਹੀ ਨੇੜੇ ਹੋਇਆ ਸਾਂ। ਜੇ ਬੁਝੂ ਤਾਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਣ ਸਰਨੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ

ਕੀ ਸੁਖ ਪਾਉਂਦਾ। ਇਸ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੋਰ ਹਾਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਵੇਗਾ। ਏਥੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਅਨਥਰ ਉਦਮੀ, ਹਿਸਾਬ ਦਾਨ ਤੇ ਸਹਿਨ-ਸੀਲਤਾ ਵਾਲਾ ਐਸਾ ਸੀ ਕਿ ਚਿਤਰਕ ਨੂੰ ਸਹਿ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗੂੰ ਪੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨੂੰ ਤੇ ਬਰਦਾਸ਼ ਦੇ, ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਅਜ ਕਲ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਸੁਣੀਏ ਬੜੀ ਮੇਜ਼ 'ਚ ਕਿਤੇ ਦਿਨ ਕੁਝਾਰਦੈ।

ਏਕ ਸਮੇਂ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਚਿਲੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤਹਿਸੀਲ 'ਚ ੪੭ ਚੌਕ ਭੱਜਰੇ ਕੋਲ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦੌਰਾ ਸੀ। ਖੁਦਰਾ ਦਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰੇਂ ਭਾਭਣ ਨਿਹਚਾ ਨਾਲ ਘਰ ਦੇ ਘਿਉ ਦਾ ਮੱਘਾ ਭਰ ਕੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਲਈ ਲੈ ਟੁਰੇ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਠੇਡਾ ਲਗਾ ਤੇ ਬੱਡਾ ਜਿਹਾ ਘਿਉ ਭਿਰਣ ਕਰ ਮੱਘੇ ਚੋਂ ਫੁਲ੍ਹ ਗਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਬੜਾ ਦੁਖ ਮੰਨਿਆ। ਮੱਘਾ ਟੱਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਕੰਮ ਅਕੱਸ ਹੋਵੇ ਉਹਦਾ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰੀਦਾ। ਫੁਲ ਜਾਣ ਕੇ ਗੋਤੀ ਦਾ ਦੁਖ ਭਰਮ ਕਰਨਾ ਜੰਕ ਦੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਉਪਤੀ ਮਸਤ ਹੋਏ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਲੱਟਣ ਤੇ ਕਹਿਣ, ਕੁਰੂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ, ਕੁਰੂ ਸਿਖਾ ਦੇ ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗ, ਕੁਰੂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ, ਕੁਰੂ ਸਦਾ ਸਿਖਾ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ। ਇਸੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਭਣ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅੰਡਰ ਸਿੰਘ ਜੋ ਹੁਣ ਛੱਟੇ ਅਮਰਾਸਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਨਕਰ ਨੇੜੇ।

ਏਕ ਸਮੇਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਫਤ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਬੇਦਗੀ ਵਿਚ ਅਸਤ ਅਫਰ ਸਿੰਘ ਬਾਈਆਂ ਵਾਲੇ ਰਾਂਹੀਏ ਸੁਣਿਆਂ ਸੂਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਂ ਵਾਣੇ, ਭੀਰੋਵਾਲ ਥੀਮਾਰ ਪਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਟੁਰਿਆਂ ਇਕ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸਾਧੁ ਰਲ ਪਿਆ। ਜਾਇਆਂ ਨੂੰ ਅੱਛੀ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸਾਧੂਤਬਥਾ ਦਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ, ਸੂਬਾ ਜੀ ਮਰਨਾਉਂ ਪਏ ਹਨ, ਜਾਇਦਾ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਅਭਿਨ ਤਥ ਹੋਣ। ਅਫਰ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰ, ਸੂਬਾ ਜੀ ਬਚ ਰਹਿਣ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਤ ਵਰਤ ਬੜਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਪੁਰਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਜੀਅ ਦਾ ਜੀਅ ਦੇਣਾ ਭੀ ਪਰੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਸੂਬਾ ਜੀ ਬਚ ਰਹਿਣ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕੁਰੂ ਹਫਿਰਾਏ ਜੀ ਬ੍ਰਹਿਮਣ ਦੇ ਬੱਚ ਮਥੇ ਦੇ ਸਿਵਾਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਸਿਖ ਇਸ ਦੇ ਵਾਂ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬੱਚਾ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਜੀਵਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭੇਰੇ ਜਾ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਦਿਤੇ ਸੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮਣ ਦਾ ਬੱਚਾ ਜੀਉਂਦਾ ਪਿਆ ਸੀ।

ਤਿੰਨੋਂ ਇਕ ਚਿਤ ਖਤੇ ਹੋਏ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੁਰਤ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਕੁਸਾਂ ਬੁਧ ਸਿੰਘ ਬਜਾਜ ਦੀ ਸਿਖਣੀ ਸਾਹਬ ਕੌਰ ਸਖਤ ਥੀਮਾਰ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇ ਜਾਣਾ, ਉਹ ਭੀ ਮਰਨ ਕੇਂਦੇ ਹੈ, ਤੁਹਾਡਾ ਦਰਸਨ ਕਰ ਬਚ ਰਹੇਗੀ। ਅਫਰ ਸਿੰਘ ਬੇਬੁਪੁਰੇ ਸਟੇਂ ਸਾਈ ਦੇ ਬੁਧ ਸਿੰਘ ਬਜਾਜ ਵਲ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਗਲੀ ਤੋਂ ਹੋਸ ਆਈ ਤੇ ਉਨ ਚਰਨੀਂ ਲਗੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਮਰਦੀ, ਮੈਨੂੰ ਬੇਹੋਸੀ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੇ ਆਏ ਹਨ ਧੂੜ ਮਥੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਾ, ਬਚ ਰਹੇਗੀ। ਉਹ ਧੂੜ ਮਥੇ ਤੇ ਲਾ ਰਾਜੀ ਹੋ ਗਈ। ਅਫਰ ਸਿੰਘ ਭੀਰੋਵਾਲ ਜਾ ਸੂਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕੀਤਾ, ਰਾਜੀ ਹੋਏ ਡਿਠੇ, ਪਿੰਡ ਆਇਆਂ ਪੰਜਵੇਂ ਦਿਨ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਪੁੱਤਰ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਤਾਪ ਚੜ੍ਹਨ ਠਾਲ ਤੁਰਤ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਅਫਰਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਰਕ ਲੱਭਾ ਹੈ।

ਸੱਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਦਿਆ, ਕਿ ਇਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੜਕਾ ਮਰਨ ਤੇ ਪੁੱਜਾ ਵੇਖ
ਵਰਿਆਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਾ ਮਰੇ ਜੇ ਮਗੀ ਕੋਈ ਮੰਨੀਦੀ ਦੇ। ਤਾਂ ਸੱਤ ਜੀ ਕਿਹਾ ਹੁਣ
ਜੀਅ ਦਾ ਜੀਅ ਦੇਣਾ ਬਣਦਾ ਦੇ। ਰੱਬ ਦੀ ਰਜਾ 'ਚ ਭੱਕਾ ਲਾਟਾ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲਿਆ ਦਾ ਕੰਮ
ਨਹੀਂ। ਸੂਬਾ ਜੀ ਸੁਣ ਅੰਦਰੋਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਹਟ ਮੈਂ ਹੀ ਮਰਾਂ। ਤਦ ਇਹ ਮਰਨੇ ਪਏ ਸੀ, ਅਫ਼ਰ
ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਦੇਣਾ ਮੰਨ, ਬਚਾਏ, ਸੁਣ ਸੱਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਐਸੇ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ
ਹਨ, ਜਿਹਾ ਬਣਜ ਇਸ ਅਫ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਰੱਬਾਂ ਪਾਣੀਆਂ ਰੱਬੀ ਲੋਕਾਂ
ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਨਿਆਂ ਭਰਨਾ ਬਣਦੇ।

ਅਫ਼ਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਰਾ ਸੰਹਟ ਸਿੰਘ ਭੀ ਬੜਾ ਜਵਾਨ ਤੇ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਸਮੇਂ
ਇਹਨੇ ਬਾਤੀਆਂ ਵਾਲਿਉਂ ਆਪਣੇ ਵਾਤੇ ਵਿਚੋਂ ਚੰਗੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਖਖਤੀਆਂ ਖਰਬੂਜੇ ਚੁਕ
੧੫ ਕੰਹ ਤੋਂ ਪੰਛ ਸਿਰ ਚੁਕੀ ਮਾਨਾਵਾਲੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਪਰਤ-ਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੇਂਹ ਮੱਥਾ ਜਾ ਟੇਕਿਆ।
ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਦੀ ਸਰਧਾ ਤੇ ਸਭਤ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਹੱਥੀ ਖਰਬੂਜੇ ਚੀਰ ਆਪ ਛਕੇ ਤੇ
ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵਰਤਾਏ ਸੀ। ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਭਣ ਦੀ ਧੀ ਬੇਤ ਕੌਰ ਦਾ ਭੀ ਬੜਾ ਸਿਦਕ
ਤੇ ਸੇਵਾ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਮਸਤ ਕੁਲਥ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਵਾ ਵਿਚ ਸਿਥੇ
ਨਿਰੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਹਾਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਲਿਆਣਾ। ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਪਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਦੋ
ਛਕੀਆਂ ਰਖਦਾ ਸੀ ਤੇ ਪਰਨੇ ਨਾਲ ਭਾਤਦਾ, ਮੇਤਦਾ, ਚਾਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕੁਝ ਸੰਤਨ ਦਾ ਖੁਆਲ
ਨਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਆਏ ਸਾਧ ਨੂੰ ਘਿਉ ਦੁਧ ਛਕਾਦਾ ਤੇ ਕੁਤਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਪਾਦਾ। ਜੈਤੋ ਰਹਿੰਦਾ
ਸੀ। ਬਾਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਬੇਬੁਪੁਰ ਦੇ ਵਿਚਾਲ ਤ-੩ ਕੰਹ ਤੇ ਜੇਤਾ ਸੀ। ਰਾਤ ਜਾਕੇ ਅਫ਼ਰ ਸਿੰਘ
ਤੇ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਅਨੁਭਵ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰ ਮੰਗਿਆ। ਬਾਹਰ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸੀ। ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ
ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਘਰ ਵਲ ਢੇਰਾ ਬਰ। ਬਾਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅਫ਼ਰ ਸਿੰਘ ਆਇਆ ਚੇਰ ਲਗੇ ਸੀ, ਰਾਤ
ਆਉਂਦਾ ਦੇਖ ਭਜੇ ਤੇ ਆਪੇ ਚ ਕੁਲਥ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੇਂਟੇ ਭੀ ਵਜੇ। ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੋਰ
ਹਾਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਕੇਗਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੁਰਸਿਖਾ ਦੇ ਬਚਨ ਕੁਣਕਾਰੀ ਜਾਣ ਲਿਖ ਹਨ।

ਮਾਈ ਦਾਨੀ ਮਸਤਾਨੀ ਬੰਗਲਨ

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਰਾਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਗਰਮੀਆਂ ਕੱਟਣੇ ਹਿਤ ਨਹਿਰੂ ਤੇ ਅੰਛਾ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਕੁਝ
ਦਿਨ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਚਾਰ ਵਜੇ ਚਿਤ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦਸੀ ਤੇ
ਦੁਰਾਹੇ ਤੋਂ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਗਈ ਸਮਤ ਰਾਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਰਹੇ। ਸਵੇਰੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਰੁੱਝੀ
ਤ ਉਤਰ ਭਗਤਾਵਾਲੇ ਤੋਂ ਟਾਕੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ (੬) ਕਰਾਇਆ ਦੇ ਖੁੱਬੇ ਦੇ ਵਜੇ ਦਿਨ ਦੇ ਅਪੜੇ।
ਇਥੇ ਮਾਈ ਦਾਨੀ ਨੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਰਖਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਲਾਗਰੀਆ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ
ਜਲ ਇਸਨਾਨ ਲਈ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲਗਰ ਲਈ ਭਾਜਾ ਚੀਰ ਰੁੱਖ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਚਰੁਰ
ਆਉਣਗੇ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਮਾਈ ਨੂੰ ਬਰੂਹਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਨੂੰ ਜਾ ਜਥੇ ਵਿਚ ਲੈ ਅੰਦਰ ਚੁਕ ਖੜਿਆ
ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਬਰਾਕੁਣੇ ਦੇਨਾ ਅੱਖ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰ।

ਇਸ ਮਾਈ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸਰੀਕਾ ਹੱਥ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਹਾਕਮ ਆਏ ਪੁਛਿਆ ਸੀ, ਕਿਸ
ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ? ਤਾਂ ਮਾਈ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਜਨਮ ਜੀਵਨ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਕਿਸੇ ਤੇ ਭੈ
ਨਹੀਂ। ਹਾਕਮ ਕਿਸੇ ਤੇ ਚੇਰ ਨਾ ਪਾ ਸਕਿਆ। ਮਾਈ ਕੁਰਤ ਸਧਾਰਨ ਪਾਠ ਧਰਾਇਆ ਸੀ ਤੇ

ਅਖੰਡ ਪਾਠ ੧੭ਵੇਂ ਦਿਨ ਰਖਾ ਧਾਰੀ ਸੀ, ਜੇ ਮੰਗੇ ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ ਤੇ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਖੁਰਾ ਸਤਿਕਾਰੂ ਹੈ ਤਾਂ ਚਰਚ ਦੁਰਸਨ ਦੇਵਰਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਹਨਾ ਤੇ ਰਾਗੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜੇ ਮੰਗੇ ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਾਗੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਮਾਈ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਸਨੇਹਾ ਪੁਤਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੀਤਾ? ਤਾਂ ਮਾਈ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਅੰਦਰੋਂ ਜੁ ਤਾਰ ਪਾਈ ਸੀ ਤਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤਾ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਉਡੀਕਦੀ ਸਾਂ। ਜੇ ਅਜ ਨਾ ਆਉਂਦਿਉ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਥ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤੇ ਜਾਨਣਾ ਸੀ ਮੇਰੇ ਭਰੋਸੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਵਿਚ ਕਸਰ ਏ। ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਇਸਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਪ੍ਰਸਾਦ ਭੁਭਿਆ, ਬੋਤਾ ਚਿਰ ਅਰਾਮ ਕਰ ਵਿਦਾ ਹੋਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਮਾਈ ਨੇ ਜਲੀ ਪਾਣ ਲਈ ਬਾਹੀਂ ਖਲਾਰੀਆਂ ਤਾਂ ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਗੱਲ ਲਾ ਮਿਲੇ। ਦੁਆ ਦੇ ਅਥਰੂ ਭਰੇ ਨੈਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਕੇ ਹਨ, ਉਹਨਾ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਦਸੀ ਹੈ। ਤੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਮਾਈ ਨੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਜ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਵਰਤਾਏ ਸੀ ਤੇ ਸਭ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਸੀ, ਰਜਾ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਕਿਵੇਂ ਰਾਮ ਦੀ ਰਜਾ ਮਿਠੀ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਰਾਮ ਉਹਨਾ ਤੇ ਰਾਗੀ ਹੋ ਆਪੇ ਆ ਮਿਲਦਾ ਵੇ, ਸਤਿਕਾਰੂ ਸਰੂਪ ਚ।

ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਇਸ ਮਾਈ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਕਿਆਨੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਮਾਈ ਬੁਢੀ ਸੀ ਤੇ ਲੰਤ ਇਕ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਬਿਆਸਾ ਨੂੰ, ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਨਹਾਉਣ ਸਮੇਂ ਜਾਦੀ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਨੇੜ ਹੋ ਵਰੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੇਡੀ ਅੱਖੀ ਨਾ ਹੋਵਾਂ। ਬਿਆਸਾ ਚੰਗੇ ਵਲ ਕਹਿਆ ਤਾਂ ਕਿਹੀ ਸੁ ਤੈਨੂੰ ਚਰਾ ਉਰੇ ਹੋ ਵਕ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀਧਾ ਹੀ ਆ ਬਾਹ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਇਹ ਸੁਣ ਬਿਆਸਾ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਰੇ ਹੀ ਅਜਸ਼ ਭਿਆ। ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ, "ਬ੍ਰਹਮਕਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪ੍ਰਮੇਸੁਰ" ਕੁਰਬਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਚਾਹੇ, ਚਿਤਰੇ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਕੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਭਾਈ ਲਖਮੀ ਸਾਹਿਬ ਚੰਚ ਦਾ ਮਰਨਾ ਸੁਣ, ਮੌਰ ਨੂੰ ਰੋਕ ਪਾ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਅਜ ਕਲ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਭੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਵਾਲਾ ਕੀ ਖੁਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਰਾਵ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਨਾਭੇ ਵਲੋਂ ਮਿਲੀ ਥੀਤ ਵਿਚ ਪਾਠ ਟੁਰੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਬਹਾਰੇ ਰੋਟਕ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਸੁਨੇਹੇ ਭੇਜ ਕਾਤ ਰਖਦੇ ਸੀ। ਸੇਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਭੇ ਸਮੇਤ ਥੀਤ ਵਿਚ ਆਏ ਸੀ। ਸਾਥ ਇਕ ਲੜਕਾ ਦੇਖ ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ, ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ? ਸਿਫ ਜੀ ਦਸਿਆ, ਇਹ ਬਰਨਾ ਦਾ ਪੰਡਿਤ ਏ। ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਅਜਾ ਸਜ ਹੀ ਰਹਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਥ ਸੇਫਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਸੱਚਾ ਪੰਡਿਤ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਭੀ ਪਾਠਾ ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਤੇ ਆਪਣਾ ਬਿਸਤਰਾ ਵਿਛਾਉਣ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾਈ। ਇਸ ਪੰਡਿਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗਾਲਾ ਕੇਬਲ ਸੀ ਜੋ ਰੋਲ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੀ ਤੇ ਭਜਾਣ ਦਾ ਕੁਬਮ ਨ ਸੀ। ਤੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਠੰਡ ਸਹਿਲੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਿਸਤਰਾ ਵਿਛਾਉਣ ਸਮੇਂ ਪੰਡਿਤ ਦੇ ਚਿਤਰ ਵਿਚ ਆਈ ਜੇ ਇਹ ਸਫੇਦ ਕੇਬਲ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਠੰਡ ਤੇ ਨਾ ਲਗੇ, ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਘਾਟ ਏ।

ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਉਸੇ ਦਿਨ ਦੂਜੀ ਰੋਲ ਵਿਚ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਇਹ ਸਫੇਦ ਕੇਬਲ ਲੈ ਰੋਲ ਵਿਚ ਲਗ। ਪੁੱਪ ਲਗੀ ਜਦ ਕੇਬਲ ਪੰਡਿਤ ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਿਸਤਰੇ ਵਿਚ ਬਲੇਟ ਲਗਾ ਤਾਂ ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਚਿਤਰਿਆ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕੇਬਲ ਹੁਣ

ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਹੱਥ ਖਿੱਚ ਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਲਥਾਵੇ। ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਣ ਪੰਡਿਤ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਫਿਰਾ, ਕੀ ਮੰਗਿਆ? ਉਹ ਮੰਗਦਾ ਸੀ ਕਦੇ ਨਾ ਮੁੜਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਹ ਬਾਣਾ ਫੇਰਨ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਬਾਣਾ ਇਕ ਕਹਿੰਦਾ ਮੇਰਾ ਸਾਂਝਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੇ ਰਿਹਾ। ਤੇਰਾ ਕੀ ਸਰ ਰਿਖਾ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਦਾ ਕੀ ਸਰ ਰਿਖਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੀ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਕੀਸੀ ਦੇ, ਜਦ ਉਂਜੇ ਸੇਟਾ ਹੈ ਸਭ ਨੇ ਤਾਂ ਕੁਲੇ ਕਿਸਤਰੇ ਦਾ ਕੀ ਮਰਲਕ ਹੋਇਆ। ਜਾਣਦਾ ਲਈ ਤੇ ਸਾਦੀ ਵਾਦੀ ਵਧਾਣ ਲਈ ਉਂਜੇ ਸੇਟੇ ਹਾਂ। ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਥਰਾ ਸੇਵਕ ਜਾਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿੰਡ ਜਾਣ ਦੀ ਫੁਟੀ ਨਾ ਦਿਤੀ ਛੇਤੀ ਤੇ ਛੇਤੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਸੇ ਸੇਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਗਲੀ ਨਾਲ ਲੋਕਰ ਬਰਨ ਦੀ ਵਾਰੀ ਲਈ। ਸੇਰਾ ਸਿੰਘ ਵਾਦੀ ਮੰਗ ਪਿੰਡਾ ਕਰੇ ਤੇ ਉਂਹਦੇ ਤੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫਿਲਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਤੇ ਅਰਜ ਨਾ ਕਰੇ ਤੇ ਪਿੰਡ ਵਰਨੀ ਕੀ ਜਾਣਾ ਵਾਸੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਫੁਟੀ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫਿਰਾ, ਸਾਡੇ ਕਰੇ ਜੋ ਜੀਅ ਵਿਚ ਨੇ ਚਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਫੁਟੀ ਲਈ ਆ, ਉਹ ਛਡ ਦੇਹ। ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਉਂਤਾਂ ਤੇ ਹਾਂ ਕਹਿ ਦਿਤੀ, ਪਰ ਅਦਿਕ ਨਾ ਕੋਲ ਛਡੀ। ਤੇ ਦੁਰਦੇ ਤੇ ਕੋਛੀ ਚੜ੍ਹ ਵਰਨੀ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਕੋਲ ਇਹ ਸੇਰਾ ਕਿ ਫੇਰੇ ਅਤੇ ਫੁਟੀ ਸਾਹਿਬ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਸੇਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭੇਰੇ ਵਿਚੀਆਂ ਵਾਡੇ ਖੁਹ ਤੇ ਇਹ ਪੰਡਿਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਭਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਚਾਦ ਬਾਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਦੀ ਵਾਸਨਾ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਪੰਡਿਤ ਤੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਪਰ ਸੇਰਾ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਚਾਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਸਨਾ ਦੇ ਫਿਰਾ, ਉਂਜੇ ਬਾਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜ਼ਰੂਰ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸੇਰਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬਾਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜਾਣ ਦਿਓ। ਜਦ ਸੇਰਾ ਜੀ ਨਾ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਪੰਡਿਤ ਫਿਰਾ, ਚਾਤ ਮੈਨੂੰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਦੀ ਵਾਸਨਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਂਜੇ ਜ਼ਰੂਰ ਆ, ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਇਕ ਕੰਮ ਹੈ। ਤਾਂ ਸੇਰਾ ਜੀ ਫਿਰਾ, ਜਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਟੁਕ ਜਾ, ਜਾਂ ਪਿਛੋਂ ਆਵੀਂ। ਸੇਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਛੇ ਬਾਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਪਿਛੋਂ, ਜਦ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟਕਣ ਸਮੇਂ ਸੇਰਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇਖ ਕਹਿਰਾ, ਮੁੰਡੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਆਉਣ ਲਈ ਫੁਟੀ ਕਰੇ ਚੰਗ ਨਾਲ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਹੁਣ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਰਨ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਤੇ ਮੈਂ ਠੀਕ ਹੀ ਸੀਦਿਆ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਸੇਰਾ ਜੀ ਚੁਪ ਕਰ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਖੇਤੀਆਂ ਸੇਵਕਾਂ ਵਲੋਂ ਦੇਖੇ ਅਰਦਾਸ ਹੋਈਆਂ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕਹਿਰਾ ਤੁਸਾਂ ਫੁਟੀ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਪੁਚਾਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਤੀ ਦਿਨੀਂ ਮਹੰਤ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਉਂਠਾਂ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਫੁਟੀ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਪੁਜੇ। ਖੇਤੀਆਂ ਤਬੇਲੇ ਵਿਚ ਖੇਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ, ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕੀ। ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕ ਫੁਟੀ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਬਰਨ ਕੀਤੇ ਨੇ ਤੇਰੀ ਮਨ ਹਨ ਚੀ ਚਿੰਦ ਹਟਾਣ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਫੁਟੀ ਸਾਹਿਬ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਨ ਦੀ ਮੱਤ ਹੀ ਕਹੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਮੰਨਿਆ। ਤੂੰ ਹੁਣ ਉਂਹ ਨੇਮ ਛਡ ਦੇ, ਜੇ ਕੁੰਧ 'ਚ ਪੈ ਧਾਰਿਆ ਦੇ। ਕੁੰਧ, ਲੋਭ ਤੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸ ਕਈ ਅਯੋਗ ਕੀ ਹਨ ਧਾਰ ਕੀਤੀਏ ਹਨ। ਜੇ ਤੇਰਾ ਨੇਮ ਨਾ ਤੋਤਲਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਖੇਤੀ ਤੇ ਕੰਦੀ ਹੋਰ ਕੀ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਛਲਤ ਨੇਮ ਕੀਰਾ ਟੁਟ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੀਤਾ ਨੇਮ ਹਨ ਹਟ ਗਿਆ ਤੇ ਸਚਾ ਲਈ ਕੰਮ ਠਣ ਗਿਆ।

ਇਸ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕੁਸੈਲੀਆਂ ਵਲ ਮੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਵੇਦ ਵਿਧੀ

ਦੇ ਫੇਰੇ ਦੇਣੇ ਹੀ ਬਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸਲਾਹ ਪੁਛੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਤੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਅਨੰਦ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਰਾਂ ਆਪ ਕਰਾਂਗੇ। ਕੁਝ ਝਿੜ ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੰਕੋਕ ਛੱਡੇ ਤੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਅਨੰਦ ਆਪਣੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ।

ਇਹ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਹੁਣ ਬੰਕੋਕ ਸਿਆਮ ਸਿਖ ਟੈਂਪਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਥਾਈਲੈਂਡ ਭਰੀਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਵਾਰਤਾ ਉਹਨਾਂ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਸਤਿਜਨ ਤੇ ਛਪਿਆ (ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਖਿਆਤ ਕਈ ਵਾਰਤਾ ਵਰਤੀ ਹੈ ਦਸੇ) ਸਿੱਖਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ ਬਚਨ ਭੇਜੇ ਸੀ ਜੋ ਪੈ ਜਾਪਦੇ ਨੇ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਪਾਠਕਾਂ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ, ਸਮੇਂ ਦਾ ਅੱਗ ਪਿੱਛਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਲਿਖਣ ਵਿਚ, ਪਰ ਮਿਥਿਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਰੁਸੀਂ ਭੀ ਮੰਨ ਲਵੋ। ਮੈਂ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਏਕ ਸਮੇਂ ਲਿਖਣ ਦੀ (ਸਿੱਖਿਆ) ਆਗਿਆ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਰਵਨ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪੁਰ

ਏਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਧਰਮਸਾਲੇ ਵੱਡਾ ਚਿਰ ਠਹਿਰਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਲਾਲੇਮੁਸੇ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਸੀ ਤੇ ਸੰਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੁੱਤੀ ਜੋ ਭਰੇ ਸਾਧੂ ਸੁਭਾ ਤੇ ਕੰਮਲ ਮਨ ਵਾਲੇ ਸੁਭੇ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝਲੇ ਪਰਾ ਭਰਾ ਤੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾ ਨੀ ਦੁਕਾਨ ਰੋਂ ਚਲੇ ਕਿ ਦਰਸਨ ਹੋਵੇ। ਏਕ ਸਮੇਂ ਭੀ ਏਕੇ ਏਕੀ-ਸੁਭਾ ਚਲੇ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਨਾਲ ਰਾ ਮਲ ਨੂੰ ਠੰਡ ਪਵੇਗੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾਰ ਪਾਸ ਖੜੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ-ਜੀ-ਚੰਨੀ-ਲਕੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਹੱਥ ਧਰ ਰਿਹਾ, ਸੰਤ ਜੀ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਸਾਧੂ ਉਕਰਾਹੀ ਦੀ ਰਕਮ ਹੈ ਜੋ ਦਿਓ। ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਕੋਈ ਚੇਤਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਸਾਧੂ ਹੋਈ ਸੀ ਜੋ ਤੇ ਪੁਰਾ ਵਿਤੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਕਰਾ ਵਾਲੇ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨੇ ਦੇ ਵਿਚੋਂ) ਕੁਪੈ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਆਏ ਤੇ ਕੋਢੇ ਚੰਾ ਕੁਝ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਮਸਤਾਨੇ ਰੇ ਵੇਰਾਗੀ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਬਹਿਣ, "ਜੇਸੀ ਕੁਝ ਤੈਸੀ ਕਾ ਪੂਰਕੁ ਸਕਲ ਘਣਾ ਕਾ ਸੁਆਮੀ॥" ਇਹ ਉਕਰਾਹੀ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਕਰਾਹੀ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡੇ, ਆ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਮਤ ਕੁਲੇ ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਚਿਤਵਦਾ ਸੀ ਮਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਕੁਲ ਜਾਣੇ। ਇਸ ਇਕ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੋ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਬਿਤਵਨਾ ਪੁਰੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਚਿਤ ਵਿਚ ਚਿਤਾਰਦਾ ਸਹਾਰਨ ਚੰਨਿਆਂ ਦੇ ਦਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘਾਂ ਵਜੀਰਾਬਾਦ ਦੇ ਟੇਸਨ ਤੇ ਬੰਨਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕੁਸੰਗੀ ਸਾਕਾ ਖੱਬੇ ਦਿਆਂ ਉਸ ਤੇ ਰਮਾਨਤਾ ਦਾ ਦਾਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਚਿਤਵਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਏ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਕਿਸੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਤੇ ਸੁਧ ਵੇਸਲਾ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਖੋਰਿਆ ਬਿਲਿਆ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਬਿੰਨਾ ਬਿੰਨ ਕੁਲਦਾ

“ਇਹਨਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਭੰਗ ਤੇ ਪੁਰਾਣ ਹੁਣ ਮਿਲੀ ਚਿਤਾਰਨ ਸੰਤੀਓ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀਰਿਆਨੇ ਵਾਲੇ ਕਸਬੇ ਹਨ, ਭੀ ਚਿਤਾਰਨ ਸਨ ਹਨ।

ਇਹ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਚੰਦਨ ਨਗਰ ਨੇੜੇ ਕਈ ਅਭਾਸਤ ਕਸਬਾ ਹੈ।

ਪਵੇ, ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਜੀਰਾਬਾਦ ਸਭਕ ਤੇ ਕਾਰ ਖਲ੍ਹਾਰ, ਲਾਣ ਸਿੰਘ ਭਰਾਦੇਵਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਹਾਰਨ ਬੁਲਾ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਟੇਸਨ ਤੋਂ ਹਾਰਨ ਸੁਣ, ਵੇਖ, ਭਜ ਚਰਨੀਂ ਆ ਲਗਾ ਕੇ ਆਉਣ ਦੀ ਵਿਰਥਾ ਸੁਣਾਈ ਤੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਭਜਨ ਕਰ ਕੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਮੰਗ ਕਰਤੇ ਪਾਸ, ਜੇ ਤੇਰਾ ਕਸੂਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਖਲਾਸੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਕਥਹਿਰੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹਾਕਮ ਮਿਸਲ ਦੇਖ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਮਾਲਾ ਵੇਰਨ ਵਾਲਾ ਕੁਝਾ, ਤੁਸੀਂ ਜਟ ਲੋਕ, ਜਾਓ ਘਰ ਬੈਠੋ, ਇਹ ਕਿਤੇ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਕਿਤੇ ਦੇ, ਕਿਵੇਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਔਵੇਂ ਸਾਧ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਨਾ ਕਰੋ। ਕਹਿ ਬਾਝਤ ਲਮ੍ਹਾ ਕੀਤੇ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਅਕਾਲੀ ਪਿੰਡਾ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਤੋਕ ਤੇ ਹੁਣ ਨਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਨਾਲ ਕਾਲੀਆਂ ਪੇਂਗ ਕਰ, ਪਰ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਏ, ਚੀਫ ਖਾਲਸੀਏ, ਪਦੇਤੀ, ਅਜੇ ਵੀ ਕੁਝਿਆਂ ਨਾਲ ਕੇਂਤਦੇ ਸੀ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਵੀ ਠੇਪੇਟਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮੁਲ ਸਿੰਘ ਭਰਮਲੇ ਜ਼ਿਲੇ ਜ਼ੇਖੁਪੁਰੇ ਦਾ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸਾਦੀ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਪਾਵਰੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤਦ ਐਸਿਆਂ ਆਪਣੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਨਾਮ ਵੀ ਦਸਦੇ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਰਮਲੇ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀਆ ਨੂੰ ਕਹਿ ਮੰਗਾ ਰਖਿਆ। ਤੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਵੀ ਬਲਾਏ। ਮੁਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਲਗੇ ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਸਭਦੇ "ਸਦ ਪੀੜੀਂ ਕੁਰੂ ਬਲਦੀ" ਹੋਣੇ ਦਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਫੌਲ ਇਸ ਦਾ ਉਤਰ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਵੇ। ਮੁਲ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, "ਆਰਿਆ ਵਈ ਅਕਾਲ ਕੀ" ਦਸਮ ਜੀ ਲਿਖ ਕੇ "ਸਭ ਸਿਖਨ ਕੇ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕੁਰੂ ਮਾਨਿਓ ਕੁੰਭ" ਵਾਕ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ ਇਹ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਦਸਮ ਕੁੰਭ ਵਿਚ ਇਹ ਬਦੇ ਹੈ? ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਸਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਤਦੋਂ ਕੁਝਿਆਂ ਦੇ ਘਿਲਘ ਸਉ ਸਿੰਘ-ਸਭੀ ਤੇ ਚੀਫ ਖਾਲਸੀਏ ਤਿਵੇਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਭਰਾ ਮਾਰ ਹੋ ਤੇ ਸਰਕਾਰ-ਪ੍ਰਸਤ ਹੋ। ਕੁੰ ਹੁਣ ਫੈਲਦਾਰੀ ਦੀ ਹਿਰਸ ਵਿਚ ਨਿਰਸ ਕੰਮ ਭਰਾਵਾਂ ਤੇ ਚੁਕਲੀਆਂ ਦਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਮੁਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖਾਨੇ ਲਗੀ ਤੇ ਚੁਪ ਕਰ ਗਿਆ। ਕੁਝਿਆਂ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਕੂਠਾ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਚੁਪ ਕੀਤਾ ਉਠ ਕੇ ਘਰ ਟੁਰ ਗਿਆ। ਵੇਲੇ ਚਿਰ ਚਾਣ ਫੈਲਦਾਰੀ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਨੰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਕਿਹਾ, ਸੰਤਾਂ ਚੋਗਾ ਕੀਤਾ, ਵੇਲੇ ਨਾਲ ਦਸਿਆ ਇਸ ਕੇ ਵਿਸਾਕੇ ਤੇ ਨਾ। ਇਸ ਮੁਲ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਖਾਲਸਾ ਚੰਦਨ ਚਿਰਭ', 'ਉਪਕਾਰ ਖਾਲਸਾ' ਤੇ 'ਤਿਥ ਮੁਲ ਕੁੰਭ' ਲਿਖੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਇਸ ਦੀ ਬੁਦੇਪ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਪ੍ਰਸਤਕ ਤੇ ਚੋਗੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਧੀਰੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਥਾ ਵੇਖ ਨਾਮਧਾਰੀ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਜਥੇ ਵੇਰਨ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਟੋਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੇਕ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਕਵੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਯੇ ਵਾਲੇ ਪਦੇਤ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਵਲ ਸਮੇਤ ਜਥੇ ਕਦੇ ਸੀ ਤੇ ਬਾਬੂ ਰੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁਸੇਤੀਆ ਵੀ ਉਥੇ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਦੋਵਾਨ ਲਾਇਆ। ਕੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਜਾਰੀਆ ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਚਾਲ ਵਜੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੁਰੂ ਕੇ ਬਾਕ, ਪੰਜੇ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਜੀਤ ਦੇ ਮਰਚੇ ਦਾ ਆਦਾ ਤੇ ਸਿੰਘੀ ਸਪਿਰਟ ਤੇ ਕਾਰ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ-ਸਿੱਖ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਭੀ ਗਏ ਸੀ ਤੇ ਸਹੀ ਸਿੱਖ ਨੇਕੇ ਹੋ ਦੇਸ-ਸੇਵਾ ਦੇ ਕੰਮ ਵਲ ਲਗ ਭੀ ਪਏ ਸੀ। ਤੇਜਾ-ਸਿੱਖ ਜੀ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੇ ਰਣਧੀਰ ਸਿੱਖ ਜੀ ਨਾਰੇਗਵਾਲ ਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੱਖ ਕੈਰੇ, ਸਰਦੂਲ ਸਿੱਖ ਫਕੀਰਸਰ ਆਦਿ ਜਿਹੇ ਸਿੱਖ-ਸਭੀਆਂ 'ਚੋਂ ਤੇਜਾ ਸਿੱਖ ਘੋੜੀਆਂ ਇਹ ਭੀ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਹੋ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਵਿਥ ਵਧਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਰਾਜ ਮਾਲਾ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਭਾਪੇ ਤੇ ਹੋਰ ਅਫਸਰਾਂ ਤੇ ਲਿਖਿਆ, ਭੰਟਾ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਥਾਣੀ ਵਾਧੂ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੇ ਰੋਸ ਸੀ। ਤੇ ਖਤਰਾ ਸੀ ਸਾਡੇ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਖੇਦੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਚੁਕਤੀਆਂ ਲਾਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਡਾਵੇਰ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਉ ਦੇਣ ਦਾ ਫ਼ੁਨ ਲਗਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਮੁਲ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਫੈਲਦਾਰੀ ਲਈ ਜਾਣ, ਨੌਕਾ ਹੋਣ ਤੇ ਫ਼ੁਕ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੱਖ ਘਰਸਾਧੀ ਨੂੰ ਜ਼ਬੀਹ ਲਈ ਯਾਦ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇਕਾ ਹੋਇਆ ਜਾਣ ਫ਼ਕੀਰਾ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਤੇਜਾ ਸਿੱਖ ਤੇ ਭੀ ਅੱਖ ਸੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਫੇਰਦਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਤੇਜਾ-ਸਿੱਖ ਤੇ ਸਭੀਆਂ

(ਸੋਤ ਫਤੇ ਸਿੱਖ ਜੀ ਸਬਦ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਰਖੀ ਹੋਈ ਸੀ। "ਬੇਦੁ ਕੁਤੇਬ ਕਹਹੁ ਮਤ ਭੁਣੇ" ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਤੇਜਾ ਸਿੱਖ ਚਿਠੀ ਦੇ, ਕੁਤੁਬ ਲਿਆ ਤੇ ਭੱਲਿਆ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਖ ਹੋ ਬੋਧਾ ਤੇ ਕੁਤੇਬਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਥਾਣੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਕੁੱਝ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਅਮਲ ਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਮੁਕਲਰਾਜ ਤੇ ਬਾਦ ਬਾਣਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਐਸੀਆ ਹਿਦੁਆ ਭੰਟਾ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਥਾਣੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖੀ ਧਰਮ ਦੇ ਕਵਾਣ ਲਈ।)

(ਸੋਤ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਸਿੱਖਾਂ ਮੁਲ ਸਿੱਖ ਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਭਰਾਵਾਂ ਤੇ ਚੁਕਤੀਆਂ ਲਾਣ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਤੇਰਾ ਭੀ ਬੋਤ ਦਿਨਾ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੂੰ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਸਿੱਖ-ਸਭੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੁਟ ਨੂੰ ਸੁਟ ਟੁਕ ਲੈਂਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਗੋਰਿਆਂ ਤੇ। ਵਾਈ ਮਨੀ ਸਿੱਖ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਖ, ਭਲ ਦੇ ਆਸ ਨਾਲ ਥਾਣੀ ਦਾ ਅੱਗ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ। ਤੂੰ ਪੈਸੇ ਲੈ ਉਹਾ ਕਵਾਣ ਕੇ ਲਗਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਵਖ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀ ਕੁਰਤਲੇ ਹੀ ਬੋਤ ਦਿਨਾ ਨੂੰ, ਇਹ ਸੁਣ ਤੇਜਾ ਸਿੱਖ ਦੀ ਅਦੋਰ ਵਲ ਚਾਣੀ ਪਈ ਤੇ ਰੂਪ ਕਰ ਗਿਆ। ਨਾਅਧਾਰੀ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਪਸੰਤੁਆ ਭਿਟਤੁ ਤੋਤੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਹਾਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੇਜਾ ਸਿੱਖ ਰੂਪ ਕਰ ਪਸੰਤ ਆ ਅਦੋਰ ਵਤ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਕਵੇ, ਮੇਂ ਹੁਣ ਜਾਂ ਫਿਰਕਤ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕ੍ਰਿਪਸਤੀ, ਇਵੇਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਉਹ ਕੁਝੋ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀਂ ਸਕੂਲ 'ਚ ਪੜ੍ਹਾ ਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਪੈ ਕਈ ਕਹੁ ਘਰ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਭੀ ਸਰਤ ਨੂੰ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਸੁ ਜਾਂ ਤੂੰ ਮਰੇ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਕਰਾ ਲੈ ਜਾ ਦੇਵੇ ਅਗੇ ਮੇਰ ਸਭ ਨਾ ਲਗੀ। ਉਹ ਭੋਲੀ ਕੁਰਮ 'ਚ ਪੈ ਮੰਨ ਗਈ ਤੇ ਅਨੰਦ ਕਰਾ ਲਿਆ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਤਖਤਾ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਲਿਖਵਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਸਮੇਤ ਉਸ ਨਿਰਜਨ ਬੋਰ ਦੇ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿਤਾ।)

ਮੇਂ ਇਹ ਦੋ ਵਾਰਤਾ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਾਪੇ ਨਾਅਧਾਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਕੈਸੇ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਦੁਰ-ਦਰਸੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਭੀ ਉਹੋ ਭੱਲ ਬੱਲਦੇ ਸੀ ਜੋ ਅੱਗੇ ਹੋਣੀ ਪੈਂਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਕਰਾਮਾਤ ਨਾ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਸੂਝ ਤੇ ਖੋਜ ਦਾ ਨਚੋਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਵਿਰਧੀ ਦੇ ਵਤੀਰੇ ਤੋਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਜਾ ਮਿਲਣਾ ਸੀ, ਪਹਿਲੀਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਕਹਿ ਦੇਂਦੇ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕੁਰਵਾਬ ਦੇ—“ਠਾਨਕ ਦਾਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਜੋ ਬੋਲੈ ਈਹਾ ਉਹਾ ਸਚੁ ਹੋਵੈ ॥”

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਮਰੁਢਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇਖ-ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ, ਦੇਸ਼ ਹਿਤ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਮਰਜ਼ਾਦਾ ਤੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਜੋ ਸਮੇਂ ਦਾ ਕਰਤਾ ਚੱਕਰ ਕਸਰ ਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਟਰੀਆਂ ਮਰਜ਼ਾਦਾ ਮਧਮ ਪਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਉਦਮ ਬਰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ, ਹੁਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਮਿਲਕੇ।

ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਦਾ ਦੇ ਨੈਮ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਰੋ ਦੌਰੇ ਵਿਚ ਗਏ ਹਰ ਜਿਲੇ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ। ਕੋਈ ਕੁਰੀਤੀ ਬਰਕੂਤ ਮੰਗਣਾ, ਦਾਜ ਵਖਾਲਾ, ਲੋਕ ਨਾਸ ਰਿਵਾਜ ਨਾ ਕਰੇ। ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਆਤਮਾ ਉਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਲ ਬੁਧ ਦਿਤੇ ਸਨ ਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਉਚਾ ਸੁਚਾ ਕਰ ਮਰਜ਼ਾਦਾ ਦਿਤੀਆਂ ਸੀ, ਉਹ ਸਭ ਉਜਾਗਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੁਣਾ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼, ਬਾਰਤ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਬੁਕਮੁਖ ਗਏ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਤੇ ਚੰਗੇ ਯਾਦ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਨਾ ਉਸ ਮਰਜ਼ਾਦਾ ਨੂੰ ਮੰਨੇ, ਉਹ ਉਸ ਰਾਮ ਦਾ ਭੀ ਚੋਰ ਤੇ ਮੋਰਾ ਭੀ ਚੋਰ। ਪਰ ਇਹ ਟੋਰੀ ਮਰਜ਼ਾਦਾ ਹੁਣ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤਾਂ ਟੁਰ ਸਫਲੀ, ਜੋ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ, ਮੇਰੇ ਕਹੇ ਤੇ ਬੁਧ ਕੂਏ ਅਮਲ ਕਰਕੇ, ਵਖਾਣੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੋਹਵੇਂ ਸਤਿਬਚਨ ਸਭ ਸੇਕਤ ਇਕ ਦੋ ਮੋਲਿਆਂ ਤੇ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਿਸੇਤ ਫਿਸੇਤ ਹੁਸੀ ਨਾ ਕਰੇ। ਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਗੇ ਲਏ ਉਦਮ, ਜਾਚ ਦੇਈ ਜਾਵਾਗਾ।"

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਮੰਗਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਭਾਇਤਾ ਆਮ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸੀ ਤੇ ਸਿਖ ਸਾਬ ਕਰ ਕੇਮ ਲੈ, ਦੇਸ਼ ਲੈ ਅਤੇਮ ਚੰਦੇ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਮੰਗਣੇ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਮਾਤਾ ਵਤਹ ਕੋਰ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਚ ਖਲਾਰ ਕੀਤਾ ਮੰਗਣੇ ਦਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ (ਕੋਹੀ) ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਤਾਂ ਦੇ ਕੋਹ ਮਲ ਤੇ ਗਿਆ ਜਵੇਦ ਸਿੰਘ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਖਲਾਰ ਭੇਜ ਲਾਇਆ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਮੰਨਿਆ ਅਸਾ ਕੁਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੇਨੂੰ ਸਿਖ ਕਿਹਾ ਸੀ ਬਰਾਦਰੀ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਵਿਵਸ਼ ਕਰਨਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸਿਖ ਮਨ ਮਰਚੀ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਗਤ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਰੋਕਣਾ ਅਸਾ ਤੇ ਉਹਾ ਮੰਗਣਾ ਹੀ ਰੋਕਣਾ ਹੈ। ਬੇਤਾ ਚਿਰ ਅਨੰਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਿਖ ਸਿਖ ਨਾਲ ਬੁਦਨ ਸੰਗਤ ਸੋਹੇ ਪੰਕਾ ਕਰੇ। ਜਿਹਤਾ ਉਸ ਵਾਗ ਤੇ ਨਾ ਰਹੇ ਉਹ ਸਾਕ ਤੇ ਨਾ ਰਹੇ। ਲੈਣ ਦੇਣ ਦੇ ਉਜਾਝੇ ਦਾ ਤੇ ਨਾ ਕਾਨ ਉਹਾ ਲਏ। ਇਹ ਸੁਣ ਤੇ ਕੋਖ ਸਭ ਸਾਧਾ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸੋਤੀ ਆ ਗਈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਬਨਾਈ ਚਾਹੀਦੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਲਾਗਾ ਤੇ ਰਿਵਾਜਾਂ ਨੇ ਜੋ ਉਜਾਝੇ ਧਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਵਿਆਹ ਦੇ ਸੇਬਧ ਵਿਚ ਇਹ ਸਭ ਬੰਦ ਕਰਨੇ ਹਨ।

ਦੈਕ ਸਮੇਂ ਇਕ ਸਿਖ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਫਹਿਮਣੇ ਦੇਈਆਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮਰੇ

"ਕਹਿਣਾ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਪੁਰਾਖ ਮਾਪੇ ਨੇ ਅਦੇ ਕੀਤੀ ਸਾਧਿਕ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੰਗੇਭਾਗੀ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਕਰਾ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿਤੀ। ਚੰਗੇਭਾਗੀ ਲੋਕਸ਼ੁ ਸਾਧਾ ਬਲ ਗਿਆ ਉਹਨਾ ਸਿਹਾ, ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਰਿਵਾਜ ਤੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ। ਸੋਚ ਜੀ ਸਿਹਾ, ਮੇਨੂੰ ਕੀ ਤਰੀਕੇ ਹੀ ਕਰਾ ਕਰਾ ਕਰਾ ਸੋਚ ਕੋਈ ਵਿਚ ਕਰਾ ਕਰਾ ਕਰਾ ਕੀਤਾ। ਅਕਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਾਹਵੇਂ ਸਦਾ ਪੂਰੀ ਕੁਲਾਭਾਗਦਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸਾਡਾ ਭੋਲ ਸਮਝੇ ਸੀ। ਤੇ ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ੇ ਹੋਕੇ ਰਿਹਾ ਇਹ ਪੁਰਾਣ ਕਰਨ ਲਾਏ ਕਰਾ ਰਿਵਾਜ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਾਰਦੇ ਹਨ ਦਬਣਾ ਚਾਹੀਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਜਦ ਭਜਨ ਜਨਮ ਤੋਂ ਦੇਈਦੇ
ਤਦ ਸਸਕਾਰ ਭੀ ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਸਿਖਾਂ ਜੋਗ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਕਈ ਛੱਟਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਤ ਦੀਆਂ
ਐਸੀਆਂ ਦੱਬਣ ਤੇ ਮੁਨਾਫੀ ਕਰਨ ਈਆਂ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਇਕ ਸਮੇਂ ਸਾਹਨੇ ਦੇ ਟੋਸਨ ਤੋਂ ਘੱਤੇ ਇਮਲੇ ਨੂੰ ਫੇਜਣ ਲਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਡਰਾਈਫਰ
ਪਿਛੋਂ ਧੌਕ ਇਕ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਚਾੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੂਰ ਖੜੇ ਦੇਖਦੇ ਸੀ। ਘੋੜੇ ਦੇਵੇ ਲੱਤਾਂ
ਚੁਕ ਉਸ ਦੀ ਹਿੱਕ ਵਿਚ ਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਉਹ ਖੜਾ ਹੀ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਗਿਆ ਇਕ ਸਿਖ ਦੇ ਮੰਦੇ ਨੂੰ ਹੱਥ
ਪਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਜ ਕੇ ਜੱਫੀ 'ਚ ਲੈ ਘੁਟ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆਂਦਾ ਤੇ ਬਿਹਾ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਕਰਾਮਾਤ
ਨਹੀਂ ਸਿਆਣਪ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਲੇ ਪੇਟ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਘੁਟਿਆ ਕਰਮ ਖੁਨ ਹੋ ਹੋਸ
ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਾਲੇ ੨੭ ਭਾਦਰੋਂ ੧੬੮੨ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਭਜਨ ਕਰਦੇ
ਸਹਿਜੇ ਕੁਸਰਾਵਾਲੇ ਦੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਪਹਾੜ ਵਲ ਦੀ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਏ। ਸਵੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸਹਿਰ ਦੀ
ਸੰਗਤ ਤੇ ਚੁਬੱਚੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਨਗਰ ਆਏ। ਕੁਰਦਿਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹ
ਵਾਲਾ ਦੇ ਹਾਰ ਪਹਿਨਾ ਤੇ ਉਪਰੋਂ ਭੀ ਵਲ ਬਰਸਾ ਦਿਲਨਾਨ ਕਰਾ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਘਿਉ ਤੇ ਹਵਨ
ਸਮਗਰੀ ਬਹੁਤ ਉਪਰ ਪਾ। ਕੇ ਸਤਾਰ੍ਹਵੇਂ ਰਕ ਕਈ ਪਾਠ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਨਮਿਤ ਸੰਗਤ ਨੇ ਕਰ ਲਏ
ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਭੱਠੇ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰ੍ਹੀ ਜੱਥੇ, ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਆਲਿਮ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਚੌਰਵਰਤੀ ਜੀ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਦਲਸੇਨ ਦਿਤਾ, ਮੈਂ ਭੀ
ਸਮੇਤ ਪੁਰਾਣੇ ਹਿੰਦੂ ਚੱਕੋ ਇਸੇ ਮੇਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਤੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸੰਗਤ
ਵੁਆਲੇ ਦੇ ਨਗਰਾਂ ਤੋਂ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ।

੧੬੮੨ ਥਿੜਮੀ

ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ, ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਲਗਮਲੇ ਦਾ ਤੇ ਕਰਤਾਰ
ਸਿੰਘ 'ਭਾਤਾ' ਹਿੰਦੂ ਚੱਕ ਦਾ ਸੀ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹੇ
ਜਾਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਸੰਤ ਜੀ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਮਿਲ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, ਦੁਸਾਂ ਅੱਗੇ ਹੀ
ਅਰਜ ਕਰ ਹੋਣਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਤੇ ਵਿਚ ਹੋ ਕਰੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਖਸਮ ਦੀ ਰਫ਼ਾ ਜਿਵੇਂ ਹੈ
ਠੀਕ ਹੈ। ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੁਪ ਸੋਝੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਭੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਚੋਂ ਦਿਨ ਅਗਦੀਂ ਦਸਿਆ ਸੀ
ਹੁਣ ਸੰਤਾਂ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਜੋ ਬਚਨ ਪੁਛਣਾ ਹੋਵੇ ਪੁਛ ਲਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਆਸ਼ਕ, ਇਕ ਅਜ ਦੇ ਚਮਾਨੇ 'ਚ ਸਭ ਚੈਰੰਨ ਮਾਇਆ ਤੋਂ
ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਵੇਰਾਗੀ ਤਿਆਗੀ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਸੁਚਾ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ
ਮੇਰੀ ਜਿਹਦੇ ਤੇ ਨਿਹਚਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਾਧਨਾ ਵਾਲਾ ਤੇ
ਉਥੇ ਸੁਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਛੱਡ ਕਈ ਵਾਰ ਕਿਹਾ
ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਬੂਹਾ ਕਦੇ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਮੰਦ ਕਰਮ ਤੇ
ਜੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋ ਗਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ

ਸੁਣਾਇਆ। ਦੋਕ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਦੁਬਾਲਾ ਕੀਮਤੀ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੱਥੀ ਉਪਰ ਲਈ ਦਿਤਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸਵਰੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਦੁਹਾਨੂੰ ਸੋਭਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉੱਚੀ ਥਾਰ ਕਰ "ਹਾਇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾ ਵਿਸਰੇ" ਕਹਿ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਕਦੇ ਸੀ ਸੰਤ ਜੀ। ਦੋਕ ਸਮੇਂ ਕਿਸ ਮੇਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਸੰਤ ਜੀ ਨਹੁੰਦੇ ਨਹੀਂ ਸਵਰੇ। ਮੈਂ ਰਾਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਉਠ ਕੱਖਿਆ, ਸੰਤ ਜੀ ਜਾਗਦੇ ਤੇ ਫਿਰਦੇ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਉਸ ਸਿਖ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਰਾਤ ਜਾਗ ਬੈਠਾਈ ਕਰੋ, ਜੇ ਭਜਨ ਨਾ ਵਿਸਾਰੋ। ਉਹ "ਸਾਧ ਭਲ ਅਣ-ਨਾਤਿਆ" "ਸੁਚੇ ਸੰਦੀ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨ ਮੰਨਿ ਕਸਿਆ ਸੰਦਿ ਮ" ਦੀ ਘਿਵਸਰਾ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਸਦਾ ਸੁਚੇ ਤੇ ਇਬਨਾਨ ਕੀਤੇ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਤ ਜੀ ਸਾਹਬੋਂ ਦੀਵਾਨ ਲਾਟ ਵਾਲੇ ਕੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘਿਉ ਵਾਲੇ ਨੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਖੜੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾਏ। ਦੋਕ ਸਮੇਂ ਕਵੀਆਂ ਵਿਆਹਾ ਵਿਚ ਚੋਲ, ਮਠਿਆਈ ਤੇ ਹਰ ਮਨ ਮਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਣ ਕਰਕੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੋਲ ਲਾਏ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਛਡਣਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਦੇ ਤੋਂ ਵਤ ਕਿਲੇ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਾਲੀ ਸਲਬ ਤੇ ਸੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਬਿਹਾ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਬੁਹਾ ਨਹੀਂ ਬੰਦ ਕਰਨਾ। ਦੋਕ ਸਮੇਂ ਸੇਠ ਤੋਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਸੰਤ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਗਏ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਉਠ ਮਿਲ ਆਪਣੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬਠਾ ਲਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਮਨ ਵਿਚ ਕਸਾ ਆਪ ਦਾ ਅਦਬ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਤ ਜੀ ਪਲ ਕੁ ਪਾਸ ਬੈਠ ਸਾਹਬੋਂ ਖੜੇ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲੋਹ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹੋ ਤੇ ਸਿਖੀ ਦੀ ਸਿਫਾਲ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਤੇ ਅਜੇ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਮੇਰੇ ਤੇ ਮਿਹਰ ਹੋਏ ਆਪ ਦੀ, ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਸਕਾਂ। ਇਤਿਆਦ ਸਤਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਬਚਨ ਹੋਰ ਵੀ ਹੋਏ ਤੇ ਭੋਲ ਪਾਏ, ਸੰਦ ਪੜ੍ਹ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰਦਾ। ਸੰਤ ਗੋਸਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਵਿੱਡੇ ਵਾਲਿਆ ਦੇ ਨਮਿਰ ਮੰਦਰ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰਖੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ। ਜੇ ਮੰਦਰ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਬਣਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਦਾ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲਗਦੀ ਤੇ ਗੁੱਬ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਭੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਏ। ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬੁਝਾਣੇ ਦੇ ਪਾਸ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਵਡੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨੇ ਪਾਇਆ ੧।) ਤੇ ਗੁੜ ਪ੍ਰਸਾਦ ਭੋਟਾ ਧਰਾਇ। ਹੋਰ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਰਲਾਏ ਪੰਜ ਹੋਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਬੇਲੇ ਵਿਚ ਬਿੰਦਿਆਲਾ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਬਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰ ਅਰੰਭਿਆ। ਤੇ ਰੰਬ ਵਾਲਕਾ ਲਈ ਫਲ ਜਾਂ ਬਦਾਮ ਮੰਗੇ ਆਪ ਦਰਸਨ ਦੇ ਵਡੇ ਹੱਥੀ। ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਸਟਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਦਾ ਉਸਤਾਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਨੇਕ-ਨੀਅਤ ਤੇ ਹਿਸਾਬਦਾਨ ਤੇ ਚੰਡਾ ਘੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਲੱਗਾ ਤੇ ਲੁੱਜਾ ਸੀ, ਮਸਾਂ ਹੀ ਫੁਰਦਾ ਸੀ। ਹੋਰ ਹਾਲ ਇਸ ਦਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਵੇਗਾ।

ਫੋਰ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਮੰਗ ਕਰਕੇ ਕਈ ਚਿਲਿਆ ਚੋਂ ਬਚੇ ਮੰਗਾਏ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੋਣ ਤੇ ਸੰਤ ਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿੰਡ ਲਾਇਆ ਵਾਲੀ ਦੇ ਜੇ (ਧਨਕੁੰਟ ਤੇ ਮਾਨਸਾ ਮੰਡੀ ਕੋਲ ਦੇ), ਗੁੜਮੁਖੀ ਅੱਖਰ ਪੜ੍ਹਾਨ ਤੇ ਬਚਿਆ ਨੂੰ, ਤਬੇਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਭੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਲਾਏ।

ਹੋਰ ਕਿਣਤੀ ਵਧੀ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਪਿਪਲਾਂ ਤਲੇ ਲਾਸ਼ਰ ਨੇੜੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੇ ਹੋਰ ਵਧਣ ਤੇ ਰਮਸਰਾਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਕਾ ਸਕੂਲ ਪਾਏ ਹੋਰ ਅਧਿਆਪਕ ਮੰਗਾਏ। ਪੰਡਿਤ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ ਪੰਜੇਟਿਆਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੀ ਪੜ੍ਹਾਨ ਲਈ। ਲਘੂ, ਕੋਮ ਦੀ, ਸਿਧਾਤ ਪੰਜ ਤੋਂ ਆਇਆ। ਬਾਲਕ ਰਾਮ ਕੁਸ਼ਰਾਵਾਲੇ ਤੋਂ ਲਿਆਂਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਾਨ ਲਈ। ਪੰਡਿਤ ਲਛਮੀ ਨਰਾਇਣ ਹਿੰਦੀ ਸੋਭ (ਮਸਤ ਫਤ੍ਹ) ਕੁਆਲੀਅਰ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਮੰਗਾਇਆ। ਰਾਭ ਵਿਦਿਆ ਲਈ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੰਦਿਓਂ ਜਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ ਲੈ ਆਏ। ਰਹਿਮਤ ਖਾਂ ਤੇ ਵੇਰ ਉੱਧੋਂ ਖਾ ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਕਲੋਤ ਕਵਾਲ ਭੀ ਮੰਗਾਏ ਰਖਿਆ ਰਾਮਪੁਰੋਂ, ਜੋ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ। ਜੰਗੀ ਸਿਖਾਣ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਤਾਥਾ ਤੇ ਨਸੀਰ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਲਿਆਏ ਤੇ ਰਖੇ। ਮਾਸਟਰ ਸੁਹਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਮਸ਼ੇਰ ਚੰ, ਲਾਹੌਰ ਨੰਕਰੀ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਮਸਤ ਬਟਾ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਵੂਲ ਬੂਟੇ ਸਿਖਾਣ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ। ਵੇਰ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧਾਵਾਲੀਆ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਲਈ ਤੇ ਮਸਰਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਮ ਪੁਰੀਏ ਕੁਰਮੁਖੀ ਲਈ ਤੇ ਸ੍ਰ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਖੇਡਾਂ ਕਰਾਣ ਸਖਾਣ ਲਈ। ਤੇ ਨੰਬਾ ਸਿੰਘ* ਜਾਬਰ ਕਵੀ ਕੁਸ਼ਰਾਵਾਲੀਉਂ ਕੁਤਬਾ ਸਖਾਣ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ। ਵੇਰ ਘੋੜਿਆ ਵਿਖੇ ਕੱਚ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਵਤਾਹ ਜਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦਾ ਭੀ ਕੁਤਬਾ ਆਇ ਕਸਰਤ ਸਖਾਨ ਤੇ ਲਾਇਆ। ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ (ਖਡੇ ਕਰਾਲੇ ਦਾ) ਕੁਸਤੀ ਸਖਾਣ ਲਈ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਭਾਈ ਵਲੋਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਪਿਲ ਵਿਚ ਜਾਏ ਘੋਲ ਲਈ। ਲਲਕੇ ੬੦—੬੫ ਹੋਏ ਤੇ ਮੁਟਿਆਰ ਹੋਏ ਤਾਂ ਪੰਕੇ ਸਕੂਲ ਨਾਲ ਵਰਕਸਾਪ ਭੀ ਪਾਈ, ਤੇ ਕੋਮ ਸਖਾਣ ਲਈ ਦਸਤਗਰੀ ਆਇ ਦਾ ਸਖਾਣਾ ਅਰੰਭਿਆ। ਬਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰਜਾ ਦੇ ਲੰਹੇ ਦਾ ਕੋਮ ਬਾਟੇ, ਕੁਤਬੇ, ਘਡਾਵਾਂ, ਪੜ੍ਹੀਏ ਆਦਿ ਦਾ ਕਰਨਾ ਦਸਦੇ। ਲੰਕਤ ਦਾ ਕੋਮ ਮਾਸਟਰ ਸੁਹਾਵਾ ਸਿੰਘ ਕੁਰਰ ਸਿੰਘ ਚਾਪਪੁਰ। ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਰੋਸ਼ੀਤਾ ਸਿੰਘ ਬੋਲਾ ਖਾਰੇ ਦਾ ਦਸਦੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ। ਸਭ ਲਲਕੇ ਸਕੋਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਿਸਨਾਨ ਕਰਦੇ, ਭਜਨ ਕਰਦੇ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲਾਏ, ਸਾਸ ਸਭ ਵਜਾਏ ਤੇ ਸਿਖਦੇ ਭੀ। ਦੋਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਭ ਭੀ ਕੋਠੀ ਕੁਝ ਸਿਖਦੇ ਹਾਲ ਜੇਤੀ ਆਇ। ਸਭ ਨੂੰ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੀ ਬਸਤੂ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਆਇ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚ ਲੋਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਭੀ ਜਾਚ ਸਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਕਈ ਮਾਪੇ ਭੀ ਮਾਇਆ, ਬਸਤੂ, ਘਿਉ ਘਲਦੇ ਸੀ। ਕੁਰਰੀ ਘਾਲ ਸੀ, ਕਲਜਗੀ ਸੀਵ ਕਈ ਸੁਧਰੇ, ਕਈ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਮੁੰਡੇ ਤੰਗ ਆ ਨੌਸ ਨਿਕਲ ਕਦੇ। ੧੦—੧੨ ਸਾਲ ਇਹ ਵਿਦਿਆਲਾ ਚਲਿਆ। ਕੁਝ ਰਾਤ ਸਿਖ ਚੰਗਾਸ, ਹਰੂਰ ਸਿੰਘ, ਰਜੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੁਭ ਸਰ। ਕੁਰਬਰਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰ ਆਦ ਬਾਬਿਆ ਨਾਲ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਲਿਖਾਈ ਭੀ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਕਰਾਈ ਜੋ ਖਰੜਾ ਸੋਤੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਹਵਾਲ ਦੇ ਬਾਬੇ ਨੇ ਨਰਮ ਜਿਹੇ ਰਾਕਤ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦੀ। ਸ੍ਰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਵਾਲ ਰਾਏ ਪੁਰ ਵਾਲੇ ਭੀ ਉਚੇਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਸਹਿਜ, ਸਰਲ ਤੇ ਮਿੱਠਾ ਸੁਭਾ ਬਨਾਣ ਲਈ ਰਖੇ। ਇਹ ਹਾਲ ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਚ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸਿਰਫ ਇਨ ਘਿਨ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ਤੇ ਭਰਸ ਹੀ ਹਨ। ਬਾਕੀ

*ਇਹ ਨੰਬਾ ਸਿੰਘ 'ਜਾਬਰ' ਹੁਣ ਲੋਕਨ ਨਗਰ ਨੇੜੇ ਮੇਰੂਖੇਲੇ ਭੀਟੀ ਹੈ ਤੇ ਕਾਫ਼ੀਆ ਦਾ ਕਲਕੇ ਦਾ ਉਸਤਾਦ ਹੋਣ ਕਰ ਨਾਮ ਹੀ ਉਸਤਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਭੀ ਕੁਝ ਹਾਲ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਆਏਭਾ।

ਸਮਾਥਾਰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਵੇਗਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚ ਖੁਹੀ ਵਖਰੀ ਲਾਈ। ਜੋ ਸਕੂਲ ਵਾਲੀ ਖੁਹੀ ਕਰਕੇ ਬੋਲਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪਿਪਲਾ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਕੋਲ ਦੀ ਖੁਹੀ ਬੀਬੀ ਨੰਦਾ ਵਾਲੀ ਬੋਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਬੀਬੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਲਾਟ ਲਈ ਲਵਾਈ ਸੀ ਤੇ ਸਦਾ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਦੇ ਸੰਦ ਦੀਵਾਨ ਲਵਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ੧੯੭੦ ਸੰਮਤ ਵਿਚ ਨਿਮਾਣੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਪੁਲਸੀ ਹਾਕਮ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੇਲੇ, ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ, ਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਮੇਲਾ ਵਿਚ ਭੰਡੀ ਕਰਦੇ ਤੇ ਲੰਗਰ ਦਿਹ ਛਕਾਂਦੇ ਹਨ। ਖਬਰਦਾਰ ਏਦੂੰ ਅਗੇ ਆਸਾ ਕਰੇ। ਤਦ ਤੋਂ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਮੁਕਾਬਲਾ ਵਿਥਨ ਹਟਿਆ ਸੀ।

ਮੜੀਆ ਵਾਲੀ ਖੁਹੀ ਬਾਬੇ ਸੂਰਜਨ ਸਿੰਘ ਭੇਮੇ ਵਡਾਲੇ ਦੇ ਲਵਾਈ ਸੀ ਤੇ ਰੁੱਖ ਲਾਏ ਸੀ ਬਾਦ ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤਾਨੇ ਭਾਗੇਵਾਲ ਤੇ ਸੰਤ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘੋਤਿਆ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਸਾਂਤਭੀਆਂ ਨੇ ਭੋਰਾ ਲਾ ਰੁੱਖ ਪਾਲੇ ਰੋਣਕ ਵਧਾਈ ਹੈ। ਤਬੋਲੇ ਵਾਲੀਆਂ ਖੁਹੀਆਂ ਤੇ ਤਬੋਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਵਾਏ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਰਾਮਸਰ ਦਖਣ ਵਾਲਾ ਖੁਹ ਵਰ੍ਹੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਂ ਲਗਾ ਸੀ, ਪਹਿਲੇ ਖੁਹੀ ਹੀ ਲਾਈ ਸੀ। ਫੇਰ ਵਡਾ ਖੁਹ ਰਾਏ ਰਾਏ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਭਾਗੀ ਬੂਟਿਆ ਜੋਗ ਲਾਈ ਸੀ।

ਰਾਮਸਰ ਵਿਦਲੀਆਂ ਦਖਣ ਵਲ ਚਾਰ ਖੁਹੀਆਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਵਾਈਆਂ ਸੀ ਰੋਂਠੀ ਪਕਵਾ ਰਾਲ ਦੇ ਪੱਕਾ ਕਰਾਣ ਅਰਥ। ਉਪਰ ਨੀਵ ਰਖਣ ਅਰਥ। ਪੇੜੀਆਂ ਰਾਮਸਰ ਦੀਆਂ ਸੇਠ ਵੁਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਖੂਪੁਰੀਏ ਨੇ ਬਣਵਾਈਆਂ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਹੁਣ ਸੇਠ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ, ਕੁਲੰਕ ਸਿੰਘ, ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਸਿਆਮ ਵਲ ਤੇ ਦਿਲੀ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਨੀਮਾਂ ਤੇ ਜਾਮਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਂ ਹੀ ਲਗੇ ਹਨ। ਪਿੱਪਲ, ਬੰਹੜਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਾਏ ਸੀ ਤੇ ਖੁਹੀ ਰਵਦਾਸੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਲੱਭੇ ਦੁਰਗਾ ਪੁਰੀਏ ਲਵਾਈ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਲ ਦੂਰੋਂ ਨਾ ਰੁੱਖਾਂ ਲਈ ਲਿਆਉਣਾ ਪਵੇ। ਫੇਰ ਚਹਿ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਲੱਲਾਂ ਤੇ ਦੁਰਗਾਪੁਰੀ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਉਟਾਲਾ ਦੇ, ਤੇ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਵਿਦਾਸੀਏ ਲੱਲਾਂ ਦੇ, ਦੇ ਕੇ ਲਵਾਈ। ਬਾਝ ਕੋਠੀ ਵਾਲੇ ਦਾ ਆਰੋਭ ਸਮੁੰਦ ਸਿੰਘ ਲੱਲਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਰਵਿਦਾਸੀਏ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਬਹੀਦੀ ਬੁੱਢੇ ਵਾਲੀ ਖੁਹੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਪੁਟ ਲਾਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਏਥੇ ਬੁੱਢਾ ਸੀ ਬੇਤੁ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਸੇਲਾ ਹਿ: ਲਾਹੇਰ ਤੇ ਮਾਠਾ ਸਿੰਘ ਦਾਲਮ ਦਾ ਸੁਖੰਦੀ ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਪਾਸ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਅਭਬੰਗੀ ਤੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਮੱਤਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਬੰਬਲ ਅਕਾਲੀ ਆ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਭੀ ਛਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਖੁਹੀ ਹੈ ਏਥੇ ਮਾਤਾ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੰਰ ਜੀ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿੰਦਾ ਬਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਏਥੇ ਆਉਣ ਕਰ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਬਹੀਦੀ ਬੁੱਢਾ ਪਿਆ ਸੀ।

ਖੁਹੀ ਮਦੁਬੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਦੇਭ ਨੇ ਲਵਾਈ, ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਜਲ ਲੈਣ ਲਈ।

ਭੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਕੋਲ ਦਾ ਖੂਹ ਸ੍ਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਬਿਸਨ ਪੁਰੀਏ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸੰਘ ਲਈ ਲਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਨੇ ਚੀਨੀ ਘੋੜੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਈ ਸੀ। ਲੰਗਰ ਵਿਚਲੀ ਖੂਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੰਗਰ ਲਾਣ ਸਮੇਂ ਲਵਾਈ ਸੀ ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਖੂਹ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਵਾਈ ਸੀ, ਜਲ ਘਟਣ ਤੇ ਵਿੱਥੀ ਉਤਰਨ ਤੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬਾਗ਼ੀ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਕਹਿ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਸਿਧੀ ਉਸਰੀ ਸੀ। ਸਭ ਵਾਰਤਾ ਇਹ ਵਖਣ ਲਈ ਮੇਰਾ ਲਿਖਿਆ 'ਗੁਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹੀ ਉਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ਤਦ ਤੋਂ ਬਾਗ਼ੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਕਹਿ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਨਾ ਟੁਰਿਆ ਹੈ। ਰਾਏ ਸਿੰਘ ਖਟਿਆ ਦੇ ੧੦ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਕਹਿ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ ਖੜੀ ੧੨ਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਕਹਿ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਮੱਠ ਤੋਂ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਾਇਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ੧-੧੫ ਸਾਲ ਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਬਚਨ ਪਿਛੇ ਤੀ ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ।

ਭੈਣੀ ਵਾਲਾ ਖੂਹ ਰਾਮਸਰ ਪੁਟਟ ਵੇਲੇ ਸੰਮਤ ੧੬੫੪ ਵਿਚ ਰਾਣੀ ਰਾਤ ਲਗਾ ਸੀ। ਰਾਮਸਰ ਵੱਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪੁਟਿਆ ਸੀ ਤੇ ਬਾਦ ਗੋਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਫਰ ਪਛ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਟ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਹਾਲ ਤੀ ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕੇ ਵਾਲਾ ਖੂਹ ਜੋ ਬੰਹਣ ਤਲੇ ਹੈ ਇਹ ਸਰਬ ਸੰਪ੍ਰਦਾਏ ਕਾਨਫਰੇਂਸ ਸਮੇਂ ਜਲ ਦੀ ਲੋੜ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਡਲ ਹੋਇਆ ਸਾਫ ਕਰ, ਟੂਟੀਆ ਲਵਾ ਫੇਰ ਇੰਜਨ ਲਾਇਆ ਸੀ ਜੋ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਬੁਆਲਰ ਇੰਜਨਪੈਕਟਰ ਲਾਹੌਰ ਵਾਲੇ ਇਤਾ ਸੀ। ਰੇਲ, ਜਵੀ, ਪਠੇ ਕੁਤਰਨ, ਘੋੜੇ ਲਈ ਫੇਰ ਆਪ ਇੰਜਨ ਲਾਇਆ। ਬਟਵਾਰੇ ਬਾਦ ਬੰਦ ਕਰ ਸਭ ਕੁਝ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਲੈ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ।

ਅਕਾਲ ਬੁੰਦੇ ਦੀ ਛਮੀਨ ਬਾਬੇ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਦਿਤੀ ਸੀ ਤੇ ਬਾਲਣ ਦੇ ਵਾੜੇ ਦੀ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ, ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਵਾਮਣ ਸਿੰਘ, ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੇ ਮੱਲਾ ਸਿੰਘ ਸਾਰੀ ਮਾਲਕੀ ਹੀ ੪੦ ਵਿਘੇ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਵਣਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਭੈਣੀ ਤੇ ਰਾਮਸਰ ਦੇ ਕਰ ਲਈ। ਭਾਵੇਂ ਬਬਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸਾਬਤ ਹੋ ਘੁਮੰਡ ਕੀ ਪੱਤੀ ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇ ਕਈ ਵਿਘੇ ਪਿਪਲਾ ਬੰਹਣਾ ਦੇ ਥਾ ਵਾਲੇ ਮਿਲ ਗਏ ਸੀ।

ਕੋਦੀ ਵਾਲਾ ਦੁਬਾਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਰਾਤ ਦੀਵਾ ਘਿਉ ਦਾ, ਦਿਨੇ ਝਾੜੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕੋਦੀ ਵੱਡਾ, ਜਿਵਾਂ ਘੜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਲਈ ਰਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਘਰ ਮੰਦਰ ਦੇ ਪਿਛੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਲਾ ਮਕਾਨ ਇਕ ਛਮੀਂਦਾਰ ਤੋਂ ਮੁਲ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਖਰਾਸ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਾਲੀ ਨਹੀਣੇ ਜੱਟ ਚੂਹੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿਤੀ ਸੀ ਪਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਕ ਕਰ ਲਈ ਸੀ।

ਸਭ ਭਾੜਾ ਪੁੱਟ ਅਥਾਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਰਮੰਦਰ ਤੇ ੩੫ ਅਸਥਾਨ ਸੰਗ ਮਰਮਰ ਦੀ ਪਟਰੀ ਜੋ ੨੮ ਸੰਤ ੧੬੯੧ ਤੋਂ ਅਰੰਭਿਆ ਸੀ ਤੇ ਕੋਲ ਮੰਦਰ ਤੇ ਅੰਤਲਾ ਸਸਕਾਰ ਸਥਾਨ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੀ ਉਜਾਗਰੀ ਤੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੀ ਅਥਾਈ ਤੇ ਮਾਲਕੀ ਵੇਡੀ ਮੁਕਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਮੋਟਾ ਮੋਟਾ ਖੂਹੀਆਂ ਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਖਜੀ ਤੇ ਹੱਜ ਦੇ ਨਟਕਾਰ ਹੋਣ ਕਰ ਯਾਦ ਵਜੋਂ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਬਤੜ ਦੀ ਖੂਰਨਮਾਈ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਫੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਨ ਤੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸਮੇਤ ਸਭ ਸਬੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਤੇ ਸਬੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਲਾਹ ਮੇਲੀ ਤੇ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਅਗੇ ਮਹੰਤ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਦਾ ਮੰਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਕੀਦੇ ਸਾ। ਹੁਣ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਤੀ ਜਾ ਫੁਰ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇਖ ਛੇਟ ਧਰ ਦੇਖੀਏ। ਕੁਝ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ। ਅਕਾਲੀ ਭਾਵਾਂ ਅਗੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਦੁਬਿਧਾ ਘਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਦਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਖਲਾਵ ਹੀ ਢੇਲਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਚਲੀਏ ਚਰੂਰ। ਉਹ ਜਿਥੇ ਵਰਤਾਉ ਕਰਨਗੇ ਤਿਥੇ ਵਰਤ ਨਵਾਯੇ।

ਬਤੜ ਪ੍ਰਸਾਦ ਲੈ ਵੱਲਕੇ ਵਜਾ ਸਭਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਉੱਤੇ ਫੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਖੋਲ ਕੀਤੇ, ਸਭ ਸਬੇਦਾਰਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਲੈ। ਅਗੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਅਰਦਾਸਾ ਨਾ ਕਰੋ ਤੇ ਸਾਡਾ ਦਿਤਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਲੈ ਦਥੇ ਥੋੜ ਹੀ ਫੜੋ। ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬਤੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਇਹਦਾ ਦਿਹ ਮਤਲਬ ਹੋਇਆ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਦੀਨ ਮੰਨ ਲਈਏ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੀ ਕਰਨੀ ਸੀ ਤਾਂ ਦਥੇ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਆਏ ਹੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਉਹ ਕੁਝ ਨਰਮ ਹੋਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਕੁਝ ਨਰਮ ਹੋਵੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਿਤਾਵਾ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕਾਲਾ ਦਸਤਾਰਾ ਭੀ ਤੇ ਸੀਸ ਤੇ ਧਾਰ ਹੀ ਲਿਆ ਥੀ। ਤਿਥੇ ਹੀ ਹੁਣ ਸਭ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਹੀ ਕਾਕਰਸ ਨਾਲ ਮੇਢਾ ਜੋੜ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਇਹ ਭੀ ਬਚਨ ਹੈ। ਫੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਕਿ ਸਾਡੀ ਨਾਲ "ਥੋੜੇ ਕਥ ਪਠੇ ਤੇ" ਨਹੀਂ ਕਰਣੇ ਹੋਣਾ। ਸਭ ਸਾਡੀ ਸੇ ਨਰਮਾਈ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ।" ਏਸ ਸੇਵਾ ਸਭ ਦੀ ਸਾਡੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਨਰਮਾਈ ਵਰਤਣ ਦੀ ਲੋੜ ਏ। ਸੰਤ ਜੀ ਨਰਮ ਹੋ ਕਿਹਾ, ਇਕ ਕੱਲ੍ਹ ਤੁਸੀਂ ਫੜੇ ਇਕ ਅਸੀਂ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਉਥਾ ਨਾ ਢਲੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮੁੱਛੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਚ ਖੜੇ ਕੁਰ ਅਸਥਾਨ ਵਲ ਮੁਖ ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਿੱਕਤ ਸਭ ਮੇਲੇ ਤੇ ਆਈ ਨੂੰ ਇਕ ਰਸ ਵੰਡ ਦਿਤਾ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਅਗੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਰਰਨ ਤਾਰਨ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਕੁੱਖਾਂ ਵਰਤਾਵ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਇਹ ਭੀ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤੇ। ਏਏ ਅਗੇ ਅਸਾਂ ਏਨੀ ਗੁਰਦੁਆਰੀ ਏਸ ਭਾਵ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਜਦ ਅਕਾਲੀ ਬਾਦ ਆਏ ਸਤਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਕੁਝ ਸਿਆਣੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਦ ਆਇਆ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜੇ ਮਨਾਏ ਆਏ ਸੀ, ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਜਾਣ ਕੂਏ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮਤਲਬੀ ਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਕਦੇ ਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮਤਲਬ ਨੂੰ ਕੁਤੀਆਂ ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਾਦੇ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਥਦੇ। ਜੇ ਹੋਰ ਲੋਗਰ ਦੇ ਪਛਾਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰੀ ਲਾਏ ਜੇ ਇਹ ਉਪਰੋਂ ਠੰਗੇ ਦਾ ਵਿਖਾਲਾ ਹੈ, ਜੇ ਫੜ ਦਿਉ ਤਾਂ ਚਲ ਜਾਏ ਹਾਂ। ਨਾ ਉਹ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਨਾ ਵਰ ਇਹ ਕਦੇ। ਮਾਘੀ ਮੁਕਤਸਰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ, ਚਮੰਤ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਮਨਾਈ।

ਸੰਤ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਸਤ੍ਰੀ ਕੁਜਰਾਵਾਲੀਏ ਦੀ ਸੱਜੀ ਬਾਹ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿਚ ਵਲੀ ਕਈ। ਤੇ ਜਾਪਿਆ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੁਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧੰਪਾ ਮਾਰ ਮਸ਼ੀਨ 'ਚੋਂ ਕਾਢੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਵਾਹ ਨੇ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾ ਪਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਲਾਹੌਰੋਂ ਸੁਣ ਆਏ ਤਾਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਰਨੀ ਲਗ ਰੋਏ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਤਦੋਂ ਤੇ ਏਨੀ ਭੋਤੀ ਪੁਜ ਧੰਪਾ ਮਾਰ ਬਾਹ ਮਸ਼ੀਨ 'ਚੋਂ ਕਾਢ ਕਾਢੀ ਸਾ ਜੇ,

ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਖਰ ਲਾਈ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਕੁਦਰਤ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਿਦਕ ਸਰਧਾ, ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਸਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਤੇ ਨੀਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਐਸੇ ਜਾਪਦੇ।

੧੯੮੨ ਬਿਕਰਮੀ ਦਾ ਹੋਲਾ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਗੋਦਲਾ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸੰਭਾ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਕੁਰਦਾਅਰ ਹੋਇਆ। ਸਾਰੇ ਚਿਲ ਵਿਚੋਂ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਦੇ ਸਾਧਾਂ, ਸੰਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆੜ੍ਹਤੀ, ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਦਰਜੀ, ਕੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਘਿਉ ਵਾਲੇ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥੇਦਾਰ, ਸਨ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਲਗ ਉਕਰਾਹੀ ਕਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹਰ ਭੀ ਨਕਰਾਂ ਦੇ ਸਾਧਾਂ ਬਹੁਤ ਉਦਮ ਸਵਾ, ਖੇਰਲ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਹੱਲੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਧਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਪਿਛਲੇ ਦੋਸ ਕੁਰਮਾਰਕ ਦੇ ਕੀਤੇ ਸੰਤ ਚਵਿੰਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾਣੇ, ਪਰ ਅਗੇਂ ਕਦੀ ਕੁਰਾ ਐਸੀ ਮਨ-ਮਤ ਨਾ ਕਰੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਿਸ ਜੀ, ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦਲੀਲਾਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਰਜਾਦਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਆਦਿ ਦਸ ਕਹਾਇਆ ਕਿ ਕੰਈ ਕੁਰਾ ਦੇਵੇ ਅਗੇਂ ਕੁਸੰਗੀ ਨੂੰ ਧੀ ਨਾ ਏਵੇਂ ਤੇ ਮੰਗਨਾ ਨਾ ਕਰੇ ਤੇ ਜਗਤ ਚਾਲ ਵਿਚ ਪੈ ਫਜ਼ੂਲ ਰਸਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰ ਨਾ ਉਜੜੇ। ਟੁੱਖਾਂ, ਬਰੀ, ਵਖਾਲਾ, ਦਾਸ, ਵਤ, ਮਠਿਆਈ, ਚੋਲ, ਰਸਤ ਨਾ ਕਰੇ। ਲਾਭ ਨਾ ਏਵੇਂ। ਜਿਵੇਂ ਕੁਸਾਂ ਹੱਲੇ ਦਾ ਜਲੂਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਜਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਸਜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਅਸਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦੀ। ਤਿਵੇਂ ਏ ਹੀ ਹਰ ਬਾਦੀ ਸਮੇਂ ਸਜ ਧਜ ਨਾਲ ਤੇ ਅੰਦਰਲੀ ਯਾਹਰਲੀ ਸਫਾਈ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇ। ਜੇ ਇਸ ਹੱਲੇ ਤੇ ਆਏ ਹੋ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਹਾ, ਕੰਨਾ ਤੋਂ ਪੰਛਾ ਲਾਹ ਕੈ ਸੁਫਲ ਤੇ ਜਾ ਕੈ ਸਭ ਸਨਥੇਪੀਆਂ ਸਾਕਾ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦਿਓ, ਏਦੂੰ ਅਗੇਂ ਅਸਾ ਦਿਹ ਰਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀਆਂ ਤੇ ਜੇ ਕਰੇਗਾ ਭੇਨ ਭਰੇਗਾ।

ਜੇ ਕੁਰਮਤੇ ਪੰਥਕ ਇਕੱਠ ਕਰ ਹੱਲੇ ਤੇ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਣਾਏ ਜਾਣੇ। ਕਿ ਹੁਣ ਜੇ ਕੁਝ ਕੁਥਾੜੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਰਜਾਦਾ ਧੂਤ ਘੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਜਲ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਕਰੋਥਾਂ ਗਲੇਂ ਗਲਤ ਬੰਡੀਆਂ ਲਾਹੁਟੀਆਂ ਹਨ, ਜੇ ਸਮਾਜ-ਰਿਵਾਜ ਦੀਆਂ ਪਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਉਤੋਂ ਸੈਕ ਤੇ ਵਿਚੋਂ ਤੇਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਸੀ ਤਿਵੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਭੀ ਆਪਣੇ ਸੁਧਾਰ ਹਿਤ ਬਹੁਤ ਚੇਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੀ। ਹੋਰ ਅਰਜ਼ਾਂ, ਪੰਥਕ ਫੈਸਲੇ ਸੁਣਾਣ ਦੇ ਬਾਦ। ਹਰਨ ਹੀ ਬਹੁਤ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਢੰਗ ਪਾ, ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਲਾ ਭੀ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਸਦੀ ਰਹੀ।

ਕੂਰ ਕੀ ਸਾਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਾਖੀ॥ ਸਚੇ ਸਬਦੇ ਸਭ ਸੁਭਾਖੀ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਲ ਤਿਨ ਜਨ ਕਉ ਲਾਗੇ ਜੇ ਬੋਲਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਤਾ ਹੇ॥

ਕੁਰਵਾਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੂਰ ਸੇਵਾ ਕਰ ਮੇਂ ਕੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ

ਦਿਹੀ ਹਮਾਰੀ ਸਫਲ ਕਾਜ॥ ਅਪੁਨੇ ਦਾਸ ਕਉ ਲੇਹੁ ਨਿਵਾਜਿ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਭੋਰੇ ਮ: ੫ ॥

ਹਉ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ ਕੁਰਦੇਵ ॥
ਸਫਲ ਦਰਸਨੁ ਜਾ ਕੀ ਨਿਕਮਲ ਸੇਵ ॥

ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧ ॥

ਧੰਨੁ ਸੁ ਬਾਗਦੁ ਕਲਮ ਧੰਨੁ ਧਨੁ ਭਾਡਾ ਧਨੁ ਮਸੁ ॥
ਧਨੁ ਲੇਖਾਰੀ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨਿ ਨਾਮੁ ਲਿਖਾਇਆ ਸਚੁ ॥
ਬਚਨ ਸਾਧ ਸੁਖ ਪੰਥਾ ਲਹੇਬਾ ਬਡ ਕਰਮਣਹ ॥
ਰਹੰਤਾ ਜਨਮ ਮਰਣੇਨ ਰਮਣੇ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨਹ ॥

ਮਹਲਾ ੫ ਗਾਥਾ

ਬੂਟ ਭਾਵਾ ਇਨੁ ਰੇਣਿ ਦੇਖੈ ਕੰਮਿ ਲਾਇ ॥
ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਜਾਇ ॥
ਦਇਆ ਬਨਹੁ ਦਇਆਲ ਅਪਣੀ ਸਿਵਤਿ ਦੇਹੁ ॥
ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਨਿਹਾਲ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੇਹੁ ॥

ਹਮ ਬਾਨਿਕ ਕਉ ਰਿਦ ਉਸਤਤਿ ਧਾਰਹੁ ਹਮ ਬਰਹ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਮਰਣੇ ॥

ਨਟ ਮਹਲਾ ੪

ਇਹ ਕੁਰਬਾਨ ਮੈਂ ੧੯੮੩ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਸਾਲ ਦੇ ਅਰੰਭ ਦੇ ਮੰਗਲ ਵਜੋਂ ਤੇ ਅਰਜ ਵਜੋਂ ਲਿਖੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਰਪਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹੱਥ ਤੇ ਮੈਥੋਂ ਕੁਰੂ ਸੰਗਤ ਦਾ ਜੱਸ ਹੋ ਆਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ ਸੰਤ ਤੇ ਸੁਦਾਰ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਨਪੁਰੀ ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਨੇ ਕੀਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਮਰਾਂਬੇ ੧੯ ਚੱਕ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਕਿ ਮੈਂ ਦੋਹ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਆਪ ਭੀ ਦਰਸਨ ਦਵ ਜੀ। ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਬਿਜਲੀਵਾਲ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਾਲੇ ਭੀ ਹੇਲ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਤ ਹੀ ਅਰਜ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਹੋ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਨੰਦ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦੇਣੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਭੀ ਸਾਡੇ ਕੱਲ ਆ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸਾਡੇ ਉੱਥੇ ਪੁਜਣ ਦੀ। ਪਰ ਹੋ ਸਕਿਆ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਰਾ ਉਸੇ ਤਰਫ ਲੈ ਪੁੱਜਾਗੇ। ਸੰਤ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਥੋਰੇ ਪਿਆਰੇ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੋਹਾ ਦੀਆਂ ਅਰਜਾਂ ਸੁਣ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਅਰਜ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਥੇ ਉਸੇ ਸਮਾਗਮ ਜੱਗ ਅਰਜਾ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਜਨੰਤ ਕਿਉਂ ਕਰਾ ਆਪਣੀ। ਜਦ ਸੁਤੇ ਮੇਰੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ

ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦਿਨ ਜੇਭਾ ਬੁਝ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਸਥਾ ਲੈ ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੂਚੇ ਗਿਲਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਤ ਕਾਲੂ ਭੇ ਰਾਗੀ ਜਥੇ ਦੇ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਜਿਲੇ 'ਚ ਬੁੰਡਾਲੇ ਠਾਠੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪੁਜੇ ਤੇ ਏਥੇ ਹੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਬਿਜਲੀ ਵਾਲੀਏ। ਸਾਧਾ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਜੇਭਾ ਤੇ ਸੈਂਟ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਨਰ, ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਮਰਤਾਂ ਦੇ ਰਾਗੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਬੁੰਡਾਲੇ ਹੀ ਰਲੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਸਮੇਤ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਦੌਰੇ ਸੰਪੂਰਨ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਇਸੇ ਥਾਂ ਰਲੇ। ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਗੁਰਤ ਜੀ ਦਾਤੇਵਾਲ ਤੇ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਦੇਵਾਲੀਏ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਤੂਹੀ ਚਕੀਏ ਆਦਿ ਸਥਾਈ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਧ ਤੇ ਸਾਧ ਨੇੜੇ ਦੇ ਨਗਰਾਂ ਸਦੇਵਾਲ, ਮਾਲੂਵਾਲ ਤੇ ਏਟੀਆ ਆਦਿ ਫਿਰੋਂ ਸਾਂਦੇ ਸੀ।

ਦੁਬੱਲੀ ਸਥਾ ਕੀਰਤਨ ਭਰਦੇ ਜਾਵੀਆਂ ਆਏ ਤੇ ਗਲ ਚਰਨੀਂ ਲਗ ਮਿਲੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਭੋਰਾ ਵਖਰਾ ਲਗਾ ਤੇ ਜੇਭਾ ਦੋਹਾ ਦਾ ਵੱਖ ਵੱਖ ਉਤਾਰਾ ਹੋਇਆ। ਤਿੰਨ ਰਾਤਾਂ ਜੇਭਾ ਨਹੀਆਂ। ਸਾਧੇ ਸਾਧੇ ਖੱਦਰ ਦੇ ਥਾੜਾ ਵਿਚ ਨੱਗੇ ਮੂੰਹ, ਹਵਨ ਦੁਆਲੇ ਵੇਈ ਵਿਚ ਦੋਹਾ ਬੀਬੀਆਂ ਭਰਤਾਰ ਬੋਰ ਤੇ ਆਸ ਬੋਰ ਦੇ ਫੇਰੇ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਏ। ਤਿੰਨੇ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ ਤੇ ਭਾਤਾ ਰਸ ਭਟਿਆ ਰਿਹਾ। ਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭੋਰੇ ਖਬਰ ਪੁੱਜੀ ਕਿ ਰਾਤ ਖੰਭ ਚੋਲ ਵਰਤੋਂ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਚਾਹ ਲਭ ਮੰਨਿਆਈ ਵਰਤਣੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਦ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਵਚੂਲ ਖਰਚੀ ਦੀ ਰਸਮ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਹੈ? ਵਭੇ ਲੋਕ ਹੀ ਹਰ ਮਸਲੇ ਦਾ ਮੂਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਅਜੇ ਭੀ ਕੁਝ ਸਾਹ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਭੀਤੇ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਖੜੇ, ਕੁਲ ਮੰਨ ਤੇ ਅਗੈਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਢੇਰੀ ਮਰਜਾਦਾ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹ ਸਗੋਂ ਪੱਕਾ ਭਰ। ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਜੋੜ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਖਲੰਟ ਹੀ ਲਗਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਪੇੜੇ ਦੇ ਤੇ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਸਦੇਵਾਲ ਆਦਿ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਥਾਹੀਂ ਫਤਾ ਬਹਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਖਿਚ ਰੇ ਦੂਰ ਲੈ ਗਏ। ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਅਜਿਹਾ ਕੋਭਾ ਕੀਤਾ ਜੇ ਉਮਰ ਭਰ ਸੰਤ ਵਲ ਨਾ ਮੁੜਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਿੰਜ ਹੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਪਏ ਤਾਂ ਸੰਤ ਅਕੂੜ ਜੀ ਬੋਰਿਆ ਵਾਲ ਭੀ ਨਾਲ ਹੀ ਪੁੱਤਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੈ ਟਰੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਕੁਸੀ ਥੀਥੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਟਰੇ ਉਹਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਦੇ। ਇਹ ਬੀਬੀ ਆਸ ਬੋਰ ਸਮੇਤ ਪਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਨਗਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਪੁਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਵਡੇ ਅਮਰਾਸਰ ਦੇ, ਪਰ ਕਹਿੰਦੀ ਏ ਮੰਨੂੰ ਚੇਤਰ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਥਾਵ ਦੇ ਤੇ ਹੋਲੇ ਤਾਂ ਥਾਵ ਦੇ, ਚੇਤਾ ਦੇ, ਪਰ ਭਿਰਵੀਂ ਸੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚੇਰਾ ਰਿਹਾ।

ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਬਿਜਲੀਵਾਲ ਤੇ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੀਬੀ ਭਰਤਾਰ ਬੋਰ ਤੇ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਥੱਚਾ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਭਲਾਨ 'ਚ ਪਾ ਪਿਛੋਂ ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਕਈ ਕੱਲਾ ਭਲਤ ਘੜ ਘੜਾ ਸੁਟਾ ਸੁਟਾ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪੂਰੇ ਸੁਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤੇ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਵਿਚ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਪੇੜੇ ਦੇ ਸਾਥਦਾਰ ਤੇ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਸਦੇਵਾਲੀਏ ਸਥਾਈ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚੋਧਰ ਦਾ ਥਾ ਬਹੁਤਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤੀ ਰਖਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਚਾਹਦੇ ਭੀ ਰਹੇ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਮਿਲਣ ਨਾ ਦਿਤੇ। ਹੁਣ ਰਾਮ ਪੂਰੇ ਵਟਾਲੇ ਪਾਸ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਚੇਖੇ ਚਿਰ ਛੋਟੀ ਉਮਰ

*ਸੰਤ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਚੰਗਾ ਇਸ ਭਾਈ ਕਹੁਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਇਸ ਤੇ ਸਹਾਰਾ ਸੀ। ਤੇ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਦਾ ਭਾਈ ਚਿਰ ਥਾਵ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਰਲੇਂ ਵਿਭਤ ਰਾਵੇ। ਹੁਣ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸੇ ਆਸਾ ਸਾਧਾ ਸਾਧ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਘਟ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਤੋਂ ਪਏ ਕਲਤ ਸੰਸਕਾਰ, ਚੰਗਾ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਚੋਂ ਨਹੀਂ ਭਏ। ਇਸ ਵਾਰਤਾ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਤਨੇ ਜਤਨ ਨਾਲ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਫਰੂਣ ਰਸਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਖਾਉ ਲੋਕ ਨ ਖਹਿਤਾ ਛਡਦੇ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਥੇ ਸਤਲੁਜ ਰਿਆਸ ਇਕਾ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਗਏ। ਇਸ ਨੂੰ ਹੀ ਨੀਲੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਘੱਡਿਆ ਤੇ ਹੀ ਭਏ ਤੇ ਲੁਡਨ ਦੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਕਢੀਆਂ, ਘੜੀਆਂ ਜਾ ਦੇਖੀਆਂ। ਦਰਿਆ ਦੀ ਕੰਧੀ 'ਤੇ ਲੁਡਨ ਦਰਸਨ ਕਰ ਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਅਕੇ ਦਾ ਸੰਥਾਣੂ ਹੁੰਦਾ। ਪੰਜ ਛੇ ਸੌ ਮੱਝ, ਕਢੀ ਉਸ ਦੀ ਛਿਤਲੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਹੀ ਛੋਰੇ ਦਾ ਨਾਮ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਆਦਰ ਕਰ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪੁਛ ਅਕੇ ਲਗ ਕਢੀਆਂ, ਮੱਝਾਂ ਦਿਖਾਈਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, 'ਹੁੰ ਸਾਨੂੰ ਅਕੇ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣਦਾ ਸੈਂ?' ਉਸ ਦਸਿਆ, ਇਕ ਸਾਗਲੀ ਮੇਨੂੰ ਦਸਿਆ ਸੀ। ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੁਰਿਆ ਦਾ ਕੁਰੂ ਦੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਬੜੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਕੇ ਬੜਾ ਸ਼ੌਕ ਦੇ। ਮੈਂ ਚਿਤ ਵਿਚ ਚਿਤਵਦਾ ਸਾਂ ਕਦੀ ਮੁਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਾਂ ਦੇਵੇ। ਉਹ ਸਿਫਤਾਂ ਦੇਖ ਮੈਂ ਦਿਲ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਜਾਣੀ ਹੈ ਤੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਆਪ ਸਾਥ ਸਿਖ ਵੇਖ ਕੇ ਸਮਝ ਸੋਝ, ਤਿ ਹੋਰ ਐਸਾ ਕੋਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੇਡੇ ਭਾਗ ਪਰਤਾਪ ਤੇ ਅਕਲ ਸਨਾਸ ਵਾਲਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਚੋਂ ਇਕ ਦੋ ਛੋਟੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਛੋਟਾ ਨੀਲੀ ਜਿਨਸ ਦਾ ਲੰਬੇ ਛੋਟੀਆਂ ਸਦੇਵਾਲ ਆਦਿ ਪਿਛਾ ਵਿਚ ਛਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਸਾਭਣ ਲਈ ਭੇਜੇ, ਸਿਖਾਂ ਵਲ ਸਿਖਾਂ ਹੱਥੀ। ਕੀਮਤ ਉਸ ਬਿਹਾ, ਜੋ ਕੁਸੀ ਦੇਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੰਗੀ ਨਸਲ ਦੀ ਅਸਲ ਕੀਮਤ ਜੀ ਜਾਣੀ, ਦਿਤੀ। ਉਸ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਲੀਤੀ ਤੇ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਚੰਘੀ ਦੂਰ ਨਾਲ ਟੁਰਿਆ ਗਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਦੇ ਵਲਟੇਹੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਇਹ ਬੜੇ ਵਲੇ ਭਾਗ ਤੇ ਇਮਾਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੀਬੀ ਅਮਰ ਕੌਰ ਦਾ ਸਾਥ ਮੰਗਿਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਸਤਬਚਨ ਕੀਰਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਰਜ ਬੀਤੀ, ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਬਾਰ ਦੇ ਬੰਦਿਆ ਨਾਲ ਸਨਬੇਧ ਕਰਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਦੇਸ ਤੇ ਨੁਕਸ ਹੈ? ਸੰਤ ਜੀ ਦਸਿਆ, ਬਾਰ ਦੇ ਲੰਕ ਮੁੰਹ ਦੇ ਮਿਠ ਤੇ ਮਤਲਬ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹਨ ਤੇ ਪਿਛੇ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਭਾਵੇਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਦਿਲਾਗਿਆ ਦਾ ਸੁਭਾ ਵਰਤਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਭੀ ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਜਹੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸਨਬੇਧ ਆਪ ਜਿਹੇ ਹੀ ਸਾਧੂ ਘਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਾਂਗਾ। ਆਪ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋਵੋਗੇ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਰਿਖੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਦਾਰ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਣੇ ਵਿਚ ਸੰਤ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਵਲ ਕਰਾਂਗੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਜੋ ਆਪ ਨੇ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਕੰਧਾ ਉਸ ਵਲ ਵਿਆਹਿਆ ਹੈ ਉਹ ਕੀਤੇ ਬਚਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਉਪਾਲ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਬੀਬੀ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬਠਾਲ ਰਖੀ ਹੈ, ਕੱਕੇ ਨੇ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਧੀ ਤੇ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ।

*ਹੁਣ ਇਹ ਦੋਹਾਂ ਕੰਧਿਆਵਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹੱਥਾ ਹੋਈ ਤੇ ਪੰਡਤ ਸਿ. ੨੦੧੫ ਚੋਂ ਕੰਧਿਆ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸੇਧਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਸੰਤ ਜੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੋਲ ਸੱਦ ਕਿਆ, ਦਮਾ ਦਾ ਕੋਈ ਭਰਵਾਸਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮਰੀਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੱਤਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਵੱਲੋਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੂੰ ਚੰਤਾ ਰਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਮੈਂ ਥੀਥੀ ਅਮਰ ਕੌਰ ਦਾ ਸਾਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਦੇ ਤਾਂ ਸਾਕਾ ਦੇ ਸਨੇਹ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਨਾ। ਥਾਰ ਦੇ ਬੰਦੇ ਆਪ-ਮੁਹਾਰ ਹੋ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਿਗੜਾਨ ਨਹੀਂ ਵਲਾਂਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਦਾ ਸਮਾਂ ਜਦ ਆਵੇਗਾ ਤਦ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਬੰਤੋ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਫੂਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਹਾਲ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਵੇਗਾ। ਇਹ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਚਾਰਨੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਕਿਤਾ ਭੀ, ਕੋਈ ਬਸੰਤੀ ਨੂੰ ਧੀ ਨਾ ਦੇ ਤੇ ਮੰਗਣਾ ਠੇ ਫਜ਼ੂਲ-ਖਰਚ ਨਾ ਕਰੇ। ਤੇ ਜੋ ਐਸਾ ਕਰੇ ਕਰਾਏਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਭੰਨ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜੋ ਰੋਕਿਆ ਸੀ ਸੰ ਹੀ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਝੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਨਿਮਾਣੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸੰਤ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਤਿਕ ਵਾਲੇ ਨੂੰ (੨੫) ਭੰਨ ਲਾਇਆ ਤੇ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੁਰਜਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ (੨੫) ਭੰਨ ਲਾਇਆ ਤੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਜੇਖਾਨੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ (੫੦) ਭੰਨ ਲਾਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੇ ਆਪ ਭੀ ਪੱਕਾ ਤੇ ਧੀ ਵਾਲਾ ਭੀ ਪੱਕਾ ਕੂਕਾ ਹੋਣ ਕਰ ਸਰਵਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜੇ ਦੇ ਨੂੰ ਕੂਕਾ ਹੋਣਾ ਮਨਾ ਬੁਰਜੀ ਸਥਾਂ ਕੋਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹਿਆ ਸੀ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜੈ ਸਰਵਨ ਸਿੰਘ ਕੂਕੇ ਦੀ ਧੀ ਲੈ ਸਿਖ ਹੁੰਦੇ, ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਦੇਗਾ ਭੀ। ਤਾਂ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਦੇਵਗਾ। ਇਹ ਬਚਨ ਤਦੋਂ ਸੱਚਾ ਤੇ ਮੁਰਤੀਮਾਨ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਬਾਦੇ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਸਰਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਥਾਂ ਕੋਰ ਦੀ ਧੀ ਕਰਤਾਰ ਕੋਰ ਨਾਲ ਬਾਜੇਖਾਨੇ ਹੋਇਆ। ਕਰਤਾਰ ਕੋਰ ਤਾਂ ਚੰਦ ਕੋਰ ਨਾਮ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਹਾਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਵੇਗਾ।

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਜਗਤ ਚੀਤ ਰਿਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਹਿਤ ਹੋਰ ਭੀ ਕਈ ਨਗਰੀਂ ਫਿਲੌਕੀ ਤੇ ਘਟੀਏ ਆਦਿ ਵੇਡੇ ਹੋਏ। ਸਿਖ ਤੇ ਸਾਧ ਕਹਿੰਦੇ, ਹੋਰ ਕਿਤਨੇ ਵੇਲੇ ਸਰਬੰਧੀ ਮਿਲਣ ਤੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਵਫਤਣ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਅਰੰਭੇ ਆਬੇ ਤੋਂ ਚਰਾ ਨਾ ਅਜਕਦੇ ਨਾ ਲਾਭੇ ਹੁੰਦੇ। ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੰਦਾ ਫੋੜਾ ਚੀਰੀਏ ਉਹ ਚੀਕਦਾ ਏ ਤੇ ਚੀਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਭੀ ਮੰਨਦੇ। ਪਰ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਖ ਹੁੰਦੇ ਤਦ ਦਿਲੋਂ ਉਸ ਫੋੜਾ ਚੀਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਹਸਾਨ ਮੰਨਦੇ। ਜੋ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਰਜਾਦਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੰਦੇ ਚੱਕਰ ਕਰ ਮੇਲੀਆਂ ਹੋ ਸੰਸਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਉਕਾ ਫਜ਼ੂਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਮੜ ਪੁਨੇ ਪਵਾਏ ਕੂਕਿਆਂ ਦੇ ਫਲ ਪੈ ਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਲਾਹ ਕੇ ਹੀ ਮੁਢਲੀ ਗੁਰਮਰਜਾਦਾ ਦੀ ਉਜਾਗਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਮੈਂ ਕੋਈ ਕੋਈ ਰੀਤ ਤੇ ਖਾਣੇ ਬਾਣੇ ਦੀ ਕਮੀ ਕੂਕਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣੀ।

ਸੰਤ ਜਵੇਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਿੰਦਾ ਬਰੀਦ ਖਿਆਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਇਸੇ ਸਾਲ ਹਰੀ ਪੁਰ (ਰਾਮ ਭੀਰਥ) ੧੦੦ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਅਕੰਤਿਆ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀਉ ਜਾਂ

ਆਪ ਦੀ ਦੇਹ ਦਾ ਉਥੇ ਸਾਖਿਆਤ ਦਰਸਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਦੇਹ ਮੇਰੀ ਫੁਟ ਜਾਵੇ। ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸਿਫਤ ਹੀ ਬੜੀ ਆਈ ਤੇ ਸੇਵਾ ਜੀ ਕੀਤੀ। ਅਗੇ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਬਹੁਤ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਜੋ ਏਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਸੰਤ ਜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ। ਤੇ ਜੋ ਸੰਤ ਸੁਰਮਿਆਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਸੋ ਭੀ ਖਿੰਡ ਗਈ। ਬਾਦ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਸਾਧ ਘਟ ਹੀ ਜਾਪਦੈ। ਸੰਤ ਕਲਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਿੰਮਤ ਪੁਰੀਏ ਭੀ ਬੜੇ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਤੇ ਉਦਾਰ ਚਿਰ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਰ ਸੰਤ ਸਵੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਹਾ ਤੇਜ ਤੇ ਜੋਧਿਆਂ ਵਾਲਾ ਸਵਾ ਤੇ ਦੰਬਾ ਨਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਕਲਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਉਣਗੇ। ਜਿਥੇ ਇਹਨਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਅਗੇ ਆਏ ਹਨ ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਪਮਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਨਨਕਾਣੇ ਕਰਤ ਪੁਰਨਮਾਗੀ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦੇ ੯ ਚੱਕ ਬੱਝਰਾ ਤੇ ਕਟਿਆ ਵਾਲੀ ਵਿਚੋਂ ਹੁੰਦੇ ਸਦੋਂਵਾਲ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਰਤੇਚੰਦੇ ਵਾਲੇ ਚੈਲਦਾਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਰਜ ਤੇ ਅਗੇ ਉਥੇ ਹੀ ਦਰਸਨ ਚਿਤੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਰਾ ਵਿਚੋਂ ਛੱਡ ਲਾਹੌਰ ਰੋਸ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਜਾਏ ਤੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਮ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਗੁਣੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਪਾਰੋਂ ਹੀ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਚਲੇ ਜਾਏ ਸੀ। ਲਾਹੌਰ ਅਨਾਰਕਲੀ ਬਜ਼ਾਰ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਬਾਹੀ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਰਜੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਚਕਰਤਾਵਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਪਟਿਆਲੇ ਸਾਜ ਤੈਤੂ ਦੇ ਕਾਰੀਗਰ ਬਲਾਬਾਰ ਮੇਲਵੀ ਫਜ਼ਲ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਉਚੋਚਾ ਵੇਲਾ, ਜਾ ਮਿਲਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਭੀ ਅਗੇ ਉਠ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਗੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਫੁਹਾ ਚੁੰਮਦਾ ਸੀ। ਤੇ ਸਿਹਣੀ ਸਵੈਚ ਚਾਦਰ ਤੇ ਬੈਠਾ ਸਾਜ ਵਖਾਦਾ ਤੇ ਸੁਟਾਂਦਾ ਸੀ।

ਇਕ ਇਲੀ ਸਿਰੋਦਾ ਸੰਹਟਾ ਤੇ ਬਧੀਆ ਸਾਜ ਵਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਜਾ ਮਿਲਦੇ। ਸਾਧਾਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਪਰ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਏਕ ਸਮੇਂ ਉਸ ਪਾਸ ਸਾਜ ਸੁਨਣ ਗਏ ਸੀ ਤੇ ਸਾਥ ਆਪ ਦੇ ਸਿਖ ਤੇ ਇਕ ਦੋ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਭੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਾਜੀ ਸਾਜ ਖੋਲ੍ਹ ਵਸਾਇਆ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸੁਆਦ ਨਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਇਬਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਚੀਜ਼ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਚਾਹੋਂ ਵੱਡ ਬਹਾ ਲਿਆ ਤੇ ਕੱਲ ਬੈਠੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਇਕ ਨੰਬਰ ਦੀ ਆਵੇ। ਤਾਂ ਉਸ ਸਾਜੀ ਕਿਹਾ, ਨਾ ਜੀ ਆਪ ਖੋਲ੍ਹ ਨਾ ਕਰੋ, ਮੇਰੇ ਘਰ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਸਦਾ ਏਸੇ ਲਈ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਅੰਦਰੋਂ ਜਾ ਵਿਸਰੀ ਦੀ ਬੋਤਲ ਤੇ ਪਿਆਲਾ ਲਿਆ ਕੱਲ ਪਰੇ। ਉਹ ਸਾਜੀ ਪੀਂਦਾ ਤੇ ਸਾਜ ਸੁਰ ਕਰ ਕੁਮ ਕੁਮ ਸੁਣਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਗਨ ਹੋਏ ਸੁਣਦੇ ਤੇ ਵਾਹ ਵਾਹ, ਵਾਹ ਵਾਹ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕੁਮਦੇ ਤੇ ਤਾਲ ਨਾਲ ਤਲੀ ਤੇ ਉਂਗਲ ਮਾਰ ਬਲਿਹਾਰ ਬਲਿਹਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਰੇ ਆਏ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਉਹ ਕੱਲ ਅਜ ਅਜਾਂ ਵਰਤ ਕੇ ਸੁਖ, ਸੁਆਦ ਤੇ ਕੁਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਆਖਦੇ ਹਨ ਯਾਰ ਦੀ ਯਾਰੀ ਵਲ ਰੋਖਣਾ ਚਾਹੀਦੈ, ਉਹਦੇ ਅੱਥਾਂ ਵਲ ਨਹੀਂ ਰੋਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਕੰਢਨ ਹੋਵੇ ਕੀਚ ਮੇ ਬਿਖ ਮੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੋਵੇ॥ ਵਿਦਿਆ ਨਾਰੀ ਨੀਚ ਤੇ ਚਾਰੋਂ ਲੀਜੇ ਖੋਵੇ॥" ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਦਾਰ ਕਰਤੇ ਵਲੋਂ ਦੁਰਤ ਹਰ ਕੁਣ ਕੁਹਿਣ ਕਰ ਲੈਣ ਜੋਗ ਬਗੀਕ ਬੁਧੀ ਦੀ ਮਿਲੀ ਹੈ ਤੇ

ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵਰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਦੇ ਕਿ “ਸਰ ਵਿਦਿਆ ਇਹ ਅਛੇ ਹੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਦੇ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਕੁਟੀਆ ਤੋਂ ਫੜਿਆ ਹੈ।

ਉਦ੍ਧ ਖਾਂ ਤੇ ਰਹਿਮਤ ਖਾਂ ਕਟਾਲ ਰਾਮ ਪੁਰ ਦੇ ਨੂੰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਾਬੇ ਤੇ ਨਸੀਰ ਰਾਗੀ ਤੇ ਜੋੜੀ ਵਾਲੇ ਆਦਿ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਹੁਣ ਆਪ ਨੇ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਲਾ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਉਚੇਰਾ ਜਾ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਕਈ ਵਾਗੇ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹਿਆਂ ਕੋਲ ਜਾ ਸੁਣਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਉਚੇਰਾ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਸੱਚਦੇ ਸੀ ਤੇ ਆਦਰ ਤੇ ਭੋਟਾ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਰੋਸਾ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾ ਤਿਲੋਦਾਰ ਜੋ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਿਯਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਸਵਾਦੇ ਤੇ ਅਨੇਕਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਿਲੋ ਲਵਾਂਦੇ ਸੀ। ਐਸਾ ਬਾਹੀ ਠਾਨ ਲਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਜਿਹਾ ਬਣ ਠਣ ਰੋਸਾ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ।

ਬਿਲਾਵਲ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਸਰਬ ਕਲਿਆਣ ਕੀਏ ਕੁਰਦੇਵ ॥

ਸੇਵਕੁ ਅਪਨੀ ਲਾਇਓ ਸੇਵ ॥

ਬਿਖਨੁ ਨ ਲਾਗੈ ਜਪਿ ਅਲਖ ਅਭੇਵ ॥

ਕੁਰਵਾਕ ਉਚਾਰ ਤੇ ਕੁਰੂ ਜੀ ਬਲ ਸੁਰਤ ਜੋੜ ਅਕਾਲੀ ਲੋੜ ਕੁਰ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋੜ ਚਾਤੁਨ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀਉ, ਕੋਈ ਵਿਖਨ ਨਾ ਵਿਆਪੇ, ਰਖਾ ਰਖਣੀ।

ਰੋਸਾ ਵਿਚ ਕੋਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿ ਸਲਾਮ ਕਰਦੇ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਕੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿ ਨਿਉਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਸਿਖ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਦਾ ਵਾਕੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੰਨ, ਜਾਣ, ਬੋਲ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਭਰ ਜਵਾਨੀ ਜੋਬਨ ਵਿਚ ਮਸਰਾਨੀ ਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧਰਮ ਦੇ ਵਾਧੇ ਤੇ ਤੋਟ ਪਈ ਦੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਤਸਾਹ ਮਨ ਲਾਈ ਚਾਈ ਚਾਈ ਖਿਤੇ ਮਸਤਕ, ਅਲੰਖੀ ਨੁਹਾਰ, ਰਿਖੇ ਕਦਮ, ਸਿੰਹਦੇ ਸਰੂਪ, ਕੁਪਨ-ਕੁਪ ਜਾਪਦੇ, ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਨਿਆਏ, ਪਿਆਰੇ ਪਿਆਰੇ ਹੁਤਿਆਰ ਤੇ ਉਦਾਰ ਬਿਰਤ ਨਿਰ ਨਵੇਂ ਕਲੋਲ ਬਰਦੇ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਸੁਣਦੇ ਸਮੇਂ ਸਥਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜ ਚੋਕੜਾ ਲਾ ਬੈਠਦੇ। ਆਏ ਨੂੰ ਆਦਰ ਦੇਂਦੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰਦੇ। ਜੇ ਜੋੜੀ ਵਾਲਾ ਚਰਾ ਭੀ ਕੁਲ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦੇਂਦੇ ਜੇ ਨਾ ਸਮਝਣ, ਜਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬਾਦ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਦਸਦੇ ਤੋਰੇ ਪੋਟਾ ਛਲਾਟੀ ਭਰ ਬਾਪ ਵੇਲੇ ਘਟ ਵਧ ਪੁਝੇ ਨੂੰ ਲਗਾ ਸੀ ਤੇ ਦੇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਗੀ ਨੂੰ ਭੀ ਸੁਰ ਤੇ ਸਥਦ ਦੀ ਕੁਲ ਦਸਦੇ, ਜੋ ਨਾ ਮੰਨਦਾ, ਆਪ ਬੋਲ ਅਲਾਪ ਕੋਲ ਬਹਾ ਸਮਝਾਂਦੇ ਤੇ ਆਂਹਦੇ, ਤਦੋਂ ਤੋਰੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਨਾ ਗੋਤੀ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਮੰਦਾ ਅਸਰ ਪੈਣ ਦੀ ਸੋਚੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਕਈ ਅਸਲ ਸਾਰ ਸਮਝਦਾ, ਪਿਆਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਮਝਾਂਦੇ।

ਏਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਢਿਲੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਦੇ ਬਦੇਮੱਲੀ ਦੀਵਾਨ

ਵਿਚ ਸਬਦ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸੀ। ਨਿਹਾਲ ਰਾਗੀ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਨਿਹਾਲ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਨੜਾ ਗੈਂ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਰਾਗੀ ਹੋ, ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਨੜਾ ਕੰਟ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ।

ਘੋੜੇ, ਗਾਈਆਂ, ਮੱਝਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਤੇ ਸੰਭਾਲ ਭੀ ਸੋਹਣੀ ਕਰਦੇ। ਚੋਰੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਦੇ ਸਾਨ੍ਹ ਮਦੀਨਾ ਮਿਲੀਆਂ ਲੱਭੀਆਂ ਲੈ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਬੀੜ ਵਿਚ ਰਖ ਪਾਲਦੇ। ਅੱਡੇ ਅੱਡੇ ਰਖਦੇ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਦਵਾਵਾਂ ਦਸ ਕੇ ਸੰਭਾਲ ਸੇਵਕਾਂ ਤੋਂ ਕਰਾਂਦੇ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਦੁਥ ਵਧਾਣ ਤੇ ਰੋਗਾਂ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਜਾਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲਦੇ ਤੇ ਉਚੇਚਾ ਲਿਆ ਫੈਲ ਭੀ ਰਖਦੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਗਾਪੀ ਤੇ ਸੁਣ ਪੁਛ ਲਿਖ ਲੈਂਦੇ। ਫਜ਼ਰਾਂ-ਵਾਲੇ ਦੇ ਹਿਲੇ ਚੋਂ ਲਧੇ ਵਾਲੇ ਦਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਸਿਆਣਾ ਅੱਲਾ ਬਖਸ਼ ਲਈ ਵਾਰ ਸੱਦ ਫੈਲ ਰਖਦੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਕਰਦੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਜ ਕਰਾਂਦੇ ਤੇ ਲਿਖ ਸਿਖ ਭੀ ਲੈਂਦੇ।

ਹਰ ਹੁਨਰ, ਫੁਟ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਤੇ ਹਰ ਮਨੁੱਖ, ਪਸ਼ੂ ਸੋਹਣੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ। ਗੋਹ ਨਾਲ ਭਕ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਰਖਿਆ ਦੀ ਮਤ ਮਦਦ ਦੇਂਦੇ। ਹਰ ਖੇਡ ਨੌਜਵਾਨੀ, ਬੁਜਤੀ, ਛਾਲ, ਦੰਤ ਦੇਖਦੇ ਤੇ ਆਪ ਕਰ ਦਿਖਾਂਦੇ। ਨੌਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਬਿੱਲਾ ਬੰਨੇ ਪਰਨੇ ਗੱਡੇ ਬਿੰਨ੍ਹਦੇ ਤੇ ਘੋੜਾ ਦੁੜਾਂਦੇ, ਕਿਰਪਾਨ ਨਾਲ ਨਿੰਬੂ ਗੀਰ ਵਖਾਦੇ ਸੀ। ਬੰਨ ਤੇ ਲੱਕ ਘੋੜੇ ਤੇ ਉਡਲ ਚੜ੍ਹ ਵਖਾਂਦੇ। ਤੇ ਦਿਲ ਦਿਮਾਕ, ਦੇਹ ਦੀ ਰਖਿਆ ਦੇ ਸਾਧਨ ਦਸਦੇ। ਹਸ ਬਿਲਾਸ ਬਹੁਤ ਕਰਦੇ, ਪਰ ਝੂਠ, ਖੋਅਦਬੀ, ਬੇਲੋੜੇ ਵਾਧੇ ਤੇ ਉਕਾ ਬਚਾ ਤੇ ਸੰਕੋਚ ਰਖਦੇ ਤੇ ਹਾਸ ਬਿਲਾਸ ਜਰਦੇ ਭੀ।

ਏਕ ਸਮੇਂ (ਘਲਾਲ) ਸਮਰਾਲੇ ਕੋਲ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਸੀ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਸੇਵਕ ਤੇ ਸਾਥੀ ਜਵਾਨ ਲੈ ਉਥੇ ਦਰਸਨ ਦੇਣ, ਲੈਣ ਗਏ। ਚੋਰੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਦੇ ਪਸ਼ੂ ਦੇਖੇ। ਸਾਬ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਭਰਾਈਵਰ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢੂਵਾਲੀ ਦਾ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਿਆੜ ਦਾ ਬਲਵਾਨ ਤੇ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਅਸਟਾਵਕਰ ਮਹਿਮਦ ਵਾਲੀ, ਲਾਰ ਸਿੰਘ ਫਤੇ ਦਾ, ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਆਦਿ ਖੇਡੇ ਕੱਦਾਵਰ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬਲਵਾਨ ਸੀ। ਸਫੇਦ ਬਸਤੂ, ਤੇਜ ਮਸਤਕ ਸੋਹਦੇ ਤੇ ਹਰ ਦਰਸ਼ਕ ਨੂੰ ਮੋਹਦੇ ਸੀ। ਸਮੇਰ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਦੇ, ਵਥਦੇ ਦੂਰ ਨੇੜਿਉਂ ਲੱਭਦੇ, ਹਿਰਦਾ ਖੋਹਦੇ ਸੀ। ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢੂਵਾਲੀ ਦੇ ਬਥੇ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਕੁਝ ਟੇਵੀ, ਖਚਰੀ ਜਿਹੀ ਬੱਧੀ ਦੇਖ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਏਦਾਂ ਦੀ ਕਿਉਂ ਬੱਧੀ ਹੈ? ਉਸ ਬਥਾਏ ਕਿਹਾ—ਆ—ਆ—ਆ—ਆਪ ਤੇ ਹੀਰੀਆਂ ਘੀਰੀਆਂ ਬਥੇਰੀਆਂ ਖੇਨੁ ਲਈਆਂ ਜੇ—ਹੁਟ ਸਾਡੀ ਜ—ਜ—ਜ—ਜਰਾ ਟੇਡੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੁ—ਸੇ—ਸੇ—ਸਖਾਈ। ਕਹਿੰਦੇ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਥੁਕ ਡਿਗੀ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਸੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਪਰ੍ਹਾਂ ਜਾਹ ਬਲਾ ਜਿਹਾ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ। ਜਦ ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੇਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਟੇਵੀ ਤੇ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਥੁਕ ਤੇ ਪਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਲ ਕੇ ਸੁਣ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਥੀਤ ਕਈ ਬਾਤ ਕੀ ਕਸੀਟ ਕਾਹੇ ਕੀਜੀਏ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਭ ਸੇਵਕ ਸਾਥੀ ਹੱਸੇ ਖਿੜ ਖਿੜ ਤੇ ਆਪ ਭੀ ਹੱਸੇ।

ਇਹ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਫੂਰੂ ਕੀ ਉਕਰਾਹੀ ਕਰਦਾ ਏਕ ਸਮੇਂ ਫੀਨੀਵਾਲ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੇ ਘਰ ਉਨ ਲੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਭੋਹ ਵਿਚੋਂ 800) ਦੇ ਨੋਟ ਲੱਭੇ, ਜੋ ਮੰਨਾ

ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਪੜੇ 'ਚ ਵਲ੍ਹੇਟ ਧਰੇ ਸੀ। ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇਟ ਕਿਟ ਘੜੀ ਬਾਦ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਤੁਰਤ ਇਸ ਲਈ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਮਤ ਭਰ ਲਗੀ ਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਬਦਲੇ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਚਿਤਵਨੀ ਦੇਤਾ ਆਵੇ, ਵਿਆਪ ਭਜਨ ਥਾਣੀ ਵਲੋਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਅਣਜਾਣੇ ਵੇਖੇ ਤੇ ਵਲ੍ਹੇਟੇ ਦਾ ਸੱਕ ਪਵੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਕਿਹਾ, ਸਿਖ ਸਦਾ ਐਸਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੇ, ਜੇ ਸਦਾ ਆਪਣਾ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਦਾ ਹਰਜ ਹੋਣਾ ਭੀ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਵਰਤੋਂ ਤੇ ਮਨ ਦਾ ਵਿਸਾਹ ਨਾ ਬਣੇ।

ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੁੰਦੇ ਆਪ ਬਾਲਕਾਂ ਲਈ ਬਦਾਮ ਸਿਖ ਦੀ ਚੱਲੀ ਕਿਚੋਂ ਲੈ ਕੇ ਭੇਡਦੇ ਤੇ ਦੂਰੋਂ ਬਾਲ ਭੀ ਦੇਖ ਦਿੱਤ ਕੇ ਆਉਂਦੇ। ਕਦੇ ਆਪ ਭੀ ਅਵਾਜ਼ ਦੇ ਸੱਦ ਬਦਾਮ ਦੇਂਦੇ। ਬਾਲਕਾਂ ਦੀ ਲੋਲ੍ਹਾ ਦੇਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ, ਧੀਰੇ ਟੁਰਦੇ ਤੇ ਹੱਸਦੇ। ਦੇਖ ਸਮੇਂ ਇਕ ਓਮੀ ਲੜਕਾ ਜੋ ਹੋਰ ਨਰਰੇ ਆਇਆ ਸੀ ਸਾਥਾ ਵਲ, ਜੋ ਨਾ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹੜੇ ਹਨ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਬਾਲਕਾਂ ਦੇ ਵਰਮਟ ਵਿਚ ਹੱਥ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਾਮ ਨਾ ਮਿਲੇ। ਕਿਉਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਮਸਰੋਂ ਛੇਤੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਬਾਲ ਬਹੁਤੇ ਵਰਮਟ ਪਾ ਖਲੇ ਸੀ ਤੇ ਹੱਥ ਬਰਦੇ ਸੀ। ਸਦਾ ਟੁਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਬਾਲਕ ਅਗੇ ਹੋ ਕਿਹਾ, ਬਾਬਾ ਮੇਨੂੰ ਬਦਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ ਤੇ ਹੱਥ ਅਗੇ ਕੀਤੇ। ਸਿਖ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਲੈ ਲਏ ਹਨ। ਬਾਲ ਕਿਹਾ, ਨਹੀਂ ਲਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਹੱਥ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸਿਖ ਕਹਿੰਦੇ ਤੂੰ ਲੈ ਲਏ ਹਨ। ਦੇਸੇ ਰਬਾ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵੇਰ ਬਾਲਕ ਕਿਹਾ, ਨਹੀਂ ਲਏ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸਿਖ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੂੰ ਲੈ ਲਏ ਹਨ। ਮੁੜ ਬਾਲਕ ਖਿਭ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਬਾਬਾ ਤੂੰ ਵਧ ਖੇਲਦਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਲਏ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਿਖ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਥਾਹੋਂ ਫੜ ਪਥੇ ਕਰਨ ਲਗਾ ਤੇ ਬਾਲਕ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਡਿੱਕਾ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਕਿਹਾ, ਬਾਬੇ ਨਾ ਦਿਉ, ਮੈਂ ਅਗੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਏ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਲੜਕੇ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਬਦਾਮ ਦਿਤੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਕੇ ਸੰਭਰੇ ਭਾਟਣ ਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਹੱਥ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਲੜਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਨਾ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ ਉਹਦੇ ਅਣਜਾਣ ਪੁੱਟੇ ਤੇ ਸੁਜਾਨ ਨੂੰ ਧੀਰੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਿਖ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਮੇਨੂੰ ਜਾਪਦੈ ਤੈਨੂੰ ਵਲ੍ਹੇਟਾ ਲਗਾ ਹੈ। ਉਹ ਮੰਡਾ ਮੇਨੂੰ ਸੱਥਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮੇਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਉਹ ਫਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸੱਚੇ ਦਾ ਸੁਭਾ, ਚਿਹਰਾ ਇਸ ਪੈਂਦੇ।

ਦੇਖ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਮੰਡੀ ਦੇਖਣ ਗਏ। ਸਿਖਾਂ ਕਿਹਾ, ਭੀੜ ਤੇ ਗੰਦ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਆਪ ਕਿਵੇਂ ਭੀੜ ਤੇ ਚਿੱਕੜ ਗੰਦ ਚੋਂ ਲੰਘਕੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੋਭਾਲ ਚਲੋ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਿਫਾਲ ਚਲਾਵਾਂ। ਆਪ ਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਨੱਕ, ਦਾੜ੍ਹੇ ਦੇ ਉਪਰ ਰੁਮਾਲੀ ਸੁਚੀ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ ਤੇ ਭੀੜ ਗੰਦ ਵਿਚੋਂ ਤਿਖੇ ਤੇ ਲਿਫਵੇਂ, ਟਪਵੇਂ ਕਦਮੀਂ ਪਸ਼ੂ ਦੇਖ ਖੜੋਂਦੇ, ਚਲਦੇ ਚੁਪ ਕੀਤੇ ਸਭ ਮੰਡੀ ਫਿਰ ਦੇਖੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਲਖਿਆ। ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਦੂਰ, ਮੁਖ, ਮਸਤਕ, ਅੱਖਾਂ ਪੈ ਜਲ ਫਰਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸਾਡਾ ਕੀ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆ, ਸਭਾ ਸਮਾਈ ਨਾਲ ਵਿਚਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਆਈ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਮਸਰੋਂ ਸਿਖ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਬੇ ਚੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਂਦਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਵਡੇ ਬਾਬੇ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਕੁਝ ਇਕੱਲੇ ਹੋਣ ਕਰ ਉਦਾਸ

ਜਿਹਾ ਜਾਣਿਆ। ਸਿਖ ਆਏ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਲਕਾ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਗਏ ਥਣ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੋਰ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਝਾਲ ਕੁਪਾਲ ਬੰ-ਪੁਟਾਹ ਹੁੰਦੇ। ਸਿਖ ਆਏ ਦਸਿਆ, ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਹੱਥਾ ਸਾਡੇ ਜੋਤਾ ਇਹ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੀ ਬਹੁਤ ਏ। ਉਹ ਰਹੇ ਓਧਰੇ ਭ੍ਰਿਸਤੀਆਂ ਵਾਲੂੰ ਵਿਹਾਰ ਜਗਾ ਹੀ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਿਖਾ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਆਈ ਕਿ ਸਿਖੀ ਜੋਗ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਿਹਾਰ ਮੰਗ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਨੀ। ਇਹ ਬਚਨ ਹੁਣ ਪੂਰਾ ਵਰਤਦੇ। ਤੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਦੋਨਾ ਭਾਈਆਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਭੀ ਪੂਰਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਘੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਮੁਕਤਸਰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਲੰਗਰ ਹੋਇਆ ਦੇ ਇਨ ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ, ਪਾਠਾ ਦੇ ਭੰਗਾ ਬਾਦ ਮੇਲੇ ਦੇ ਅਰਦਾਸੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਜਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਸਮੇਂ ਰੁਪਾਣੇ ਚਿਲਾ ਭੀਰੋਜਪੁਰ ਦੇ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਰੇ ਖੇਮ ਕੋਰ। ਜੋ ਕੁਲਾਖ ਕੋਰ ਨਾਰਨੀ ਵਾਲੀ ਬਾਬੇ ਬਖੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨੂੰਹ ਦੀ ਭੈਣ ਸੀ, ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸ ਲਿਖ ਕੇ ਅਰਜ ਦਿਤੀ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੋਰ ਜੀ ਸਾਡਾ ੧੫੦੦) ਪੰਦਰ੍ਹਾਂ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦਣ ਸਿਖ ਭੇਜਿਆ। ਭਾਈਆਂ ਸਿਖਾ ਕਿਹਾ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਖਤਾ ਕਰ ਨਾ ਪੁਛੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਨਸਾਫ ਸਾਫ ਤਰੀਕਾ ਲੈਂਦੇ। ਜਦ ਕੁਰਬਾਨੀ ਹੈ— ਉਹਾ ਸਮ ਠਾਕਰੂ ਸਮ ਚੋਰਾ ॥ ਤਾਂ ਫੇਰ ਲਿਹਾਜ਼ ਕਿਹਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਬਕੇਰਾ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਬਾਬੇ ਬਖੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਪੰਤ੍ਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ੨੦੦) ਸੌ ਲਹਿਣਾ ਜੋ ਖੇਮ ਕੋਰ ਤੇ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਅਰਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੋਂ ਲਿਖ ਧਰੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੇਰਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ੧੫ ਸੌ ਕਟ ਵਾਧਾ ਖੇਮ ਕੋਰ ਹੋਰਾ ਤੋਂ ਦਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜੋ ਇਹ ਮੇਰੇ ਮੰਗਣ ਤੇ ਭੀ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਬਰਦੇ। ਜੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਡੋਲ ਇਹ ਅਰਜ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ। ਇਹ ਸੁਣ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਖੇਮ ਕੋਰ ਹੱਥ ਜੋਤ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਬਖਸ਼ਾਇਆ ਤੇ ਵਾਧਾ ਲੇਖਾ ਦੇਣ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਬਕੇਰਾ ਸਿੰਘ ਸਾਨੂੰ ਸੋਭੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ਜੋ ਲੈਣਾ ਮੰਗਦੇ ਹੀ ਤਾਂ ਦੇਣਾ ਭੀ ਆਪੇ ਕੁਰਬਾਨ ਦਿਉ ਤੇ ਦੇਸ ਸਾਨੂੰ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿਕਟੀ ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਠੀਕ ਹੀ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਆਪ ਨੇਕ ਹੋਰਾ ਨੇਕ ਮਤ ਦੇਂਦੇ, ਵਡੇ ਲੋਕਾ ਦੀ ਵਡੀ ਭਿਥਾਰ ਹੱਥੇ। ਇਸ ਬਕੇਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਧੁਰੇ ਸੱਦਾ ਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਪੁਰ ਦਖਣ ਮੀਲ ਤੇ ਮਮੋਰੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ, ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮੁਕਤਸਰ ਵਾਲਾ ਕਰਿਆ ਦਾ ਭੋਰਾ ਭਾਤੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੇਖ ਨੂੰ ਮਖ ਰਖ ਵਸਾਇਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਜਾਰੀ ਲੋਕ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਤੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੇ ਦੇ ਸੀ ਤੇ ਅਥਾਲੀਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਐਖ ਸਾਧ ਸੇਕਤ ਦਾ ਇਸਦਾ ਸੀ। ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਂ ਨਿਹੰਗ ਦੇਗਾ ਕਰਨ ਨਾ ਟੱਲਦੇ ਸੀ।

ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੋਰ ਜੀ ਤੇ ਖੇਮ ਕੋਰ ਦਾ ਇਹ ਲੈਣ ਦੇਣ ਇਵੇਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਖੇਮ ਕੋਰ ਦੀ ਧੀ ਮਾਂਗੇ ਪੱਕੇ ਕੂਕੇ ਵਲ ਵਿਆਹੀ ਸੀ ਤੇ ਟੁੰਬਾ ਮੰਗਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਸੰਗਰ ਕੂਕੇ ਨੇ ਟੁੰਬਾ ਦੀ ਛਕਮ ਲਿਆ ਦਿਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾ, ਦੇਪਤੀ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਆਪੇ ਹੀ ਬਣਵਾ ਦਿਉ ਮੈਂ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਖੇਮ ਕੋਰ ਰਕਮ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੋਰ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਧੀ ਦੀ

ਰਕਮ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਂਝ ਫੜੋ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਮੇਲੇ ਤੇ ਟੂਥਾਂ ਵਾਲੀ ਰਕਮ ਵਰਤ ਫੜੀ। ਉਸ ਬੀਬੀ ਦੇ ਸੋਹਰੇ ਕੂਕੇ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਚੰਗੇ ਥਾ ਲਗੀ ਹੈ। ਸਚਾ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਘਾਤਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਮਾਘੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਬਾਦ ਨਾ ਖੋਮ ਕੋਰ ਵੇਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮੰਗਿਆ ਤੇ ਨਾ ਬਖਸ਼ਾ ਸਿੱਖ ਨੇ ਖੋਮ ਕੋਰ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮੰਗਿਆ।

ਮੈਂ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਗਹਿਣੇ ਘੜਾਨ ਨਾਲੋਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਲੇਗਰ ਵਿਚ ਲਗੀ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਚੰਗੇਰਾ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਬਖੋਰਾ ਸਿੱਖ ਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਭਾਏ ਜੋ ਕੁਰੂ ਜਨਨੀ ਦੀ ਲਾਜ ਨਾਲੋਂ ਸਾਰਾ ਦੀ ਲਾਜ ਤੁਛ ਸਮਝਦੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕੁਰੂ ਲਾਜ ਲਾਹੁਣ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਇਹ ਬਖੋਰਾ ਸਿੱਖ ਉਸ ਬਾਬੇ ਬਖੇਲ ਸਿੱਖ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਬੇ ਦੇਵਾ ਸਿੱਖ ਜੀ ਰਾਮਗੜੀਆ ਲਾਹੌਰ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਆਏ ਨੂੰ ਚਿਨ ਗਿਣੇ ਮੁੰਹੋਂ ਮੰਗੀ ਮਾਇਆ ਦਿਤੀ ਸੀ ਤੇ ਫੇਰ ਵਾਪਸ ਟੈਟ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜੇ ਚਿਤ ਕਰੀ ਤਾਂ ਜਿਸ ਕੁਰੂ ਕੇ ਖਚਾਨੇ ਚੋਂ ਮੈਂ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਲਿਆ ਪਾਈ ਤੇ ਕੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਬੁਤੋਂ ਬਾਬੇ ਬਖੇਲ ਸਿੱਖ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਦਮ ਦੇ ਆਪ ੧੦੦੦) ਪਹਿਲਾਂ ਪਲਿਉਂ ਪਾ ਉਕਰਾਹੀ ਛੇਲੀਂ ਮਹੀਨੇ ਟੀਰੇ ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਫਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵਾਰਤਾ ਟਿੱਡਹਾਸ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਸੇਤ ਬਾਬੇ ਸੰਤੋਖ ਸਿੱਖ ਜੀ। ਇਹਨਾਂ ਬਾਬੇ ਬਖੇਲ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦਾ ਠਾਕੁਰ ਕੇਸਰ ਕਿਲੀ ਲੀ ਮਹਾਬੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਬੀਬੀ (ਭਾਵਾਂ) ਜਵਾਨ ਹੋਈ, ਬਖੇਲ ਸਿੱਖ ਜੀ, ਕੇਸਰ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਜੇਥਕ ਨੰਬਾ ਸਿੱਖ ਚਲਕਿਆ ਵਾਲੇ ਜਵਾਨ ਵਲ ਹਿਆਨ ਕਰ ਫਿਰਾ, ਇਹ ਕੁ ਜਵਾਨ, ਜੋ ਚੰਗਾ ਸਾਧੂ ਦੇ, ਹੋਰ ਵਾਧੂ ਭਾਲ ਰਾਹਨੂੰ ਕਰਨੀ ਦੇ, ਸਿਖੀ ਵੇਖੇ। ਬਖੇਲ ਸਿੱਖ ਜੀ ਸਤਿਬਚਨ ਕਰ ਕੁਰਤ ਅਨੰਦ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਨੰਬਾ ਸਿੱਖ ਦੀ ਚਮੀਨ ਬੰਝੀ ਸੀ। ਬਖੇਲ ਸਿੱਖ ਜੀ ਸਦੇ (ਭਾਵਾਂ) ਨੂੰ ਮੀਹਰੇ ਟੀਰਦੇ ਸਾਰੇ ਟੀਰਦੇ ਦੇ ਬਸਤ੍ਰ ਤੇ ਦਾਟੇ ਸਾਥ ਲੰਦ ਟੀਰਦੇ ਸੀ। ਨੰਬਾ ਸਿੱਖ ਜੀ ਤੇ (ਭਾਵਾਂ) ਦਾ ਪੰਜ ਛੇ ਪੁੱਤਰ ਹੋਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੱਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੱਖ ਜੀ ਚੇਲਕਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦੇ ਚੇਰ ਬਰਦਾਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਜਤੀ ਸਤੀ ਤੇ ਭਿਦਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਮਰ ਸਿੱਖ ਜੀ ਬੜੇ ਬਲੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਸਰੀਰ ਜਾਂ ਸਾਧ ਨੂੰ ਭੜਦੇ ਘੁਟ ਹੀ ਹਛੀਆਂ ਕੁਝਕਾ ਦਿੰਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੱਖ ਜੀ ਨੇਰੇ ਬਹਾ ਫਿਰਾ, ਬਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਮਾਈ ਖਿਮਾਂ ਭੀ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੁੱਸਾ ਜਾਂ ਵਧੀਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਬਹਿਲਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੇਤ ਨਾਨਕੀ ਸਿੱਖ ਜੀ ਸੇਤ ਨਗਰ ਦੇ ਖੂਹ ਤੇ, ਅਤੇ ਨਹਿਰ ਕੋਲ ਦੇ ਭੰਡੇ ਸੁਧੇ ਸਾਧੂ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਕਤਸਰਾਂ ਮਾਘੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ। ਆਪਣੀ ਵਰਕਸਾਪੀ ਕਾਨਧਾਨੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ, ਪਉੜਿਆਂ ਨੂੰ ਖੂਟੀ ਠੱਕਲ ਦੀ ਲਾਉਂਦੇ ਕਿਉਂ ਸਿ ਇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ

ਅੰਤਰਿਮਾਨ ਦੇ ਚੰਗਿਆ ਨੂੰ ਭਾਈ, ਪਉੜੇ, ਕਾਟੇ ਆਦਿ ਤੇ ਸਮਝਾਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਆ ਤੇ ਹੋਰ ਭੰਡੇ ਲੀ ਤੇ ਚੰਗੇਰਾ ਸਾਧੂ ਸਿੱਖ ਬਣਾਏ।

ਸੁਖ ਹਨ। ਇਕ ਤੇ ਆਪ ਬਣਾ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਜੋ ਪਿੱਤਲ ਦੀਆਂ ਰੋਹਣੀਆਂ ਜਾਂ ਮਲੇਰ ਕੋਟਲਿਉਂ ਲਿਆਉਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਖੋਬਲ ਘਟੇਗੀ ਤੇ ਪਿੱਤਲ ਲੋਹਾ ਮਾਂਜਿਆਂ ਬਿਨਾਂ ਸੱਚਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਲੱਕੜ ਧੰਤਿਆਂ ਹੀ ਸੁਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸੁਚ ਵਿਚ ਸੋਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਾਲੇ ਜੋ ਅੰਨ੍ਹਨ ਵਿਚ ਪਿੱਤਲ ਦੀ ਖੂਟੀ ਨਾਲ ਘਾਸ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਮਰਦਮੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਹਰਜ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਲੱਕੜ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਸੋਧੀ ਪਉਂਦੇ ਪਾਏ ਹਨ ਤੇ ਹਰ ਵਾਰੀ ਮਾਂਜਦੇ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਕਈ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਪੈਰੀਂ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭੀ ਹਰਜ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸੁਚ ਦਾ ਵਿਖਾਨ ਘਟੇਗਾ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸਤ ਧਰਮ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਰਹੇਗਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਭੀ ਦਸਿਆ, ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭੜਵੇ ਲੰਹੇ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁਕਨੇ ਹੀ ਵਰੀ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਜੋ ਧੰਤਿਆ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਸੁਚ ਦੇ ਖਿਆਲੋਂ ਕੁੰਡਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੁੰਡੇ ਵਾਲੇ ਥਾਉਂ ਪੂਰੀ ਮਲ ਮੁਸਕਲ ਨਿਕਲਦੀ ਦੇ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਬਾਰਨ ਕੁੰਡੇ ਲਾਏ ਨੇੜੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਂਜ ਖੋਲ ਮੇਲ ਮਿਟੀ ਕਾਟੀ। ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਲੇ ਵਾਲੇ ਅਜੇ ਭੀ ਕੁੰਡੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਭੜਵੇ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਖਰੀ ਸਿਖ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਨਿਸਚਾ ਘਟ ਰਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੁੰਡੇ ਲਵਾਏ ਤੇ ਕਈ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸੁਚ ਦੇ ਖਿਆਲੋਂ ਉਹ ਕੁੰਡਾ ਨਹੀਂ ਲੱਕ੍ਹੰਦੇ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਤ ਜਾਨਣ। ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਸੀ ਮਰਜਾਦਾ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਵਰਤਦਿਆਂ ਸਿਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੰਸ ਨਹੀਂ ਲਗਵਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਮੇਵਾਰ ਗੁਰੂ ਹੁੰਦੇ। ਤੇ ਸਿਖ ਸੰਤ ਕਈ ਮਨ ਮਰਜੀਆਂ ਭੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਨੀਲੋ ਬਸਤ੍ਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਖ ਧਾਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਟੋਪ ਭੀ ਸਿਰ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ।

“ਨੀਲ ਬਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕਪੜੇ ਫਾੜੇ ਤੁਰਕ ਪਠਾਣੀ ਅਮਲ ਕਵਾਇਆ ॥

ਤੇ ਸਿਖ ਹੋਇ ਸਿਰ ਟੋਪੀ ਧਰੇ ॥ ਸਾਡ ਜਨਮ ਕੁਸਟੀ ਹੋਇ ਮਰੇ ॥”

ਗੁਰਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਚ ਦੇ ਧਿਆਨ ਹੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜਲ ਵਾਲੇ ਭਾਭੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ ਲਿਖਾਏ। ਪਉਂਦੇ ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਮਾਂਜਦਾ ਕੰਟੀ ਨਹੀਂ। ਭੜਵਾ ਗੀ ਤੇ ਹੋਰ ਵਰਤਾਂ ਦਾ ਭਾਭਾ ਏਨਾ ਸਾਫ ਹੋਵੇ ਕਿ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਭੀ ਵੇਖ ਮੋਹਿਆ ਜਾਵੇ। ਕੰਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਗੋਂ ਰਿਲਾਨ ਆਵੇ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਬਾਹਰੀਂ ਆਇਆ ਘਿਉ ਬੋਟ ਦੀਆਂ ਗੁਜਰੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਲਿਆ ਖਰਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਲੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਲੰਕ ਮਿਲਾਵਟ ਪਾ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਕੀ ਲੰਗਰ ਤੇ ਭੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਲਈ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਲੋਣਾ ਤੇ ਵੇਰ ਭੀ ਤਾਂ ਵਰਤਨਾ ਚਾਹੀਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਘਟ ਤਾਏ ਵਿਚ ਲੱਜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਘਟ ਸਮਝ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਸਾਫ ਨਹੀਂ ਘਿਉ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ।

ਜਿਲੇ ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਭਕਰੇਲੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੁਹਾਰ ਜਵਾਹਰ ਤੇ ਤੁਰੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਿਖ ਸਜ ਕਦੇ ਸੀ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰ, ਉਹਨਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਭਜਨ ਇਕ ਸਾਧ ਤੋਂ ਪੁਛ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਹੁੰਦੇ ਇਕ ਦੋ ਬਾਈ ਵੇਖੇ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਗੋਤੀ, ਵੇਦੀ ਹਵਨ ਤੇ ਉਹ ਅਭੇ ਹੀ ਵੇਖਦੇ ਸੀ। ਦੱਖਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ, ਦਿਆਲ

ਸਿੰਘ, ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਇਕ ਸਾਧ ਸੰਨਤ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜਾ, ਜਵਾਹਰ ਤੇ ਭੂਰੀ, ਭੀ ਤਜਨ ਇਕ ਸਾਧ ਤੋਂ ਪੁਛ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਦੋ ਲੜਕੀਆਂ ਜਵਾਨ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਅਨੰਦ ਕਰਨੇ ਚਾਹੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦੀ ਸਭ ਘਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਤੋਂ ਭੂਰੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਖਿਚ ਭਰੀ ਲੱਤ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਹੀ ਇਹ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਗੋਰੀ ਭੋਜੇ, ਸਤਿ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕਰਵਰਤੀ ਤੇ ਸੋਤ ਦੁਸੇਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਲਕੇ ਵਾਲੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਹਿਤ ਭੀ ਗਏ। ਬਹੁਤ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸਭ ਆਏ ਨੂੰ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਵਰਤਿਆ ਤੇ ਸਕਦ ਰਸ ਵਿਚ ਪੇ ਬਹੁਤ ਪਹਾਤੀ ਲੋਕਾਂ ਭਜਨ ਪੁਡਿਆ ਤੇ ਹੁਕੀ ਸਿਗਰਟ ਛਡੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਾਰ ਉਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਰਤ ਗਈ ਤੇ ਅਨੰਦ ਤੇ ਨਾ ਪੁਜੇ। ਸਾਧ ਸੰਨਤ ਵਿਚ ਨੰਗੇ ਮੂੰਹ, ਸਫੇਦ ਬਸਤਰਾਂ ਵਿਚ, ਹਵਨ ਹੋ ਵੇਈ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਕੁਰਮਰਜਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਹਾ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਅਨੰਦ ਹੋਏ। ਘਰੀਂ ਤੇ ਸਿਖ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਵਾਲ੍ਹੇ ਬਲੁਟ ਕੇ ਮੂੰਹ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੰਹੇ ਪੂਰੀ ਕੁਰਮਰਜਾਦਾ ਵਿਚ ਸਫੇਦ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਨੰਗੇ ਮੂੰਹ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੁਜਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਅਨੰਦ ਹੋਏ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਮੇਲੇ ਦਾ ਬੜਾ ਰਸ ਛੱਟਿਆ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਭੂਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦੀ ਸਗੋਂ ਉਡੀਕ ਉਡੀਕ ਹੋਰ ਵਧ ਗਈ। ਮਾਈ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇ, ਧਿਆਨ ਧਰੇ। ਤੇ ਅਰਦਾਸੇ ਕਰੇ, ਹੋ ਸਕੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ। ਜਾਭੀ ਦਿਲੀ ਮਰਜਾਦਾ ਕਰ, ਜੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਆਏ ਤਾਂ ਭੀ ਚਲੇ। ਜੇ ਸਾਡੇ ਹੋਰ ਮੰਦ ਕਰਮ ਨੂੰ ਤੱਕਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਮਰਵਾਏ। ਤੇ ਮੇਨੂੰ ਦਰਸਨ ਜਿਹੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ, ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਉ। ਮਾਈ ਭੂਰੀ ਕਦੀ ਕਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਸਫਲ ਮੀਰਾਂ ਬਾਝੇ ਦਾ ਭਜਨ ਪੜ੍ਹਦੀ ਰਾਤ ਜਾਗਦੀ ਰਹਿੰਦੀ।

ਪੀਆ ਕੋ ਪੰਥ ਨਿਹਾਰਤ ਸਭ ਚੈਨ ਬਿਹਾਨੀ ਹੈ।
ਅੰਗ ਤਨ ਬਿਆਕੁਲ ਕਦੀ ਮੁਖ ਪੀਆ ਬਾਨੀ ਹੈ।
ਅੰਦਰ ਫੇਦਨ ਬਿਰਹ ਦੀ ਵਹਿ ਪੀਰ ਨ ਜਾਨੀ ਹੈ।
ਜਿਉ ਚਾਕੁਰ ਜਲ ਕੇ ਰਟੇ ਮਛਲੀ ਬਿਨ ਯਾਨੀ ਹੈ।
ਮੀਰਾਂ ਬਿਆਕੁਲ ਬਿਹਨੀ ਸੁਧ ਭੁਧ ਬਿਸਰਾਨੀ ਹੈ।

ਪੜ੍ਹਦੀ ਭੂਰੀ ਕੋ-ਸੁਧ ਭੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ।

ਇਕ ਵੇਰ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਈ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਮਾਈ ਚੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ, ਜੇ ਰੱਜ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਮਾਈ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਸੈ ਸਾਲ ਦੇ ਨੰਤੇ ਉਮਰ ਦੀ ਬਿਰਹ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਹਿੰਮਤ ਕਰ, ਅਪਭ ਪਏਂਗੀ। ਮਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਪੁਡਿਆ, ਮਾਈ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ? ਮਾਈ ਸਭ ਵਾਰਤਾ ਦਸੀ ਤੇ ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਚੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਟੁਰ ਪਈ। ਉਤਰਾਈ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਐਥ ਕਟਦੀ ਅਨੰਦ ਪੂਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜ, ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਰਸਤਾ ਪੁਛ ਛੇਵੇਂ ਦਿਨ ਚੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰ, ਵੈਰਾਗਵਾਨ ਹੋ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਲੇਟੇ ਤੇ ਕਹੂੰ, ਆਪ ਠੀਕ ਉਹੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਤ ਦਰਸਨ ਦੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਹਿੰਮਤ ਕਰ ਅਪਭ ਪਏਂਗੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਈ ਭੂਰੀ ਦੀ ਕੰਭ ਤੇ ਹੱਥ ਵੇਰ ਬਖੇਵਾਂ ਦੂਰ ਖੀਤਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਵਾ, ਤੇ ਸੋਧ ਰਖਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਮਾਈ ਮੇਰੇ ਕਲੇਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਸਭ ਕਥਾ ਬਿਥੀ ਹਨ। ਹੁਣ ਰੱਜ

ਜੱਸ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਕਿਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਵਾਸਨਾ ਨਾ ਕਰੀ। ਮਾਈ ਭੂਰੀ ਦਾ ਭਜਨ ਗੁਪਤ ਸੀ ਤੇ ਬਾਹਰਲਾ ਬੋਲਾ ਸੀ। ਪੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਹਰਾਂ ਵਾਲਾ ਪੰਨ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾ ਕਹਿਣ ਦੇਂਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਮਾਈ ਨੂੰ ਨਾ ਰੋਕਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆ ਦਰਸਨ ਕਰਦਾ ਤੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬਾਦ ਮਾਈ ਭੂਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਸੁਖਾਲੀ ਸਵਾਸੀਂ ਚੜ੍ਹੀ।

ਦੇਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਨਕਰੋਂ ਦੂਜੇ ਨਕਰ ਨੂੰ ਪੱਕ-ਡੇਡੀ ਪੈ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਘੱਤਿਆਂ ਤੇ, ਕਈ ਸਿਖ ਭੀ ਸਾਥ ਸੀ। ਇਕ ਖੇਤ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਰੋਕਣ ਨੂੰ ਢਾਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਅੱਗੇ ਲਗੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਰਸਤਾ ਉਧਰ ਹੈ। ਸਿਖ ਕਿਹਾ, ਬੱਲੇ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੱਕ-ਡੇਡੀ ਪੈ ਹੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਖੜੀ ਹੀ ਭਨਾਣੀ ਹੈ। ਪਰਡੇਡੀਆਂ ਕਈ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਬੰਦ ਹੋਈਆਂ ਨੇ, ਅਜਮਾ ਲਏ ਜਿਸ ਅਜਮਾਣੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਪਰਤ ਸਰਕਾਰੀ ਰਸਤੇ ਪਵੇ ਤੇ ਸਾਥ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਜੋ ਸਹੀ ਰਾਹ ਹੋਵੇ ਉਸ ਤੇ ਹੀ ਟੁਰਨਾ ਚਾਹੀਦੇ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਜਦ ਕੋਈ ਰੋਕੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਆਉਂਦੀ ਏ। ਚੰਗਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਚੰਕੇ ਰਾਹ ਚਲਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮਰ ਇਤੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਥ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਹੋਲੇ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਮਾਘੀ ਮੂਰਤਸਰ ਵੇਖ ਹੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਚਿਲੇ ਵਿਚ ਹੋਲਾ ਹੋਣਾ ਜਾਣ ਤੇ ਬੁਝ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਮਾਘੀ ਤੇ ਆਣ ਦਸਣ ਤੇ ਇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸਲਾਹ ਹੋਲੇ ਬਾਬਰ ਇਕ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਖਿਚਾ-ਖਿਚੀ ਪਈ ਹੈ। ਆਪ ਉਥੇਚਾ ਦੌਰਾ ਰਖਿਆ, ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਚਿਲੇ ਦਾ।

ਬਿਲਾਵਲ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਦਾਸ ਤੇਰੇ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਰਿਦ ਕਰਿ ਪ੍ਰਕਾਸੁ ॥

ਭ੍ਰਮੁਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੋਖਨ ਕੋ ਨਾਸੁ ॥

ਚਿਲੇ ਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਪ੍ਰਕਾਸ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ ਕਰਦਾ, ਆਪ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਦੋਖਾਂ ਵਿਘਨਾਂ ਦਾ ਮੇਰੀ ਬੁਧੀ ਵਿਚੋਂ ਨਾਸ ਹੋਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੜਪ ਦੇ ਦੌਰੇ ਗਿਆਂ ਸਿਖਣੀ ਵਜੋਂ ਵੇਖ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਚਿਲੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਿਖੀ ਦੀ ਪੰਡ ਹੀ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ ਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਖ ਮਰਧਾਨੂ ਭਜਨ ਪੁਛਣ ਆਏ ਜਾਣ, ਇਸ ਚਿਲੇ ਦੇ ਦੌਰੇ ਸਮੇਂ ਬਿਰਧ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਕਿੱਲਾ, ਕੁਜਰਵਾਲੀ ਤੇ ਕਿਲੇ ਸਿੱਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਅਠਕ ਸਰਧਾਲੂ ਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਜਾਚਕਾਂ ਨੂੰ ਖਲ੍ਹਾਰ, ਆਪ ਨੂੰ ਮੱਚਣੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਸਾਖਿਆਤ ਦਰਸਨ ਦੇ ਇਕੋ ਵਾਰ ਯੇ ਉਚੀ ਚਾਰ ਅੱਖਰੇ ਸਬਦ “ਵਾਹਿਗੁਰੂ” ਦਾ ਉਖਾਰ ਕਰ ਕੁਕਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਕੁਰ ਸਬਦ ਦੀ ਸਤ ਰੱਖ ਆਈ ਕਰੇ। ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੌਰੇ ਸਾਥ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰੀ ਦੜਪ ਵਿਚ ਜਾ ਉਥੇਚਾ ਖੜੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ੧੨—੧੪ ਨਕਰ ਇਕ ਥਾਉਂ ਦੁਆਲੇ

ਧਿਆਨ ਮਾਰਿਆ ਛੁੱਟੇ ਵਧੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੇ ਦਿਸਦੇ ਸੀ, ਏਨੀ ਸਿੱਖਣੀ ਵਸੀ ਸੀ। ਸਿੱਖਣੀ ਵਸੀ ਕਰ ਹੀ ਇਸ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਸੈਤੀ ਸੀ, ਥਾਰ ਠਾਣੀ ਤੇ ਜਨ-ਸੇਖਿਆ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ।

ਸਿਆਲਕੋਟ ਦਾ ਜ਼ਿਲਾ ਰਾਵੀ ਤੇ ਭਨਾ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਵਡਾ ਜ਼ਿਲਾ ਸੀ ਪਰ ਬਾਦ ਸ਼ੈਖੂਪੁਰੇ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਸੇਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਤਸੀਲਾ ਭੀ ਘਟ ਗਈਆਂ ਸੀ। ਰਾਵੀ ਵਲੋਂ ਭਾਹੋਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਕੁਰਦਾਸ ਪਰ ਨਾਲ ਹੋਂਦ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਤੇ ਲੰਘਣ ਲਈ ਪੱਤਣ ਕਈ ਸਿੰਦਰ ਕਤੂ, ਕਸੇਵਾਲ, ਬਲਤੁਵਾਲ, ਵਧਾਈ ਓਮਾਂ, ਗੱਗੋਂ ਮਹਿਲ, ਸਾਰੰਗਤਾ ਆਦਿ ਲਗਦੇ ਸੀ ਤੇ ਪੁਲ ਭਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਤੇ ਸਾਹਿਬੇ ਵਲ ਦਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਗਦੇ ਜ਼ਿਲਿਆ ਵਲੋਂ ਪਤਨਾ ਪੁਲਾ ਤੋਂ ਇਸ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਦਰਜਨ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਕੁੱਝ ਦੇ ਵਧ ਜਾਣ ਦੇ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ। ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਸਿਧ ਪੁਰਖਾਂ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਨੂੰ ਵਾਕਫ਼ੀ ਤੇ ਇਸ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਨਕੇ, ਸੋਹਰੇ, ਮਾਜੀ ਜੀ ਤੇ ਭੈਣ ਜੀ ਭੀ ਏਸੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਪਿੰਡਾਂ ਸਨ ਤੇ ਹੋਰ ਸਨਬੰਧੀ ਭੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾਤੋਵਾਲ ਦਰਜਨ ਦਿਤੇ ਸਭ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸਾਧੂ ਸੰਦ ਸਲਾਹੀਂ ਸੁਟ ਹੋਲਾ ਨਾਰੋਵਾਲ ਹੀ ਕਰਨਾ ਤੇ ਉਕਰਾਹੀ ਜਿਥੇ ਪਾਸੇ ਵੱਡ ਦੀ ਸੇਕਰ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਠੀਕ ਰਖੇ। ਪਰ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ, ਇਕ ਲੰਗਰ ਖੁਲ੍ਹਿਆ ਦਾ ਅਲੱਗ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸਾਧ ਸੇਕਰਤ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਭੀੜ ਨਾ ਵਧੇਗੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਰੋਵਾਲ ਭੀ ਗਏ ਤੇ ਟੋਲਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵਾਂ ਨਿਘਰਤ ਕੀਤੀ ਹੀ ਓਗੀ ਜਾਣੀ ਤੇ ਖੁਰੀ ਵਿਚ ਲਾਟੀ ਲੰਗਰ ਦੇ ਕਹੀਂ ਤੇ ਇਥੋਂ ਭੀ ਨਾਰੋਵਾਲ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਇਥੋਂ ਅਗੇ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੋਵਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀਲੇ ਦੇ ਆਗੂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਤੁਸਾਂ ਹੋਰ ਸਾਧੂਆਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮੇਲ ਲੋਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮਰਾ ਮੇਲ ਲੋਣਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਾਧੂ ਬਾਬਾ ਜਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਲਾ ਵਾਲੇ, ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਪਈ, ਬਾਬਾ ਕਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਡੀ, ਭੋਸਰਸਿੰਘ ਜੀ 'ਚੂਪ' ਸੇਖਵਾ ਤੇ ਸੰਤ ਭੋਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਵਿੰਡੇ ਵਾਲੇ, ਮਿਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਉਣ ਭਿੰਡਰ, ਗੋਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਕੂ ਚੰਕ, ਮੁਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰ ਰੱਕ, ਸਾਹ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਖਾਟੇ, ਮੀਹਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੇਫ਼, ਕੁਰਦਿਤਾ ਅਸਰ ਗਲੋਟੀਆਂ, ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਸਤ ਗਿਲਾ ਤੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਅਸਤਾਨਾ ਦਾਤੋ ਵਾਲ ਦਾ, ਜਿਥੇ ਸਾਹ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭਰੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਕੂ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕਰਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਾਧਾ ਜੰਗ ਜੈਤੋ ਲਈਆਂ ਗਤਰੇ ਪਉਂਦੇ ਕਛਹਿਰੇ ਮਾਲਾ ਆਦਿ ਹੋਣਾ ਵਿਚ ਜ਼ਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਲੰਗਰ ਖੁਲ੍ਹਾ ਤੇ ਇਕ ਰਸ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਰਿਵੇਂ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਅਸਤਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਰਾਮ ਦੀ ਥਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਵਰਤਦੀ ਸੀ। ਕੁਰਦਿਤਾ ਅਸਤ ਹੀ ਖੇਤੋਂਦ ਵਰਤਦਾ ਨਿਭਿਆ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮੰਜੇ ਤੇ ਹੀ ਇਸਨਾਨ ਦਿੰਦੇ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਪਾਸ ਖਬੇ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਕਟੀ ਪਈ ਤਾਂ ਦਿੰਦਾ ਆਪ ਜਾਣਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਬਸਤ੍ਰ ਉਸੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਪਵਾਦੀ ਪਏ ਸੀ। ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸਿਖ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਅਵਸਥਾ ਐਸੀ ਸਿਖੀ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਦਸੀ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬੇ ਜਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਮੰਨਣਾ ਪਿਆ ਇਹ ਅਸਤਾਨਾ ਠੀਕ

ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸਭ ਸਿੱਖੀ ਵਾਲੇ ਭਰਤਰ ਹਾਂ। ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਂ ਅਭਿਵ੍ਯਕੀਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸਾਧੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਭਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਰਹੇ ਤੇ ਸਤਿਨਾਮ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਰ ਭੀ। ਜਿਵੇਂ ਭਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸਾਧੂ ਸਤਿਨਾਮ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਰ ਭੀ ਕਈ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੇਰਵਾ ਸਾਧ ਸੰਕਤ ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਭਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਖੇਂ ਮਹੰਤ ਬਹਾਬਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਬਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਨਪੁਰੀਏ। ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਦੇਬਾਲ, ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਦੇਡੇ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਸੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੁੰਡਾ ਵਾਲੇ। ਸੰਤ ਪੁੰਡਾ ਵਾਲੇ ਭੀ ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਹੋਛਾ ਦੇ ਕਸਿੰਗੀ ਲੋਛਾ ਨੂੰ ਭਰਤਰਾ ਵਿਚ ਖੜੇ ਕਰ ਕੇਨ ਵਿਚ ਭਜਨ ਦਸ ਮਸਰ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਨਾਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੁਭਿਆ ਪਾਸੇ ਕਈ ਅਛਾ ਵਿਹਦੇ ਸੀ ਉਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਸੰਤਾਂ ਪੁੰਡਾ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸੇ ਭੀ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਸਰੀ ਤੇ ਸਿਖੀ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਸੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੁੰਡਾ ਵਾਲੇ ਚੜ੍ਹ ਕਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਡਾਏ ਸੰਹਲਾ ਵਾਲੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇਛ ਸਮੇਂ ਸਤਿਨਾਮ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਮਸਰੀ ਦੁਰਵਾਝੇ ਦੋਵਾਨ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਸਬਦ ਚੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਚ ਬਚਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਨਾਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਸਬਦ ਵਿਚ ਇਹ ਸਕਤ ਹੈ ਸੇ ਤਦੋਂ ਭੀ ਪਰਖ ਅਛਾ ਲੋਛ ਸਿਖ ਸਜੇ ਸੀ ਤੇ ਭਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਖੇਂ ਭੀ ਸੇ ਸਬਦ ਤੇ ਸਕਤ ਸੇ ਸੁਭਿਆ ਵਿਚੋਂ ਹੈ ਚਰਤਦੀ ਸੀ ਸੰਤਾਂ ਪੁੰਡਾ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਰਤਦੀਆਂ ਹੀ ਹੈ। ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਇਕ ਦੇ ਕੁਸਿੰਗੀਆਂ ਉਠ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਉਹਾ ਜਿਹੇ ਸਤਿਨਾਮ ਤੇ ਉਹੇ ਜਿਹੇ ਸੰਤ ਹੁਣੇ ਕਿਥੇ। ਹਾਂ ਸੇ ਕਈ ਹੁਣ ਸੇ ਸਕਤ ਵਿਖਾਏ ਕਾ ਅਸੀਂ ਸਿਖ ਸਜਦੇ ਹਾਂ। ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਲ ਕਰ ਚੁਪ ਕਰ ਅੰਤਰੇ ਧਿਆਨ ਹੋ ਕਿਹਾ ਸੇ ਉਹਾ ਸਤਿਨਾਮ ਤੇ ਉਹੇ ਸੰਤ ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਹੀ ਸਿਖ ਸਜਿਉਂ ਜੇ, ਯਾਉ ਤੇ ਅਛਾਉ। ਫੇਰ ਨਾ ਭਜਿਆ ਜੇ। ਪੰਜ ਚਾਰ ਲਕੀਦਿਆਂ ਵਾਲੇ ਅਛੇ ਹੀ ਬੈਠ ਰਹੇ। ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਸਤਿਨਾਮ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਬਖਸਿਸ ਮੰਗ ਨਿਸਰਾ ਹੋ ਭਜਨ ਦੇਣ ਲਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੇ ਭਜਨ ਲੈਂਦੇ ਸਕਦੇ ਭਰੂ ਕਾ ਕੰਨ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹੀ ਮਸਰ ਹੋ ਲੇਟਣ ਲਗ ਪਏ ਤੇ ਕਪੜੇ ਆਪਣੇ ਉਹਨਾਂ ਖੜ੍ਹ ਸੁਣੇ। ਦੂਜੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਦੋਵਾਨ ਵਿਚੋਂ ਜਤੀਆਂ ਛਡ ਦੇਣ ਕਦੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਵਾਲਾ ਮਾਰ ਸੰਦ ਲਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਬੈਟ ਯਾਵਦ੍ਰਿ ਏਸ ਕੂਕੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਾ ਜਾਵਦ੍ਰਿ ਲੜ ਜਾਸੇ ਕਾ। ਮੇਂ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਉਹਨਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਤੋਂ ਸੁਣ ਲਿਖੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖੀਂ ਪਿਖੀ ਹੈ। ਮੇਂ ਕਹਿੰਦੀ ਜੂ ਹੋਇਆ ਹੋਰ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਹੀ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹਾਂ ਅਜ ਹੀ ਆਪ ਖਿਆ ਕਰੇਗੇ।)

ਸਤਿਨਾਮ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਧੂ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਚਿਲੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਭਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਭੀ ਸੀ।

ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੇ ਵਾਲੀਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਬਦ ਸੁਣ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸਦੇ ਸਾਧਕਾਂ ਕੋਈ ਅਛ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਖੜੇ ਹਾਜਰ-

ਜਵਾਬ ਪਤਲੇਦਾਰ ਦੀਵਾਨ ਲਾਣ ਵਾਲੇ ਸੀ ਇਹਨਾਂ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਖੜੇ ਕੇ ਨਚ ਕੇ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਨੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਜੱਟੀਆਂ ਦੇ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਕੂਕੇ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ।

ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਬਤਾਲਾ ਦੇ। ਜੋ ਖੜਤਾਲਾਂ ਵਜਾ ਤੇ ਨਿਰਤ ਕਰ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਖੜਤਾਲਾਂ ਤਦ ਫੜਦੇ ਸੀ ਜਦ ਅੰਦਰ ਮਸਤੀ ਦਾ ਸੁਆਦ ਉਮਛੇ। ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਬਦ ਸੁਣ ਨਿਰਤ ਤੇ ਖੜਤਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਲੀ ਮਸਤੀ ਭਰੀ ਸੁਆਦ ਰੋਂ ਦੇਖ, ਸੁਣ ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਹਵੇ ਵਾਲਿਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖੜਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਮੋਹਣੀਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਇਹੋ ਉਤਮ ਰਸ ਸੁਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਬਣੀ ਰਾਗੀ ਸਭਾ ਵਲੋਂ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਹ ਸੁਰ, ਲੈ ਸੁਆਦ ਰਾਗੀਆਂ ਮੰਨਿਆਂ ਹੋਇਓ।

ਸੁਭਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਲੋਕੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਸੁਭਿਆਂ ਤੋਂ ਉਤੇ ਜੱਜ ਥਾਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਧ ਦਾ ਕੁਝ ਚਿਰ ਕਫ਼ਾਹਿਰਾ ਪੈਣ ਤੇ ਚੁਕਣ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਸਾਧੂ ਸਾਥ ਚੱਲਕੀ ਵਜਾਣ ਤੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫਲ ਇਤਨਾ ਸੁਆਦ ਮਸਤੀ ਭਰਿਆ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੂੜੇ ਛਲੇ ਵਾਲ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਮਤਾਈ, ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਜਥੇ ਦੀ ਚੜਤ ਦੇਖ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅਥਾਲੀ ਫੁਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਉਤਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬਸਰ ਇਕ ਸੇਵਕ ਤੇ ਸੁਪਤਨੀ ਲਾਈ ਸੀ। ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਹੋਰ ਥਾਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਮੇਂ ਲਿਖਾਯਾ ਤੇ ਇਥੇ ਇਤਨਾ ਹੀ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੇਵਕਾਂ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਪੇ ਉਚਤਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਤੇ ਏਸੇ ਹੀ ਵਿਧਣੀ ਬਚਨ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ -

ੴ "ਇਸਟ ਮੀਤ ਜਾਣ ਸਭ ਫਲੈ ॥"

ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫੂਰੀ ਵਾਲੇ, ਜੋ ਬਮੀਰ ਪੁਰ ਦੇ ਸੀ ਤੇ ਮਾਨਾਵਾਲੇ ਜ਼ਿਲਾ ਸੋਧੂਪੁਰੇ ਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿਖ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਤੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਵੱਲੀ ਬਰ ਠੰਡੀ ਮੂਰਤੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਅਸਥਾਨ ਹੁਣ ਕੁਧਿਆਣੇ ਪਹਾੜ ਤਰਫ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ 'ਨਿਰਵੈਰ' ਸੇਵਕ ਨੇ ਉਦਮ ਕਰ ਸੰਗਤ ਜੰਗ ਜਥਾ ਤੇ ਲੰਗਰ-ਚੁਕਤ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸੰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਾਮਕਿਆਂ ਦੇ, ਇਹ ਸੰਤਾਂ ਫੂਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਸੋਹੇ, ਕੁਝ ਚਿਰ ਦੌਰਾ ਫੇਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਬੜੇ ਸਾੜਕੀ ਸੁਭਾ ਵਾਲੇ ਹੁਣ ਬੁਸੰਦਾਲ ਕਪੂਰਥਲੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਢੇਰਾ ਕਵੀ ਤੇ ਲੇਖਕ ਦੇ।

ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਜੀ 'ਰੂਪ' ਸੇਖਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਵਿੰਡੇ ਵਾਲੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਕੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸੇ ਪ੍ਰਸਤਕ ਵਿਚ ਹੋਰ ਥਾਂ ਹੈ। ਸ੍ਰ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਵਿੰਡੇਵਾਲੇ ਜੋ ਪਹਿਲੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿਧ ਜਵਾਨ ਰਹੇ। ਬਾਦ ਸਰਕਾਰੇ, ਜ਼ਿਲੇ ਤੋਂ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਚਾਈ

ਸਦਕਾ ਦੇਹਨੀ ਮਾਨਤਾ ਵਧੀ ਸੀ ਕਿ ਵਰੋਧੀ ਤੇ ਵਡੇ ਅਫਸਰ ਭੀ ਫੈ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਭੀ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਫੈ ਮੰਨਦੇ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨੀ ਦਾਹੜਾ, ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਲਘੁਸ਼ੀਅਤ ਤੇ ਨਿਰਲੋਭ, ਨਿਰਪੱਖ ਵਰਤਾਵ ਚਵਿੱਛੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਪ੍ਰਗਟੇ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ।

ਸੰਤ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਡਾਵਾਲੀਏ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਨੰਡੀ ਬਿਰਤ ਵਾਲੇ ਹੁਣ ਚਲੀ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਰ ਬਸਤ੍ਰ, ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਲਿਉਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਤੇ ਲੰਗਰ ਫੇਰਾ ਚਲਾਇਆ। ਪੰਡਿਤ ਗੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਜਿਹੇ ਕਈ ਹੁਲਦੇ ਮੋਨਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿਖ ਸਜਾ ਉਚ ਪਦਵੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਦੇ ਹਨ। ਪੰਡਿਤ ਗੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੁਣ ਤੱਥ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਗੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਆਵੇਗਾ।

ਰਛਾਣੇ ਦੇ ਸੰਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਸੇ ਮਸਤ ਸਾਧੂ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ, ਪੱਕਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਭੀ ਮੰਨ ਲੈਂਦੀ। ਏਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਧਾਵੀਂ ਸ੍ਰ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲ ਸਾ ਰਹੇ ਸੀ, ਰਛਾਣੇ ਦੇ ਕੋਲ਼ ਈ ਲੰਘੇ ਘੰਡਿਆਂ ਤੇ। ਸੰਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਭਾਭ ਫੜ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਖੜੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਕੋਟ ਹੈ ਮੇਰਾ ਕੁਦਰਤੀ ਨੌਕਾ, ਨੇੜੇ ਤੇ ਰੋੜ੍ਹਵੇਂ ਨੀਵੇਂ ਖੇਤ ਲੰਗਾ ਵਧ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਛਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਅਸਾ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਸੁਦਾਰ ਦੀ ਅਜ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਮੁੰਡੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਰੂਸੀਂ ਬੰਨੇ ਦੇ ਸਰਬਿ ਆਪੇ ਵਿਚ ਮੁਕਾ ਲਵੋਂ। ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਗੇ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਭੀ ਹੱਥ ਜੋੜੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਕੁਦਰਤੀ ਮੇਰਾ ਨਗਰ ਇਸ ਵਾਰ ਰਾਹੇ ਤੇ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਫੇਰ ਤੇ ਪਾ, ਸਰਦਾਰ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਤਾਂ ਭਾਭ ਨਾਲ ਲੰਘ ਕਢ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਜਿਉਂਦਾ ਤੇ ਮੈਂ ਅਜ ਦਾ ਨੌਕਾ ਲੰਗਰ ਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਾਣ ਦੇਂਦਾ। ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਸੁਦਾਰ ਹਾਰ ਗਿਆ ਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀਵਾਨ ਰਛਾਣੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਤੇ ਇਹ ਸੰਤ ਮਸਤਾਨਾ ਭੀ ਅਗਲੇ ਫਲਕ ਰੰਧਾਵੀਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਢਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਕਈ ਦਿਨ ਪਿੰਡ ਪਰਤਿਆ ਹੀ ਨਾ। ਇਹ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਜਦ ਕਿਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸੁਟਦਾ। ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੁਆਂ ਜੋੜੇ ਪਠੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਘਰ ਧਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਦੜਪ ਦੇ ਦਿਲਾਬੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਡੋਡਾ ਸੀ। ਲੋਕ ਹੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਸ ਦੇ ਪਸ਼ੁਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪੈਂਨਾ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਸੁਦਾਰ ਰੋਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਹੁਣ ਸਰਸੇ ਹਨ ਚੰਦੀਵਾਲੀਏ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦਾ ਭੀ ਇਹੋ ਸੁਭਾ ਸੀ ਰਾਹੇ ਜਾਂਦੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਘੇਰ ਲਿਆ ਰਖਦੇ, ਪਦਾਰਥ ਛਕਾਂਦੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨ ਸੁਣਦੇ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸੁਦਾਰ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਦਾਦੇ ਵੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਏਕ ਸਮੇਂ ਦੂਰ ਸਾਧ ਜਾਂਦਾ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਦੇਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ (ਲੰਗਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ) ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਜਾ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਹਥੇ ਸਾਧ ਨੂੰ ਘਰ ਲਿਆਵੋਂ, ਮੈਂ ਕੱਲੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਛਕਿਆ ਤੇ ਅਜ ਮੈਨੂੰ ਚਰੋਕਨੀ ਚੌਖੀ ਰੁਖ ਲਗੀ ਹੋਈ ਏ, ਪਰ ਕੋਈ ਸਾਧ ਸਾਡੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਨਾ ਸਾਧ ਨੂੰ ਲਿਆਇਉ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਰੁੱਖ ਹੀ ਰਵਾਂਗਾ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਭੱਜ ਕੇ ਗਏ ਤੇ ਦੂਰ ਜਾਂਦੇ ਸਾਧ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਗ ਹੱਥ ਜੋੜ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਸਾਡੇ ਘਰ ਚਲੋ ਤੇ ਸਾਡੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨਾਲ ਚੋਕੇ 'ਚ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕੋ। ਸਾਧ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਸਿਆਲਕੋਟ ਤਰੀਕ਼ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣੈ। ਅਸਾਂ ਗਲਾਂ ਆਪਣਿਆਂ ਵਿਚ

ਪੱਲੇ ਪਾ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਜੰਤ ਜੀ ਚਲੇ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਕਾਹਲ ਏ। ਅੰਤ ਅਸੀਂ ਰੋ ਪਏ ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਚਰਨੀਂ ਲਗੇ ਤਾਂ ਜੰਤ ਜੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਘਰ ਆਏ। ਦਾਦਾ ਜੀ ਚਰਨੀਂ ਲਗ ਜੱਕੀ ਪਾ ਮਿਲੇ, ਬੱਕੇ 'ਚ ਕੱਠੇ ਬੈਠ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਿਆ ਤੇ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨ-ਬਿਲਾਸ ਕਰਨ ਲਗੇ। ਉਹ ਸਾਧ ਸਤ ਦਿਨ ਰਿਹਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੇਤਾ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿਆਲਕੋਟ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਥਾਥੇ ਵੱਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਉਸ ਛੁਟੀ ਲਈ ਤੈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੁਰ ਤਕ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਗਏ। ਇਸ ਥਾਥੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਛਾਲ ਵਾਲਾ ਬਾਬਾ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਸਤ ਹੋਏ ਪਿਛੇ ਬੈਠੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਉਛਲ ਜਾ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਸੀ।

ਮਸਤਾਨੇ ਕੰਗਾਂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਰਹਿੰਦਾ ਜਾਣ ਜਾਨ ਹੀਲ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੰਪ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਗਏ, ਫੇਰ ਪਰਤਾ, ਲਿਆ ਰਖ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਸੰਤ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤਾਨੇ ਲੰਮੇ ਢੋਹ ਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਤੀਜਾ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲਾੰਗਰੀ ਏ। ਅਨਪੜ੍ਹ ਗਿਮੀਂਦਾਰ ਜਵਾਨ ਮਸਤੀ ਦੀ ਲੋਰ ਵਿਚ ਇਕ ਥਾਂ ਖੜੇ ਛੱਡਕਦੀ ਧੁਪ ਵਿਚ ਚੁਪ ਸਾਧ ਘੱਟੇ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਵਰਨੇ ਦਾ ਐਸਾ ਭੇਜ ਸੀ ਕਿ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪੁਰੇ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਸੀ।

ਮਸਤਾਨਾ ਕੁੰਦਨ ਭਸਕੇ ਦਾ ਜੋ ਸਬਦ ਦੀ ਚੰਟ ਲਗਦਿਆਂ 'ਲੋਟ ਪੋਟ ਹੈ' ਕਈ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਦਿਨ ਨਾ ਬੋਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਲੇਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸ ਨੁਸ਼ਹਿਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਸਤਾਨਾ ਮਈਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਡੇ ਵਾਲੇ ਦਾ, ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਮਾਤਾ ਆਪਣੀ ਈ ਜੇਵਾ ਅਰਬ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰ, (ਕਿ ਤੂੰ ਕ੍ਰਿਸਤੀ ਹੈਂ) ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ, ਕਿ ਮਾਤਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਬਿਰਧ ਹਾਂ, ਸੇਫਕ ਲੱਗੀਏ।

ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਤਤਲਿਆ ਦੇ ਕਾਰੋਜਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਰੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਹੀਦਾਂ ਮਲੇਰ ਕੋਟਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ੬—੭ ਮਾਘ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਉਤਾਰਾ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਸੰਤ ਖੇੜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਛੱਟੇ ਜਿਹੇ ਨਗਰ ਦੇ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪਾਤਰ ਹੋਣ ਕਰ ਉਛਰਾਹੀ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪਿਨਸਨੀ ਹੋ ਸੁਖੀ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਵੀਰੋਕਿਆਂ ਵਾਲੇ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਹੁਣ ਰਕ ਇਕ ਰਸ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ, ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਝਲਕ ਦਾ ਤੇ ਮਤੇ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਹਨ। ਜੋ ਹੁਣ ਬਹਾਦਰ ਸੈਨ ਬਿਲੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਤ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੂਜੇਵਾਲੀਏ, ਇਹ ਭੀ ਸੰਤ ਬੈਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੁਧਰੇ

ਸੀ। ਬੜੀ ਕਾਹਲੀ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ ਤੇ ਮਸਤ ਹੋ ਚੱਲਦੀ ਤੇ, ਕੰਧਾਂ ਤੇ, ਵੱਡਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਬੜੀ ਕਾਹਲੀ ਆ ਬੈਠਾ ਭਾੜਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਸੂਫੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਜਿਹਾ ਕਿ:

“ਕੁਨਵ ਯਾਰੁਨ ਅਵਾਜ਼ਾ ਕੀਤੋਈ ਕੀਤੀਆਂ ਜੋਰਾਵਰੀਆਂ।
ਨੂਰੋਂ ਨੂਰ ਜੁਦਾ ਚਾ ਕੀਤੇ ਦੀ ਅਜਾ ਇਹ ਭੀ ਕੱਲਾਂ ਜਰੀਆਂ।
ਇਕੋ ਤਾਂ ਵਾਲੀ ਦੇਸ ਵਲੋਤਾਂ ਦੇ ਆਹੇ ਇਕੋ ਆਟ ਜਥਾਤਾਂ ਭਰੀਆਂ।
ਸਾਈਂ ਲੋਕ ਕਰੇ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਢਲਦਾ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਰ ਲਈਏ ਕੱਲਾਂ ਖਰੀਆਂ।”

ਸੰਤ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਦੇਵਾਲੀਏ, ਇਹ ਬੜੀ ਠਰਮੇ ਵਾਲੀ ਚਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕੁਰਮੁਖੀ, ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਸਨਖੜ੍ਹੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਆਲਾ ਖੋਲ੍ਹ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਤੇ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਸੰਤ ਵਡੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਠੇ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਬਿਦੂਰੀ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ ਸੀ।

ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘੁਕਲਵਾਲੇ ਇਹ ਬੜੇ ਤੇਜਵਾਨ ਉਕਤੀ ਜੁਕਤੀ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਗਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਤੇ ਵਿਭਾਗੀ ਸੰਤ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧੀ ਧੋਨ ਕੋਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਹੋ ਵਿਆਹੁਣ ਕਢੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਰੋਂ ਸੰਗਤ ਦਾ ਬਹੁਤ ਇਕੱਠ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਭੀ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭ ਦੀ ਇਕ ਰਸ ਚਾ ਸੇਵਾ ਸਰਧਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਭਾਈ ਭਲਵਾਨ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਬਾਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਰੋਖਾ ਤਕੜਾ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਜੇਹਾ ਜੋਰਾ ਥਾਪ ਸੀ।

ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਭਲਵਾਨ ਪੱਕਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਾਤੇਵਾਲ ਦਾ ਜੋ ਲੰਮੀ ਤੇ ਭਾਰੀ ਲੱਕੜ ਚੁਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬਾਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਬੋਈ ਇਸ ਦਾ ਸਾਨੀ ਨਾ ਸੀ। ਅੰਦਰ ਹੀ ਖੁਰਾਕ ਖਾਂਦਾ, ਤੇਲ ਕਢੇ ਤਨ ਤੇ ਨਾ ਲਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਆਪੇ ਅੰਦਰ ਖਾਧਾ ਬਾਹਰ ਆਵੇਗਾ। ਇਹ ਕ੍ਰਿਸਤੀ ਹੋ, ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਉਲਾਦ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਬਿਨਾਂ ਕ੍ਰਿਸਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਦ ਮਹਾਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, “ਗਿਰਹੀ ਦੇ ਬਨਤਾ ਰਿਤੁ ਦਾਨ। ਫੂਲ ਨ ਕਵਨ ਕਥੇ ਦਿਨ ਆਨ।” ਤਾਂ ਕਾਮ ਕਾਇਆ ਦੇ ਗਾਲਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਵਿਅਰਥ ਸਤਿਆਨਾਸ ਆਪਣਾ ਕਰਨਾ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਾ ਲੜਿਆ ਸੀ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਪਰਾ ਹੁੰਦੇ ਉਹ ਜੋ ਮੇਰੇ ਤੇ ਵਾਧਾ ਕਰੇਧ ਕਰਦੇ ਉਹ ਭੁਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਕੜਾ ਤਾਂ ਹੀ ਹਾਂ ਜੋ ਉਸ ਤੋਂ ਹਿੰਮਤ ਵਧ ਹੁੰਦੀ, ਬੁਧ ਬਲ ਭੀ ਵਧ ਵਰਤਾਂ। ਇਹਦੇ ਸਕਿਆਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਹੋਰ ਭਾਈਆਂ ਦੀ ਹੋਈ ਵਿਚ ਭੀ ਇਹ ਨਾ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਇਹ ਖੁਲੋਖੇ ਦਾ ਫੋਲਾ ਹੈ, ਹਿੰਮਤ ਅਛਮਾਈ ਨਹੀਂ।

ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੇਵਾਲੀਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਆਦਮਗੀ ਸੰਤ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਧੀ ਧੀ ਇਆਲ ਕੋਰ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੰਦੇ ਕਢੇ। ਸੰਗਤ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸੁਣ ਆਈ। ਪਰ ਸੰਤ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭ ਆਏ ਦੀ ਇਕ ਰਸ ਸੇਵਾ ਤੇ ਆਦਰ ਕੀਤਾ। ਜੇਣਖਣੇ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਦਿਨੀਂ, ਦੇਤਨੀ ਖੇਚਲ ਝਾਲ ਝਲਦੀ, ਪਰ ਐਸੇ ਸਾਧੂ ਹੀ

ਐਸੀ ਸਮੀਂ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਲੇ ਵਾਲੇ ਸਹੀ ਮਸਤੀ ਦਾ ਨਮੂਨਾ, ਸਦ ਬਣੇ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਸੁਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਡੰਡ-ਬਿਲਾਸ ਚਾਹੋਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਭਰਾ ਲੈ । ਉਸ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹੋਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਢੁਲਕੀ ਵਜਾਵਾਂਗੀ । ਜੇ ਮਸਤ ਰਹੋਗੇ ਤਾਂ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਪਖੋਂ ਬਸਤਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਰਖਾਂਗੀ ਤੇ ਵੁਖ ਦੁਖ ਰੁਹਾਏ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਭਾਵਾਂਗੀ । ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਲੇਖੇ ਲਹਿੰਦੇ ਦੀਆਂ ਵਹੀਆਂ ਪਾਤ ਦਿਤੀਆਂ ਤੇ ਮਥਾਨ ਆਪਣੇ ਭੀ ਰਹਿੰਦੇ ਪਾ ਕੇ ਸੇਠਤ ਨੂੰ ਪਦਾਰਥ ਛੁਕਾ ਦਿਤਾ । ਅੰਦਰ ਪਏ ਰਹਿਣ । ਨਹੀਂ ਵਧ ਕਦੇ, ਸੁਣਾ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਨੱਕ ਪਿੱਛੇ, ਪੈਰਾਂ ਦੁਪਹਿਰੀਂ ਛੇੜਿਆ ਤੇ ਲੋਟਦੇ, ਚੱਕਰ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਧੁਪੇ ਡਿਛ ਪੈਂਦੇ । ਘਾਇਲ ਜਿਉਂ ਘੁੰਮਦੇ ਤੇ ਸਬਦ ਦੀ ਚੋਟ ਨਾਲ ਲੈਣ ਪੈਂਦੇ ਹੋਏ ਸਾਪਦੇ ਕਿ “ਚੋਟ ਸਹਾਈ ਸਬਦ ਕੀ ਰਾਜ ਕਰੂ ਮੈਂ ਦਾਸ ॥” ਵਾਕ ਐਸੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਜੋਗ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੋਟ ਸਹਿਣੀ ਕਠਨ ਹੈ । ਮਸਤੀ ਸਮੇਂ ਐਸੇ ਥੱਲੇ ਕਰਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਪੈਂਦੀ । ਇਸ ਮਸਤੀ ਦੀ ਖਸਤਾ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਕਦੀ ਸਾਲਾ ਬਾਦ ਹੋਰ ਆਈ । ਕਦੀ ਘਰ ਦਰਬ ਨਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਕਰਤੇ ਨੇ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਮਥਾਨ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਵਾਪਸ ਕਰਾਏ । ਸੰਤ ਜੀ ਲੰਗਰ ਲਾਇ ਰਹਿਣ ਲਗੇ । ਚੋਟ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਜਵਾਨ ਸਾਧਾ, ਸੰਤਾ ਦੀ ਮਸਤੀ ਸਮੇਂ ਇਕ ਸਿਖ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦਿਤੀ । ਇਕ ਸਿਖ ਕਿਹਾ, ਕਿਸੇ ਆਪ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਪੁਛਿਆ । ਸੰਤਾ ਕਿਹਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਸੀ, ਕੁਝ ਲਗਦੀ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿਆਹ ਦਿਤੀ ਦੇ ਤੇ ਡੇਰੇ ਅੰਦਰ ਐਵੇਂ ਆਈ ਏ । ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਤੇ ਇਕ ਸਿਖ ਦਾ ਚਿਤ ਭੱਲਿਆ, ਉਸ ਹੱਥ ਲਾਇਆ, ਉਸ ਧੌਂਕੇ ਮਾਰੇ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਦਾਸਿਆ । ਸੰਤਾ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਕੁਰਵਾਕ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ “ਰੰਨੁ ਸੈਰਨ ਕਾ ਧਨੁ ਸੰਡਨ ਕਾ” ਤੂੰ ਉਸ ਸਿਖ ਤੋਂ ਵਲ ਬਾਝਾ ਤੇ ਅਗੇ ਕਰੇ, ਜਿਵੇਂ ਸੰਤ ਜੀ ਆਪ ਦੀ ਰਜਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ । ਉਸ ਉਥੇ ਕੀਤਾ । ਸਿਖ ਤੇ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਸ ਕੁਲ ਮੰਨੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਜੇ ਕਦੇ ਭੈਲੀ ਸਿਖ ਇਹਨਾ ਸੰਤਾ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਲੋਕ ਸੰਤਾ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਚੋਖੇ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਚੁਕਦੇ ਹਨ । ਵੇਖੋ ਸੰਤਾ ਨੇ ਕਬੀਰ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਕਰ ਦੁਹਾ (ਸੁਪਤਨੀ ਤੇ ਸਿਖ) ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ।

ਦੇਸੇ ਕਿਲੇ ਦਾ ਭੰਡਾ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਜਾਨ ਹੀਲ ਸਤਿਨਾਮ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਲਾਹੌਰ, ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਵੇਚਿਆ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਜੱਸ-ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਸੀ । ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਾਰ ਅਤ ਕਠਨ ਦੀ ਸਿੱਖ-ਸਭਾ ਦੇ ਮਥਾਬਲੇ ਤੇ, ਇਸੇ ਭੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੋ ਕਤੀਆਂ ਕੁਸੰਗੀਆਂ ਵਲ ਵਿਆਹ ਦਿਤੀਆਂ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੱਦ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਪੈਸੇ ਭੀ ਲਏ ਹਨ । ਤੂੰ ਦੋ ਦੱਸ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਤੂੰ ਭੰਨ ਜੋਗ ਦੇਂ । ਭੰਡਾ ਸਿੰਘ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਕਤੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਨਾ ਸੀ ਤੇ ਕੁਝਿਆਂ ਦਾ ਅੰਨ ਖਾ ਕੇ ਪਲੀਆਂ ਸੀ । ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਐਵੇਂ ਕਿਉਂ ਜਾਣ ਤੇ ਕੁਝੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਖਤ ਕਿਉਂ ਪਾਣ । ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕੁਝਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਨਾ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਪੈਸੇ ਕਿਥੇ ਨੀ । ਉਤਰ ਦਿਤੇ ਸੁ, ਉਹ ਮੈਂ ਸਿਖਾ ਨੂੰ ਛੁਕਾ ਦਿਤੇ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਭੰਨ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰਖ ਲੈ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕਾਮਾ ਬਣਾਉ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਣ ਹੱਸ ਪਏ ਤੇ ਕਿਹਾ, “ਦਾਨੇ ਸਿਰ ਸਭ ਈਲ ਹੈ ਮਸਤਾਨੇ ਕੋ ਨਾਹਿ ।” ਤੇ ਕਿਹਾ, ਖੋਰਾ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਬ ਕੀਤਾ ਕੰਮ ਸਾਨੂੰ ਰੋਰੇ ਸਭੇ ਅਥਕੁਣ ਕੁਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਸਿਆਣੇ

ਆਖਦੇ ਹਨ, "ਜਦੋਂ ਯਾਰੀ ਯਾਦ ਆਵੇ ਯਾਰ ਦੀ। ਤਦੋਂ ਯਾਦ ਨਾ ਰਹੇ ਵਿਹਾਰ ਦੀ।" ਜੇ ਵਿਹਾਰ ਰੱਖਾਂ ਤਾਂ ਯਾਰ ਧੱਕਾਂ, ਇਹ ਕੰਮ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸੱਕਾਂ।

ਸਾਧਾਂ ਵਾਲੀ ਦੀ ਧਰਮ ਕੌਰ ਜੋ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਸਰੂਪ ਤੇ ਅਵਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਤੇ ਚੰਗੀ ਪਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੀਸ ਦਸਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਮਾਈਆਂ ਵਿਚ ਖੜੇ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੀ, ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮਾਈਆਂ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਗੀਆਂ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਂ ਮਾਈ ਹੁਕਮੀ ਵਰਿਆ ਵਾਲੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾਲ ਮਾਈਆਂ ਵਿਚ ਸਬਦਾਂ ਦੀ ਰੋ ਚਲੀ ਸੀ। ਤਿਵੇਂ ਬੰਗ ਦੇ ਚੰਕ ਦੀ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਤੇ ਬਲਕਣਾਂ ਦੀ ਝਾਕਣ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਸਾਥਨਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਥਾਥੇ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਟਵਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਦਿਆਲਾ ਤੇ ਬੇਰਿਆ ਦੀ ਹਰ ਕੌਰ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਦੇ ਚਿਲੇ ਵਿਚ ਮਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਬਦ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਰਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਨ ਵਲ ਹਰ ਕੁਝਿਆਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਲਾਈ ਰਖਦੀਆਂ ਸੀ। ਇਸ ਧਰਮ ਕੌਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਸਿਰਾਂ ਵਾਲੀ ਦੀਆਂ ਸਰਦਾਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖੀ ਦੀ ਲਟਕ ਲਗੀ ਸੀ ਤੇ ਸ੍ਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੁਝਾ ਸਸ, ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕਿਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਸੇਵਕ ਹੈ ਹੁਣ ਨੁਸਹਿਰੇ ਮੱਥਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੋ ਰਹਿੰਦੇ।

ਕੈਸਰ ਸਿੰਘ ਮਜਾਦਾਂ ਦਾ ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਪ੍ਰਭਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਜਥੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਚੂਰਸਨ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੰਗਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜ ਦੀਘਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੀਘਾਲਾ ਤੇ ਪੁੱਜਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ, ਫਿਰ ਹੋਰ ਪਾਸਾ ਕੁਝ ਚਿਰ ਸੁਝਾ ਹੀ ਨਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਕੁਝ ਚਿਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਉਕਰਾਹੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੋਨਾਂ ਸਾਹਿਬਸਾਇਆਂ ਦਾ ਖਡਾਵਾ ਭੀ ਰਿਹਾ।

ਸੰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁੰਦਲਾਂ ਕੁਨੈ ਟੇਸਨ ਫੈਲ ਦੇ, ਅੰਸੇ ਸੋਹਣੇ ਲੰਮੇ ਰੇ ਖਿਲਵੇਂ ਸੁਭਾ ਮਸਤਕ ਵਾਲੇ ਸੀ ਕਿ ਸਭ ਮਥੇ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਗਣ ਹੀ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਬਾਬਤ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਨੌਬਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਰੇਸ਼ ਤੋਂ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਲਗਣ ਲਗੀ ਹੋਈ ਏ, ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਮੇਲੇ ਤੇ ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਆਉ-ਭਾਗਤ ਤੇ ਲਾਏ ਹਾਂ, ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਜਲ ਛਕਾਏ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਹ ਜਿਹੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਮਸਤਕ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਰਮ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਸਤਕ ਇਹਨਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸਦਾ ਖਿੜਿਆ ਰਹੇ।

ਸੁਭਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਲਿੱਲੇ ਵਾਲੀ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਹਾਸ-ਬਿਲਾਸ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਰਾਇ ਜੀ ਭਾਈ ਲਗਤ ਜੀ ਨਾਲ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਭਾ ਸੁਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬੁਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਨਾਲ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਲਮਾਉਣ ਬਾਦ ਇਹ ਸੁਭਾ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਬਚਨ ਕਿ "ਵੇਖੋ ਇਕ ਆਹ ਜੂਠ ਭੀ ਆ ਕਦੀ ਜੇ।" ਯਾਦ ਕਰ ਵੰਗਣਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਕਿਸ ਆਖਣਾ ਹੈ, "ਵੇਖੋ ਇਹ ਜੂਠ ਭੀ ਆ ਕਦੀ ਜੇ।" ਇਹ ਸੁਭਾ ਜੀ ਪਰਤਾਪ ਨਗਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪੁਰੇਂ ਨੇੜੇ ਬੜੇ ਹਨ।

ਸਾਹ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਖਾਇਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁਣ ਪਾਏ ਬਚਨ ਤਾਂ ਵੇਰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਲਿਖਾਏ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਦਾਰ ਸਭਾ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਸਾਹ ਜੀ ਪੰਡੀ ਫਾਹੀਗੋਰਾਂ ਤੋਂ ਦਾਣੇ ਦੇ ਛੱਡਾਏ ਨਿਤ। ਕਿਸੇ ਕਿਹਾ, ਰੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਤ ਦਾਣੇ ਦੇਂਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਹੋਰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜੇ ਪੰਡੀ ਇਕ ਵੇਰ ਫਾਹੀਂ ਵਿਚ ਪੈ ਬਚ ਜਾਏ, ਵੇਰ ਫਸਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਟੁਰਿਆ ਰਹਿੰਦੈ। ਇਹ ਪਾਪੋਂ ਬਚ ਜਾਏ ਹਨ। ਤੇ ਚੋਰੀ ਛੱਟਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖੱਤਿਆਂ ਤੋਂ ਜਿਹੜਾ ਲਾਹ ਨਵੇਂ ਉਸ ਤੋਂ ਛੱਟ ਖੁਸਿਆਰ ਨੂੰ ਨਾ ਦਵਾਏ, ਆਪ ਦੇਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਪੁੱਛ ਭੀ ਨਾ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਮਤ ਸਰਮਿੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵੁਖਿਆ ਨੂੰ ਦਾਣੇ, ਦਵਾਲੇ ਦੇ ਵਾਕਫ਼ ਤੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਚਾਮਨ ਹੋ ਦਵਾਏ ਸੀ। ਪਰ ਜੇ ਨਾ ਭੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪਰਤਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਚਾਮਨ ਤੋਂ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਤੇਰੀ ਨੀਤ ਜਦ ਖੋਟੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਖੋਟ ਤੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਵਜੇ। ਬਦੀਆਂ ਬਰੀਕਾਂ ਸਾਹੁਕਾਰਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਟੈਕਸ ਭੀ ਭਰ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਸਰਕਾਰੇ, ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਉਹ ਝੂਠ ਖੋਲਣੀਂ ਬਚੇ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਵਰਥ ਕਰਨਾ ਸਾਣੇ।

ਸਾਹ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮੋਲੀ ਮੇਰੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਕੁਰੂ ਚੱਕ ਦੇ ਮੱਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਾਮਨ ਹੋ ਕਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿਆਲ ਵਿਚ ਦਾਣੇ ਦਵਾਏ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਨਾ ਮੁਕੇ, ਜੁੜਦੇ ਵਭੀ ਰਕਮ ਹੋ ਕਦੀ ਸੀ। ਮੱਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੀਮਾਰ ਪਏ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੀ ਚਮੀਨ ਜਾਮਨੀ ਵਿਚ ਲੈ ਲਵੋ। ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਤੂੰ ਕਿਹੜੇ ਘਰ ਲਿਆ ਖਾਧੇ ਹਨ। ਮੱਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਮਥਾ ਨਹੀਂ ਭਰਾਣੀ ਫੁਕਮ ਹੁੰਦੇ ਸੁੰਦੇ। ਦਰਬਾਰੇ ਉਹ ਸਾਥ ਨਿਆਏ ਨਬੇਰਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਮੱਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਾਮਨੀ ਦੀ ਰਕਮ ਵਿਚ ਚਮੀਨ ਛੱਡਦੇ ਇਹੀ ਤੇ ਵੇਰੇ ਦਿਨਾ ਬਾਦ ਖੜ ਗਏ। ਸਾਹ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਰੇ ਦਿਨਾ ਬਾਦ ਇਹ ਕਹਿ "ਬਿਨਾ ਸਨੈਹੀਆਂ ਦੇ ਜਗ ਜੀਣਾ। ਜਾਪੋ ਬੇ-ਸੁਆਦ ਤੇ ਅਤਿ ਹੋਣਾ।" ਕਹਿ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਸੀ। ਸਾਹ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸੀ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲੋਭਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਕੂ ਚੱਕ ਵਾਲੇ ਸਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਹੋਰ ਨਗਰ ਕੁਰੂ ਚੱਕ ਵਸਾਣ ਤੇ ਫੇਸ ਵਧਾਣ ਤੇ ਕੋਲਰ ਬੰਦ ਚਮੀਨ ਤੋਂ ਛਾਕ ਵਾਲੀ ਭੋਏ ਬਨਾਣ ਦੇ ਵਰ ਲਏ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਚੋਬਾ ਖੱਡਾ, ਚੀਨੀ ਘੋਂਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਬਿਸ਼ਨ ਪੁਰੀਏ ਵਲੋਂ ਮਿਲੀ ਬਾਦ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਆਇਆ ਨੂੰ ਛੇਟਾ ਬੀਰਾ ਸੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਭਾ ਸੁਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਬਚਨ ਵਜੋਂ ਕਿ 'ਜੋ ਘੋਂਤਾ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ ਉਹ ਸਤ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਵਾਂਗੇ।' ਸੁਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਆਪ ਦੀ ਚੀਨੀ ਵਰਥਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੋਬ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੋ ਗੋਬ ਪੂਰੀ ਕੀਤੇ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜੋ ਘੋਂਤਾ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ ਉਹ ਸਤ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਵਾਂਗੇ।' ਸੁਕਰ ਹੋ ਸਾਭਾ ਬਚਨ ਤੇ ਤੇਰੀ ਗੋਬ ਪੂਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਇਹ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦਾ ਢਿਲਾ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਤੋਂ ਭੀ ਅਸਲੋਂ ਆਖੀ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂਪੁਰੇ ਢਿਲੇ ਵਿਚ, ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਦੋਬਾ ਪਾ ਵਾਧੇ ਕੀਤੇ ਸੀ। ਇਸ ਢਿਲੇ ਵਿਚ ਝਕ ਕੇ ਢਿਰੇ ਸੀ ਤੇ ਜੇ ਕਿਤੇ ਕੋਝਾ ਬੋਲੇ ਭੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕੁਕਿਆ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਸੀ।

(ਪਾਸ) ਅਕਾਲੀ ਵਡਾਏ ਦੇ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਪਸਰੂ ਨੇੜੇ ਦੇਕ ਸਮੇਂ ਕਿਲੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਖੜੇ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦੇ, ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਕੱਚੀ ਲਾ ਬੈਠਣ ਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚੌਰ ਕਰਾਉਣੋਂ ਠੇਕਣ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੁੰਦੀ ਦੇ ਤੇ ਸਾਡੀ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਦੇ।)

(ਖਾਸ) ਸ੍ਰ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਵਿੰਡੇ ਵਾਲੇ ਦੇ ਰਤੀਜੇ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਜੋ ਚੰਗਾ ਜਰਾਨ ਸੀ ਜਿਸੇ ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਕਹਿ ਕੇ ਸਿਖ ਸੱਦਦੇ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਸਜਾਏ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਾਬ ਲੈ ਉਸ ਅਕਾਲੀ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੱਢੀ ਤੋਂ ਉਤਰ ਸਾਈਕਲ ਤੇ ਪਸਰੂ ਵਡਾਏ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕੇ ਸਾਈਕਲੋਂ ਲਾਹ ਕੁਟਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਹੱਥ ਜੋੜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾ ਤੇ ਅਗੋਂ ਬੈਠ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਕੁਟਿਆ ਸੀ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਬੇਤਾਜ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ, ਜਦ ਇਹ ਸਭ ਕੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੁਰਾ ਪਾਇਆ ਆਪਣਾ ਪਟ ਪੜਵਾਈਏ। ਜੇਸਾਰ ਤੇ ਨਿਹਥਾ ਆਪੇ ਆਪਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਝ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਵਾਲਾ ਕੁਹਾੜਾ ਸੁਆਲ ਮਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਭਟਕੇ ਤੋਂ ਬਿਹਤ ਕਰਨ ਵਾਲ਼ੇ ਦਾ ਵਾਧੂ ਹੱਥਾ ਹੈ। ਕੰਦੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਫੜ ਜਵਾਈ ਤੇ ਕੰਦੀ ਚੱਲਕੀ ਵਜਾਈ, ਬੱਲ ਦੇ ਨੂੰ ਕੀ ਹੁੰਦੀ। ਕੱਢੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਪੰਗੀ ਜੁਤੀ ਪਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚੁੜ੍ਹੇ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਚੁਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ।)

ਫਸਲੇ ਦੀ ਬਿਵਾਦੇਥ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ-ਸਲੀਏ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਥਾਂ ਮੱਲੀ ਤੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਪਾਟੋਂ ਰੰਕਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਡਾਕਟਰ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਕੁਝ ਸਾਬੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਉਥੇ ਹੀ ਕੁਕਿਆਂ ਦੇ ਲੰਗਰ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਸੁਖ ਧਰਮਸਾਲਾ ਬਣਾ ਸਭਕ ਤੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਤੇ ਸਿਫ਼ ਸਿੰਘ ਦਬ ਗਿਆ ਸੀ ਆਪਣੇ ਮਨੋਂ ਵਡਾ ਬਣਨ ਵਾਲਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੋਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਕਾ ਬਣੀ ਲੰਗਰ ਦੀ ਜੁਕਤ ਵੇਖ ਬਿਹਾ, ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਦਿੱਤਰਾਮ ਵਖ ਜਾਪਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰੀ ਬਿਹਾ ਤੇ ਹੈ ਆਪ ਦੇ ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ, ਪਰ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੀ ਰਾਇ ਨਾ ਬਣਦੀ ਵੇਖ ਸੁਣ ਕੁਝ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਚੰਗਾ ਵਿਰ ਛਾਦਾ ਲੈ ਲੈਣ ਦਿਓ।

ਹੋਲਾ ੧੯੮੩ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦਾ ਨਾਰੋਵਾਲ ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਮਨਾਣ ਭੈ ਸੰਕਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਰੋਵਾਲ ਪੁਜੇ। ਟੇਸਨੋਂ ਚਲ ਜਲੂਸ ਦੀ ਬਕਲ ਵਿਚ ਸਭ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਰ ਨਾਰੋਵਾਲ ਦੇ ਸਭ ਬਜਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੁੰਦੀ ਸਬਦ ਪਤਦੀ ਹੋਲੇ ਵਾਲੇ ਅਸਥਾਨ ਪੁਜੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਿਟੇ ਕਾਣੇ ਘੱਤੇ ਤੇ ਅਸਵਾਰ ਸੀ ਤੇ ਸੋਨੇ ਰੰਗਾ ਆਪ ਦਾ ਚੰਗਾ ਸੀ ਗਲ ਦਾ, ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਤੇ ਰਾਕੀ ਗਡਿਆਂ ਤੇ, ਟਾਂਗਿਆਂ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਪੁਜੇ ਸੀ। ਪਰ ਭੂਖ, ਕ੍ਰੋਧ, ਧੂਧ, ਧੂਧ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਬਿਰਧ, ਬੱਚੇ ਤੇ ਮਾਈਆਂ ਕਦੇਲੇ ਤਕ ਔਖੇ ਹੋਏ ਸੀ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਖੋਸੇ ਭੀ ਕਟੇ ਗਏ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਕੁਝ ਸਾਧੂਆਂ ਮਿਲ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਇਹ ਜਲੂਸ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੈ, ਜਾਹੁਲਾਂ ਵਾਲਾ ਸਾਧੂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣਾ ਤੇ ਜਗਤ ਵਖਾਲਾ ਹੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਦੇਖੋ ਅਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਲੂਸ ਨਾ ਫੌਰ ਕਾਢਣਾ। ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਖਾਸ ਵਿਖਾਲੇ ਦੀ ਲੰਤ

ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸੁਆਗਤ ਦਾ ਅਰਥ ਹੋਵੇ। ਉਥੇ ਫਰੇ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਾਫ਼ਰਸ ਦੀ ਭੀਸੇ ਖੀਸੇ ਕੱਟਾਂ ਨੂੰ ਮੋਕਾ ਨਾ ਦਿਉ ਤੇ ਨਾ ਸੇਕਤ ਨੂੰ ਝੁਖੇ ਤਿਹਾਏ ਮਾਰੇ। ਸੇਕਤ ਦਾ ਸੁਖ ਵਿਚਾਰੇ।

ਹੋਲੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਦੜਪ ਦੀ ਸੰਘਣੀ ਵਜੋਂ ਏਨੀ ਫਤਪੇ ਮਾਰ ਨਾਰੋਵਾਲ ਆ ਇਕੱਠੀ ਜੁੜੀ ਕਿ ਨਾ ਭੱਠੀ ਤੇ ਦਾਣੇ ਪੂਰੇ ਆਉਣ ਤੇ ਨਾ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਪਛਵਾਨ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੂਰ ਤੀਕ ਪੁੱਤ, ਭੀੜ ਦੇਖ ਭਰਦੇ, ਹਰ ਹਰ ਬਰਦੇ ਲੰਗਰ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹਣ। ਅੰਤ ਕੁਝ ਖੁਲ੍ਹੇ ਲੋਕਾਂ ਜੋ ਟੱਪ ਲੰਗਰ ਭਿਟਨਾਂ ਤੇ ਲੁਟਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤੇ ਦੀਮਾ ਮਠਾਂ ਭੀ ਮਾਰੀਆਂ ਅਗੋਂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਰੋਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ। ਇਹ ਹੋਲਾ ਤੇ ਧੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖ ਕੁਝ ਸਾਧ ਸਿਖ ਮਿਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਗਏ ਤੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਕੋਈ ਵਾਹ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ ਕਿ ਆਪ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਬਿਨਾ ਸਾਡੀ ਫਲ ਦੇ ਦਿਨ ਤਕ ਪਤ ਰਹੇ। ਭੀੜ ਧੱਕਾ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁੱਛਿਆ, ਹੁਸਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਲੰਗਰ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ। ਤਾਂ ਸਭ ਨੇ ਫੁਲ ਮੰਨੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਗਲੀਂ ਪਲ ਪਾ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਜਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ਸਾਡੀ ਪਤ ਰਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਸੱਚ ਸਰਵਾ ਵਿਸਾਰ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚਲੇ ਰੰਨਰ ਤਪਾ ਦੇਵੇ ਤੇ ਖਲਿਆਂ ਸਿਖਾ ਲਈ ਵਖਰੇ ਲੰਗਰ ਲਾਉ ਤੇ ਕਾਢੇ ਆਪ ਪਕਾਉ ਤੇ ਆਪੇ ਖਾਓ। ਇਹ ਜੁਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਦੂਪ ਕੀਤਿਆਂ ਇਕ ਪਹਿਰ ਵਿਚ ਭੀੜ ਠਹਿਰ ਗਈ ਤੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਰਸ ਬਣ ਗਿਆ। ਸਭ ਸਟਦੇ ਵੱਖਦੇ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, 'ਮਤਿ ਵਿਚਿ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਿਕ ਸੇ ਇਕ ਕੁਰ ਕੀ ਮਿਖ ਸੁਣੀ॥' ਕੁਰਬਾਨ ਸਤ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।

੧੬੮੩ ਦੇ ਹੋਲੇ ਤੇ ਫੇਰ ਸਮੇਂ ਅਗੋਂ ਹੋਲੇ ਲਈ ਅਰਜਾਂ, ਚੁੰਨੀ, ਸੰਥਵਾ, ਜਿਆਤ, ਵਲਟੇਹੀ ਆਦਿ ਸੇਕਤ ਵਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਆਈਆਂ ਸੀ, ਪਰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ੧੬੮੪ ਦਾ ਹੋਲਾ ਵਲਟੇਹੀ ਜਿਲੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਫੇਰ ਸਮੇਂ ਸਭ ਸਾਧ ਸੇਕਤ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਕਈ ਸੈਂਕੜ ਸਧਾਰਨ ਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸੇਕਤ ਵਲੋਂ ਪਾਏ ਗਏ। ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਤੇ ਹਵਨ ਕਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸੈਂਕੜੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਭਜਨ ਦਸਿਆ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਫੇਰ ਪਾ ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਵਰਤਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕੈਫਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਰਜ ਤੇ ਚੰਦਵਾਲ ਦਰਸਨ ਦੇ ਏਨਾਂ ਭਠਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸਭਦ ਸੁਣ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਸਦੇਵਾਲ ਰਾਗੀ ਕਾਲ੍ਹਕਿਆ ਤੇ ਸੰਤ ਕੂਰੇ ਗਿਲੀਆਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਮੌਜ ਮੇਲਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੇਲੇ ਦਾ ਨਚੜ ਲੋੜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਹਲੇ ਫੇਲੇ ਇਹ ਜਿਹਾ ਮੌਜ ਮੇਲਾ ਤੇ ਮੋਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

੧੬

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਵਡਹੰਸ ਕੀ ਵਾਰ ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੩ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਚਾਕਰੀ ਸੁਖੀ ਹੂੰ ਸੁਖ ਸਾਰੂ ॥
 ਐਥੇ ਮਿਲਨਿ ਵਡਿਆਈਆ ਦਰਗਹ ਮੇਥ ਦੁਆਰੂ ॥
 ਨਾਨਕ ਆਪੇ ਹੀ ਪਤਿ ਰਖਸੀ ਕਾਰਜ ਸਵਾਰੇ ਸੋਇ ॥

ਵਡਹੰਸ ਮਹਲਾ ੧ ॥

ਲਿਖੇ ਬਾਬਹੂ ਸੁਰਤਿ ਨਾਹੀ ਬੋਲਿ ਬੋਲਿ ਕਵਾਈਐ ॥
 ਜਿਥੈ ਜਾਇ ਬਹੀਐ ਭਲਾ ਕਹੀਐ ਸੁਰਤਿ ਜਬਦੁ ਲਿਖਾਈਐ ॥

ਸ੍ਰੀ ਇਹ ਕੁਰਵਾਕ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ੧੯੮੪ ਬਿਕਰਮੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਦੇ ਮੰਗਲ ਵਜੋਂ । ਸੁਖੀ ਹੂੰ ਸੁਖ ਸਾਰੂ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੂ ਕਾ ਜੱਸ ਲਿਖਣਾ ਜਾਣ ਲਿਖੇ ਹਨ । ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਕਾ ਜੱਸ ਬਰਨ ਕਰ ਐਥੇ ਦਰਿਆਖੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦਰਗਹ ਮੇਥ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਮਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ ਬਰਦਾ ਹੈ, "ਇਹੀ ਹਮਾਰੇ ਸਭਨ ਕਾਜ ॥ ਅਪੁਨੇ ਦਾਸਕਉ ਲੇਹੁ ਨਿਵਾਜਿ ॥" ਤਾਂ ਉਤਰ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਚੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਸੇਵਾ ਕਾਰ ਕਰੀ ਚਲ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪੇ ਹੀ ਚੰਗੀ ਯਾਦ ਤੇਰੀ ਪਤਿ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਅੰਦਰ ਪਾਈ ਰਖਣਗੇ । ਤੇ ਕੁਰਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਉਤਸਾਹ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਦੇ । ਲਿਖੇ ਬਾਬਹੂ ਸੁਰਤਿ ਚੇਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ । ਚਬਾਨੀ ਬਚਨ ਤਾਂ ਵਿਕਰ ਕਵਾਚ ਰੇ ਨਾਸ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਗੁਰੂ ਕੇ ਜੱਸ-ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਐਸਾ ਹੈ । "ਜਿਥੈ ਜਾਇ ਬਹੀਐ ਭਲਾ ਕਹੀਐ" ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਦਾ ਭਲਾ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦਾ ਬਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਣ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿਖ ਸਿਕਤਾ, ਦਇਆ ਦਿਸਟ ਦਇ ਦਾਨ ।
 ਕਰ ਕਰੁਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ, ਦੈ ਆਦਰ ਅਸਥਾਨ ।
 ਨਿਰ ਆਦਰ ਕਾ ਨਾਮ ਅਰ, ਕਾਮ ਦੀਆ ਕਿਸ ਕਾਮ ।
 ਸੁਨੇ ਘਰ ਮਹਿਮਾਨ ਜਿਉਂ, ਨਹੀਂ ਥਾਮ ਤਿਸ ਤਾਮ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੈਸਾਖੀ ਦਿਵਸ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਲਾਗਰੀ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੀਆ ਬੱਠਾ ਚਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਂਤਿਸਤੀ ਹੋਣ ਕਰ ਘਰ ਜਾਣ ਰਹਿਣ ਦੀ ਫ਼ਟੀ ਦਿਤੀ । ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਨਵ ਚਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਘੜਿਆ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੂੰ ਸ਼ੋਣ ਲਗਣ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣ ਕਰ ਆਪਣਾ ਲਾਗਰੀ ਲਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਹਰ ਆਇ ਨੂੰ ਆਦਰ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ ਤੇ ਦਿਲਾਸਾ ਦੇਣਾ ਤੇ ਖਿੜੇ ਮਥੇ ਉਦਮ ਨਾਲ ਹੱਥ ਧੁਆ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇਣਾ ਪਰਮ ਧਰਮ ਸਮਝਣਾ । ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਇਕੋ ਵਾਰ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਨਿਭਾਉਣਾ ਹੈ । ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਜੋੜ ਸਿਰ ਠੀਵਾਂ ਕਰ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, ਹੱਸ ਹੱਸ ਦੱਸ ਦੱਸ ਆਪ ਹੀ ਨਿਭਾਉਗੇ ਤਾਂ ਨਿਭਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਜੇਦੋਂ ਸਦੀਵ ਦੱਸੀ ਤੇ ਹਫ਼ੀ ਮਤ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੁੰਦੇ । ਸਭ ਤੇ ਸੇਵਕ ਧਰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਤੂੰ ਤੇਰਾ ਵਿਕਰ ਨਾ ਕਰ। ਸਿੱਧੇ ਵਿਜੇਂਦਰ ਦੇ ਖੇਤ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚਾਲ ਚਲ ਫੱਲ ਬਨਾਈ ਤੇ ਨਿਭਾਈ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੇਸਾਖੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਆਲਿਮ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਕਹਿ ਅਖਵਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਨਿਮਾਣੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੇ ਥਾਂ ਭਾਦਰੋਂ ਅਸੂ ਵਿਚ ਮੇਲਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕਰਮੀ ਦੀ ਬਹਾਰੇ ਬਹੁਤ ਔਖ ਹੁੰਦੀ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਆਪ ਚੰਪੇ ਚਿਰ ਤਾਂ ਨਹਿਰ ਤੇ ਬੀਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਾਧਿਆਂ ਸਮੇਤ ਆਪਣਾ ਸਦਾ ਦਾ ਨੇਮ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਰਥਿਆ ਇਹ ਮੇਲਾ ਦੇਸੇ ਰੂਤੇ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੇਨ ਦੀ ਭਰਮੀ ਵਿਚ। ਨਾਰੋਵਾਲ ਹੋਲੇ ਤੇ ਕੁਝ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਕਰਮੀ, ਧੂਪ ਤੇ ਔਖ ਤੋਂ ਇਹ ਸੁਰਤ ਆਈ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਲਿਮ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅਖਬਾਰ ਕੂਕਾ ਕਢਦੇ ਹੋ ਉਸ ਤੇ ਭੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਬਚਨ ਲਿਖ ਦਸ ਦੇਣਾ।

ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਚੁਪ' ਜੇਖਿਆ, ਜਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਾਲੇ, ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਕੁਝ ਸਰੀਰ ਖਿਲਾ ਹੋਣ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਬਰਦੇ ਸੀ। ਜੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਥੇ ਤੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਆ ਚਰਨ ਧਰਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਹੌਰੇ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਤਾਰ ਸੁਣ ਕਾਰ ਰੇ ਕਾਹਲ ਨਾਲ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਪੁਜੇ ਤੇ ਡੇਰਾ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸੜਕ ਵਾਲੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਕਾਰ ਖਲਾਰ, ਆਪ ਪੈਦਲ ਚਲ ਬਜਾਰ ਵਿਚੋਂ ਬਿਹਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਸਤਾਨੀ ਰਧੇ ਜੀ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸਾਧ ਲੈ ਫੜੀਏ ਪੈ ਅਰਥ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਗਏ, ਸੰਤ 'ਚੁਪ' ਜੀ ਜਿਥੇ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਉਠ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਗੇ ਰੇ ਵੇਰਾਗ ਕਰਦਿਆ, ਪੁੰਮ ਆਸ ਬਹਾਦਿਆ ਆਪਣੇ ਬੰਬੇ ਵਿਚੋਂ ਰੂਪੀ ਕਿਟਏ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਤੇ ਮੱਥਾ ਧਰ ਜਦ ਤੇਰਾ ਤੇ ਕਟ ਤਾ ਰੂਪ ਮੁਠ ਵਿਚੋਂ ਮੁਕ ਗਏ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ 'ਮੈਂ ਤੇਰਾ', ਮੈਂ ਤੇਰਾ' ਕਹਿੰਦੇ ੧੮ ਵੇਸਾਖ ੧੮੮੪ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਗਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੀਸ ਤੇ ਕੰਭ ਤੇ ਕਠ ਕਮਲ ਰਖ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋਇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਆਪ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਭਜਨ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੋ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਭੀ ਬਹੁਤ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਆਏ ਜਲ ਛਕਿਆ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੁਤੀ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਧਿਆਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬਤ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਬਿਲੀਂ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ ਸਮੇਂ ਚਰਨੀ ਲਗ ਭਜਨ ਲਿਆ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਦਇਆ ਕੌਰ ਅਸਤਾਨੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਕੁਝੀ ਮਾਰੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਆ। ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਅਕੁ ਰਿਖੀ ਜੀ। ਇਹ ਇਕ ਰਸ ਉਸੇ ਲਿਖ ਵਿਚ ਸਬਦ-ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਨਿਭੇ ਹਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਦਖਣ ਤਰਫ ਧਰਮਸਾਲਾ ਪਾ ਟਿਕੇ। ਫੇਰ ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਵਿੰਡੇ ਵਾਲੇ ਆਏ ਟਿਕੇ ਤੇ ਇਹ ਪਹਾੜ ਦੀ ਤਰਫ ਧਰਮਸਾਲਾ ਬਣੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਭੀ ਇਹਨਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਕਈ ਵਾਰੀ ਵਲਾ ਮਾਰ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਆਉਣ ਦਾ ਸੁਭਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਇਸੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਸਲਾਹ ਕਰੇ ਕਹਿ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਦਾ ਹੋਏ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਤੇ ਸਹਿਰ ਦੀ ਮਿਲ ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਪਹਾੜ ਵਾਲੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਮਿਰਤਕ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬਾਦ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤੀਮ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਅਸਥਾਨ ਭੀ ਬਾਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਬਣਾਇਆ। ਨੇੜੇ ਦੂਰ ਦੇ ਨਗਰ ਹਿੰਦੂ ਚੱਕ, ਸਹਿੰਸਰਾ, ਕਰੋਟਾਣਾ, ਬੋਰੇ, ਲਾਲੇ ਪੁਰ, ਸਾਰਨ, ਵਰਪਾਲ, ਮਸ਼ੀਕੋਵਾਲੀ, ਭਿਕਤੀ, ਖੱਖਰਕੇ ਆਦਿ ਇਹਨਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਮੇਲ ਕਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਖ਼ੁਸ਼ ਸਜੇ ਤੇ ਸੇਵਕ ਬਣੇ ਸੀ ਤੇ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਭੀ ਸਿਖੀ ਵਧੀ ਸੀ।

ਜਿਥੋਂ ਸੰਤ ਕੁਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਨਨਕਾਣੇ ਦਾ ਮੇਲਾ, ਮਾਘੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਗਿਲੀਂ ਵਾਲੇ ਜਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਤੇ ਵੈਸਾਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੰਤ ਜਿਉਂਟ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਿਥੋਂ ਦੁਸਹਿਰੇ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸਦਾ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਇਹਨਾਂ ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਚੁਪ' ਹੋਣ ਵਲੋਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਬਦੀ ਕਦੀ ਦਰਸਨ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਵਿੱਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਭੀ ਅੰਤਲਾ ਮੰਦਰ ਦੇਸੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇ।

ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁਖਤਾਰੀ ਮਾਤਾ ਜਿਉਂਟ ਕੋਰ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਰਹੇ ਜਿਥੋਂ ਜਿੰਦਾ ਲਹੀਦ ਸੰਤ ਜਵੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੌਹਥ ਤੇ ਸੁਖ ਦੇਣੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬਾਦ ਭਾਵੇਂ ਕਦੀ ਮੁਖਤਾਰ ਹੋਏ। ਸੰਤ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਕੂਮਤੀ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਬਲੂਆਟੀਏਂ ਆਦਿ ਤੇ ਦੁਸੇਰੀ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਜੋ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੀ ਸੀ, ਖਾਦਾ ਤੇ ਵੇਲੇ ਕੁਵੇਲੇ ਲੈ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਸੀ ਤੇ ਭੋਰ ਭੋਰੇ ਦੇ ਫਿਰੋਪੀਆ ਨੂੰ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਭੋਰੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਹਾਲੀ ਭੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੋ ਜਿਥੋਂ ਹੋਰ ਪੰਥਕ ਸੁਧਾਰ ਅਰੰਭੇ ਸੀ ਤਿਥੋਂ ਹੀ ਹੁਣ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ 'ਫਿਰਕ' ਭਥਕੇ ਦਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਭੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਤੋਂ ਜਿਉਂਟ ਸਿੰਘ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਹ ਪਾਤਰ ਤੇ ਸਿੰਦਰਾ ਸੁਰਮਾ ਜਵਾਨ ਜਾਣ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਆਮ ਮੁਖਤਾਰ ਬਣਾਇਆ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੋ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ, ਸਦਾ ਸੰਭਲ ਕੇ ਬੋਲਣਾ ਤੇ ਚਲਣਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਸਮਣ ਦੇ ਮਾਰਨ ਨਾਲੋਂ ਉਸ ਦੇ ਭਾਈ ਬਚਨਾ ਔਖਾ ਹੈ ਤੇ ਬੜੀ ਜਿਆਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੇਥਾ ਹੀ ਨਾ ਦੇਣਾ, ਤੇਰਾ ਖੁਨ ਕਰਮ ਹੈ ਤੇ ਸਗੋਰ ਬਲੀ ਜਵਾਨ ਹੈ, ਵੇਖੋ ਕਸਰ ਨਾ ਖਾਈ। ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਲਈ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਲੱਕ ਨਹਿਰ ਤੇ ਗੋਤ ਵਿਚ ਬੰਦੂਕਾਂ ਤੇ ਕੁਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਿਕਾਰ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਹੇਠਨ ਤੋਂ ਕਦੀ ਵਾਰ ਬੱਲ-ਬਕਾਰਾ ਭੀ ਹੋ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਤਮਾਕੂ ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਆਮ ਲੱਕ ਲਾਏ ਸੀ। ਜੇ ਸਿੱਖ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਕਸਲ ਬੀਜਿਆ ਕਰੋ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਕੀ ਆਈ। ਤੇ ਚੰਡਾ, ਬਪਕਟਾ ਤੋਂ ਭੀ ਤੇ ਰਾਮਸਰ ਤਲਾ ਤੋਂ ਤੇ ਮੇਲ ਤੇ ਗੋਤ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਤੋਂ ਭੀ ਲੱਕਾ ਨਾਲ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਬੱਲ ਫਿਕਾਰਾ ਕਦੀ ਕਦੀ ਹੋ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਸੁਖੀ ਵਸੀਏ ਤੇ ਕੋਈ ਭੀ ਸਾਥੋਂ ਵਿਅਰਥ ਨਾ ਦੁਖੇ।

ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾਂ ਪਸ਼ੂ ਸਾਂਭਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫੇਰ ਕੁਰੂ ਕੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਰਿਹਾ। ਕਦੀ ਕੁਰੂ ਕੇ ਦੇਰੇ ਨਾਲ ਭੀ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਉਲਹਾਹੀ ਭੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਫੇਰ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਰਿਹਾ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਜਾਣਦੇ ਸੀ, ਹੁਣ ਜਵਾਨ ਹੋਇਆ ਜਾਣ ਕੁਝ ਚਿਰ ਇਸ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਭੀ

ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਬਣੀ ਮੁਖਤਾਰ ਵੇਖੇ ਸੀ ਤੇ ਦੁਸ਼ੇਹੀ ਨੂੰ ਮੁਕੱ ਦਖਾਜਰਾ ਵਰਤਦਾ ਵੇਖਦਾ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦਿਆਲੂ ਸੁਭਾ ਅਨੁਸਾਰ ਆਏ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਨਾ ਮੋੜਦੇ ਸੀ ਤੇ ਦੁਸ਼ੇਹੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹਾਲੀ ਭੀ ਆਦਤਾਂ ਨਾ ਮੁੜਦਾ ਸੀ। ਪਲੇ ਪਲੇ ਕੱਲੇ ਕੱਲੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋਲ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਏਧਰ ਉਧਰ ਦੀਆਂ ਫਰ ਵੱਲੀ ਫਰ ਘਰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਆਏ ਸਜਣਾ ਨੂੰ ਖਵਾਦਾ ਸੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਵੇਖਿਆ ਦੁਸ਼ੇਹੀ ਵਲ, ਕੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ, ਜੋ ਘੁਮੰਡੇ ਕੇ ਤੇ ਸ਼ੁਖ ਕੇ ਆਏ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸੀ ਤੇ ਬਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਜਾਨੂੰ ਅਜ ਗਾਫ਼ੀ ਸਰਦਾਰੀ ਛਡਾ। ਦੁਸ਼ੇਹੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵਲ ਆਇਆ ਤੇ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੁੱਖੇ ਅਭਾਫ਼ ਦੇ ਅਣਕਾਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਭੀ ਉਹਦੇ ਮਕਰ ਹੀ ਨਕਰ ਵਿਚੋਂ ਸੁਟ ਵੇਖ ਆਇਆ ਸੀ। ਦੁਸ਼ੇਹੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਚਲਿਆ ਹਾਂ। ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਪਿਛੇ ਜੋ ਥੀਤੀ ਸੋ ਭੀਤੀ। ਅਗੋਂ ਤੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਇਤਨਾ ਹਿਤ ਛੱਡ ਦੇਹ ਤੇ ਡੇਰੇ ਚੋਂ ਤਰੇ ਘਰ ਆਇਆਂ ਦੀ ਟਹਿਲ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਤੈਨੂੰ ਅਸਾ ਫਰਨ ਦੇਣੀ। ਦੁਸ਼ੇਹੀ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਸਭ ਦੀ ਸਾਝੀ ਮਾਤਾ ਹੈ ਤੇ ਜਥਤ ਮਾਤਾ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਹੱਕ ਹੈ ਤੂੰ ਮੇਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਜਾਣੇ ਠੇਕੇ, ਮੈਂ ਕੁਰੂ ਜਾਵਾਗਾ। ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਪੁਰਾਣੀ ਹੇਲਤ ਹੁਣ ਵਲ ਜਾ ਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਪਰਤ ਜਾਹ। ਦੁਸ਼ੇਹੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਕੁਰੂ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਖਾਣਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਪਦੇ, ਮੇਰੇ ਫਲ ਹੀਏ, ਜਾਹ ਤੂੰ ਉਹਨੂੰ ਭੀ ਸੰਦ ਲਿਖਾ। ਮੈਂ ਹੈ ਕੁਰੂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈਣੈ ਤੇ ਖਾਣੈ। ਕਹਿ, ਦੁਸ਼ੇਹੀ ਭਿਉਤੀਓਂ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਟੁੱਢ ਪਿਆ। ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਚਾਹੇਂ ਫਲ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉੱਚ ਖੜਾ ਜਾ ਗੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਅਜੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਭਰਿਆ ਪੀਤਾ ਚਲਾ ਜਾਹ। ਤਾਂ ਦੁਸ਼ੇਹੀ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਹੁਣ ਨਵਾਂ ਮੁਖਤਾਰ ਬਣਿਆ ਹੈ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਟੁੱਢ ਜਾਏਂਗਾ ਮੈਂ ਵੇਖੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਦਾ ਅਸਰਾ ਦੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਕਰ ਭੀ ਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਕਈ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਔਖ ਤੇ ਦੋਸ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਹੈ ਲਾਏ। ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੁਸ਼ੇਹੀ ਦੀ ਪੱਕ ਲਾਹ ਉਸ ਦੇ ਫਲ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ, ਧਰੇ ਮਾਰ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਟੇਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੇਨੂੰ ਤੇ ਇਕ ਉਸੇ ਦਾ ਅਸਰੇ। ਜਾਹ ਤੂੰ ਜਿੰਨੇ ਹੀ ਨੀ ਜੋਫ਼ ਕੇ ਲੈ ਆ। ਦੁਸ਼ੇਹੀ ਰੋਂਦਾ ਘਰ ਜਾ ਲਮਾ ਪਿਆ ਤੇ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਵਲ ਕਿਸੇ ਪਰਤ ਕੇ ਵੀ ਨਾ ਵੇਖਿਆ। ਜਿਸ ਜਿਸ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਉਸ ਨੇ ਜੋਉਂ ਜਾਣਿਆ ਇਸ ਦੀ ਚੁਰੰਗੀ ਚਾਲ ਕਰ ਅਜ ਪਾਜ ਉਘਲ ਲਾਜ ਲਥੀ ਏ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਾ ਕੀ ਇਮਦਾਦ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਾਥਤ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਹੁਣ "ਜਿਸ ਕਾ ਰਾਜੁ ਤਿਸੈ ਕਾ ਸੁਪਨਾ" ਹੈ ਕੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ।

ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਦੁਸ਼ੇਹੀ ਇਕ ਦਿਨ ਜਾ ਆਪਣਾ ਦੁਖ ਝਾਹਰ ਕੀਤਾ। ਤਾਂ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਦੁਸ਼ੇਹੀ ਨੂੰ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਖਤਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰੋਂ ਗਿਰਗਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਸੱਚੀ ਮੰਨਾਂਗਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਸੰਬਠਾ ਚਾਹੀਦੇ, ਆਪਣਾ ਪਿਛਲਾ ਸੁਭਾ ਬਦਲ ਦੇਣਾ ਤੇ ਸਦਾ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹੀ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ।

ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਾ ਦੱਸਿਆ, ਪਰ ਹੋਰ ਸਿਖਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ

ਦੁਸ਼ੇਧੀ ਇਹ ਭੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਦਾ ਆਸਰਾ ਦੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਗਰ ਭੀ ਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਕਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਦਿਨ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕਰ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕਾਤ ਸੱਚ ਬੈਠ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦੁਸ਼ੇਧੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਕੱਲ ਨਿਕਲੀ ਹੈ। ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਦਾ ਆਸਰਾ ਦੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਗਰ ਭੀ ਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਭੇਦ ਦੇ। ਉਹ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਹਨ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ, ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋ ਜਾਂ ਘੁਮੰਡੇ ਕੇ ਤੇ ਸੁਖ ਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਹੋਰ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਤੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੀ ਹੈਂ ਮੈਂ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਤੇ ਭੀ ਕਰੋਧ ਨਹੀਂ ਅੰਦਰ ਰਖ ਧੁਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਘੁਮੰਡੇ ਤੇ ਸੁਖ ਕੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਦੱਖੀ ਹਨ ਹੀ। ਇਹ ਭਿਹਤੀ ਚੰਬੀ ਤੇ ਨਵੀਂ ਉਸ ਆਖੀ ਦੇ। ਜੇ ਮੇਰੇ ਸੱਚ ਪੁਛਨੇ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੁਸ਼ੇਧੀ ਤੋਂ ਕੁਝੇ ਵਿਚ ਆ ਜੁਸੇ ਚੋਂ ਸੱਚ ਫੁਟ ਨਿਕਲਿਆ ਦੇ। ਤੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਬਰਲੇ ਹੋਏ ਫੁਲਖਾ ਭੀ ਖਾਏ। ਫੁਲਖਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਂ ਦਾ ਤੇ ਸੱਚ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਦੁਸ਼ੇਧੀ ਦੀ ਕੱਲ ਕੀਤੀ ਸੁਣ ਸੰਤ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੁਤੀਆਂ ਦਾ ਬਚਨ ਬੜੀ ਵਰੀ ਜਿਉਂ ਕਾ ਤਿਉਂ ਅਖੀਂ ਅਭੇ ਆ ਖੜਾ ਹੋਇਓ ਤੇ ਬੜਾ ਭਰ ਲਗਦੇ। ਦੇਕ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਿਆਂ ਦੇਖ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਇਹ ਪ੍ਰਿਥੀ ਦਾ ਉਤਾਰ ਦੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ ਲੈਣਾ। ਮੈਂ ਸੱਚ ਜੀ ਨੂੰ ਤੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿ ਸਕੀ, ਪਰ ਅੰਦਰ ਵਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੱਲ ਵਿਚ ਪੱਲਾ ਪਾ ਖੜੇ ਕੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ। ਹੋ ਸਕੇ ਪਾਰਸਾਹ, ਜੇ ਇਸ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਵਾਧੂ ਹੀ ਵਰਤਣਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਨਹੀਂ ਪਰਤਣਾ। ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਦੁਖ ਨਾ ਦੇਖਾ। ਸਿਥੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਜੀ ਦਸਮ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਬਰਥਾਦੀ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਦਸ, ਸੱਚ ਹੋਣਾ ਸੁਣ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਦੁਖ ਸਹਾਰ ਸਕਦੀ, ਅਭਦੀ ਹੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵਾਂ। ਤਿਥੇ ਮੈਂ ਭੀ ਆਪ ਅਭੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਜੇ ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਥੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਵਰਤਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਭਦੀ ਹੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵਾਂ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਅਦਰੇ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਠ ਕੇ ਢਲੇ ਗਏ। ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਅਭੇ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਫੇਰ ਮੇਲ ਮੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਪਰ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਅਭੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੁਖ ਭਰਦੀ ਜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਉਥੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਵਾਧੂ ਵਰਤਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਾ ਵੇਖਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਧਰਵਾਸ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸੰਤ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੇ ਉਚੇ ਸੁਚੇ ਸਾਧੂ ਸੀ, ਮੈਂ ਸਾਧ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਸਹੀ ਸੱਚ ਅਜ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਹੱਛਾ ਮੈਂ ਭੀ ਕਰਤੇ ਅਭੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਦੁਖ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਵੇਖੋ ਤੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਭੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭੀ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਈ ਨਾ ਆਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਬਣੀ ਰਖਣ ਦਾ ਇਹੋ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੀ ਖਣੀ ਕੱਲ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਸੁਣ ਆਪੋ ਵਿਚ ਸੱਚੀ ਨਾ ਹੋਣਾ। ਤੇ ਸਭੋਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਬੈਠ ਸਹਿਜ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਰਖ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੱਖ ਪ੍ਰਦਾਹ ਨਾ ਕਰਨੀ। ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਪਾਤ੍ਰ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਨਣਾ। ਸਿਆਣਿਆ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੱਚ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਆਪਣਿਆ ਤੇ ਭਿਲੇ ਤੇ ਸੱਚ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਖਾਣੇ ਹੀ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਆਪੋ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਤ, ਦੁਖਲੀ ਰਵੇ ਤਾਂ ਪਥੇ ਨਾ ਭੀੜ।

(ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਜਦ ਤੋਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਮੁਖਤਾਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਲੋਕਰ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਭੈਣੀ ਫੌਜ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਲਾਭਤੀ ਖੂਬ ਸਿੱਖ ਮਹਿਰਾ ਸਿੰਘ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਦਾ ਭੀ ਰਖ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰਿਓ ਉਸ ਜਾਣੇ ਸੀ। ਇਕ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਲੋਕਾ ਤੇ ਸਰਦਾਰਾ ਲੋਕਾ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਤੋਂ ਕਮ ਨੂੰ ਆਇਆ ਨੂੰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖੂਹੇ ਡਿਉਤੀ ਤੋਂ ਲਾਭੇ ਦੂਰ ਥਿਰਛਾ ਤਲੇ ਥਾਹੇ ਤੇ ਉਹਨਾ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਠੰਡਾ ਭਰਮ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਦਾਲਾ ਛਕਾ ਦੇ ਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਦੂਜਾ ਥੰਬਰ ਅਕਾਲੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਛਰ ਹੀ ਪੁਲਸ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਕੱਲੇ ਕੁਵੱਲ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਛਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਪਤਾ ਭੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਘਟ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਦੇ ਵਾਰੀ ਪੁਲਸ ਆ ਪੁਛ ਕਰ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸਟਿਆ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਕਦਰੀਆ ਤੇ ਥਕਰਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਦੇਂਦੇ ਹੋ। ਏਥੇ ਤਕ ਕਿ ਇਕ ਸਮੇਂ ਇਕ ਮਨਰਲੋਂ ਹਵਾਲਦਾਰ ਸਤਿਕਾਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਆ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਸਿਵਾਣੇ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਦਾਲਾ, ਜਲ ਦਿਆ ਕਰੋ। ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾ ਦੇ ਨੰਬਰਦਾਰ ਤੇ ਲੋਕ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਏਥੇ ਆ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਲੈ ਛਕਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਲੋਕ ਐਵੇਂ ਬਛਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਕੁਰੂ ਦਰ ਆਏ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਵਿਤਕਰੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਾਏ ਹਾਂ, ਹੁਲੀਏ ਤੇ ਬਾਰਨਾਮੇ ਨਹੀਂ ਛਿਹਦੇ। ਹਵਾਲਦਾਰ ਤੋੜ ਹੋ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਕੱਲ ਸਾਡੀ ਮੰਨਟੀ ਹੀ ਪਥੰਗੀ ਕਿ ਥਕਰਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਤਾਂ ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਤੋੜੇ ਹੋ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਸਾਹ ਭੇਰੀ ਇਹ ਸਲਾਹ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀ। ਜਦ ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਕਉ-ਘਾਤੀ ਤੇ ਨਿੰਦਕ ਨੂੰ ਭੀ ਪ੍ਰਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਿਉ। ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਥਕਰਾ ਨੂੰ ਤੇ ਕਦਰੀਆ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਨਕਦਰਾ ਵਾਧੇ ਤਰੇ ਕਹੇ ਨਾਹੁ ਕਰੀਏ। ਉਸ ਹਵਾਲਦਾਰ ਕਿਹਾ, ਅਗੇ ਰੁਸਾ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਆਵਾ ਲਾ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਹੋਇਆ ਏ। ਹੁਣ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਚੰਗਿਆ ਜਾਣਦੀ ਏ, ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭੇਰ ਉਸੇ ਸਖਤ ਚੌਕੀ ਦੇ ਕੇਤ ਵਿਚ ਪੇਸ ਜਾਣ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਕਰੋਗ। ਇਹ ਸਣ ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਲਾਲ ਤੋੜੇ ਹੋ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਜੇ ਮਾਰ ਸਕਦੇ ਮੇਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਕੋਲੀ ਮਾਰ ਦੇ ਪਰ ਮੈਂ ਲੱਤਰੇ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਦੇਣੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਇਹ ਤਿਥੀ ਚਰਚਾ ਸੁਣ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜਰ ਨਾ ਸਕਿਆ ਤੇ ਹਵਾਲਦਾਰ ਵਲ ਤਕਿਆ ਤੇ ਚਾਹਿਆ ਇਸ ਨੂੰ ਪਕੇ ਮਾਰ ਜੂਹੇ ਚਾਹਤ ਕਛ ਦੋਰਾ। ਪਰ ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਤੁਰਤ ਤਾਤ ਸਾਤ ਵਿਚ ਆਏ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੁ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹਵਾਲਦਾਰ ਰੁਪ ਕੀਤਾ ਅਗੇ ਨੂੰ ਚਲਦਾ ਹੋਇਆ। ਇਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਥਕਰਾ ਦੀ ਖਤੀ ਚਰਚਾ ਸੀ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਭੰਬਰ ਦਾ ਉਹਨਾ ਨਾਲ ਕੁਝ ਮਿਕ੍ਰਾਨਾ ਭੀ ਸੀ ਤੇ ਕੁਵੱਲੇ ਆ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਭੀ ਲੈਂਦੇ ਸੀ।)

ਥੋੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮਾਲ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਵੀ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਚੰਗਾ ਜੋਰਾਵਰਾ ਚਾ ਟੈਲਾ ਤਰਤੋਂ ਥਲ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਘੁਮੰਡੇ ਕਿਆ ਦਾ ਕੋਸਨ ਕੁੰਜਰ ਕਟਕ ਕਰੀਦਾ ਰਾਸਰੀ ਪਰਿਉ ਆ ਕੋਠੀ ਦੇ ਖੂਹ ਤੋਂ ਕਤਵੇਂ ਵਰੇ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਪੀਂ ਟੁਰਿਆ। ਥਾਥੇ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇਖ ਦੂਰੋਂ ਆਵਾਰ ਮਾਰੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਮੇਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆਉ। ਕੋਈ ਜਾ ਮੈਂ ਕਥ ਕੇ ਛਕਾ ਦਾਣਾ। ਤੂੰ ਏਥੀ ਦਿਲ ਵਧੇ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਏ? ਉਹ ਕੁੰਜਰ ਘੁਮੰਡੇ ਕੇ ਦਾ ਘੁਮੰਡ ਵਿਚ ਮੱਤਾ ਰੇ ਆਪਣੇ ਤਰਾਵਾਂ ਅੱਲਾ ਦਿਤੇ ਤੇ ਅਗੇ ਤਲਵਾਨਾ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਮੱਤਾ ਕੋਲਿਆ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਕੀ

ਵਿਗਾੜਿਆ ਦੇ ਪਾਣੀ ਹੀ ਪੀਂਦੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਡਿਆਂ ਤੇ ਲੰਗਰ ਟੈਰਿਆ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੋ ਹੋਏ ਹੋ, ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੇ ਭੀ ਰੰਗਦੇ ਹੋ ਤੇ ਗਲ ਪੈਂਦੇ ਹ। ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖ ਸਾਧ ਬੇਅੰਤਾਂ ਕਰਕੇ ਵੀ ਬੋਲਦੇ। ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਬੜਾ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈਂ ਜੇ ਵਡਿਆਂ ਲੰਗਰ ਟੈਰਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭੀ ਉਸੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਾਂ, ਆਏ ਨੂੰ ਘਰਾ ਕੇ ਬਹਾ ਕੇ ਛੁਕਾਵੇ ਹ। ਇਹ ਤੇ ਨਹੀਂ ਫੁਟੀ ਇਤੀ ਹੋਈ ਕਿ ਆਉ ਜੋੜਿਆ ਸਣ ਟੋਹ ਤੋਂ ਹੀ ਲਾਹ ਕੇ ਲਈ ਜਾਉ।

ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਬੇਅੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, ਕਿਹਦੇ ਨਾਲੇ ਤਿੱਖਾ ਬੋਲਦੇ ਸੋ। ਬੇਅੰਤਾਂ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਤੈ ਸਗੋਂ ਯੋਰਜ ਨਾਲ ਬੋਲਦਾ ਸਾਂ। ਐਹ ਇਕ ਆਦਮੀ ਹੈ ਜੋ ਤਿੱਖਾ ਉਚਾ ਬੋਲਦਾ ਸੀ। ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰੋਸਨ ਭੱਜਾ ਤੇ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੌੜ ਕੇ ਫੜ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਬੇਅੰਤਾਂ ਕੌਲ ਤੇ ਆ। ਰਸਨ ਘੁਮੰਡੇ ਕਿਆ ਵਲ ਭਜਨਾ ਚਾਹੇ ਤੇ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਬੇਅੰਤਾਂ ਵਲ ਖਿਚੇ। ਰੋਸਨ ਖਿਝ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਘੁਮੰਡੇ ਕਿਆ ਨੂੰ ਦਸਾਰਾ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਘੁਮੰਡੇ ਕਿਆ ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨਾਲ ਕੇਹੀ ਭੀਤੀ ਹੋਈ ਏ। ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਕੌਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਗੁੱਸਾ ਬੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਰੋਸਨ ਨੂੰ ਦੜ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਹੇਠ ਲੈ ਕਿਹਾ, ਸਦ ਘੁਮੰਡੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਹੁਣੇ ਕੱਢਣ। ਬੇਅੰਤਾਂ ਦੇਖ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆ ਤੇ ਰੋਸਨ ਪਰ ਕਪੜ ਚਾੜਦੇ ਜਾ ਘੁਮੰਡੇ ਕਿਆ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਗਲ ਪਿਆ ਹੈ। ਤੇ ਬੇਅੰਤਾਂ ਅਵਾਜ਼ ਦੇ ਫੁਝਾਇਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ, ਸਾਨੂੰ ਜਾਪਦੇ ਇਹਨੂੰ ਸੋਧਨਾ ਹੀ ਪੈਂਦੇ। ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੁਸਰੀ ਦੇ ਭੀ ਗਲ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਪਤ ਲਾਹੀ ਹੈ। ਘੁਮੰਡੇ ਕਿਆ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਕਿਹਾ, ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਸਾਡੇ ਕਮੀ ਨੂੰ ਕੁਟਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਉਹ ਪੁੱਠਾ ਸੁ ਬੋਲਿਆ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਪੁਰਾਣੇ ਹਿਲੇ ਹੋਏ ਵੇਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ ਕਿ ਚੌਥੀ ਚਲੇਕਟੀ ਉਠ ਗਈ ਹੈ। ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਜੋਕੀ ਕੁਠ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਬੁਧ ਕਰ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਤਾ, ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕਛੇ ਪਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਦੇ ਕੋਲੇ ਦਲੇ ਕਛੇ।)

ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਠਾਕੇ ਤੇ ਡਿਊਤੀਉਂ ਨਿਕਲ ਅਕਾਲ ਖੇਡੇ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਰਾਹ ਲਾਕੇ ਲੰਕ ਤਮਾਕੂ ਬੜਾ ਲਾਏ ਸੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਧਾ ਨੂੰ ਮੁਸਕ ਰੰਗੀ ਵਾਪਰਦੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਭੈਣ ਤਮਾਕੂ ਵਿਚ ਓਮੀ ਤੇ ਸਹਿਰੀ ਸਿਖ ਹਨੇਰੇ ਜੇਗਲ ਜਾ ਬੈਠਦੇ ਸੀ ਤੇ ਵਡੇ ਹੋਏ ਤਮਾਕੂ ਦੇ ਬਚੇ ਗਲ ਭੈਣ ਪੈਤਾ ਵਾਲੇ ਰਾਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁਟਦੇ ਸੀ ਜੋ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਲੱਖਣ ਪੈਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਵੁਲਾਈ ਗੋਦੀ ਦੁਲ ਭੀ ਰਾਹੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇ ਬੰਹਤਾਂ ਤਲੇ ਤੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਅੱਖ ਸੋਚ ਕੁਝ ਸਿਖਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਇਹ ਸੰਗਤ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹਟਾ, ਜਿਵੇਂ ਹੋਵੇ। ਤਾਂ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਤਾ ਕੁਝ ਲੈ ਦਿਉ। ਭੈਣ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸਭ ਕੰਮ ਸੂਤ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਸਿਖਾਂ ਕਿਹਾ, ਕਿਹੜਾ ਤੂੰ ਮੰਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨੈਂ।)

ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ ਭੱਲਿਉ "ਬਲਿ ਰਾਜਾ ਮਾਇਆ ਅਹੰਕਾਰੀ॥ ਜਗਨ ਕਰੈ ਬਹੁ ਭਾਰ ਅਵਾਰੀ॥" ਪਰ ਬਿਨ ਕੁਰ ਪੁਛੇ ਜਾਂਦੇ ਪਾਇਆਰੀ॥" ਕੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਕੋਲ ਮੰਨੋ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਤਾ ਲਵੋ।

ਕੁਝ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਤਮਾਕੂ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਅਕਾਲ ਬੰਗੇ ਦੇ ਖੂਹ ਤੋਂ ਹਟੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬੜੀ ਭਿਣ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲੀ ਔਖਿਆਈ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਤੁਸੀਂ ਨੀਕ ਆਖਦੇ ਹੋ ਤੇ ਮੈਂ ਭੀ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ। 'ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਹੈ ਕਸਮ ਤਮਾਕੂ। ਕੋਨੀ ਨਾਲ ਜੇ ਫੁਹੇ ਰਤਾ ਫੂ। ਕਰਨ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਸਟੇ ਇਸਨਾਨ। ਸਿੰਘਾ ਮਨਾ ਇਹ ਬੁਰੀ ਉਛਾਨ।' ਪਰ ਮੈਂ ਮੁਖਤਾਰ ਨਹਿਰ ਤੇ ਬੀੜ ਤੇ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਬਾਘੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਕੋਮ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਸਿਖਾ ਨੂੰ ਪੁਛ ਕਰਨੀ ਪਵੇ। ਮੈਂ ਬਹੁਤੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸਨ ਮੇਲੇ ਵਲ ਹੀ ਰੁਚੀ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਕਦੀ ਕਦੀ ਹੀ ਮੁਖਤਾਰਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਤੇ ਭੇਰਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਮਹਾਰੇ ਹੀ ਨਾ ਮੁਖਤਾਰ ਹੋ ਵਰਤਣ। ਤੁਸੀਂ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਸਲਾਹ ਤੇ ਮਦਦ ਲੈ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰੋ। ਲੱਤ ਪਈ ਤੇ ਮੈਂ ਭੀ ਰੁਹਾਭੀ ਇਸ ਮਨਸਾ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਰੁਹਾਭੀ ਨੀਯਤ ਤੇ ਸਲਾਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਦੀ ਏ। ਤੇ ਕਿਹਾ, ਚਿਮੀਂਦਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਹੋਰ ਵਸਲ ਘਟ ਆਮਦਨ ਦੋਵੇਂ ਹਨ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਭੀ ਹਫੇ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਭੀ ਕੁਝ ਸੋਚਿਆ ਜੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾ ਦਾ ਭੀ ਭਲਾ ਲੱਚਨਾ ਹੈ।

ਸਿਖਾਂ ਕਿਹਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ, ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਲੱਚਨ ਤੇ ਬਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪ ਹੀ ਹੋ। ਅਸੀਂ ਹੋ ਦੇਨੇ ਜੱਗੇ ਹੀ ਹਾਂ, ਰਹਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਆਏ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਸਾਧਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋਵੋ ਮੈਂ ਉਦਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਕੁਝ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਚਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਅਰਜ਼ ਮੰਨੋ ਤੇ ਤਮਾਕੂ ਦੇ ਪੱਕੇ ਵਸਲ ਦਾ ਔਤਕੀ ਮੁਲ ਲੈ ਲਵੋ ਤੇ ਅਗੋਂ ਹੋਰ ਵਸਲ ਬੀਜਣ ਦਾ ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਅਕਾਲ ਬੰਗੇ ਨੇੜੇ ਦਾ ਬਚਨ ਦਿਓ। ਚਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਕਿਹਾ, ਮੁਢੇਂ ਬੀਜਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਚਮਾਰ ਲੋਕ ਪਲਦੇ ਹਨ ਸੀਰੀ ਰਲ ਤੂੰ ਸਾਭੇ ਤੇ ਇਹ ਜੋਰ ਨਾ ਦੇਹ।

ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਔਖ ਹੁੰਦੇ ਦੀ ਆਪ ਅਗੇ ਆਵੇਦਨ ਦਸੀ ਹੈ ਤੇ ਰੁਹਾਭੀ ਹਰਜ ਹੋਣ ਦਾ ਲੇਖਾ ਭਰ ਸਦਾ ਦੇ ਦੁਖੇ ਫੁਟਣ ਲਈ ਤਰਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜੋਰ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਰੁਹਾਭੀ ਮਲਕੀ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ, ਜੋਰੀ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਹੋਵੇ ਇਹ ਵਿਹਾਰ ਖੇਤੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਘਟਾਈਦਾ ਰੁਹਾਭੇ ਕਹੇ।)

ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਆ ਆਪਣੇ ਸਲਾਹੀ ਸਾਥੀਆਂ ਘੋੜੇ ਤੇ ਮਾਲ ਸਾਂਭਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਗਤਬਾ ਜਾਨਣ ਵਾਲਿਆਂ। ਚਤਰ ਸਿੰਘ, ਬਸੇਤ ਸਿੰਘ, ਲਾਭ ਸਿੰਘ, ਤਗਤ ਸਿੰਘ, ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ, ਉਧਮ ਸਿੰਘ, ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ, ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜਗਤ ਸਿੰਘ, ਫੇਜਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮੇਲੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨੇਮ ਕਰੋ ਕਿ ਤਮਾਕੂ ਨਹੀਂ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਤੇ ਅਕਾਲ ਬੰਗੇ ਦੇ ਰਾਹਾਂ ਨੇੜੇ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ। ਸਭ ਨੇ ਸਤਿਬਚਨ ਕਰ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਸਾਥੀ ਰਹਾਭੇ।'

ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਤਲਵਾਰ ਗਾਤਰੇ ਪਾ, ਥੋਲਾ ਦੀ ਜੋਗ ਜੋੜ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਰਾਣੀ ਲੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਤਾ, ਮੈਂ ਹਲ ਤਮਾਕੂ ਵਿਚ ਜੋਦਾ ਹਾਂ, ਨਿਰੋਜਨੇ ਦੀ ਪੋਲੀ ਵਿਚ ਤੇ ਚਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਪਤਾ ਦਿਉ। ਜਦੋਂ ਜਟ ਤੇ ਚਮਾਰ ਜੁੜ ਕੇ ਆਉਣ, ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਦੇਧਰੋਂ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਲੱਤ ਪਈ ਦੋੜ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਬਲ ਦੁਆਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।)

(ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਚਮਾਰਾ ਨੂੰ ਦਸ, ਤੁਮਾਰੂ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਹਲ ਜਾ ਜੁੱਤ)। ਚਮਾਰਾ ਨਿਰੋਜਨ ਨੂੰ ਜਾ ਦਸਿਆ। ਨਿਰੋਜਨ ਭਾਗ ਵਤ ਤੇ ਸੀਰੀ ਬੁਜੇ ਮਲੇ ਤੇ ਚਨਟ ਚਮਾਰਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਖੇਤ ਦੇ ਬੇਨੇ ਤੇ ਆਇਆ ਭਾਗ ਵਤੀ। ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਹਲ ਖਲਾਰ, ਤਲਵਾਰ ਚਮਾਰਾ ਭਤਕੇ ਦੇ ਪੈਰਤੇ ਕਥ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਸੋਚਦੇ ਭੀ ਹੋ, ਆਉ ਮਰ ਵਲ। ਅਗ ਤਾ ਮੈਂ ਰਹਾਨੂੰ ਪੱਕੇ ਤਮਾਰੂ ਦਾ ਮਲ (ਰਕਮ) ਦੇਂਦਾ ਸਾ। ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਸਿਰ ਹੀ ਏਸ ਕੰਮ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾ ਤੁਹਾਡੇ ਫਸਲ ਦਾ ਮੁਲ ਤਾਰਦਾ ਹਾ ਤੇ ਰਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਤਰਲਾ ਭੀਤਿਆ ਨਹੀ ਮੰਨੇ। ਏਸ ਤਮਾਰੂ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਦਸਮ ਜੀ ਦਾ ਘਤਾ ਨਾ ਵਤਿਆ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਨਿਤ ਇਸ ਦਾ ਕਲੇਸ ਸਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਜਾ ਮੈਂ ਇਸ ਪਰਤੀ ਤੋਂ ਉਠ ਜਾਵਾਂਗਾ ਸਾ ਤਮਾਰੂ ਨੂੰ ਇਸ ਭੇਰੇ ਦੀ ਡਿਉਤੀ ਰੇ ਰਾਹ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗ ਦੇ ਤੇ ਖੁਹ ਰੇ ਉਠਾ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਨਿਰੋਜਨ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਘੱਬੂ ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ) ਚਮਾਰਾ ਨੂੰ ਬਹੇ, ਅਗਾਹ ਹੋਵੇ। ਉਹਨਾ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਗੋਡੀ ਬਰ, ਕਿਆਰੇ ਬੁਜ, ਰਾਖੀ ਬਰ, ਕੁਝ ਹਿੰਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤੂੰ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਅਗ ਹੋ। ਘੱਬੂ ਕਹੇ ਕੁਝਨੀ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਰਖੀਦੀ ਦੇ, ਜੇ ਹੱਥ ਹੀ ਆਪ ਫੇਰ ਸਾਤਨੇ ਹਨ। ਇਹ ਆਪੇ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆ ਭਰਵੀਆ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਤੇ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਭਤਕੇ ਦੇ ਪੈਰਭੇ ਬਦਲ ਤੇ ਉਧਰੇ ਦਸਾ ਵਾਰਾ ਸਿੰਘਾ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ। ਭਲਾ ਭਾਈ ਜਥਾਨੇ ਤਕੜੇ ਹੋ ਕੇ, ਸਾਨੇ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਲਈ ਭਰੇ ਨਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਉਹਨਾ ਦਾ ਹੋਸਲਾ ਸਰੀ ਢਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਨਕਰ ਨੂੰ ਪਰਤ ਕਦੇ ਤੇ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਅਵਾਜ ਦੇ ਹੋਰ ਹੱਲ ਲਫਾ, ਸਭ ਤਮਾਰੂ ਦੇ ਖੇਤ ਵਹਾ ਦਿਤੇ ਜੇ ਨੇਤੋ ਨੈਤ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗ ਤੇ ਭੇਰੇ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਵਡੀ ਸਤਕ ਦੇ ਬੁਤਕ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਖਤਾ ਵਿਚ ਸੀ।

੧੭੫ ਜਿਨ੍ਹਾ ਜਿਨ੍ਹਾ ਦੇ ਕੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਖ ਸਾਧ ਨਾਲ ਲੈ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾ ਦੇ ਖੇਤ ਤਮਾਰੂ ਦੇ ਵਾਹ ਸੁਟੇ ਸੀ ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੀ ਪਚਾਇਤ ਜੇਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆਏ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਸਾਨੂੰ ਉਸਤਾਦ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦੇ ਪੂਰਾ ਪੱਕੇ ਫਸਲ ਤਮਾਰੂ ਦੇ ਦਾ ਮੁਲ ਦੇਣਾ ਕਰ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਫਸਲ ਰਪਾਹ, ਗਮਾਏ ਕਰਿਆ ਕਰੋ। ਰਹਾਈ ਰੇ ਸਾਡੀ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਉਮਰ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਪੀਤੀਆ ਦੀ ਸਭ ਹੈ ਤੇ ਰਲ ਵਸਨਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਮੰਨੋ। ਪੰਚਾਇਤ ਤੇ ਖੇਤਾ ਵਾਲਿਆ ਕਿਹਾ, ਕਮਾਦ ਨੂੰ ਗੋਡੀ ਖਾ ਜਾਈ ਹੈ ਤੇ ਕਪਾਹ ਫਲ ਨਹੀਂ ਫਲਦੀ। ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਭੀਤਾ ਤੁਸੀਂ ਦੱਬ ਕੇ ਵਾਹ ਤੇ ਰੱਜ ਕੇ ਖਾਹ ਵਾਲੀ ਜੇ ਕਿਰਤ ਕਰੋਗੇ ਤਾ ਕੁੱਖ ਨ ਮਰੇਗ। ਜਿਤਨੀ ਗੋਡੀ ਉਤਨੀ ਭੋਡੀ, ਕਪਾਹ ਦੀ ਹੱਵਕੀ ਤੇ ਕਮਾਦ ਸੱਸੀ ਲਾਇਆ ਬਿਨ ਪਿਆਇਆ ਹੀ ਹੋ ਜਾਦਾ ਦੇ। ਤੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ, ਜੇ ਕੁੱਤੇ ਨੀ ਪੀਚ ਸੇਣੀ ਨਾ ਕੁੱਤ ਭਨਾ ਨਾ ਪਿਉਣੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਪੰਧ ਪਛੂਨਾ ਪ੍ਰਹਾਤੇ ਨਾ ਕੁਝ ਖੇਤਰ ਹੀ ਹਵੇਗਾ। ਤੇ ਜੇ ਵਲ ਸਿਰ ਟੁਰ ਪੂਰੀ ਕਿਰਤ ਕੀਤੀਉ ਜੇ ਤਾ ਹਾਤੀ ਦਾ ਭੀ ਕਤੋਂ ਖੇਦ। ਫੜ ਪਈਆ ਜੋ ਤਰੀਆ ਪੰਦ ਵਾਲਾ ਲਾਭ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿ, ਸਭ ਨੂੰ ਨੰਡਾ ਕਰ ਗੋਮਤ ਦੇ ਪੱਕੇ ਫਸਲ ਦੀ ਘਰੀ ਘਲਿਆ। ਰਾਤ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਹ ਸੋਚਤ ਦੇ ਸੱਖ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਭੀ ਵਿਹਾਰਸ ਵਿਚ ਭੀਟੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸਾਡੇ ਸਮਾ ਦੇ ਸਦਾ ਨਾਲ ਰਹੇਗਾ।

ਮਾਸ - (ਜੇਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਲੰਕ ਚਿਲਾ ਸੇਖੂਪਰੇ ਵਾਲਿਆ ਦੀ ਧੀ ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ, ਕੱਟ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜਿਲਾ ਮਿੰਟਕੁਮਰੀ ਤਹਿਸੀਲ ਪਾਕਪਟਨ ਵਿਚ ਵਿਧਵਾ ਹਰ ਕੋਰ ਦੇ ਪੁਤਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਰੇਤ ਕੋਰ (ਤਿੰਨੇ) ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੰਰਕਾ ਤਾਪ ਭੜਿਆ ਤੇ ਅਠਵੇਂ ਸਤਿ: ਜੀ ਮਾਏ ਜੀਵਾਲੇ: ਸੀ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜੀ ਦਾਸ

ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਰ ਕੋਰ ਇਕ ਪੁਤਰ ਦੀ ਮਾਂ ਅੰਨੀ ਹੋ ਰਹੇ ਲਗ ਪਈ। ਨੂੰਹ ਹਰਬੰਸ ਕੋਰ ਪਰਵਾਸ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਬੇਬੇ ਮਰੇ ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਹਰ ਨਾਲੋਂ ਗੁਪਤ ਅਰਜ਼ ਛੇਤੀ ਸੁਣਦੇ ਨੇ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅੰਦਰੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੀਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ, ਜੇ ਉਹ ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਤੇ ਇਹ ਬਚ ਰਹਿਣ। ਹਰ ਕੋਰ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਭੀ ਧੀਆ ਮੰਨੀ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਸਬਰ ਸੇਤਖ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜੇ ਕਹੋਂ ਤਾਂ ਤਾਰ ਭੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਵਾ ਦੇਈਏ। ਜੇ ਜਾਹਰ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਉਮ ਦੁਪਤੀ ਦੀ ਲੱਜਾ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਹਤ ਇਹ ਬੇਤਾ ਫੁਬਣ ਬਚਾਣ, ਬੇਨੇ ਲਾਣ ਤੇਰੇ ਪਤੀ ਜੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਪਿਆਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਆ ਬੁਲਾਣ ਤੇ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਉਠਾਣ।)

ਨੂੰਹ ਸੱਸ ਸਲਾਹ ਕਰ ਗਵਾਈ ਨੂੰ ਕਹਿ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਤਾਰ ਪਵਾ ਦਿਤੀ ਕਿ ਛੇਤੀ ਦਰਸਨ ਦਿਉ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਏ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪ ਦਾ ਦਰਸਨ ਮੰਗਦੀਆਂ ਹਾਂ। ਤੇ ਆਪ ਦੇਹਾ ਨੇ ਗੁਪਤ ਤਾਰ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਹੋ ਅੱਖਾਂ ਮੁੰਦ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਛੇਤੀ ਕਿ ਆਪ ਛੇਤੀ ਬੋਹਤੋਂ। ਅਨਾਥਾ ਤੇ ਭੀੜ ਬਣੀ ਜਾਣ।)

(ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੋਧਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਭਰੋਵਰ ਨੂੰ ਛਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਤ ਯਾਰਾਂ ਵਜੇ ਜਗਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਦੋ ਢਾਈ ਸੌ ਮੀਲ ਪੱਧ ਦਾ ਤੇਲ ਖਾ ਛਾਣੇ ਤਿਆਰ ਕਰੋ। ਦੂਣੇ ਟੁਰੇ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਜਾਏ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਲਾਗਥੀ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਰੂਪ ਕੀਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਟੁਰੇ।)

ਇਹ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸੁਤੀਂ ਲੋਕੀਂ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਰਾਤ ਬੇਧੀਰ ਹੋ ਰੋਣ ਲਗੀ ਤਾਂ ਹਰਬੰਸ ਕੋਰ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਬੇਬੇ ਜੀ ਚਰੰਜਾ ਰਖੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਹਕਨਕੇ, ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਕੇ ਭਜਨ ਕਰੋ।)

(ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਇਸਨਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਕੋਟ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਹਰ ਕੋਰ ਦੇ ਘਰ, ਤੇ ਸੇਖੂਪਰਿਉਂ ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਸਭ ਰੂਪ ਕੀਤੇ ਮਾਲਾ ਵੇਰਦੇ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕਾਰ ਚਲਾਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਸੂਦੇ ਉ ਸਭ ਨੇ ਦਹੀਂ ਦੀ ਲੱਸੀ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਡਕੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਸੇਖੂਪਰਿਉਂ ਲੈ ੧੦—੧੧ ਵਜੇ ਦਿਨੇ ਕੋਟ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਹੁੰਚ ਕਏ। ਕੋਈ ਕਵੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਗੁੰਮ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਹੇ ਮੰਦਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਬੇਈ ਕਹੇ ਇਹ ਦੰਵੇ ਜੋ ਆਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਮੰਨੋ ਤੇ ਹੋਰ ਕਥਾ ਚਿਰ ਉਡੀਕ ਲਵੋ। ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਆਉਣ ਤੇ ਗਿੱਸ ਤੇ ਉਜਰ ਨਾ ਆਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਹਰਬੰਸ ਕੋਰ ਤੇ ਹਰ ਕੋਰ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਸੀ, ਤਾਰ ਪਾਈ ਹੋਈ ਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਏ ਹੋ ਜਾਣੀਂ।)

(ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕਦੀ ਕਦੀ ਹਰਬੰਸ ਕੋਰ ਤੁਕਾਂ ਭੀ ਪੜ੍ਹਦੀ ਸੀ, "ਟੂਟੀ ਛਾਵਨਹਾਰ ਗੁਪਾਲ ॥ ਜਾਂ ਮਿਰਤਕ ਕਉ ਜੀਵਾਲਨਹਾਰ ॥ ਭੂਖੇ ਕਉ ਦੇਵਤ ਅਧਾਰ ॥" ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਜਾਏ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕਪੜਾ ਲਾਹ ਕੰਨ ਵਿਚ ਉਚੀ ਕਿਹਾ, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘਾ ਸੰਤ ਆਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿ ਅੱਖ ਪੁਟੀ ਤੇ ਨੀਵੀਂ)

ਨਬਰ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਬੀਬੀ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਜਲ, ਦੁਧ ਛਕਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਵਾਈ ਕਰਨੀ (ਜੋ ਕਰਦੇ ਹੋ) ਕਹਿ ਦੁਪਹਿਰ ਢਲ ਵਿਦਾ ਹੋਏ। ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਸੋਖੂਪੁਰੇ ਕੁਰਦਿਆਰੇ ਦੀ ਭੁਗੀ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ।

ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤਕੜੇ ਹੋ ਮਾਤਾ ਤੇ ਸੁਪਤਨੀ ਤੇ ਸਨਬੰਧੀਆਂ ਗਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖਦਾ ਸੀ ਜੋ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਰੂਹ ਹਵਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਭੁੰਮ ਹੋਏ ਦੁਆਲੇ ਫਿਰਦਾ। ਪਰ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਸੀ ਮੈਂ ਦੰਗ ਵਿਚ ਰੂਹ ਨੂੰ ਵਤਦਾ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਤੇ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠਣ ਦੇਖਣ ਜੋਗ ਹੋਇਆ ਸਾਂ। ਇਹ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਖੇਰ ਪੁਰ ਸਰਸੇ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੜਕ ਤੇ ਵਸਦੇ। ਬੀਬੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ। ਹੁਣ ਹੋਰ ਸੁਪਤਨੀ ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲਾਗਦੀ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀਏ-ਬੀਏ, ਚਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਮੇਲਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਉਸ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਰਾਗੀ, ਸਭਈ ਭੀ ਆਏ ਤੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਭੀ ਆਈ। ਜੇਜਾਤੋ ਦੇ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਮਸਤ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਹਉਕਾ ਭਰ ਕਿਹਾ, ਬੋਲ ਸਿਰਫ ੧੯ ਪੇਸੇ ਹੀ ਹਨ। ਦੇਭ ਪਾਤਸਾਹ ਨੂੰ ਕੀ ਧਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਾਂ। ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸੁਣ ਕਿਹਾ, ਕਿਉਂ ਝਰਦੇ, ਜਿੰਨੇ ਜੀ ਕਰੀ ਮੱਥੇ ਰੂਪੇ ਲੈ ਮੱਥਾ ਟੇਕ। ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਸੁਦਾਮੇ ਦੇ ਤੋਦਲਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਹੁੰਦੀ ਭੁੱਟਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਥੁਲੇਗਾ। ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਕਿਉਂ ਲਵਾਂ? ਕਹਿ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟਕਣ ਟੁਕ ਗਿਆ। ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਭੀ ਵੇਖਣ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੇਸੇ ਹੱਥ ਕਰ ਆਦਰ ਨਾਲ ਲਏ ਤੇ ਬਿਹਾ, ਤੂੰ ਭੰਗ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਇਹ ਬੰਤੇ ਹਨ। ਤੇ ਅੱਗੇ ਪਈ ਬੋਕਿਟਤ ਮਾਇਆ ਵਲ ਹੱਥ ਕਰ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਸਭ ਤੇਰੀ ਹੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇਖ, ਸੁਣ, ਅਸਚਰਜ ਹੋ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕਿਹਾ, ਹੋ ਸਚੇ ਪਾਤਸਾਹੀ, ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਦਾ ਤੇ ਆਪ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆ ਦਾ ਕੁਝ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕੀ ਲੈ ਜਾਵਾਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਲੈ ਜਾਹ। ਤਾਂ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋ ਬੋਲਿਆ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਹੱਥ ਕਰ ਲੈ, ਸਭ ਮਾਇਆ ਤੇਰੀ ਹੀ ਹੈ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, 'ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਵਾਚਨ ਜੋਗੀਆਂ।' ਇਹਨਾਂ ਸੰਤਾਂ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਪੱਤਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਿਰਾਮ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਕਰੀ ਥਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੇ ਜਗਜੀਤ ਨਗਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

(ਪੁਲ ਕੰਜਰੀ ਬਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬਿਰਧ ਸਾਧ ਨਾਮਧਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਬਤਾ ਵਿਦਵਾਨ, ਕੁਟਵਾਨ ਤੇ ਉਦਾਰ-ਚਿਤ ਸਾਧਨਾ ਸਪੁੰਨ ਸੇਵਕ ਤੇ ਸਾਧੇ ਸੁਭਾ ਵਾਲਾ, ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨੇਮੀ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਸਾਧੇ ਸਹੇ ਵਰਤਣ ਗੁਜਾਰੇ ਤੋਂ ਵਧਿਆ ਪਦਾਰਥ ਉਹ ਬਾਲਕਾਂ ਤੇ ਮਾੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਡ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਦੀ ਵਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਲਗਗਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਵਜ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਭ ਸਰਾਫਾ ਕਿਰਤ ਵਾਲੇ ਘਰਾਂ, ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਜਿਸ ਭਰੇ ਉਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਅਭਿਆਗਤ ਆਏ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵਾਰੀ ਬੱਧੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਰਾਫਾ ਦੇ ਘਰ ਕੁਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਕਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਜੀ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਜਗਤ ਸਿੰਘ, ਆਰਾਮਾ ਸਿੰਘ, ਵੀਰ ਸਿੰਘ,

ਆਦਿ ਭਾਵੇਂ ਸਭ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵਧ ਸੇਵਕ ਸਨ, ਪਰ ਰੂਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਮਾਈ ਮਿਹਰ ਕੋਰ ਜੀ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਉਦਾਰ ਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਸੁਭਾ ਹੋਣ ਕਰ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਦਾ ਨੱਕਾ (ਦੇਪਤੀ) ਰੂਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਮਿਹਰ ਕੋਰ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਲਗਦਾ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰੂਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬਿਰਧ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਬਿਨ ਵਿਤਕਰੇ ਸੇਵਕ ਹੋਣ ਕਰ ਜਗਤ ਬਾਪੂ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਮਿਹਰ ਕੋਰ ਮਾਤਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਤੇ ਬਸੁਆਲ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਧੀਰਜ ਦੇਂਦੀ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਜੁਤੀ ਕਪੜਾ ਪਹਿਨਾਈ ਤੇ ਭਾਏ ਤੋਂ ਬੁਝੇ ਨੂੰ ਆਪ ਪੁਛ ਕੁਝ ਮਾਂਦਿਆ ਚਰੂਰ ਦੇਂਦੀ। ਇਹ ਬਿਰਧ ਬਾਪੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਇਆ ਸੁਣ ਉੱਚੇਚਾ ਉਠ ਟੁੱਥਦਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਤੇ ਬਖਾਰੇ ਵਿਚ ਉਤਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਖ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਆਪ ਜਾ ਮਿਲਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਦੇਪਤੀ ਦੇ ਵਲੋਂ ਕਈ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਅਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਛਕਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਦੇ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂ ਛਕਦੇ ਹੀ ਨਾ, ਜਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿਹੋ ਭਾਗ ਹੋ ਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਹਾ ਦਿਨ ਅਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ।)

(ਇਸ ਦੇਪਤੀ ਨੇ ਜਿਹੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਿਹੇ ਹੀ ਹੋ ਕਦੇ ਸੀ। ਸਥਾਲੀ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਨਾ ਟੋਰਦੇ ਤੇ ਕਿਸ ਦਾ ਦੁਖ ਦੇਖ ਵੱਡਾਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸਿਫਤ ਦੇ ਕਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਦਿਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਵਲਾ ਕੇ ਜਾ ਦਰਸਨ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਦੇਪਤੀ ਜਦ ਕਿਸੇ ਨਗਰ ਸੰਗਤ ਦਾ ਮਲਾ ਸੁਨਣਾ, ਚੁਣ ਤਿਆਰ ਹੋ, ਜਾਂ ਮੰਗ ਸੇਵਾ ਲੈਣੀ। ਜੇ ਨਗਰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਮੇਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉੱਚੇਚੀ ਸੇਵਾ ਮੰਗ ਕੇ ਲੈਣੀ। ਜੇ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨੂੰ ਚਿਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਮਾਈ ਮਿਹਰ ਕੋਰ ਵੇਰਾਕ ਭੀ ਕਰਨਾ। ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾ ਜਰਨ ਤੇ ਜਾ ਉੱਚੇਚ ਦਰਸਨ ਦੇਣੇ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਪੁਲ ਕੰਜਰੀ ਨੂੰ ਪੁਲ ਖਾਲਸਾ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਖਤ, ਚਿਠੀ, ਭਾਰ ਭੀ ਇਸ ਪਤੇ ਤੇ ਪੁਜ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਇਸ ਕੰਜਰੀ ਦੇ ਪੁਲ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਬਿਰਧਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣੀ ਤੇ ਕੁਝ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੌਰਾ ਕੰਜਰੀ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਬਣਿਆ ਸੁਣ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਕਦੇ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕਿਹਾ ਤੁ ਸਿੰਘ ਹੋ ਤੁਰਕਨੀ ਦਾ ਦੇਸਤ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਨਖਾਹ ਲਵਾਏ ਤੇ ਅੱਗ ਕੋਨ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਏ ਬਿਨਾਂ ਫੂਲ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੱਥ ਜੋੜ ਫੂਲ ਮੰਨੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਡੋਨ ਜੇ ਚਾਹੁ ਲਾਉ। ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡੇ ਕੰਟਲੋ ਖਾਣੇ ਕਹੇ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਮੰਨ ਲਏ। ਅਕਾਲੀ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬੋਂ ਇਮਲੀ ਨਾਲ ਬੇਨ ਦਿਤਾ। ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਆਗੂ ਸਿੰਘ ਅੱਗੇ ਹੋ ਇਹ ਕਹਿ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਸਜਾ ਸਹਿਣੀ ਮੰਨ ਲਈ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਤੁਰਕੀ ਜਾਣੋ ਤੇ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿਉ। ਕਿਹਾ, ਤਾਂ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਗੇ ਤੁਰਕਨੀ ਦੀ ਦੇਸਤੀ ਵਲੋਂ ਕੋਨ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਵਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤਾ।

ਕਮਾਲ ਮੋਰਾ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਪੰਥ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਮੋਰਾ ਪੀਰਾ ਫਕੀਰਾਂ ਕਲ ਕਈ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਥੋਂ ਰਾਜਾ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਉਪਾ ਦਸੋ। ਉਹਨਾਂ ਚਿਟੀ ਫੁਰਾਇਆ ਦੀ ਜਿਲਾ ਕੁਜਰਾਵਾਲ ਦੇ ਸਯਦਾਂ ਤੋਂ ਰਵੀਤ ਲਿਆ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਸੀਸ ਵਿਚ ਪਾਣੇ ਦਸੇ। ਮੋਰਾ ਰਵੀਤ ਲਿਆ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ

ਕਿਹਾ, ਬਦੀ ਤੁਸਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਰਹੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਅੰਤ ਦਾ ਇਕ ਵੇਰ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਸਕੇਸੀ ਇਸਨਾਨ ਤਾਂ ਕਰੋ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਇਹ ਕੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਬਿਨਾਂ ਸਨੇਹ ਇਹ ਸੇਵਾ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦੇਵਾਂ? ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਗਈ।

ਅਸੀਂ ਵੁਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬੋਂ ਮੇਰਾ ਨੂੰ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਦ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬੋਂ ਸਭ ਗੱਲ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਲਾਹ ਲੈ। ਮੇਰਾ ਦਹੀਂ ਵਿਚ ਤਵੀਤ ਘੋਲ ਕੇਲ ਖਲੀ ਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਅਦਬ ਦਾ ਖਿਆਲ ਦਸ, ਸਿਖ ਹੱਥੀਂ ਵੁਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਸੀਸ ਵਿਚ ਦਹੀਂ ਪਵਾ ਇਸਨਾਨ ਕਰਾਇਆ ਤੇ ਆਪ ਵੁਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਖੜੇ ਫੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ "ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਬਿਛੁ ਜਾਖੁ ਨ ਜੋਈ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਏਤ ਦਿਉ ਨ ਪੈਐ ॥ ਤੇ ਤਿਸੁ ਜਮੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ ਜੋ ਹਰਿ ਪੂਰਿ ਭਾਵੈ ॥" ਆਦਿ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ। ਅਸਰ ਕੁਝ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਮੇਰਾ ਦਾ ਦਿਲ ਉਦਾਸ ਹੋਇਆ, ਰੋਇਆ ਰੋਇਆ ਮੂੰਹ ਲੈ ਆਪਣੇ ਪੀਰ ਸਾਹ ਸਕੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਾਲੇ ਕੱਲ ਕਈ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਪਦਾਰਥ ਵੀ ਤੇ ਕੰਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਦਿਲ ਮਹਾਰਾਜੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰੁਚਦਾ। ਤਾਂ ਪੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਲ ਆਵੀ। ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਮੇਰਾ ਦਾ ਇਕ ਨੇਹਤ-ਵਹਿਣ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਾਇਆ ਜੁਤੀ ਦਾ ਪੈਰ ਕੁਝ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਪੀਰ ਪਾਸ ਨੈਕੀ ਪੈਰੀਂ ਹੀ ਪੁਜੀ। ਤਾਂ ਪੀਰ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਇਸ ਨਾਲੇ ਤੇ ਪੁਲ ਹੀ ਬਣਵਾ ਦੇ। ਭਉਂਡਿ ਆਰਥਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, "ਨ ਮੂਰਦਾ ਕਿ ਅਨਦ ਖਾਸ ਅਰਥੈ ਬਜਾ ਪੁਲੈ ਖਾਨਿਉ ਚਾਹੇ ਮਹਿਮਾ ਸਰਾ।" ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਪੁਲ, ਲੰਗਰ, ਖੂਹ, ਸਰਾ, ਸਥਾਪਨ ਕਰੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਮਰਦਾ। ਉਲਾਦ ਵਜੋਂ ਤੇ ਦਾਦੇ ਪੋਤਰੇ ਤਬ ਕੀ ਕੰਦੀ ਹੀ ਜਾਣਦੇ। ਮੇਰਾ ਪੁਲ ਬਣਾਣ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਈ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਵੇਰਾਭ ਵਾਲੀ ਅੱਗ ਪੀਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਬੈਠ ਜਾਣ ਬਝ ਗਈ। ਪੀਰ ਨੇ ਧਨ ਨੂੰ ਭੀ ਮਨ ਨੂੰ ਭੀ ਕੁਲੇ ਪਾਸੇ ਲਾ ਦਿਤਾ। ਅਕਾਲੀ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕਢਵਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਤਬਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਿਤਨਾ ਕੁ ਜਤਨ ਕਰ ਪੁਲ ਕੰਸਕੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦਿਓ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਭਾਪੂ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮਾਰਾ ਮਿਹਰ ਕੋਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਰੈਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੰਝੀ ਹਿਆਬਲ ਪ੍ਰਦੇਸ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨੇ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾ ਵਸਾਇਆ ਸੀ। ਚਮੋਨ ਦਵਾ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਹਰਦੇਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਮੰਝੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਰੀ ਮਿਹਰ ਕੋਰ ਦਾ ਜੱਸ ਵਹਿਮੀ ਇਸ ਕੁੱਝ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਹੋਰ ਭੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਦੰਪਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮੇਲਿਉਂ ਆਉਂਦਿਆ ਉਥੇ ਪੁਲ ਖਾਲਸੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ।

ਮੈਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਾਰਤਾ ਕੁਰਮੁਖ ਸਦੇ ਸਰ ਲਿਖੇ ਗੋਚਾਰ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਧਾਣ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜੀਅ ਫੁਲਣਹਾਰ ਹਾਂ, ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਮੇਤ ਸਮੇਂ ਦਾ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛਾ ਮੇਰੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਿਤੀ ਮਤ ਕਰ 'ਵੇਰ ਸਮੇਂ' ਲਿਖਣ ਕਰ ਮੈਂ ਬਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੈਣ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਬਰਸਾਤਾਂ ਲੰਘੀਆਂ ਬਾਦ ਨਹਿਰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਦਾ ਵਾਲਾ ਚਾਹਲੀਆ ਨੇਮ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਰੰਭਿਆ। ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਸਾਧ ਸਾਥ ਆਏ ਮਿਲੇ। ਸਭ ਨੂੰ ਅੱਠੀਂ ਪਹਿਰੀਂ ਲੰਗਰ ਤੇ ਰਾਤ ਦੁਪ ਸਵੇਰੇ ਸਰਦਾਈ ਬਿਨਾਂ ਵਿਤਕਰੇ ਵਰਤਦੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਖਨਾਨ ਕਰ, ਇਕਾਂਤ ਦੇ ਘੰਟੇ ਬੈਠ, ਵੇਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ

ਵਿਚ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਆ ਸੁਣਦੇ ਤੇ ਰਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ। ਦੁਪਹਿਰ ਢਲੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬਾਦ ਬਾਬੇ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਹਵਾਲ ਦੇ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਦੀ ਕਥਾ ਪਾਠ ਸੁਣਦੇ ਤੇ ਜੋ ਉਕਾਈ ਜਾਪਦੀ ਉਸ ਤੇ ਸੁਧਾਈ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਵਾਂਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਮਿਲੇ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਮਿਲੇ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭੀ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਤੇ ਜੋ ਹਸਤਾਖਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਤੋਂ ਵਾਧੂ ਬਚਨ ਵਲੋਂ ਵਿਚ ਪਾਏ ਜਾਪਦੇ, ਉਹ ਭੀ ਕਰਦੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਸੁਣੇ ਬਚਨ ਤੇ ਬਿਰਧਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣੇ ਤੇ ਨਿਜੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਾਨ ਭੀ ਲਾਏ।

ਨਹਿਰ ਤੋਂ ਅੰਬ ਕੱਢੇ ਤੋੜ ਝੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹਿਲੋਂ ਅਚਾਰ ਲਈ ਭੇਜੇ ਸਿਖਾਂ, ਜੋ ਸਦਾ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਬੌਰ ਜੀ ਸੰਗਤ ਜੋਗ ਕਈ ਪਹਿੰ ਪਾਏ। ਪੌਰੇ ਅੰਬ ਸਿਖ ਸਾਧ ਤੋੜ ਛਕਦੇ ਤੇ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਇਸਨਾਨ ਕਰਦੇ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘ ਚੁੱਠਾ ਅੰਬ ਤੋੜਦਾ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਡਿਭ ਪਿਆ ਤੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਕੱਤੇ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਛਾਲ ਮਾਰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇਢੇ ਤੇ ਲਿਆ ਖੜਾ ਕਰ ਕਿਆ, ਤੂੰ ਜਾਣੀ ਇਹ ਚੁਭੇ ਤੀਰਥ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਤੇ, ਜਾ ਉਚੇਚੇ ਲਾਏ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਕਸਟ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਲੋਖੇ ਦਾ ਹੁੰਦੀ।

ਮਸੀਨਾ ਨਹਿਰ ਤੇ ਨੇਮ ਕਰ ਫੇਰ ਝੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਤੇ ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਕਾਨ੍ਹਕੇ ਹਾਥੀ ਸੁੰਦਰ, ਜੇਦਲ ਅਦ ਭੀ ਆਏ। ਉਨੇ ਭਰ੍ਹਾ ਨੇਮ ਗੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਸਭ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤੋ ਜਾਗ ਭਲੇ ਭਾਗ ਸਮਝ ਇਸਨਾਨ ਕਰ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਫਜ਼ਲ ਵਾਲੀ ਕਰਦੇ। ਪਿਪਲਾ, ਨਿੰਮਾ, ਜਾਮਨਾ ਦੀ ਨਾਲੇ ਸਿਖ ਛਾ ਮਾਣਦੇ, ਨਾਲੇ ਫਲ ਭੀ ਜਾਮਨਾ ਦੇ ਛਕਦੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਜਾਮਨਾ ਦਾ ਸ਼ਿਰਕਾ ਭੀ ਪਾ ਰਖਦੇ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਦੇ ਪੁੱਟ ਦਰਦ ਭੱਲੇ ਤੇ ਹਾਜ਼ਮੇ ਵਿਕੜੇ ਭੱਲੇ ਵਰਤਦੇ।

ਨਿਮਾਣੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੀ ਫਰਮੀ ਤੋਂ ਇਹ ਵਾਦਰੋਂ ਦੇ ਅਖੀਰ ਬਰਖਾ ਦੀ ਕਿਟ-ਮਿਟ ਤੇ ਮੋਰਾਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਰਾਮਸਰ ਕੇਢੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸੁਣ ਸਿਖ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਹ ਬਚਨ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਣੇ ਯਾਦ ਆਉਂਦੇ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿਪਲਾ, ਬੋਹੜਾਂ ਨੂੰ ਜਲ ਪਾਣ ਸਮੇਂ ਕੀਤੇ ਸੀ ਕਿ "ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਤਲੇ ਬੜੇ ਸੁਖ ਮਾਣੇਗੀ।" ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਹ ਬਚਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਮੇਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੀਤੇ ਸੀ। "ਇਹ ਬੜੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਫਤਹ ਛਾਇਆ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸੁਖ ਹੋਵੇਗੇ, ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਬਹੁਤ ਐਖ ਕਟੇ ਜਾਣਗੇ।" ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਭਾਵੇਂ ਨਿਮਾਣੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਬੋਝੀ ਆਈ, ਪਰ ਸੁਖ ਸੁਆਦ ਰਸ ਬਹੁਤਾ ਰਿਹਾ। ਪਿਛਲਾ ਦੁਖ ਵਿਸਰ ਸੁਖ ਲੈਣ ਦੇਣ ਦਾ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰਵਾਹ ਪਿਆ ਤੇ ਹਵਨ ਹੋ ਸੈਂਕੜੇ ਸਧਾਰਨ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਚੰਗ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਖੁਲ੍ਹਾ ਵਰਤ ਪਏ ਅਸੂ ਚੜ੍ਹੇ।

(ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਨਹਿਰ ਦੇ ਨੇਮ ਤੋਂ ਲੈ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਦੇ, ਮੇਲੇ ਦੇ ਚੰਗ ਰੱਖ ਰਹੇ ਤੇ ਟੁਰਦੇ ਵਰਨਾਂ ਤੋਂ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਝੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪੈਦਲ ਪੁੱਜੇ ਸੀ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਦੀਆਂ ਚਾਰਤਾਂ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਸੁਣਾਈਆਂ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤੀਆਂ ਸੀ।

(ਇਕ ਨਗਰ ਦੇ ਸਾਧੂ, ਖੂਹ ਤੇ ਡੇਰਾ ਟਿਕਾ ਗੁਰੂ ਲੈਣ ਭੇਜੇ। ਪਟੀਆਲ ਪੁਛਿਆ,

ਤੁਸੀਂ ਕਿਥੇ ਜਾਣਾ ਹੈ? ਇਕ ਸਿਖ ਕਿਹਾ, ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਪਿੰਡ ਅੱਗੇ ਛੇਤੀ ਛਾਕਾ ਵੱਸਾ ਸੀ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਬਲੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਜਵਾਈ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਸੁਣਦਾ ਹੀ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਦੱਤਿਆ ਤੇ ਜਾ ਰੇਲਾ ਪਾਇਆ, ਛਾਕੂ ਸਾਡੇ ਖੂਹ ਤੇ ਆਣ ਉਤਰੇ (ਲਥੇ) ਹਨ ਤੇ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਹਾਂ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਲੈਣ ਗਿਆ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਹੀ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਪਿੰਡ ਛਾਕਾ, ਬਰਛੇ ਲੈ ਖੂਹ ਲੋਕ ਖੂਹ ਨੂੰ ਦੌਲ ਜਾ ਘਰਿਆ। ਅੱਗ ਸੇਤਾ ਪੁਛਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਨੂੰ ਮਾਰਨ ਆਏ ਹੋ? ਲੋਕਾਂ ਕਿਹਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ। ਸੇਤਾ ਕਿਹਾ, ਸਾਡਾ ਕਸੂਰ ਕੀ ਹੈ? ਲੋਕਾਂ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਹਾਂ। ਸੇਤਾ ਕਿਹਾ, ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਹਾਂ। ਲੋਕ ਸਗੋਂ ਸਿਰ ਨੂੰ ਆਏ। ਸੇਤਾ ਕਿਹਾ, ਕਦੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਸਮਝ ਵਾਲਾ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਾ ਲੜਨ ਹੀ ਵਾਲੇ ਛਾਕਾ ਫੜ, ਬੇ-ਸਮਝੇ ਦੌੜ ਆਏ ਹੋ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਚਾਹਾ ਭੀ ਖਾਨਗਾਹ ਛੱਡਦਾ ਦਾ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਪਿੰਡ ਸਨਾਬੰਧੀਆਂ ਵਲ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਸੇਤ ਜੀ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਦਰਸਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਾਮ ਭੀ ਸੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਸੇਤਾ ਦਾ ਛੋਲਾ ਸੇਵਾਣ ਲਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਸੇਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਏ। ਸੇਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਆਹੋ। ਤਾਂ ਉਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰਿਆ, ਪਰ ਲੋਕ ਕਲ ਹੀ ਪੇਟ ਨੂੰ ਆਉਣ ਤੇ ਕਹਿਣ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੁਣਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਜਾਉ। ਉਹ ਲੋਕ ਨਾ ਰੁਕਣ ਤਾਂ ਉਸ ਪਚਾਹੇ ਛਾਕਾ ਖੜੀ ਕਰ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਸਜਣ ਮੇਰੇ ਵਲ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮਾਰੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ। ਤੁਹਾਡਾ ਤੇ ਸਾਡਾ ਹੀ ਪਹਿਲੀ ਪਤਾ ਲਗ ਲਏ। ਉਹ ਲੋਕ ਆਪੋ ਵਿਚ ਲੜਨ ਲਗੇ ਤਾਂ ਸੇਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹਟਾਏ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਵਿਚ ਭੁਲੇਖ ਮਰਨਾ ਮੰਦਾ। ਭਾਹਲੀ ਕਰ ਪਛਾਣਦੇ ਬੈਦਾ।" ਤਾਂ ਉਸ ਪਚਾਹੇ ਕਿਹਾ, "ਜੇ ਜਾਣੇ ਸੀ ਮਾਂ ਦਾ ਜਾਇਆ। ਦੁਖ ਸਹਿ ਚਾਹੀਏ ਉਸੇ ਖਰਾਇਆ। ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੇ ਜਾਏ ਭੁਲੇਖ। ਐਸੀ ਸਹਿਜ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਕੀ ਕੀਮਤ ਲੇਖਾ।" ਸਣੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਿਆਣੇ ਕਿਹਾ, ਅਸਲ ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ? ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਗੱਲ ਵਧੀ ਏ। ਸੇਖੁਪੁਰੇ ਦੇ ਹਿਲੇ ਵਲ ਆਏ ਓਮੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਜਵਾਈ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਸੇਤ ਰਾਤ ਖੂਹ ਤੇ ਰਹੇ। ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਸਿਖ ਭੀ ਲੋਕਾਂ ਕੁਝ ਦੇ ਘਲ ਦਿਤੇ।

(ਸੇਤ ਜੀ ਦਸਿਆ, ਇਕ ਨਗਰ ਪਾਸੋਂ ਅਸੀਂ ਕੁਵੇਲੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਭੁਖੇ ਤਿਹਾਏ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਇਕ ਸਿਖ ਪਿੰਡੋਂ ਨਿਕਲ ਨੱਸਾ ਸਾਨੂੰ ਦੂਰ ਆ ਖੁਲ੍ਹੀ ਕੇਸੀ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਕਿਹੋ ਸੁ, ਮੈਨੂੰ ਸਤੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦੇ ਕਿਹੈ ਤੂੰ ਸੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿਖ ਭੁਖੇ-ਤਿਹਾਏ ਪੈ ਪੈ ਤੇਰੇ ਖੂਹੋਂ ਪਹੁੰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਜਾ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਾਕਾ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਗਏ ਤੇ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਾਕਾ ਕੇ ਵਿਦਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਸ ਸਿਖ ਨੇ ਦੂਰ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਕਦੇ ਸਾਡੀ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਆਮਦਨ ਅਜ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਰਾਮ ਆਪ ਜਗਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਤ ਜੀ ਪਾਸ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਖਿਆ ਬਚਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪੋ ਹੀ ਐਸੇ ਸਬੰਧ ਲਾਦਾ ਹੈ। ਸੇਤ ਜੀ ਪੁਛਿਆ, ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਬੁਦਰਤ ਇਕ ਹੈ ਜਾਂ ਦੋ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਬੁਦਰਤਿ ਕਰਿਕੈ ਵਸਿਆ ਸੋਇ॥" ਇਸ ਗੁਰਵਾਕ ਤਾਂ ਬੁਦਰਤ ਨੂੰ ਕਰਤਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਬੁਦਰਤ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤਾਂ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਉਸ ਵਲ ਭੁਲੀ ਬਟਕਦੀ।

ਚਮਤਕਾਰ ਵੇਖ ਪਰਤਦੀ ਹੈ।

ਅਵਸੇਸ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਾਰੀ ਕੰਦੀ ਤੀ ਉਹਨਾ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਨਗਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕੇ। (ਵਹਿਮੀ)

ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸੁਆਦ ਬਣੇ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਤਕੀਂ ਟੁਰਦੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਹਨ। ਕਿਹਾ ਚੰਤਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਸਾਡੇ ਪੰਥ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਹਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮੇਲ ਵਲ ਢੋਲਕ ਵਜਾ ਜਥਾ ਲੈ ਜਾਇਆ ਕਰਨ ਤੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਦੌਰਾ ਕਰ ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਧਾਣ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਬਚਨ ਦਾ ਐਸਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਥੇ ਅਠਾ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਲੜ ਪਈ ਤੇ ਸੰਦੇ ਤੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਮੇਲੇ ਜਾ ਸਿਖਾ ਵਲ ਜਾਏ ਸੀ। ਸਭ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਲੈ ਫਿਰ ਟੁਰ ਦੌਰੇ ਕਰਨ ਲਗੇ।

ਜਥੇ ਜਦੋਂ ਢੋਲਕ ਵਜਾ ਹੋਸਾ ਵਾਗੂੰ ਚਿਟੇ ਦੁਹ ਬਾਣੇ, ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਦਰਸਨ ਦੰਦੇ। ਤਾਂ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਘਰਾ ਤਾਂ ਨਿਕਲ ਖਤਾ ਵਿਚੋਂ ਦੇਤ, ਢੋਲਕ ਸੁਣ, ਦਰਸਨ ਕਰ ਆ ਚਰਨੀਂ ਲਗਦੇ। ਦੋਵਾਂ ਲਗਦੇ, ਕਦੀ ਨਗਰੀਂ ਕਦੀ ਕਦੀ ਦਿਨ ਜਥੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਸਿਖ ਭੀ ਨਵੇਂ ਬਹੁਤ ਸਜਦੇ। ਜੋ ਸਿਖੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਲਾ ਤੇ ਸਮਾਦੀ ਦੀ ਸਭਤ ਨਾਲ ਹਰੀ ਰਖੀ ਸੀ। ਸੇ ਪੁੰਗਰ, ਪਲਰ, ਪ੍ਰਾਗਣਾ ਛਡ, ਖੁਸ਼ੀ ਦਰਸਨ ਦੇ ਹਰ ਦਰਸ਼ਕ ਨੂੰ ਮੋਹਣ ਵਾਲੀ ਸਾਖਤ ਹੋਣ ਲਗੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਨੰਦ ਮਰਜਾਦਾ ਟੋਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਵਾਂ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਓਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੰਗ ਮੂੰਹ ਕੁਰਮਖੀ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਹੋਈ, ਪਰ ਹੋਰ ਥਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਾਗੂ ਰਤੇ ਸਾਲੂਆ ਵਿਚ ਵਲ੍ਹਣ ਵੇਲੀ ਵਿਚ ਹਵਨ ਦਵਾਲ ਭਰਾ ਚਾਢੇ ਵਡ ਹੀ ਬੀਬੀਆ ਨੂੰ ਘੁਮਾਏ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭੀ ਸਾਹਵਾਂ ਤੇ ਨੰਗੇ ਮੂੰਹ ਸਾਢੇ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਹਵਨ ਦਵਾਲ ਵੇਲੀ ਵਿਚ ਛਰੇ ਹੁੰਦ ਸੀ ਪਰ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮੂੰਹ ਵਲ੍ਹਣ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਮੇਂ ਆਪਣੀ ਵਡੀ ਭੈਣ ਦੇ ਫੇਰੇ ਵਖੇ ਸੀ, ਜੇ ਚਾਕਿੰਡੇ ਵਿਆਹੀ ਸੀ ਤੇ ਮੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਵਿਆਹ ਜੋ ਦਾਤੇਵਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹ ਤੇ ਦੂਜਾ ਕੁਲਥਾਜਵੇ ਭੀ ਦੇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਵੇਂ ਜੋਥੀ ਜਾਏ ਸੀ ਤੇ ਕੁਰਮਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਚਰੀਆ ਬਨਾਏ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਨੰਦਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਜਾ ਜਾਣ ਮਲਿਆ ਤੇ ਸਿਖ ਭੀ ਕਦੀ ਕਦੀ ਇਹ ਜਗਤ ਚੀਤ, ਕੁਰ ਪ੍ਰੀਤ ਰੈ ਰਤ ਵਿਚ ਪੈ ਲੀਘ ਵਰਤਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਜੋ ਜਗਤ ਵਿਚ ਲਲ ਮਲ ਲਗ ਕਈ ਸੀ, ਉਹ ਅਜੇ ਪੂਰੀ ਨਾ ਉਤਰਦੀ ਜਾਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰਾ ਚੋਰ ਦੇ ਚਰ੍ਹਰੀ ਹੁਕਮ ਨਾ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ ਵੈਦ ਹੈ ਤੇ ਖਸਮ ਖਤ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਨੇ, ਵੱਤਰ ਵੇਖ ਬੀਜਣ, ਭਾਡੇ ਭਰਨ ਭਾਉ, ਵਾਕਾ ਦੇ ਅਰਥ ਅਨੁਸਾਰ। ਉਹ ਸਮਾਂ ਆਏ ਸਹੀ ਸਾਰੀ ਕੁਰਮਰਜਾਦਾ ਅਨੰਦਾਂ ਦੀ ਏਥੇ ਕ੍ਰੀਧ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਭਟ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋਈ ਆਵੇਗੀ।

ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਬਦੀ ਸੰਤ ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੇਵਾਲ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਤੂਹੀ ਚੌਕ, ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੂਚੇ ਗਿਲ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਧਾਣਾ

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕੀਰਤਿ ਨਾਮ

(ਆਦਿ ਬਿਨਾ ਜੋ ਜਥੇਦਾਰ ਢੋਲਕ ਵਜਾ ਜਥੇ ਲੈ ਫਿਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਗੇ। ਸਭ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਾਦ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸੱਦਾ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਕੀਤੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਹਿਸੇ ਵਿਚ ਆਵੇਗੀ। ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਜੋ ਜਥੇਦਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਕਰਨ ਹਿਤ, ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡੀ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਫਿਰਦੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪੰਡਿਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਸੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੁੰਨਾ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਸੁੰਦਰਸਿੰਘ ਜੀ ਵੂਰੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਮੀਰ ਪੁਰ। ਸੰਤ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਭੂਰ ਗਿਲ ਸਮੇਤ ਰਾਗੀਆਂ, ਫਾਲੂ ਮਰੂ, ਸੁੰਦਰ, ਸੰਦਲ ਆਦਿ। ਸੰਤ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੂਜੇਵਾਲੀ, ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਬਤਾਲ, ਸੰਤ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋਰੇ, ਸੰਤ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੂਝਾ ਡਲਾ, ਸੰਤ ਛੱਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਂਗਾ ਨੂਬਾ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਪਤੰਗ' ਬੁਜਿਆ ਵਾਲੀ, ਸੰਤ ਦੁਸਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਗਰ, ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਆਲਿਮ', ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਨ, ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਝਾ, ਸੰਤ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਦੇਵਾਲ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਚੜਰਵਰਤੀ ਲਲ ਫਲਾ' ਸੰਤ ਹਰਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੂਰੀ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਵੇਰਾਗੀ' ਪੰਨਵਾ ਦੇ, ਸੰਤ ਫੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੁੰਡਾਲੀਤੇ, ਸੰਤ ਛਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬਜਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਜੂਥੀ ਆਦਿ)

ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਲੇਖਕ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਤੇ ਰਾਗੀ ਸਥਾਈ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਕਈ ਬਿਹੰਗਮ ਸੀ, ਪਰ ਸਭ ਦਾ ਆਸਾ ਇਕੋ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕੁਰ ਮਰਜਾਦਾ ਅਨੰਦ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਜਬਰ ਤੇ ਕੁਝਿਆ ਦਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਬਰ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆ ਦੇ ਸਭ ਨੂੰ ਥਾਲੇ ਕਪੜੇ ਪਵਾ ਨਾਲ ਖਾਣ ਦੇ ਹੜ ਤੋਂ ਬਚਾਣਾ ਹੋ ਆਪਣਾ ਉਥਾ ਆਦਰਸ਼ ਦਸਣਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਸਭ ਮਰਜਾਦਾ ਮਲਰ ਤੇ ਮਲਨ ਹੋਈਆ ਉਜਲ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਆਪਣੇ ਆਹਲਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਆਪ ਦਰਸਨ ਦੇ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਗਤ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਦੇ ਸੀ ਜੋ ਆਪ ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਸੰਗ ਸਮੇਂ ਨਖਾਰਦੇ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਹੀਦਾਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਉਹਨਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਕਰਦੇ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਵਸ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦੇਂਦੇ। ਚੰਨੀ ਸਾਹਿਬ ਨਮਾਣੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਤੇ ਸਦਾ ਦਾ ਨਿਜ ਦੇ ਨੈਮ ਦਾ ਮੇਲਾ ਤੇ ਬਸੰਤ ਦਾ ਮੇਲਾ, ਭਾਦਰਵ ਮਸਿਆ ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਵੈਸਾਖੀ ਤੇ ਦੀਪਮਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਕਤਕ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਨਨਕਾਣੇ, ਵਸਹਿਰਾ ਫੁਜਰਾਂਵਾਲੇ, ਹੋਲਾ ਜਿਥੇ ਹੋਵੇ, ਚੇਤਰ ਚੇਦਸ ਹਰੀ ਪੁਰ ਵਫ਼ਾ ਤੀਰਥ, ਮਾਘੀ ਮੁਕਤਸਰ ਜਾਂ ਗਿਲੀ, ਆਦਿ ਕਰਦੇ ਤੇ ਦੇਰਾ ਭੀ ਉਸੇ ਦੇਸ਼ ਤਰਫ਼ ਦਾ ਕਰਦੇ। ਨਾਲ ਢੋਲਕ-ਛੋਟਿਆ ਵਾਲੇ ਜਥੇ ਤੇ ਰਾਗੀ ਰਖਦੇ, ਪਰ ਮਨਲਾ ਆਪ ਦਾ ਭੀ ਇਹੋ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨੱਸ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਨਾਮ ਪੰਥ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੇ ਕੀਰਤੀ ਦਾ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਨਾ।

ਜੋ ਸਿਖ ਕਾਕਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇਮ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਇਹੋ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਕੇਮ ਤੇ ਕਾਕਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕਰੋ, ਪਰ ਜਿਥੇ ਨਾਮਧਾਰੀ-ਪੁਣੇ ਦਾ ਹਰਜ ਹੁੰਦੇ ਉਥੋਂ ਹਟ ਕੇ ਰਹੋ। ਜਿਹਾ ਕਿ ਕਾਕਰਸ ਦਾ ਸਭ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਖਾਣਾ, ਗੱਲਾਂ ਵਾਧੂ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨਾ-ਮਿਲ-ਵਰਤਣ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਮੰਨਦਿਆਂ ਉਸ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਮਤ ਦੇ ਨੁਕਤ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਅਰੋਪਣਾ। ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨਾ ਰਖਿਆ, ਤੇ ਨਾ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਈਸ ਸਿਖ ਤਬਕੇ ਤੇ ਪ੍ਰਜਾਰੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਡੇਰੇਦਾਰਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇ, ਇਹ ਡੇਰ ਪਾ ਦਿਤੀ ਹਈ ਦੇ ਜੋ ਅਜ ਤਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਈ ਹਈ ਦੇ। ਜੋ ਉਸ ਵਕਤ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਸੋ ਠੀਕ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਤਫ਼ੇਲ ਇਹ ਅਵਾਜ਼ ਹੁਣ ਸਮਾਹ ਤੇ ਫੇਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਦਨ ਮੋਹਨ ਮਾਲਵੀ ਤੇ ਮਾਨਨੀਯ ਤਿਲਕ ਭਗਵਾਨ, ਮੌਤੀ ਲਾਲ ਗੋਖਲੇ ਪਟੇਲ, ਮੱਲਾਨਾ ਆਜ਼ਾਦ, ਗਾਂਧੀ ਆਦਿ ਤੇ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜਿਹਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਤੇ ਮਿਲਦੇ ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਖੋਜ ਕਰਨ ਤੇ ਲਿਖਣ ਦੇ ਸੁਝਾ ਨੂੰ ਭੀ ਜਾਣਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਨਾ ਏਧਰ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਦੇ, ਵਿਚ ਰਚ ਖਾਣਾ ਵਰਤਨਾ ਬਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਦੂਰ ਹੀ ਰਹਿਣਾ, ਪਰ ਚਿਤੋਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਹੁਣ ਸੰਭਲ ਕੇ ਚਲੇ। ਅੱਗੇ ਅਸਾਂ ਕੋਲਿਆਂ ਹੀ ਮਾਰ ਖਾਧੀ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਤੇ ਕਫ਼ਨ ਬੰਨ੍ਹ ਨਿਕਲ ਆਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ, 'ਹੁਣ ਮੈਂ ਘਰ ਘਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ' ਹੁਣ ਪੂਰਾ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਭੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ, "ਮੇਰੇ ਨਮਿਤ ਕਰੋ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਾਠ ਵਰਨੀਆਂ ਵਰਨੀਆਂ ਹੀ ਤੇ ਨਾ-ਮਿਲ-ਵਰਤਣ ਰਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਭਾਗਰਸ ਦੇ ਮਤੇ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਪੰਡਿਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੇਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਅਲਿਮ', ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕਰਵਰਤੀ, ਪੰਡਿਤ ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੌਮੀ, ਅਣਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੇਵਾਲ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਤ੍ਹਹੀ ਚੱਕ, ਮਾਸਟਰ ਕੁਰਬਾਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰੂਪ, ਪੰਡਿਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ, ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਸਿਆਹਤ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਕੁਕਾ, ਜੋਗ ਸਿੰਘ ਬਿਲਗਾ, ਮੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡੱਫਰਕੇ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਧਰਤੀ ਧਕੌਲ, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਚਵਿੰਡੇ ਚਿਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ, ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੱਖੀ, ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਕੋਟ, ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਦੇਹ ਬੜੀ ਮਲੂਕ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਖੁਰਾਕ, ਖੋਚਲ ਦਾ ਉੱਕਾ ਖਿਆਲ ਨਾ ਰਖਦੇ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਕਈ ਕਈ ਬਹੁਤ ਬਿਲੀ ਭੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਵੇਰ ਭੀ ਉਹ ਲਿਖਤੀ ਤੇ ਦਿਮਾਗੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾ ਹਟਦੇ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਆਸਾ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੇਵਕ ਦਲ ਬਨਾਏ ਸਮੇਂ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਰਚਾ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਤੇ ਦਾ ਪਤਾ ਰਖ ਹੀ ਵਰਤਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਆਪ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਮਨਚਲੇ ਗੱਲੇ ਗੱਲੇ ਬਹੁਤ ਅਜ਼ਾਦ ਹੀ ਵਰਤਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਤਰਕਾਂ ਹੀ ਹਰ ਇਕ ਤੇ ਕਰਨਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰ ਵਕਤ ਕੰਮ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਭੀ ਐਸੀਆਂ ਸੋਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਥੀਆਂ ਸੋਭੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਚੋਗੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਸੋਚ ਚਲਾ, ਪਰ ਜੋ ਵਿਦਵਾਨ ਆਖਦੇ ਹਨ,

“ਜਦਪ ਸੀਲ ਅਚਾਰ ਮੈਂ ਧਰ ਧੀਰਜ ਕਰ ਜਾਪ। ਤਦਪ ਸੰਗ ਕ੍ਰਸੇਕ ਕੇ ਹੋਇ ਖਾਪੀ ਨਿਹ ਪਾਪ।”
 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂ ਭੀ ਕਈ ਉਜਰ ਨਾ ਮਤ ਤੁਸਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਲੈਣ ਵਾਲਾ
 ਹੋ ਰਵਾਂ।

ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਨੰਦ ਸਮੇਂ ਭੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ
 ਰਹੇ ਸੀ ਤੇ ਭੇਰ ਭੀ ਕਦੀ ਕਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਟਿਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ
 ਰਹੇ, ਰਾਈਆਂ ਵਾਲੇ ਬਖੇਤੇ ਸਮੇਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਮਦਦ
 ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਜਾਂ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਮੁੱਠੀ ਤੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਪਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ, ਪੱਤੀ
 ਸਭ ਆਮਦਨ ਆਈ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਮਾਇਆ ਪੂਜਾ ਵਿਚੋਂ ਲੈਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਇਹ ਧੁਖ
 ਕਾਢਦੇ ਭੀ ਸੀ ਕਿ ਮਰੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ, ਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਭਾਂ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ
 ਹੁੰਦਾ। ਥਾਥਾ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਵਾਲਿਆ ਨੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫੜ੍ਹਹੀ ਬੰਬੀਆਂ ਦੇ
 ਭਰੇ ਹੀ ਦੋਨਾ ਆਪਣੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ (ਸਤਦੇਵ ਕੌਰ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ) ਦੇ ਅਨੰਦ ਦੋਨਾ ਮਹਾਰਾਜ
 ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਸੀ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਗਿਲਾ ਸੁਣ
 ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਜਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋਂ ਥਾਥਾ ਜੀ ਦਾ ਇਲ
 ਐਥਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਜਿਵੇਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਸਾਥ ਰਿਖੇ ਬਗੀਏ, ਦੀ ਸਲਾਹ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ-ਜੀ ਬਾਬੇ ਹੋਰ
 ਪੁਰਾ ਸਾਥ ਕੀਤੇ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਇਹ ਝੰਡਾ ਭੀ ਥਾਥਾ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਗੇ ਦੇਕ ਸਮੇਂ
 ਭੁਰਿਆ ਸੀ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਬਤ ਗਿਲਾ ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਭੀ ਮਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਜੇ ਧੀ ਜਵਾਈ ਦੀ ਬੜ
 ਤੇ ਬੁੜ ਬੁੜ ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਭੀ ਮਰਦਾ। ਇਹ ਸਣ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਲਾਹ ਹੋ ਉਤਸਾਹ
 ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਉਧੜੇ ਮਿਲਦੇ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਅਗੇ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ
 ਵਾਰ ਦਲੇਰੀ ਕਰ ਮਕਾਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਅਡਰੇ ਪਾਉ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਵਧਾਉ। ਬਾਬੇ
 ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਬਚਨ ਕਰ ਸੁਖ ਸੰਚ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਮਕਾਨ ਅੱਡ ਪਾ ਦਿਤੇ ਸੀ ਤੇ
 ਹੋਰ ਮਦਦ ਦੇ ਘੱਤਿਆ ਦੇ ਬਪਾਰ ਵਾਲਾ ਵਿਹਾਰ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੂਰ ਨੇੜੇ
 ਮੰਡੀਆਂ ਤੇ ਘੱਤ ਖਰੀਦ ਵੇਚਦੇ ਤੇ ਚੰਗਾ ਆਪਣਾ ਫੁਜਾਰਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਸਿਖ ਇਹ ਬਰਚਾ
 ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਤੇ ਥਾਥਾ ਜੀ ਦੀ ਕੋਲ ਖਲ ਸੁਣੀ ਮੀ ਤੇ ਜਦ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪੂਰੇ ਵੱਖ ਹੋ ਕੁਝ ਸੁਖੀ ਹੋ
 ਗਏ ਸੀ। ਉਸ ਸਿਖ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅੰਸ ਜਾਣ ਜਾਂ ੧) ਦਮਤਾ ਖੜਿਆ
 ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਰਖ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਦਾ ਦੇ ਸਤਾ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, ਰਾਈ ਇਹ
 ਮਾਇਆ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੋਗ ਹੈ, ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲੋਹ ਲਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।
 ਮੈਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤਨ੍ਹਾ ਵਿਹਾਰੀ ਹਾਂ, ਕਹਿ ਉਹ ਗੁਪਿਆ ਸਿਖ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਚੁਕਾ ਦਿਤਾ।

ਇਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਬਿਰਤੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖ ਨੂੰ ਜਚੀ। ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ
 ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਸਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪ ਤੇ ਥਾਥਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਬਾਬਤ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬੜਾ ਫਰਕ ਪੈ ਗਿਆ। ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹੋ ਕੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
 ਉਤਰ ਦਿਤਾ। ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਥੋਰ ਦੀ ਉਤਲੀ ਮਿਠਾਸ ਵੇਖ ਹੀ ਡੇਰ ਨਹੀਂ ਲਾਏ, ਅੰਦਰ ਦਾ
 ਕਠਨ-ਪੁਣਾ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਸਿਖ ਪੈਰਾਨ ਹੋ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕਠਨ-

ਮਾਸ

ਪੁਟਾ ਕੀ ਏ। ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਸੇਤ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੋਰ ਜੀ ਤੋ ਬਚਨ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਦਾ ਉਤਾਰ ਹਨ, ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸੇਤ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਿਹਚਾ ਏ। ਤੂੰ ਵੇਖ ਲਈ ਇਹਨਾ ਤੇ ਉਹਨਾ ਸਤਿਗੁਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅੰਤ ਕਿਤਨਾ ਦਿਰੋਹ ਪੁੰਦੈ। ਮੈਂ ਭੀ ਖੁਦ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਸੁਭਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਤੇ ਸਿਖ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਇਹਨਾ ਨੂੰ ਉਹਨਾ ਦੇ ਸਪੁਰ ਜਾਣ ਹੀ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਉਸ ਸਿਖ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਦਾ ਉਤਾਰ ਹਨ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਦਾ ਹੋਏ? ਤਾਂ ਸੇਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਮਹਾਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਵੇਖ ਲੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਆਪਣੀ ਧੁਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝੀ ਕੁਝੀ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਉਸ ਸਿਖ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬਤ ਆਪੇ ਮੈਨੂੰ ਉਤਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜੋ ਕਿ ਇਹ ਭੀ ਸੇਤ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਛੋਟੇ ਮਹਾਦੇਵ ਦਾ ਉਤਾਰ ਹਨ। ਤਾਂ ਸੇਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਉਹਨਾ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਭੇ ਬਿਹਾਰੀਆ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਖ ਥੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਤੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਭਾਗ ਸਿਖਾਂ ਸਾਧਾ ਤੋਂ ਦੇਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਦਸਤਾਰ ਭੀ ਸਿਧੀ ਕਰੋ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਜਲ ਭੀ ਸੇਧ ਦਾ ਫੁਕੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤਿਖਾ ਚੱਲ ਉਤਰ ਦਿੰਦੇ। ਉਹਨਾ ਦੇ ਅਕ ਪਿਛੇ ਸਫ਼ਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਸੇਧ ਹਰ ਵਾਂਗ ਨਿਭਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਬਿਹਾਰੀ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਬਿਰਨਾ ਪੈਂਦੈ। ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਮੈਂ ਮੁਢੀ ਜਿਵੇਂ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹਾਂ, ਠੀਕ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪ ਬਿਹਤਾ ਗੁਰੂ ਹਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾ ਕਹੇ ਸਿਧੀ ਕਰਾਂ। ਐਸੇ ਸਾਧਾ ਰਾਹੀਂ ਉਤਰ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਭ ਤੇ ਚੁਪ ਸੁਭਾ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਘਰੇ ਭੈਣਾਂ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਕੁਝ ਬਿਹਾਰੀ ਮਤਾ ਹੋਣ ਕਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਬਹੁਤਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਕਈ ਕਈ ਬਿਲੀ ਦੇਹ ਹੋਣ ਦਾ ਦੁਖ ਸੁਣ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫੌਲ ਜਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਭਾਵਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਦੇ, ਕਿ ਜਾਂ ਆਪ ਘਟ ਖੇਰਲ ਭਾਗਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕਰਿਆ ਕਰੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਮੈਨੂੰ ਖੇਰਲ ਕਰਨੀ ਕਿਹਾ ਕਰੇ, ਸਵਾਏ ਲਿਖਣ ਦੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿ ਦੇਂਦੇ, ਜਦ ਸਮਾ ਜਾਪੇਗਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਬਦ੍ਰਾਹਾ ਹਾਲੇ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਆਪ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਗਰਸ ਦੇ ਜਲਸਿਆ, ਜਲਸਾ ਇਕੱਠਾ ਵਿਚ ਬਠਨ ਘਾਲ ਤੇ ਭਜ ਦੇਣ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸੀਤ, ਮੀਂਹ, ਧੂਪ, ਖਰੋਦਾ ਨਾ ਸੋਚਦੇ ਸੀ। ਉਹਨਾ ਦੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਖਰਾਬ ਉਥਾ ਘਟ ਖਾਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਲੋਰ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਬਚਨ ਤੇ ਪ੍ਰਕਟ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਪੈ ਹੀ ਕਈ ਵਾਰ ਬੇਮਾਰ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਸਾਧ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਲਿਖਣ ਲਭੇ ਅਕੇ ਪਈ ਮੇਰੇ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਸਭ ਪਾਸੇ ਵੁਖ, ਪਿਆਸ, ਸੁਨਣਾ, ਦੇਖਣਾ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤਕ ਕੁਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਨਾਮਯਾਗੀ ਸੇਵਕ ਜਦਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਸਦਾ ਆਪ ਲਾਹੌਰ ਮੇਲਾ ਰਾਮ ਰੋਡ, ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਬੋਝ ਸਨਥ ਦੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਬਸੰਤ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਤੇ ਪਾਠਣੀ ਕਰਦੇ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਤੇ ਲੀਡਰ-ਪਲੀਡਰ, ਕਾਰਕਰਸੀ ਨੌਤਾ ਤੇ

(ਜੁਗ ਪਲਟਾਉ ਲਾਲਾ ਭਾਜਪਤ ਰਾਏ, ਭਾਈ ਪਰਮਾ ਨੰਦ ਜੀ, ਮਹਿਤਾ ਅਨੰਦ ਕਸ਼ਿਰ, ਸਯਦ ਹਬੀਬ, ਮੋਲਾਨਾ ਹਬੀਬੁਲ ਰਹਿਮਾਨ, ਸ: ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਤਕਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਵਲੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਚੁਲਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਸੁਣਦੇ। ਜੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਗੁਪਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਚੀਕਾਡ ਵਿਚੋਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਪ੍ਰਕਟ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਵਾਧੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਹੋਏ ਸਭ ਸੁਣਦੇ ਤੇ ਦਸਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਖਰਚ ਸਦਾ ਬਾਬੇ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਰ੍ਹ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਧਾ ਮਕਾਨ ਧਰਮਸਾਲਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਜੱਗ ਵਕਫ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਸਾਰਾ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਵਰਤਦੀ ਸੀ ਤੇ ਸਦਾ ਸੇਵਾ ਸਾਧਾਂ ਦੀ, ਮਾਡਾ ਡਾਥੋਂ ਜੀ, ਭੁਭਵਾਨ ਦੇਈ ਤੇ ਸ: ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੀਲ ਕੋਰ ਤੇ ਬੀਬੀ ਹਰਬੰਸ ਕੋਰ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਤੇ ਵਡੀ ਭੈਣ, ਈਸਰ ਕੋਰ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਹਿਲ ਬੋਬੇ ਕਰਤਾਰ ਕੋਰ ਜੀ ਹੱਥੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਸੀ। ਇਸ ਬਾਬੇ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਕੋਮ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕਬਜ਼ਾ ਤੇ ਕੋਠੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਗਿਲੇ ਚੋਂ ਗਲੱਟੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਤੋਂ ਆਏ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵਮਦਮਾ ਬਾਹਰ ਹੋਸਨੇ ਵਾਲੇ ਖੂਹ ਤੇ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਗੁਰਦਿਤੇ ਨੂੰ ਖੂਹ ਦੀ ਗਾਦੀ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦੇ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਸਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀ।

ਤਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੋਲਣਾ ਲਿਖਣਾ ਜੁਗਮ ਸੀ ਤੇ ਖੁਫੀਆ ਪੁਲਸ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਐਸੀ ਬਾਦੀ ਵਿਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।

(ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਆਦੇਂ ਸੁਭਾ ਸੀ ਜੋ ਜੀਅ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਵੇ ਉਹੋ ਕਰਨੀ। ਏਕ ਸਮੇਂ ਆਪ ਬਲੱਚਸਤਾਨ ਘੱਤੇ ਖਰੀਦਣ ਗਏ ਤਾਂ ਕਈ ਦਿਨ ਆਪ ਨੇ ਕੋਲੇ ਤੇ ਨਰੇਲ ਦਾ ਜਲ ਛਕ ਹੀ ਬਿਤਾਏ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਾ ਭਾਡਾ ਲੈ ਭੀ ਨਾ ਵਰਤਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਣਦੇ ਤੇ ਸਹੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਇਕ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਦੋਨੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਤੇ ਮੋਲੀ ਸਿਖ, ਪਰ ਕਹਿੰਦੇ ਆਪਣੀ ਕੋਠੀ ਸੁਣੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਸਕਿਆ ਵਿਚ ਵਿੱਥਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪਾਏ ਹਨ ਤੇ ਸੱਕੇ ਅਪੋ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੱਥਾ ਖਾਏ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਗਾਂਢਲਸ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇਮ ਕਰਨਾ ਤੇ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਪਰ ਰਲ ਕੇ ਖਾਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਜਾਨਣਾ ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਭੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ, "ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸਰੁ ਏਕੋ ਜਾਣੁ ॥ ਤੇ, ਮਾਨੁਖ ਕਾ ਕਰਿ ਰੂਪ ਨ ਜਾਣੁ ॥" ਪਰ ਸਮਾਈ ਸੋਚ ਕਰ ਚੁਪ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਤੇ ਮਤ ਉਚਾ ਭਾਈ ਘਨਈਏ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਹੀਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮਤ ਹੈ। ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਤੇ ਭਉ-ਘਾਤੀ ਤੇ ਨਿੰਦਕ ਨੂੰ ਭੀ ਆਦਰ ਨਾਲ ਦੇਣਾ ਤੇ ਆਪਣਾ ਕਰਮ ਧਰਮ ਨਿਆਰਾ ਰਖਣਾ। ਸਿਖ ਦੀ ਰੋਟੀ, ਬੇਟੀ ਦੀ ਸਭ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਤੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਚਾਹੀਦੀ ਏ ਤੇ ਚੰਟ ਛੋਟ ਦੀ ਸਭ ਨਾਲ। ਅਰਥਾਤ—ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਰਦ ਸਭ ਦੇ ਦਾ ਸਿਖ ਭਾਈਵਾਲ

ਹੋਵੇ ਤੇ ਰਿਦਿਉਂ ਸਦਾ ਨਿਆਰਾ ਹੋ ਗੁਰੂ ਹਜ਼ੂਰ ਖਲੋਵੇ ।

ਫਲਟੋਹੇ ਜਿਲੇ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਹੋਲਾ ੧੯੮੪ ਬਿਕਰਮੀ, ਭਾਵੇਂ ਰਲ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੁਖੀ ਆਗੂ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ, ਲਫਮਟ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਦੁਸੰਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ । ਹੋਰ ਜਿਲੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਭੀ ਸਭ ਸੇਵਾ ਲੰਗਰ, ਜਲ ਸੰਗਤ ਦੇ ਜੋਗ ਦੀ ਤੇ ਸੰਭਾਲ ਆਉ ਭਾਗਤ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਬਾਬਾ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਸਾਨੀ ਭਲਵਾਨ ਇਸ ਹੋਲੇ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਹੋਏ ਸੀ । ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਚਿੱਟਾ ਭੰਡਾ ਦੇਖਦੀ ਸੀ ਤੇ ਪੁਤ ਪੱਥਰ ਦੇ ਪਏ ਦੇਖਦੀ ਜੋ ਉਹ ਬਸਰਤ ਕਰਦੇ, ਬਾਹਾ ਵਿਚ ਪਾ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਫਿਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਬਿਰਧਾਂ ਪਾਸੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਲ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਚਨ ਮੰਨਣ ਦੇ ਭੀ ਬਚਨ ਸੁਣਦੇ । ਬਿਰਧ ਦਸਦੇ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਤੇ ਉਥੇ, ਲੰਮ, ਗਤੇ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਚਲਵਾਨ ਸੀ । ਤੇ ਉਹਨਾ ਦੇ ਘਰੋਂ ਮਾਨੋਂ, ਜੋ ਸਾਦੀ ਸੂਰਤ, ਕੱਦ ਛੋਟੇ ਦੀ ਸੀ । ਬਾਦ ਜਿਸ ਨੂੰ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ । ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਮੋਰਿਆ ਤੇ ਚੁਕੀ ਮੋਲਿਆ ਤੇ ਲਿਜਾਏ ਸੀ । ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕਹੇ ਵਿਚ ਹੀ ਚਲਦੇ ਸੀ ਤੇ ਸਾਧਾ ਦੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਦੇ ਸੀ । ਮੈਂ ਇਸ ਮਾਨੋਂ ਦਾ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ । ਫਲਟੋਹੇ ਨਗਰ ਦੇ ਹਰ ਘਰ, ਲੰਗਰ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਚਲਿਆ । ਭਾਵ ਫਤੇ ਲੰਗਰ ਸਭ ਯਾਤਰੂਆਂ ਲਈ ਸੀ । ਪਰ ਹਰ ਘਰ ਹਰ ਵਸਤ ਹਾਜਰ ਲਈ ਆਏ ਸਾਧੂਆਂ ਲਈ ਬਿਨਾ ਵਿਤਰੇ ਦੇ ਲੰਡਵੇਦ ਨੂੰ ਦੇਂਦਾ ਸੀ । ਅੰਸਾ ਸੁਖ ਦਾ ਹੋਲਾ ਹਰ ਘਰ ਲੰਗਰ ਲਗੇ ਵਾਲਾ ਅਗੇ ਘਟ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਬਚਨ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ੧੯੭੧ ਦਾ ਹੋਲਾ ਫਲਟੋਹੇ ਹੋਇਆ ਇਸੇ ਕੁੱਝ ਵਿਚ ਵੇਖੋ । ਉਹ ਪੜ੍ਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ, ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਸੀ ਸਿਖ ਸਰਧਾ ਨਾਲ ਸਦਾ ਗੁਰਾ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਸੈਂਕੜੇ ਭੈਰ ਆਦਿ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਏ ਗਏ ਤੇ ਕੁਝ ਅਖੰਡ ਤੇ ਦਸਮ ਕੁੰਝ ਦੇ ਭੈਰ ਭੀ ਆਏ ਪਾਏ । ਹਵਨ ਕਰ ਸਲੋਕ ਪੜ੍ਹ, ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਭੰਗ ਪਾਏ ਆਏ ਵਿਦਾ ਕਰਾਏ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗਲੇ ਫੌਜ ਹੋਲੇ ਤੋਂ ਰਾਗੀਆਂ ਦੇ ਮੇਜ ਮੇਲੇ, ਰਾਗ ਸਬਦ ਸੁਣ ਲਾਏ । ਤੇ ਬੰਤੇ ਸਾਧਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਧਾ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਕਰ ਕਿਹਾ, ਜਿੰਨੀ ਵਿਰਲੀ ਚਿੰਨਾ ਬੂਟਾ । ਇਹ ਅਜ ਦਾ ਵਿਰਲੇ ਅਨੰਦ ਦਾ ਬੂਟਾ ਹੈ । ਨਹੀਂ ਤੇ ਮੇਲੇ ਤਾਂ ਠੇਲਮ ਠੇਲੇ ਜਾਂ ਪੇਜੇ ਧੋਲੇ ਦੇ ਜਾਂ ਚਰਜਨ ਮੇਲੇ ਦੇ ਲਾਭ ਦੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਅਗੋਂ ੧੯੮੫ ਦਾ ਹੋਲਾ ਹੋਣਾ ਭੈਰ ਸਮੇਂ ਸਿਆਹਤ ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਸਭ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਭਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਗਤ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਲਿਖ ਕੇ ਹੈ ਵਖਾਇਆ ਗਿਆ ।

ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਹਿੰਦੂ ਚਕੋਂ ਟੁਰ ।

ਹੁਣ ਆਏ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪੁਰ ।

ਜਗ ਮਲੇਰੇ ਭੀ ਕੁਝ ਚਿਹ ਹੈ ਟਿਕ ਰਿਹਾ ।

ਸੋਤ ਨਗਰੋਂ ਹੁਣ ਰਕਬਾ ਹੈ ਸਭ ਵਿਕ ਗਿਆ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਸਿਤਰੁ ਐਸੀ ਕਥਹੁ ਕਹਾਣੀ ॥

ਸੁਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਰਦੇਵ ਪਵਿਤ੍ਰ ਖਿਨੁ ਬੋਲਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਾਣੀ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੬ ॥

ਰਾਮ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਭਇਆ ਅਨੰਦਾ ਹਰਿ ਨੀਕੀ ਕਥਾ ਸੁਨਾਇ ॥

ਦੁਰਮਤਿ ਮੋਲੁ ਕਈ ਸਭ ਨੀਕਲਿ ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਬੁਧਿ ਪਾਇ ॥

ਰਾਮ ਜਨ ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮੁ ਬੋਲਾਇ ॥

ਜੋ ਜੋ ਸੁਣੈ ਕਹੈ ਸੇ ਮੁਕਤਾ ਰਾਮ ਜਪਤ ਸੋਹਾਇ ॥

ਮੈਂ ਇਹ ਗੁਰਵਾਕ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ੧੯੮੫ ਦੇ ਅੰਗ ਲਈ ਮੰਗਲ ਵਜੋਂ ਲਿਖੇ ਹਨ ਤੇ

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਥਾ ਸੁਣੀ ਮਨਿ ਭਾਈ ਧਨੁ ਧਨੁ ਵਡਭਾਗ ਹਮਾਰੇ ॥

ਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸਰੁ ਮੇਰਾ ॥

ਅਨਿਕ ਰਾਜ ਚੰਗ ਰਸ ਮਾਣੀ ਨਾਉ ਜਪੀ ਭਰਵਾਸਾ ਤੇਰਾ ॥

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਰਾਖਿਓ ਗੁਰਿ ਸਰਨਾ ॥

ਗੁਰਿ ਪਕਰਾਏ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨਾ ॥

ਬੀਸ ਬਿਸੁਏ ਜਾ ਮਨ ਠਹਰਾਨੇ ॥

ਗੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇਵੈ ਹੀ ਜਾਨੇ ॥

ਗੁਰਵਾਕ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਈ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨ ਹਿਤ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਕਿ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਪੂਰਨ ਮਿਹਰ ਕਰ, ਆਪਣੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਰਖ, ਹਰਿ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਰੂਪ ਚਰਨ ਸੰਨ੍ਹ ਪਕੜਾਏ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕੋ ਕਰ ਜਾਨਣ ਦਾ ਲਾਭ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਲਿਖਣ ਦਾ ਨਿਭ ਕਰਮ ਪਰਮ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਅਰਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਵੇ। ਗੁਰ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸਨਮਾਨ ਹੋਵੇ, ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।

ਸਵੈਯਾ ॥ ਮੰਗਲ ਹਰਿ ਸਾਲ ਅੰਗ ਲੀਏ ਮੈਂ, ਕੀਆ ਗੁਰਵਾਕ ਹੀ ਪਾਕ ਵਿਚੋਲਾ।

ਸੰਗਲਿ ਸਭ ਸਾਲ ਕਾ ਹਾਲ ਬਿਤਾਵਨ, ਕੇ ਕੀਆ ਭਾਵਨੀ ਜਾਨ ਬੇ ਬੋਲਾ।

ਚੰਗ ਲਭਾ ਮਨ ਚੰਗੇ ਗੁਰੂ ਸੰਗ ਲਗ ਲਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚੋਲਾ।

ਦੇਗਲ ਦੀਰਖਾ ਰੰਗ ਰਲਾਏ ਨ, ਪਾਏ ਹੈਂ ਬਖਸ਼ ਬਿਨੈ ਅਨਭੋਲਾ।

ਇਹ ਸਵੈਯਾ ਜੋ ਸੁਤੇ ਕਵੀ ਹੋਣ ਕਰ ਮੇਥੋਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾ ਦਾ ਸਾਰ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਚੋਖਣਾ ਸਵੈਯਾ ਮਨਾਂ ਹਾਂ ਜਨਮੇ ਖੁਭ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹਾਂ।

ਸਫਲ ਜਨਮ ਕੁਰ ਜੱਸ ਕਰੇ ਸਫਲ ਜਨਮ ਜਪ ਨਾਮ।
 ਸਫਲ ਜਨਮ ਉਪਕਾਰ ਕਰ ਪਰ ਹਿਤ ਕਸਟ ਨਿਹਕਾਮ।
 ਦਰਦਵੰਦ ਦਰਦੇਸ ਜਿਉਂ ਮਰਦ ਜਿਉਂ ਪਰਮ ਨਿਭਾਇ।
 ਸਫਲ ਜਨਮ ਕੁਰ ਜੱਸ ਕਰੇ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਤਿਵ ਗਾਇ।
 ਵਾਹਿ ਅਰਥ ਅਸਚਰਜ ਧੋਨੁ ਕੁਰ ਰਵ ਰੂਪ ਪ੍ਰਕਾਸ।
 ਕੁਰ ਜੱਸ ਸੁਖ ਨਿਧਿ ਸਭ, ਕਹਿਉ ਤਾ ਧਰਮ ਸਨਾਸ।
 ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਨ ਰੇਗ ਜਿਸ ਜੋ ਵਿਆਪਕ ਸਭ ਮਾਹਿ।
 ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਹਵੈ ਦੇਖਨ ਕੇ ਜਗ ਆਹਿ।
 ਕੁਰ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਹੋਰ ਨਹਿ ਕੁਰ ਵਾਕ ਮਨ ਰਾਖ।
 ਕੁਰ ਸੇਵਾ ਕੁਰ ਜੱਸ ਲਖ ਮਨ ਧਾਰੀ ਅਭਿਲਾਖ।
 ਨਹਿ ਆਮਦਨ ਅਭਾਮਨ ਕੇ ਸਿਰਫ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੇਵ।
 ਜਾਨ ਲਾਭ ਕੁਰ ਸਿਖਨ ਕੇ ਲਹੇ ਫਾਨ ਕੀ ਟੇਵ।

ਛੋਟੀ ਮੱਥੀ ਝਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸਿਖ ਬੁਢਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਕੇ ਭਰਾ ਸੀ, ਪਰ ਬੁਢਾ ਸਿੰਘ ਕੁਝ ਤੇਫ਼ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਖਿਆਲ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਭੀ ਵਰਤਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਜਦ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਜੈਤੋ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਲਗੇ ਵਿਚ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨੀ ਕੁਝ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੇਝ ਵੇਖਣ ਗਿਆ, ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋ ਕੁਝ ਚਿਨ ਸੇਲੂ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਏਥੇ ਸਮੇਂ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਅਕਾਲੀ ਨਨਕਾਣੇ ਤੋਂ ਮਹੰਤਾਂ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਾਏ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਸਿਖ ਹੀ ਪਾ, ਕਿ ਸਿਖ ਮਤੇ ਕਾਕਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਸਾਝੇ ਵਲ ਨਾ ਮੂੰਹ ਕਰਨ, ਪਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਾਰ ਖਾ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆਈ, ਜਦ ਕੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਵਾਧੂ ਟੰਗ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜਾਣ ਅਤਾਈ। ਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਸਹੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭਿਆ। ਕੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ, ਪੰਜੇ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਜੈਤੋ ਆਦਿ ਮੋਰਚੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸਿਦਕ ਤੇ ਸਿਰਤ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਨਵਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਗੇ ਹਨ ਤੇ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਦੀ ਸੂਝ ਨੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਦੇਸ-ਸੇਵਾ ਵਲ ਭੀ ਲਾਇਆ ਹੈ।

ਬੁਢਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੈਤੋ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਜਾ, ਮਾਰ ਕੁਟ ਫੀ ਖਾਧੀ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਭੀ ਵੇਖੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਲ੍ਹਾਂ ਆਏ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਕੂਕਾ ਹੋਏ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਕੈਦ ਜਾ ਹੋਇਆ। ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਅਗੇ ਘਟ ਕਟ ਖਾਧੀ ਹੋਈ ਦੇ। ਜੇ ਤੁਧੋਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਾ ਰਲੇ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਰਲੀਏ? ਤਾਂ ਬੁਢਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤ ਬੋਲੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ੇਗ ਹੋ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਬਰਾ ਦੀਆਂ ਕੱਲਾਂ ਬਰਦੀਆਂ ਨਾਲ ਕਰਿਆ ਕਰੋ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਭੇਤੀਆਂ ਨਾਲ ਹਿਤ ਦੀਆਂ ਹੀ ਕਰਿਆ ਕਰੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਤੇਰੇ ਜਿਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਤਾਂ ਬੁਢਾ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਾਝ ਤੇ ਸਭ ਵਿਚ ਵਰਤਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਦੇ ਥਾਂ ਜਾ ਜੇਤੋਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ

ਸਗੋਂ ਮੇਰਾ ਪੈਨਵਾਦ ਕਰੋ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕਿਹਾ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਿਖ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਮੱਥੀ ਦੀ ਕਿਸ਼ਨ ਕੋਰ ਮਸਤਾਨੀ ਦਾ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਬੜਾ ਸਨੇਹ ਸੀ। ਵਲਟੋਹੇ ਦੇ ਹਲ ਤੇ ਮਸਤਾਨੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਮੱਥੀ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਬੁਢਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਉਧਮ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਆਲਿਮ ਜੀ ਤੇ ਸਿੱਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਕਾਕਰਸ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਥੋਲਣ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਇਸ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸੰਤਾਨ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਕਰ, ਇਸ ਦੇ ਘਰੋਂ ਕਿਸ਼ਨ ਕੋਰ ਬੜੀ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਮਾਈ ਕਿਸ਼ਨ ਕੋਰ ਮਸਤਾਨੀ ਅਗੇ ਦੁਖ ਭੋਲਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਮਸਤਾਨੀ ਪੌਰਜ ਦੇ ਕਿਹਾ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਬੀਬੀ ਤੂੰ ਬੇਸਮਝਾ ਦੇ ਕਹੇ ਕਿਸੇ ਗਲਤ ਪਾਸੇ ਨਾ ਟੁਰੀਂ। ਦਵਾ ਕਰਨੀ ਤੇ ਚਰ੍ਹੀ ਦੇ। ਬੀਬੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਉਲਾਓ ਦੀ ਬੁਝੋਂ ਦਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਤਵੀਤਾਂ ਟੁਟਿਆਂ ਵਲ ਭੀ ਟੁਰ ਪੈਂਦੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਭੇਰ ਪਤੀ-ਥੁਤ ਧਰਮ ਤੋਂ ਛੀ ਝੁਲ ਛੁਟਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੂੰ ਨਾਮਧਾਰਨ ਹੈਂ ਭਰੋਸਾ ਰਖ, ਗੁਰੂ ਭਲੀ ਕਰੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੱਥੀ ਆਉਣ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਾਈਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਗੀ ਤੇਰੇ ਹਿਤ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲਟੋਹੇ ਤੋਂ ਮੱਥੀ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਤਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਲੇ ਸਬਜਾ ਛਾਟੀ ਥੰਡਾ ਸੀ, ਜੋ ਬੜੇ ਰੰਧ ਵਾਲਾ, ਬੰਦਾਵਰ ਉਚੀਆਂ ਕੁੰਢੀਆਂ, ਬਨੇਤੀਆਂ ਵਾਲਾ ਸੀ ਤੇ ਬੜਾ ਗਰਜਵਾ ਹਿਣਕਦਾ ਸੀ।

ਮਸਤਾਨੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਸ਼ਨ ਕੋਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਹੱਥ ਜੋੜ ਖਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤੇ, ਜੋ ਕਰਤੇ ਵੀ ਰਜਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਵਸੀਲਾ ਕਿਹਾ। ਤਾਂ ਮਸਤਾਨੀ ਕਿਹਾ, ਜੋ ਆਪ ਛੇਵੇਂ ਜਾਮੇ ਸੁਲੱਖਣੀ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਪੁੱਤਰ ਲਿਖ ਦਿਤੇ ਸੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਭੀ ਤੇ ਉਸੇ ਤਖਤ ਤੇ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਲ ਅੱਖਾਂ ਮੁੰਦਨ ਬਾਦ ਬਚਨ ਕੀਤੇ, ਬੀਬੀ ਤੂੰ ਟੂਥਾਂ ਲਾਹ ਕੇ ਸਖਸ ਇਸ਼ਨਾਨ ਸਵੇਰੇ ਕਰਿਆ ਕਰ ਤੇ ਸੋਧ ਰਖ ਤੇ ਭਜਨ ਕਰਕੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਗੁਰੂ ਭਲੀ ਕਰੇਗਾ। ਤੂੰ ਤੇ ਸਾਡੇ ਪਰਾਣੇ ਕੁਕਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਨੂੰਹ ਦੇਂ ਤੇ ਤੇਰੇ ਪਤੀ ਜੀ ਭੀ ਹੁਣ ਦੇਸ-ਰਗਤੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਕਿਸ਼ਨ ਕੋਰ ਸੋਧ ਰਖ ਮਾਲਾ ਫੇਰਦੀ, ਅਰਦਾਸੇ ਕਰਦੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ, ਪੁੱਤਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰਖਿਆ। ਤੇ ਭੇਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਰਾਮਸਰੋਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾ ਕਿਸ਼ਨ ਕੋਰ ਪੁੱਟ ਦੀ ਗਰਦਨੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਬਜੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤੀ। ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਵੇਰ ਹੋਰ ਗੁਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਹੋਏ ਤੇ ਕਿਸ਼ਨ ਕੋਰ ਉਸੇ ਭਰ੍ਹਾਂ ਭੇਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾ, ਰਾਮਸਰੋਂ ਦੇ ਸਮੇਤ ਬਚੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਸੁਚੀ ਗਰਦਨੀ ਉਸ ਸਬਜੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ।

ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਕਾਕਰਸ ਨਾਲ ਰਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਘਰ ਕਦੀ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਪੁੱਤਰ ਅੰਵਾਣੇ ਸੀ, ਭਤੀਜਿਆਂ ਜਕ੍ਹਾ ਮਲ ਲਈ। ਦੱਸ-ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਘਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸ਼ਨ ਕੋਰ ਤੇ ਬੱਚੇ ਝੂਰਨ ਤੇ ਕਹਿਣ, ਸਾਡਾ ਥਾਂ ਸੌਂਕਿਆਂ ਹੀ ਮਲ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਧਮ ਸਿੰਘ

ਕਿਹੋ ਮੈਂ ਦੇਸ-ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਸਾਥ ਵਿਚੋਂ ਏਧਰ ਕਿਵੇਂ ਰੁਝਾਂ ? ਜੇ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਸਹੀ ਸੱਚੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੱਚ ਦਾ ਸਾਥੀ ਸੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ਆਪੇ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ । ਤੁਸੀਂ ਸਬਰ ਕਰ । "ਸਬਰ ਮੰਝ ਕਮਾਨ ਸਬਰੁ ਕਾ ਨੀਹਣੈ ॥ ਸਬਰ ਸੇਵਾ ਥਾਣੁ ਖਾਲਕੁ ਖਤਾ ਨ ਕਰੀ ॥" ਵਾਕ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਕਰਤੇ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਰਾਤ ਉਸ ਹਵਾਲੀ ਵਿਚ ਸੁਤਿਆ ਨੂੰ ਦੱਖਾਂ ਪੇਟ । ਇਕ ਦਿਨ ਦਿਨੇ ਭੀ ਪਈਆਂ ਤੇ ਅਵਾਜ਼ਾ ਹੋਇਆ ਤੁਸਾਂ ਦੇਸ-ਭਗਤ ਤ ਭਰੂ ਤੇ ਭਰਸੇ ਵਾਲੇ ਤੇ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਉਸ ਤੋਂ ਮਾਫੀ ਮੰਗੋਗੇ ਤਾਂ ਬਚੋਗੇ । ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਮਾਫੀ ਮੰਗ ਜਵਾ ਕੱਢੀ।

ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੱਰਾਂ ਆਪ ਉਚੇਰਾ ਮਿਲ ਦਸਿਆ, ਤੋਰੇ ਮਾਲ ਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਸੁੰਨਾ ਜਾਣ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਰਾਤ ਲੁੱਟਣ, ਚੁਰਾਣ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਤੇਰੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਚਿਟੇ ਬਸਤੂ ਤੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਵਾਲਾ ਸਾਨੂੰ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ, ਪਹਿਰਾ ਦਾ ਦਾ ਤੇ ਸਾਥੇ ਵਲ ਵਿੰਗਦਾ ਹੈ । ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਬਿਰਾ, ਪਹਿਰਾ ਦਾ ਵਾਲਾ ਜਾਣੇ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣੇ, ਮੈਂ ਕਿਹਤਾ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਕਦਾ ਹਾਂ । ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਹੀ ਜਾ ਬਖਸ਼ਾਉ । ਉਹ ਚੋਰ ਉਚੇਰੇ ਫੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕੁਰਤੂਤ ਤੇ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਉਤਰ ਦਸ ਹੁੰਦਾ ਜੋੜ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਅੱਗੇ ਭਜਨ ਪੜ੍ਹ ਕੇਫ਼ ਅੱਸਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਮ ਦੀ ਜਾਚਨਾ ਕੀਤੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਧਾਂ ਤੋਂ ਭਜਨ ਦਵਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜਦੋਂ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਤਦੋਂ ਇਸੇ ਭਰਾ ਹੀ ਸਾਧਾਂ ਤੇ ਚੋਰਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਹੋਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੇਸ-ਸੇਵਾ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ੧੯੩੦ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਲ ਕੈਦ ਕਸੂਰ, ਮਿੰਟਕੁਮਰੀ ਤੇ ਅਟਕ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੱਟੀ । ੩੨ ਵਿਚ ਸਾਲ ਕਸੂਰ ਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਸੈਟਰਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੱਟੀ ਕੈਦ । ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹਫ਼ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਭੀ ਜੇਲ੍ਹ ਤੁਕੜੀ । ੩੯ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ ਲਗੇ ਸਮੇਂ ਕਸੂਰ ਵਿਚ ੧੫ ਦਿਨ ਜੇਲ੍ਹ ਬੰਦ ਰਿਹਾ । ੧੯੪੨ ਵਿਚ ਗ਼ਾਰਦ ਮਖੀਉਂ ਜਾ ਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ, ਸਮਨ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਦੇ ਸਮੇਤ ਫੜੇ ਤੇ ਦੋ ਸਾਲ ਮੁਲਤਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ ਤੇ ਰਿਹਾ ਹੋਏ, ਪਰ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਫੇਰ ਭੀ ੧ ਸਾਲ ਹਦੂਦ ਬੰਦ ਰਿਹਾ । ਹੁਣ ਇਹ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਮੁਕਿੰਦਪੁਰ* ਰਹਿੰਦੇ ਪੱਟੀ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ । ਇਹ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੁਣ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੈ।

ਵਲਟੇਹੋ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਬਾਬਾ ਵਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਜੈ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕੁਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਹੋਏ ਸੀ । ਤਿਵੇਂ ਦਾ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀਕਾਨੇਰ ਲਿਆਸਤ ਦੇ ਤਲਵਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਤੋਂ ਖੁਹ ਠੇਕੇ ਤੇ ਆ ਲਿਆ ਸੀ, ੫੦ ਵਿਘ ਜ਼ਮੀਨ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਦਾ ਦੇਣਾ ਕਰ । ਇਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਤਾਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੋਧ ਸਿੰਘ, ਕਦੀ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਤੇ ਕੋਈ ਵਲਟੇਹੋ ਰਹਿੰਦੇ । ਇਸ ਦੀ ਧੀ ਦਿਆਲਾ ਜ ਲੋਦੀਆਂ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਸੀ, ਉਹ ਭੀ ਕੋਲ ਆਏ ਰਹੇ । ਫੇਰ

*ਜੇਤੋਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ, ਅੰਡਰੇਏ ਦਾ ਕੁਝਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਫੈਟੀ ਨਾ ਚੰਦੇ, ਪਰ ਫੈਟੀ ਮੰਝੀ ਦਿਆਂ
ਸਭਾ ਰਾਤ ਰਖ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜਥੇ ਬਾਝੀਆਂ ਇਹਦਾ ਨਾ ਮੁਕਿੰਦਪੁਰਾ ਜੀਆਂ ।

ਇਹ ਟਿਥੀ ਆਏ, ਇਹ ਲਾਧੂ ਜੇਲਦਾਰ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਖੁਹ ਲਾਇਆ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿਖ ਇਹਨਾਂ ਕੋਲ ਆ ਟਿਥੇ ਟਿਥੀ। ਇਹ ਹਾਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਾਰਾ ਲਿਖਾਏ।

ਵਿਲਟੋਹੇ ਦਾ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਜਵਾਨ ਤੇ ਸੁਰਮਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿਖ ਹੋਇਆ ਜੋ ਕਸੂਰ ਦੀ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਤੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਅਥਾਲੀਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਹੰਗਾ ਦਲਹੀ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਸੀ ਬੜਿਆ ਨੂੰ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਖੁਟਿਆ ਸਾ ਸੂ। ਅਤੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਚੋਖਿਆ ਪੈ ਜਦ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਹੀ ਚਾਹਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸਹੀਦ ਸੰਤ ਜਵੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਦੇ ਉਤੇ ਪੈ ਇਸ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਸੀ। ਜ਼ਿੰਦਾ ਸਹੀਦ ਮੇਰੀ ਸਮਝੇ ਸੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਜੋ ਆਪ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬਾਂ ਸੇਟ ਮਾਰ ਮਰਨਾ, ਦੁਖ ਸਹੇ। ਸੰਤ ਜਵੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਕੇਮ ਕੀਤੇ ਸੀ। ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਸੂਥਾ ਚੀ ਰਿਹਾ ਕੁਝ ਚਿਤ।

ਮਾਯਾ ਭਫਰਕਿਆ ਦੇ ਨੇਬਰਦਾਰ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਬਲਵਾਨ ਜਵਾਨ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਧਾਲੇ ਨਾਲੋਂ ਭਾਲਾ ਬਹੁਤਾ ਸੀ। ਭਫਰਕਿਆ ਦਾ ਚੂਹਤਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਬੈਲ ਖੁਦਾ ਖਰੀਦ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਟੁਰਿਆ। ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਰੋਥ ਸਬੰਧੀ ਅਗੇਂ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਪੁਛਿਆ, ਇਹਨੂੰ ਰਕਾਲੀ ਫਿਧਰ ਲੈ ਚਲਿਆ ਹੈ? ਚੂਹਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੁਲ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਮਾਰ ਬਮਝਾ ਲਾਹ ਵੱਚੁ ਦਮਝੇ ਮੁਨਾਵਾ ਬਝਾਫਾ। ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਖਰਚਿਆ ਮੁਲ ਲੈ ਕੇ ਬੈਲ ਮੇਨੂੰ ਦੇ ਦੇਹ। ਉਸ ਕਿਹਾ, ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਮੁਲ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਚਰੁਰ ਮਾਰਾਫਾ। ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਜੋ ਬੈਲ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਮੈਂ ਤੇਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਵਾਫਾ। ਚੂਹਤੇ ਕਿਹਾ, ਵਛਾ ਚੋਧਰੀ ਚਲ ਚਲ ਐਵੇਂ ਗਲ ਨਾ ਪਿਆ ਪਉ। ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਘਰੇਂ ਜਾ ਗੰਭਾਸਾ ਲੈ ਮਫਰ ਦੇਤਿਆ। ਚੂਹਤਾ ਬੈਲ ਨੂੰ ਰਾਹੋਂ ਲਾਭੇ ਫਰ ਮਾਰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਕੋਲ ਦੇ ਨੁੱਟੇ ਜਾ ਲੁਕਿਆ। ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਰਾਤ ਕੀ ਲਭਦਾ ਫਿਰਿਆ ਤੇ ਰੁੱਟੀ ਨਾ ਖਾਧੀ। ਸਵੇਰੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਗਲੀ ਵਿਚ ਪਿਸਾਬ ਕਰਨ ਨਿਕਲੇ ਨੂੰ ਗਲ ਵਿਚ ਕੁਪੜਾ ਪਾ ਗੰਭਾਸਾ ਮਾਰ, ਸਿਰ ਮਿੱਧੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਆ ਪ੍ਰਸਾਦ ਭੁਕਿਆ। ਹਾਕਮ ਆਏ ਪਾਸ ਸੱਚ ਸੱਚ ਪਠੇ ਵਿਚ ਦਸਿਆ। ਮਕੱਦਮਾ ਲਾਹੋਰ ਪੁੱਜਾ ਤੇ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਕੀ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਸੱਚ ਸੱਚ ਹੀ ਦਸਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਰਾਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਸੱਚ ਜੋ ਕੇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਮਨਾ ਕੇ ਚੂਹਤੇ ਮਫਰ ਲਗਾ ਸਾ। ਤੇ ਹੁਣ ਹੋਰ ਸਲਾਹ ਬਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਬਣੀ। ਜਦ ਵਛੇ ਸਾਡੇ ਸੱਚ ਬੈਲ ਫਾਸੀਆਂ ਕੂਟ ਤੋਪ ਸੋਹੇ ਭੀ ਅੰਕਰੇਛ ਦਾ ਪਾਜ ਖੇਲੁ ਲਹੀਦ ਹੋਏ ਸੀ।

ਹਾਕਮ ਨੇ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ, ਇਸ ਨੇ ਬਤਲ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਤੋਂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰ ਵੇਛਾਰਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਮਾਰਨਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਹਾਕਮ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਸੱਚ ਬਲਣ ਦੇ ਸੁਟੇ ਪਛੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ ਦੇ ਸਹੀਦਾਂ ਦੇ, ਉਸ ਸਚਿਆ ਸੀ, ਮਤ ਵਾਹੇ ਲਾਣ ਤੇ ਇਹ ਕੁਝ ਪੰਥ ਜਸ ਵਿਚ ਆ ਕਾਫਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਦਸ ਵਿਚ ਉਧਮ ਨਾ ਮਚਾ ਦੇਣ। ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਇਸ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਸੱਚ ਬੈਲਣ ਵਾਲਾ।

*ਇਸ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪ੍ਰਥਮ ਕੂਟ ਕੁਝ ਹਲਾ ਫੀਰੇਯੂਰ 'ਚ ਕੀਤਾ।

ਸੁਰਮਿਆਂ ਤੇ ਧਰਮੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਅਮਰ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨ ਰਹੇਗਾ।

ਤਲਵੰਡੀ ਦਾ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੀ ਜੋ ਹੁਣ ਕਰੀਵਾਲੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਟਵਾਰੇ ਬਾਦ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ਪਟਵਾਰੀ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਪਟਵਾਰੀ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ ਤਲਵੰਡੀ ਦਾ ਬਚਿਆ ਹੈ।

ਰਾਜੇ ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਮਾਹਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਸੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੈਂਡੇ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਪਈ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਜ ਜੇਗੀ ਗਏ ਸੀ ਤੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਬੀਮਾਰੀ ਸੁਣ ਟੁਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਹਨਾ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਅਜੇ ਹੀ ਕਾਹਲ ਨਾਲ ਨਾ ਜਾਓ। ਲੋਕ ਕਹਿਣਗੇ ਕੁਕਿਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਬੀਮਾਰੀ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਭਾਤ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਸਤਬਚਨ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਕ ਕਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਰੁਕ ਵਲ ਪੁੱਰਿਆ ਹੈ, ਸਿਖ ਐਸਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੇ। ਮਾਹਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਲੜ ਅਫਸੋਸ ਕਰਨ ਆਉਣ ਤੇ ਸਿਖ ਭੀ ਆਉਣ। ਇਹ ਸਭ ਨੂੰ ਰਹਿਣ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰੋ। ਜੇ ਮੈਂ ਭੀ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਦਾ ਹੋਏ ਥੋੜਾ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਦਾ ਕੀ ਵਰਕ ਪਿਆ।

ਰਾਜੇ ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਸੁਜਾਰ ਅਨੁਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਸੋਧ ਪੁਲਸ ਦੀ ਬਾਣੇਵਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਡਾ ਖੁਫੀਆ ਅਫਸਰ ਬਣ ਰਹੇ। ਹੁਣ ਪਿਨਸ਼ਨੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਤੇ ਰੋਡੀਗਡ ਮਕਾਨ ਪਾ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਹ ਆਪ ਭੀ ਵੱਢੀ ਤੇ ਚਾਪਕੂਸੀ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਅੰਜਿਆ ਨੂੰ ਮਾਂਦੇ ਜਾਣਦੇ। ਇਹਦੇ ਹੋਰ ਬਚਨ ਭੀ ਆਉਣਗੇ।

ਭੋਰਿਆ ਦਾ ਸਬੰਦਾਰ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਬਣ ਸੰਧੀ ਸੀ। ਘਰ ਪੂਰੀ ਲਵਾ ਸੰਧ ਰਖ ਆਏ ਵੀ ਸੈਰਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ। ਇਹੀ ਜਿਹੇ ਕੋਲੀਫ ਸਥਾਈ ਘਟ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਬਾਉਰਿਆ ਦਾ ਸ਼ੇਰਾਨਾ ਸਿੰਘ ਐਸਾ ਧਰਮੀ ਤੇ ਸਾਧੇ ਸੁਭਾ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਟਵਾਰ ਸਮੇਂ ਨਾ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਵਾਧ ਵੇਖ ਆਪ ਸਮੇਤ ਭਰਾਵਾਂ, ਤੁਰਕਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਘਰਦੀ, ਬਾਲ ਤੇ ਮਾਈ ਜਥੇ ਨਾਲ ਟੌਰ ਬਚਾ ਦਿਓ। ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਪਤਨੀ ਹੁਣ ਕਰੀਵਾਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਘਣੀਏਕੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਮਸਤ ਖੁਸ਼ਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਇਕ ਮਾਈ ਵਿਧਵਾ ਭਾਗਣ ਐਸੇ ਮੌਜ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸੀ, ਜਦ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹਲ ਮੇਲਾ ਰਚ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਦੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਰੋਟਾਕ ਪਿੰਡ ਰਖ ਲੈਂਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਦ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਚਿਲੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਘਣੀਏਕੇ ਦੀ ਇਸ ਜੇਗੀ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਕਰੂਰ ਦੇਂਦੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਦਸਦੇ, ਅਸੀਂ ਭੀ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆ ਨਾਲ ਮਿਲ ਦੇ ਦਿਨ ਮੌਜ ਮਾਣ ਆਏ ਹਾਂ।

ਜੇਜਾਤੇ ਦੇ ਮਸਤ ਗੁਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ੧੬੭੭ ਬਿ ਵਿਚ ਸੁਹੇਵੇ ਸਾਹਿਬ ਹੁੰਦੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾ ਸਮੇਂ ਟਿਥਿਆ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਭੀ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤੇ ਗੁਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦ ਥਾਂ ਰੋਲ ਭੀ ਲਾਈ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਮਸਤਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਬਚਨ ਭੀ ਪਿਛੇ ਦਿਸੇ ਕੁੱਝ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਆਏ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਵੀ ਦੇ ਪੱਤਨ ਬਿਆਸ ਤੇ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਲੋਂ ਲੰਘ ਇਸ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨਗਰ ਦੇਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨਗਰ ਵਲੋਂ। ਮੈਂ ਉਦੇਰਾ ਲਾਹੌਰੀ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪੁਛ ਕੁਝ ਕਹੀ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਚੰਗੇਰੇ ਬਚਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਜਾਣੇ ਲਾਹੌਰੀ ਸਿਖੀ ਬੜੀ ਬੇ ਭੇਰੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਤਿਹਾਸਾਂ ਵਿਚ ਮਸਾਂ ਹੀ ਬਾਂ ਮਿਟਾਈ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਪੁਰਖਿਆਂ ਭੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਰਹਿੰਦੇ ਬਾਗਰਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ। ਕੁਝ ਅਖਬਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ, ਜੋ ਮੰਨੀਆਂ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਵਿਚ ਵੇਖਦੇ, ਲੇਖ ਦੇਂਦੇ। ਕੁਝਿਆਂ ਦੀ ਭਾਵ ਤੇ ਹੱਡ-ਬੀਤੀ ਲੇਖ ਬਹੁਤ ਲੰਮੇ ਨਿਕਲੇ ਸੀ। ਲਿਖਣ ਲਗੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਇਕ ਮਨ ਹੋ ਲਿਖਦੇ ਸੀ ਕਿ ਕਈ ਘੰਟੇ ਉਤਾਹ ਧਿਆਨ ਕਰ ਨਾ ਦੇਖਦੇ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਭੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਐਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਹਿਲ ਕਰਤਾਰ ਕੋਰ ਜੀ ਭੀ ਬੜੇ ਸੇਵਕ ਤੇ ਚਿਤ ਦੇ ਸਫਾ ਤੇ ਸਰਹਾ ਵਾਲੇ ਸੀ। ਰਾਤ ਦੁਹ ਦਾ ਛਲਾਸ ਲਿਆਂਦੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਬਾਂ ਬੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਨਹਿੰ। ਮੈਂ ਇਹ ਲੇਖ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਦੇ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਉਹ ਖੜੇ ਰਹੇ ਤੇ ਉਹ ਨੀਵੀਂ ਪਾਈ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ। ਉਤਾਹ ਧਿਆਨ ਬੀਤਾ ਤਾਂ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਕਈ ਮਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਮੈਨੂੰ ਸੁਰਤ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹੀ ਕਰਤਾਰ ਕੋਰ ਜੀ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਐਸਾ ਸੁਭਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦੇਖ ਕਦੀ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਸਭੀ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੁਸਾਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਛਲਾ ਬੀਤਾ ਹੈ, ਚੰਖੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਖੇਰਲ ਬਹੁਤੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ਾਹ ਖਾਸ ਨਾ ਖਾਣ ਦੇ ਸੁਭਾਊ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਬਪਾਰ ਵਲੋਂ ਜਦ ਭੀ ਘਰ ਆਉਂਦੇ, ਪਹਿਲੀ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੁਖ ਸਤਵੰਤ ਖੇਰ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁਛਦੇ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੂਰੋਂ ਕੁਵੇਲੇ ਆਏ ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਪੁਛਿਆ, ਛੱਟੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ? ਸਤਵੰਤ ਕੋਰ ਜੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਜਲ ਛਕ ਲਵੋ। ਫੇਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਭੀ ਦਸਾਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਆਵਾਂ। ਉਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਗਏ। ਮੰਜੇ ਤੇ ਪਿਆ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪੁਛਿਆ, ਦੇਦਾ ਕਿਉਂ ਪਏ ਹੋ? ਉਹਨਾਂ ਦਸਿਆ, ਬੁਖਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਜਲਸੇ ਤੇ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਰੁਖ ਜਗੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਰੋ ਤਾਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਥਾਂ ਰਿਤੇ ਹੋ ਆਵਾਂ ਕਰਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਸਨੀਹ ਕਰਕੇ ਤੁਸਾਂ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਨੇ ਖਦਰ ਪਹਿਨ ਲਿਆ ਹੋਇਆ, ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਛੇ ਭੀ ਇਹ ਕੱਲ ਅਖੀ ਹੈ ਕੇਹ ਸੇਵਾ ਦੀ। ਹੱਛਾ ਜੇ ਮੇਰਾ ਮਿਲ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਕੇਮ ਕਰਨਾ ਕਵਾਣਾ। ਮਾਤਾ ਸਤਵੰਤ ਕੋਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਲ ਉਥੇ ਜਾ ਮੰਜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਛਕਾਇਆ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਸਿਆ, ਇਹਨਾਂ ਅਜ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਈ ਕੇਮ ਦਸਾਂਗੇ।

ਸਤਵੰਤ ਕੋਰ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੇਮ ਕੀ ਹੋਣੈ, ਸਵਾਏ ਬਾਗਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਬੰਦਣ ਲਿਖਣ ਤੋਂ, ਜਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਬੀਤਿਆ ਇਤਿਹਾਸ ਖਾਸ ਵਾਈ ਲੰਕਾ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਸੁਨਾਣਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਥੀ ਕਰਤਾਰ ਕੋਰ

(ਜੀ) ਤੀ ਕੁਰਮੁਖੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੋਣ ਕਰ, ਅਗੇ ਤੀ ਵਡੀ ਫੈਟ ਈਸਰ ਕੋਰ ਤੇ ਕਈ ਸਹੇਲੀਆਂ ਸਮੇਤ ਕਈ ਜਲਸਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਲਦੇ ਤੀ ਹਨ। "ਜਾਗ ਜਾਗੇ ਵੀਰੇ ਹੁਣ ਜਾਗਣ ਦੀ ਲੋੜ। ਜਾਗੇ ਜਾਗੇ ਹਿੰਦੀਉ ਹੁਣ ਜਾਗਣ ਦੀ ਲੋੜ।" ਸਤਵੰਤ ਕੋਰ ਜੀ ਇਹ ਤੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਮੋਟਰਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਆਮਦਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਵਜੋਂ ਧੋਦਾ ਸੇਤ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਆਮਦਨ ਦੇ ਥਾਂ ਘਾਟਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਥਾਇਦ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਉਹ ਤੀ ਚਿੰਤਾ ਹਵ। ਇਹ ਸੁਣ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਇਹਨਾਂ ਕਿਉਂ ਬਸਣ ਕੀਤਾ ਜੇ ਕੋਲ ਹੈ ਰਲ ਵਰਤਦੇ। ਤੇ ਫੇਰ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਕਈ ਸਵਾ ਹਵ ਮੈਨੂੰ ਦਸੋ। ਤਾਂ ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਦਸਾਂਗੇ। ਇਹ ਅਤਿ ਸਨੇਹ ਦੇ ਦੁਹਾ ਭਾਈਆਂ ਵਿਚ ਬਚਨ ਪੱਕੇ ਹੋ ਗਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਕੁਝ ਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਰਾਤ ਬਿਰਾਜੇ, ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਭਾਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਭੰਗ ਬਾਦ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਬਦਾਮ ਵੰਡਦੇ। ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਸਾਹਵਾਂ ਖੜੇ ਫੋਟੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਫਰ ਮਾਤਾ ਜਿਉਂਦੇ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਗੇ। ਜੈਬਾ ਚਿਤਾਰ, ਚਰਨ ਧੋ, ਪਹਿਏ ਪਹਿਰ, ਲੱਗ ਲੱਗਰ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਤਬੇਲੇ ਵਿਚ ਮਾਲ ਦੇ ਸਵਕਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇ ਕੋਠੀ ਆਏ ਬਾਗ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਨਹਿਰ ਤੇ ਸੈਰ ਬਰਨ ਕਾਰ ਤੇ ਬੈਠ ਕੁਝ ਸਵਕਾਂ ਸਮੇਤ ਗਏ। ਪਰ ਨਹਿਰ ਦੇ ਛੇਡੇ ਸਾਥ ਬੋਝੀ ਜਵਾਨ ਨਾ ਸੀ, ਓ ਬੁਰ ਬੁਦੇ ਬਿਰਧ ਹੀ ਬੈਠ ਮਾਲਾ ਫੇਰਦੇ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਉਨ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਦਸਿਆ, ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਕਿਸੇ ਬੰਦੂਕ ਚਲਾਈ ਸੀ। ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਜਾ ਫੜ ਬੰਦੂਕ ਖੋਹ ਕੇ ਫਲਾਈ ਨਾਲ ਬੇਨ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕੁਝ ਭਜ ਗਏ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਵਾਕਫ਼ ਆਏ ਹਨ ਤੇ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥੇਦਾਰ ਆਦਿ ਸਮੇਤ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਉਧਰ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੈਠੇ ਤੇ ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਜਲ ਲਿਆ ਚਰਨ ਧੁਆਏ ਤੇ ਜਲ ਫਕਾਇਆ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਜਥਾ, ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਵਡੇ ਦਾ, ਭੈਣਾ ਸਿੰਘ ਗੋਭਾ ਸਿੰਘ ਸਹਿਮੇਰ ਦੇ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਮੁਢਲ ਕਿਆਮ ਪੁਰ ਦਾ, ਮਲ ਸਿੰਘ ਮਜ਼ਬੀ ਨੇਨਰ ਕੇ ਆਦਿ ਆਏ ਚਰਨੀ ਲਗੇ ਤੇ ਦਸਿਆ, ਰਾਣਵਾਂ ਦੇ ਦੋ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਸੀ। ਅਸਾਂ ਰਫਲ ਖੋਹ ਫਲਾਈ ਨਾਲ ਬੰਦੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਿਆਂ ਭੱਜ ਜਾ ਪੁਰਨ ਸਿੰਘ ਪੁੰਨੀਆਂ ਦੇ ਨੇਬਰਦਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਆਏ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਤੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਲਿਹਾਜ਼ ਸੀ। ਉਸ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨ ਦੇਂਦੇ ਤੇ ਲਿਖ ਕੇ ਫੋਟਾ ਲਾਇਆ ਹੋਇਐ।

ਉਸ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਤਰਸਵਾਨ ਐਸੇ ਹਨ, ਲੱਗਰ ਲਾਇ ਸਭ ਦਰ ਆਏ ਨੂੰ ਆਦਰ ਨਾਲ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਉ ਖਾਕੀ ਹੋਵ ਤੇ ਤਾਵੇਂ ਠਿੰਦਕ ਤੀ ਹੋਵ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਬਿਆਦਤੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜਰਦੇ ਤੀ ਨਹੀਂ। ਰੋਖਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਭੀ ਅਤ ਖਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੁਸਮਨ ਦੀ ਦਾਤੀ ਭੀ ਜਾ ਵਤਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਅਗੇ ਕੋਲ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉ। ਉਸ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿ ਸਰਨ ਆਏ ਨੂੰ ਆਪ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਹੈ, ਮਰਨ ਨਾ ਦੇਣਾ। ਰਫਲ ਵਾਪਸ ਦਵਾਈ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਲੋਕ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਘਾਤ ਤਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦਾਅ ਲਭੇ ਮੁੜਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਮਨ ਮਨਜੀ ਕਰਨ। ਪਰ ਤੁਸਾਂ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਾਰੇ ਨਾਲੋਂ ਭਜਾਇਆ ਚੰਗਾ ਤੇ ਭਜਾਏ ਤੋਂ ਮੁਲਾਹਜਾ ਰਿਹਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦੇ। ਲਿਹਾਜ਼ ਰਖਿਆ ਕਦੀ ਰਾਜ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਵਧ ਕੀਮ ਦੇਂਦੇ ਤੇ ਮਨੁਖ ਖਟਿਆ ਦੁਖ ਤਦੀ ਕੱਟ ਵਖਾਦੇ। ਅਸਾਂ ਏਸੇ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਚੱਜੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਓ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਦ ਬੀੜ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਸਭ ਬੀੜ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਦੱਖ ਚਾਅ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਤੇ ਸਭ ਦੌੜ ਆਏ ਚਰਨੀਂ ਲਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਭ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦੱਖ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਕ ਇਕ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਝਟ ਲਪਏ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਫਰਾਂ ਤੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਨਫਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੋਹ ਆਪ ਦੇ ਨਾਲ ਵਰਤਾਉਂਦੇ।

ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ ਦਸਿਆ, ਆਪ ਦੀਆਂ ਖੰਡੀਆਂ ਰਾਤ ਬੀੜ ਵਿਚੋਂ ਚਰਦੀਆਂ ਚੋਰਾਂ ਫੜ ਲਈਆਂ ਸੀ। ਅਸਾਂ ਬਹੁਤ ਭਾਲੀਆਂ। ਅੰਤ ਸਭ ਨਾਜਰ ਕੱਲ ਗਏ ਉਸ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਬਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਸੱਦੇ। ਪੁਛਿਆ ਕਿਸੇ ਨ ਮੰਨਿਆ। ਤਾਂ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਦੋ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਕੁਟਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਵਿਚੋਂ ਕੁਟਿਆ ਸੂਹ ਦੇ ਚਿਤੀ ਤਾਂ ਮੁਝੀਆਂ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਚੋਰ ਮੁਰਖ ਲੋਕ ਦੇਖੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦੇ ਤੇ ਪੁਛਿਆ ਮੰਨਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ। "ਮੁਰਖ ਕੇਵੁ ਪਵੈ ਮੁਹਿ ਮਾਰ ॥ ਤੇ ਮਨਮੁਖ ਲੋਹਾ ਸਾਧੀਓ ਫੜਦੀ ਵਾਦਾਈ ॥" ਤੇ ਹੀ ਸੁਤ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮੁਢੋਂ ਕਿਸੇ ਘਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਸਭ ਜੋਰ ਲਾ ਹਾਰ ਹੁਟ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ। "ਸਭ ਖਥ ਮਾਰ ਕੇ ਹਉਲੇ ਹੋਇ ਜਾਣਕੇ।" ਜੇ ਹੁਣ ਪੁਰਾ ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, ਸੁਣਾਭਾਈ ਤੂੰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਕੁੜਿਆਂ ਦੀ ਕੰਦੀ ਗੱਲ। ਕੰਡਾ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਭੀ ਹੱਥ ਜੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਖਲੋ ਗਿਆ ਤੇ ਦੁਹਾਂ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, ਆਪ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇ। ਸਾਥੋਂ ਭਾਗੀ ਭੁਲ ਹੋਈ ਦੇ। ਅਸਾਂ ਸੂਰ ਮਰੇ ਦਾ ਮਾਸ ਰਿੰਨ ਖਾਧੀ। ਤੇ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੋਰ ਜੀ ਇਕ ਦਿਨ ਬੀੜ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਆਏ ਸੀ। ਤੇ ਅਸਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਕਮਲਿਉ ਤੁਸਾਂ ਇਹ ਕੀ ਕੀਤੇ। ਏਦੂੰ ਅਗੇ ਇਹ ਕੇਮ ਨਾ ਕਰਿਉ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ ਕਰ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਮੰਗ, ਕੁਰਮ ਲੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ, ਤੁਸਾਂ ਸੂਰ ਵਤ ਕਿਵੇਂ ਲਿਆ। ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਟੀਪੂ ਕੁੱਤਾ ਬੀਮਾਰ ਹੋਇ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਦਸਿਆ ਸੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸੂਰ ਦਾ ਮਾਸ ਖਵਾਉ। ਕੁਦਰਤੀ ਸੂਰ ਕੰਡੇਲੀ ਤਾਰ ਲੋਹੇ ਦੀ ਵਿਚ ਫਸ ਮਰ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਤੇ ਕੰਡਾ ਸਿੰਘ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਰਿੰਨ ਖਵਾਇਆ ਤੇ ਆਪ ਭੀ ਸਵਾਦ ਵੇਖਣ ਲਈ ਖਾਧਾ। ਕੰਡਾ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨੇ ਕਿਹਾ, ਵਾਤ ਵਿਚ ਫਸ ਸੂਰ ਮਰਿਆ ਨਾ ਜੇ ਹੱਥ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੀ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਦਾ ਲਾ ਕੇ ਮਕਰੇ ਬਰਫਾ ਮਾਰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਮਰਚੀ ਭੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਏਕ ਸਮੇਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਭੋਰ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਫੰਟੇ ਦੀ ਦਵਾਈ ਗਊ ਦੇ

ਪੰਧਾਬ ਤੇ ਜਵੇਣ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂਦਿਆਂ। ਕੁੱਤਾ ਬਤਾ ਅਤਬ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਤੇ ਉਹ ਦਵਾਈ ਪੈ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਮੇਰਾ ਕੀ ਵਿਗੜ ਗਿਆ। ਕੁੱਤਾ ਤੇ ਹੁਣ ਬਚ ਹੀ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਭੀ ਇਹ ਸੋਚ ਰਿ ਮੇਰਾ ਕੀ ਵਿਗੜੇਗਾ ਸੂਰ ਮਾਰਿਆਂ ਜੇ ਕੁਰੂ ਦਾ ਕੁੱਤਾ ਬਚ ਰਿਹਾ। ਰੇ 'ਰਬ ਰਜਾਈ ਜੋ ਮਰੇ ਤਿਸ ਪਰ ਫੁਰੀ ਕਲਾਮੇ ॥' ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰ ਮੈਂ ਰੱਬ ਰਜਾਈ ਮਰੇ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਖਾਧੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਣ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾਇਆਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜਦ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਿਆ ਜੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲਾਦਾ ਤੇ ਨਾਲੇ ਤੁਸੀਂ ਸੁਆਦ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਸੁਦੇ-ਪਣ ਦੇ ਸੁਰਾਉ ਤੇ ਮਸਤਾਨੇ ਅਖਵਾਏ ਹੋ।

“ਦਾਨੇ ਮਿਰ ਸਭ ਈਨ ਹੈ ਮਸਤਾਨੇ ਕੋ ਨਾਹਿ ॥

ਬੰਧਨ ਤਬ ਲਗ ਹੋਤ ਹੈ ਜਬ ਲਗ ਬੰਧਨ ਮਾਹਿ ॥”

ਬੀੜ ਵਿਚ ੧੨—੧੪ ਕੁੱਤੇ ਕੁਤੀਆਂ ਪਹਾੜੀ, ਗੱਦੀ, ਪਨੀਅਰ, ਪਿਸਤੌ, ਖੰਡੇ, ਜਹਾਜ਼ੀ ਬਾਗੀ ਬੁਲੀ ਆਦਿ ਜੇਕਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਦੁੜਾਨ ਲਈ ਰਖਦੇ ਸੀ। ਭੈਰ, ਸੀਟੀ ਛੀਟੀ, ਟੀਪੂ ਭੰਮ ਬਾਜ ਬਿਲੂ, ਭੜਬੁ ਝਗਵਾਨੀ ਬਿਲੂ, ਮੀਨਾ, ਮਸਰਗੀ, ਆਦਿ ਨਾਮ ਰਖੇ ਸੀ। ਨਾਭੇ ਵਲੋਂ ਅੱਠੀ ਦਿਨੀਂ ਡਾਕਟਰ ਨਾਜਰ ਹੁਸੈਨ ਬਤਿਆ ਦੇ ਕੋਖਣ ਡੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਡੇਲੀਏ, ਸੰਗਲੀਆਂ, ਦਵਾਈਆਂ ਮੁਫਤ ਮਿਲਦੀਆਂ ਸੀ ਤੇ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਤੇ ਲਾਇਆ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।

ਇਸ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਦਾ ਨਾਮ ਕਰਮ ਦੀਨ ਏ। ਤੇ ਚਿਲੇ ਜਿਹਲਮ, ਰਹਿਸੀਲ ਚੰਗਵਾਲ ਜੋ ਟੋਸਨ ਭੀ ਏ, ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਖਾਨ ਪੁਰ। ਪਿਤਾ ਮਿਸਤ੍ਰੀ ਖਾਨ ਮੁਆਬ ਤੇ ਮਾਤਾ ਬਰਮ ਖਾਨੂ ਸੀ। ਇਹ ਖਰਾਦ ਦਾ ਕਮ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਮਾਂ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਬਾਦ ਮਤੇਈ ਤੋਂ ਵੁਖੀ ਹੋ ੧੫-੧੬ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਇਹ ਘਰੋਂ ਚਲ ਤੇ ਬੇ-ਟਿਕਟਾ ਚੜ੍ਹ ਨਿਕਲਿਆ। ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰ ਕਿ ਕੋਇਟੇ ਭਰਾ ਡੇ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਚਾਚੇ ਹਨ, ਓਥੇ ਜਾਦਾ ਹਾਂ। ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਟੋਸਨ ਤੇ ਉਦਾਸ ਜਿਹਾ ਚੇਲ ਦੇ ਡਾਂਬੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਦੇਖ, ਉਸੇ ਡਾਂਬੇ ਵਿਚ ਵਿਲੱਕਿਆਂ ਦੇ ਸੰਤ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਲੇ ਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੂਰੇ ਵਾਲੇ ਬੈਠੇ ਸੀ ਤੇ ਸਭ ਨੇ ਬੀੜ ਨਾਭੇ ਵਲੋਂ ਮਿਲੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੱਦੇ ਤੇ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਮ ਦੀਨ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਬੜਾ ਉਦਾਸ ਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ? ਕਰਮ ਦੀਨ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਕੋਇਟੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਬੇ-ਟਿਕਟਾ ਹੀ ਗੱਡੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹਾਂ। ਸੰਚਦਾ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ। ਜੇ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬੇ-ਇਚਤੀ ਬਹੁਤ ਹੋਵੇਗੀ।

ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਭੀ ਕੋਇਟੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਸਾਧਾਂ ਨਾਲ ਬੀੜ ਨਾਭੇ ਵਾਲੀ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚਲੇਂ ਤਾਂ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕਰੇਂ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਕਟ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਕੋਇਟੇ ਦੀ ਲੈ ਦੋਂਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਕੋਲ ਹੋਇਉ ਦੇਵੀ, ਨਹੀਂ ਨਾ ਸਹੀ। ਕਰਮ ਦੀਨ ਕਿਹਾ, ਚਲੇਂ ਮੈਂ ਭੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੋਇਟੇ ਚਲਾਂਗਾ।

ਸੈਤਾ ਤੋਂ ਭਜਨ ਪ੍ਰਭਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਰਮ ਦੀਨ ਦੀ ਟਿਕਟ ਲਾਹੇਰੋਂ ਲੈ ਲਈ ਤੇ ਕੁਝਿੰਦ ਕੁਝ ਦੇ ਟੇਸਨੇ ਉਤਰ ਨਾਥੇ ਵਾਲੀ ਥੋੜ ਵਿਚ ਸੰਤ ਕੁਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਕਿਲ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਾ ਪੁਜਾ। ਥੋੜ ਵਿਚ ਇਕ ਕੁੱਤਾ, ਜੋ ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਫਲਪਿੰਡੀ ਖਾਲੇ ਬੁਲੀ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਬੜਾ ਚੇਰਾਵਰ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੋ ਪਟੇ ਗੱਲ ਤੇ ਇਕ ਲੱਕ ਵਿਚ ਪਾ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰਖਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਅਭੱਭ ਹੋ ਹੁਜਕਾ ਮਾਰਦਾ, ਤੋੜ ਭੀ ਦੇਂਦਾ।

ਇਸ ਕਰਮ ਦੀਨ ਨੂੰ ਉਹ ਕੁੱਤਾ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਵੇਖ ਪਟੇ ਤੋੜ ਪੈ ਗਿਆ। ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਕਿਆਮਪੁਰ ਦਾ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਪਿਆ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਟਾਹਲੀ ਵਾਲੇ ਖੂਹ ਤੋਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਦੇਖ ਦੇਖੇ ਤੇ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰੋਕ ਆਪ ਕਰਮ ਦੀਨ ਨੂੰ ਕੁੱਤੇ ਤੋਂ ਫੁਡਾਇਆ। ਇਕ ਦੋ ਦੇਖ ਹੀ ਲਫੇ ਸੀ ਪਰ ਕਰਮ ਦੀਨ ਸਹਿਮ ਕੇ ਬਹੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ ਮੁਸਾਫਰ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਹਿਮ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਮਸਾਫਰ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਆਉਣਾ ਸਾਸੂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਰਮ ਦੀਨ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਤੇ ਆ ਗਈ, ਪਰ ਛਕ ਕਿਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਸੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਿਖ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਖਾਏ ਹਨ ਤੇ ਕਾਫਰ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਖਾਣਾ ਕੁਨਾਹ ਹੈ। ਸਿਖ ਸਾਧ ਕੁਝ ਜਲ ਸਰਦਾਰੀ ਛਕਣ ਨੂੰ ਕਹਿਣ, ਪਰ ਇਹ ਨਾ ਮੰਨੇ। ਤਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਕੈਦੀ ਇਸ ਦਾ ਦੀਨੀ ਭਰਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਕੁਹਾਨੂੰ ਸਮਝੇਗਾ। ਉਂਜ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਪੈ ਕਾਢ੍ਹ, ਅਸੀਂ ਢੰਗੇ ਹਾਂ, ਏਸ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ।

ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਕੁਰਬਾਨ ਪਰ ਦੇ ਬਰਕਤ ਨਾਈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਮੇਲੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭਰਾਈਵਰ ਨੇ ਕਰਮ ਦੀਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ, ਤੂੰ ਇਹਨਾਂ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਅੰਨ ਜਲ ਛਕ ਲੈ। ਇਹ ਉਹ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਖਾਏ ਹਨ। ਇਹ ਤੇ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੱਥ ਖਾਣ ਫਡਿਆ, ਨਾਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਖਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸੁਣ ਕਰਮ ਦੀਨ ਮੰਨ ਗਿਆ। ਸਾਧਾਂ ਹੱਥ ਮੂੰਹ ਧਵਾ ਜਲ ਸਰਦਾਰੀ ਛਕਾਏ ਤੇ ਫੇਰ ਬਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਰਜਵਾ ਛਕਾਇਆ। ਤੇ ਅਗਲੇ ਰੋਜ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਤੂੰ ਕੱਢਿਏ ਜਾਣਾ ਹੱਥ ਤਾਂ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਕਲ ਜਾਣਾ ਹੈ ਚਲਾ ਜਾਵੀਂ। ਦੂਸਰੇ ਰੋਜ ਸੰਤ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਮ ਦੀਨ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਜੇ ਤੂੰ ਕੱਢਿਏ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚਲਿਆ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਇਸ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਕੀ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਖੋਰੇ ਰੋਥ ਦੇਖੇ ਹੀ ਲੰਘਾ ਦੇਵੇ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਕੁਰਮ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਦੇਵੇ ਤੇ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ ਕਰੇ। ਸਾਧਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਰਖਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਖਾਵਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਹ ਵੇਖੇ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਕੱਲੇ ਜਾਵਾ ਨਹੀਂ। ਠੀਕ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, "ਜਿਹਾ ਪਾਏ ਪਾਣੀ, ਤੇਹੀ ਥੇਲੇ ਬਾਣੀ। ਤੇ ਜਿਹਾ ਖਾਏ ਅੰਨ, ਤਿਹਾ ਹੋਵੇ ਮਨ।" ਤੇ ਕਿਹਾ, ਕੱਢਿਏ ਦੇ ਥਾਂ ਇਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਕੰਟ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੁਣ ਚੰਗਾ ਜਾਣਦੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪਕੜ ਹੈ।

ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੁੱਤੇ ਸਾਡਣ ਕਰ, ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕੁੱਤਿਆਂ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਹ ਉਰਦੂ ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਕੁਰਮੁਖੀ ਇਸ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ 'ਚਾਟੀ' ੮੦ ਚੱਕ ਸਰਕੋਧੇ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹੀ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝ ਹਿਸਾਬ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਤੇ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਦੇਖ

ਕਿਹਾ, ਇਹ ਤੇ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮੁਨੀਮ ਹੈ। ਤਦ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਮੁਨੀਮ ਹੀ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਘੋੜੀ ਭੀ ਸਾਂਭਣ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ, ਪਰ ਇਹ ਗੋਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਰਾਤ ਜਾਕ ਬਦਰੀ ਕਰਦਾ, ਦਿਨੇ ਲਾਭੇ ਰੋਲੇ ਤੋਂ ਰਹਿ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਮਸਤ ਭੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਘੋੜੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਭੀ ਘਟ ਕਰਦਾ। ਸਿਖਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਣੀ ਹੀ ਪੂਰੀ ਬੰਦਗੀ ਏ। ਤੂੰ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕਰੁ ਕੀ ਘੋੜੀ ਦੀ ਸਾਂਭ ਵਲੋਂ ਕਤਾਹੀ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇਂ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਨਹੱਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਬਾਣੀ ਭੀ ਨੇਮ ਦੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦਾ। ਤਾਂ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਕੁਰਾਨ ਸਰੀਫ਼ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ਲਾਤਕਰਾ ਬਿਸਵਾਲਾਤਾ ਵਾਇਨ ਹੁਮ ਸੁਕਾਰਾ।” ਅਰਥਾਤ—ਨਾ ਜਾਊ ਨੇੜੇ ਨਿਮਾਜ ਦੇ ਜਦ ਰੂਸੀ ਸੁਕਾਰਾ ਮਸਤੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹਵੇ।

ਸਿਖਾਂ ਇਹ ਸਭ ਵਾਰਤਾ ਘੋੜੀ ਘਟ ਸਾਂਭਣ ਤੇ ਉਤਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਸ ਦੀ ਦਸੀ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਜਦ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਘੋੜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਆ ਕਰ, ਉਹ ਭੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਚਰੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, “ਮਤ ਕੰਦੀ ਮਨ ਮਿਲਤਾ ਬਿਲਮਾਵੇ॥” ਕੁਰਵਾਕ ਦਾ ਇਹੋ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਮਨ ਮਿਲ ਕਰਤੇ ਵਲ ਭਰ ਨ ਕਰੇ। ਨਾ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਲਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਖਤ ਹੁੰਦਾ ਜਾਦਾ ਜਾਣ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਤੂੰ ਮਨੁਖਾਂ, ਘੋੜਿਆਂ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਭੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹ, ਮੈਥੋਂ ਤੇ ਕਿਤੋਂ ਜੁਟ ਲਿਖ ਚਤੇ ਰਖ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਨਾਲ ਭੀ ਰਖਦੇ ਤੇ ਜਿਥੇ ਘਿਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜਾਂ ਹੋਰ ਤੋਂ ਦਵਾਈ ਘੋੜੇ ਜਾਂ ਮਨੁਖ ਆਦਿ ਦੀ ਮਿਲਦੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਦਸਦੇ। ਇਹ ਕਦੀ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸੂਲ, ਫਟਾਂ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ਭੀ ਵਰਤਦਾ ਤੇ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਕਰ ਇਸ ਦਾ ਹੋਸਲਾ ਵਧ ਗਿਆ ਤੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਇਸ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁੱਛਾ ਦਿਤੇ ਤੇ ਹੱਥੀਂ ਦਵਾਈ ਬਟਵਾ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਉਲਾਦ ਦੀਆਂ ਦਵਾਵਾਂ ਭੀ ਕਰਨ ਤੇ ਲਾਇਆ।

ਮਸਤੇ ਦੇ ਕੰਟ ਚਿਲਾ ਕੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਗੋਲ ਮੱਲ ਦੀ ਜਨਾਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਨਿਕਲ ਪਈ। ਸਿਖਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਥੇਦਾਰ ਨਾਲ ਅਜੇੜਾ ਹੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ ਇਕ ਪ੍ਰੇਸ ਤੇ ਅੰਖਰ ਜੋੜਨ ਲਗਾ। ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੰਰ ਜੀ ਅਲਜੋਬਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸਿਰਲ ਵਾਲੇ ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਸੰਤੋਖ ਦਾਸ ਸਾਧੂ ਤੋਂ ਕਰਾਂਦੇ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਕੁਝ ਰੁਪੇ ਦਿਤੇ ਤੇ ਇਹ ਕੰਦਿਏ ਭਰਾਵਾਂ ਕੋਲ ਟੁਰ ਗਿਆ।

ਬੱਚਾ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਯ ਗਈ ਤੇ ਇਹਦੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੁਰ ਨਾ ਰਹੀ। ਉਹਨਾਂ ਸਿਖੀ ਪੁਣੇ ਵਲੋਂ ਨਾ ਕੁਕਦਾ ਜਾਣ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਇਹ ਫੇਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਪ੍ਰੇਸ 'ਚ ਲਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਸ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਖੋਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਆ ਲਾਇਆ। ਫੇਰ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦਵਾਵਾਂ ਤੇ ਨਾਲਾਂ ਲਾਣ ਤੇ ਲਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਜੋੜੀ ਜੋੜ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਡੀ ਹਮਾਚਲੀਂ ਇਸ ਨੂੰ

ਮਾਸ:

ਭਿਯਾ, ਤੂੰ ਹੁਣ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਚਲਾ ਜਾਹ,* ਮੇਰਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਸਾਇੰਸ ਜੀਵਨ ਨਗਰ^੧ ਜਾਵਾਂ ਕਿ ਨਾ। ਇਹ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਟੁਰ ਤੇ ਪਿਆ, ਪਰ ਭਾਂ ਭਾਂ ਮਗਰ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਵੇਖੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਪਸ ਸੱਦ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਤੂੰ ਵਡੇ ਥਾਕੇ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਰਹੀਂ ਤੇਨੂੰ ਸੁਖ ਹੀ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ। ਇਹ ਹੁਣ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਹੋਰ ਸੁਖ ਤੇ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਨਾ ਦਿਲ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਏ ਕਹਿ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਜਾਏ। ਮੈਂ ਇਸ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੀਵਨ ਤੇ ਇਕ ਦਿਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਸੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਸੁਖ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲ ਸਭ ਲਈ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਸਾਲ ਭੀ ਆਪਣਾ ਢਾਹਲੀਆ ਨੇਮ ਨਹਿਰ ਤੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਦਿਨੀਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਰੰਟਣ ਲਾਏ ਕੁਝ ਨੇਮ ਕੀਤਾ। ਸਵੇਰੇ ਜੇਗਲ ਹੋ ਦਾਤਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ, ਦੋ ਘੰਟੇ ਚੋਕਣਾ ਲਾ ਇਥੇ ਮਨ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰ, ਫੇਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦੇਂਦੇ। ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਅਰਦਾਸੇ ਬਾਦ ਹੀ ਬਿਜੇ ਨਾਲ ਬੈਲਦੇ। ਆਪ ਬੈਠਦੇ ਸਦਾ ਹੀ ਚੋਕਣਾ ਲਾ ਪਦਮ ਆਸਨ ਹੀ। ਕਥਾ ਰਾਮਾਇਣ ਦੀ ਸੁਣਦੇ ਤੇ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਤੇ ਸੰਤ ਹਾਥਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਲੰਕੇ ਚਿਲਾ ਸੋਧੂਪੁਰਾ ਆਏ ਨੂੰ ਭੀ ਉਚੇਲਾ ਸੱਦ ਬਾਬੇ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪ੍ਰਮੀਕਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਦੇ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਇਆ ਹੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਛਕਾ ਅਰੰਭੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਮਾਇਣ ਦੀ ਹੀ ਛਕਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਭ ਨੂੰ ਅਠੀ ਪਹਿਰੀਂ ਦੁਪਹਿਰੇ ਪ੍ਰਸਾਦਾ, ਸਵੇਰੇ ਸਰਦਾਈ ਤੇ ਚਾਤ ਨੂੰ ਦੁਹ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਦੇ ਕਰਨ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਰਤ ਵਿਚ ਘਟ ਬੈਲਣ ਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰਬਾਰ ਮੰਨ ਬਰਤ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਖਾਸ ਲੰਤ ਸਮੇਂ ਭੀ ਇਸਾਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੇਮ ਸਾਰਦੇ ਸੀ। ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਤੇ ਲਾਗਰੀਆ ਨੂੰ ਭੀ ਘਟ ਬੈਲਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਦੋਂ ਸਮੇਤ ਇਸ ਸਾਲ ਭੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਟੁਰਦੇ ਹੀ ਆਏ ਸੀ। ਸੰਤ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਛੀਕਿਆ ਵਾਲੇ ਭੀ ਇਸ ਵੇਰ ਨਾਝ ਸੀ। ਜੇ ਬਤੇ ਸੇਵਕ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਆਸ਼ਕ ਸੀ। ਪਿੰਡੀ ਦਾਸ ਆਏ, ਰਗਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਲਛਮੀ (ਜਿਸ ਦੇ ਮਕੀ ਪੇਰੇ ਸੀ) ਜੋ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾ ਦੀ ਭੈਣ ਸੀ, ਇਹਨਾਂ ਬਤੀ ਜਦੋਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬੀਤੀ। ਲਛਮੀ ਦਾ ਇਹ ਸੁਭਾ ਸੀ, ਪਦਾਰਥ ਬੜਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਵਰਤਣਾ ਤੇ ਆਪ ਪਿਛਾਂ ਛਕਣਾ। ਜੇ ਪਦਾਰਥ ਵਧਦਾ ਜਾਏ

*ਮੇਰੀ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਚਿਠਾ ਲਿਖੀ ਵੇਖ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਆਪ ਦੀ ਅਜੇ ਬਾਠੀ ਲੰਤ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਦੱਖੇ ਦੁਮਨ ਸਿੰਘ ਕਲ ਇਕਾਦਾ ਕਰ ਭਿਯਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਸਿਹੇ ਸੇਵਕਾ ਤੇ ਆਗੂਆਂ ਕੁਝਾ ਤੇ ਕੁਝਾ ਕਰ ਚਿਠਾ ਹੈ। ਠਹੀਂ ਤੇ ਮੈਂ ਅਗੇ ੨੦ ਸਾਲ ਠਹੀਂ ਸਾਂ ਕੁਝਾ ਕੁਝਾ ਹੁੰਦਾ ਇਸ ਭੀ ਕੁਝ ਕਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਚਰਿਅਮ ਸਿੰਘ ਮਾਲ ਲਾਂਡਣ ਕਾਠੇ ਭੀ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਘਟ ਠਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੇਵਕ ਤੇ ਮੁਖਤਾਰ ਤੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕਾਫ ਪੈਂਦੇ, ਮੈਂ ਵਿਖੇ ਇਹ ਜਲ, ਕੁਝ, ਕੁਝ ਚਿਠਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਭਿਯਾ ਸੀ, ਇਹ ਜਲ ਅਗੇ ਆਖੇਗਾ।

ਤਾਂ ਅੰਤ ਆਏ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਉਲਟਦੇ ਕਹਿਣਾ, ਹੁਣ ਸਾਮ ਪਦ ਆਇਐ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਕਈ ਦਿਨ ਮਸਤ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੰਤ ਗਰੀਬੀ ਮੰਗ ਕੇ ਲਈ। ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਹੁਣ ਇਹ ਸੰਤ ਨਗਰ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਗਰੀਬੀ ਸੁਭਾ ਵੱਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਨਮੂਨੇ ਕੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਤੀ ਮਾਲਕੀ ਲੈ ਸੰਤ ਨਗਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ। (ਇਕ ਲੱਤ ਹੀਣੀ ਹੈ।) ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੰਮ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਕਰਦੇ, ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੰਟਾ ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵਡ ਵਡ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਜਿਹਾ ਨੂੰ ਲੰਡ ਰਾਜੀ ਹੋ ਕੇ ਖੇਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਾਏ। ਲਡਮੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਸਹਵੇਂ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਸ ਦੇ ਸੇਵਕੀ ਸੁਭਾ ਦੇ ਬਚਨ ਸਮਾ ਸਿਰ ਆਉਣਗੇ ਜੋ ਜੋ ਇਸ ਘਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸੰਤ ਜੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਤ੍ਰਾਂਡੀ ਬਾਬੇ ਰਾਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਰਹੇ। ਵਗੀਆ ਬੁਢਾ ਮਿੱਥ ਫਕਤੀ, ਦੁਕੰਥੀ, ਛੋਟੇ ਵਾਲੀ, ਭੰਡਾਰੀ ਘੁਕੇਵਾਲੀ ਵਡਾਲੇ ਰਹੇ। ਅਜੇਹੇ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ ਵਲ ਤੇ ਮਹਟ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਟੁਰ ਪਏ। ਏਥੇ ਦੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਘਰੋਂ ਮਾਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਜਵਾ ਦੇ ਬਣ ਏ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤੇ ਹਾਥ ਲਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦੇ ਕਰਿਹਾ ਸੀ, ਸਾਧਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਰਾਹੇ ਸਿੱਖ ਰਹੇਗਾ। ਬੁਢਾਵੀ ਕੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਵਲ ਰਹੇ ਜੋ ਘੁਕਰੂ ਬੰਨ੍ਹ ਨਿਰਤ ਕਰਦਾ ਤੇ ਸੰਹਟੀਆ ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਕਰਤਾਰ ਪੁਰੋ ਹੁੰਦੇ ਇਕ ਨਗਰ ਆਏ ਰਹੇ ਉਹ ਸਾਧ ਅਭੇ ਜਾਣ ਦੀ ਫੁਟੀ ਹੀ ਨਾ ਦੇ। ਰੋਜ਼ ਰਾਤ ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ। ੨੫-੩੦ ਸਰੀਰ ਸੀ ਜਥੇ ਦੇ ਵਿਦਿਆ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਬਤਾ ਰੱਬੇ ਤੇ ਅਭੇ ਹੋ ਹੋ ਖਲਿਵੇ ਫੇਰ ਸਾਧ ਰਹਿ ਪੇਟ। ਮੇਲ ਦੇ ਦਿਨ ਪੁਜੇ ਜਾਣ ਸਾਧਾ ਕਿਹਾ, ਜਾ ਤੂੰ ਭੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਚਲ ਜਾ ਸਾਨੂੰ ਫੁਟੀ ਦੇ। ਉਹ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸੰਤਾ ਦੇ ਕਪੜੇ ਦੀ ਕੋਨੀ ਵਡ ਲੰਮਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਤੇ ਭੈਣੀ ਜਾਥੇ ਬੁਝ ਹੀ ਉਤਰ ਨਾ ਦੇ। ਅੱਗ ਸਾਧਾ ਬਲੁੰਗੀ ਬੰਨ੍ਹ ਉਸ ਨੂੰ ਸਟੇ ਤੇ ਪਾ ਮਥਿਆ ਤੇ ਬੁਕ ਟੁਰੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਭਾਣ ਜਾ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਆਈ ਕਿ ਮਰ ਬਣੇ ਵਿਭਤਨਗੇ। ਉਸ ਸਾਧਾ ਤੋਂ ਹੱਥ ਸੰਤ ਕੁਲ ਮੇਲੇ ਫੁਟੀ ਲਈ ਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਪਰਤਿਆ। ਕੁਲਾਹ ਮਾਜਰ ਦੇ ਪੁਲ ਤੇ ਸਤਿਲਜ ਲੰਘੇ ਸੀ ਤੇ ਸੰਤਾ ਦੇ ਜਥੇ ਵਿਚ, ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਆਏ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ, ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਰਾਮ ਬਿਲਾ ਸਮਸ ਦਾ, ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹਰੀਮ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜਨ੍ਹਣ ਦਾ, ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਰੀਦ ਚੁਲਕਈ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠਾਕਤ ਆਏ ਤੇ ਰਾਹੀਂ ਰਲੇ ਸਾਧੂ ਜੀ।

ਇਸ ਨਿਤਨੇਮ ਮੇਲੇ ਦਾ ਝੰਡ ਅਖੀਰ ਵਾਦਰੋਂ ਦੇ ਪਿਆ। ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਰਸ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ ਰਹਿਣ ਕਰ ਸਾਧਾ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਰਸ, ਜੋ ਸਾਧੂ ਬਿਹੰਗਮ ਜਾਂ ਕ੍ਰਿਸਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਆਪ ਸੇ ਬਿਧਿ ਬਣਾਓ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਹਲੇ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਤੇ ਮਨ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕ ਪੱਕਾ ਦਸਾਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਆਦ ਕੁੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਧਾਰਨ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਝੰਡ ਪਾਏ ਤੇ ੫ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕੀਤੇ। ਇਕ ਦਸਮ ਕੁੰਥ ਦਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕੀਤਾ। (ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਠੀ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਿਮ, ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਚਕਰਵਰਤੀ', ਸੰਤ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰੋਲ ਲਾਏ ਰਹੇ।) ਮੇਲੇ ਦੇ ਝੰਡ ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਛੀਆਂ ਦੇ ਜਥਿਆ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜੋਤੀਆਂ ਬਹਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਅਨਦ ਲਿਆ ਤੇ ਸਾਧਾ ਨਾਲ ਮੰਡਲੀਆਂ ਲਾ ਬੰਨ

ਸਤਿਸੰਗ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਦਨ ਬਰਨ ਦਾ ਰਸ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਲਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਰਹਿਣ ਹੁੰਦੇ ਉਹ ਤੇ ਦੂਧ ਦੇ ਰਿਤਕਣ ਵਾਂਗੂੰ ਮਧਾਣਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਜੇ ਇਹ ਬਾਦ ਸਹਿਜ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਤੇ ਰਾਗ ਰੇਗ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਮਖਣ ਕਢਣ ਵਾਲਾ ਆਲਾ ਝਟ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਇਹ ਸਹਿਜ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਰਾਗ ਰਸ, ਰਸੀਆ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦੇ।

ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜੇ ਸਾਧ ਬਹੁਤ ਆਏ ਸੀ ਤੇ ਅਗੋਂ ਦੇਵੇਂ ਭੀ ਬਹੁਤੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਮੱਕ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਤਿਵੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਤੇ ਕਾਕਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਆਏ ਸੀ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਿਮ ਜੀ, ਪੰਡਿਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਣਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੇਕ ਸਿੰਘ ਬਿਲਕਾ, ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਮੱਖੀ, ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਠਣੇ ਵਾ, ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਕੰਮੀ, ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਕਰਨਾ, ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਵੀਸਰ, ਸਯਦ ਹਥੀਝਲਾ, ਬਾਬੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਚੰਦਰੀ ਰਾਮ ਝੰਜ ਦੱਤ, ਭਾ ਬਿਚਲੂ, ਭਾ ਸਤਪਾਲ ਆਦਿ ਜੋ ਅਛਰੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਕਾਕਰਸ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਮਿਲ ਦੇਸ-ਸੇਵਾ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦੇ। ਇਹਨਾ ਸਭਨਾਂ ਹਰੀਮੰਦਰ ਵਿਚ ਇਕੱਠ ਕਰ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੱਥੀ ਅਰਦਾਸ ਲਿਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਪਰਾਈ। ਖਿਉਂਕਿ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰੋਕਦੇ ਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪਿਠ ਭੀ ਨਾ ਠੋਕਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੁਰਤ ਵਤ ਅਰਦਾਸ ਪੜ੍ਹੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਰੁਸੀਂ ਸਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਾਕਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇਮ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਕਰੋ ਤੇ ਮੈਂ ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ, ਮੇਰੀ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਰੁਚੀ ਨਾ ਲਾਉਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਆਪ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਤਾਕਤ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਕਈ ਕਰਕਤਾਂ ਵਧ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਹਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਬਦੇਸ਼ਾਂ ਕਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੇਕ ਘਿਰਾ ਧੀਰਜ ਰਖ ਲੋਚ ਲੰਗਰ ਜਾਓ ਰਖ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਨਮਿਤ ਪਾਠ ਕਰਨ ਕਰਾਨ ਦੀ ਬਾਬਤ ਹਨ। ਮੈਂ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੀ ਸਲਾਹ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਰੁਸੀਂ ਭੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਆਰਾਮ ਦਿਓ ਤੇ ਸਹਿਜ ਸਾਭ ਵਰਤੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪ ਦਾ ਸਾਥ ਸਾਡੇ ਵਾਂਗੂੰ ਹੋ ਟੁਰਨਾ ਲੱਤੀਦੇ ਜਾਂ ਸਭ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਟੋਰਨਾ। ਜੇ ਅਜੇ ਸਭ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕਰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਅਗੋਂ ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਦੀ ਰਜਾ ਹੈ, ਜੋ ਠੀਕ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਮੈਂ ਕਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਜੋ ਰੁਚੀਆ ਲੈ ਜਿਧਰ ਰੁਚਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਭਾਉਂਦੀ ਤੇ ਸੁਹਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਨੂੰ ਜੋ ਰੁਚੀ ਜਨਮ ਤੋਂ ਕਦਰਤ ਵਲੋਂ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੈ, ਕੰਮ ਕਰੋ ਚਲੋ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਵਲੋਂ ਮਿਲੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕਣਾ ਤਾਂ ਚਾਹੀਦੇ ਜੇ ਉਹ ਧਰਮ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੋਣ। ਮੈਂ ਕਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਂਗੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਬਜ਼ੇਗੀਆਂ ਦੀ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਲੋਚ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ

ਨਮਿਤ ਪਾਠ, ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰਨੀ ਕਰਾਣੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ਾਦਾ ਮਲਤ ਮਲਨ ਹੋਈ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ, ਆਦਿ ਹੀ ਹਾਲ ਚੰਗਾ ਲਗਦੇ। ਹਾ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਕਰੋ ਤ ਮੈਥੋਂ ਭੀ ਜੋ ਆਪ ਦੀ ਮਦਦ ਹੋ ਆਈ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਸਰਦੀ ਕਰ ਹੀ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਭੀ ਮਨੋ ਇਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਠਾਲ ਰਲ ਟੁਰਨਾ ਨਹੀਂ ਲੋੜਦਾ। ਤੇ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਸਣਿਆ ਹੀ ਹੋਵਾਂਗਾ। ਨਾਭੇ ਭਾਲੀ ਬੀੜ ਰਾਜ ਦੇ ਲਾਭੇ ਹੋਏ ਬਾਦ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸਾਨੂੰ ਤੋੜ ਕਰ ਖਾਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜੈਤੋ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਉਸ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਕਾਲੀਆ ਨੂੰ ਭੀ ਤੋੜ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਕਾਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਰਦਿਆਲ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਸਿੰਘ ਭੀ ਨਹੀਂ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜੋ ਰਿਆਸਤਾ ਤੇ ਚੰਡਾ ਦੇ ਉਸ ਮੇਨੂੰ ਆਖ ਭੋਜਿਆ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕਰਤੋ ਤੇ ਲਿਖੋ ਇਹ ਕੁਰੂ ਕਾ ਸਿੰਘ ਹੈ ਤੇ ਚੰਗੇ, ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੀੜ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੇ ਪੂਰੇ ਅਖਤਿਆਰ ਇਸ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਦਵਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਉਤਰ ਭੋਜਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪੰਥੀ ਕੇਦਿਆ ਨਾਲ ਕਦੀ ਮਿਲਵਰਤਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਬੀੜ ਭਾਵੇਂ ਰਕੂ, ਭਾਵੇਂ ਖੁਸ਼ੇ। ਜੇ ਮੈਂ ਅਕਾਲੀਆ ਦੇ ਆਖ ਤੁਹਾਡੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਕਿਹਾ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕਹੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਵਰਤੀ ਕਰਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਚੁਕਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਂ ਭੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਕੁਪਤ ਨਾਭੇ ਵਾਲੇ ਕੰਢੇ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ। ਇਹਨਾ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਭਾਗਤੀ ਕਥਰਾ ਨਾ ਬੀੜ ਤੇ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇ। ਉਂਜ ਭਾਵੇਂ ਬੀਠੇ ਬੀਜਦੇ ਵਰਤਦੇ ਕਹਿਣ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ 'ਪਾਤੋ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰੋ' ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਭਾਪ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਚ ਵਰਤਨ ਤੋਂ ਸਫਲ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਹੀ ਸਾਡੇ ਕੁਕਿਆ ਹੈ ਭਰਲੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋਗ ਸਾਹਿਬ-ਏ ਇਤੋ ਮਕੀਬ ਨਾ ਲਏ ਸੀ ਤੇ ਲੰਕਾ ਨੂੰ ਲੰਕਰ ਦੇਣੇ, ਕੰਢੇ ਕਹੇ ਨਾ ਹੁਣ ਸੀ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਇਸ ਦੇ ਭਾਜੇ ਵਿਚ ਆਵਾਂ। ਜੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਰਸਲੀ ਰਖੋ। ਮੈਂ ਮੇਰਾ ਬਣੇ ਤੇ ਲੋਭਾਂ ਕਧ ਕਾਕਰਸ ਨੂੰ ਮਦਦ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਪਰ ਜੁਗਤ ਆਪਣੀ ਕਰਤਾਗਾ। ਆਪੋ ਵਿਚ ਦੋਹਾ ਭਰਾਵਾ ਦੀ ਤੇ ਕੁਝ ਤਸੱਲਾ ਹੋਈ, ਪਰ ਕਾਹਲੋਂ ਸਾਥੀਆ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਹੱਥ ਕੁਝ ਨਾ ਆਇਆ।

ਪੰਡਿਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਧਾਣੇ ਵਾਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਛੋਟਿਆ ਹੁੰਦਿਆ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਮਨ-ਮਲੀ ਹੋਣ ਵਜੋਂ ਕੁਝ ਖਾਸ-ਸਨੇਹ ਸੀ। ਹੋਰ ਸਭ ਦੇ ਸਮੇਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਚਲੇ ਜਾਣ ਬਾਦ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਅੱਲੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਛੱਲਾ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਕਰਨਾ ਆਪ ਪਾਸੋਂ ਲੋੜੀਂਦਾ, ਉਹ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਨੂੰ ਸਮਝਾਉ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਬੁਧਿ ਬਲ ਤੇ ਕੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਰੂ ਹਰੀਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਤੇ ਭਿਰਪਾ ਸਾਧਾ ਪਾਸੋਂ ਬਚਨ ਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪ ਜੋਸੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਦੇ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੇਨੂੰ ਚਰਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਹੁਕਮ ਕਰੋ। ਤਾਂ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਜੋ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਘਰ ਘਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਥੋਂ ਸਤ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਇਤਾ, ਮੇਰੀ ਸਮਝੋ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੁਧਿਆ ਸਮੇਤ ਬਦੇਸ ਜਾਣ ਬਾਦ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹਲ ਕਾਧ ਨੇ ਭੀ ਭਜਨ ਦਸਿਆ ਤਾਂ

ਸੁਭਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਅਸਰ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਿਖੀ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹਰੀ ਰਹੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਨਮਨਾ ਅਜੇ ਤੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੇਤਾ ਪੁੰਗ ਵਾਲਿਆ ਸੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੇਤ ਤਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੇਵਾਲ, ਸੇਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਤਹੀ ਚੰਕ, ਸੇਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਡਾਲਾ, ਸੇਤ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਤੰਗ ਬੁਜਿਆ ਵਾਲੀ ਸੇਤ ਬੇਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੁੜਾ ਭਲਾ ਆਦਿ ਦੇ ਭਜਨ ਦਸਟ ਤੇ ਸਬਦ ਸੁਣਾਣ ਤੇ ਅਰਥ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ। ਕਈ ਭਜਨ ਪੁਛਦੇ ਤੇ ਸਬਦ ਸੁਣਦੇ ਮਸਤ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਅਰਥ ਇਹ ਭੀ ਹੈ ਸਬਦ ਜੋ ਸਭ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਿੰਦੂ, ਮਸਲਮਾਨ, ਸਿਖ, ਪੰਜਾਬ, ਯੂ ਪੀ, ਬੰਗਾਲ, ਬਿਹਾਰ ਆਦਿ ਸਭ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਉਲਟ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣਾ ਦਸ ਅਜਾਦ ਬਰਾਣ ਦੀ ਮੱਛ ਗੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਭੀ ਘਰ ਘਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਹੀ ਹੈ ਗਿਆ ਤੇ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਈ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦਾ ਹੱਥ ਭੀ ਅਰਥ ਕਰੇ।

ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਅਰਜ ਗੀਤੀ ਜੋ ਕਾਗਰਸ ਤੇ ਸਭ ਦੇਸ ਹਿੰਦ ਵਾਸੀਆ ਦੇ ਉਦਮ ਨਾਲ ਅਜਾਦ ਭੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੂਪ ਅਭਿਲ ਰਹਿਣਾ ਦੇਸ-ਸੇਵਾ ਦੇ ਕੰਮ ਵਲੋਂ ਕਮੀ ਵਾਲਾ ਨਾ ਫਲ ਨੂੰ ਗਿਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਿਉਂ ਮੁਢ ਇਸ ਅਜਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਆਪ ਦੇ ਘਰੇ ਹੀ ਬੰਝਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਆਪ ਸਾਣਦੇ ਹੋ, ਜੋ ਮੈਂ ਨਿਰਾ ਬਿ-ਧਿਆਨ ਹੀ ਰਹਾ ਤਾਂ ਬਗਾਨਾ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਜੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਭੀ ਕਰਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਖਾਲਾ ਭੀ ਘਟ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸੱਟ ਵਧੇਰੀ ਵਜੇ ਤਾਂ ਕੀ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਕੱਲਾ ਹਾਰੀ ਸਾਰੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਸਿਖਾ ਦੇ ਹਾਥਮੇ, ਹੋਸਲੇ ਤੇ ਸੁਭਾ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਆਪ ਜੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੱਕਾ ਭੀ ਕਦੀ ਮਿਲਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿਪਲਾ ਬੋਹੜਾ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਾਣ ਸਮੇਂ ਸਿਖਾ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇਖ ਸੁਖ ਮਾਣੇ, ਰੋਣਕਾਂ ਲਾਵੇ ਤੇ ਜੋ ਮੇਰੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਛਤਰ ਭਾਇਆ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸੁਖ ਹੋਣਗੇ। ਜੋ ਮੈਂ ਹੁਣ ਫੇਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਵਲੋਂ ਹਟਾ ਕਾਗਰਸ ਨਾਲ ਉਕਾ ਜੰਝ ਦੁਖਾ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਬਚਨ ਗੁਰੂ ਕਾ ਭਿਵੇਂ ਸਫਲ ਹੋਵੇ। ਤਾਂ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਭਿਹਾ, ਜੋ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਹਿਆ ਹੋਵੇ ਜੋ ਉਹ ਨਾ ਕਰੇ, ਫੜ ਬਢੇ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਰ ਗਿਆ ਸਾਣਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਅਸੀਂ ਅਗੇ ਬਥੇਰਾ ਮਰੇ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਭੀ ਅਗੇ ਲਾ ਚਿਥਾ ਬਰਾ ਸੁਣਾ। ਹੁਣ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਾਰੀ ਏ, ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਲੋਕ ਭਿਵੇਂ ਮਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਚੱਰੇ ਕੀ ਕੀ ਸਖਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਮੈਂ ਦੇਸ-ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਤੇ ਥੀਤੀ ਤੇ ਕੁਕਿਆ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਭਲਾ ਜੇ ਮੈਂ ਰੋਂਕਾਂ ਤਾਂ ਕਦੀ ਕੁਕਾ ਕਾਗਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਕੀ ਦਸਾਂ, ਮੈਂ ਮਨਾਲੀਉਂ ਕੁਝ ਮੋਲ ਉਪਰ ਪਹਾੜ ਤੇ ਬਗੀਚੀ ਲਾ ਬੰਨੇ ਚਾਰ ਰੂਸ ਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਈ ਰੋਕੜ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਜਾਚਿਆ ਹੈ ਅਜੇ ਹਿੰਦ ਦੇਸ ਦੇ ਅਜਾਦ ਹੋਣ ਵਿਚ ਥੀਤੀ ਜਿਹੀ ਛੇਰ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਮੈਂ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਵਲ ਪੰਥ ਨੂੰ ਲਾਈ ਰਖ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਕਾਗਰਸ

ਅਸ

ਨੂੰ ਕੀ ਮਦਦ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਕੌਮ ਭੀ ਕਰਾਂਗਾ, ਡਰਾਂਗਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਵਿਖਾਲਾ ਭੀ ਘਟ ਕਰਾਂਗਾ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਸੁਣ, ਸਤਿ ਦੇ ਸਤਿ ਦੇ ਕਰਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਕਿਹਾ ਆਪ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਵਕਤ ਹਰਜ ਬੀਤੇ ਖਿਮਾਂ ਕਰਨੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਮੈਂ ਫਰਜ਼ ਪੂਰਾ ਕੀਤੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਕੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਦਿਨ ਤੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸਿਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਸਟ ਚੋਰ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕੁਝ ਵਈ ਭਾਈ ਵਜੋਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬਸਤ੍ਰਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਿਤ ਮੰਗਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਗਤੀ ਸਿੰਘ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਸੰਤਾ ਮਹੰਤਾਂ, ਰਾਕੀਆਂ ਸਬਦੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਭੀ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਅਕਾਲੀ ਬਾਬੇ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਖ ਪੰਥ ਦਾ ਬੇਤਾਜ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮੰਨਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਰੋਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦਾ ਮੁਖ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਨਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਤੇ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮਤ ਪੂਰਾ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਮਾਸਟਰ ਕੁਝ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੌਮ ਬਰਨਾ ਹਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਅਡਰਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਪੱਖੀਆਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਅੰਵਲ ਤੇ ਆਪ ਸਾਡੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦੇਵੋ ਤੇ ਕੁਝ ਕਵੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕੱਢੀ ਉਘਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਚਰਚ ਭੇਜੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਲਿਮ ਜੀ ਨੂੰ ਅਭਾਲੀਆਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਲਮਭਾ ਟੇਰਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਕੁਰਿਆ ਦੀਆਂ ਕਰਬਾਨੀਆਂ ਬਾਦ ਹੋ ਗੁਟ ਦੀ ਬੀਤੀ ਹਾਲਤ ਦਸ ਕੇ ਸਿਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਇਕ ਮੁਠ ਹੋ ਫਰਜ਼ ਦੇ ਮਤੇ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਬੋਲਣਾ।

ਸਿਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਿਮ ਹੋਰੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇਸ-ਭਭਾਤੀ ਤੇ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਲਹਿਰ ਟੋਰਨ ਤੇ ਕੁਰਮਤ ਕੇ ਅਣਖ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਦਸ ਤੋਪਾ ਅਗੇ ਕੁਰਿਆ ਦਾ ਉਭਟਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਬੈਅਦਬੀ ਬਾਰਨ ਹੋਸ ਹੋਸ ਆਪਣਾ ਕਸੂਰ ਮੰਨ ਕੁਰਿਆ ਦਾ ਵਾਹੇ ਲਗਣਾ ਦਸ ਕਿਹਾ, ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਡਨਖਾਹ ਲਾ ਖਾਲਸੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਿਵੇਂ ਗੋਰ ਨੂੰ ਲੰਡਨ ਵਲ ਟੋਰਨ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਠ ਹੋ, ਕਾਗ਼ਰਸ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਜੋਤ, ਬਿਲੇ ਦੇ (ਤਿਵਾਹਿਥ ਐਂਡ ਕੂਲ) ਅਰਥਾਤ-‘ਪਾਤੋ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰੋ’ ਦੇ ਚਾਉਂ ਬਚ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਵੱਖ ਉਭਵਰ ਨੇ ਵੈਸਾਖੀ ੧੯੧੯ ਦੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਅਨੁਕ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੋਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰਿਆ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਹਨਡ ਪਾਣ ਦੇ ਬਾ ਸਿਰੋਪਾਉ ਦਿਤਾ। ਸਿਖਾਂ ਇਸ ਦੁਖ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੋਰ, ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਆਦੇ ਦੇ ਭੋਰ ਖਹ ਲਏ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਲੇਰੀ ਦਿਤੀ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਵਾਤ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਲੈਣ ਵਲ ਲਾਇਆ। ਤੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਚਾ ਨਾ ਦਿਤੀ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਣੋ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ। ਪਰ ਕੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ, ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸੀਤੇ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਨੇ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਸਿਦਕ ਤੇ ਸਪਿਰਟ ਭਰ ਕਮ ਬਰ ਵਰ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸਿਦਕਾਂ ਤੇ ਸਿਰਤ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਰਾ ਬਰਾ ਦਿਤੀ ਤੇ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਨੇ ਸਿਖ ਪੰਥ ਦਾ ਨੱਕਾ ਗੋਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣ ਵਲ ਲਾ ਦਿਤਾ। ਗੁਟ

ਇਕ ਮੁਠ ਹੋ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਸਿਖ ਪੰਥ ਤੇ ਭਾਰਤ-ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ, ਅੱਖੇ ਦਰੋਂ-ਦਰੋਂ ਕਰੇ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦੇ।

ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕੁਝ ਅਥਾਹੁਣੀਆਂ ਸਮੇਤ ਬੈਠਾ ਤੇ ਬੋਲਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਆਲਿਮ ਜੀ ਸਾਡੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਦਸ ਆਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਭੀ ਦਸਦਾ ਹਾਂ, ਥਾਥਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਅਚਾਨੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਤੇ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਦੀ ਲਹਿਰ ਹੁਣ ਕੌਰੇ ਨੂੰ ਕਿਸ ਬੰਨੇ ਲਾ ਕੇ ਹੀ ਰਕੂਗੀ। ਉਂਝਾਈਆਂ ਆਪ ਵਿਚ ਭਰਾਵਾ ਤ ਹੋ ਜੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਅੰਤ "ਜੇਸੇ ਰਣ ਮਹਿ ਸਖਾ ਭਾਤ।" ਕੁਰਬਾਨ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਰਲ ਕੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਦੇਸ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣਾ ਹੀ ਬਣਾਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਸ ਕਿਸੇ ਪਖੇ ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਘਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਮਾਸਟਰ ਕਿਹਾ, ਮੇਰਾ ਤੇ ਬਾਬ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਵਰਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਭਾਪਿਆ ਹਾਂ। ਇਹ ਤਖਤ ਢਾਢ ਦਾ ਤਖਤ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਟਾਇਆ ਹਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਕਦੀ ਮਸਤਾਨੇ ਬੈਲ ਉੱਠੇ, "ਨਿਹਰਲ ਸਭਾ ਤਖਤ ਹੈ ਅਥਰਲ ਰਾਜ ਨ ਹਲੇ ਹਲਿਆ। ਸਭ ਸਭਦ ਕੁਰ ਸਹੁੰਪਿਆ ਸਭ ਟਕਸਾਲੀਂ ਸਿਕਾ ਚਲਿਆ।" ਭਾਈ ਕੁਰਦਾਸ ਸਭ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਡੇ ਨਨਕਾਣੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੇ ਭੈਣ ਸਮੇਂ ਪੈਰੇ ਗਿਲਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਨੰਬਰਚਾਰ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਬਾਲ ਕੋਰ ਗਿਲੀ ਗਿਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਵਿਚ ਸੇਤਾ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਦੀਸਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਦੇ ਤੇ ਉਲਾਫ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਉਜਰ ਦੇ ਉਹ ਵਿਆਹ ਹੋਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡੀ ਧੀ ਨੂੰ ਘਰੇ ਉੱਕਾ ਕਢਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਾਥ ਤੇ ਪਰ੍ਹੇ ਸਾਧਾ ਥਾਥੇ ਵਿਆਹ ਦੀਸਰ ਸਿੰਘ ਖਾਨਪੁਰੀ, ਸਹਿਣ ਸਿੰਘ ਸਦੇਵਾਲ, ਸਹਿਣ ਸਿੰਘ ਜੈਲਦਾਰ ਰਤਾ ਚੰਘਾ, ਸੂਬਾ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਗਿਲਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਸੇਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਦੀ ਹੋਰ ਕਰ ਲਵੋ ਤੇ ਸਾਡੀ ਧੀ ਨੂੰ ਭੀ ਰਖੇ ਤੇ ਪਰ ਤੇ ਕੁਚਾਰਾ ਦੇਈ ਸਾਉ। ਪਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਹੁਣ ਆਪ ਹੀ ਜਾਉ ਤੇ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਕਵੇ, ਸਾਡੀ ਧੀ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਨਾ ਧਰਾ ਦੇਣ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਸਾਧ ਅਗੇ ਕਦੇ ਸੀ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਲੈ ਪੁਜੇ ਤੇ ਮੈਂ ਭੀ ਗਿਲੀ ਪੁਜਾਵਾਂ, ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਕਵੇਵਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨਕਾਰਾ ਤੋਂ ਦੋਰਾ ਕਰਦੇ ਗਿਲੀ ਪੁਜੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਜਗਤ ਸਿੰਘ, ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਸਾਹਵ ਸੇਤਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦੀਸਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਦੀ ਭਾਵੇਂ ਕਰ ਲਵੋ, ਪਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧੀ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਧੱਕਾ ਨਾ ਦਿਉ। ਜੇ ਕਵੇ ਅਰਿ ਰਿਹਾ ਹੋਰ ਥਾਂ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪੈਰੇ ਭੰਜ ਦਿਉ ਤੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਥ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਉਜਰ ਕਰਨਾ ਭੀ ਕੀ ਦੇ। ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਕੋਲ ਉੱਕਾ ਨਾ ਮੰਨੇ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਤੁਸੀਂ ਪਰ੍ਹੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ, ਸਾਥ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ, ਸਾਧ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ। ਪਰ ਪੰਡਿਤਾ ਕੁਹ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਹਨਾ ਕਿਹਾ, ਕੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੁਪ ਕੀਤੇ ਉਠ ਟੁਰੇ। ਸੇਤਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਨਾਲ ਸੀ। ਉਹਨਾ ਨਕਾਰੇ ਬਾਹਰ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਵਿਦਾ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਕਿਹਾ, ਇਹਨਾ ਨੂੰ ਸਾਧਾਂ ਤੇ ਪਰ੍ਹੇ ਦੀ ਨਕਾਰਾਈ ਦਾ ਕੀ ਫਲ ਮਿਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਸੇਤਾ ਜੀ ਪੁੱਤਰ ਦੇਸੇ ਕੁਤੀ ਬਾਲ ਕੋਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਉਜੜ ਵੱਖ ਲੈਣ ਦਿਉ।

ਸੈਤਾ ਸਿੰਘ ਬਾਲ ਕੌਰ ਨੂੰ ਪੇਂਡੇ ਫੜ, ਦੇ ਹਥਾਰ ਦੇ ਪੰਨਵੀਂ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਪੁੱਛ ਬਿਨਾ ਇਸ ਬੰਬੀ ਨੂੰ ਨਾ ਕਿਤੇ, ਤੇ ਨਾ ਕਿਲੀਂ ਸੈਤਾ ਸਿੰਘ ਵਲ ਟੋਰੀਂ ।

ਸੈਤਾ ਵਰੇ ਗੁਜਰ ਗਏ ਪੰਨਵਾਂ ਵਾਲੀ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਕੁਝ ਨਾ ਹੋਇਆ । “ਦੁਖਿ ਲਾਗੈ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਬਿਤਾਰੀ ॥” ਤੇ “ਕਾਮ ਪਰੇ ਹਰਿ ਸਿਮਰੀਐ ॥” ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਦਰੋਂ ਸੈਤਾ ਉਂਗੀ ਤੇ ਕਿਲੀਂ ਵਾਲੇ ਪੇਂਡੇ ਵਰੇ ਪਾਣ ਲਗੇ ਕਿ ਬਾਲ ਕੌਰ ਨੂੰ ਟੋਰੇ । ਪੇਂਡੇ ਵਾਲਿਆ ਕਿਹਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਟੋਰਨਗੇ । ਕਿਲੀਂ ਵਾਲੇ ਸਿਧ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾ ਨਾ ਸਕੇ ਤੇ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਤਰਲਾ ਕਰ ਮਨਾਇਆ ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਅਰਜ ਕਰ । ਧੀਆ ਵਾਲੇ ਸਿਆਣੇ ਸਦਾ ਕੁਝਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਜਗਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਤੁ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੂਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਗੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ । ਪੇਂਡੇ ਵਾਲੇ ਆ ਤਰਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕਿਲੀਂ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤੇ, ਪਰ ਪੇਂਡੇ ਤਾ ਕਰ ਹੁਣ ਆਪ ਦੇ ਕਹੇ ਵਲ ਪਰਤੇ ਹਨ । ਸੰਤ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ । ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਮ ਸਰ ਦੇ ਜਲ ਦੀ ਬੋਤਲ ਸੂਬਾ ਜੀ ਹੱਥੀ ਦੇ ਬਾਲ ਕੌਰ ਨੂੰ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰ ਕਿਲੀਂ ਜਾ ਰਹਿਣ ਵਸਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ । “ਬਾਲ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ ਸਾਲ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪੱਤਰ ਹੋਇਆ ਸਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਖਿਆ । ਵੱਡੇ ਬੰਬੀ ਚੰਗੇ ਹੋਏ ਜੋ ਹੁਣ ਪਰਤਾਪ ਨਗਰ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਸੈਤਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਲ ਕੌਰ ਹੁਣ ਸਰਸੇ ਤੋਂ ੧੨ ਮੀਲਾਂ ਤੇ ਬਹਾਵਾਦੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਇਹ ਪੁੱਤਰ ਨਮੂਨਾ ਸੈਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਯੋ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਈ ਹੈ, ਏ ਮੰਡਨ ਦਾ ਨਾ ਭੀ ਜਾਣੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਫੇਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਤਰਲੇ ਕਰਨੇ ਪਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬਚਨ ਭੀ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ । ਭਾਵੇਂ ਜਾਣੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੇ ਹਿਕਮਤ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤ ਪੂਰੀ ਹੋਈ, ਜੋ ਆਖਦੇ ਹਨ ਸਿਸ ਬੰਬੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਵਿਕਸਤ ਕੁਝ ਹੋਵੇ । ਉਹ ਉਥਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵਿਸਮਾ ਕੁਆਰੀਆ ਵਾਂਗੂੰ ਤਾਕਤਵਰ ਬਣਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸੰਤਾਨ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਮਹਾਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਤੇ ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਆਮਰਕਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਸਭਾ ਨਾਲ ਕੁਝ ਮੰਨੇ ।

ਕਿਲੀਂ ਦੇ ਸੂਬੇ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ ਬਾਦ ਕਿਲੀਂ ਦਾ ਸਾਧੂ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਖੂਪੁਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਜੋ ਸੂਬਾ ਬਾਪਿਆ ਸੀ । ਇਹ ਐਸਾ ਸਾਧੂ ਸੀ ਕਿ ਏਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕੋ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਣ ਦਾ ਨੇਮ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਲੀਂ ਗਿਆ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਭੀ ਚਰਨ ਪਾਉ । ਜਦ ਉਹ ਇਕ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾ ਕਿਲੀਂ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਣ ਲਗੇ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਇਕੋ ਘਰ ਹੀ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਦਾ ਨੇਮ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ । ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜੰਢਾ ਮਾਰ ਲਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਆਪ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਵਾਲਿਆ ਲਈ ਕੋਈ ਨੇਮ ਨਹੀਂ ਬਨਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਤਾਂ ਸੰਤ

“ਜੇ ਪੰਨਵਾਂ ਤੋਂ ਪੇਂਡੇ ਦੇ ਤੇ ਵਿਆਹੀ ਸੀ । ਉਸ ਦੇ ਪਿਤ੍ਰ, ਚੰਗੇ ਸੁਤੇ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਨੂੰ ਕਿਲੀਂ ਤੇ ਭੀ ਜਾ ਹੋਰ ਦਾ ਸੈਤਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਰਹਿਣ ਲਈ । ਸੈਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸਨੇ ਕਿਲੀਂ ਤੇ ਕੁਰੂ ਆਮਰਕਾਰ ਕੀਤਾ ।

ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਏ ਹੀ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਐਵੇਂ ਨੇਮ ਬਣਾ ਬੈਠਣਾ, ਮੇਰਾ ਇਹ ਜਿਹ ਕਈ ਨੇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਂਦੇ। ਹੁਣ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਿਰਜਾ ਪੁਰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਦਖਣੀ ਓਅੰਗਾਰੁ ਮਹਲਾ ੧ ॥

“ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖਹਿ ਰਾਖੁ ॥ ਜਸੁ ਜਾਚਉ ਦੇਵੈ ਪਤਿ ਸਾਖੁ ॥”

ਫਰਵਾਕ ਦੇ ਆਸਰੇ ਐਸੇ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਜੱਸ ਭਰੇ ਬਚਨ ਜੋ ਬੜੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਲਿਖ ਖੋਜ ਜਮਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਕੀ ਜਾਣੀਏ ਮੇਰੀ ਦੋਹ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਹ ਬਚਨ ਉਜਾਗਰ ਹੋਣੇ ਰਹਿ ਜਾਣ।

ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਅਰਜ ਕਰ ਇਹੋ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਦਾ ਜੱਸ ਹੀ ਮਿਲੇ ਤੇ ਮੇਰੀ ਪਤਿ ਵਾਲੀ ਸਾਖ, ਅਰਥਾਤ ਗੁਣਾਹੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਭਰੇ। ਹੋ ਸਥੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਿਉਂ ਭਾਵੇ ਤਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਇਹ ਰਖਿਆ ਰਖ। ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਜੱਸ ਹੀ ਲਿਖਾਂ। ਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਮਹਲਾ ੫ ‘ਸਰਬ ਕਲਿਆਣ ਕੀਏ ਕੁਰਦੇਵ ॥ ਸੇਵਕੁ ਅਪਨੀ ਲਾਇਓ ਸੇਵ ॥ ਬਿਘਨੁ ਨ ਲਾਏ ਜਪਿ ਅਲਖ ਅਭੇਦ ॥’ ਦਾ ਸਾਰ ਹੀ ਆਪ ਦਾ ਜੱਸ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਦਾ ਹਰੀਮੰਦਰ ਵਿਚ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਦੇ ਪਾਠ ਟੈਰੀ ਰਖਦੇ ਸੀ। ਸਾਧਾਂ ਬਿਰਧਾਂ ਤੇ ਬਿਹੋਗਮਾਂ ਦਾ ਆਹਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਆਏ ਦਰਸਕਾਂ ਲਈ ਸੀਸ ਨਿਵਾਣ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਪਾਠ ਭੀ ਹੁੰਦਾ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸੁਖ ਤੇ ਸੁਆਦ ਦੀ ਰੋਣਕ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ, ਇਸ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਛਤਰ ਛਾਇਆ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਛੱਡੇ ਸੁਖ ਹੋਣਕੇ, ਪੂਰਾ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੋਇਆ ਜਾਪਦਾ।

ਬਸੰਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਗੋਤਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਆਈ ਬਤਾ ਰਸ ਬਣਿਆ। ਕਈ ਜਥੇਦਾਰ ਸਥਦੀ ਆਏ। ਰਾਤ ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਤ ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਡਾਲੇ ਜੋਹਲਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਵਾਨ ਲਾਇਆ। ਬੜੇ ਰਸ ਤਿੰਨੋਂ ਸੁਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ, ‘ਬਸੰਤ ਰੁਤਿ ਆਈ॥ ਪਰਫੁਲਤਾ ਰਹ ॥’ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚੋਂ ਸੁਣ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਗਏ। ਭਟ ਬੈਠ ਸਥਦ ਸੁਣ ਰਸ ਮਾਣਿਆ। ਤੇ ਆਪ ਮਾਲਵ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਂ ਮਠੀ ਦੋਲਕ ਵਜਾ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੈਨੂੰ ਤੇ ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਤਰਜਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਵਰਜਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਦਾਤ ਕੁਦਰਤੋਂ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਦਿਲੀ ਲਗਨ ਨਾਲ ਬੰਦਿਆਂ ਸੋਹਦੀ ਏ। ਤੇ ਜੋ ਰੀਸ ਕਰਦੇ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀਸ ਭਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਏ। ਅਰਥਾਤ, ਸੰਗਤ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਰੋਕ ਪੈਂਦੀ ਏ ‘ਸੁਤੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਬਤਾਨ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਮੋਜ ਲੈ। ਤਾਂ ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ ਪਿਆਰ ਰਸ ਵਿਚ ਪੈ, ‘ਆਪੇ ਰਸੀਆ ਆਪਿ ਰਸ ਆਪੇ ਰਾਵਣਹਾਰੁ ॥’ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਭਿਜ ਗੋਤ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਥਦ ਕੋਠੀ ਕੋਲ ਆ ਖਤਿਆ ਹੀ ਸੁਣਿਆ। ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੇ ਵਖਾਲੇ ਦੇ ਸੁਆਦੇ ਉਢਾ ਹੋ ਕੇ ਰਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰੇ ਸੁਆਦ ਦਾ ਰਸ

ਆਉਂਦੇ। ਦੇਖੋ ਅਜੇਥ ਸਿੰਘ ਕੀ ਰਸ ਦੇਂਦੇ ਤੇ ਮਾਣਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਆਤ ਚਿਲੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਹੋਲਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾ ਦੇਖੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਸਿਆਤ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਗਰ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸੇਭਲ ਹੋਲਾ ਨਿਵਾਉਣਾ।

ਸਿਆਤ ਦੇ ਹੋਲੇ ਤੇ ਸਭ ਜਥੇਦਾਰ, ਰਾਗੀ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਸੇਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਸ ਨਗਰ ਆਮ ਫੇਰਾ ਸੀ। ਇਹ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਗਲੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਲ ਅੱਗੇ ਢਲਕ ਵਜਾ ਆਏ। ਕਦੀ ਮਸਤਾਨੇ ਸਿਆਤ ਦੇ ਬਾਣ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾ ਪਰਦੇ ਸੀ। ਬਾਬੇ ਬਾਣ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮਾਰੇ ਰਾਜੇ ਜੱਗੀ ਹੋ ਗਏ ਨੇ—ਬਾਬੇ ਆਪ ਵੇਰਾਗੀ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵੇਰਾਗੀ ਕੀਤੀ ਆਏ।

ਸੰਤ ਅਜੈਥ ਸਿੰਘ ਜੀ ੨੦—੨੫ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਇਸ ਹੋਲੇ ਤੇ ਰਾਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਇਕ ਰਾਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਆਸਟ ਤੇ ਬੈਠ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣ ਲਗੇ ਸੀ। ਅਜੈਥ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਰ ਬੋਲੀ ਪਈ, 'ਜੀ ਮੈਂ ਸੁਣ ਸਣ ਜੀਵਾ ਸੇ। ਜਿਹੜੇ ਰਹੇ ਰਾਮ ਦੇ ਹੋ।' ਤਾਂ ਲਾਕਰੀ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹੇ ਨੇ, ਅਜੈਥ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣ ਦੇਂਦਾ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਏ। ਸਾਧਾ ਦੇਖ ਉਠ ਜੋਗਰਾਭਾ ਕਸਾਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਇਸਾਰੇ ਨਾਲ ਬਿਠਾ ਕਿਹੋ ਨੇ ਮਤ ਭੀਤ ਹੋਵੇ ਤੇ ਰਸ ਵਿਚ ਵਰਕ ਪਵੇ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਰਸ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹੋ। ਸੰਤ ਜੀ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਰੂੜਾਂ ਭੀ ਢਾਕੇ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਪਰ ਮਨ ਦੀ ਮੇਜ਼ ਨਾਲ 'ਮੈਂ ਸੁਣ ਸੁਣ ਜੀਵਾ ਸੇ। ਜਿਹੜੇ ਰਹੇ ਰਾਮ ਦੇ ਹੋ।' ਮੈਂ ਪਉਣ ਸਵਾਰ ਹੋ ਜਾਵਾ। ਕਦੇ ਦਰਸ ਉਹਨਾ ਚਾ ਪਾਵਾ। ਜੀ ਮੈਂ ਰਹਾ ਵੇਰਾਗੀ ਹੋ। ਆਦਿ ਰਸ ਵਿਚ ਪੈ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਂਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਰਾ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਆਪ ਭੀ ਢਲਕ ਵਜਾਏ ਰਹੇ ਤੇ ਸਾਧਾ ਵਿਚ ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਬਿਰਾਜ ਕਰ, ਤਟ ਤੇ ਇਸਨਾਨ ਸਮੇਂ ਸਭ ਨੂੰ ਜਗਾ ਫਿਰ ਸੋਚ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਛਾ ਦਿਤੀ ਤੇ ਚੋਛੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਅਰਦਾਸੇ ਬਾਦ ਹੀ ਫਿਸ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਸੁਰਤ ਦਿਤੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਆ ਬਰਨ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਅਜੈਥ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਬਦ ਵਿਚ ਰਸ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪਵੇ। ਜੇ ਕ੍ਰਿਪਸਤੀ ਹੋ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਪੰਥ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੁਝਾ ਸਦਾ ਕੰਮ ਸੁਆਲ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਾਧੂ ਸਬਦੀ ਘਟ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਾਏ ਮੈਂ ਫਾਣੇ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖਾ, ਸਾਥਾ ਵਿਹੋ ਜਿਹੇ ਰਸੀਲੇ ਸਬਦੀ ਸੇਤ ਖੁਸ਼ ਗਏ ਹਨ।

ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਆਲਿਮ' ਤੇ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਚਕਰਵਰਤੀ' ਬਹੁਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬਚਨ ਇਸ ਹੋਲੇ ਤੇ ਇਸ ਸਿਆਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੇ ਸੁਣਾਏ। ਜਿਹਾ ਕਿ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਗਰ ਦੇ ਸੰਤ ਵਜਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਰਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸਾਧੂ ਤੇ ਮਾਦੀ ਖੋਮ ਕੋਰ ਵਰਗੀਆਂ ਮਾਈਆਂ ਇਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਨੰਗੀਆਂ ਨਹਾਉਂਦੀਆਂ ਦੇਖ ਬਾਬੇ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੁਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਸਚੇ ਪਾਤਸਾਹੇ, ਮਾਈਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਦਿਉ, ਕਛਹਿਰੇ

ਪਵਾਉਂਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੬੧੫ ਬਿ: ਨੂੰ ਸੰਤ ਬਾਬੇ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਵਲ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰ ਹੱਕਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਜੇਠ ਦੀ ਪੁਰਨਮਾਸੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਰਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੰਬਰਦਾਰ ਦੇ ਘਰੋਂ ਮਾਈ ਖੇਮ ਕੌਰ ਜੀ ਉਠੇ ਸੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕਛਹਿਰਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੱਲਾਂ ਕਛਹਿਰੇ ਸਵਾਂ ਪਹਿਰਾਏ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਈ ਦੇ ਬਛਹਿਰਾ ਸਜਾਣ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੇ ਬਾਦ ਕੁਝ ਹੋਰਨਾਂ ੨੦-੨੫ ਮਾਈਆਂ ਭੀ ਕਛਹਿਰੇ ਸਜਾਏ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਸੀ।

ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਦ ਇਸੇ ਮਾਈ ਖੇਮ ਕੌਰ ਨੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਸ਼ ਰਾਮਸਰ ਕੰਢੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਸੋਧ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਪਤੀ ਦੇਵ ਜੀ ਸੋਧ ਰਖੀ ਬਿਨਾ ਮੇਰੇ ਹਥੋਂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨਹੀਂ ਛਕਾਏ। ਜੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਪਤੀ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਨਸੀਬ ਹੋਣੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨਿਰੋਆ ਕੈਦ ਦੀਆਂ ਗੁਫਲੀਆਂ ਹੀ ਹੋ ਕੇ ਜਿਉਂ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣੈ, ਕਹਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਇਸ ਮਾਈ ਬਿਧਾ ਸੀ। ਜੇ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਜੇ ਦੇਣੀ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਸੀਸ ਹੀ ਵਥ ਦਿਉ। ਇਹ ਆਰੁਰਤਾ ਭਰੀ ਅਰਜ਼ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਰਾਮਸਰੋਂ ਇਸਨਾਨ ਕਰਾ ਸੋਧ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ■■■ ਮਾਈ ਨੂੰ ਰਖਾਈ ਸੀ ਤੇ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਸਿਰ ਨਾਵਟੀ ਸਮੇਂ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਗਣਾ। ਬਸਤੂ ਲਾਭ ਕੇ ਕਛਹਿਰੇ ਤੇ ਚਾਦਰੇ ਸਟੇ ਜੋਫਲ ਜਾਣਾ। ਇਸਨਾਨ ਤੁਰਤ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਲੰਗਰ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਤੇ ਬਿਨ ਵਿਤਕਰੇ ਦਰ ਆਏ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜਲ ਦੇਣਾ। ਇਸਨਾਨ ਸਢਾ ਸਕੇਸ਼ ਕਰਨਾ।

ਬਚੇ ਜਨਮੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭਜਨ ਤੁਰਤ ਦਵਾਉਣਾ, ਜੇ ਸਾਧੂ ਨੇੜੇ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਆਪ ਹੀ ਭਜਨ ਦਸ ਦੇਣਾ। ਪਰ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਤੇ ਦੁਧ ਭਜਨ ਦਸ ਕੇ ਹੀ ਦੇਣਾ। ਵਿਰ ਸਰੀਰ ਸੁਥਰਾ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਸਮੇਤ ਬਚੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਤੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਭਜਨ ਸਾਧੂ ਤੋਂ ਦਵਾਉਣਾ, ਆਦਿ ਸੰਜਮ ਜੁਗਤ ਮਾਈ ਸਤਿਬਚਨ ਕਹਿ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ।

ਪੰਭਿਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਦਸਿਆ, ਇਸ ਨਗਰ ਦੇ ਸਾਧੂ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੁਟੇ ਵਿਚ ਪੋਕਿਆ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤੇ ਆਏ ਸਿਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਾਣ ਦੇ ਪਾਰੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਲੋਂ ਦੋ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੰਤ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਧ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੀ ਜਾਣ ਕੇ ਪੂਰਾ ਮੰਨਦੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੇਬੇ ਜਿੰਦਾਂ ਨੇਤਰ-ਹੀਣ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਲੰਗਰ ਜੋਗ ਆਣਾ ਇਹ ਉਚੇਚਾ ਚੌਕੀ ਠਾਲ ਦੀ ਪੀਸ ਕੇ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਪੰਭਿਤ ਜੀ ਦਸਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਸਿਆਬ ਨਗਰੋਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਲੋਰ ਕੋਟਲੇ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਚਲਦੀਆਂ ਰੋਪਾਂ ਸਣੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਬੇਦੇਸੇ ਲਾਲਾਂ ਤੇ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸੰਤ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਰੋਪਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਨ ਭੋਜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਸੁਣੇ, ਰੋਪਾਂ ਭਰਮਾਰ ਹਨ ਕਿ ਖਾਲੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੇਠ ਦੀ ਪੁਰਨਮਾਸੀ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਮਾਈ ਖੇਮ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਪੁੰਨ ਸਿਮਰਤੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਗਰ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਵਲੋਂ ਮੇਲੇ ਕੀਤੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਦਰਸਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਨਗਰ ਹੁਣ ਮੇਲਾ ਜੇਠ ਦੀ ਪੁਰਨਮਾਸੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਢਾ ਉਸ ਨਮਿਤ ਕਰਦੇ।

ਇਸ ਹੋਲੇ ਦੇ ਆਕੂ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ, ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨੇ ਅੱਗੇ ਲੜ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਸਭ ਨਕਸ਼ਰ ਤੇ ਚਿਲੇ ਵਲੋਂ ਹੋਰ ਸਭ ਸੇਵਾ ਭਾਂਡੇ, ਬਾਲਣ, ਦਾਣੇ, ਮਕਾਨਾਂ, ਜੋਤਿਆਂ ਪਹਿਰੇ ਲੰਗਰ ਜਲ ਦੀ ਨਿਭਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਰੋਟਕਾਂ ਰਖ ਕੀਤੇ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਪਾਏ। ਤੇ ਹਵਨ ਹੋਇਆ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਇਆ। ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੇ ਵੇਰਾਫੀ ਸੁਭਾ ਹੋਇਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਖੜੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਭ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਟਾਇਆ। ਅੱਲ੍ਹੇ ਹੋਲਾ ਬੁਨੀ ਚਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ ਵਿਚ ਰੋਕੇਗਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਬੈਠੀ ਸਾਹਿਬ ਮਹੀਨਾ ਪੂਰੀ ਹੋਰ ਚਿਲੇ ਵਲੋਂ ਪਾਠ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਗੇ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਇਸ ਸੇਵਾ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਵੇ। ਸੁਣ ਸੰਗਤ ਬਿਦਾ ਹੋਈ।

੧੮੮੫ ਸਾਲ ਸਮਾਪਤਿ ਹੋਇਆ।
ਜੇ ਬੁਝ ਚਿਰ ਹੋਰ ਰਿਹਾ ਨਿਰੋਇਆ।
ਰਹਿੰਦੀ ਲਿਖਤ ਭੀ ਧਰਾਂ ਸਵਾਰ।
ਫੇਰ ਛਪਾਵਣ ਦਾ ਕਰਾਂ ਅਹਾਰ।

ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪੁਰ, ਤਹਿਸੀਲ ਸਰਸਾ ਜ਼ਿਲਾ ਹਿਸਾਰ
੨੫ ਵੈਸਾਖ ੨੦੨੨ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ੭ ਮਈ ੧੯੬੫

੧੮੮੬ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦਾ ਹੋਲਾ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਸੋਰਠ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਘਾਲ ਨ ਭਾਨੈ ਅੰਤਰਿ ਬਿਧਿ ਜਾਨੈ ਤਾ ਕੀ ਕਰਿ ਮਨ ਸੇਵਾ ॥
ਕਰਿ ਪੂਜਾ ਹੋਮਿ ਇਹੁ ਮਨੁਆ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਕੂਰਦੇਵਾ ॥

ਭਾਈ ਕੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਮੇਂ ਸਚਖੰਡ, ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਨਿਵਾਸ ਹੈ।
ਦਰਸ ਧਿਆਨ ਸਰ ਕੁਨ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤ, ਪੂਜਾ ਫਲ ਫੂਲ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਬਿਸਵਾਸ ਹੈ।
ਨਿਰੋਕਾਰ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਪਰਮ ਪਦ, ਸਬਦ ਸੂਰਤ ਅਵਗਾਹਨ ਅਭਿਆਸ ਹੈ।
ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਦਾਨ ਦਾਇਕ ਭਗਤ ਭਾਇ, ਕਾਮ ਨਿਹਕਾਮ ਧਾਮ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੈ ॥

ਮੈਂ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਕੁਰਦਾਸ ਤੇ ਮਹਾਨ ਵਾਕਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਅੰਦਰ ਵਸਾ ਅਗਲੇ ਸਾਲ

੧੯੮੬ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਕਰਦੇਵਾ। ਦਰਸ ਧਿਆਨ ਸਰਗੁਨ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤ। ਸਤਿਕ੍ਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਪਰ ਇਹੋ ਕੁਰਵਾਥ ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਮੰਨ ਲਿਖ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਲ ਟੁਰਦਾ ਹਾਂ।

ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹਣੁ ਭਗਤਿ ਵਿਰਲੇ ਦਿਤੀਅਨੁ ॥

ਕੁਰਵਾਥ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਕ੍ਰੂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਤਿਕ੍ਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਹਰਿ ਭੀ ਕਥਾ ਸੁਨਤ ਪਵਿਰ ॥ ਜਿਹਵਾ ਬਕਤ ਪਾਈ ਗਤਿ ਮਤਿ ॥

ਸੀ ਪਰਵਾਣੁ ਜਿਸੁ ਰਿਏ ਬਸਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਤੇ ਜਨ ਉਰਮ ਭਾਈ ॥

ਕੁਰਵਾਥ ਦਾ ਅਰਥ ਅੰਦਰ ਵਸਾ ਇਹ ਉਤਮ ਕਥਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਅੰਦਰ ਵਸਾ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਸੁਣਨ। ਤੇ "ਜਨ ਨਾਨਕ ਮੰਗੇ ਦਾਨੁ ਇਕੁ ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਮੰਨਿ ਪਿਆਰੁ ॥" ਦੀ ਦਾਤ ਮੇਨੂੰ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਕ੍ਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਿਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਵੇ।

ਸਤਿਕ੍ਰੂ ਜੀ ਸਿਆਣ ਦੇ ਹੱਲੇ ਤੋਂ ਆ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਸਾਥ ਮੁੜਾ ਮੇਲ ਹਰੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਰਿਆਵ ਕਰਾ ਲਿਖਰੀ ਆਚ ਕੁੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਾਸ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੀ ਸਭ ਸਮਗ੍ਰੀ "ਗੁਪ ਦੀਪ ਘ੍ਰਿਤ ਸਾਜ", ਕੁੰਡ ਰਖ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਆਪ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋਥ ਜੋਤ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੨ਵੀਂ ਭਹਿ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਾਇਆ ਤੇ ਪਾਠ ਟੋਰਿਆ। ਸਭ ਪਾਠੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਛੁਟਾ ਸੰਧ ਰਖਾਏ ਸਾਥ ਲਾਇਆ ਤੇ ਨੇਮ ਬਣਾਇਆ। ਕੋਈ ਪਾਠੀ ਜਾਂ ਧੂਪੀਆ, ਲਾਕਰੀ, ਪਹਿਰੂ ਛੋਰੇ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਲ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਹੋਰ ਸੇਵਕ ਹੀ ਸਭ ਰਸਤ ਰਾਮਸਰ ਕੋਠੀ ਵਾਲੇ ਲੋਗਰੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ। ਕੁਰਵਾਥ ਮੰਨ ਬਰਤ ਰਖਣ ਦੀ ਮਰਜ਼ਾਵਾ ਬੋਧੀ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਪਾਠ ਭਜਨ ਜਾਂ ਸਬਦ ਵਿਚਾਰ ਕਥਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦੋ ਛੋਰੇ ਛੋਰੇ ਪਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਵਾਧੂ ਕੋਲਾਂ ਮਾਰਨ, ਖਾਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਬਰਨ ਨਾਲੋਂ ਤੇ ਸੇਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੀ ਚੋਕਾ ਹੁੰਦੈ। ਦੇਹ ਦੀ ਬਕੈਟ ਹਟਦੀ ਦੇ ਤੇ ਨਿੰਦਾ ਚਿੰਦਾ ਤੋਂ ਬਚਾ ਰਹਿੰਦੈ। ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਉਪਰਲੀ ਰੇਲ ਤੇ ਵੇਡ ਕੀਤੀ। ਪਾਠੀ ਸਿਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕਰਵਰਤੀ ਸੰਤ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਾਘਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਪਹਿਲਾਂ ਲਗੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਚਿਲੇ ਦੀ ਇਸ ਪਹਿਲੇ ਮਹੀਨੇ ਵਾਰੀ ਰਖੀ। ਸਵਾਏ ਰਾਹ ਕੂਜਰਨ ਦੇ ਬੀਬੀ ਕੋਈ ਨਾ ਪਾਠਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਆਵੇ, ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ। ਹੋਰ ਪਾਠੀ ਆਏ ਤਾਂ ਆਪ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦਰਸਨ-ਮੇਲੇ ਨਮਿਤ ਭੀ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦਾ ਉਮਾਹ ਬਹੁਤ ਏਵੇ। ਵੈਸਾਖੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਜ਼ਿਲਿਆ ਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਠ ਅਰੰਭੇ ਹਨ। ਆਪ ਭੀ ਕਿਹਾ ਤੇ ਆਏ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਕਹਾਇਆ। ਫੇਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਬੀਤਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀਆਂ। ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਰੋਕ ਰੋਕ ਪੈਂਦਾ। ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਇਕ ਪਾਠ ਨਮਿਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਸੰਤ ਘ੍ਰਿਉ ਦਾ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਦ ਤੋਂ ਹੋਸ ਸੰਭਲੀ ਤੇ ਦੇਸ-ਸੇਵਾ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਗੇ ਸੀ। ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਕਏ ਕੋਈ ਦਿਨ ਵਿਅਰਥ ਨਾ ਜਾਣ ਦੇਵੇਂ ਸੀ। ਜਾਂ ਲਿਖਦੇ

ਰਹਿੰਦੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਜਲਸੇ ਜਾਂ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਲੇਖਕ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦੇ, ਲੇਖ ਲਿਖ ਛਪਵਾਂਦੇ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਸਥਾਪੀ।

ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਅੰਕੜਾਂ ਅੰਕੜੇਦਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਤੇ ਸਿੰਘ-ਸਥੀਆਂ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਸਤਿਜਗ ਦੇ ਚਲਾਣ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਣ ਤੇ ਦੇਸ-ਸੇਵਾ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦਿਲ ਲਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਈਆਂ, ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅਣਬੱਧ ਤੇ ਅਣਝੱਕ ਹੋ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰੀ ਗਏ। ਆਪ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਸਧਾਰ ਸ਼ੇਖਰ ਜਥਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ, ਸ੍ਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਹੇ। ਫਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਦਲ ਬਣਾਇਆ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਅਰੰਭ ਭੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਰੂਪ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਵਧਾ ਕਰ ਆਪਣੇ ਮਤੇ ਤਲੇ ਕੀਤਾ।

ਸਤਿਜੁਗ ਬਾਬਤ ਭੀ ਸਿਰ ਧੜ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾਣੀ ਪਈ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਸ਼ੇਵਾਂ ਤੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਸਿੰਘ-ਸਥੀਏ, ਸਿਪਾਹੀ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਪਾਤ ਸਾਤ ਦੋਦੇ ਸੀ ਤੇ ਮਾਰਨ ਤਕ ਅਪੜਦੇ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਲਾਹੌਰ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੇ ਨਨਕਾਣੇ ਆਦਿ ਦੁਖ ਦਿਤੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਣ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਮੁਢ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਹਰ ਕੰਮ ਕੁਝਪੁਣੇ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦਸਦੇ ਸੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਮੁਨੱਭੀ ਤੇ ਸਿਆਹੜ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਕਰ ਦੇਸੇ ਜਥੇ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਨੇ ਪੁਲਸ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਉਠਾਈ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਕਾਨਫਰੰਸੀ ਲੋੜਾ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਖੁਨਾਣ ਦਾ ਤੇ ਲੰਗਰ ਮੇਲ ਤੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵਖਾਣ ਦਾ ਉੱਚਾ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਸਮੇਤ ਸਾਥੀਆਂ।

ਇਹਨਾਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਵਿਚ ਵਡੇ ਵਡੇ ਲੀਡਰ ਤੇ ਦੇਸ-ਰਕਤ, ਡਾ ਕਿਚਲੂ ਡਾ ਸਤਪਾਲ, ਮੇਲਾਨਾ ਹਥੋਬਲ ਰਹਿਮਾਨ, ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਐਡੀਟਰ, ਚੈਧਰੀ ਸਯਦ ਹਥੀਫ, ਡਾ ਰਾਮ ਰੱਜ ਦਤਾ, ਸ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹੀਦ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ, ਮਹਾਤਮਾ ਨੰਦ ਗੁਪਾਲ, ਚੈਧਰੀ ਗੁਲਾਮ ਹੈਦਰ ਖਾ, ਐਡੀਟਰ ਸਦਾਕਤ, ਕਿਦਾਰ ਨਾਥ ਸਹਿਗਲ, ਸਾ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਐਡੀਟਰ ਖਾਲਸਾ, ਲਾਲਾ ਮੁਨਸ਼ੀ ਰਾਮ ਸੁਰਜ ਆਸਰਮ (ਲਾਹੌਰ) ਬੀਬੀ ਪੁਰਨ ਦੇਈ, ਕਾਫ਼ਰਸ ਦੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਭੇਟ ਵਡੀ ਈਸਰ ਕੌਰ ਜੀ, ਸਤਵਤ ਕੌਰ ਜੀ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਜਥੇ ਲੈ ਪੁਜਦੀਆਂ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਅੰਕੜੇਦਾਰੀ ਦੇ ਚੁਲਮਾਂ ਦਾ ਪੇਲ ਖਲ੍ਹਦੇ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਆਲਿਮ ਜੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਤਦੋਂ ਲਾਰੀਆਂ ਤੇ ਰਸਤੇ ਦਾ ਦੇਨਾ ਸੌਖ ਨਾ ਸੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਦੇਹ ਬੜੀ ਕੋਮਲ ਸੀ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਪੈਦਲ ਹੀ ਕਿੰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਪੈੜਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਏਕ ਸਮੇਂ ਸਰਹੰਦ ਤੋਂ ਚੁੰਨੀ (ਮਤਲੀ ਜ਼ਿਲੇ ਅੰਬਾਲੇ ਵਿਚ) ਤਕ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ੧੨ ਮੀਲ ਤੋਂ ਘਟ ਕੋਈ ਟੋਸਨ ਨਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪੈਰੀਂ ਟੁਰ ਅਪੜੇ ਤੇ ਕੀਤੇ ਇਕਰਾਰ ਤੇ ਵਾਪਸ ਲਾਹੌਰ

ਭੀ ਪਰਤੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਵੇਂ ਮਦਦ ਭੀ ਦੇਂਦੇ ਸੀ ਤਿਵੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਰੋਕਦੇ ਭੀ ਸੀ ਕਿ ਦੇਹ ਦਾ ਭੀ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਕਰੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਠਾਪ ਨਾਲ ਲਾਹੌਰ ਪੈ ਦਵਾਈਆਂ ਖਾਧੀਆਂ, ਕੋਈ ਅਰਾਮ ਨਾ ਆਉਂਦਾ ਦੇਖ ਅੰਤ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਤਾ ਮੇਲ ਬੈਠੀ ਸਾਹਿਬ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਹ ਭੀ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਇਹ ਕੁਝ ਹੌਲ ਆਉਣ ਤੇ ਫਰ ਬੋਰਲ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਪਦਿਕ ਹੋ ਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਭਰਾ ਅਰਾਮ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਦ ਭੀ ਕੁਝ ਆਗ਼ਸ਼ ਪੈਂਦੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਪੜਨ ਜਾਂ ਲਿਖਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਤੇ ਜਾਂ ਹਉਕਾ ਵਰਦੇ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ। ਮੈਂ ਜਿਸ ਲਈ ਏਨੀ ਮਕਸ਼-ਖਪਾਈ ਕੀਤੀ ਏਨਾ ਕੁਝ ਪੜਿਆ। ਮੈਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣਾ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਭੋਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਬਦਨਾਮ ਤੇ ਤਗ ਕਰ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਲਾਹੌਰ ਆਏ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਹਉਕਾ ਵਰ ਗਿਆ, ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨਾ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਸੇਵਾ ਮੇਨੂੰ ਦਸੋ। ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੋਰੇ ਨਾਲ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਦੀ ਲਹਿਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਆਪ ਉਸ ਨਾਲ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਕਰੋ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਅਨੇਕ ਪੁਰ ਦੇ ਹੱਲੇ ਤੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਦੀਪਮਾਲਾ ਤੇ, ਭੋਰੇ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਤੇ ਸਤਿਆਕ੍ਰਮਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਵੇਖਾਂ ਮੇਰੀ ਥਾਂ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਟੱਥਰ ਦਾ ਸੀਅ ਮੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਧਾਰਮਕ ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। "ਸੋਤ ਕਾ ਮਾਰਗ ਧਰਮ ਕੀ ਪੰਤੀ ਕੈ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਵੈ॥" ਦੇ ਗੁਰਬਾਕ ਅਨੁਸਾਰ, ਪਰ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਅਸੀਂ ਭੀ ਇਸ ਦੇ ਸਾਥ ਹੋ ਦਸੀਏ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰਾਣੇ ਵਿਚ ਭੀ ਇਸ ਜਰਵਾਣੇ ਦੇ ਚੁਲਮੀ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਕੋਈ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਭੋਰਾ, ਉਹਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦੇ ਦਬਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਦੱਬੀ। ਉਹਦੇ ਸੇਵਕ ਸਾਡੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਹਨ।

ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਬਚਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਸਭ ਸਾਥੀ ਆਲਿਮ ਜੀ, ਅਣਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ, ਸੋਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਆਪ ਨਾਲ ਸਾਥ ਦੇਣਗੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਦੇਸੀ ਨੂੰ ਅੰਗ ਲਾਟਾ ਛੱਡ, ਹੱਥ ਲਾਉਣਾ ਭੀ ਛੱਡ ਦਿਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਘਰੇ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਜੀ ਅਛੇ ਹੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਦੀ ਸਿਫਤ ਤੋਂ ਸੋਰੇ ਬੰਦਰ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸੀ।

ਸਭ ਕੁਟੰਬ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਮਨ ਭਾਉਣੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ। ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਕਿਸੇ ਫੁੱਤ ਫਾਤ ਦਾ ਰਤਾ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਨਾ ਕਰਦੇ, ਸਭ ਦਵਾਈ ਤੇ ਸਵਾਈ ਦੀ ਪੂਰੀ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦੇ। ਲਾਹੌਰ ਭੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠੀ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਆਏ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਲਿਆਉਣ ਕਰ ਸਤਿਜੁਗ ਦਾ ਕੰਮ ਉਥੇ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਹੀ ੧੯੭੬ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਹੱਲੇ ਤੇ ਛਾਪ ਲੈ ਜਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤਾ ਸੀ। ਫੇਰ ਜਬਰ ਹੋਣ ਤੇ ਭੈਣੀ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਵਜਲ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵਿਚ ਰਾਬੀ ਰੋਡ ਤੇ ਲੈ ਗਏ ਸੀ। ਅਰਥਾਤ—ਪ੍ਰੈਸ, ਥਾਂ ਤੇ ਨਾਮ ਭੀ ਬਦਲ ਫੇਰ ਚਲਾਇਆ ਸੀ। ਨਾਮ ਰੁਕਾ ਰਖਿਆ ਤੇ ਰਜ਼ਾਨਾ ਭੀਤਾ ਸੀ। ਆਲਿਮ ਜੀ ਲਿਖਣ ਤੇ ਲਾਏ ਸੀ। 'ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ' ਭੀ ਕੁਝ ਦਿਨ ਕਵਿਆ ਸੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਹੀਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਮਦਦ ਲੈ। ਸਤਿਜੁਗ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਚਲਦਾ ਜਾਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਸਾਮਾਨ ਪ੍ਰੈਸ ਦਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਮੰਗਾ ਲਿਆ ਤੇ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕਰਵਰਤੀ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵਿਚ ਵਰਤਨ ਵਾਲਾ ਜਾਣ ਦਿਸ ਦੀ ਸਿਪਾਦਕੀ ਤੇ ਲਾਇਆ। ਐਡੀਟਰ ਮਸਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਡਾਲਾ ਬਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਭੀਤਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਦੋ ਭਾਵ ਸੀ। ਇਕ ਤੇ ਪੰਥਕ ਕੰਮ ਹੋਵੇ ਤੇ ਦੇਸ-ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦਿਲ ਦੇਸ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਯਕੀਨੀ ਦੇ ਬਚਾ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਕਸਮੀਰ ਭੇਜੇ ਸੀ, ਫੇਰ ਸ਼ਿਮਲੇ ਤੇ ਫੇਰ ਸੰਹਲਨ ਰਹੇ ਸੀ। ਚੇਤਰਾਂ ਲੈ ਸਮੇਤ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕਰ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਜਗ੍ਹਾ ਬਦਲਦੇ ਰਹੇ ਸੀ ਤੇ ਹਾਤ ਨੂੰ ਬਣੇਟ ਆ ਲਏ ਸੀ। ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹਾਤ ਦੇ ਅਖੀਰ ਕੁਰਬਾਨ ਸਤਿਜੁਗ ਦਾ ਪਰਚਾ ਛਾਪ ਸਿਖ ਹੱਥੋਂ ਪੰਜ ਪਰਚੇ ਬਣੇਟ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਭੇਜੇ।

ਸਤਿਜੁਗ ਦੀ ਪ੍ਰੈਸ ਦਾ ਕੰਮ ਪਹਿਲਾਂ ਤਬੇਲੇ ਵਿਚ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅੰਬਰ ਜੰਡਨ ਤੇ ਲਾਏ। ਭੰਗਾ ਸਿੰਘ (ਨਾਲ੍ਹੇ) ਦਾ ਸੀ ਰਾਏਕੋਟ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੇ, ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਕੱਕੜ, ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਚੁੰਨੀ, ਸੁਰੈਣ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮਦ ਵਾਲੀਆ, ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਨੀਮ ਪਿੰਡ ਖਾਨ ਪੁਰ ਜ਼ਿਲਾ ਜਿਹਲਮ ਦਾ, ਫੇਰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਲੜਕੇ ਲਾਏ ਪ੍ਰੈਸ ਹਰੀਮੰਦਰ ਵਿਚ ਤੇ ਫੇਰ ਵਰਤਸਾਪ ਵਿਚ ਆਈ। ਸੰਤ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਕਿਆਮਪੁਰ ਵਾਲੇ ਭੀ ਫੇਰ ਚਿਥਕੇ ਜਿਹੇ ਲਿਖਣ ਤੇ ਲਾਏ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਟੋਟੋਂ ਪਰਚਾ ਵੇਖ ਲਿਖ ਭੇਜਿਆ। ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਦੇਹ ਕੁਝ ਰਾਜੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਜੀ ਸਤਿਜੁਗ ਹੋ ਛਾਪ ਦਿਤਾ। ਸੰਤ ਸਾਰਾ ਰਾਜੀ ਲਹੇ ਤੇ ਭਾਈ ਦੇ ਚੜ੍ਹਾ ਸਿਹਤ ਇਕ ਦਮ ਗਿਰ ਗਈ, ਤਪਤਿਕ ਕਾਰਨ ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਚੜ੍ਹ ਹੋ ਗਏ। ਸਭ ਸਿਖ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਧਾਂ ਕੁਲ ਕਈਆਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਪਤਾ ਭੀ ਨਾ ਦੇ ਸਕੇ। ਬਹੁਤ ਕਮੀ ਵਿਚ ਸਿਖ ਪਏ। ਭੰਡੀ ਦੇਰ ਬਾਦ ਫੇਰ ਸ਼ਾਸ ਦੇਹ ਵਿਚ ਆਏ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਹਉਕੇ ਭਰ, ਦੋ ਵਾਰੀ ਬਖਸ਼ ਮਿਹਰਬਾਨ, ਬਖਸ਼ ਮਿਹਰਬਾਨ ਕਹਿ, ਬਲ ਬੇਨ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਮੇਨੂੰ ਭੰਡੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਚਲੋ। ਸਿਖਾਂ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਕੋਤਕ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਤੇ ਜੀਅ ਪੈਣ ਤੇ ਹਉਕੇ ਭਰ ਬਖਸ਼ ਲੈ, ਬਖਸ਼ ਲੈ, ਕਹਿਣ ਦਾ, ਤੇ ਭੰਡੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕੁਰਤ ਵਿਚ ਕੀ ਵੇਦਨ ਏ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਮੈਂ ਇਕ ਦੀਵਾਨ ਲਛੇ ਵਿਚ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ

*ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇਵਨ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਦਰ ਹੀ ਸਤਿਜੁਗ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ
ਸੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਾਗੀਏ ਤੇ ਸਾਥ।

ਦਰਸਨ ਅਭਾਹ ਹੋ ਬਰਨਾ ਬਾਹਿਆ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨੀ ਲੱਤੀ। ਤਾਂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸਿਖ ਭਜਿਆ ਕਿ ਕਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹੇ ਇਸ ਵਰਗਾਹੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਪਹਿਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਪਿਛੇ ਨਾ ਮਰਜਾਦਾ ਰਖੀ ਤੇ ਕੁਰਮੁਖੀ ਭਾਣੇ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਕੁਲ ਬਖਸ਼ਾਵਤ ਤੇ ਵਰਸਾਫ਼ ਕੋਲ ਆਵ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਿਹਾ ਹੁਣੇ ਕਾਰ ਲਵੋ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਰਾਵੇਂ ਮੈਂ ਭੈਣੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਬਖਸ਼ਾਈਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦਿਨ ਟੁਰੇ ਤੇ ਕਾਰ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਟੋਰ ਸੰਭਲ ਕੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਰੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸਿਰੁ ਰੁਖ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਰੋਏ ਤੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਪਿਛਲੀ ਮੇਰੀ ਜੈ ਕੁਲ ਦੇ ਖਾਣ ਬਾਣੇ ਵਲੋਂ ਬ-ਪੁਰਾਹੀ ਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਆਪ ਸਭ ਬਖਸ਼ੇ ਤੇ ਅਗੋਂ ਜੋ ਆਪ ਹੁਕਮ ਕਰੇ, ਮੈਨੂੰ ਸਿਰੁ ਮਲੋਂ ਤੇ ਮਨਜੁਰ ਦੇ। ਇਹ ਵੀਰ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਬਿਖ ਕੁਲ ਦਸਾ ਦਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਲ ਵਗ ਕੁਰਿਆ ਤੇ ਕੋਨ ਕੁਕ ਗਿਆ। ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਸ ਪਲ ਵਰ ਜੁਪ ਕਰ ਗਿਆ, ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਤਾਂ ਬਖਸ਼ਸ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਦਸ ਹਰ ਕੀ ਚਾਹੁਦੇ ਹੋ। ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬੋਲੇ, ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉ ਤੇ ਸੋਧ ਰਖਾਉ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਆਪ ਦੀ ਦੇਹ ਨਰਮ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸੋਧ ਦੀ ਕਰਕਾਈ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਜੈਗ ਕਹਿਣੀ ਨਹੀਂ ਪੁਜਦੀ। ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਉਸ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਪਾਣਾ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦਰਗਾਹੀ ਸੰਦੇ ਦਾ ਸਨੇਹ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉ ਸੋਧ ਰਖਾਉ। ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਰਾ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਸਰਧਾਲੂ ਨੂੰ ਫਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਮੈਂ ਕੀ ਉਂਜਰ ਕਰਾ, ਆਪ ਦੇ ਸਨੇਹ ਸਾਹਵੇਂ ਤੇ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਭੇ। ਮੈਨੂੰ ਦੁਹਾ ਪਾਸਿਆ ਤੇ ਭਰ ਲਗਦੇ। ਆਪ ਦੀ ਦੇਹ ਵਲੋਂ ਭੀ ਤੇ ਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਲੋਂ ਭੀ। ਇਹ ਕਹਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੈਠ ਮਠਾ ਮਠਾ ਕੁਲਾ ਕੁਲਾ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਘੁਟਨ ਲਗੇ। ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਰਮ ਅਵਾਜੇ ਕਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਸਾਹਵਾ ਉਚੇ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਦਰਸਨ ਦੇਵੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਮਨਸਾ ਪੂਰੀ ਕਰੇ। ਮੇਰੇ ਜੇਕ ਆਪ ਦੀ ਇਹ ਮਲੀ ਵਡੀ ਸੇਵਾ ਹੈ ਕਿ ਮਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਵੇ, ਮੇਰੀ ਮਨਸਾ ਪੂਰੀ ਕਰੇ, ਕਹਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਚਰਨ ਚੁੰਮ ਲਿਆ ਤੇ ਵਰ ਮੀਸ ਤੇ ਰਖਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਤੁਰਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣਵਾਇਆ, ਸੁਚੇ ਸੋਧ ਜੇਕ ਬਸਤਰ ਮੰਗਾਏ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਵਾਏ, ਸੋਧ ਰਖਾਈ ਤੇ ਪਉਂਦੇ ਗਤਵਾ ਦੇ ਜੇਵਕ ਹਾਜਰ ਖਲ ਕੀਤੇ ਤੇ ਲਾਹੇਰ ਪਤਾ ਇਤਾ ਸਭ ਪ੍ਰਵਾਰ ਸਮੇਤ ਕਰਤਾਰ ਕੋਰ ਦੇ ਭੀ ਆਇ ਪਾਸ ਟਿਕਿਆ।

ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇਸ-ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰਲ ਕੇਮ ਬਚਨ ਵਾਲੇ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਜਨਾਂ ਸਮੇਤ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਜਾਕੁਨ ਕੀਤਾ, ਪਾਠ ਸਧਾਰਨ, ਅਖੰਡ ਤੇ ਵਰਨੀਆਂ ਭੀ ਅਭੇ ਹੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਟੁਰੇ ਸੀ। ਫਲ ਤੇ ਬਝੇ ਚਿਰ ਤੇ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਮ ਛਕਦੇ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਬਹੁਤ ਲਾਹੇਰਾਂ ਤੇ ਲੁਧਿਆਣੀਓਂ ਵਲ ਲਿਆਏ। ਤੇ ਆ ਬਹੀਦੀਆਂ ਸੁਖੀਆਂ ਤੇ ਕਰਾਈਆਂ ਅਤੇ ਵੀਰ ਦੇ ਗਲ ਲਗੇ ਮਿਲੇ।

ਅੰਤ ਦੇਹ ਦੁਖੀ ਦੇਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਦਹ ਦੇ ਕਸਟ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਦਾ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਜਲ ਵਰਤਨ ਤੇ ਨੱਕ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਲੋਂ ਭੀ ਜਲ ਬਹੁਤ ਵਰਤਦੇ ਸੀ। ਜਲ ਹੱਥ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਪਵਾਏ ਕੁਲਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ੧੮ ਭਾਦਰ ਮਸਿਆ ਵਾਲ ਦਿਨ ੧ ਵਜੇ ਸੰਮਵਾਰ ਰਾਮਸਰ ਕੋਢੇ ੧੮੮੬ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪੁਲਤ ਸਧਾਰ ਕਢੇ। ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਨੇ ਹਉਮਾ ਭਰ ਕਿਹਾ, ਰਾਮ ਰੋਗੀ ਰਜਾ, ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਭਾ ਦੇਨਾ ਹੀ ਸੰਜੋਕ ਮੇਲਾ ਸੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਵਤੇ ਕੌਰ ਜੀ ਕਿਹਾ ੩੨ ਬਰਸ ਸਾਢੇ ਵਿਰ ਇਹਨਾਂ ਬਤਾਏ ਹਨ। ਸੰਮਵਾਰ ਹੀ ਸਵਰੇ ਆਏ ਸੀ ਤੇ ਢਲੇ ਦਿਨ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਸਰਦਾਰੀ ਬਾਟੇ ਦੀ ਫਟ ਮੋਰੇ ਕੱਲ ਦੇ ਤੇ ਇਕ ਕੁਰਮੁਖੀ ਲਸਤਾਰੇ ਬਾਟ ਦੀ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਉਤਾਰੀ ਸੀ। ਸੰਸਤਿਜਗ ਦੇ ਇਸੇ ਸਾਲ ਦੇ ਬਸੰਤ ਅੰਕ ਵਿਚ ਦੇ। ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਹ ਛੋਟੇ ਇਤੀ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਉਪਰ ਬੀਤੀ ਸਭ ਵਾਰਤਾ ਭੀ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਭੀ ਸਤਿਜਗ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਨੇਹ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਛਪਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਿਮ ਤੇ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਕਰਵਾਰਤੀ ਨੂੰ ਦਸ ਦਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਘਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਵਧੀਆ ਵਿਦਵਾਨ ਬਣਾਇਆ। ਪਰ ਮੁੜ ਇਹਨਾਂ ਦੇਨਾ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਬੰਬਾ ਸੀ ਦੇਧਰ ਲਾਣ ਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਹਿਜਾ ਪੁਰਿਲਾ ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਬਕਰਵਾਰਤੀ ਜੀ ਵਲੋਂ ਵੇਖਿਆ ਪਤਾ ਲਗਦੇ, ਬਕਰਵਾਰਤੀ ਜੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਸਸਕਾਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਰਾਮਸਰੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਬੰਹਤਾਂ ਵਲ ਕੀਤਾ, ਘਿਉ ਤੇ ਸੁਰੰਧੀ-ਦਾਰ ਸੰਮਕੀ ਹੀ ਦੇਹ ਤੇ ਪਾਏ। ਸਸਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਪਾਠ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕੀਰਤਨ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਤੇ ਅਲਾਹਣੀਆਂ ਦਾ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ। ਅਗਨ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਲਾਈ ਤੇ 'ਘਲੇ ਆਵਹਿ ਨਾਨਕਾ ਸਦੇ ਉਨੀ ਜਾਹਿ' ਪੜ੍ਹਿਆ। ਤੀਸੇ ਦਿਨ ਸਭ ਰਖ ਤੇ ਅਸਤੀਆਂ ਭਾਗਰ ਵਿਚ ਪਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਝ ਸਾਭ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਭਰਾਈਵਰ ਸਮੇਤ ਨਹਿਰ ਰੇਪੜ ਵਾਲੀ ਵਿਚ ਜਾ ਪ੍ਰਵਾਹੀਆ। ਇਸ ਸਭ ਸਮੇਂ ਵਿਸ਼ੇਕ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸਭ ਪ੍ਰਵਾਰ ਭਾਣਾ ਮੰਨ ਕੇ ਕੋਈ ਰੋਣ ਕੀਰਨਾ ਵਿਖਾਲ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਾ ਰੁਪ ਰਹਿੰਦੇ ਜਾ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਉਕੇ ਭਰ ਕਈ ਦਿਨ ਬਿਤਾਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣਾ ਚਾਹਲੀ ਦਿਨਾਂ ਨੇਮ ਭੀ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਤਿਜਗ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਬਥਰ ਛਪੀ, ਪਤ੍ਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਬਹੁਤ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੩-੪-੫-੬ ਅਸੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੇਮ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਨਮਿਤ ਮੇਲੇ ਦਾ ਜੋੜ ਰੇ ਭੋਗ ਰਖਿਆ। ਕਾਭਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸਿਖ, ਦੇਸ-ਭਗਤ

*ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਦਾ ਵਾਲੇ ਨਿਰੀ ਨੇਮ ਦਾ ਭੋਗ ਭਾਗ ਅਸੂ ਨੂੰ ਚਾ ਚਿਤਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬਹੁਤ ਦੁਰਲੱਭ ਸੀ।

ਲੁਧਿਆਣੇ, ਜਾਲੰਧਰ, ਲਾਹੌਰ, ਫ਼ਜ਼ਰਾਵਾਲੇ, ਦਿਲੀ ਆਦਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਬਹੁਤ ਆਏ। ਹਰਨ ਕਰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਲੋਕ ਨੌਵੇਂ ਮਹਿਲ ਦੇ ਤੇ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਪੜ੍ਹ ਸੱਦ ਰਾਮਕਲੀ ਦਾ ਪੜ੍ਹ ੨੫ ਪਾਠ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਵਲੋਂ ਤੇ ੨੫ ਪਾਠ ਮਾਤਾ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਜੀ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਭਾਰਵੰਤੀ ਜੀ ਤੇ ਵਡੀ ਭੈਣ ਈਸਰ ਕੌਰ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਆਏ ਗਿਣ ਭੇਡ ਪਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਮਿਤ ਬਹੁਤ ਪਾਠ ਕੀਤੇ ਆਦਿਆਂ ਦੇ ਭਰ ਪਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੇਡ ਭੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਆਏ ਬਹੁਤ ਪਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ੪ ਦਿਨ ਦੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਆਈ। ਉੱਥੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਈ ਸਿਖ ਸਾਧ ਅੱਜੇ ਭੀ ਉੱਚੇ ਆਏ ਹਨ ਜੋ ਅਗੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਘਟ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਸੰਗ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਭ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕੁਰ ਕੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੁਝ ਬਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਪਰ ਜੇ ਸਿਖ ਜਾਂ ਸੰਗਤ ਇਸ ਪਾਸੇ ਭੀ ਇਸ ਸੰਤ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਆਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਚੰਗਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਚੰਗਾ ਹੀ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਰਵਾਕ ਹੈ, "ਭੀਰ ਨਾਦ ਭਵਿਤ ਕਵੇ ਸੁਣਿ ਰਾਮੁ ਨਾਮਿ ਦੁਖੁ ਭਾਗੈ॥" ਤੇ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਜੀ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, "ਤੁਲਸੀ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੇ ਰੀਝ ਜਪੈ ਕਿ ਖੀਜ। ਜੈਸੇ ਬੰਦਿਆ ਖਾਦ ਮੈ ਬਿਰਥਾ ਜਾਏ ਨਾ ਭੀਜ।" ਅਰਥਾਤ—ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਬਿਰਥਾ ਨਹੀਂ ਜਾਦਾ ਤੇ "ਸੰਤ ਸਮਾਗਮ ਹਰਿ ਭਥਾ ਤੁਲਸੀ ਦੁਰਲਭ ਦੇਵੇ।" ਭੀ ਏਨੇ ਦਿਨ ਜੋ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹ ਲਾਭ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ ਆ, ਹਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ। ਸਾਡੇ ਵਡਾਕੂਆਂ ਜੋ ਇਹ ਪ੍ਰਥਾਵਨੀ ਦੀ ਗੱਤ ਟੰਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬੜੇ ਲਾਭ ਹਨ। ਇਕ ਤੇ ਹਿਰੀਅਨ ਹਿਰੀ ਸਮਝ ਤੇ ਬੇ-ਸਮਝਦਾਰ ਦੀ ਸਾਰ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਬੁਝ ਪਈ ਪੁਰੀ ਕਰਨੀ, ਪਰਚਾ ਦੇਣਾ ਧਰਮ ਬਣਦਾ ਆਏ ਦਾ। ਜੋ ਜਗਤ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਮੁਕਾਣ ਰਿਹਾ-ਖਿਹਾ ਹੋਸਲਾ ਮੁਕਾਣ ਦੀ ਚਾਲ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਉਹੋ ਘਰ ਪਿਟੀਏ ਤੇ ਉਹੋ ਘਰ ਲੁਟੀਏ। ਇਹ ਚਾਲੀ ਵਿਭਤ ਉਜਾੜਾ ਤੇ ਬਾਦਲਾ ਦੀ ਬੁਧ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੀਤ ਬਣ ਗਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਖਮੀ ਦਾ ਜ਼ਖਮ ਹੋਰ ਫਿਲ ਫਿਲ ਵਧਦਾ।

ਸੰਤ ਨਿਰਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਨੇਹੀਆਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਕੂਣ ਤੇ ਕੀਤੇ ਅਰੰਭੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਤੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਕਰ ਬੁਤ ਪਈ ਤੇ ਸਨੇਹ ਦੁਖ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਕ੍ਹਾ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਥ ਦੇਣ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੬ ਅਸੂ ਮੇਲੇ ਦੇ ਭੇਡ ਬਾਦ ਰਾਗ ਰੰਗ ਦੇ ਮੌਜ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਪੰਡਿਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਜੋ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੰਮ ਹੁਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੇਦਗੀ ਸਿਖ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲੋਂ ਮਸਤ ਭੀ ਰਹੇ ਸੀ) ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਸੱਦ ਕਿਹਾ, ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਆਪ ਤੇ ਕਈ ਸਿਖ ਰਥਾ ਟਿਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦਸਤਾਰਾ ਸਿਧਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ। ਇਹ

ਹੋਸ਼ ਦੀ ਚੰਟੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਰਮਖੀ ਦਸਤਾਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੁਣ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਮੇਨੂੰ ਆਪ ਦੇ ਕਹੇ ਅਗ ਕੰਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਜੇ ਮੇਰੇ ਜਿਹਾ ਨੂੰ ਆਪ ਤੇ ਰਤਾ ਗਿਲਾਨ ਆਉਂਦੀ ਦੇ ਜੇ ਆਪ ਭੀ ਉਹ ਦੂਰ ਕਰ। ਤਾ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸਤਿਬਚਨ, ਸੇ ਵਾਹੀ ਸਤਿਬਚਨ, ਪਰ ਆਪ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਕੁਰਮਖ ਅਨੁਸਾਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਹਾ ਕੁਰਮਖ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੈ। 'ਲਗੇ ਦੀਵਾਨ ਜੇ ਥਾਤ ਖਲਾਵ। ਸੇ ਤਨਖਾਹੀਆ ਸਿਖ ਕਹਾਵ।' ਜੇ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਦਾ ਰਾਖ ਦੇ, ਆਪ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਨਗ ਵਿਚ ਬਚਨ ਨ ਕੀਤਾ ਕਰੇ। ਮਗਨ ਹੋ ਕੁਰਮਖਦ ਕੀਰਤਨ ਹੀ ਸੁਣਿਆ ਕਰੇ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਮੈਂ ਦੇਡਾ ਭਰਦਾ ਸਾਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੋਲਣੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਆਏ ਸਿਖ ਵਲ ਉਥੇ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਤਬਦਾ ਸਾਂ। ਮੇਨੂੰ ਆਪ ਸੋਸਿਆ ਹੀ ਆਪ ਇਹ ਬੋਲਣਾ ਆਏ ਸਾਧਾਂ ਨਾਲ ਸਿਖਾਇਆ ਦੇ। ਤੇ ਕੁਰਵਾਕ ਦੇ—“ਕੁਰਮਖਿ ਸਖੀਆ ਸਿਖ ਕੁਰੂ ਮੇਲਾਈਆ॥ ਇਕਿ ਸੇਭਕੇ ਕੁਰ ਪਾਸਿ ਇਕਿ ਕੁਰਿ ਥਾਰੈ ਲਾਈਆ॥ ਜਿਨਾ ਕੁਰੂ ਪਿਆਰਾ ਮਨਿ ਚਿਤਿ ਤਿਨਾ ਭਾਉ ਕੁਰੂ ਦੇਵਾਈਆ॥ ਕੁਰਸਿਖਾ ਇਕੋ ਪਿਆਰੁ ਕੁਰਮਿਤਾ ਪਤਾ ਭਾਈਆ॥” ਜਿਸ ਦਾ ਰਾਵ ਹੈ ਸਭ ਕੁਰਸਿਖ ਨਾਲ ਬਿਨ ਵਿਤਕਰੇ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ। ਤੇ ਪਾਰਸਫਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਏ ਹਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਮਸਤਕ ਬੋਲਣਾ ਹੀ ਮਹਾਨ ਬੰਦਗੀ ਤੇ ਪੁੰਨ ਦੇ। ਤੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ ਨੇਮ ਚੁਖ ਮਗਨ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਭੀ ਹੈ ਤਾ ਆਏ ਅਰਥੀ ਨਾਲ ਉਹ ਨੇਮ ਛਾ ਕੇ ਭੀ ਬੋਲੇ, ਮਤ ਉਹ ਨਿਰਾਸ ਮਗੇ ਤੇ ਕੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ੀ ਫਿਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਨਿਜ ਦਾ ਨੇਮ ਤੇ ਭਰ ਭੀ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਇਹ ਸਣ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਕਿਹਾ ਆਪਣਾ ਸੋਰਿਆ ਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਵਾਰ ਸਮਝੀਏ। ਤਾ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, “ਆਪਣਾ ਭਗਤ ਭਗਾਨਾ ਸਾਏ॥” ਕੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਉਤਮ ਕਿਹਾ ਹੈ ਪੁਨਿਰੇ ਆਪ ਸੁਆਰਥੀ ਨੂੰ ਤੇ ਮਨਮੁਖ ਕਿਹਾ ਹੈ। “ਮਨਮੁਖ ਆਪ ਸੁਆਰਥੀ ਕਾਰਜੁ ਨ ਸਕਹਿ ਸਵਾਰਿ॥” ਤੇ ਕੁਰਮ ਹੈ ਜਿਉ ਮਨੁ ਦੇਖਹਿ ਪਰ ਖਨੁ ਰੋਸਾ॥” ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਤਿਥਾਂ ਪਰਾਏ ਨੂੰ ਭੀ ਜਾਣੇ। ਹਰ-ਦਿਲ-ਅਜੀਭੀ ਕਰੇ ਸਾਰ ਰਖ। ਦੇਸੇ ਅਰਥ ਹੀ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ਆਵਤ ਭੀ ਆਦਰ ਨਹੀਂ ਚਲਤ ਨ ਪੁਛੇ ਭਾਤ। ਤੁਲਸੀ ਅਸੇ ਮਿਤ੍ਰ ਕੇ ਸਿਰ ਮੈ ਭਾਰੇ ਖਾਥ॥” ਭਲੀ ਮਤ ਵਾਲੇ ਤਾ ਆਰਥ ਲੋਕ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖਦੇ ਹਨ, “ਆਵੀ ਸੂਰਤ ਰਾਜੀ ਰਹੀ ਰਾਵੇਂ ਰਥ ਕਹੀ ਨ ਕਹੀ॥” ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਭਲਾ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਕੁਸੀ ਹੀ ਦਸ ਜੇ ਮੈਂ ਦੂਰ ਨੈਤਿਉਂ ਆਏ ਵਲ ਨਾ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਖੁਸ ਹੋ ਵੇਖਾਂ ਤੇ ਆਦਰ ਨਾ ਦੇਵਾਂ, ਨਾ ਬੋਲਾ ਤਾ ਉਹਨਾ ਦਾ ਬੇਕੇਵਾ ਲਹਿੰਦੀ। ਕਈ ਸਾਧੂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਹਸ ਖਿਲ ਤਰਣ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬਸ ਸਭਾ ਤੇ ਮੇਲਾ ਛਣ ਗਿਐ। ਜਿਵੇਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਮੇਨੂੰ ਸਾਧਾਂ ਨਾਲ ਬੋਲਣਾ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਖੇਡਣਾ ਸਖਾਇਐ। ਜੇ ਹੁਣ ਸਾਧ ਸਲਾਹ ਇਹ ਤੇਰੇ ਵਾਲੀ ਦੇਣ ਤਾ ਮੈਂ ਉਂਕਾ ਉਂਕਾ ਹੀ ਹੋ ਰਵਾਂਗਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੋਵਾਲੀਏ ਕੋਲੋਂ ਬੋਲ ਪਏ, ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਛੱਡੇ ਇਹ ਵਿਦਵਾਨੀ ਚਰਚਾ “ਜਦੋਂ ਕਹਹੁ ਮਖਹੁ ਸੇਵਕ ਇਹ ਬੈਸੀਐ ਸੁਖ ਨਾਨਕ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਨਾ॥” ਕੁਰਵਾਕ ਦੇ ਸੁਆਦ ਵਾਲਿਆ ਨੂੰ ਪੁਛ ਵਖ ਉਹ ਜਰਨਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾ ਬੋਲਣਾ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਖੁਸ ਰਖਣਾ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਬੋਲਣਾ ਹੀ ਵਡੀ ਬੰਦਗੀ ਦੇ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਚੁਪ ਕਰਾ ਕਿਹਾ, ਨਹੀਂ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਜੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਕਹਾ ਦੇਣ ਕਿ ਮੈਂ ਸਬਦ ਹੁੰਦੇ ਕਈ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਾ ਬੋਲਾਂ,

ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਨਦੁਰ ਏ। ਇਹ ਸਣ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਆਪ ਨਾਲ ਦੇਵਾਂ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਤੇ ਪਰੇ ਜਾ ਬੈਠਾਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਬਸ ਦਸ ਹੀ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਰਸ ਦੇ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਸਕਦੇ। ਮੈਂ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮੇਲ ਉਠਦਾ ਹਾਂ। ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਪਰਾਪਤਿ ਦਰਸਨ॥ ਕੁਰਬਾਣੀ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਪਰਸਨ॥ ਵਾਲੀ ਦਿਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਜਿਵੇਂ ਸਹੁ ਸੁਹਾਗਣ ਨੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਲੋਂ ਧੋਖਾ ਖਾਧਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਰੋਂਦਾ ਮਕੇ। ਘਰ ਆਏ ਨੂੰ ਵੇਖ ਨਾ ਸਕੇ। ਉਹ ਧੋਖਾ ਮੈਂ ਖਾਂਗਾ। ਜੇ ਸਾਧਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਬੈਠਾਂ।

ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਤੁਸਾਂ ਭੀ ਪਤਿਆ ਹੋਣੇ। ਰਾਮਾਇਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਭਰਥ ਜੀ ਰਾਮ ਬੰਦੁ ਮਗਰ ਜਦ ਭਾਰਦਵਾਜ ਦੇ ਆਸਰਮ ਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਅਤਿ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਭਰਥ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਤਪ ਦਾ ਫਲ ਤਾਂ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦਾ ਫਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭਗਤ ਭਰਥ ਦਾ ਆਪ ਦਾ ਦਰਸਨ ਹੀ ਹੋਇਆ ਜਾਪਦੇ। ਮੈਂ ਦੇਹ ਕਰਕੇ ਦਰਸਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਉਸ ਰਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਦੂਰੋਂ ਪੈਂਦੇ ਭਾਗ ਆਇਆ ਨੂੰ, ਖਰਚ ਖੋਚਲ ਕਰ ਆਇਆ ਨੂੰ, ਜੇ ਮੈਂ ਹੱਸ ਬੋਲ ਨਾ ਮਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਭਰ ਲਗਦੇ ਕਿਤੇ ਸਹੁ ਸੁਹਾਗਣ ਵਾਂਗੂੰ ਖਾਲੀ ਹੀ ਨਾ ਹੋ ਬਣਾਂ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਵੇਂ ਅਜ ਸਾਡੇ ਕੰਠ ਦੇਹ ਬਰਬੰ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲਗਣ ਲਾ ਅਲਿਮ ਜੀ ਤੇ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜਿਹੇ ਲਿਖਾਰੀ ਸਾਨੂੰ ਇਥੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਕੁਝ ਲਿਖਣ ਜੋਗਾ ਮੈਂ ਭੀ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰਨਾ ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਨਾਲ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਲਿਮ ਜੀ, ਵੁਲਾ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਬਾਗਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇਮ ਕਰ, ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਬੰਦ ਹੋਣ ਤੇ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਵਾਇਆ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਫੇਸ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਈ। ਜੇ ਦੇਸੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅਭੇ ਆਵੇਗੀ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਯਾਦ ਏ। ਕੁਕਿਆਂ ਦੀ ਛਾਕ ਤੇ ਹੱਡ-ਬੀਤੀ ਤੇ ਬਾਰੂਦਾਂ ਜਾਮਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਲੇਖ ਤੇ ੧੯੮੬ ਦੇ ਬਸੰਤ ਨੰਬਰ ਵਿਚ ਫੋਟੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਮਰ ਯਾਦ ਹੈ।

(ਭਰਨ ਸਿੰਘ)

ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਭੇ ਕਤਕ ਪੁਰਨਮਾਸੀ ਤੇ ਨਨਕਾਣੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਉ। ਅਸਾਂ ਭਾਵੇਂ ਲਾਹੌਰ ਜੋੜ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ, ਦਸਹਿਰੇ ਤੇ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਬਹਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪਾਜ ਖੋਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਬੰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਕੁਝੇ ਓਨਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ਜਾਪਦੇ ਜਿੰਨਾ ਲੋੜੀਂਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਮੈਂ ਜੇ ਆਪਣੀ ਧਾਰਮਕ ਰੁਚੀ ਰਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਜੋ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਠੀਕ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕਰਦੇ ਹੋ ਠੀਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੁਕਿਆਂ ਨੂੰ ਮਰਵਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਜੋ ਤਦੋਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਾ ਰਲੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਨਿਕਲਣ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਭੀ ਆਪ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਵਡੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਇਕੱਠ ਸਮੇਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਿਖ ਆਗੂ ਅਰਾਲੀਆ ਦੇ, ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਬਾਲ, ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਵੀਬਰ ਤੇ ਥਾਣਾ ਕੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਲਾਹੌਰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਕਾਗਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇਮ ਤੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਭਾਵ ਥਾਣਾ ਖੁੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਭੀ ਦਾਂਦੇ, ਉਹ ਵਖਰੇ ਆਪਣਾ ਜਲੂਸ ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਾਗਰਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਕਾਢਣਗੇ। ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਾਗਰਸ ਦਾ ਵਡਾ ਇਕੱਠ ਹਾਵੀ ਕੱਢੇ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਦੇਸ-ਭਗਤ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਜਨਤਾ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਤੇ ਆਪਣਾ ਲੋਕਰ ਕਰ ਛੱਡੋ, ਅਸੀਂ ਆਇਆ ਦਾ ਕੀ ਸਾਥਾ ਤੇ ਸਿਵ ਕਰੀਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮੇਲ ਕੀਤਾ, ਅਸੀਂ ਲੰਗਰ ਛਕਾਵਾਂਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ, ਰਸਤ ਵਜੋਂ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਉਕਰਾਹੀ ਕਰ ਦੇਵੀਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, "ਲੰਗਰ ਇਥੇ ਖੁਦਾਏ ਦਾ" ਅਰਥਾਤ ਸਭ ਨੂੰ ਰਾਮ ਦੇ ਲੰਗਰੇ ਤਾਮ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਹ ਕਾਗਰਸ ਦਾ ਇਕੱਠ ਪੱਧ ਦੇ ਚੌਥਾ ੧੯੮੬ ਥਿਫ਼ਮੀ ਮ ੧੯੮੮ ਈ ਦੇ ਦਿਨੀਂ ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਹੋਣਾ ਨੀਯਤ ਹੋਇਆ। ਖਰਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਖਰਾ ਜਲੂਸ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮਿੰਟੀਪਾਚਕ ਵਿਚ ਕਾਗਰਸ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਥੱਲਿਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਹੋਂਦ ਸੀ, "ਥਾਣਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਛੱਡੇ ਹਨ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾ ਦੀ ਚਾਲ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਾਗਰਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋ ਫੜੇ।" ਧਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਦਮ ਸੰਮੇਪ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ੨੦੮ ਪੰਨੇ ਤੇ ਇਹ ਅਖਰ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਰਾ ਲਗਦੇ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਖਰੀਦੇ ਬੰਦੇ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਰਲ ਚਾਲਾ ਤੇ ਲਾ ਛੱਦੇ ਸੀ। ਕਾਗਰਸ ਨੇ ਚੰਡ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਰੋਕ ਬੰਦੀ ਭੀ ਪਾਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ। ਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ, ਭਾਰਤਰ ਨਸਾਰੀ, ਮੰਗੋ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਬੇਤਾਜ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਣ ਕਰ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਭੀ ਸੀ ਇਸ ਅਵਸਰ ਤੇ ਪਹਿਲੇ। ਪਰ ਪ੍ਰਭਾਤ ਪਾ ਕੇ ਮਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦਲ ਨਾ ਹੀ ਰਲਿਆ। ਮਾਸਟਰ ਸੀ ਤੇ ਕਾਗਰਸੀ ਦੇਸ-ਭਗਤ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਨਤਾ ਵਿਚ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਪੇ। ਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲੋਕਰ ਛਕਾ ਤੇ ਜਲੂਸ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਤੇ ਸ੍ਰਦਾਰ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੱਢਕ ਚਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਸੁਭਿਆ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਕਤਰਾ ਮੰਦ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਥਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਸਿਖ ਤੇ ਘੁੜ ਲੈ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਢਾਟੇ ਵਿਚ ਤੁਸਾਂ ਰਲਣਾ। ਅਸੀਂ ਚੀਯਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਬਦ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਾਓ ਤੇ ਲੰਗਰ ਛਕਾਵਾਂਗੇ।

ਲੰਗਰ ਲਈ ਆਣਾ ਭਾਬੇ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਪ੍ਰੋਫ਼ਰਾ ਦੇ ਗਾਰਖਾਨੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਣਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਭੇਡ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿਤੇ ਤੇ ਜਲੂਸ ਦੀ ਵਾਕੰਡਰ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗ ਜੇਥਾਲੀ। ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਪਟੀਆ ਪੋਟੀਆ ਤੇ ਬਿਲੇ ਸਭ ਸਿਖਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਲਈ ਸਵਾਦੇ ਸੀ। ਸੇ ਘੋੜਾ ਤੇ ਸੇ ਅਸਵਾਰ ਤੇ ਅਨੇਕ ਪੈਦਲ ਸਿਖ ਲੈ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਲੇ। ਹੋਸਾਂ ਵਰਗੇ ਸਭ ਦੇ ਕੁਰਮੁਖੀ ਥਾਣੇ ਸੀ। ਸਭ ਲੋਕ ਦੇਖ ਅਚਨਜ ਹੋਏ। ਸਭ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਸਿਖ ਕੀ ਕਾਗਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਸਿ ਵਿਚੋਂ ਅਜੇ ਭੀ ਅਸੇ ਉਪਗਾਹੀ ਤੇ ਉਤਸਾਹੀ ਹਨ ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਾਏ ਹਨ ਤੇ ਦੇਸ ਦੀ

ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਿਤ ਸਾਥ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਤੇ ਖਟੇ ਬਿਲੇ ਬਕਸ਼ੁਇਆਂ ਨਾਲ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੱਟੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। 'ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੇਸ ਸੰਵਕ ਜਥਾ' ਤੇ 'ਜੈਕਾਕੇ ਗਜਾਉ' ਦੇ ਪੰਡਾਲ ਤਕ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਸ੍ਰ. ਤੇ ਸਿਖ ਪੁੱਜੇ ਸੀ।

ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਇਕੱਠ ਰਿਹਾ। ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜੀ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸਭ ਦੇਸ ਭਾਰਤ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ। ਤਿਰੋਕੇ ਝਡੇ ਦੀ ਸਲਾਮੀ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਲਈ ਤੇ ਸਭ ਨੇ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਨਿਆ। ਸਰਬ ਸਮਤੀ ਨਾਲ ਮਤੇ ਪਾਸ ਹੋਏ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਦੇਸ ਭਾਰਤ ਅਗ਼ਾਧ ਕਰਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਦੇਸ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਤੇ ਦੇਸ-ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਕੇ ਬਰਨ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ ੧੯੨੯ ਈ. ੩੧ ਦਸੰਬਰ, ਤੇ ੧ ਜਨਵਰੀ ੧੯੩੦ ਈ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਰਾਵੀ ਕੰਢੇ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇਸ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਤੇ ਥੰਡੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਚਲਦਾ ਵੇਖ ਤੇ ਕੁਲ ਕੌਮਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਵੇਖ ਅਵੱਸ ਹਲ ਦਰਸਕ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ, ਲੰਗਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਤੇ ਇਕੱਠ ਕੌਮਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾ। ਦੇਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਿਤ ਤਿਆਗੀਆਂ ਦਾ ਨੀਂਹ-ਪੱਥਰੁ ਹੈ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਅਗੇ ਹੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ—ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ੍ਰ. ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਿਮ ਜੀ, ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਸਿੰਘ ਭਤੂਰੀ ਚਕੀਆ, ਪੰਡਿਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਬੂਪ, ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਰੇਮੀ, ਭਰਦਲਾ, ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠਟੇ ਵਾਲੇ, ਜਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਭੰਬਿਆ ਦੇ ਦੱਲੇ ਭਾਈ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਭਾਨ ਸਿੰਘ, ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੱਖੀ, ਜੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਲਗਾ, ਅਟਕਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੇ ਵਾਲੀਏ, ਸ੍ਰ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਭੇਵਾਲ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕਰਵਰਤੀ, ਪੰਡਿਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨੇ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਭ ਨੇ ਦੇਸ-ਸੇਵਾ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਗੂ ਮੰਨ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਥੋਲ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਆਇਆ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰ, ਕਿਸੇ ਗਾਥਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਆਉ-ਭਾਗਤ ਤੇ ਭੱਜ-ਦੌੜ ਕਰ।

ਮੇਂ ਸਾਰਾ ਵਿਸਥਾਰ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਤੇ ਜਲੂਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਾਲ ਤੇ ਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ। ਪਰ ਜੇ ਪੁਰਾਣ ਬਿਨਾ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਅਭਾਈਆਂ ਦੇ ਮਨਾ ਤੇ ਪਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਦਸਦਾ।

ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁਚਰ ਨੇ ਜੋ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸਰਬ ਸੰਪ੍ਰਦਾਏ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੇ ਜਾ ਬੋਲਿਆ ਸੀ, ਉਹੋ ਹੀ ਲਿਖਦਾ ਹਾ। "ਜਦ ਦੀਸਵੀ ਸੰਨ ੧੯੨੯ ਨੂੰ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਲਾਹੌਰ ਹੋਇਆ। ਤਾਂ ਅਜਾ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬੇਤਾਜ਼ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਲਗ ਪਗ ਪੈਣਾ ਲੱਖ ਅਕਾਲੀ, ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਸਨ। ਕਿਲੇ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਲੁਕ ਛਿਪ ਕੇ ਦਿਨ ਕਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸ੍ਰ. ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ, ਜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਸੋ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਫੱਲ ਬਰੀ ਲਗੀ। ਅਜਾ ਅਕਾਲੀ ਜਥਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋੜਾ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਉ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਹੋਕਾ ਸੁਣ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅਕਾਲੀ

ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪੰਡਾਲ ਵਲ ਟੁਰ ਪਏ। ਸਾਨੂੰ ਫਿਰ ਪਿਆ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੀਏ। ਜਦ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਅਤੁਟ ਲੰਗਰ ਰਾਵੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਭਾਂਡਰਸ ਦੇ ਹਾਤੇ ਅੰਦਰ ਦੇਖਿਆ। ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ, ਰਾਸ਼ਨ ਲਿਆ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਅਛਾਲੀਆਂ ਲਈ ਰੋਟੀ ਪਕਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰਨ। ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ, ਰਾਸ਼ਨ ਦੀ ਲੰਝ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਲੱਖ ਅਕਾਲੀ ਲੈ ਆਉ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਤਿਆਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਅਕ ਵਕਨਾ ਪਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਬਾਨਦਾਰ ਕੰਮ, ਜਲੂਸ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ ਤੇ ਲੰਗਰ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬੇਤਾਜ ਬਾਦਸਾਹ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਅਕਾਲੀ ਦੀ ਸਕਲ ਨਹੀਂ ਦਿਸਣੀ ਸੀ ਤੇ ਤਾਮਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਅਕਾਲੀ ਸਿਖਾਂ ਥਾਰੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਸਿਖ ਹੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਹੋਨ ਭੀ ਤਾਂ ਉਹ ਰਾਸ਼ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਭਰਦੇ ਆਏ ਹੋ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਆਵੇਨ ਹੈ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਆਗੂ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਬਾਬਾ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਖਾਂ ਉੱਤੇ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਕਾਲੇ ਪਥੇ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਸੀ।" ਅਟੱਲ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕਰਵਰਤੀ ਵਿਚੋਂ। ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ।

ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਛਪਵਾਇਆ ਚਰੂਰੀ ਐਲਾਨ—
ਕੋਈ ਸੱਜਣ ਗੁਰਮੁਖੀ ਬਿਨਾ ਚਿਠੀ ਭੇਜੀ ਦੇ ਉਤਰ ਦੀ ਅਸ ਨਾ ਕਰੇ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਵਲੋਂ
੧੧ ਪੈਰ ੧੯੮੬ ਸਤਿਜੁਗ। ਬਸੰਤ ਨੰਬਰ ੧੯੮੬ ਵਿਚ ਸੋ ਛਪਿਆ ਉਹ ਭੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਤੇ
ਪਹਿਲਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਸਾਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਪੰਥ ਤੇ ਦੇਸ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਦਿਤਾ।
ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਸਾਥ ਦੇ ਕੰਮ ਜੋ ਕੀਤਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਚਲਤ ਦਿਖਾਈ, ਜੋ
ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਬਚਨ ਨਿਭਾਇਆ। ੨੫ ਪੈਰ ਸਤਿਜੁਗ ੧੯੮੬
ਠਰਨ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਪੁਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਰਾਏ ਬੇਟ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੇ ਮਲੇਰ ਕੋਟਲੇ ਹੋਏ ਨਾਮਧਾਰੀ
ਸਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਹੀਦੀ ਦਿਨ, ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਫੈਲ ਪਾ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰ ਮਨਾਏ ਤੇ ਹੜ੍ਹੀ ਫਰ ਕਹਿੰਦੇ,
ਉਹ ਭੀ ਵੇਖਾਏ ਬਏ ਜਦ ਗੋਠ ਨਾਲ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਸਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪੁਰਬ ਮਨਾਵਾਂਗੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਘੀ ਮੁਕਤਸਰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਬਸੰਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸਿਆੜ ਹੋਇਆ।
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਕੁਝ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਹੜ੍ਹੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਦੇਸ-ਭਗਤ ਕਾਂਗਰਸੀ ਭੀ
ਆਏ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪੰਡਿਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਿਮ ਜੀ ਆਏ ਤੇ ਆਏ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ
ਗੋਰ ਦੀ ਕਾਲੀ ਕਰਤੂਤ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ।

ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਮਹੀਨੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਲੋਂ ਸਰਦੀ ਮਾਇਆ ਉਕਰਾਹੀ ਭੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ
ਤੇ ਪਾਠ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਚੇਤਰ ਵੇਸਾਖ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਪਾਠ ਹੋਏ। ਹਾੜ ਦੇ
ਮਹੀਨੇ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੀਏ ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਅਕੇ ਲਗ ਪਾਠਾਂ ਵਿਚ ਲਗੇ। ੨੦ ਪਾਠ
ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਵੀ ਕਰਾਏ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਗਤ ਭੀ ਦਿਸੇ ਚਿਲੇ ਦੀ ਪਾਠਾਂ ਵਿਚ ਆਈ। ਸੇਠ ਸੇਖੂਪੁਰੇ
ਦਾ ਜ਼ਿਲਾ ਤੇ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਸਾਥੇ ਜਥੇ ਦੇ ਰਹਿ ਪਾਠ ਕੀਤੇ। ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਰਾਗੀ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ। ਭਾਵੇਂ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਅਸੂ ਜਲੰਧਰ, ਕਤਕ ਸਰਗਧਾ ਤੇ ਕੁਜਰਾਤ, ਮਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ, ਪਿੰਡ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਸੰਗਤ, ਮਾਘ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਫਰਕਣ ਪਟਿਆਲਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਹਿਤ ਅਸੂਪ ਪਾਠ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਏ ਤੇ ਪਾਠੀਆਂ ਤੋਂ ਪਾਠ ਸੁਣਦੇ ਹਰੀਮੰਦਰ ਵਿਚ। ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਠ ਅਸੂਪ ਹੁੰਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇਂਦੇ ਤੇ ਸੁਧ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੁੰਨ ਦੇ ਥਾਂ ਅਸੂਪ ਪਾਠ ਕੀਤਿਆਂ ਪਾਪ ਹੁੰਦੇ। ਸੰਤ ਤੋਂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਭੀ ਪਾਠ ਸੁਣਾ ਤੇ ਦਸਣਾ ਭੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਸਦਾ ਦੇ ਨੇਮ ਵਿਚ। ਹੋਲੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਚਿਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬਦੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਤਿਜਗ ਤੇ ਲਿਖਾਏ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਸਦੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਲੇਖ ਲਿਖਦੇ ਸੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਘਿਉਂ ਕਿਤੇ ਨਾ ਵੇਚਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਭੀ ਲਿਖਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ਮੁਲ ਦੇ ਆਪ ਲੈਂਦੇ ਸੀ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਭੀ ਬਹੁਤ ਰੋਗਾ ਜੰਗ ਪਾਠ ਆਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਮਿਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਮਿਤ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਸਾਲ ਇਹ ਆਹਰ ਰਖਿਆ।^੧ ਹੋਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਐਲਾਨ ਭੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕੁਝ ਭੰਡ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਾਏ। ਸਾਲ ਦਾ ਨੇਮ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਬਾਕੀ ਉਨੀ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਞਾਲਾ ਵਿਚ ੩੦ ਫਰਕਣ ਤੇ ੧—੨ ਚੇਤਰ ਨੂੰ ਭੰਗ ਪਾਏ, ਕੁਲ ੪੦੦ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਹੋਇਆ। ੧੯੮੬ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ। ਹੈਲਾ ਸਾਰੇ ਨੌਕਰ ਰਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਆਗੂ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ, ਤਰਥਾਨ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਸੀ। ਸੇਵਾ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਰਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਗੋਂ ਹੈਲਾ ਸਿਧਵਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਤੇਗ ਸਮੇਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਇਸ ਹੋਲੇ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਭੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਵੱਡੇ ਕੋਰ ਜੀ ਜਦ ਸੁਣਿਆ, ਸਿਖ ਤੁਰਕਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸੁਨੇਹਾ ਭੋਜਿਆ ਤਕੜੇ ਹੋਏ, ਖਰਚ ਭੀ ਲਾਵਾਗੀ ਤੇ ਘਿਉ ਭੀ ਬਹੁਤ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦੇਵਾਗੀ, ਜੇ ਸਿਖਾ ਤੁਰਕਾਂ ਤੋਂ ਮਾਰ ਨਾ ਖਾਧੀ। ਦੁਵੱਲੀ ਕੁਝ ਸੱਟਾਂ ਲਗੀਆਂ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਿਆਣਿਆਂ ਵਿਚ ਪੇ ਸਮਾਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਾ ਦਿਤੀ।

੧੯੮੬ ਸੀਆਂ ਸਾਲ ਸਦਾ ਰਹੇ ਯਾਦ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਬੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕੀਤੀ ਇਮਦਾਦ। ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਜਲੂਸ ਸੰਗ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਦੇ ਨਾਲ। ਮਥਾ ਮਲ ਕੇ ਤੁਰਨ ਦਾ ਦਿਤਾ ਸਬਕ ਸਿਖਾਲ। ਲੰਗਰ ਲਾ ਪਕਾ ਛਕਾ ਬਿਨਾਂ ਦਿਤਕਰੇ ਖੰਡ। ਆਏ ਅਰਬੀ ਸਰਸ ਦੇ ਪਾਈ ਸਨੇਹੇ ਭੰਢ। ਮੈਂ ਜਾਵਾਂ ਬਲਹਾਰਨੇ ਐਸੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਵਾਂ। ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਮੰਗਾ ਇਹੋ ਸੇਵਾ। ਜਿਚਰ ਜੀਵਾਂ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਲਿਖਾਂ ਆਪ ਦਾ ਜੱਸ। ਮੰਗਾ ਰਾਮ ਦੀਦਾਰ ਹੀ ਬੰਸ ਹੋਰ ਹੁਣ ਬੰਸ।

ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਪੁਰ ੨੮ ਵੈਸਾਖ ੨੦੨੨ ਬਿ. ਸੰਮਤਾਰ ੧੦—੫—੧੯੬੫ ਈ

^੧੬੫ ਭੰਗ ਸਫਾਈ ਪਾਏ ਤੇ ਪੰਜਾ ਪੌਪਿਆ ਕਿਉਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚਾਰ ਭੰਡ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸਾਲ ਦੇ ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਨੇਮ ਦਾ ਭੰਡ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਾਇਆ।

੧੯੮੭ ਬਿਕ੍ਰਮੀ

੧ ਓ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ ।

ਮ. ਖ ॥ ਗੁਰੂ ਸਾਲਾਹੀ ਆਪਣਾ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭੈਰਿ ਸੁਭਾਇ ॥
 ਸਤਿ ਗੁਰ ਸੋਭੀ ਮਨੁ ਰਤਾ ਰਖਿਆ ਬਣਨ ਬਣਾਇ ॥
 ਜਿਹਵਾ ਸਾਲਾਹਿ ਨ ਰਜਈ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥
 ਨਾਨਕ ਨਾਵੈ ਕੀ ਮਨਿ ਕੁਖ ਹੀ ਮਨੁ ਕ੍ਰਿਪਤੀ ਹਰਿ ਰਸ ਖਾਇ ॥

ਨਟ ਮ. ਖ ॥ ਕੋਈ ਆਨਿ ਸੁਨਾਵੈ ਹਰਿ ਕੀ ਹਰਿ ਗਾਲ ॥ ਤਿਸ ਕਉ ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਾਲ ॥
 ਸੋ ਹਰਿ ਜਨੁ ਹੈ ਭਲ ਭਾਲ ॥ ਹਰਿ ਹੋ ਹੈ ਹੋ ਮੇਲਿ ਨਿਹਾਲ ॥

ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ ਮ. ਖ ॥ ਹਰਿ ਗੁਨ ਉਚ ਨੀਚ ਹਮ ਭਾਏ ਗੁਰ ਸਤਿ ਗੁਰ ਸੋਗਿ ਸਖੇ ॥
 ਜਿਉ ਚੰਦਨ ਸੋਗਿ ਬਸੈ ਨਿਮ੍ਹ ਬਿਰਖਾ ਗੁਨ ਚੰਦਨ ਕੇ ਬਸਖੇ ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿਫਤ, ਸਹਿਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਮਨ ਜੋੜ ਬਿੰਨ ਨਾ ਇਹ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗਲ ਸੁਣਾਵੇ । ਮੈਂ ਤਿਸ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ । ਕੋਈ ਅੰਸਾ ਭਲਾ-ਜਨ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਨਿਹਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵਾਂ । ਇਹ ਗੁਰਵਾਕਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਸੋਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰ-ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾਇਆ ਹੈ । ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਇਹੋ ਭਾਵ ਮਨ ਵਸਾ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਦੀ ਕਥਾ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਨ । ਤੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੋ ਉਚ ਗੁਨ ਸੰਗ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲਗ, ਜਿਥੇ ਚੰਦਨ ਦੇ ਸੰਗ ਨਿਮ੍ਹ ਕੋਈ ਲਗ ਵੀ ਚੰਦਨ ਦਾ ਗੁਨ ਸੁਰੰਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਥੇ ਗੁਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਾਂ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ੧੯੮੭ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਸਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ, ਸਿਆਲਕੋਟ, ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਸਿਖਾ ਦੀਆਂ ਅਰਥਾਂ ਕਾਰਨ ਦਰਬਨ ਦਿਤੇ ।

ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਤੇ ਕਾਂਕ੍ਰਸੀ ਦੇਖ-ਭਰਤਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਅੰਕੁਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਰੋਕੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ । ਲਾਹੌਰ ਸਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇ ਸਾਹਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰਾਬ ਲੈਣੋਂ, ਪੀਣੋਂ ਬੰਦ ਕਰਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਆਪਣੇ ਮਹੀਨੇ ਬੰਦ ਹੋਏ । ਗੁਜਰਾਤ ਜੇਲ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕੱਟੀ । ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਂਕ੍ਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ, ਅੰਕੁਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੰਦੇ ਸਾਲ ਕੈਦ ਹੋਏ । ਅਟਕ ਜੇਲ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕੱਟੀ । ਸੰਤ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੰਬੇ ਖੁਰਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ ਮਹਾਂਤਮਾ ਕਾਂਧੀ ਨਾਲ ਲੁਣ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋੜਨ ਕਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਕੈਦ ਹੋਏ । ਇਹ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਆਗਿਆ

ਲੇ ੧੯੭੮ ਸੰਮਤ ਬਿ ੧੯੨੧ ਦੀ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ—੧੯੨੨ ਦੀ 'ਚ ਦੋ ਸਾਲ ਕੈਦ ਹੋਏ ਤੇ ਆਪ ਦਾ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਮਕਾਨ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੀਲਾਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ੧੯੨੭ ਦੀ ਵਿਚ ਲਾਣਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਕੈਦ ਭੀ ਹੋਏ ਤੇ ਜਰਮਾਨਾ ਭੀ ਰੱਖਿਆ। ੧੯੨੮ ਦੀ ੧੯੮੫ ਬਿ ਨੂੰ ਸਾਈਮਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦਿਲੀ ਕਾਲੀਆਂ ਭੰਡੀਆਂ ਦਿਖਾਣ ਵਿਚ ਭੀ ਆਪ ਨੂੰ ਸੱਟਾਂ ਲਗੀਆਂ। ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਹੁਣ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਵਾਰ ਕਾਦਰ ਵਾਲੇ ਚਿਲਾ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸਭ ਪ੍ਰਵਾਰੇ ਦੇ। ਪੰਡਿਤ ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਡਰਬਲ ਚਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਹੁਣ ਬਾਜੇ ਸਰਸੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਵਾਰ ਤੇ ਸਾਲ, ਇਕ ਵਾਰ ਖ ਸਾਲ ਕੈਦ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੱਟੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੈਦ ਹੋਣ ਬਾਦ ਬੁਕਿਆ ਵਿਚ ਭੀ ਰਹ ਜਾਕੇ ਪਿਆ ਸੀ। ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਠਾਕੋਰਾ ਤੇ ਜਾ ਕੁਸਰਾਵਾਲਿਓਂ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਤੰਗ ਹੋਰਾ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਚਾਰ ਮਾਈਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿਖ ਲਿਆਂਦੇ ਤੇ ਥਾਣਾ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ, "ਹੁਣ ਚੁਕ ਲੈ ਵਰਗੋਆ ਭੋਰਾ। ਤੂੰ ਕਰ ਲਿਆ ਰਾਜ ਬਥਰਾ।" ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਖੁਹੀ ਲਾ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਲੂਸ ਮੰਤੀ ਥਾਣਾ ਵਿੱਚ ਡੱਬੀ ਥਾਣਾ ਤੇ ਅਨਾਰਕਲੀ ਥਾਣਾ ਲੰਘਦੇ ਸਮੇਂ ਫੜੇ ਗਏ ਸੀ।

ਇਹ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਕੁਲਾਹੇ ਬਣ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਤੇ ਸਾਲ ਕੈਦ ਹੋਏ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਸੁਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ੧੦ ਸਾਲ ਕੈਦ ਕੱਟੀ ਦੇ ਇਕ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਭੀ ਸੁਖ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਹਨ। ਫਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਦਿਲੀ ਲਗਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਤੇ ਨਿਹਤਾਮ ਸੇਵਾ ਦੇ ਸੁਭਾਓ ਪਰਮ ਫਰਜ਼ ਜਾਣ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋ ਏਕ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਫੁਬਦੇ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣਾ ਨੇਮ ਤੈਥੇ ਰੁੜ੍ਹਦੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਥਾਣੀਏ ਨੂੰ ਤੇ ਮੁਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਹੱਥ ਧਰਾ ਬਾਹਰ ਨਹਿਰੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸਭ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬੀਤ ਹੋਏ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਿਖਿਆ ਮਿਥਦੀ ਦੇ ਕਿ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਸਾਰਾ ਸਮਝੇ ਤੇ ਕਾਰ ਬਰੇ ਜਿਵੇਂ ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਸਵਾਏ ਆਤਮਾ ਦੀ ਤਸੱਤੀ ਦੇ ਹੋਰ ਮਾਲ ਮਾਨ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਹੋਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਭੀ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਮੱਖੀ, ਸੰਤ ਨਿਹਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੰਪਕੇ ਸੰਤ ਅਣਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੇਵਾਲ ਵੂਝਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਰਬਰੇ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਈ ਕੋਟ ਆਦਿ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਹਰਜਾ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇਸ ਦੀ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਤੇ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਦਾ ਕੀਤਾ, ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਹਰ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗੁਰੀ ਪਾਠ ਕਰਾਣ, ਲੇਕਰ ਚਲਾਣ ਤੇ ਬੇਦਗੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਨ ਵਾਲੀ ਹੀ ਰਖਦੇ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਰ ਦਸ-ਭਗਤ ਨੂੰ ਪਿਆਰਦੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਬੀਤਿਆ ਇਤਿਹਾਸ ਸੁਣਾਏ ਤੇ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਲੀਲ ਦੇਂਦੇ ਤੇ ਕਈ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਵਿਹਲਿਆਂ ਫਿਰਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਦਾ ਬੀਤਿਆ ਹਾਲ ਦਸ ਤੇ ਗੱਰਿਆ ਦੀ ਕਾਲੀ ਕਰਤੂਤ ਦਸ ਕੈਦ ਹੀ ਜਾ ਹੈ, ਕੱਟੀ ਭੀ ਮਿਲੇ ਤੇ ਤੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਭੀ ਬਣੇ ਕਿਸੇ ਲੱਖ ਲਗੇਂ।

ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੇਰ ਜੀ ਖੱਦਰ ਸਾਦਾ ਤੇ ਪੂਰਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਬਾਣਾ ਸਦਾ ਰਖਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਬੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜੇਠਣਾਂ ਤੇਤ ਸਬਣਾ ਤੇ ਸਾਦੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਬਿਰਧ ਮਾਈਆਂ ਤੇ ਖਾਲਸੇ ਕੁਛੇ ਘਰੀਂ ਭੀ ਸੁਬਣਾਂ ਚੂੜੀਦਾਰ ਪਹਿਣਦੀਆਂ ਸੀ। ਹੋਰ ਅਮ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕੁਕਿਆਂ ਵਿਚ ਭੀ ਫੈਸਨ ਤੇ ਸਲਵਾਰਾਂ ਅਮ ਘਰੀਂ ਵਡੇਆਂ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਖਦੇ ਤੇ ਸੀ ਸਭ ਰੋਝ, ਪਰ ਸਮਾ ਜਾਚਦੇ ਸੀ ਕਿ ਫੜ੍ਹਾ ਬਣੇ ਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਰਤੀ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੀ ਫੇਰ ਲਾਂਹ ਟੁਰ ਤੇ ਨਿਰੋਲ ਖੱਦਰ ਤੇ ਚੂੜੀਦਾਰ ਸੁਬਣ ਨਾਮਧਾਰਨਾਂ ਪਹਿਰਨ। ਜੇ ਅਨੰਦਾ ਸਮੇਂ ਚਰੁਰ ਪਹਿਰਾਂਦੇ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੈਣ ਦੇ ਨੇਮ ਅਰੰਭੇ ਸਮੇਂ ਬੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੇੜੇ ਪਿਪਲਾਂ ਬੰਤਾਂ ਤਲੇ ਸਵਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਰਸ ਪੇਣ ਕਰ ਕੁਝ ਸੁਰਜ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਸੀ। ਇਕ ਬੀਬੀ ਨਾਮਧਾਰਨ ਖੂਹ ਡਿਉਤੀ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਜਲ ਦਾ ਘੜਾ ਭਰਿਆ ਸਿਰ ਤੇ ਧਰਿਆ ਲਵੀ ਜਾਦੀ ਦੇ ਸਲਵਾਰ ਦੇ ਪੈਂਚੇ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਪੈਰ ਅਜਿਹਾ ਅੜਿਆ ਕਿ ਬੀਬੀ ਡਿਗ ਪਈ ਤੇ ਭਾਭਾ ਭੱਜ ਜਲ ਫੁਲ ਗਿਆ। ਧੜਮ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਈ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਧਰ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਹੀਆਂ ਹਾਲੀਆਂ ਭੀ ਦੇਖਿਆ। ਬੀਬੀ ਘਰ ਰਹੀ ਤੇ ਮਾਦੀ ਬਦੀ ਉਸ ਦੀ ਦੇਖ ਪੁਛ, ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ 'ਹੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਤੀਏ ਤਾਂ ਲੋੜੇ ਦੀ ਅੰਗ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਜੇ ਤੂੰ ਫੁਕਨ ਸੇਭੀ ਸਲਵਾਰ ਨਾ ਸਾੜੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਬਹੀ ਸਬ ਨੇੜੇ ਮਥੇ ਭਾਰ ਡਿਗਦੀਉਂ ਤੇ ਕਿਉਂ ਠਿਠ ਹੁੰਦੀਉਂ। ਮੈਂ ਤੇ ਉਸ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਅਰਜ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਐਸਾ ਕਰਨਾ ਧੁਕਮ ਲਾਣ ਕਿ ਕੋਈ ਨਾਮਧਾਰਨ ਸਲਵਾਰ ਨਾ ਪਾਵੇ। ਜੇ ਚੂੜੀਦਾਰ ਸੁਬਣ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਅਜ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਨਾ ਹੁੰਦੀਉਂ। ਇਹ ਉਸ ਮਾਦੀ ਦਾ ਰੋਲਾ ਤੇ ਬੀਬੀ ਦਾ ਬਲਾ ਜਿਹਾ ਸੁਭਾ ਹੋਇਆ। ਕਈ ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਬਾਦ ਤਿਠਾ ਸੁਣਿਆ।

ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਬੜੇ ਤੇ ਪਿਪਲਾਂ ਤਲੇ ਦੀਵਾਨ ਲੜਾ। ਵੱਟ ਕਾਰਨ ਕਈ ਬੀਬੀਆਂ ਸਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪੈਂਚੇ ਚੁਕ ਚੁੱਤ ਲੱਤਾਂ ਨੰਗੀਆਂ ਬਰ ਹਵਾ ਭੱਖਦੀਆਂ ਸੀ। ਬੜੇ ਤਾਂ ਤਲੇ ਲੱਤਾਂ ਲਮਕਾ ਕਈ ਬੀਬੀਆਂ ਬੈਠੀਆਂ ਸੀ ਤੇ ਭਲੀ ਕੜਤੋਂ ਭੀ ਅਧੋ ਭਲਾ ਵਾਲੇ ਤੇ ਅੱਧੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਵਾਲੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਵੇਰੇ ਦਾ ਰੋਲਾ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਕੁਝ ਭੀ ਡਿਠਾ ਤਾਂ ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿਚ ਕਪੜਾ ਪਾ ਕੇ ਖੜੇ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁੱਛਿਆ ਕੀ ਗੱਲ ਏ? ਤਾਂ ਸੰਤਾ ਸਵੇਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਬੋਲ ਘੜੇ ਭਜੇ ਤੇ ਹੁਣ ਬੀਬੀਆਂ ਨੰਗੀ ਭਲੀ ਲੱਤੀ ਬੈਠੀਆਂ ਦੀ ਵਿਰਥਾ ਕਰ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਬਾਣਾ ਬਪਸ਼ੋ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਅਰਜ ਸੁਣ ਤੁਰਤ ਸਬਦ ਬੰਦ ਕਰਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਅਜ ਸਵੇਰੇ ਭੇਰੇ ਬੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਬੀਬੀ ਦੇ ਸਿਰੋਂ ਤਾਂਡਾ ਜਲ ਦਾ ਭਰਿਆ ਪੈਂਚੇ ਸਲਵਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਪੈਰ ਅੜਨ ਕਰ ਭੱਜਾ ਹੈ ਤੇ ਬੀਬੀ ਠਿਠ ਹੋਦੀ ਹੈ ਤੇ ਘਰੀਂ ਭੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਦਤੀ ਤਾਂ ਝਿੜਕਾਂ ਪਈਆਂ ਹਨ ਏ ਹੁਣ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਤੇ ਗਲ ਬਾਹੀਂ ਨੰਗੀਆਂ ਕਰ ਬੈਠੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਤੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਹਵੇਂ ਸੰਤ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੂਬਾ ਸੁਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਨੰਗੀਆਂ ਨਹਾਉਂਦੀਆਂ ਦੂਰੋਂ ਦੇਖ ਸਿਆਹੜ ਅਰਥ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ

ਜੀ ਪਰਦੇ ਦਾ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਦਿਉ ਤੇ ਤਾਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗਲੇ ਢਲਕ ਹੀ ਕੋਲੋਂ ਕਢਹਿਰੇ ਸਵਾ ਹੋਕਾ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਆਉ ਮਾਈਆਂ ਕਢਹਿਰੇ ਪਾਉ। ਤਾਂ ਮਾਈ ਘੋਮ ਕੇਰ ਸੰਤ ਰਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਠੀ ਸੀ ਤੇ ਕਢਹਿਰਾ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਬੀਬੀਆਂ ਕਢਹਿਰੇ ਸਜਾਏ ਸੀ। ਜੇਠ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ੧੮੧੫ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਨੂੰ। ਜੇ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਸਾਧ ਨਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਂਗ ਹੁਣ ਤਕ ਸਭ ਕੁਛਣਾਂ ਭੀ ਬਿਨਾਂ ਕਢਹਿਰ ਹੀ ਰਹਿਣੀਆਂ ਸੀ। ਜੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੰਝਲਾ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਇਹ ਕਸਰ ਕੁਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਣ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਢੇਟੀਆਂ, ਸੰਤ ਭਕਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੇ ਵਾਲ, ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਲੋਂ, ਸੰਤ ਬਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਸੇ ਆਦਿ ਕਈ ਸਾਧ ਉਠ ਖੜੇ, ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਰਹੰਗ ਆਪ ਦਾ ਬਿਹਾ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਮੰਨਾਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਵਕਤ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਸਵੇਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸੈ ਬੀਬੀ ਆਏ ਜੋ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੇਰ ਜੀ ਵਾਂਗੂੰ ਦੀ ਬੂਝੀਦਾਰ ਸੁਬਣ ਪਹਿਰੇ। ਨਹੀਂ ਤੈ ਦੂਰ ਹੀ ਦੀਵਾਨੋਂ ਬੈਠੇ। ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਕਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਸਲਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸੁਬਣਾਂ ਕੂਝੀਦਾਰ ਬਣਾ ਲਈਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸੁਬਣਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਨਾਮਧਾਰਨਾਂ ਤੇ ਸਲਵਾਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਵਖ ਵਖ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬਹਿਣ ਤੇ ਸੋਧੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਆਏ ਓਮੀਆਂ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਭੀ ਬੈਠਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਅੱਡ ਅੱਡ ਕੀਤਾ, ਵੇਜ ਗੱਡ, ਰਸੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ। ਥਾਗਤ ਲਿਖ, ਲਵਾ।

ਇਹ ਨੈਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੦ ਜਾਉਣ ਤੋਂ ਅਰੰਭਿਆ ਸੀ। ਤੇ ੨੮-੩੦ ਭਾਦਰੋਂ ਮੇਲਾ ਹੋ ਭੰਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਵਿੰਡੇ ਵਾਲ, ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਰਾਗੀ ਮੁਖੀ, ਸਮੇਤ ਬੀਬੀਆਂ ਵਿਦਿਆਲੇ ਦਿਆਵੇ ਰਾਗ ਤੇ ਸਬਦ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਜੈ ਸਿੰਘ ਮੇਲੀ ਧੁਲੇਤੋ ਦਾ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲਾਂਦਾ। ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮਾਹਵੇ ਵਾਲੇ ਹੀਰੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਰਾਗ ਸਬਦ ਤੇ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲਾ ਨਾਰਦ, ਬੀਣਾ, ਤਉਸ ਆਦਿ ਸੁਣਾਦਾ ਰਿਹਾ। ਕਾਲੂ ਮਰੂ ਰਾਗੀ ਕੰਟਲੀ ਵਾਲੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ।

ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੈਰਾਗੀ ਦੀਵਾਨ ਲਾਂਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਵਰਨਾਂ ਦਾ ਹੈ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਮੇਰੋਂ ਦਾ ਮਸਤਾਨਾ ਰੰਗ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਤੀ ਸੁਣਾਇਆ ਤੇ ਸਤਿਸਭ ਤੇ ਭੀ ਲਿਖਵਾਇਆ ਕਿ ਸਭ ਜਥੇਦਾਰ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਕਿ ਬੂਝੀਦਾਰ ਸੁਬਣ ਵਾਲੀ ਮਾਈ ਬੀਬੀ ਨਾਮਧਾਰਨ ਜਾਣਾਂਗੇ ਤੇ ਸਿੰਧੀ ਦਸਤਾਰ ਵਾਲਾ ਕੁਛਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਅਸਥਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਪਦੇਸ਼ ਆਪ ਖੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੋ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿਖ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ

*ਭੰਡ ਵਾਲੇ ਇਨ ਜਮਨਾ ਖਾਸ ਜਿਥੇ ਹੁਣ ਹਵਨਕੁੰਡ ਦੇ ਕਈ ਦਫਤਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਚਕਰਦਰਤੀ ਜੀ ਤੀ ਚੰਦੇ ਰਹਿਣਾ, ਤੇ ਰਹਨ ਸਿੰਘ ਕੂਕਾ, ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਰਹਿਣੀ, ਹਿੰਦਾਵ ਸਿੰਘ, ਚਕਰੀਓ ਸਿੰਘ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਵਰਨਾਂ ਦਾ ਪਾਣਾ ਸਿੰਘ ਵੀਥੇ, ਸੰਪੁਰਨ ਸਿੰਘ ਚੰਨੀ ਦਾ। ਮੇਲੀ ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਚਾਬੀ ਹੋਈ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ।

"ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੰਦਾਂ ਲੋਕ ਤਾਰੇ, ਤੇ ਜਗ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਕਰ ਲਏ ਨਿਆਰੇ।" ਤਾਂ ਹੀ ਜਾਪਦੈ ਜ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿਖ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਦਸਤਾਰ ਤੇ ਬੋਝੀ, ਮਾਓ ਦੀ ਦੁਡੀਦਾਰ ਸੁਥਣ ਹੋਵੇ। ਗੁਰੂ ਕਾਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਸਿੰਘਾਂ ਜਗ ਉਚੇਰਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਸੀ। "ਬਿਨਾਂ ਕੇਸ ਕਛ ਨ ਦੇਹੁ ਮੁਹਿ ਦੀਦਾਰੇ।" ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਸੈਂਕੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਿਖਰਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾਪੇ। ਲੱਕ ਰੰਦਾਂ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਪਤਿਆਂ ਕਰਦੇ ਸੀ। "ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਪੰਥ ਨਿਰਾਲਾ। ਭੋਭਿਆਂ ਤੀਕਰ ਕੱਛਾ ਪਾਂਦੇ, ਸਿੱਧਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦੁਮਾਲ। ਸਾਝਾ ਖਾਣਾ ਸਾਦਾ ਬਾਣਾ ਦਿਹਿਣਾ ਸਦਾ ਸੁਖਾਲਾ। ਬਿਤਦਾ ਪਹਿਨਣ ਚਿਤਦਾ ਵਰਤਨ ਨਾ ਕਰਮੀ ਨਾ ਪਾਲਾ।" ਮੈਂ ਹੁਣ ਇਸੇ ਸਾਲ ਦਾ ਮੋਟਾ ਮੋਟਾ ਹਾਲ ਸਮੇਂ ਚਾਲ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਰੁਤ ਪਿਛਲੇ ਬੀਤੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਮੁਢੋਂ ਲੈ ਇਸ ਮੇਲੇ ਤਕ ਦਾ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ।

[ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਪੁਰ]

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੈਸਾਖੀ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ, ਸੰਤ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੂਜੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿਲਾ ਜ਼ਿਆਲਕੋਟ, ਵਾਲਿਆ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਬਚੇ ਹੋਏ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਆਪ ਦਰਸਨ ਦਿਓ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵ੍ਰਿਤਰ ਦਿਤਾ, ਤੁਸੀਂ ਪਤਾ ਦੇਣਾ ਅਸੀਂ ਡਰਦੇ ਉਪਰ ਦਾ ਹੀ ਦੌਰਾ ਚੜ੍ਹਦਾ ਦਾ ਮਿਥ ਲਵਾਭੇ।

ਨਿਮਾਣੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਜ਼ਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਮੁਰਾਦ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਿਖ ਕਾਕੂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਰਨ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸੂਬਾ ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਕੁਰੂ ਸਰ ਵਾਲੇ ਸਾਬ ਰਲੇ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਥੋਹਰ ਲਛਾਦਾ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਛਪਵਾਇਆ ੨੩, ੨੪, ੨੫, ਜੇਠ ਮੇਲਾ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ੨੮ ਜੇਠ ਵਰਨੀ ਖੂਹ ਡਿਖੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮੇਲਾ ਹੋਇਆ, ੨੯, ੩੦ ਮਈ, ੩੧ ਵਰਨੀ ਖਾਸ। ੧ ਹਾਥ ਮਕੀ, ੨, ੩ ਖ ਬਲਤਕੀ, ੪, ੫, ੬ ਹਾਥ ਸਮੇਂ, ੯, ੧੦ ਮਲਕੀ, ੧੧ ਸ਼ੰਖੂਪੁਰੇ ਬੇਦਾਦ, ੧੨, ੧੩ ੧੪ ਰਾਜੇ, ੧੫, ੧੬, ੧੭ ਕੋਟਲੀ, ੧੮ ਹਾਥ ਫਿਲੋਕੀ, ੧੯, ੨੦, ੨੧ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ, ਵੀਡਸੀ ਭੀ ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਮੇਲੇ 'ਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਇਸ ਨਗਰ ਦੇ ਬਿਰਧਾ ਦਸਿਆ ਇਸ ਨਗਰ ਦੇ ਹੀ ਪੰਡਿਤ ਹਰਿਦਿਆਲ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰ ਕੁਤਾਵਲੀ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਸੱਤਰ ਦਾ ਬਿਜ਼ ਤਾਸਾ ਵਿਚ ਮਿਸ਼ਰਿਤੀ ਤੋਂ ਉਲਥਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਵਰਤਾ ਦੋਆ ਪਰਚੋਆ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜੇ ਵਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਜਗੀਰ ਮਿਲੀ ਸੀ, ਜੋ ਅਗੋਂ ਚੜ੍ਹਤ ਬਰਕੇ ਇਹ ਵਿਦਿਆ-ਆਸ਼੍ਰਮ ਬੰਦ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮੁਦਲੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਕ੍ਰਿਥ ਭੀ ਵਿਕਾਫੇ ਤੇ ਸਨਾਰਨ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਭੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਰੋਟਾਣੇ ਦੇ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੱਥਾ ਬੰਦਕੋਟੋਂ ਸੰਦ ਇਸ ਦੇਰੇ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨਢੇ ਦਾ, ਜੋ ਹੁਣ ਲੁਧਿਆਣੇ ਕੁਟੀਆ ਪਾ ਰਹਿੰਦੇ ਇਹ ਭੀ ਇਸ ਦੇਰੇ ਸਮੇਂ ਸਾਬ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇਸ ਨੂੰ ਹੜਮ ਕੀਤਾ। ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬਾਰੂਣੀ ਵੀ ਕਹਿ ਇਸ ਮਦ ਅਰਦਾਸਾ ਅਰੰਭਿਆ ਤਾਂ ਸੂਬੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਤੂੰ ਨਾ ਲਵੀਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖੁੰਡਾ ਖੜਕਾਇਆ ਦੇ। ਦੁਲਾ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤਕ ਉੱਚੀ ਨਾਮ ਲਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕੁਪਤ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਹਰ ਫਿਰਨ ਸਮੇਂ ਬੰਨੇ ਦਿਨ ਰਹਿੰਦੇ ਦੁਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਮਨਮਤਜੀ ਕਰਨੀ ਆ ਕਿ ਬਤਨ ਮੰਨਣਾ ਏ। ਦੁਲਾ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਜੋੜ ਭੁਲ ਬਖਸ਼ਾਈ। ਇਕ ਸਿਖ ਕੋਲੋਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸਤਿਨਾਮ ਤੇ ਲਿਖੀਏ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ। ਸਿੰਘ-ਸਭਾਏ ਤੇ ਅਣਾਲੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਅਖਬਾਰ ਸਤਿਨਾਮ ਤੇ ਨਾ ਲਿਖ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਦੇ ਦ ਸੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਚਿਤ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਉੱਚੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲਿਖਣ ਦੇ ਥਾ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਖਦੇ ਤੇ ਲਿਖਦੇ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ੨੬ ਹਾਤ ੧੬੮੭ ਬਿ. ੯ ਜੁਲਾਈ ੧੬੩੦ ਈ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਪਿਕਟਿੰਗ ਲਾਈ ਕਰ ਪੁਲਸ ਪਤੜ ਤੇ ੬ ਮਹੀਨੇ ਗੁਜਰਾਤ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੋ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਜਾ ਕੀਤੀ ਗੁਜਰਾਤ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਕੁਝ ਨੂੰ ਵਰਸਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਨਾ ਦੇਸ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਕਮ ਕਰੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੁੜ ਸਾਥੋਂ ਬਝਾ ਹੈ ਤੇ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦੇ ਪੀੜੀਆਂ ਤੋਂ ਦੁਖ ਭੋਗਦੇ ਜੋ ਅਸੀਂ ਵਧੇ ਹੋ ਗਏ ਹਾ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਮਰੀਏ ਜੋ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਾ ਰਲੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਣ ਘਰ ਘਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਹੈ ਭਾਰਤ ਅਛਾਦ ਹੋ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਦੋਂ ਸਾਥ ਨਾ ਦਿਤਾ ਹੁਣ ਦੁਖ ਪਾਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਪਾਵੀਏ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਲੁਣ ਬਨਾਣ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਗੋਰੇ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋੜ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਠੱਕੀਆਂ ਅਤੇ ਚਨਾਨੇ ਸਿਆਪੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਰਾਪੜੇ ਬਦੇਸ਼ੀ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਪਾਰੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਵਡੇ ਵਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਿਨ੍ਹ ਤੇ ਪੁਲਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਲੋਕ ਭੀ ਮੁਝਾਬਲੇ ਫਰਦੇ ਸੀ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇਸ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਬਦੇਸ਼ੀ ਘਿਰੇ ਤੇ ਭੀ ਪਹਿਰਾ ਲਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਮਾੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸਤਿਆ, ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਲੋਂ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੰਦੀ ਨਾ ਲਵੇ ਹਿੰਦੀ।

ਸੰਤ ਭਰੋਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨਾਵਾਲੋ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਆਖਾਂ ਤਾਂ ਸੁਰਮੇ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ। ਬੰਨੇ ਬਿਲੇ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ ਬੋਲਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾ। ਮਾਨਾਵਾਲੋ ਦੇ ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬੰਦੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੱਦ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਫੇਰ ਦਬਾਇਆ, ਪਰ ਇਹ ਨਾ ਮੰਜਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਹਾਕਮ, ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਕੀ ਨਾਮ ਹੈ ਤੇ ਪਿੰਡ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ਇਸ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਪਿਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਬ੍ਰਾਹਮੰਡ ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਦੇ। ਸਾਲ ਕੈਦ ਹੋਇਆ।

ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹੜਤਾਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਜਲਸੇ ਹੁੰਦੇ, ਦੇਸ-ਭਗਤ ਫੜੀਏ, ਕੈਦਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ,

‘ਬਖ਼ ਦਫ਼ਾ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ’ ਲਗਦੀਆਂ। ਕਿ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਬੋਲੇਗਾ ਸਜ਼ਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਕੂਲਾਂ, ਦੁਕਾਨਾਂ, ਦਫ਼ਤਰਾਂ ‘ਚ ਹੋਲੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਕਈ ਅਫਸਰ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇਂਦੇ। ਰਾਧੀ ਟੋਪੀ ਪਾਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰਦੀ। ਸਰਕਾਰ ਕਰੜਾਈ ਕਰਦੀ, ਹਿੰਦੀ ਦਬੇ ਰਹਿਣ, ਰਾਜ ਬਣਿਆ ਰਹੇ। ਲਕ ਭੜਕਦੇ, ਕਿਵੇਂ ਕਰੇ ਲੰਡਨ ਵਾਪਸ ਜਾਣ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਕੰਮ ਭੀ ਕਰਦੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਲਿਖਦੇ ਭੀ ਬਹੁਤ ਕਰੜਾ। ਸਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਾਕ ਜਿਵੇਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਲਗੀ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਹਿੰਦੀ ਕਰੇ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੇਸ ਭੀ ਹੁਣ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਰਹੇਗਾ।

ਲੋਕਾਂ ਮਰਨਾ ਮੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੋਖਪਰੇ ਦੇ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿੰਡ ਛੇ ਪੁਲਸੀਆਂ ਦੇ ਲੋੜਾ ਨੱਥ ਵਚ ਦਿਤੇ। ਥਾਣਿਆ ਤੇ ਬੰਬ ਸੁਟਦੇ, ਹਿੰਦੂ ਜਿਖ ਮਸਲਮਾਨ ਸਭ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਬਰਾ ਮੰਨਦੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਬਪਾਰੀਆ ਵਲੋਂਤ ਵਲ ਤਾਰਾ ਭੋਜ ਦਿਤੀਆਂ ਸਾਨੂੰ ਕਪੜਾ ਨਾ ਭੇਜੇ। ਸੁਰਾਸ਼ ਬੰਦਰ ਬੰਸ ਤੇ ਬਗਤ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਕਈ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਬੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕਰ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਖਰਾਕ ਦਾ ਸਧਾਰ ਕਰਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਾਨ ਲੋਕ ਭੀ ਕੈਦ ਹੋਏ ਹਨ, ਮਾਮਲਾ ਦੇਣ ਆਈ ਹੈ। ਇਸ਼ਤੀਆਂ ਭੀ ਬੋਲ ਤੇ ਕਈ ਪਿਕਟਿੰਗਾਂ ਕਰ ਕੈਦ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਵਾਇਸਰਾਏ ਦੀ ਕੋਸਲ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਮਿਸਟਰ ਐਨੇ ਜੇਫ਼ਲਾਤ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਅਫਸਰ ਸੁਰਾਹ ਦਾ ਰਾਨੂੰਨ ਤੋੜਨ ਲਈ ਕਈ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਜੇਫ਼ਲ ਕੱਟਣ ਜਾ ਲਗਾ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਪਿਸ਼ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਸਾਡਾ ਰਾਜ ਰਹੇ। ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਸਲੂਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਲਾਹਾਂ ਹੋਈਆਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਰਾਨੂੰਨ ਭੀ ਚਾਲੂ ਰਹਿਣ। ਮਹਾਤਮਾ ਰਾਧੀ, ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਤੇ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਸਭ ਅੱਡ ਅੱਡ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਭਰੇ ਹਨ। ਸਲੂਾ ਲਈ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਵਿਚ ਪਏ ਹਨ। ਸਰ ਸਪਰੂ ਤੇ ਮਿਸਟਰ ਜੇਕਾਰ। ਸਰਹੱਦੀ ਰਾਧੀ ਅਬਦੁਲ ਕੁਵਾਕ ਭੀ ਕੈਦ ਹੈ। ਬਾਬਲ ਪਸੇਰ ਵਲ ਭੀ ਗੜਬੜੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਭ ਦੇਸ ਰੂਸ, ਚੀਨ, ਟਰਕੀ, ਫਰਾਂਸ, ਕਾਬਲ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦ ਕਿਸੇ ਦੇਸ-ਭਗਤ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਦ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਹੁਣ ‘ਉਠੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੂਲੇ, ਸਭ ਰਾਜਨ ਕੇ ਪੁਟ ਦੇ ਮੂਲੇ।’ ਵਾਲਾ ਵਾਕ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਭੀ ਵਰਤ ਕੇ ਹੀ ਰਹੇਗਾ।

ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਦੰਸ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੋਏ, ਦੇ ਸਾਲ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਰਨ ਭਾਰਨ ਮਸਿਆ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਲਸਨ ਦਿਤੇ। ਇਕ ਕੋਹੜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਸਨਬਧੀਆਂ ਲਿਆ ਰਖਿਆ ਤੇ ਭੁਰੇ ਕਦੇ ਇਸ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਵੇ ਤੇ ਕੋਹੜ ਹਟੇ। ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਦਾ ਕੋਹੜ ਹਟਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤ ਬੈਠ ਹਨ। ਇਕ ਸਿਖ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਨਿਸਚਾ ਕਰ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਅਰਜ਼ ਕਰ। ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭੋਗ ਬਾਦ ਕੋਹੜੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਕੋਈ ਇਸ ਤੇ ਹਿਤਵਾਨ ਥੁਕੇ ਤਾਂ ਇਹ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਵੇ। ਕਿਸੇ ਨਾ ਥੁਕਿਆ। ਵੇਜਾ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨੇ ਮਲੀ ਦੇ ਆ ਕਿਹਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਆਪ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਕੇਤ੍ਰ ਤੇ ਥੁਕੀ ਜਾ। ਮਸਤਾਨੇ ਥੁਕ ਥੁਕ ਕੋਹੜ ਦਾ

ਸਰੀਰ ਭਰ ਦਿਤਾ, ਕੰਠ ਤੇ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਹੋਇਆ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਫੇਰ ਲਿਆਏ ਮਸਤਾਨੇ ਬੁਕਿਆ, ਤਲਾਉਂ ਵਿਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾ ਰਾਜੀ ਹੋਇਆ ਜਾਣ ਲੈ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਸਤਾਨੇ ਨੂੰ ਖੁਫ਼ ਹੋ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਜਿਸ ਦੇ ਜਖਮ ਤੇ ਬੁਕ ਲਾਵੇਂਗਾ ਉਹ ਰਾਜੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਦੀ ਸਰੀਰ ਉਸ ਦੀ ਬੁਕ ਤੋਂ ਰਾਜੀ ਹੋਏ ਅਜੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਸਤ ਉਥੀਆ ਬਾਹਾ ਕਰ ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ, "ਉਏ ਸਾਡਿਉਂ ਉਏ ਸਾਡਿਉਂ", ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮੀਆ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਾਂਦਾ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਚਿਲੇ ਸੂਜੇਬਾਲੀ ਸੰਤ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਮੇਲੇ ਦੀ ਅਰਜ ਕਰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਅਗਲੇ ਰੋਜ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾਤੇ ਵਾਲੀਆ ਦਾ ਇਕ ਬੱਚਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੁਏ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੁਣ ਕਿਹਾ, ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਪ੍ਰਥਾਵਨੀ ਲਈ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਸੰਤ ਜੀ ਸੰਖਲਿਆਲ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਜਿਥ ਕਾਕਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਚੌਲਕ ਵਜਾ ਸਬਦ ਪਵਾਇਆ ਉਸਦਾ ਦਾਹ-ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਆਏ ਨੂੰ ਧਰਵਾਸ ਹੋ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੀਬੀ ਨੇ ਬਚੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਰਖ ਸਰਦੀ ਭੋਟਾ ਧਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਬੀਬੀ "ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੇਰੇ ਕਾਰਜ ਪੂਰੇ ॥ ਤਿਸਹਿ ਜਾਨੁ ਮਨ ਸਦਾ ਹਸੁਰੇ ॥" ਜੋ ਕੁਰ ਸਿਖ ਇਕ ਕੁਰਵਾਕ ਚੋਰਾ ਰਖੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਕੁਰੂ ਵਿਸਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਏ ਪਾਪ ਕਰਮ ਭੀ ਉਸ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਹਜ਼ੂਰ ਜਾਣ ਕਰ ਹੀ ਇਹ ਦੱਬ ਕੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੂੰ ਸੁਕਰ ਕਰ ਰੱਬ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰੰਤਰ ਦਿਏ।

ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੇ ਵਾਲੋਂ ਟੁਰੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਲੋਭੇ ਦੀ ਨੱਗਰ ਪੜ੍ਹ ਕੱਹਾ ਤੇ ਆਏ ਜਾਣ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੂਜੇ ਵਾਲੀਉਂ ਟੁਰੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਥੀਆ ਬਾਹਾ ਕਰ ਰੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਉਤਰ, ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਜਥੀ ਵਿਚ ਲੈ ਇਕ ਬਿਛ ਹੋਠਾਂ ਜਾ ਬਤ, ਤੇ ਕਿਹਾ, ਅਜਾ ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਅਡੋਲ ਰਹੇ ਹੋ। ਇਹ ਡੋਲਣ ਵਾਲਾ ਕਿਉਂ ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ। ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਚੀ ਚਾਦਰ ਤੇ ਹੋਰ ਬਸਤ੍ਰ ਘੋੜਿਆਂ ਤੋਂ ਲਾਧ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਜੋਗਾ ਵਿਡਾ ਦਿਤੇ। ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਸ਼ਕਦਿਆਂ ਦਸਿਆ, ਤਦੇ ਆਪ ਦਾ ਆਸਰਾ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਖਾਲੀ ਹੋ ਰਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਇਕ ਕੁਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਟਿਕ ਸਾਧ ਦੂਰ ਦ ਨਗਰੋਂ ਆ ਬੰਚੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਕਰਨ ਲਗਾ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕੋਈ ਕੁਰੂ ਪ੍ਰਮਸਰ ਦੀ ਸੰਤ ਜੀ ਗੱਲ ਕਰੋ, ਇਹ ਗੱਲਾ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਸੰਸਾਰ ਪਿਆ ਕਰਦੀ। ਉਸ ਸਾਧ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਉਚਰਾ ਜਿਸ ਆਸ਼ਾ ਨਈਂ ਆਇਆ ਸਾ ਸੋ ਪ੍ਰਤੀਬ ਦੇਖ ਮੇਰੀ ਆਸ਼ਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਏ। ਜਿਥ ਬਹਿੰਦੇ ਸੀ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਤਿਖਾਰੀ ਵਾਲੂੰ ਭਾਣਾ ਕੁਰੂ ਦਾ ਮੰਨ ਕੇ ਵਿਖਾਇਆ ਏ। ਉਹ ਸਾਧ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਫੁਰਨਾ ਉਕ ਪਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਭੀ ਪ੍ਰੀਤੋਂ ਹੋਏ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਿਣਤੀ ਹੋ ਗਈ ਏ। ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਅਗਲੇ ਫਲਕ ਹੀ ਸਰੀਕਾ ਨਾਲ ਵਣ ਬੰਨੇ ਤੋਂ ਭੇਡਾ ਹੋ ਪਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਲੈ ਆ ਜਿਹੜੇ ਰਣਜੀਤ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣਾ ਦੀ। ਮੈਂ ਘਰ ਟੁਰ ਆਇਆ ਤੇ ਰਾਮ ਤੇ ਰੰਸ ਆਇਆ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਤੂੰ ਮਰੇ ਨਾਲ ਅਜੇ ਨਾ ਕਰਚੋਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਰੀਕ ਨਾ ਇਹ ਬੋਲ ਕਹਿੰਦੇ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਰਣਜੀਤ ਯਾਦ ਪੈਂਦੀ ਤੇ ਮਨ ਮੇਰਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਰੋਂਦੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦੇ ਕਿਹਾ, ਏਸੇ ਦੁਖਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। "ਜਤਨ ਬਹੁਤ ਮੈਂ ਕਰਿ ਰਹਿਓ ਮਿਟਿਓ ਨ ਮਨ ਕੋ ਮਾਨੁ ॥ ਦੁਖਮਤਿ ਸਿਉ ਠਾਨਕ ਫਹਿਓ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਭਗਵਾਨਿ ॥" ਸੰਤ ਜੀ ਜਦ ਐਸਾ ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਆਵੇ ਸਿਖ ਚਾਹੁ ਰੀ ਤੇ ਕੁਪਤ ਭੀ ਅਰਜ ਗੁਰੂ ਅਗ ਕਰੇ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ ਮੰਗੇ। ਤੇ ਕੁਲ ਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੁਕਿਆ ਨ ਮੰਨੇ। "ਹਮ ਪਾਪੀ ਸਦ ਬੁਲਤੇ ਕੁਮ ਬਖਸਨਹਾਰੇ ॥" ਗੁਰਵਾਕ ਨੂੰ ਚੇਤ ਰਖੇ। ਰਹਿ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਥ ਲੈ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚਲਾ ਦਾਤਵਾਲ ਆਵੇ ਤੇ ਸਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਕੋਠ ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕਿਹਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਰੀਕਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਤੋਕ ਕੀਤੀ ਉਹ ਕੰਨ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣ ਲੈਣ। ਸਾਬਰਾਂ ਦੀ ਆਪ ਕੋਲ ਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਜੀ ਦੇ ਦਾ ਪੱਖ ਕਰਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਸਿਆ, ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਕਾਂ ਸੰਤ ਦੇ ਘਰੇ ਨਿਰਲਿਆ ਪਿਛੇ ਪੁਤਾ ਨੂੰ ਤੋਕ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਵਿਰਕਤ ਹੋਇਆ ਆ ਤਰਲਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਜਟ ਮਾਝੇ ਭਰਾ ਦਾ ਤਰਲਾ ਘਟ ਹੀ ਸੁਣਦੇ ਹਨ। ਸਰੀਕ ਨਾ ਟਲੇ। ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਵਾਰ ਤਰਲਾ ਕਰ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਜਥਾ ਜੱਤ ਸਰੀਕਾਂ ਨੂੰ ਆ ਕੁਟਿਆ ਤੇ ਭੇਰੇ ਲਾ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਬਹਿ ਗਏ। "ਮੂਰਖ ਗੱਢੁ ਪਵੈ ਮੁਹਿ ਮਾਰ ॥" ਗੁਰਵਾਕ ਸਚਾ ਹੋਇਆ। ਉਹੋ ਸਰੀਕ ਹੱਥ ਜੱਤ ਮਾਫੀ ਮੰਗ ਸੂਤ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਂ ਸਭ ਨਗਰ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਖਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਤੋਕ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮਾਫੀ ਮੰਗ ਅਕੇਂ ਸੂਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸੇ ਸਰੀਕ ਕੁਲ ਮੰਨ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਏ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੁੰਡੇ ਮੁੜਪੁਟਾ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਥ ਹੀ ਦੋਰੇ ਤੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚਾਲੂ ਲੈ ਕੁਰੇ ਤੇ ਬੁਤ ਤੇ ਭੱਲਨ ਵਲ ਮਨ ਪੈਣ ਹੀ ਨਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਮੁੜ ਕਦੇ ਕੁਰ ਬੁਤ ਨਾ ਰਏ, ਮਕਨ ਹੋਏ ਹੀ ਲਗਨ ਵਿਚ ਲਗ ਮਾਲਾ ਫੇਰਨ ਲਗੇ।

ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਟ੍ਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਵਿਚੇ ਹੀ ਛੱਡ ਜੋ ਕੁਝ ਹਾਲ ਵੈਸਾਖੀ ਤੇ ਨਿਮਾਣੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਤੇ ਦੋਰੇ ਦਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸੇਣ ਭਾਦਰਾਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਹਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਨਾਲ ਜੇਤ ਟੁਰਦਾ ਹਾਂ। ਇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਗਲਟੀ ਭਾਈ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਘੁਰਲ, ਸੰਤ ਹਾਥਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਮ ਪੁਰ, ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਤੇ ਭੰਟਲੀ ਨੁਸਹਿਰੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੀ ਕੁਜਰਾਂਵਾਲਿਉਂ ਹੀ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਈ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਦਾ ਦਾ ਨੈਮ ਤੇ ਮੇਲਾ ਕਰ ਦੋਨਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਥ ਲੈ ਜਿਮਲੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਹੌਰ, ਬੰਬਈ, ਦਿਲੀ, ਲਖਨਊ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਲਿਮਲੇ, ਮੇਰਠ ਆਦਿ ਸਹਿਰੀਂ ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ ਰਖਦੇ ਸੀ ਤੇ ਰੋਸਾਂ ਵਿਚ ਦੁਝਾਏ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਭੀ ਬਾਦਸਾਹੀ ਬਾਣੇ ਠਾਠ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਰੋਸਾਂ ਦੇਖਣ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਦੇ ਸੀ ਸੇ ਭੀ ਦੇਸ-ਸੇਵਾ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਗਿਆ ਜਾਣ ਬਾਬਾ ਪਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮਾਂ ਬਤਾਏ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਿਪਤਾ ਖਰਚ ਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਤਾ ਜਿਉਣ ਕੋਰ ਜੀ ਠਾਲ ਕਦੇ ਕਦੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਲਾਹੌਰ। ਜਿਸ ਕਰ ਆਪ ਨੂੰ ਭੀ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਔਕੜ ਸੰਚ ਵਾਪਰਦੀ ਏ, ਕਿਹਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਟਿਕਣ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੀ ਸੇਖ ਰਵੇ ਤੇ ਭੇਰੇ ਦੀ ਸੇਫਾਲ ਵਿਚ ਭੀ ਫਰਕ ਨਾ ਪਵੇ।

ਸਭ ਤੋਂ ਬਹੁਤਾ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਡੇਸ ਦੇਖਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸਭ ਥਾਂ ਸਿਖ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ

ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਲੰਗਰ ਆਪਣਾ ਪਕਾ ਛਕਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਲਾਹੌਰ ਬਾਬਾ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਘਰ ਤੇ ਸੇਖੂਪੁਰਾ, ਲਾਇਲਪੁਰ, ਮਿੰਟਕੂਮਰੀ, ਸਰਗੋਧਾ ਤੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਦੇਖੋਂ ਹੀ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਿਖ ਭੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਪ ਦੇ ਇਹਨੀਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਸਿਮਲੇ, ਮੰਡੀ ਕੁਲੂ ਭੀ ਆਪ ਨੇ ਕੰਨੀਆਂ ਲੈ ਰਖੀਆਂ ਸੀ ਤੇ ਸੇਵਕ ਤੇ ਮੇਲੀ ਅਜੀਰ ਸੁਦਾਰ ਲੱਭ ਭੀ ਆਪ ਦੇ ਹਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਅਗੇ ਹੀ ਆਦਰ ਨੂੰ ਹਾਫ਼ਰ ਹੁੰਦੇ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੫—੬ ਅਸੂ ਸਿਮਲੇ ਸਮੇਤ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਤੇ ਸੇਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੇਤ ਅਰਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੇਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕਰਵਰਤੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਓਵਰਸੀਅਰ ਦੇ ਘਰ ਉਰਾਰਾ ਤੇ ਮੇਲਾ ਸੀ। ਦੋ ਦਿਨ ਰੋਟਕ ਸਬਦ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ। ਬਾਨੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਵਾ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੁਝ ਇਰਿਹਾਸ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਫੁਟਾ ਤੇ ਸੁਭਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਿਫਤ ਚੰਨਵਾਦ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ। ਭਿਉਂਗਿ ਇਹ ਅਗੇ ਹੀ ਸਿਮਲ ਪਜੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਸੇਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਰਿਹਾਸ ਸੁਣਾਇਆ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸੁਭਾ ਦੀਆਂ ਵਾਰਤਾ ਬਹੁਤ ਕਹੁਣਾ ਰਸ ਵਿਚ ਭਿਜੇ ਸਬਦ। ਇਹ ਸੁਣਾਈਆਂ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਫੈਰਾਗੇ ਹੋਇਆ ਕਿਦਿਆਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਕਿਛਕਨ ਨੂੰ ਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

੧੬-੧੭-੧੮ ਅਸੂ ਦਸਹਿਰੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਫਕੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੇਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੂਪ ਹੋਰਾ ਦੇ ਸੇਵਕ ਨੇ ਦਖਣ ਦੀ ਤਰਫ ਵਾਲੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਹੋਰੇ ਮਹਾਬੀਏ ਦੇ ਪੁਤਰਾ ਕੁਰਮਖ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਰਮਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਕਰਾਏ ਤੇ ਦੁਰਾਨ ਲੈ ਰਾਗ ਸਨਾਣ ਤੇ ਸਿਖਾਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੇਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸੇਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਨਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਸਿਖ ਵਲ ਜਾਣਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਧੀ ਦਸਤਾਰ ਤੇ ਥੋਥੀਆਂ ਨੂੰ ਚੂੜੀਦਾਰ ਸੁਬਣ ਦਾ ਬਚਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨਾਣਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਜਾਣ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਸੇਤ ਜੀ ਸੁਣਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤੇ ਰਾਏ ਰਾਤ ਥੋਥੀਆਂ ਸਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕੁੰਦੇ ਪਾ ਕਣ ਚੂੜੀਦਾਰ ਸੁਬਣਾ ਬਣਾ ਲਈਆਂ ਸੀ ਤੇ ਦੁਆਲੇ ਭੀ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਤੇ ਸਭ ਸੇਗਤ ਇਸੇ ਮਰਜਾਦਾ ਨਾਲ ਹੀ ਮਲੇ ਤੇ ਪੁਜੀ ਸੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਪਰਚਾਰ ਨਾਲ ਸਿਧ ਦਸਤਾਰੇ ਤੇ ਚੂੜੀਦਾਰ ਸੁਬਣਾ ਵਧੀਆਂ ਸਜੀਆਂ ਸੀ। ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਸੇਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਵਿੰਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਨਮਿਤ ਪਹਾੜ ਤਰਫ ਵਾਲੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਮਲਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕੁਝ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੰਗ ਪਾਏ। ਫਕੀਰ ਸਿੰਘ ਅਚਰ ਕੀਤੀ, ਮੈਂ ਦੇਸ ਤਰਾ ਸਦਾ ਜੰਤਾ ਦਾ ਮਲ ਉਸ ਭਰੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਕੱਲਾ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਕੁੰ ਚਿਤ ਵਿਚ ਚਾ ਰਖ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਲੇਖਕ ਸਤਿਜਗ ਦੇ ਗਾਹਕ ਵਾਪਟ ਲਈ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਹਾਇਆ। ਸੇਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਨੇਮ ਦਸ ਸੇਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕਰਵਰਤੀ ਨੇ ਬੜੇ ਰਸ ਲੱਤ ਵਾਲੇ ਵਖਿਆਨ ਕਰ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਕੁਰਮਖੀ ਬਾਣੇ ਦਾ ਸਮਾ ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਰ ਟੁਰਿਆ ਹੈ ਜਦ ਸੇਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋਸਿਆ ਨੇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜ ਸਿਖ ਸਿਧੀ ਦਸਤਾਰ ਕਰੇਗਾ ਤੇ ਥੋਥੀ ਚੂੜੀਦਾਰ ਸੁਬਣ ਪਹਿਰੇਗੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਲੰਗਰ

ਥਰਾਫੇ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਘਰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਾਏ। ਇਹ ਸੁਣ ਬਹੁਤ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਸਿਧੀ ਦਸਤਾਰ ਤੇ ਬੀਬੇਆਂ ਨੇ ਚੂੜੀਦਾਰ ਸੁਬਟ ਪਹਿਰਣ ਦਾ ਨੇਮ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਖਿਰਕੀ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਦਾ ਲਗਰ ਹੋਇਆ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾ।

੧੯ ਅਸੂ ਲਧੇ ਵਾਲਿਉਂ ਸੰਤ ਲਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਜਦ ਆਈ ਤੇ ਨਾਲ ਸੰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਾਮਕਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸੀ ਸਬਦੀ। ਸਭ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਸਿਧੇ ਦਸਤਾਰੇ ਤੇ ਕੁਰਮੁਖੀ ਬਾਣਾ ਸੀ। ਸਵੇਰੇ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਅਨੰਦ ਹਵਾਨ ਹੋ ਪੁਰਨ ਕੁਰਮਰਜਾਦਾ ਵਿਚ ਸਫੇਦ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਚੂੜੀਦਾਰ ਸੁਬਟ ਤੇ ਨੰਗੇ ਮਖ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸੰਤ ਦਿੱਲਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਣਾਇਆ ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਮੇਲ ਤੇ ਕੁਰਮੁਖੀ ਬਾਣੇ ਵਾਲੇ ਸਿਖ ਤੇ ਮਾਈਆਂ ਵਖ ਵਖ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਮੇਲ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਇਸੇ ਚੁਕਤ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਾ ਬਾਣਾ ਸਜਾ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦੇ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਫਤਹ ਦੀ ਪੁਰਨਮਾਸੀ ਤੇ ਨਨਕਾਣੇ ਆਉਣ ਜੋਗ ਸਤਿਨਾਮੁ ਤੇ ਸਭ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖਾਇਆ। ਜ ਆਪ ਨਾ ਆ ਸਕੇ ਆਪਣਾ ਚੁੰਮਦਾਰ ਭਜੇ। ਸਤਿਨਾਮੁ ਦੇ ਗਾਹਕ ਬਨੇਟ ਲਈ ਸੂਬਾ ਰਹੀ ਸਿੰਘ ਭੀ ਬਹੁਤ ਚਿਲੀਂ ਵਿਰ ਉਦਮ ਦਿਤਾ। ਤੇ ਚੰਦ ਉਗਰੇਣ ਤੇ ਮਦਦ ਠੈਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਨਾਮੁ ਚਲਣ ਦੀ ਪਕੀ ਸਭ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਕੀਤੀ ਇਸ ਮੇਲ ਤੇ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਿਲਾ ਵਾਲੇ ਦਾ ਭਰਾ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਲਹਿਨੀਆਂ ਦੇ ਥਾਮ ਸਿੰਘ ਵਲ ਮੰਗਿਆ ਸੀ।*

ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਦੇ ਸਾਲ ਕੇਦ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਾ ਚਾਕਰਸ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰੀ ਸੈਨ ਕੁਪਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਮੇਮ ਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੜਿਆ ਸਮੇਰ ਦੰਪਤੀ ਹੀ ਕੇਦ ਹੋਏ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਗਨਾ ਚਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ ਜੋ ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸੀ ਅਗੇ ੧੬ ਸਾਲ ਦੋਸ-ਭਗਤਾਂ ਕਦਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕੇਦ ਹੋਏ ਸੀ ਹੁਣ ਚਾਕਰਸ ਵਿਚ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਕੇਦ ਤੇ ੫੦) ਜੁਲਮਾਨਾ ਹੋਇਆ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਸੇਖੂਪਰੇ ਬੰਦਾਦ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਕਾਮੇਰੀ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਲਾਹੌਰੋਂ ਹੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ। ਭਾਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਰਾਮਕੁਤੀਏ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਪਾਠ ਦੇ ਭੰਗ ਸਮੇਂ ਕੁੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਇਆਂ ਸਭ ਸੰਗਤ ਉਠੀ, ਪਰ ਵਤੇ ਸਿੰਘ ਮਾਥੇ ਦਾ ਫਲਾਸਫਰ ਨਾ ਉਠਿਆ। ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੁੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਦਬ ਵਜੋਂ ਉਠਿਆ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿਹੜੀ ਲਕੜ ਚੁਕਟੀ ਸੀ ਜੋ

*ਗਿਲਾ ਤੇ ਉਹਨਾ ਪੁਰੋਖਾਨਾ ਦੀ ਭੈਣ ਦੀ ਮੂਰੀ ਠਰਦੀ ਸੀ। ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾਥ ਹਟਾਇਆ ਕਿ ਆਪਣੀ ਭੈਣ 'ਚ ਵਿਆਹ ਕੀਤਿਆਂ ਭੈਣ ਅਲਖ ਤੇ ਤਰਕ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਚਲਨ ਸਿੰਘ ਹੋਣਾ ਸੰਤ ਭਗਤਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਸੁਰਜੀਤ ਭੈਣ ਦਾ ਸਾਥ ਭੈਣ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਹੋਂ ਠਿਆ ਤੇ ਪੁਰੀ ਕੁਰ ਮਰਜਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਭਾਨਕਾਣੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਅਨੰਦ ਭੀੜਾ, ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਨੰਗੇ ਮੁਖ ਅਦਬ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਉਥੇਰਾ ਜੁਗਮ ਕਰ। ਅਲ ਸਭਧਾਕੂ ਨੀ ਖੋਸੇ ਮੋੜਿਆ ਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਵਿਆਹ ਛਡਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਅਲ ਜੁਗਮ ਹੋਰ ਤੇ ਇਹ ਚਲਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਣ ਸਭਮੇ ਨੀਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਚੁਕੀ ਵੀ ਸੀ। ਸਿਖ ਕਿਹਾ ਕੁਝ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਦਾਬ ਕਰਨ ਅਰਥ ਜੋ ਮਰਜ਼ਾਦਾ ਕੁਝ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਬਧੀ ਹੈ ਦੇਖ ਸਾਧ ਨੰਗੀ ਪੈਰੀ ਸੀਸ ਤੇ ਚੁਕ ਅਥੇ ਜਲ ਛਿੜਕਦੇ ਤੇ ਉਪਰ ਚੌਰ ਕਰਦੇ ਲਿਆਏ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੋ। ਤਾਂ ਵਧੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੇਨੂੰ ਸਭ ਸਮਝ ਏ ਤੂੰ ਏਡਾ ਕੁੰਘਾ ਗਿਆਨ ਤੇ ਸਰਧਾ ਆਪਣੇ ਬੱਲ ਹੀ ਰਖ। ਤੇ ਕਿਹਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਰਾਨ ਦੇ ਆਇਆ ਕਦੇ ਉਠਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਚਰਚ ਨਾ ਵਧੇਣੇ ਸਵੇਰਾ ਜਾਣ ਉਹ ਸਿਖ ਤੇ ਚੁਪ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਬੜੇ ਚਿਤ ਬਾਏ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਆਏ ਤੇ ਸਭ ਸੰਗਤ ਉਠੀ ਪਰ ਵਧੇ ਸਿੱਖ ਫੇਰ ਭੀ ਨਾ ਉਠਿਆ। ਤਾਂ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੱਖ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸੰਤ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਉਠੋ। ਤਾਂ ਵਧੇ ਸਿੱਖ ਕਿਹਾ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਆਇਆਂ ਕੀ ਉਠਣਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕਿਹੋ ਸੂ ਜੇ ਕੜਾਹ ਦੇ ਆਇਆਂ ਉਠਣਾ ਬਾਹੀਏ ਤਾਂ ਫੈਟੀ ਜਲ ਦਾਲੇ ਚਟਨੀ ਅਚਾਰ ਭਾਜੀ ਦੇ ਆਇਆਂ ਭੀ ਉਠਣਾ ਚਾਹੀਏ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ, ਅਥੇ ਕੁੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਇਆਂ ਨਾ ਉਠਣ ਤੇ ਹੁਣ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ ਆਇਆਂ ਨਾ ਉਠਣ ਤੇ ਵਧੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਰੇ ਸਿਖਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਦੂਰ ਤੇ ਸੁਣੀ ਜੀ ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਠਾਣੀ ਸੀ। ਵਧੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਸਮਝਾਏ। ਪਰ ਹੁਣ ਸਤ ਆਲਾ ਸਿੱਖ ਜੀ ਰੇ ਵਧੇ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸਮੇਂ ਆਪ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸਤ ਜੀ ਦਾ ਸੁਭਾ ਭੀ ਤੇਜ਼ ਹੈ ਮਰ ਬੱਲ ਬਕਾਰਾ ਹੀ ਬੇਰਸੀ ਹੋਵੇ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੱਖ ਜੀ ਨੂੰ ਨੜੇ ਸਦ ਕਿਹਾ ਕੀ ਕਲ ਦੇ। ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ ਉਹ ਕੁੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਇਆਂ ਭੀ ਨਾ ਉਠਿਆ ਸੀ, ਸਿਖਾ ਨੂੰ ਸਭੀ ਸਭਤਾ ਬੱਲਿਆਂ ਰੁਏ ਭੀ ਮੇਂ ਮਜਾ ਜਰਿਆ ਹੁਣ ਵੇਰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਆਇਆਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਉਠਿਆ। ਪਸੂ ਭੀ ਪਠੇ ਆਇਆ ਉਠਦੇ ਹਨ। ਮੇਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਲਟੀਆਂ ਭਲਾ ਕਰਦੇ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਜੀ ਹੀ ਸਮਝੋ" ਕਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੀ ਉਠਦੇ। ਆਪਣਾ ਸੁਆਚ ਨਾ ਭਵਾਉ।

ਸੰਤ ਜੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਚੁਪ ਕਰ ਕਦੇ ਪਰ ਹੋਰ ਪਛਤਾਵਾ ਲਏ ਨੇ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਵਾਰ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਇਹ ਹੁਣੇ ਬਖਸ਼ਾ ਲਏ ਤਾਂ ਚੰਗੀ। ਇਹ ਕੁਝ ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਜਾਣ ਬੱਲਾਂ ਸਿਖਾ ਕਿਹਾ ਵਧੇ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਜਿਹਾ ਵਿਦਵਾਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਾਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਚੁਪ ਭੀ ਕਰਾ ਦੇਂਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਕ ਵੇਰ ਇਕ ਨਗਰ ਸਵੇਰੇ ਪਠਮਾਲੇ ਇਕ ਅਕਾਲੀ ਕੁੰਘ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹਦੇ ਬੱਲ ਵਧੇ ਸਿੱਖ ਨੇਕਾ ਸਿਰ ਕਰੀ ਬਿਨਾਂ ਮਥਾ ਟੇਕੇ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਉਸ ਅਕਾਲੀ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਕੁੰਘ ਕੁੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਥਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਕੇਸ ਆਪਣੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੱਜੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੰਘ ਕੁੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੋਈ ਏ। ਤਾਂ ਵਧੇ ਸਿੱਖ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੈਂ ਮੇਂ ਸੋਚਿਆ ਜਿਸ ਡਰਵ ਮੂੰਹ ਹੋਵੇ ਉਸ ਤਰਫ਼ ਹੀ ਮਥਾ ਟੇਕਣਾ ਬਣਦੇ। ਤੂੰ ਜਦ ਉਠੇਗਾ ਮੇਂ ਜਦ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗਾਵਾ ਮਥਾ ਟੇਕ ਲਵਾਵਾ। ਪਿਛੇ ਰਿਸੇ ਦੇ ਵਲ ਮਥਾ ਟੇਕਣਾ ਬਾਅਦਬੀ ਕਰਨੀ ਹੋਈ ਏ। ਤਾਂ ਉਸ ਅਕਾਲੀ ਕਿਹਾ ਕੇਸ ਹੀ ਕੱਜ ਲੈ ਤਾਂ ਵਧੇ ਸਿੱਖ ਕਿਹਾ ਜੇ ਕੁੰਘ ਸਾਹਿਬ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਭਰਦੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤੇਰੀ ਦਾਤ੍ਰੀ ਦੇ ਵਾਲ ਵਧੇ ਹਨ ਤੂੰ ਉਹ ਕੱਜ ਲੈ ਮੇਂ ਕੇਸ ਕੱਜ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਸੁਣ ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਚੁਪ ਕੀਤਾ ਕੁੰਘ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕੁਮਾਲ ਪਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਵਧੇ ਸਿੱਖ ਭੀ ਲਾਭੇ ਹੋ ਗਿਆ ਪਠਮਾਲੇ, ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦਸਿਆ ਅਜਾਂ ਵਧੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਭਾਇੰਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਪਰਤਾਪ ਸਿੱਖ ਜੀ ਭੀ ਕਿਸੇ ਮਰਜ਼ਾਦਾ ਦੇ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਨਿਰ੍ਹਤ ਕਰ ਦੇਵਾਂ। ਇਹ ਕਲ ਸੁਣ ਸੰਤ

ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਲੋਰਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਖਸਮੇ ਕਰੇ ਬਰਾਬਰੀ ਵਿਰਿ ਕੈਰਤਿ ਅੰਦਰਿ ਪਾਇ ॥" ਤੇ ਭਾਈ ਕੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ—

ਜੈਸੇ ਚਾਹਾ ਚੰਦਨ ਓ ਧਾਨ ਪਾਨ ਬੇਚਨ ਕੇ, ਪੁਰਬ ਦਿਸਾ ਲੋ ਜਾਇ ਕੈਸੇ ਬਨ ਆਵੈ ਜੀ ।
ਪਛਮ ਦਿਸਾ ਵਾਖ ਦਾਰਨ ਲਿਜਾਇ ਜੈਸੇ, ਮ੍ਰਿਦਮਦ ਕੇਸਰ ਲੈ ਉਤਰ ਜੋ ਧਾਵੈ ਜੀ ।
ਦੱਖਨ ਦਿਸਾ ਲੈ ਜਾਇ ਲਾਇਲਚੀਵਗਲਾਦ, ਬਾਦ ਆਸਾ ਉਦਮਦੀ ਬਿਤ ਤੋਨਾ ਪਾਵੈ ਜੀ ।
ਤੋਸੇ ਕੁਨਿ ਨਿਧਿ ਕੁਰ ਸਾਕਰਕੀ ਵਿਦਮਾਨ, ਗਿਆਨ ਕੁਨ ਪ੍ਰਗਟਕੇ ਬਾਵਰੇ ਕਰਾਵੈ ਜੀ ।

ਮੇਸਾ ਪਰਸ ਤਾਂ ਬੋਰਾ ਹੀ ਹੈ । ਤੇ ਕਿਹਾ ਮੇਰੇ ਆਖੇ ਲਗੇ ਤੇ ਹੁਟੇ ਹੁਟੇ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਝ ਨਾ ਕਵੀ । ਉਹ ਕੁਲਖੇ ਵਿਚ ਹੀ ਤੇ ਬੋਰਾ ਹੀ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਉਸ ਸੁਨਣੀ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਵ ਹੋਣ ਦਿਉ । ਹੋਕਾਰੀ ਪੁਰਸ ਨੂੰ ਹਲੀਮੀ ਵਾਲੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਸੁਖਾਈ । ਤੁਸੀਂ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰੋ ਤੇ ਮੇਲੇ ਦੀ ਬੇਰਸੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਾ ਬਣੋ ।

ਸੰਤ ਵਡੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਯੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਰੂ ਕਾ ਵਾਕ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਗਿਲਾਨ ਤੇ ਆਪਣਾ ਕੁਮਾਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਤਨਾ ਪਿਆ । ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਚਾਚੇ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਬੀਰੀ ਸੀ । ਨਾਮਧਾਰੀਏ ਪਰ੍ਹੇ ਰਖਦੇ ਸੀ । ਅਕਾਲੀ ਨਾਲ ਰਲਾ ਅਕਾਲੀ ਬਨਾਣ ਲਗੇ । ਸੰਤ ਜੀ ਉਸ ਚਾਚੀ ਚਾਚੇ ਦੇ ਹਥੋਂ ਖਾਣ ਲਗੇ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝਿਆਂ ਵਲੋਂ ਤਨਖਾਹੀਏ ਭੀ ਹੋਏ, ਪਰ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਅਕਾਲੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿਤਾ । ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪੁੱਤਰ ਛੱਡ ਚਕਾ ਗਈ । ਬਦਮਾਸ਼ਾ ਕਿਤੋਂ ਕਿਸੇ ਕਾਜੀ ਦੀ ਧੀ, ਬਹੁਤ ਚਲਾਕ ਕਾਢ ਲਿਆਈ ਹੋਈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਾ ਦਿਤੀ । ਸੰਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਰਮੁਖੀ ਪਛਾਣੀ ਤੇ ਆਪ ਉਸ ਤੋਂ ਅਰਥੀ ਪਛੇ । ਕੁਝਿਆਂ ਤੇ ਕੁਰਕਾ ਤੋਂ ਭਰਦੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਤਨਖਾਹ ਲੈ ਬੈਠਣ ਲਗੇ । ਪਰ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਤਰੇ ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਵਡਿਆਈ ਹੀ ਕਰਦੇ । ਬਿਰਧ ਹੋਏ ਜਾਣ ਉਹ ਕੁਰਕਨੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਜੀ ਬਣਾ ਹੋਰ ਸਰੀਕ ਵਲ ਜਾ ਵਤੀ । ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸੁਕਰ ਹੀ ਜੋ ਬਲਾ ਚੰਮੜੀ ਸੀ ਏਸੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਚਿਤਾਂ ਨਿਕਲ ਹੋਕਾਰ ਦੀ ਤੇ ਕਾਜੀ ਬਣਣ ਦੀ ਫਲਾਂ ਲਥੀ ਹੈ । ਹੁਣ ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਕੱਦੀ (ਪੁੱਤਰ ਪਾਸ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਨੇੜੇ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣ ਕਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਅ ਭਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਭੀ ਬਚਨ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਮਾਨਾਵਾਲੇ ਸ੍ਰ. ਬਾਮ ਸਿੰਘ ਵਲ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਮੇਲੇ ਤੇ । ਇਸ ਸੁਦਾਰ ਨੇ ਦੇ ਘੋੜੇ ਵਡਮੁਲੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ । ਇਹ ਸ੍ਰ. ਸੰਤਾ ਕੁਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੰਮੇਆ ਖਾਨਗਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸੋਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਗੇ ਭੀ ਇਕ ਸਾਮਰਾਜ ਨਾਮੀ ਘੋੜਾ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਇਸ ਨੇ ਟੇਕਿਆ ਸੀ । ਇਹ ਪਿਛੋਂ ਕੁਲੇ ਵਾਲੇ ਚਿਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਏ ਤੇ ਮਾਨਾਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਵਲ ਵਿਆਹਿਆ ਏ । ਤੇ ਘੋੜੇ ਰਖਣ ਦੁਕਾਨ ਦਾ ਬੰਕੀ ਹੈ ।

ਬਾਬਾ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਤਾਲੀਏ ੨੮ ਕਤਕ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ੧੦੦ ਬਰਸ ਦੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਚੜ੍ਹੇ । ਇਸ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਬਦੇਸ ਰੋਕੂਨ ਜਾ ਭੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕੀਤੇ ਸੀ ਤੇ ਬੜੇ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇਮੀ ਤੇ ਯਸੀਏ ਰਹਿ ਨਿਭੇ ਹਨ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਘਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਮਾਨਾਵਾਲੇ ਜਿਲੇ ਸੇਖੂਪੁਰੇ ਦੀ ਬੁਰਜੀ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਸੇਤਾ ਵਾਲੀ 'ਚ ਦੋ ਬੀਬੀਆਂ ਤਿੰਡਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਆਪਣੇ ਰੂ-ਬਰੂ ਕਰਨ ਹਿਤ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਹਰਨ ਹੋਇਆ। ਵੰਦੀ ਪਾਸ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਲਤਕੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ (ਸ੍ਰਦਾਥ) ਗੁਰੂ ਕੇ ਘੜਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਫਰਨਾਂ ਦਾ, ਸੇਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਭਤੀਜਾ ਆਏ ਬੈਠੇ ਅਨੰਦ ਕਰਾਨ ਲਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਲ ਵਰਤਨ ਬਾਹਰ ਕਏ। ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਤਿੰਡਰ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਮੰਗੀਆਂ ਸੀ। ਪਿਆਰੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੰਨ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਲਿਆ ਬਠਾਈਆ। ਸਾਧਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਏ ਦੇਖ ਡਿਹਾ, ਬਾਈ ਇਹ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜੇ ਕਹਿ, ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੰਨ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬੈਠਵਾ ਦਿਤਾ। ਸੇਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਅਰਜ ਕਰ ਮੈਂ ਜਿਵੇਂ ਮੰਗੀਆਂ ਸੀ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਬਠਾਣ ਤੇ ਰਾਜੀ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਕੀ ਕੁਤੀਆਂ ਦਾ ਲਗਨ। ਕੁਤੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਹਨ। ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਸਤਿਬਚਨ ਕਹਿ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋ ਬੈਠਾ ਤੇ ਰਿਹਾ ਕੀ ਰਾਜੀ ਹੀ ਸਨਮੁਖ ਖਿਤੇ ਮਥੇ। ਪਰ ਸੇਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਕਏ ਤੇ ਬਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਰਨਾ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਨੰਦ ਕਰਾ ਬੀਬੀਆਂ ਟੋਰ, ਹੋਰ ਸੇਕਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਤੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਬਾਦ ਸੇਤਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਤੀਜੇ ਉਪਮ ਸਿੰਘ ਵਲ ਚੱਟੀਆ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਥ ਲੈ, ਦੋ ਸੇਤਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੀ ਕੀਤਾ। ਸੇਤਾਂ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤਿੰਡਰ ਉਹੋ ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਸੇਤ ਨਗਰ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਿੰਡਰ ਪੰਜ ਭਰਾ ਸਿਆਲਕੰਟ ਦੇ ਜਿਲੇ 'ਚੋਂ ਦਾਤਵਾਲ ਦੇ ਐਸੇ ਸੁਧ ਕਿਰਤੀ ਸੀ ਕਿ ਬਿਨਾ ਵੇਡੇ ਆਪਣੀ ਬੀਬੀ ਵਾੜੀ ਤੇ ਵਸਲ ਨੂੰ ਭੀ ਤੋਤ ਘਰ ਨਾ ਲਿਆਉਂਦੇ, ਭੈਣੇ ਛਲੀ ਤਰਬੂਜ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਨਾ ਪਾਦੇ ਸੀ। ਉਸ ਸਤਿ ਸੁਧ ਕਿਰਤ ਦਾ ਹੁਣ ਭਾਗ ਲਗਾ ਹੋਇਓ, ਮੁਰੋਇਆ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣੇ ਹਨ। ਨਗਰੋਂ ਬੋਤੀ ਮਾਲਕੀ ਬਾਰਨ ਨਿਕਲੇ ਸੀ।

ਮੈਂ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੇਤ ਜੀ ਤੇ ਤਿੰਡਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਤੋਂ ਸੁਣ ਸਿਖੀ ਸਿਦਕ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਜਾਣ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਕੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਬਚਨ ਦਿਹਨਾ ਦੇ ਆਉਣਗੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾਈਆਂ ਜ਼ਿਲਾ ਕੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਚ ਸੇਤ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਕਾਈਆਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਅਹਿਮਦੀ (ਮਿਰਜ਼ਈ) ਮਸਲਮਾਨ ਭੀ ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਦਰ ਦੇ ਬੈਠਾਏ। ਦੋਵਾਨ ਦੇ ਭੰਗ ਬਾਦ ਅਰਦਾਸਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬਾਰੂਵੀਂ ਕਹਿ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਇਕ ਸਿਆਣੇ ਸਾਊ ਜਹੇ ਮੇਲਵੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕੁੰਬ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਗੋਂ ਭੀ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਆਸਰ ਬਾਰੂਵੇਂ ਬਾਰੂਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਮੰਨਦੇ ਹੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਕੁੰਬ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵਾਕ ਹਨ, "ਸਦ ਪੀਤੀ ਗੁਰੂ ਚਲੰਦੀ" ਤੇ "ਕਰ ਕਸਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੋਲਦੀ" ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਹਨ। ਤੇ ਭਾਈ ਕੁਰਦਾਸ ਭੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ— "ਨਮਸਕਾਰ ਕੁਰਦੇਵ ਕੇ ਸਤਿਨਾਮ ਜਿਸ ਮੰਤਰ ਸੁਨਾਇਆ ॥" ਤੇ "ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਮੈ ਸਚਖੰਡ ਸਤਗੁਰ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਨਿਵਾਸ ਹੈ ॥ ਦਰਸ ਧਿਆਨ ਸਤਗੁਨ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਪੂਜਾ ਵਲ ਵਲ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਭਿਸਵਾਸ ਹੈ ॥" ਅਰਥਾਤ—ਕਿ ਸਦ ਇਹ ਪੀਤੀ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ

ਵਾਲੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਤ ਰਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ। ਸਣ ਉਸ ਸਜਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸਾਡਾ ਤੇ ਅਹਿਲ ਸਨਤ ਵਾਲ ਮੋਮਨਾਂ ਦਾ ਇਹੋ ਵਰਕ ਹੈ। ਉਹ ਮਹਿਮਦ ਸਾਹਿਬ ਤਕ ਹੀ ਪੈਰੋਬਰਾਂ ਦਾ ਹੁਣਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਪੈਰੋਬਰ ਦਾ ਹੋਣਾ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਕੋਈ ਕੁਰਾਨ ਬਰੀਫ ਵਿਚੋਂ ਆਇਤ ਜਾਂ ਅੱਖਰ ਆਪਦੇ ਆਸ਼ੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ। ਤਾਂ ਉਸ ਦਸਿਆ 'ਮਮਥਾਦੀ ਇਸਮਾ ਹੂੰ ਆਰਮਦੈ' ਅਰਥਾਤ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬਾਦ ਅਹਿਮਦ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਮਿਰਜ਼ਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਲਾਮ ਅਹਿਮਦ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਤੇ ਅਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਆਪਣਾ ਜਾ-ਨਬੀਨ ਮੰਨਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਦਾ ਲਈ ਦਿਤੇ। ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਦੇ ਸਦਾ ਕਾਇਲ ਹਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੱਲ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਦੇ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਉਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਆਇਤ ਤੇ ਅੱਖਰ ਵੀਸਾ ਜੀ ਨੇ ਮਹਿਮਦ ਜੀ ਦੇ ਹੋਣ ਬਾਬਤ ਕਹਿ ਸੀ ਸੋ ਕੁਰਾਨ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਮਹਿਮਦ ਜੀ ਦਸ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸੰਤ ਜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਕ ਹਨ ਜੋ ਇਹੋ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। "ਦੂਸਰ ਹੋਇ ਤ ਸੰਭੀ ਪਾਇ। ਤੇ "ਨਉਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਥ ਬਾ ਨਾਮੁ ॥ ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸਮੁ ॥" ਤੇ ਸਾਡਾ ਇਹੀ ਨਿਸਚਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਸਜਨ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੨ ਮਘਰ ਤੋਂ ੬੫ ਚੱਕ ਸਾਹੀਵਾਲ ਤੋਂ ੧੨੩ ਚੱਕ ੪੦ ਚੱਕ ੨ ਚੱਕ ਹਵੇਲੀ ੨੬ ਮਘਰ ਭੋਡਵਾਲੀ ਰਿਆਸਤ ਬਹਾਵਲਪੁਰ, ਨੀਲਿਆਵਾਲੀ, ਬੈਦਲੋਵਾਲਾ ਘੁਦਾ, ਮੰਡੀ ਭੋਲਵਾਲੀ, ਆਜਮਵਾਲਾ ਜ਼ਿਲਾ ਫੀਰੋਜਪੁਰ। ੮ ਪੇਹ ਮੁਰਾਦਵਾਲਾ ਗੁਰੂਸਰ, ਲਾਹੌਰ, ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਗੜ੍ਹ ਚਿਲਾ ਸੇਖੂਪੁਰੇ। ੧੪ ਪੇਹ ਸੂਜ ਵਾਲੀ ਵਲਾਂ ਹੋ ਸ੍ਰੀ ਫੈਟੀਸਾਹਿਬ ਆਏ। ਪਹਿਲੀ ਮਾਘ ਮਾਲਵੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਗਤਾ। ਮੰਡੀ, ਖਾਨਾ ਅੰਤਾਵਾਲੀ, ਧਰਮਕੁੰਟ, ਲਲੂਵਾਲੇ ਜੋਫੇ, ਪਿੰਥ, ਚਿਲਮ, ਭਦੰਤ, ਸੈਏ ਖੋਟੇ, ਰੇਡ, ਗਾਦਤੀ ਆਦਿ ਤੋਂ ਦੌਰਾ ਕਰ ਦਰਸਨ ਦੇ ਤੌਰ ਮਾਘ ਤਕ ਫੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪਰਤੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥ ਰਾਗੀ ਕਾਲੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਤੇ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੂਜਵਾਲੀਏ ਤੇ ਜੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਾਮਸਕੋ ਤੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਜਥੇ ਸੀ ਤੇ ਢਾਡੀ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਸੀ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਰਾਗੀ ਲਾਂਏ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਵਾਡੀ ਕੋਈ ਵਾਰ ਸੁਣਾਦਾ। ਦੁਪਹਿਰੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀਵਾਨ ਲਾਂਏ ਹੋਲਦਾ। ਪਰ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਡੀ ਤੇ ਰਾਗੀਆਂ ਦਾ ਵਕਤ ਵੀ ਰਸਵਸ ਲੈ ਜਾਂਦੇ। ਕੋਈ ਨਗਰੀ ਤਾਂ ਘਰ ਵਾਲੇ ਨਗਰੀ

"ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਖੀਰ ਮਾਘ ਦੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਟਿਆ ਕਿ ਮੰਡੀ ਲਾਭ ਨਹਿਰੂ ਚੜ੍ਹ ਕਏ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਹੋ ਨੇ ਜਦ ਲਗਨ ਇਸ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਲਗਦੀਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੋਚ ਪਹਿਲੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣ ਦੇਂਦੀ। ਬਸਤ੍ਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਜ ਪੋਲਿਸ ਬਾ ਪੁਖਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀ। ਜਿਸ ਬਖਸ਼ੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਕੱਤੇ ਸ਼ੁਭਾ ਤਲੇ ਲੰਹੇ ਦੇ ਬਾ ਰਬਤ ਦੀਆਂ ਠਾਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸੀ ਤੇ ਨੰਕਰ ਅਤਰ ਦੀਆਂ ਬਤਲਾਂ ਕੋਲ ਰਖਦੇ ਸੀ ਜਿਥੇ ਢਾਡਾ ਬਦਬੂ ਆਵੇ ਅਤਰ ਦਾ ਡਿਝਕਾ ਕਰ ਲੰਘਦੇ ਸੀ। ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਗਨ ਲਗੀ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਅਨੰਦ ਭਵਨ ਸਰਾਯ ਮੰਦਰ ਬਣਾ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਾਕੂਸ ਨੂੰ। ਕੋਟ ਹੋਏ ਮਾਰਾ ਖਾਧੀਆਂ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨੂੰ ਜੀ ਉਸੇ ਲਗਨੇ ਲਾਇਆ।

ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੇ ਕਿ ਰਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮਥਾ ਪੂਰਾ ਟੇਕ ਦੇਵਾਂਗੇ ਪਰ ਦੀਵਾਨ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਲੱਗੇ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਰਤ, ਖੜਤਾਲਾ ਤੇ ਵੇਰਾਕ ਤਰੇ ਲਬਦ ਦਾ ਸੁਆਦ ਮਾਨਣ ਨੂੰ ਸਦਾ ਜੀਅ ਕਰਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ਾਂ ਮੰਨ ਫੁਟੀ ਦੇ ਦੋਂਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਢੋਲਕ ਛੋਟਿਆ ਵਿਚ ਸੁਆਦ ਹੀ ਮੋਹਣ ਦੀ ਬੇਸਰੀ ਵਾਂਗੂੰ ਅਚਰਜ਼ ਹੀ ਕਰਿਆ ਹੈ। ਬੈਂਕੋਚੀਏ ਬਾਲ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ ਵਲ ਇਹ ਚੇਰਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰੰਧ ਦਾ ਕਈ ਦਿਨ ਤੋਰਾ ਹੋ ਟਿਕਿਆ ਰਿਹਾ।

ਹੋਲਾ ਸੰਧਵਾਂ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧ ਭੱਕਣ ਮਧੇ ਤੋਂ ਦੋਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਧੁੜਕੱਟ, ਤਖਤਪੁਰੇ ਕਹਿਲ, ਰਾਇਸਰ, ਬਰਨਾਲੇ, ਫਰਵਾਹੀ, ਚੱਮਾਬਦੀ, ਬੇਤਲਾ, ਦਿੜਵਾ, ਭਾਈਵਾਲ, ਅਲੋਅਤਬੇ ਅਧ ਭੱਕਣ ਨੂੰ ਪੁਜੇ। ਦਿਆਲਕੜ ੧੬ ਭੱਕਣ ੧੭ ਕੱਕੜ, ੧੮ ਚੱਕ, ਦੋਰਾ ਮੁਰਾ ੧੯ ਸਿਧਵੀਂ ਜ਼ਿਲਾ ਜਲਧਰ ਵਿਚ ਹੋਲੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਵਰਜਨ ਦਿੱਤੇ। ਸੰਧਵੀਂ ਹੋਲਾ ੧੯, ੨੦ ੨੧, ੨੨ ਭੱਕਣ ੧੯੮੨ ਬਿ: ਹੋਇਆ।

ਇਸ ਸੰਧਵਾਂ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬਾਰਾਂ ਅੱਗੇ ਕੂਕੇ ਨਹੀਂ ਨਚਰ ਦੇਣੇ ਤੇ ਨੇਕੀ ਸਿਰੀ ਨਹੀਂ ਲੇਖਣ ਦੇਣੇ। ਆਪਣੇ ਘਰਾ ਸਾਹਬਾਂ ਧੋਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਦਿਨਾ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦੇਣਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੱਥ ਭੀ ਇਹ ਸੱਖ ਅਪਣੀ। ਸੰਤ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੁਝੇ ਭੱਲੇ ਵਾਲਿਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਦੇ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਪ ਭੀ ਬੜੇ ਤੇਜ ਤੇ ਜਬਰ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਨਾਲ ਭੀ ਸੂਰਮੇ ਸਿੱਖ ਰੱਖਦੇ ਸੀ। ਘੋੜੇ ਚੰਗੇ ਤੇ ਸਵਾਰੀ ਕਰਦੇ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰੀ ਕਿ ਅਸਾ ਢੋਲਕ ਵਜਾ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਅੱਗੇ ਖਲੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨੇ ਹਨ ਤੇ ਧੋਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬੋਲਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਮੰਤਰਾ ਪਹਿਲੋਂ ਹੱਥ ਜੋੜਾਏ। ਜੇ ਨਾ ਹਟੇਗਾ ਤੇ ਛੱਟੇ ਹੱਥ ਤੋੜਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਸੁਣ ਸਾਧ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾਣ ਆਏ ਹਾਂ। ਵਿਰੋਧ ਵਧਾਉਣ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਉਹ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਮਾਲਾ ਛੋਰਦੇ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰਦੇ ਸਹਿਜ ਸੁਤਾ ਲੈ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਉਣ। ਸੰਤ ਜੀ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣ ਸਤਿਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਤਾ ਸੁਣਿਆ, ਉਹ ਭੀ ਅਰਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿ ਸਕੇ।

ਦੋ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਵਰਖਾ ਰਹੀ। ਕੁਝ ਪਕਾਉਣ ਖਾਣ ਨਾ ਬਣੇ ਨਾ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗੇ। ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਅਕਾਲ ਠਿਰਮਲ ਹੋਇਆ। ਸਾਰੇ ਜਥੇ ਅੱਡੇ ਅੱਡੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਬਹੁਤ ਰੋਟਕ ਬਣੀ, ਜਿਵੇਂ ਬੇਸਵਾਦੀ ਬਣੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਕਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਤੇਰ, ਸੰਤ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਇਸਰ, ਸੰਤ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਜ਼ਹਬੀ, ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰੇਗਿਲ ਆਦਿ। ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋਹਰ ਮਠੰਡੇ ਨੂੰ ਵੀਹ ਰੁਪਏ, ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ ਹਿੰਦੂ ਚੱਕ ਨੂੰ ੨੦)

੮) ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ, ੮) ਭਾਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਪਕ ਨੂੰ ੫) ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਿਲਗਾ, ੫) ਮੋਹਣ ਰਾਮ ਧਰਮ ਕੰਟ ਦੇ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਬਖਸ਼ੋ।

ਇਸ ਹੱਲੇ ਤੇ ਰੂਪਾਣੇ ਦੇ ਪਿਤਾ ਪੁਤਰ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦਿਨੇ ਸ਼ਰੀਕ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਪਰ ਅਪੀਲਾਂ ਵੀ ਭਾਹੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਹੇਠ ਬਾਦ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੱਲੇ ਤੇ ਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਅਗਲਿਆ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਗੁਰੂ ਅਕੇ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ ਜੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਾਵੇਂ। ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਬਾਵਾਂ 'ਸੰਗਤੋਂ ਗੁਰੂ ਕੀਏ, ਮੇਨੂੰ ਅੱਧੀ ਠਾਤੀ' ਘੱਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਦਰਸਨ ਦੇ ਹਾਲ ਖੁਡਿਓ ਨੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਰੇ ਪਏ ਹਾਂ, ਭਾਹੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤਾਂ ਕਿਹੋ ਨੇ ਹੱਲੇ ਤੇ ਆਵੀ, ਭਜਨ ਕਰੋ ਬਠੀ ਹੋਵੇਗੇ। ਮੈਂ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਉਸ ਭੀ ਪਰਤੀਤ ਕੀਤੀ। ਅਸੀਂ ਬਠੀ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਕੀਨੀ ਬੰਦ ਖਲਾਸ ਗੁਰਵਾਰ ਤੇ ਸਾਡਾ ਵਿਸਵਾਸ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕੀਏ ਸੰਗਤ, ਜਿਸ ਕਰਤੇ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਖਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰੇ। ਕੱਖਰਾ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਕਰਤਾ ਨਹੀਂ ਜੇ।

੨੨ ਫੱਕਟ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਹਵਨ ਹੁੰਦੇ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੈਰੇ ਲੱਗਿਆ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ, ਹਵਨ ਬੁੱਝ ਵਿਚ ਜਾ ਪਏ। ਬੂਤਰੇ ਕਛਿਹਰੇ ਜਾ ਸਗੋਰ ਨੂੰ ਆਰ ਨਾ ਲੱਗੀ। ਸਾਧਾ ਧਰੁਹ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ, ਮੇਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਦਰਸਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਸੋਧ ਲਈ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ, ਸੋਧ ਰੱਖੋ। ਬਦੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੋ ਸੋਧ ਰੱਖੀ, ਦੇਵੇ ਬਾਦ ਸੰਤ ਜੀ ਸੋਧ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣਾ ਛਤਵੇਂ ਵਿੱਚ ਸਮੇਤ ਸੰਤ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੋਰੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਾਥ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਦੂਰ ਨੱਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਸੋਧ ਰਖਾਏ ਰਹੇ ਕੁਝ ਚਿਰ।

ਹੱਲੇ 'ਚੋਂ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਸੋਧਵਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਲਾਂ ੧੮ ਭੋਗ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਏ ਤੇ ਆਗੂਆਂ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਬਾਲੂਵਾਹਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਘੜ ਬਾਰ ਵਾਲੇ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਕੂਕਾ ਸੋਧਵਾਂ, ਖੇਮ ਸਿੰਘ ਸੁਭਾ, ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ, ਸਦੀਆ ਸਿੰਘ, ਬਚਨ ਸਿੰਘ, ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ, ਜਦਾਲਾ ਸਿੰਘ, ਦਮੋਧਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਨ ਖੱਦਰ ਦੇ ਤੇ ਧਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਤੇ ਤਰੁਟੀਆਂ ਦੀ ਖਿਆ ਮੰਗੀ ੨੫) ਵਿਦਿਆਲੇ, ੨੫) ਸਤਿਜੁਗ ਨੂੰ ਭੋਟਾ ਕੀਤੇ। ੧੫) ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਜੋਗ ਭੋਟਾ ਕੀਤੇ। ਪਹਿਲੀ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਟਿਕਟ ਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਸ੍ਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚੰਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਆਦਿ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਫੇਰ ਉਗਰਾਹੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਅੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਜਦ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕਿਹਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਜੱਸ ਕਰਤਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ਾਨ ਵਿਚੋਂ ਮਾਇਆ ਦੇਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮਾਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕਰੀਆਂ ਜੋਗ ਜੁਤੀ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੇਕਰ ਨੂੰ ਰੋਜ ਦਿੱਤੀ। ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਕੁਰਿਆਂ ਦੇ ਆਪ ਵਿਚ ਦੇ ਮੁਕਦਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੇਸ ਹੋਏ। ਜੋ ਦਵੱਲੀ ਸੁਣ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਵੰਸਲੇ ਸੁਣਾ ਨਿਬੰਤ ਕਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਖਤੋਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਾਠ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਕਦਮੇ ਸੁਣੇ। ਭਹਿਣੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕੁਸੰਗੀ ਨੂੰ ਲੜਕੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਥਾਂ ਲੜਕੀ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ, ਭੋਟਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਕਰਚਾ ਵਾਪਸ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ,

ਮਾਸ ਸਰਾਬ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ, ਬਹਿਣਾ ਖੰਝੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਜਥੇਦਾਰ ਜੋ ਰਹਿਤ ਨਾ ਰੱਖੇ, ਜੋ ਬੁਢਾ ਪਸ਼ੂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿਨਾ ਨੂੰ ਭੰਨ ਲਾਏ। ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਭੰਨ ਜੋਗ ਕਰੇ। ਮੈਂ ਸਤਿਜਗ ਦੇ ਪਰਚੇ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹੇ ਇਹ ਭੰਨ ਲਗੇ ਲਿਖ ਹਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੀ ਰਵੇ। ਤੇ ਭੰਨ ਲਗੇ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖੇ ਹਨ ਕਿ ਪੜ੍ਹਾ ਲਗੇ ਇਹ ਦੱਸ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੰਨ ਲਾਉਂਦੇ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਲਾਇਲਪੁਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਿਲੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਹੱਲੇ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ਾਂ ਆਈਆਂ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਨਸ ਸਸਤੀ ਹੋਈ ਤੇ ਇਸ ਹੱਲੇ ਤੇ ਬਰਸਾਤ ਕਾਰਨ ਲੰਗਰ ਪਕਾਉਣ, ਫੁਕਾਉਣ ਦੀ ਤੰਗੀ ਹੋਈ ਕਰ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਹਰ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਪਾਠ ਕਰ ਮੇਲਾ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋਣਾ ਚੁੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਹੋਣਾ, ਖਲੋ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸਭ ਜਥੇਦਾਰ ਚੋਲਕ ਫੈਟੇ ਸਾਥ ਠੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਭਿਰਦੇ ਪੈਦਲ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਚੁੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜਣ ਅੱਗੋਂ।

ਸਤਿ: ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਨਾਵਾ ਹੀ ਜੀਵਨ ਹੁਕਤ ਮੁਆਭਗਤੀ ਹੈ
ਸਤਿ: ਹੀ ਮਕਾਸ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੋਹ ਵਿਚ ਹੈ ਵਿਚਰਦ
ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੇ ਸਾਕਾਰ

ਦੂਜਾ ਨਹੀ ਜਾਨੈ ਕੋਇ ॥ ਸਤਗੁਰੂ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸੀਇ ॥

ਮਾਨੁਖ ਕਾ ਬਹਿ ਰੂਪੁ ਨ ਜਾਨੁ ॥ ਮਿਲੀ ਨਿਮਾਨੈ ਮਾਨੁ ॥

ਗੁਰ ਕਾ ਬਚਨੁ ਜਪਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ॥ ਦੇਹਾ ਭਗਤਿ ਸਾਰ ਭੰਤੁ ॥

ਦਾ ਭਾਵ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਵਾਸ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ, ਜੈਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਇਹੀ ਨੇਮ ਤੇ ਭਜਨ ਚਾਣੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅਗੇ ਭੀ ਇਹੋ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣਾ ਨੂੰ ਕਮਾਣਾ ਹੀ ਸਾਰ ਤੇ ਤੰਤ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਤੋਂ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਨਿਰਮਾਇਆ, ਨਿਰਸਰੋਰ ਤਾਂ ਕਦਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਖਿਆਤ

ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣਾ ਹੀ ਕਰਤੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਨੁਖ ਦਾ ਰੂਪ ਨਾ ਜਾਨਣਾ ਹੀ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਦੇ। ਤਾਂ ਹੀ ਇਸ ਨਿਮਾਣ ਕੁਨਾਹਕਾਰ ਨੂੰ ਹਰ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਮਾਣ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਅਜਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸਾਰ ਤੰਤ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਵਾਲਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰ ਕਮਾਓ ਤਾਂ ਤੇ ਸਾਧੋ ਸਰਬ ਸੂਖ ਪਾਓ। ੧੯੮੭ ਸਾਲ ਸੰਪੂਰਨ ਸ੍ਰਿ:

ਬਿ: ੧੯੮੮

੧੯

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ।

ਵਾਚ ਕਉੜੀ ਮ ੪ ॥

ਗੁਰੂ ਸਾਲਾਹੀ ਆਪਣਾ ਭਾਗ ਬਿਧਿ ਭੰਗਿ ਸੁਭਾਇ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਰਤਾ ਰਖਿਆ ਬਣੈ ਬਣਾਇ ॥
ਜਿਹਵਾ ਸਾਲਾਹਿ ਨ ਰਜਦੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਨਾਵੇ ਕੀ ਮਨਿ ਕੁਖੈ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤੈ ਹਰਿ ਰਸੁ ਖਾਇ ॥

ਸੁਹੀਮ ॥ ੩ ॥

ਕੁਰੁ ਸਾਲਾਹੀ ਆਪਣਾ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਾਗਾ ਪਾਇ ॥
ਤਨੁ ਮਨੁ ਸਭਿਪੀ ਆਈ ਧਰੀ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਭਵਾਇ ॥

ਕੁਰਵਾਕਾ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮੰਗਣ ਕੁਪ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਕੁਰਵਾਕਾ ਦਾ ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਵਸਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਹ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ। ਹਰਿ ਦੇਹੁ ਮਤੀ ਜਸ ਕਰਾ। ਤੁਮਰੇ ਸੰਗ ਲਗੇ ਸੇ ਉਧਰੇ ਜਿਉ ਸੰਗਿ ਕਾਸਟ ਲਹੁ ਤਰਾ। ਵਾਛਾ ਅਸਥਾਨ ਮੇਨੂੰ ਬਖਸ਼ੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਸੇਵਨ ਭੀ ਆਪਣਾ ਜੱਸ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਭੀਤੇ। ਤੇ ਅੰਤ ਲਮੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਜੱਸ ਵਿਚ ਹੀ ਮੇਰੀ ਸੁਰਤ ਜੁਝੀ ਰਹੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਬਾਦ ਜਿਉਂ ਸੰਗਿ ਕਾਸਟ ਲਹੁ ਤਰਾ ਵਾਕੂੰ ਮੇਰੀ ਇਹ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਰਵੇ। **ਦੇਸ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀਬਾਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਮੌਤ ਸਜਾ**

ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਲਹੀ ਫਤਿਸਰੇ, ਪੰਡਿਤ ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਮੀ, ਜੈਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਲਕ ਦੇ, ਭਰੋਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਰਮੇ ਮਨਾ ਵਾਣੀਏ ਕੈਦਾ ਕੁਝਤ ਆਏ। ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਨਾਹਰ ਬਥਾਰਾ ਵਿਚ ਜਲੂਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਰ ਵਜੋਂ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ੫ ਚੇਤਰ ਦੇ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਛਾਪਿਆ। ੧੦ ਚੇਤਰ ੨੩-੩-੧੯੩੧ ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸਾਮ ਦੇ ੭ ਕਮੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸ੍ਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਛਾਹੇ ਲਾ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ। ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫਸਰਾਂ ਇਤਥਾਹੀ ਪੁਲਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ੪੨ ਮੀਲ ਲਿਜਾ ਸਤਿਲੁਜ ਦੇ ਬਿਨਾਹੇ ਜੇਲਲ ਵਿਚ ਲਕੜਾ ਤੇ ਡੋਲ ਪਾ ਕੂਏ। ਦਿਨੋ ਲੰਬੇ ਦਿਨਾ ਘੇਰਾ ਜੇਲ੍ਹ ਦਵਾਲੇ ਅੰਤ ਡਕਦੇ ਸੀ, ਜੇ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਦਾ ਬੰਧਾ ਟੋਪ ਲਾਸਾ ਖੋਹ ਲੈਂਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦਲਨਾਂ ਦੇਸ-ਭਗਤਾਂ ਘਰਦਿਆਂ ਤੇ ਕਾਫ਼ਰਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਭੀ ਚਹਿਮ ਵੀ ਅਮੀਲ ਨਾ ਭੀਤੀ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲ ਲਿਖਿਆ, ਅਸੀਂ ਜੇਕੀ ਬੈਦੀ ਹਾਂ ਜਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਨਚੀ ਸੱਦ ਭੇਲੀ ਨਾਲ ਉਡਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਸੰਗਿ ਅਹਾਦੀ ਬਾਦ ਕਰੀ ਗੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਵਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਜੇ ਇਰਾਦਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਸਮਝਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਕੁਝਾਉਣਾ ਹੈ, ਜੇ ਕੁਝਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝਾਓ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਬੰਬ ਬਾਨਉਣ ਦੇ ਕੌਮ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਤੇ ਉਹ ਲੁਕਦੀਆਂ, ਕੁਲਦੀਆਂ, ਭਜਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਤੇ ਇਹ ਉਹ ਬੀਬੀਆਂ ਸੀ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ-ਭਗਤਾਂ ਸੁਰਮਿਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਾਦੀਆਂ ਸੀ। ਭੇਤ ਹੇਤ ਪਛਦੇ ਪੱਲ ਦੀ ਜੋ ਹੈ ਆਉਂਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀਆਂ ਸੀ, ਬੇ ਡਰ ਹੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸੁਣ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਤਯਾਤਾ ਹੋਈਆਂ। ਲਾਹੌਰ ਕਾਲੀਆਂ ਭੰਡੀਆਂ ਦਾ ਜਲੂਸ ਭਾਗੀ ਜਨ-ਭਿਟਰੀ ਵਿਚ ਨਿਕਲਿਆ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਤਰਾ (ਜਾਣ ਪੁਲਸ ਦਾ ਬੜਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਹਰ ਬਹਿਰ ਭੀਤਾ। ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਭੀ ਬਹਿਰਾ ਉਤੇ ਭਰਾਉਣ)

ਲਈ ਉਡਦੇ ਰਹੇ, ਹੜਤਾਲਾਂ, ਜਲੂਸਾਂ ਸਮੇਂ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸੇਵਾ ਦਲ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਆਪਣੇ ਸੇਵਾ ਦਲ ਭਵਨ ਤੋਂ ਭੱਜਾ ਨੀਵਾਂ ਕੀਤਾ। ਸਾਰਾ ਭਾਰਤ ਰੋਇਆ ਇਕ ਗਾਂਧੀ ਬਿਨਾਂ। ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਅਹਿ ਦੁਖੀ ਹੋ ਹੋਕਾ ਭਰ ਕਿਹਾ, "ਅਸੀਂ ਕੀ ਹੁੰਦੇ, ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਫੜਾ ਨਹੀਂ ਸਕੇ।" ਭਾਵੇਂ ਸਰਕਾਰੀ ਬੰਦਿਆਂ ਸਵਾਹਰੀ ਪੱਤੀਆਂ ਚਿਥੇ ਸਾੜਨ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਨਾ ਫੜੀਆਂ ਸੀ ਸਤਿਲੁਜ ਵਿਚ ਪਰਵਾਹ ਖਲਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੀ। ਤਾਂ ਕੀ ਭਾਲਟ ਹੋ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭੈਣ ਰਾਮਕੌਰ ਨੂੰ ਭਰਾ ਦੇ ਤਨ ਦੀ ਇਕ ਬੇਟੀ ਲਰ ਪਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਦੀ ਮੜੀ ਤੇ ਲਿਆ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸਲ ਸਸਕਾਰ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਦੋਵਾਂ ਬਲਦਾ ਬੜਾ ਢੇਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਤਨੀ ਜਨਤਾ ਗੋੜ ਵਿਚ ਉਸ ਥਾਂ ਪੁੱਜੀ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਲੁਜ ਕੰਢੇ ਧੁੜ ਹੀ ਧੁੜ ਦੂਰ ਤੱਕ ਦਿਸਦੀ ਸੀ।

ਸੁਦਾਨ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸਹੀਦ ਦਾ ਜਨਮ ੧੯੨੪ ਬਿਕ੍ਰਮੀ, ੧੯੦੭ ਈ. ਪਿੰਡ ਥੰਗੇ, ਡਿਲਾ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਵਿਚ ਸ੍ਰ. ਭਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਚੰਗੇ ਪੁਜਦੇ ਡਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦਾ ਘਰਾਣਾ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਚਾਚਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇਸ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਜਲਾਵਤਨ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਭੀ ਇਸੇ ਲਕਨ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਪਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਭਰਮ ਖਿਆਲੀ ਹੋਇਆ। ਤੇ ਪਾਠੀ ਬਣਾ ਦੇਸ ਹਿਰ ਦਾ ਕੰਮ ਬਰਨ ਦੇ ਚਾਉ ਇਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਨਾਅਰਾ ਇਸ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਨੀ ਹਿੰਦ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਤੇ ਅਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ ਜਨਰਲ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਢਾਦ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਭੀ ਦੇ ਪਾਸ ਕਰ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲ ਯੂ-ਪੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕਨੌਜ ਸ਼ੇਰਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਉਭਰਿਆ। ਇਹ ਕਨੌਜ ਸ਼ੇਰਰ ੧੯੩੧ ਈ: ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਵਸਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜਗੁਰੂ, ਸੁਖਦੇਵ, ਬਟ ਕੇਸਵਰ ਦੱਤ ਆਦਿ ਨਾਲ ਠਲ ਲੋੜ ਨੂੰ ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਕੇ ਭੀ ਮਾਰਦੇ ਸੀ। ਬੰਬ ਬਣਾਏ ਸੀ ਬਹੁਤ ਪਾਠੀ ਰਲ। ਕਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਰੇ। ਲਾਹੌਰ ਸਕਾਟ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜਿਸ ਨੇ ਲਾਠੀ ਲਾਜਪਤ ਰਾਇ ਨੂੰ ਭਾਗਾ ਮਾਰੀਆਂ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਮਿਲਦੇ ਰੂਪ ਕਰ ਸਾਭਰਸ ਅਫਸਰ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਲਾਹੌਰ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਚੰਦ੍ਰ ਸ਼ੇਖਰ ਅਜ਼ਾਦ, ਭਗਤੀ ਚਰਨ, ਰਾਜ ਗੁਰੂ ਆਦਿ ਹੱਥੀਂ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਕੇਸ ਬਣਾ ਗੁਲੀਆ ਬਦਲਾ ਇਕ ਬੀਬੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਸੀ ਲਾਹੌਰੋਂ। ਬਾਦ ਫੜ ਗਏ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕਰ ਕੀਦੀਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦਿਖਤ ਤੇ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਇਸ ਪਾਠੀ ਨੇ।

ਦਿਲੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਟ ਕੇਸਵਰ ਦੱਤ ਨੇ ਇਜਲਾਸ ਹੁੰਦੇ ਵਿਚ ਬੰਬ ਸੁਟਿਆ ਤੇ ਬੋਲਿਆ, "ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਖੇੜਾ ਗਰਰ, ਇਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾ ਬਾਦ", ਕਾਨੂੰਨ ਘੜਨ ਵਾਲੇ ਸਭ ਭਜ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਵਾਸਤੇ ਫਲਤ ਕਾਨੂੰਨ ਉਸ ਦਿਨ ਘੜਨਾ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਚਿਥੇ ਹੀ ਖੜੇ ਰਹੇ ਹੋ ਫੜੇ ਗਏ ੮-੮-੧੯੨੯ ਨੂੰ। ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸਭਾ ਦਾ ਆਗੂ ਇਹ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੀ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਸਿਆ ਸੀ। ਹਾਕਮ ਪੁੱਛਿਆ, "ਕੀ ਕਾਰਨ ਏ।" ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੱਸਿਆ ਜਦ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪੂਰੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਤਾਂ ਮੌਤ ਦਾ ਠਮ ਖਿਆ। ਤੂੰ ਦੇਖ ਲਈਂ ਵਾਸੀ ਵੇਲੇ ਭੀ ਅਸੀਂ ਹੱਸਦੇ ਹੀ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਭਗਤ

ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਬਾਦ ਕਾਫ਼ਤੀ ਸਬੂਤ ਜਦ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤਗਤੋਂ ਸਿੰਘ ਇਸ ਕਤਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹੌਂਸੂ ਮੇਨੂੰ ਅਸਲ ਨਾਲੋਂ ਜਾਨ ਪਿਆਰੀ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਫੇਰ ਵੀ ਪਿਤਾ ਨੇ ਅਪੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚਿੰਨੀ ਲਿਖੀਓ ਸੁ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਪਿੱਠ ਵਿਚ ਫੇਰਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਖ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਏ ਹੋ। ਫੇਰਕੀ ਫਵਰਨਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਲਿਖਿਓ ਸੁ, "ਅਸੀਂ ਉਚਰ ਤੀਕ ਲਤੀ ਜਾਵਾਂਗੇ ਜਦ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਅਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇ। ਸਾਡੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਲਹਿਰ ਚੇਰਾਂ ਤੇ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ।"

ਮੈਂ ਜੱਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਿ ਬਾਦ ਕਦੀ ਬਚਨ ਯਾਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਪਰ ਹੋਰ ਭੀ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੇ ਕੇਮ ਵਿਚ ਮੇਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਵਾਲੀ ਕਲ ਸਾਖੀ ਜਦੋਂ, ਉਹ ਭੀ ਇਸੇ ਹੀ ਅਰਥ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕੂਕੇ ਜਨਮੇ ਹੀ ਨਾਮ ਦੀ ਲਗਨ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਗਨ ਵਿਚੋਂ ਹਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਨੇਮ ਅਰੰਭਣ ਦੇ ਖਿਆਲੋਂ ਜੋ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਸੁਹੀਦੀ ਬੁੱਢ ੨੯ ਚੇਤਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਨ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਖਿਚਾਰ ਮੇਲ ਵਰਨੀ ਅਰੰਭੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਵੈਸਾਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਛਿਲੇ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਜਾ ਮੇਲੇ ਤੇ ਪਾਠੇ ਸੀ। ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਨੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭੋਗ ਬਾਦ ਕੁੰਭ ਕੱਰਾ ਪਵਿਤਰ ਜਲ ਦਾ ਭਰਾ ਧਰ ਘਿਓ ਦੀ ਜੋਤ ਸਗਾ, ਧੂਫ਼ ਧੂਧਾ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਵਾਮੀ ਰਖਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਅਰੁਣ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹੇਤ, ਤੈ ਲਾਗਰੀ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਕਰ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਤੋਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੨ਵੀਂ ਰਹਿ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਕ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਾਇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਵਰਨੀ ਟੋਰੀ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸਾਡੀ ਸਹੇਤਾ ਰਹੇ ਤੇ ਨੇਮ ਨਿਭੇ। ਇਹ ਵਰਨੀ ਤਦ ਹੀ ਹੋਏ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦੀ ਅਰਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਦਿਓਂ ਉਨ ਜਾ ਰਵਾਲਸਰ ਜਾ ਸੁਹੇਵੇ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਾ ਪਰੋ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦੀ ਸੋ ਆਵੇਗੀ ਤੇ ਨੇਭੇ ਹੀ ਆਸ ਬੱਝੇਗੀ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਤੋਰਿਆ ਅਰਦਾਸਾ ਪਹਿਲੋਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੨ਵੀਂ ਕਹਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਤਕੌਤੀ ਤੋਂ ਲੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਸਭ ਬਾਈ ਹੋਏ ਸਹਾਇ ਤੱਕ ਹੀ ਪਉਤੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਪੜ ਫੇਰ ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਜਾਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ

"ਸ੍ਰ. ਭਗਤ ਸ਼ੀ ਦੀ ਮਾਰਾ ਵਿਦਿਆਵੰਡੀ "ਧਨੁ ਜਨਮੀ ਜਿੰਨ ਜਾਇਆ ਬੰਨੁ ਪਿਤਾ ਪੁਰਖਾਨੁ ॥"
 "ਪੰਨ ਜਟੋਲੇ ਮਾਊ ਆਏ ਸਫਲ ਸੇ।" ਸ੍ਰ. ਤਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਭੈਣ ਰਾਮ ਭੋਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਚਾਵਾਂ
 ਦੀਆਂ ਭੈਣੀਆਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਲਭ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਮੇਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੂਰਬੀਰ ਆਉਂਦੀ ਏ।
 ਧਨ ਧਨ ਕਰਦਾ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ।

ਕੋਥਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਸਭ ਥਾਈ ਹੋਇ ਸਹਾਏ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਕਾ ਰਿਉਂ ਤੁਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਰਖ ਬਾਦ ਜੋਗ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਨੂੰ, ੧੧ਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਗੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ੧੧ਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੈਮ ਤੋਂ ਲੀਆ ਫੁਡਾਇ। ਜੋਤਿ ਕਾ ਜਾਮਾ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਟੁਟੀ ਲਈ ਮਿਲਾਇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰ ਚਾਲੀ ਮੁਕਤੇ ਸਭ ਲਹੀਦਾ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਲ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਆਪਦਾ ਨਾਮ ਚਿਤ ਆਵੇ ਤੇ ਦਿਹੋ ਦੀਦਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਆਪਦੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ ਕਹਿ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਾਇਆ।

ਅਠ ਸਾਧੂ ਵਰਨੀ ਤੇ ਲਾਏ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦੀ ਰੌਲ ਰਖੀ। ਸੋਧ ਰੱਖ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਮਾਲਾ ਹਥ ਵਿਚ ਫਰ ਚੋਕਤਾ ਲਾ ਸਿਖ ਨੇਤ੍ਰ ਉਘਤੀ ਭਜਨ ਕਰਦਾ। ਵਰਨੀ ਵਾਲੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਦੋ ਸਰ ਘਿਉ, ਭੋਬ ਸੇਰ ਬਦਾਮ, ਤਿੰਨ ਸੇਰ ਖੰਡ, ਚਾਰ ਖੋਪੇ ਗਰੀ ਸਾਬਣ ਸਰ ਕੱਚਾ। ਧੂਪ ਜਤ ਲਈ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਅਠ ਸੇਰ ਘਿਉ। ਇਹ ਮੈਂ ਸਭ ਬਚਨ ਬਾਬੇ ਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧਿੰਗਤ ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਬਿਰਧ ਤੋਂ ੧੬੬੪ ਅਸੂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਸਮ ਪੁਛ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਿਉਂਟੀ ਹੁਣ ਘੜਿਆਲ ਹਰ ਘੰਟੇ ਵਜਾਉਣ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਲਈ ਰਸਦ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਲਿਆਉਣ ਤੇ ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ੧੪ ਨੰਬਰ ਸਿੱਖ ਪਲਟਣ ਵਿਚ ਨੌਕਰ ਸੀ। ਪਿਨਸਨ ਮਿਲੀ ਬਾਦ ਸੂਬਾ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਏਤ ਵਾਲਿਆ ਤੋਂ ਰਜਨ ਲੈ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਇ ਟਿਕੇ ਤੇ ੬) ਦਾ ਪਿਨਸਨ ਵਾਲਾ ਫਾਗਤ ਭੀ ਭੋਰੇ ਦੇ ਮੁਖਤਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਬਰਾ ਇਤਾ। ਇਹ ਨਾ ਕਿਤੇ ਜਾਏ। ਬਾਬੇ ਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਾਚਾ ਬਮੁਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੋਏ ਹਨ। ਤੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਸੰਵਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਥੇ ਹੀ ਚੜ੍ਹੇ ਸੀ।

ਸੁਆਮੀ ਤਖਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿੰਡ ਕੁਜਰਵਾਲ, ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਨੇ ਭਜਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਲਿਆ। ਨੰਬਰ ਚੌਤ ਖੜੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਸਤ ਰਹੇ। ਬਦੇਸ਼ ਭੀ ਗਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ। ਕੰਥ ਭੀ ਕੱਟੀ। ਹੁਣ ਕੁਝ ਚਿਰ ਦੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਟਿਕੇ ਸੀ।

ਨੀਂਹ ਚੋੜੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੈਸਾਖੀ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹਰ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਸੂਬੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਕਰਾਣ ਲਈ ਇਹ ਹੁਕਮ ਸੀ, ਹਰ ਘਰ ਕਰਾਵੇ ਜੇ ਕਲਾ ਸਿੱਖ ਨਾ ਕਰਾ ਸਕੇ, ਦੋ ਘਰ ਰਲ ਕਰਾਣ। ਜੇ ਸਿੱਖ ਨੌਕਰ ਵਿਚ ਇਕੱਲਾ ਹੋਵੇ, ਦੂਜੇ ਨਗਰ ਨਾਲ ਰਲ ਕਰਾਵੇ। ਪਾਠ ਹਰ ਸਿੱਖ ਕਰਾਵੇ, ਪੰਜ ਭੋਟਾ ਦਵੇ। ਜੇ ਨਾ ਹੋਵੇ ੧) ਦੋਵੇਂ। ਜੇ ਨਾ ਤੰਫੀਕ ਹੋਵੇ ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੀ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਖਛਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਪਾਠ ਕਰਨ ਕਰਾਣੇ ਕੋਈ ਘਰ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਨਾ ਵਾਝਿਆ ਰਵੇ। ਹੁਕਮ ਤਾਂ ੧੦੧ ਪਾਠ ਦਾ ਹਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਸੀ, ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਲੋਂ ੨੫੦ ਭੋਗ ਪਾਠਾਂ ਆਇਆਂ ਦੇ ਸੰਫਤ ਵਲੋਂ ਪਾਏ ਗਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ੧੦੧) ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ੨੫) ਸਤਿਜੁਗ ਨੂੰ, ੧੦) ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਆਲੇ ਨੂੰ, ੫) ਰਾਗੀਆ ਨੂੰ, ੫) ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਜੋਗ ਤੇ ਪਾਠਾ ਦਾ ਫਰਦਾ ਪਿੰਡ ਘਰ ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਖ ਸ੍ਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਤੇਵਾਲੀਆ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ, ਸੰਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਥਾ ਤੇ ਖਚਾਨ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕੁਰਦਿਆਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ੨੮੮ ਪਾਠ ਜਿਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲੋਂ ਕਾਗ਼ਤ ਤੇ ਫਰਿਸਤ ਬਣਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਗ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਠ ਲਿਖੇ ਦੇਖ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਸਤ ਕਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਵਿੱਛੋਂ ਵਾਲੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਭਾਈ ਹਰ ਸ੍ਰਭ ਬਾਰਜ ਦੀ ਨੀਂਹ ਚੌਥੀ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤਿਵੇਂ ਸਾਧ ਸੰਤ ਨੇ ਮੁਢ ਤੇ ਚੰਕਾ ਹੀ ਬਧਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ੧੦੧ ਤੋਂ ਵਧੇ ਪਾਠ ਹੋਗੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਭੈੜਾ ਸੰਗ ਰਖਦੇ ਹਾਂ। ਤੇ ਕਿਹੋ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਕਵੀ ਘੱਟ ਹਨ ਜੇ ਤੁਸਾ ਉਹਨਾ ਦੇ ਜੋਗ ਬਾਗ ਧਰਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਮਨਸਾ ਤੇ ਕਰੂ ਤੁਹਾਡੀ ਪੂਰੀ ਕਰ। ਇਹ ਕਾਗ਼ਤ ਸਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕਰਵਰਤੀ ਨੂੰ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਛਾਪ ਦੇਣਾ। ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਹਰ ਦੰਗੇ ਤੇ ਮੇਲ ਤੇ ਸਾਥ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਜੁਗ ਦੀ ਵਾਈਲ ਫੈਲਿਆ ਪਤਾ ਲਗਦੇ ਕਿ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਤੇ ਅਗਾਏ ਦੇ ਥਾਰ ਫੈਸੇ ਰਸ ਭਰੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਹਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਵਾਕਾ ਦੇ ਅਸਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ।

ਵੈਸਾਖ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਫਰਵਰੀਪੁਰ ਜਿਲੇ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਪਾਠ ਕਰੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਮਿਤ ਸਟਾਂਦਿਆ ਗਿਆ ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਤੇ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਭੀ ਛਾਪਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਹਾ। ਵੈਸਾਖੀ ਤੇ ਸਭ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਮੁਖੀਆ ਵੱਖ ਥੋੜ ਮਤਾ ਮੇਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੇ ਆਪ ਨੇ ਜਿਨਸਾ ਦੇ ਲਾਗਤਾ ਤੇ ਖੁਹੀਆ ਹੋ ਲੇਕਰ ਦੇ ਖਰਚ ਹੋਣ ਦੇ ਬਚਾਅ ਪਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਹੋਲਾ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਅਗੇ ਕਰਨਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਤੇ ਘਰ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਲਾ ਸਾਥਾ ਹੋਲਾ ਮੇਲਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਦੂਜਾ ਜਿਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮਰਦਮ-ਸੁਮਾਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਛੋਟਤੀ ਇਸੇ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸਲਾਹ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਕਿਹਾ, ਏਸ ਜੋਗ ਕਾਗ਼ਤ ਅਸੀਂ ਰਸੀਦਾਂ ਤੇ ਰਸਿਜਟਰ ਛਾਪ ਭੇਜ ਦੇਵਾਂਗੇ ਤੇ ਕੰਮ ਉਕਰਾਹੀ ਤੇ ਗੱਟਤੀ ਦਾ, ਸਬੇ ਕਰਾਉਣ ਅਗੇ ਜੋਗ ਸਰੀਰਾਂ ਤੋਂ ਜਾਂ ਆਪ ਜੀ ਕਰਨ। ਪਾਠ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਕਲਾਂ ਵਲੋਂ ਹੋਏ ਜਿਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚੋਂ। ਸਭ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ, ਇਥਣ ਤੇ ਬੰਡਾਲਾ ਤੇ ਵਡਾਲੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ੧, ਬਾਲੇ ਚੰਕ ੧, ਭਕਨਾ ੧, ਭੁਇ ਵਾਲੀ ੧, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਪੜ ਖੇਤੀ, ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ, ਚੁਕਾਵਾ, ਭੋਰਾਂ, ਮਹਿਮਾਪੁਰ, ਅਵਦਾਨ, ਗੁਜਰਪੁਰ, ਵਡਾਲਾ ਬੈਲ ਬਾਵੇ ਦੇ ਸੰਗਤ, ਕਿਆਮਪੁਰ, ਖੁਕਵਾਲੀ, ਸਹਿਸਰਾ, ਨੰਗਲ, ਖਤਰਾਂ ਤੇ ਅੱਠ ਪਾਠ। ਤੇਤਾ ਚੰਬੇਰ ਤੇ ਪੰਝੀ। ਕਾਮਲਪੁਰਾ, ਖਾਨਵਾਲ, ਫੈਰਨੰਗਲ, ਭੂਰੇ ਗਿਲ, ਭਾਰਵਾਲ ਚੁਕਾਵਾ ਲੰਪਰੀ, ਖਰਤਪੁਰ, ਭੁਰਵਾਲਾ, ਕੇਲੋਕੇ, ਸਾਰੰਗਲਾ, ਕੰਗਤ, ਦੀਚੰਗਲ, ਬਸੀਟ, ਦੁਲੇਚ ਦਿਸਮੀ, ਠੱਟੀ ਨਿੰਗੀ, ਵਡੀ ਠੱਟੀ, ਬਿਆਲਾ, ਠੱਟਾ, ਪੁਲ ਖਾਲਸਾ, ਮੁਹਾਵਾ, ਧਨਦੇ, ਅਟਾਰੀ, ਲੰਗੀਆ, ਲਾਵੇਂ ਗਤੀਵਿੰਡ, ਤਬਾਲ ਜੀਉਚਾਲਾ, ਦਾ ਬਾਰੇ ਦੀ ਛੇ, ਸਰਹਾਲੀ। ੪, ਬੁਰਜ ਰਾਏ ਕਾ, ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਨੌਸਹਿਰਾ ਪਨੂੰਆ, ਬੰਡਾਲੀਪੁਰ, ਸੰਘੇ, ਦੀਨਪੁਰ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਮੇਂ ਛੋਟਤੀ ਆਪ ਜੀ ਨਹੀਂ ਇਕ ਇਕ ਨਕਲ ਦੀ ਲਿਖੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੪ ਵੈਸਾਖ ਮਾਨਾਵਾਲ

ਸ੍ਰ. ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪੁਤਰ ਹੋਏ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਰਖੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਮ ਜੀ, ਫਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਵੈਰਾਗੀ, ਕਾਲੂ ਰਾਗੀ ਆਦਿ ਨੇ ੮ ਵੈਸਾਖ ਤੱਕ ਰੋਟਕ ਲਾਈ ਰਖੀ। ਤਿੰਨ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੇਗ ਪਏ। ੧੦੧) ਤੇ ਤਿੰਨ ਘੜੇ ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੰਗਾ ਟਕੇ। ੧੦੦) ਰੁਪਿਆ ਤੇ ੧੦ ਰੁਪੇ ਪਾਠੀਆਂ ਨੂੰ। ੧੪) ਸਤਿਨਾਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਭ ਨੂੰ ਜਥਾਜੇਗ ਭਟਾ ਗੀਤੀ ਮਾਇਆ ਬਸਤਰ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੮ ਵੈਸਾਖ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਨਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਖੜਾਨ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂ ਦੇ ਭੇਰੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਸਭ ਸਭਦੀ ਜਥਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਲਾਏ, ਰੋਟਕ ਬਣਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਰਸੀਦਾਂ ਤੇ ਛੇਟਤੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੇ ਜਨਾਂ ਦੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਗਤ ਸਭ ਭਿਲੀ ਸੁਭਿਆ ਨੂੰ ਪੁਚਾਏ। ਸਤਿਨਾਮ ਤੇ ਭੀ ਘਰ ਪ੍ਰਤੀ ੧) ਹਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੇ ਹੱਲੇ ਬ ਹਿੰਸਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਲਿਖਾਇਆ। ਮੈਂ ਭੀ ਫਜਰਾਵਾਲੇ ਦੇ ਭਿਲੇ ਦੀ ਬਤੁਲੀ ਤਰਫ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਇਸ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿੱਟ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਉਕਾਹੀ ਗੀਤੀ। ਮੈਨੂੰ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਹੋਇਆ ਕਦੀ ਸਿੱਖ ਤੇ ਦੂਰੋਂ ਗਿਆ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪੈਰਵਾਰ ਕਰ ਕਿ ੧) ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਹੱਲੇ ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਬਕਵਾ ਹੋ ਲਾਹ ਦਿਏ। ਤੇ ਕਦੀ ਕਹਿ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਕੁਝ ਪਈ ਹਈ ਸੀ ਤੇ ਸੇਠ ਲੋਕ ਭਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਸਨ ਐਵੇਂ ਇਕ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਉਕਾਹਣ ਤੇਰੇ ਜਿਹਾ ਨੂੰ ਡਰ ਦਿੱਤਾ ਨੇ ਤੇ ਤੇਰੇ ਜਹੇ ਤੁਰਨ ਵਿਰਨ ਵਿਚ ਚਾਗੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇੰਜ ਕਹਿ ਸਭੀ ਬਕਵਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ 'ਸਭ ਤੇ ਸੇਧਕ ਧਰਮ ਬਣੀਓ', ਕੁਲਸੀ ਜੀ ਦਾ ਵਾਗ ਕਰਤ ਵੱਖ ਕ ਸਭ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ।

ਵੈਸਾਖ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਸੁਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਸਹੀਦਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਲਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਲਸ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰਾਈ ਡਰਾਈ, ਮਰਵਾਈ ਸਲਾਹ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਤੇ ਆਮ ਲੋਕ ਦਰਸਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ, ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਛਟੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਖੰਭ ਕਰਦੀ ਤੇ ਡਰਾਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਰਨਾਮ ਦੱਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਲਸ ਕਰਨ ਰੋਕਦੀ, ਭਤਦੀ। ਪਰ ਜਿਤਨਾ ਸਰਕਾਰ ਰੋਕਦੀ, ਲੋਕ ਉਦੋਂ ਬਹੁਤਾ ਉਤਸਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ, ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਛਟੀਆਂ ਦਾ ਕਰਦੇ। ਡਾਪਟਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਲਾਣ ਤੇ ਵਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਪਿਆਰ ਪਾਰੋਂ ਫੈਦੀ ਐਥੇ ਭਾਨ ਹੀ ਨਾ ਲਗਦਾ। ੧੮ ਵੈਸਾਖ ਨੂੰ ਪਟਨੇ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਓਦਰਾਵਤੀ ਦੇ ਮਥਾਨ ਤੋਂ ਪੁਲਸ ਡਾਪਾ ਮਾਰ ਸੁਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜੋ ਉਹ ਲਿਖ ਡਾਪਵਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਛੱਡਿਆ। ਪ੍ਰੇਸ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਕਾਭਤ ਪੁਲਸ ਵਾਲੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਫਤ ਚੁਕ ਕੇ ਲੈ ਗਏ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਐਸ ਸਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਵਧ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਸਭ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਭਧਿਆ। ਜੁਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨੇ ਗਾਧੀ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, ਕੁਸੀ ਵੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਸਹੀਦਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਾ ਸੀ, ਕਹਿੰਦੇ ਸੋ ਦਿਨਾਂ ਜੋਸ ਵਿਚ ਅਹਿੰਸਾ ਦਾ ਰਸਤਾ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਸਾਰੇ ਦਸ ਭਾਰਤ ਤੇ ਹਰ ਦਲਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਏਨਾ ਕਿਉਂ ਉਰਾ ਜਾਣਿਆ ਮਾਨਿਆ ਤੇ ਸੋਹਰਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਡਾਧੀ ਜੀ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਲਰੀ ਤੇ ਸੱਚੀ ਨੀਯਤ ਦੀ ਸਫਿਰਤ ਦੀ ਕੀਮਤ ਸਿਸਟੀ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਭੀ ਮਨੁੱਖ ਹਾਂ, ਤੇ ਕਲਤ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਕਦੀ ਤੇ ਇਹ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਗਾਧੀ ਜੀ ਨਾਹ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀ ਨਾ ਮਰਦੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਏਨਾ ਡਰਦੇ ਸੀ।

ਸ੍ਰ. ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨਾਵਾਲੀਆ ਨੇ ਆਪਣਿਆਂ ਮੁਰੱਬਿਆਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ 4000) ਠੇਕਾ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਤਾਅ ਸਸਤੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਰਕਮ ਬਣਨੀ ਅੱਖੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਲੱਖ ਕਿ ਬਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰੋ, ਤਰਸ ਕਰਨ ਥਾਰੇ ਦਾ ਪੜ੍ਹਾ, ਇਹ ਉਦਾਰਤਾ ਦਿਖਾਏ ਤੇ ਕਮਾਈ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਅਸੀਸ ਪਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਇਹ ਸੋਚਾ ਸੁਣ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਸਿੱਖ ਔਸਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।" ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਜੋਅ ਦਯਾ ਮੰਮ ਵਾਗੀ ਢਲਣਾ। ਜੋ ਵਾਕ ਭਾਈ ਜੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਇਹ ਵਰਤਣਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਮਨ ਠੱਕੇ ਕੀਤੇ ਵਿਚੋਂ ਕੰਡੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਤੇ ਕਠੌਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕੱਧ ਆਮਦਨ ਹੈ ਜਾਦੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਹੋ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਣਾ।

ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਵਾਧੇ

੨੭ ਵੈਸਾਖ ਲੁਫ਼ਮਣ ਦਾਸ ਜੀ ਮਨੀਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਚੁਠਾ ਧਮਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਗੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਲਾਲੂ ਕੁਝ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਧਿੰਗੜਾ ਵਾਲੇ ਆਖੇ ਲੱਕ ਫੁਠ ਲਿਖਿਆ ਅਸਲ ਕਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਲੁਫ਼ਮਣ ਦਾਸ ਥਾਥੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਅਰਦਾਸੇ ਵਿਚ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਮੁੰਡੇ ਸੀ। ਅਕਾਲੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਗੁਰੂ ਗੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਖੜੇ ਹੋ ਹੋਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਨਾਮ ਦਸਮ ਜੀ ਤੋਂ ਅਗੇ ਰੱਖਿਉਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਲੁਫ਼ਮਣ ਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਥਾਥੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਮੈਂ ਜਿਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਉਂ ਨਾ ਲਵਾਂ। ਇਹ ਅਸਲੀਅਤ ਜਦ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਘਰੋਂ ਲੋੜੀ ਗੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ। ਧਰਮ-ਸਾਲੀ ਪੁਰਾਣੇ ਤੇ ਬਜਾਰੀ ਘਲ ਵੇਚ ਦਿੱਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਹੋਰ ਹਿੰਦੂ ਅਖਬਾਰੀ ਉਦਾਸੀ ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ, ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਤਾ ਪਾਈਆਂ। ਤੁਸੀਂ ਗੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਦਬ ਦੇ ਥਾ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਨੀਰੀ ਵਿਖੇ ਲੁਫ਼ਮਣ ਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਬਣਾਇਆ ਹੀ ਅਸਥਾਨ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜਾਮਨੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਲੁਫ਼ਮਣ ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਲੁਫ਼ਮਣ ਦਾਸ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਫਟੇਬ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਲੁਫ਼ਮਣ ਦਾਸ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਉਠਾਉਣੇ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜੇ ਇਹ ਅਕਾਲੀ "ਸਿੱਖ ਸਿੱਖ ਪਰ ਬਸਤਰ ਨਾ ਕਰੇ, ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਜਾਣ ਤੇਗ ਭਰੇ।" ਵਾਕ ਉਲੰਘੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਮਨੀ ਭੇਨ ਕਢੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਮੰਦੇ ਵਲ ਟੁਰੋ, ਆਪਣਾ ਸਹੀ ਨੇਮ ਨਿਭਾਓ।

ਸੰਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਚ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂ ਇਕ ਸਿੰਘਣੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਠਾਣ ਵਲੋਂ ਜਾਮਨੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਵਰਤ ਬਹੁਤ ਸਨ।

ਜਿਦ ਉਸ ਸਿੰਘਣੀ ਨੇ ਪਠਾਣ ਦੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਕਿ ਕਹਿਣੇ ਨਹੀਂ ਠਾਹਰੇ ਦਿੰਦੀ ਥੀ ਵੇਖਦੀ ਹੈ, ਕਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਓਸ ਕੁਰੂ ਕੋਥਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਾਮਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਜਾਮਨ ਹੋ ਸਿੰਘ ਹੀ ਮਰਵਾਉਣਾ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਤਦਾ ਭੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਕੁਰੂ ਜੀ ਤੁਰਤ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਬਹੁਤ ਪਠਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਵਾਲ ਜਾਮਨੀ ਨਿਭਾਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਾਪੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਕੁਰੂ ਕੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਮਨੀ ਨਿਭਾਈ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਸੰਤ ਜੀ, ਤਦ ਕੁਰੂ ਜੀ ਕੁਪਤ ਕੁਪ ਵਿਚ ਨਾਭੇ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੈ। ਲਛਮਣ ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁੱਥ ਕੁਰੂ ਦੀ ਜਾਮਨੀ ਤੇ ਦਿਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁਰੂ ਕੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੀ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਦਾਸਮ ਜੀ ਦੇ ਥਾਂ ਜਾਮਨ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਜਾਗਤ ਜੋਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕੁਰੂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਕੁਰੂ ਦਾ ਭਾਇਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਪਿਰੇਰ ਵਾਲੀ ਥੋਥੀ ਪਠਾਣ ਦੀ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੋਹ ਤੇ ਨਾ ਯਕੀਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਕੁਰੂ ਦੀ ਜਾਮਨੀ ਤੇ ਸਾਥ ਕਰਨਾ ਸਮੇਤ ਪਤੀ ਦੇ ਮੰਨ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਤਿਵੇਂ ਲਛਮਣ ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਤੇ ਸਿਦਕ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਕੁਰਦਾਸ ਜੀ ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ "ਮਿਥਰਕ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀਏ ਸੁਹਾਗ ਨਾ ਥੀਵੇ।" ਅਰਥਾਤ ਅਨਾਤਮ ਤੇ ਦਿਤਬਾਰ ਛਾਹਦਾ। ਜੋ ਆਪ ਭੀ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਕੁਰੂ ਹੀ ਨਿਸ਼ਟਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। "ਜੋ ਸਤਿਕੁਰੂ ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿਦੁ ਏਹ ਸੰਤੀ ਪਾਇ॥" ਇਤਿ ਆਦਿ ਕੁਰਦਾਸ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, "ਸੰਤ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਸਤਿਕੁਰੂ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਭੰਦੀ ਸਿੱਖ ਘਰ ਕੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਨਾ ਰਖ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਕੁਰੂ, ਇਹ ਤੁਸਾਂ ਭਾਰੀ ਕੁਲ ਭੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਲਛਮਣ ਦਾਸ ਸਾਬੀਆ ਨੂੰ ਕਰਜਿਆ ਸੀ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਕੁਲ ਕਰੋ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੀਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਿਵੇਂ ਕੁਹਾਨੂੰ ਕਰਜਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਾਲੀ ਮੱਤ ਕਰੋ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਹਜ਼ਰੀ ਬਾਬਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਭਕਵਾਨ ਦਾਸ ਜੀ ਮਨੀਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਜਾ ਸਮਝਾਏ ਕੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੁਜਾ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਲ ਸਿੱਖ ਲਾਏ ਨਹੀਂ ਤੇ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਦੇ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹ ਥੜੇ ਸਿੱਖ ਪੋਥੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗ ਪਏ ਸੀ। ਕੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਰਸਨ ਹੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਬ ਕੋਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਦਾਸਮ ਕੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਨ ਵਿਚ ਮੰਦੇ ਬੰਲ ਸੁਣ, ਬੰਲ ਫਲਵਾਰ ਹੁੰਦੀ ਥੀ-ਟੀ ਤਾਂ ਮਾਰ ਖਾਧੀ। ਤੇ ਕੁਰਿਆ ਨੂੰ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਮਨੀਰੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕੁਰੂ ਦੀ ਜਾਮਨੀ ਦੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਧਰਮ ਕੁੱਥ ਤੁਸਾਂ ਕੁਰੂ ਬਾਪ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਕੁਰੂ ਹੋਣ ਦਾ ਨਿਹਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹਦੇ ਕੁ-ਕੁਰੂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਥਾਂ ਨਾ ਮਾਰਦੇ। ਤੇ ਜੇ ਕੁਰੂ ਜਾਨ-ਜਿਦ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬਿੰਦ ਨਾ ਜਰਦਾ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਰਾਗੀਆਂ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਕੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ, ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਜੇਠ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਮੱਲਾ ਨੇਠਰਕੀ ੩੦-੩੧ ਵੰਸਾਖ ਤੇ ੧ ਜੇਠ ਹੋਇਆ। ੧੦੧ ਭੰਗ ਪਾਇਆ, ਹਵਨ ਤੇ ਕਤਾਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਭੀ ਖਲ੍ਹਾ ਹੋਇਆ।

ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਨਗਰ ਪਾਠ ਕਰਾਣੇ ਵਾਲੇ ਤਲਵੰਡੀ, ਗੁਰਦਿਆ, ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੀ, ਘੁਮਾਣ, ਬਿਜਲੀਵਾਲ ਵਡਾਣਾ, ਜੀਉ ਜਲਾਈ, ਸਮਰਾ, ਸਿੰਘਪਰਾ, ਰਾਕਵਾਲ ਠੋਠਰਕੇ, ਭਰਠਾਣੇ, ਘਟੀਆ, ਘੱਕਾ ਕੰਟਲੀ, ਬਲਾਕੀ ਚੱਕ, ਜੋਨੀਪੁਰ, ਪੰਨਵ, ਝੰਡਾ ਜਰਮੀਆ, ਗੁਣੀਏਕੇ, ਮਹਿਰਾ, ਮੁਸਤਰਾਪੁਰ, ਖਾਨੇ ਮਲ੍ਹੀ, ਲੰਘੋਨੰਡਲ, ਬਟਰੀ, ਵੜ੍ਹਈ ਚੱਕ, ਬੁੜਾ ਭਲਾ, ਉਦਵਾਲੀ, ਮਿਰਜ਼ਵਾਲੀ ਕਬੂਵਾਲੀ ਜਰਮੀਆ ਸਿੰਘਾ, ਫਨੀਆ, ਮਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ, ਨਵਾਂ ਪਿੰਡ, ਕੋਠ, ਜੋੜੀਆ, ਮਥ, ਕਸਾਉਕੰਟ, ਹੋਠੀਆ, ਸਤਿਜਗ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਭੇਟਭੀ ਵੀ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਥਪੜ ਦੇ ਭਰੇ ਨੱਭਰ ਹੀ ਲਿਖ ਹਨ। ਜੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਲਿਖ ਦਿਆਂਗਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜਥੇਦਾਰ ਭੀ ਬਰਨਾਲੇ ੩੧-੩੨ ਜੇਠ ਪੂਜੇ। ਜਨ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਪਟਿਆਲੇ, ਨਾਥ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਪਾਠ ਕੀਤੇ ਤੇ ਇਹ ਮੇਲਾ ਬੀਤਾ। ਸੰਤ ਅਡਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਤੇ ਛਾਣੂ ਰਾਗੀ ਥਾ ਜਥਾ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ। ੧੦੧ ਭੋਗ ਆਦਿ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਏ। ੧ ਹਾੜ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਲਿਆ ਤੇ ਸੰਧੀਆ, ਖੁਲ੍ਹਿਆ, ਸਿੰਧੇ ਦਮਤਾਰੇ ਤੇ ਚੂਤੀਦਾਰ ਸੁਥਣਾ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਤੇ ਸਲਵਾਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੱਝ ਕੁਝ ਬਿਠਾਏ ਜਾਏ ਸੀ ਤੇ ਪਰਚਾਰ ਵੀ ਖਾਣ ਬਾਣ ਗੁਰਮੁਖੀ ਬਾਬਤ ਬਹੁਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਖਾਲੀ ਸਵਾਸੀ, ਨਾਮ ਜਪਦਿਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰ ਮਾਤਾ ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ (ਅੰਬੀ ਜੀ) ਗੁਰੂ ਸਰ ਵਾਲੇ ਮਾਤਾ ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਜਨਨੀ ਜੀ, ੧ ਹਾੜ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਰੰਚ ਦੇ ਪੰਜ ਕੁੰਝੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨੇਮੀ ਸੀ। ਤੇ ਹਲੇਮੀ ਤੇ ਸੇਬਾ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰਮ-ਮਾਤਾ ਵਾਲਾ ਸਾਕ ਮੰਨ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਤਾਂ ਭੀ ਇਹ ਅੰਬੇ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸੀਸ ਰੱਖ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਸੀ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਬਾਬਤ ਹੀ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵਾਕ ਹਨ। "ਧੰਨ ਸ੍ਰ ਗ੍ਰਿਹ ਜਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਕਟੀ ਆਇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੁਖੇ ਸੁਖਿ ਵਿਹਾਇ ॥" ਜਨਨੀ ਧੰਨੀ ਮਾਇ, ਆਇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਮ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਤੇ ਰਾਗੀਆਂ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ੩੦-੩੧ ਹਾੜ ਮੇਲਾ ਪਾਠਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਦਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੇ ਅੰਬਾਲੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਹੋਇਆ। ੧ ਸਉਣ ਭੋਗ ਪਿਆ। ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਪਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ। ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ, ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਭਜੋੜੀਆਂ ਵਲੋਂ ਸਿੰਘ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸੱਤਿਆ ਕਰਨ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਬਦਨਾਮੀਆਂ ਮੜ੍ਹਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਖਿਆਨ ਹੋਏ। ਦੋ ਸੌ ਭੋਗ ਪਾਏ। ੩੨ ਵਧੇ ਆਉਂਦੀ ਸੰਗਰਾਏ ਨੂੰ ਭੋਗ ਪੈਣਕੇ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸੇ ਸਮੇਂ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਮ ਨੇ ਲਫਮਣ ਦਾਸ ਜੀ ਮਨੀਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਾਕੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਬਖ਼ੁਦ ਸਿੱਖਿਆ ਠਹੀਂ ਦੇਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਸਤਕ ਹਮਾਰ ਜੀ। ਬਹੁਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਹੈ ਬਤਾ ਦੋਂ ਭੇਦ ਸਾਕੇ ਜੀ।" ਤੇ ਦੱਸਿਆ "ਬੇਦ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰ ਹੋਂ ਹੈ ਜਿਤ

ਲਗੇ ਭਵਜਲ ਪਾਸ ਉਤਾਰਾ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬ ਨਾ ਬੁਝੀਏ, ਜਿਥਰ ਧਰੇ ਨਾ ਕੁਰ ਅਵਤਾਰਾ
ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਜੋ ਫਾਕਸੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ : ਕੁਵਤਾਏ ਓ ਕੁਵਤਨੇ ਆਲਾ ਬਵੱਦ। ਭਰਦੇ
ਅਰ ਹਲਕੁਮ ਆਬਦ ਲਾ ਬਵੱਦ। ਅਰਬਾਤ ਭਾਵੇਂ ਮਨੁਖ ਦੇ ਮਹਾਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਵਾਕ ਪਰ
ਉਹ ਖੁਦਾ ਦਾ ਵਾਕ ਸਮਝੇ ਜੋ ਉਹਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਵਾਕ ਹੈ, “ਮੇ ਕਹਿਆ
ਸਭ ਹੁਕਮਾਉ ਜੀਉ ॥”

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣਾ ਸਦਾ ਦਾ ਨੇਮ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਦਾ ੨੧ ਸਉਟੇ ਤੋਂ ਭੈਣੀ
ਸਾਹਿਬ ਅਰੰਭਿਆ ਤੇ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਫੁਪਕਾਇਆ ਜੋ ਇਸ ਨੇਮ ਵਿਚ ਰਲਣਾ ਚਾਹੁਣ, ਛੇਤੀ
ਆਉਣ, ਤੇ ਨੇਮ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰੀ ਭਮੇਲੇ ਦਾ ਬਚਨ ਇਸ ਨੇਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨਾ ਤੇ
ਨਾ ਕੋਈ ਮੁਕਦਮਾ ਇਸ ਮੇਲੇ ਦੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਸੁਣਨਾ ਹੈ। ਸਭ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹਿ ਦਿੱਤਾ,
ਕੁਸ਼ਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਿਤ ਨਿਤ ਨਹੀਂ ਆ ਸਲਾਹ ਪੁਛਣੀ। ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ ਭਬਰ ਤੋਂ ਹੀ
ਸਭ ਵਿਹਾਰ ਬਾਬਤ ਪੁਛ ਕਰਨੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਉਠ ਜੰਗਲ ਹੋ ਦਾਤਣ ਇਸਨਾਨ ਕਰ, ਸੰਕਮਰਮਰ ਦੀ
ਸਿਲਾ ਰੇ ਜਲ ਛਿਟਕਾ ਆਸਣ ਵਿਡਾ ਚੱਕਰਾ ਲਾ ਦੋ ਘੰਟੇ ਪੂਰੀ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਬੈਠ ਤਪ
ਭਜਨ ਕਰਦੇ, ਸਵਾਦ ਵਿਚ ਪੈ। ਵਰਨੀ ਵਾਲੇ ਸੁਹੀਦੀ ਭੁੰਗੇ ਤੋਂ ਦੱਖਣ, ਕਾਨਿਆ ਦੇ ਫਾਪਰ ਤਲੇ।
ਫੇਰ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨੇਮ ਜੀ ਵਾਣੀਆ—
ਸਪੁਜੀ, ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ, ਸੁਖਮਨੀ, ਦੋਵੇਂ ਸਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਆਦਿ ਓ ਜਿਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਕਰਦੇ। ਚੰਡੀ ਦੀ
ਵਾਰ, ਸੂਰਜ ਓ ਚੰਡੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਬਾਦ ਹੀ ਬੈਲਦੇ। ਰਹਿੰਦਾ ਬਾਣੀ ਨੇਮ ਬਾਦ
ਕਰਦੇ। ਰੋੜ ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚ ਕੁੰਭ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਦੇ ਪਾਠ ਸੁਧ ਕਰਨ ਦਾ ਪਾਠੀ ਸਾਧਾਂ ਨਾਲ
ਨੇਮ ਬਣਾਇਆ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਧ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਅਰਬਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਤੇ ਤੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਨੇਮ
ਰਖਿਆ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਨ, ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੂਰੇ ਗਿਲ, ਸੰਤ ਸਕਤ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਓਮਿਆ ਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੂਰੀ ਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਲੰਕੇ, ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਸਾ, ਸੰਤ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਾਫ਼ਰਾਬਾਦੀ, ਸੰਤ ਮੰਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤਾਨੇ, ਸੰਤ
ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਿਲੌਕੇ ਪੰਡਿਤ ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੰਮੀ, ਕਾਲੂਕ ਤੇ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਵਿੰਡ ਵਾਲ ਰਾਗੀ ਆਦਿ ਆਏ। ਸਭ ਨੇਮ ਧਰੇ ਵਿਚ ਸਾਬ ਰਲ। ਰੱਜ ਕਣਾ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ
ਹੁੰਦੀ। ੧੫ ਭਗ ਰੱਜ ਪੈਂਦੇ। ਰਭ ਪਿਛਲੇ ਵਧੇ ਤੇ ਕੁਝ ਹੁਣ ਹੁੰਦੇ ਗਿਣਕੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਰੱਜ ਹਵਨ
ਹੁੰਦਾ, ਬੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹੁੰਦਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਚਿਲੇ ਦਾ ਵਾਰਾ ਮਉਣ ਭਾਦਰੋ
ਭੁਕਤਿਆ। ੧੦ ਸਉਟੇ ਸੰਤ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਜਰਾ, ਚਿਲਾ ਸੇਖੂਪੁਰਾ ਵਾਲੇ ਚੜ੍ਹੇ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਪਰਵਾਰ ੧੬, ੧੭, ੧੮, ੧੯ ਸਉਟੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਮਿਤ ਮੇਲਾ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ
ਸਮੇਤ ਦਰਬਨ ਦਿੱਤੇ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ, ਸੂਚਾ ਸਿੰਘ
ਜੀ ਆਦਿ ਸਬਦੀਆਂ ਦੇ ਜਥੇ ਆਏ, ਰੋਟਕ ਰਹੀ, ਹੁਣ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਵਾਰ ਸੰਤ ਨਗਰ ਤੇ
ਫਤਿਆਬਾਦ ਤੇ ਹਿਸਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋਧ ਤੇ ਬਾਦ ਦਸਤਾਰੇ ਤੇ ਚੂੜੀਦਾਰ ਸੁੰਬਣ ਦਾ ਇਸ ਘਰ
ਨੇ ਨੇਮ ਰਖਿਆ ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਦੋਂ ਹੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ।

ਕੁਸੰਗਤ

ਸ੍ਰ. ਲੁਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਜੱਤ ਅਰਥ ਕੀਤੀ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਮੇਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰੋ ਤੇ ਰਨਖਾਹ ਭੰਨ ਲਾ ਸਾਫ਼ ਕਰੋ। ਮੇਰੇ ਭਾਰੀ ਕੁਲ ਹੋਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਸਰਦਾਰਾ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਜੰਜੇ ਗਿਆ, ਵਖਰਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣ ਦਾ ਨੈਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣ ਸਮੇਂ ਮਾਸ ਦੀ ਫਲੀ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਈ ਮਾਸ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਥਕੀ। ਪੁਛਿਆ ਇਹ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜੇ ਤਾਂ ਇਕ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਜਾਣ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਿਤਾਵਣ ਲਈ ਸਤਾਨਥਾੜੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਵਖਾ ਉਠ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਇਆ ਤੇ ਆਰਾਮ ਨਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਜਿਵੇਂ ਹੋਵੇ, ਮਿਹਰ ਕਰੋ ਮੇਨੂੰ ਫੇਰ ਕੁਝ ਛਟਾਓ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਸਾਧਾਰਣ ਪਾਠ ਦੀ ਰਨਖਾਹ ਲਾ ਰਿਹਾ, ਸਾਧਾ ਨੂੰ ਅੰਧੇ ਦਿਕੱਠਾ ਤੇ ਏਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ "ਬਾਸਨਕਾਰੇ ਪਰਸੀਐ ਤਉ ਰਛ ਲਾਗੇ ਦਾਕੁ।" ਅਵੱਸ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਵਾ ਸੁਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ।

ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭਸੇੜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲੇਖ, ਤੇ ਛੱਟੇ ਛੱਟੇ ਪੁਸਤਕ ਛਾਪੇ ਆਪਣਾ ਅਭਰਾ ਪੁਰ ਖੰਡ ਦੀਵਾਨ ਬਣਾਇਆ। ਲਿਖੇ ਤੇ ਛਪੇ ਕਿ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਕੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕੁਰੂਆਂ ਚਿਨਾ ਹੋਰ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਚੁਕੀਦੀ ਆਦਿ ਕੁਝ ਵਿਚ, ਤੇ ਦਲਮ ਵਿਚ ਇਕ ਛੰਦ ਜੋ ਸਮੁੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਘੱਟ ਦੇ, ਮੇਨੂੰ ਕਿਤੀ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਸਿੰਘ ਪੰਥ ਪਾਵੇ ਤੇ ਸਾਧ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪੁਰੀਆਂ ਓ ਸੋ ਪਉੜੀਆਂ ਕਰੇ। ਜੋ ਕਿਸ ਇਸ ਦੀ ਨਾ ਸੁਣੀ ਮੰਨੀ, ਤਾਂ ਕਢ ਪੱਖੀ ਜੱਤ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਤੋਂ ਚਿਨਾ ਛਾਪ ਤੇ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਤੇ ਉਲਟ ਪੁਸਤਕ ਭੀ ਲਿਖ। ਪਰਚਾਰ ਭੀ ਕਰੇ। ਸਦ ਅਸਲ ਗਲ ਦਾ ਅਕਾਲੀਆ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਅਗਰਚਾਰ ਦਾ ਬੰਦਾ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਸੱਤਾ ਹਰਨ ਲਈ ਚਾਲਾਕ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਮੇਤ ਉਸ ਦੇ ਜੋ ਇਸ ਨੇ ਨਿਰੰਜਨ ਕੋਰ ਕੁਤੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸੀ ਤੇ ਫੇਰ ਘਰ ਪਾਈ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ, ਬੈਸ ਗੱਤ ਸਾਹਿਬੋਂ, ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬੋਂ, ਪਟਨੇ ਸਾਹਿਬੋਂ ਜਾਰੀ ਕਰਵਾਏ ਕਿ ਬਾਬ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ* ਤੇ ਬੀਬੀ ਨਿਰੰਜਨ ਕੋਰ ਨੂੰ ਸਿਖਾਓ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਲੀ ਤੇ ਮਿਲਵਰਤਣੀਏ ਸਭ ਦਾ ਸਭ ਤਖਤਾਂ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਹੋਣਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਸਉਣ ਭਾਦਰੋ ੧੮੮੫ ਵਿਚ ਵਿਚ ਤਖਤਾਂ ਤੇ ਜਾਰੀ ਹੋਏ। ਜਦ ਸਭ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਭਸੇੜੀਏ ਕੁਰੂ

* ਇਸ ਭਸੇੜੀਏ ਨਾਲ ਸਭਾਤ ਮੱਲ ਹੀ ਸੂਬਤ ਸਿੱਖ ਭੀਲੇ ਨੇਦਾ ਦੇ ਪੁਰਖ ਨੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਫੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਕੁਰੂ ਹਥੀ ਭੀਲ ਜੋ ਓ ਖਿਲਾਫ ਕਿ ਕੁਝ ਕੀਤੀ ਲਾ ਤੇ ਨਹੀਂ ਘੱਟਿਦਾ ਤੇ ਸਨਾਨੇ ਤੋਂ ਛੱਡੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀਉਣੀਆਂ ਕੁਝ ਛੱਡੀ ਦੇਣਾ ਆਇ। ਜੋ ਮੁੜ ਦੁਬਾਰੀ ਦਾ ਕੁਝ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਭਸੇੜੀਏ ਨੇ ਕਾਹਿ ਓ ਓ ਕਾਹ ਤੇ ਕਾਹ ਕਾਹ ਕਾਹਾ ਗਲ ਦੱਸਿਆ। ਇਸਦੀ ਪਾਠੀ ਦਾ ਨਹਾਇਦ ਸਿੱਖ ਛੱਡੀ ਕਾਹੀ ਹੁਣ ਕੀਤੀ ਕੁਰਦਾਅਏ ਕਿਤਾ ਸਿੱਖੂਰ ਵਿਚ ਦੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਕਤਾ ਪੁਸਤਕ ਕਿਤੀ ਹੈ। ਤੇ ਕਿਤਾ ਤੇ ਕਿ ਕੋਰ ਬਾਣੀ ਕੁਰਦਾਅਏ ਕਿਤਾ ਕਦੇ ਤਾਂ ਸੁਧ ਹੋਵੇਗੀ ਚੀਤ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਕੁੰਬ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਤੇ ਦਸਮ ਕੁੰਬ ਜੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਾਧ ਘਾਟ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਵਾਰਤਾ ਤੇ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੁਖਾਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਵਾਰਤਾ ਸਭ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਆਵੀ। ਕਿ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਵਾਏ ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸੁਧ ਮੰਨਿਆ। ਤੇ ਦਸਮ ਕੁੰਬ ਨੂੰ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੀਸ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰੀਤਸਾ ਪਾ ਸੁਧ ਮੰਨਿਆ। ਚੇਤੇ ਕਰ ਸਭ ਨੇ ਦੇਸ ਮੰਡਲ ਪੰਚ ਖੰਡੀ ਨੂੰ ਭੰਨਿਆ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆ ਭੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਅਕਾਲੀ ਭਾਇਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਬੰਦਾ ਮੰਨ ਗਏ ਹਨ। ਕੁਝ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬੇ ਜਵੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਮੰਨ ਕੁਝ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਭਜੰਤੀਆ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਘਰੋਂ ਭੁਨੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਅਤਰੀ ਖਾਨੇਵਾਲੀ ਵਲ ਤੇ ਫੂਨ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਣਾਏ ਸਾਬਰ ਕਰ ਚੁਕੇ ਸੀ। ਇਸੇ ਨੇ ਸੈਂਚੀਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਕਰ, ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਟੋਰਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਹਿਫ਼ ਦੀ ਜਾਣ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਕਿ ਐਸਿਆਂ ਰੰ ਪੰਥ ਬਚੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਚਿਲੇ ਵਲੋਂ ਭੁੰਡ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਹੋਏ ੧ ਭਾਦਰੰ ਤੱਕ ਪਾਏ। ਤੇ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਨੇਮ ਦੇ ਹੀ ਸਾਥ ਗਿਣ ੧੦੧ ਪੁਰਾ ਕੀਤਾ। ਭਾਦਰੰ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਇਹ ਸੰਗਤ ਭਾਈ ਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦਾ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਬਹੁਤ ਸੰਗਤ ਆਈ, ਸੱਤ ਮੰਡਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਦਰੀ ਚੱਤ, ਬਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਡੇਵਾਲ, ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਤੋਰ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਜ ਹਾਤੇ, ਤੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸਮਾਸਾ, ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਵਡਾਲਾ ਆਦਿ ਵੇਲਕ ਭੋਟੇ ਤੇ ਜਥਿਆ ਸਮਤ ਆਏ। ਸਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਘਨਘਰਾਂ ਲਗੀਆਂ। ਰਾਹੀਂ ਭੀ ਭੈਣਕਾ ਹੀ ਰਹੀਆਂ ਸਿਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਪੰਧੀ ਆਏ। ਪਾਠ ਕੁਝ ਦਿਲੀ, ਲਖਨਵੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਕੁਝ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਹੋਏ ਗਿਣ ਕੁਲ ੩੬੫ ਭੈਣ ੩੦-੩੧ ਭਾਦਰੰ ਤੇ ੧ ਅਸੁ ਤੱਕ ਪਾਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਮਲੇ ਤੇ ਆਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਭਾਕਰਸੀ ਤੇ ਕੁਝੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਲਿਆਏ ਸਾਥ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਉਚੇਚਾ ਵਕਤ ਕੱਢ ਨੇਤ ਸੱਟ ਇਕ ਦਿਨ ਉਪਦੇਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦੇਖੋ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਨਿਕੂਟੀ ਜਿਹੀ ਭਲ ਤੋਂ ਭਸਕੇ, ਭੇਤ ਭੇਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੇ ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਵਿਚ ਵਧਾਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮੁਲ ਖਰੀਦੇ ਬੰਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਪਾਏਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਭਸਕੇ ਦਾ ਸਿਵਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰੀ ਦੇ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਉਸ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਆ, ਪਏ ਕੈਦ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਲਾ ਹੋ ਕੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਧੁਪੇ ਜਲੂ ਬਣਾ ਕਸਟ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੁਸੀ ਕੇਸਕ ਦੇਸ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਪਰ ਜਦ ਐਸਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਬਣੇ, ਚੰਧਾ ਜਾਂ ਥੰਡਾ ਵਕਤ ਦੇਪਰ ਭੀ ਦਿਆਂ ਕਰੇ।

ਇਸ ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਸੇਵਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਭਾਏ ਤੋਂ ਅਜੋੜ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੇ ਆਨੇ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਪੰਜ ਆਨੇ ਲਾਟੇ ਤੱਕ ਲੈਣ ਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ ਲੁਧਿਆਣੇਉਂ, ਪਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਛੇ ਆਨੇ ਲਾਟੇ ਤੇ ਸੱਤ ਆਨੇ ਤੱਤ ਦਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਸਮਤੀ ਜਿਨਸ ਹੋਣ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸੱਥ ਸੱਥ ਹੁਕਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਡਾਪਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੰਗਤ ਜਾਂ ਟਾਗਿਆ ਤੇ ਆਵੇ

ਜਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਟੇਸਟੋ ਉਤਰ ਪੈਦਲ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਜੇ। ਅਸੀਂ ਭੀ ਗੱਡੇ, ਬੱਝੇ, ਉਨ ਸਾਨ੍ਹਰਾਲ
ਭੇਜਾਂਗੇ। ਇਸ ਹੁਕਮ ਬਾਰਨ ਮਟਰਾਂ ਦਾ ਦੇਸ ਮੇਲੋ ਤੇ ਬਾਈਕਾਟ ਹੀ ਰਿਹਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ
ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਟਾਕ, ਗੱਡੇ, ਉਠਾ, ਘੱਤਿਆ ਦਾ ਕੀਤੀ ਰਖਿਆ। ਇਸ ਮੇਲੋ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ
ਸਮਿਆਂ ਵਾਲਾ ਰਸ ਬੰਬਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ, ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਰਾਮ ਰਸ ਜੁੜਿਆ
ਹੈ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਥਰੂ ਵਹਿੰਦਿਆ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋਇਆ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੁਝ ਚਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਦੇ ਸੇਵਾ ਹੀ ਰਹਿ ਰੇਗ ਮਾਣਾਗਾ। ਜੇ ਵਿੱਚ ਕਾਗਰਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਪਈ ਹੈ। ਏਧਰ ਆਉਣ
ਸੋ ਪੂਰੀ ਕਰਾਗਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਕੁਝ-ਪੁਟਾ ਤਾਂ ਦੇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਪੇ
ਬਿ ਮੈਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਕੀ ਕਸਰ ਲਗੇ ਹੈ। ਤੇ ਮੈਂ ਅਗੋਂ ਭੀ ਆਮਦਨ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ
ਜੀ ਦੇ ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਰਸ ਪਿਆ “ਤੇਰਾ ਜੰਬਨ ਭੁਇਆ
ਬਰੀਤ ਬੁਢੇਪੇ ਕੀ ਤਿਆਗੇ ਏ।” ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਤੇ ਪੁਆਣ ਤੇ ਸਾਰਾ ਦੋਵਾਨ ਲੱਭੇ ਬਰ ਬਾਬਾ
ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਪੱਕਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੁਣ ਨੱਚ ਉਠ ਤੇ ਬਤਾ ਵੈਰਾਗ ਭੀਤਾ। ਕੁਝ ਸੰਗਤਾਂ
ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਟੁਰ ਕਈਆਂ ਸੀ ਪਰ ਬਹੁਤੀਆਂ ਰਸੀਲੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਰੱਬੀ ਧੂਹਾਂ ਦੇ ਰੱਸ ਚਾਰ ਅਸੂ ਤੱਕ
ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ।

ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਅਭਾਲੀ ਲੜਕਾ ਕੁਝ ਸਿੱਕੀਆਂ ਲਮੇਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਇਸ
ਮੇਲੋ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਦੇਖ ਕਿਹਾ, ਆ ਭਵੀਆ ਕੁਝ ਸੁਣਾ। ਉਸ ਨੇ
ਚਾਰ ਪੰਕਤੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰਚੀਆਂ, ਠੀਕ ਨਾਲ ਖੜੀ ਸੁਣਾਈਆਂ।
ਸੁਣਾਇਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੇੜ੍ਹਾ ਵਿਚ ਜਲ ਭਰ ਗਿਆ ਤੇ ਕੰਲ ਬੰਨੇ ਮਾਸਟਰ ਬਲਬੰਤ ਸਿੰਘ
ਜੀ ਐਡੀਟਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਲਿਖ ਲੈ ਤੇ ਉਸ ਅਭਾਲੀ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਨੇ,
ਤੂੰ ਦਾਬੀ ਖੱਲੂ ਕ ਰਖਿਆ ਕਰ। ਉਸ ਸਤਿਬਚਨ ਕਰ ਤੁਰਤ ਖੱਲੀ। ਇਹ ਅਭਾਲੀ ਰੁੜਕੀ
ਜਿਲਾ ਜਲਧਰ ਦਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸਾਰਗ ਸੀ। ਜੋ ਹੁਣ ਫਕਵਾੜੇ ਕੈਮੀ-ਸੋਦੇਸ ਰਾਮਗੜੀਆ ਖੁਲੀ
ਨਿਕਲਦੀ ਸਪਤਾਹਕ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਐਡੀਟਰ ਏ। ਤੇ ਦਾੜ੍ਹਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ
ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਣ ਉਸ ਦਿਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰਧਾਲੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਉਹ ਚਾਰੇ ਪੰਕਤੀਆਂ ਇਸ
ਦੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਾਲਕੀ ਥੜੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ
ਸੋਹਣੇ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਵਾਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਢਾਕ ਹੈ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ
ਮੰਗਦਾ ਖੀਨੀ ਵਾਲਿਆ, ਇਕੋ ਤੇਰਾ ਦੀਦਾਰ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।

ਇਸ ਮੇਲੋ ਤੇ ਪਿੰਡ ਸਾਹਪਰ ਦਾ ਜਮਾਦਾਰ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਆਇਆ। ਉਸ ਸੁਣਾਇਆ,
ਮੈਂ ਸਪਨੇ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਬਹੁਤ ਬੀਮਾਰ ਪਿਆ ਸਾਂ, ਘਰੰਦਿਆਂ ਬਚਣ ਦੀ ਹਿਰਸ ਲਾਹ
ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਹੀ ਸੁਰਤ ਜੋਤ, ਤੇਰੀ ਲੋਤ ਜਲ ਪਖ ਦੀ ਤੋਰ ਬਿਨ ਕਰੇ ਅਸੀਂ
ਪੂਰੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਚਿਤ ਵਿਚ ਬਿਤਵਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਨੇਮ ਦਾ ਮੇਲਾ ਤੇ ਦੇਖ ਮਰਦਾ
ਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ, ਮੈਂ ਕੁਪ ਕਰ ਤਜਨ ਕਰਨ ਲਗਾ, ਦੋ ਜਮ ਭੀ ਆਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
ਭੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਤੇ ਭਰਦਾ ਭੱਜ ਗਿਆ, ਦੂਜ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਂਗਲੀ ਤੇ ਚੱਕਰ ਘੁਮਾ
ਦਿਖਾ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਦੇਵੋਂ ਚਲਾ ਜਾ। ਉਹ ਵੀ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਰਾਜੀ ਹੋਇਆ ਤੇ ਰੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ

ਪਹਿਲੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਚਿਤਵਿਆ। ਜੋ ਅੱਖੇ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੱਖੇ ਵੇਲੇ ਸਿਮਰਿਆਂ ਔਖ ਆਉਣ
ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਇਕ ਅਸੂ ਸਭ ਮੱਟਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮਿਲ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੇ ਖੰਨੇ ਵਲ ਦੇ
ਆਏ। ਤੇ ਜਿਨਸਾ ਦੇ ਭਾਅ ਤਿੱਕੇ ਕਰ ਕਿਹਾ, ਅਸਾਂ ਛੇ ਆਨੇ ਤੇ ਸੱਤ ਆਨੇ ਮੰਗੇ ਸੀ, ਪਰ ਆਪਣੇ
ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਸਾਵਾ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਸਰ ਸਭਦਾ। ਪਿਛਲੀ ਕੁਲ ਦੀ ਹੱਥ ਜਤ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ। ਤੇ ਅਗੋਂ
ਹੋਲੇ ਰੇ ਪੰਜ ਆਨੇ ਤੇ ਛੇ ਆਨੇ ਲੋਟੇ ਹੀ ਮੰਨੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਤੁਸੀਂ ਮਾਲਦਾਰ ਹੋ
ਤੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੂਰੋਂ ਕੁਰ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨਸ ਸਵਾਦ ਲਈ ਵਿਹਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਏ।
ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਮੁਨਾਫੇ ਨੂੰ ਬਮੁ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਕਰੋ।

ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸੰਤ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਰੇ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਲਕਾ ਰਸਤੇ
ਸਿਮਲੇ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਥ ਕਾਥ ਰੇ ਹੀ
ਲੈ ਸਿਮਲੇ ਨੂੰ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਵਿਦਾ ਹੋਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਮੀਲ ਸਿਮਲੇ ਤੋਂ ਉਠੇ ਹੀ ਸੀ-
ਆਈ-ਭੀ ਵਾਲੇ ਪੁਲਸੀ ਮਿਲੇ। ਨਾਮ ਪੁਛੇ ਤੇ ਲਿਖੇ। ਸਿਮਲੇ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸ੍ਰ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਐਸ-ਭੀ-ਓ ਸ੍ਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਓਵਰਸੀਅਰ, ਸ੍ਰ ਚਲਵੇਤ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ ਚਲਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਆਦਿ ਜਗਦੀਸ ਟਾਕੀਜ ਕੋਲ ਅਗੋਂ ਸਵਾਕਤ ਲਈ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ
ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਸਭ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਆਏ, ਚਰਨੀ ਲੱਕ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ
ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਪਟਿਆਲੇ ਸੇਤ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਖਤ ਪਾਓ ਕਿ ਏਥੇ ਸਾਜ ਲੈ
ਦਰਸਨ ਦੇਣ। ਸੰਤ ਜੀ ਖਤ ਤੇ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਲਿਖਣ ਉਕ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ
ਦੰਦੇ ਵੇਲੇ ਕੀਰਤਨ ਹੋਦਾ, ਦੁਪਹਿਰੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋਦੀ, ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨ
ਭੀ ਆ ਜੁੜਦੇ। ਰਾਨੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਭੀ ਰੰਜ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ, ਬਹੁਤ
ਸੰਗਤ ਜੁੜਦੀ, ਅਮੀਰ ਤੇ ਸਮਝਵਾਨ ਲੋਕ ਪੀਰਜ ਨਾਲ ਬੈਠ ਸੁਣਦੇ।

ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਤ ਦੇਖਦੇ ਤਾਉਸ ਲੈ ਸਿਮਲੇ ਨੂੰ ਪਟਿਆਲਾਉਂ ਤੁਰ ਪਏ। ਪਰ
ਓਥੇ ਜਾ ਦੁਚਿਤੀ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ਕੁਫਲਾ ਹ ਗਿਆ, ਭਾਲ ਵਿਚ ਭਉ ਦਿਆ, ਅੰਤ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ,
ਹੋ ਸਬੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੋ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਲੈ ਚਲੋ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਬਕਾ
ਹਾਂ, ਹੋਰ ਖੁਆਰ ਨਾ ਹੋਵਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਵਾਲੇ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਪੱਥਰ ਘਾੜੇ ਦੀ ਕੋਠੀ
ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਵਕਤ ਜਾਖੂ ਪਹਾੜ ਦੀ ਸੰਗ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਪਰ ਖਿੱਚ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਲੱਗੀ ਤੇ
ਸੇਤ ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਜਰਾਖਾ ਮੰਗ ਪਹਿਨ, ਸਭਕ ਨੂੰ ਚਲ ਪਏ। ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ
ਕਿ ਜਾਖੂ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਸਭਕ ਇਸ ਪਾਸੇ ਹੈ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੁਪ ਕੀਤੇ, ਛੋਟੇ ਸਿਮਲੇ ਨੂੰ ਤੁਰੀ
ਗਏ। ਚਤੋਲ ਬਾਉਲੀ ਪਾਸ ਗਏ ਤਾਂ ਸ੍ਰ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੁਛਿਆ, ਏਧਰ ਕਿਸੇ ਸਰਦਾਰ ਵਲ
ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਹੋ ਨੇ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਟੁਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏਧਰ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ

ਹੈ ਕੁਰੂ ਦਾ ਬਚਨ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਪੁ ਹੈ, ਭਗਤੀ ਤੇ ਸਾਰ ਤੱਤ ਹੈ। ਹੋਰ ਤੇ ਦੇਹ ਬਿਨਾਂ ਬਚਨ ਬਰਨ ਵਾਲਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਭੀ ਅਨੇਕ ਮਹਾ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਆਪ ਮੰਨੇ, ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਗਿਆਸੂ ਉਪਾਸਕ ਆਪਣੇ ਕੁਰੂ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਮਨ-ਇਛੇ ਉਸ ਕੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਕੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ “ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਈ ਜੇਤੋ ਤੇਰੇ ਨਾਥ ਹੈ॥” ਜੋ ਭਾਈ ਦੇਹ ਬਿਨਾਂ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਦੇਹ ਤੋਂ ਉਸ ਕਰਤ ਦੇ ਜਪਣ ਜੇਕਰ ਜੁਗਤ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ “ਕੁਰ ਪਾਰਬਰਮ ਸੇਇ” ਤੇ “ਜਿਨਿ ਗਿਆਨੁ ਭੀਆ ਗਿਸ ਹਰਿਕੂ ਜਾਣੁ” ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਉਸ ਕਿਹਾ ਮੰਗੀ ਤਸੱਯੇ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਤੇ ਕਿਸਮਤ ਸਵੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸੇਕਤ ਭਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਤੇ ਭਜਨ ਦਿਓ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਹੋ ਉਸ ਨੂੰ ਭਜਨ ਦਿਵਾਏ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿਵਾਈ। ਕਿ ਮਾਸ ਸਰਾਬ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ, ਗੱਤੇ ਬਚਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਪਰਤਣਾ, ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਤੇ ਵਾਧੂ ਨਹੀਂ ਖਪਣਾ, ਸੰਤੋਖ ਰਖਣਾ ਤੇ ਮਹਿਜ ਰਸ ਭੀ ਰਖਣਾ। ਉਸ ਸਿੱਖ ਦੀ ਰਸਨਾ ਚਲਣ ਲਗ ਪਈ। ਉਸ ਉਸ ਵੇਲ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਚਨਾਂ ਸੀਸ ਰੱਖ ਦੱਬੋ ਹਥ ਜੋੜ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਦਿਹੋ ਸੰਬਦਾ ਜੀ ਪਰ ਕੁਰ ਵਾਕ, “ਦੂਸਰ ਹੋਇ ਤ ਜੋਤੀ ਪਾਇ॥” ਦੀ ਅੱਜ ਸਮਝ ਆਈ ਹੈ।

ਅਖੰਡ ਗੀਰਭਨ ਦੀ ਮਹਾਤਮਾ ਤੇ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਦਿਨ ਦੀਰਾਨ ਵਿਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ, ਸੰਤ ਮੰਤਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਬੇਟੀਮਾਨੀ ਤੇ ਵਖਿਆਨ ਦਿੱਤੇ। ਸੰਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਪਗਾਰ ਕੁਰਮਰਥਾਦਾ ਤੇ ਅਜਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਆਇ ਤੇ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰ. ਸਿੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵ ਤੇ ਲਖਨਊ ਨੂੰ ਰਿਆਸਤ ਹੋਣ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਅਮਰ ਸਿੰਘ, ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ, ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਦਲੇਲ ਸਿੰਘ, ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੈਰਾਗੀ ਸੂਫਾ ਵਿਚ ਵੇਟ ਛੇਤੀ ਸਿਮਲੇ ਆਉਣ ਦੀਆਂ ਅਰਜਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਕੁਝ ਢਿਲੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭੈਟੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਹੀ ਲਖਨਊ ਨੂੰ ਤੁਰੇ। ਸ੍ਰ. ਸਿੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਗੇਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਕਦੀ ਫਾਰਾ ਈ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ, ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਅਜੁਧਿਆ, ਕਾਨ੍ਹਪੁਰ, ਮਥਰਾ, ਬਿੰਦਰਾਬਨ ਦੀਆਂ ਸੇਕਤਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਅਜੁਧਿਆ ਜਾਂਦਿਆਂ, ਸਚਜੂ ਨਦੀ ਹੈ ਜਾ ਜੋ ਲਖਨਊ ਤੋਂ ਪਰਸਾਦ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਕਾ ਸਾਥ ਲਿਆ ਸੀ, ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ, ਸ੍ਰ. ਜੀ, ਭਾਈ ਵਡੋਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਮੰਗਲਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਨੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਛਡਿਆ। ਅਜੁਧਿਆ ਜਾ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਭਿੰਨਾ। ਮਸੀਤ ਬਣੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਭਤੀ ਖਸਤਾ ਹਾਲ ਸੀ। ਕੁਰਮ ਕੇਂਡ ਕੁਰਦਾਆਰ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕੀਤੇ, ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਨਿਹੰਗ ਸੰਵਰ ਨੇ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਆਦਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੱਸਿਆ, ਇਥੇ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਜਗਨ ਨਾਥ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਨੱਵੇਂ ਕੁਰੂ ਜੀ ਅਸਮ ਵਲੋਂ ਆਉਂਦੇ ਦਸਵੇਂ ਕੁਰੂ ਜੀ ਪਟਨੇ ਤੋਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਆਏ ਸੀ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਕੁਰ ਅਸਥਾਨ ਜਾਣ ਮਾਇਆ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਹਿੰਦੂ ਕੰਮ ਐਸੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ ਕਿ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਧਾਮ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕੇ, ਹੁਣ ਭੀ।

ਰੋਸਾਂ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੦ ਅਸੂ ਤੋਂ ੧੬ ਤੱਕ ਲਖਨਊ ਵਲ ਦੌਰੇ ਤੇ ਕੇ ੧੭ ਤੋਂ ੨੦ ਤੱਕ ਦਿਲੀ ਗਏ। ਸਾਧ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਮੇਲ ਤੇ ਰੋਸਾਂ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਨੂੰ ਭੀ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ। ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਠਾਠ ਬਣਾ ਰੋਸਾਂ ਵਿਚ ਜਾਏ। ਕਈ ਸਿੱਖ ਭੀ ਤੇ ਲੰਗਰ ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਕਿਉਂ ਰੋਸਾਂ ਤੇ ਜਾਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਘੜੇ ਦੁਝਾਏ ਹਨ। ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀਰਿਆ ਨਾਲ ਨਾ-ਮਿਲਵਾਰਤਣ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਤਾਂ ਘੋੜੇ ਲੈ ਸਾਭ ਸਵਾਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਾਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਵਖਾਏ। ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕੀਮਤ ਤੇ ਸਾਭ ਕਸਰਤ ਦੱਸ ਹੀਰਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿ ਸਲਾਮ ਕਰਦੇ ਤੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨਿਉਂ ਕੇ ਗੱਡੀ ਚਰਨੀ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਅਦਾਬ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਉਹ ਵਾਕ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨਿਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਹੋਵਗਾ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਉਹ ਵਾਕ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਲਿਓ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਮੇਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਇਹ ਪ੍ਰਕਟ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਹੋਵਗਾ। ਇਸ ਰੋਸ ਪਾਰੋਂ ਰਸਵੀਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਤੇ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਭੀ ਫੁੱਫ ਜਾਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਨਾਮ, ਗਾਵ ਤੇ ਬਡਿਤ ਲਿਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਸੋ ਸਿੱਖ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪਾਉਂ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲੰਗਰ ਲਈ ਰਾ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਆਹਾ ਤੇ ਮੇਲੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਉਚਾਰਾ ਭੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਕਰਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਰੋਸਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਪਾਰੋਂ ਬਪਾਰ ਮਿਹਨਤ ਵਾਲੂੰ ਹੱਥ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਬਣ ਲੰਗਰ ਨੂੰ ਪੁਜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰਤ ਕਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾ ਲਾਉਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਗਾਰ ਮੰਦੀ ਹੈ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ੨੧ ਅਸੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਇ ਚਰਨਨ ਚਿੰਨੇ। ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਬਾਲਕਾ ਲਈ ਬਦਾਮ ਲੈ ਕੱਢਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਚਰਨੀ ਹੱਥ ਲਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਪੜ੍ਹਦੇ ਪਾ ਲੰਗ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਸਭ ਭੋਗੀ ਵਰਨੀ ਵਲ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸਭ ਨੂੰ ਹੱਸ ਹੱਸ ਸੁਖ ਪੂਰੀ, ਖੁਸ਼ੀ ਬਖਸ਼ੀ।

ਦੋਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀ ਸਿੰਧ ਹੋਦਰਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਟੋਭਾਜਾਮ ਇਕ ਵਾਰਗਾ ਵਰਨੀ ਜੋ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪੀ। ਓਥੇ ਸੰਤ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਤੀ ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਦਾਸੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਮਿਤ ਮੇਲਾ ਸਦਾ ੩੦ ਰਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਛਤੀ ਧੂਮ ਧਾਮ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਸਾਲ ਅਕਾਲੀਆਂ ਕਿਹਾ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਜਲੂਸ ਕੱਢਣਾ ਹੈ। ਕੁੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਜਲੂਸ ਨਾ ਕੱਢ। ਸਾਧੂ ਖਾਤਰ ਚਿੱਤ ਚੁਪ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਹੋਦਰਾਬਾਦ, ਮੀਰ ਪੁਰ, ਬਰਾਹੀ ਤੋਂ ਆ ਜੁੜ ਪਾਲਕੀ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਰੱਖ ਜਲੂਸ ਤਰਿਆ ਛਤੀ ਦੂਰ ਜਾ ਪਾਲਕੀ ਟੁਟ ਗਈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਬਹੁਤ ਬੇਅਦਬੀ ਹੋਈ। ਲੋਕਾਂ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਧੰਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ, ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਭੋਰਾ ਤੇ ਮੇਲਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੋਂ ਦੂਸਰੀ ਟੋਭਾ ਜੀ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਅਕਾਲੀ ਬਰਮਿੰਦੇ ਹੋ ਚਲੇ

ਗਏ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਲੂਸ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਰਸ ਭੀ ਬਣਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਕਿਹਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੰਡੇ ਅਲਜਾਰ ਦੀ ਮਾਈ ਤੁਸਾਂ ਡੋਰਿਆ ਕੱਢੀ, ਉਹ ਡੋਰਾ ਸਾਂਭਣ ਨੂੰ। ਉਸ ਮਾਈ ਕੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਥੋਂ ਤੂੰ ਡੋਰਾ ਖੁਹਾਇਆ। ਲੋਕਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਡੋਰੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮਾਈ ਨੂੰ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਇਸ ਦੇਖ ਕੀਤੇ ਦੀ ਮਹੀਨਾ ਝਾੜ ਕਰਨ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਲਾਈ। ਉਹ ਡੋਰਾ ਫੇਰ ਅਬਾਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਕਿਹਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਅਕਾਲੀਏ ਲੱਖ ਵਿਚ ਪੈ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਲੋਕਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੇ ਧਰਮਸਾਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਤੇ ਜਾਂ ਮਰ ਗਏ ਜਾਂ ਜੇਲ੍ਹਾ ਭਰ ਗਏ ਤੇ ਲਬੀ ਧਰਮ ਹਰ ਗਏ ਤੇ ਧੱਕਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਰਚਾ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਸੀ ਇਸ ਸਮੇਂ। ਮਨੀਰੀ ਤੇ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਢਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੫੪ ਚੱਕ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਗੋਗਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਬਿਰਤੀ, ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੰਬਰਦਾਰ, ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ੨੪, ੨੫ ਤੇ ੨੬ ਅਸੂ ਬਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਕਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਹੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਜੀਆ, ਭਾਲਾ ਸਿੰਘ ਮਜ਼ਹਬੀ, ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ ਦੁਗਾਵੇਂ ਆਦਿ ਸਬਈ ਭੀ ਪੁਜੇ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਵਹੀਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਭਾਲਿਆ ਸੀ। ਸਭ ਨੂੰ ਰੱਖ ਰੱਖ ਕਾਏ ਵਾਲੇ ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਬਿਠਾਇਆ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ ਦੋ ਦਿਨ। ਭੀਜੇ ਦਿਨ ਕਾਫੀ ਦਰਬਾਰ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਜੱਜ ਸੰਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਡਾਕਟਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੀ। ਇਨਾਮ ਇਕ ਨੰਬਰ ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਭੋਰ ਨੂੰ, ਦੋ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭਿਚਕੋਟੀ ਨੂੰ, ਤੇ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਪੀਰ ਤੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਫਾਨੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ।

ਮਾਈ ਬਾਗ਼ਤਨੀ

ਇਸ ਗੋਗਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਕੌਰ ਬਾਗ਼ਤਨੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਈ ਵਾਰ ਉਚੇਰਾ ਦਰਸਨ ਦੇਣ, ਧਰਮਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਢੁਮਦੀ ਪੂਜਦੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਇਸ ਅੱਕੇ ਜਰਾਬਾਂ ਲਾਹ ਚਰਨ ਧਰਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਕੌਰ ਦਾ ਪਤੀ ਦੋ ਮਰਨ ਬਾਦ ਜਵਾਨ ਹੋਣ ਕਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਧਰਤੀ ਧਕੋਲ ਨਾਲ ਬੰਦੇ ਬੰਦੀ ਅਨੰਦ ਪੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਰਾਤੋਂ ਰਾਤ ਪੰਛ ਬੰਨ੍ਹ ਕੱਢਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗੀ। ੨੦-੨੫ ਕੰਧੀ ਦੋਟੀਆਂ ਪੁਜ ਗਈ ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਟਿਕੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਛੋਟੀ ਦੋਟੀ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਜਾਂ ਚਿਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਉਦਾਸ ਹੋ ਭਾਭੇ ਲੁਹਾਂਦੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸੋਧ ਦੇ ਲਾਏ ਕਹਿੰਦੇ, ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਛੋਟੀ ਨਹੀਂ ਲੰਕਰ ਫੜਣ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅੱਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਕੌਰ ਹਥ ਜੋੜ ਬਿਰਥਾ ਦੱਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਭਜਨ ਪਛ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਪਤੀ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਪਕੇ ਹੋਏ ਦੀ ਬਿਰਥਾ ਭੀ ਸੁਣਾਈ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਜੇ ਹੋਰ

ਬਸਮ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਮਰਦੀ ਹਾਂ ਰਖਿਆ ਕਰ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵਲ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਵਲ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਬਹੇਗੀ। ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਬਾਦ ਰੱਸਾ ਖਿਚਣ ਵਾਲੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਕੌਰ ਦਾ ਕਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅਨੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੇਬੇ ਹਰਨਾਮ ਕੌਰ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਪੁਚਾਇਆ। ਇਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਇਆ ਮੱਥਾ ਟਿਕਦੀ, ਇਹ ਸੰਭਾਲ ਰਖਦੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਭੋਟਾ ਕਰ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਧਰਦੀ, ਕੁਝ ਚਿਰ ਵੇਦਾਂ ਨਿਭਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਕੱਤ ਲਿਆ ਆਪਣੇ ਸਥਾਨ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਟਿਕਾਇਆ। ਮੰਡੀ ਸਕੱਤ ਇਸ ਮਾਤਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਹਾਨਤਾ ਵਧੀ। ਮੈਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਥ ਏਕ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਸੋ ਸਮਾਚਾਰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਵੇਗਾ।

ਪਾਠ ਪਰਵਾਹ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧-੨-੩ ਕੱਤਕ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ* ਦੇ ਚਿਲੇ ਵਲੋਂ ਹੋਏ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੰਗਾਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ। ਬਹੁਤ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਡਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਹਟ ਸਿੰਘ ਚਕਰੀ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸਮਸਾ ਤੇ ਕਾਲੂ ਕੇ ਰਾਗੀ ਸਮੇਤ ਸਥਿਰਾਂ ਦੇ ਆਏ ਸੀ। ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਮ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਨਖਾਹੀ ਸੀ ਤੇ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਬੰਨੇ ਕਟੀਆ ਪਾ ਥਾਥੇ ਦੀ ਝੁਕੀ ਨਾਮ ਰਖਾ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕੰਦੀ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਨਾ ਲਗਦਾ। ਸਹਿਰੀ ਪਹਾੜ ਦੀ ਤਰਫ ਕੁਰਦਿਆਰੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੰਵਲ ਖਾਰੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਆਲਮ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ, ਖੰਨਾ ਦਿਲ ਜਾਣ ਮੇਲਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਲੈ ਆਏ। ਦੋ ਕੱਤਕ ਆਲਮ ਜੀ ਆਏ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ, ਹੱਥ ਜੋੜ ਖੜੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਝੁਲਾ ਆਪ ਬਖਸ਼ੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਆਏ ਹੋ ਤੇ ਦੇਹਰ ਭੀ ਦੇਹਰ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਬਖਸ਼ੇ ਹੀ ਹੋਏ ਹੋ। ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਲੇ ਵਾਲੇ ਉਸੇ ਰਾਤ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਝੁਕੀ ਆਏ। ੩ ਕੱਤਕ ਸਵੇਰੇ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਤੇ ਸ੍ਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਨੇ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸਭੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਖਸ਼ਿ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਸਜਲ ਨੇੜੀਂ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਭੀ ਸਜਲ ਨੇੜੀਂ ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਖਸ਼ਿਦ ਗੁਰੂ ਕਹਿ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤੰਤਰ ॥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤੰਤਰ ॥ ਸਤਿਗੁਰੂ

* ਸੇਠ ਅਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਇਆਲ ਸਿੰਘ, ਕੁਝਮੁਖ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਝਲ ਵਾਲੇ, ਜੋ ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਭੰਨੇ ਟਿਕੇ ਸੀ, ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮੇਲੇ ਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਪਤਨੀ ਹੁਣ ਦੁਰਾਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

† ਸੰਤ ਜੀ ਤੇ ਆਲਮ ਜੀ ਠੀਲ ਕਿਲੇ ਹੋਣਾ ਲੱਗ ਪਏ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਉਥਲਾਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਤਨਖਾਹੀ ਸਿੰਘ ਰਠਾਂ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੱਧੇ ਸੀ।

ਜੀ ਸਭ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਮੇਲਿਆ ਦਾ ਤੇ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਇਹੋ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਭੇ ਹਰੇ ਹੋਣ ਤੇ ਵਿਛੜੇ ਮਿਲਣ। ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਭ ਬਖਸ਼ੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਸ ਇਸ ਮੇਲੇ ਦਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਐਸਾ ਕਦੀ ਕਦੀ ਹੀ ਕਰਤੇ ਵਲੋਂ ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ ਤੇ ਪੱਲੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ੨੮੧ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੰਗ ਹਵਨ ਕਰ ਪਾਏ। ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਇਆ, ਏਸ ਦੀ ਸੁਰੇਤ੍ਰਤਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਯੋਗ।

ਦਿਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਮਹਾਕਮਾ ਗਾਧੀ ਜੀ ਲੰਡਨ ਜਾਰਜ ਪੰਜਮ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਗਏ ਸੀ। ਤੇ ਸਾਥ ਸਰੋਜਨੀ ਨਾਇਡੋ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਯੁਤ ਮਹਾਦੇਵ ਭੋਸ਼ਾਈ ਸੀ। ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਦੇ ਲੱਕ ਲੰਕੋਟੀ, ਸਿਰੀ ਨੰਗ ਤੇ ਵਿਛੋ ਚਾਦਰ ਹੀ ਉਪਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਦਸ ਨੰਗ ਵਖ ਤੇ ਤੰਗੀ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਸੈਸਾ ਸਾਦਾ ਬਾਣਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਉਮ ਤੋਂ ਉਚਰਾ ਸਚੇ ਤੇ ਸਾਧੂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਸਾਜ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਅਭਲੇ ਨੂੰ ਰੋਝਾਣ ਨਈਂ।

ਸੋਧੂਪੁਰੇ ਦੇ ਗਿਲ੍ਹੇ ਇਕ ਥੀਥੀ ਸਿੰਘਣੀ ਆਪਣੇ ਨੇਕਰ ਨਾਲ ਸਹੁਰੇ ਘੱਡੀ ਤੇ ਸਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਤੇ ਭਾਕੂ ਅਭੈਂ ਪਏ, ਥੀਥੀ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਵਰਤੀ ਕਰ ਖਿੱਚ ਲਈ। ਆਪਣੇ ਕੱਲ ਜੋ ਭਾਠੀ ਤੇ ਰਖੀ ਸੀ। ਤੇ ਨੇਕਰ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਕੀਤੀ, ਭਾਕੂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਦੇ ਵਾਰਤਾ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਾਦਗੀ, ਸੀਧ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਸਦਾ ਸਹੀ, ਸਾਧੂਪੁਰੇ ਤੇ ਪੰਤ ਦੀ ਰਖੀ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ ਤੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਦਾ ਲੱਭੀਦੇ-ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੰਘਰ ਸੀਏ ਥੱਕੇ ਮੇਲਾ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਮਿਟਕਮਰੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਕੀਰਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਸੁਰ ਹਵਨ ਹੀ ੧੨੬ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੰਗ ਪਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਮਾਸਟਰ ਸੁਹਾਬਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਪ੍ਰੇਮ ਕਲੀ ਵਿਚ ਖੁਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਰਾਣਾ ਕੀਤਾ, ਸਮੇਤ ਉਠਾ ਘੋੜਿਆ। ਇਥੇ ਰਾਮਗੁਣੀਆਂ ਵਲੋਂ ਕੁਰਦਆਰਾ ਅਰਥਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਪਵਾਏ ਤੇ ਸੱਤ ਛਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦੀਖਾਨ ਭੀ ਲੁਆਇਆ। ਸ੍ਰ ਨਾਕਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮਥਾਨ ਬਣਾਏ ਵਿਚ ਲੰਕਰ ਹੋਇਆ। ਹੋਰ ਸੰਗਤ ਲਈ ਰੰਝ ਲਾਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਚਿਜਲੀਵਾਲ ਦੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਭਜਨ ਭੀ ਪੁਛਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੯ ਮੰਘਰ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਵਲੋਂ ਪਾਠਾਂ ਹੋਇਆ ਦੇ ਮੱਲੇ ਤੇ ਸਮੇਤ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਦੇ ਸੇਧਕਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਥੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਹਵਨ ਹੋਇਆ, ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੰਗ ਪਏ, ਕੱਲ ਬਾਝ ਵਿਚ। ਮਾਘ ਦੀ ਸੰਗਰਾਦ, ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਸੰਗਤ, ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜਿਲਾ ਤੇ ਬੀਕਾਨੇਰ, ਵਰੀਦਗਟ, ਬਹਾਵਲਪੁਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਮਿਲਵਾਂ ਮਲਾ ਮੁਕਤਸਰ ਪਾਠਾਂ ਕੀਤਿਆਂ ਦਾ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਸਾਲ ਬਸੇਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਗਿਲ੍ਹੇ ਸਾਗਲੇ ਪਾਸ ਹੋਇਆ। ੨੮-੨੯ ਮਾਘ ਤੇ ੧ ਫਰਵਰੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਰਾਗੀਆਂ ਸਥੇਦਾਰਾਂ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ੧੧੪ ਚੱਕ ਗਿਲ੍ਹੇ ੧੫੦ ਭੰਗ ਪਾਏ। ੨੨੪ ਪਾਠ ਸੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ, ਭਾਗੀ ਹੱਲੇ ਤੇ ਭੰਗ ਪਾਉਣ ਲਈ ਰੱਖ ਸੁਟਾਏ। ਇਸ ਨਗਰ ਦੇ ਤੇ ਦਿਨ੍ਹੀਂ ਮੇਲਿਆ ਦੇ ਆਕ੍ਰ ਸੰਤ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਦਰਬਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੀ। ਇਹ ਬੜਾ ਸੇਧਕੀ ਸੁਭਾ ਤੇ ਬਰਧਾ ਨਾਲ ਆਏ ਸਾਧਾਂ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਲਾਲਾ ਫਿਦਾਰ ਨਾਥ ਜੀ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇਵੀ ਬਏਈ ਕਪੜ

ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਲੱਭਾ ਨੂੰ ਗਹਿੰਦ ਨਾ ਲਵੇ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਪੁਲਸ ਨੇ ਫੜੇ। ਰਾਤ ਤੇ ਬੁਝਾ ਅਨਾਰਕਲੀ ਬਜ਼ਾਰ ਪਾਸ ਜਾਇਆ ਇਕ ਜਵਾਨ ਲੜਕੀ ਵੀ ਧਰੇ ਨਾਲ ਰਾਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਈ ਕੋਏ ਹੋਣ ਲਈ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਅਣਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫੜੇ, ਬਰਖਿਲਾਫ਼ ਚਲਣ ਤੋਂ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਮੀਰਪੁਰ ਪੁਣਾ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਬਾਗ਼ੀਆਂ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਹਿੰਦੂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਿਆ। ਮਰਾਠ ਸਾਡੇ, ਬੜਾ ਭਰਤਲ ਗੀਤੇ ਗਈ ਦਿਨ ਹਫ਼ਤਾ ਦਫ਼ਤਾ ਪਈ ਜੰਮੂ ਵਲੋਂ ਫੌਜਾਂ, ਜਾ ਚੁਕਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੮ ਮਾਘ ਬੰਡਾਲ ਤੋਂ ੩੦ ਚੰਦ ਸ੍ਰੀ ਫੇਸਰ ਸਿੰਘ ਵਲ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਨਗਰ ਦੇ ਬੁਢੇ ਬਾਲੇ ਮਾਈ ਗਈ ਨਗਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ, ਦੂਰ ਮਿਲ ਆਦਰ ਤੇ ਦਰਸਨ ਗੀਤਾ। ਸੁਬਦਾਹ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਲੰਗਰ ਗੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥ ਰਾਗੀ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਡੀ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਵੇਸੀਆਂ ਦਾ ਤੇ ਸੁਬਦਾਹ ਭੱਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ। ਛਟੇ ਖਿਆਲੇ ਦੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਇਕ ਸਿੰਘ ਘੋੜੇ ਦੀ ਵਾਰ ਫੜੀ। ਫੇਰ ਰਝੇ ਖਿਆਲੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਉਤਾਰਾ ਗੀਤਾ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਦੌਰੇ ਵਿਚ ਨਾਲ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਤ ਲਾਹੌਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਡਿਓਰੇਟ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬੰਸਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਗੀਤਾ। ਕੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੋਧ ਅੱਗੇ ਲਭ ਉਤਰਾਧ ਨਿਭਾਇਆ। ਭਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜਗਦਆ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪਰਚਾਰ ਗੀਤਾ। ਰਾਤ ਥਕੀ ਚਰਵਾਰ ਹੋਇਆ। ਅਵਲ ਇਨਾਮ ਹੈਸਰਾਸ ਵੰਦ ਨੂੰ, ਚੁਲਾ ਨਵਾ ਸਿੰਘ ਭੋਰ ਨੂੰ, ਤੀਜਾ ਜਸਬੰਤ ਸਿੰਘ ਵਾਨੀ ਕੁੰਡੇਵਾਲੇ ਨੂੰ। ਪੈਰ ਹੁਣ ਥਕੀ ਨੂੰ ਭੁਲਾਇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਬੰਸਤ ਨੇਬਰ ਛਪਣ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਮਸਰਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਆਖਪੁਰ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਪਾਦਕੀ ਤੇ ਲਾਏ ਸੀ। ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥ ਹੀ ਬਹੁਤਾ ਫਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਦੋਰੇ ਤੇ ਪਰਚਾਰ ਲਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਖੂਪੁਰੇ ਦੇ ਜਿਲ ਵਿਚ ਬਟਰ ਬੁਢੇ ਭਾਤ, ਜਗਮੇਆਂ, ਬ੍ਰਹਮਗਾਣੇ, ਖੜ ਗਟਿਆਂ ਵਾਲੇ, ਮਾਨਾਂ ਵਾਲੇ, ਚੀੜੇ, ਮੱਕੀ, ਕੁਜਰੀ, ਵਰਨੀ, ਮਦਾਰ, ਸਾਸਾ ਆਦਿ ਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ੪ ਫਰਣ ਤੋਂ ੧੯ ਤੱਕ ਮੇਲਿਆ ਤੇ ਹਸੂਰੀ ਸਚੇ ਸੇਵਕਾ ਸਮੇਤ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਭੀਮਾਰ ਹੀ ਇਕ ਮੁੰਡਾ ਲਾਹੌਰ ਹੁਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਪਿਆ ਪਿਆ, ਭੁਭੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਵਿਖੇ ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਮਰਦ ਉਤਰੀ ਹਿੰਦ ਵਲ ਪਹਿਲੀ ਹੋ ਅੱਗੇ ਇਹ ਪੱਛਮੀ ਯੂਰਪ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਹੀ ਨੂੰਦੀ ਲਗੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਵਾਰਤਾ "ਨਾਰੀ ਤੇ ਜੀ ਪੁਰਖੁ ਕਰਾਵੈ ਪੁਰਖਨ ਤੇ ਜੀ ਨਾਰੀ" ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਬਦਰਤ ਦੇ ਖੇਡ ਪਾਠੋਂ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਰਣ ਵਿਚ ਦੋਹਾ ਸੇਖੂਪੁਰੇ ਤੇ ਕੁਸਰਾਵਾਲੇ ਦੇ ਹਿਲੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤਲੇ ਚਾਜ਼ ਘੋੜਾ ਘਰ ਦਾ ਦੁਧ ਮੱਘਣ ਦਾ ਪਾਲਿਆ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਦਰਤੀ ਐਸੀ ਟੈਰ ਸੀ, ਇਸ ਤੇ ਭੈਂਠਾਂ ਹੁਸ਼ੀਆ ਉਥਾ ਨਾ ਲਗਦਾ। ਜਿਤਨਾ ਖਾਣਾ ਭਰਜਣਾ ਤੇ ਤੋਝੀ ਵਖਾਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਉਤਨਾ ਹੀ ਇਹ ਅਸੀਲ ਤੇ ਅਸਵਾਰ ਦੀ ਦਲੇਲ ਵਿਚ ਵਰਤਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਰੋਸਾ ਵਿਚ ਫੀ ਬਝੇ ਇਨਾਮ ਜਿੱਤੇ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੁਸਮੁਖ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਵੀਰਾਗੀ ਦੌਰੇ ਸਾਥ ਸੀ। ਠੰਟੇ ਤੋਂ ਉਛੇਰ ਫੇਸਰ ਸਿੰਘ ਵਲ ਚਰਨ ਪਾਏ, ਧਾਰੇ ਕੀ ਆਏ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕਿਆ। ਜਲੂਟ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ, ਠੰਢੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਭੇਚ

ਸੇ ਸਰੀਰਾਂ ਬਜਨ ਪੁਛਿਆ, ਭੱਟਾ ਵਾਲੀ ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾ ਕੇ ਮਾਫ਼ੀ ਆਏ। ਸੇਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਲਾਇਆ। ਇਕ ਸਿੰਘ ਘਤਤਲ ਦਾ ਇਥੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਆ ਖੜਾ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕਈ ਵਾਰ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾ ਰਸਨਾ ਵਿਚ ਰੁਸ ਪਿਆ ਹੈ, ਨਿ ਦਸਵਾ ਦੁਆਰੁ ਦੱਖਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਸਭਾ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਵੇਂ ਅਵਸਥਾ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਮੈਂ ਦਸਵਾ ਦੁਆਰੁ ਤੇ ਆਪ ਭੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ, ਉਸ ਬਿਹਾ ਮੇਂ ਇਸੇ ਅਰਥ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਇਥੇ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੰਧ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਦਯਾ ਕਰੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸਨਾਨ ਸਕੇਂਸ ਕਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰੁ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਸਣ ਕੇ ਬਾਹਰ ਮਿਲੀ। ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਆਇਥਨ। ਤੇ ਫੌਡ ਬਾਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖੜਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਸਿਆ ਭੜਹਿ ਸਿੰਘ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਸੇਤ ਜੀ, ਕੁਸੀ ਕੁਰਕ ਮਰਥਾ ਇਸ ਦਾ ਫੁਤਹਿ ਕਰ ਦਿਉ। ਸੇਤਾ ਬਜਨ ਦੱਸਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਬਿਨਤ ਤੁਰਤ ਦਸਵਾ ਦੁਆਰੁ ਜਾ ਜੁਝੀ ਤੇ ਰਸਨਾ ਬਿਨ ਜਤਨ ਚਲਣ ਲਗ ਪਈ। ਮਸਤ ਹੋ ਗਿਆ ਬਲਦੀ ਲਾਟ ਵਾਧੂ ਨੇਤਰ ਜਗਨ ਲਛੇ, ਚਰਨੀਂ ਠਕਾ ਤੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਢਲਾ ਗਿਆ।

ਮਾਫ਼ੀ ਅਵਾਲੀ ਇਕ ਨੇ ਵਭਤ ਮੰਗ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਭੜਤ ਸਰੀਰਾਂ ਬਜਨ ਪੁਛ ਮਾਸ ਬਰਾਬ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਬਿਹਾ ਅਥੇ ਸਾਭਾ ਪਿੰਡ ਕੂਤਾ ਦਾ ਸੀ ਹੁਣ ਦੇਵਤਿਆ ਦਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਝ ਹਕੀਮੀ ਵੀ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਕਿਹੋ ਸੂ, ਦਵਾਈ ਭੀ ਤਾਂ ਹੀ ਥਾਟ ਕਰਦੀ ਦੇ ਜੇ ਨਾਲ ਸੰਜਮ ਤੀ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਸੰਜਮ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਤੇ ਨਾਮ ਚਾਵਾਈ ਭੀ ਥਾਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਵਰਨਾ ਤੋਂ ਜੇਭਿਆਲੇ, ਕਭਿਆਲ ਰਹਮਲੇ, ਮਦਾਰ, ਸਮਸੇ ਤੋਂ ਠਟੇ ਅਰੁਤ ਸਿੰਘ ਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਏ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਲਾਗੇ ਨੂੰ ਮਦਾਰ ਤੋਂ ਉਠੇ ਸੁਏ ਤੇ ਲੰਗਰ ਕਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੩੦ ਫਕਟ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਪਾਠਾ ਦਾ ਭੰਗ ਖੰਡਵਾਲੀ ੧੦੧ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਇਆ ਤੇ ਹੱਲੇ ਤੇ ਆਉਣ ਬਾਬਤ ਪਰਚਾਰ ਕਰਾਇਆ। ਸਭ ਮਾਦੀਆਂ ਸਫੈਦ ਬਸਤਰ ਬੂਤੀਦਾਰ ਸੁਥਣਾ ਤੇ ਅਰੇਬ ਕੁਤਤੇ ਪਹਿਰ ਕੇ ਹੱਲੇ ਤੇ ਆਉਣ। ਸਿੰਘ ਸਾਧ ਭੀ ਸਿੱਧੇ ਦਸਤਾਰੇ ਤੇ ਸਫੈਦ ਬਸਤਰ ਹੀ ਪਹਿਨ ਕੇ ਸਜ ਕੇ ਆਉਣ। ਜਥੇਦਾਰ ਸਭ ਵੇਲਕ ਭੈਣੇ ਆਦਿ ਸਾਜ ਲੈ ਕੇ ਸਥਾਪ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆਉਣ। ਜਿਸ ਪਾਸ ਸਾਧ ਨਾ ਹੋਣ, ਉਹ ਜੇਟੀਆ ਦੇ ਸਥਦ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆਉਣ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿਜਗ ਤੇ ਭੀ ਛਪਕਾਇਆ ਕਿ ਹੱਲੇ ਨੂੰ ਟਿਕਟ ਵਾਪਸੀ ਮਿਲ ਸਕੇਗੀ, ਸੰਗਤਾ ਉਸ ਤੋਂ ਭੀ ਵਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣ। ਹੋਲਾ ੯, ੧੦, ੧੧ ਚੇਤਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੋਣਾ ਹੈ।

ਹੱਲੇ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰੋਜ਼ ਸੇ ਭੋਰ ਪਾਇਆ ਜਾਵਾ ਤੇ ਕਭਾਪ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਵਾ। ਰਾਗੇ ਸੇਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਕਾਨ੍ਹ ਹੋਰੀ ਸਮੱਤ ਸਾਧੇ ਜਥੇ, ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸੇਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪੁਤਰ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਹੋਰੇ ਮਹਾਵੇ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪੁਤਰ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਪੰਨਵ, ਸੇਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਵਿੰਡੇ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮੱਲੀ ਜੈ ਸਿੰਘ ਆਦਿ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾਲ ਲਾ ਸਟਾਉਂਦੇ। ਹਵਨ ਹੁੰਦਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਲੈ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤੱਕ ਦਰਬਾਰੇ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਵੇਰ ਬੰਦ ਕਰਦੇ। ਵਾਰ ਦੇ ਬਾਦ ਅਨੰਦ ਪੜ੍ਹ ਅਰਦਾਸਾ ਭਰ ੭ ਵਜੇ ਦਰਦਾਰੇ ਖੁਲ੍ਹਦੇ। ਬਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਰਬਾਰੇ ਪਾਸ ਵਰਤਦਾ ਰਾਮਸਰੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਛੱਲ ਵਲਕਣ ਦੀਵਾਨ ਜੋਗ ਬਣਿਆ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ੧੦ ਚੋੜ੍ਹੇ ਨੂੰ ਬਣੀ ਦਰਬਾਰ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਦਰਜੇ ਦਾ ਇਨਾਮੀ ਤਮਗਾ ਸੰਨੇ ਦਾ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਸੇਰ ਭਿਚਕੰਟੀਏ ਨੂੰ, ਦੋ ਸਸਬੰਤ ਸਿੰਘ ਭਾਨੀ ਨੂੰ, ਤਿੰਨ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਾਹਿਗੀ ਨੂੰ ਸੰਨੇ ਦਾ ਤਮਗਾ ਮਿਲਿਆ। ਪ੍ਰਦੇਸੀ, ਨੂਰ ਤੇ ਕੂਟਾ ਨੇ ਭੀ ਕਥਿਤਾ ਪੜ੍ਹੀਆ, ਪੰਜ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਦਿਨਾ ਨੂੰ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਖਸ਼ੇ। ਇਹ ਸਭ ਬਖਾਓ ਦੇ ਉਭਾਰਨ ਯੋਗ ਉਤਸਾਹ ਸੰਤ ਚਰਚਾਰਤੀ ਜੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਪਾਰੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬਣੀ ਦਰਬਾਰ ੮ ਵਜੇ ਤੋਂ ੧੧ ਵਜੇ ਤੱਕ ਹੋਇਆ। ਭੰਗ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਵਨ ਵਿਚ ਜਾ ਪਏ। ਸੇਵਕਾ ਮਸਾ ਧਰੁਹੁ ਭੰਢੇ। ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਿਟਕਾ ਵਰ ਸਭ ਨਾ ਲਗਾ। ਸਾਹਨਵਾਲ ਬਾਣੇ ਤੋਂ ਸਿਖ ਬਾਣੇਦਾਰ ਸਾਧਾ ਤੋਂ ਪਛਿਆ ਅੱਗ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਕਿਸ ਦਾ ਲਹੁਆ। ਸਾਧਾ ਦਸਿਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੇਜ ਨਾਲ ਭੀ ਅਗੁਨ ਦਾ ਭਾਬਣ ਨਾ ਉਪਰ ਫੈਸ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਸਹਿੰਦ ਸੀ ਇਹ ਮਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ। ਤੇ ਸੁਹਾਬੇ ਪਹਿਰੀ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਸਮਤ ਉਸ ਦੇ ਪੁਤਰ ਵਾਲੀ ਸਾਲ ਦੇ ਛੋਟਾ ਤੇ ਲਕੜਾ ਤੇ ਬਹਾ ਉਤੇ ਘਾਹ ਹੁਸ ਪਾ ਤੇ ਉਪਰ ਆਪਣੀ ਕੰਥਲੀ ਪਾ ਅੱਗ ਲਾ ਡਿਹਾ ਇਹ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਭ ਸਕਦੀ। ਮਾਈ ਸਾਹਿਬੇ ਭਾਬਣ ਵਿਚੋਂ ਉਕਲ ਵਾਹਰ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੰਥਲ ਪਾਏ ਤੇ ਕੰਥਲੀ ਸੀ ਤੇ ਸੇਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾ ਪੁਰਖਾ ਨੂੰ ਉਕਾ ਆਉ ਨਾ ਲਗੀ ਸੀ ਸੇ ਰਾਮ ਦੀ ਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਸੱਤਾ ਜਦ ਸਾਧੂ ਸੱਚ ਮਸਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਦੇ ਤੇ ਅੱਗ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਵਰਤਦੀ। ਇਹ ਸੁਣ ਤੇ ਕੰਥ ਉਸ ਭਜਨ ਪੁਡਿਆ ਤੇ ਉਚੇਰਾ ਖੜੋ ਕੇ ਡਿਹਾ, ਪਿਛੇ ਜੋ ਹੋਇਆ ਜੋ ਹੋਇਆ, ਮੇਂ ਅੱਗੋਂ ਕਦੀ ਅੰਨਿਆ ਨਾ ਕਰਾਗਾ ਤੇ ਵਧੀ ਨਹੀਂ ਲਵਾਗਾ। ੧੬੮੮ ਦੇ ਇਸ ਹੋਲੇ ਤੇ ਕੋਈ ਹੀ ਜਥੇਦਾਰ ਹੋਵਗਾ ਜੋ ਨਾ ਆਇਆ ਹੋਵਗਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਭ ਹੀ ਆਏ ਜਾਪਦੇ ਸੀ। ਸਭ ਨੂੰ ਕਰਤ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਗੋਂ ਭੀ ਹੋਲਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਹੋਵਗਾ, ਸੁਟਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨੀ ਆਖ ਸੰਧਵੀ ਲੰਗਰ ਦੇ ਨਾ ਪਭ ਸਕਣ ਦੀ ਬਰਸਾਤ ਬਰ ਹਈ ਸੀ, ਓਦੋਂ ਵੱਧ ਸੰਘ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਔਤਰੀ ਏਥੇ। ਸਭ ਸਾਮਾਨ ਅਸਥਾਨ ਭਰਪੂਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਚੂਤੀਦਾਰ ਸੁਬਣੀ ਵਾਲੀਆ ਤੇ ਸੰਧਣਾ ਅੱਡ, ਖੁਲੀਆ ਤੇ ਸਲਵਾਰਾ ਵਾਲੀਆ ਬੀਬੀਆ ਅੱਡ, ਸਧੀ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਭੀ ਅੱਡ। ਸਿੱਖ ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਦਸਤਾਰੇ ਵਾਲੇ ਤੇ ਟਾਂਬੇ ਵਾਲੇ ਅੱਡ ਬਹਾਏ ਜਾਏ ਰਹੇ ਸੀ। ਕੁਲ ਚੌਥ ਸਾਲ ਭਰ ਵਿਚ ੨੬੦੦ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹੋਰ ਦੂਰ ਦੁਰਾਬੇ ਦੇ ਸਹਿਰਾਂ, ਦਿੱਲੀ, ਲਖਨਊ, ਕਲਕੱਤਾ, ਬਿਮਲਾ, ਬੰਕੋਕ, ਸਿਆਮ, ਗਵਾਲੀਅਰ, ਨੌਰੋਬੀ ਆਦਿ ਪਾਏ ਗਏ ਤੇ ਚਿਲੇ ਚਿਲਾ ਵਰਨੀਆਂ ਬਰ ਮੇਲਾ ਕਿਸ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਭੀਤਾ ਜਾਏ ਦਾ ਨੇਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਲਈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਜਗ ਦੇ ਪਾਠ, ਅੱਗ ੨੧੦ ਫਿ ਦੇ ਤੇ ੧੬੭ ਪੰਨੇ ਤੇ ੬੦੦ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਦੁਆ ਛਪਣ ਵੇਲੇ ਕੰਪੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੇ

ਸਤਿਗੁਰ ਤੋਂ, ਬਿਰਧਾਂ ਤੋਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਤੇ ਕੁਝ ਅਭਿਆਸੋਂ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਸਭ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਸੂ
 ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਹੱਲੇ ਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੇਵਕ, ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਭੱਬਰ ਦੇਖ ਭਾਲ ਸਭ ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ,
 ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹੰਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਗਤ ਸਿੰਘ, ਦੋਵਾਨ ਦਾ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਮੋਵਾ
 ਸਿੰਘ, ਸਫਰ ਮੇਨ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਜੈ ਸਿੰਘ, ਦੂਜਾ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਸਟੋਰ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ
 ਮਾਫੀ, ਫ਼ੌਜਨੀ ਮਿਸਤਰੀ ਗੋਬਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੋਰਾ ਸਿੰਘ। ਆਉ ਬਾਗ਼ਤ ਚਕਰਵਰਤੀ ਤੇ ਪੰਡਿਤ
 ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਹਟੀ ਸੇਠ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ, ਜਲ ਸਰਦਾਰੀ ਕੁੰਨੇ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੇ
 ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੱਟਲੀ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਸੰਮਤ ੮੮ ਭੀਕ,
 ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕੁਝ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸੀ ਬਣੀ ਰੰਗੀਕ।
 ਆਗੇ ਜੋ ਕੁਰ ਭਾਵ ਹੈ ਜਿਲਦ ਦੂਸਰੀ ਥੀਚ,
 ਲਿਖ ਦਿਖਰਾਵੇ ਦਾਸ ਇਹ ਜੇ ਕਰ ਭਈ ਨਾ ਮੀਚ।
 ਜੀਵਤ ਜਗ ਬਿਵਹਾਰ ਸਭ ਮੈਂ ਮਨ ਇਹ ਦੇਇ ਆਸ।
 ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਕਾ ਦਰਸ ਰਸ ਕੁਰ ਜਸ ਇਤਿਹਾਸ।

ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਇਥੇ ਮੁਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤਦੋਂ ਮੇਰੀ ਦੇਹ ਬੜੀ ਦਿਲੀ ਰਹਿੰਦੀ
 ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦੀ ਆਸ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੋਸ
 ਜੀਵਨ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਦੀਆਂ ਦੋ ਮੰਗਾਂ ਹੀ ਮੇਰੀਆਂ ਹਨ, ਹੋਰ ਬਰਤੋ ਸਭ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ
 ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।

੧੪ ਜੇਠ ੨੦੨੨ ਬਿ: ਭਰਨ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਪੁਰ।

ਬਿ: ੧੯੮੯-੫੧ ੭੭੩੫-੮੮-

੧੯

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ।

ਮਾਧੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਭਾਉ ਲਾਗਾ ਗੋਬਿੰਦ ਜਿਉ ਘਾਲ ਪਾਈ ਬਾਇ ॥

ਥੇਤਿ ਮੇਰੇ ਜੰਮਿਆ ਨਿਖੁਟਿ ਨ ਕਬਹੂੰ ਜਾਇ ॥..

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੁਣ ਉਚਾਰਣ ਹਰਿਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਥ ॥

ਕਰਕੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੁਰਾਰਿ ਮਾਧਉ ਸਣਿ ਨਾਨਕ ਜੀਵੈ ਰਾਥ ॥

ਵੁਖਾਰੀ ਮ: ੪

ਜਬ ਦੇਖਾਂ ਪਿਰੁ ਪਿਆਰਾ ਹਰਿ ਕੂਟ ਕੰਸ ਰਵਾ ਰਾਮ ॥

ਮੇਰੇ ਅੰਤਰਿ ਹੋਇ ਵਿਕਾਸੁ ਪ੍ਰਿਥਿ ਪ੍ਰਿਥਿ ਸਚ ਨਿਤ ਚਵਾ ਰਾਮ ॥

ਅਗਲੇ ਸਾਲ ੧੯੮੯ ਦਾ ਮੰਗਲ ਇਹ ਕੁਰ ਵਾਕ ਹੀ ਲਿਖ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰਵਾਕਾਂ ਦੀ ਮਤ ਆਸਰੇ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਅਸੀਂ ਰਸ ਵਿਕਾਸ ਚਾਨਣਾ ਤੇ ਖੰਡਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਦੇ ਸਵਾਦ ਵਿਚ ਮੈਂ ਰਚ, ਕੁਰੂ ਜੱਸ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਹੋ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਅਸੀਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੀਆਂ ਬਖਾਵਾਂ ਸੁਣ ਸੁਣ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹਾਂ ਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੀ ਰਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਮੇਰਾ ਆਪ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਨਿਰ ਦਾ ਆਹਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਪਾਸੋਂ ਆਪ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਨੇ ਤੇ ਲਿਖਣੇ।

ਵਰਨੀ ਦੀ ਮਰਜ਼ਾਦਾ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੬ ਚੇਤਰ ਤੋਂ ੨੮ ਤੱਕ ਸਿਆਲਕੋਟ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਨਗਰਾਂ, ਰੋਹੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀਆਂ ਟਪਿਆਲਾ, ਮਹੀਂਦਾੜਾ, ਘਟੀਏ ਕੋ, ਭਰੋਵਾਲ, ਸੈਦੂਕੇ, ਖਾਨੇਵਾਲ, ਪਖੌਰੇ, ਖਾਸਾ, ਮੇਘਾ, ਬੰਦੋਮੱਲੀ, ਸੰਨਕੋਟ ਆਦਿ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਵਰਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮਰਜ਼ਾਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੀ ਬੰਦੋਮੱਲੀ। ਇਸ ਸਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਵਰਨੀਆਂ ਹੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਕਰਨੀਆਂ ਸੀ। ਵਰਨੀ ਜੋੜ ਬਸਤ੍ਰ ਉਚੇਰੇ ਪੈਂਤੇ ਹੋਣ ਤੇ ਸਫੈਦ ਹੋਣ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ੧ ਦੇ ਵਜੇ ਤੋਂ ਜਾਗ ਸਟਕੋਸ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਭਜਨ ਕਰਨ ਬੈਠਣਾ ੬-੭ ਵਜੇ ਤੱਕ। ਅਸਥਾਨ ਇਕਾਠ ਹੋ ਪਕਿਰਤ ਹੋਵੇ। ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਵਰਨੀ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ, ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਨੀਲੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਬਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ੨੫ ਮਾਲਾ ਪੁੱਕੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖਾ ਦੀ ਕੋਟਤੀ ਕਰ ਲੈਣੀ। ਭਜਨ ਦੇ ਸੁਖ ਇਕਾਨਵੇਂ ਹੁਜਾਰ ੬ ਸੋ ਵਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੋਟਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਕਣਕ ਦੇ ਦਾਣੇ ਸੌਂ ਕੱਢ ਰੱਖ, ਉਪਰ ਕੋਰਾ ਸੁਚਾ ਜਲ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਭਰ ਧਰਨਾ। ਘਿਉ ਦੀ ਜੰਤ ਮੰਟੀ ਵਟੀ ਵਟ ਕੋਲੀ ਵਿਚ ਜਗਾਉਣੀ। ਕੋਲਿਆਂ ਤੇ ਧੂਪ ਧੁਖਦਾ ਰਹੇ। ਧੂਪ ਦੀ ਸਮਝਿਰੀ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ੧-ਓਦਨ ਸੁਖ, ੨-ਓਦਨ ਸਫੈਦ, ੩-ਭੋਤ, ੪-ਮੋਰਾ, ੫-ਇੰਦਰ ਜੋ, ੬-ਭੋਜ ਪੱਤਰ, ੭-ਸੁਪਾਰੀ, ੮-ਦਾਖ ਮੇਘਾ, ੯-ਕੁਹਾਰੇ, ੧੦-ਠਕੀ ਖੋਪਾ, ੧੧-ਬਦਾਮ, ੧੨-ਕੁਕਲ, ੧੩-ਕੋਸਰ, ੧੪-ਮੁਖੜ ਕਾਕੂਰ, ੧੫-ਲੋਕ ੧੬-ਤਿਲ, ੧੭-ਜੌਂ ਏਸੀ, ੧੮-ਕਸਤੂਰੀ, ੧੯-ਸੰਧੂਰ, ੨੦-ਲਾਚੀ ਨਿੱਕੀ, ੨੧-ਘਿਉ, ੨੨-ਖੰਡ ਲੈ ਕੁਟ ਬਨਾਉਣੀ। ਹੱਟੀਆਂ ਵਾਲੇ ਘੱਟ ਵਸਤਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਲਾ ਜਾਂ ਜੰਗਲ ਜੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਪਹਿਲੂ ਉਸ ਕਾ ਬੰਨ ਮਾਲਾ ਵੇਰੇ, ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬੱਲੇ ਨਾ ਤੇ ਛੋਤੀ ਪਰਤੋ। ਕਿਸੇ ਕਾਮਨਾ ਦੀ ਵਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਵਾ, ਹਰ ਵਰਨੀ ਸਮੇਂ ਜਲ ਕੱਲ ਧਰਿਆ ਜਾਵੇ ਕੁਰੂ ਕੀ ਕੋਲਕ ਦਾ, ਤੇ ਇਹ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਸੰਗਤ ਵਰਨੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਵਾ ਰੁਪਿਆ ਇਕੋ ਵਾਰ ਦਾ

ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਣਾਨ ਹੈ। ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹਰ ਵਰਨੀ ਸਮੇਂ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਸੀਤ ਕਰਮ ਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸਾ ਵਰਨੀ ਦੇ ਆਦਿ ਅੰਤ ਕਰਨਾ। ਪਹਿਲਾ ਕੁਰ ਵਰਿਆ ਦਾ, ਫੇਰ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਵਰਤਣ ਬਾਦ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਵਰਤੇ। ਲਾਂਗਰੀ ਵਰਤਾਵਾ ਭਜਨ ਕਰੇ ਸੁਭ ਦਾ ਪਿਆਲ ਰਖਣਾ ਬਹੁਤ। ਲਾਂਗਰੀ ਪਹਿਰੂ ਛੋਟਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਛਿਣਨੇ। ਜਲ ਵਾਲੇ ਭਾਂਡ ਤੇ ਨਾਰੀਅਲ ਧਰਨਾ, ਮਾਲਾ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਵਰਨੀ, ਹਰ ਮਣਕੇ ਤੇ ਭਜਨ ਹਵੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਵਰਨੀਆਂ ਦੀ ਛੋਟਤੀ ਰਖੀ ਜਾਵੇ। ਸਮੰਗਰੀ ਤੇ ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੋਂ ਫੀਕ ਅਨਸਾਰ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਵੇਂ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਹੀਦੀ ਬੁੱਢੇ ਵਰਨੀ ਅਰੰਭਣ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੋਇ ਸਹਾਇ ਕਰਿਣ ਦੇ ਬਾਦ ੧੧ਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੧੨ਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੋਮ ਤੋਂ ਲਿਆ ਫੁਝਾਇ। ਜਿਤ ਕਾ ਜਾਮਾ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੁਟੀ ਲਈ ਮਿਲਾਇ। ਬਹਿ ਦੇਹੁ ਦੀਦਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਭਲਾ ਆਪਣੇ ਚਾਟੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਅਰਦਾਸੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ।

ਸ਼ਿਰਕੰਟ ਦੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣ ਅਰਚ ਛੀਤੀ, ਢਸਮ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਰਦਾਸੇ ਬਾਦ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੋਈ ਸਹਾਇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕੁਝ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਤੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਭਲਾ ਰੋਏ ਚਾਟੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮੁਖ ਵਾਕ ਹੈ। ਅਗੇ ਸੰਗਤ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਅੰਖਰ ਤੇ ਕੁਝ ਵਰਥ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਬਤ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੰਭਾ ਉਪਜਿਆ ਹੈ। ਆਪ ਇਸ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਕਰੋ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਕੁਝ ਢਸਮ ਜੀ ਤੇ ੧੧ਵੇਂ ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਮੁਰਤ ਕੁਰਦੇਵ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਲੈ ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋਗ ਭਿਖਿਆ ਹੈ, ਹੋਈ। ਤੇ ਆਪ ੧੨ਵੇਂ ਬਾਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਜਾਣੀਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਢਸਮ ਜੀ ਇਸ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਕੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਮੰਨ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੰਨ। ਤੇ ਮੈਂ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣੀ ਸਰਧਾ ਨਾਲ ਨਾਮ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਹੋਰ ਮਨੋਭਾਵ ਵਜੋਂ ਸਭ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪਣੀ ਸਰਧਾ ਵਜੋਂ ਕੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਬਚਾਦਿਆਂ ਤੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਜ ਵਰਥ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਤੇ ਦੋਹੁ ਦੀਦਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਭਲਾ ਦਾ ਵੇ ਇਹ ਸਰਧਾ ਪੰਮ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਲੈ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਰਵਾਨ ਹੀ ਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਵਿਚ ਧੋਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਹਤ ਵਾਰੀ ਹਉਕਾ ਲੈ ਬੋਲਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਕੁਝ ਕੁਝ ਤੇ ਕਹੇ, ਧੋਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤਿਵੇਂ ਭਾਈ ਜਿਸ

ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਏ, ਉਹ ਫੁਕਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹੇ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੨ਵੀਂ ਕਹਿ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੋਈ ਸਹਾਇ ਕਰੇ, ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ। ਪਲ ਉਹ ਤੁਕ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਏ ਉਹ ਨਾਲ ਰਲਾ ਪਤਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੨ਵੀਂ ਬਹਿਣਾ, ਕੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਿੱਖ ਕਿਹਾ, ਕੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀ ਆਸਾ ਏ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੋਧਾ ਹੋਏ ਵੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਪੁਜੀ ਦੇ ਅੰਤ ਦਾ ਸਲੋਕ ਪੜ੍ਹ ਕੁਰੂ ਵਾਲਾ ਤੇ ਰਾਗ ਮਾਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਫਰਕ ਵਾਲਾ ਸਲੋਕ ਦੂਸਰੇ ਮਹਲੇ ਦਾ। ਕਉੜੀ ਰਾਗ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਚੌਥ ਮਹਲੇ ਦੀ ਪਉੜੀ ਜੋ ੩੦੬ ਪੰਨੇ ਤੇ ਹੈ, ਤੇ ੩੧੬ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਪਉੜੀ ਪੰਜਵੇਂ ਮਹਲੇ ਦੀ ਕੁਝ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਪਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸੰਤ ਜਨ ਜਾਂ ਸੰਤ ਮੁਨ ਜਨਾ ਆਦਿ। ਤੇ ਆਦਿ ਸੰਤ ਮਹਲੇ ੧ ਦਾ ਵਾਕ ਸੁਖਮਨੀ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਕਰ ਮਹਲ ੫ ਦਾ ਜਿਵੇਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਕੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਸਹਾਇ ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖਣ ਕਰ ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੋਈ ਸਹਾਇ ਨਾਲ ਰਲਾ, ਥਾਕੁਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਉਚਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਟ ਉਸ ਸਿੱਖ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਸਭ ਸੰਬੰਧ ਨਿਰਲਭ ਗਏ ਹਨ, ਅਰਦਾਸੇ ਬਾਬਰ। ਬੇ-ਸਰਧਾ ਵਾਲਾ ਆਪਣੀ ਜਾਣੇ।

ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਈਤ ਵਾਲੇ ਰਵਿਦਾਸੀ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਗੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਬਦੇਸ਼ ਜਾ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕੀਤੇ ਸੀ, ਨਾਮ ਕਾਪੜੇ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਕੁੰਭ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰ ਭੈਰ ਪਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਸ਼ਾਕਾ ਤੇ ਮਾਇਆ ਭੇਜੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਹੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵੈਸਾਖ ਫੀਕ ਫਲਾਂ ਚਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਵਲ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਫੇਰ ੩-੪ ਵੈਸਾਖ ਚਿਲਾ ਸੋਧਪੁਰਾ ਵਿਚ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਦਿਹ ਮੇਲਾ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ, ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਰਾ ਵਲੀਂ ਭੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਰਾਗੀ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਮ, ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਹਥੀ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਰਚਵਰਤੀ ਆਦਿ ਨੇ ਕੁਰੂਰ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ। ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਹਰ ਬਿਲੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਵਰਨੀਆਂ ਭਜਨ ਦੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਚਨ ਬਿਰਧਾ ਤੇ ਪੁਣ ਦੱਸਦੇ ਤੇ ਲਿਖ ਲਿਖਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਲ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਭੋਜਣ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਸੇਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਕੁੰਭ ਮਾਸਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੋਟਾ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਸੀ। ਤੇ ਹਰ ਮਿਲੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖਵਾਏ ਸੀ। ਤੇ ਕੁਕਮਨਾਮੇ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸੁਧ ਲਿਖਵਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਸਟਰ, ਬਾਬਾ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਬੋਅਤ' ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਸੰਭਾ ਦੇਣ ਬਾਰਨ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੋ ਭੋਟਾ ਧਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਕੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਸੀ। ਭੋਟਿਆਂ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਖਰ ਦੱਸੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਰਨੀ ਤੇ ਆਪ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਅੰਗੇੜੀ ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਾਠ ਕੀ ਭੋਰੀ ਹੀ ਰਖਦੇ ਤੇ ਰੱਬ ਇਕ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਰ ਪਾਉਂਦੇ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ

ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਪਾਠ ਕੀਤੇ ਲਿਖ ਚੁੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਭੋਜਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਲਿਖਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਬੰਬਈ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਫਸਾਦ ਹੋਇਆ। ਬਹੁਤ ਮਰੇ ਤੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ। ਸਦਾ ਸੋਚ ਘਿਉ ਦਾ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨਿਤ ਕਰ ਭੰਗ ਪਾਠ ਦਾ ਪਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਨਖਾਹੀ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਬਾਬਤ ਅਖਬਾਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਾਏ ਸੀ। ਤੇ ਬਚਨ ਭੀ ਕਰਦੇ ਸੀ ਲਾਹੌਰ ਕੂਕਾ ਅਖਬਾਰ ਨਿਕਲਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਤਨਖਾਹੀ ਹੋਏ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਬਖਸ਼ਾ ਲਿਆ ਸੀ ਤਦ ਉਸ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਨਾਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਨਾ ਲਿਖਵਾਇਆ ਕਰੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਦਮਾਂ ਦਾ ਕੀ ਭਰੋਸਾ ਹੈ। ਤੇ ਕਾਲਖ ਲਗੀ ਲਹਿੰਦੀ ਨਹੀਂ। ਤਦ ਤੋਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਤਨਖਾਹੀ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਨਾਮ ਨਾ ਲਿਖਣ ਦਾ ਨੋਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਲਿਖ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਦਿਲ ਤੇ ਭਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੇਠ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਚਿਲੇ ਭੰਡਾਰੀ ਖਾਸ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਬਿਆਮਪੁਰ, ਮਲੂਵਾਲੀ, ਮਧੂ ਚੱਕ, ਸਰਕੋਧੇ, ਤੇ ਨਬੇ ਚੱਕ ਸਰਕੋਧੇ ਦੇ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ। ੨-੪ ਹਾੜ੍ਹ ਕੁਜਰੀ ਚਿਲਾ ਬੇਖੁਪੁਰੇ ਵਿਚ ਸੰਤ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ। ਬਹੁਤ ਜਥੇ ਸਬਦੀਆਂ ਦੇ ਆਏ। ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘੀ ਜਥੇਦਾਰ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਭਜਨ ਲੈਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਬੰਦੀ ਮਹਾਰਾਮਾ ਸੰਤ ਸਾਨੂੰ ਬਖਸ਼ੋ। ਜੇ ਭਜਨ ਦੱਸ ਦਿਆ ਕਰੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਆਪ ਹੀ ਦੱਸ ਦਿਆ ਕਰ। ਪਰ ਜਿੰਨਾ ਕੁਝ ਪਾਈਏ ਓਨਾ ਮਿੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਕਮਾਈ ਕਰੋ ਤੇ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭਜਨ ਦੱਸੋ। ਪਹਿਲੇ ਮਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪਨਾ, ਪਾਛੇ ਅਵਰ ਗੋਬਾਵਰੂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਇਹ ਕੁਝ ਤਾਂ ਹੋ ਆਵੇਗਾ ਜੇ ਆਪ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖੋਗੇ।

ਕੁਜਰਾਂ ਵਾਲੇ

ਸੰਤ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਜਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਕੁਣ ਸੀ। ਜੋ ਵਰਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਪੁਤਰ ਸੀ। ਉਹ ਕੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਵਡੇ ਸੰਤਾਂ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਸੰਤ ਮਾਠਗ ਦੀ ਸਰਧਾ ਸੀ, ਹਰ ਘਰ ਆਏ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭੀ ਪੰਜ ਕੇ ਕਰਨੀ ਤੇ ਮੁਠੀਆਂ ਤੋਂ ਰਰਨੀਆਂ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਭਗਤੀ, ਜਤਿ ਸਤਿ ਤੇ ਬਲ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਸੁਭਾ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਜੋ ਦਿਲ ਧਾਰਦਾ ਜਾਂ ਲਬਾਨ ਕਹਿੰਦਾ ਕਰ ਵਖਾਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਲਕੀ ਵਜਾ ਲਬਦ ਪੜ੍ਹਦਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲੈਂਦਾ। ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਅੰਸੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦਿਆਲਤਾ ਮੈਂ ਦੇਖੀ ਹੈ, ਮਲਿਆਂ ਤੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਲਗਣਾ ਤੇ ਪਰਾਏ ਦੁਖ ਦਰਦ ਦਾ ਵੰਡਣਾ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਘਿਰ ਐਸਾ ਵਿਹਲੇ ਵਿਚ ਹੈ ਐਸਾ ਸਮੇਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੁਰੋਂ ਸਉਰੇ ਹੋਏ ਸਾਧੂ ਆਏ ਮੰਨਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਹੁਣ ਸੰਤ ਨਗਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੰਜ ਹਾੜ੍ਹ ਖੂਹ ਭਿਖੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਦਰਬਨ ਦਿੱਤੇ। ੬-੭ ਠੱਟੇ ਮਾਠਿਕ, ੮-੯ ਨੁਬਹਿਰੇ ਮਘਰ ਸਿੰਘ, ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ, ਅਕੂੜ ਸਿੰਘ ਵਲ ਦਰਬਨ ਦਿੱਤੇ। ਮਘਰ ਸਿੰਘ ਖੜੇ

ਅਰਥ ਕੀਤੀ, ਮੇਰੀ ਦੇਹ ਚੋਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ, ਤੇ ਕਰੀਬ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਕੋਈ ਮੰਦਾ ਕੀਤਾ ਏ, ਮਘਰ ਸਿੰਘ ਮੰਨਿਆ, ਮੈਂ ਇਕ ਖੁਸ਼ਿਆਰ ਸੀਰੀ ਕੋਲ ਇਕ ਘੱਲੇ ਘੱਰ ਆਏ ਦਾ ਅੱਧ ਲਿਆ ਹੈ ਰਕਮ 'ਚੋਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਤੂੰ ਘੱਲੇ ਦੇ ਮਾਨਕ ਨੂੰ ਮੁਲ ਦੇ ਮਾਫੀ ਮੰਗ ਦੇਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ, ਮਘਰ ਸਿੰਘ ਸਤਿਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਹੁਕਮ ਵਰਤਿਆ ਤੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਪਰਤਿਆ। ਦੇਹ ਅਰਥ ਹਈ, ਤਾਪ ਲੋਭਾ, ਜੋਤੀ ਲੀਆ ਪੀਲਾ ਹਟੀਆ, ਹੁਣ ਇਹ ਮਘਰ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰੋਂ ਕੁਝਿ ਵੇਚ ਸੁਹੇਵੇ ਸਾਹਿਬ ਛਮੀਨ ਖਰੀਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਕੂਤ ਸਿੰਘ ਸਰਾਬੀ ਛਮੀ ਦਾਰ ਇਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪਾਰੋਂ ਬੁਕੇ ਸਜੇ ਸੀ। ਜੋ ਹੁਣ ਸੰਤ ਨਗਰ ਸਰਧਾਵਾਨ ਸਿੰਘਾ ਵਿਚੋਂ ਹਨ। ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੋਰ ਵਚਨ ਜੀ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਉਂਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੩ ਹਾਝੂ ਕਥਰਾਲੇ ਭਾਈ ਧੇਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਰਾਬੀ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ। ੨੮ ਹਾਝ ਦਿੱਲੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸਰਮਖ ਸਿੰਘ ਚੁਫਾਵੇਂ ਵਾਲਿਆ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਸੂਬਾ ਬਾਪਿਆ। ੩੧ ਹਾਝ ੧ ਸਾਉਣ ਲੁਧਿਆਣੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸੰਤ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ, ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਦਸੰਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੂਬਾ ਧੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾ, ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਸਿਆਣ, ਆਲਮ ਜੀ, ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਆਦਿ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਰਾਭੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਬੰਗੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਰਾਭਾ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਗਲ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਠੋਭੇਦਾਰ, ਬਾਬੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਹੰਤ ਆਦਿ ਸੰਗਰ ਮਿਲਰ ਛੇਸ ਤੇ ਭੋਲਾ ਛੇਸ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਪਰਚਾਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਭਾਣੇ ਸਿੰਘੀਆਂ ਦਸਤਾਵਾ ਤੇ ਬ੍ਰੀਜਾਂ ਵਾਲੇ ਕੂਤਤੇ, ਸੁਭੇਦ ਛਸਰਾਂ ਤੇ ਕੂਤੀਦਾਰ ਸੁਭਣਾਂ ਸੁਭ ਸੰਧ ਤੇ ਵਰਨੀਆਂ ਬਾਬਤ ਹੋਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੩ ੧੪, ੧੫ ਸਾਉਣ ਕਲੰਟੀ ਡਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਝਦਿਤੇ ਨੂੰ ਰਾਭੀ ਤੇ ਥੇਠੇ ਨੂੰ ਆ ਦਰਸਨ ਦੇ ਮਸਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬਾਬੇ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦਮਦਮਾ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਕਛਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਮ ਜੀ ਪੰਡਿਤ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤੇ ਕੂਰੀ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਬਾਣੇ ਧੀਥੀਆਂ ਤੇ ਸਿੰਘਾ ਜੰਗ ਰਖਣ ਚਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਵਰਨੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਪਰਚਾਰ ਕਰਾਇਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ, ਰਾਇਪੁਰ ਵਾਲੇ ਸਭਿਜੁਕ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦੇ ਲਛੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥ ਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹਿਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਬਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਲਛੇ ਸਮੇਤ ਦੋਨਾਂ ਬਾਬਿਆਂ, ਰਾਤ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ, ਸਵੇਰੇ ਅਥਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲਾਉਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਤੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿਚ ਤੇ ਲੰਗਰ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਜੂ ਆਦਿ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਭ ਨੂੰ ਸਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਬੇਬੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਰੜਾਈ

ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਹਿਲ, ਬੇਬੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਬੀਮਾਰ ਹੋਏ ਤੇ ਤਾਪ ਨਾਲ ਹੋਏ। ਲਾਹੌਰ ਸਾਰੇ ਪੰਥੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲ ਤਾਰ ਪਾਈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਸਿੰਘ

ਤੋਂਜਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਚਿਲੇ ਵਿਚ ਵੀਰੋਕੀ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਕੋਟ ਪਨ੍ਹਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਭਲਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਰਮਖੀ ਬਾਣੇ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਲਈ ਰਖਣ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਾਇਆ। ਤੇ ਵਰਨੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਰਾਮਸਰ ਰਾਤ। ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਕਰਤਾਰ ਕੋਰ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਪੱਕੇ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਬਾਬਾ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਵਡੀ ਰੈਣ ਈਸਰ ਕੋਰ ਦੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਘਰ ਮੰਦਰਾ ਵਿਚ ਆਏ ਬੀਬੀ ਕਹਿ ਕਰਤਾਰ ਕੋਰ ਨੂੰ ਬੱਲ ਜਾ ਬਲਾਇਓ ਨੇ। ਉਸ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਮਰੇ ਮਥੇ ਚਰਨ ਲਾਓ ਤੇ ਮੇਨੂੰ ਬਖਸ਼ੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਤਾਰ ਕੋਰ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹਥ ਰਖਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੱਲ ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਸਿੱਖਾਂ ਬੜਾ ਕਈ ਮਤ ਜੋਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਥ ਜੀ ਰਾਜੀ ਰਹ ਤੇ ਅਚਾਨਕ ਰਾਤ ੧੦ ਵਜੇ ਦੇ ਬਰੀਬ ਤਕਲੀਫ ਹੋਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਏ ਤੇ ਸੰਤ ਮਹਾਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਦੁਖ ਨਵਿਰਤੀ ਹੋਵੇ। ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਬਹਿਣ ਨਾਲ ਹੀ ਚੜ੍ਹੇ ਗਏ। ਸਭ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਸਿੱਖ ਬਾਣੀਆਂ ਜੋ ੭ ਕੋ ਹੀ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ, ਰਾਤ ਸਭ ਮਾਲਾ ਫੇਰਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ੩੧ ਸਚ੍ਰਿਟ ੧੬੮੯ ਖਿ:

ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭਾਵ ਢੋਲਕ ਡੈਟਿਆਂ ਸਾਥ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਮਸਾਟ ਕ੍ਰਮਿਕਾ ਤੱਕ ਗਏ। ਸਗਾਈ ਤੇ ਘਿਚਿ ਲਕੜਾ ਦੇਹ ਤੇ ਪਾ ਅਭਾਨ ਫੈਟ ਕੀਤਾ। ਰਿਸੇ ਰੋਟ ਧੋਣ ਨਾ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਸਭ ਸੰਤਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇਬੇ ਹੋਰਾ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਬੜੀ ਸਰਧਾ ਸਾਭਕੀ ਸੁਭਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਪਾਸ ਜਾ, ਬਿਨ ਰਹੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਜਲ ਦੁਹ ਲੈ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਜਰ ਕਰ। ਭਾਵੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਲਿਖਣ ਦੇ ਧਿਆਨ ਲਗੇ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਸਿਰ ਨਾ ਚੁੱਕਦੇ, ਪਰ ਬੇਬੇ ਜੀ ਮੁਖੋਂ ਨਾ ਬੋਲਦੇ। ਸਾਤਿ ਰਹਿ ਖੜੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਬਾਦ ਵੀ ਬੇਬੇ ਜੀ ਸਾਦੇ ਬਾਣੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਨੀਵਾਂ ਧਿਆਨ ਮਾਲਾ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਵਿਚ ਮਨ ਲਾ ਦਿਨ ਨਿਭਾਏ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਕੁਝ ਦਿਨ ਘੱਟ। ਨਾ ਰੋਜ਼ ਛਕਿਆ ਨਾ ਛੱਡ ਪਹਿਨਿਆ। ਵੈਰਾਗੀ ਸੁਭਾ ਰਖਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੦ ਸਚ੍ਰਿਟ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਸਦਾ ਵਾਲਾ ੪੦ ਦਿਨਾਂ ਨੇਮ ਅਰੰਭਿਆ। ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਜੋਤ ਮੇਲ ਭੀ ਹੋਇਆ। ਸੰਤ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ, ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ, ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥਿਆ ਸਮੇਤ ਸਾਥ ਆਇ ਰਲੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਛੋੜ੍ਹ ਵਜੇ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਵਿਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਸਿਲ ਤੇ ਚੜ੍ਹਤਾ ਲਾ ਕਜਨ ਕਰਦੇ। ਜੋਤ ਜਗਾ ਧੂਪ ਧੂਧ। ਰਾਗ ਵਜੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦਿੰਦੇ। ਰਾਗੀ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਜੈ ਸਿੰਘ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ, ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਰਾਗ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ। ਚੰਡਰਵਰਤੀ ਜੀ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ। ਸਬਦੀ ਹਲੇ ਵੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ। ਇਹ ਚਾਲੀ ਦਿਨ ਕਈ ਸੰਸਾਰਕ ਧੰਦੇ ਦੀ ਗਲ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕੀਤੀ ਸੁਣੀ ਸਮੇਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਨੇਮ ਵਿਚ ਲਕਿਆਂ ਨੇ। ਸਿਰਫ ਕਰਤਾਰ ਕੋਰ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਸਕਾਰ ਸਮੇਂ ਦੂਰ ਮਸਾਣਾ ਤਕ ਤੇ ਛੋਰੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਨੇਮ ਵਿਚ ਲਗੇ ਗਏ ਸੀ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਮਾਝਾ ਜੀ, ਹੋਰ ਸਾਧ, ਤੇ ਲਾਹੌਰੋਂ ਆਏ ਸਰੀਰ ਹੀ ਕਰਤਾਰ ਕੋਰ ਕੱਲ ਰਹਿੰਦੇ

ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਦੀ ਅਰਥ ਕਾਰਨ ਨੈਮ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਪਾਸ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਗਏ ਸੀ। ੨ ਅਸੂ ਨੂੰ ਪਾਠ ਬੇਬੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਨਮਿਤ ਕੀਤਿਆਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ। ਪੰਜਾਂ ਸਾਧਿਆਂ ਨੂੰ ਸਵੇਦ ਬਸਤਰ, ਲਿਸਕਵੇਂ ਫੜਵੇ, ਡੋਰੀਆਂ, ਪਉਣੇ, ਬੰਘ ਆਦਿ ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਕੁੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਲੱਖ ਛੋਟਾ ਕੀਤੇ। ਬੇਬੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਨਮਿਤ ਹਵਨ ਹੋਇਆ, ਹੋਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ। ਪਰਚਾਰ ਹੋਏ ਤੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਭੋਗ ਪਿਆ।

ਸਤੀ ਬੀਬੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ, ਫੂਰ ਭਾਣੇ ਅਨੁਸਾਰ।
 ਬਸੀ ਬੇਕੁੰਠ, ਨਾ ਰੋਈਏ, ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੋ ਪਰਿਵਾਰ।
 ਕੁਰਬਾਣੇ ਭਾਣੇ ਕੁਰੂ, ਦਾ ਭੀ ਬਹੁਤ ਪਰਚਾਰ।
 ਹੋਇਆ ਦੱਸਣ ਦਿਵਿਸ ਇਸ, ਕੀਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਦਾਰ।

ਸਾਧੂ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਬੇਬੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਦੇ ਬੀਮਾਰ ਹੋਣ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਸਾਥ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜੇ ਬੀਬੀ ਤੂੰ ਮੰਨੇ ਤੇ ਕਹਵੇਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਪਾਸੋਂ ਤੇਰੀ ਅਰੋਗਤਾ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਈਏ। ਤਾਂ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਨਾ ਜੱਥੇ ਖਾਤਮਾਓ, ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਤੀ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪਾਸ ਹੀ ਜਾਣ ਦਿਓ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਨਾਂ ਹਉਂਕੇ ਲੈ ਲੈ ਰੂਪ ਸਹਿ ਕੇ ਮਸਾਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਛੁੜਾਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਕਤ ਆਪ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਾਹਵੇਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਮੁਤੀ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਮੰਤ ਕੀ ਜਾਪੇ ਫੇਰ, "ਕਿਆ ਜਾਣਾ ਕਿਵੇਂ ਮਰੇਂਗੇ ਕੀਸਾ ਮਰਨਾ ਹੋਇ॥" ਕਹਿ ਨੌੜ੍ਹ ਮੁੰਦੇ ਲਏ ਸਨ ਤੇ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਸਮਾ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਧੂ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਫੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚੁਥਾਰੇ ਵਿਚ ਤੇ ਲਾਹੌਰ, ਜਿੱਥੇ ਬੈਠ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਦੋਨਾਂ ਥਾਵੀਂ ਦੀਵਾ ਜਗਾਏ ਤੇ ਧੁੜ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਾਏ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਚੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰ ਰੂਪ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸੁਭਾ ਦੇਖ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ, "ਜੀਵਤ ਸਾਹਿਬੁ ਸੇਵਿਓ ਅਪਨਾ, ਚਲਤੋਂ ਰਾਖਿਓ ਚੀਤਿ॥" ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਰਲੀਆਂ ਹੀ ਸਿਦਕਵਾਨ ਸਤੀਆਂ ਇਸ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਵਰਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਜੋ ਮਹਿਰਮ ਜਾਨੀ ਬਿਨਾਂ ਜੀਣਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੀਆਂ।

ਮਿੱਤਾ ? ਕੁਮਿੱਤਾ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਦੇ ਵਾਰੀ ਚੱਕ ਕੁਕਿਆਂ ਦੇ ਮਲੋਰ ਕੁੰਟਲੇ ਨੇੜੇ ਨਹਾਇਣ ਸਿੰਘ, ਸੂਬਾ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਗਏ। ਭਾਵੇਂ ਸੂਬਾ

* ਬੇਬੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਲਖਵੇਂਗ ਲਈ ਬੀਮਾਰੀ ਵਿਚ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਾਥੇ ਭਾਏ, ਚਾਕੀ ਰਹਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਤ ਰਾਤ ਮੇਰਾ ਬਾਝਰਾ, ਛੇਪਣ, ਚਾਕੀ ਬਣ ਦੀ ਗੀਤ। ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹੀ ਸੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਲ੍ਹ ਜਾਵਾਂ।

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਚੰਗੇ ਬਲ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਚੌਰ ਕਰਾਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਸੀ, ਪਰ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ੭ ਫੁਟ ਲੰਮਾ ਛੋਟਾ ਸਰੂਪ ਮੱਥ ਫੁਟਦੀ ੨੦ ਸਾਲ ਉਮਰ ਦਾ ਤੇ ਮਣ ਵਜ਼ਨ ਵਾਲਾ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਦੋ ਸਾਲ ਹੀ ਹੋਏ ਸੀ, ਚੰਗਾ ਖੁਲਟ ਵਾਲਾ ਪਿਤਾ ਮੱਲ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਪਟਿਆਲੇ ਅਫਸਰਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਮਿੱਤੋ ਭਲਵਾਨ ਨੂੰ ਦੋ ਢਾਕੀ ਢਾਇਆ ਸੀ। ਮਿੱਤੋ ਨੇ ਮਿਤ੍ਰ ਬਣ ਧੱਪੇ ਨਾਲ ਸਰਦਾਰੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸੀ ਵਸਤ ਪਾ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਿਆਈ ਕਿ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਰੌਤ ਆ ਉਹ ਨੁਚੜ ਕੇ ੧੨ ਅੱਸ ਨੂੰ ਚੜ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਥਾਵਟੀ ਵਜੋਂ ਥਾਵ ਜਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਜੋ ਸੋਧ ਉਸ ਰੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂ ਇਤਨਾ ਹੀ ਸੰਜਮ ਹੁੰਦਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਬਿਨਾ ਨਾ ਛਕਦਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਧੋਖਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਧੂ ਆਖਦੇ ਹਨ "ਸੋਧ ਮਾਹਿ ਹਨ ਚਾਰ ਕੁਟਾ ਉਦਮਾਇਕ ਹਮੇਸ਼। ਉਸਲ ਵਸਤਰ, ਭੈ ਕੁਰੂ, ਲਗੇ ਨਾ ਕੋਈ ਲੋਸ।" ਤੇ ਹਰ੍ਹਿਕਾ ਭਰ ਕਿਹ ਸੀ, ਐਸੇ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਬਲਵਾਨ ਬਲ ਵਾਲੇ ਹੋਣੇ ਦੁਰਲੱਭ ਹਨ।

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਪੂਨੇ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੋਇਆ, ਮਰਨ ਵਰਤ ਰਖ ਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਅਫ਼ਰਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਖਾਣਾ ਮਨਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਨੇੜ ਕਿਸੇਰ ਬਿਰਲੇ ਨੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਮੰਦਰਾਂ ਤੇ ਲੰਗਰਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਜਾਣੇ ਮੰਨੇ ਕਾਏ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਲਾਸ ਨਾਲ ਬਿਰਲੇ ਦੀ ਕਲ੍ਹ ਤੋਂ ਚਪੇਸ਼ ਲਾਈ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਜਟਾਈ ਸੀ।

ਪੁਤ ਦੀ ਲੋੜ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਐਧ ਅਸੁ ਲੇਖਪੁਰੇ ਦੇ ਚਿਲੇ ਵਿਚ ਮਲਕੀਂ ਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਅਰਬ ਤੇ ਦਰਬਨ ਦਿੱਤੇ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਨ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਮਸਾ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ। ਤੇ ਕਾਲ੍ਹ ਰਾਗੀ ਜਥੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਤ ਰਾਗ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਢੋਲੇ ਕੀਤਾ। ਹਰਖੇ ਕੀ ਪ੍ਰਰਾਪ ਸਿੰਘ, ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਵਲ ਭੀ ਦਰਬਨ ਦਿੱਤੇ, ਜਲ ਦੂਧ ਸਾਧਾਂ ਛਕਿਆ। ਲੰਜੀਂ ਬਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਵਲ ਰਾਤ ਮੇਲਾ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਬਥਰਾਂ, ਸੱਚੇ ਵਾਲ, ਮਾਲ੍ਹ ਵਾਲੇ ਹੋ ਰਾਤੋਂ ਚੰਦੇ ਸ੍ਰ ਸਚਿੰਟ ਸਿੰਘ ਵਲ ਦਰਬਨ ਦਿੱਤੇ। ਸਰਦਾਰਨੀ ਛੱਟੀ, 'ਬੂਦੀ' ਜੋ ਕੱਟ ਕੁਰਾਇਆ, ਚਿਲਾ ਕੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਚੋਂ, ਸ੍ਰ. ਬਿਰਧ ਹੋਏ, ਪੁਰਾਂ ਦੀ ਥੁੜ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਸੀ, 'ਬੂਦੀ' ਮਾਸੀ ਸ਼ਰਾਬੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਧੀ ਹੋਣ ਕਰ ਸਾਧ ਸੰਕਤ ਵਾਲਾ ਖਾਣਾ ਬਣਾ ਘਟ ਹੀ ਮੰਨਦੀ ਸੀ। ਬੂਦੀ ਦੇ ਮਨ ਆਈ, ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਭੀ ਧੀ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ, ਜੇ ਪੁਤਰ ਹੋਵੇ। ਸੰਸਾਰ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਗੰਢ ਪਵੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਲੰਗਰ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਹੁਰੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਡੇਰਾ ਰਾਜ ਕੋਰ, ਵਡੀ ਸਰਦਾਰਨੀ ਵਲ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਅਗੇ ਚਾਰ ਧੀਆਂ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੋਰ, ਕੁਲਾਬ ਕੋਰ, ਸੰਤ ਕੋਰ ਤੇ ਨਿਹਾਲ ਕੋਰ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਘੰਤੇ ਸਾਂਭਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸਾਧਾਂ, ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਟੇਵੇਵਾਲ ਦੇ ਤੇ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਅਮਲੀ ਕੁਲਾਣੀਪੁਰ ਦੇ ਕਿਹਾ ਸਰਦਾਰਨੀ ਜੀ, ਸੱਚ ਦੱਸਣਾ ਕਿਸ ਆਸ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਚੱਲੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਅਗੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੱਸਿਆ, ਪੁਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਅੱਜ ਸੰਗ ਲਾਹ ਟੁਰੀ ਹਾਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ। ਸਾਧਾਂ ਕਿਹਾ ਅਰਜ਼ ਭੀ ਮੰਨੀ

ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਪੁਤਰ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ ਜੇ ਸਕੇਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੁਰਮੁਖੀ ਬਾਣਾ ਪਹਿਨ ਅਰਥ ਕਰਨ ਜਾਵਾਂ। ਬੁਲੀ ਨੇ ਸੰਤ ਕੋਰ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੋਰ, ਨਿਹਾਲ ਕੋਰ ਜੇ ਰਾਜ ਕੋਰ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਭ ਦਿਲ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੱਸ, ਕੁਰਮੁਖੀ ਬਾਣੇ ਬਾਲੇ ਬਸਤਰ ਮੰਗੇ। ਤਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਤੁਰਤ ਇਹ ਕਹਿ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸਾਭ ਵੀਰਾਂ ਜੋਗ ਕਰ ਮੰਗਣ ਚਲੀ ਹੈਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਅੰਗਣ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀਆਂ। ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਭਰਾ ਕਿਵੇਂ। ਮਾਏ ਤੂੰ ਕਪੜੇ ਮੰਗਦੀ ਏਂ ਅਸੀਂ ਤੇ ਚਮੜੇ ਵੀ ਉਤਾਰ ਕੇ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਭੈਂ ਬਾਣਾ ਭੀ ਤਿਆਰ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਸਾਡੇ ਦਾ ਪਿਆਰ ਭੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸਾਧਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਬੁਲੀ ਸਕੇਲ ਨਹਾ, ਬਾਣਾ ਪਹਿਨ, ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਹੋਰ ਜੋਗ ਖੜੀ ਤੇ ਅਰਥ ਕੀਤੀ, ਆਪ ਵਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ। ਆਪਣੇ ਦਰ ਆਈ ਹਾਂ। ਇਸ ਘਰ ਦਾ ਭੀ ਕੁਝ ਥੋੜੇ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਧੇ ਤੇ ਲੰਗਰ ਮੇਰੇ ਘਰ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਕੁਰ ਬਚਨ ਬੋਤਾ, ਜੇ ਇਵੇਂ ਹੀ ਰਹਵੇਂਗੀ ਤਾਂ ਇਵੇਂ ਏ, ਜੇ ਮੁਦਲੀ ਮੰਤਰ ਕੀਤੀ ਉਦੀ ਤਾਂ ਮੁੰਡੇ ਭੀ ਉਵੇਂ ਏ ਹੀ ਹੋਣਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤਾਨ ਵਿਚ ਮਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਤੇ ਮੰਤਰ ਬਹੁਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਏ ਰੋਚ ਬੁਲੀ ਵਲ ਹੀ ਲੰਗਰ ਹੋਇਆ। ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਤਰ ਮਿਲਣਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ। ਫੇਰ ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਦ ਦੇਸਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ, ਬੇਲਦਾਨ ਸਉਣ ਸਿੱਖ, ੭੦-੭੫ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰੇ ਸੀ, ਸੋ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਇਹ ਬੁਲੀ ਜਵਾਨ ਸੀ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਮੁਨਕਾਰ ਹੀ ਰਹੀ ਇਸ ਦੇ ਓਵੇਂ ਪੁਤਰ ਤੇ ਆਪ ਉਹ ਹੁਣ ਸਨੰਧਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਅੰਡੀਆਂ ਨੰਗਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੁਲ ਵੁਲਖੇ ਹੀ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹੋ ਮੰਝਾ ਟੇਰਦੇ ਹਨ। ਸਰਬਾਥ ਸਾਦੀ ਨਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਸੰਗੀਆਂ ਸਬੰਧੀਆਂ ਕਰੇ ਕਰਨ ਤੇ, ਵੁਲ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਕੁਲ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਈ ਪਰ ਸਿੱਖੀ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਕੁਰਵਾਕ ਹੈ, "ਦੀਨੁ ਝੁਝਾਏ ਦੁਨੀ ਜੈ ਲਾਏ॥ ਦੂਹੀ ਸਰਾਈ ਖੁਨਾਮੀ ਕਹਾਏ॥" ਉਹ ਅਜੇ ਸਜਣਾ ਤੇ ਘਟਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਬੋਲੇ ਬੁਰਾਹੇ ਧਕੋਲਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਤਲਵੰਡੀ ਮੰਡੀ ਪਦਿਆਲ, ਚਾਢੀਏ, ਕਬੀਰ ਕੋ, ਕੰਗਟਪੁਰ, ਜ਼ਮੋਰ, ਕੋਲਟ, ਹੁਸ਼ੇਰੇ ਤਨਿਆਲ ਮੱਘਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਚਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਪੋਹ ਚ ਵੀਕੇ ਚੌਮ, ਜਿਲਾ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਵਿਚ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ, ਆਲਮ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਮਿਥੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਰਬਨ ਦਿੱਤੇ। ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਗਿਲੀਂ ਸਾਂਗਲੇ ਪਾਸ ਸੰਤ ਮਤਾਥ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਰਥ ਕਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਮਤਾਥ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੇ ਵੈਰਾਗੀ ਤਿਆਗੀ ਪੁਰਸ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਦ ਵੀ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਗਿਲੀਂ ਮੇਲੇ ਘੋਸ਼ਣੇ ਦੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਜੋਂ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਜਾਏ ਰਹੇ। ਇਸ ਸਾਲ ਅਗੇ ਹੋ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਗਿਲੀਂ ਨੰਬਰਦਾਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਆ। ਕਈ ਕੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਲੋਕ ਤੇ ਵਾਨੀ ਨੂੰ ਦਿਨਾਮ ਭੀ ਦਿੱਤਾ, ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ। ਸੰਤ ਮਤਾਥ ਸਿੰਘ ਅਰਥ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਮੇਰੇ ਬਾਦ ਭੀ ਇਹ ਮੇਲਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਆਪ ਭੀ ਦਰਸਨ ਦੇਣਾ। ਉਸ ਯਾਦ ਵਜੋਂ ਇਹ ਮੇਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ੧੭ ਮਾਘ।

ਇਸੇ ਸਾਲ ਜਿਵੇਂ ਵਰਨੀਆਂ ਸਭ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਰ ਚਿਲੇ ਨਗਰ, ਇਕੱਠੇ ਜਾ ਰੱਖੇ ਘਰਾਂ ਮਿਲ ਅਰੰਭੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਘੱਸਰ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੀਆਂ ਭੀ ਅਰਚਾਆਪ ਬਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹੋਈਆਂ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਬਸੰਤ ਨਮਿਤ ਹੀ ਮੇਲਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰ ਤੇ ਲਿਖਵਾ ਅਖ ਜਥੇਦਾਰਾਂ

ਤੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਸਿਫਤ ਨੂੰ ਭੀ ਸੱਟਾ ਦੇਂਦੇ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਣੇ ਤੇ ਭਜਨ ਬੇਦਗੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪਰਥਾਰਾ ਕਰਾਂਦੇ। ਆਲਮ ਜੀ ਤੇ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਲਿਖਤੀ ਵੀ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਭੀ ਬਹੁਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਂਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਲਮ ਜੀ ਤੇ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਦੀ ਬੁਧ ਨੂੰ ਭੀ ਪਰਕਾਸ਼ ਬਹੁਤ ਕੀਤਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਤੇ ਉਂਜ ਉਂਪੜੇਂ ਭੀ ਹਰ ਲੇਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸੁਣਦੇ ਸੀ ਤੇ ਵੇਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਣ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਆਲਮ ਜੀ ਤੇ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਮੱਗੀ ਪਰਕਟ ਕੀਤੀ। ਬੀਤੇ ਬਾਣ ਦੇ ਹਾਠ ਲਿਖੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਕਿਰਧਾਂ ਸਾਧਾਂ ਪਾਸੋਂ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀਉਂਟੇ ਕੋਰ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣੇ ਬਚਨ ਤੇ ਸੰਤ ਸਿੱਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਲਿਖਤ ਕੁੱਝ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੜ੍ਹੇ ਕੁੱਝ ਤੇ ਅਨੁਕਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧੀ ਦੇ ਸੁਧਾਰਤਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਹਰ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਮਲਨ [ਸ਼ੀ] ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਮਾਸ ਤੇ ਉਂਜਲ ਉਂਜਾਗਰ ਸਭ ਤੇ ਬਚਨ ਦਾ ਆਪ ਨੇ ਮਨ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਕ੍ਰਮ ਪਦੇ ਨੂੰ ਭੀ ਉਂਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਅਭੀਭਿਆ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼, ਸਿੰਘ ਸਭੀਏ ਤੇ ਅਥਾਹੀਏ ਭਾਵੇਂ ਲਪੇਰ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲੰਟ ਤੇ ਚਿਤਦੇ ਸੀ, ਰਵਿਆਂ ਤੇ, ਤਾਂ ਭੀ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਦਾਸ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਮ ਜੀ ਤੇ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਆਦਿ ਨੇ ਐਥੇ ਸਹਿ ਬੇਖੰਡ ਹੋ ਸਾਰ ਰਹਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉੱਚਮ ਅਸਰੇ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਹੀਦਾਂ ਤੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਕਾਨਨਾਂ ਲੰਮੇ ਤੇ ਭਾਵ ਬਰਪੁਰ ਲੇਖ ਲਿਖ ਕਸਿਤ ਨੇਬਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਟ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਰ ਹੋ ਦਿੱਤੇ। ਹਰ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਹੁਣ ਕੋਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਭਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਜੋ ਚਿਤਦੇ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਹ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਪ ਕੋਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਹਿੰਸਾ ਪਹਿਲਾ ਗੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਪਹਿਲੇ ਖਸੇਰ ਨੰਬਰ ੧੯੮੬ ਦੇ ਵਾਰੂ ਬਡੀ ਖੋਜ ਬਰਪੁਰ ਸਵਾਦ ਕਰਿਆ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।

ਆਲਮ ਜੀ ੧੯੮੮ ਦੇ ਖਸੇਰ ਨੰਬਰ ਤੇ (ਅੰਤਰਿਤ ਲੋਕੀਆਂ ਨਿਰਨਾ) ਨਾਮੀ ਲੇਖ, ਲਿਖ ਸਿੰਧ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਦਸਮ ਜੀ ਨਾਭੇ ਤੋਂ ਆ ਗੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਹਰੇ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦੇ ਕੁਰਤਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਅਗੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋਗ ਦੇਣ ਦੀ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਲੇਖ ਤੋਂ ਚਿਤ ਕੇ ਉਤਰ ਕੀਤੀ ਸਮਾਚਾਰ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਸਭੀਆਂ ੧੯੮੮ ਅਸੂ ੨੧ ਤੋਂ ੨੬ ਮੱਘਰ ਤੱਕ ਲੰਮੇ ਲੇਖ ਸਮਾਚਾਰ ਵਿਚ ਲਿਖੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਬਾਅਦ ਕੁਰਪਦ ਨਿਰਣੈ ਰਖਿਆ। ਆਲਮ ਜੀ ਇਸ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਪਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਿੰਸਾ ਪਹਿਲਾ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕੇਰਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਗਾਨੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭੇ ਵਾਲਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਭਾ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਨਿਜ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਹੀ ਦਸਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਨਿਰਣਾ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮੇਰਾ ਲਿਖਿਆ ਪੁਸਤਕ 'ਗੁਰੂ ਕੇਰਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਦੇਰਤਾਂ ਬਾਦ ਦਾ ਜੀਵਨਪੜ੍ਹ'। ਤਾਦੇਂ ਸਮਾਚਾਰੀਆਂ ਤਾਈਂ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਸਰਧਾਦੂਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖ ਦਸਿਆ ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਉਕਾ ਨਾ ਦੱਸ

ਸਭੇ ਕਿ ਉਹ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਆਹ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਹੜਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਸਮ ਜੀ ਕਰੁ ਬਾਪਿਆ ਸੀ। ਨਾਭੇ ਰਹਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਜੀ ਉਹ ਅਜਾਪਾਲੇ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਨਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਹੋਰ ਉਹ ਕੌਣ ਸੀ ਤੇ ਕਿਥੋਂ ਦਾ ਜੰਮ, ਕਿਥੋਂ ਪੁਤਰ, ਕਿਸ ਉਮਰ ਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਗੁਰੂ ਪਦ ਨਿਰਣੈ ਸਮਾਚਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਤੇ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸੇ ਗੁਰੂ ਪਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਲਮ ਜੀ ਵਲੋਂ ਛਪੇ। ਪਰ ਹੁਣ ਆਲਮ ਜੀ ਦੇ ਆਖੇ ਦੀ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਉਜਾਗਰਤਾ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪਦ ਨਿਰਣੈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁਣ ਭੱਕ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਤੇ ਦੱਸ ਸਕੇ ਕਿ ਉਹ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਆਹ ਹੈ। ਤੇ ਉਹ ਨਾਭੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦਸਮ ਜੀ ਨਾ ਸੀ। ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਤਾਂ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਵਹਿਮੀ ਹੋ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਜੱਸ ਕਰਨਾ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਦਾਇਮੀ ਹੋ ਹੋਇਆ।

ਪ੍ਰੇਮ ਖਿਰ ਵੇਰਾ ਕੈਮਲਪੁਰ ਹਜ਼ਰੇਂ.

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਜ਼ਰੇ ਕੈਮਲਪੁਰ ਵਲ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਖਸ਼ੀਤ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੀ ਅਰਥ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਦੂਰੇ। ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਤੇ ਮਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਭੀ ਨਾਲ ਸਬਦੀ ਲਏ। ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ, ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੰਮੀ, ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥੇਦਾਰ ਤੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹੇਤ ਬੁਲਕਈ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਪੁਜੇ। ਉਥੋਂ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਆਪਣੀ ਮਾਡਾ ਬਰਮ ਫੌਰ ਸੁਪੰਤਨੀ ਲੀਲਾ ਵੰਤੀ ਜਥੇਦਾਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਤੇ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਾਥ ਲੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਬਾਦ ਨਾਲ ਦੂਰੇ ਕਾਰਾ ਤੇ। ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਹੀ ਅਥੋਂ ਠਾਕਰ ਤੋਲਾ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਸਪ੍ਰਕੁ ਨਾਕਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਰ ਲੈ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਕੁਝ ਕਾਰਾ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਲਈਆਂ। ਸਭ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੈਮਲਪੁਰ ਪੁਜੇ, ਅਥੋਂ ਬਾਬਾ ਸੰਗਤਾ ਜੀ ਦੇ ਜਾ-ਨੁਸੀਨ ਬਾਬਾ ਭੁਗਵਾਨ ਦਾਸ ਜੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਸਹਿਤ ਸਹਿਰੇਂ ਬਾਹਰ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਠਾਕਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਆਵਣ ਏਦ ਜੀ, ਠਾਕਰ ਭੋਲਾ ਰਾਮ ਜੀ, ਸੁਰੇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਬਢਾਰਾ ਵਿਚ ਦੀ ਦਰਸਨ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸੇਵਾ ਰਾਮ ਨਾਰੰਗ ਜੀ ਨੇ ਜੀਉ ਆਇਆਂ ਆਖਣ ਵਜੋਂ ਇਕ ਭਵਿਤਾ ਖਲੋ ਕੇ ਪੜ੍ਹੀ ਤੇ ਬਾਦ ਭੁਗਵਾਨ ਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਰਾਗ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ, ਸਵੇਰੇ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਨੇ ਹਲੇ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲਾਇਆ। ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਲੈਕਚਰ ਕੀਤਾ। ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੱਲੇ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲਾਇਆ। ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੈਕਚਰ ਕੀਤਾ। ਆਵਣ ਏਦ ਜੀ ਕਵਿਤਾ ਖਸ਼ੀਤ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹੀ। ਦੂਜੀ ਸਵੇਰੇ ਕਾਲੂ ਰਾਗੀ, ਸੰਦਲ, ਸੁੰਦਰ ਦਰਬਾਰੀ ਨੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਦੋ ਦਿਨ ਦਰਸਨ ਦੇ ਫੈਟਕ ਕਰ ਕੁਲਮਾਰਗ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਹਜ਼ਰੇ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਹੋਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਸੁਨੇਹਾ ਹਜ਼ਰੇ ਸਾਹਿਬ ਭੋਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਦਰਸਨ ਮੇਲਾ ਕਰ ਸਾਢੇ ਯਾਰਾਂ ਵਜੇ ਦੀ ਭੱਤੀ ਵਾਪਸ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਹਰਨ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਬਾਬਾ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਤੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਵੀ ਵਿਆਪੀ। ਬਾਬਾ ਤੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਦਾ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਇਸ ਵਜ੍ਹਾ ਵਜੋਂ ਕਿ ਕੱਛੀ ਦਾ ਵੇਲਾ ਤੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਰੱਜ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕਿਵੇਂ ਪਾਣਾ ਹੈ। ਕੁਰੂ ਕੀ ਨੇਤ, ਭਾਰ ਕੰਮਲਪੁਰ ਹੀ ਵਿਕਤ ਕਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਛੀ ਦੇ ਲੰਘ ਜਾਣ ਤੱਕ ਭੀ ਹਰਨ ਨਾ ਪੁੱਜੇ। ਬਾਬਾ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਚਿੰਤਾ ਬਹਿ ਮਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਨਾ ਸਾਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਹੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਚਲੇ ਗਏ ਹੋਣ। ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੇਰਾਮ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਰਾਸ ਆਸ ਪੂਰਨ ਬਾਬ ਸਵਲ ਕੀਤਾ। ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ, ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਚੁਕੁਲਨ ਬੀਤੇ ਜਿਥੇ ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬਾ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਚੁਕੁਲਨ ਤੀ ਜੀ ਲੰਕਚਰ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਦਿਨ ਕਿਛਾ ਸੁਭਾਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਸੇ ਹੀ ਸਕੂਾ ਤੇ ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹੋਵੇ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਬਾਣੇ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਏ ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਹੀ ਸੁਦੇਸੀ ਬਾਣੇ ਦੀ ਸੋਧਾ ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਹੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਧ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਮਰੀਏ ਸਿਨ੍ਹਾ ਪਰਮ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦੀਆ ਬੁਝਾਏ। ਬਾਬਾ ਵਜੀਰ ਦੇਦ ਜੋ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਸਾਡੇ ਕੰਨ ਦੀ ਹੀ ਲੰਘ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਕੁਦਰਤ ਕੋਲੋਂ ਨਾ ਵੇਰਦੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਇਹ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਮੁਢਲਾ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਇਹੀ ਹੈ।* ਜਿਥੇ ਦੋ ਕੁਰਮੁਰਤਾ ਦਾ ਆਪ ਵਿਚ ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਈ। ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਖਰਬ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਚੰਕੀ ਸਥਾਈ ਬਣਾਓ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹਿਤ ਪਿਆਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ। ਫੁਟੀ ਮੰਗੀ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵੀਰਾਗ ਕਰੇ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕਰੇ, ਅੱਜ ਦੇਵੇ ਹੀ ਦਰਸਨ ਦਿਓ। ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਟੀ ਮੰਗੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਕੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਇਥੋਂ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਅਸਾ ਅਗੇ ਸੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅੱਜ ਦੇਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਬਾਰ ਵਿਗਾੜ ਕੱਛੀ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇਥੇ ਰੋਖਾ ਚਿਰ ਰਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਰਨ ਨਹੀਂ ਪਏ ਏਏ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਭੀ ਸੰਗਤ ਅਰਜ਼ ਮੰਨੇ, ਮੈਂ ਹੋਰ ਬੰਨੇ ਭੀ ਬੰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਆਪ ਨੇ ਐਤਕੀ ਹੋਲੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਸਗੋਰ ਨੇ ਦਰਸਨ ਦੇਣਾ ਅਸੀਂ ਦਿਨ ਮਿਥ ਦੱਸਾਏ ਤੇ ਮੇਲਾ ਇਥੇ ਭੇਰ ਬਰਾਏ। ਬਾਬਾ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ੧੧) ਛੋਟ ਕੀਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਦਾ ਹੋਏ। ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਆਇ ਇਸਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਪਲਾਦ ਛਕਿਆ, ਦੀਵਾਨ ਲੰਗਾ, ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੧ ਮਾਘ ਰਾਤ ਕੱਛੀ ਤੇ ਸਥਾਈ ਹੋ ੧੨ ਵਜੇ ਕੁਜਰਾ ਵਾਲੇ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੋਲੇ ਰਝ ਪੰਥਕ ਪਰਚਾਰ ਹਿਰ ਕੰਮਲਪੁਰ ਸੰਤ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥੇਦਾਰ ਤੇ ਚੁਕੁਲਨ ਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ। ਗਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਜ਼ਹਬੀ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੂਰੀ ਗੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਲਖਨਊ ਭੇਜਿਆ। ਪੰਡਿਤ ਮਨਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਤੇ ਅੰਬਟਾਬਾਦ ਭੇਜਿਆ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਣੇ ਬਾਣੇ, ਬਜਨ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਹਿਤ ਦੇਸ਼ ਪਰਮ ਸੇਵਾ

* ੧੮੮੮ ਮਿਤ ਸਿਕੁਲਰੀਜ਼ ਐਂਡ ਦੀ ਸੇਕੁਲਰ ।

ਤੇ ਲਾਏ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਭ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਪੰਥਕ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਵਸਤੂ ਗੜਾ ਕੀ ਕਿਸੇ ਰਾ ਨਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਲੰਗਰ ਭੀ ਉਸ ਵਲ ਹੀ ਕਰਦੇ ਜੋ ਭਜਨ ਪ੍ਰਣ ਕੁਝ ਮਰਯਾਦਾ ਰਖਣੀ ਮੰਨਦਾ ਸੀ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਮੁਲ ਪਲਿਉਂ ਰਸਦ ਲੈ ਲੰਗਰ ਖਰ ਛਕਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਭ ਵਿਕਰ ਥਰ ਸੁਖ ਸਹਿਜ ਸਾਧਾਂ ਦਾ ਨਿਭਾਏ ਸੀ। ਹੁਣ ਅਵਸੇਸ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਦ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਜੀ ਜਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਲੰਟ-ਦੇਣ ਤੋਂ ਹਿੰਜ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਬਸੰਤ ਨੰਬਲਾ ਤੇ ਜੋ ਲੰਖ ਆਲਮ ਜੀ ਚਕੁਵਰਤੀ ਜੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਾਧਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਥਾ ਬਚਨ ਵਾਰਤਾ ਛਪਦੇ, ਜੋ ਸਬਦੀ ਪਰਚਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰਦੇ ਫਿਰਕੇ। ਜੋ ਕਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਕਲਤ ਕਲ ਵਾਰਤਾ ਛਪਦੀ, ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੜ੍ਹ ਵੇਖ ਉਸਦੀ ਸ਼੍ਰੀ ਛਪਵਾਉਂਦੇ। ਹਰ ਹੁਕਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਛਪਦਾ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਿਤਨੇਮ ਕੁਟਕੇ ਦੇ ਮੁਖ ਭੂਮਿਕਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਚਰੀ ਚੱਕੁਵਰਤੀ ਜੀ ਤੋਂ ਲਿਖਣਾ ਛਪਵਾਈ। ਹਰ ਨਲਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਆਪ ਆਖ ਕਰਾਂਦੇ। ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਦੌਰੇ ਵਿਚ ਸਬਦੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜਲੰਟ ਤੇ ਰਾਘੀ ਜੋ ਸਿੰਘ ਰੱਖੇ। ੫ ਵੱਕਟ ਤੋਂ ੧੫ ਤਕ, ਤਖਤਪੁਰ, ਗਹਿਲ, ਆਲਮ, ਰਾਇਸਰ ਬਰਨਾਲੇ, ਕਾਜਲੇ, ਕੱਕਰਵਾਲ, ਬਰਤਵਾਲ, ਚੱਕ ਕੁਕਿਆਂ, ਮਹੇਲੀ, ਲੰਟਬੰਧੀ ਆਦਿ ਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ਦੌਰਾ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀਤਾ।

ਹੋਲੇ ਕਿਵੇਂ ਆਏ

ਹੋਲੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਜੋਗ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਹੁਕਮ ਛਪਵਾਇਆ। ਹਰ ਸਬਦੀ ਪੈਦਲ ਆਵੇ, ਓਲਕ ਛੋਟੇ ਤੇ ਜਥਾ ਲੈ ਪਿੰਡਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਆਵੇ ਰੋਟੀ ਸਾਹਿਬ। ਮਗਰੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਲੈ ਦੂਰ ਹੋਲੇ ਨੂੰ। ਨਾਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਨਾ ਦੇਣੀ ਪਵੇ ਨਾਲੇ ਪੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਵੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਚਿਖਨਾਨ ਕਰ ੧ ਸਗੋਰ ਦੀ ਰਾਹ ਪੁਛਣ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾਓ, ਹੌਡੀ ਜਥਾ ਵੇਖ ਸੂਰਸ ਦੇ ਚੜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਬੰਨ ਪੋਥੀਆਂ ਰੋਂ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੋ। ਹਰ ਨਗਰ ਪਾਸੋਂ ਓਲਕ ਵਜਾ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਲੰਘੇ। ਜੋ ਭਜਨ ਪ੍ਰਣ ਉਸ ਦੀ ਰਸਦ ਲੈ ਪੁਸ਼ਾਦ ਪਥਾ ਛਕੋ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਪਲਿਉਂ ਰਸਦ ਲੈ ਛਕੋ। ੧੦-੧੨ ਕੰਹ ਪੰਥ ਰੋਚ ਕਰੋ। ਰਾਤ ਦੀਵਾਨ ਲਾਓ, ਕਿਸੇ ਪੰਥ ਭੋਖ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਆਪਣੇ ਹਰਮ ਦੀ ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੱਸੋ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਕਦੇ ਨਾ ਦੁਖਾਓ ਬਲ ਕੇ ਜਾਂ ਮੰਦਾ ਵਰਤ ਕੇ। ਦਿਹ-ਧਾਗੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਝਾਝ ਤੇ ਮਾਟਸ ਜਨਮ ਦਾ ਲਾਡ ਦੱਸੋ ਜੋ ਇਕ ਸਿੱਖ ਭੀ ਠਵਾਂ ਸੱਜ ਜਾਏ, ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ ਸਫਲ ਸਮਝੋ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਜਨ ਦੱਸੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰੋ।

“ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੋਨਿ ਮਿਲਾਏ॥”

ਕੁਰਵਾਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਭੜਵੇ ਲੰਹੇ ਦੇ ਰਖੋ ਮਾਜ ਲਿਖਕਾ ਕੇ। ਮਾਜਣ ਦੇ ਆਲਸ ਰੋਂ ਪਿੰਡਲ ਦੇ ਲੈਣੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਲੰਹੇ ਦੇ ਵਿਚ ਪਈ ਵਸਤ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਪਿੰਡਲ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਘਨਕਾਰੀ। ਪੈਦਲ ਪੁਜ ਸਹਿਜ ਤੇ ਚੁਪ ਦਾ ਸਵਾਦ ਲਵੋ। ਗੱਤੀ ਦੀਆਂ ਸਿਗੁਟਾਂ ਦੇ ਪੁਟੇਂ ਮੁਖ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਜੋ ਸੱਜਣ ਆਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿੱਠੇ ਸਹਿਜ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਿਲੋ ਤੇ ਉਸ

ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ। ਸੂਟ ਬੂਟ ਨਾ ਪਹਿਰੇ। ਚਰਨੀਂ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਛਾਣ ਲਵਾਣ ਦੇਂਦੇ। ਖੰਦਰ ਪਹਿਰੇ, ਸਫੈਦ ਛਾਣੇ ਸਾਢੇ ਹੋਣ, ਸਿੱਧੇ ਦਸਤਾਰੇ, ਸਿੱਖ, ਤੇ ਚੂੜੀ ਦਾਗ ਸੁਥਣੇ ਸਿਖਟੀਆਂ ਪਹਿਰ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਤੇ। ਹੋਏ ਤੇ ਅਡ ਅਡ ਬੈਠਣ ਵੇਲੇ ਐਸੇ ਸਜੇ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਕਿ ਚੰਡੀ ਜਗਾ ਬੈਠਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਕੁਰਮੁਖਾਂ ਤੇ ਸਨਮੁਖ ਰੂਪਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸਗੋਂ ਆਦਰ ਮਿਲੇ, ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹੇ, ਐਸਾ ਸਫੈਦ ਕੁਰਮੁਖੀ ਬਾਣਾ ਸਜਾ ਆਉਂਦੇ। ਘਰ ਪ੍ਰਤੀ ੧) ਉਕ੍ਰਾਹੀ ਜੇ ਤੁਸਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਸੇਵਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਭੀ ਲਈ ਤਾਂ ਆਪ ਆ ਕੇ ਹੋਏ ਤੇ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਸਤਿਜੁਗ ਕੇ ਸਰ ਦਿੰਦਰ ਸਿੱਖ ਜੀ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਜੀ ਤੋਂ ਹੋਏ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਜੋਗ ਲਿਖਵਾਈ। ਤੇ ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦੋਹੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਕਲਮ ਪਲਮ ਤੇ ਸੱਚੀ ਸਿੱਖੀ ਸਹੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਵਿਹਾਰ ਸੁਧ ਲਖਣ ਵਿਚ ਹੀ ਏ।

ਸਤਿਜੁਗ ਦੀ ਟਾਈਪ ਤੇ ਅਸੀਂ ਜੋਗ ਮਾਇਆ ਮਾਸਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੱਖ ਜੀ ਤੇ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਜੀ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਇਕੱਠੀ ਭੀ ਭੀਤੀ ਤੇ ਅਕੁਸ਼ ਸਿੱਖ ਜੀ, ਸਿਮਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਜੋ ਲਖਪੁਰ ਬਿਠਾ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਵੇਟਰ ਮਸ਼ੀਨ ਟਾਈਪ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦਿੱਤੀ। ਅਗੇ ਅਮਰ ਸਿੱਖ ਜੀ ਸਿਮਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਸਾਈਕਲ ਸਟਾਈਲ ਮਸ਼ੀਨ ਸਤਿਜੁਗ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬਾਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੂਟਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ, ਬਸੰਤ ਨੰਬਰ ਆਦਿ ਛਾਪ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਜੀ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਪਹਿਲਾਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਰਨੀ ਅਲੀਭ ਪਿੰਡੋਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵਰਨੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹਰ ਚੰਡ ਸਹੀਦੀ ਬੁੱਧੇ ਵਾਲੀ ਵਰਨੀ ਤੇ ਵੱਖ ਭੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਵਰਨੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੀ, ਜੈਤ ਜਗਾ, ਧੂਪ ਧੂਆਂ ਤੇ ਇਕ ਪਾਠ ਕ੍ਰਿਸ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਦਾ ਭੋਲ ਭੀ ਰੋਜ ਪੈਂਦਾ। ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਵਲੋਂ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਬੇਟਤੀ ਕਰ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਰ ਹੋ ਹੁੰਦਾ।

“ਹਉ ਸਭਿ ਵੇਸ ਕਰੀ ਪਿਰ ਕਾਰਣਿ” ਕੁਰ ਬਾਬ ਅਨੁਸਾਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿੰਡ ਕੁਰਜ ਵਿਚ ਸਮੇਰ ਜਥੇਦਾਰ ਸੇਵਾ ਸਿੱਖ ਜੀ ਭਗਤਾ, ਟਹਿਲ ਸਿੱਖ ਜੀ ਫੌਜਾਵਾਲ, ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੱਖ ਜੀ ਬੇਪਾਰਾਏ ਦੇ ਦਰਬਨ ਦਿੰਦੇ। ਕਿਹਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਲੜਕੀ ਬਾ ਆਨੰਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇਕੇ ਮੂੰਹ, ਸਾਢੇ ਬਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹਥਨ ਹੋ ਵੇਈ ਵਿਚਾਲੇ ਪਾਸ ਢਾਜ ਵਖਾਲੇ ਤੇ ਬਿਨਾ ਹੋਇਆ। ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖ ਵਲੋਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸੀ, ਉਸ ਵਲ ਭੀ ਸਮੇਰ ਸੰਗਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਬਨ ਦਿੰਦੇ।

ਹੇਲਾ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀਲਾ ੨੮, ੨੯, ੩੦ ਵੱਕਟ ਤੇ ੧ ਚੇਤ੍ਰ ਤੋਂ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਸੰਗਤਾਂ ੨੦ ਤੋਂ ਹੋ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤੇ ੨੫ ਵੱਕਟ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਭਰ ਗਿਆ। ਸੁਰਤ ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦੇ ਏਹਿਰੇ ਇਸ ਹੋਏ ਤੇ ਮੁਫਤ ਦਵਾਈ ਹਰ ਲੱਤਵੇਦ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਨੇਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੇ ਸੁਖ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਨਿਭਾਵਾ ਰਿਹਾ ਇਕੋ ਰਸ। ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਹੋਏ ਤੇ ਕੁਝ ਦਿਨ

ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਸਤਿਜਗ ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਲਾਗਰੀ ਵੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸੇਵਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਕਲਕੱਤੇ, ਬੰਬਈ, ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆਈਆਂ। ਸਭ ਉੱਘ ਉੱਘ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਆਏ। ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬੇਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੇਮਿਆਂ ਵਾਲੇ, ਪੰਡਿਤ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਯੁਕਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਾਮਕੇ, ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰੀਵਾਲੇ ਮਾਨਾਵਾਲੀਏ, ਬਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਜ਼ਹਬੀ ਆਇ। ਸਭ ਦੇ ਵਾਗੀ ਵਾਗੀ ਦੀਵਾਨ ਲਗਦੇ। ਸ੍ਰ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਨੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਸ੍ਰ. ਸਿੰਘਰਾ ਸਿੰਘ ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਖਨਊ, ਸ੍ਰ. ਦਘਾ ਸਿੰਘ ਕੱਕੜ ਲਾਹੌਰ, ਸ੍ਰ. ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ, ਸ੍ਰ. ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਕੱਕੜ, ਸ੍ਰ. ਆਰਮਾ ਸਿੰਘ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਸ੍ਰ. ਅਰੁਣ ਸਿੰਘ ਐਸ ਡੀ ਓ ਬਿਮਲਾ, ਸ੍ਰ. ਲਾਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੀ ਏ, ਸ੍ਰ. ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਚ ਡੀ, ਸ੍ਰ. ਬਿਹਰ ਸਿੰਘ ਬੀ ਏ ਸ੍ਰ. ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਇਨਸਪੈਕਟਰ, ਸ੍ਰੀ ਨਾਕਰ ਤੇਲਾ ਰੂਮ ਜੀ ਆਇ ਗੀ ਆਏ। ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਜੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਸੀ, ਬਾਬਾ ਸੰਗਤਾ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਧੁਨੀਰਾਮ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਭਾਖਾ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਆਇ ਬਾਬਾ ਜਮੀਅਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਭਜਨ ਲਿਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਸੀ ਹੀ ਸੇਵਕ ਗੇ ਆਏ।

ਬਾਬਾ ਸੰਗਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਰੂ ਜੋ ਬਰੰਦੇ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਰਖਦੇ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰੂ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਲਕੋਂ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਜੀ ਬਾਰ ਸੰਗਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾ ਹੁਣ ਬਾਬਾ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਜੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰਥ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਧਿਆ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤੇ ਮਨੀਰੀ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਦਾਸ ਦੇ ਮਰਥ ਅਲਾਲੀਆ ਹਥੋਂ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਬਹੁਤ ਫਸਾਦ ਹੋਣੇ ਸੀ। ਤੇ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਲੋਕਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇਣ ਸੀ। ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਜੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਮੁਰਖਾਂ ਦਾ ਪਾਤਾ, ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾੜਾ, ਓ ਭਾਈ ਓਹੀ ਸਿਆਣੇ ਜੋ ਰਹਿਣ ਕੁਰੂ ਮਤ ਭਾਣੇ। ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਸੰਤ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਰਹੇ ਆਉਣ ਭਾਰਨ ਬਿ ਤੁਸੀਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੋਲੇ ਤੇ ਆਉ, ਬਹੁਤ ਸੰਗੀਆਂ ਸੇਵਕਾਂ ਸਮੇਤ ਹੋਲੇ ਤੇ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਸਮੀਨੇ ਵੀ ਚਾਦਰ (੧੦੧) ਰੁਪਿਆ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ। ਮਾਣ ਦਿਤਾ ਕਿ ਆਪ ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰੰਗੇ ਮੰਜੀ ਮਾਰਕ ਦੇ ਮਾਣ ਯੋਗ ਪੁਰਬ ਹੈ। ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਜੀ ਸਭ ਭੇਟਾ ਸੋਮ ਨਿਵਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੰਝਾ ਟੋਕ ਕਿਹਾ ਆਪ ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਪੁਸਪਰ ਬਚਨ ਹੋਏ। ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਜੀ ਕਿਰਤ ਹਥੀਂ ਕਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਮਾਇਆ ਭੇਟਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਜੋ ਬਹੁਤ ਸਰਧਾ ਜਨਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਮਾਇਆ ਕਿਸੇ ਬੁੱਤੇ ਜਾਂ ਕਰੀਬ ਦੀ ਮਦਦ ਲੇਖੇ ਉਸੇ ਤੋਂ ਹੀ ਲਵਾ ਦੇਵੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਚੇਚਾ ਕਹਿ ਕੇ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੱਕਰੋਂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣਾ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਹ ਆਪਣਾ ਆਟਾ ਰਸਦ ਨਾਲ ਲੈ ਆਏ ਸੀ। ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇਖ ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਭਲਕਾਰਾ ਸੁਧ ਕਿਰਤ ਤੇ ਸਾਦੀ ਕਿਰਤ ਦਾ ਸਾਹਵੇਂ ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਆ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਛਮ ਧਰਮ ਹੈ।

ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਸੀ ਫਰਿਸ਼ਤੇ, ਜੋ ਬੰਨੇ ਚਿਰ ਦੇ ਜੇਲ ਓਂ ਰਿਹਾ ਹੋ ਆਏ ਹਨ ਤੇ

ਮੰਦਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੀ ਜੇਲ ਭੱਟ ਕੁਝ ਸਾਥੀ ਦੇਖ ਭਰਤਾਂ ਬਾਥਰਸੀਆਂ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਸਮੇਕ ਆਏ ਸੀ ਲਾਹੌਰੋਂ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲੰਡਨ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਥਾਵੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਨੂੰ ਫਿਸਕੂਟ ਖਦਾਉਣ ਦੇ ਕੁਝ ਸਿਖਦੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਕੁਝਿਓਂ ਕੁਸੀਂ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਚਿਰ ਤੋਂ ਉਡੀਕਦੇ ਸਉਂਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਨੈਫੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਭਜਨ ਬਰੇ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਬਰੇ, ਛੋਟੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਣ ਕਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਕੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕੁਲਾਟੀ। ਹੱਲੇ ਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪੰਥ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੁੰਦਾ। ਪੰਥਕ ਲਾਭਾ ਜੇਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਂਦੇ। ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸੰਹਣੇ ਸਥੇਦ ਬਸਤਰਾਂ, ਕੋਲ ਹੋਸ ਜਹੀ ਚੋਟੀ ਜਹੇ ਦਸਤਾਰੇ, ਗਲੀਂ ਦੁਧ ਚਿਟੀਆਂ ਉਨ ਦੀਆਂ ਮਾਲਾ ਪਹਿਰ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਰਾਕ ਬਰਦੇ ਤੇ ਦਲਸ਼ਣਾ ਚਾ ਚਿੱਤ ਹਰਦੇ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਚੋਣ ਦੁਬਾਰਾ ਹੋਈ। ਪਰਧਾਨ ਸ੍ਰ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਰਹੇ। ਮੀਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰ. ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੱਕੜ ਤੇ ਸਭੱਤਰ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਜੀ ਚੱਕੁਵਰਤੀ ਸਰਬ ਸਿਮਰੀ ਨਾਲ ਚੁਟੇ ਗਏ। ਕਈ ਦਰਬਾਰ ਤੀ ੧ ਚੇਕ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਦਰਸੇ ਦਾ ਇਨਾਮ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕੰਵਰ ਪੀਓ ਚੱਕ, ਦੂਜਾ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੱਟ ਜੀਏ ਬੱਕੇ ਦਾ, ਤੀਜਾ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਮਾਣਾ ਗਿੱਲਾ ਦ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਅਗੇਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਿਚਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਮਕ, ਸੇ ਸ੍ਰ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੋਂ ਭਾਲੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਕਦਾ ਕੀਕਾ ਪੁਸਤਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖ ਡਪਾਈ ਸੀ, ਚੁਟੇ ਗਏ। ਤੇ ਸਭੱਤਰ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਕਹਿਮੀ ਕੋਮੀ-ਕਈ, ਕਘੇ ਗਏ। ਇਹ ਸਭ ਉਦਮ ਲੇਖਕਾਂ ਤੇ ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਸ੍ਰ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਚੱਕੁਵਰਤੀ ਜੀ ਕਰਦੇ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਤੋਂ ਜਿਸ ਪਾਠੋਂ ਹੁਣ ਕਈਆਂ ਦੀ ਕਰਾਰ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੇ ਲਕਵੀ ਸੀ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਪਹਿਲੋਂ ਦੀ ਚਾਰ ਹੀ ਯਾਤਰਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਕੋਧਦਾ ਸਾਂ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧੀਰ ਤੇ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੀਤਮ ਬੇਖੂ ਪੂਰੇ ਬੇਦਾਦ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੰਲਣ ਲਈ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਵੀ ਸੀ, ਕਈ ਤੇ ਲੇਖਕ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅਪਣੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਇਤਿਹਾਸ ਕੀਰਾ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਸੁਧ ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਕਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨਾਉਣ ਤੇ ਲਿਖਣ।

੧ ਚੇਤ ੪੦ ਭੋਗ ਆਦਿ ਕੁੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਵਨ ਕਰ ਪਾਏ। ਬਾਦ ਸੇਵਕਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਹੋਰ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ੨੦-੪੦ ਪਾਠ ਆਏ ਹਨ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਜਿਥੇ ਅਗੇਂ ਰੋਜ਼ ੧ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਪਾਈ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਬਿਹੋਗਮ ਸਾਧ ਪਾਠ ਕਰਨ ਤੇ ਕੋਟਤੀ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਭੋਜੀ ਜਾਣ। ਜੇ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਦੱਸ ਭੇਜਣ। ਜੇ ਕਸਤ ਮਿਲੇਗੀ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਅਗੇਂ ਹੋਲਾ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਚਾਰ, ਫਿਰ ਭੈ ਹੋਲਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੀ ਕਧਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਉਕ੍ਰਾਹੀ ਇਵੇਂ ਹੀ ੧) ਘਰ ਪ੍ਰਤੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਜ਼ਿਲਾ ਜਾਂ ਨਗਰ ਹੋਲਾ ਕਰਨਾ ਲੋੜੇ, ਅਰਬ ਲਿਖ ਦੇਵੇ। ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੇ ਵਧਿਆ ਖਰਚ ਉਹ ਹੋਲੇ ਵਾਲੇ ਕਰਨ, ਸਾਰਾ ਜ਼ਿਲਾ ਰਲ। ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਨਾ

ਜਚਿਆ ਤਾਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਬਣਿਆ ਬਣਾਇਆ ਘਰ ਹਾਬਰ ਹੀ ਹੈ। ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ
ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਵਰਤਿਆ ਤੇ ਸਭ ਆਇਆ ਹੋਲ ਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਪਰਤਿਆ।

੧੮੯੦ ਬਿਕ੍ਰਮੀ

੧੯

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ।

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਡ ॥

ਪ੍ਰਭ ਬਪਤਿ ਨਿਵਾਰਣੇ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ਜੋਇ ॥
ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਸਿਮਰੀਐ ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੇਇ ਜੋਇ ॥
ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਇਕ ਨਿਮਖ ਮਨੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ॥
ਗੁਰ ਚਰਨ ਲਾਗੇ ਦਿਨ ਸਭਾਗੇ ਸਰਬ ਕੂਟ ਜਗਦੀਸਰੈ ॥
ਬਰਿ ਸੇਵ ਸੇਵਕ ਦਿਨਸੁ ਰੈਣੀ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੇ ਹੋਇ ਜੋਇ ॥
ਬਲਿ ਜਾਇ ਨਾਨਕ ਸੁਖਹ ਦਾਤੇ ਪਰਕਾਸੁ ਮਨਿ ਭਨਿ ਹੋਇ ਜੋਇ ॥

ਮਾਧੂ ਸੋਹਣੇ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਨਿਰਯੁਤ ਕਉ ਸੰਭਿ ਲੇਹੁ ਰਲਾਇ ॥ ਕਰ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਟਹਲੈ ਭਾਇ ॥

ਇਹ ਕੁਰਵਾਕ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ੧੮੯੦ ਦਾ ਮੰਗਲ ਲਿਖ ਤੇ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰਵਾਕਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਅੰਦਰ
ਵਸਾ, 'ਕਰਿ ਸੇਵ ਸੇਵਕ ਦਿਨਸੁ ਰੈਣੀ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੇ ਹੋਇ ਜੋਇ ॥' ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ
'ਪ੍ਰਕਾਸੁ ਮਨਿ ਭਨਿ ਹੋਇ ਜੋਇ ॥' ਹੇ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਤਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੀ ਹੋਵੇ ਤੇ
ਮੇਰਾ ਇਹ ਕਾਰਜ ਅਰੇਰਿਆ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹੇ। ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਟਹਿਲੇ
ਲਾਇਆ ਹੈ, ਮੇਨੂੰ ਨਿਰਯੁਤ ਨੂੰ ਸੰਭ ਭੀ ਰਲਾ ਲੈਣਾ। ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਮੇਰੀ ਮਿਹਨਤ ਪ੍ਰਵਾਨ
ਹੋਵੇ ਆਪਣੇ ਦਰ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦੌਰਾ ਚੇਤਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਚੰਡਾਲੇ ਤੇ ਸਰਾਲੀ ਸੀ
ਢਿਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ। ਸਮੇਤ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸਬਦੀ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸਨ
ਦਿੱਤੇ। ਬੰਡਾਲੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ
ਸਾਹਵੇਂ ਹਵਨ ਹੀ ਪੂਰੀ ਕੁਰ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਹੋਏ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਔਖ ਤੇ ਹੋਇਆ ਪਰ ਪੈਸ ਕੁਝ
ਨਾ ਕਈ। ਜੁੜਦੇ ਜੁੜਦੇ ਤਾਂ ਰਹੇ, ਪਰ ਕਹਿ ਕੁਝ ਨਾ ਸਕੇ। ਸਰਲੀ ਭੀ ਚੰਡਾਲੀ ਦੇ ਅਕਾਲੀ
ਆਏ। ਔਵੇਂ ਹੀ ਅਕੇਂ ਹੀ ਹੋ ਰੋਲਾ ਪਾਣ ਜਿਵੇਂ ਆਖਦੇ ਹਨ, 'ਜੇਵ ਪਰਾਈ ਅਹਿਮਕ ਨੱਚੇ।'
ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਕਿਹਾ, ਕਦੀ ਚੁਹਿਆ ਤੋਂ ਭਰਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਡੱਢ ਦਿੱਤੇ। ਤੇ ਜੁਆਂ ਤੋਂ
ਭਰ ਕਪੜੇ ਨਹੀਂ ਪਾੜ ਕੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤੇ। ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਡੇ ਤੇ ਕੀ ਰੋਅਬ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਸੀਂ ਜਾਏ
ਜੰਗਵਰ ਹੋ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਹੋ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿਸੇ ਵਿਥਾਰ ਤੇ ਹੀ ਜੋਰ ਅਚਮਾਣੀ ਕਰੇ ਜੋ
ਲੜਦੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਕਿਹਾ, ਸਦ ਪੀੜੀ ਗੁਰੂ ਚਲਦੀ ਤੇ ਗੁਰ ਰਸਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੋਲਦੀ

ਦਾ ਉਤਰ ਦਿਓ । ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਤ੍ਰਿਆਂ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਿਵੇਂ ਦੁਨੀਆਂ-ਦਾਰਾਂ ਦੀ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਇਥੇ ਤਾਂ ਪਿਛੇ ਦੂਜਾ, ਤਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਲਦੇ । ਇਕ ਹੀ ਕਾਇਆ ਇਸਦੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿਚਲੀ ਥਾਣੀ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹੋ । ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਦ ਬਦਲੇ । ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਉਤਰ ਆਇਆ । ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਗਏ । ਅਸਲ ਗਲ ਇਸ ਰੋਲੇ ਵਿਚ ਦਿਹ ਸੀ ਕਿ ਕੂਕਿਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸਭ ਗੁਰ ਮਰਯਾਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਾਲੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਚੋਰ ਬਰਾਉਣ ਦੀ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰ ਕੀਰਤਨ ਹੋਣ ਦੀ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਵਰਤਦੀ ਵਿਖਾ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਸੱਤਦੇ ਸੀ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਚਰ ਸੀ, ਇਹ ਹਟਾ ਦੇਈਏ ਤੇ ਅਨੰਦ ਰੀਤੀ ਭੀ ਆਪਣੇ ਮਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਪਰਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ਰੋਕੀਏ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝਕੀ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਵਲ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ । ਲਤਕੇ ਜਨਮੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਖ ਮੇਲਾ ਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਉਸ ਨੇ ਕਰਾਇਆ ਸੀ । ਸਰਹਾਲੀ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ । ਸਾਬ ਅਰੂਚ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਿਆਲੇ ਵਾਲੇ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਮਜਹਬੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜਲੂਣ, ਲੰਧਾ ਸਿੰਘ ਮਹੰਤ ਸਬਦੀ ਤੇ ਜੋ ਸਿੰਘ ਰਾਕੀ ਸੀ । ਹੇਠੋਂ ਜਿਹਾ ਮੇਲਾ ਹੋਇਆ । ਬਹੁਤ ਮਾਦੀ ਭਾਈ ਵਲਨ ਪੁਛਿਆ । ਲੰਕਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਢਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀਤੀ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੪-੧੪ ਵੇਸਾਖ ਹਾਵਰਾਬਾਦ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ । ਸੰਤ ਦੀਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੰਮੇ, ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ, ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਲਾਲਾ ਅਨੰਦ ਜੀ, ਸੰਤ ਰਾਮ ਜੀ, ਏਕੀ ਦਿਆਲ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਮੇਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਆਲਮ ਜੀ, ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ, ਅਰਜੀ ਭਰਸ਼ਤਾ ਜੀ, ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੋ ਸੰਮਸਾ, ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਲੀਕੇ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਿਲੌਰੇ, ਸੰਤ ਕੂਰੀ ਵਾਲੇ ਮਾਨਾਵਾਲੀਏ । ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਰਾਕੀ ਤੇ ਰਾਕੀ ਕਾਲੂ ਜੀ, ਸੁੰਦਰ, ਸੇਦਲ, ਸੋਹਣ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਰੋਕ ਬੰਧਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਥੇਚਾ ਕਹਿ ਦੀਵਾਨ ਬਾਦ ਬੈਠ ਸਬਦ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਗੋਸਟ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ । ਕਿਹਾ, ਇਹ ਬੀਤ ਰਾਗ ਸਾਧੂਆਂ, ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਵਿੰਡੇ ਵਾਲੇ, ਮਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਉਣ ਭਿੰਡਰ ਜੋਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਪਈ, ਜੀਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਹਾਲੀ ਤੇ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਰਚੇ ਵਾਲੀਏ ਆਦਿ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਸਤਿਸੰਕ ਦੀ ਗੋਸਟਿ ਜੋ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਏ ਉਹ ਪਰਪਾਟੀ ਪਵੇ । ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵੀ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਦ ਘੱਟ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਟੁਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ:—

“ਸੰਤ ਸੰਕਿ ਤਹ ਗੋਸਟਿ ਹੋਇ ॥ ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲ ਵਿਖ ਖੋਇ ॥”

ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਦੀ ਗੋਸਟੀ ਹੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਸਬਬ ਤੇ ਫੀਰੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਸਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਏਸੇ ਲਈ ਵਾਕ ਹੈ

“ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ ਕਿਛੁ ਸੁਨੀਐ ਕਹੀਐ ॥” ਤੇ “ਸੰਤਨ ਸੇਤੀ ਗੋਸਟੇ ਜੋ ਕੀਨੇ ਸੋ ਲਾਭ ॥”

ਜਿਵੇਂ ਮੁਖੀ ਗੁਰਥਾਣੀ ਦੀ ਵੰਡ ਤੇ ਵਲਕਣ ਤਾਂ ਨਿੱਖਰ ਕਈ ਹੋ ਤਿਵੇਂ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਦੀ ਗੋਸਟ

ਵੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਜੋ ਪਾਠ ਕਿਸੇ ਬਾਣੀ ਜਾਂ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ ਉਸ ਤੇ ਖੜੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਤੇ ਹੋਰ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਟੁਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਅੱਜ ਇਹ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲਵਿਚੋਂ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤੀ ਅੱਗਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰ, ਸ੍ਰ. ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜਿਲੇ ਦੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਲਿਆ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜਾ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ, ੨੬ ਵੇਸਾਖ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਭਜਨ ਪ੍ਰਛੰ, ਸਿੱਖ ਸਜੇ ਸਣੇ ਪਰਵਾਰ। ਤਦ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਾਂਗੇ। ਉਸ ਭਜਨ ਪ੍ਰਛਿਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਸਿੱਖ ਸਜਿਆ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਜਾਉਣ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ।

ਸ੍ਰ. ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਾਨਾਂਵਾਲੇ ਤੋਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਵਾਏ ਤੇ ਮੇਲਾ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸਬਦੀ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਹਾਕਮ ਜੀ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਰੋਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਗਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੱਦੇ। ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗਦਾ। ਦੋ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਰਸ ਬੱਝਾ ਰਿਹਾ। ਸ੍ਰ. ਜੀ ਨੇ ਮੇਲੇ ਦੇ ਭੇਗ ਸਮੇਂ ੨੧) ਰੁਪਏ ਤੇ ਇਕ ਸੁਚੀ ਚਾਦਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸੌ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਹੀ ਫੇਸ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੇਗ ਹੀ ਭੇਟਾ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਰਾਗੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸਬਦੀਆਂ ਨੂੰ ੧੧, ੧੧) ਰੁਪਏ ਤੇ ਚਾਦਰ ਭੇਟ ਕੀਤੇ। ਸੁਭਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਟਿਸ ਮੇਲੇ ਦੀ ਸੇਭਾਲ ਕੁਝਤਾਈ।

ਬਿਹ ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਮਾਨਾਂਵਾਲੀਏ ਸ੍ਰ. ਰਣਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਲ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰਸਿੰਥ ਬੈਠ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹੇ ਹਨ। ਜੋ ਸਰਦਾਰਨੀ ਕੇਸਰ ਕੌਰ ਦੀ ਧੀ ਹੈ। ਸ੍ਰ. ਰਣਜੋਧ ਸਿੰਘ ਦੇ ੩੦ ਮੁੱਲੇ ਸੀ। ਤੇ ਇਕੋ ਧੀ ਸੀ। ਸ੍ਰ. ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਲੇਵਾਲੇ, ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਹਨ। ਘੋੜੇ ਰਖਣ ਤੇ ਦੁਝਾਨ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੌਕ ਹੈ ਤੇ ਘੋੜੇ ਹੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੇਠ ਸੁਦੀ ਚੌਥ, ੧੫ ਜੇਠ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਬਹੀਦੀ ਦਿਵਸ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਸਮੇਤ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਦੇ ਅਤਿ ਕਰਮੀ ਤੇ ਪ੍ਰਤ ਧੌਕਾ ਸਹਿ ਦਰਸਨ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਭਾਭ ਲਈ ਦਿੱਤੇ। ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਵਸਤੀ ਰਾਮ ਦੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰ. ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੱਕੜਾਂ ਦੀ ਸਪੁਰਦਦਾਰੀ ਸੀ। ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੱਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ। ਚੜ੍ਹਵਰਤੀ ਜੀ ਲੰਕਚਰ ਕੀਤਾ, ਆਲਮ ਜੀ ਰਾਗੀ ਜਥਾ ਜੋ ਸਾਥ ਇਸ ਸਮੇਂ ਰਖਦੇ ਸੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਰਾਗ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ।

ਇਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਹੀ ਲਾਹੌਰ ਕੁਆਲ ਮੰਤੀ ਇਕ ਮਕਾਨ ਤੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਅਤੇ ਭੰਗੀਆਂ ਅਫ਼ਤਾਂ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਬਸਤ ਬਦਲ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਬੈਠ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ। ਇਹ ਮਹਾਤਮਾ ਭਾਧੀ ਜੀ ਦੀ ਪੂਰਨਾ ਦਾ ਛਲ ਹੋਇਆ। ਸਿਫ਼ਟ ਸਭ ਇਕ ਵਰਨ ਹੋਈ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਜਿੰਡ ਭਾਧੀ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਕੰਮ ਹੋ ਚੁਕੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਾਗੂ ਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣੇ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਣਾ ਮੁੜ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਖਨਊ ਸ੍ਰ. ਸ਼ਿੰਕਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਰਚ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸਾਥ ਸੰਤ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਕੁਰੀਦਾਏ ਤੇ ਬੁਆ ਸਿੰਘ ਭੰਦੇਰਾ, ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਜੀ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥਾ ਲਿਆ। ਦੋ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਵਖਿਆਨ ਹੋਏ ਤੇ ਵਾਪਸ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਜੇਠ ਵਿੱਚ ਹੀ। ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਭੀ ਇਸ ਫੇਰੇ ਸਾਥ ਸੀ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਭੀ ਸ਼ਰਧਾ ਕੀਤੀ ਸਵਾਗਤ ਤੇ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਾਥ ਦਿਤਾ। ਦੋ ਦਿਨ ਰਸ ਰਿਹਾ ਤੇ ਅਗੋਂ ਲਈ ਸਨੌਰ ਬਣਿਆ।

ਘੁੰਡ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਖਿਆਨ ਰਿਲਾ ਕੁਰਦਾਸਪੁਰ ਸਿੱਤ ਠਾਬਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਮੇਲੇ ਅਰੰਭੇ ਤੇ ਸਿੱਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਹੰਤ ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਹੰਤ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਲਾ ਸਿੰਘ, ਬਚਾਨ ਸਿੰਘ ਮਛਹਰੀ, ਭਾਨੂ ਸੁੰਦਰ ਰਾਏਆਂ ਸਮੇਤ ਦਰਸਨ ਦਿਓ, ੨੨, ੨੩, ੨੪, ਚੈਤ੍ਰ ਭਿੰਨ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਵਖਿਆਨ ਹੋਏ। ਸਤਿਜੁਗੀ ਮੇਲਾ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਪੰਥਕ ਪਰਚਾਰ ਹੋਇਆ। ਸਿੱਤ ਮੇਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਚੰਦਰੀ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਭ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਰਾਗੀਆਂ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸਿੱਤਾ ਕੂਰੀ ਵਖਿਆਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕਾਂ ਭਜਨ ਪ੍ਰਫਿਲਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੯-੩੦ ਜੇਠ ਕੁਸਰਾਵਾਲੇ, ਸਿੱਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਮ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਤੇਜ ਕੌਰ ਦੇ ਅਨੰਦ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਮਾਝੀ ਠਾਬਰਾਂ ਤੇ ਜੰਦ ਆਈ। ਤੇ ਆਲਮ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਇਹ ਅਨੰਦ ਮੇਲਾ ਛਪਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਸਰਾਵਾਲੇ ਦੇ ਦਵਾਲੇ ਦੇ ਨਗਰਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਿੱਖ ਆਏ ਸੀ। ਤੇ ਪੰਥ ਦੇ ਪਰਸਿੱਧ ਪੁਰਸ਼ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਜੀ, ਸ੍ਰ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ, ਸੂਬਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਿੱਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ, ਸ੍ਰ. ਆਰਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਰਾਗੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ, ਸਿੱਤ ਸੰਹਟ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਾਮਰੇ, ਸੇਠ ਮਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੂਬੇ, ਸੇਠ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੂਬਾ ਬਦਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਦੁਆਬਾ, ਸੇਠ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੇਵਾਲ, ਬੀਮਾਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਨਾ ਆਏ ਸੀ। ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਢਿਲੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਨਾ ਆਏ ਸੁਨੇਹਾ ਆਇਆ। ਭਿੰਨ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ ਲੰਗਰ ਵਰਤਿਆ, ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਠੱਟਾ, ਰਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਭਾਈ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਕਠਾਣੀਆਂ ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੂਰਮੇ ਸਮੇਤ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਮਾਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਬੀਬੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਖਾਸਤਾ ਦਿੱਤੇ। ਪੂਰਨ ਕੁਰ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹਵਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਵਿੱਚ ਨੇੜੇ ਮੰਗ ਲਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ। ਆਲਮ ਜੀ ਅਨੰਦ ਬਾਦ ਖੜੇ ਹੋ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਸਿੱਖਿਆ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣੀ ਸੀ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਨਮ ਤੋਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਲਮ ਜੀ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਮਾਲਾ ਗੜਵਾ, ਪਚੁੰਦੇ, ਪੋਥੀ ਛੋਰੀ, ਆਮਣ ਆਦਿ ਹੀ ਦਾਤ ਦਿੱਤੀ ਬੀਬੀ ਸਹੁਰੇ ਭੈਣੀ, ਬੀਬੀਆਂ ਕਿਹਾ ਘੁੰਡ ਕੱਢ। ਤੇਜ ਕੌਰ ਕਿਹਾ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ। ਆਲਮ ਜੀ ਕੁਤਮਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਕੁਸਾਂ ਕੋਈ ਜਗਤ ਗੀਤ ਦਾ ਬਲ ਨਾ ਬੀਬੀ ਤੇ ਪਾਣਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਛੋਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਜੇ ਬਸਤ੍ਰ ਬੀਬੀ ਜੰਗ ਆਏ ਸੀ, ਬਾਦ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਆਲਮ ਜੀ ਦਿੱਤੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਭੀ ਹਿੰਦੂ ਚਕੋਂ ਦੋਵੇਂ ਦਿਨ ਮੇਲੇ ਤੇ ਗਿਆ ਰਿਹਾ

ਸੀ ਤੇ ਅਨੰਦ ਬਾਦ ਖੜੋ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਜੋ ਇਸ ਭਾਵ ਦੀ ਸੀ। ਕਿ—

ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਮਨ ਮੇਰਾ, ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਬਕਿਆ ਮੈਂ।
ਪੁਛੇ ਨਿਰ ਮੇਨੂੰ, ਦਸ ਮਹਿਨਾ ਕੀ ਦੇ ਖੁਭ ਦਾ।
ਕਿਸੇ ਕੁਰਪੀਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਕੱਢਣਾ ਹੈ,
ਜਾਂ ਕਿ ਜਾਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਰਵਾਜ ਕਿਸੇ ਖੁਭ ਦਾ।

ਇਸ ਅਨੰਦ ਮੇਲੇ ਪਾਠਾਂ ਕੁਰ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਸਰ ਪਿਆ ਸੀ।

ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਸਾਲ ਵਰਨੀਆਂ ਹੋਣ ਦਾ ਖ਼ਿਲੇਵਾਰ ਹੁਕਮ ਸੀ। ਚੇਕ੍ਰ ਦਾ ਮਹਿਨਾ ਸਮੇਤ ਜਥੇ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਨੀ ਕੀਤੀ। ਵੈਸਾਖ ਦੁਆਬੇ ਦੀ ਸੰਕਤ ਵਰਨੀ ਕੀਤੀ। ਵਿਹਲੇ ਥੇਲੇ ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਕੀ ਕਰਦੇ। ਸੈਨਪੁਰ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਲਮਾਰੀ ਪ੍ਰੈਸ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜੇਠ ਵਿਚ ਨਾਭੇ ਦੀ ਸੰਕਤ ਵਰਨੀਆਂ ਵਿਚ ਲਗੀ ਹੈ ਆਪਣਾ ਲੰਗਰ ਪਲਿਓਂ ਕਰਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਕਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇਂਦੇ ਆਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਇਹ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਸਿੱਖਾਂ ਅਰਥ ਕੀਤੀ ਸਿਰਫ਼ ੪ ਘੰਟੇ ਰੋਜ਼ ਫੈਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਘਰ ਨਾਲੋਂ ਬਾਹਰ ਘਟ ਵੇ। ਘਰ ਕੀ ਹੋ ਛਕਦੇ ਹੀ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਿਉਂ ਤੈ ਬਦਾਮ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਲਓ ਪਰ ਮਿੱਠਾ ਰੋ ਆਟਾ ਦਾਲਾ ਚੜ੍ਹਾ ਲਵੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਵਿਹਲੇ ਥੇਲੇ ਭੋਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਾਠ ਕੀ ਕਰਦੇ ਕੰਮ ਲਭ। ਵਿਹਲੇ ਨਾ ਬੈਠਦੇ। ਜੇ ਕੰਮ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਾਠ ਹੀ ਕਰਦੇ। ਘਰੀ ਭੀ ਵਿਅਰਥ ਨਾ ਕੁਝਾਉਂਦੇ। ੧ ਯਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ੧੫ ਪਾਠ ਕੀਤੇ ਤੇ ੨੫) ਭੋਟਾ ਕੀਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ। ੧। ੧।) ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਨੂੰ ਭੋਟਾ ਕੀਤੇ, ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਵਿਦਾ ਹੋ ਟੁਰੇ, ਭੁਲਾਂ ਦੀ ਖਿਮਾਂ ਮੰਛ। ਸਭ ਸਾਧੂ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨੌਕ੍ਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰ ਪਾਰੇ ਸਜਲ ਸਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਧੂਆਂ ਵਾਲਾ ਮਿਲਣ ਹੈ ਵਿਭਜਨ ਵਾਲਾ ਸਵਾਚ ਤੇ ਨਚਾਰਾ ਸਾਰਾ ਸਾਮਰਤੰਥ ਅੰਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸਮੇਤ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਮ, ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਲਾਲ ਪੁਰ ਜੱਟਾਂ, ਚਿਲਾ ਰੁਜਰਾਤ ਤੋਂ ਸਥਾਜਪੁਰ ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਰਚ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਜਲਾਲ ਪੁਰ ਕਾਬੀਰਾਮ ਦੀ ਧਰਮਸਾਲੇ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਦੀਵਾਨ ਲਗਾ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੁਸ਼ਹਿਰੇ ਵਾਲੇ ਸਤ ਟਾਂਕੇ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕੀਤੇ। ਨਿਮ੍ਰੀ ਨਿਮ੍ਰੀ ਕੁਹਾਰ ਪੈਂਦੀ ਸੀ, ਨੁਸ਼ਹਿਰੇ ਪੁਜੇ, ਧਰਮਸਾਲਾ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ, ਠਾਨਵਾਲ ਤੇ ਨੁਸ਼ਹਿਰੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੰਗਤ ਜੁਤੀ। ਰਾਤ ਰਹੇ, ਸਬੋਰੇ ਆਲਮ ਜੀ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਲਾਈ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ੧੦੦) ਕੁਪਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤੇ ੫, ੫) ਹੋਰ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਭੋਟਾ ਕੀਤੇ। ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਲ ਕੇ ਹਲੇ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲਾਉਂਦੇ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਨਾਂ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬਿਰਛਾਂ ਤਲੇ ਆਰਾਮ ਕਰ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਸਥਾਜਪੁਰ ਪੁਜੇ, ਕਰਮਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਭੋਰਾ ਕੀਤਾ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕ, ਦਰਿਆ ਕਿਨਾਰੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਥਲੇ ਹੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਗਏ। ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਨੁਸ਼ਹਿਰੇ ਪਿਆਠੇ

ਅਧੀਰਾ, ਕਲ੍ਹ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੰਗਤ, ਹਿੰਦੂ ਮਸਲਮਾਨ ਢੇਰੀਆਂ ਤੇ ਲੰਘ ਆਈ। ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਬੈਠ ਸਭ ਨੇ ਸਬਦ ਸੁਣਿਆ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਸੋਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ ਸੇਵਾ ਜੀ ਦੇ ਅਨੰਦ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਜੋਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬਾਰਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਵਿਚ ਹੀ ਤੇਥੂ ਤਲੇ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪਿਆ ਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਵਰਤਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ੧੦੦) ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਜੋਂ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ। ਹੋਰ ਸਭ ਨੂੰ ਦਰਜਾ ਬਦਰਜਾ ਮਾਇਆ ਹੋਣਾ ਕੀਤੀ। ਟਾਕਿਆ ਤੇ ਵਾਪਸ ਜਲਾਲਪੁਰ ਪੁੱਜੇ ਤੇ ਸੁਨਿਆਰਿਆਂ ਵਾਲੀ ਧਰਮਸਾਲੇ ਆਲਮ ਜੀ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ ੩ ਘੰਟੇ। ੯ ਹਾਝ ਤੋਂ ਕਦੇ ੧੩ ਹਾਝ ਵਾਪਸ ਰਾਤ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਆਏ। ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਪਿੰਡ ਚਿਕ ਮੰਟਰਾ ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਸਾਰੇ। ਸੋਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧੂਕਾ ਸਮੇਂ “ਬਨ ਬਨ ਤੇ ਵਜਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਬੰਸਰੀ” ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਰਾਤ, ਤੇ ਸਵੇਰੇ ਭੀ ਸਬਦ ਲੀਰਤਨ ਹੋਇਆ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਨੰਗ ਮੂੰਹ ਸਾਢੇ ਬਸਤਰਾ ਵਿੱਚ ਹਵਨ ਹੋ ਢੇਈ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ੧੦੦) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਨੂੰ ਜਥਾਜੰਗ ਹੋ ਆਈ ਮਾਇਆ ਭੇਟ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਦਾ ਹੋਏ, ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ। ਚਹਿਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਅੱਖਰ ਇਹ ਪਾਏ।

ਕਦਰ ਦਾਨ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ਿਮਲੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਫਾਗਲੀ ਸ੍ਰ ਅਰੂਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਂਜੇ ਭੀ ਓ. ਦੀ ਬੈਠੀ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਸਾਥ ਸੋਤ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰੀ ਵਾਲੇ, ਵੱਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਤੇ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਠਾਕੀ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜੱਥਾ ਸੀ। ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੋਲੇ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲਗਦਾ ਤੇ ਕੰਕਚਰ ਭੀ ਹੁੰਦਾ। ਟਿਕ ਰਾਤ ਦੇ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਏ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰ ਨਿਰੁਤਤ ਹੋਏ ਤੇ ਭਜਨ ਪੁਣ ਕੁਛੇ ਸਿੱਖ ਸਜੇ। ਹੋਰ ਪੰਜਾਹ ਸਰੀਰਾ ਭਜਨ ਪੁਣਿਆ। ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਅਪਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਇਤਫਾਕ ਰਖਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਮਾਸਟਰ ਮੋਹਨ ਤੇ ਸੋਹਨ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਗ ਸੁਣਾਇਆ। ੧੧) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਾਗ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ। ਧੂ ਪੀ. ਦੇ ਪੰਡਿਤ ਭੀ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਗ ਸੁਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ੫) ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੇ। ਇਕ ਗੱਗਾ ਸਿੰਘ ਉਸਤਾਦ ਨੇ ਗਤਕੇ ਦੀ ਖੇਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਚ ਕਰ ਵਿਖਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਸਿਰੇਪਾ ਆਪਣੇ ਹਥੀ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਤੇ ਮੁਕੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਈਸ, ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਦਾ ਲੰਕਚਰ ਰੀਝ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਤੇ ਸੰਤਾ ਭੀ ਕਰਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਭ ਭਾਤ ਦੇ ਗੁਣੀ ਪਾਰਖੂ ਜਾਣਦੇ ਸੀ। ਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰ ਕਣ ਸੁਣ ਵੱਖ ਪੱਥਰ ਦੀ ਰੇਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਸਾ ਲੈਂਦੇ। ਤੇ ਕੁਣੀਆਂ ਦਾ ਆਦਰ ਰਖਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਮਲੇ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤ ਧਾਹਾ ਮਾਰ ਮਾਰ ਵੀਰਾਗੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪੰਨੇ ਪੰਡਿਆਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਦੋਂ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਰਸ ਦਾ ਕੀ ਸਵਾਦ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੮ ਹਾਝ ਤੋਂ ੨੬ ਭੱਕੇ ਸ਼ਿਮਲੇ ਰਹੇ।

ਭੁੰਨੇ ਸਾਹਿਬ ਰਾਤ ਰਹਿ ਕਰਨਾਲ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਓਵਰਸੀਅਰ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇ ਕਾਰ ਤੇ ਦਿਲੀ ਪੁਜੇ। ਰਾਤੀ ਕੇ ਸਬਦੀ ਸਿਧ ਅਛਦੀ ਭੋਜੇ ਸੀ। ੨੯ ਹਾਝ ਬਹੁਤ ਸਰੀਰਾ ਸੇਤ ਛੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਭਜਨ ਪੁਛਿਆ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬੀ. ਏ. ਕਲਰਕ ਖੱਤੀ ਦੇ ਮਸਤ ਹੋ ਭਜਨ ਪੁਛਣ ਤੇ ਬਹਤਿਆ ਨੂੰ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਜਾਪਿਆ, ਰਾਮ ਦੀ ਕਾਰ ਕੂਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵਰਤਦੀ ਏ। ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਿਰਦੀ ਬੜੇ ਸਿਦਕੀ ਮਿਥੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਿਲੀ ਏ ਦੌਰੇ ਆਇਆਂ ਸਮੇਂ ਵਿਰਦੀ ਜੀ ਦਾ ਪੁਤਰ ਅਚਾਨਕ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਸਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੌਕਵਰਤੀ ਜੀ ਸਮੇਤ ਵਿਦਾ ਹੋਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਣ ਤੇ ਚੌਕਵਰਤੀ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਕੀ ਖੁਫ਼ ਵਰਤੀ। ਤਾਂ ਵਿਰਦੀ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਰਤੇ ਦੀ ਰਜਾ ਮੇਰੀ ਪਰਖ ਲਈ ਵਰਤੀ ਸੀ ਕਿ ਵੇਖੀਏ ਬੱਚੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਕੁਰ ਸੇਵਾ ਵਲੋਂ ਖੁੰਝਦਾ ਹੈ? ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਦਯਾ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਬੱਚੇ ਦੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਚੌਝੀ। ਤੇ ਇਹ ਦਰਲਤ ਸਮਾ ਰਸ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਧਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮੋਹ ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਉਥਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਵਾਲੀਅਰ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਫੂਲ ਥਾਕ ਜੋ ਸਟੇਟ ਵਲੋਂ ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਹਰ ਪੀਰ ਬੰਦੀਫ਼ਕ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੱਸਦਾ ਏ। ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ ਧਰਮਸਾਲੇ ਬਹੁਤ ਛਲਾ ਪੁਰਸ ਸੀ। ਉਸ ਬਹੁਤ ਆਚਰ ਮਾਨ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਥਾਨ ਤੇ ਗਏ। ਚੌਕਵਰਤੀ ਜੀ ਇਤਫਾਕ ਰਖਣ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ। ੫) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਛੇਟਾ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਬੰਬੀ ਲੋਕਾ ਕੁਝ ਆਏ ਵਰਸਕਾ ਨੂੰ ਭੀ ਵਰਤਾ ਦਿਆ ਕਰ। ੩੧ ਹਾਝ ਭਾਸੀ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੂਬਾ ਤੇ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਲਸੀ ਠੇਕੇਦਾਰ, ਸ੍ਰ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਇਹ ਸਭ ਅਕੋਂ ਸਕਾਫਤ ਲਈ ਹਾਰ ਲੈ ਖੜੇ ਸੀ। ਰਾਤ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਦੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾ। ਸੇਤ ਛੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੱਲੇ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲਾਇਆ ਤੇ ਚੌਕਵਰਤੀ ਜੀ ਪ੍ਰੇਮ ਰਖਣ ਤੇ ਇਤਫਾਕ ਵਧਾਉਣ ਤੇ ਲੈਕਚਰ ਕੀਤਾ। ੩੨ ਹਾਝ ਲਖਨਊ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਤੁਰੇ।

ਨਦੇੜ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਰਾਤੀ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਸੇਤ ਛੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਚੌਕਵਰਤੀ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਦਿਨ ਲਖਨਊ ਸ੍ਰ. ਸਿੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਲ ਰਹੇ। ਖੀਰਤਨ ਦੀਵਾਨ ਲੈਕਚਰ ਹੋਏ। ਟੇਸਨ ਤੋਂ ਹੀ ਹਾਰ ਪਹਿਣਾ ਮੁਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਅਗੇ ਹੋ ਬਹੁਤ ਸੁਵਾਯਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਭੀ ਆਏ, ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਵਹਿਆ। ਭਾਸੀ ਆਏ, ਰਾਤ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਦੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ ਕਈਆਂ ਭਜਨ ਪੁਛਿਆ, ਸ੍ਰ. ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤਰਾਂ ਰਾਛ ਸੁਣਾਇਆ। ੬ ਵਜੇ ਦੀ ਗੱਡੀ ਮੁਨਮਾਝ

ਆਏ। ਇਹ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿਥੇ ਦਸਮ ਜੀ ਕੁਸਤਮ ਰਾਏ ਤੇ ਬਾਲਾ ਰਾਇ ਨੂੰ ਪੁਨੇ ਸਿਤਾਰੇ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਛੱਡਿਆ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਨਦੇੜ ਜਾ ਕੇ ਦਾਸੇ ਮੈਂ ਖਾਸੇ ਦੇ ਸੰਕ ਸਾਥ ਹੀ ਹਾਂ। ਇਥੋਂ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਭੱਭੀ ਬਦਲਦੀ ਹੈ। ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਕਦੇ ਬਾਬਾ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਸਵਕ ਇਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੫) ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਕਰ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ੫) ਤੇ ਕਪੜਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧) ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਵਿਦਾ ਹੋਏ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਬਾਬੇ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਪਛ ਭਾਲ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਰਾਖੀ ਤੇ ਕੁਝ ਸਾਧੂ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਨਦੇੜ ਨੂੰ ਤੁਰੇ ਤੇ ਛੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ, ਸੁਥਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਛੰਬਦੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਪੁੱਜੇ। ੫ ਸਾਉਣ ੨ ਵਜੇ ਦਿਨ ਨਦੇੜ ਪੁੱਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ। ਟੇਸਨ ਤੇ ਬਾਬੇ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੀ ਟਾਕੇ ਲੈ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਸਰਬਰਾਹ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਵਲੋਂ ਭੀ ਸਕਤਾ ਦੋ ਆਉ-ਭਗਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਭ ਨੇ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਹਾਰ ਪਹਿਨਾਏ, ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਵਲੋਂ ਚੰਗੇ ਸਥਾਨ ਭੇਰਾ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਾਧਾ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਸਨਾਨ ਸੰਗ ਕੁਦਾਵਰੀ ਹੋਂ ਹੀ ਸਲੂ ਕਰ ਆਏ। ਲਗਰ ਕੀਤਾ, ਭੀ ਛਕਿਆ, ੧੧) ਦੇ ਪਤਾਸੇ ਲੈ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਕਦੇ। ਉਹਾ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਬਾਬੇ ਪੁਛ ਅਰਦਾਸ ਹੋਈ।

ਰਾਤ ਬਾਬੇ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭੇਰੇ ਆਏ। ੨੦੦) ਦਾ ਕੁਝਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰਾਇਆ। ੨੧) ਪੰਜਾ ਪਿਆਰਿਆ ਦੇ ਭੋਗ ਜੋਗ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਏ ਨਿਹੜਾ ਦੀ ਸਥਾਨੀ। ਸਥੇਰੇ ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਭੇਟਾ ਕੀਤੀ। ਰਖੂਰੁ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਰੇਪਾਉ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਤੇ ਚੰਦਰਵਰਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਧਨਵਾਦ ਵਜੋਂ ਤਕਲੀਫ ਕੀਤੀ ਤੇ ਭੋਗ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਚੰਦਰਵਰਤੀ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਕਤ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਤੇ ਕਿਹਾ ਸਭ ਸਿੱਖ ਮਾਤਰ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਇਸ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰੇ ਤੇ ਇਥੋਂ ਵਾਲੀ ਰਹਿਤ ਰਖੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਭਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਥੋਂ ਹੀ ਕੁਰਮਾਨਕ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਮੰਗਾ ਤੋਰੀ ਸੀ। ਜੋ ਬੁਝਹਿਰਾ ਇਸਤੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਦੇਖੇ ਨਹੀਂ ਪਛਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਘਾਟ ਭੀ ਬਾਰੂਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਲਰਾਧਰ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰੀ ਜਥ ਨੇ ਭਡਕਾ ਖਡ ਸਸਤਰਾਂ ਦੇ ਜਹਰ ਦਿਖਾਏ ੨) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਿਆਈ ਵਜੋਂ ਖਖਸੇ। ਕੁਰੂ ਕੈ ਕੰਤਲ ਦੇਖ ਲਿਸੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਚੜੀ ਨਸਲ ਦੇ ਰਖੇ ਤੇ ਚੜੀ ਸਭਾਲ ਕਰੇ। ਬਾਬਾ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਬੇ ਦੇ ਜੰਮ ਹਨ। ਭੰਤੀ ਸਹੀ ਥਾ ਕੁਦਾਵਰੀ ਕੰਢੇ ਮਲ ਲੈ ਟੀਨ ਪਾ ਲੰਗਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਤੇ ਲਗਰ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਧਾਤਰੂ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਦੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਰਖ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸਮ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਮਨਮਾਦ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਆਬਾਦ ਕਰੋ ਤੇ ਇਥੇ ਲੰਗਰ ਲਾਵ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ੬ ਸਾਉਣ ਵਾਪਸ ਤੁਰੇ। ਸਤ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੇਵਕ ਟੇਸਨ ਤੱਕ ਵਿਦਿਆ ਕਰਨ ਆਏ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਛੰਬਦੀ ਆਏ। ਸ੍ਰੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਥਾਰਕ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਕਰਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ, ਜੇਕਾਰੇ ਭਜਾਏ, ਹਾਰ ਪਹਿਨਾਏ ਤੇ

ਸ੍ਰ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਡੇਢੇ ਨਿਉਂ ਕਸਟਮ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਉਤਾਰਾ ਹੋਇਆ। ਲੰਗਰ ਹੋਇਆ। ਸਭ ਨੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਫੁੱਝਿਆ ਸ੍ਰ. ਮੁਖਾਤਬ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ। ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਸਿੱਖ-ਸਭਾ ਦੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਚੋਰ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈਆਂ ਦਾ ਦਿਲ ਐਥੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਰਾਗ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ। ਹੱਲ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ, ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਜੀ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੰਕਚਰ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਸਭ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਤੇ ਇਤਫਾਕ ਦੇ ਵਾਕਾ ਦੀ ਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਬਹੁਤ ਸਰੀਰਾਂ ਭਜਨ ਪੁੱਛ ਮਾਸ ਸਰਾਬ ਛੱਡਿਆ। ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੁੰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਤੋ ਚਿਰ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਤੁਸੀਂ ਮਿਲ ਗੇਂ ਜਾਈਏ ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਦੇ ਆਤਮੇ ਤੇ, ਦੁਬਿਧਾ ਨਾਸ ਹੋ, ਇਤਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਸੀ।

ਸ੍ਰ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਲਛਮੀ ਤੇ ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਬੱਚਾ ਹੈ। ਬੜਾ ਘਰ ਵਾਲੀਆਂ ਦਾ ਆਪੇ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਲੰਕ ਸ੍ਰ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਲ੍ਹਾ ਦਾ ਸਾਥਾ ਸੱਚਾ ਪੇਗੰਬਰ ਮੰਨਦੇ। ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਮੁਸਲਮਾਨ। ਸਭ ਸਰਦਾਰਾਂ ਛੋਟਾ ਧਰੀ ਬਸਤ੍ਰ ਨਕਦੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੮ ਸਕੂਟ ਅਜਮਰ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਹੋਏ। ਸੇਠ ਨੇਮੀ ਚੰਦ ਦੀ ਧਰਮਸਾਲੇ ਛੋਟਾ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰ. ਬਰਮਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਵਾਗਤ ਹਿੱਤ ਸ੍ਰ. ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਰਵੀਸ ਤੇ ਬਰਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ. ਨਾਥਰ ਸਿੰਘ ਓਰਸਟਰ ਤੇ ਕਿਲਨ ਸਿੰਘ ਪੁਲਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਸ੍ਰ. ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਤੇ ਸਠ ਨੇਮੀ ਚੰਦ ਦੀਆਂ ਭਾਰੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਸੰਗਤ ਇਸਨਾਨ ਕੀਤਾ ਸਮੇਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ, ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਬਰਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਛੁਕਿਆ। ਪੁਸ਼ਕਰ ਰਾਜ ਭੀਰਬ ਦੇ ਦਰਸਨ ਲਈ ਟੁਰੇ। ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਧੂ ਹਨ ਇਥੇ। ਬਲਵਾਰਾ ਸਸਤੀਆ ਤੇ ਸੂਬਰੀਆ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਸ੍ਰ. ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਉਸਦੀ ਕੋਠੀ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਸੇਠ ਨੇਮੀ ਚੰਦ ਦੀ ਥਾਭ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹੀ। ੧੯ ਸਕੂਟ ਭਾਜਪੂਤਾਨਾ, ਰਿਆਸਤ ਜੈ ਪੁਰ ਪੁੱਜੇ। ਇਥੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਧੂ ਪੁਰਸ ਸੀ। ਤੇ ਨਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇੰਜੋਨੀਅਰ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੈਪਟਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਰਧਾ ਰਖਦੇ ਸੀ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਪਹਿਲੀ ਸਿੰਘ-ਸਭਾਏ ਸੀ ਦਿਲੀ ਕਰਲਬਾਗ ਇਕ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਫਾਲੀ ਪੰਗ ਬੰਧੀ ਸਮੇਂ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਤੇ ਨਿਰੁਤਰ ਹੋ ਭਜਨ ਪੁੱਛ ਕੁਝੇ ਸਜੇ ਸੀ। ਸਭ ਟਸ਼ਨ ਤੇ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਉਤਾਰਾ ਸੀ। ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਹੋਰ ਵਾ ਲੱਗੇ ਤੇ ਲੰਕਚਰ ਹੋਏ ਸੀ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਦੇ ਇਕੋ ਮੁਲ ਸਾਥਾ ਹੋਣੇ ਤੇ। ਸਭ ਨੂੰ ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਇਤਫਾਕ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਤੇ। ਕਈ ਸਰਦਾਰਾਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ਾਂ ਕਰ ਚਲਨ ਪਵਾਏ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਲੰਕ ਵੇਰਾਗੀ ਹਏ ਮਸਤ ਸਾਥ ਪਏ ਫਿਰਦੇ। ਇਕ ਰੋਹੂ ਰਾਮ ਸੇਠ ਦੇ ਘਰ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ ਤੇ ਇਕ ਜੱਜ ਹੋਟਾਇਰ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸਾਨੂੰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਸਾਨੂੰ ਤੇ ਸਮਝ ਆਈ ਹੈ ਕੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹਨ। ਜੋ ਮਾਸ ਸਰਾਬ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁਲ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਰੀਰਾਂ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਭਜਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤੇ ਮਾਸ ਸਰਾਬ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ। ਨਥਾ ਸਿੰਘ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ

ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦੂਰ ਤਕ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਆਏ। ਛੱਡੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਮੁੜੇ। ਜਿਸ ਛੱਬੇ ਸੈਕੇਡ ਕਲਾਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੜ੍ਹੇ ਸੀ, ਸੀਟਾਂ ਕੁਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੀ। ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਜੋ ਅਜਮੇਰ ਪੁਲਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਰੇਲਵੇ ਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਪਿਛੇ ਪੁਲ ਕੋਜਰੀ ਦਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੀਸ ਭੁਕਾ ਅਰਥ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਤੇ ਆਪ ਹੋਰ ਛੱਬੇ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠਾ। ੨੧ ਸਤ੍ਰਿਟ ਦਿਲੀ ਪੁੱਜੇ। ਬਹੁਤ ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰਠ ਖੰਡਿਆਂ ਆਪਣਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰਨ ਚਲੇ ਗਏ। ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਕਰਨਾਲ ਬਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਓਵਰਸੀਅਰ ਦੇ ਘਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ੨੩ ਸਤ੍ਰਿਟ ਭੈਂਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਰ ਸਤ੍ਰਿਟ ਭੈਂਟੀ ਸਾਹਿਬ ਕੁਰਵਾਰ, ਪੁਰਾਣੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਪਾਸ ਨਗੀਂ ਇਮਾਰਤ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਹੋਇਆ। ਮਾਲੂ ਪੁੱਜੇ, ਖੋਰ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਵਰਤੇ। ਸਭ ਸੰਗਤ ਤੇ ਠਾਹੀਆਂ, ਮਾਈਆਂ ਭਾਈਆਂ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਪਦਾਰਥ ਛਕਾ। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭੋਲ ਪਾਇਆ। ਸਭ ਭੋਰੇ ਦੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਵਾਲੇ ਛੁੱਟੀ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਚੰਨਾ ਬਾਝਿਆ ਹੋਥੀ ਸਭ ਨੂੰ ਪਦਾਰਥ ਵਰਤਾਏ। ਰਾਗ ਸਬਦ ਬੀਰਤਨ ਹੋਇਆ। ਕੁਰਵਾਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਸਥਾਪਨ ਕੀਤੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਤੇ ਨੇਕਲ ਦੇ ਇਕ ਚੇਲਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਨਿਹੰਗ ਨੇ, ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦਾ ਕੁਪਤ ਹੁਕਮਨਾਮਾ, ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ, ਕਲਗੀਧਰ ਦਾ ਬਹੁਰ, ਭੋਟੀਆਂ ੨ ਪੁਸਤਕਾਂ ਛਪਵਾਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਬਹੁਤ ਉਲ-ਜਲੂਲ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਭੱਜਲਵਾਦੀ ਦਾ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਵੰਡਦਾ ਸੀ। ਚੋਥੀ ਪੁਸਤਕ ਨਿਹਕਲੰਕ ਕਲਗੀ ਅਵਤਾਰ, ਅਜੇ ਛਪਿਆ ਨਾ ਸੀ ਕਿ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਇਹ ਰਵਾਲ ਸਰੋਂ ਲਿਖੀ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਚੌਕ ਜਟਾਨਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਸਤਿਜਗਤ ਤੇ ਛਪਵਾਇਆ। ਉਸਨੇ ਖਾਸ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵਿਰੁਧ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਕੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ੨੮ ਸਤ੍ਰਿਟ ੧੯੯੦ ਨੂੰ ਭੈਂਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣਾ ਸਦਾ ਵਾਲਾ ਨੈਮ ਚਾਲੀਆ ਅਰੰਭਿਆ। ੮-੯ ਅਸੂ ਨੂੰ ਕੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਛਪਵਾਇਆ ਤੇ ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦੇ ਪੱਤਰ ਭੇਜੇ। ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਾਰ, ਰਬਾਬ, ਸਾਰੰਦਾ, ਟਾਊਸ, ਵੀਣਾ ਸਰੋਦ ਆਦਿ ਪੁਰਾਤਨ ਸਾਜ ਰਾਗ ਜੋਗ ਗੁੰਮ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣ, ਸੁਰਜੀਤ ਰਖਣ ਲਈ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨੈਮ ਰਾਗੀਆਂ ਜੋਗ ਇਹ ਰਖੇ। ੧. ਜੋ ਸਬਦ ਜਿਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਸੇ ਵਿਚ ਗਾਵਿਆ ਜਾਵੇ। ੨. ਵਾਜਾ ਸਾਰੰਗੀ ਨਹੀਂ ਵਜੇਗਾ। ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਭੇਤੀਆਂ ਸਾਜ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕੁਰਬਾਣੀ ਸੁਧ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਵੇ। ੩. ਤਿੰਨ ਇਨਾਮ ਹੋਣਗੇ ਘੰਡਾ, ਮੱਝ ਤੇ ਗਉ। ੪. ਰਾਗੀ ਸੱਦੇ ਦਿੱਤੇ ਵਾਲੇ ਹੀ ਆਉਣ। ਕਰਾਇਆ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੰਤੀ ਨਾਲ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਣ। ੫. ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਸਾਥ ਲਈ ਔਣ ਤੇ ਕਰਾਇਆ ਮਿਲੇਗਾ। ੬. ਜੋ ਜੋ ਰਾਗੀ ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਤੇ ਪੁਜਣਾ ਚਾਹੁਣ ੨੦ ਭਾਦਰੋ ਤੱਕ

ਆਪਣਾ ਪਤਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਐਗੀਟਰ ਸਤਿਜੁਗ ਨੂੰ ਦੇਣ। ੭ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਜੱਜਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋਣਗੇ। ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਸ਼ਟ ਦਾ ਪਤਾ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਛਪਵਾਇਆ। ਸਭ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਸੰਦਾ-ਪੱਤਰ ਛਪਵਾਇਆ। ਇਸਤਿਹਾਰ ਛਪਵਾ ਦੂਰ-ਨੇੜੇ ਭੇਜ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੇ ਮੁਖ ਕਾਰਜੀ ਮੰਤਰੀ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਬਣਾਏ ਗਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਦਾ ਦੀ ਬਣਾਈ ਧਾਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਤ ਦੇ ਇਕ ਭੇੜ ਵਜੇ ਜਾਗਦੇ। ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਲ ਦਾ ਗੁਣਾ ਭਰਿਆ ਸਾਥ ਲੈ ਕੇ ਰੁਦੇ। ਦੂਰ ਜਾ ਟੇਆ ਪੁਟ ਜੰਗਲ ਹੀ ਪੰਥ ਚਰਨ ਪੰਜ ਸੰਤ ਵਾਰੀ ਮਾਜ ਦਾਤਣ ਦਿਸਨਾਨ ਬਰ ਸੰਕ-ਮਗਰ ਦੀ ਸਵੈਦ ਪਟੜੀ ਤੇ ਭਾੜੂ ਕਰ ਜਲ ਨਾਲ ਪੈ ਦਵਾਲੇ ਦੀ ਖਾਈ ਜਲ ਨਾਲ ਭਰ ਘਿਉ ਦੀ ਜਤ ਜਗਾ ਕਲਿਆ ਤੇ ਧੁੜ ਧੁਖਾ ਮਾਲਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਚੌਕਤਾ ਲਾ ਦੇ ਘੰਟੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ। ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੇ ਉੱਠਣ ਸਮੇਂ ਅਰਦਾਸਾ ੧੯ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਪਾਤਸਾਹੀ ੧੨ਵੀਂ ਕਹਿ ਕਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਹੱਥ ਜਲ ਕਲ ਰੁਮਾਲੀ ਪਾ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਕਰਦੇ। ਫੇਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਗੀਰਤਨ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠਦੇ। ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਬੈਠਦੇ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਲਬਦ ਵਿਚਾਰ ਕਥਾ ਗੀਰਤਨ ਰਲ ਕਰਦੇ। ਫਿਰਦੇ ਕੁਰਦੇ ਹਥ ਮਾਝਾ ਹੀ ਫੜੀ ਰਖਦੇ। ਬਹੁਤ ਜਾਪੁ ਸਤਿਸਗੀ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕੁਰੀ ਵਾਲੇ ਦੋਬੇ ਆਦਿ ਵੀ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਸੰਦਾ ਦੇ ਸੰਦੇ, ਆਦਿ ਸਾਥ ਇਸ ਨੇਮ ਵਿਚ ਬਾਮਲ ਹੋਏ ਸੀ।

ਪਿਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਵਸ ਛਾਦਰੋਂ ਸੁਢੀ ੮ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਲਮ ਜੀ ਤੇ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ, ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ੧੫੫੧ ਛਾਦਰੋਂ ਸੁਢੀ ੮ ਸੁਬਲਾ ਪੰਥ ੧੩ ਘੜੀਆਂ ਹੋਣ ਤੇ ਪਘੜੀ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੇ ਸੁਰਰਵਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਦੀ ਕੁਖ ਨਗਰ ਸੁਲਰਾਨਪੁਰ ਵਿਖੇ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਕੁਹਿ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਲਮ ਜੀ ਹੋਰਾ ਵਢਾਇਆ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਭਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਬਾਬਤ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਤੇ ਪੰਥ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਪਰੋਪਛਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਚਿਤ ਅਕਾਲੀਆ ਨੇ ਆਲਮ ਜੀ ਨੂੰ ਸਵਾਗਤ ਵਜੋਂ ਦੀਵਾਨ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਪੁੱਛਰੂ ਮਾਰੇ। ਤੈ ਹਿੰਦੂਆ ਤੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਵਲੋਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ। ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਸਦਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਹੀ ਬੋਲਦੇ। ਪਰਮਸੰਗੀ ਪਿਆਰ, ਪੰਥਕ ਪਿਆਰ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਹੀ ਧਾਰਨਾ ਰਖਦੇ। ਆਲਮ ਜੀ ਦਾ ਬੋਲਣਾ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਪਾਜ ਖੋਲ੍ਹਨਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਕਵਿਤਾ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਵੱਧ ਸਵਾਦ ਵਿਦਵਾਨ ਮੰਨਦੇ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਆਲਮ ਜੀ ਦਾ ਲੈਕਚਰ ਅਕਾਲੀ ਮੰਨਦੇ ਸੀ। ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਰਧਾਲੂ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਸਿੱਖ, ਉਦਾਸੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਇਕ ਮਰੇ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਏਦੂ ਕਿਆ ਚੇਰਾ ਹੋਵੇ ਜੋ ਆਲਮ ਜੀ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਹੀ ਨਾ ਸਾਡੇ ਮੰਨੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਲਗੇ। ਆਲਮ ਜੀ ਇਕ ਦਿਨ ਮਸਤੀ ਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਰਚ ਰੇਗ ਵਿਚ ਆਪ ਮਸਤ ਹੋ ਪੜ੍ਹੀ। ਤੇ ਸਭ ਵਾਰਤਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਜੇ—

ਇਸਕ ਬਮਾ ਦੇ ਪਤੰਗੇ ਜਿੰਦਗੀ ਸਦਾ ਕਰਦੇ ਨੇ।
ਰਖ ਸੀਸ ਤਲੀ ਦੇ ਓਤੇ ਇਸਕ ਦਾ ਹਾਲਾ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁੱਠੀ ਖੱਲ ਲੁਹਾਈ, ਸੁਲੀ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਅਲਖ ਜਗਾਈ।
ਪਰ ਨਾ ਭਾਰ ਪਿਛੇਰੇ ਪਾਈ ਅੰਨਲ-ਯੁਗ ਉਚਰਦੇ ਨੇ।
ਆਏ ਨਾਲ ਕਈ ਚਿਰਵਾਏ, ਦੋਗਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਉਬਲਾਏ।
ਨੀਹਾ ਵਿਚ ਕਈ ਚਿਟਵਾਏ, ਵਰਾ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਆਲਮ ਜੀ ਨੇ ਫਾਰਸੀ ਤੇ ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਲੈਕਚਰ ਕਰਕੇ ਧਾਰ ਪਾ ਤਸੱਲਕ ਬੈਠਾਈ। ਤੇ ਅਕਾਲੀਆ ਵਾਲੀ ਭਾਲਖ ਲਗਾ ਤੇ ਲਾਹੀ ਚੰਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਦਿਖਾਈ ਕਿ ਵਧੀ ਲੰਕਾ ਦੇਕ ਰਹਿ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਇਸ ਨੇਮ ਵਿੱਚ ਸਬਦਾਂ, ਕੁਰਾਂ, ਅਖਰਾਂ ਫੁਰਖਾਈ ਦਿਆ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਬਹੁਤ ਥੀਤੀ। ਪਾਠੀਆਂ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ। ਜੋ ਅੱਖਰ ਮਾਤਰਾ ਛਾਪੇ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੋਈਆਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਲਿਖਤੀ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਉਹ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਜਿਸ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਠ ਥੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਤੇ ਨਿਸਾਨ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਧ ਕਰਦੇ ਨਿਸਾਨ ਲਾਏ ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਸੰਤ ਗੋਸਟ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਰਸ ਵਸ ਬਿਤਾਏ ਰਹੇ। ਜੋ ਕਿਤੇ ਦਿਨੇ ਜਾਏ ਥੀ ਤਾ ਵਤਾ ਚਿਰ ਹੀ ਰਾਤ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪਰਤ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਏ ਨੂੰ ਆਚਰ ਕਰੇ ਅਗੇ ਉਠ ਮਿਲਦੇ, ਜੋ ਓਮੀ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾ ਪੁਰਸ ਆਉਂਦਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਸਰ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਜ਼ੀਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਡਾਕਟਰ ਗੋਤਲ ਚੰਦ ਨਾਰੰਗ ਵਜ਼ੀਰ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਠ ਅਗੇ ਹੋ ਮਿਲੇ। ਤੇ ਆਪਣੀ ਹੱਥੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫਲੀ ਉਨ ਦੀਆਂ ਮਾਲਾ ਪਹਿਰਾਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚੋਧਰੀ ਵਤਹਿ ਦੀਨ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਅਬਦੁਲਾ ਡਿਪਟੀ ਸੁਪ੍ਰੈਂਡੈਂਟ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰ ਨੇ ਯੁਕਸਾਲ ਬੈਲ, ਕਉਆਂ ਮੰਝਾ ਤੇ ਵਿਦਿਆਲਾ, ਪ੍ਰੇਸ ਵੇਖੇ। ਚਿਤ੍ਰਸਾਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰੇਖੀ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਰਾਗ ਤੇ ਤਾਉਸ ਆਦਿ ਸਾਜ ਤੇ ਸਬਦ ਇਕ ਦੇ ਸੁਣਾਏ। ਗੋਤਲ ਚੰਦ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸਾਡੀ ਦਾਦੀ ਦੇ ਭਰਾ ਨੇ ਸਾਡਾ ਪਿਆਰ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਪਾਇਆ ਸੀ ਉਹ ਇਸੇ ਘਰ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਭਜਨ ਪ੍ਰਭਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ ਪਿਤਾ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਭਜਨ ਪ੍ਰਭਿਆ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਸਾਝ ਹੋ ਗੰਢ ਹੀ। ਦੋਹਾ ਹਿਰਾ ਸਾਡੀ ਚਿਠੀ ਦੀ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇਖਣ ਦੀ ਸੰਧਰ ਸੀ, ਸੇ ਅੱਜ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਫਲ ਜਲ ਦੁਧ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਸੰਤ ਨੰਬਰ ਤੇ ਨਿਰਨੈਮ ਵਾਲੇ ਕੁਟਕ ਆਪ ਹੱਥੀ ਦਿੱਤੇ। ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਅਸੀਂ ਨਿਰਾ ਠਾਕ ਜਾਂ ਅੱਖਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬੱਚਿਆ ਨੂੰ ਸਿਖਾਏ ਸਗੋਂ ਸੇਵਾ ਭਾਤ ਬਸਤਰਾਂ, ਲੰਗਰ, ਦਾਲ ਭਾਜੇ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਜਾਨ ਆਦਿ ਤੇ ਕਹੀ ਖੁਰਪੇ ਢਾਡਰੀ ਦੇ ਵਰਤਣ ਦੀ ਭੀ ਸਾਝ ਦਸਦੇ ਹਾਂ, ਤੇ ਹੋਰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਮਲਨ ੮-੯ ਅਸੂ ਨੂੰ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਰਚ ਆਉਣ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਥੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਿਲਣਸਾਰੀ ਸੁਭਾਵ, ਸਾਦਗੀ, ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਤੇ ਵਾਕਫੀਅਤ ਤੋਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਏ। ਭੇੜ ਘੰਟਾ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਕਰੇ ਤੇ ਪੰਨ ਧਨ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਹੀ ਕਰਦੇ ਵਿਦਾ ਹੋਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭਾਦਰੋਂ ਫਲੋਰ ਡਾਕਟਰ ਨੇਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਖੰਡ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਹੱਥ ਨਾਲ ਦਿੱਸਨ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੀ ਬਣਾਈ ਹੈ। ੪੦੦) ਕੀਮਤ ਹੈ। ੧੦ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ੧੨ ਮਟ ਖੰਡ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ੨੦-੨੫ ਕਿਰਤੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਟੰਕਾ ਵੇਲਣਾ ਆਦਿ ਭੀ ਇਸ ਨੇ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਚਚ ਵੇਖਣ ਗਏ ਸੀ। ਇਸ ਸਰਦਾਰ ਨ ਅਗਾਂਹ ਹੋ ਉਠ ਮਿਲ ਆਦਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਪਸ ਰੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਪਰਤ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨਿਤ ਨੇਮ ਦਾ ਝੋਲ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਪਾਇਆ ਹਵਨ ਕਰ ਤੇ ਕੁਝ ਪਾਨੀ ਦੇ ਭਤ ਪਾ, ਕੁਰਮਤ ਜੰਗੀਤ ਦੇ ਦਿਨ ਆਟੇ ੮-੯ ਅਸੂ।

ਸ੍ਰ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ, ਸ੍ਰ ਮੁਕੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਈਸ ਸ਼ਿਮਲਾ ਭਾਈ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਗੜੀਆ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੀ. ਏ. ਗਿਆਨੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਐਡੀਟਰ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਵੇਸਰ ਕੁੰਗਾ ਸਿੰਘ ਐਡੀਟਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸਾਲਾ, ਗਿਆਨੀ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਰ ਐਟ-ਲਾਅ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਰਦ ਐਡੀਟਰ ਵਲਵਾਜੀ ਸ੍ਰ ਅਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਜਾਦ ਐਡੀਟਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੇ ਵਤਹ। ਸ ਸ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹੀਦ ਐਡੀਟਰ ਮੇਜੀ, ਸ੍ਰ ਕੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੀ. ਏ. ਕੰਮੀ, ਸ੍ਰ ਨਰੇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਸ੍ਰ ਸਿੰਗਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਖਨਊ ਸ੍ਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਓਵਰਸੀਅਰ ਸ਼ਿਮਲਾ, ਸ੍ਰ ਅਰੂਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਸ. ਡੀ. ਓ. ਸ਼ਿਮਲਾ, ਭਾਈ ਧਨੀ ਰਾਮ ਜੀ ਚਾਤ੍ਰਕ ਸ੍ਰ ਵਿਧਾਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੀਰ, ਗਿਆਨੀ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸ੍ਰ. ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਰਦਾਰ ਜੁਗਿਪਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਾਕਟਰ ਕੰਕਲ ਚੰਦ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਇੰਦਰ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਵਚਿਤਰ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਦਿਆਲ ਬਾਗ ਅਗਰਾ, ਬਾਬਾ ਸਾਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਜੇਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਆਸ ਵਾਲੇ ਸੁਆਮੀ ਸੁਤੰਤਰਾ ਨੰਦ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਦੱਤ ਭਵਨ ਲਾਹੌਰ, ਆਦਿ ਸਰੰਤੋ ਤੇ ਰਾਗ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਾਰਖੂ ਆਏ। ਰਾਗੀ ਭਾਈ ਸੁਧ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਗੋਧਾ ਪਰੋਵੈਸਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਮੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਨਕਾਣੇ ਵਾਲੇ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਵੇ ਵਾਲ, ਪੰਡਿਤ ਨਬੂ ਰਾਮ ਜੀ ਭਰਨ ਤਾਰਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਾਗੀ ਭਾਈ ਲਾਲ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਆਏ। ਜੱਸ ਸਰਦਾਰ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ, ਸਰਦਾਰ ਮੁਕੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਈਸ ਸ਼ਿਮਲਾ, ਸੰਤ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਲਿਆਣੀ, ਤੇ ਬਾਬਾ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾ ਥਾਪ। ਦੋ ਦਿਨ ਰਾਗ ਸਬਦ ਹੋਇਆ।

ਅਵਲ ਨੰਬਰ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠੱਟਾ ਰਿਆਸਤ ਕਪੂਰਥਲਾ ਨੂੰ ਘੋੜੀ, ਦੂਸਰਾ ਦਿਨਾਮ ਭਾਈ ਲਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਨੂੰ ਮੱਝ, ਤੀਸਰਾ ਦਿਨਾਮ ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਨੂੰ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਆਏ ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਾਏ ਆਉਣ ਜਾਣ ਤੋਂ ਉਪਰ ਇਕ ਇਕ ਗਏ ਦਿੱਤੇ। ਰਾਗੀਆਂ ਰਬਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸਭ ਦੇ ਪੁਚਾਣ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ। ਸਭ ਰਾਗੀਆਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜਿਵੇਂ ਕੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਰਾਗ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਵੰਡ ਪਛਾਣ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਆਪ ਨੇ ਰਾਗ ਮਰਦੇ ਜਾਣ ਮੁੜ ਅਰੰਗਤਾ ਤੇ ਦਰੁਸਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮਟਰਾਂ ਦਾ ਕਰਾਇਆ, ਲਾਟੇ ਤੱਖ ਚਾਰ ਆਨੇ, ਤੇਲ ਭੇਟੀ

ਸਾਹਿਬ ਤੱਥ ਦਾ ਪੰਜ ਆਨੇ, ਕੁਰਮਤ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਰਿਹਾ ਜਿਨਸਾਂ ਦੇ ਸਸਤੇ ਭਾਅ ਫਾਰਨ। ਫੇਲ ਦਾ ਫਰਾਇਆ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਘਟਾਇਆ।

ਲਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਜੱਤੀ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਤਾਕਾ, ਮਨੂ (ਮੀਆ ਮਲੰਗ) ਸਦਾਏ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇਨਾਮੇ ਉਪਰ ਸਿਰਧਾ ਦਸਾਲੇ, ਚਾਦਰਾਂ, ਸਚੇ ਤੇ ਏਸੀ ਵਾਨ ਦਿਲ ਖਨ੍ਹ ਹੱਸ ਹੱਸ ਬਖਸ਼ੇ ਤੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਦੇ ਫੁਟੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਵੰਡ ਦੇਵਾਏ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਜਿੰਨਾ ਖੁਸ਼ਾ ਕਰਾ ਦੇਵੇ ਹਾਂ, ਉਤਨੀ ਅਹੁਤੀ ਖਸੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਏ ਮੇਨੂੰ। ਅਗਲੇ ਦਾ ਮੰਦਰ ਉਹ ਜਾਣੇ। ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਜਿੰਨਾ ਵਰਤਣ ਫਕਾਟ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮਨ ਉਤਸਾਹੀ ਹੋਏ ਉਤਨੀ ਫਕਾਟ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਸਭ ਨੂੰ ਜੋ ਵਸਤਰ ਕਹਿ, ਘੋੜਾ ਜੋੜਾ, ਆਦਿ ਦਿੱਤਾ, ਵਧੇਰਾ ਤੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਦਿੱਤਾ ਲਵਰੇ ਜਾ ਸੁਣ ਵਾਲੀ ਕਹਿ ਆਦਿ। ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਰੀਝ ਰੀਝ ਲਵੇਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਨੰਗਰਾ ਕੋਟ ਰਾਈਆ, ਛਾਟੀ, ਰਾਮਪੁਰ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸੱਦ ਮਦਦ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤੇ ਪਿਛਾ ਸਭ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਮਦਦ ਸਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਮਗਰੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਆਦਰ ਨਾਮ ਬਹਾ ਹੱਥਮੰਦਰ ਵਿਚ। ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਅਮਰ ਕੋਟ, ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਰਾਈਆ ਮੰਡਲ ਸਿੰਘ ਲਾਟੀ, ਫਿਰਹ ਸਿੰਘ ਰਾਮਪੁਰ ਆਦਿ ਦੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਇਸ ਕੁਰਮਤ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਮੇਲੇ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਚੰਬਰ ਕਰਦਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭੇਖੂ ਤੇ ਭੇਰੇ ਸਰਦਾਰ ਫਿਰਹ ਸਿੰਘ ਇਰਾਕ ਦੇ ਜੁਮੇ ਸੀ। ਚੰਬਰ ਸਿੰਘ, ਹੱਥੀ ਸੇਵਾ ਜੋ ਕੋਈ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਸਾਦ ਫਕਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਰਦਾਰ ਬਿਅੰਤ ਸਿੰਘ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਸਿਮਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਕੀਤੀ। ਹਰ ਵਸਫ ਜਮਾ ਰਖਣੀ ਤੇ ਦੱਟੀ, ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਾਛੇ ਨੇ। ਕਿਸਤਰੇ ਰਖਣ ਤੇ ਦੇਣ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੂਬਾ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਸੀ ਸਰੀਟ ਸਿੰਘ ਰਾਇ ਕੋ ਬੁਰਜ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਰੋਸਨੀ ਰਾਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੈਸ ਲਿਆ ਦਿਲੀਓਂ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿਲੀਓਂ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਪੁਰ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਹੱਟੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸਭ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚਕਤ ਸਿੰਘ ਕੋਟਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਕੀਤਾ। ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹੇਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸੁਧਾਰੀ ਮਾਜਰਾ ਨੇ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਵੇਂ ਚਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਉਣ ਦਾ ਸਭ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ, ਸੂਬਾ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੰਡੇ ਸੂਬਾ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੂਬਾ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੂਬਾ ਬਦਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੂਬਾ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੁਮੇ ਸੀ। ਜੱਤਿਆ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੁਰਬਾਨਾਂ ਦੇ ਜਿਲ ਵਲੀ ਸੇਠ ਪਰਿਵਾਰ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਥੀਰ, ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਹੇਤ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਛਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਸਵਾਗਤ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ, ਅਕੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਫ. ਡੀ ਓ ਸਿਮਲਾ, ਸੇਠ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰਬਾਨਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਈਸ ਰਾਵਲ ਪਿੰਡੀ ਤੇ ਸ੍ਰ ਅਰਬਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ੧੦੮ ਚੰਬ ਸੇਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਿਲੌਕੇ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਈਰਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਰਦਾਰ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੰਕਡ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਚਕਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘੋਤਿਆ ਵਾਲੇ ਕੀਤੀ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ ਫਿਪਟੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਲਕ ਡੀ ਆਉਂਦੇ। ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਬੈਠਦੇ। ਸਟੇਦੇ ਰਾਗ ਕੀਰਤਨ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਹਰ ਆਏ ਦੀ ਉਸ ਦੇ ਸੂਬਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜੱਤ

ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕਰਵਰਤੀ ਵਖਿਆਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਘਰ ਨੂੰ ਤੁੰਗਲੀ ਡਾਹੀ ਹੋਈ ਜਾਪਦੀ ਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ। ਮੇਰੇ ਜਹੇ ਆਖਦੇ ਸਨ, ਘਰ ਨੂੰ ਜਲਾਥ ਪਏ ਦੇਂਦੇ ਨੇ। ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਆਖਦੇ ਸਨ, ਦੇਂਦਾ ਦਾਤ ਸੰਬਾਧੇ। ਭਾਵ ਸਭ ਦਾ ਦਾਤਾ ਸਭ ਦਾਤਾ ਵੇਡਦਾ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਥੇਰ ਭਾਸਦੇ ਸੀ। ਪਨੀ ਰਾਮ ਚਾਤ੍ਰਕ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਬੁਧ ਕਰਕੇ ਨਾ ਬੈਠਾ ਜੀ, ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਹੀਦੇ ਹੋਰਾਂ ਦਰਪਦੀ ਤੇ ਕਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਤੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਦੀ ਹੋਈ ਗਲ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹੀ। ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ ਕੌਮੀ ਕਵੀ ਨੇ ਸਮਾਲੋਚਨਾ ਵਾਲੀ, ਭਾਵ ਕਿ ਜੇ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰ ਵਾਂਗ ਰਾਗਾਂ ਸਬੋਧੀ, ਸੋ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹੀ। ਜਿਸ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਦਿਓਂ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਲਿਖੇ ਭਾਵ ਹੀ ਹਨ।

ਨਿੰਦਕਾਂ ਦਾ ਅੰਤ

ਮੈਂ ਇਹ ਉਪਰ ਨਾਮ ਜੋ ਲਿਖੇ ਹਨ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਹਿਤ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਕ ਵਾਰਤਾ ਜੋ ਸਭ ਮੇਲੇ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਬਾਦ ਮੇਜ਼ ਮੇਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ ਠੇ ਜੋ ਉਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭੰਗ ਬਾਦ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਖੜੇ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਅੱਜ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਦਿਸਟ ਦੇਵ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਕ ਅਹਿਮਕ ਨੂੰ ਤੋਏ। ਇਕ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਮੱਤੋ ਨੇਗਲ ਦਾ ਤੇ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਛੱਜਲ ਵੱਦੀ ਦਾ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਪੁਸਤਕ ਛਾਪ, ਬਲਗੋਧਰ ਦਾ ਚਕੂਰ, ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ, ਨਿਹਲਾਲ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ, ਤੇ ਟੀਗੇ ਰਿਆਸਤ, ਆਦਿ ਲਿਖੇ ਤੇ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕ ਛਾਪ ਵੇਡਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੀਜਾ ਇਕ ਹੋਰ ਰਵਾਲਸਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਸਤਾਦ ਸਭ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਹੱਤਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਚੱਕ ਜਟਾਣੇ ਚਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਜਾ ਮੰਡੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਰਵਾਲਸਰ ਲੱਭਾ ਹੈ। ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ਰ ਤੇ ਹੋਰ ਚਿੰਨੀਆਂ ਫੜ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਛਾਪ ਚੁਕਾ ਹਾਂ, ਸਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ, ਨਿਰਮਲ ਮਹਾਂ ਮੰਡਲ, ਉਦਾਸੀ ਮੰਡਲ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਆਦਿ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੇਖੋ ਸਭ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਹੱਤਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਕੁਸਕਿਆ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਵਰਨ, ਸੰਤ ਜਵੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਿਆਲਾ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਅਤੱਬਗੀ ਮਰਹਾਣਾ ਤੇ ਅਰੂਤ ਸਿੰਘ ਬਲੁਆਟੀਆਂ ਹੋਏ, ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਂ ਇਹ ਬਕਵਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਦ ਦਸਦੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਸੰਤ ਜੀਉਣ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲਿਆਂ ਜਾਂ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਚਲ ਤੂੰ ਤੇ ਮੈਂ ਹੀ ਚਲੀਏ, ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਬੁਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁੱਛਿਆ, ਤੇਨੂੰ ਜੀਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਦੱਸਿਆ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਸੱਦ ਕਿਹਾ, ਸੰਤ ਜੀ, ਇਹਦੇ ਵਲੋਂ ਤਾਂ ਬੰਸ ਬੱਲਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸੂਰਮੇ ਹੀ ਫਲਾਂ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਗਲ ਸਾਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸਰਨਾਣੇ ਵਾਂਗੂ ਫਿਰ ਗਈ।

ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸੈਦੇ ਦੇ ਤੇ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਹੇ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਸਲਾਹ ਕਰ ਘਰੋਂ ਕੁਝ ਖਰਚ ਲੈ ਨਿਹੇਗੀ ਬਾਣੇ ਕਰ ਮੰਡੀਓਂ ਹੋ ਰਵਾਲਸਰ ਪੁਜੇ। ਕਈ ਦਿਨ ਉਸ ਕੋਲ ਰਹੇ, ਸਭ ਭੇਤ ਲੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੋਧਿਆ ਵੇਲੇ, ਤੂੰ ਜੋ ਸਾਥਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਰ ਲੈ ਅਸੀਂ ਪਜ ਪਵੇਂ ਹਾਂ। ਉਹ ਉਨ ਨੱਠਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਤ ਡਲਵਾਰਾਂ ਮਾਰ ਟੋਟੇ ਕਰ ਪਹਾੜ ਦੀ ਖੰਡ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ। ਗੱਗਾ ਸਿੰਘ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਨਿਕਲ ਪੰਜਾਬ ਆ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਤੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਛਿਕਰ ਰੱਖ। ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਲੁਕਦੇ ਪੰਜਾਬ ਆਏ। ਪੁਲਸ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪੁਛ ਪਛਤਾਲ ਕਰ ਪਿਛਾ ਛੱਡਿਆ। ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਥਾਂ ਥਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਹੱਥ ਜੋੜ ਦੱਸਿਆ, ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਤੇ ਉਹ ਰਵਾਲਸਰ ਵਾਲਾ ਅੰਦੋਂ ਹੀ ਲਿਖਦਾ ਸੀ। ਗੱਗਾ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਕਿਤੇ ਵਧ ਹੀ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਾਰੇਗਾ, ਦੇਨਾ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬਖਸ਼ੇ। ਅੰਤ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਮੈਂ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਹੇ ਬਲੀ ਸੂਰਮੇ ਹੀ ਪੰਥਾਂ ਦੀ ਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਭਾਈ ਕੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ —

ਖੇਤੀ ਵਾਤਿ ਸੁ ਦਿੱਗਰੀ ਕਿਕਰ ਅਸ ਪਾਸ ਜਿਉ ਬਾਗੇ।
ਸਪ ਪਲੇਟੇ ਚੇਨਣੈ ਬੁਹੇ ਜੇਦਾ ਬੁਤਾ ਜਾਗੇ।

ਜੋ ਕੁਰ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰਦੇ।

ਕੌਮੀ ਅਣਖ

ਪ੍ਰਾਸ ਗੁਰੂ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਫਲ

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਲੀ ਸੂਰਮਾ ਸਰਾਫ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਭਜਨ ਲੈ ਕੁਝਾ ਹੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਖਾਨਦਾਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭਾਇਣੇ ਤੇ ਤਾਜ ਬਨਾਉਣ ਪਹਿਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਤੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਤਾਜ ਦੀ ਜਲਤ ਕਰ। ਇਸ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਹਾਕਮਾਂ ਇਸ ਤੇ ਝੂਠਾ ਸਿੱਕੇ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਜੱਸੀ, ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋ ਤੁਰ। ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਜੱਸੀ ਕਿਹਾ ਤੇਰਾ ਕੁਰੁ ਕੋਟ ਹੈ। ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ। ਜੱਸੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਭੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦੇ ਲਵਚ ਬੋਲੇ। ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਚਮਾਨਤ ਤੇ ਰਿਹਾ ਹੋ ਘਰੋਂ ਮੁਤਹਿਰ ਲੈ ਤਰੀਕ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ। ਜੱਸੀ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਕੜਵੇਂ ਸੁਭਾਉਂ ਟਲ ਜਾ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਕੁਰੁ ਵਾਗੂ ਜੇਲੇ ਪਿਆ ਹੀ ਮਰ ਜਾਏਗਾ। ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁਤਹਿਰ ਮਾਰ ਥਾਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜੱਸੀ ਨੂੰ ਤੇ ਓਥੇ ਹੀ ਬੜਾ ਰਿਹਾ। ਕਹੂੰ, ਮੈਂ ਅੱਜ ਇਕ ਸੂਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਹੌਸਦਾ ਹੌਸਦਾ ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਮਾਰ ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਜੰਗੂ ਮੱਤੀ ਬਜ਼ਾਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਲਈ ਦੇ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਪੁਤਰ ਦੀ ਯਾਦ ਰਹੇਗੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੱਤ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਲਿਖੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਲਈ ਹੈ। ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਇਥੇ ਲਿਖ ਦਿਤੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਤੇ ਸੰਵਕਾਂ ੧੨-੧੩ ਅੰਸੂ ਨੂੰ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਦੁਸਹਿਰੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਬੜਾ ਰਸ ਭਰਿਆ ਮੇਲਾ ਹੋਇਆ। ਨਰੋਣ ਸਿੰਘ ਬੀਰ ਦੇ ਟਸ਼ਟ ਨੇੜੇ ਬਣਾਏ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਥੀਰ ਜੀ ਨੇ ੫੧) ਤੇ ਸਿਲਕ ਦਾ ਬਾਨ ਕਲੀਚਾ, ਗੁਮਾਲ, ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਕੋਲ ਗੜਵਾ ਆਦਿ ਤੇ ਅੰਕੂਰ ਬਦਾਮ ਆਦਿ ਫਲ ਭੇਟ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਾਮਕੇ ਚੀਮੇ ਜਿਲਾ ਜਿਆਲਕੋਟ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅੰਸ ਮੋਲਿਆਂ ਤੇ ਪੁਜ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਜੇ ਹੁਣ ਬੁੱਧਵਾਲ ਕਪੂਰਥਲੇ ਚਿਲੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਵੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ। ਸੰਤ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲਟੋਹੇ ਦੇ ਜੋ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਇਕ ਰਸ ਖਾਣੀ, ਸਿਦਕ ਭਰੋਸੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਨਿਤੇ, ਚੜ੍ਹੇ ਸੀ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ, ਮਾਤਾਵਾਂ ਤੇ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਹੋਰਾਂ ਰਲ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਨੜੇ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਪੰਥ ਕੀਤਾ। ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਪਰਤਣ ਤੱਕ ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚ ਭੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਸਭ ਨੇ ਸਣ ਵਸਤਰਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਹੁੰਦੇ ਪਾਠਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਇਕ ਪਾਠ ਦੇ ਸਲੋਕ ਪੜ੍ਹ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਤੇ ਸੱਦ ਪੜ੍ਹ ਝੁਕ ਪਾਇਆ। ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੰਠ ਜੀ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਨਮਿਤ ਵਜੋਂ ਸੁੰਦਰ ਕੜਵੇ, ਭੋਰੀਆਂ, ਪਉਂਦੇ ਕੰਘੇ, ਕਣਹਿਰੇ, ਬਸਤਰ, ਮਾਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਅਜਿਹੇ—“ਜਬਕੀ ਉਪਜੀ ਤਬ ਕੀ ਟੇਮੀ ਫੇਡਭ ਭਟੀ ਮਨਿ ਭਾਈ॥” ਵਾਲੇ ਵਿਰਲੇ ਸਾਧੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਲਦਾਸਾ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਨਮਿਤ ਬਰਾ ਬੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵਰਡਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਨੀ ਕੁਝ ਇਨ ਰਹੇ। ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਮੀਆਂਵਾਲੀ, ਹਜ਼ੂਰੇ, ਪਿਸ਼ਾਵਰ, ਮਨੌਰੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਦੋਵਲ, ਲਾਲਾ ਮੂਸਾ ਵਲੋਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ, ਚੜ੍ਹੇ ਕੱਤਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ। ਤੇ ਸੰਤ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਚੜ੍ਹਨਾ ਸੁਣ ਹਉਂਕਾ ਭਰ ਕਿਹਾ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਿਦਕ ਤੇ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਵਿਰਲੇ ਸਾਧੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ—

“ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਾਨ ਭਏ ਸੁਨਿ ਸਜਨੀ ਦੂਤ ਮੁਏ ਬਿਖੁ ਖਾਈ॥”

ਕੁਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਿਰਚੀ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਾਲ੍ਹੇ ਉਥਾਫੇ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਬਾਹਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕੁਰਮਤ ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ

ਅਸੂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਹੀ ਸੂਬਾ ਖੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਨੁਵਾਲ ਜ਼ਿਲਾ ਜਲੰਧਰ ਨੇ ਅਰਚ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦੁਆਬੇ ਵਿਚ ਦੋ ਜੋਤਿਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਹੋਂਦੇ ਹਨ। ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਆਪ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵੇ। ਸਲਾਹ ਮੇਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੪, ੫, ੬, ਕੱਤਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦਾ ਕਰਾਰ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਲੋਮਾਜਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਰਚ ਮਾਜਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਸੀ। ਤੇ ਹਰੀਪੁਰ ਜਨੇਰ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਹੌਰ, ਜਲੰਧਰ, ਫਲੌਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀਘਮਾਲਾ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਕਵੇਲਾ ਕਰ ਸਿੱਧੇ ਹਰੀਪੁਰ ਨੂੰ ਗਤੀਓਂ ਉਤਰ ਕਾਰ ਤੇ ਚਲੇ। ਜੇਥ ਨੂੰ, ਜਾਣਾ ਤੇ ਫਲੌਰੇ ਗੱਤੀ ਚੜ੍ਹ ਸਪਵਾ ਦੇ ਟੋਬਨ ਤੋਂ ਉਤਰ ਹਰੀਪੁਰ ਸੱਖਾ ਸੀ। ਤੇ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਭੈੜੇ ਰਵਾਜ

ਨੇ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ ਮੇਟਰ ਤੇ, ਬਾਹਰ ਕਰ ਰਸਤੇ ਖਰਾਬ ਹੋਏ ਕਰ ੪ ਮੀਲ ਮੇਟਰ ਨੂੰ ਧਕਦੇ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਜਾਵੀਂ ਕਵੇਲੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਨਕੰਦਰ ਨੇੜੇ ਇਹ ਹਾਲਤ ਸਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੋਖੀ। ਜੈ ਸਿੰਘ ਭਾਡੀ ਸਵਰੇ ਵਾਰ ਲਾਈ। ਸੋਤ ਦਸੋਂਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਵਨ ਕਰ ਵੇਲੀ ਕੱਢੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਬੀਬੀ ਤੁਰ ਕੇ ਨੌਕੇ ਮੂੰਹ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਈ। ਇਕ ਬੁਖੀ ਮਾਈ ਕੋਲ ਆ ਬੈਠੀ। ਮੂੰਹ ਨਕਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇਵੇ। ਬੀਬੀ ਨੇਕੇ ਮੂੰਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਪਰ ਮਾਈ ਕਹੇ ਫਰ ਬਹੁਤ ਢਕੀ। ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਘੁਰਿਆ ਤਾਂ ਨੌਕੇ ਮੂੰਹ ਤੁਰ ਛੇਰੇ ਲਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸਾਧਾਂ ਤੇ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁਝ ਜਿਥੀ ਹੋਈ। ਇਹ ਅਨੰਦ ਪ ਕੱਤਕ ਹੋਇਆ। ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਸੰਤ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਰਧਾ ਵਜੋਂ ਸਰਦੀ ਛੋਟਾ ਧਰੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਤ ਮਹੁਵਾਲ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸੋਤ ਦਸੋਂਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਕਰ ਵਾਲੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਹੋ ਜੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਭੀ ਸਾਰ ਹੀ ਪੁਜੇ, ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ। ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹਵਨ ਹੋਏ, ਵੇਲੀ ਕੱਢੀ, ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੰਲਵਾਲ ਦਾ ਲਤਕਾ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਆ ਬੈਠਾ ਤੇ ਸੂਬਾ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਸੀ ਵਾਲਿਆ ਦੇ ਭਰਾ ਪੁਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਤਕੀ ਨੰਗ ਮੂੰਹ ਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਕੁਝ ਸਾਂਹਿਥ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਪਤੀ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਪਾਸ ਬੈਠ ਗਈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੀ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੂੰਹ ਛਕਿਆ ਤੇ ਲਾਥਾ ਭੀ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੂੰਹ ਲਈਆਂ। ਜੋ ਹਰੀਪੁਰ ਦਿਕਰ ਹੋਈ ਸੀ, ਅਜ ਇਥੇ ਨਾ ਹੋਈ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਹੀ ਜਾਪੇ। ਬਲੇ ਰਸ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਵਾਦ ਹੀ ਰਿਹਾ, ਵਿਆਹ ਨਾ ਜਾਪਿਆ। ਧੀ ਵਾਲੇ ਨੇ ਪੁਤਰ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਿਰਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਾਧ ਸਿਰਤ ਦੇ ਮੇਲੇ ਵਾਧੂ ਹੀ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੇਟਰ ਦਾ ਖਰਚ, ਇਸ ਸਸਤੇ ਸਮੇਂ ਮੂੰਹ ਤੇ ਰਸਤੇ ਦੀ ਤੱਕੀ ਤੇ ਕਵੇਲੇ ਦਾ ਪੁਜਣਾ ਸਵਰੇ ਵੇਰਿਆ ਸਮੇਂ ਹਰੀਪੁਰ ਬੇਰਸੀ ਮੂੰਹ ਕੱਜਣ ਤੇ ਖੂਰਨ ਦੀ ਤੋਂ ਜੈ ਵਾਪਰੀ ਸੀ, ਤੇ ਸੁਖ ਦੇਖੇ ੬ ਕੱਤਕ ਕੀਤੇ ਅਨੰਦ ਤੇ ਜੋ, ਰਿਹਾ ਸੀ, ਦੇਖ ਕਿਹਾ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਨੱਕਰ ਸਾਧ ਸਿਰਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਮਿਥ ਓਥੇ ਅਨੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣ, ਵਾਧੂ ਜਗਤ ਰਵਾਜ ਤੇ ਜੰਵ ਦੀ ਰਸਮ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸਾਧ ਸਿਰਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜੈ, ਪਦਾਰਥ ਲਗੇ ਉਹ ਸਾਧ ਸਿਰਤ ਦੇ ਲੇਖੇ ਹੀ ਲਛੇ। ਤੇ ਜੋ ਜਾਲ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹੋਰਾ ਛੋਰੀ ਕਰ ਲੱਕਾ-ਚਾਲ ਦਾ ਕੁਕਿਆ ਤੇ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਲਹਿ ਜਾਵੇ। ਹੁਣ ਸਾਧ ਸਿਰਤ ਇਸ ਬਿਪਤਾ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਹੀ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੂਬਾ ਖੋਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਪਾਠ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਲਾਈ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਰੁਸਾ ਪੂਰੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਬਿਨਾ ਲਤਕੇ ਲਤਕੀ ਵਾਲਿਆ ਦੇ ਕਹੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ। ਜੇ ਪੂਰੀ ਗੁਰਮਰਯਾਦਾ ਨਾ ਮਨਾ ਲਈ ਸੀ। ਸੂਬਾ ਜੀ ਦੇ ਭਰਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਛੋਟਾ ਧਰੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਤੇ ਸੂਬਾ ਜੀ ਦੇ ਮੋੜਦਿਆਂ ਨਲਕਾ ਲਾਇਆ ਜਦ ਘਰ ਖੁਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੁਲ ਮੰਨੀ ਤੇ ਨਕਲਾ ਪੁਟ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਛੋਟਾ ਲਈ ਤੇ ਸੂਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਬਿਨਾ ਪੂਰੀ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਇਤਬਾਰ ਕਰਨਾ, ਪਛਤਾਵਾ ਲਾਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖੀ ਪਿਆਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਦਿਨ ਏਕ ਸਮੇਂ ਸਾਧਾਂ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀਵਾਲੀ ਗੁਰਮਰਯਾਦਾ ਤੋਂ ਉਲਟ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲਾਂ ਕਾਰਜ ਕਰਨੇ ਪਾਏ ਹਨ। ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਅੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਬੰਹ ਚਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨ ਕੋਲ ਇਕ ਮੋਲੀ ਨੱਕੋ ਦੀ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਮਝੇਲ ਆਇਆ ਜਿਸ ਵੀਆਂ ਦੇ ਧੀਆਂ ਵਿਆਹੁਣ ਜੰਗ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਪਰ ਪੱਲੇ ਪੈਸਾ ਨਾ ਸੀ ਤੇ ਨੱਕੋ ਦਾ ਰਵਾਜ ਚੰਗੀ ਰੋਟੀ ਜੇਵ ਲਈ ਕਰਨੀ ਤੇ ਇਕ ਦੇ ਮੱਥਾ ਫੜ੍ਹਰ ਧੀ ਨੂੰ ਦੇਣੀਆਂ। ਜੇ ਨਾ ਦੇਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਰਾਦਰੀ ਮਿਹਣਾ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਧੀ ਨੂੰ ਸਹੁਰੇ ਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਲ ਮਿੱਠਾ ਪਾ ਛਕਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਪਿਆ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਲਾਜ ਰਵਾਜ ਦੀ ਅੰਝੜ ਦੱਸੀ। ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਧਰਵਾਸ ਦੇ ਛਕਾਇਆ ਤੇ ਸਰੀਕ ਕੋਲ ਚਮੀਨ ਕਹਿਣੇ ਪਾ ੫੦੦) ਲੈ ਕੋਲਾਂ ਦੇ ਸਜਰਾ ਮੱਥਾ ਦੇ ਤੇ ਦੇ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕਲ ਮਿਲ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਹ ਸਿੱਖ ਵਾਪਸ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਉਸ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਬਹੁਤ ਰੰਦੇ। ਉਹ ਸਿੱਖ ਏਸ ਲਈ ਰੰਦੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਰੂ ਤੇ ਕੁਰੂ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਰਹੱਸਾ ਨਾ ਰਖ ਹੁਣ ਰੱਕ ਵੱਖੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇਸ ਲਈ ਰੰਦਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪੇ ਕੁਝ ਕੁਰਸਿੱਧ ਮਿਰਰ ਦਾ ਕੁਝ ਚਿੱਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਕਿਤਨੀਆਂ ਗਿਣਤੀਆਂ ਬਾਦ ਮੇਰੇ ਕੁਰਭਾਈ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਬਿਰਥਾ ਸੁਨਾਉਣੀ ਪਈ। ਮੈਂ ਕੇਸਾ ਸਹੀ ਸਨੇਹੀ ਹਾਂ, ਸਿੱਖ ਸਾਧ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਉਕਾ ਭਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਗੇ ਬਦੀ ਵਾਰ ਕੁਪਰ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੋ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ, ਕੁਝਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਕਸਟ ਕੱਟੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਭੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜੇ ਉਹ ਅਨੰਦ ਮਰਯਾਦਾ ਫਿਰ ਪ੍ਰਚੰਨਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਭੀ ਕੁਝੇ ਇਸ ਜਗਤ ਰਵਾਜ ਦੀ ਦਲਦਲ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣਗੇ।

ਇਹ ਭਾਰਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁਰਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੀਉਣ ਨਗਰ ਉਥੇਈ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨਬੇਹ ਚੇ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਸੁਣਨ ਦਾ ਮੇਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਡੀ ਬਾਦਰੀ ਦੇ ਗਿਲ ਭੱਤ ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਸਨ ਤੇ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਰਹਿਣ ਤੇ ਚੈਨ 'ਚ ਪਿਆ ਦੇਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਮਸਤਾਨਾ ਚੈਨਾ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸੱਤ ਜੀ ਨਿੱਤ ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਰਤਾਏ ਸੀ। ਤੇ ਰਾਤ ਕੁਝ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਗ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਬਦੀ ਭੀ ਸਵਾਲ ਨਾ ਮੌਤਦੇ ਸੀ ਸਕਾਂ ਮਸਤ ਹਾਲ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਖੁਸ਼ੇ ਹੀ ਲੋੜਦੇ ਸੀ। ਕਈਆਂ ਨ ਲੋਭ ਨੂੰ ਭੀ ਤੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਚਮੱਦਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਕੋਲੋਂ ਕਾਹਲ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕੁਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਲਈ ੫੦੦) ਲੈ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਰਸੀਲੇ ਜਾ ਚਮੀਨ ਲਿਖ ਦਣ ਲਗੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ੀਕੀਆਂ ਰੱਕਿਆ ਸੀ। ਤੂੰ ਅਵਲ ਤੇ ਚਮੀਨ ਕਹਿਣੇ ਦੇ ਹੀ ਨਾ, ਜੇ ਦੋਣੀ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਿਆਦ ਨਾ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੇਤੀ ਛਤਾ ਸਕਾਂਦੇ ਤਾਂ ਵੈਨ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਮੇਰੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੁਰਭਾਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਇਸ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਕਲ ਰੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਟਲਦਾ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬਾਦ

ਕਿਸੇ ਕਿਹਾ, ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਦਾਅ ਨਾਲ ਚੋਗੀ ਨਿਆਈਂ ਚਮੀਨ ਉਹ ਸਸਤੀ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਾਂ ਸੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਜੋ ਧੋਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰਦਾ ਹੈ। ਕੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਵੇਲੇ ਸੁਲੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨੇ ਤੋਂ ਚੋਗੀ ਚਮੀਨ ਸਸਤੀ ਲਈ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ੀ ਹਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਨੱਸਣ ਵੇਲੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਾ ਲਿਆ ਸਕਿਆ ਸੀ। ਭਰਿਆ ਪਰ ਭਰਿਆ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੋਨੇ ਦੀ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਭੀ ਛਪਾਈ ਸੀ। ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਫਾਰਿਸ਼ ਸੰਕ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਭੀ ਆਪਣੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਇਆ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਵਹੀਲਾ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਸ੍ਰ. ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੋ ਪੁਲਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਅਹੁਦੇ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਕੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਵਾਲੇ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਲਿਖਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੱਕ ਮੇਲੇ ਲਈ ਪੱਤਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਹਉਰਾ ਵਰ ਕਿਹੋ ਨੇ ਇਹੋ ਯਹੋ ਪੁਲਸ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਸਥਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਵਿਲਲਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਭੂਨਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਦੇ ਨਾ ਟੈਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਅਕੀ ਬਦੀਓਂ ਮੁਕ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਉਪਰਲੇ ਹਾਕਮਾਂ ਪਾਸ ਸੱਚ ਬਹਿ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਅੰਨ ਫਕਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੋਲੇ ਦੀ ਉਕਾਹੀ ਵਜੋਂ ਘਰ ਪੁਰੀ ੧) ਰੁਪਿਆ ਉਕਾਹੇ ਨੂੰ ਲੈਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਨਾਲ ਵਾਧੇ ਕੋਈ ਵੱਧ ਦੋਵੇ, ਕਹਿਣਾ ਵੱਧ ਮਨ੍ਹਾ ਸੀ। ਹਰ ਚਿਲੇ ਵਿਚ ਰਾਪੀਆ ਰਜੀਦਾ ਜੋਗ ਫਾਪ ਸੁਭਿਆ ਨੂੰ ਭੱਜ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਨਾ ਪੁਜਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਹੋਲੇ ਤੇ ਆ ਉਕਾਹੀ ਦੇ ਉਲਾਭਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸ ਕਿਉਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜਿਨਸਾ ਦੇ ਫਾਅ ਭਾਵੇਂ ਸਸਤੇ ਸੀ, ਪਰ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਚਾਅ, ਕੁਰੂ ਹੁਕਮ, ਸਿਕਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਚਿਲੇ ਤੋਂ ਆਏ ਜੋਤ ਬੁਢਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਣਪੁਰ, ਸੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੁੰਗਾਵਾਲੇ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੱਤੀਆ, ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿਖੀਓ, ਸੰਤ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੰਡਣ, ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਦੂਕੇ ਆਦਿ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਹੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵਰਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲਗਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤੇ ਇਹ ਟੁਰ ਪਏ। ਜਵੇਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਭਾ, ਕਿਆਮਪੁਰ ਸਰਦੀ ਉਕਾਹੀ ਕਰ ਚਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਤੇ ਘਿਰਿ ਲੈ ਵਰਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਲਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਦਾ ਲਗਣਾ ਵਰਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸੁਣ, ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਚਿਲੇ ਜੋਗ ਤੇ ਵਜੋਂ। ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਤਾਂ ਹਰ ਨੱਕਰ ਦੇ ਸਿੱਖ ਚਾਨਾ ਨੱਗਰ, ਤੇ ਉਕਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਤੇ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਸਾਰ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

੦੦੦

ਪਹਿਲੀ ਸਿਆਮ ਫੇਰੀ

ਜੋਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੂਪ ਸੇਖਵਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਜੋਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਵਿੰਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਭਜਨ ਰੂਪ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਦੀ ਕੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਰੋਜ ਪ੍ਰਵਾਹ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਲਾਭ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਲੰਕਰ ਜੋਗ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਭੀ ਬਹੁਤ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਚਿਲੇ ਪਾਇਆ। ਵਰਨੀਆਂ ਦਾ ਮੁਢ ਭੀ ਇਸੇ ਚਿਲੇ ਤੋਂ ਬੱਧਾ

ਸੀ। ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਕਿ ਹੋਰ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਇਸ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਹੀਸ ਬਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। **ਸਿਆਮ ਪਹਾੜੀ ਟੋਰੀ ਤਿਆਰੀ ਆਰੰਭ**

ਸੇਠ ਲੰਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਿਲੌਕਿਆਂ ਜ਼ਿਲਾ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਦੇ ਜਦ ਦੇ ਸਿਆਮ ਗਏ ਤੇ ਕਪੜੇ ਦੀ ਵਪਾਰ ਵਿਚੋਂ ਨਵਾ ਖੱਟਿਆ ਤੇ ਹੋਰ ਸਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕੋਲ ਸੱਦ ਭਜਿਆ। ਤਦ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿਆਮ ਵਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਬਹੁਤ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਸੰਤ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਨਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਿਆਮ ਵਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸੰਨ 'ਚ ਸੁਰੰਗੀ ਵਾਲੀ ਫਲ ਹੋਈ। ਹੋਰ ਪਰਚਾਰ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਵਧਿਆ। ਫਰਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਰ ਵਧਿਆ। ਸੇਠ ਜੀ ਸਦਾ ਮੁਥ ਤੋਂ ਬਸੰਤ ਦੇ ਦਿਨ ਤੇ ਹੋਲੇ ਦੇ ਦਿਨ ਤੇ ਅਖੰਡਪਾਠ ਕਰਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਜੰਤ-ਮੇਲ ਕਰਦੇ। ਪਰ ਜਦ ਤੋਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਰਨੀਆਂ ਹੁਈਆਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣ ਸਿਆਮ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸਤਿਜੁਗ ਤੋਂ ਪਛਾੜਦੇ ਤੇ ਰੋਕ ਵਰਨੀ ਦਾ ਨੇਮ ਧਾਰਿਆ। ਤੇ ਨਾਲ ਭਗੰਗੀਆਂ ਦੀ ਵਰਨੀ ਅਰੰਭ ਤੇ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਲਿਖ ਭੇਜੀ ਕਿ ਆਪ ਸਾਨੂੰ ਸਿਆਮ ਆ ਕੇ ਦਰਸਨ ਦਿਓ ਤੇ ਸਾਡੇ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਸਫਲਾ ਬਣਾਓ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਿਖ ਭੇਜੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ੧੧ ਮੱਘਰ ਨੂੰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੁਸਾਂ ਵਲ ਚਾਲੇ ਪਾਵਾਂਗੇ।

ਸ੍ਰੀ ਆਲਮ ਜੀ ਇਸ ਸਾਲ ਪੰਜੇ ਸਾਹਿਬ ਪਿਛਾਥਰ, ਕੁਹਾਟ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਗਏ। ਸੱਧ ਰੱਖੀ ਕਾਰਨ ਅੱਠੀਂ ਪਹਿਰੀਂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਦੇ ਖਿਝੜੀ ਬਣਾ। ਕਈ ਥਾਈਂ ਥਾਈਂ ਰੋਪੋਰਟਾਂ ਭੀ ਤੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਭੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਛਕੀਆਂ, ਪਰ ਆਲਮ ਜੀ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਇਹ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੁਖਾਲਫ ਸੁਣ ਕੇ ਸਰਧਾਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਜੇ ਢੰਡੇਰੇ ਰੋਕ ਲਈ ਹੁੰਦੇ, ਉਹ ਸੁਣ ਲੋਕ ਸਫੀਂ ਸੱਦਾ ਹੀ ਸਮਝਦੇ। ਫੌਜੀ ਲੋਕ ਭੀ ਸੁਣ ਭਜਨ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਮਾਸ ਸਰਾਬ ਛੱਡਦੇ ਆਲਮ ਜੀ ਦੀ ਵ੍ਰਗੀ, ਏਸ 'ਚ ਹੋਈ ਉਘੀ, ਜੇ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੭-੮ ਮੱਘਰ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤਾ। ਦਵਾਲੇ ਦੇ ਨਕਰਾ, ਹਿੰਦੂ ਚੱਕ, ਸਹਿੰਸਰਾ, ਖੇਖਰਕੇ, ਮਜਾਦਿਕੇ ਵਾਲੀ, ਲੰਧਾ ਡਰਗਾ, ਲਾਲੋਪੁਰ, ਬੇਤੇ, ਕਰਪਾਲਾ ਆਦਿ ਦੀ ਸੰਗਤ ਭੀ ਬਹੁਤ ਆਈ। ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੇ ਹਿਰਦੇ ਸੀ। ਕਿਉਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਅਸੀਂ ਸਿਆਮ ਵਲ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਮੁੜੀਏ। ਕਿਉਂ ਕਿ ਜਾਣਾ ਆਪਣੀ ਸਲਾਹੇ, ਤੇ ਆਉਣਾ ਅਕਲੇ ਦੀ ਸਲਾਹੇ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਆਖਦੇ ਨੇ, ਆਮਦ ਬਾਇਰਾਦਰ ਨਵਤਨ ਬਾਇਜਾਜਤ। ਅਰਥਾਤ ਆਉਣਾ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਜਾਣਾ ਫੁਟੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੧੦ ਮੱਘਰ ਲਾਹੌਰ ਲਏ, ੧੧ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜਤੀ ਸੀ, ਸੂਬਾ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਇਸਰ, ਸੂਬਾ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੋਡੇ, ਸਾਹਿਰ ਦੀ ਸੰਗਤ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰਾ ਸੰਧਵਾ, ਦਮੋਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੌਕਰ, ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੂਰੇ ਗਿਲ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਬੀ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਆਦਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿਨ ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੋਰ ਬੱਝਾ ਰਿਹਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਲਾਲ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਆਮੋਂ ਆਉਣ ਰੱਕ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਰੌਣਕ ਕੇ ਪਰਚੇ ਲਈ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ੧੧ ਮੱਘਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਚੱਕ ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਸਭ ਨੇ ਭਜਨ ਥਾਣੀ ਤਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਕਰਨਾ ਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ

ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ। ਆਏ ਦਾ ਭਾਵਨੀ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਤੇ ਆਦਰ ਕਰਨਾ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਸਮੇਤ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੀ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਕਾਰ ਤੇ ਅਸਵਾਰ ਹੋ ਪੁਜ। ਬਹੁਤ ਸੰਗਤ ਲੁਧਿਆਣੇ ਭੀ ਆਈ ਹਈ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜਾਣ ਤੇ ਪੁਜਣ ਦੇ ਦਿਨ ਛਾਪੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਤੇ ਚਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਹਰ ਲੱਤਵੇਦ ਸਹਿਰ ਵਲ ਪਾਈਆਂ ਹਈਆਂ ਸੀ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਦਾਦੇ ਲਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੌਰੋਂ ਹੀ ਵੁਲਾ ਦਾ ਹਾਰ ਲੈ ਆਏ ਸੀ। ਚਰਨੀ ਲਗ ਪਹਿਰਾਇਆ। ਸੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਿੰਮਤ ਪੁਰੀਏ ਕਥ ਸਮੇਤ ਸਥਾ ਕਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਕ ਕੁਕਿਆ, ਸੂਚਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਲ੍ਹੇ ਕੇ, ਭਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਵਾਂ ਪਿੰਡ ਆਇ ਬਹੁਤ ਸਿਫਤ ਆਈ ਹਈ ਸੀ ਲੁਧਿਆਣੇ। ਸੇਠ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੀਏ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਮੇਤ ਪਰਿਵਾਰ ਆਏ ਹਏ ਸੀ। ਰਾਤ ਕਾਲਕਾਮੇਠ ਵਿੱਚ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਸਵਾਰ ਹੋਏ। ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਚਰਨੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਧ ਵੱਡੇਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਅਰੰਭੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡੀ ਦਰਬਨ ਦੇਣ।

੧੫ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥ ਦਿਸ ਪਹਿਲੀ ਫੇਰੀ ਸਿਆਮ ਦੀ ਸਮੇਂ ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਆਲਮ ਜੀ, ਚੱਬਰਦਰੀ ਜੀ, ਛਾਈ ਵਡੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਾਡਾਈ, ਸੰਤ ਭਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਕਰੀ, ਸੰਤ ਫੋਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੰਬਾਲਾ, ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੋਲੇ ਕੇ, ਦਰਬਨ ਸਿੰਘ, ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਗੀ, ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਕੀਮ ਦਿਬਣਵਾਲੀਏ ਸੰਤ ਮੁਹਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀਰ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿੰਦੇਕੇ, ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਰਣਾ ਸਿੰਘ ਸਿਆਤਾ ਲਾਕਰੀ ਸੇਠਾਂ ਦੇ ਸੇਠ ਅਜੀਰ ਸਿੰਘ, ਮਹੇਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੁਲਕਈ ਤੇ ਸੰਤ ਗੁਰੀ ਵਾਲੇ ਹਜੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ੨੨ ਸਰੀਰ ੧੨ ਮੱਘਰ ਬਿਨ ਦੇ ਅੰਠ ਵਜੇ ਬਰੰਡੀ ਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪੁਜ ਇਥੇ ਮਾਸਟਰ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਾਰਪੇਟਰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਮਾਸਟਰ ਹੋਣ ਕਰ ਬਹੁਤ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਦਿਸ ਤੇ ਸਰਧਾ ਸੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਭਜਨ ਪੁਛ ਚੁਕੇ ਸੀ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸ੍ਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੰਨੀਤਾਲ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮੰਗਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਸ੍ਰ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਇ ਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸ੍ਰ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਸ੍ਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਇ ਸਵਾਗਤ ਵਜੇ ਖੜੇ ਸੀ। ਦਰਬਨ ਕਰਦਿਆਂ ਜੋਗਰੇ ਗਜਾਏ ਤੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗ ਵੁਲਾ ਦੇ ਹਾਰ ਗਲੀ ਪਹਿਰਾਏ। ਸ੍ਰ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਲਿਆਏ। ਜੋ ਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤ ਸੰਗਤ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਛਕਿਆ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਅਰਚ ਕੀਤੀ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪਰ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਹੋਏ। ਕੁਝ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਅਰਚ ਕਰ ਫੋਟੋ ਲਈਆਂ। ਲਖਨਊ ਨੂੰ ਚਲੇ, ਸਰਦਾਰ ਬੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘੁਰੇਵਾਲੀਆ ਜੋ ਲਖਨਊ ਮਿਊਂਸਿਪਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪੁਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਸੂਚਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬੂ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ੍ਰ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ, ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਇ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਪੁਜੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਸੰਤ ਹਜੂਰਾ ਸਿੰਘ ਸੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇ ਦੇ ਹੀ ਮੰਗੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਕਾਰਾਂ ਲੈ ਸਭ ਖੜਿਆਂ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਦਰਬਨ ਕਰਦਿਆਂ ਚਰਨ ਪਰਸੇ, ਜੋਗਾਰੇ ਗਜਾਏ ਤੇ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰ ਸ਼ਿੰਕਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਲਿਆਏ। ਸਭ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ,

ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਫਕਿਆ ਫੋਰ ਆਲਮ ਜੀ ਦਾ ਚਾਈ ਘੰਟੇ ਵਖਿਆਨ ਹੋਇਆ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅਰਥ ਬੀਤੀ, ਇਕ ਦਿਨ ਹੋਰ ਦਰਸਨ ਹੋਏ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਬੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਤੋਪ ਅਰੰਭਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿੱਚ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਹੋ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਾ ਸਹੀ।

ਅਗਲੇ ਸਬੋਰੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤਤਕੇ ਇਲਾਨ ਕਰ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਹੀ ਆਸਾ ਜੀ ਚੀ ਵਾਰ ਦਾ ਫੀਰਤਨ ਹੋਇਆ। ੧੦ ਵਜੇ ਗੱਡੀ ਪ੍ਰਾਗ ਪਜੀ। ੧੩ ਮੱਘਰ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਹੋਇਆ। ਇਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੇਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੰਗੀ ਤਾਰਾ ਜੀ ਬੀ. ਏ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰ ਅਰਥ ਕਰ ਭਜਨ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਭਜਨ ਦਿਵਾਇਆ। ਸੇਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਕੁਰਸੀ ਨਵੇਂ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਬਣਾਈ ਛੋਟਾ ਬੀਤੀ। ਜਿਸ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਬੀਤਾ, ਆਪ ਨੇ ਬਹੁਤ ਅਛਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੰਮ ਵਲ ਉਸ ਦੇ ਇਮਾਨ ਦਾ ਰੋਂ ਹੋਵੇ, ਭਾਂਚੀ ਕੰਮ ਨਵਾਂ ਤੇ ਵਧੀਆ ਐਸਾ ਕਰੇ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਹਰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬੱਖਰੀ ਜਾਏ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਕੁਟੀ ਕਦਰਵੇਦ ਉਸ ਨੂੰ ਅਮਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਸ-ਕਮਾਲ ਪੁਰਾਣਾ ਗੁਜਰਾਤੀ ਤੀਰਥ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ-ਸ਼ੁਕਰ

ਪੁਰਾਣਾ ਗੁਜਰਾਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੀਰਥ ਹੈ। ਇਥੇ ੩ ਨਦੀਆਂ ਗੰਗਾ, ਜਮਨਾ, ਸੁਭੰਸ਼ੀ, ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝਦੀ ਸਰਕਮ ਭੀ ਇਥੇ ਨੂੰ ਆਖੀ ਹਨ। ਸੈਥੇ ਇਥਾ ਪਿਛਲਾ ਸੁਖਮਨਾ ਤੀਰ ਥੁਸੇ ਇਕ ਥਾਈਂ। ਛੋਟੀ ਸੇਕਮ ਤਾ ਪ੍ਰਾਗ ਮਨ ਮਸਨ ਕਰੁ ਤਿਥਾਈਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀਤੀ ਵਿਚ ਬੈਠ, ਚਿੰਟਾ ਭਾਲਾ ਜਲ ਵੇਖਿਆ। ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਹਾਵਣਾ ਐਸਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਨਾਰਸ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਹੋਏ। ਬਨਾਰਸ ਗੰਗਾ ਦੇ ਕੰਢ ਤੋਂ ੧੦ ਮੀਲ ਲੰਮਾ ਸਿਹਰ ਹੈ। ਕਦੀ ਇਥੇ ਹੀ ਕੁਲਵੰਤ ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਇਥੇ ਹੀ ਵਿਸਵ ਨਾਥ ਭੰਡੂ ਦੀ ਲੰਨ ਹੈ ਜੋ ਐਰੰਗਜ਼ਬ ਤੇ ਨਾ ਚੁੱਠੀ ਸੀ। ਇਥੇ ਹੀ ਭੋਧੀਆਂ ਦਾ ਸਹਿਰ ਬਾਹਰ ਮੰਦਰ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮਹਾਤਮਾ ਭੱਧ ਨੇ ਰੱਖ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬਨਾਰਸ ਉਰਰ ਮੇਜ ਨਾਲ ਮੰਦਰ ਤੇ ਤੀਰਥ ਦੋਥੇ। ਸਾਭਨਾਥ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਮਦਨ ਮੰਗਨ ਮਾਲਵੀ ਜੀ ਵਲੋਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਵਡੀ ਵਿਦਿਆ ਲੈਣ ਜੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਸਤਾਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਕੇ ਰਖੀਆਂ ਹਨ। ਚੇਤਨ ਮੰਟੂ ਇਥੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆ ਰਹੇ। ਜਪੁਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਥੇ ਹੀ ਇਸ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਆਇਆ ਸੀ। ਕੁਰੂ ਗੰਥੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੋਥੇ ਹੀ ਸੋਸਾਇਤੀ ਪੜ੍ਹਨ ਘੋਲਿਆ ਸੀ। ਦੋਥੇ ਹੀ ਕਬੀਰ ਵੇਰ ਭਾਖ ਕਬੀਰ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਰਾਮਨੰਦ ਦੇ ਥਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ।

ਬਨਾਰਸ ਪ੍ਰਾਗੋਂ ਆਉਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਿਰਮਲੇ ਸੇਤ ਲਾਹੌਰੀ ਟੈਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਯੁਕੀਂ ਹੋ ਮੰਟਰ ਭੋਜ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਭੇਰੇ ਉਤਾਰਾ ਕਰਵਾਇਆ। ਲਾਹੌਰ ਵਾਲੇ ਸੇਤ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰਮਲੇ ਦੇਥੇ ਹੀ ਮਿਲੇ। ਭੇਰੇ ਦੇ ਮੁਖ ਸੇਵਕ ਸੇਤ ਕੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯਥੇ ਮਿਲਾਪਲੇ ਹਨ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਇਲਾਨ ਕਰ ਇਥੇ ਭੇਰੇ ਲੰਗਰ ਕਰ ਫਕਿਆ। ਸਵੇਰੇ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਇਥੇ ਹੀ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗੇ। ਪੰਡਿਤ ਸੇਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਂਤ ਮੂਰਤੀ ਭੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਤੇ ਅਰਥ

ਬਰ ਆਪਣੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਬਰਨ ਪਵਾਏ। ੧੫ ਮੱਘਰ ੧੮੯੦ ਬਿਕ੍ਰਮ। ਸੰਤ ਜੀ ਜੀਅ ਆਇਆਂ ਕਹਿ ਸਭ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਲੋਂ ਵੱਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਵੱਲ ਮਾਲਾ ਪਹਿਰਾਈਆਂ। ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਨਿਰਮਲ ਮੰਝਲ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਬੋਝਾ ਤੇ ਮਿੱਠਾ ਜਿਹਾ ਬੋਲੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੫) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਜੋਗ ਕਝਾਧ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਲਈ ਬਖਸ਼ੇ। ਰਾਤ ਕੱਛੀ ਚੜ੍ਹ ਪਟਨੇ ਖੁਜੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸੇਠ ਜੀ ਸੈਕੰਡ ਕਲਾਸ ਵਾਲੇ ਭੱਥੇ ਵਿੱਚ ਸਫਰ ਕਰਦੇ, ਪਰ ਸਬਦ ਬੀਰਤਨ ਵੇਲੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਾਲੇ ਭੱਥੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ। ਪਟਨਾ ਭੀ ਕੋਠਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਬੈਠੀ ਮੀਲ ਲੰਮਾ ਬਹਿਰ ਹੈ। ਪਟਨੇ ਹੀ ਸਾਲਸਰਾਇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਰਬਨ ਦੇ ਡਾਰਿਆ ਸੀ। ਇਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰੋਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਮਾਤਾ ਕੁਸ਼ਲੀ ਜੀ ਨੂੰ ਆਸਾਮ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਛੱਡ ਕੇ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਆਸਾਮ ਵਲ ਮੁਹਿੰਮ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਭੀ ਇਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਿਥੋਂ ਦਸਮ ਜੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਮੁਰਪਿਤ ਪੁਰਬ ਕੀਅਸ ਪਿਆਨਾ ਤਾਤ ਭਾਤ ਕੇ ਤੀਰਥ ਨਾਨਾ।
ਰਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਯਮਾਰਾ ਭਵਿੱਚਿ। ਪਟਨਾ ਸਹਿਰ ਵਿਖੇ ਤਵ ਲਇਉ।

੧੦ ਵਜੇ ਰਾਤ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਨੂੰ ਪਤਾ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖ ਸੀ, ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਬਰਾਬੇ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀਆਂ ਦੋ ਟਾਟ ਸਨ, ਉਹ ਝਾੜ ਭਿਛਾ ਰਾਤ ਗੁਰੂ ਤਖਤ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬਿਰਧ ਮਾਤਾ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੀ ਬਿਰਾਜ ਕੀਤੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਭ ਨੇ ਯੋਗ 'ਚ ਦਿਲਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਤਖਤ ਦੇ ਹਾਥੀਆਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਭ ਸੰਗਤ ਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠ ਸੁਣੀ।

ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਆਇਆ। ਪਰ ਆਦਰ ਭਾਵ ਲੋਈ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਰਅਸਥਾਨ ਜਾਣ ਬੇਟਾ ਧਰੀ। ਇਕ ਕੋਠੜੀ ਵਿੱਚ ਲੰਕਰ ਕਰ ਫਰਿਆ ਫੇਰ ਮੈਟੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਸਭਾ ਰਾਜੇ ਫਤਹਿ ਚੰਦ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਦਸਮ ਜੀ ਦਾਈ ਸਾਲ ਤੋਂ ਸੱਤ ਸਾਲ ਤੱਕ ਖੇਡਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਫੋਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੁੰਡੀਆਂ ਦਾ ਡੋਂਗ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਟੱਲੀ ਵਜਿਆਂ ਬਾਲਕਾਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨਿਰਮਲੇ ਬਿਰਧ ਸਾਧ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜਾ ਆਦਰ ਕੀਤਾ, ਨਾਲ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਇਆ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸੁਣਾਇਆ। ਇਥੇ ਇਕ ਬੈਠ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਜਿਸ ਤੇ ਦਸਮ ਜੀ ਵਲੋਂ ਮੁਲ ਮੰਤ੍ਰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਈ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਦਸਮ ਜੀ ਦਾ ਜੋੜਾ ਹੈ। ਜੋ ਰਾਜੇ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਆਦਾ ਸੀ। ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਲ ਬਿਵਸਥਾ ਦੀ ਕਟਾਰ ਭੀ ਹੈ ਤੇ ਸੱਤਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਇਕ ਚਿਤ੍ਰ ਵੀ ਹੈ। ਤੇ ਇਕ ਬਿਰਖ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਦਸਮ ਜੀ ਆਤਣ ਕਰ ਟੁੰਗੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਵਲ ਖੱਟੇ ਤੇ ਮਿੱਠੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚਲੇ ਬਿਰਧ ਸੰਤ ਸਾਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬੇਟਾ ਕੀਤੇ। ਪਰਸਾਦਿ ਫਕ ਲਊ ਘਾਟ ਕਦੇ। ਮਹੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਅਗੋਂ ਹੋ ਮਿਲ ਆਦਰ ਕੀਤਾ। ਨਾਲ ਹੀ

ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਏ ਸੀ। ਤੇ ਦੱਸਿਆ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਸਮੇਤ ਘੋੜੇ ਸਵਾਰ ਹੋਏ ਦੁੱਫਟ ਮਹੱਬਾ ਬਾਰੀ 'ਚੁੱਲ੍ਹੇ' ਸੀ। ਗੱਡੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਯਾ ਕਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਠ ਤੇ ਸੇਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਰੀਆਮ ਕਦੇ, ਬਾਬੀ ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਪਹ ਸੁਦੀ ਸਤਮੀ ਦਾ ਕੁਰਪਰਬ ਪਟਨੇ ਹੀ ਮਨਾਇਆ। ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਲੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਅਗੇ ਵਧੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਝੁਕੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਜੰਫੀ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਦੇਸ-ਭਗਤ ਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹੋ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਿਹਾ, ਆਪ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਲੋਹ ਦੇ ਸੇਵਕ ਤੇ ਅੰਸ ਹੋ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰ. ਬੇਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਿਣੇਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਦੇਸ-ਭਗਤੀ ਤੇ ਕੁਰਮਾਰਗ ਦੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤੇ। ਨਾਲ ਹੀ ਬਲਕੋਂ ਤੇ ਪੁਜਣ ਦਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸੰਗਤ ਖਤਰਪੁਰ ਪੁਜੇ। ਪੰਚਾਇਤੀ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਫੇਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਕਦੇ। ਇਲਨਾਨ ਕਰ ਲੰਗਰ ਕੀਤਾ। ਆਲਮ ਜੀ, ਸੰਤ ਭੋਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲੰਕਚਰ ਤੇ ਦੋਵਾਨ ਦੇ ਅਸਰ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਰੀਰਾਂ ਮਾਸ ਸਰਾਬ ਛੱਡ ਭਜਨ ਪੁਡਿਆ। ਭਜਨ ਆਲਮ ਜੀ ਸੰਤ ਭੋਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੂਰੀ ਪੁਜੇ, ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਗਗਨ ਮੇਂ ਥਾਲ ਸਬਦ ਉਚਾਰਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬਾਉਲੀ ਗੁਰੂ ਕਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਤੇ ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਉਦਾਸੀ ਸੰਤ ਹੈ। ਬਉਲੀ ਦਾ ਜਲ ਠੰਢਾ ਤੇ ਮਿੱਠਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਗਤੀ ਲੰਗਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਭ ਨੇ ਭੜਿਆ। ਜਗਨ ਨਾਥ ਮੰਗੇ ਬਹੁਤ ਹਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਮਨੁਖ ਕੰਦ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਵੀ ਤੇ ਹੱਥ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਲਮ ਜੀ ਦੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੱਸਿਆ, ਕਿ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਇਹ ਚਿਤ੍ਰ ਕਹਿ ਕੇ ਬਣਵਾਇਆ ਹੈ। ਕਿ ਰਾਸ ਮੰਡਲ ਸਮੇਂ ਜੋ ਵਿਭਚਾਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵ੍ਰਤਤੀ ਹੈ ਤੇ ਅਗੋਂ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਮੰਦਰ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਭੀ ਮੰਨ ਗਿਆ ਇਹ ਗਲ, ਪਰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਅਰਥ ਗੋਰਿਓ ਸੂ ਕਿ ਇਸ ਕਲ ਦਾ ਆਪ ਨੇ ਪਰਚਾਰ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਬਲਦੇਵ ਤੇ ਸੁਭੰਦਰਾਂ ਦੇ ਵੀ ਬੁੱਤ ਹਨ। ਪਰ ਪ੍ਰੰ ਨਾਲ

*ਇਹ ਥਾਵਾਂ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤਿਲੋ ਦੇ ਸਭਾਕੀ ਸੰਗ ਦੇ ਦੇਸ-ਭਗਤ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਮਾਨੀਆਂ ਤੇ ਸਾਮਾਨੀਆਂ ਮਾਧੂ ਸਰਾਬ ਕਰਾਏ ਤੇ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਭਾਵ ਕੀਤਾ। ਬਸ ਬਸ ਘਾਟ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਚਲੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚੱਲੀ ਚੱਲੀ। ਬਹੁਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਮੁਸਾਫਰ ਸਨ। ਇਹ ੭ ਸਾਲ ਕੁਪਰ ਰਹੇ। ਫੇਰ ਲੰਕਚਰ ਦੇ ਕੇ ਨਨਕਾਣੇ ੧੯੨੧ ਈ: ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਭਾਈ ਜੀ ਦੇ ਭਰਿਣ ਤੇ ਚੱਲੀ ਚੱਲੀ ਸੀ। ੧੯ ਸੰਬਤ ੧੯੧੪ ਈ: ਨੂੰ। ਜਗਨ ਵਿਚ ੩੭੬ ਮੁਸਾਫਰ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਭਿਖੂ ਜਾਗਰ ਵਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰੇ ਬਹੁਤ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾਂ ਦੇ ਕਿਰੀਓਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੇਲੀ ਸੀ। ਜੋ ਕੁਪਰ ਚੰਗੀ ਸਾਰੀਓਂ ਪ੍ਰਚਾਰਿਤ ਭਜਨੇ ਸੀ। ਇਹ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸੀ ਥਾਵਾਂ ਜੀ।

ਥਾਣੇ ਹੋਏ ਲੰਘੇ ਦੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਏਥੇਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੈ, ਸਹਿਰੇਂ ਬਾਹਰ ਵਸਤੀ ਹੈ, ਨੰਬਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਰਕੇਡੇ ਤੇ ਇੰਦਰ ਦਮਨ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ। ਬਾਬ ਦੀ ਬਾਉਲੀ ਆਏ। ਇਥੇ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਦੇਖਿਆ, ਉਸਤੁ ਪੁਖੀਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਕਲਿਜੁਗੀ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਉਸ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਦਿਖਾਇ ਕੁਝ ਮੰਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਬੁਠਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਰੂ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਲਨ ਗੀਤਾ, ਜੋ ਚਲਾਕੀ ਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੱਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੂਜ ਨੂੰ ਬਹੁ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਬੁਰੀ ਆਦਤ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਦੇਖਾ ਤੋਂ ਬਚਾਏ ਹਨ। ਇਥੇ ਲੰਗ ਕੱਢੂਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦੇ ਆਣਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕੰਢੇ ਤੇ ਖੜੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਮਾਰਾ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧਾ ਦੇ ਕਲਕੋਤੇ ਟੈਸਨ ਤੇ ਪੁਜੇ, ਬਾਬਾ ਕੁਰਦਿਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੜਕਪੁਰ ਪਹਿਲੇ ਇਥੇ ਆਏ ਸੀ। ਸਵਾਕਤ ਹਿੰਤ ਬਹੁਤ ਸੱਜਣ ਭਾਵਾ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥ ਹੋਏ ਖਾਸ ਕਰ ੧੦੦ ਘਰ ਮਾਕਣ ਗੇਰ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਚੌਕਨਵਰਤੀ ਜੀ ਦੀ ਫੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੌੜੇ ਹੋਣ ਕਰ ਖੱਤਾਂ ਹਿਰ ਕੀਤਾ। ਭਾਵਾਂ ਲੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਮਾਰਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਬਹੁਤ ਮਾਦੀਆਂ ਭੀ ਆਈਆਂ। ਸਰਦਾਰ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਲਬ ਐਡੀਟਰ ਏਸ ਚਰਪਨ, ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਕੱਤਰ ਸੀ ਕੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਕਲਕੋਤਾ, ਸਰਦਾਰ ਨਰੇਂਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਚ, ਡਾਕਟਰ ਰਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਰਦਾਰ ਹਜ਼ਾਰਾ ਜੀ ਅਥਾਲੀ ਪੁਰਾਣੇ ਸਕੱਤਰ ਸਿੰਘ ਸਭਾ। ਸਰਦਾਰ ਕੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ, ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਸੰਗਤ ਦਰਸਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸੈਕਾਰੇ ਕੰਜਾਏ ਤੇ ਚਰਨੀ ਲੰਗ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਾਰਾ ਜੀਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਭਲੀ ਹਾਲ ਪਹਿਨਾਏ ਤੇ ਭਾਵਾਂ ਤੇ ਫੈਟਾ ਜਲਤ ਸੁਧਾਰ ਕੁਰਦਿਆਂ ਭੇਰੇ ਭਰਾਏ। ਸਲ ਫਕ ਇਸਲਾਨ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖੜਕਪੁਰ ਹੀ ਪੁਸਾਰਿ ਫਕ ਆਏ ਸੀ। ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਟੂਟੀ) ਸਤਿਗੁਰਾ ਦੇ ਫਲੇ ਹਾਰ ਪਾਇਆ।

ਸਿਤ ਫੈਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੱਲੇ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲਾਇਆ, ਆਲਮ ਜੀ ਤੇ ਜੀ ਤਕਰੀਰਾਂ ਚੜ੍ਹਵਰਤੀ ਕੀਤੀਆਂ। ਖੜਕਪੁਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਬਹੁਤ ਸਰੀਰਾਂ ਮਾਸ ਸਰਾਬ ਭੋਭ ਭਜਨ ਪੁਡਿਆ। ਖੜਕਪੁਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਰੀਰਾਂ ਮਾਸ ਸਰਾਬ ਭੋਭ ਭਜਨ ਪੁਡਿਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਕਿਆ। ਕਲਕੋਤੇ ਸਭ ਮਾਕਣ ਸਿੰਘ ਆਪ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਅਭਰਾ ਦੀਵਾਨ ਲਾਵਾਇਆ ਤੇ ਭਜਨ ਪੁਡਿਆ। ਉਚੇਚੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਖੜੇ ਕੇ ਦਰਸਨ ਦੇਣਾ ਮਨਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਮੁਸਕਾਇਆ ਸੋਹਣਾ ਸੋਹਣਾ ਸਭ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤਾ। ਸਭ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੇ ਦਰਸਕਾਂ ਦਰਸਨ ਕਰ ਸੀਸ ਝੁਕਾ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਕਈ ਸੌਰੇ ਸੰਸੇਵਾਨ ਲਿਖ ਦੇਂਦੇ। ਆਲਮ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਤਰੇ ਦੀਵਾਨ ਕੁਰਬਾਣੀ, ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਉਰਤ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅੰਗਿਆ ਤੇ ਸਲਾਹ ਲੈ ਦੇਂਦੇ।

ਲੋਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੰਦੀ ਕਲਕੋਤੇ ਵਿਚ ਧਨਾਢ ਸਨ। ਇਹ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਦੇ ਸੰਮ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿਆਣੇ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਤਰ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੋਂ ਬੀਮਾਰ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੱਥ ਫਿਰਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੱਥ ਭੀ ਥੱਚੇ ਤੇ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਤੇਰੀ ਭਾਵਨੀ ਤੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਅਸਰ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਦੇਂਦੇ ਵਖਰੀ ਕੋਈ ਕਰਮਾਗੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਬੱਚਾ ਅਗਲੇ ਰੋਭ ਰਾਗੀ ਹੋ ਦੀਵਾਨ

ਵਿਚ ਰਲਾ ਗਿਆ। ਕਲਕੱਤੇ ਦੇ ਸਿੰਘ, ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਦੇ ਦੋ ਹਥੇ ਬਣੇ ਬਣੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕੋਲ ਦੇ ਵਰਤਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਵਾਲਿਆ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਸੱਤ ਫੇਜ਼ਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਮ ਜੀ ਤੇ ਚੱਤਰਵਰਤੀ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲਵਾਏ ਪਰ ਦੁਬਿਧਾ ਦੁਖ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਜੱਤ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਥ ਲੈ ਦੇਹਾ ਧੜਿਆਂ ਦਾ ਆਲਮ ਜੀ ਦੇ ਲੋਕਚਰ ਬਾਦ ਇਕੱਠ ਕੀਤਾ, ਇਕ ਧੜਾ ਕੁਝ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮੱਤ ਆਮ ਵਰਤਦਾ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਸਭਾ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲੀ, ਸਿੰਘੀ ਮੱਤ ਰਖਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਖਿਆ, ਕਿ ਉਹ ਆਪੇ ਵਿਚ ਕੁਰਸੀਆਂ ਬੁਝ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਪੈਣ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਸਮਝਾ ਸੁਲ੍ਹਾ ਕਰਾਈ। ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਵਧੀ। ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ ਸਮਰੱਥ ਮੰਨ।

ਮਾਈ ਹਾਥਮ ਦੇਵੀ ਅਕਾਲਗਤ ਜ਼ਿਲਾ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਕਲਕੱਤੇ ਗਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਉਸਦਾ ਲੰਗਰ ਬਰ ਛਕਿਆ ਸਮੇਰ ਸੰਗਤ। ੨੨ ਮੱਘਰ ਸਬੰਧੇ ੭ ਵਜੇ ਐਲਿੰਗ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਸਵਾਰ ਕਰਾਣੇ ਫਖਰੇ-ਕੋਮ ਬਾਬਾ ਕੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ, ਪੰਚ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ, ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲੀ, ਸ੍ਰੀ ਨਿਰੋਜਨ ਸਿੰਘ ਤਾਲਬ, ਸੁਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਸਟੇਜ ਸਥੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਮਾਈਆ ਬੀਥੀਆਂ ਹੋਰ ਗੁਰਮਤ ਭਾਈਆ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਰੋਕੂਨ ਵਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਹੋਣ ਬਾਦ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਹਾਰ ਪਹਿਰਾ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ।

ਦੀਵਾਨ ੨੫ ਹਜ਼ਾਰ ਰੰਡ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰੂ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਦੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਲਕਥੇ ਰਹੇ। ਜਿਸ ਸਿਸ ਨੇ ਸੁਣੇ ਸਭ ਦੇ ਸਮੇਤ ਬਾਬਾ ਕੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ ਪਿਆਰ ਅਥਰੂਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸੀ, 'ਵਿਦਾਇਗੀ ਸਮੇ'। ਬਾਬਾ ਕੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਘਰ ਏ ਸ਼ਾਬਤ ਦਸ ਦਸ ਵਾਕਫੀ ਕਰਾਈ ਤੇ ਚਰਨੀ ਲਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਖੂਹ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰ ਬਾਹਰੋਂ ਇਕ ਭੀਲ ਤੇ ਜਲ ਮੇਟਰ ਤੇ ਭਾਂਡੇ ਪੀਪੇ ਭਰ ਭੀ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਇਸਨਾਨ ਭੀ ਉਥੇ ਹੀ ਕਰ ਆਉਂਦੇ ਸੀ। ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਭੀ ਜਲ ਪੀਪ ਭਾਂਡੇ ਭਰ ਓਥੇ ਹੀ ਕਰ ਆਉਂਦੇ ਸੀ। ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਭੀ ਜਲ ਪੀਪੇ ਭਾਂਡੇ ਭਰ ਓਥੇ ਹੀ ਧਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਜਲ ਖਾਰਾ ਖੂਸ਼ਕ ਤੇ ਕੋੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਸਨਾਨ ਤੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਜੋਗ ਸੁਖਦਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਕਲਕੱਤੇ ਗੇਜ਼ਾ ਤੇ ਹੋਰ ਨਦੀਆਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪੈ ਮੁਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਤੇ ਗੇਜ਼ਾ ਸਾਗਰ, ਹੁਕਲੀ, ਮਹਾਂ ਨਦੀ ਤੇ ਕਲਕੱਤੇ ਵਾਲੀ ਖਾੜੀ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ ਜਹਾਜ਼ ਕੁਰਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੰਗਤ ਸਮੇਤ ਨਿਰਾਲਾ ਬਾਣਾ ਤੇ ਸਬਾਬ ਦੇਖ ਕੁਝ ਟੋਹ ਕਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਵੱਖਰੇ ਜਹੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਾਲੇ ਮੁਸਾਫਰ ਕਿਥੋਂ ਆਏ ਨੇ ਤੇ ਕਿਧਰ ਜਾਣਗੇ। ਅਜੇ ਚਾਰ ਕੁ ਮੀਲ ਹੀ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਗਏ ਸੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਲ ਵੇਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵੇਰਾਕ ਨਾ ਠਲਿਆਂ ਰਿਹਾ ਤੇ ਸੱਤ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਕਿਹੋ ਨੇ, ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਸਣੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਉਸ ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਦੋਂ ਇਥੋਂ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਥੋਂ ਦੀ ਗਏ ਸੀ। ਜਹਾਜ਼ ਜਾਣੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਅਥਾਵ ਸੀ ਇਕ। ਦੋ ਲੰਗਰ ਖਾਨੇ ਸੀ। ਇਕ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ,

ਇਕ ਵਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬਦਲਿਆ, ਦੂਜਾ ਉਥੋਂ ਰਲਿਆ ਮਹਾਂਸਾਗਰ ਅੱਗੋਂ ਆਇਆ ਤਦ ਮੱਘਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸਨਾਨ ਕੀਤਾ ਸਾਧਾਂ। ਲੰਬ ਰਹਿਣ ਪਿੱਛੇ ਵੁਟ ਜਾਣਕੇ ਪਰ ਕੁਝ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਜਲ ਕੋੜਾ ਸੀ ਤੇ ਕਪੜ ਖੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਬੰਨੇ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹਾ, ਖੈਰ ਮੱਧ ਪਾਓ। ਸਮਝਾਣ ਤੇ ਕਹਿ ਗਿਆ, ਚਰਾ ਸਹਿਜ ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਬਬਦ ਪਈ। ਚਿੰਟਾ ਪਾਟੀ ਮੁਕਾ, ਭਾਣੇ ਵਿਚੋਂ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲਦਾ ਜਾਪਿਆ। ੩੦ ਮੱਘਰ ਸਮੁੰਦਰ 'ਚੋਂ ਨਹਾਉਣ ਸਮੇਂ ਜਲ 'ਚੋਂ ਚੰਗਿਆਏ ਨਿਕਲਣ। ਪਰ ਰਹਿਣ ਕੁਝ ਨਾ। ਇਸੇ ਪਾਟੀ ਵਿਚ ਅੰਗਮਾਨ ਲੋਪ ਹੋ। ਨਿਸ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਪਾਟੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਵਲਾਣਾ ਕੁਨਾਹੀ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹੁਣਾ ਦੇ ਨਾ ਤਰ ਹੋਣ ਕਰ ਜਹਾਜ਼ ਸਹਿਜੇ ਹੇ ਸੇਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਭਖਤ ਸਮੇਂ ਕਮਰ-ਵਿਲੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਉਡਲਦਾ ਤੇ ਖੇਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਪਾਰੀਆਂ ਰੰਗੂਨ ਬੋਲਣ ਲਈ ਨੌਂ ਲਵਰੀਆਂ ਮੰਤਾ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੀ। ੮ ਆਨੇ ਸਰੂ ਦੇ ਭਾਅ ਆਪ ਦੁਹ ਚੋ ਲੈ ਦੁਹ ਦਹੀਂ ਸੰਗਤ ਬਰਤਦੀ ਰਹੀ ਸੀ। ੧ ਪਰ ਰੰਗੂਨ ਦੀ ਖਾਤੀ ਵਿਚ ਜਹਾਜ਼ ਪੁਜਾ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਰਾਤਾ ਚਲ। ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਮੱਛੀਆਂ ਬੰਦੇ ਦੇ ਕੱਦ ਦੀਆਂ ਉਡਲਦੀਆਂ ਸੀ। ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਸਪ ਪੈਲਾ ਪਾਏ ਸੀ, ਵਨ ਖਲੇ ਕਰ। ਜਹਾਜ਼ ਅਭਲ ਕੁਰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ।

ਬੰਦੋਬ ਬੰਦਾ ਪੁਰਾਣੀ ਤੋਰੇ-

ਰੰਗੂਨ ਦੀ ਖਾਤੀ ਇਹ ਸਹਿਰ ਬਹੁਮਾ ਮੁਲਕ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਭਾਰੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਸਿੰਘਾਪੁਰ ਪੋਨਾਭ ਨੂੰ ਕਾਹ ਹਲ। ਇਥੇ ਅਭਨ-ਬੰਟਾ ਵਿਚ ਪੁਲਜੀਏ ਉਰਰੇ, ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਂਦੇ ਪੁਛਦੇ, ਸਭ ਨੂੰ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਧ ਸਿਕਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਪੁਛਿਆ ਕਿਹਾ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਪਿਛੇ ਸਭ ਵੁਟੀ। ਵਾਧ ਪੁਰਾ ਹੋਇਆ। ਸਿਤ ਖਰਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਖਰਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇਥੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਕਦੀ ਹੋਰ ਭੀ ਸੱਜਣ ਸਾਥੀ ਸਨ। ਦਰਬਨ ਕਰ ਚਰਨੀ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਲਈ ਹਾਰ ਪਹਿਰਾਏ ਤੇ ਕਾਤਾ ਤੇ ਬੈਠਾ ਕੁਰਦਾਯਾਰੇ ਲਿਆਏ।

ਕੁਰਾਣੇ ਰੰਗੂਨ ਕਲਕੀ ਤੇ ਤੇ ੭੦੦ ਮੀਲ ਸਮੁੰਦਰ ਦਸਤੇ ਹੈ। ਰੰਗੂਨ ਹੀ ਉਹ ਬੰਗਲਾ ਹੈ। ਸਿਥੇ ਦਿਲੀ ਦਾ ਬਾਦਸਾਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਕੰਦ ਕਰ ਰਖਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਕੁਬੂਰ ਭੀ ਹੈ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਓਸ ਹੀ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਰਹੇ ਸੀ ਕੁਝ ਚਿਰ। ਇਥੇ ਬਰਮੀ ਲੰਕਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵਸੇਂ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਨਾ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਸੋਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਥਾ ਤੇ ਸਠ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੀਰ ਨੇ ਉਹ ਬਟਵਾਉਣੇ ਅਰੰਭੇ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਪੁਣ-ਗਿਫ, ਬੱਜ-ਦੋੜ ਕਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਬੰਗਲਾ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਵਾਲਾ ਲੁੱਭਾ। ਸਭ ਨੇ ਵੇਰਾਗੀ ਹੋਇਆ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਖੂਬ ਮੰਚ ਤੇ ਲਾਈ। ਖੂਹੀ ਬੂੰ ਜਲ ਕੰਦ ਕਰਿਆ। ਬਤਾ ਠੰਡਾ ਤੇ ਮਿੱਠਾ ਸੀ। ਇਹ ਖੂਹੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਇਆ ਲੁਭਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵੱਡੇ ਬਾਦਸਾਹਾਂ ਵਰਗਾ ਪੂਰਾਪੀ ਤੇ ਸਕੁਤੀਦਾਨ ਮਹਾਨ ਧਾਰਮਕ ਆਗੂ ਸੁਧਾਰਕ ਤੇ ਕੁਰੂ ਪੈਰੀਚਰ ਮਨੋਂ ਸੰਭ ਹੀ ਇਸ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਖੂਹੀ ਲਵਾ ਤੇ ਹੋਰ ਖਾਤਰਦਾਰੀ ਸਾਥੀ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਲਖਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਪਿਪਲ ਵੀ ਦੇਥੇ ਹੈ। ਜੋ ਦੇਖ ਬਹੁਮਾ ਲੰਕ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਉਸ ਰਲੇ ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪੱਥ ਲਾ ਪਾਸੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬੜਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਤੇ ਬੰਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਸਿਰ ਕਰਦੇ ਆ ਬੈਠਦੇ ਸੀ।

ਰਾਜਨ ਰਾਜਾ - ਬੁਦਨ ਕੁਪਾ ਨਾਮ ਨਾਮ ਸਤ ਕਾਰਣੇ-

ਆਲਮ ਜੀ ਉਸ ਬੰਗਲੇ ਦਾ ਦਰਬਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦਰ ਬਾਹ ਚੜ੍ਹਦਾ
ਦਾ ਸ਼ੇਅਰ ਪੜ੍ਹਿਆ:—

ਲਕੜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੀਅ ਮੇਰਾ ਉਜੜੇ ਦਿਆਰ ਮੇਂ।
ਕਿਤਨਾ ਹੈ ਬਦਨਸੀਬ ਚੜ੍ਹਦਾ ਦਵਨ ਕੇ ਲੀਏ,
ਏ ਕਚ ਫਮੀਨ ਭੀ ਨਾ ਮਿਲੀ ਕੁਝਾਏ ਯਾਰ ਮੇਂ।

ਇਹ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਉਂਕਾ ਭਰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜ਼ਫਰ ਠੀਕ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਯਾਰ ਨਾ
ਹੋਵੇ, ਉਹ ਦੇਸ ਉਜਾੜ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਦੇਸ ਹੀ ਤੇ ਯਾਰ ਦਾ ਦੇਸ ਹੀ
ਯਾਰ ਦਾ ਕੁਝਾ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਬੰਗਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵੱਸਣ ਤੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪਿਆਰਾ
ਭੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਬੰਗਲਾ ਇਹ ਦੇਸ ਇਹ ਹੀ ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਭੀ ਉਜੜਿਆ
ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਭ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਅਥਰੂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਕਿਰਦੇ ਰਹੇ। ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੰਠ ਜੀ
ਨੇ ਹਉਂਕਾ ਭਰ ਬਹਿ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਹੇ ਸਾਂਝੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਉਹ ਭੀ ਕਦੇ ਦਿਨ ਆਵੇਗਾ ਜਦੋਂ
ਕੁਝਾ ਪੰਥ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣਾ ਦਰਬਨ ਦਿਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕਰਨਗੇ। ਕਿ ਖ਼ਰਬਦੇ ਹੀ ਮਰਨਗੇ,
ਬਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਹੱਥ ਫੁੱਲੇ ਜਾ ਪਈਆਂ।

ਚੰਗੂਨ ਦੇ ਵੱਲ ਦੀਵਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਏ ਹੇਠਲੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਲਗਦਾ, ਕੁਰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਸਭਾ
ਮੀਲ ਹਨੁਮਾਨ ਗਤੀ ਹੈ, ਲੰਗਰ ਓਥੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ। ਜੱਗੋਂ ਜੋ ਚੰਗੂਨ ਤੋਂ ੧੦-੧੧ ਮੀਲ ਹੈ, ਉਥੋਂ
ਏ ਮਨਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਕਾਲੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਅਰੁਣ ਸਿੰਘ ਕੁਲੀਆ ਸਿੰਘ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ
ਵਕੀਲ, ਸ੍ਰ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਚ ਕਰ ਭਜਨ ਪੁਛ ਘਰੀਂ ਚਰਨ ਪੁਆਏ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਭੀ
ਲਵਾਏ। ਟਾਂਕੇ ਤੋਂ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਸ. ਡੀ. ਓ., ਪੀ. ਡਬਲਿਊ ਡੀ., ਬਨੂਮਾ ਤੋਂ ਸ੍ਰ ਕਿਸਨ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਏ। ਸਬਦ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਭਜਨ ਪੁਛਿਆ ਹਨੁਮਾਨ ਗਤੀ ਵਿੱਚ ਖੁਹੀ ਹੋਣ ਕਰ ਲੰਗਰ
ਓਥੇ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਗਤੀ ਵਲੋਂ ਭਿੰਨ ਦਿਨ ਹਰ ਆਏ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਏ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਲੋਂ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਅਰਚ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਥਾਦਿ ਆਪਣਾ ਹੀ ਛਕਿਆ। ਕੁਰਦਿਆਂ ਵਲੋਂ
ਪਟਨ ਵਾਕੂ ਕੁਝਾ ਚਰਤਾਓ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਭੇਰੇ ਦਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾ ਤੋਂ ਭਰਦਾ
ਭੀ ਹਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਸੇਵਾ ਵਸਤ ਦੀ ਭਰਦਾ ਹੀ ਰਿਹਾ।

ਕੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਏ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਇਕ ਅਕਾਲੀ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਲਵਾਉਣ ਦੀ
ਅਰਚ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਪਰ ਦੂਸਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਕਈ ਕਈ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ, ਪਰ ਕੁਕਿਆਂ ਏ ਅਰਦਾਸੇ ਤੋਂ ਤੁਅਸਬੀ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਭਰ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮੱਤ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸਾਫ਼ਿਆਂ ਤੇ ਅਜ਼ਰ ਕਰੇ। ਸ਼੍ਰੀਅਮ ਜੋ ਇਕ ਖਾੜੀ ਹੈ, ਓਥੋਂ ਦੇ ਬਾਬਾ ਕੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ
ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰ ਮੇਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਚ ਕਰ ਭਜਨ ਭੀ ਪੁਛਿਆ ਆਪਣੇ ਘਰੀਂ ਦੀਵਾਨ ਭੀ ਲਵਾਏ ਤੇ
ਅਰਚ ਕਰ ਡੇਟੇ ਭੀ ਲਈਆਂ। ਚੰਗੂਨੋਂ ੪੦੦ ਮੀਲ ਤੇ ਮਾਡਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਠ ਜੀ, ਚੰਦ੍ਰਵਰਤੀ
ਜੀ, ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਡਲੀ ਕਦੇ। ਅੱਗੋਂ ਮੋਟਰ
ਰੋਲ ਤੇ ਮੋਮੀਓ ਕਦੇ। ਜੋ ਚੰਗੂਨ ਦਾ ਖ਼ਿਮਲਾ ਹੀ ਏ। ਸੈਰ ਕੀਤਾ ਬਾਬੀ ਸੰਕਤ ਚੰਗੂਨ ਹੀ ਸੇਤ

ਖਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਰਹੀ। ਤੇ ਪੰਹ ਸੁਦੀ ਦਾ ਪੁਰਬ ਮਨਾਇਆ। ਰੰਗੂਨੇ ਮਾਡਲੇ ਮੇਲ ਤੇ ਸਵੇਰੇ ਬਾਜੀ ਪੁਜੇ। ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਖੁਲੀ ਤੇ ਇਸਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਲੰਗਰ ਕਰ ਛਕਿਆ। ਬਾਜੀ ਤੇ ਘੰਤਿਆਂ ਦੇ ਸਲੇਤਰੀ ਸ੍ਰ. ਫੁਮਟ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੰਤਾ ਸਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਆਲਮ ਜੀ ਤੇ ਸੋਨਾ ਦੇ ਪਿਆਬੋਈ ਗੱਡੀ ਤੇ ਗਏ। ਸ੍ਰ. ਦੁਰੋਂ ਦੇਖ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਉਠ ਆਦਰ ਕੀਤਾ, ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੌੜੇ ਦੀ ਨੇ ਭਜਨ ਪੜਿਆ ਹੁਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਦੰਪਤੀ ਫੁਲੇ ਨਾ ਸਮਾਉਣ ਆਦਰ ਵਸੇ ਛਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ਾ ਕਰਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਟੇਕਰੇ ਭੇਟ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਭੀ ਮੁਖ ਪਾਇ ਤੇ ਸੇਫਤ ਵਿਚ ਵਰਤਾਏ। ਘੰਤਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤੇ ਚਵਾਈਆਂ ਦੇ ਪੁਛਣ ਦੱਸਣ ਬੁਝਦ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਹੋਰਾ ਤੇ ਦੰਪਤੀ ਨੇ ਬਸਤਰਾਂ ਜੋੜ ਥਾਨ ਤੇ ੨੫) ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਪਸ ਬਾਜੀ ਹੀ ਆਏ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ। ਸਵੇਰੇ ਭੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਬਾਜੀ ਹੀ ਲਗੀ। ਮੇਰਾ ਤੇ ਟੋਜੀ ਪੁਜੇ ੧੨ ਪੰਹ। ਦੇਬ ਸ੍ਰ. ਦੀਸਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਾ ਬੇਸੀ ਸੰਮਤ ਅਥੀਂ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਸਤਕ ਤੇ ਖਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਬੇਨਲੇ ਚਿਤਾਰਾ ਬੀਤਾ, ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਬੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਬੱਚੇ ਕੁਰਮੁਖੀ ਪੜਦੇ ਸੁਣ ਦੇਖਣ ਗਏ। ਬੱਚਿਆਂ ਉਠ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੇ। ਬੱਚਿਆਂ ਇਥੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਇਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੭) ਮੰਨਿਆਈ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੇ। ਇਕ ਕੋਨਿਆ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਪਹਾੜਾ ਵਿੱਚ ਕੁਰਮੁਖੀ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਸਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾ ਦੇ ਉਦਮ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਏ। ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕ ਕੁਝਰੇ ਦੇ ਪਹਾੜਾ ਦੀ ਸੈਰ ਨੂੰ ਨਿਕਲੇ। ਸੈਰ ਕਰਦੇ ਟੋਜੀ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਪਹਾੜ ਤੇ ਪੁਜੇ। ਉਥੇ ਬਸਮਿਆ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਥੂਟ ਛਕਾਣ ਸਾਰਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਬਿਰਧ ਮਾਲੀ ਸੀ। ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੀ ਇਆ ਇਆ ਹਾ ਹਾ ਕਰਦਾ ਮਸਤ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਆ ਛਿੱਕਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਉਸ ਵਲ ਤੱਕਦੇ ਰਹੇ ਖੜੇ ਕੇ। ਭੈਣ ਬਾਦ ਉਸ ਬਿਰਧ ਦੱਸਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਸਾਲ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਬਸਨ ਸੋਤੇ ਵੇਲੇ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਵੇਰ ਕਦੀ ਤੈਨੂੰ ਆਇ ਮਿਲਾਯਾ। ਸਾਧਾਂ ਪੁਛਿਆ ਇਹ ਬਿਰਧ ਆਪ ਦਾ ਕਦੇ ਦਾ ਕੁਕਿਆ ਵਾਂਗੂੰ ਆਸਰ ਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਕਰਤੇ ਦੀ ਲੀਲਾ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਉਸ ਬਿਰਧ ਦੀ ਆਸਾ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਰੁਝ ਗਿਆ। ਦੀਵਾਨ ਟੋਜੀ ਲੱਗਾ ਤੇ ਆਲਮ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ੇਅਰ -

ਮੁਬਾਰਕ ਵੰਹ ਘਰਾਣਾ ਹੈ ਜਹਾਂ ਅਵਤਾਰ ਹੋਤਾ ਹੈ।

ਵਹ ਆਖੇ ਮੁਬਾਰਕ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਦਾਰ ਹੋਤਾ ਹੈ।

ਸੁਣ ਇਕ ਮੇਲਕੀ ਮਸਤ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਫਲ ਲਗ ਰੋਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਤੇ ਕਿਹੋ ਸੁ ਤੁਸੀਂ ਧੰਨ ਹੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਘਰਾਣੇ ਵਿਚ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਧੰਨ ਮਰੇ ਭਾਗ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਅੱਜ ਹੋ ਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੱਸੇ ਉਥੇ ਘਰਾਣੇ ਦੀ ਅੱਸ ਤੇ ਸੇਵਕ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂ ਲੈ ਮੰਟੀ ਮੰਟੀ ਵਾਕਵੀ ਦਾ ਲੋਕਚਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਦਾ ਆਲਮ ਜੀ ਇਸ ਦਿਨ ਕੀਤਾ। ਕੀਖਿਆਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ। "ਕੁਰ ਨੰਨ ਬੰਨ ਕੁਰ ਕੁਰ ਕਰੇ॥" ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਮੇਲਕੀ ਤੇ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਟੇਜੀ ਤੋਂ ਦੋ ਲਾਗੀਆਂ ਚੇਤੋਂ ਤੱਕ ਗੀਤੀਆਂ। ਟੇਜੀ ਤੋਂ ੫੮ ਮੀਲ ਲੋਹਲਮ ਪਹਾੜ ਤੇ ਫੌਜੀਆ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ। ਸ੍ਰ. ਲੀਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਓਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਡਾਕਟਰ ਜੀਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਰਾ ਜੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਸ੍ਰ. ਜੀਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਾਥ ਲੈ ਸੁਤਕ ਤੇ ਚੋਲਕੀ, ਛੋਟੇ ਲੈ ਸਥਾਨ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਵਾਗਤ ਹਿੱਤ ਖੜੇ ਸੀ। ਓਨ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਨਾਲ ਆਰਾਮ ਧੋਲ ਜਗਾ ਬਣਾ ਅਗਾਂ ਆ ਗਲ ਮਿਲੇ। ਜਿਥੇ ਰਾਤ ਅਤਿਥੀਆਂ ਵਾਂਗ ਕੁਸ਼ਾਰਨੀ ਸੀ, ਸੁਹਿਰਦ ਸੁਨਹੀਆਂ ਵਾਂਗ ਆਰਾਮ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਭੀ ਲੱਗਾ। ਦੋਥੇ ਨੰਬ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਬਾਦ ਤਿਆਰ ਹੋਏ। ਸ੍ਰ. ਜੀਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਰਬ ਤੇ ਲੰਗਰ ਬਣਾ ਫਕ ਤੁਰੇ। ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਕੋਥਲ ਤੇ ੨੧) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ੧ ਕੋਥਲ ਮਾਰਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਇਸ ਸਰਦਾਰ ਤੇ ਕੁਝ ਫੇਜੀਆਂ ਸਮੇਤ ਪਰਿਵਾਰਾ ਚਜਨ ਪੁਕਿਆ। ਇਥੋਂ ੮੪ ਮੀਲ ਰਹੀਨ ਨਦੀ ਹੈ ਜੋ ਚਸਮਿਆ ਤੋਂ ਬਣ ਨੌਤਿਉਂ ਹੀ ਕੁਰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਸ ਤੇ ਪੁਲ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਮੋਟਰਾਂ ਬੋਤੀਆਂ ਤੇ ਚੁੜਾ ਪਾਰ ਕੀਤੀਆਂ। ਤੇ ੧੫ ਮੀਲਾਂ ਤੇ ਨਾ ਅਗੋਂ ਪੜਾਅ ਤੇ ਅਤਿ ਨੰਬੀ ਜਗਾ ਸਰਕਾਰੀ ਬੰਡਲੇ ਵਿਚ ਪੁਜ ਰਾਹ ਕੱਟੀ।

ਮਾਸਿ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਗੋਰਤਨ ਦਾ ਭੰਡ ਪਾ ਟਾਂਕੋਂ ਨਦੀ ਤੇ ਪੁਜੇ। ਇਥੇ ਅਗੋਂ ਮੋਟਰਾਂ ਨਾ ਆਈਆਂ ਕਰ ੪੦) ਬਾਧੂ ਰਾਹ ਅਗੇ ਟੁਰੇ। ਇਹ ਵੇਰਵਾ ਡਾਕਯੋਥਵਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਚੋਰ ਲਕਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਾਸਾਂ ਕੱਚਾ ਦੀ ਕੁਰੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਉਸ ਸੁਰ ਕਢ ਸਥਾਨ ਅਭਿਭਿਆ। ਸਵਾਦ ਬਣ ਗਿਆ ਤੇ ਸਮਾ ਰੰਗ ਵਿਚ ਲੰਘਿਆ ਟਾਂਕੋਂ ਤੋਂ ਚੇਤੋਂ ਤੱਕ ਰਸਤਾ ਕੱਚਾ ਹੈ, ਪਰ ਡਰਾਉਣਾ ਨਹੀਂ। ਨਦੀ ਲੰਘ ਕੇ ਬੋਤੀ ਦੁਰ ਗਏ। ਇਕ ਲੰਕਣ ਦਾ ਪੁਲ ਆਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸਵਾਰੀਆ ਉਤਾਰ ਤੋਰ ਕੇ ਲੰਘਾਈਆਂ। ਅੰਤਲੀ ਮੋਟਰ ਪਾਰ ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਪੁਲ ਟੁਟ ਕੇ ਡਿੱਗਾ ਸਭ ਹੋਰਾਨ ਹੋਏ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੇਰਾ ਅਨੁਮਾਨ ਯੀ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਇਹ ਭੁਕਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਅੰਤਰਜਾਮਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਟਾਂਕੋਂ ਤੋਂ ੧੫ ਮੀਲ ਇਕ ਬਸਤੀ ਸੈਨ ਮੋਕ ਤੁੰਗ ਤੋਂ ਅਰਬਾਰ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਭੇਰਾ ਲਗਤਾਂ ਦੇ ਮਗਨ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਵੱਖ ਵੱਖ ਟਿਕੇ। ਸਾਧੂ ਆਏ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਆਏ। ਬੋਲੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸਮਝੀ ਨਾ ਜਾਏ, ਉਹ ਵੀ ਹੋਸਣ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਹੋਸਣ। ਸਾਧੂਆਂ ਪ੍ਰਾਈ ਦਿੱਤੀ ਬਛਾਣ ਲਈ ਤੇ ਲਕਣਾਂ ਬਾਣ ਸੋਧਣ ਲਈ ਤੇ ਜੁਲੇ ਭੀ। ਕਈਆਂ ਰਾਤ ਜਾਗ ਹੀ ਲੰਘਾਈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲਾਈ ਤਾਂ ਪੀਲੇ ਪੀਲੇ ਬਸਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਮੋਸਬਤੀਆਂ ਤੇ ਦੋਥੇ ਲੈ ਖੜੇ ਟਿਕੀ ਹੋਏ ਰਹੇ। ਭਾਵੇਂ ਕੁਰਬਾਨਾਂ ਦੀ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਸਭ ਨਾ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਕੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸੱਤਾ ਏ। ਪੰਥੀਆਂ, ਬਿਰਖਾਂ ਬਦੋਸੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਬਿਨ ਦੱਸੇ ਲਸ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ। ਇਥੇ ਹੀ ਲੰਗਰ ਬੀਤਾ, ਫਰਿਆ ਤੇ ਮੋਟਰਾਂ ਭੀ ਜੋ ਕਲ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਨਾ ਪੁਜੀਆਂ ਸੀ, ਇਥੇ ਆ ਗਈਆਂ। ਟੇਜੀ ਵਾਲੇ ਵਾਪਸ ਹੋ ਗਏ। ਅਗੋਂ ਰਸਤਾ ਬੜਾ ਬਿਖੜਾ ਡਰੋਣਾ ਸੀ ਖੰਡਾ ਦਾ। ਇਕ ਨਿਮਖ ਦੀ ਫੁਲ ਡਰਾਈਦਰ ਦੀ, ਖੰਡ ਖਤਮ ਕਰਦੀ ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਸੇਠ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਪਹਾੜਾਂ ਬਿਰਖਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਲਮਾਂ

ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਆਲਮ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਹੀ ਨਾ ਹੋਸਲਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਕਈ ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਕੰਥਲ ਲੈ ਲਏ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਛੱਡੀ ਆਈ ਹੁੰਦੀ ਲਗ।

ਬੇਤੋਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਇਕ ਸ਼ਾਨ ਮੁਲਕ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਕਿੰਗਟੋਂਗ ਦੇ। ਦੋਥੇ ਕੋਈ ਬਰਮੂ ਕੋਲੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਇਥੇ ਇਕ ਮਸ਼੍ਹਾਏ ਨਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਾਨ ਤੇ ਸਿਆਮ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਰਾਜੀ ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕ ਨੂੰ। ਕਿੰਗਟੋਂਗ ੧੦-੧੨ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਰਯਾਦਾ, ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਮਸਾਥਾ ਬਣਾਈ ਵਿਚ ਆਏ ਨੂੰ ਆਦਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਦਿੰਤਾ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਆਦਰ ਕੀਤਾ। ਰਾਤ ਰਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਬਾਦ ਲੰਗਰ ਕਰ ਛੱਡਿਆ। ਮਸ਼੍ਹਾਏ ਨਦੀਓਂ ਪਾਰ ਸਿਆਮ ਦੇਸ ਭਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਵਲ ਉਤਾਰਾ ਹੋਇਆ। ਭੋਲਣੀ ਵਾਗੂ ਇਸ ਦੇ ਭਾਗ ਭਲੇ ਭਲੇ। ਪੁਲਸ ਦੇ ਸਿਆਹੀ ਆਏ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੱਸਣ ਤੇ ਸਭ ਨੇ ਨਿਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ।

ਲੰਪਾਕ ਪੁਜੇ, ਦੋਥੇ ੫-੬ ਘਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਸਿਰੋਖ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਅਖੀਂ ਸਿਆਮੀਆ ਸਮੇਤ ਆ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤੀ ਰੇਲ ਦੇ ਟੋਥਨ ਤੇ ਪੁਜ, ਜੈਕਾਰੇ ਬੰਦ ਵੱਲਾਂ ਦੀ ਹਾਰ ਪਹਿਰਾਏ।

ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਜੀ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਬੁਢੇ ਕੁਰਾਣੇ ਦੇ ਸੰਭਵੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਛੰਪਾਕ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਇਥੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ ਦੇ ਕਕਤ। ਇਥੋਂ ਚੰਗਮਈ ਨੂੰ ਰੇਲ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਏ ਪਰਸਾਦਿ ਭਕ। ਵੈਰਾਗੀ ਸੰਗਤ ਛੱਡ। ਰੇਲ ਦੇ ਸੰਗਤ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਰੂਸ ਫੜ ਲਏਦ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਸਮੇਤ ਸ੍ਰ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭ ਮਸਤ ਹੋਏ ਰਹੇ। ਚੰਗਮਈ ਪੁਜੇ। ਇਥੇ ਸਭ ਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਖੀਂ ਆਦਰ ਲਈ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਇਥੇ ਲੰਗਰ ਦੀਵਾਨ ਹੋਏ। ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਅਰਬੀ ਫਕੀਰ ਨੇ ਆਲਮ ਜੀ ਦਾ ਵਖਿਆਨ ਸੁਣ ਮਨ ਵਿਚ ਮੰਗ ਮੰਗੀ ਜੇ ਕੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇ ਤਖਤ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਸੇਵਕ ਹਨ ਤੇ ਸਮਰੱਥ ਸਭਤ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਰਤਦੀ ਦੇ ਤਾ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਰਦਾਠੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹ ਮੰਗੀ ਗੱਥ ਪੂਰੀ ਕਰਨ, ਮੈਂ ਜੱਦੀ ਪਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਉਹ ਉਠ ਉਠ ਬਾਰ ਬਾਰ ਤਾਂਕੇ ਤੇ ਨੇੜੇ ਹੋਣੇ ਵੱਧੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਵਕ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਦੀ ਚਾਦਰ ਲੈ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਦੀਵਾਨ ਓ ਤੇ ਓਸ ਅਰਬੀ ਫਕੀਰ ਨੂੰ ਕਲ ਆ ਕਿਆ, ਆਓ ਕੁੱਝੀ ਲੰਕੇ ਆਪਣੀ ਗੱਥ ਲਾਹ ਲਵੋ। ਉਸ ਅਰਬੀ ਫਕੀਰ ਨੇ ਉਠ ਕੇ ਜੱਦੀ ਪਾ ਲਈ ਤੇ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਕਿਆ, ਮੰਗੀ ਮਨਸਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੁਧ ਕੀਤੇ ਆ ਆਸਣ ਤੇ ਬਿਰੇ। ਬਾਦ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਦੱਸਿਓ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅੰਦਰ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਭਾਕਣ ਤੇ ਖਿਚ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਤੇ ਅੰਦਰ ਆਈ ਸੀ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਖੁਦ ਕੇ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਅੰਤਰ-ਜਾਮਣਾ ਨਹੀਂ ਉਸ ਦੇ ਸੁਧ ਰਿੰਦੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਿਰਮਲ ਮਨ ਦਾ ਆਤਮਕ ਮੇਲ ਹੋ ਕੁਰਵਾਕ ਦੋਇ ਬੁਝਾਰਤ ਸਾਰਤਾ ਸੇ ਅਖੀਂ ਭਿਠਕਿਆ, ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਮੰਗ ਉਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਦੇ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਉਸ ਮੇਰੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਮਨਸਾ ਧਾਰੀ ਸੀ।

ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿਆਮ ਗਿਆ ਇਸ ਫਕੀਰ ਨੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਅਰਥ ਕੀਤੀ ਜੀ ਮੇਨੂੰ ਦਵਾ ਦਿਓ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰੁਤਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਮਰਦ ਪੁਛ ਕੇ ਦਵਾ ਦੇ। ਤਾਂ ਇਸ ਕਿਹਾ ਸੀ ਆਪ ਦਿਓ ਤੇ ਮੇਲ ਲਵੇ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕੁਰੂ ਤਰੀ ਇਹ ਭੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਕਰੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਸਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਦੀ ਮੰਗ ਸੀ ਅਰਥ-ਆਤਮੇ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਰਕ ਜਾਮੇ ਕਰ ਆਪ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਮੇਰਾ ਐਸਾ ਜਨਮ ਅਗੋਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮਾਂ, ਇਹ ਦੁਆ ਮੰਗਦਾ ਸੀ।

ਐਸੇ ਬੰਦੇ ਪੁੱਜੇ ਅਗੋਂ ਬਿਅੰਤ ਸੰਗਤ ਮਾਈ ਭਾਈ ਤੇ ਬਾਣ ਬਿਰਧ ਚਾਮ ਨਾਲ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਾਰ ਵਤੀ ਸਵਾਰਤ ਲਈ ਪਛ ਸੀ। ਚੰਗਮਈ ਤੇ ਪਾਖ ਨਾਮ ਫੋਰ ਆਦਿ ਭਹਿਰਾ ਤੋਂ ਭੀ ਕੁਰੂ ਸੰਗਤ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਦਰਸਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸਭ ਨੇ ਸੰਕਾਰੇ ਭਜਾਏ। ਤੇ ਚਰਨੀ ਸੀਸ ਧਰ ਕਲੀ ਹਾਰ ਪਹਿਰਾਏ। ਭਾਰਾ ਤੇ ਜਲੂਸ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਥਾ ਲਿਆਏ। ਦੋ ਵਲੋਂ ਦੀਵਾਨ ਲਗਦਾ, ਸਭਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋਦਾ, ਹੋਲੋਂ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਲੋਕਚਰ ਵਿਆਖਿਆ ਵੇਲੇ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰ ਹੁੰਦੇ। ਕੁਝ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੁੰਦੇ ਸੁਧ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਸੁਣਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਇਥੇ ਭੀ ਸੁਧ ਪਾਠ ਕਰ ਸੁਣਾਏ, ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਰੂ ਲੱਭਿਓ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਕ ਠਾ ਏ ਘਟ ਠਾਉਣ ਤੋਂ ਰਾਖਯਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਜਿੱਥੇ ਸੁਣੇ ਸਿੰਘ ਇਹ ਮੇਰੀ ਬਾਣੀ ਪਈ ਸੁਧ ਕੁਰੂ ਕੇਰੀ।" ਕੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਹਿੰਦੂ ਸਭਾ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮਸਾਥਾ, ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ, ਇੰਡੀਅਨ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਆਦਿ ਜਗੀਰੀ ਦੀਵਾਨ ਲਗਦੇ ਸੀ ਤੇ ਸਭ ਮਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੁਰਦੀ ਸੀ। ਸਭ ਨੇ ਇਹ ਸਲਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਤੇ ਜੇਕਰਾ ਭਜਾਇਆ। ਨਾਮਧਾਰੀ, ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾਈ, ਹਿੰਦੂ ਸਭਾ ਆਰੀਆ ਸਭਾ ਦੇ ਸੰਜਟ ਆਏ। ਦੋ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ। ਆਲਮ ਜੀ ਪਾਠੀਆ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਚਾਲੀ ਹੋਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਸੁਧ ਪਾਠ ਸੁਣਾਵੇਗਾ, ੫) ਇਨਾਮ ਪਾਵੇਗਾ। ਇਕ ਸਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਇਕ ਬੀਤ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਠ ਦੇਖਣ ਸੁਣਨ ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ। ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਤੇ ਹੀ ਪਾਠੀ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਠੀਕ ਵੁਲ ਚੁੱਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਪਾਠੀ ਕੁਝ ਅੱਖਰ ਮਾਤਰ ਵੁਲੇ। ਅੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਠ ਸੁਧ ਤੇ ਚਲੀਤ ਕੀਤਾ। ਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਭੀ ਸਭ ਸਰੋਤਿਆਂ ਠੀਕ ਹੋ ਕਿਹਾ, ਤਾਂ ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ੫) ਇਨਾਮ ਦੇ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ। ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਭਲਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੋਭ ਦਿੱਤੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ੩ ਵਕਤ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਦੁਪਹਿਰੇ ਸਬਦ ਪਾਠ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਰਾਗੀਆਂ ਦਾ ਸਬਦ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਚਾਰਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗਾ ਹੀ ਕਾਟਿਆ ਰਿਹਾ ਬੰਦੇ ੧੪, ੧੫ ਦਿਨ। ਮਾਘੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭੰਗ ਬਾਦ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਅੱਜ ਅਕਾਲੀਆ ਦੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਵਾਲੇ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਕੁਝ ਆਪੇ ਵਿਚ ਮੱਤ ਭੇਦ ਹੋਣ ਕਰ ਸਲਾਹ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਅਰਥ ਕਰਕੇ ਲਿਆਵੀਏ, ਕਦੀ ਨਾ ਮੰਨਦੇ ਸੀ। ੮ ਵਜੇ ਸਮੇਤ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਸਤਿਗੁਰੂ

*ਬੰਦੇ ਇਹ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਆਮ ਭੀ ਤੇ ਹੋ ਇਹ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਜਕਾਰੀ ਹੈ।

ਜੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਕੁਰਦਿਆਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ, ਕੁੰਝ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਸਭ ਇਕ ਬੇਨੇ ਬੇਨ ਗਏ। ਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਥਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਸਭ ਨੇ ਉਨ ਕੇ ਆਦਰ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰ. ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ-ਜੀ ਨੇ ਜੀਉ ਆਇਆ ਕਿਹਾ। ਬਾਦ ਆਲਮ ਜੀ ਨੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ। ਕੁਰਦਿਆਰੇ ਵਿਚੋਂ ਉਤਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰ. ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਵਾਉਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਕੁਰਦਿਆਰੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸੇਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਦੋਵੇਂ ਜੀਅ ਵਲੋਂ ਨਾ ਸਮਾਉਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਉਹ ਦੇਵੇਂ ਹੋਰ ਕੀ ਚਾਹੁਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਬਸਤਰ ਤੇ ਮਾਇਆ ਭੇਟਾ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਲੰਪਾਕ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲੇ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਅੱਜ ਨੇੜਿਉਂ ਨੱਕਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਲੱਗਾ। ਇਹ ਕੁਪਤ ਦਾਨੀ ਸ੍ਰ. ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੈਂ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਇਕ ਵੇਰ ਵੇਖੇ ਸੀ ਤੇ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਣਾ ਵੀ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਮ ਹੋਰੀਂ ਰੋਜ਼ ਨਵੇਂ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ (ਵਦਵਤਾ) ਭਰੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ।

੫ ਮਾਘ ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁਤਰੀ ਦੇ ਅਨੰਦ ਪਾਰੈਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲਗੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਦਿੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਅਨੰਦ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਰੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਾਈ। ਬਚਨ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਅਨੰਦ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਦ ਘੁੰਡ, ਟੁੰਬਾਂ ਫੈਸਨ ਆਦਿ ਕੁਝ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪੰਡਿਤ ਰਘੁਨਾਥ ਜੀ ਬਾਦ ਘੁੰਡ, ਟੁੰਬਾਂ ਫੈਸਨ ਆਦਿ ਕੁਝ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪੰਡਿਤ ਰਘੁਨਾਥ ਜੀ ਬਾਦ ਇਸੇ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋ ਕਿਹਾ, ਸਭ ਮਰਹੂਦਾਂ ਨੂੰ ਠਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਸੰਥਾ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਰਯਾਦਾ ਪਾਰੈਂ ਸੰਗਤ ਦੀਆਂ ਬੇਲੰਤੀਆਂ ਖਰਬੀਲੀਆਂ ਪਿੱਛਾਂ ਤੋਂ ਬੱਧੀ ਦਾ ਤੇ ਕਰੀਬਾਂ ਦਾ ਪੜਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੬ ਮਾਘ ਦੇਖੇ ਹੀ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁਤਰੀ ਤੇ ਸੰਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਰ੍ਹ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪੁਲੀ ਕੁਰਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਇਆ, ੧੨ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੜ੍ਹਵਰਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈ ਬਾਹੀ ਲਾਇਕੇਰੀ ਵਖਣ ਗਏ। ਮਿਸਟਰ ਪੀ. ਐਸ. ਬਾਸਤਰੀ ਐਮ. ਏ. ਲਾਇਕੇਰੀਅਨ ਅਯੋਂ ਉਠਿਆ। ਮਿਲ ਕੁਰਤ ਆਦਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕੁਝ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ੭ ਮਾਘ ਬਸੰਤ ਦੇ ਮੇਲੇ ਜੋਗ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਰਖਿਆ ਤੇ ੮ ਮਾਘ ਭੱਠ ਪਾਇਆ। ਬੰਕੋਕ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ।

ਬਸੰਤ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਆਰੀਆ ਮੰਦਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਸਤੇ ਤੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਰੋਰਦਾਰ ਭੰਡੀਆਂ ਲਾ ਸਥਾਨ ਸਜਾਇਆ ਸੀ। ਹੋ ਆਦਰ ਕਰ ਬਨਾਰਵਾਦੀ ਤਕ ਉਹ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਲੈ ਗਏ। ਮੰਦਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਤਕ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਭੀੜ ਰਹੀ। ਆਰਤੀ ਉਤਾਰੀ ਤੇ ਰਾਮ ਪ੍ਰਸਾਦ ਉਪਾਧਿਆ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਜੋਗ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੋਗ ਹਵਨ ਤੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਕੁਰੂ ਦੀ ਸਥਾ ਹੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਆਲਮ ਜੀ ਤੇ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਵੀ ਲੋਕਚਰ ਕੀਤੇ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਤੇ ਮਿਲਾਪ ਰਖਣ ਬਾਰੇ, ਬਾਦ ਲਾਠਾ ਮੰਗਲ ਦਾਸ ਹਿੰਦੂ ਸਭਾ ਤੇ ਐਮ. ਡੀ. ਰਾਮ ਚੰਦ ਜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਿੰਦੂ ਸਭਾ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਦਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬਿਠਾਏ

ਆਰਤੀ ਉਤਾਰੀ। ਭਾਵ ਪੰਡਿਤ ਸਤਿ ਨਾਮਿਏ ਜੀ ਨੇ ਆਦਰ ਪੱਤਰ ਭੇਟ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਮੰਗਲ ਦਾਸ ਜੀ ਮੀਤ੍ਰਾਵਾਲੀ ਤਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਹਸ ਬਿੰਨੀ ਤਕਰੀਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਸਭਾ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਕ ਚਾਈ ਦਾ ਕਲਸ ਤੇ ਫਲ ਮਾਇਆ ਭੇਟ ਕੀਤੀ। ਆਲਮ ਜੀ ਢਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਜੀ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਭਾ ਵਾਲਿਆਂ ਬੜੇ ਰਾਖ ਅਦਬ ਨਾਲ ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬੋਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮੇਤ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਹਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਸੀ। ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਦੇ ਪੁਰਬ ਹੋ ਹੀ ਰਾਤ ਦੀਵਾਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕਵੀ ਚਰਚਾਰ ਹੋਇਆ। ਬਹੁਤ ਕਵੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹਿੰਦੂ ਆਇ ਬੋਲੇ। ਅਦਲ ਇਨਾਮ ਆਲਮ ਜੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਨਾਇਕ ਜੀ ਨੂੰ। ਜੱਸਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕੰਠੀ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਉਪਲਾ ਆਸਾ ਦੀ ਭਾਰ ਲਗੀ ਸੀ। ਜੀਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰੰਭ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਜਰਾਵਾਲ ਦੇ ਰਿਲੇ ਕੰਮੇ ਦੇ ਸੀ, ਪਿਸਾਬ ਦੀ ਮਰਫ ਨਾਲ ਚਿਰ ਦੇ ਤੋਕ ਸੀ। ਤਲੇ ਮੱਜੇ ਤੇ ਆ ਪਏ ਤੇ ਚਿਤ ਧਾਰੀ ਜੋ ਸਮਰੰਥ ਤੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹਨ, ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਮਨਾਕਾ ਜੋ ਮੇਨੂੰ ਆਪੇ ਆ ਬੁਲਾਣ। ਤੈ ਮੇਰਾ ਰੋਗ ਹਟਾਣ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭੰਗ ਬਾਦ ਉਸ ਦੇ ਮੱਜੇ ਪਾਸ ਆਏ। ਫਿਰਾ ਤੂੰ ਹੋ ਰਾਗੀ ਹੈ। ਉਸ ਰਿਹਾ ਫਿ ਮੈਂ ਹੋ ਪਿਸਾਬ ਦੇ ਦੁਖ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਠ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਿਸਾਬ ਦੀ ਦੁਵਾਈ ਦਿਵਾ ਫਿਰਾ ਉਂਠ ਭਜਨ ਕਰ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਚਿਤ ਦੇ। ਜੀਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸੇ ਵਲੇ ਆਰਾਮ ਹੋਇਆ ਜਾਣ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਹਲ ਲੋਧਰ ਦੀ ਸਵਾ ਸੰਗਤ ਬਾਝੇ ਮਾਜਣ ਲਗੇ ਤੇ ਉਥੀ ਉਥੀ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ, ਟੱਕੋ ਵੁਲੇ ਨਾ ਰਿਹੋ। ਇਹ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ ਸਮਰੰਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੋ। ਮੇਰੇ-ਮਨ ਦੀ ਮਨਸਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਰੋਕ ਹਟਾਇਆ ਨੇ। ਦੁਵਾਈ ਮੈਂ ਅਜੇ ਛਕੀ ਨਹੀਂ।

ਯਾਜ ਇਕ ਮਾਈ ਦੀ ਨਜਰ ਬੰਦ ਸੀ ਉਸ ਅੰਦਰੋਂ ਹੈ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸਾਂਝੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੋ ਮੇਨੂੰ ਅੱਖ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਦਰਸਨ ਤ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਫਟੀ ਸਹੀ ਬੱਚੀ ਉਂਗਲ ਵਭ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਪੁੱਜੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ਰ ਜਾ ਬੱਚੀ ਫਿਰਾ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ। ਮਾਈ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿੱਤਾ, ਅੱਖ ਪੁਟੀਆਂ ਤਾਂ ਨਜਰ ਖੁਲੀ, ਦਰਸਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਧਰ ਕਿਹੋ ਸੁ ਹੁਣ ਇਹ ਮੇਰੇ ਨਜਰ ਖੁਲੇ ਨਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਠ ਕੀਤਾ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਪ੍ਰਸੰਨ ਬਣ ਪਹੁੰਚ ਰਖਣਾ। ਮਾਤਾ ਨੇ ਅਪ੍ਰਸੰਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ੨੫ ਬਰਸ ਬਿਨਾ ਐਨਕ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ। ਮੈਂ ੨੦੧੯ ਬਿਰਮੀ ਵਾਲੇ ਸਿਆਮ ਅੰਕ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਖੀਦਾਰ ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਬੱਚੇ ਸਿਆਮ ਅੰਕ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਖੂਹੀ ਭੀ ਖਾਰੀ ਤੋਂ ਮਿੱਠੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਸਿਆਮ ਫੇਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੇਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਿਆ। ਮੇਨੂੰ ਅਭਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਸਾਬੇ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪਿਆਰਦੀ ਦੇ ਸਲੱਤਰੀ ਕੁਮਣ

ਮੇਨੂੰ ੨੦੨੩ ਦੇ ਹੱਲੇ ਤੇ ਕੁਝਿਅਣੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਨੀਕਾ ਨੇ ਭਰਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਮਾਈ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਚੰਡ ਕੋਈ ਜੀ ਤੇ ਉਹ ਖੂਹ ਵਾਲਾ ਪਤਾ ਮੈਂ ਕਲੀ ਤੇਨੂੰ ਫਿਰਾਕਾ ਫਿਰਾਕਾ ਚਾਣੇ ਤੋਂ ਮਿੱਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਸਿੰਘ ਜੀ, ਟੈਂਕੀ ਦੇ ਏਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਹੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੀ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹਨ, ਲੰਹਲਮ ਵਾਲੇ ਜੀਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਰੰਟੇਗ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਸੇਵਕ ਮਲ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਦੇ ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਨੌਕਰ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿਆਮ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਲਤਰ ਭਾਵ ਪੜ੍ਹ ਸਿਆਮ ਦੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸੁਭਾ ਵਾਲਿਆਂ ਸਲਾਹ ਕਰ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਕ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਨਹੀਂ ਟੇਕਣਾ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਲੈ ਨਹੀਂ ਛੁਕਣਾ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨਾ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਤ ਤੇ ਦਰੁਸਨ ਦੇ ਪਰਤਾਪ ਪਾਰੋਂ ਸੰਤ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੂਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਰੋ ਰਸ-ਪ੍ਰੇਮ ਰਹੇ ਫੈਲਣ ਪਾਰੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਭੀ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਭੀ ਛਕਿਆ, ਅਰਦਾਸਾ ਭੀ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਸਰੀਂ ਆਪਣੀ ਕੁਰਦੁਆਰੀਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੀਵਾਨੁ ਭੀ ਲਵਾਏ ਤੇ ਚੰਨਵਾਦ ਭੀ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਵਿਸ਼ ਦੌਰੇ ਦਾ ਹਾਲ ਲਿਖ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਕਈ ਸਿੰਘਾਂ ਸੇਨਾ ਦੇ ਘਰੀਂ ਬਰਨ ਪਾਏ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨੁ ਲਾਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਛੋਟੇ ਲੈਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਏਟੀਆ ਭਜਨ ਪੜ੍ਹਣੇ ਤੇ ਖੁਰਾਣ ਦੀ ਸੰਕਤ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਆਦਿ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਕਈ ਦਰਬਾਰ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਸੱਚ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ।

ਸਿਆਮ ਦੀ ਸੰਕਤ ਤੇ ਹੋਏ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਹੋਲਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਜਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਨਾ ਅਪਤੀਏ ਤਾ ਸਾਡਾ ਇਤਬਾਰ ਏਥੇ ਅਜੇ ਸਾਧ ਸੰਕਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਬਹੁਤ ਮਾਇਆ ਤੇ ਰੋਸਮੀ ਬਾਨ ਐਸ ਐਸ ਸੇਠ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਲਮ ਵਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਸਭ ਸਾਧਾਂ ਜੋਗ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਤਨੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਲਿਜਾਏ ਹਾਂ, ਬਾਕੀ ਤੁਸਾਂ ਪ੍ਰਚਾਟੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ। ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੇਗਲੇ ਸਿਆਮ ਦੀ ਸੰਕਤ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਛੋਟੇ ਲਈਆਂ। ਹਰ ਘਰ ਬਰਨ ਪਵਾਏ ਛੋਟਾ ਧਰੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਲਈ ਪਾਸ ਆਸਟ ਵਿਛਾਇਆ। ਇਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੱਸਿਆ, ਸਾਡੇ ਮਾਮਾ ਸੇਠ ਖੁਸਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋਗ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਾਉਣ ਸਮੇਂ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਤੁਸਾਂ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਬਣ ਸਭ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕੁਰਸੀ ਛੱਡਕੀ, ਜਰਾਬਾ, ਬਦੇਸੀ ਨਹੀਂ ਕਰਤਏ ਤੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਘੁਟਾਣਾ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਸਥਾਲੀ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਮੋਰਨਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਚ ਸੁਕੀਨੀ ਸਾਜ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਤੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਘੁਟਣ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। "ਸੇਵਕ ਕਦੇ ਸੇਵਾ ਬਠਿ ਆਈ।" ਕੁਰਵਾਕ ਤਦ ਤੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚ ਨੇਮ ਹਨ।

ਸੇਠ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਚ ਕੁਰਵਾਕੀਆਂ ਦੇ ਦਾਖ਼ਾ ਜੀ ਲਈ ਸਿਨ੍ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਮਿੱਥੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਵੇਰਵਾ ਮੈਂ ਕੁਸਲਾਵਾਂ ਦੇ ਹਿੱਲੇ ਵਿਚ ਲਿਖ ਆਇਆ ਹਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਸੰਗਤ ਸਿਆਮ ਬੇਰੋਗ, ਬੇਰੋਗੀ ਦਾ ਨੂੰ ਸਦਾ ਕੁਰਮੁਖੀ ਢਾਢੇ ਸਵੈਦ ਸਿਧੀ ਦਸਤਾਰ ਤੇ ਦੂਤੀਦਾਰ ਪਜਾਮੇ, ਕਲੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕੁਤਤੇ ਰਖਣ ਦੀ ਪੱਕੀ ਗੋਤੀ। ਭਾਵੇਂ ਅੱਡੇ ਭੀ ਕਈ ਰਖਦੇ ਸੀ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਛਲ ਉਛਲ ਬਾਹਰ ਵਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸੇਠ ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂ ਉਚੀ ਉਚੀ ਦੋਤਨਾ ਵੈਰਾਗ ਭੀਤਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਸੁਣ ਆਪਣਾ ਰੋਣ ਭੀ ਠਲ੍ਹਿਆ ਨਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਬਾਦ ਵੀ ਕਈ ਦਿਨ ਵੈਰਾਗੀ ਤੇ ਚੁਪ ਹੀ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸਿਆਮ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਵਰਨੀ ਅਰੰਭੀ ਦਾ ਭੇਗ ਤਾਂ ਪਿਆ ਪਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਹੋਲੇ ਤੱਕ ਵਰਨੀ ਰਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਗਰਾਮ ਬਣਾਈ ਰਖਿਆ।

ਕਮਾਏ

ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੋਹ ਦਾ ਮਹੀਨਾ, ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਤੇ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਲੋਂ ਸੂਬਾ ਬਿਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਚ ਹੋ ਵਰਨੀਆਂ ਗੀਤੀਆਂ, ਕੁਝ ਮਾਇਆ ਲੰਗਰ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੱਟਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕੁਝ ਪਾਠ ਭੀ ਸਾਧਾ ਦੀ ਛੋਟਾ ਕੀਤੇ। ਮਾਘ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਵਰਨੀਆਂ ਮੇਠ ਦੁਆਬ ਵਲੋਂ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਗੋਂ ਤੇ ਥੋੜੇ ਆਏ ਸੀ ਪਰ ਕੁਝ ਘਿਚ ਪਾਠ ਤੇ ਮਾਇਆ ਭੇਟ ਫੇਰ ਭੀ ਕਰ ਸੇਵਾ ਵਲੋਂ ਕਮੀ ਦੀ ਘਿਮ ਮੰਗੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੨ ਮਾਘ ਬਾਪਸ ਸਿਆਮ ਤੋਂ ਮੁੱਥੇ ਰੋਕ੍ਹਨ ਆਏ। ਕਈ ਥਾਈਂ ਠਹਿਰਦੇ ਫਲਕਾਂ ਤੇ ਥਰੇਲੀ ਆਏ। ਮਾਸਟਰ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਸਰਦਾਰ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਸਣੇ ਸਵਾਗਤ ਭੀਰਾ ਤੇ ਦੇਸ਼ਨ ਨੇੜੇ ਲਾਲਾ ਘਨੋਈਆ ਲਾਲ ਦੀ ਧਰਮਸਾਠੇ ਉਤਾਰਾ ਭੀਤਾ। ਇਸਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਬਾਦ ਥਰੇਲੀ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਵਾਲਿਆ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਸਮੇਤ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਵਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਥਰੇਲੀ ਦੇ ਪਤਿਵਰੇ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪਰਸ ਘਨੋਈਆ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਚਿਤ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਵੁਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਏਥੇ ਸਰਬ ਧਰਮ ਸਿਮਲਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਸ ਦਾ ਸਵੇਰੇ ਅੰਤਲਾ ਸਮਾਗਮ ਹੈ। ਸਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਹਾਲਾ ਤੱਕ ਆਇਆ ਰੋਵੀ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਆਪਣਾ ਕਾਰਜ ਜਾਣ ਦਰਸਨ ਦਿਓ। ਅਸਾਂ ਆਸਾ ਵਿਹੋ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣਾ ਨਾ ਭੈ ਸੱਚ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਨਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਲਮ ਜੀ ਸਭ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਤੇ ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਮਾਉਂਠ ਹਾਲ ਵਿਚ ਦਰਬਨ ਦਿਤੇ ਜਿਥੇ ਸਮੇਲਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਲਨ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਯੂਨਸ, ਸਿਨਹਾ ਸਾਹਿਬ, ਮਾਸਟਰ ਮੁਹੰਮਦ ਇਸਮਾਈਲ ਹੁਸੈਨ ਸਾਹਿਬ ਵਿਬਲ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਇਸਲਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰੇਮ ਜੀ ਭਿਖਾਰੀ, ਕੂਤ ਪੂਰਬ ਪ੍ਰੋਵੇਸਰ ਨਿਕਸਲ ਓੜ ਬਿਦਰਾਬਨ ਅਲਮੋਤਾ ਪੰਡਿਤ ਬਿਹਾਰੀ ਲਾਲ ਜੀ ਬਾਸਰੀ ਆਗੀਆ ਉਪਦੇਸ਼ਕ, ਡਾਕਟਰ ਅਬਦੁਲ ਫਜ਼ਲ ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਮਿਸਟਰ, ਇਲਤਾਬ ਹੁਸੈਨ ਬੀ ਏ ਆਦਿ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਆਲਮ ਜੀ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਅਖੀਰ ਤੇ ਵਕਤ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਲਮ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੱਸੀ। ਇਕ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਮ੍ਹਨ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਤੋਂ ਬੱਚਕ, ਦੂਜਾ ਸਭ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ ਉਸ ਦੀ ਲਾਭ ਕੇ ਇਹ ਮੰਤਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਇਬਾਦਤ ਤੇ ਖਾਲਸੇ ਤੇ ਇਬਾਦਤੇ ਮਖਲੂਕ ਜਾਨਣਾ ਉਹ ਸਭ ਵਿਚ ਸਬਤ ਸਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਉਸ ਦੀ ਹੈ। ਆਲਮ ਜੀ ਉਰਦੂ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਬੋਲੇ ੧੫ ਮਿੰਟ ਤੇ ਵਾਹ ਵਾਹ ਤੇ ਤਾਤੀਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਵਿਚ ਚਹਿ ਗਏ।

ਸਿਖਾਮ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ

ਇਹ ਵੇਰੀ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ੧੬੩੩ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਛਾਏ ਤੇ ੧੬੩੪ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਆਏ । ਮੈਂ ਵੀਤਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀਆਂ । ਫੁਟੋਟੀਅਰ ਮੇਲੇ ਤੇ ਚਾਚ ਵਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਪੁੱਜੇ । ਸਤਿਨਾਮੁ, ਤਾਰਾ ਤੇ ਚਿੰਨੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਆਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਸੰਕਤਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਸੰਕਤ ਦੇ ਸਨੀਹੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ ਪਲੇਟ ਵਾਰਮ ਤੇ । ਲਾਹੌਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚੰਬੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸ੍ਰੀ ਬਲਬੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠਾਕਰ ਤੇ ਛੋਟੇ ਬਲੇ ਜੀ । ਬੀਬੀ ਈਸਰ ਕੌਰ ਵਡੀ ਬੀਬੀ ਸਤਿਵੰਤ ਕੌਰ ਸਪੁਤਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬਾ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਤਰ, ਸ੍ਰ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੱਕੜ, ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ, ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੂਬਾ, ਚੱਕ ਆਦਿ ਨੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਹਾਰ ਪਹਿਰਾਏ । ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹਰਮਸਾਲਾ ਆਏ । ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਵਾਰ ਲਾਏ, ਰੋਕ ਪਾਏ । ਮੋਟਰ ਤੇ ਜਦ ਮਲੇਆਨੇ ਛੁਪਤ ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਜੋ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਰਾਮਪੁਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਨਕਰਾਂ ਦੀ ਸੰਕਤ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੋਥੇ ਵਿਚ ਭੰਡੀਆ ਲਈ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਮਨਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਮੀ, ਮਾਸਟਰ ਸੁਹਾਬਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਦੇਸੀ, ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ ਭਬਰ, ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਇਪੁਰ, ਸੰਤ ਜੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਸਮੁਖੇ, ਖਿਅਤ ਜੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ, ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਖਾਨਪੁਰ, ਬਾਬਾ ਸੁਕਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਿਰਧ ਬਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਜਹਬੀ ਆਦਿ ਛੋਟੇ ਵਲੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਛੱਡੇ ਰਿੰਗਾਰ ਬਖਸ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਢਰਨੀਂ ਲੱਗ ਮਿਲੇ ਤੇ ਬੜੇ ਵਡੇ ਜਲੂਸ ਮੇਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੇ । ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਤੇ ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਥੱਡੇ ਤੇ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਥੱਡੇ ਤੇ ਆਜ ਹਮਾਰੇ ਮੰਗਲ ਚਾਰ, ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਇਕ ਥੱਡੇ ਤੇ ਆਲਮ ਜੀ 'ਲੰਡੀਦਫਾ ਜਾਜਨ ਮੇਰਾ' ਪੜ੍ਹਦੇ । ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲੱਗੇ ਦੀਵਾਨ ਪਾਸ ਆਏ ਤੇ ਭੰਗ ਪਾਇਆ । ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਮਸਚਕ ਟੋਕ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਜੇ ਤੇ ਮਾਤਾ ਵਤਹ ਕੌਰ ਜੀ ਵਰਨੀਆਂ ਵਲੀਂ ਆਦਿ ਬਿਹਾ, ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ । ਪੂਰੇ ੮੦ ਦਿਨੀਂ ਆਏ ਹੋ ।

ਕਥਿਤ :—

ਸਤਿਨਾਮੁ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛ ਪੁਛ ਵਾਕ ਸੇਵਕਾਂ ਤੋਂ,
ਕੁਛ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਕੁਛ ਵੋਲ ਫਾਇਲ ਸਤਿਨਾਮੁ।
ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਮਿਲ ਮਿਲ ਬਿਰਧਾਂ ਤੇ ਮੇਲੀਆਂ ਨੂੰ,
ਪੁਛ ਪੁਛ ਕੁਛ ਇਤਿਹਾਸ ਲਈ ਉਘ ਸੁਘ।

“ਬਾਬਾ ਸੁਕਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਕਾਨੇ ਨਗੁ ਮੇ ਉਥਾਹੀਏ ਤੇ ਕਹਿਓ ਵਾਲੇ ਭੈਮੇ ਵਡਾਲੇ ਹਿਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸੀ । ਸਿਨ੍ਹਾਂ ਮਸਕਾਨੇ ਵਾਲੀ ਪੁਰੀ ਨਾਦੀ ਜੀ ਤੇ ਕੂਟੇ ਯਾਦ ਉਥਾਹੀਏ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੋਭੀਤਿਆ ਵਾਹਿਆ, ਸੰਤ ਮਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਤੋਂ ਬਣ ਕਾਦੀ । ਭੋਲੀ ਯਾਦ ਪਿਰ ਖੋਲੇ ਰਗੀ ਮੇਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਰਾਂ ਤੇ ਇਹ ਉਜਾਡਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮਦੀਵਾਨੇ ਕਰੇ ਸਾਧੂ ਸੀ ।

ਵਿਦਿਆ ਬੁਝੇਈ ਵਾਹਵੀਅਤ ਵਧੇਰੀ ਭੀ ਨਾ,
ਰਾਹੀਏ ਸਿਆਮ ਫੇਰੀ ਵਿਚ ਲਗੇ ਸਿੰਧੇ ਡਿੱਗੇ ਕੁੰਡ।
ਗੋਭ ਚੰਗੀ ਚੌੜ ਖੋਜ ਮੇਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾ ਦੇਸੀ,
ਪਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਜਾਣਾ ਖੈਨਾ ਛੱਡੁ ਡਿਆ ਪੁਛ।

ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਰਹੀਕਾਂ ਤੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਸੀ।

ਪੜ੍ਹਾ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾ ਪੰਜਾਬੀ, ਪੜ੍ਹਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਖਾ ਪੰਜਾਬੀ।
ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਏ, ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿਆਮਾਂ ਆਏ।
ਲਾਏ ੧੧ ਮੱਘਰ ੧੯੯੦, ਆਏ ਇਕ ਫਰਵਰੀ ਸੰਨ ਦਿਨ ਫਾਂਚੇ।
ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਾਹਿਗੋ ਹਿੰਦੂ ਚੰਕ, ਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਅਣਥੱਕ।
ਘੱਲ ਲਏ ਕੁਰ ਲੇਖੇ ਲਾਏ, ਸੇਵਾ ਬਲਮ ਦੀ ਸਫਲ ਤਦਾਏ।

ਸੰਤ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਬਾਦ ਸੀਸ ਨਿਕਾ ਹੋਂਦ ਸੋਧ ਬਰਨੀ ਲੱਗ ਸੁਖ ਪੁਛੀ। ਤੇ ਅਰਧ ਭੀਰੀ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸਰੋਰ ਤੇ ਚਿਤ ਰਾਹੀ ਨਿਕਾ ਹੈ ? ਤੇ ਭੀ ਦਿੱਤਾ ਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦੇਰੇ ਦੇ ਸਫਲ ਨਾਭ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, "ਜਪੁ ਰਪੁ ਸਤੁ ਸੇਤੰਧੁ ਪਿਖਿ ਦਰਸਨੁ ਕੁਰ ਸਿਖ।" ਤਾਂ ਸੁਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਰ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਦੀ ਦੁਖਿਤਾ ਦੇਖ ਤੇ ਸਰਬ ਹਰਮ ਸਿਮੇਲਨ ਸੁਣ ਮੈਂ ਭੀ ਮਨ ਬਣਾਵਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਸਾ ਹੀ ਸਿਮੇਲਨ ਦੁਖਿਤਾ ਦੀ ਬਣਾਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰ ਬਰੀਦੇ ਤੇ ਯਤਨ ਬਰੀਦੇ ਜੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਸੁਖ ਸਕੂਲ ਨਾਲ ਵੱਸੇ। ਭਲੇ ਦੀ ਚਾਲੀ ਵੱਢੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਫਰਟ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਲੰਕਰ ਤੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਜਾ ਦਰਸਨ ਦੇ ਖਿੱਲੇ ਮਸਤਕ ਬਾਲਣਾਂ ਨੂੰ ਬਦਾਮ ਵੰਡਦਿਆਂ ਪਿਆਰੇ ਪਿਆਰੇ ਬਚਨ ਕਰ ਸੁਖ ਪੁਛੀ। ਨਹਿਰ ਤੇ ਥੋੜ ਵਿਖ ਭੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਤੇ, ਪੰਡਿਤ ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੌਮੀ ਤੇ ਰਾਜ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਤੇ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪ੍ਰੇਸ ਤੇ ਸ੍ਰ ਬੁਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੀ ਤੇ ਕੁਝ ਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਤੇ ਮਹਿਤਾ ਭੋਲਾ ਨਾਥ ਸੀ, ਜੇ ਜੇਮੇ ਤੇ ਲਲੰਧਰ ਦੇ ਹਿਲੇ ਸੀ ਪਸ਼ੂ ਵਠਾਇਤ ਜਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਸਨਿਆਸੀ ਭੀ ਰਹੇ ਸੀ। ਮਿਰ ਘੋਨਾ ਤੇ ਬਸਤਰ ਬੱਝਦੇ ਜਾ ਸਫ਼ੀਦ ਰਖਦੇ ਸੀ। ਬਲੀ ਸੰਜਲੀ ਬੰਲਣ ਵਰਤਣ ਦੇ ਇਹ ਗਾਧੀ ਸੀ ਤੇ ਕੋਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਲੱਭੇ ਸੀ ਖੁਵੀਆ, ਤੇ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਸੀ ਗਾਧੀ ਜੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਆਪ ਤੇ ਲਗਾ ਹਾਂ। ਗਾਧੀ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਭਲਾ ਹੋਇਆ ਸਚ ਤੇ ਲਿਖੇ। ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚ ਰਾਗ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੰਕਰ ਚੀ ਸਭ ਜਾਬ ਸੇਵਾ ਤੇ ਬਸਤਰਾਂ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਸਭ ਹੀ ਬਾਥਿਆ ਅਤੇ ਦੋਨਾਂ ਬਾਥਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਲਨਾਨ ਤੇ ਫਜਲ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਭੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿਲੀ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਰੋਜਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਾਨੁਵਾਣ ੨੦੫ ਚੱਕ ਸੂਫਾ ਕੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਤੇ ੧੦ ਫਰਟ ਤਕ ਆਏ। ਹੋਲਾ ੧੬, ੧੭, ੧੮, ੧੯, ਫਰਟ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿਨਾਮ ਤੇ ਲਿਖਵਾਇਆ, ਸਭ ਜਬੇਦਾਰ ਪੇਦਲ ਆਉਣ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ। ਤੇ ਕੁਲਗਾਣੀ ਬਿਨਾ ਵਾਧੂ

ਵਖਿਆਨ ਨਾ ਕਰਨ। ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਾਈ ਭਾਈ ਕੁਰਮਖੀ ਬਾਣੇ ਨਾਲ ਆਏ। ਇਸ ਹੋਲੇ ਤੇ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਤੇਵਾਲ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਦੇਵਾਲ, ਵੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੰਡਾਲਾ, ਆਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਨ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਿੰਸਾ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਲੂਣ, ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਗਤਾ, ਬੇਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੂਜੇ ਵਾਲੀ, ਫਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਿਮਤਪੁਰ, ਬੀਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਰਮੀਆ ਬੂਤਾ ਭੱਲਾ, ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਵਡਾਲਾ ਜੋਹਲਾ, ਮਹੰਤ ਲੰਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਰਾਗੀ ਪਨੂਆ, ਲਹਿਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਿਆੜਈ, ਬਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਚਹਈ, ਜਥੇਦਾਰ ਸਮੇਤ ਜਥਿਆਂ ਆਏ। ਤੇ ਮਸਤਾਨੇ ਸੁਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਲ੍ਹੀ ਬੰਗਾਲੀਪੁਰ ਤਰਨ ਠਾਠਨ ਨੇੜੇ ਦੇ, ਜੋਗੀਰੀ ਦਤਪ ਦਾ ਕਬੀਰ ਪੰਥੀ। ਢਾਡੀ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਦੇਸੀਆਂ, ਰਾਛੀ ਕਾਲੂਕੇ ਬੋਟਲੀ ਰਾਮਦਾਸ, ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ੧੪, ੧੫ ਤੋਂ ਹੋਰ ਬੋਟਕਾ ਭੋਟੇ ਸਾਹਿਬ ਹੋ ਗਏ। ਹੋਲ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੀਉ ਜਾ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ਵਾਹ ਵਾਹ ਕੀ ਨਾ ਲਾਏ ਸੀ। ਠਲ ਕਈ ਸਿੰਘ ਸਾਧ ਅਜਾ ਦੀ ਵਾਰ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵੀਰਾਨ ਸੁਰ ਕਰਦੇ। ਢਾਡੀ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਵਾਰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ। ਰਾਗੀਆਂ ਜੋਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਕਾਲੂ ਜੀ, ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਟਿੰਬਾ, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਵਿੰਡਾ ਵਾਰ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਪੜ੍ਹਦੇ। ਸਾਧ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਕੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਾਗਾ ਬੋਟਦੇ। ਬਿਦਿਆਰਥੀ ਭੀ ਰਾਤ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਢੋਕੀ ਕਰਦੇ। ਲੰਗਰ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ ਲਸ ਮਿਲਦਾ। ਸਤ੍ਰੰਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਵਰਤਾਏ ਤੇ ਪੰਥਤ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਭਰਦੇ। ਮਸਤਾਨੇ ਮੱਸਾ ਨਾਭ ਮਨ ਮਰਗੀ ਦਾ ਬੋਲਦੇ ਵੀਰਾਨ ਲਾਉਂਦੇ, ਜੋਗੀਰੀ ਯੁੱਧ ਸ਼ਿਵ ਭਿੰਗਾ ਜਿਹਾ ਵਲਾਵਾਲਾ ਸਿਟਾ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਯੁੱਗਰੂ ਜਗਾ ਖਰਾ ਖਰਾ ਪਿਛ ਬੰਨ੍ਹ ਪੜ੍ਹਦਾ। ਕਈ ਭਾਰ ਦੇ ਭੋਲ ਦੁਹਿਰੇ:—

“ਸਿਰ ਤੇ ਮਟਕੀ ਜਾਵਾਂ ਲਟਕੀ ਸਾਮ ਮਿਲਿਆ ਮੇਨੂੰ ਖਿਲਦਾ ਨੀ।
ਸਾਮ ਬੋਲੋਂ ਦੰਦਿ ਨੈਨ ਕੁਪਾ ਲੈ ਭੇਰਾ ਮਲਿਆ ਦਿਲ ਦਾ ਨੀ।
ਮੈਂ ਸਾਵਲ ਦੀ ਸਾਵਲ ਮੇਰਾ ਫਰਕ ਨਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਰਿਲ ਦਾ ਨੀ।
ਛਾਖਰਵਾਰ ਪਈ ਰਖ ਮਾਰੇ, ਦਿਲ ਦਿਤਿਆ ਦਿਲ ਮਿਲਦਾ ਨੀ।”

ਆਇ। ਜਲ੍ਹੀ ਹੋਰੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਮਕਨ ਰਹਿੰਦੇ ਜਾ ਘਟੇ ਤੇ ਲਕੀਰਾ ਖਿਚਦੇ ਪਾਏ ਰਹਿੰਦੇ। ਕਈ ਕਈ ਪੜ੍ਹਦੇ ਭੀ, “ਬਾਬੇ ਬਾਣ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮਾਰੇ ਰਾਜੇ ਜੋਗੀ ਹੋ ਕਦੇ ਨੀ। ਰਰਮ ਰਉ ਸਾਰੇ ਖੋ ਕਦੇ ਨੀ”। ਕਈ ਪੜ੍ਹਦੇ “ਮੇਰੀ ਨਾਲ ਕੁਰਾ ਬਣ ਆਵੇ, ਮੁਖ ਮੇਰਾ ਹੋਵੇ ਉਜਲਾ।” ਸਤ੍ਰੰਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਦੇਖ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੇ ਸੰਤ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਮਸਤਾਨੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਠੇਠਰਕਿਆਂ ਵਾਲੇ, ਪ੍ਰਭਾ ਸਿੰਘ ਜਾ ਰੰਗ ਰਤੇ ਨਾਮ ਮਰੇ ਪੰਜੇ ਸਤੇ ਰਲ ਬੋਟਕਾ ਲਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤਾਨੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਚਹਿੰਦੇ ਦੇਉ ਗਿਮੀਂਦਾਰ ਸੀ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾ ਸਿੰਘ ਪੁਟਫ, ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਭਸਕੇ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਮੇਲਿਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਦਾ ਜਥਾ। ਇਹ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਪਹਿਰੇ

*ਇਹ ਮਸਤਾਨੇ ਨਾਭੇਵਾਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦਾ ਕਬੀਰ ਪੰਥੀ ਜੀ।

ਭੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਕ ਤੇ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਪੈਰੀਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀ ਇਕੋ ਥਾਂ ਦਾ ਦਾ ਪਹਿਰ ਛਾਣ ਚਿਹਰੇ ਰਸਨਾ ਬਲਦੀ ਥਾ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਬਿਜਲੀ ਵਾਲ ਦੇ ਹੱਥੇ ਤੇ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਬਚਨ ਬਿੰਗਰਾ ਹੋਇਆ। ਤੇ ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਵਾਲਿਆ ਨੂੰ ਤੋੜ ਖੋਤੇ ਸ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਖੁਨੀ ਫਿਰਾ ਤੇ ਕੂਪਾਲ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰੀ ਘੱਟਦਿਆਂ ਅਰੁਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਸਲੱਤਰ ਵੱਲ ਤੇ ਇਹ ੧੪ ਸਾਲ ਛਾਲੇ ਪਾਟੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਕੁਝ ਥਾਵੇਂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੰਬਰਦਾਰ ਦੀ ਸੁਪਰਨੀ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਬੈਠੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਉਸਨੂੰ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਰੋਕੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਹੋਵੇਕਾ, ਪਰ ਮੇਂ ਰੋਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰੀ ਦੇਸ ਹੋਵਾਕਾ। ਉਹ ਲੜਕਾ ਲੜਕਾ ਸਿੰਘ ਕੁਣ ਵਾਲੇ ਸਕੇਦਰ ਸਰਹਿੰਦ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਵਰ ਨਾਲ ਜਨਮਿਆ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਠੇਠਰਕਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋਕ ਮਸਤਾਨੇ ਛਾਡਾ ਸਿੰਘ ਸਮਾਜਪੁਰੀ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਮਨੁੱਗੇਆ, ਸੁਰੇਣ ਸਿੰਘ ਸਲੂਆਂ ਦੇ। ਸਾਫਲੇ ਵਲੋਂ ਮਿੰਟਕੁਮਰੀ ਨੂੰ ਨੁੱਰ ਸਮੁੰਦ ਦੀ ਨਗਰ ਕੋਲੋਂ ਜਾਇਆ ਲੋਕਾਂ ਭਾਬੂ ਜਾਣ ਮਝਰ ਲੱਭ ਵਾਇਰ ਖੋਤੇ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਮਰ ਗਿਆ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅੱਖ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿੰਟਕੁਮਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਦਿਨਾ ਕੋਲ ਘੱਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ। ਸਲੂ ਤਰਨ ਰਾਕਨ ਅਛਾਲੀਆਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਸਮੇਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ। ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਐਨੇ ਮਸਤ ਕ੍ਰੁਮ ਗਿਆਨੀ ਪੰਥਾਂ ਦੀ ਪੱਤ ਸੰਥੀ ਰਜਾ ਤੇ ਰਾਜੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਰਾਮਸਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਗੀਰਨ ਅਰੰਭ ਹੋਂਦਾ। ਬਲਕਣ ਦਾ ਧੂਹ ਪਾ ਕੇਸੇ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਤੇ ੭ ਵਜੇ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਦੁਪਹਿਰੇ ਬੰਨਾ ਪਿਪਲ ਫਲ ਚੀਕਾਨ ਹੋਂਦਾ। ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇ ਕੁਨਬਾਦੀ ਦਾ ਸੂਹ ਪਾਠ ਸੁਨਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ। ਸੰਤ ਰਾਗਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਲੰਡੇ, ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰੀਦ, ਸੰਤ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਮ ਪੁਰੀਏ, ਮੀਆਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰੂ ਸਭ ਜਿਲਦਾਂ ਤੋਂ ਦੇਖਦੇ ਸੁਣਦੇ। ਸੂਬਾ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੋਡੇ, ਨਿਰੋਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਬਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰੀਪੁਰ, ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੰਦੀਵਾਲਾ। ਕੀਰਤ ਸਿੰਘ ਫਿਲੇਕੇ। ਮੇਰਾ ਸਿੰਘ ਵਲਟੇਹਾ, ਸੂਬਾ ਸਲੀਆ ਸਿੰਘ ਮਨੁੱਕੇ, ਮਿੱਠੇ ਸਿੰਘ ਸਹਾਰਨ, ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਸਨਪੁਰ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਧਰਮਕੋਟ, ਛਾਲ ਸਿੰਘ, ਬਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਬਿਅੰਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਸਾਧਕਸਰ ਵਿਚੋਂ ਤੇ ਕਲੇਆਂ ਬਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪਾਠ ਸੁਣਾਏ। ਅਵਨ ਦਿਨਅ ਮੇਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦੁਆ ਕਲਵੇਰ ਸਿੰਘ ਬਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ, ਤੀਲਾ ਸੰਤ ਕੀਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਲਾ ਕੁਟਕਾ ਬਸੰਤ ਨੰਬਰ ਮਿਲੇ। ਕਾਕੀ ਪਾਟੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸੂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੱਕ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਵਿਚ ਨਾ ਲਗਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਤਾਰਨ ਪਾਠ ਪਏ ਕਰਨ। ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਸੂਹ ਪਾਠ ਹਿਰ ਕਰਨ। ਸੂਬਾ ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਮੀਰਾ ਦੋਹਾ ਕੀਰੀਆਂ ਪਾਠ ਸੁਣਾਇਆ। ਬਲਵੇਰ ਕੋਰ ਤੇ ਕੀਰਤ ਕੋਰ। ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ

“ਸਲੂ ਦੀ ਰਾਗਨ ਵਿਚ ਸਭਾ ਸੀ ਸਿਰ ਸਿਰ ਸਮੇਂ” ਭਾਗੁ ਕੇ ਤੋੜਕੇ ਕੇ ਦਾਏ ਉੱਤਾ ਤੇ ਆ ਕੀ ਸੀ।
 ਮੀਰ ਕੀਰ। ਸਿਰ ਕਿਹਾ, ਮਿਹਨਤ ਸਿਰ ਤੇ ਤੋੜ ਕੀ ਕਰ। ਕਲਾ ਕਾਕੀ ਦੇ, ਸਿਰ ਭਾਗੁ ਕੇ ਤੋੜਕੇ ਕੇ ਦਾਏ ਕਲ ਰਾ
 ਕਿਹੀਏ। ਮੀਰ ਕਲਵੇਰ ਕੀਰੇ ਪਰ ਉਹਾ ਤੇ ਨਾ ਸਿਰਾ ਕਿਲੇ ਕੋਰ।

ਸੁਧ ਪਾਠ ਸੁਣਾਉਣ ਦਾ ਦਿਨਅ ਮਾਠਾ ਤੇ ਢੁਟਕਾ ਮਿਲੇ । ਇਸ ਮੇਥੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਰੀਰੀ ਅਖੀਰਲੇ ਦਿਨ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਛੱਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੇ । ਭਜਨ ਪੜਿਆ । ਕਈਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇਸ ਵਿਘਨ ਕੀਤੇ ਦਸ ਅਗੇ ਨ ਬਰਨ ਯਾ ਨੇਮ ਗੀਤ । ਕਈਆਂ ਦੇ ਕਦਾਚੇ ਪਦਾਰਥ ਬਟੁਏ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹੋਕਾ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਕਏ । ਅਗੇ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ, ਕਈ ਸ਼ਬਦੀ ਭਾਈ ਜੀਉ ਪਿਆਰੇ, ਵਾਹ ਵਾਹ ਵਾਹ ਅਖੰਡ ਕੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਨਾ ਪਏ । ਹਥਨ ਹੋਇਆ, ਘਰ ਪਾਠਾਂ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ । ਆਲਮ ਸੀ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਬਥਦ ਲਿਆ । ਫਿਰਉਂ ਮੇਂ ਦੀਵਾਨੀ ਆਵਲ ਥਾਵਲ । ਮਸਤਾਂ ਦੀ ਗੋਰ ਤੇ ਕਤਾ ਰਸ ਬਣਿਆ ਸੀ । ਰਾਤ ਕਈ ਦਲਬਾਰ ਹੋਇਆ । ਸਮਾਜਿਆ ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਨਭ ਨਾਰ ਚੰਨ ਧੰਨ ਭਾਇਆ ਦੇ ਤੇ ਬੋਲੇ । ਇਕ ਨੰਬਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਨੂੰ, ਦੂਜਾ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਨੂੰ, ਤੀਜਾ ਕਾਛੀਏ ਸਿੰਘ ਮਲੰਕ ਨੂੰ ਦਿਨਅ ਮਿਲਿਆ । ਸੂਰਰ ਦੀ ਭੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਹੋਈ । ਇਕ ਨੰਬਰ ਸਤ ਕੰਠ ਮਾਨੁਚਾਲ ਦਾ ਸੂਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ । ਦੂਜਾ ਬਚਨ ਕੰਠ ਰਾਈਆ, ਤੀਜਾ ਜੀਉਣ ਕੇਰ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਦੀ ਬੋਧੀ ਨੂੰ ਦਿਨਅ ਮਿਲਿਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰਭੋ ਕੰਠਾਵਾਲੀ ਦਾ ਕੀ ਸੂਰਰ ਸੁਰਰਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ । ਬੀਬੀ ਹਰਨਾਮ ਕੰਠ ਸੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੀਕਾਨੇਰ ਵਿਆਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਹੋਰੀ ਉਣ ਕਪੜਾ ਲਿਆਈ ਸੀ ਕਹੁਤ ਹੀ ਸਜਾਇਆ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਨਾਧ ਸਿੰਘ ਨੇ । ਸਿਤ ਭੋਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸੇਰਾਲੇ ਸੇ ਹੁਣ ਸਿਤ ਨਗਰ ਹਨ, ਦਿਨਾ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੇਂ ਵਿਸਾਖੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਹਿਲ ਚੋ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਬਸਤਰ ਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਨੇਟੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਨਕਲ ਵਿਚ ਲਾਗ ਰਹਿ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ, ਸਿੰਘ ਸਜਾਏ, ਹਰ ਨਕਲ ਕੰਠਾਂ ਚੰਦਲ ਵਜਾ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੇ ਲੇਖਣਾ । ਧਿਠਾ ਭਜਨ ਪੁਛੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰੋਂ ਕੁਝ ਲੈ ਨਹੀਂ ਛਕਣਾ ਸਮੇਰ ਸੋਭੀਆਂ । ਜੇ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਸਾਨੂੰ ਪੜਾ ਦੇਣਾ ਅਗੋਰ ਕਣ ਕੇ ਫਿਰਨਾ । ਸਿਤ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥ ਜਾਂਭੇ ਵਿਚ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਕੰਟਲੀ ਰਾਮਦਾਸ, ਵਲਥੇ ਸਿੰਘ ਕੁਝਾਵਾ, ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਮਲ੍ਹੀਆਂ, ਸਿਤਾ ਸਿੰਘ ਮੁਭਰੇ ਦਾ ਕੁਲਬਈ, ਕੁਰਦਿਰ ਸਿੰਘ ਮਸਰਾਨਾ ਮੰਤੋਵਾਲ ਦਾ, ਸੰਤਖ ਸਿੰਘ ਅਟੀਆਂ ਵਾਛੇ ਦਾ, ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੇਖਵਾ ਦਾ । ਹਜ਼ੂਰ ਸਿੰਘ ਫਲ੍ਹੀ, ਹੇਮ ਸਿੰਘ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਲਮੇ ਦਾ । ਕਿਤੇ ਅਥਾਨਕ ਜਾਂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਰਹ ਤੇ ਸਰਾਂ ਦਾ ਸਥਾ ਨਾਮਹਾਰੀਆਂ ਵਲ ਛੀ ਰਾਤ ਦਿਨ ਟਿਕਦਾ ਪਰ ਆਮ ਖੁਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨਕਲੀਂ ਹੀ ਧਰਮਸਾਠਾ ਵਿਚ ਉਤਾਰਾ ਕਰਦੇ । ਕਹੁਤ ਖੁਲ੍ਹੇ ਸਿੰਘ ਸਜਦੇ । ਕਿਸੇ ਨਕਲ ਅਕਾਲੀ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਰਾ ਸੀ, ਫੇਰ ਕੁਰਾ ਸਜਿਆ । ਕਿਸ ਨਕਲ ਖੁਸ਼ਿਆਂ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਛੱਡ ਭਜਨ ਪੁਛੇ ਕਿਸੇ ਨਕਲ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਭਜਨ ਪੁਛ ਨਾਲ ਹੀ ਟੁਰ ਪਏ । ਇਕੋ ਵਾਲੇ ਕੰਠਾਣੀ ਦਾ ਨਿਰਮਲਾ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮਹਾਰੀ ਸਜਿਆ । ਇਕ ਦੇ ਕਾਵਾਂ ਤੇਂ ਚੀਮਾਂ ਵੀ ਪਵੀਆ, ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਮਰਵਾਈਆਂ, ਇਹ ਮੁੰਡੇ ਉਧਾਲਦੇ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਦੇ ਨਕਲੀਂ ਪੁਲਸ ਦੇ ਸਿਆਹੀਆਂ ਖਿੰਡੀਂ ਕਾਢਣ ਆਇਆਂ ਬਥਦ ਸੁਟ ਸਕੀਂ ਆਪਣੇ ਦੀਵਾਨ ਲਵਾਏ । ਕਈ ਪਿੰਡੀਂ ਵਾਧੇ ਕਤਾਧੇ ਭੀ ਕੰਟੇ ਪਏ । ਸਤਨਾਂ ਦੇ ਬਸਤਰ ਪਾਟ ਕਏ । ਤੇ ਮੇਠੇ ਰੋਕ ਦੇ ਹੋ ਕਏ । ਦਿਨਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਤਾ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਭਾਈ ਮੰਤ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂ ਪਰਖ ਕਢਨ ਲਈ ਚੋਟਾ ਹੀ ਨਾ ਗੀਤਾ । ਖਰ ਇਹ ਜਥਾ ਭਾਨੇ ਬੰਦੇ ਸੋਹਣੇ ਮੇਲਾ ਪੜ ਪਰਵਾਨ ਪ੍ਰਾਣੀ । ਭਾਈ ਕੁਰਦਾਸ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਹਣੇ ਹੀ ਨਕਲੇ ਭਜਨ ਕਾਟੀ ਤੇ ਸੰਤਖ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਚਿਹਰੇ ਦਗਰੇ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ੧੦੮ ਧਰ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ

ਸਰਦਾਰ ਹਰਬੋਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੀਬੀ ਤਾਰੋ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਹੁਰਿਆ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਦੇ, ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਗੀਤਾ ਬੀਬੀ ਰੁਸੀ ੧੦ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਭਰੋਹਰੇ ਕੁਝ ਫੇਰੇ ਦਸਤਾਰੇ, ਚਾਦਰੇ ਆਦਿ ਖਦਰ ਦੇ ਕੁਰਮੁਖੀ ਛਾਟ ਦੇ ਸਿਉਂ ਸਵਾਰ ਤਿਆਰ ਰਖੇ। ਉਹ ਆਪੇ ਆਉਣਗੇ, ਰੁਸੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰਨੇ। ਉਹ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਲੈ ਲੈਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਲੇ ਜਾਪਣਾ ਪੰਥ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਬੀਬੀ ਨੇ ਪਤੀ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨਾਲ ਗਲ ਗੀਤੀ। ਮੈਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਤੱਥ ਤੇ ਤੇਰੇ ਸੀ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕਸਤਰ ਖਲੀਦ ਸਿਉਂ ਸਵਾਰ ਰਖੇ। ਸੰਤ ਸੀ ਦਾ ਜੱਥਾ ਢੇਲਕ ਬਜਾ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘਣ ਲਗਾ। ਅਜੇ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਲਿਆਂਦਾ। ਰਾਤ ਸੇਵਾ ਟਹਿਲ ਖੀਤੀ, ਸਵੇਰੇ ਬਸਤਰ ਹਾਜ਼ਰ ਗੀਰੇ ਪਰ ਸੰਤ ਜੀ ਨਾ ਲੈਣ ਤੇ ਕਹਿਣ ਅਜੀ ਰਸਤਾ ਉਥੇ ਭੀ ਆਪਦੇ ਨਗਰ ਆਏ ਹਾਂ ਤੇ ਬਸਤਰ ਲੈਣ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ। ਅੰਤ ਬੀਬੀ ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਰਬੋਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਨੇਹਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਲੈ ਲੈਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਲੇ ਜਾਪਿਆ ਪੰਥ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੁੰਦੀ ਦੇ। ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂ ਭੀ ਕਿਹਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਰੁਸੀ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਬਚਨ ਦੱਸ ਮਾਫੀ ਦਿਵਾਈ ਹੋਵੇਗੀ ਬਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਲੈਣ ਦਾ ਦੇ। ਮੰਤ ਉਹ ਕਹਿਣ ਗਈ ਕਈ ਮਨ ਮਰਜ਼ੇ ਦਾ ਭੀ ਸਪਨਾ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਸੀ ਮੰਤ ਕੁਰ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਲਗੇ ਵਾਕੂ ਦਾ ਬਣਾ ਲੈ ਦੇ। ਕਹਿ ਸੰਤ ਜੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਬਸਤਰ ਲੈ ਛਏ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਛਾਹੀ, ਸਾਬਣ, ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਕਰਤਿਆ, ਕੇਸੀ ਪਾਇਆ ਬਸਤਰ ਪੋਤੇ, ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਲਾਇਲਪੁਰ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਮੇਲੇ ਤੇ ਭੰਗ ਤੇ ਜਾਣਿ ਵਾਰਤਾ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਗੀਤਾ, ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਗੇ ਕਿਵੇਂ ਦਿਨਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਅਰਥ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਤੋਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਅਰਬੋਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬੀਬੀ ਤਾਰੋ ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਹੁਣ ਸਰਸੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮੀਲ ਪੱਛੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਹਿਸਾਰ ਵਲ ਮੋਰੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਮੀਨ ਪੱਕੀ ਅਲਾਟ ਹੋ ਗਈ ਕਰ ਸਮੇਤ ਪਰਵਾਨ ਕੱਸ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਬੀਬੀ ਨੇ ਸੰਤ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਮੁਥੇ ਹੁਣ ਰੱਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਬੀਬੀ ਪਾਸੋਂ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਭਾਭ ਲਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਬੀਬੀ ਦੀ ਸੰਕਤ ਪਾਰੀ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਚਾਈ ਲਗਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬੀਬੀ ਸੰਗੀਤ ਕੀ ਬੀਬੀ ਕਹਿਣਾ ਤੇ ਲੇਖ ਲਿਖਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਤਿਨਾਮ ਤੇ ਨਵੇਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਕੋ, ਕਹੁਰ ਕੁਲਮਰ ਵਾਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ (ਇਹ ਏਪਤੀ ਦਸਦੇ ਹਨ) ਬਚਨ ਗੀਤਾ ਸੀ, ਆਪ ਦੇ ਘਰ ਸਿੱਖੀ ਰੁਸੀ ਰੱਬ ਜੀ ਹੈ ਮੈਂ ਵੱਖਿਆ ਹੀ ਹੈ ਅਗੇ ਵੱਧੇ ਖੜ੍ਹੇ ਤੇ ਮੇਲੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਏਪਤੀ ਕੁਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦੇ ਘਿਰਾ ਹੋ ਉਹ ਕੁਰਨ ਨਾ ਸਿੱਖੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਰਹੇਗੀ। ਦੇਖੀਏ ਇਹ ਕਾਫ਼ ਕਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੇ ਸੱਚਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਹੱਲੇ ਦੇ ਭੰਗ ਅਤੇ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਥਾ ਸਾਲ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਚਾਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਭਰੋਹਰੇ ਦੁਰਦਿਅਕ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜਣ ਦੀ

ਪਾਰੋਂ ਸਿਰੋਪਾਓ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੰਤ ਜੀ ਹੁਮਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਂਤ ਸੁਖ ਤੇ ਨਾਮਰਸ ਬਖਸ਼ੇ। ਥੀਥੀ ਜੈਗੰਗ ਕੋਰ ਦਾ ਨਾਮ ਮੇਂ ਉਸ ਦੇ ਲੇਖ ਵਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੇ ਸੰਤ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਮਸਤਾਨੇ ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੁਰੇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਲ੍ਹੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਥੀਥੀਆਂ ਨੂੰ ਤੀ ਕੁਝ ਧੜਨ ਲਿਖਣ ਦੀ ਰੀਝ ਆਵੇ। ਮੇਂ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਦਾਦਾ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਆਇਆ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਨੋਟ ਕਰਵਾਇਆ। ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਭਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ ਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਿਖਣ ਦੇ ਚੋਟਕ ਵਲ ਲੱਗਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਤਮ ਕੁਣ ਹੈ। ਕਈ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਪਾਰੋਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਅਮਰ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਯਾਦ ਬਾਦ ਉਹ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਛੁਟੀ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣ ਭਛਾ ਮਨਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਹਿਮੀ ਜਿਹਾ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਮਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੋਲੇ ੧੯੯੦ ਈ ਰੋਕ ਸਮੇਂ ਅਕਾਲੇ ਸਾਲ ਭੀ ਹੋਲਾ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਨਸਾ ਦੇ ਭਾਖ ਬਹੁਤ ਕਿਤੇ ਹੋਏ ਸੀ ਅਜੇ। ਜੋਤਿਆਂ ਦੀ-ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੇਧਵਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਇਸ ਸਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ।

੧੭

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

੧੯੯੧ ਬਿਕ੍ਰਮੀ

ਪਉਤੀ ਮ: ੧ ॥

ਹਉ	ਵਾਚੀ	ਵੇਕਾਰੁ	ਕਾਏ	ਲਾਇਆ ॥
ਰਾਇ	ਦਿਹੈ	ਸੈ ਵਾਰ	ਧੁਰੁ	ਕੁਲਮਾਇਆ ॥
ਵਾਚੀ	ਸਚੈ	ਮਹਲਿ	ਖਸਮਿ	ਭੁਲਾਇਆ ॥
ਸਖੀ	ਸਿਵਤਿ	ਸਾਲਾਹ	ਕਪੜਾ	ਪਾਇਆ ॥

ਸਰਾ	ਅੰਮ੍ਰਿਤ	ਨਾਮੁ	ਭੋਜਨੁ	ਆਇਆ ॥
ਕੁਲਮਤੀ	ਖਾਧਾ	ਰਜਿ	ਤਿਨਿ	ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥
ਵਾਚੀ	ਕਰੇ	ਪਸਾਉ	ਸਬਦੁ	ਭਜਾਇਆ ॥
ਠਾਠਕ	ਸਚੁ	ਸਾਲਾਹਿ	ਪੂਰਾ	ਪਾਇਆ ॥

ਕਉਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਕਾਮੁ	ਬਰੀ	ਜੇ	ਠਾਕੁਰ	ਭਾਵਾ ॥
ਕੀਤ	ਚਰਿਤ	ਪ੍ਰਭ	ਕੇ ਕੁਣ	ਕਾਵਾ ॥ ੨ ॥

ਸਰੀਰ	ਪਰਿਓ	ਠਾਕੁਰ	ਵਜੀਰਾ ॥
ਰਿਨਾ	ਦੇਖਿ	ਮੇਰਾ	ਮਨੁ ਧੀਰਾ ॥ ੩ ॥
ਦੇਖ	ਦੇਖ	ਦੇਖ	ਅਧਾਰਾ ॥
ਜਨ	ਨਾਨਕ	ਹਰਿ	ਕੀ ਲਾਰਾ ਕਾਢਾ ॥

ਇਹ ਕੁਰਬਾਨ ਮੇਂ ੧੯੯੧ ਸਾਲ ਦੇ ਅਰੰਭ ਮੰਡਲ ਵਜੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਸਮਝੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰਬਾਨਾਂ ਦਾ ਜੋ ਭਾਵ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੁਰੂ ਜਸ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਜਸ ਲਿਖਣ ਦਾ ਆਖਾ ਪੁਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੀ ਮੰਗ ਦੀ ਸਿਧੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਮੇਂ ਲਿਖ ਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਸੱਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਮੇਂ ਸਚੀਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੰਬੰਧ ਹਾਂ ਜਾਂ ਕਾਪੀ ਤੋਂ ਪੜਿਆ ਲਭਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਹ ਸਦਾ ਪੁਰਾ ਨਾ ਚੋਰੇ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂ ਨਾ ਲਭਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਂ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁਰਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰ ਅਰਥ ਬਰਦਾ ਹਾਂ ਹੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀਓ ਆਪ ਦਾ ਮੇਨੂੰ "ਕੁਰਮਿਖ ਸਚੇ ਸਚੁ ਲਿਖਹਿ ਵਿਚਾਰੁ ॥" ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਚ ਲਿਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਮੇਨੂੰ ਇਹ ਸਾਖੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੁਰਾ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਆਪ ਪੁਰਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਮੇਨੂੰ ਜਾਂ ਰਾਤ ਸੁਤਿਆ ਉਹ ਸਾਖੀ ਦਾ ਦਿੱਤੀ ਢਾਂਚੀ ਹੈ ਜਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਦਿਆਂ ਚੋਰੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਂ ਦਲ-ਸਫ਼ਿਤ ਬੋਲੇ ਬਿਤਵਦਾ ਸੁਭ ਕਿ ਮੇਂ ਕਹੇ ਕਿਹਾ ਆ ਕਹੀ, ਜੇਸ ਖੇਵਲ ਨਾਨਕ ਇਹ ਦਿਤਿਹਾਸ ਦਾ ਤੇ ਕੁਰੂ ਜੱਸ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਪਰਵਾਨ ਹੀ ਪਛੇ ਰਿ ਨਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਨੂੰ ਰਾਤ ਆ ਮਿਲੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਕਹੀ ਚਲ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਹੈ ਤੇ ਕੁੰ ਚੋਰੇ ਰਖ। "ਰਾਮ ਰਮਰ ਮਤਿ ਪਰਗਟੀ ਆਈ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਕੁਰਿ ਸੋਝੀ ਯਾਈ ॥" ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇ। ਮੇਂ ਇਹ ਕੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨ ਚਿਤ ਵਜਾ "ਸਰਨਿ ਪਰਿਓ ਠਾਕੁਰ ਵਜੀਰਾ ॥ ਰਿਨਾ ਦੇਖਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਧੀਰਾ ॥" ਕੁਰਬਾਨ ਅੰਦਰ ਧਾਰ ਨਿਤ ਦੀ ਕਾਢੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੰਗ। ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਆਪ ਅਗੇ ਅਰਥ ਬਰਦਾ ਹਾਂ, "ਆਵਹੁ ਸੰਤ ਮਿਲਹਾ ਹਰਿ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆ ॥ ਅਨਇਨੁ ਸਿਮਰਹੁ ਨਾਮੁ ਤਸਿ ਲਾਜ ਲੋਰਾਣੀਆ ॥" ਤੇ "ਸੁਣਨੀ ਕਥਾ ਨਿਟ ਦਰਸੁ ਪੇਖਹੁ ਮਸਰਹੁ ਕੁਰ ਚਰਨਾਭੀ ॥" ਕੁਰਬਾਨ ਨੂੰ ਆਪ ਅੰਦਰ ਵਜਾ ਕੁਰ ਕਥਾ ਸੁਣੋ ਸਿਸ ਦੇ ਸੁਣਨ ਕਰਕੇ "ਸੁਣਨ ਸੁਨੀਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਥਾ ॥ ਜਾਸੁ ਸੁਨੀ ਮਨਿ ਹੋਇ ਅਨੰਦਾ ਦੁਖ ਰੋਗ ਮਨ ਸਕਲੇ ਨਥਾ ॥" ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਆਪ ਨੂੰ ਸਤੇ ਸਿਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੰਤ ਮੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰਚੰਦਪੁਰ ਦੇ ਬਾਜਵੇ ਚਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਭੈਣ ਜਥਾਨ ਵਿਧਵਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਪਾਸ ਚੰਗੇ ਰਾਮਦਾਸ ਦਿਲੇ ਚੁਜਰਾਵਾਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਹੋਲੇ ਦੇ ਭੰਗ ੧੯੯੦ ਸਮੇਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਚੋਖੀ ਆਵੇ ਦੀ ਮੰਗ ਭੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਚੇਤਰ ਦਾ ਦਿਨ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੈਰਾਗੀ, ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਗਤਾ ਸਬਦੀ ਜਥੇ ਦੇ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਜੀ ਢਾਡੀ ਤੇ ਲਾਗੀ ਕਾਲੂਸੇ ਸਮੇਤ ਚੰਗੇ ਰਾਮਦਾਸ ਦਲਨ ਦਿਤੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਜਾ ਦੀ ਵਾਰ ਰਾਗੀ ਲਾਉਂਦੇ। ਦੁਪਹਿਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵੇਲਕ ਦਾ ਕੋਈ ਜਥੇਦਾਰ ਤੇ ਦਲੇ ਦਿਨ ਢਾਡੀ ਵਾਰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ। ਚੰਗੇ ਰਾਮਦਾਸ ਦੇ ਸਿੱਖੀ, ਮੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨੇ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਨੇ ਚਕੁਤ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ

ਭੀਤੀ। ਤੇ ਸਰਦੀ ਮਾਇਆ ਕਰੂ ਤੇ ਲੰਕਰ ਜੰਗ ਭੇਟਾ ਭੀਤੀ ਤੇ ਮੁਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਸਤ ਅਕਲ ਦੇ ਮਲੇ ਤੇ ਠਨੇ ਕੁਲਾਥ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਟੁਰ ਪਏ।

ਉਘ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਚਾਰ ਚਕ— ਗੁਰੂ ਚਕ ਸਪਾ ਤੇ ਮਛੀਆਂ—
ਚਕ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਮੇਤ ਸਭ ਜਥਿਆਂ ਤੇ ਰਾਭੀਆਂ ਦੇ ਸਥੇ ਨੂੰ ਕੁਲਾਥ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤੇ ੩ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ ਚੱਕ) ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਚੱਕ ਉਸ ਉਘ ਚੱਕ ਤੋਂ ਪਹਾੜ ਥਰਦੇ ਪਾਸੇ ਹੈ। ਜਿਥਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੈਠ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਸ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਵਾ ਖੁਰੀ ਦੇ ਸੇ ਸੰਗ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ ਸਮੇਂ ਉਪਰ ਆ ਪਾਣੀ ਚੜ੍ਹਕੇ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਸਿਤਾਨੁ ਨਾ ਵਧਣ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੁਰ ਹੀ ਜਾਣ ਦਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸੱਪ ਹੋਣ ਦਾ ਚਿੰਤਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਸੱਪ ਪਛੀਆਂ ਹੀ ਜਾਣਗੇ, ਭਲਰ ਤੋਂ ਸੁਰਜ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਦੁਹਾੜੀ ਸਿਤਾਨ ਵਧੇਗੀ। ਸੀ ਤਿੰਨ ਬਚਨ ਹੁਣ ਪੂਰੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਭਲਰ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਭੋਭ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਥਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ਤੇ ਸੱਪ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੜਿਆ ਅੱਧ ਭੀ ਵਧੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਉਘ ਚੱਕ ਦੇ ਥਾਵਾਂ ਭੀਤੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਚੀਨਾ ਘੋੜਾ ਮੱਥਾ ਟੇਰਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੂਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਨ ਲਈ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਠਾਨਾ ਮੇਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰੂ ਚੱਕ ਦੇ ਅੱਧੇ ਸੁਧ ਵਿਹਾਰੀ ਸਾਧੂ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦਾਣੇ ਭਾਜਨ ਹੀ ਸਾਧ ਗੁਰਮ ਜੀ ਸਮਾਇਆ ਵਾਨਿਆਂ ਤੋਂ ਦਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਬੀਆਰ ਹੋਏ ਰਾ ਕਾਧ ਜੀ ਨੂੰ ਕੰਦ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਮਨੀ ਦੀ ਰਕਮ ਜਿੰਨੀ ਕਾਹਿਣੇ ਸਾਧ ਦੇ ਨਾਧ ਲਾਧ ਕਾਹਿਣਾਂ ਸਿੰਘ ਦਿਤੀ। ਗੁਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੇ ਉਦਾਰ ਦਿਲ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਤੋਰਾ ਵਿਹਾ, ਫੂ ਸਿਕਾਏ ਆਪ ਛੇ ਕੋਟੀ ਦਾਣੇ ਆਪੇ ੫ ਮਿ ਯੋ ਸਭ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਸੀ। ਪਰ ਨਾਨਾ ਸੀ ਵਿਹਾ, ਮਨ ਦਾ ਕੀ ਪਛਾ ਦੇ, ਜੇ ਭਰਾ ਵੀ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਅੱਲ ਲੈਣ ਦੀ ਆ ਭਾਲੀ, ਕਦੇ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਭੋਤ ਤਾਂ ਭੋਰਾ ਭੀ ਸਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਕੇਸ ਕਟ ਸਾਏਗਾ। ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਘੱਤੋ ਖੱਤੋ ਕਟ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲੈਣ ਦੀ ਵਾਸਨਾ ਮੁਕਾ ਉਥਾ ਸਫ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਸੁਖਦਾਇਕ ਹੋ ਸਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲੰਕਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਕਈ ਨਕਰਾਂ ਤੋਂ ਚਰਨ ਪਾਉਂਦੇ ਮੇਲੇ ਵਾਲੇ ਨਗਰ ਪੁਸਦੇ। ਉਘ ਚੱਕ ਗੁਰੂ ਚੱਕ ਆ ਵਸੇ। ਮੇਂ ਇਕ ਥਾਵਾਂ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਡੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੇ ਸਿਤ ਜੀ ਵੇਖੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਵੁਖ ਦੇਂਦੇ ਸੀ ਤੇ

“ਜਿਹ ਸੰਤ ਮੁਕਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਸਤਰ ਕਿਸਤੀ ਤੇ ਚਾਂਡ ਸੁਧਾਈ ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਹਨ। ਜਿਸਕ ਭੈਣ ਦੇ ਪਰਵਾਸ ਕਦੀ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਆ ਨਿਕੇ ਹਨ। ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਮੱਥ ਵਧੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਆਪਣੇਕੇ ਮਥ ਲਈ। ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਕਿਸੇ ਆ ਕਿਹਾ, ਕਈ ਭਜਨ ਕਰੀ ਹੈ, ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਤਰ ਪਿੱਤਾ, ਮੇਨੂੰ ਇਹ ਦੂਥ ਮਹਿੰਗਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਨੂੰ ਪੈਂਦੇ ਪਾਉਂਦੇ, ਦੁਧ ਰਾਣਾ, ਸਾਧਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਕੇ-ਕਿਸਤਰ ਕੁਝੀ ਲੁਧੀ ਆ ਤੇ ਭਜਨ ਕਰਾਏ। ਇਕ ਵੇਰ ਆਪਣੀ ਪਤ੍ਰ ਚੋਰ ਛੇ ਕਦੇ ਤੇ ਭੋਰਾ ਕਿਹਾ ਅਜੇ ਰਾਤ ਕਿਸਾਈ ਤੇ ਵੇਖੇ ਸੀ ਪਰ ਜਾਇਆ ਸਾਧ ਚਰਨ ਛੇ ਕਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਲਾਂ ਕੀਤ ਅਜੀਓ ਸਿੰਘ ਕੁਰਾਏ ਕੰਮ ਆਪੇ ਪਏ ਕਰਾਏ ਤੇ ਸੰਗ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਕੁਲੀ ਸਾਧ ਕੀ ਹੈ ਕਦੇ ਸਮਝੀ। ਮੇਰੇ ਰਾਕਸ਼ ਆਇ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁਛਣ ਕੁਰਾਏ ਕਿਸੇ ਜਿਸੀਆਂ ਕੁਰਾ ਕੁਰਾ, ਇਕ ਵੇਰ ਆਪਣੀ ਕਰਾਂਗੀ ਵੇਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਤੇ ਸੰਗ ਕਿਹਾ, ਕਦੀ ਉਸਦੀ ਕੁਰਾ ਨਾ ਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕੀ ਪਛਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਲੰਗ ਸੀ ਕਿਸ ਵਾਤ ਵੱਡੀ ਕੇਸਕ ਭੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਹ ਵਾਚਕਾ ਸਾਧਨੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਸਾਧ ਮੇਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

ਭਿਹਾ ਕਰਦੇ ਜਿਸੀਦਾਰ ਜਿਸ ਗਰੀਬ ਜਾਂ ਕੰਮੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੱਧ ਰਿਤੀ ਜਾਂ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਡਾਰ ਜੇ ਪਾਵੇ ਤਾਂ ਦਸੀ ਹੁੰਦਾ ਏ ਤੇ ਜ ਨਾਮਾਇਜ਼ "ਗਰੀਬਾ ਉਪਰਿ ਜਿ ਖਿੰਜੈ ਢਾਡੀ ॥ ਪਾਰਬੁਮਿ ਸਾ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਸਾਡੀ ॥" ਕਰਵਾਕ ਦਾ ਦੰਸੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਕੰਮੀ ਜਾਂ ਮਾਝਾ ਸ਼ਰੀਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੇਨੂੰ ਖਿਮਾ ਪੀਰਜ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਜੱਟ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਤੂੰ ਹੁਣੇ ਸਿੱਧਾ ਹੋ ਜਾ । ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੁਣ ਹਾਰਨੀ ਜ ਵਨ ਨਗਰ ਤੋਂ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸ ਦੇ ਕੰਢ ਦੇ ਪੰਧ ਤੇ ਆਪਣੀ ਖ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬਾਜਵੇ ਗੁਰੂ ਬੰਕਦੇ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਰੋਸ ਦੇਖਣ ਚਲੇ ਗਏ । ਸਭ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕਹਿਰ ਵਾਲੀ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਨੇਕਦਾਰ ਤੇ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਹਟੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮੱਲ ਅਰੰਭ ਤੇ ਪੂਜੀ । ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ ਤੇ ਢਾਡੀ ਵਾਰ ਲਾਉ ਦਾ ਤੇ ਰਾਕੀ ਸਬਦ ਖ਼ੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ । ਸਾਧ ਸੰਗਤ ੬ ਚੜ੍ਹ ਸੁਖਾਣੀ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ । ਇਥੇ ਸਾਹ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਲ ਦਾ ਲੰਗਰ, ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਤਬੇਲ ਬਹੁਤ ਲੰਬ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਜੋਗ ਬਣ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਥੇ ਕਦੀ ਛੁੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਹੁੰ ਹਰ ਆਏ ਲਈ ਲੰਗਰ ਚਲਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬੜੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਗੀਤ ਕੀਰਤਨ ਬਾਬਾ ਦਾ ਹੁਝਾ ਬਣਿਆ ਨਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਿਵਿੱਛੇ ਵਾਲੇ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਜਾਣ ਬਣਾ ਚਿਰ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ । ਉਹ ਵਾਰਤਾ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗੋ ਦਿੱਤੀ ਆਉਂਦੀ ਵੇ । ਜੇ ਕੁਝ ਹੋਏ ਖਸਤ ਨੰਬਰ ਵੇਰੇ । ਸਾਹ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਸਖਾਣੀ ਆਏ ਸਮੇਂ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਪੁੱਤਾ ਹੋਥੇ ਤੰਗ ਛਿੱਠਾ । ਉਹ ਕਹੇ ਮੈਂ ਬਿਰਧ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਗਾਰਾ ਬਣਾਓ । ਪੁਤਰ ਕਹਿਣ, ਤੂੰ ਹੁਣ ਵਧੇ ਰੈ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਬੁਢ ਚੰਦੇ ਤੇ ਪੁਰਾਣ ਕਣ ਕਪੜੇ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਵਰਤ ਲਈਏ ਲਾਹੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਵੇ । ਸਾਹ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ ਜਾ ਕੀਤੀ । ਮੇਨੂੰ ਇਸ ਕੁਸਤ ਛਾਣ ਵਿਚ ਨਾ ਪਾਉਣਾ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਲੰਗਰ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ ਭੋਟਣ ਹੀ ਦਿਓ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ ਹੋਰਾ ਲਹਿਣਾ ਕਿਸਨਾ ਹੈ । ਸਾਹ ਕਿਹਾ ੧੦ ਹਜ਼ਾਰ ਜਾਂ ਲੱਖ ਦਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਖਨ ਕੀਤਾ ਤੇਰਾ ਲੱਖ ਤੇ ਨਾ ਘਟੇਗਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿਰਨੀ ਖਲ੍ਹੀ ਮਾਇਆ ਵਰਤੋਂਗਾ । ਇਹ ਸਾਹ ਸਫ਼ਰ ਜੋਗ ਜੋਤੇ ਲੋਈਆਂ, ਬਸਤਰ, ਕਸਬੇ, ਮਾਲਾ ਆਦਿ ਦੇ ਕੰਨੇ ਭਰ ਰਖਦਾ ਸੀ । ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਵੰਡਦਾ ਤੇ ਜਨੌਰ ਵਾਹੀਵਾਨਾ ਰੋਂ ਵੁਡਾਉਂਦਾ ਸੀ । ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਭਿਹਾ, ਤੂੰ ਰੰਗ ਦਾਣੇ ਵਾਹੀਗੇਰਾ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਵੇ, ਉਹ ਰੰਗ ਵਧੇਰੇ ਜਨੌਰ ਵਤ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੇ ਜਨੌਰ ਇਕ ਵੇਰ ਵਾਹੀ ਚੋਂ ਵੁਟ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਫਸਦਾ ਤੈ ਮੈਂ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਗਰੀਬ ਵਾਹੀਗੇਰ ਪਾਪੋਂ ਤੇ ਕਿਤੇ ਤਟਕਣੇ ਵੇਚਣ ਜੋਗ ਕਰਨ ਬਝ ਜਾਏ ਨੇ । ਸਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦਾਣੇ ਆਉਂਦੇ ਜੇ ਫੈਟੀ ਬੰਤ ਗਲੀ ਚੋਂ ਵਹੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾਣੇ ਸੁਟ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਸਾਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਭੀਹ ਹੋਇਆ ਜੇ ਇਤਨਿਆ ਵਿਚ ਇਕ ਆਪੇ ਗਰੀਬ ਲੁਟ ਲਿਆ । ਮਾਝੇ ਭਰਾ ਵਾਹਦੇ, ਤਾਂ ਸਰਕਾਰੇ ਜਾਂ ਟੈਕਸ ਭਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਈ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਲੰਗਰਾ ਨੂੰ ਦਾਣੇ ਭੇਜਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਦੀ ਜਦ ਉਹ ਲੰਗਰ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਦੀ ਲੰਘ ਗਈ, ਤਾਂ ਹੋਰ ਦੋ ਅਨੰਦ ਉਠਾਦਾ ਦੀ ਲੱਭ ਨੂੰ ਕੀਤੇ । ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜੋ ਸਤਿਬਚਨੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ, ਪ੍ਰਮੋਸਰੀ ਨਾਤਾ ਵੇ । ਦੂਜੀ ਜੋ ਟੂਥਾ ਨਾ ਪਾਉਣੇ ਮੁਝਦੀ, ਕੰਜਰੀ ਕਹਿੰਦਾ । ਜੋ ਰੰਗੇ ਕਪੜੇ ਪਾਉਂਦੀ ਚੂਹਤੀ ਬਹਿੰਦਾ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਪਿਛਲ

ਜਨਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਨੀਯਤ ਬਦਲੀ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੰਜੋਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਾਹ ਨੇ ਸਬੰਧੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਲੜਕੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਰ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੋਤਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰੀ ਤਿਲੇ ਦਾ ਜਤਿਆ ਤੇ ਖੰਦਰ ਦਾ ਕਛਹਿਰਾ ਡਿਠਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੜ੍ਹਤ ਤੇ ਸਾਹੀ ਰਖਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਬਸਤ੍ਰ ਸਾਦੇ ਖੰਦਰ ਦੇ ਹੀ ਪਹਿਰਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਦਿੱਲੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਇਕ ਕਵਾਂਢੀ ਦਾ ੩੦ ਹਜ਼ਾਰ ਲਾਹੌਰੋਂ ਅਮਾਨਤ ਆਂਦਾ ਰੁਪਿਆ, ਆਪ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਸੱਦ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਰਤੇ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਇਸ ਸਖਾਣੇ ਦੇ ਨੌਕਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਪਾਰ ਸਿੰਘ, ਬਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿਆਰ ਅਰੋੜੇ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਿਮੀਂਦਾਰ ਹਨ। ਇਥੇ ਮਾਲਬੀ ਤੇ ਵਸੀ ਬਹੁਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਏ। ਇਕ ਵੇਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਥੇ ਕੁਝ ਘਾਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਚਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਭਾਈਆਂ ਹੀ ਬੁਲ ਮੁਸਲੋਂ ਮਾਰ ਕੁੱਟ ਅੰਦਰੀਂ ਵਾੜ ਦਿੱਤੇ। ਤੇ ਅਗੋਂ ਲਈ ਲਿਖਤ ਕਰਾ ਨਿਕਲਣ ਦਿਤੇ ਕਿ ਕਦੀ ਐਸਾ ਕੰਮ ਨਾ ਇਥੇ ਬਰਾਕੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਸਾਹ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ ਭੀ ਇਕ ਵੇਰ ਸਾਹ ਨੂੰ ਬੰਨੇ ਤੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸੁਣਾ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਵੱਖੀਂ ਮੁੰਡਿਆ ਕਿਤੇ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਨਾ ਫੁਲ੍ਹ ਪਥੇ ਅਰਥਾਤ ਹੁਕਾ ਨਾ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਪੈਰ ਲਗ ਫੁਲ੍ਹ ਪਵੇ। ਸਾਹ ਨੇ ਬੋਲੀ ਬੇਤੇ ਰਖੀ, ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਾ ਕਰਕੀ ਕੁਰਕੀ ਕਰ ਉਹਨਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਧਨ, ਘਰ ਕੁਰਕ ਕਰਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕਿਹਾ ਸਾਡਾ ਬਸੂਰ ਕੀ ਏ, ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ। ਤਾਂ ਦਸਿਓ ਸੁ ਕਿ ਹੁਣ ਬਾਵ, ਵੱਖੀਂ ਮੁੰਡਿਆ ਕਿਤੇ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਨਾ ਫੁਲ੍ਹ ਪਵੇ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਫੁਲਿਆ ਜੇ। ਰੁਸੀਂ ਜੇ ਫੜ ਚੁਕ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਚੁਕ ਲਵੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਸਾਹ ਨੇ ਛੱਡੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜੇ ਮੈਂ ਰੁਹਾਨੂੰ ਝੰਕਾ ਨਾ ਭਾਦਾ ਤਾਂ ਰੁਸੀਂ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਮਖੋਲ ਕਰਨੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਸੀ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਪਾਠ ਚਰ੍ਹ ਪੰਥੀ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਨੇ ਸੁਣਾ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਓ ਅ ਹੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਤੀ ਓ ਅ ਹੀ ਸੁਣਨਾ ਹੈ, ਅਗੋਂਗੀ ਤੇ ਠਹੀਂ ਸੁਣਨੀ। ਉਸ ਪਾਠ ਅਰੰਭਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਖਰ ਲਗ ਮਾਤਰ ਸੁਧ ਦੱਸ ਦੱਸ ਪੜ੍ਹਾਏ ਰਹੇ ਤੇ ਕਿ■■ ਮੈਂ ਤੇਨੂੰ ■■ ਦਸਵਾ ਹਾ ਪਰ ਆਪਣਾ ਪਾਠ ਫੀ ਸੁਧ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਖਾਣਿਆ ਤੋਂ ਹੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਚਲੇ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਐਸ਼੍ਵਕੇਸ਼ਨਲ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਵੀ ਦਰਬਨ ਦੇਵੇ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਤੇਜੇ। ਤੇ ਕੁਝ ਸਾਧਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪੁਜਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦਿਓ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਇਹ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਮੈਂ ਭੀ ਕਹਾਂਗਾ ਤੇ ਰੁਸੀਂ ਭੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਮਤਾ ਮੇਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਹੋਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਛਪਵਾ ਕੁਕਿਆ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਵ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਫਲੋਰ ਡਾਕਟਰ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਪੀ-ਐਚ-ਡੀ ਦੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਜੋ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਫਲੋਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕਰਵਰਤੀ

ਹੋਰਾ ਭਾਤਰ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰੀਤ-ਲਤੀ ਦਾ ਖਰਚਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਹਰ ਪ੍ਰਸਤਕਾਂ ਦੇਖਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੋਚ ਜਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, ਇਹ ਕੀ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹੋ। ਸੋਚ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਗੱਦੜੀ ਵਿਚ ਨਾਲ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਲਾ-ਜਵਾਬ ਬੇਮਿਸਾਲ, ਅਦੁਤੀ, ਆਪਣੀ ਬਿਸਮ ਦਾ ਆਪ ਨਵਾਂ ਤੇ ਨਿਰਾਲੇ ਰਸ ਨਾਲ ਰਚਕੇ ਦਾ ਕੁਲਦਸਤਾ ਕੁੰਦਿਆਂ ਏ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਬੰਧੁ ਵਾਦ ਦੀ ਹੀ ਆਪਸ ਦੀ ਸਾਂਝ ਦੀ ਮਹਿਕ ਮਹਿਕਾ ਰਹੀ ਏ। ਦਿਲ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਰਾਗ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕੁਣ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਸਾਰੀ ਦਿਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬਰਤ ਭਲਕ ਏ। ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸਤਿਨਾਮ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਵਟਾਦਰਾ ਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਮ ਤੇ ਸਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਇਸਨੂੰ ਪੱਤ੍ਰ ਲਿਖ ਦਿਓ। ਇਸ ਦੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਚਰ੍ਹ ਮਿਲਾਏ। ਫਰੇਟੀਅਰ ਦੇ ਦੋਰੇ ਸਮੇਂ ਤੁਸੀਂ ਯਾਦ ਰਖਣਾ। ਨਾਲੇ ਕੁਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਾਓ। ਕੁਸ਼ਰਾਤ ਨਸਹਿਰ ਕਲ ਕਦੇ। ਇਸ ਪ੍ਰੀਤ-ਲਤੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਕੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਾਏ। ਸੁਰੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਨੂੰ। ਇਹ ਪ੍ਰੀਤ-ਲਤੀ ਦਾ ਮਾਹਵਾਰ ਪਰਚਾ ਸੀ ਜੋ ਸ੍ਰ. ਕੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨਸਹਿਰੇ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੱਖਿਆ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਕਲ ਹੈ। ਤੇ ਕੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਆਥਾਦ ਕੀਤਾ ਨੱਗਰ ਹੈ। ਤੇ ਪ੍ਰੀਤ-ਲਤੀ ਤੇ ਬਾਲ-ਜੀਵੇਸ਼ ਦੀ ਰਸਾਲੇ ਕੁਣ ਇਥੋਂ ਮਾਹਵਾਰ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਤਦੋਂ ਦਾ ਪ੍ਰੀਤ-ਲਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਸਾਗੀ ਹੈ ਤੇ ਕੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਿਲਣਾ ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਕਈ ਵਾਰ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਆਵੇਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਕਾਰਜ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਖਾਸ ਖਾਸ ਮੇਲਿਆਂ ਹੇਲੇ ਤੇ ਭਾਦਰਵੇਂ ਵਾਲੇ ਮੇਲ ਤੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਕਾਰਜ ਨਾਲ ਮਿਲ ਰਾਜਸੀ ਕੰਮ ਦਸ-ਸੱਚਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰਹਿੰਦੇ। ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਤੇ ਆਲਮ ਸੀ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਸੁਭਾ ਭਵਰ ਕੇ ਤੇ ਸੇਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੀਆ-ਬੰਗਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਕਲੀ ਤੇ ਦਤਪ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਵਲ ਕਦੇ। ਸੁਧਾਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਲ ਸਭ ਲਈ ਸੋਹਣੀਆਂ ਬਰਦੀਆਂ ਸਫੈਦ ਖੰਦਰ ਦੀਆਂ। ਸ੍ਰ. ਰਾਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਮ-ਏ ਐਲ-ਐਲ-ਬੀ ਪਸਾਵਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਾ ਜਲੂਸ ਨਿਕਲੇ ਵਿਚ ਦੁਬ ਚਿੱਟੀਆਂ ਉਨ ਦੀਆਂ ਮਾਣਾ, ਫਸੇਤੀ ਪੋਟੀਆਂ ਪਹਿਰਾ ਆਪ ਅਤੇ ਲਗ ਅਨੰਕ ਕੁਛਿਆਂ ਸਮੇਤ ਸਾਮਲ ਹੋਏ। ੧੯-੧੯ ਚੇਤਰ ਕਾਠਕੌਸ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਲਮ ਜੀ ਤੇ ਸੈਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਚੇ। ਖਿੱਦੇ ਜੁੱਪੜੇ, ਤਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬੜੇ ਰੋਗ ਵਿਚ ਨਿਤਕਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਮੁਸਤ੍ਰੀ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਤੇ ਵੈਸ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਆਲਮ ਜੀ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਗਲੀ ਹੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਆਲਮ ਜੀ ਦਿਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਕਥ ਮਸਤੀ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ। ਤੇ ਇਕ ਚੱਲਾ ਪੈਰਾ ਤੱਕ ਲੰਮਾ ਪਹਿਣਦੇ ਸੀ। ਆਪ ਦੇ ਦਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਇਕ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਹ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਹਿੰਸਾ, ਹਿੰਸਾ, ਗੁਰੂ ਜਿਸਟਮ, ਹੋਟੀ, ਬਿਸਮਤ, ਭਗਤੀ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਆਦਿ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਅਣਪੰਖੀਆਂ ਵਲੋਂ, ਬਰਧਾਨੂਆਂ ਵਲੋਂ ਧਾਰਮਕ

ਪ੍ਰਸਨ ਅਦਬ ਬੇਅਦਬੀ ਹੋਣ ਵਿਚ ਹਸਣਾ ਹੋਣਾ, ਨੱਚਣਾ ਮੁਰਛਣਾ ਹੋ ਡਿਕਣਾ ਆਦਿ ਦਾ ਉਤਰਦੇ-ਦੇ ਸੀ। ਆਲਮ ਜੀ ਨੂੰ ਕਾਨਫ਼ਸ ਵਿਚ ੧੮ ਥਾਂ ਬੈਲਣ ਸਮੇਂ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤੱਕ ਬੈਲ ਹਟਣ ਦਾ ਵਰਤ ਸੀ, ਪਰ ਛੇ ਵਜੇ ਗਏ ਤੇ ਸਕੱਤਰ ਅਰਚ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਆਲਮ ਜੀ ਡਿਕਾ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਖਿਓਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਸ ਕਿਹਾ, ਸਾਨੂੰ ਸਵਾਦ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਇਆ ਵਲਾ ਯਾਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਭੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਆਲਮ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਅਰਦਾਸੇ ਬਾਅਦ ਇਕ ਅਥਾਲੀ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਸ਼ਕਾ ਤੇ ਨਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਕਿਹਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਤੇ ਆਗੂ ਤੇ ਲੰਡੀਆ ਦੇ ਪਰ ਚੋਟਤੀ ਦਾ ਮੂਲ ਦਸ ਹੀ ਹੈ, ਵਧ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਾਧੂ ਹੈ ਉਹ ਮਸ਼ ਹਿਦਾਸੇ ਉਤੇ ਪਾ ਵਧ ਬਣਾਈਦਾ ਹੈ। ਆਲਮ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਸਲ ਤਾਂ ਇਕ ਹੀ ਹੈ ਇਕ ਤੋਂ ਦੂਣਾ ਭਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕੁਣਾ ਤਿੰਨ ਤੇ ਚਾਰ ਕੁਣਾ ਕਰ ਚਾਬ ਤੇ ਬਸੁਮਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਕੁਰ੍ਹ ਨਾਨਕ ਤੇ ਟਿਕ ਜਾਵੋ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭੀ ਦਸਾ ਤੋਂ ਅਗੇ ਦੀ ਗਲ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਨਿਰੁਤਰ ਹੋ ਚਰਨੀ ਹੋਥ ਲਾ ਕਹਿ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ। ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਰਿਵੇਂ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਵੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਵਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਧਾਰਮਕ ਪੱਖ ਵਾਲਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਕੰਦੀ ਘਾਟ ਨਾ ਪਵੇ ਤੇ ਭਰੇ ਦੀ ਕੁਲਾਮੀ ਨੂੰ ਹਿੱਚੀਆ ਦੇ ਸਿਰੋਂ ਲਾਹ ਦੇਣ ਦਾ ਤੇ ਦੇਸ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਭੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹਿੱਸਾ ਪਵੇ। ਤੇ ਹੁਕਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਸਭ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰਹੇ ਭਾਵੇਂ ਵਖਾਲਾ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਜੋ ਉਥੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ, ਤੇ ਹੋਇਆ ਤੇ ਵਰਤਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਆਪ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਨਾ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਵਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਕੇਮਾ ਤੇ ਆਦਰਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਜੁਗ ਰਾਹੀਂ ਬੰਸਤ ਨੰਬਰਾ ਤੇ ਲਿਖ ਆਲਮ ਜੀ ਤੇ ਚੰਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੀਤਾ। ਉਥੇ ਸਿੱਤੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਲਾ ਖਰੜਾ ਸੁਧ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਦੇਸੇ ਰਾਜੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਰਾਲ ਲਿਖਾਏ। ਸੋਹਣੇ ਗਕਤ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ। ਮਾਸਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਡੀਟਰ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਸੋਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਲੰਭੇ ਵਾਲਿਆ ਤੋਂ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਸੁਧ ਅੱਖਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾਏ। ਆਲਮ ਜੀ ਤੇ ਚੰਕਰਵਰਤੀ ਤੋਂ ਦੱਸ ਦੱਸ ਕੁੱਝ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਹਿੱਸਾ ਪਹਿਲਾ, ਕੁਰ੍ਹ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ। ਕੁਰ੍ਹ ਪਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸੇ, ਜੁਗ ਪਲਟਾਉ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਮ-ਏ ਤੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਅਸਲਾ ਦਾ ਅਕਸ ਉਤਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਸਤ ਲਿਖਤ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਤੇ ਭਾਵ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਪੰਥਾਂ ਦੇ ਖੋਜੀ ਹੋ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਦੱਸ ਸੁਣਾ ਆਪਣੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਪਰਕਟ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੀਤਾ। ਮਰੇ ਜਿਹੇ ਬੜ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨੂੰ ਭੀ ਬੁਝ ਪੜ੍ਹਨ ਲਿਖਣ ਤੇ ਖੋਜਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦਿੱਤੀ। ਪੰਥ ਦੇ ਤੇ ਦੇਸ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਦਿਲ ਖਲ੍ਹ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਮਰਯਾਦਾ, ਸਰ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਬਾਣੇ ਖਾਣੇ, ਅਨੰਦ ਮਰਯਾਦਾ, ਸਾਦਗੀ, ਸੁਦੇਸੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮੁੜ ਉਥੇ ਹੀ ਉਜਾਗਰ

ਕਰਨਾ ਰਿਹਾ ਧਾਰ ਸਭ ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ਉਚ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੇ ਪੱਕਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਨਿਆ ਤੇ ਟੁਰਨ ਲਈ ਦੰਗੇ ਕਰਦੇ। ਤੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਈ ਸਥਸੀਅਤ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਵਾਲਿਆ ਦਾ ਮਨ ਸਰਧਾ ਨਾਲ ਭਰਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਲ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਰਥ ਕਰ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਤੇ ਐਂਜ਼ਰੇਸਨਲ ਫਾਨਰਸ ਵਿਚ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਨਾਮ ਤੇ ਲਿਖਣਾ ਤੇ ਆਪ ਭੀ ਉਤਸਾਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਰਲਣ ਲਈ ਬਚਨ ਕਰਦੇ। ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ, ਕੁਜਰਾਤ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਫਰੇਟੀਅਰ ਵਲ ਫਿਰਦੇ, ਅਕਾਲੀ ਕੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਖਾਖੀ ਤੇ ਨੁਸਤਿਹੇ ਕਦੇ। ਕੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰੀਤ-ਲੜੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਉਸ ਵਕਤ ਕੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਹਰ ਸੇਰ ਕਰਨ ਛੇ ਸੀ। ਸੁਨੇਹਾ ਗਿਆ, ਕੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਤੇ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਤਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਮਾਲਾ ਵਾਲ ਸੰਤ ਸੀ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਉਚੇਚੇ ਮਿਲਣ ਆਏ ਹਨ। ਕੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਿਉਂ ਮਿਲਣਾ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸੋਢੇ ਉਹ ਮਹਾਨ ਪੁਜਵਾਨ ਹੋਣਗੇ ਮੇਰੇ ਭਰੇ ਆਏ ਹਨ। ਜੇ ਨਿਉਂ ਬਰਨੀ ਲਗ ਮਿਲਾ ਤਾ ਮੇਰੇ ਮੱਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਤੇ ਜੋ ਸਧਾਰਨ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਾ ਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰੇ ਆਏ ਤੇ ਉਚੇਚੇ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਦੇ ਆਦਰ ਅਦਬ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪਥਕਾ। ਇਹ ਦੁੱਖਤੀ ਚਿਤ ਵਿਚ ਲਈ ਭਰੇ ਨੂੰ ਕੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਉਂਦੇ ਵੇਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਗ ਉਠ ਹਸਦੇ ਮਖੜੇ ਦੁਖੜੇ ਹਰਨ ਵਾਲੇ ਚਰਸਨ ਦੇਵਿਆ ਦੰਤ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹੀ ਫੜ ਜਈ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਤੇ ਹੋਰ ਸੁਖ ਹਵਾਲ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਲ ਲਾ ਬੈਠੇ। ਤੇ ਕਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਸ ਦੇ ਲੰਕਾ ਦੇ ਵਰਤਾਓ ਤੇ ਦੇਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ। ਕੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਹ ਕੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿਛੋਂ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਅਮ ਪਲ ਸਨ, ਇੰਜਨੀਅਰੀ ਫੌਜ ਆਪਣੇ ਢਿਲ ਦੇ ਉਸਾਰੂ ਖਿਆਲ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਲਈ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਲਿਖਣ ਲਗੇ ਸੀ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਦੇ ਕੁਦਰਤ ਪੂਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖਾਰੀ ਉਚ ਉਭਾਰੀ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਬਤ ਕਦੇ ਕਦੇ ਲਿਖਦੇ ਫਹਿੰਦੇ ਤੇ ਕਦੇ ਮੈਂ ਸੁਣੇ ਦੇਖੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੁਝ ਮੈਂ ਉਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਮੈਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਉਚੀ ਸਥਸੀਅਤ ਤੇ ਉਚੇ ਆਦਰਸ ਵਾਲੇ। ਆਪਣੇ ਆਖ ਵਲ ਬੇਰੋਬ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਪੁਰਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਨ। ਮੰਨਦੇ ਪਏ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਲ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਸਥਾਣਿਆਂ ਤੋਂ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵੇਰਾਗੀ ਜੀ, ਗਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਹੋਰ ਪਾਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਹਟ ਗਏ। ਸਿਰਫ ਸੂਝਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਚਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਹੁੰਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਥ ਦਿਨ ਤੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਚਿਲੇ ਵਿਚ ੧੫ ਚਤੁਰ ਨੂੰ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਪੁਜੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੁਟੀ ਵਾਲੇ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਾਮਕੇ ਤੇ ਹੋਰ ਇਸੇ ਜਿਲੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਦੀਵਾਨ ਲੱਕੇ, ਲੱਕਰ ਹੋਇਆ। ੧੬ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਗੜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ੧੭ ਨੂੰ ਬਸਰਾ ਜਿਵੇਂ ਦੇ ਪੰਡਿਤ ਕੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ, ੧੮ ਰੋਧਾਏ, ੧੯ ਚਵਿੰਡੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ, ਚਵਿੰਡੇ ਦੇ ਸ੍ਰ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇਸ ਦੌਰੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੇ ਆਗੂ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਘਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਸਾਥੀ ਸੀ। ਇਹ ਰੋਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਵਿੰਡੇ ਵਿਚ ਤੇ ਬਾਹਰੇ ਤੇ ਸਰਕਾਰੇ ਸਦੇ ਆਖਰਣ ਉਚੇ ਦਿਸਾਏ ਤੇ ਭਾਗ ਵਾਲੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਵੱਟ ਪੈਣ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਿਲੇ ਦੇ ਵਡ ਅਵਸਰ ਨਾਲ ਮੱਤ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਤੋੜ ਬਰਾਫ਼ਾ। ਸਰਦਾਰ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਦਾਣੇ ਲੈਣੇ ਨੇ। ਜੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਤੇ ਬਾਹਰੇ ਦੀ ਬਰਾਦਰੀ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਮੇਨੂੰ ਬਹਿੰਦੀ ਏ ਮੈਂ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇਰੇ ਬਹੇ ਨਹੀਂ ਲਗਣਾ। ਤੂੰ ਬਲ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤ ਮੈਂ ਜਨਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਅਸਲੀਅਤ ਤੇ ਆਤਮਾ ਬਦਲਾ। ਉਹ ਕੁਝ ਹਟ ਗਿਆ। ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਟੇ ਰੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਵੱਧ ਗਈ।

ਇਸ ਚਵਿੰਡੇ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਇਕ ਖੁਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਜਲ ਬਹੁਤ ਠੰਡਾ ਮਿੱਠਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਖਾਹੀ ਸੀ। ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਖ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਲ ਕਢਾ ਮਿੱਠੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਥੋਂ ਦੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਕੂਕੇ ਕੁਸੰਗੀਆਂ ਵਲ ਧੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਕੁਝਦਿਆਂ ਫਿਆਹੀ ਸੀ। ਤੇ ਮੱਥਤ ਉਸ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ ਬਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਬਖਸ਼ਾ ਲਿਆ। ਸੰਗਤ ਵੇਰ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਨਾ ਵਰਤਦੀ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਦੌਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਵਿੰਡ ਆਏ। ਉਸ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਮਰੇ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਅਜ ਭੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੀ। ਮੈਂ ਦੇਤਨਾ ਪੱਧ ਕਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਸ ਆਪ ਤੋਂ ਬਖਸ਼ਾ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਭਾਈ ਭੀ ਕਸਰ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਧਾ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਸਾਥੀ ਵਧ ਕੇ ਕੁਸੰਗੀਆਂ ਵਲ ਸਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਐ ਦੱਸਿਆ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਹੱਥ ਧੀ ਭੀ ਜਵਾਨ ਹੈ। ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਦੇਸ ਉਹ ਭੀ ਕੁਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦੁਖੀ ਹੋਈਆਂ ਨੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਅਗੇ ਯੋਸਾ ਕੇਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੋਨਾ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਵਾਏ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪਿਛਲੀ ਅਗਲੀ ਵਾਰਣਾ ਦੱਸੀ। ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਵਰਤੋਗੀ ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਭੀ ਤੇਰੇ ਤੇ ਰਾਜੀ ਹਾਂ ਜੇ ਤੂੰ ਪਿਛਲੀ ਵ੍ਰਥ ਮੰਨੇ ਤੇ ਅਗੇ ਅਜੇ ਸੁਭਾਉਂ ਮੁੜ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਸਤਿਖਚਨ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਇਹ ਵਾਰਣਾ ਪੰਡਿਤ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸਾਥ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ, ਉਚਿਆ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮੰਨਦੇ ਨੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੦ ਚੇਤਰ ਸਹਿਜਾਏ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸ੍ਰ. ਬਰਹਮੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਗਲੇ ਨਗਰੀ ਜਾ ਸਭ ਸਾਥਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਦਤਪ ਵਿਚ ਜਲ ਖੁਹੀਆ ਦੇ ਭੱਜੇ ਸੀ। ਰਾਤ ਰਾਖੀ ਰਖ ਸਾਧਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਨ ਤੇ ਲੰਕਰ ਜੰਗ ਜਲ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਖਿਆ ਜਾਦਾ। ਖਾਰ, ਸੋਨਾ ਸਿੰਘ ਵਲ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਰਖੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਲੰਕਰ ਹੋਇਆ, ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ। ੨੨ ਨੂੰ ਕਿਲੀਂ ਬਾਬੇ ਜਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ੨੩ ਨੂੰ ਸੂਜੇ ਵਾਲੀ, ਸੰਤ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਭੰਗ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸੰਤ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੱਲੇ ਤੋਂ ਆ ਬੜੇ ਦਿਨ ਬੀਮਾਰ ਹੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ। ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਬਹੁਤ ਪੁਰਜੇਸ਼ ਕਾਹਲੀਆਂ ਧਾਰਨਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਦਿਆ ਕਰਦੇ। ਤੰਬੂਆਂ ਦੇ ਵੰਡਾ ਤੋਂ ਚੋਲਕ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਦ ਸੀ। ਹੈ ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸੀ, ਪਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਸੀ ਤੇ ਮੁਸਠਮਾਨਾ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀਆਂ ਖੋਲੀਆਂ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਤੇਤਾ ਬੜੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਆ ਦੂਰ ਦੌੜਦੇ ਚੋਲਕ ਤੇ ਝੜਦੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣੀ ਬੋਲੀ। “ਕੁਲਫ ਯਾ ਕੱਟ ਅਵਾਜ਼ਾ ਕੀਰੰਦੀ

ਕੀਤੀਆਂ ਜੰਗਾਵਰੀਆਂ। ਨੂਰਨੂਰ ਜੁਦਾ ਆ ਕੀਤੀਆਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਭੀ ਗਲਾਂ ਜਰੀਆਂ। ਇਹੋ ਤਾਂ ਵਾਲੀ ਦੇਸ਼ ਵਲਾਇਤਾਂ ਦੇ ਆਹ ਇਕ ਆਨ ਜਗਤਾਂ ਫਰੀਆਂ। ਸਾਈਂ ਲੋਕ ਕਹਿ ਵਸ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਰ ਲਈਏ ਗਲਾਂ ਖਰੀਆਂ।” ਚੇਤੇ ਆਈ ਲਿਖ ਦਿਤੀ ਏ। ਸੰਤ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਾਂਭੇ ਫਕਰਾਂ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਢੋਂਦੇ ਸੀ।

ਦਾਏ ਵਾਲ ੨੫ ਚੇਤਰ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ੨੫ ਚਕਤਾਲੀ ਗਿਣਾਂ ਦੀ, ਬਾਹਰ ਖੁਹ ਹੈ ਮਾਈ ਕਿਸਨ ਕੋਰ ਦਸਤਾਰ ਵਾਲੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਚਕਤਾਲੀ ਭੀ ਸਭ ਨੰਗਰਾਂ ਵਾਲੇ ਦੋਵਾਨ ਲਗਾ। ਤੇ ਲੰਗਰ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਤ ਲਾਹੌਰ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਸਵਰ-ਸਾਰ ਕੁਝ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਲੈ ਬਾਰਸਾਹ ਮਸਤ ਫਕੀਰ ਜੋ ਚਕਤਾਲੀ ਦੇ ਲੰਬ ਚੱਕ ਰਿਹਾਣੇ ਕੁਝ ਲਿਆਏ ਸੀ, ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਗਏ। ਇਹ ਮਸਤ ਜਟਾ-ਜੁਟ ਚੰਕਤਾ ਲਾ ਚੁਪ ਰਹਿੰਦਾ। ਕਦੀ ਰਾਤ ਮੇਜ਼ ਨਾਲ ਹੀਰ ਵਾਕਸ ਦੀ ਤਾਂ ਬੈਠ ਬੋਲਦਾ। ਇਸ ਦੀ ਪੀਰਭਾਈ ਇਕ ਰਖੀ ਮਸਤ ਕਲਾਸ ਵਾਲੇ ਬਾਹਰ ਬੁਟੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਸੁਖ ਸੋਭਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਰ ਦੇ ਦੁਖ ਗਿਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇਂਦੀ ਸੀ। ਤੇ ਜੰਗਲ ਪਿਸਾਬ ਭੀ ਨੇੜੇ ਹੀ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਬਾਰਸਾਹ ਕਈ ਦਿਨ ਕੁਝ ਨਾ ਫਕਦਾ ਤੇ ਰਿਝੁ ਕੇ ਦੂਰ ਜਾ ਜੰਗਲ ਪਿਸਾਬ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਬੈਠੇ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਲਕੋਂ ਤਲੇ ਸੁਕ ਗਿਆ ਸੀ। ਲੋਕ ਆਪੇ ਇਸ ਦੀ ਮਨਰਾ ਕਰਦੇ। ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਚਤਾਵੇ ਚੜ੍ਹਦੇ। ਕੁਝ ਜਿੱਥ ਵੇਖਣ ਗਏ। ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਉਹ ਖੁਲਾਇਆਂ ਭੀ ਨਾ ਬੋਲਿਆ ਤਾਂ ਸਾਧ ਪੱਰਰ ਮਾਫਕ ਜਾਣ ਜੋ ਨਾ ਪੱਰਰਾਂ ਵਾਕੂ ਕੁਝ ਬੋਲੇ ਨਾ ਕੁਝ ਦੇ ਫਕਟ ਧਰਮ ਕੀ ਮਿਲਣਾ ਰਿਹ। ਉਚਾਰ ਨ ਠਹਿਰੇ ਪਰ ਚਿਕ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ। ਪਿਛਲੀ ਰਾਤੋਂ ਉਹ ਬੋਲਿਆ ਤੇ ਪੁਛਿਆ ਕੀ ਕਿਸ ਲਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਜਿੱਥ ਕਿਹਾ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਤੇਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਮੇਨੂੰ ਭੀ ਦੇਹ ਤੇ ਮੈਂ ਭੀ ਸਖ ਸਾਂਤ ਵਿਚ ਮਘਨ ਬਹਵਾਂ। ਬਾਰਸਾਹ ਉਤਰੇ ਇੱਤਾ ਜਦ ਅਸੀਂ ॥ ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਦਰਗਾਹ ਬਾਰੀ ਵਿਚ ਜੁੜਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਇਕੋ ਦਾ ਦਰਸਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਧ ਕਿਹਾ ਇਕੋ ਕਿਸ ਦਾ? ਬਾਰਸਾਹ ਕਿਹਾ, ‘ਨੂਰ ਨੂਰ ਨੋਤਿਓ ਨੀਝੇ ਤੇ ਦੂਰੇ ਦੂਰ।’ ਤਾਂ ਸਾਧ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਦੇਹ ਦਾ ਦਰਸਨ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਾਰਸਾਹ ਕਿਹਾ, ‘ਰਾਮੇ ਰਾਮ ਨਾਮੇ ਨਾਮ’ ਤਾਂ ਜਿੱਥ ਕਿਹਾ, ਮੇਨੂੰ ਤੇਰੀ ਰਮਝ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਤਾਂ ਬਾਰਸਾਹ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਰਾਮ ਜੋ ਸਭ ਵਿਚ ਰਹਿਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਜੋ ਨਾਮ ਧਰਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਉਹੋ ਜੋ ਨਾਮ ਧਰਾ ਸਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੇ ਸਿਹਾ ਯਬੋਨ ਦੇ ਰੋਹਾ ਬਣ ਦਰਬਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਮਾਈ ਕਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੁਣ ਹੋਰ ਨਾ ਝਾਲ ਕਮਾਈ ਕਰ, ਐਵੇਂ ਉਮਰ ਨਾ ਗਾਲ। ਸਧਾ ਬਾਰਸਾਹ ਤੇ ਸਵਾਦ ਲੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਰਲਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਸ ਸਮੇਂ ਭਰਾਈਵਰ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੀ ਜੋ ਕੁਝੇ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪੱਰਰਾ ਸੀ, ਇਸ ਬਾਬੇ ਨੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਖੀਆਂ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਂਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਲੈ ਤੇ ਚਲਿਆਂ ਹੈ। ਨਿਭਾਵੇਂਗਾ ਕੀ? ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਹੀ ਹੈ, ਨਿਭਾਈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੈਂਕੜੇ ਮੀਲ ਸਫਰ ਬਰਦਿਆਂ, ਨੀਂਦਰ ਬਰੇਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਆਪਣਾ ਹੁੰਦਾ ਪੁਜ ਕੇ ਖਡੀਂਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੭-੨੮ ਚੇਤਰ ਰਾਵਭਾਥਾਦ ਸੰਤ ਦੀਬਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮੇਲੇ

ਅਰੰਭੇ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅਰੰਭ ਕਾਰਨ ਵਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲਾਲਾ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਲੋਕ ਸਭ ਬਹੁਤ ਸਨੇਹ ਰਖਦੇ ਸੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ। ਬਹੁਤ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸਹਿਰ ਵਾਲੀ ਸਵਾਰਥਤ ਲਈ ਸੜਕ ਤੇ ਖੜੇ ਸੀ। ਵਰਸਨ ਕਰਦਿਆਂ ਜੋਗਰੋ ਕਜਾ ਚਰਨੀ ਨਾਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਬਹੁਤ ਜਥੇ ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਆਏ ਸੀ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਤੇ ਬੰਨੇ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਰਾਗੀ ਕਾਲੂ ਕੇ ਲਾਏ। ਸੰਤ ਭੋਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਝੇ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਿਲੋਕਿਆਂ ਵਾਲੇ ਦੁਹਿਰੇ ਹਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ। ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਬੋਲੇ ਕਈ ਘੰਟੇ। ਆਲਮ ਜੀ ਕਾਲੂ ਕੇ ਰਾਗੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਦੀਵਾਨ ਲਾਇਆ।

ਭਰਖਾ ਸੁਰੂ ਹੋਈ। ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਉਲਾਥਾ ਦਿੱਤਾ, ਤੂੰ ਇਹ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਮਲਿਆਂ ਕੁਕਿਆਂ ਵਾਲੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਹਵਨ ਵਿਚ ਪੰਥ ਜੋੜ ਵਾਲੇ ਧਰ ਹਵਨ ਹੋਣਾ ਬੁਝਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਸਭੋਂ ਹਵਨ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਰੇਰਾ ਜੋ ਮਨ ਮੇਲੇ ਦੀ ਮੋਜ ਰੋਟਕ ਵੇਖ ਮੇਲਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਨਿਮੀ ਨਿਮੀ ਕੁਹਾਰ ਕਰਦੇ, ਘਸਤਰ ਨਾ ਡਿਉਂਦੇ। ਇੰਦਰ ਉਲਾਥਾ ਮੰਨਿਆ ਲਾਭ ਕਰ ਗਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇਬੁ ਲਾ ਦੀਵਾਨ ਲਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਹਿਰ ਆਇਆ ਹੁਮ-ਹੁਮਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਵਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਸੰਤ ਅਰੂਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਆਲਾ, ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭੋਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਸਬਦੀ, ਵਰਸਨ ਸਿੰਘ, ਖੜਾਨ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀਆਂ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ ਤੇ ਹਵਨ ਕਰ ਵੇਦੀ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਕੁਰਮਰਯਾਦਾ ਨੇਕ ਮੁਖ ਦੇ ਜੋੜਿਆ ਦੇ ਅਨੰਦ ਹੋਏ। ਸ੍ਰੀ ਰੇਸਰ ਸਿੰਘ ਚਵਿੰਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਲਤਕਾ ਤੇ ਸੁਰੇਣ ਸਿੰਘ ਰਾਇਕੇ ਬੁਰਜ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਲਤਕੀ, ਸੈਦੇਡੇ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਨੰਦ ਰਾਇਕੇ ਬੁਰਜ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲਕੜੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਸੰਤ ਜੀਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੰਗਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸੁਖ ਦਾ ਸਭ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਉਤਸਾਹ ਤੇ ਵਿਦਿਆਂ ਵਧਾਉਣ ਹਿਤ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਸੰਤ ਦਿਨ ਹਰ ਕੁਰਵਾਰ ਕਰਨਾ ਲਿਖ ਤੋਰਿਆ। ਤੇ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਕਵੀ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਸਿਆ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖ ਭੇਜਣ ਛਪਿਆ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਕ੍ਰਿਦਨ ਸਿੰਘ ਭਗੰਗਾ ਭਗਤੋਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਮਾਸਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਡੀਟਰ ਸਤਿਜੁਗ ਥਾਪੇ। ੨੯ ਵੈਸਾਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਹੋਇਆ ਵਹਿਮੀ, ਬੰਦਰ ਤੇ ਨਿਮਾਣਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾ ਆਈਆਂ ਭੀ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣਾਈਆਂ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਮ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਕੁਰੂ ਪਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਿੰਸਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ ਬਹੁਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਵਿਕਦਾ। ਇਹ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਪ੍ਰਭ ਨਾ ਉਤਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸੇਧਾ ਲਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ ਤਾਕਿ ਲੋਕ ਕੁਕਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੀ ਨਾ ਸਮਝਦੇ ਰਹਿਣ। ਸ੍ਰੀ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਰਾਗੀ ਤੇ ਜੋਤੀ ਵਾਲਾ ਸਾਥ ਰਖ ਆਪ ਤੇ ਸੁਪੰਤਨੀ ਲੀਲਾਵੰਤੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਹੋਰ ਦੀਵਾਨ ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਕਰਦੇ। ਪੰਥਕ ਪਿਆਰ ਲਕਨ ਕਾਰਨ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਬਹੁਤ ਕੁਰੂ ਪਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਫਤ ਵੰਡ। ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਚੰਬਾਈ ਹਿੰਸਾ ਪਾ ਤੇ ਆਪ ਵੀ ਬਤ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪੁਰ-ਚਰ ਪੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ।

ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਇ ਬਹਾਦਰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਵਡੇ ਭਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰ. ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੀਮਾਰ ਰਹੇ ਲਾ-ਦਿਲਾਜ ਹੋਏ। ਸ੍ਰ. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਸਿੱਖ, ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਅਗੋਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਇਹ ਹਰ ਥੇਥੇ ਤੇ ਸਰਧਾਰਥ ਸੰਦ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸਨਾਤਨੀ ਸਿੱਖ ਸੀ। ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਗਏ। ਸ੍ਰਦਾਰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਵਰੇ ਬਿਥੇ ਚੱਚਾ ਭਾਜੀ ਹਵੇ। ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਵਡੀ ਗੱਲ ਦੇ ਪਰ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਭਜਨ ਪੁਛਾਉ। ਸ੍ਰ. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਹੀ ਭਜਨ ਪੁਛਾਇਆ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਾਜੇ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਘਰ, ਕਾਰਖਾਨੇ ਆਦਿ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਪਿਆਰ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸਕੀ ਮੰਤ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਤੇ ਕੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਭੀ ਕਰਦਾ। ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਰੁਤਰ ਕਰ ਲਿਆ ਬਰਦੇ। ਭਾਵੇਂ ਸੰਤ ਜੀ ਕੁਰਮੁਖੀ ਹੀ ਪੜ੍ਹੇ ਸੀ, ਪਰ ਆਤਮਾ ਸਕੂਤੀ ਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਵਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਕੂਲੋਂ ਸਿੱਖ ਆਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਦੇ ਅਸਚਰਜ ਤੇ ਨਿਰੁਤਰ ਕਰ ਹੀ ਦਿੰਦਾ।

ਕਮਾਲ - ਅਤੀ ਕਮਾਲ

ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਕੁਰਮਾਰਗ ਦੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਸਕੂਲੋਂ ਆ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲ ਸੁੱਟ ਖਲੋ ਗਏ। ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਇਕ ਦਿਨ ਦਸਮ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਐਸਾ ਹੈ ਜੋ ਆਦਿ ਕੁੰਬ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਾਰ ਸਾਨੂੰ ਘੁੰਮੇ ਤੇ ਵਤ੍ਰਾਇਆ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਹੋ ਦਸ ਦੇਵੇ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਹੋਥੇ ਸੰਤ ਕਿਹਾ ਦਾਸ ਆਪ ਦੀ ਦਯਾ ਨਾਲ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪ ਹੁਕਮ ਕਰੋ। ਤਾਂ ਦਸਮ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਦੱਸ ਦੇ ਭਾਈ ਸਿੱਖ। ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਨੇ ਅਛੋਲ ਦਸਮ ਜੀ ਦੇ ਕੋਨ ਵਿਚ ਜਾਇ (ਭਰਿੰਦਿਆ) ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੋਨ ਵਿਚ ਚੌਐਥਾ ਭਜਨ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਤੇ ਮੁਖੋਂ ਕਿਹਾ ਸਿੱਖ ਨੇ ਇਹ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਕੋਈ ਰਹਿਤ ਨਾ ਦੱਸੀ। ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਜਨ ਭੀ ਆਪੇ ਵਰੇ। ਰੋਕ ਸਥਾਦ ਤੇ ਸੁਭਾਅ ਹੋਰ ਹੋਦਾ ਜਾਵੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋ, ਬਰਾ ਇਸ ਦਾ ਸਥਾਦ ਭੀ ਚੱਢਣਾ। ਇਹ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਤੱਤ ਹੈ, ਸਾਰ ਹੈ। ਜੋ ਦਸਮ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੋਲੋਂ ਸੁਣ ਠੀਕ ਹੈ ਠੀਕ ਹੈ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਐਸਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ, ਮਾਸ ਬਿਨਾ ਰੋਟੀ ਨ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਨੰਦ ਸਮੇਂ ਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦਰਬਨ ਕਰ, ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਇਕ ਸਾਧ ਸਦਾ ਕੋਲ

"ਸਾਹਦਰੇ ਤੋਂ ਨਾਵੇਲ ਨੂੰ ਸੁੱਚੇ ਵੇਸਨ ਰਾਖੂਕੋਂ ਅੱਧੇ ਮੁਕਾਰਕ ਪੁਰ ਜੀ। ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਡੀ ਸ਼ਰੀਰਦਾਸ ਘਰਾਣੇ ਦੇ ਸੀ। ਵੰਦ ਤੇ ਕੁਟੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਭਰਾ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਨਿਹਾਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਜੋ ਇਹ ਪਤਾ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਖਾਥਰ ਰਾਏ ਬਹਾਦਰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਾਥਰ ਬੰਦਨ ਸੰਤ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁੰਜਿਆਂ ਵਾਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਥਾ ਤੇ ਹੁਣ ਬਾਣੀ ਲਿਖਿਓਂ ਤੇ ਜਾ ਸੁਟੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਸੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ। ਸੰਤ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰ ਚਿਤ ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਤੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਰਹਿ।

ਰਹਿਣ ਤੇ ਸੰਕਤ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਮਪਰ ਚਿਨ੍ਹਾ ਕੁਸਰਾਵਾਲੇ ਦੇ ਰਾਮਗੜੀਏ ਕਿੰਨੇ ਨਾਲ ਭਰਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਜਗਤੀਵਾਨ ਤੇ ਸੋਚਮੀ ਸਾਧੂ ਦਿੱਤੇ। ਥਮ ਵੇਰ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਤੋਂ ਸਭ ਅਨਰਥ ਫੁਟ ਗਏ। ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਕਤ ਦੀ ਲੁਟ ਪੈ ਗਈ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੀ ਨਾਮ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਵਧੀ।

ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦਾ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਭੁਰਿਆ, ਮੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵੂਤ ਬਿਥੜਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਭਜਨ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਾ ਸਕਸ ਇਸਨਾਨ ਕਰਨਾ ਦੱਸ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਨਿਸਚਾ ਦੱਸ ਕੁਝ ਦਿਨ ਕੋਲ ਰੱਖ ਰਾਤੀ ਕਰ ਤੋਰਿਆ। ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਪੂਰਾ ਨੌਮ ਨਾ ਰਖ ਸਕੇ, ਪਰ ਵੂਤ ਵੂਤ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਜਾਦ ਤਾਂ ਉਹ ਦੱਪਤੀ ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਹੋ ਕਹਿੰਦੇ ਧਨ ਅੰਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਧਨ ਅੰਜੇ ਸਿੰਘ। ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਭਰਜਾਈ ਸੰਤ ਕੋਰ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੰਮੇ ਤੇ ਤੱਤਿ ਹੋਲ ਵਿਚ ਪਾਉਣਾ ਮੈਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਦੱਸ ਆਇਆ ਹਾ। ਏਥੇ ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੀ ਜੋਗ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਈ ਵਾਰ ਦੀਵਾਨਾ ਵਿਚ ਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੇ ਸੰਕਤ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਵਲ ਦੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪੋ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕੀਤੀ। ਜੋ ਮੇਰੇ ਲੂੰ ਲੂੰ ਵਿਚ ਰਚ ਗਈ ਹੈ। ਤੇ ਥਮ ਰੋਮ ਮੇਰਾ ਬਰਚਾ ਲਿਆ। ਪਰਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਨਾਲ ਸੰਤ ਜੀ ਤੋਂ ਇਹ ਵਸਤ ਫੈਂਦਾ ਤਾਂ ਕੀ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ। ਪਰਾ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇ ਕੱਧ ਕੀ ਵਸਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ। ਮੇਰੀ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਦ ਸੁਣਾਇਆ ਸਭ ਪਿਛਲੀਆਂ ਮੰਤਾਂ ਤੇ ਆਦਤਾਂ ਫੁਟ ਗਈਆਂ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰੋਗਤ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕਥਰਾ ਕਰ ਗਈ। ਮੈਂ ਇਹ ਬਚਨ ਲੀਲਾਵੰਤੀ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਜਗਤ ਪੁਰ ਕੁਝ ਦੇਖੇ ਸਭ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁਛੇ ਹੀ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਫੈਮੀ ਕੰਦ ਵਾਲੀ ਫੈਮੀ ਬਸਤ ਨੰਬਰੀ ਉਤੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਲੀਲਾਵੰਤੀ ਜੀ ਹੁਣ ਕੀ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖ ਸਤਿਨਾਮ ਤੇ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦਿਲੀ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਸੀ। ਤੇ ਲੀਲਾਵੰਤੀ ਹੁਣ ਕੀ ਕੋਠੀ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੈਤੀ ਭੀ-ਸੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਾਗ, ਜੀ-ਟੀ ਰੰਡ ਦਿਲੀ-ਫੁ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਰਾਮ ਰੁਨ ਸਿੰਘ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦਾ ਪੁਰੋਲਾ ਬਣਾਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ।

ਸ੍ਰ. ਸੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨਾਵਾਲੀਆ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜਗਤ ਜੀ ਦੇ ਸਪ੍ਰ ਸ੍ਰ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਧਾ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੁੱਤੇ ਭਾਤ ਤੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਜਾਹਤਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਚੱਲਕ ਫੈਟਿਆ ਨਾਲ ਹੱਲੇ ਦਾ ਤੇ ਭਵੇਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗ ਸਬਦ ੫੬ ਹਾਤ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਸੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰੀਵਾਲਿਆਂ ਸਭ ਮੇਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਪਾਠ ਭੱਗ ਪਾਏ। ਸਰਦਾਰ ਵਲੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਭੋਟਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੇਗਰ ਸਤਿਨਾਮ ਮਾਨਾ ਵਾਲੇ ਨਨਕਾਨੇ ਸਾਹਿਬ ਬੇਖੁਪੁਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਾਹੌਰ ਕੁਰਦਆਰੀ ਦੇ ਦੋ ਮਣ ਕਣਕ ਦਿੱਤੇ। ੨੪) ਰੁਪਏ ਵਗੇਵਾ ਸਾਲ ਕਰ ਦਾ ਉਸ ਬੰਬ ਜੋਗ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚੋਂ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ, ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਬਸਤਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਸੁਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਤੇ

ਰਹਿ ਹੈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਵਾਜ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਤੇ ਜੂਨ ਚੜ੍ਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣ। ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਜੇ ਜ਼ਿਲਾ ਕੁਸ਼ਮੋਵਾਲੇ ਦੇ ਪਰਜਾ-ਪਤਾ ਦੀ ਕੁਲੇ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਜਦੇ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਰ ਰਾਏ, ਤਾਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚੰਦਵਿੰਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਲਈ। ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲ ਕੁਝ ਚਿੱਠੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਿੱਖੇ। ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਸਰ ਮਹਾਕ ਕੜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਰਾਏ ਤਾਰ ਸਿੱਖੇ ਤੇ ਫੇਰ ਫਿਰ ਟੂਰ ਗੋਰਤਨ ਕਰਦੇ ਤੇ ਮਹਾਜ ਪਾਠਸਾਲਾ ਵਿਚ ਰਾਏ ਸਿਖਾਵੇ ਰਹੇ। ਇਥੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਾਬੀਆਂ ਸਮੇਤ, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਛੋਟਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਰਾ ਜੋ ਜੋਤੀ ਵਜਾਵਾ ਤੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਹੁਲੀ ਹੈ ਫਟੇਜੋਧ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਟਿਆਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਅਲੀ ਬਖਸ਼ ਤੇ ਅਬਦਲ ਕਰੀਮ ਤੋਂ ਹੋਰ ਤਾਰ ਕੂਸ ਦੇ ਕੂਟ ਸਿੱਖੇ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਹੀ ਵਿਆਹੇ ਗਏ। ਜਨਮ ਤੋਂ ਨਾਮ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਪਰ ਵੀਣਾ ਕੁਲ ਸਿਰਾਰ ਵਜਾਵੇ। ਆਪ ਭੀ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਸਤ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਾਮ ਹੀ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਪੈ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਗ੍ਰੰਥ ਤੇ ਮਾਇਆ ਛੋਟਾ ਧਰ ਕੂਸ ਦੇ ਕੂਟ ਦਾ ਉਸਤਾਦ ਧਾਰਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਤੇ ਪੁਤਰੀ ਪਟਿਆਲੇ ਸੀ। ਇਹ ੮ ਹਾਤ ਚੜ੍ਹੇ। ਪਟਿਆਲੇ ਵਲੋਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਰਬ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਲਿਖਵਾਇਆ। ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਰਬ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਨਾਮਲੇਵਾ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਆਮ ਵਲ ਭੀ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਦੀ ਕੂਟ ਦੇਖ ਆਏ ਸੀ। ਤੇ ਏਧਰ ਭੀ ਦੇਖਦੇ। ਫਿਰ ਚੀਫ ਖਾਲਸੀਏ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਰਾ ਵਾਲੇ ਨਿਰੇ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਹੋ ਵਰਤਦੇ ਸੀ। ਅਕਾਲੀ ਕੁਰਦਆਰੇ ਲੈ ਪੁਜਾ ਦੇ ਧਾਨ ਤੇ ਰੋਅਬ ਵਧਾਉਣ ਵਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੋਂ ਵਖਰੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸੀ। ਨਿਰਮਲੇ ਕੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਵਖਰੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਘੱਖਟ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਓਸੇ ਮੰਗ ਵਲ ਖਿੱਚੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਠਾਮਧਾਰੀ ਭੀ ਅਕਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਅਕਾਦੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਹੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਦੀ ਚਾਲ ਪਾਤੋਂ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰੇ ਰਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਨਾ ਸਹਾਰਦਿਆਂ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਸਭ ਨੂੰ ਸੰਦ ਬਹਾ ਸਮਝਾਣ ਦੀ ਸੈਥੋਂ ਇਹ ਲੋਰਾ ਚਾਹਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਕੁਸੀਂ ਭੀ ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਹੀ ਆਮ ਬੋਲੋ। ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਨੂੰ ਭੀ ਇਹ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰੋ।

ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ। ਰਾਮਗੜ੍ਹ ਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪਗੜ੍ਹ ਦੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਆਪ ਬਣਵਾਈਆਂ। ਵਿਚ ਹੀ ਭੇਰੇ ਲਵਾਏ। ਤੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿਚ ਦੋਲ ਵਜਵਾਏ, ਸਭ ਮਨੁੱਖ ਖੁਲਵਾਏ। ਦੀਵਾਨ ਸੁਣਾਏ ਤੇ ਸਰਬ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਦੱਸਿਆ। ੧੨-੧੩ ਹਾਤ ਇਹ ਮੇਲਾ ਤੇ ਲੰਗਰ ਛੋਟਕ ਤੇ ਪਰਚਾਰ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਇਕੱਠ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਲੇਰ ਨਾਲੇ ਆਲਮ ਜੀ, ਚੰਗਰਵਰੀ ਜੀ, ਸੰਤ

ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਫੈਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਰਾਗੀ ਆਦਿ ਨੇ ਚੱਲਕ ਫੈਣ ਸਥਦ ਤੇ ਇਤਫਾਕ ਆਪੇ ਵਿਚ ਮਿਲ ਬਠਣ ਤੇ ਬੜਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰਫੇਸਰ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਸਤ ਦੇ ਆਲਿਮ ਜੀ ਆਦਿ ਰਖ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਹਫਤਾ ਭਰ ਸਾਡਾ ਸਮਾਗਮ ਰਖਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਪੰਜ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਭੀ ਕਰਾਏ ਤੇ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਜਣ ਦਾ ਸੇਦੇਸਾ ਸੁਣਵਾਏ ਹਫਤਾ ਭਰ ਲੇਡਰ ਲਾਈ ਰਖਿਆ। ਰੇਡੇ ਜ਼ਿਲਾ ਵੀਰੇਜਪਰ ਵਿਚ ੧੩, ੧੪, ੧੫ ਹਾਝ ਮੇਲਾ ਹੋਇਆ। ਸੁਥਾ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਸੰਤ ਰਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੋਮ੍ਹਿਆਣੀਆ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ। ਤੇ ਦੂਜੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਭੀ ਅਨੰਦ ਮਾਏ ਇੰਦਰ ਵੈਰ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਚੱਤਰਵਰਤੀ ਸ੍ਰੀ ਨੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਕੱਦੀ ਘੁੰਡ ਨੂੰਹਾ ਆਦਿ ਦਾ ਸਹੁਰੇ ਜਾ ਉਪਦੇਸ ਨਾ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਸਦ ਕਿ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਕੁਰਮਰਯਾਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਸਲ ਕੁਰਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਕੁਰ-ਹੁਕਮ ਵਲ ਸਰਵਾਰਨਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਵਿਦਿਆਲੇ ਨੂੰ ਵੋਟਾ ਕੀਤੀ ਮਾਇਆ ਰਛਿਆ ਦੀ ਸੇਕਤ ਨੇ ਰਹਿਤਸਾਲੀ ਸੁਫੀ ਦੀ ਕਮੀ ਜਾਣ ਬਹਾਵਲਪਰ ਦੀ ਸੇਕਤ ਬਜੇ ਪੰਜ ਗੁਣੀਆਂ ਤੁੱਤੀ ਦੀਆ ਪੁਚਾਈਆ, ਉਗਰਾਹੀ ਰਹ। ਕੇਡਵਾਲੀ ਦੀ ਸੇਕਤ ਸੂਥਾ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਦਮ ਥਰ ਨ ਪਿਆ ਵਲੀ ਘਤਾ ਚੇ ਸੇਕਤ ਖਚਲ ਕੀਤੀ। ਟੋਸਨ ਤੇ ਭੀ ਪੁਚਾਈ ਤੁੱਤੀ। ਬਾਬੂਆਂ ਭੀ ਕੁਰੂ ਕੇ ਭਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜਾਣ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਘੁੰਦਾ ਦੇ ਰਸੂਖ ਪਾਰਾਂ ਵਾਧੂ ਖਰਚੇ ਤੇ ਵਾਧੂ ਚਿਰ ਨਾ ਲਾਇਆ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਲਖਣਪੁਰ ਭਾਈ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਅਨੰਦ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ੧੭ ਨੂੰ ਫੈਰ-ਮਨੇ ਚ ਦਕਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਤਰ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ। ਦਸੰਧਾ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਤੇ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਸਿਆਤ ਵਾਲੇ ਸਮੇਤ ਜਥਿਆ ਸਥਦੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਘੁੰਡੇ ਤੇ ਫੈਸਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਤੇ ਪਰਚਾਰ ਕਰਾਇਆ ਤੇ ਬਹਾਇਆ ਅਕੁੰਦਾ ਬਦੇਸੀਆਂ ਦੀ ਨਕਲ ਨਾ ਕਰੇ ਫੈਸਨ ਪਾ। ਤੇ ਹੁਲਮਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਭਰ ਪਏ ਦੇ ਰਿਵਾਜ ਛੱਡੇ। ਘੁੰਡ ਨਾ ਕੱਢੇ ਤੇ ਕਛਾਹਿਰੇ ਦੀ ਥਾ ਨਿਕਰ ਵਧਦੀ ਵੇਖ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਛਾਹਿਰਾ ਗੰਢੇ ਦੀ ਚਪਟੀ ਭੇਂ ਤਿੰਨ ਉਂਗਲਾ ਉਚਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕੁੜਤਾ ਤਿੰਨ ਉਂਗਲਾ ਕਛਾਹਿਰੇ ਤੋਂ ਉਚਾ ਹੋਵੇ। ਆਣ ਭੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਾਲੀ ਸੇਦਰ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰੋਗ ਰੇ ਕਕਰਲੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ੨੦ ਹਾਝ ਬਨਾਰਚਲ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਕਦੀਆ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਤਰ ਦੇ ਅਨੰਦ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਮਠਿਆਈ ਕੈਢੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਦ ਪੁਛਿਆ, ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਭਲ ਮੰਨੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਨ੍ਹਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਸੀ। ਸੇਕਤ ਵਾਕੇ ਲੇਗਰ ਫਰਟ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਮਠਿਆਈ ਨੂੰ ਜੇਦਾ ਲਵਾਇਆ। ਕਾਨਪਰ ਸੇਢੇ ੨੫-੨੭ ਹਾਝ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਰੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਇਨ ਭੀ ਛਰ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੀ ਵਰਨੀ ਅਰੰਭੀ। ਚੇਤਰ ਤੋਂ ਸਹੀਦੀ ਬੁੰਝੇ ਹੋਈ ਹਾਝ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੀ ਸੇਕਤ ਵਲੋਂ ਉਗਰਾਹੀ ਘਿਉ ਭੀ ਆਇਆ। ਸਾਧ ਸੇਕਤ ਛਕ ਸੋਧ

ਰੱਖ ਲਗਦੇ ਵਧ ਹੋਣ ਤੇ ਬਰਾਬਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਭੀ ਬੈਠਦੇ। ਧੂਪ ਦੀਪ ਕੰਥ ਹਾਜ਼ਰ ਤੇ ਜਾਗੀ ਰਹਿੰਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਫ਼ਤਾ ਤੋਰ ਪਰਚਾਰ ਸੰਪਰਦਾ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਲਈ ਕਰਾਇਆ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਜਿਸਲੇ ਸਉਣ ੧੪ ਤੋਂ ੨੧-੨੨ ਤੱਕ ਇਕੱਠ ਮੇਲਾ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਮੇਤ ਅਰੁੜ ਸਿੰਘ ਐਸ-ਫ਼ੀ-ਓ ਦੀ ਕੋਠੀ ਫਾਕਲੀ ਵਿਚ ਡੋਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਵੈਰਾਗੀ ਸੁਭਾ ਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਮਨ ਵਾਲੇ ਸੇਵਕ ਜਾਣ ਇਸ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ। ੧੫ ਸਉਣ ਅਨੰਦ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਉਥੇ ਹੀ ਦੋਵਾਨ ਲੱਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੜਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ। ੧੭ ਨੂੰ ਸ੍ਰ. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਵਰਸੀਅਰ ਦੇ ਘਰ ਅਮੀਰਦੇ ਹਾਊਸ ਕੇਬੁ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ੧੯ ਨੂੰ ਬੰਗਾਲੀਆਂ ਦੇ ਮੰਦਰ ਕਾਲੀ ਵਤੀ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ, ਰਾਤੀਆਂ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਆਲਮ ਜੀ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਹੋਇਆ। ੨੦ ਸਉਣ ਜੈਨ ਧਰਮਦਾਸਾ ਦੀਵਾਨ ਹੋਇਆ। ੨੧ ਸਉਣ ਆਗੇਆ ਸਮਾਜ ਮੰਦਰ ਲੜਕ ਬਜ਼ਾਰ ਦੀਵਾਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸੁਰਬ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਬਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਖਿਆਨ ਹੋਏ। ਹਰ ਖਿਆਲ ਦੇ ਲੋਕ ਆਏ ਹੁਣ ਸੀ। ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਗ਼ਤੀਆ, ਸ੍ਰ. ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਕੰਟ, ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੱਖ, ਉਮਰਾਉ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਨਾਲੀ, ਸੰਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿਲੀ, ਗਿਆਨੀ ਚੰਕਰਕੋਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਗਿਆਨੀ ਕੰਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ, ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਮੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਮਲਾ, ਸਕੰਤਰ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਜਿਮਲਾ, ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਡੀਟਰ ਰਾਮਗੜੀਆ ਗੁਪਤ ਕੁਰਬਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰੰਗਲ, ਬਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੁਕੰਦ ਸਿੰਘ ਰਈਸ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਸਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁੰਦਰ, ਬਿਅੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠੇਕੇਦਾਰ ਆਦਿ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਬਾਦ ਸਭਾ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਗ਼ਤੀਆ ਨੂੰ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਸੈਫ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਾਪਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ ਹਾਰ ਪਹਿਰਾਇਆ। ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਜਣ ਦਾ ਬੜੇ ਸੈਹਣੀ ਸਭਾ ਨਾਲ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਲਾਇਕ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਇਸ ਪਦਵੀ ਦੇ। ਬਾਦ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਸਕੰਤਰ ਮੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਚੰਕਰਕੋਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਮ ਜੀ ਬੈਠੇ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਸਮਾਪਤੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸਤਵਾਰੇ ਸਮਾਗਮ ਦੀ, ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਾਪੋ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਕਹਿ ਆਏ, ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਦਰਸਨ ਦੇਣਾ। ਸਭ ਨੇ ਜਲ ਭਰੀ ਨੰਦੀ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਬਿਅੰਤ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੜੀ ਸਰਧ-ਭਾਗਤੀ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਕੰਨਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਜਾਏ, ਐਸੇ ਭਾਰ ਕਿਥੋਂ ਇਹ ਕੁਰੂ ਦਾ ਹੀ ਦਰ ਹੈ, ਜੇ ਐਸਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੨੨ ਸਉਣ ਜਿਸਲੇ ਰੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਏ। ਸ਼ਾਹਬਾਦ ਚਰਨ ਪਾਏ। ੪ ਭਾਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ੬ ਭਾਈ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਆਗੂ ਸੂਬੇ ਚੰਬੇਦਾਰ ਸੰਦੋ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਲਖਾਹਾ ਲਈ। ਤੇ ਸਭ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖਵਾਇਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ-ਲਵਾ ਸਭ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਲੀਡਰਾਂ, ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਆਪਣੇ ਬਿਗਾਏ ਮੇਲੀ ਅਨਮੋਲੀ ਈਰਖਈ ਸਰਧਾਣੂ ਸਭ ਨੂੰ ਆਦਰ ਨਾਲ ਸੰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ੨੯, ੨੯ ਤੋਂ ੩੦ ਅੰਮ੍ਰਿਤੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜਣ ਦਾ, ਸਕੰਤਰ ਸ੍ਰ. ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਕਰਕੋਰਤੀ ਰਖੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਰਥਾ ਨੂੰ ਪੁਜ ਪੁਜ ਮਿਲੇ ਤੇ ਚਿੱਠੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ੧੩

ਗੁ: ਨਾਨਕ ਜੀ
ਨਾਮ ਸੰਮਤ
ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ

੧੪ ੧੫ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੩੪ ਦੇ ਦਿਨ ਮਿਥੇ ਰੋਜ਼। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ੪ ਥਾਵੇਂ ੧੯੯੧ ਐਤਵਾਰ ਵਲੋਂ ਦਿਨ ਛੱਤਾ ਅਖਾਤਾ ਚੁੰਭ ਪ੍ਰਗਦਾਸ ਬਣਤਾ ਰਾਮਗੜ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਫਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਪਰਧਾਨਗੀ ਤਲ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੋਰਾ ਸਿੰਘ ਪਲੇਫੇਸਰ ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਦੇ ਵੇਦ ਮਹੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਗਿਆਨੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਤਾ ਸੈਂਟ੍ਰਲ ਅਕਾਦਮੀ ਦਲ ਕੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫੌਜੀ, ਲਾਲਾ ਧਨੀ ਰਾਮ ਜੀ ਚਾਤ੍ਰਕ, ਸਫਲ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹੀਦ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਜਾਦ ਗਿਆਨੀ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ. ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਡੀਲ, ਸ੍ਰ. ਕੁਰਬਖ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਸਮਸ਼ੇਰ, ਸ੍ਰ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰੇਮ, ਸ੍ਰ. ਸਜਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ ਖੀ ਦੇ, ਥੀ ਟੀ. ਸੰਘੀ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਥੀ ਦੇ ਥੀ ਟੀ ਸ੍ਰ. ਫਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ, ਸ੍ਰ. ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਐਮ. ਐਲ. ਦੇ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਲਾਇਲਪੁਰ, ਥਾਵਾ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਥਾਵਾ ਹਰੀ ਦਾਸ ਜੀ ਬਿਲਗਾ, ਸ੍ਰ. ਗੋਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਦਵ, ਵੇਦ ਨਾਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਖੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਸੁਆਮੀ ਤੀਰਥ ਐਡੀਟਰ ਮਹਾਤਮਾ ਸਮਾਚਾਰ, ਸ੍ਰ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਰਮੇਟੀ ਸ੍ਰ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ, ਸ੍ਰ. ਆਰਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਤ ਨਿਰਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਛੱਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੂਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ੍ਰ. ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਫਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਡਾ: ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਮਕ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤਾਨੇ ਫਰਿਸ਼ੇਰ, ਸ੍ਰ. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਭਾਈਵਾਲ, ਸੰਤ ਅਰੂਤ ਸਿੰਘ ਬਹੁੰਦੇ ਪਿਆਰੇ, ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਕੂਟ, ਸੇਠ ਮਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਇਆਲ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਕੁਜਰਾ-ਵਾਲੀਏ, ਪੰਡਿਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ ਕੁਰਬਖ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪੰਡਿਤ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਿਲੌਕੇ ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੂਬਾ, ਸੰਤ ਬੀਕਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਰਲੀ, ਸੰਤ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੱਪੇਕੇ, ਸੰਤ ਸੂਚਾ ਸਿੰਘ ਫਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਾ, ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ, ਸ੍ਰ. ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੰਕੜ ਲਾਹੌਰ ਮਹੰਤ ਕੁਬੰਦ ਦਾਸ ਜੀ ਊਦਾਸੀ ਮਹੰਤ ਬਿਬਨ ਦਾਸ ਚਿਮਟੇ ਵਾਲੇ, ਮਹੰਤ ਹਰੀ ਦਾਸ ਜੀ ਆਦਿ ਆਦਿ।

ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਮ ਜੀ ਚੰਬਰਵਰਤੀ ਜੀ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਗੋਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਮਹੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਦ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਤਰਗੀਰਾਂ ਭਾਵ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹੀਦ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਕਿਸੇ ਪਾਦਰੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਜੋ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੁਰ ਨਾਨਕ ਜਿਹਾ ਗੁਰੂ ਤੇ ਕੁਰਬਾਣੀ ਸਿਹਾ ਕੁੰਘ ਸਾਡੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਕੋਲ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਚੰਡਾ ਝੁਲਾ ਦਿੰਦੇ। ਪਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸਭੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਸੰਤਾਂ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਤਿਆਦਿ ਬੋਲਣ ਬਾਦ ਸ੍ਰੀ. ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੋਟ ਵਾਲੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸੇਪ੍ਰਦਾਇ ਫਾਨਫੰਸ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸਤ, ਸਜਣ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਵੇਦ ਮਹੰਤ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਿਮ ਜੀ ਆਦਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁਣ ਇਸ ਵਿਕੱਤਰਤਾ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਨਾਉਣ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਛਪਵਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਘਰ ਜੇ ਇਕ ਖਾਨ ਰਹੇ ਕਰਾਵੇ ਅੱਜ ਤੋਂ ਭਗਉਤੀ ਦੀ ਮਾਲਾ ਵੇਰ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰੇ, ਗੁਰੂ ਇਸ ਕਾਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਿਸੇ ਬਾ ੧੧ ਭਾਦਰੋਂ ਫੇਰ ਇਕੱਠ ਹੈ ਤੇ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਸੱਜਣਾਂ 'ਚੋਂ ਚੱਟਵੇਂ
ਜੁਗ ਤੇ ਪੈਰਵੀ ਲਈ ਵੇਡ ਕਿਉਂਤ ਵਧਾਈ। ਤੇ ਤੇਜ਼ ਗੀਤੀ। ਹਰ ਫਿਰਕੇ ਦੀ ਅਖਬਾਰ ਹਰ ਚਿਲੇ
ਵਿਚ ਸਿਖ ਮੱਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣ ਦਾ ਲਿਖ, ਬਲ ਕੰਮ ਗੀਤਾ ਗਿਆ। ਤੇ ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਤੀ
ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿੱਤਾ, ਹਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਨੂੰ। ਮੈਂ ਭੀ ਕਵਿਤਾ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਦਿੱਤੀ।

ਰੁਬਾਈ :

ਵਾਹ ਵਾਹ ਕਿਹਾ ਇਕ ਵੇਖ ਸਵਾਣੀ, ਕੰਮ ਘਰੇਲਾ ਕਰਈ।
ਪਾਣੇ ਕਪੜੇ ਨੂੰ ਫੜ ਸੂਈ ਖੂਬ ਤੋਪੇ ਭਰਈ।
ਜਿਸ ਕਿਹਾ ਦੱਸ ਮੇਨੂੰ ਵੀਰਾ ਵਾਹ ਕਿਦੋਂ ਤੋਂ ਕਿਹਾ।
ਵੇਖ ਭੈਣੇ ਤੇਨੂੰ ਦਿਲ ਵਸੀਕਾਰ ਇਕ ਦਿਲ-ਬਰਈ।
ਸੂਈ ਸਮੱਤ ਧਰਮ ਦਾ ਧਾਗਾ, ਦਯਾ ਦਸਤ ਵਿਚ ਫੜਕੇ।
ਪਾਣਾ ਪੰਥ ਖਹਿੰਦਿਆਂ ਖੁੰਘੀਆਂ, ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਤਕੇ।
ਭਰਮ ਤੋਪੇ ਭਰਮ ਮਿਟਾਵਣ ਸੁਲ੍ਹਾ ਕਰਾਵਣ ਸੀਵਨਾ।
ਗ੍ਰਹਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਪੜ੍ਹਕੇ।

ਕੇਕਰ ਪਾਣੇ ਕਪੜੇ ਨੂੰ
ਸਿਊ ਕੇ ਨਵਾਂ ਹੋ ਜਾਵਾ
ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਰਸਿ ਭਰਾ
ਨੂੰ ਮੇਲਨਾ ਪੁੰਨ ਉਪਕਾਰ
ਨੂੰ।

ਸਿਉਣਾ

ਬਹਿਰ ਰੁਬਾਈ .

ਪਾਣੀ ਮੈਂ ਰੇਖ ਜੈਸੇ ਰਹਿੰਦੀ ਨਾ ਨਿਮਖ ਰਾਈ,
ਜਲ ਬੁੱਢ ਪੈ ਧਰਤ ਤੇ ਜਿਉਂ ਤੁਰਤ ਹੋ ਸਮਾਈ।
ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਹੋਇਆ ਭਿਠਾ ਸਾਧੂ ਦਾ ਹੱਸ ਮੈਂ ਭੀ।
ਅਰ ਜੇ ਅਵਲ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਿੰਜਰੀ ਕਥਾਈ।
ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਇਹ ਦਿਲ ਆਦਮ ਖਾਣਾ ਹੈ ਖਾਸ ਰੱਬੀ,
ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਠਿਕਾਣਾ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਦਾਨਾਈ।
ਮੁਸਕਲ ਬਣੇ ਨਾ ਨਿਕਲੇ ਬੜੇ ਆ ਗੈਰ ਜਿਹੜਾ,
ਦਿਲ ਗੈਰ ਨੂੰ ਜੇ ਦੇਈਏ ਕਰ ਸੁਟਦਾ ਰਥਾਈ।
ਸੀਨਾ ਮਾਨਿਦ ਸੋਝੇ ਸਿਆਹੀ ਕਦੂਰਤਾਂ ਦੀ,
ਪਰੇ ਫਰਾ ਜੇ ਇਸ ਤੇ ਦੇਵੇ ਨਾ ਮੂੰਹ ਦਖਾਈ।
ਹੈ ਨਿਉਣ ਭੀ ਇਹ ਯੋਸਾ ਦੂਏ ਦਾ ਤੇਜ ਖਿਚੇ,
ਜਿਉਂ ਰਾਮ ਨੂੰ ਪਕਸਈ ਸੀ ਜੋਤਨਾ ਕਥਾਈ।
ਇਕੋ ਹੀ ਸਾਥ ਭੀਓ ਦੇ ਤਕਤੀ ਦੇ ਛਾਥੇ ਤੁਲਿਆ,
ਬੜਾ ਉਹ ਅਵਲ ਜਿਸ ਨੇ ਫੜੀ ਨਿਵਾਈ।

ਧਰ ਤਗਤ ਤੇਲੀਏ
ਜੇ ਨਿਵੇਂ ਸੁਧੀਰਾ ਹੋਇ-

ਐਸੇ ਖਿਆਲ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣ ਸਭ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਨੇ ਇਸ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਸਲਾਹਿਆ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ
ਦਿੱਤਾ, ਆਉਣਾ ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਸਮਝਣਾ ਤੇ ਸਮਝਾਉਣਾ ਮੰਨਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਮਾਲਾ ਬਨਾਉਣ ਕਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਮਾਲਾ ਬਣਾ
ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ
ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਜਾਂ ਬੱਚਾ ਹੁਣੇ ਉਠਾ ਲਿਜਾਓ ਜਾਂ ਪੂਰੇ ਸਮੇਂ ਰਾਗ, ਦਸਤਕਾਰੀ ਆਦਿ ਦਾ ਗੁਣ

(388) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਜੋਵਾ ਸਰਬ ਸ੍ਰੀਪਰਦਾ ਕਾਨਫਰੰਸ
ਸ਼੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਬ-1934 ਈ: ਸਮੇਂ ਜ ਵਨ

ਦੇ, ਜਾਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਤਿਜਗਤ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜਣ ਦਾ ਮਸਤਾ ਲੈਸ 2੯ ੨੯ ੩੦ ਅੱਸ ਜਲੂਸ ਦਾ ਵਰਤ ਹੋਛ ਵੰਡ ਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਜੋਰ ਕੰਮ ਛਾਪ ਦਿੱਤੇ ਸੀ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਉਤਰਦਿਆਂ ਹੀ ਸੇਵਕ ਸਦਾਬ ਹਥਾ ਵਿਚੋਂ ਵਰ ਮੱਟਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਉੱਤੇ ਜਾ ਧਰਦੇ। ਜਲੂਸ ਰੋਟਾਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਆਉਂਦੀ ਸੜਕ ਤੇ ਬੰਤਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਰਾਮਸਰ ਰੋਡੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਤੱਕ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਲਘਦਾ ਪੁਜਾ। ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭਦੇ ਬਰਦੀਆਂ ਪੁਸਾਕੇ ਮਾਲਾ ਭਾਲੀਆਂ ਦੇ ਤਾਫੀ ਪਾਲਾ ਸੰਗਤ ਚੰਗ ਨਾਲ ਸਿਆਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸਬਦ ਪੜਦੇ ਜੈਕਾਰੇ ਕਜਾਦ ਧੌਕੇ ਕਾਲੂ ਤੇ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਨਫਰੰਸ ਅਰਜੁਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਗੁਤੀਆਂ, ਗੁਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਮਹੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਦ ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਸੁਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਜੀਠਾ, ਪ੍ਰ ਜਧ ਸਿੰਘ ਐਮ ਦੇ ਤੇ ਟਿੱਕਾ ਅਰਦਮਨ ਸਿੰਘ ਕਾਰ ਤੇ ਸੀ। ਸਵਾਗਤ ਵਜੋਂ ਸੰਗਤ ਅੱਗੇ ਹੋ ਮਿਲੀ ਤੇ ਇਹ ਆਦਰ ਕੀਤਾ, ਰਾਮਸਰ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਜਾਮਨਾ ਤੋਂ ਪਾਰ ਸਾਇਬਾਨ ਤਲ ਦੂਰ ਤੱਕ ਵਰੀਆਂ ਤੇ ਦੂਰ ਨੌਤਿਉਂ ਆਏ ਅਕਾਲੀ, ਨਿਹੰਗ, ਬਚਾ ਦਲ, ਤਰਨ ਦਲ, ਚੌਢ ਖਾਲਸਾ ਦੌਵਾਨ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਰਾ, ਨਿਰੰਮਲ ਮਹਾ ਮਛਲ, ਉਦਾਸੀਨ ਮਹਾ ਮੰਡਲ, ਅਛਟ ਸਾਹੀ, ਸਵਾ ਪਈ, ਨਿਰਕਾਰੀ, ਸਹਿਜਧਾਰੀ, ਸ੍ਰਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਕਾਲ ਰਖਤ, ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ, ਅਨਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਜੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਆਦਿ ਦੇ ਸਭ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲਵਾ ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਮਿਲ ਬੈਠੇ ਸੀ। ਤੇ ਸਿਰ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੱਲੇ ਦਾ ਸਬਦ ਖੜਤਾਲਾ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋਏ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸੀ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਦੇ ਦੌਵਾਨ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪੁਜਣ ਬਾਦ, ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਆਏ ਨੂੰ ਉਠ ਮਿਲ ਦੁਧ-ਚਿੱਟੀ ਉਠ ਈ ਮਾਲਾ ਪਹਿਰਾਈ। ੧੦ ਵਜੇ ਤੋਂ ੧੨ ਟੱਕ ੨੯ ਅੱਸ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ-- "ਤੁਠਾਕੁਰੂ ਕੁਮ ਪਹਿ ਅਰਦਾਸਿ" ਖਲੋ ਸਬਦ ਅੱਗੇ ਪੜਿਆ ਤੇ ਸਭ ਸੰਗਤ ਪਿਛੇ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਅਰਦਾਸਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੦ ਹੀ ਕਹਿ ਭੀਤਾ ਤੇ ਦਰਾ ਰੋਕੇ ਹੀ ਨਾਮ ਲੈ। ਸ੍ਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਾ ਚੰਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਅਦਬ ਵਜੋਂ ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਪਾਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਜਲ ਪੁਸਾਇ ਛਕ ਰਹੀ ਹਰਿਮਦਤ ਵਿਚ ਖਾਸ ਖਾਸਾ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ ਤੇ ਖਾਸ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾ ਹੋਈਆਂ। ਤਬੁ ਤੇ ਨਲਕੇ ਲੱਗੇ ਸੀ, ਤੇ ਸਵਕ ਸਭ ਸੇਵਾ ਜੋਰ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦੇ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵਲਕਣ ਵਿਚ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤੋਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਤੇ ਦੌਵਾਨ ਦਾ ਬੰਦ ਹੋਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਵਜੇ ਖੁਲ੍ਹਦਾ। ਹੁਰ ਥਾ ਹੁਰ ਵੇਲੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੱਤਾਂ ਵਲੋਂ ਦੌਵਾਨ ਲਗਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਰਾਤ ਦਿਨ।

ਬਾਬਾ ਸਰੂਟ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬਾ ਜੇਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭਰੇ ਬਿਆਸ ਵਾਲ ੨੯ ਅੱਸ ਆਏ ਤੇ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ-ਪੰਥੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਪਰ ਆਪ ਦੇ ਸੱਦੇ ਕਾਰਨ ਆਏ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਖੀਥੀਆਂ ਦਰਮੁਨ ਕਰ ਬਲਿਹਾਰੇ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਲਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆਪਣੇ ਸਵਾਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਘੱਟ ਹੀ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ। ਬੜ੍ਹਤ ਅਛੀ ਰਾਧੇ ਸਵਾਮੀ ਮੁੱਤ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵੱਖੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿੰਦਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ੨੯ ਅੱਸ ੧੦ ਅਕਤੂਬਰ ੧੦ ਵਜੇ ਵਡਾ ਇਕੱਠ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੇ ਖੀਥੀਆਂ ਦਾ ਸਾਇਬਾਨ ਤਲੋਂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕੁਝ ਜੋਸ਼ਟ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਬਲਣ ਤੇ ਦਸਣ ਬਾਦ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਇਥੇ ਮਿਲ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਤੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲਵਾ ਵਿਚ ਵਿਥ ਪਈ ਘਟੇ ਤੇ ਅੱਗੇ ਮਿਲਵਰਤਣ

ਦਾ ਮਨ ਬਣੇ। ਮਾਰਗ ਖਲ੍ਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਮਾਤਰ ਕਾਢਾ ਜੀ ਦੇ ਬਿਨਾ ਨਾ ਥੱਲੇ ਲਿਖੇ। ਤੇ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੁਰੂ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਕੱਲਿਆ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਅਥਾਨੀਆਂ ਤੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਜੋ ਆਪੇ ਵਿਚ ਮੁਕਦਮੇ ਭੇਰਿਆ ਦੇ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਭੇਰਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਵਾਪਸ ਲਏ ਜਾਣ ਤੇ ਉਥਾ ਬੈਠ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਸਭ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਖਾ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਤੇ ਕਰਨ ਪਰ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣ ਨਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾੜੇ ਹੋ ਰਾਜ ਕਰੇ ਦੀ ਚਾਲੀ ਬਾਰੇ, 'ਦੇਵ ਪਿਤਾ ਦੇਵਸ ਹੈ ਹਮ ਬਾਰਿਕ' ਮਤੇ ਪੇਸ ਹੋਏ ਨੇਕਾਰਿਆ ਦੀ ਕੂਜ ਵਿਚ। ਪੁਰਿਸ਼ਾ ਮਤਾ ਪ੍ਰੋ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪੇਸ ਹੋਇਆ। ਸਭ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਖਾ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਜਥਿਆਂ ਤੇ ਕੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕਰਾ ਕੋਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਣ। ਪੰਝਤਾ ਮਹਿਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਡੀਟਰ ਨਿਰਮਲ ਸਮਾਚਾਰ ਨੇ ਕੀਤੀ ਤੇ ਮਤਾ ਸਰਬ-ਸਿਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਤੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਦਰਵਰਤੀ ਮਤਾ ਪੇਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ-ਮੰਤ ਦੇ ਰਾਭੀਆਂ ਪਰਚਾਰਕਾ, ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਬੈਲਟ ਵਾਲੇ ਸਜਣਾਂ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਹੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਮੰਨਣ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਸਲ ਦਾ ਖੁੰਡਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪੰਝਤਾ ਗਿਆਨੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਤੇ ਸੰਤ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਮਦਮੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਰਬ-ਸਿਮਤੀ ਨਾਲ ਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋਇਆ, ਨੇਕਾਰਾ ਬਜਾਇਆ। ਤੀਜਾ ਮਤਾ ਪੇਸ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਬਾਨਕੀਸ ਦਾ ਆਸਾ ਹੀ ਕਿ ਸਭ ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਬਮੇਟੀਆਂ, ਕੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਰਾਭੀ ਕੁਝੀ ਐਨੇਜਰ ਸੇਵਕ ਆਦਿ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨ ਲਏ ਜੇਕਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਵਿਚ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨ ਜਿਸ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਪਾਸ ਅਗੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇ। ਪੰਝਤਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਲਸਾ ਰਾਜਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਰਬ ਸਿਮਤੀ ਨਾਲ ਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋਇਆ। ਚੌਥਾ ਸ੍ਰ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਬੀਆਂ ਨੇ ਮਤਾ ਪਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਦੋਬ ਬਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਸਭ ਸਜਣਾਂ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਏਕਰਾ ਬਧਾਉਣ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੁਝਤੋਂ ਚਰਖਾਸਤੀ, ਜੋ ਦਫਾ ੭ ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਹੇਠ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਸਭ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਜਾਣ। ਪ੍ਰਸਟੀ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਵੈਦ ਮਹਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀਤੀ। ਚਿਰੰਪਤਾ ਭਾਈ ਸੰਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਦੇ ਭੀ ਟੀ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦਾ ਉਤਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕੁਰਮਤਾ ਸਰਬ-ਸਿਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋਇਆ। ਪੰਜਵਾਂ ਮਤਾ ਪੇਸ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਬਾਨਕੀਸ ਆਪਣੇ ਰੋਮ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਾਰਜ-ਕਾਰਨੀ ਸਭਾ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਾਰ ਰਖੀ ਬਾਨਕੀਸ ਤੱਕ ਕੋਮ ਕਰੇਗੀ ਤੇ ਚਲ ਰਹੇ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਦਾ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਚ ਹੋ ਦਿੱਤਾ ਧਿਰਾ ਵਲੋਂ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਕਤੀਆਂ, ਨਿਰਮਲੇ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਸਰੀ, ਮਹਿਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਡੀਟਰ ਨਿਰਮਲ ਸਮਾਚਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਉਦਾਸੀ ਮਹਿਤ ਹਰੀ ਦਾਸ ਜੀ ਬਿਲਭਾ, ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਗੋਰਬ ਮਹਿਤ ਸੇਵਾ ਪੰਥੀ ਕੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਟਕਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ, ਪੰਡਿਤ ਨਿਹਚਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੰਡੀ ਬਧਾਉਦੀਨ, ਸ੍ਰ. ਆਰਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਮਦਾਰੀ, ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਜੀ ਆਲਮ, ਚੌਥ ਬਾਲਸਾ ਸਰ ਸੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਜੀਠਾ, ਪ੍ਰੋ. ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਕੋਮਟੀ ਕਮੇਟੀ, ਪ੍ਰੋ. ਗੁੱਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਚੈਦ

ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਗਿਆਨੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਸਾਫਰ ਕਨਥੀਨਰ ਭਾਵ ਸਭ ਸਾਡੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ। ਆਲਮ ਜੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਜੀਠਾ ਤੇ ਭਾਈ ਬਾਨੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ, ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਗੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਨ ਹੋਏ, ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਿਰਪਾ ਤੇ ਉਦਮ ਸਦਾਕਾ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਚੰਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਸਭ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਸਬਦ ਤੇ ਰਾਗ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ, ਸਭ ਸਿਪਦਾਇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮੂਲ ਦੇ ਟਾਹਣੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੩੦ ਅੰਸੂ ੧੫ ਅਕਤੂਬਰ, ੫੦ ਕੁ ਮਾਨਸੀਕ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੰਪਾਓ ਦਿੱਤੇ। ਹਵਾਨ ਹੈ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਤੇ ਦਸਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਭਾਣੇ, ਮਾਲਾ ਪਹਿਰ ਰਾਗ ਸਬਦ ਕੀਤਾ। ਬਾਨੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਰਾਗ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਲਾਘਾ ਕੀਤੀ। ੧੦੫ ਸਾਧਾਰਨ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਤ ਪਾਏ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਗੜੀਆ ਸਮੇਤ ਸਭ ਆਦਿਆਂ ਪੰਜਾਹ ਨੇ ਸਿਰੰਪਾ ਰੱਖੇ ਤੇ ਮਾਇਆ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਜੋਗ ਨਾਲ ਦਰਜੇ ਵਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹਥੀ ਸੀ, ਵਾਪਸ ਭੇਟਾ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਨਾਲੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਇਹ ਲੰਗਰ ਕੇ ਕਾਰਜ ਜੇ ਦਿਨੀ ਖੇਚਲ ਤੇ ਖਰਚ ਨਾਲ ਜੋ ਆਪ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਸਭ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਇਸ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰੀਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਨਿਮਰ ਭਾਵ ਹੋ ਬਿਹਾ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਦੇ ਅਰਥ ਹੈ ਪੰਥਾ ਦੇ ਭਲੇ ਅਰਥ ਲਾਈ ਮਾਇਆ ਲੇਖੇ ਹੀ ਲਗਦੀ ਤੇ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਖੇਚਲ ਨਾਲ ਦੇਹ ਦੇ ਖਰਚ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਨੇ ਭੀ ਮਾਇਆ ਨਾ ਰਖੀ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਜੋਗ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਭੇਟਾ ਹੀ ਜਾਣੇ ਬਹਿ ਭਟਾ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਰਦਾਸਾ ਆਲਮ ਜੀ ਤੋਂ ਕਰਾ ੧੨ਵੀਂ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਕਾਂਹ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੱਥ ਕਣਕ ਪੁਸਾਇ ਵਰਤਾਏ। ਸਭ ਆਦੇ ਨੂੰ ਹੱਸ ਹੱਸ ਖਿਤ ਉਠ ਮਿਲ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ।

ਸ਼ੇਰ ਚਕਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਤੋਵਾਲ ਆਦਿ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਅਰਦਾਸਾ ਸੁਣ ਆ ਅਰਚ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇਸੇ ਅਰਦਾਸੇ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੨ਵੀਂ ਕਾਂਹ ਕਰਨ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਭੀਆਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਮਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਆਪ ਨੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਏਨਾ ਖਰਚ ਖੇਚਲ ਕਰਕੇ ਦਸਾਂ ਪਾਤਿਸਾਹੀਆਂ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਭੀ ਕਦੀ ਸੰਤਾਂ ਸਾਧਾਂ ਇਹ ਬਿਰਥਾ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਜੀ ਤੇ ਸਭ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਸਮਝਾਇਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀ ਸਲਾਹ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਨੂੰ ਮੁਖ — ਕਾਲੀ ਦਸਤਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀਆਂ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਪਾਰਨ ਜਿਵੇਂ ਕਰ ਲਈ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸਮਝੇ। ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਹਾਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਭੈਰ ਸਮੇਂ ਖੜੇ ਬਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਤੇ ਵਾਧਾ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬਾਬਤ ੧੯੧੯ ਦੀ ਵਾਲੀ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਮਦਦ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਦੀ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੇਖ ਕੇ ਬਤੀ ਦਿਜਤ ਰਸੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਥੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੈਂ ਕਲਕੱਤੇ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸਾਂ। ਤੇ ਅਰਚ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਕਦੀ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰੋ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਵਧਦੀ ਫੁਟ ਘਟੇ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕੀਤੀ ਅਰਚ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੋਵਾ ਵੇਖ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੱਥ ਜੋੜ

ਕਿਹਾ ਸਭ ਇਸ ਗੁਰੂ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਆਏ ਮੇਰੀ ਮਿੰਨਤ ਮੰਨਿ ਕਿ ਤਨੈ ਮਨੈ ਇਕ ਹੋਵੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਇਕ ਦੋ ਹੋਰ ਭੀ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋਸੇ ਬੋਲੇ ਤੇ ਸਭ ਭਿਦਾ ਹੋਏ।

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਜੀਠਾ, ਨਰਿੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਦੌੜ ਆਦਿ ਜੋ ਧਾਰਮਕ ਇਕੱਠਾ ਵਿਚ ਘਟ ਆਉਂਦੇ ਸੀ, ਸ ਭੀ ਆਏ ਪਰ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਹੀ ਨਿਰੇ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਨਾ ਆਏ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਜੀਠਾ ਆਦਿ ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਭੀ ਕਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੱਖੀ ਆਏ ਸੀ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਾਰਗ ਦਾ ਧਰਮ ਪੱਖੀ ਭੀ ਜੋ ਸੁਣਦੇ ਉਹ ਵਰਤਦਾ ਵੇਖਿਆ। ਬਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝਬਰ ਸੂਚਾ ਸਿੰਘ ਜੋਚਕੀ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੂਹਰਕਾਟੀਆ ਭੀ ਨਾ ਆਏ। ਇਹ ਭੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲਵਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਚੌਧਰ ਸਮਝਦੇ। ਤੈ ਦਾਮ ਨਾਲ ਵਰਤਦੇ। ਜਿਥੇ ਝਬਰ ਨੇ ^{ਅਸਰਜ} ਲਫ਼ਮਣ-ਸਿੰਘ, ਦਲੀਪ-ਸਿੰਘ ਧਾਰੋਵਾਲੀ ਦੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ੧੯੨੧ ਈ : ਨਨਕਾਣੇ ਘਲ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬਾਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਾਬਾ ਮਾਰ ਕੁੰਜੀਆਂ ਜਾ ਆਪ ਲਈਆਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਭੱਖਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤਖਤਾਂ, ਮਹਾਂ ਮੰਡਲਾਂ, ਕਮੇਟੀਆਂ, ਐਡੀਟਰਾਂ, ਪ੍ਰਭਾਵਕਾਂ, ਚੁਣੀਆਂ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਲੇਖਕਾਂ, ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਮੁਖੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਸਿਰਪਾਉ ਦੇਣ ਦਾ ਸਾਰਾ ਵੇਰਵਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਭਾ ਹੀ। ਮੈਂ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਖਰਬ ਖੇਚਲ ਸਭ ਸਤੁਰ ਹਜ਼ਾਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਪੰਜਾਹ ਸਭ ਹਜ਼ਾਰ ਸਰੀਰਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ। ਸਿਰ ਚਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਰੋਬ ਸਪ੍ਰਦਾਇ ਕਾਨਫ੍ਰੰਸ ਤੇ ਇਕ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ :

ਕਲ੍ਹ ਜੁਗ ਆਇਆ ਮਹਾਂ ਘੋਰ ਵਰਣੇ ਤਿਹ ਲੋਈ।
ਇਸ ਵਿਚ ਚਲੇ ਅਨੇਕ ਮਤੁ ਵੁਲੇ ਸਭ ਭੋਈ।
ਜੇਹਥੇ ਵੁਲੇ ਸਬਦ ਤੋਂ ਦਰ ਲੈਣ ਨ ਵੀਈ।
ਜਿਨਾ ਪਛਾਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਿਨ ਚਲੇ ਸੀਈ।

ਇਹ ਭਾਈ ਬੀਨੈ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਏ। ਉਸ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਪੁਛ ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਮਸਾਂ ਇਹ ਵਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਅਣਸੋਸ ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਚੱਕ ਹੀ ਮੈਥੋਂ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ, ਕਈ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਸਮੇਤ। ਮੈਂ ਹਿੰਦੂ ਚੱਕੋਂ ਛੇ ਕਰੀਬਨ ੧੯੯੨-੯੪ ਤੋਂ ਠੱਟ ਨਾਛੋਂ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਛਿੱਠੇ ਅਤੇ ਬੀਰਥੇ ਦੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਧਿਕਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੋਰ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਬਿਰਥਾਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਾਣੀਆਂ, ਸੇਵਕਾਂ, ਮੇਲਿਆਂ ਸੰਗੀਆਂ ਤੋਂ ਪੁਛ, ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਣ ਮੇਰਾ ਬੜਾ ਉਕਲ ਦੁਕਲਾ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ਕਾਹਲ ਨਾਲ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਾਲੀਲ ਫੇਲ ਤੋਂ ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਮਿਲ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਲ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਦੇ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ। ਤੈ ਜੋ ਸਾਖੀ ਜਾਂ ਸਮਾਚਾਰ ਉਤਮ ਬਚਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੋਚ ਕੇ ਉਸ ਸਾਲ ਵਿਚ ਸੂਈ ਨਾਲ ਕਾਕਚ ਟੰਕ ਦਿੱਤੀ : ਏਹ ਵਿਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਪਿਛਲੀ

ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਖੰਘ ਦੀ ਖਿਚ ਲਗਦੀ ਤੇ ਕਲ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਵਿਚਾਰਦਾ ਤੇ ਸਵੇਰੇ ਲਿਖਣ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਘੰਟਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਨਿਤਨਿਮ ਮੈਥੋਂ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਜੋਸ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਰੱਚ ਲਿਖਣ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ। ਦੂਜਾ ਖਰੜਾ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ।

ਹੁਣ ਦੇਹ ਕੁਝ ਰੋਂਦਗੁਸਤ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਪਿਛਿ ਸੁਜਾਨਪੁਰ ਹੀ ਬਹਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਖੂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਵਾਂ, ਹੋਰ ਥਾਂ ਗਿਆਂ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਏ ਫਰਕ ਕਰ ਦੇਹ ਭਵਾਬ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਭੀ ਇਸ ਬਾਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਐਥੇ ਸੋਧ ਕਰ ਪੰਜ ਨਿਰਣੈ, ਸੋਰਨ ਬੀਜਾ ਤੇ ਪ੍ਰਮ ਕਥਾਵਾਂ, ਕੁਰਪੁਕਾਸ਼, ਕੁਰ ਬੀਜਾਵਲੀ, ਸਾਫ਼ ਪਾਠੀ ਨਦੇੜਾਂ ਬਾਬ ਦਾ ਕੁਰੂ ਕੇਂਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਤੇ "ਸਰੋ ਉਰੇ ਸਭ ਕੇ" ਜੋ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੱਸ ਦੇ ਲਿਖੇ ਦੋ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਦੀ ਤੇ ਉਤਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਛਪਾ ਕੇ ਹੋਲੇ ਆਦਿ ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਉਦਾਰ ਸਭਾ ਉਚੇਰਾ ਲੈ ਪੂਜਾ ਹਾਂ ਤੇ ਹੁਣ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਛਪਣਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਿੱਖਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕੁਝ ਨੂੰ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਸੋਧ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਤੇ ਵਿਚ ਬਾਕਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਾਦਾ, ਲਾਭੇ ਲੋੜ ਨੂੰ ਲਿਖ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੋ ਜੀਵਨ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਇਹ ਭੀ ਤੇ ਹੋਰ ਲਿਖੇ ਖਰੜੇ ਤੇ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਸੁਰੇਵਾਂ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਬਾਦਿ ਕਾਵਿ ਪ੍ਰੇਮ ਅਖਰ ਉਰਦੂ ਅਖੀਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੋਹੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰਤਾ ਰਾਪ ਹੀ ਦਿਆਂਗਾ। ਜੇ ਹੁਕਮ ਸਤਿ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸਤਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੁਰੂ ਕਪਵਾਈਆਂ, ਜਾਂ ਬੁਲਾਈਆਂ, ਇਹ ਉਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾ ਤੇ ਕਸੂਤਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮਾਂ ਦੇ ਨੌਟ ਭੀ ਨਾਲ ਨਾਲ ਫਾਲ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਾਲੀ ਕਾਪੀ ਤੇ, ਇਹ ਕੁਝ ਅੱਜ ਛੇ ਭਾਦਰੋਂ ਸਨੀਵਾਰ ੨੦੨੨ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ੨੧੯੮-੧੯੯੯ ਨੂੰ ਲਿਖ ਦਿੱਤੇ। ਕਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹਮ ਆਦਮੀ ਹਾਂ ਇਕ ਦਮੀ।

ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਮਪੁਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਰਨ ਅਤਿ ਦੁਖੀ ਇਕ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ

ਕਾਨਫ੍ਰੰਸ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਇਕ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੜੇ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਆਪਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਵਲ ਵੇਖਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਪੱਟੀਆਂ ਬੰਨੀਆਂ ਸੀ ਤੇ ਜਬਾਨ ਦਿਗੁਲੀ ਜਹੀ ਨਾਲ ਬੋਲਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਦੁਖ ਹੈ? ਉਸ ਹੱਥ ਜੋੜ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ੧੯੯੯ ਦੇ ਹੋਲੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦੇ ਬੋਲੇ ਕੀਤੇ ਸੀ। ਤੇ ਆਪ ਕੋਲ ਤਲਵਾਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਤਦ ਤੋਂ ਬਾਹ ਨੂੰ ਦਰਦ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਹੱਥ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੇ ਜਬਾਨ ਕੀਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦਵਾ-ਦਾਰੂ ਕੀਤਾ, ਭਜਨ ਜਪ ਕੀਤਾ ਪਰ ਕੁਝ ਅਰਮਾਨ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ, ਮੈਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਕੁਰਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਪਾਪ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੁਰਬੀਰਥ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਤੇ ਰਾਮ ਸਰੋਵਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਭੀ ਕਈ ਮੰਜਿਆ ਪੁੰਨਿਆਂ ਸਕੇਸ ਦਿਸ਼ਨਾਨ

(੭੭)

ਭੀਤੇ ਪਰ ਰਤਾ ਅਰਮਾਨ ਨਾ ਆਇਆ ਮੈਂ ਦਮਦਮੀਏ ਨਿਹੰਗ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਗੇ ਭੀ ਅਰਬ ਕੀਤੀ ਅੰਤ ਮੈਂ ਰਾਈ ਵਲੋਂ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਜਾ ਸਭ ਵਿਚਿਆ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ, ਜਿਵੇਂ ਦੁਰਭਾਸਾ ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਅੰਤ ਅਮਰੀਕ ਤੋਂ ਹੀ ਬਖਸ਼ਾਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਦਖੋ ਬਚਿਆ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਤੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਕੁਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬਖਸ਼ਾ ਸੁਖ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਸ ਦਾ ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੋ ਕੇ ਛੁਟੀਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਥਾਂ ਭਾਵੇਂ ਰੋਖਾ ਭੀ ਦੇਦੀਏ ਨਹੀਂ ਦੇਣੇ ਛੁਟੀਦਾ। ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹੀ ਜਾ ਅਰਬ ਕਰ। ਜਾ ਮਿਹਰ ਕਰਨੀ। ਮੈਂ ਦੁਖੀ ਤੇ ਠਿਰਾਸ ਹੋ ਆਪ ਦੀ ਸਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਆਪ ਮਿਹਰ ਕਰੋ, ਤੇ ਮੈਂ ਸੁਖੀ ਹੋਵਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਬੁਝੋਂ ਸਰਪ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੇ ਸਰਧਾ ਧਾਰ, ਭਜਨ ਪੂਰ ਕੁਰੂ ਬਲੀ ਕਰੇਗਾ। ਤੂੰ ਇਥੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬੈਠਿਤਕਰਾ ਸੱਭਾ ਭਾਸ਼ ਦੇਣਾ, ਭਾਵੇਂ ਮਾਸਟ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਭਾਸ਼ਨ ਦੀ ਕਰ ਕੁਰੂ ਭਲੀ ਕਰੇਗਾ। ਨਿਹੰਗ ਸਚਿਬਚਨ ਕਰਕੇ ਚਰਨੀ ਯਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਧੂ ਤੋਂ ਕੰਨ ਵਿਚ ਭਜਨ ਦਿਵਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਰਾਜੀ ਹੋ ਕੇ ਫੇਰ ਜਿੱਥੇ ਜੀ ਚਾਹੀ ਚਲਾ ਜਾਵੀ। ਸਿੱਖ ਸਾਧ ਦਸਦੇ ਹਨ ਉਹਦੀ ਥਾਹ ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਠੀਕ ਹੋ ਰਾਈ ਤੇ ਪੰਜ ਹਟ ਗਈ ਤੇ ਮੇਲੇ ਦੇ ਭੋਗ ਬਾਦ ਉਹ ਰਾਜੀ ਹੋ ਕੁਝ ਦਿਨ ਰਹਿ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੇ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਨਿਹੰਗ ਬਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋਗ ਵਾਲੀ ਵਾਰਤਾ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਜਸ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵੇਖੋ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣਾ ਸਦਾ ਦਾ ਨੇਮ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਅਖੀਰ ਭਾਈਰੋਂ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਉਥੇ ਸੰਜਮ ਸਾਧਨਾ ਜੁਗਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਧਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੁਰੂਤਾ ਮੇਲੇ ਕਾਨਵਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੋਗ ਪਾ ਕਾਦ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਭਾਗ ਦੇ ਰੰਗੇ ਚਿੱਟੇ ਖੱਟੇ ਕਾਲੇ ਪੀਲੇ ਨੀਲੇ ਆਦਿ ਕੁਲਾਂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਇਕ ਅਸਥਾਨ ਮਹਾਨ ਤੀਰਥ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੋ ਰਾਮ ਸਰ ਦੇ ਕਾਂਦੇ ਤੇ ਕੀਤੇ ਤੇ ਸਦਾ ਲਈ ਸਭ ਜੋਗ ਸਾਧਾ ਬੈਠਣ ਬੈਲਣ ਵਾਲੇ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਜਿਵੇਂ ਅਗੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਏਸ ਦੀ ਸੁਸਤਰਤਾ ਦਾ ਏਥੋਂ ਹੀ ਨਾਦ ਵਜਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਨੇਮ ਵਿਚ ਅਨਦਾਤੀਆ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਕਣ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਸਰਬ ਸੰਪੂਰਨ ਕਾਨਵਨ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰੂ ਕੇ ਲਾਗਰੀ ਸਾਥ ਹੋ ਬਾਹਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਆਏ ਹੋਏ ਤੇ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨਗਰੋਂ ਸੀ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਭੇਜ ਘਰ ਸਾਡੇ ਵਾਲੇ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਲਾਏ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰ ਸੀ ਇਕ ਤੇ ਜੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕਰਕੇ ਕੰਮ ਲਗਦੇ, ਦੂਜਾ ਕੁਝ ਚਿਤ ਲਾਭੇ ਵੀ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਬਚਨ ਮੰਨ। ਤੀਜਾ ਸਚੀ ਸਿਖਲਾਈ ਨਿਜੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਲਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਖਾਲਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਆਪਣੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ, ਦੀਵਨ ਲੱਗੇ, ਰਾਗ ਭੀਰਤਨ ਹੋਇਆ। ਮੇਲੇ ਦਾ ਭੋਗ ਪਿਆ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਗਰੀ ਅਰਬ ਕੀਤੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੇ ਮੈਂ ਅਗੇ ਭੀ ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਬ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋ ਘਰਾ ਕੁਦਰਤੀ ਮੌਤੋ ਚੜ੍ਹ ਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਕਮਲਾ ਹੋ ਘਰ ਹੀ ਬੱਧਾ ਸੰਗਲ ਨਾਲ ਵਾਹਾ ਲੈ ਚੜ੍ਹ

ਗਿਆ ਹੈ। ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਭੀ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਸਾਥਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਘਰ ਦਾ ਚਾਲਾ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਫਿਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਦਿਨ ਰਹਿ ਕੇਮ ਕਰਦਾ ਰਿੱਖਾ ਤੇ ਸਰੋਮਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਭਾਈ ਵਜੋਰ ਸਿੰਘ, ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ, ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਦਸ ਕੋਈ ਅਸ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਘਰ ਜਾਹ ਤੇ ਟੱਬਰ ਦਾ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰ, ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਛੁਟੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਨਗੀਂ ਆ ਟਿਕੇ ਤੇ ਘਰ ਸਭਾਲਿਆ। ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਗਰੀ ਲਭੇ। ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿੰਡ ਪਈ ਖਾਲਸਾ ਜਿਲਾ ਜਲੇਧਰ ਦੇ ੧੪ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਦੇ ਸਰੀਰ ਸੁਭਰਾ ਤੇ ਰੁਸਤ ਮਾਤਾ ਬੇਬ ਜਵਾਲੀ, ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਹਿਲਾ ਵਿਰਥਾ ਤੋਂ ਪੰਜ ਜਮਾਤਾਂ ਪਥੇ ਫਿਰ ਫਲਾਦਾਤੇ ਰਾਮਗੁਜੀਆ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅੱਠਾ ਰਫ਼ ਕੁਰਮਖੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਉਰਦੂ ਪੜ੍ਹੇ। ਭਜਨ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਛੋਟੀ ਦੁਸਾਂਝੀ ਸੰਤ ਦਸੋਂਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੌਕਰ ਭਾਲਿਆ ਤੇ ਪੁਛਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਤਨਾ ਛੱਡ ਦਸਤਕਾਰੀ ਕੇਮ ਸਮੇਤ ਵਡੇ ਭਰਾ ਸੰਤ ਪੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਰਦਾਤੇ ਕਰਦੇ। ਅੰਦਰੋਂ ਉਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਮਾਲਾ ਫੇਰਦੇ ਲੋਕ ਭਰਤਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਬਹਿਦੇ। ਸਤ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਘਰ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਪਿਤਾ ਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਭੀ ਗਾਨਕੂਸ ਦੇ ਮਲੇ ਭਾਦ ਵਰਦਾਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਠਹਿਰੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੇ ਭਰਾ ਮਿਲੇ ਕਿਹਾ ਘਰ ਟਿਕ, ਅਗੇ ਖੋਤਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਾਲਿਆ ਕੰਠ ਘਣੇ ਸੁਟੇ ਸੀ, ਹੁਣ ਨੇਮ ਵਿਚ ਭੀ ਨਹੀਂ ਛਾਏ ਸੁਟਿਆ ਹੈ, ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ ਜਾਚ ਲਿਖਾਏ ਹਨ। ਸੰਤ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਲਾਗਰੀ ਹੋ ਲਭੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੋਰ ਕੰਠ ਕੁਝ ਦਿਨ ਭੇਜਿਆ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਕਰਤਾਰੀ ਬੋਧਿਆ, ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿ ਵਸਤਾਂ ਬਣਾਏ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ ਕੁਝ ਸਿਖਿਆ ਭੀ ਹੈ, ਭਰਦਾ ਹਾਂ ਪੁਛਦਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਹੁਕਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੂੰ ਭਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਅਰਥ ਕਰੀ। ਸੇਵਾ ਤੇ ਲਗਾ ਹਾਂ ਸੁਮੱਤ ਦਿਓ। ਸੰਤ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਆਏ। ਅਰਥ ਕੀਤੀ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸੇਵਕ ਹਨ। ਕੁਝ ਉਮੇ ਤੇ ਅੰਜਾਣ, ਆਏ ਅਰਥ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਿਰਾਸ ਨਾ ਕਰੀਂ ਤੇ ਭਿਤਰ ਜਰੀ। ਜੇ ਹੋਥ ਆਥੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਕਰਤੀ ਮਿਠਾ ਚੰਡੀ ਆਦਰ ਨਾਲ। ਸਵਾਲੀ ਆਏ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਮੰਤਨਾ ਜੇ ਮੈਂ ਦੇ ਨਾ ਸਕੀਏ ਦਸ, ਹੀ ਦੇਵੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਬਿਛਾਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੁਪ ਨਾ ਭਰਦੇ ਸੀ। ਸਿੱਕ੍ਹਿਣੀ ਕਰ। ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੋਰ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਗਲ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਤੇ ਅਖਾਤ ਪਾਸੇ ਇਲਾਜ ਮਾਲਜੋਰਨ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਈਆ ਸੀ ਤੇ ਭਾਗੀ ਹੋਏ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਸਾਧ ਨੂੰ ਮਿਲ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਸੁਣ ਇਹ ਸੋਜਮ ਬਣਾਇਆ, ਅੱਠੀ ਪਹਿਰੀਂ ਬੋਤਾ ਹਿਸਾ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਭਰਦੇ ਫਲ ਜਾਂ ਪਨੀਰ ਭਰਦੇ। ਜਾਂ ਬਦਾਮਾਂ ਦਾ ਸਰਬਤ। ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਧਾਰੀ ਰਖਦੇ। ਜਿਤਨਾ ਪਦਾਰਥਕ ਪਹਿਲਾ ਬਹੁਤ ਭਰਦੇ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਹੁਣ ਬੋਤਾ ਭਰਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਅਗੇ ਖਾਣ ਲਈ ਜੀਉਣ ਵਾਲਿਆ ਵਾਗ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਜੀਉਣ ਲਈ ਹੀ ਖਾਏ ਹਾਂ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਲੋੜ ਆਥਾ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਇਹ ਬਚਨ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੱਸੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਅੰਬਰ ਮੇਂ ਚਾਰ ਇਸ ਲਈ ਅਭੀ ਅਭ

ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਇਕ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖਤ ਬਰਨ ਸਮੇਂ ਸਾਢੇ ਜਿਹੇ ਲਿਖਦੇ ਸੀ ਦੂਜਾ ਮੇਂ ਸੋਤ ਚਵਿੰਡੇਵਾਲੇ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਰਾਹ ਅਖਰ ਤਾਂ ਹੀ ਲਛਮੀ ਦੇ ਹਨ ਜੇ ਰ ਪੈਰੀਂ ਨਾ ਪਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੈਰੀਂ ਪਿਆ ਅੰਤਰ ਵਾਲੀ ਅੰਗ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪਤੇ ਸ੍ਰ ਪੰਡਿਤ ਹੋਇ ਦੇ ਅਰਥ ਅਨਸਾਰ ਅੰਗ ਅੰਤਰ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸਭ ਅਖਰ ਰਾ ਵਾਲਿਆ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾ ਇਸ ਕਾਨਫ੍ਰੰਸ ਹੁਣ ਬਾਬਤ ਬਹੁਤ ਲਿਖਿਆ, ਤਿਵੇਂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਦ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੀਤਾ ਤੇ ਸ੍ਰੀਮਤ ਕੀਮੀ ਵਿਚੋਂ ਅਵਲ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਿਖਿਆ, ਪਰ ਵਾਲੀ ਵੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਕੀਤਾ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਸੂਰਾ ਸਿੰਘ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਹੀਂ ਆਪਣੇ ਬਣੇ ਵਾ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਆਣ, ਬਹੁਤਾ ਉਲਟ ਲਿਖਣਾ ਬੋਲਣਾ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਬੀਤਾ। ਸੋਚਪੁਰੇ ਦੇ ਘਿਲੇ ਨਨਕਾਣੇ ਵੱਲ ਬੰਬਰ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਝਾ ਸੀ। ਤੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਲੀ ਗੋਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਿਸ ਪਾਠੋਂ ਜਿਵੇਂ ਸਭ ਨੇ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਧਾੜੀ ਲੈ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਤੇ ੪-੫ ਮੰਘਰ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸੋਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਬੇਤਾ ਸਿੰਘ, ਬੰਜਾ ਸਿੰਘ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ, ਆਦਿ ਸਭਦੀ ਤੇ ਸੀ ਸਿੰਘ, ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀਆ ਸੜਦ ਗੋਰਤਨ ਗੀਤ। ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੇ ਬਿਨਾ ਬਾਹਰ ਵੀ ਤੁਤ ਪ੍ਰਭਾਟ ਲਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਾ ਸੀ। ਲੰਗਰ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ ਰਸ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ੫ ਮੰਘਰ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਗੋਰਤਨ ਵਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਡਿਆਨੀ ਸਤਿਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਡੀਟਰ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਰਸਨ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਬੀਤੀ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੁਰਦਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਛਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸਨ ਦਿਉ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਸੀਂ ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਯਾਦ ਕਰਨ ਵਲੋਂ ਤੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ। ਪਰ ਜੋ ਕਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਵਲੋਂ ਸੇਵਕ ਉਦਾਸੀ ਤੇ ਨਿਰਮਲੇ ਵਰਥ ਪੈਣ ਕਰ ਪਵੇ ਹੈ ਭਦੇ ਹਨ ਜਿਥਰ ਉਹ ਨਾ ਆਉਣ ਅਸੀਂ ਉਥਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਭਾਵੇਂ ਮੇਂ ਤੀ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਅਸੇਤੁਸਟ ਹੀ ਇਕ ਵਾਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵਲੋਂ ਮੁੜਿਆ ਸੀ। ਮੇਨੂੰ ਇਤਨਾ ਉਹ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਜਿਤਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲੋਂ ਵੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਹੁਣੀ ਕਾਨਫ੍ਰੰਸ ਤੇ ਮਤੇ ਪਾਸ ਗੀਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਥਰ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਲੋਂ ਅਮਲ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਵੱਖ ਲੈਂਦੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮੰਦਰ ਦੀ ਚਾਹ ਕੁਰਦਾਰਬਾਰ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਹੀ ਪੁਰੀਂ ਕਰੀਓ। ਨਾਲੋਂ ਜਦ ਉਹ ਸੁਣਨਗੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹਿਤੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਚਲਣਗੇ ਮਨੇ ੬ ਮੰਘਰ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਗੋਰਤਨ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰ ਕੁਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਾਰ-ਬੰਧ ਵਾਲੇ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਦਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਨੇੜੇ ਬਹਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਲ ਵਾਲੀ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਗੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਜਦ ਸਾਡੇ ਰਭਾ ਉਹ ਆਉਣਗੇ, ਸੀ ਉਦਾਸੀ ਨਰਾਜ਼ ਹਨ, ਤਦੋਂ ਸਾਵਾਂਗੇ। ਹਾਲ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹੀ। ਸੁਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਆਪ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰੂਰ ਉਥੇ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਕਰੂ ਨਾਨਕ ਸਰਬ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਕਾਨਫ੍ਰੰਸ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਤੀ ਆਵਾਂਗੇ, ਕੁਸੀਂ ਚਲੋ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਡੇ ਅੰਨ ਵਜੇ ਸਥ ਸੰਗਤ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਦਰਸਨ ਨੂੰ ਕਰੇ। ਸ੍ਰ.

ਭਾਗਦਾਰ ਮਹਿਰਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਗੇ ਸਵਾਗਤ ਵਜੋਂ ਥੋੜਾ ਵਾਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਤੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਉਥੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਬਠਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਥ ਭਏ ਸਾਧਾ ਨੂੰ ਆਦਰ ਨਾਲ ਬਠਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਛਾ ਸ੍ਰ. ਟਹਿਲ ਸਿੰਘਜੀ ਨਿਰਮਲੇ ਪੰਡਤ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘਜੀ ਸਵਾਮੀ ਬਿਸਨ ਦਾਸ ਜੀ ਨਿਰਥਾਣੇ ਚਮਟੇ ਵਾਲੇ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਛਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਝਾ ਦਲ ਵਹਾਰ, ਸੇਵਾ ਪਕੀ ਮਹਾਤਮਾ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਵੀਰ ਤੇ ਅਥਾਣੀ ਨੇਤਾ ਸ੍ਰ. ਮਹਿਰਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ੍ਰ. ਏਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਥੈਲ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਬਲਮਣੀ ਅਥਾਣੀ ਦਲ ਸ੍ਰ. ਕੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਮੀ ਸੇਤ ਬਤੁਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ੍ਰ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਵਾ ਅੰਤਿਸਰ, ਸ੍ਰ. ਨਰੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਪੀ ਸ੍ਰ. ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਸਭ ਸਜ ਸੀ। ਅੰਦਰ ਵਿਚ ਸਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋੜ ਕੀਰੀ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਭ ਸੰਪ੍ਰਦਾਆਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਵੇਰ ਵੀਟੀ ਸਾਹਿਬ ਹਈ ਆਨਕੂਸ ਤੇ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਹੋਏ ਸਹੀਦਾ ਦੀ ਯਾਦ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਵਿਚਰ ਸੁੰਦਰ ਸਭਦਾ ਵਿਚ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਚਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਰਚਵਰਤੀ ਜੀ ਥੱਲੇ ਭਰ ਰੰਗ ਦੀ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਕੁਲਵਾਤੀ ਸੁਣੀ ਖਿਤੀ ਵੇਖ ਸ੍ਰ. ਮਹਿਰਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਮਾਉ ਦੇ ਸੇ ਥੱਲੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸਾਨੂੰ ਆਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭਲਾ ਸਮਾ ਆਉਣ ਦੀ ਜਦੋਂ ਸਹਾਵਣਾ ਸਮਾ ਆ ਹੀ ਪੁਜਾ ਇਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਰੂ ਪ੍ਰਸੇਸਰ ਦੀ ਦਯਾ ਨਾਲ ਮੇਨੂੰ ਭਰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰ ਕਿਤੇ ਨਰਰ ਹੀ ਨਾ ਲਗ ਜਾਏ ਅਨ ਓਸ ਥੱਲੇ ਕਿਤੇ ਕੁਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਚੰਬਰ, ਸਵਾ ਸਿੰਘ ਜੇਚਕੀਆ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਕੁਹੜਥਾਣੀਆਂ ਆ ਭਏ ਤੇ ਕੀਰੀ ਗੁਲ ਫੁੱਲ ਲਗ। ਈਰਖੀ ਮੁਤਾਬੀਆਂ ਸਭਾ ਵਿੱਤੀਆਂ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਲੁਟ ਲਈ ਵਕਤ ਨਾ ਦੇਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕੁਸੀ ਭਰੇ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਲਾ ਨਾਲ ਕੁਹਾਡਾ ਸਾਡਾ ਇਤਫਾਕ ਨਹੀਂ ਟੁਟਦਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਅਧਾਰੀ ਸੇਰਤ ਨੂੰ ਚਬਰ ਵਿੱਚ ਤੇ ਕੁਪ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨ ਆਇਆ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਵਕਤ ਦੇਣ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਜਰ ਲਈਆਂ। ਛਾਬ ਕੁਪਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਮੀ ਤੇ ਏਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਥੈਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮਾ ਬਤੇ ਠਰਮੇ ਨਾਲ ਅਨਜਾਣਾ ਦੇ ਮੁੰਹਾ ਹੀ ਛਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਦੇ ਤੇ ਘਰ ਆਇਆ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਨਾ ਸੋਚਿਆ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਥੇ ਇਖਲਾਕ ਦਾ ਸਬਤ ਦਿੱਤਾ। ਅਗੇ ਲਈ ਸੇਰ ਵਿੱਦੁਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਓਖ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਿਥੇ ਕੀਰ-ਬਿਮੇਵਾਰ ਹੀ ਧਾਵਾ ਕਰੀ ਜਾਣ, ਆਪ ਨਾ ਜਾਇਆਂ ਆਇਆ ਕਰੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਜਾ ਤਾ ਚੋਕੇ ਕੁਲ ਕੁਪਟਾ ਹੈ। ਸ੍ਰ. ਮਹਿਰਾਬ ਸਿੰਘ ਕੁਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਏਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਕੁਸੀਂ ਵੇਖੇ। ਸਾਡਾ ਇਹ ਧਰਮ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਹ ਧਰਮ ਹੈ। ਤੇ ਕਿਹਾ ਕੁਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੀ ਕੁਰੂ ਆਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਮਿਲ ਵੈਠਣ ਵੈਲਣ ਵਰਤਣ ਦੀ ਸੁਮਤ ਕੁਰੂ ਬਖਸ਼ੇ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਛਾਰ ਦਏ। ਜਿਸ ਤੇ ਮਿਲਾਨ ਗੱਤਿਆ ਆਪਣੇ ਤੇ ਪੇਟ ਦਾ ਭਰ ਹੈ। ੭ ਮੱਘਰ ਅਜਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਦੋਵਾਨ ਛਾਬ ਚਰਚਵਰਤੀ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਬੈਠੇ। ਕੁਰਥਾਣੀ ਖਿਨਾ ਹੋਰ ਰਰਕਾ ਕੁਝਾ ਨਾ ਪਯੋ ਤੇ ਕੁਲਖੀ ਛਾਏ ਖਿਨਾ ਕੁਸਤਰ ਨਾ ਪਹਿਨੇ। ਇਹ ਅੰਡਰੇਚ ਦੀ ਢਾਲ ਹੈ ਕੁਸੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਹੋ। ਸੇਤ ਮੱਘਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਥੱਲੇ ਕੁਕਿਉ ਮੇਰੀਆਂ ਭਲਾ ਕੰਨਾ ਤੋਂ ਪੱਛਾ ਦੁਬਾਰੇ ਸੁਣੇ। ਜਦ ਅਥਾਣੀ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਚੜ੍ਹੇ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਖੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਲਏ ਸੀ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੋਰਾ ਸਲੂਕ ਨਾ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਮਸਤਾਨੇ ਮਿਲਕਾ ਸਿੰਘ, ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ, ਮਈਆ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਭਾ ਸਿੰਘ

ਆਦਿ ਨੂੰ ਧੰਤ ਕੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਈਬੇਟ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਵਰਨ, ਭੰਡਾ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਜਾ ਦਾਵਾ ਮਾਰ ਜੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਿਖ ਆ ਚੜ੍ਹ ਪਏ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਹਿੰਤ ਵਾਛੇ ਫੂਕ ਦੇਣਗੇ ਜਾ ਫੁਡਾਏ ਸੀ। ਹਟ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਸਾ ਹੈ, ਕਈ ਤੁਹਾਡਾ ਪੱਖ ਵੀ ਪੁਰਨ ਲਗ ਪਏ ਨ। ਤੇ ਸਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਸਭ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਆਸਣ ਭੰਡਾ ਭੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰ। ਵਰੀਆਂ ਨਦ ਵਰੀਆਂ ਤੇ ਨਲਕੇ ਹਲਕੇ ਰੂਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਰਹਿਣ ਦਿਓ। ਬਿਹੇਗਮਾਂ ਨੂੰ ਪੰਕੀ ਪਕਾਈ ਹੋਣੀ ਨਾ ਦਿਓ। ਰੂਸੀਂ ਜਦ ਬਾਹਰ ਹਲ ਵਾਹੁਣ ਜਾਓ ਜਾਂ ਸਵਾਣੀ ਹੋਣੀ ਲੈ ਕੇ ਮਗਰ ਜਾਵੇ, ਬਿਹੇਗਮ ਨੂੰ ਕਹਿ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਭਜਨ ਕਰੇ। ਤੇ ਅੱਠੀ ਪਹਿਰੀ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਸੋਧ ਦਾ ਪਕਾ ਕੇ ਛਕੇ ਜਿਹੜਾ ਬਿਹੇਗਮ ਨੂੰ ਭੇਟੀ ਦਏਗਾ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਬਖਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਬਿਹੇਗਮ ਭਿਖਤੀ ਦਾ ਕੁਤਾਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮੁੰਡਾ ਖੜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਭਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪਕਾ ਸਕਦਾ। ਸੰਤ ਮਿਰਚ ਵਾਲੀਏ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਸ ਘਰ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤੋਂ ਜਗਾ ਦਿਸਨਾਨ ਕਰਾ ਬੈਠ ਮਾਲਾ ਫੇਰਨ ਸਖਾ ਕੁਝ ਦਿਨ ਰਹਿ ਹਰਤਲ ਘਾਸ ਪਾ ਜਾਵੇ ਸੀ। ਜਾਗਣ ਦੀ ਜਾਗ ਸਿਖਾ ਜਾਵੇ ਸਨ। ਕੁਰਬਾਨੀ ਕੁਤੀਆਂ ਸਦਾ ਗੁਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦਿਓ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਇਕ ਸਿੱਖ ਲੜਕੀ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬਜਾਦੇ ਲਗ ਲਾਓ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਤੇ ਗੁਰੀਬ ਨੂੰ ਦਿਆਗਾ ਅੱਜ ਸ਼ੇਰੀ ਸਮਾਨ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ ਮਨੁਖ-ਮਾਰੂ ਸਾਮਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਚੁਕਾ ਮੱਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਨਿਰਮਲੇ ਨਿਹੰਗ ਸੇਵਾ ਪੰਥੀ, ਉਦਾਸੀ, ਆਪਸ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਰੱਖੋ। ਭੰਤ ਦਿਨ ਰਹਿ ਗਏ ਨੇ ਕੁਰਮਤ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਸਾਡਾ ਦੋਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਖਤੀਆਂ ਬਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਵਾਂਗੇ। ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿੰਘ-ਜਥੇਏ ਅਕਾਲੀ ਭਰਾ ਰਲਾ ਲੇਣਗੇ। ਇਹ ਰਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ। ਰੂਸੀਂ ਭਾਰ ਚਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਮੰਨੋ।

ਕਮਾਨੁ ਭਵਿਖ ਵਾਕ

ਸੰਤ ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠੇਕ ਵਿਖ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਬੈਠ ਜਾ ਮੰਗਲਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਰਿ ਬੈਠ ਗਏ ਤੇ ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਜ ਵਾਰ ਕੰਜ ਕੇ ਆਪੇ ਧੰਨੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਬਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਧਨ ਸਭ ਦਿਵਸ ਪ੍ਰਕਟ ਬਿਖੁ ਧਰੈ ਵਾਹਿ ਨਿਵਾਸ ਸਭ ਦੁਖ ਤਿਨਾਰੇ (ਰਿਲਪੁਰ ਬੀਚ ਭਾਈ ਸੂਤ ਹੋਈ ਵਾਢੀ ਸੂਤ ਕੁਰ ਕਹੀਏ ਜੋਈ। ਸੋ ਮਮ ਕਲਾ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਹੋਈ)। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋ ਪਿਛੇ ਸਿੱਖ ਜਿਥੇ ਨਿਕਲੇ ਸੀ ਵਿਚ ਚਿਸੇ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਕਤੀਆਂ ਮਾਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਤੇ ਪਿਆਲੀਆਂ ਪੀਟ ਲਗ ਪਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨ ਫੇਰ ਕਰੁੰਗਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਕ ਸਫਲ ਕੀਤਾ। ਤੇ ਭਿੰਨੀ ਰਵਾਗੀ ਸੂਚ ਤੇ ਉਚ ਕਰਨੀ ਨੂੰ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਕਾਰ ਨੂੰ ਚਿਤਾਰ ਦਸਮ ਜੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, (ਜਿਹੀ ਕੁਲ ਤੇ ਪ੍ਰਕਟ ਹੋਇ ਤਾਹੀ ਕੁਲ ਕੇ ਨਾਮ। ਖਲ ਦੁਆਦਸ ਕੁਰਿੰਗ ਕੇ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਣਾਮ।) ਵੱਖੋ, ਜੋ ਅਜਾ ਬੋਤੀ ਜਹੀ ਤਾਕਤ ਮਿਲਿਆਂ ਮਾਤੇ ਹੋਏ ਟੁਕ ਹੀ ਖੋਹ ਲਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾ ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ ਖਾਲਸਾ ਤੇ ਉਹ ਤਾਕਤ ਮਿਲਿਆਂ ਕੀ ਕਹਿਰ ਕਰਤੇਗਾ। ਸਾਨੂੰ ਗੁਣਾਹਗਾਰ ਨੂੰ ਸਚਾ ਦੋਟੀ ਬਣਦੀ ਸੀ ਤੇ ਸਭ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਨੂੰ ਇਕੋ ਛਾਏ ਫੌਜ ਵਿਚ ਪਾ ਛੱਟਣਾ, ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ, ਕੁਲੇ ਬਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮੱਤ ਦੇ। ਅਜੇ ਭੀ ਵੇਲਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੱਟ ਤੇ ਜੁਲਾਹੇ। ਗੁਆਂਢੀ ਦੇ ਸੀਰ ਵਾਛੇ ਕਮ ਤੇ ਰਲ ਕੇ ਗਰੀਬੇ ਘਰ ਤੇ ਹੋਟੀ ਬੋਟੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਬਖ

ਦੇਖਣੀ ਹੋਵੇ। ਦੇਸ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਰੰਮ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਰਲ ਕੇ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਰਲ ਕੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਧਰਮ ਆਪੇ ਆਪਣਾ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਮਲਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਬਾਦ ਪਾਤ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਹੋਵਨ ਕਰ ਕਰਾਹ ਪ੍ਰਮਾਣਿ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਵਰਤਿਆ ਤੇ ਸਭ ਮੇਲੇ ਤੇ ਆਇਆ, ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਨਾਵਾਲ ਭਘਰਾਂ ਭਾਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਵਰਨੀ ਚੁਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲੇ ਖੂਹ ਤੇ ਕੁਲਾਬ-ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੈਤ-ਕੋਰ ਦੀ ਅਰਜ ਮੰਨ ਪੁਤਰ ਜਨਮੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਮੇਲੇ ਅਰੇਭੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਇਹ ਕੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਠੰਢਿਆਂ ਦੀ ਪਤੀ ਦੇ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਠੰਢੇ ਦਾ ਪੁਤਰ ਦੇ ਤੇ ਜਨਮ ਹੋਂ ਸੱਚੇ ਤੇ ਸਾਧੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ। ਰਿਸੇ ਦੇ ਮਾਲ ਦਾ ਨਾਂ ਲਾਲਚ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਧੂ ਦੇ। ਤਿੰਨਾਂ ਚੌਹ ਧੀਆਂ ਪਿਛੋਂ ਪੁਤਰ ਹੋਏ ਦੀ ਖਸੀ ਰਿਚ ਸੋਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਅਖੜਪਾਨ ਕਰਾ ਭਜਨ ਪੁਛ ਲਿਆ ਸੀ ਇਸ ਨ। ਬੈਤ ਕੋਰ ਪੰਛ ਕੂਕੇ ਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਘਰ ਦੀ ਸੋਮ ਦੇ। ਥਾਤੀਆਂ ਵਾਲ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧੀ ਤੇ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਭਰੀਸੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਖੂਹ ਭਿਖੀਆਂ ਵਾਲ ਦੇ ਨੇੜ ਹੋਣ ਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਦੀ ਰੀਝ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੀ। ਪਰ ਅਪਣੇ ਕੁਟੁੰਬ ਦੇ ਦਬਾ 'ਚ ਪਈ ਵਿਚ ਵਿਚ ਇਹ ਦੁਖ ਜਰੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਭੁਜਰਾਵਾਲੇ ਵਾਲੇ ਭਪਭੇ ਪਹਿਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲੇ ਬੈਤ ਕੋਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਲਾ ਪਰ ਹੋਭ ਜੀਤ ਕਹਿ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਭਈ ਸਾਥੀ ਖੂਹ ਤੇ ਆਵਿਆ ਭਰੇ। ਭੋਲੇ ਦੀ ਹੀ ਲੱਖ ਜਾਨਾ ਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ ਇਹ ਬੀਬੀ ਕਿਥੋਂ ਦੇ। ਸਾਥ ਜਾਂਦਿਆ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੱਸਿਆ। ਵਰਨੀ ਦੇ ਚੁਬੱਚੇ ਵਾਲੇ ਖੂਹ ਤੋਂ ਹੈ। ਤੇ ਪੋਰੇ ਥਾਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਾਟੇ ਵਿਚ ਸੂ। ਬੈਤ-ਕੋਰ ਕਿਹਾ, ਹਾ ਜੀ, ਮੇਂ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੋ ਭੂਤੀਜੀ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਹਾ ਮੇਂ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਹੀਰਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਖਤਰਾਂ ਕੁਰੂ ਕੇ ਥਾਕ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਹਨ ਤੇ ਥਾਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜਮੀਨ ਲੈ ਆਣ ਬੱਸੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਬੀਬੀ ਕਦੇ ਵਰਨੀ ਆਏ, ਸਬਬ ਬਣ ਤੇਰ ਵਲ ਆਵਾਗੇ।

ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕਦੇ ਆਵਾਗੇ, ਬੈਤ ਕੋਰ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭੇਰੇ ਜਾ ਕਦੇ ਵਾਰੀ ਚੇਤ ਕਰਦੀ। ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਦਿਨ ਰਾਤੀਂ ਕਦੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਦਰਸਨ ਭੀ ਜਾ ਕਰਦੀ। ਪੰਛੇ ਘਰ ਦੀ ਘਾਸ ਸੇਵਾ ਸਾਧਾ ਦੀ ਕਰਨ ਦੀ ਰੀਝ ਰਹਿੰਦੀ। ਭਜਨ ਆਪ ਤੇ ਪੁਛਿਆ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪੁਤਰ ਜੇਮੇ ਤੇ ਸਮੇਤ ਪਤੀ ਦੇਵ ਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਬੱਚੇ ਦੇ ਭਜਨ ਆਪ ਕਹਿ ਦਿਵਾਏ। ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦੀ ਆਸ ਸਵਾਸ ਸਵਾਸ ਭਜਨ ਕਰ ਰਖਦੀ। ਮੇਲਾ ਪਤ੍ਰ ਜਨਮੇ ਦੀ ਖਸੀ ਦਾ ਅਰੇਭਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਆਉਣਾ ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਨਾਲੇ ਕਿਹਾ ਉਸ ਬੀਬੀ ਨਾਲ ਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਦੇ। ਸਬਬ ਬਣੇ ਕਦੇ ਆਵਾਗੇ। ਬੈਤ ਕੋਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਘਰ ਆਈ ਦੀ ਚਾਈਂ ਚਾਈਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੰਗ ਧਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ। ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕੁਟੁੰਬ ਦੀ ਪੰਛ ਉਤਾਰਨ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਰੀਝ ਲਾਹੁਣ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੈਤ ਕੋਰ ਕੁਲਾਬ ਸਿੰਘ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਰੀਝ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ,

ਬੀਬੀ ਦੇ ਪੇਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਤ ਗੋਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਮੁਰਨ ਕਿਨਾਰੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਿਆ ਜਾਣ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਉਮਰ ਮੰਗੀ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਮੁੰਗੀ ਸਾਧ ਸਗਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਗੋਬ ਨਹੀਂ ਲੱਭੀ। ਦਸ ਵਰ੍ਹੇ ਹਰ ਉਮਰ ਦਿਓ। ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਚੰਗਾ ਭਾਈ ਜਿਵੇਂ ਤਰੀ ਮੰਕ ਦੇ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਦਸ ਵਰ੍ਹੇ ਪੂਰੇ ਦਿਨ ਗਿਣ ਵੇਰ ਜੀਵੇਂ ਤੇ ਸੈਰ ਤੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਬੀਬੀ ਦੇ ਪਤੀ ਦਾ ਕਿਹਾ ਸੁਭਾਅ ਏ। ਸੰਤ ਜੀ ਦੱਸਿਆ ਬੰਤਾ ਕੁੰਦਾ ਏ, ਨੰਡਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ ਤੇ ਜੇਕਲ ਵਿਚੋਂ ਓਪਰਾ ਪਸ ਰਲਿਆ ਵਡਾ ਹੁਇਆ, ਪਲਿਆ ਭੀ ਸਾਈਂ ਜੇ ਆ ਜਟਾਵੇ ਤਾ ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਲਏ ਪੁਸ਼ ਹੋ ਅਗੇ ਲਾ ਦੇਂਦਾ ਏ ਤੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਮਲ ਏ। ਫਾਲ ਫਤੱਪਾ ਸੇਰੀ ਖਲ 'ਚ ਵਧ ਕ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੰਗਾਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਭਜਨ ਭੀ ਪੜਿਆ ਸੁ ਪਰ ਪ੍ਰਫਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਜੇ ਆਪ ਫਿਰਾ ਦੁਲਟੀ ਕਰੋ ਤਾਂ ਬੰਤ ਕੋਰ ਦੀ ਗੋਤ ਭੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜੇ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਪੁਲ ਕ ਸਾਧ ਸਜ਼ਤ ਵਲ ਲਗ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਦੁਧ ਭੀ ਚੰਗਾ ਦੇ ਤੇ ਜਾਕ ਭੀ ਚੰਗੀ ਲਗ ਪਈ ਦੇ ਅਗੇ ਦਿਨਾ ਦਾ ਭਾਗ ਦੇ ਜ ਕੁਰੂ ਕਨਤੇ ਜੀ ਰਜਾ ਦ। ਮੇਲੇ ਦਾ ਭੰਗ ਪੈਣ ਸਮੇਂ ਬੰਤ ਕੋਰ ਪੁਤਰ ਨੂੰ ਕੁਛਤ ਬੁੱਝੀ ਮੱਥਾ ਟਿਕਾਣ ਬਾਹਰ ਤੇ ਮਾਇਆ ਛੋਟਾ ਲਿਆਈ। ਮਨ ਵਿਚ ਧਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਰਪਾ ਕਰੇ, ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕੁਟੰਬ ਦਾ ਭਰ ਲਾਹ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਵਲ ਲਾਏ। ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਨ ਘਰ ਦੇ ਥਿਓ ਦਾ ਪੀਪਾ ਛੋਟਾ ਧਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੋਰ ਸਾਧੂ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਦੇਖਿਆ ਗੀ ਨਾ। ਉਹ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਪਿਛੇ ਵਲ ਹੋ ਬੈਠੇ। ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੇਟਤੀ ਆਈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਜ਼ਰ ਭਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ। ਸਾਧਾ ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ 'ਤਨ ਮਨ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲ ਬਿੰਦ ਕੁ ਨਦਰ ਭਰ। ਤੇ ਲੰਭੀ ਹੰਧੀ ਲਾਲ ਨਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਧਰੈ॥' ਏਨੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁਤ ਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿਛੇ ਵਲ ਤੁਫੀ ਨਿਗਾਹ ਕਰ ਭਾਇਆ। ਤੇ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਹ ਨਿਗਾਹ ਪਈ ਤੇ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਰਸਨਾ ਚੁਲਟ ਲਗ ਪਈ। ਤੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਮਸਤੀ ਜਹੀ ਤੇ ਸਵਾਦ ਸਵਾਦ ਭਾਸਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਏ ਨਜ਼ਰਾ ਇਕ ਹੋਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਲੇ ਦਾ ਚੰਗਾ ਵਿਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਪਰ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਸਭ ਮੇਲ ਹੋ ਗਏ। ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਰਸਨਾ ਚਲੇ ਤੇ ਮਸਤੀ ਵਧਦੀ ਜਾਏ। ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣ ਜਾ ਬਾਹਰ ਹੀ ਵਿਹਾਰ ਛਡ ਪੋਰ ਪਸਾਰ ਪਏ ਰਹਿਣ। ਅੰਦਰ ਬੈਠਿਆਂ ਦੇਖ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਚਾਚੇ ਕਹਿਣ ਘਰ ਉਜੜ ਦਾ ਪਛੋਤਾ ਲਗਾ ਸੁ। ਪੁਤ ਜਾਣਕਰ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਚਾਚੇ ਨੇ ਇਕ ਪੁਛਾ ਵਾਲਾ ਲਿਆਂਦਾ। ਉਸ ਪੁਪ ਪੁਖਾ ਥਾਲੀ ਵਜਾਈ। ਸੰਤ ਜੀ ਚੁਪ ਕਰ ਬੈਠੇ ਰਹੇ, ਨਾ ਖੇਡੇ ਨਾ ਬੱਲੇ। ਚਾਚੀ ਬੰਤ ਕੋਰ ਤੇ ਕੁਝ ਦਵਾਇਆ। ਤੇ ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਬੰਤ ਕੋਰ ਪੁਛਿਆ, ਮੇਨੂੰ ਤੇ ਕੁਝ ਦੱਸੋ ਕੀ ਵੇਦਨ ਏ। ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਭੱਲੀਏ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਭੁੱਲਿਆ ਏ, ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਬਹਿ ਕੇ ਭਜਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਏ ਤੇ ਖਿਆਲ ਭੀ ਆਉਂਦਾ ਏ ਕਿ ਕੁਝ ਕਿਵੇਂ ਘਰ ਦਾ ਤਣ ਤੋਰੇਗੀ। ਬੰਤ ਕੋਰ ਬਿਹਾ ਕੁ ਸਾਡਾ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ ਜੇ ਰਾਮ ਜਨਾਂਦਾ ਏ ਸ ਕਰ। ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਝ ਦਿਨ ਅੰਦਰ ਚੁਪ ਰਹੇ, ਕਦੀ ਨੀਰ ਨੇਣਾ ਵਿਚੋਂ ਵਗ ਕਦੇ ਹਉਕੇ ਲੈਣ ਕਦੇ ਮੂੰਹ ਦੱਬ ਲੈਣ, ਇਕ ਰਾਤ ਨਿਕਲ ਬੰਤ ਤੇ ਖਾਲ ਕੰਢੇ ਕੰਡਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਪਏ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਦੱਸਿਆ ਤਾ ਕੀਤਿਆ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਘਰ ਲਿਆ

ਬੀਬੀਆਂ ਸਗੋਂ ਚੰ ਸੁਲਾ ਖਿਚੀਆਂ। ਕਦੀ ਦਿਨ ਕੁਝ ਨਾ ਖਾਧਾ ਪੀਤਾ, ਦੋਹ ਸਕ ਗਈ। ਸੋਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਏ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਬੰਤ ਕੋਰੋ ਕੁਝ ਛਕਦੇ ਤੇ ਬਲਦੇ ਭੀ ਹਨ, ਬੰਤ ਕੋਰ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਬੰਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਤੇ ਉਹ ਮੰਨਦੇ ਨਹੀਂ। ਸੋਤ ਜੀ ਨੇ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਜਦ ਬੈਲ ਨੂੰ ਭੋਣ ਲਗ ਜਾਣ ਤੇ ਆਪਾ ਪਿਆ ਵਲੋਂ ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਖੋਪੇ ਖਾੜੀ ਰਖਣ ਹੋਏ ਤੇ ਜੇ ਦੋਹੀ ਤਾਂ ਮੰਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ "ਘਟਿ ਵਸਹਿ ਚਨਾਰਬਿੰਦ ਰਸਨਾ ਜਪੇ ਗੁਪਾਲ ॥ ਨਾਨਕ ਸਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਮਰੀਐ ਤਿਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ ਪਾਲਿ ॥" ਗੁਰਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਹ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਚਾਲੇ ਚਲ ਪਏ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਚਾਬਕ ਨਹੀਂ ਮਾਰੀਦੀ। ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘਾ ਜਦ ਤੇਰੀ ਰਸਨਾ ਚਲ ਪਈ ਏ ਤੇ ਸਵਾਦ ਤੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਏ ਤਦ ਤੂੰ ਹੁਣ ਇਸ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਾ ਦੇ ਤੇ ਕੁਝ ਛਕ। ਤਾਂ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਮੰਗੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਸਕ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਤਾਂ ਸੋਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਛਕਣਾ ਮੰਨ, ਹੋਰ ਸਾਬਾ ਸਭ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋਤ ਜੀ ਨੇ ਚੋਲਾਂ ਦੀ ਪਿਛ ਘਿਓ ਪਾ ਛਕਾਏ। ਤੇ ਫੇਰ ਅਨੀ ਪਹਿਰੀ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੰਤਾ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕਣ ਲੱਗੇ ਪਰ ਪਏ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਹਿਣ।

ਸੋਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਬੰਤ ਕੋਰ ਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦਿਆ ਵਾਲਾ ਧੰਦਾ ਕਰਦਿਆ ਦੇਖ ਆਪ ਵੀ ਹੱਥ ਪਛਾਦੇ ਤੇ ਸਾਧਾ ਤਾਂ ਭੀ ਭਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਂਦੇ। ਭਾਵੇਂ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਪ ਅੰਦਰ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਬੰਤ ਕੋਰ ਨੂੰ ਸੋਤਾਂ ਦੇ ਭੋਰੇ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਉਂਗਲ ਲਾ ਕਹਿੰਦੇ, ਜਾ ਕੀਰਤਨ ਸਣ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਅੰਦਰ ਰਹੇ, ਜੋ ਦੇਵੇ ਬੰਤ ਕੋਰ ਬੰਤਾ ਜਿਹਾ ਅਨੀ ਪਹਿਰੀ ਛਕ ਲੇਟੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਹੋਰ ਹਾਲ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਵੇਗਾ। ਬੰਤ ਕੋਰ ਪੁਤਰ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੁਣ ਸੋਤ ਨਗਰ ਏ।

ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਚਿਲੇ ਦਾ ਦੌਰਾ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝ ਦਿਨ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹੇ। ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਚਿਲੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਅਰੰਭਿਆ। ੨੦ ਮਾਘ ਬੋਗਲ ਭਰੇਲਿਆ ਵਾਲੀ, ਕੱਚੜ ਜਗਦੇ ਚੁਕਾਵੇਂ, ਘਟੀਏਂ ਕੇ, ਸੀਹੇਵਾਲ, ਪੈਤੇ ਰਤਖ ਚੱਕ ਤੱਕ ਹੋ ਇਕ ਪੰਛ ਕਿਆਮਪੁਰ ੩੦੧ ਚੱਕ ਖਾਖ ਚੱਕ, ਸ੍ਰ: ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਲ ਬਬਾਲ ਖਿਆਲੇ ਹੋ ਢੋਟੀ ੬-੭ ਪੰਛ ਦਾ ਦੌਰਾ ਰੱਖਿਆ। ਢੋਟੀਆਂ ਦੇ ਸੋਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਪੀਪਾ ਵਜਾ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਹੋੜਾ ਦਿਤਾ। ਘਰ ਲਾਈ ਖੂਹੀ ਚੋਂ ਜਲ ਖਿਚ ਬੂਹੇ ਆਪਣੇ ਤੇ ਬਝਾਵਾਂ ਵਿਚ ਤਰੇਕਿਆ। ਫੇਰ ਝਾੜੁ ਫੇਰਿਆ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਦੀ ਸਿੰਗਤ ਨੂੰ ਸੋਦੇਸਾ ਦੇ ਸੋਤ ਜੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਸੁਹਣਾ ਮੰਜਾ ਤੇ ਅਨਲੱਭ ਬਿਸਤਰਾ ਵਛਾਇਆ। ਚੰਦਦੇ ਤਾਣੇ ਤਲੇ। ਸਾਰਾ ਵਿਹੜਾ ਧੋਤਾ ਕਾਮਿਆ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਜਿਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਿੰਗਤ ਕਵੇ, ਸਿਰਫ ਪਸੁਆਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਤੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਗਤ ਚੀ ਕਰੋ। ਸਬਦ ਸੁਣੇ। ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਅਗਾਂਹ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਝਪ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਦੀ ਸਰ ਘਿਓ ਦਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰੱਖਿਆ। ਜਿਧ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਆਈ ਸਿੰਗਤ ਨੂੰ ਵਰਤਾਇਆ। ਸੋਤਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੇਬੇ ਹਰਨਾਮ ਕੋਰ ਤੇ ਸੋਤਾਂ ਦੀ ਨੂੰਹ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੋਰ ਉਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਮਨ "ਧੰਨ ਧੰਨ ਭਲੇ ਭਾਗ ਆਜ ਹਮਰੇ। ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ

ਕਰ ਸਭਿਰੇ ਹਮਰੇ। ਸੰਢਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਬਦ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮ 'ਚ ਪੜਦੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਮਾ ਚਾਉਣ ਲਈ ਆਉਣ ਸਾਰ ਜਾਂ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਵੇਲ ਬੰਨ੍ਹਾ ਜਲ ਕੁਰ ਮੰਗ ਡਕ ਬਕੇਵਾਂ ਲਾਹ ਚਾਓ ਵਾਹ ਦਾਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਘਰ ਨੂੰ ਭੁਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਂਗ ਆਪਣਾ ਘਰ ਆਖਦੇ ਦੇ ਦੂਰ ਕਈ ਵਾਰ ਕਹਿੰਦੇ, ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਇ ਸਤਾ ਕਲ ਰਹਿਣਾ ਏ। ਸੋਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਹਵਾਂ। ਖੇਤ ਕੱਟਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਇਹ ਲਾਭ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਮਤੇ। ਇਹ ਬੁਝਿਆ ਹੀ ਮੁਝੇ। ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਰੇ ਪੁਸ਼ੇਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਸੀਸ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਜੋ ਮਿਲਦੀ ਏ ਉਸ ਦੀ ਹੀਸ ਨਹੀਂ। ਕਹਿੰਦੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਸੀਬ ਕਦੇ-ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਖਾਦਾ। ਸਿਰਫ ਹੋਸਲਾ ਹੀ ਰਖਣਾ ਅੱਖਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸਟਨ ਦੇ ਨੇਮ ਨੂੰ ਸਦਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ। ਜੋ ਨਾ ਕੋਈ ਸਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਆਪ ਭੈਣਾ ਘਰ ਪਾਠ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੋਈ ਵਾਰ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ ਇਥੇ ਕੋਈ ਵਾਰ ਭੀ ਨਾ ਸੁਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਏ। ਸਿੱਖਾ ਦੱਸਿਆ ਇਥੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਰਮੇ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸਵੇਰੇ ਸਕੇਸ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਸਾਨੂੰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਾ। ਉਸੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਬਿਨਾ ਨਹਾਏ ਰੋਜ਼ ਪੜਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਪੈਣਾ ਵਿਚ ਫੱਤਾ ਪੈ ਚੜੇ ਚਿਰ ਦਾ। ਆਪਣਾ ਤੇ ਹੋਰ ਹਰਮੇ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਏ। ਨਹਾਉਣੇ ਭਰਦਾ ਪਾਣੀ ਪੈ ਤੰਗ ਕਰਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਤੂੰ ਸਵੇਰੇ ਸਕੇਸ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਵਰੋ ਸੁਣਾ। ਤੇ ਮਨੋ ਸੋਧਾ ਕਥ ਦੇ ਇਹ ਪੀੜ ਕਰੇਗਾ ਸਕੇਂ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਕਿ ਜਿਸ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਭਾਣੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਉਹ ਮੇਰਾ ਰੋਗ ਹਟਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਉਸ ਦੌਰ ਦਿਨ ਸਕੇਸ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਿਕਤ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲਈਆਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸੁਣਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਹੋਰ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰ ਚਲੇ ਕਦੇ। ਇਸ ਕੁਰ ਦਿਨ ਸਕੇਸ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਵਾਰ ਲਾਈ। ਫੜਾ ਹਟ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਦਾ ਚੰਟੀ ਦੋਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਗਿਆ, ਵਾਰ ਲਾਉਂਦਾ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ, 'ਰੋਗ ਮਿਟੇ ਹਰ ਅਉਖਧ ਲਾਇ॥' ਤੇ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੁਣ ਪ੍ਰਤੀਤ ਆਈ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਭਰਾ ਰਾਗੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੁਣ ਕਾਦੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਵਟਾਲੇ ਨੇੜੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੁਰੂ ਕੁੰਬ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਲਿਖੀਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਾਫੀ ਗਲ ਸੁਣ ਕੀ ਆਪ ਉਤਰ ਨ ਦੇਵੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਬਲ ਕਬਲ ਸਭ ਦਾ ਮਹਿਣਾ। ਜੋ ਕੋਈ ਮਾਫੀ ਤਾਂ ਭੀ ਘਿਮ ਕਰਨੀ। ਤੁਸਾਂ ਦਾ ਰਫਕ ਕੁਰੂ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਸਭ ਦੀ ਕਰਨੀ, ਜਾਵੇਂ ਕੋਈ ਨਿੰਦਾ ਭੀ ਕਰੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ ਆਇ ਵਰਤਦੇ। ਸਰਬ ਸੇਪੁਦਾਇ ਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਮਤਿਆਂ ਤੇ ਚਲਦੇ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਮਾਰਾਗੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਕੁਰੂ ਕੁੰਬ ਸਿੰਘ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਕੁਰਪਦ-ਨਿਰਟੇ ਪੁਸਤਕ ਛਾਪਿਆ। ਤੇ ਭੋਬਰ ਪਾਰਟੀ ਬਹੁਤ ਪਰਚਾਰ ਕਰੇ ਕਿ ਵੇਖ ਲਓ ਨਾਮਧਾਰੀ ਭੀ ਕੁਰੂ ਕੁੰਬ ਹੀ ਲਿਖਕੇ ਮੰਨਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਮ ਜੀ, ਆਸਾਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਵਾਲੇ ਆਇ ਲਿਖਣ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਰਬ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭਲਆਣਸ ਅੰਦਰ ਵੜੇ ਤੇ ਮੁਰਖ ਜਾਣੇ ਮੇਰੇ ਭਰੇ ਵਾਲੀ ਗਲ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਛੁਟੀ ਦਿਓ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਵਾਸ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੱਚ ਪੁਕਾਰਾ ਨਾ ਥੀਏ ਕੁਰਵਾਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਖੁਦ ਕੁਝ ਸਿਆਣਿਆਂ ਕਾਠ-ਦੁੱਸ ਦੇ ਸਾਖੀਆਂ ਨਾਲ ਗਲ ਕਰ ਭੈਣ ਦਿਓ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਸਰਬ

ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੇ ਸਾਥੀ ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਲਿਖੋ ਜੋ ਚਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਮੁਰਖ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣਗੇ।

ਪ੍ਰਸੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਸਤਿਨਾਮ ਤੇ ਸਭ ਵੇਰਵਾ ਕਰ ਲਿਖਵਾਇਆ। ਭਿਅਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਏਸ ਦੁਖੋਂ ਏਏ ਅਗੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਾਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੌਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰੂ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਬੜੇ ਹੀ ਜਾਣ ਉਹਨਾਂ ਉਲਟ ਹੀ ਦੁਹਾਈ ਦੇ ਰਖੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾਂਗੇ। ਭੁਣੇ ਕਰ ਲਏ ਨੇ, ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦੇ ਬਾ ਬਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਹੀ ਲਿਖਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ ਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਣਾ ਛੁਡਾਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਨਹੀਂ ਲਿਖਾਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਤੇ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਆਲਮ ਜੀ ਗੁਰੂ ਪਦ ਪ੍ਰਸਾਦ ਹਿੱਸਾ ਦੁਹਾ ਲਿਖਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਅਰਥ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਕੀਤਾ। ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਅਰਥ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਾਲਾ ਗ੍ਰੰਥ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਗ੍ਰੰਥ। ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਇਹ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਹੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਭੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ। ਤੇ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸੰਮਤੀ ਹੈ। ਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗੁਰੂ ਦੁਹਾ-ਧਾਰੀ ਹੀ ਨਿਸਤਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਹੇ ਸਭ ਵੇਰਵੇ ਨਿਰਣੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਤਿਨਾਮ ਤੇ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਲਿਖੇ। ਤੇ ਆਲਮ ਜੀ ਗੁਰੂ ਪਦ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ ਕੀਤੇ। ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਦ ਅਕਾਲੀ ਧੜੇ ਨਾਲ ਕਾਲੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਫੂਕਿਆਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤਦ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੇ ਕੂਕੇ ਭੀ ਵਧਾਏ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਅਕਾਲੀ ਹੋਣੇ ਬਚਾਏ ਸੀ ਤੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਜਾਬ ਕੁਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਈ। ਤਿਥੇ ਹੀ ਹੁਣ ਹੋਇਆ। ਜੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਉਤਰ ਨਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਸੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਗੁਰੂ ਮਨਿਟ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਬੂਤਰ ਹੀ ਨਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਸਗੋਂ ਇਕ ਪ੍ਰਬਨ ਦੇ ਕਈ ਉਤਰ ਅਜਿਹੇ ਦੇਂਦੇ, ਜੋ ਵਿਰੋਧੀ ਮੂੰਹ ਵਲ ਹੀ ਫਿੱਧੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ।

ਹੁਸਮ ਸਿੰਘ ਇਕ ਚਮਾਰ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਚੁਰੇਜਾ ਚੌਕ ਫੰਟੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ। ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰ ਕਪੜਾ ਉਣ ਪਾਲਦਾ ਸੀ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਕਰਦਾ, ਭਰਦਾ ਨੇੜੇ ਨਾ ਲਫਦਾ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਨਰ ਦੀ ਉਕਰਾਹੀ ਛੇਈਂ ਮਹੀਨੀਂ ਰੋਝ ਨਾਲ ਦੇਂਦਾ ਪਰ ਸੋਧੀਆਂ ਤੋਂ ਭਰਦਾ ਚਿਤ ਵਿਚ ਕਈ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਰਾਮ ਚੰਦ ਸੀ ਤਾਂ ਗੋਲਣੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਲੈ ਖੋਰ ਖਾਧੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨ ਹੋ ਪਿਆਸਰ ਵਿਚ ਪਾਏ ਸਨ। ਦਸਮ ਜੀ ਭੀ ਰੰਗਵੀਟਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੋਟਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਭੀ ਹੁਕਮ ਹੈ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਗਉ ਘਾਤੀ ਕਸਾਈ ਨੂੰ ਭੀ ਆਦਰ ਨਾਲ ਦੇਣ ਦਾ, ਮੇਰੇ ਜਹੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਕਾ ਹੀ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੋਣ ਦੇਂਦੇ ਸਿੱਖ ਸੋਈ। ਏਕ ਸਮੇਂ ਇਹ ਭੋਰਾ ਉਸ ਦਾ ਇਤਨਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਬੈਠ ਮਾਲਾ ਵਰਦਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਾਰ ਫਲ ਪਿਆ ਤੇ ਹਉਕਾ ਭਰ ਕਿਹੋ ਸੁ ਹੋ ਸਮੇਂ ਦਿਆ ਮਾਲਕਾ, ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਸੱਭਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਏ ਤਾਂ ਮੇਰਾ

ਇਹ ਭਰਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਾ ਨੇੜੇ ਦਾ ਪਿਆਰ ਬਖਸ਼।

ਖੋਜ ਸਤਿ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਗਲੇ ਰਜ ਇਹੋ ਜਹੇ ਸੰਸਾਰ ਮਨ ਵਿਚ ਲਈ ਲਾਇਲਪੁਰ ਨੂੰ ਟਰੇ ਸੀ ਤਾਂ ਰੱਸਾ ਖਿਚਣ ਵਾਲੇ ਫੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨ ਸਨਹਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਅਰਜੀ-ਨਵੀਸ ਮੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਮਿਲ ਪੈਣਾ ਕਿ ਫੇਜਾ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਮੈਂ ਪਰਸੋਂ ਆਵਾਂਗਾ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਭੀ ਕਰੀ ਆਵਾਂਗਾ। ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਸਨਹਾ ਦੇ ਮੁਤਨ ਹੀ ਲਛੇ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸੇ ਵਕਤ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਗਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚਰਨ ਕਰ ਬੈਠਿਆ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸੱਦ ਕਿਆ, ਸੱਤ ਜੀ ਰੁਸੀਂ ਏਥੇ ਕਿਵੇਂ ਆਏ ਹੋ। ਇਹ ਤੇ ਦੁਨੀਆਦਾਰ ਦੇ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਥਾਂ ਏ। ਸੱਤ ਜੀ ਬੋਲ ਸੁਣ ਦਰਸਨ ਕਰਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਗਏ। ਤੇ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਢਿੱਡਾ ਦੀ ਨੀਝ ਚਰਨਾਂ ਰੇ ਸਿਰ ਰਖ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੱਤ ਜੀ ਨੂੰ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਕਰ-ਭਵਲਾਂ ਨਾਲ ਚੁਕ ਕਿਆ, 'ਸੱਤ ਜੀ ਦਸੋ ਤੇ ਸਹੀ' ਆਪ ਇਥੇ ਕਿਵੇਂ ਆਏ ਹੋ? ਸੱਤ ਜੀ ਤਸਕੋਰੇ ਲੈਂਦਿਆਂ ਕਿਆ, ਕਿ ਫੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭਲਵਾਨ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਮੂਲਾ ਸਿੰਘ ਅਰਜੀ-ਨਵੀਸ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਦੀ ਦਾਖਾ-ਦੁਸਤੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਢੰਗੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਚਰਨ ਲੈਂਦੀਏ ਹਨ। ਪੂਰ ਪ੍ਰੇਮ ਲਈ ਕਦੀ ਕਿਤੇ ਅਟਕ ਨਹੀਂ। ਰੁਸੀਂ ਅਜਾਣਾ ਏ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਵੈਖ ਦੁਖੀ ਨਾ ਹੋਇਆ ਕਰੋ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਸਮਝੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸੱਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਝੇ ਕਾਰ ਵਲੋਂ ਏਥੇ ਆ ਟਿਕ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਭੀਟੀ ਸਾਹਿਬ ਛਾਦਰੋਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਿਖਤ ਦੇ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਆ ਸੀ, 'ਅਸੀਂ ਭੀ ਆਵਾਂਗੇ।' ਪਰ ਪਾਠੀ ਸੰਜਮੀ ਤੇ ਸੁਧ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਲਾਵਾਂਗੇ। ਏਸੇ ਲਈ ਲਿਖਤ ਦੇ ਕੁੱਝ ਤੇ ਪਾਠ ਕਰਨੇ ਕਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਸਿੱਖ ਕਿਆ, ਲਿਖਤ ਤੇ ਛਾਪੇ ਵਿਚ ਭੀ ਫਰਕ ਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਕਲਤੀ ਘਟ ਰੇ ਪ੍ਰੀਤ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਛਾਪੇ ਵਾਲੇ ਆਪ-ਯਾਪੀ ਛਾਪ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਤ ਦੇ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੱਖਰ ਲਛ ਮਾਤਰ ਕੁਝ ਦੀ ਭੁਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਾਈ ਹਈ ਏ ਭਾਵੇਂ ਕਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਛਪਵਾ ਵਡੇ ਭੀ ਸੀ ਪਰ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਵੇਰ ਭੀ ਕਿਸੇਸ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਸੀ। ਸਮਝੇ ਸੱਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਸਮੇਤ ਜਥੇ ਆਏ ਸੀ। ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਅਰਭ ਸਮੇਂ ਨੇਮ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਕੋਈ ਪਾਠੀ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਬਿਨਾ ਵਾਧੂ ਨਾ ਬੋਲੇ, ਸਭ ਮੋਨ ਬ੍ਰਤ ਰਹੇ। ਸਿਰਫ ਸੇਵਕ ਹੀ ਲੋਤ ਨੂੰ ਥੰਡਾ ੨ ਬੈਲਣ। ਸਭ ਨੂੰ

*ਇਹ ਸੱਤ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਣ ਕਚਹਿਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਧੁਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਇਕਾ ਨੂੰ, ਕਹਾਂ ਹਰਾ ਪਥੇ ਰਵੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਹਾਣ ਆ ਪਥੇ ਹੋ ਕੇ ਰਵਾ ਤਾ ਸਹੀ ਜਵਾਦ ਲਵਾ। ਰੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਰਕਬੇ ਹੋ ਕੇ ਕਹੇ ਪਥੇ ਹੋ ਕੇ ਕਹੁ।

ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਠ ਟੋਰਨ ਤੋਂ ਜਲਾਵ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਭ ਸਮੱਗਰੀ ਧੁਪ ਦੀਪ ਕੁੰਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੁਸ਼ਾਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸੋਧ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਪਾਠ ਤੋਰੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰੋਲ ਤੇ ਲਗੇ ਤੇ ਸੰਤ ਸੈਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਧੁਪਏ ਲਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੂਜੀ ਰੋਲ ਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠੇ ਤੇ ਖੂਹ ਦੀ ਮਣ ਤੋਂ ਮੋਨ ਧਾਰੀ, ਅਖੀਂ ਮੂੰਹ ਅਛੋਲ ਧਿਆਨ ਧਾਰੀ ਹੋਏ ਰਹੇ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜਲ ਪੁਸ਼ਾਦਿ ਛਕ ਲਿਆ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਜ ਕਿਸੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਆਏ ਵਲ ਨਾ ਨੇੜ ਉਘਾਤ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਨਾ ਬੋਲਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਕੱਲ ਓਵੇਂ ਅਛੋਲ ਬੈਠੇ ਮਾਲਾ ਵੇਰਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਾਬਰ ਜਲ ਦਾ ਗਲਾਸ ਵਝੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੁਵੇਲਾ ਹੋਇਆ ਜਾਣ ਅਬਰੂ ਕੇਰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਪਰੇ ਬੈਠ ਚਲੀ ਜਾਈ ਹੈ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਹਰ ਦੇ ਭੇਰੇ ਵਲੋਂ ਆਏ ਸਭ ਚਾਣੜਾ ਸੁਣ ਹਥ ਜੋੜ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਆਪ ਦੇ ਮਨ ਕੀ ਆਈ ਹੈ ? ਜੇ ਆਪ ਨੇ ਐਸੀ ਮਨ ਧਾਰ ਸਮਧ ਲਾਈ ਹੈ। ਆਪ ਦੇ ਹੱਸ ਖੋਲਣ ਤੇ ਨੇੜ ਖੋਲ੍ਹਣ ਬਿਨਾ ਸਾਡਾ ਮਲਾ ਭੁੱਲਣਾ ਜਿਹਾ ਸਾਪਦਾ ਦੇ। ਇਕ ਚੋਂ ਚਾਰ ਅਰਬ ਕੀਤਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾ ਬੋਲੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨੇੜ ਖੋਲ੍ਹੇ। ਤਾਂ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਤੁਕ : "ਤੈ ਸਹ ਨਾਇ ਅਭੁਆਤਾ ਹਿਉ ਬੀਵੈ ਘਰ ਵਾਸ ॥" ਪੜ੍ਹ ਕਲ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਪਸਾ ਪਾ ਕਲੇ ਤਰੇ ਨਾਲ ਭੁਸਰ ਅਬਰ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਆਪ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਆਏ ਵਲ ਵੇਖਣਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਾਸ ਨੂੰ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਸਾਥੋਂ ਤੇ ਅਰੰਭਿਆ ਭੀ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਬੜ੍ਹਨਾ, ਜਾਪਦਾ ਦੇ ਵਿਚੇ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਖੁਸੀ ਉਤਸਾਹ ਸੋਭ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪ ਧਾਰ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ 'ਦੁਲਮਤ ਮੋਟ ਕੁਰਮਤ ਹਿਰਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸੀ' ਖੋਦਿ ਕੀ ਅਗਿਆਨ ਜਾਨੇ ਧਰਮ ਗਿਆਨੀ ਹੈ, ਦਰਸ ਧਿਆਨ ਆਨ ਧਿਆਨ ਬ ਸਿਮਰ ਕੈ। ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਮੋਨ ਬੁਤ ਪ੍ਰਦਾਨੇ ਹੈ। ਭਾਈ ਕੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਪੜ੍ਹ ਸਣਾਈਆਂ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਜੁੜ ਹੋਰ ਧਿਆਨ ਵਿਸਾਰ ਤੇ ਸਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਲਾ ਆਪਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾਈ ਵਾਲਾ ਮੋਨ ਬਰਤ ਹੀ ਧਾਰਿਆ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਮੋਨ ਰੱਖ ਕੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸੈਨਤ ਇਜਾਕਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਟਿਕਾਉ ਤੋਂ ਹਿਲਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਜੋ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੁਰ ਦਰਸਨ ਵਲੋਂ ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅੱਖਾਂ ਮੱਦ ਲਈਆਂ ਤੇ ਬੋਲ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਸੁਣ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਕੁਰ ਧਿਆਨ ਧਾਰ ਤੇ ਮੋਨ/ਧਾਰ ਸਾਨੂੰ ਸਹੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਆਪੇ ਤੇ ਸਦਾ ਨਕਾ ਨਰਾ ਤੇ ਕੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਚਿੰਨੀ ਦੇਹਰੀ ਬੁਰਕੇ ਤੇ ਅਵੁਲਾ ਬਿਵਸਥਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ।

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਝੇ ਸੁਰੱਬਿਆਂ ਤੋਂ ਆਏ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮੇਲ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰਤੇ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਸਮੇਤ ਤੇ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਦੋ ਵਲੋਂ ਦੀਵਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਲਾਏ। ਲੰਕਰ ਘਰੋਂ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾਏ। ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਧਰਮ ਕੰਠ ਜੀ, ਸਕੇ

ਪਤਰਾਂ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਵਿਚ ਚਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਵਿਤਕਰਾ ਨਾ ਵਰਤਦੀ। ਹਰ ਪਦਾਰਥ ਇਕ ਜਿਹਾ ਸਰ ਨੂੰ ਖਸ ਹ ਛਕਾਈ। ਜਿਹੜਾ ਸਾਧ ਕੁਵਲੇ ਆ ਪਏ, ਉਸਦਾ ਹਿੱਸਾ ਦੁਧ ਦਹੀਂ ਦਾ ਰਖ ਮਾਤਾ ਉਡੀਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ 'ਖਾਵਹਿ ਬਰਦਹਿ ਰਲਿ ਮਿਲਿ ਭਾਈ॥' ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪਾਰੇ ਹਰ ਫਸਲ ਤੇ ਲਵੇਰਾ ਆਮਦਨ ਤੇਣਿ ਨ ਆਵੈ ਘਧਦੇ ਜਾਈ॥' ਕੁਰਵਾਕ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਧ ਕੇ ਬਰਕਤ ਪੈਂਦੀ। ਸਾਰੇ ਠੰਗਰ ਸਮਝੇ ਵਿਚ ਨਾਮਹਾਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਅਸਰ ਤੇ ਪਚਾਰ ਹੁੰਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਵਲ ਭੇਨ ਸਮਝੇ ਦਰਸਨ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਭਗ ਦੇ ਮਲੇ ਤੋਂ ਹੋ ਭੋਟੀ ਸਹਿਬ ਆਏ ਤੇ ਮਾਘੀ ਮੁਕਤਸਰ ਦਰਸਨ ਦਿੰਦੇ। ਵਰਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤੇ ਹੇਲੇ ਦੀ ਉਕਰਾਹੀ ਦਾ ਸਦਾ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਮ ਚਲਦਾ।

ਇਕ ਸਮੇਂ ਮੱਕੀ ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਦੇ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤਰ ਤੇ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਬਾਡੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਤੇ ਰੂਪਦੇ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਦਸ ਲਛਾ। ਤੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਕੰਦ ਹੋ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਡੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤਿਸਨ ਸਿੰਘ ਵਲ ਦਰਸਨ ਦੇਣਾ ਸੁਣ ਮੇਲੇ ਤੇ ਹੋਰ ਦਵਾਲੇ ਦੇ ਸਾਧੂ ਭੀ ਆਏ ਤੇ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿਸੰਗ ਕੰਮਟ ਕਰਦੇ ਕੁਝ ਹਾਸ ਬਿਲਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਹਥ ਜੋੜ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਉਹ ਦਸ ਠੀਕ ਸੀ ਤੇ ਸਜਾ ਪਾਈ ਨੇ। ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਉਹ ਅੱਗੇ ਐਸਾ ਨਾ ਕਰਨਗੇ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਰਨੀ ਫੇਰ ਆਵੇ, 'ਪਿਛਲੇ ਅਉਗੁਣ ਬਰਸਿ ਲਏ' ਵਾਕ ਸਬਲਾ ਕਰੋ, ਉਹ ਬਰੀ ਹੋਣ, ਕਿਵੇਂ ਮੇਰਾ ਪੁਤਰ ਕੈਦੋਂ ਛੁਟੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਾਸ ਬਿਲਾਸ ਦੇ ਸੁਝਾਇ ਹੀ ਪਿਆ ਕਿਹਾ ਜੇ ਪੁਤਰ ਛੁਡਾਣਾ ਈ ਤਾਂ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਰ ਵਰ ਛਿੱਤਰ ਮਾਰ। ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਸੁਆਰਥੀ ਦੁੱਸੇ ਨਾ ਪਛਾਣੀ ਅਰਥਾਤ ਮਤਲਬੀ ਅਉਗੁਣ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦਾ। ਬੇ ਵੱਜ ਨਿਤ ਫੜ ਸਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਲਬਿਆ ਵਾਲਿਆ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜਾ ਬਤਾ। ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ ਨਾ ਮਾਰੀ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਉਂਗਾ। ਭੇਰਾ ਪੁਤਰ ਛੁਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਧਾਂ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੜ ਪਰੇ ਕੀਤਾ। ਤੇ ਕਿਹਾ ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਚ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੋਚਾ ਨਹੀਂ ਪੁਜਦਾ, ਆਪ ਉੱਥੇ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ। ਸਾਧਾਂ ਵੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀਦੇ। ਦੁਖ ਹਰਨ ਨੂੰ। ਕਿ ਛਿਤ੍ਰ ਮਾਰੀਏ ਨੇ। ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਭੀ ਪਛਤਾਵਾ ਕੀਤਾ, ਕੈਦ ਹੋਇਆ ਅੰਦਰੋਂ ਅਪੀਲ ਰਹਿਮ ਦੀ ਕਰਾਈ ਤੇ ਬਰੀ ਹੋ ਗਏ।

ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਰਾ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਬੜੀ ਬੇਦਗੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਲਸਨਾ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਵਾਕ ਮਿਥੀ ਭੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਪਰ ਵਰ ਸਰਾਪ ਦੇਣ ਲਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਸਾਧਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਕੱਜਰਾ ਘਰ ਨੂੰ ਘਟ ਪੱਟ ਬਨ੍ਹ ਤਿਰੰਗਲੀ ਕਿਉਂ ਡਾਹੀ ਆ। ਪਰ ਉਨ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਾ ਸਣੀ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਆਪ-ਮੁਹਾਰਾ ਹੋ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੇ ਜਾ ਮਰਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੇਣ ਲਛਮੀ ਕੀ ਬੜੀ ਨਿਸੰਗ ਤੇ ਉਦਾਰ ਚਿੰਤ ਸੀ। ਪਦਾਰਥ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਖੜੇ ਛਕਾਈ ਸੀ। ਪਰ ਲੋੜੇਂ ਵੱਧ ਉਲੱਦ ਛਕਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਬੇਸਵਾਈ ਕਰ ਦਿੰਦੀ। ਤੇ ਪਦਾਰਥ ਐਵੇਂ ਹੁੰਦੀ। ਸਾਧੂ ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਤੇ ਭੇਣ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਲ ਵਿਹੜੇ ਤਾਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਜਦ ਬੇਜੁਗਤੀ ਵਲ ਧਿਆਨ ਮਾਰਦੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਕੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਾਕ ਏ, 'ਜੁਗਤ

ਕਰੇ ਵੁਨ ਸਹਿਜ ਸਮਾਏ ਜੁਗਤ ਵਿਹੁਣਾ ਵਿੱਕਿ ਜਾਏ।" ਜੋ ਹੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਧਪੁਣੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜਗਤ ਭੀ ਹਵੇ ਤਾਂ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਪੁਜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਨਿਰਾਪਰਾ ਸਾਧਪੁਣਾ ਸੁਧਪਣਾ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਜਗਤ ਹਾਸੀ ਭੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਤਲਾ ਭੀ ਘਟ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਵਾਕ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਬਾਣਾ ਪਰ ਦੰਦਿ ਜਾਨੰ ਸਿੰਘ ਖਲਸਾ ਹੋਸ ਪਛਾਨੰ।" ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸਾਧਪੁਣੇ ਸੰਗ ਜੁਗਤ ਹੋਇ ਭਲਾ ਕਰੇ ਸੰਸਾਰ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਭਿਲਾ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਦੇਵ ਬੁਧੀ ਬਗ਼ਾਰ। ਇਸੇ ਹੇਤ ਹੀ ਸਾਧ ਕ ਚਾਹੀਏ ਜੁਗਤ ਬਹੁਰ। ਮੈਂ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜਗਤ ਜਨਾਉਣ ਹਿਤ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਏਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੈਂਕੇ ਚੀਮਾ ਜ਼ਿਲਾ ਗਜਰਾਵਾਲੇ ਦੇਹਾ ਕਰਦੇ ਪੁੱਜੇ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ, ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਵਾਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਸਨ। ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਸਮੇਂ ਮਾਈ ਤਾਬਣ ਹੋਜਰਾ ਹੱਥ ਜੋਤ ਹਜ਼ੂਰ ਖਤੀ ਹੋ ਅਧੀਨਗੀ ਨਾਲ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਪੁੱਤਰ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ੧੫ ਸਾਲ ਵਿਆਹੇ ਨੂੰ ਹੋਏ ਨੇ। ਨੌਹ ਵੀਰ ਕੋਰ ਬਤੀ ਸੁਲੱਭ ਦੇ ਪਰ ਕੁੱਖ ਹਥੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਆਪ ਭਿਰਪਾ ਕਰ ਪੋਤਰੇ ਬਖਸ਼ੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜੇ ਪੋਤਰੇ ਲੈਣੇ ਜੋ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇਹਾ ਪਾਸੋਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਮੰਗੇ। ਸੰਤਾਂ ਕਿਹਾ, ਅਸਾ ਭੀ ਆਪ ਦੇ ਦਰੋਂ ਹੀ ਲੈਣੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਇਸਨੂੰ ਨਾ ਅਟਕਾਓ। ਸੁਣਦੇ ਧਾਰ ਨਗਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੋਤਰਿਆ ਦੀ ਵਾਡ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜੋ ਪੱਛੇ ਕੁਛੇ ਨਾ ਹੋਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਰਧਾ ਸਭ ਧਾਰਾਂਗੇ। ਸੰਤਾਂ ਕਿਹਾ, ਤੁਹਾਡੀ ਵਸੀ ਜਾਣੀ ਪੋਤਰ ਤਾਂ ਹੀ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਪੋਤਰੇ ਲੈਣੇ ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਸਕਾਰਾ ਭਜਾਇਆ। ਸਾਲ ਅੰਦਰ ਬਿਨਾ ਇਲਾਜ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਵੀਰ ਕੋਰ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਫੇਰ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਇਆ ਇਹ ਦੰਦੇ ਬੰਦੇ ਹੁਣ ਯੂ-ਪੀ ਨੈਨੀਤਾਲ ਕੋਲ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਭਾਵੇਂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਾ ਸਜਿਆ ਪਰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਉਗ੍ਰਾਹੀ ਛਿਮਾਹੀ ਦੇਣ ਲਗੇ ਤੇ ਅਗੇ ਹੋ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਰਾਜਾ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦੇ ਤੇ ਸਭ ਨੱਗਰ ਨੇ ਭਜਨ ਪੁਛ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਮਾਤੀ ਨੂੰ ਚੁਟਕੀ ਮਾਰ ਕਹਿੰਦੇ। ਇਹ ਤੇ ਕੁਤੀਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ, ਸਿੰਘ ਸਾਧ ਨੂੰ ਦੋਹਰ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। 'ਰਿਪ ਸਿਧ ਅਵਰਾ ਸਾਦ' ਹੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠੀਕਰੀ ਭਾਲੇ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਜੈ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਰਾਜੇ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚ ਪੈ ੭ ਮਾਘ ੧੮੯੧ ਬਿ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਕਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਟਿਆ ਤੇ ਹੋਕਾ ਤਰ ਕਿਹਾ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਧਰਮੀ ਹਨੀ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਤੇ ਸਖਤੀ ਹੋਈ ਨਾ ਜਗੀ। ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ। ਅਖੀਰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਡਟਿਆ, ਰਾਜੇ ਜੇਠੇ ਸੁਟਿਆ। ਅਕਾਲੀ ਲੋਡਰਾਂ ਦੇ ਜਤਨ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਰਾਜਾ ਨਾ ਟਲਿਆ ਤੇ ਇਹ ਧਰਮੀ ਸੁਰਮਾ ਆਪਣੇ ਪੁਣ ਤੋਂ ਨਾ ਟਲਿਆ, ਬਹੀਦੀ ਪਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਠੀਕਰੀਵਾਲ ਬਰਨਾਲੇ ਤੋਂ ਨੌਜੋ ਪਟਿਆਲੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਨਗਰ ਇਸ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣੀ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪੰਥ ਤੇ ਪਿੰਡ ਇਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਪਿਆਰ ਵਰਤਾਓ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅੰਸੇ ਸਿਦਕੀ ਤੇ ਨੇਕ-ਨੀਯਤ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮੈਂ ਉਚੇਚਾ ਕੁਟਕਾਰੀ ਜਾਣ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤਾਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਮਿਲੇ।

ਸੋਖਪੁਰ ਮਿਲੇ ਦੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਤੇ ਹਰ ਸ਼ਬਦੀਆਂ ਰਾਗੀਆਂ ਸਮੇਤ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਸਾਰੇ ਜਿਲ ਦੀ ਸਭਤ ਉਤਸ਼ਾਹ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਹਫ਼ਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸੌਂਦਿਆ। ਬਾਬ ਦੀ ਭੂਗੋ ਕੁਲਰਾਵਾਲਿਓ ਸਮੇਤ ਰਾਗੀ ਜਥੇ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਭੀਤ ਰੇਣਕ ਹੁੰਦੀ, ਲਗਤ ਚਲਦਾ। ੨੪ ਮਾਘ ਸਹਿਰ ਵਿਚ ਮੁਨਾਦੀ ਕਰਵਾ ਸਾਇਬਾਨਾਂ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾਇਆ ਤੇ ਸੁਣਾਇਆ ਸਬੰਧੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਉਣਗੇ ਤੇ ਜਲੂਸ ਭੀ ਠਹਰੇਗਾ। ਅਗੇ ਸਬੰਧ ਭੰਡਾ, ਪਿੱਛੇ ਕੁਜੇਗੀ ਜਥਾ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਕਈ ਸ਼ਬਦੀ ਜਥੇ ਤੇ ਰਾਗੀ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ। ਸੰਤ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਲੁਧਾ ਸਿੰਘ, ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ, ਸ੍ਰੀ ਆਲਮ ਜੀ ਆਇ ਤੇ ਮਾਈਆਂ ਦਾ ਜਥਾ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਉੱਚ ਢਲ ਪੁਰਾਣ ਸਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਫਿਰਦਾ ਮੰਡੀਉਂ ਵਿਚ ੭ ਵਜੇ ਦੀਵਾਨ ਪਾਸ ਆਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਦਰਸਨ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਦਿਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਏਦਿ ਦਿਨ ੨੫-੨੬ ਸਭ ਸ਼ਬਦੀਆਂ ਤੇ ਰਾਗੀਆਂ ਸਮੇਤ ਵਾਰਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਲੰਬਾ ਸਿੰਘ ਕੁਲਰਾਵਾਲੀ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਭੀ ਇਕ ਦਿਨ ਦਿਤਵਾਕ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਆਲਮ ਜੀ, ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਦੇ ਭੀ ਬਹੁਤ ਇਤਵਾਕ ਤੇ ਰਸਭਰੇ ਲੋਕਚਰ ਹੋਏ। ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ ਤੇ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਕਈ-ਦਰਬਾਰ ਦਾ ੨੭ ਮਾਘ ਮੇਲ ਦਾ ਭੇਡ ਪਿਆ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਭੰਡੇ ਦੇ ਮਖਤਾਰ ਸੰਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੀ ਤੇ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਹਰ ਲੋਕਵੰਦ ਨੂੰ ਇਥੇ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅਨੇ ਪਹਿਰ ਮਿਲਦਾ, ਤੇ ਰੇਣ ਬਸੰਤਾ ਭੀ। ਇਸ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਮਤੀ ਮੁਢ ਤੇ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸਾਧੂ ਪੰਜ ਕਰਾਈਆਂ ਦੇ ਗਭੀਜੀ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਕ ਦੇ ਵਾਰੀ ਗਾਲ੍ਹਾ ਭੀ ਕੱਢੀਆਂ ਤੇ ਮਾਰਿਆ ਭੀ। ਫੇਰ ਉਸ ਲੁਟੀਆ ਪਾ ਕਥਾ ਚਿਰ ਬਣਿਆ। ਵਾਕਟ ਵਲਾਣ ਸਮੇਂ ਰਾਤੀ ਰਾਤ ਕੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਰੀਰ ਲਿਆ ਕੇਧ ਬਣਵਾਈ। ਤੇ ਚਾਹੁਣ ਲਗੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤਰਾਹਿਆ। ਬਾਦ ਸੰਤ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੰਮ ਬਾਠਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਰਹੇ। ਫੇਰ ਸੰਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਜਾਦੇਵਾਲੇ, ਵਾਰ ਵਾਲੇ ਟਿਕੇ। ਸੋਖਪੁਰੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਰਬ ਪਾਰਾਂ ਇਸ ਧਰਮਸਾਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਾਪ ਬਣਿਆ। ਕੁਝ ਈਰਖਾਲੂਆਂ ਦੇ ਪਾਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਠਾਲ ਰਖ ਲਿਆ। ਫੇਰ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਮਸੇ ਵਾਲੇ ਭੀ ਟਿਕੇ, ਪਰ ਉਹ ਕੁਲ ਨਾ ਰਹੀ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਸਮਾਂ ਇਸੇ ਭੰਡੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਵਾਰੇ ਲਗੇ ਦਾ ਏਕਾ ਸਵਾਦ ਬਣਿਆ ਕਿ ੧੨ ਵਜੇ ਵਕਤ ਢੇਥਿਆ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ ਤੇ ਇਤਨੀ ਸੰਗਤ ਜੁੜੀ ਸੀ ਕਿ ਕਬਰਾਂ ਕੁਲ ਹੀ ਮੱਲ ਘੱਤੀਆਂ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਜਿਵੇਂ ਇਤਨਾ ਥਾਂ ਸੰਗਤ ਦਾ ਏ, ਸੀ ਉਤਨੇ ਥਾਂ ਹੀ ਬਾਦ ਇਹ ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਵਲਕਣ ਵਲ।

ਇਹ ਕਮਾਈ ਮਲੂਆਂ ਸਾਰੋਂਕਿਆਂ ਦੀ ਜੱਟੀ ਚੰਦਾ ਉਸ ਦਿਨ ਇਸ ਵਾਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ।

*ਸੋਖਪੁਰੇ ਦੇ ਜਿਲ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੀਆਂ ਇਕੋ ਵਾਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਮਲੂਆਂ ਸੀ ਤੇ ਟੋਲਨ ਦੀ ਫੌਜੀ ਮਲੂਆਂ ਦਾ ਸੀ। ਹੋਰ ਸ਼ਾਹੀਆਂ ਭਾਗੀਆਂ, ਫੌਜੀ ਦੀਆਂ ਮੱਲੀਆਂ, ਕਲਟਕੀਆਂ, ਕੋਧਕੀਆਂ, ਚਕੁਰੇ ਵਾਲੀਆਂ ਮਲੂਆਂ ਖੇਰਪੁਰ ਮਲੂਆਂ, ਦਾਓਕੀਆਂ, ਜੈਨੀਤਕੀਆਂ, ਵਿਖਾਮਪੁਰ ਵਾਲੀਆਂ ਅਰਬਾਨ ਇਕ ਬਾਹਰ ਭੇਰੇ ਲਮਾਣੇ ਹੀ ਪਿੱਛੇ ਬਣ ਕਦੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੋਲ੍ਹੇਵਾਲੀਆਂ ਮਲੂਆਂ ਵਿਚ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮ ਲਿਖ ਹਨ।

ਸੀ। ਉਸ ਭੋਗ ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਅਰਚ ਕੀਤੀ, ਸਭੇ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਤੇ ਆਪ ਲਈ ਇਥੇ ਚੁਥਾਰਾ ਬਣੇ। ਮਾਇਆ ਮੇਰੀ ਲੱਗੇ, ਤੁਸੀਂ ਕਥਰਾਂ ਤੇ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁਲੀ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਖੜੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਭਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਡਿਉਟੀ ਲਾਏ। ਸੁਭਾ ਜੀ ਜਾਏ ਤੇ ਚਾਈ ਦੇ ਰੁਪਿਆ ਦਾ ਭਤਵਾ ਭਰ ਕੇ ਉਹ ਮਾਈ ਦਿੰਦੀ। (੯) ਰਖਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਇੰਟ ਸੀ। ਇਕੱਠੀ ੬੨ ਹਜ਼ਾਰ ਸੁਣਾਈ। ਜਿਸ ਦਾ ਚੁਥਾਰਾ ਬਣਿਆ। ਤੇ ਹੋਰ ਕਠੇ ਤੇ ਵਲਗਣ ਵਲਿਆ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਹਰ ਚੈਦ ਬਾਣੀਏ ਇਕ ਕਮਰਾ ਬਾਡ ਬਨਾਣ ਲਈ ਲੇ ੧੨੦੦) ਸਾਲ ਦਾ ਦੇਣਾ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਦ ਕੰਘਾਂ ਦੇ ਸਾਹੂਕਾਰ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ਾ ਦੇ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ। ਸਤ ਅਰਥ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥੇਦਾਰ ਹਰਦਿਆ ਤੋਂ ਇਹ ਕੁਮਰ ਸੁਣ ਸਮੇਤ ਜਥੇ ਆਏ ਤੇ ਭੋਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਰਨਾ ਵਿਚੋਂ ਹਾਥਿਆਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਥੇ ਲਿਆ ਕੰਘਾ ਵਾਲਿਆ ਦਾ ਸਖਾਬ ਬਾਹਰ ਸੁਟਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਤੀ ਸਮਝਾਇਆ ਤੁਸੀਂ ਪੰਥ ਨਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੁਜਰ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀ ਚੰਦ ਤੇ ਰਕਮ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ। ਖੁਹੀ ਲਾਗ ਵਿਚ ਜੇਮਲ ਸਿੰਘ ਲਵਾਈ। ਬਾਹਰ ਖੁਹੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਲਗੀ। ਬੁਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਖਾਇਆ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜੇਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਸਾਧਾਂ ਤੇ ਭਾਤ ਸਿੰਘ ਆਤੁਤੀ ਨੇ ਸਾਹੂਕਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਤੇ ਸੇਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਦੇ ਹੀ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਸੇਵਕ ਤੇ ਉਦਮੀ ਬੜੇ ਪਰ-ਉਪਕਾਰੀ ਸਾਧੂ ਸੀ। ਸਤ ਗਿਆਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬਤ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਲਿਖਾਕਾ।

ਹੈਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਸਬਦੀਆਂ, ਰਾਗੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਿਆਉਣ ਲਈ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿਓ। ਗੁਰੂ ਕਰਤੇ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਜਾਣ ਕੇ ਨਿਰਬਾਣ ਕੀਰਤਨ ਕਰੋ, ਜਿਥੇ ਸੁਰਜ ਵਲ ਮੁਖ ਕੀਤਿਆ ਪਰਛਾਵਾਂ ਪਿਛੇ ਆਪ ਲਗ ਟੁਰਦਾ ਹੈ, ਤਿਥੇ ਗੁਰੂ ਕਰਤੇ ਵਲ ਮਖ ਰਖਿਆ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥ ਸਭ ਆਪੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਜਾਏ ਹਨ। ਸੇਤ ਜਵੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਆਮਪੁਰ ਵਾਲਿਆ ਨੂੰ ਇਸ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪਤਾ ਰਖਣ ਲਈ ਲਾਇਆ। ਜੋ ਬਾਹਰ ਦੀ ਤੁਰ ਜਾ ਤਰਜਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਮਨੁ ਕਰੇ, ਨਾ ਮੁਝੇ ਪਤਾ ਦਿਓ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਾ ਕੀਤੀ।

ਹੋਲਾ ਸ੍ਰੀ ਚੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ੧੬੯੧ ਬ੍ਰਿਕਮੀ ੭, ੮, ੯ ਚੰਤਰ ਸੀ, ਪਰ ਰੋਟਕ ਚੜ੍ਹਦੇ ਚੰਤਰ ਹੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੋ ਗਈ। ਸਬਦੀ ਜਥੇ ਸਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ, ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਬੀਤਾ ਸਿੰਘ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਆਲਾ ਸਿੰਘ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ, ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਆਏ ਤੇ ਮਸਤਾਨੇ ਸੁਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜਲੂੀ, ਜੰਗੀਰੀ, ਪ੍ਰਭਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਆਏ। ਰਾਗੀ ਜਥੇ ਕਾਲੂ, ਜੈ ਸਿੰਘ, ਦਰਲਨ ਸਿੰਘ, ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ, ਆਲਮ ਜੀ ਆਦਿ ਆਏ। ਰਾਤ ਦਿਨ ਸਬਦ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਕਰ ਸਭ ਲਈ ਦਾਨ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਦਾ ਤੇ ਹੋਟੀ ਰਸਦ ਹਰ ਰਸਤ ਦੀ ਚਲਦੀ। ਮਸਤਾਨੇ ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਘ ਟ ਵਿਚ ਲੋਟਦੇ, ਲੀਰਾਂ ਲਮਕਾਈ ਸੰਟੇ ਤੇ ਘੁੰਗਰੂ ਬੰਨ੍ਹ ਬੇਸਵਾਲ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਾ ਬੋਲਦੇ। ਆਪਣੇ ਰੋਗ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਪਿੜ ਬੰਨ੍ਹ ਖੜਦੇ। ਜਿੱਥੇ ਖੜਦੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਵਾਲੇ ਭੁਰਮਟ ਪਾ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੌਜ ਮੇਲਾ ਵੇਖਦੀਆਂ। ਇਹ ਬੇਮੁਹਤਾਜ ਰਹਿੰਦੇ, ਅੱਕ ਧੜਕਾ ਘੋਟ ਪੀਂਦੇ। ਜੋ ਬਦਾਮ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਆਮ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਰਤਾ ਛਕਦੇ। ਕਦੀ ਹਟੀਓਂ ਜਾ ਸਵਾਲ ਕਰ ਮਿੱਠਾ ਦੁਧ ਨਾ ਮੰਗਦੇ। ਜੰਗੀਰੀ ਡਿੰਗਾ ਜਿਹਾ ਸੋਟਾ ਉਥਾ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਛਟਕਾ ਘੁੰਮਰ ਫੇਰੀ ਪਾਂਦਾ ਤੇ

ਕਦੀ ਪੜ੍ਹਦਾ, "ਨੂਨ ਨਵਾ ਨਕਮਾਨ ਨਹੀਂ ਆਸਕਾ ਨੂੰ, ਨਹੀਂ ਓਂ ਲਈ ਤੇ ਚੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਨੀ। ਹਰ ਹਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਅੰਨ ਪਹਿਰ ਪਦੇ ਮੌਜ ਨੂੰ ਮਾਣਦੇ ਨੀ। ਰਾਤੀਂ ਜਾਗਦੇ ਸਾਹ ਦਾ ਦੇਣ ਪਹਿਰਾ, ਅੰਪਰ ਦਿਨੇ ਚੁਹ ਚਾਟਰਾ ਭਾਣਦ ਨੀ। ਸਾਹਨਸਾਹ ਨਹੀਂ ਲੜਨ ਥੀ ਪਿੰਨ ਦਾਂਦੇ ਅੰਸੇ ਮੁਰਮੇ ਮਰਦ ਮੈਦਾਨ ਦ ਨਾ।" ਜ ਕਦੀ ਪੁਛਦਾ ਹੁਸੀਂ ਭੀ ਲੜਾਈ ਭਗੜਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਉਤਰ ਦਿੰਦਾ, ਮਨ ਨਾਲ ਹੀ ਭਗੜਾ ਮਨ ਨਾਲ ਹੀ ਮਥ। ਇਸ ਦ ਵਿਚ ਹੀ ਮਥੇ ਤੱਥ। ਹਰਨਾ ਛੋੜ ਕੋਈ ਗੱਲ-ਕੱਥ। ਇਹ ਜੰਗੀਰੀ ਤੁਰਤ ਕਵਿਤਾ ਕਹ ਉਤਰ ਦੇਣ ਦਾ ਬੜਾ ਹਾਜ਼ਰ-ਸਵਾਬ ਸੀ। ਜਲ੍ਹੀ ਸੁਰੇਣ ਸਿੰਘ ਰਾਤ ਕਦੀ ਕਿਸ ਥਾਂ ਟਿਕਿਆ ਜਾ ਸੁਤਾ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛਿੱਠਾ। ਰਮਨਾ ਨਾਲ ਜਾਪ ਕਰਦਾ, ਇਨੇ ਸੁਤਾ ਭੀ ਜਗਦਾ। ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤ ਹੋ, ਖੜਤਾਲਾ ਫੇਰਦੇ, ਨਿਤ ਕਹੁਤ। ਸਾਹ ਜਾਣ ਨਾ ਵਜਾਏ ਸੀ। ਆਲਮ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਹ-ਦੇ ਮਸਤ ਹੋ ਨਿਤ ਕਰਦ। ਸਭ ਨੂੰ ਮਸਤ ਥਣਾ ਦੇਂਦੇ। ਤੇ "ਕੋਇ ਨ ਜਾਨੈ ਕੁਮਰਾ ਅਤ੍ਰਿ ਮੁਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਇਸਾਰਾ ਕਰ ਬੜਾ ਬੜਾ ਚਿਰ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਅਜ ਹੋਲਾ ਦੇ, ਅਜ ਹੋਲਾ ਦੇ। ਮਸਤਾਨੇ ਜੋ ਮਾਲੇ ਹੁੰਦਾ ਭਟਾ ਪਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ। ਆਲਮ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਦੇ।

ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪੰਥਕ ਇਕੱਠ

੮ ਚੇਤਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਪੰਥਕ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਭੀਤਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੈਠ ਖੋਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਕੁਝ ਨੂੰ ਬਿਆਜ ਲੇਣਾ ਮਨਾ ਹੈ, ਹਰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਥਿਧੀ ਬਣਾਓ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਾਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਮਦਦ ਮਿਲੇ। ਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਵਰਿਸਤ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇਣ। ਬਾਬਾ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਜੀ, ਸ੍ਰ ਗਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬੂ ਸੇਵਾ ਰਾਮ ਜੀ, ਲਾਲਾ ਬਨਾਰਸੀ ਦਾਸ ਜੀ, ਆਦਿ ਕੰਮਲਪੁਰ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਆਏ। ਬਾਬਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਰ, ਬਹੁਤ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਲਿਆ ਤੇ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਲਹੌਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਰਖਾਨੇ ਖੋਲਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਨਾਉਣ। ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਰਾਤ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਤੇ ਬੋਲੇ। ਸੁਦਾਰ ਜੀ ਲਮੇ ਕੱਦ, ਸਿੰਘਾ ਦਸਤਾਰਾ, ਕੱਠਾ ਸਰੂਪ, ਸਵੈਦ ਬਾਣਾ, ਚਾਦਨੀ ਰੇਣ ਵਿਚ ਉਚ ਕਰਨੀ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਦਸਦਾ ਰਸ ਦਾ ਭਰਿਆ ਗਲਾ ਕਵਨੀ ਵਾਲਾ ਰਾਜ-ਰਿਖੀ ਬੋਲ ਕੇ ਜਦ ਬੈਠਾ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਜੋਕਾਰੇ ਬਾਦ ਅਵਾਜ਼ੇ ਆਏ। ਐਸੀ ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ ਵਖਿਆਨ ਚਰਚ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕਦੀ ਦਰਬਾਰ ਹੋਇਆ। ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕੰਵਰ ਤੇ ਜੱਟ ਨੂੰ ਅਵਲ ਤੇ ਮਲੋਕ ਸੇਵਾ ਰਾਮ ਜੀ ਦੂਜੇ ਤੀਜੇ ਦਿਨਾਮੀ ਬਦਿਤਾ ਦੇ ਨੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਆਏ। ਨੇ ਚੇਤ੍ਰ ਸਵੇਰੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਅਰਚ ਕੀਤੀ, ਅੱਜ ਪੰਜ ਵਜੇ ਬੁਹਾ ਨਾ ਬੰਦ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਵਾਚ ਦੇ ਰੋਗ ਬਾਦ ਹੀ ਕਿਹਾ, ਜੋ ਪੰਜ ਵਜੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਉਠ ਨਹਾਉਂਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਰਸ ਦਾ ਕੀ ਪਤਾ ਦੇ। ਹਵਨ ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਕਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੰਦਨ ਉਚੇਰੇ ਮੰਗਾ ਹਵਨ ਵਿਚ ਪਾਇਆ। ਇਕ ਮਸਤਾਨੇ ਕਿਹਾ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਜੇ, ਚੰਦਨ ਨਾਲ

ਸੋਨਾ ਭੀ ਪਾਓ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭਾ ਤੋਲੇ ਦਾ ਪੱਤਰਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਹਵਨ ਵਿਚ ਪਵਾਇਆ। ਕਿਸੇ
 ਕਿਹਾ ਸੋਨੇ ਦਾ ਹਵਨ ਨਾਲ ਕੀ ਸਬੰਧ? ਇਹ ਤੇ ਧੁਖਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੁ ਨਹੀਂ। ਮਸਤਾਨੇ ਤੇ ਭਲਾ
 ਹੁੰਦੇ ਜਿਵੇਂ ਦੇ ਹਏ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਓਵੇਂ ਦੇ ਹੋ ਛਾਏ, ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਲਭ ਛਾਏ। ਇਹ ਸੁਣ
 ਚੰਬਰਵਰਤੀ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਮਸਨੂੰ ਕੁਝੇ ਦੇ ਪੈਰ ਕਿਉਂ ਉਮਦਾ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ
 ਦੀ ਲੋੜ ਤੇ ਮਸਤਾਨਿਆ ਤੇ ਬਰਧਾਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਲੀ ਹੋਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਮ ਵੇਲੇ ਆਉਣ
 ਦਿੱਤੀ। ਜਦ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਰਸ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਮਸਤਾਨਿਆ ਜਿੱਥਾ ਤੇ ਮਾਈਆਂ ਨਾਲ
 ਪੰਡਾਲ ਚੁੱਕਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਤੁਸਾਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਨਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਥਨਾਹੀਮ ਤੋਂ
 ਪੂਰ ਦੀ ਚੁੱਕਾਨੀ ਮੰਗੀ ਛਾਈ। ਤੇ ਉਸ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਮੀਆ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹ ਹੀ
 ਛਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਹਿਬ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਜਾ ਅਜਮਾਇਸ਼ ਮੇਰੇ ਪਰਖਣ ਲਈ
 ਹੀ ਰਖੀ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਾਉਣ ਦੇ ਖਰਾਬ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪੈਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਤੇ ਬੁਹਾ ਹਲਣ ਨੂੰ ਉਸ
 ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਵਲੋਖਾ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਕੂਰੀ ਵਾਲੇ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੱਖ ਜੀ ਨਾਮ ਈਸਰਨ ਤੇ
 ਛੱਲੇ। ਸੇਠ ਨਰਾਇਣ ਸਿੱਖ ਜੀ ਪ੍ਰੀਤ ਤੇ ਛੱਲੇ। ਸਤ ਟਹਿਲ ਸਿੱਖ ਜੀ ਸੰਏਵਾਲੀਏ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ
 ਅਰਥ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਚੋਸਿਆ ਕਿ ਅਸੰਧ ਨੇ ਕਰੂ ਪਾਸੇ ਪੁਛਿਆ, ਮੈਂ ਬੁਧ ਧਰਮ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੋ ਗਿਆ
 ਹਾਂ। ਤਾਂ ਉਸ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਦ ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰੀ ਚੀਜ਼ ਧਰਮ ਅਰਥ ਅਰਪਣਾ ਰਦ ਤੂੰ ਧਰਮ
 ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਪੁਤਰ ਮਹਿੰਦਰ ਨੂੰ ਬੁਧ ਧਰਮ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤੋਰਿਆ।
 ਇਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਸਾਰਾ ਸਲੋਨ ਬੁਧ ਧਰਮ ਚਲ ਜਾਣਾ। ਤੇ ਨਾਮ-ਪਤਰ ਦੀ ਪੈਰੀਂ ਖੜਾਵਾਂ
 ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਰਮੰਡਲ ਵੇਖ ਸਭ ਦੇਸ਼ ਨੇ ਬੁਧ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਹ ਭੰਗ ਆਦਿ ਕੁੱਝ
 ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੇਲੇ ਹੋਏ ਨਮਿਤ ਪਾਏ। ਏ ਜੰਡਿਆ ਦੇ ਅਨੰਦ ਹੋਏ ਸੰਤ ਸਿੱਖ ਕੁੱਝੀ ਮਹਿਸੂਸ ਪੁਰੀਏ
 ਦੇ ਪੁਤਰ ਦਾ ਅਨੰਦ ਇਹ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ੨੫) ਭੋਟਾ ਧਰੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਤਾਏ। ਉਹ ਪੰਜ
 ਸਟ ਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੋ ਭੀ ਪਰਤਾਏ ਤੇ ਨਾਲੇ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਸੰਧ, ਤੇ ਕਿਹਾ,
 ਖਬਰਦਾਰ ਮਨ ਮਰਗੀ ਕਰੇ, ਇਹ ਰਵਾਜ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਹੈ। ਜਿਨਸ ਦੇ ਭਾਅ ਸਸਤੇ ਹੋਣ ਕਰ
 ਹੋਂਡਾ ਅਕਾਂ ਭੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਸੁਟਾਇਆ ਗਿਆ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਸਤਾਨਿਆਂ
 ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਨਾਲ ਪੰਜ ਹੋਲ ਇਕੱਠੇ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ। "ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਬਿਰਪਾ ਕੀਤੀ,
 ਲਿਖਦਾ ਵਹਿਮੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ। ਕੀ ਕਰਾ ਲਿਖਣਾ ਨਹੀਂ ਚੇਕਾ, ਡਿੰਡਾ ਨਿੱਕਾ ਨਿਰਸ ਕੁੱਝਣਾ।
 ਜੇ ਕਰ ਮੈਂ ਜੋਉਂਦਾ ਨਹੀਂ, ਪਸ਼ੂ ਲਵਾ ਲਿਖਾ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਬਣ ਜਾਵੇ ਬਿਹਾ। ਕੁਖੇ ਨੂੰ ਸਥਾਈ
 ਦੇ ਜੇ ਪ੍ਰਤ ਦਿੱਤੀ ਦਾਤ ਸੰਪੂਰਨ ਵਡਿਆਈ। ਮਨ ਮਹਿ ਵਸਾਈ ਪਿਆਰੇ ਕੁਲਮਰਯਾਦ ਦੇ।
 ਕੁਰਸੇਵਾ ਜਾਣ ਲਿਖ ਖੋਲ ਛਪਵਾਉਣ ਵਲ ਲੱਗਾ ਮਿਹਰਬਾਨ ਬਿਨ ਨਵੇਂ ਇਮਦਾਦ ਦੇ। ਪੂਰੀ
 ਗੋਰ ਹੀ ਜਾਏ, ਮੈਂ ਮਜ਼ਹੀ ਮਿਠੀ ਮੰਨ ਲਵਾ ਵਿਲੀ ਹੀ ਮੁਰਾਦ ਵਾਦ ਭਲੀ ਕੋਈ ਦਾਤ ਦੇ।"

੧੯੯੨ ਸਾਲ ਦਾ ਅਰੰਭ

੧ ਓ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਗੁਜਰੀ ਮ: ੪ ਤੂੰ ਦਾਤਾ ਜੀਅ ਸਭਨਾ ਕਾ ਬਸੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਮਾਧੀ ॥
ਕਰ ਕਿਰਪਾ ਸਰਬ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਦਾ ਸਾਲਾਹੀ ॥

ਗੁਜਰੀ ਮ: ੫ ਜਿਤੁ ਕਾਰੇ ਕੰਮਿ ਹਮ ਹਰਿ ਲਾਏ ਸੋ ਹਮ ਕਰਹ ਜੁ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ॥
ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਦਿਨ ਰੋਨਿ ਦੇ ਤਹਿ ਕੰਮ ਲਾਏ ॥
ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੇ ਸੰਗਿ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਜਾਇ ॥
ਦਾਸਾ ਕਰੇ ਦਇਆਲ ਆਪਣੀ ਸਿਫਤ ਏਹੁ ॥
ਦਰਸਨ ਦੇਖ ਨਿਹਾਲ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤ ਇਹੁ ॥

ਭੋਤ . ਕਹਿਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸੁਣਤੇ ਸਭ ਧੰਨ ॥ ਲਿਖਤੀ ਕੁਲ ਤਾਰਿਆ ਜੀਉ ॥

ਆਦਿ ਮਹਾਂਵਾਕਾਂ ਦਾ ਮੰਗਲ ਕਰ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ੧੯੯੨ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਕਾਂ ਦਾ ਹੀ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਸਾ ਕਰੂ ਕਾ ਜੱਸ, ਕਰੂ ਕੀ ਕਥਾ ਮੈਂ ਲਿਖਣੀ ਅਰੰਭਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਇਹੋ ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਵਸਾ ਆਪ ਨੂੰ ਧੰਨਤਾ ਜੋਗ ਬਨਾਉਣ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਭੀ ਆਪਣੀ ਕੁਲ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਤੇ ਕੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਹੀ ਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਹੀ ਇਸ ਸੇਵਾ ਤੇ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਅਗਲੀ ਕੁਲ ਲਈ ਇਹ ਅੱਖਰ ਉਚੇਚੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਮੇਰੀ ਅੱਸ ਵਿਚੋਂ ਬਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਸੰਗਤ ਫੇਰਨ ਲਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਮੇਰੀ ਕਿਰਤ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣ ਸਰਮ ਆਵੇ ਕਿ ਵਭਾਹੂ ਕੀ ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਤੇ ਮੈਂ ਕਿਧਰ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਫਿਰਾਈ ਕਰਨ ਲਗਾ ਹਾਂ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰ ਤੇ ਮਨੇ, ਤਨੇ, ਧਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਤਮ ਜਾਣ ਮਨ ਨੂੰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਤਾ ਨੂੰ ਦੇਸ ਪਾਸੇ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਅੱਸ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਮਾਤਾ ਭੈਸਾ ਬਨ ਅਮੁਹਾ ਜਾਵੇ।

‘ਉਬਟ ਚਲੇਤੇ ਇਹ ਮਦ ਪਾਇਆ ਜਿਸੇ ਬੰਦ ਖੁਮਾਰੀ।’ ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂ ਬਿਖਤੇ ਪੰਥ ਔਖੀ ਘਾਟੀ ਚਲ ਕੇ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਗੁਣ ਮੇਨੂੰ ਇਹ ਰਸ ਉਸ ਅੰਗੂਰੀ ਸਰਾਬ ਵਾਂਗੂੰ ਖੁਮਾਰੀ ਹੋ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਮੁਢ ਤੋਂ ਮੈਂ ਡਿੱਗਾ ਟੇਢਾ ਉਕੜ ਦੁਗੜ ਜਿਹਾ ਲਿਖ ਕੁਰਿਆ ਪਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਮੇਰੇ ਗਲਤ ਲਿਖਣ ਨੂੰ ਭੀ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਪਰਖ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਆਦਰ ਹੋਣ ਪਾਰੋਂ ਅਮਲ ਹੀ ਲਿਖਣ ਦਾ ਲਗ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਉਬਟ ਚਲੇ ਤੇ ਗਲਤ ਚਲਦੇ ਨੇ ਸਵਾਦ ਤੇ ਆਦਰ ਪਾਇਆ। ਤੇ ਗੁਣ ਮੇਨੂੰ ਇਕ

“ਮੇਰੀ ਲਿਖਤ ਹੀ ਨਿਕੀ ਕੁਝੀ ਨਹੀਂ ਘੱਲ ਭੀ ਤੇਰੇ ਹੀ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਕੁਰਖੀ ਦੀ ਲਿਖਾਈ ਸਿੱਖੀ ਨਹੀਂ, ਲਿਖੀ ਹੈ ਤੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਮਨ ਦੇ ਚਿਤਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਹੀ ਲਗ ਪਿਆ ਹਾਂ। ਤੇ ਗੁਣ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ‘ਜੋ ਪ੍ਰੀਤ ਚਿਤੀ ਦਾਰਿ ਸਾ ਪੁਰਨ ਰਚਿਯਾਈ ਸ’ ਮੈਂ ਕਦਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਸਰ ੬੨ ਸਾਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਰਚ ਦੀ ਖੋਂਦ ਖੁਆਰੀ ਅੰਗੂਰੀ ਸਰਾਬ ਵਰਗੀ ਮਸਤੀ, ਲਿਖਣ ਦਾ ਅਮਲ ਹੀ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, 'ਵਿਸਰ ਨਾਹੀ ਦਾਤਾਰ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਦੇਹ ॥ ਕੁਣ ਗਾਵਾ ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਨਾਨਕ ਚਾਉ ਦੇਹੁ॥' ਦਾ ਹੀ ਮੇਰਾ ਨੋਮ ਨਿਭੇ। ਮੇਰੀ ਆਸਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦੀ। 'ਦਰਸਨੁ ਦੱਖਿ ਨਿਹਾਲ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੇਹੁ॥ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਤੇ ਸਭ ਮੰਗ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਮੈਂ ਸਪੂਰਨ ਇਕ ਖਰੜਾ ਕਰਤੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਛਪਾਉਣ ਲਈ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਕੀ ਰਜ਼ਾ।

ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਹਿਤੋਂ ਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਅਵਾਰਾ ਉਜਾੜੇ ਕਰਦੀਆਂ। ਵੱਡੇ ਲੋਕ ਦੇ ਜਾਂਚੇ, ਕਈ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਣ ਲਈ ਦੇ ਜਾਂਦੇ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਲਾਂਚੇ ਕਈ ਚਾਰਚੇ ਕਈ ਘਾਹ ਖੜ ਪਾਏ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲੋਗਰ ਦੇ ਭਾਰ ਤੋਂ ਵੱਖ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਤੁੜੀ ਮੁਲ ਲੈ ਰਖਦੇ। ਕਈ ਵਹਿਤੋਂ ਗਏ। ਚੰਗੇ ਕਾਮਤੀ ਵਚ ਭੀ ਦਾਦੇ। ਪਰਤੋਂ ਲੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਕਈ ਮੰਦੀ ਨੀਯਤ ਨਾਲ ਸੋਸ ਬਦਲ ਖਰੀਦ ਜਾ ਮੰਗ ਲੈ ਜਾਂਦੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਵਾ ਕਿਵਾ ਪਰਤਾਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਨਰਮ ਸਾਨ੍ਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾ ਨੂੰ ਵਾਹਨ ਲਈ ਮਣਤ ਦੇ ਮੁਕਾਏ। ਤੇ ਚੰਗੀ ਨਸਲ ਦੇ ਲਿਆ ਰਖ। ਗਏ। ਭੀ ਚੰਗੇ ਦੁਪਾਲੀ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਰਖਦੇ। ਨਰਮ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਰਨੀ ਸੇਤਾਂ ਦੇ ਖੂਹ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਲਾਗਰੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਮੇਰਾ ਪਤਰ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਖੂਨ ਵਿਚ ਐਵੇਂ ਫਸ ਫਾਹੇ ਲਕਦਾ ਦੇ, ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਉਸ ਹੱਥ ਦੇ ਤਿੰਨ ਖੂਨ ਥੀਏ ਹਨ, ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੋ ਇਸ ਕਤਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਰ ਸਾਹਾ ਫੋਰ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕੁਝ ਹੀ ਰਿਅਾਇਤ ਹੋਵੇ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕੋਈ ਸਰੋਰ ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ ਆਪਣਾ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ, ਚੜ੍ਹਨਾ ਮੰਨੇ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਉਹ ਫਾਹੇ ਲੱਗਾ। ਸਭ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਨਿਆਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੇਤ ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਸੇ ਦੇ ਸਬਤੀ ਆਪਣੀ ਸਾਥੀ ਜਮੀਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਬਰਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਇਕ ਸੁਰੱਜੀ ਸਿਖਣੀ ਵਿਧਵਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਨੂੰ ਕਰਾ ਦਈਏ। ਤਾਂ ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ ਹੁਣ ਉਮਰ ਵੀ ਢਾਲ ਵਿਚ ਏ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਆਪ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁਣ ਬਣੀ ਨਿਭੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਟਵਾਰੇ ਬਾਦ ਉਸ ਦੀ ਜਮੀਨ ਜੀਵਨ ਨਗਰੀਂ ਲਹਿੰਦੇ ਥੀੜ ਆਪਣੀ ਲਾਗੇ ਮਿਰਚਾ ਪੁਰ ਵਿਚ ਪਾਈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੱਕ ਬਸਤਰ ਦੁਪ ਪ੍ਰਥਾਏ ਜੀਵਨ ਨਗਰੀਂ ਦੇਣਾ ਕਿਹਾ ਤੇ ਬਾਦ ਜਮੀਨ ਉਸ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਕਿਹਾ। ਇਹ ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭ ਨਗਰ ਵਚੇ ਸੀ। ਜਦ ਮੈਂ ਅਗੇ ਖਰੜਾ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਹ ਜਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਸਦ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਕ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕੀਤਾ ਬਚਨ ਪਾਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀਆਂ ਦੀ ਮਰਦੀ ਭੀ ਜਾਣੀ ਤੇ ਸਭ ਨੇ ਮੰਨਿਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਭ ਦੇ ਭਲ ਦੀ ਸਦਾ ਬਿਧ ਸਾਜਦੇ ਹਨ।

ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੋਰੀ ਸਰਬ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਅਗੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਮਿਥੇ ਪੁਰਸ਼ਾ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਮ ਜੀ, ਸ੍ਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਜੀਠਾ, ਵੇਦ ਮਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਆਦਿ ਦੇ ਇਕੱਠਾਂ ਤੇ ਉਦਮ ਪਾਰੇ ਇਸ ਸਾਲ ਫ਼ਜ਼ਰਾਵਾਲੇ ਇਸ

ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ। ਫੈਸਾਬੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਦਰਸਨ ਦੇਣੇ ਮੰਨ ਕੇ ਗਿਹਾ, ਇਹ ਤੇ ਮਰਾ ਨਿਜ ਦਾ ਤੇ ਉਮਰ ਦੇ ਅਦਰਸ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਅਕਾਲੀ, ਸਿੰਘ-ਸਭਾਵੀ ਨਿਰੰਕਰੀ ਨਿਰੰਕਰ, ਚੰਡ ਖਾਲਸਾਵੇ, ਨਿਰਮਲੇ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ੭, ੮, ੯ ੧੦ ਵੇਂ ਸਾਖ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ੧੯ ੨੦ ੨੧ ੨੨ ਅਪ੍ਰੈਲ, ੧੯੩੫ ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਤੋਂ ਲਹਿੰਦੇ ਯਤੀਮਖਾਨੇ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਲਾਗੇ ਮਿਥੇ ਸਜਾਏ ਦੀਵਾਨ-ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਜੁੜੇ ਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਲੈ ਜਲ੍ਹਸ* ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਕੀਲ ਕਮਲਪਤੀ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਹਰ ਥੋੜੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਨਾਲ ਬੈਠਦਾ, ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੰਠਤ ਸਵੈਦ ਵਰਦੀ ਵਿਚ ਸਜਦ। ਸ੍ਰ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਟਲੀ ਮੁਠਲਾ ਵਾਲੇ ਬੰਗਿਸਟਰ ਜੋ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਇਤਫਾਕ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਧਰਮ ਦੇ ਬੜੇ ਹਾਮੀ ਸੀ, ਇਹ ਸਵਾਰਥੀ ਹਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ। ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਾਧੇਗਡਾ ਰਮੇਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸੀ। ਅਰੰਭ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੀਰਾ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਡਰੇਸ ਪੜ੍ਹਿਆ। ੩ ਵਜੇ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਦੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਵੱਡਾ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ। ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪ੍ਰੰ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ੍ਰ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਹੇਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਾਨ, ਨਿਰਮਲ ਮਹਾਂ ਮੰਡਲ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਏ, ਬਾਬਾ ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਈਸ, ਕੁਜਰਾਵਾਲਾ ਸ੍ਰ. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਮ ਜੀ, ਸੇਠ ਮਹਿਲ ਸਿੰਘ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰਮਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਸਾਫਰ ਵੇਦ ਮੇਹਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਇਲਪੁਰੀ, ਸੇਠ ਮੰਤਲ ਜੀ ਅਰਸੀ ਭਰਿਸਰੇ ਰਾਜ ਬਖਸ਼ ਸਵਾਮੀ ਤੀਰਥ ਸੇਤ ਤਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰਕਾਰੀ ਆਦਿ ਹਰ ਠੇਕ ਦੀ ਕੁਰੂ ਵਲਵਾਤੀ ਸੰਭਵੀ ਵਿਚ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਮਤੇ ਦੁਹਰਾਏ ਕਏ ਤੇ ਮਤੇ ਪਾਸ ਹੋਏ, ਪਰਚਾਰ ਸਾਭ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਮੰਤ-ਭੇਦ ਨਾ ਜਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਕੁਰਪੁਰਬ ਇਕੱਠ ਮਨਾਏ ਜਾਣ। ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਨੀ ਆਦਿ ਲੰਕਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਸੀ। ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ, ਸਿੰਘ-ਸਭਾਵੇ ਜਿਥੇ ਮਿਲਣਾ ਜਾ ਝੁਕਦੇ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਭੀ ਅਲੱਕ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਭੀ। ਆਲਮ ਜੀ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠ ਤੇ ਪ੍ਰੰ. ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸੀ। ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਝ ਸਰਦ ਨੁਕਸ ਵਾਲੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਬਾਬਤ ਬੋਲੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਕਲੇ ਰੋਜ ਉਸ ਨੇ ਉਥੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠਾਇਆ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ ਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਕੁਹਾੜੀ ਵਾਲੇ ਬਲ ਨੂੰ ਫੁਸੀ ਕਦੀ ਬੋਲੇ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿਓ। ਮੈਂ ਭੀ ਭਜਨ ਪੁੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੀ ਬਲਣ ਸਮ ਮਸਤੀ ਦੀ ਕੋਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜੋ ਹੋਇਆ ਹੈ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਮਾਫੀ ਕੀਤਾ। ਕਦੀ ਦਰਬਾਰ ਭੀ ਹੋਇਆ, ਬਾਬਾ ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੇਈ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਤਲੇ। ਜਮ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀਏ ਤੇ ਮੁਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਖੀ ਸੀ, ਸਟਜ ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰ.

*ਸੰਵੇਦ ਚੰਡ ਤੇ ਨਿਯਮਿਤ ਸੀ ਤੇ ਸਭ ਘਰੂਂ ਦੇ ਸੀ। ਲੁਧ ਜੁਧ ਚੰਡਾ ਦੂਠੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ। ਸਭ ਜੁਧ ਚੰਡਾ ਅਧੁਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ।

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠੇਕੇਦਾਰ, ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਕਵਿਤਾ ਰੇਖੀਆਂ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਜ਼ਾਦ ਫੜੀ ਮੋਹਣ ਮੁਰਤੀ, ਨਿਰਮਾਣ ਸ਼ਰਮ ਰਤਨ, ਭਬਰ, ਚਹਿਮੀ, ਜੰਟ ਆਦਿ ਬੋਲੇ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ। ੨੫, ੧੫, ੭ ਤਿੰਨ ਦਰਜ ਇਨਾਮ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਰਾਕੀ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀਏ ਤੇ ਸਮੁੰਦ ਸਿੰਘ ਨਨਕਾਣੇ ਵਾਲੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲਾਉਂਦੇ। ਇਕ ਥਾਂ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਆਪੇ ਅਥਣ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸਿੰਘ-ਸਭਾਆਂ ਨਾਲ ਭੀ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਮਾਸਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਦੇ ਸ੍ਰ ਸਿੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਲਖਨਊ ਨੂੰ ਭੇਜਾ ਹੋਏ। ਸੁਫਾਰ ਜੀ ਨਵੇਂ ਬਣਾਏ ਹਲਮਸਾਲਾ-ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਪੈਣ, ਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਲਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਲਹਨਾਉ ਆਉਣ ਤੇ ਹਰਮਸਾਲਾ ਲਾਲ ਗੁੱਥਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋਈ। ਵਿਰ ਨਾਕ ਹਿੰਡਲਾ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਵਲੋਂ ਬਣੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਭੀ ਚਿੰਜਾ ਹਥੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਾਇਆ। ਪਰ ਜਦ ਕਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਸੁਤਰੀ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਫੜੀ ਹੋਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਰੋਕਾ ਅ ਸੰਤ ਸੁਭਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫਰਾਹ ਤੇ ਜਕ੍ਹਾ ਲੈ ਆਪਣੇ ਜੰਗ ਪਰਚਾ ਬਣਾਇਆ। ਤੇ ਹਰ ਖਿਆਲ ਦੇ ਸਿਖ ਆਉਂਦੇ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਵਲਾਜੀਏ ਖਤਰਾਲਾ ਵਾਲੇ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੀਵਾਲੇ ਤੇ ਗਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੋਵਾਨ ਲੱਗੇ। ਆਮ ਸਿੱਖ ਬੂਰੇ ਸਜੇ ਤੇ ਸ੍ਰ ਸਿੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਊ ਸਿਪਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ ਸ੍ਰ ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਆਹ ਤੇ ੫੦੦) ਰੁਪਏ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਏ, ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਤੇ ਵੇਰ ਇਕ ਮਕਾਨ ਲਿਆ ਤੇ ਸੁਹਣਾ ਸਜਾ ਸਵਾਰ ਹੁਣੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਥੀ ਇਸ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹਣ ਦੀ ਰਸਮ ਲਈ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਰੀਲੇ ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਚਖਸ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਤਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਕੱਤਰ ਤੇ ਹੋਰ ਸਰੋਸਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ, ਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਸਵਾਗਤ ਵਜੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਓ। ਇਸਨਾਨ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕਿਆ, ਹਾਵੜਾ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਤੇ ਲਖਨਊ ਪੁੱਜੇ ਅਗੋਂ ਸੰਤ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰ ਸਿੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਵਾਗਤ ਕਰਕੇ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਕੰਠੀ ਉਤਾਰਾ ਬਰਵਾਇਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਹਰਮਸਾਲਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਹੁਸ਼ਮ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛੇਟ ਧਰ ਕਰਵਾਈ। ਉਸੇ ਵਿਚ ਦੋਵਾਨ ਸਜਿਆ, ਕੀਰਤਨ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਕੀਤਾ। ਬਾਦ ਪੰਡਿਤ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੋਸ ਮਰਗਤ ਪਰਚਾਰਕ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਸੰਸਾਰਿਣੀ ਅਥਦੁਲਾ-ਪੁਰ ਨੇ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹੀ ਤੇ ਤਕਰੀਰ ਭੀ ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਕੀਤੀ। ੨੦ ਵੀਸਾਖ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਗੁਰ-ਦੁਆਰਾ ਨਾਕ ਇੰਡਲ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਦਾ ਦੋਵਾਨ ਲੱਗਾ। ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਨੇ ਇਕ ਕਸਮੀਰੀ ਥਾਨ ਭੇੜ ਰੁਪਏ ਭੇਟਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿਰੇਪਾਇ ਤੇ ਭੇਟਾ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੫) ਭਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਲਈ ਤੇ ੧) ਗੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ। ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਨੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਭੇਟਾ ੫) ਕੀਤੀ। ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਇਤਵਾਕ ਤੇ ਥੱਲੇ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸੰਤਾ ਕੀਤੀ। ਤੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣੇ ਥਾਤ

ਭੀ ਬੋਲੇ ਤੇ ਦੱਸਿਆ, ਕਰਚ ਕੀ ਪੀਤੋ ਥੇ ਮੈ ਲੋਕਿਨ ਸਮਝਤੇ ਥੇ ਕਿ ਹਮ ਰੋਗ ਲਾਇਗੀ ਹਮਾਰੀ
ਫਾਰਾ ਮਸਤੀ ਏਕ ਦਿਨ। ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਸਾਚੇਤ ਲਗਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝ ਭਵਿਖ ਦੀ ਜਾਨਣਹਾਰ ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਮਨਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦੇਸ
ਬਏਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਪਾਟ ਦੇਖ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਓਦਮ ਤੇ
ਉਤਮ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਉਤਸਾਹ ਪਾਥ ਗੁਜਰਾਵਾਲੇ ਕੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਮੇਲ ਲਈ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ।
ਪਰ ਅਗੋਂ ਦੀ ਚਾਲ ਪਾਤੋ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰੋ ਨੇ ਫੇਰ ਭੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਦੋ ਯਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾੜ
ਪਾੜਾ ਹੀ ਵਧਾਇਆ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਸੱਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੱਬਰ,
ਗੋਡਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਸੇਰਾ ਆਦਿ ਸਰਕਾਰੀ ਲੋਕ ਸਿੰਘ ਸਭਾਏ, ਚੀਫ ਖਾਲਸੀਏ ਰਸਤੇਏ
ਆਦਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਨ। ਅਗ ਅਗੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ
ਨੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਲ ਲਾਇਆ ਸੀ ਮਰ ਇਹ ਭਾਗਰਸ ਨਾਲ ਰਲਦੇ ਹੋਣ। ਹੁਣ ਭੀ ਅਗਰੇਜ ਨੂੰ
ਭਰ ਹੈ ਕਿ ਇਕੱਲੇ ਅਕਾਲੀ ਹੀ ਸਾਥੇ ਕੁਝ ਕੇ ਬਾਗ, ਜੰਤ, ਫੌਰ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਵੇਲੇ ਵੱਧ
ਗਏ ਹਨ। ਜੇ ਸਿੰਘ-ਸਭਾਏ, ਚੀਫ ਖਾਲਸੀਏ ਆਦਿ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਗਏ ਤਾਂ ਮਤ ਸਾਫੇ
ਨਾਲ ਆਖਾ ਲਾਉਣ ਤੇ ਕਾਗਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਣ ਇਸ ਲਈ ਪਾੜ ਰਖੇ ਹਨ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਜੀ ਦੇ ਜਤਨਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਭਚਿਤਕਾਂ ਦੇ ਜਤਨਾਂ ਤੇ ਭੀ ਅਗੋਂ ਨੂੰ ਭਰ ਵੇ ਤੇ ਕੁਰਿਆ ਦੇ
ਬਾਰਨਾਮੇ ਭੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

ਲਾਹੌਰ ਸਹੀਦ-ਗੰਜ ਵਾਲਾ ਮੁਕਦਮਾ ਭੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਛਿਤਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ
ਇਕੱਠਿਆ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਭਰ ਦੇ ਉੱਕਿਰੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡਾ ਅਕਾਲੀਆਂ
ਤੇ ਮੌਤ ਵੱਖ ਦੇ ਪਰ ਸਹੀਦ ਤੇ ਵੰਡੇ ਹੁੰਦੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਪੱਤ ਭੀ ਸਾਭੀ ਏ। ਇਹ ਸਭ
ਸੱਚਾ ਸੱਚ ਜਾਚ ਅਗਰੇਜ ਤਰੇਤ ਵਧਾਉਂਦਾ ਤੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਪਾੜ ਵਧਾਉਂਦਾ ਵਜ੍ਹਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਏ।
ਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਗੋਡਾ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜਿਹਾ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ
ਵਿਰੁਧ ਬਹੁਤ ਚੁਰੀ ਹਵਾ ਵੇਲਾਦਾ ਏ। ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਗਮਤ ਲਿਖ ਮਨ ਮੇਲੇ
ਕਰਾਉਂਦਾ ਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਲਾਂ ਦਾ ਸਬੂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੋਡਾ ਸਿੰਘ,
ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭਬਰ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਰਸੰਤ ਆਦਿ ਨੂੰ ਕਦੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮਾੜੇ ਪੁਣ ਨਾ ਹੋਈ
ਸਕੇਂ ਸਿਵਤ ਹਮਾਇਤ ਤੇ ਪਿਨ੍ਹਜਨਾ, ਖਿਤਾਬ ਦੁਣ-ਸਵਾਏ ਮਿਲਦੇ। ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਆਪੇ ਵਿਚ ਲੁੜਦਾ
ਮਰਦਾ, ਕਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਦਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਕਰਕੇ ਤੇ ਇਹ ਕਈ ਰਿਆਇਤਾਂ, ਖਿਤਾਬ,
ਭਿਗਰੀਆ ਲੈ ਵਡੇ ਬਣੀ ਜਾਏ। ਕਦੇ ਵਿਚ ਕੁਚਾਲ ਭੀ ਆਇਆ। ਪੰਜਾ ਮੁੰਟੀ ਵਿਚ ਮੁਨਾ
ਲੱਖ ਆਦਮੀ ਮਰੇ ਤੇ ਬੇ-ਘਰੇ ਹੋ ਗਏ।

* ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਹੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਅੰਗੋਰ ਕੋਰ ਇਸ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਦੁਬੀ ਹੋ ੪੦ ਗੋਬੀਆਂ ਸਮੇਤ ਮਰਨ ਵਰਤ
ਰਖਣ ਦਾ ਮੇਲਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪੇਤਕਾ ਜੋਧਣੀ ਸ੍ਰ : ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਬੀਆਂ ਅਤੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ
ਕਿ ਐਸਾ ਬਰਤਾ ਕਦਮ ਨਾ ਕਰਣ ਤੇ ਸੱਚ ਸਕੂਲ ਲਈ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਦੇ ਭਲੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਹਿੱਤੋਂ ਵੈਰੀ ਸਾਹਿਬ ਤੁਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ੨੫ ਵੇਸਾਖ ੧੬੬੨ ਤੋਂ ੫ ਹਾੜ ਤੱਕ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਿਹਾਰਕ ਬਚਨ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਕਿਤੇ ਨਾ ਜਾਣਾ, ਥਾਕ ਥਾਕ ਹੀ ਬਿਨਾ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨ ਦੇ ਨਾ ਜਾਣਾ। ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਸ਼ਬਦ 'ਪਿਰੁ ਘਰਿ ਨਹੀ ਆਵੈ ਮਰੀਐ ਹਾਵੈ' ਆਦਿ ਪੜ੍ਹਦੇ। ਸਭ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਵੈਰ ਗੋ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ। ਭਜਨ ਦੀ ਅਠੀ ਪਹਿਰੀ ਜਵਾ ਦੇ ਪੁਸ਼ਾਦੇ ਦਾ ਜਾਂ ਦੁਹਾ ਕਰਕੇ ਦੀ ਲਸੀ ਹੀ ਛੁਕਦੇ। ਨਿੱਜੀ ਸੇਵਕ ਸੀਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ, ਮੰਗੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਬੁਪ ਮਾਲਾ ਵੇਰਦੇ। ਤੇ ਤਿਵਾ ਦਾ ਭਰਾ ਪੁਸ਼ਾਦਿ ਛੁਕਦੇ ਬਾਦ। ਰਾਤ ੩ ਵਜ ਤੋਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲਗਦੀ। ੫ ਵਜੇ ਭੋਗ ਪੈਦਾ। ਬਾਦ ਸਭ ਆਪ ਆਪਣਾ ਨਿਰਨਮ ਕਰਦੇ। ਪਿਛਲ ਪਹਿਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚ ਸਾਚੇ ਪੰਜ ਤੋਂ ਸੱਤ ਵਜੇ ਤੱਕ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋ ਅਰਦਾਸਾ ਹੁੰਦਾ। ਸਤਿਜਗ ਤੇ ਭੀ ਛਪਕਾ ਦਿੱਤ ਜਿਥੇ ਕਈ ਸਿੱਖ ਹੀ, ਅਰਦਾਸਾ ਛਰ ਨੇਮ ਧਾਰੇ, ਭਜਨ ਕਰੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਤੇ ਪੰਥ ਦੇ ਦਿਤਵਾਬ ਹਿਤ ਅਰਜ਼ ਕਰ। ਭਾਣੇ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰੇ ਕੋਈ ਨੰਗਰ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਰਹਵੇ ਜੋ ਇਹ ਨੇਮ ਨਾ ਰਖੇ। ਜੋ ਇਹ ਹੁਕਮ ਸਣ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਏ, 'ਉਨੀ ਦੁਨੀਆ ਤੋੜ ਬੰਦਨਾ ਅੰਨ੍ਹ ਪਾਣੀ ਬੋਤਾ ਖਾਇਆ॥' ਹੀ ਕੇ ਰਹਵੇ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦਾ ਦਰਸਨ ਮੰਛੇ ਰੋਂ ਅਰਜ਼ ਕਰੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਕਿਰਤਾਰਥ ਬਰੇ ਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਬਖਸ਼ੇ।

ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੋਰ ਜੀ ਤੇ ਵਤਹਿ ਕੋਰ ਜੀ ਭੀ ਇਹ ਸਭ ਧਾਰਿਆ। ਸਾਚੇ ਲਿਬਾਸ ਸਾਧ ਸੰਕਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੋਰ ਜੀਆਵਾਲੀ ਮਮਤਾ ਦੇ ਖਿਆਲੋਂ ਦੇਭੀ ਗਰਮੀ ਵਿਚ ਵੱਢੇ ਕਠਨ ਤਪ ਤੀ ਅੰਦਰੋਂ ਅੱਖੇ ਹਨ ਪਰ ਕਹਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਸ ਤੁਛ ਕਾਮਨਾ ਲਈ ਨਹੀਂ ਤਪ ਧਾਰਿਆ। ਜ ਕੋਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁਛਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਚਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਅਘਰੁ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚਿਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਾਤ ਰਤਾ ਵਰ ਭੀ ਬਿਰਾਜਦੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਛੁਕਦੇ ਭੀ ਅਠੀ ਪਹਿਰੀ ਵੈਰਾ ਭਰ ਹਨ ਤੇ ਰਸਨਾ ਟਕ ਟਕ ਚਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨੇਤਰਾਂ ਦੀ ਜੰਤ ਲਣ ਲਣ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਕਰਕੇ ਅਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਮਤੇ ਜੋ ਦੋ ਵੇਲ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਭੀ ਨਾ ਬੰਦ ਬਰ ਦੇਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੁਗੰਧ ਸਿਥਲ ਤੇ ਚਿਹਰਾ ਚਿੰਟਾ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਮਸੇ ਹੀ ਉਠਦੇ। ਮੁਖ ਪਰ ਬਹੁਤੀ ਥੁਕਲ ਹੀ ਉਤੀ ਤੇ ਘੁਟੀ ਰਖਦੇ। ਵਰਨੀਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਅਰੰਭੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਤ ਜਾ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ। ਚੋਖਾ ਰਿਰ ਮਸਤਕ ਧਰਤੀ ਤੇ ਧਰੀ ਰੁਖਦੇ। ੪-੫ ਹਾੜ ਦੀ ਰਾਤ ਸਭ ਸਰਰ ਜਾਗਾ ਕਰ। ਸਤਿਜਗ ਤੇ ਛਪਾਇਆ। ਕੋਈ ਅਖੰਡ ਬੀਰਤਨ ਕਰੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰੇ ਕਰਾਵੇ। ਬੋਈ ਜਾਗ ਭਜਨ ਕਰੇ ਕੋਈ ਵਰਨੀ ਕਰੇ ਕਰਾਵੇ। ਚੈਕ ਪ ਹਾੜ ਨੂੰ ਪਵੇ ਤੇ ਅਰਦਾਸੇ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰੇ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਬਖਸ਼ੇ। ਨਾਮ ਦਾ ਗੁਸ ਬਖਸ਼ੇ ਤੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦਾ ਦਰਸਨ ਬਖਸ਼ੇ ਤੇ ਛਪਵਾਇਆ ਕੋਈ ਉਕਾ ਲੈਕੁਚਰ ਨਾ ਕਰੇ, ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ, ਹੀ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ, ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਮੱਤ ਬਖਸ਼ੇ। ਪੁਸ਼ਾ ਦੇ ਧਾਨ ਹਿਤ ਆਪੋ 'ਚ ਨਾ ਲਤਨ ਤੇ ਅੰਕਰੇਚ ਦੀ ਚਾਲ ਤੇ ਨਾ ਚੜਨ। ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਗੁਜਰਵਾਲੇ, ਸਿਆਮ ਆਦਿ ਸਭ ਥਾਈਂ ਇਹ ਚਾਲੀਆ ਨੇਮ ਨਾਮਧਾਰੀਆ ਕੀਤਾ, ਨਿਭਾਇਆ

ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੇ। ਕੋਟੇ ਦਾ ਬੁਝਾਲ ਤੇ ਵਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਆਇਆ ਸੀ। ਪੰਛੀ ਰਾਤ ਹੀ ਕੋਟੇ ਦਾ ਹੁੰਦ ਚੁੱਕ ਚੁੱਕ ਗਏ ਸੀ। ਮਲਬਿਆਂ ਤਲਿਕੇ ਨਿਬਲ ਲੈਣ ਸਜ਼ਾਵੇ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਾਹੌਰ ਆਇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਪਰਾਇ ਤੇ ਸੇਵਾ ਸਭ ਸੁਸ਼ਟ ਪਰਸਾ ਦਿਲ ਲਾ ਗੀਤੀ। ੩੧ ਮਈ ੧੯੩੫ ਪੰਜਾਹ ਸੌਣ ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ ਮਰੇ।

ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੰਨ ਧਾਰਿਆ ਦੇਖ ਤੁਝ ਦਿਨਾ ਬਾਅਦ ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੌਮੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਿਸਕਟ ਸੇਖਵਾ ਢਿਲਾ ਗੁਜਰਾਵਾਲੇ ਦਿਆ ਤੇ ਬਿਅੰਤਾ ਨ (ਵਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ) ਵੀ ਮਨ ਧਾਰਿਆ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਸੀ ਵਰਿਸਤੋ, ਰਫ਼ਤ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ. ਅਰਬਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ੍ਰ. ਦੀਯਾ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ, ਸੂਬਾ ਮਹੀਆ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਸਰ ਸਿੰਘ, ਸੂਬਾ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ, ਸੂਬਾ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ, ਸੂਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਤਾਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਲਕੋ ਸੂਬਾ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਡਬਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਵਾਮੀ ਆਇ ਤਪ ਦੇ ਅਰੰਭ ਸਮੇਂ ਹੀ ਆ ਮਿਲੇ ਸੀ ਸਾਥ। ੪ ਹਾਥ ਨੂੰ ਆਮ ਸਿੰਗਤ ਆਈਆ ਨਾਲ ਨਿਮਾਣੀ ਵਾਗੂੰ ਭਰਿਆ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਬੁਲਣਾ ਤੇ ਰੋਲਾ ਉੱਕਾ ਨਾ ਸੀ, ਮਾਲਾ ਫਿਰਦੀ ਜਾਂ ਬਾਣੀ ਪਤੀਦੀ ਸੀ, ਜਾਂ ਗੀਰਤਨ ਨਿਰਲ ਅਖਡ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹਲੇ ਦੇ ਦੋਵਾਨ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਰਾਗੀ ਆਇਆ ਹਟਦੇ। ਸੰਤ ਦਸੋਧਾ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਰਲ ਗੀਰਤਨ ਕਰਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਇ ਕੁੰਭ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਭੀ ਅਰੰਭਿਆ ਤੇ ਆਪ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਸਲੋਕ ਤੇ ਅਖਡ ਪਾਠ ਰਖੇ ਦੇ ਸਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਪੜ੍ਹੇ। ਗੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਾਲੇ ਖਤ ਪੁੰਮ ਤੇ ਰਸ ਵਿਚ ਰਾਗ ਸਬਦ ਕੀਤਾ। ਸਵੇਰੇ ੫ ਹਾਥ ਪੰਜ ਵਜੇ ਢਲੇ ਦਿਨ ਹਵਾਨ ਹੋਇਆ। ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹੇ ਤੇ ੨੫ ਪਾਠ ਕੀਤਿਆਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ। ਬੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਆਏ ਸਭ ਉੱਠੇ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੇ ਵੇਰਾਗੀ ਸੂਬਾ ਵਿਚ ੧੬ ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬਤ ਦਾ ਢਲਾ ਕੀਤਾ। ਸਭ ਸੰਗਤ ਵੇਰਾਗੀ ਹੋਈ। ਨੇਤ੍ਰੀ ਵਹਿੰਦੀ ਮਸਤਕ ਧਰ ਧਰ ਕਰ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥ ਭੋਗ ਪਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚ ਅਗਲੇ ਰੋਜ ਸੰਦ ਜਿਨ੍ਹਾ ਇਸ ਨੇਮ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ, ਤੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋ ਵਜੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਵਾਰ ਲਾਉਣ ਦਾ ਦਿਨਾਮ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੋਗ ਬਾਦ ਸਭ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਸੰਦ ਬਹਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਜੜ ਬੈਠ ਫੈਸਟ ਸਾਧੂ ਅਗੇ ਬਹੁਤ ਕਰਦੇ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਬਤ ਕਿਦਾਰਾ ਰਾਗ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਪਾਤਸਾਹੀ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ— “ਮਿਲਿ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਕੀਜੈ ਹਰਿ ਗੋਸਟਿ ਸਾਧੂ ਸਿਉ ਗੋਸਟਿ ਹਰਿ ਪੁੰਮ ਰਸਾਇਣੁ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਰਸਾਇਣੁ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਰਮਹੁ ਰੇ॥” ਇਹ ਮਲਯਾਦਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਧਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਦੇ। ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੱਚਿਆ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹਥ ਸੰਭਾਲੀ ਸਮੇਂ ਉਰੇਚਾ ਭਜਨ ਕਿਸੇ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਤੋਂ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਇਥੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਾਕਿਆ ਨੂੰ ਸਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੁਰੇਗਲੀਆਂ ਤੋਂ ਭਜਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਤੀ ਦਾ ਅਸਰ ਬਾਲ ਦੀ ਆਤਮਾ ਤੇ ਆਖਦੇ ਨੇ ਅਵੇਸ ਹੁੰਦਾ ਦੇ ਤਿਵੇਂ ਸਾਧੂ ਭਜਨ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਤੇ ਜਿਸਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰੀਏ, ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਅਵੇਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਬਾੜ

ਪਰ ਜਿਥੇ ਕੁਜਰਾਤ ਵਾਲਿਆਂ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਈ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰ. ਹੇਨਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਰੁਲਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬ ਦੀ ਬੇਰ ਸਿਆਲਕੋਟੋਂ ਜਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੱਗਰ ਅਰਬੇ ਬਰ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ, ਇਕ ਬਾਹਮਣ ਦਾ ਤੇ ਸਿਖ ਦਾ ਭੱਤਾ ਹੋਇਆ। ਬਾਹਮਣ ਰਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਹੋਏ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੇਤਾ ਸੁਣ ਸਿਖ ਨੂੰ ਭਿਤ ਕੋਆ, ਪਰ ਫਾਤ ਮਜ਼ਾ ਲੇਖੀ ਸਵੇਰੇ ਸੰਦ ਪਿ ਮਰ ਗੀਤਾ ਜਦ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਿਖ ਰਹਿੰਦਾ ਏ ਮੇਂ ਭਾਵੇਂ ਵਿਛੜਿਆ ਮਰ ਜਾਵਾ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੋ ਕਹਾਵਾਕਾ ਹੋਤ ਤੇ ਭੋਲੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੋਈ ਨਹੀਂ। ਬੁਦਰਤ ਦਾ ਰੋਤ ਰੂਪ ਰੇਖ ਭੇਤ ਕਿਸ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਭਿੱਠਾ। ਇਹ ਮਿੱਠਾ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ। ਲਹਿਣੇ ਭੀ ਇਹ ਭਲ ਕਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨੀ। ਇਹ ਸੁਣ ਇਕ ਸਿੱਖ ਕਿਹਾ ਲਹਿਣੇ ਨੂੰ ਤੇ ਕਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਫਾਟਕ ਰੂਪ ਫਾਰ ਮਾਰ ਕੋਹਾ ਸੀ ਕਹੂੰ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਕਰੂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਮੇਂ ਭੇਰਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਤੇ 'ਦਬੈ' ਟਰ ਜਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਉਸ ਬਚਨ ਦਾ ਭੀ ਇਹ ਅਰਥ ਹੈ। ਕੁਰੂ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਇਕੋ ਅਰਥ ਹੈ ਤੇ ਮਾਰ ਖਾ ਕੇ ਟਰ ਜਾਣ ਦਾ ਭੀ ਅਰਥ ਕਰੂ ਵਲੋਂ ਮੁਕਤ ਜਾਣ ਦਾ ਸੀ ਜੇ ਲਹਿਣੇ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਸੇਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਹੋਰ ਬਚਨ ਸੁਣਾਇਆ, ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਵੇਂ ਸਾਥਾਚਪੁਰ ਦਵਾਲੇ ਦੇ ਨੱਗਰਾਂ ਨੁਸਹਿਰੇ ਤੇ ਮਿਆਣੇ ਆਦਿ ਦੇ ਮੁਸਯਾਮਨ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਆਏ ਸੀ ਤੇ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨੇ ਕੁਜਰਾਤ ਵੀ ਪੁੱਛਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅੰਤਰਯਾਮਤਾ ਵੇਖ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੇਕੁ ਜੋਤਾ ਤੇ ਪੁਸਾਕਾ ਬਣਾ ਰਖਿਆ ਸੀ ਰੋਤ ਨਾਲ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਹੁਸਿਆਚਪੁਰੀ ਜੋਤਾ ਤਿਲੋਦਾਰ ਦੇਖ ਭੇਟ ਨਾ ਧਰਿਆ ਸੀ ਮੰਟਾ ਜਾਣ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਬਰਾ ਬਚਨ ਭੀਤਾ ਭਾਈ ਕੁਸਾ ਪੁਸਾਕਾ ਦਿੱਤਾ ਏ ਤੇ ਜੋਤਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਅੰਦਰ ਕਿਉਂ ਰਖ ਛੱਡਿਆ ਏ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਲਿਆ ਹਾਜ਼ਰ ਗੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਇਹ ਮੰਨੂੰ ਮੰਟਾ ਜਿਹਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਭੀਤਾ ਭਾਵਨੀ ਨਾ ਮੰਟੀ ਤੇ ਵ ਕਾਈਂ ਗੋਂ ਵੰਦ ਕਾਉਂ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਰੁਖਾ ਭਾਈ ਕੁਰਦਾਸ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਕਿਉਂ ਭਾਵਨੀ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮੰਟਾ ਮਨੋਂ ਵਿਚਾਰੀਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਸਾਖੀ ਕੁਸਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਲਿਖ ਦੇਣੀ ਛਾਪਣ ਲਈ। ਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਤੇ ਸੇਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੁਣ ਪਟਨੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਸੇਤ ਸਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਖਤ ਪਾ ਦਾਦਾ ਪਤਦਾਦਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਸੇਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ ਭੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ, ਤਦੋਂ ਸਾਡਾ ਹੱਥ ਤੋਂ ਗਈ। ਭੇਟਾ ਬਾਦ ਸੁਕਮੇ ਵਾਰੂ ਸਪਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਭੀ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਉਰਗਾਹੀ ੫੦ ਬੰਗੀਆ ਕਟਕ ਕਰਕਾ ਵੰਡ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਜੋਗ ਕੀਹਾ ਸੀ, ਸੂਬ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਲਿਖਣ। ਦਿਸੇ ਜਿਲੇ 'ਚ ਦੌਰੇ ਕਏ। ਭੋਈ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਦੇਸ-ਭਗਤਾਂ ਬਾਬੂ ਰਾਜੇਂਦਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਗੋਗਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨ, ਕਿਦਾਰ ਨਾਥ ਜੀ ਸਹਿਗਲ, ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਜੀ ਵਗੋਲ ਅੰਬਾਲਾ ਪੰਡਿਤ ਚੰਦਾ ਰਾਮ, ਮਹਾਰਾ ਘਸੀਟਾ ਰਾਮ, ਪੰਡਿਤ ਮੁਨੀ ਲਾਲ ਗਾਲੀਆ, ਸਵਾਮੀ ਵਿਸ਼ਵਾ ਨੰਦ ਪੁਜੇ। ਅਗੇ ਮਾਸਟਰ

ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਸਦਾਕਤ ਕੀਤਾ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤਾਉਸ ਨਾਲ ਰਾਗ ਸਬਦ ਪੜਿਆ। ਜੇਸਟ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹਏ। ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਲੋਂ ਚਲਾਈ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਬਾਰਨਾਮੇ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਤਕਰੀਬ ਕੀਤੀ ਜੋ ਸੁਣ ਬਾਬੂ ਜੀ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਥਰੂ ਵਹਿ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਸੰਮਟ ਕਣਕ ਤੇ ਸੰਗੜ ਖੰਦਰ ਕੰਟ ਦੇ ਭੁਚਾਲ ਵਿਚ ਮਰਿਆ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਦਦ ਜੋਗ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਸ ਲਈ ਇਹ ਸਭ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਬਾਬੂ ਰਾਜਿੰਦਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਜੀ ਖੜੋ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੱਜ ਧਨ ਭਾਗ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾਤੇ ਦੀ ਆਦਿ ਕ੍ਰਮੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਕੰਟੇ ਦੇ ਭੁਚਾਲ ਮਰਿਆ ਦੀ ਕੁਝ ਹਾਲਤ ਭੀ ਦੱਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਕੰਟੇ ਦੇ ਭੁਚਾਲ ਮਾਰੇ ਲੱਕਾ ਚੰ ਬੱਚਿਆ ਨੂੰ ਏਸ ਏਸ ਲਿਆ ਹਰ ਸਹਿਭ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਬਾਬੂ ਜੀ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰ ਖੜੇ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ, ਸਮੇਤ ਸਭਨਾਂ ਦੇ।

ਸ਼ਹੀਦ-ਕਾਂਜ ਦਾ ਚੁਗਤਾ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਖੁਨ-ਖਰਾਬਾ ਭੀ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤੇ ਬੇਲਚਾ ਪਾਠੀ ਭੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਾਂਝੇ ਜਲਸਿਆ, ਜਲੂਸਾਂ ਵਿਚ ਹੱਥ ਵਟਾਈ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹਿੰਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸਾਥੇ ਭੀ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਅਭਾਲੀ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦੇ ਵੱਖ ਸੁਮਝਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਹਿਤ ਸ਼ਹੀਦ-ਕਾਂਜ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਸਾਥ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਿਖਤੀ ਕੁੱਝ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਫਪਵਾ ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਮਿਲਣ ਮੰਗ, ਤੇ ਮਿਲ ਪੜ੍ਹ ਸੋਧ ਸਾਂਝ ਕੇ ਰਖਦੇ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਧਾ ਤੋਂ ਥੀਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਚਨ ਉਢੇਢੇ ਸੁਣਦੇ। ਇਸ ਸਾਲ ਆਲਮ ਜੀ ੧੦ ਚੇਤਰ ਤੋਂ ੮ ਸਕ੍ਰਿਣ ਤੱਕ ਕੁਜਰਾਵਾਲਿਉਂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਕੁੱਝੀ ਉਸ ਦੇ ਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਤੇ ਫਰੀਦ ਕੰਟ ਬਹਾਵਲਪੁਰ, ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਮੰਡੀ ਹਜ਼ਰੇ, ਬੈਬਲਪੁਰ, ਕੁਹਾਟ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਖਾਨਕਾਹ ਫੰਗਰਾਂ ਫੇਰਾ, ਆਦਮ ਕੋ ਜੰਝ, ਸਿਤਤਵਾਲ, ਸੰਦਵਾਲ, ਲਾਇਲਪੁਰ, ਡਸਕੋ, ਲੁਧੀ, ਜੋ ਆਲਮ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਨੱਗਰ ਦੇ, ਆਦਿ ਜਥੇ ਵਾਲਿਆਂ ਸੰਤ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੈਦ, ਬੂੜ ਸਿੰਘ ਚੂਲਕਦੀ, ਕਰਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਾਟਿਆਵਾਲੀਏ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ, ਸੇਤਾ ਸਿੰਘ ਏਸੀ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਵਿਦਾਰੀ, ਸਿਤੰਘ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਸਣੇ ਮਿਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ੬੦੦ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਮਾਈਂ-ਭਾਈ ਨੇ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਛੱਡ ਭਜਨ ਪੁਛਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੦ ਸਾਵਟ ਤੋਂ ੬ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਰੇ ਤੇ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਫਪਵਾ-ਇਆ, ਜੋ ਪਾਠੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕਰਾਏ ਖੁਣੇ ਨਾ ਆ ਸਕੇ, ਕਰਲ ਲੈ ਆਵੇ, ਅਸੀਂ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਜਾਣ-ਆਉਣ ਦਾ ਕਰਾਇਆ ਦਿਆਂਗੇ। ਤੇ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਪਛਵਾਇਆ ਹੁਣ ਅਨੰਦ ਦੀਵਾਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਇਸ ਨਿਤਨੇਮ ਦੇ ਤੱਕ ਤੇ ਅਨੰਦ ਵਾਲੇ ਨਾ ਆ ਸਕਣਗੇ, ਕਿਸੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਅਨੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਕਰਚਾ ਵੇਝ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਵੇ, ਜੋ ਖਰਚ ਫਜ਼ੂਲ-ਖਰਚ ਤੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਅਨੰਦ ਫਜ਼ੂਲ-ਖਰਚੀ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ ਸਮੇਂ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣਾ ਸਦਾ ਦਾ ਨਿਤ ਨੇਮ ੨੬ ਸਕ੍ਰਿਣ ਤੋਂ ਅਰੰਭਿਆ। ਰਾਮਸਰੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਬੁਕਿਓਂ ਦੱਖਣ

ਲਹਿੰਦੇ ਸਦਾ ਬੈਠਣ ਵਾਲੀ ਕੁਟੀਆ ਵਿਚ ਸਫੇਦ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀ ਸਿਲ ਤੇ ਭਾਤ ਮਰਵਾ ਜਲ ਨਾਲ ਧਰਾ ਭਿਰਦੇ ਖਾਈ ਵਿਚ ਜਲ ਪਵਾ ਪਿਛਲੀ ਹਾਤ ਉਠ ਜੋਰਲ ਹ ਦਾਰਣ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਚੌਕਤਾ ਲਾ ਖੰਭ ਹਥ ਨਾਲ ਕੋਲਿਆ ਤੇ ਧੁਫ ਪਾਏ ਤੇ ਸੰਜੇ ਹਥ ਨਾਲ ਮਾਲਾ ਫੇਰਦ। ਸਾਹਵੇਂ ਘਿਉ ਦੀ ਜੰਤ ਜਗਦੀ, ਇਹ ਸਵਾ ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਦੇ। ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਬੜ ਸਵਾਦ ਰਸ ਨਾਲ। ਅੱਖਾ ਖਲੀਆਂ ਰੱਖ ਸਿੰਧ ਤੁਕ ਬੈਠਦੇ। ਸਵਾਦ ਤੇ ਸੁਆਸ ਦਾ ਬਾਹਰ ਪਿਆ ਪਤਾ ਲਗਦਾ। ਦੋ ਘਣੇ ਇਤਾਤ ਬੇਠ ਵਿਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦਿੰਦੇ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਾਂ ਬੱਢੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲਾਉਂਦੇ। ਸਭ ਸੰਗੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾ ਰਾਮਸਰ ਵਲੋਂ ਨੰਗਰ ਬੈਠੀ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਨਾ ਜਾਂਦੇ ਜੰਗਲ ਸੰਗ ਚੂਰ ਚਿਪਰੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਦੁਨਿਆਵੀ ਗਲ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਜਮ ਇਕਾਤ ਸਾਰ ਮਨ ਮੰਡਲੀ ਹਰ ਗਸਟ ਬਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾ ਸਾਥ ਲਾਈ ਰਖਦ। "ਕੁਰਮਖ ਕਰਨੀ ਕਾਰ ਕਮਾਵੇ" ਕੁਰਵਾਕ ਆਪ ਵਦਤ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਚੇ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲਾਈ ਰਖਦ। ਫੇਰ ੧੪ ਕੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਆਉਣ ਕਰ ਟੁਰ। ਦੋ ਐਸ ਨੂੰ ਇਕ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਆਪਣੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਸੁਧ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਾ ੧੧ ਵਜੇ ਤੋਰਿਆ ਦੂਜਾ ਕੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ ਜਿਸ ਤੇ ਸਿਆਣਾ ਪਾਠੀ ਨਜਰ ਫਰੀ ਜਾਂਦਾ ਜੋ ਅਖਰ ਮਾਤਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹੁਕਮ ਇੱਥੇ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਬਿਰਧ ਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਉਚਰਾ ਸੰਦਾ ਦੇ ਮੰਗਦੇ ਸੀ। ਹੋਲੇ ਵਰਗਾ ਮੇਲਾ ਤੇ ਰਸ ਬਣਿਆ ਤੇ ਹਰੀ ਰਸ ਰੇਗ ਚਰਚਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਚਰ ਵਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ੪ ਐਸ ਨੂੰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਇਸ ਦਾ ਫੇਰ ਪਿਆ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭੰਗ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੰਠਰਵਰਤੀ ਇਤਵਾਬ ਤੇ ਬੱਲੇ ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਟੇ ਤੇ ਬੱਲੇ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਇਹ ਫੈਸਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਲਾਈ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ਚਾਹੀਦੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕੁਝਿ ਤੁਸੀਂ ਲੱਭੋ ਦੋ ਕੁਤਬੇ ਬਾਟ ਰਖਿਆ ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਲੱਭੇ ਨੂੰ ਮਹਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਪਿੱਤਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਪੁੱਛਦੇ ਆਸਟ ਬਸਤਰ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਿਆ ਕਰੋ। ਹੁਣ ਇਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਕਸਾਪ ਤੇ ਖੰਡੀਆ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਣ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਜਗਾਏ ਲਾਉਣ ਲਈ ਲਾਈਆ ਹਨ, ਭਾਵਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਕੁਤਬ ਬਣਦੇ ਹਨ ਪਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਹੀ ਜਾਚ ਕਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਰਕਸਾਪ ਵਿਚ ਕੰਮ ਦੱਸਿਆ ਗਲਾ ਸਿੰਘ ਬੁਰਜ, ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਧਨੰਦੇ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਖਾਰੇ ਦੇ ਤੇ ਖੰਡੀਆ ਦਾ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਮਥੰਡੇ ਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਸੈਣਪੁਰ ਦੇ। ਸਤ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰੂਹਾਨੀ ਖਰਾਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਦੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਵਿਹਾਰਕ ਭੀ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪ ਦੇ ਉਦਮ ਸਾਥ ਬਿਨਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਕਪਤਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

੫ ਐਸ ਤੱਕ ੧੧੭ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਹੋਇਆ ਦਾ ਭੰਗ ਪਿਆ। ਵੇਦੀ ਗੱਡ ਹਵਨ ਕਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭੰਗ ਬਾਦ ਸ੍ਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਨੀਆ, ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੀ ਥੀਥੀ ਕੁਰਚਰਨ ਕੰਧ ਤੇ ਗੁਲਦਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੈਧ ਜ਼ਿਲਾ ਜਿਆਲਕਟ ਦਾ ਤੇ ਸੰਤ ਦਸੰਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੰਗਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਥੀਥੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ। ਦੋ ਜੋਤੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਨੰਗੇ ਮੁਖ ਗੁਰਮੁਖੀ ਬਾਣੇ

ਵਿਚ ਸਨਮੁਖ ਰਹੇ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲਈਆਂ। ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਈ ਆਪ-ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਭਤੇ ਸੁਣੇ ਤੇ ਨਬਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਭੀ ਛਪਵਾਇਆ ਤੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਭੀ ਅਖਵਾਇਆ। ਜਿਸ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਲਾਈਆਂ ਖੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਸਿਖਣਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਜਾਮਨੀ ਹਰ ਜਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇਵੇ। ਬਿਨਾ ਵਿਤਰਕ ਲਗਭੇ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਤੇ ਬਸਤਰ ਮਿਲੇਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਸ ਕੁਰਮਰਯਾਦਾ, ਅਨੰਦ ਦਾ ਦੇਦਿਆ ਕਿਹਾ, ਲੜਕੀ ੧੫-੧੬ ਬਰਸ ਦੀ ਵਿਆਹੁਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ। ਇਸ ਉਮਰ ਨੂੰ ਲੜਕੇ ੨੫-੨੬ ਬਰਸ ਦੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੁਣ ਮੇਲਿਆ ਤੇ ਅਨੰਦ ਹੋਣਗੇ। ਦਾਜ ਤੇ ਜਗਤ ਰਿਵਾਜ ਦਾ ਕੰਮ ਜੋ ਕਰਿਆ ਵਿਚ ਵਭ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੁਝ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਵੇਂ ਅਨੰਦ ਕੁਰਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਹੀ ਕਰਵਾਈ ਸੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਵੇਂ ਭੀ ਉਵੇਂ ਕੁਰਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਹੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਰ ਆਮ ਨਾਮਧਾਰੀ ਘਰਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਚ ਹਵਨ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਕੂ ਮੂੰਹ ਵਲ੍ਹੇਟ ਧੀਆਂ ਵਿਆਹੁੰਦੇ, ਟੂਥਾ ਪਾਉਂਦੇ ਤੇ ਦਾਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਜਾਣਾ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਵੇਂ ਨਿਰੋਲ ਨਿਆਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਨੂੰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਤਿਵੇਂ ਦੇ ਰੁਸੀਂ ਭੁਖਿਓ ਹੋਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਮਲੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਸ੍ਰ ਅਮਲ ਸਿੰਘ, ਬਿਅੰਤ ਸਿੰਘ, ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਡਾਢਰ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਸਿਵਲ ਸਰਜਨ, ਸ੍ਰ ਮੁਕੇਂਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬੇ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਛਾਹੋਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਅੰਦ ਨੂੰ ਦਿਕਾਇਆ ਬਰ ਅਗੇ ਮੇਲਿਆ ਤੇ ਹੀ ਅਨੰਦ ਹੋਣੇ ਦਸ ਕਿਹਾ, ਰੁਸੀਂ ਵਭੇ ਲੋਕ ਅਗੇ ਲਗੇਗੇ। ਤੇ ਨਿੰਗਿਆਂ ਦਾ ਛਾਹ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਅੰਬੋਸੀਨੀਆ ਤੇ ਇਟਲੀ ਦੀ ਜੇਡ ਫਿਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਵੇਂ ਮਠਿਆਈ, ਖੰਡ ਚੋਲ ਆਦਿ ਰੀਤਾਂ ਵਿਆਹਾ ਤੇ ਜਤਨ ਨਾਲ ਹਟਾਈਆਂ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਹੁਣ ਮੇਲਿਆ ਤੇ ਅਨੰਦ ਕਰਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਜੋਗ ਹੁਕਮ ਕਰ ਇਕ ਓਵੇਂ ਦੀ ਹੀ ਮੁਹਿਮ ਵਿਚ ਲਈ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣਿਆਂ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿਠਣੀ ਪੈਣੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਜਦੇ ਕ੍ਰਿਸਤੀ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਰਾਗੀ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੰਦਾਂ ਦੀ ਪਾਰੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਰਚਾਰ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਆਖਣਾ ਠੀਕ ਸੀ, ਪਰ ਪਰਚਾਰ ਨਾਛੇਂ ਉਜਾਣਾ ਤੇ ਮਾੜਿਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਓਦੇਂ ਬਹੁਤ ਮੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਅਨੰਦ ਮੇਲਿਆ ਤੇ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜੋ ਸਿਖ ਬਚਨ ਮੰਨਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭੀ ਬਿੰਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੱਤਕ ਪੁਰਨਮਾਸੀ ਤੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਛਪਵਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਧਰਾ ਕੋਈ ਘਰ ਅਨੰਦ ਨਾ ਕਰੇ, ਸਗੋਂ ਮਛੇ ਤੇ ਛਿਆਉਣ। ਤੇ ਜੋਗਤ ਵਿਚ ਰਲ ਵਰਤ ਆਪੇ ਜਾਣੀ ਆਪੇ ਮਾਜੀ ਬਣ ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਪੰਥ ਦੇ ਭੱਭਾਂ ਲਿਖ ਛਾਪ ਬੋਲ ਸੋਚਾ ਕੀਤਾ। ਨਨਕਾਣੇ ਬਹੁਤ ਜਥੇਦਾਰ ਕ੍ਰਿਸਤੀ, ਵਰਕਰ, ਰਾਗੀ ਸੁਬਦੀ ਪੁਰੇ ਦੇ ਦਿਨ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ। ਲੋਕਰ ਚੋਲਿਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਟੋਛੇ ਘਾਸਾਂ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਹਵਨ ਹੋ ਕੇਦੀ ਗੱਡੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ। ਦੋ ਜੱਥੇ ਅਨੰਦਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਕ੍ਰਿਸ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦੇਵੀ ਪਾਸ ਬੈਠੇ। ਬੀਬੀਆਂ ਨੰਗੇ ਮੁਖ ਤੇ ਖਦਰ ਦੇ ਵਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸੀ। ਲੜਕੇ ਤੀ ਦੁਧ ਚਿੰਟੇ ਖੰਦਰ ਦਿਆਂ ਬਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸਜੇ ਸੀ। ਦੁਹਾਂ ਜਤਿਆਂ ਨੇ ਸਕੋਸੀ ਇਸਨਾਨ ਕੀਤੇ ਸੀ ਤੇ ਫਲੀ ਮਾਲਾ ਤੇ ਰਸਨਾ ਢਲਦੀਆਂ ਸੀ। ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਮਾਪਿਆਂ ਵਲੋਂ ਉਮਰ ਤੇ ਦੇਹ ਦੀ ਅਰੰਗਤਾ ਤੇ ਕੁਰਮਤਿ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਪਤੀਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛ ਕੇ ਅਨੰਦ ਬਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। ਲਾਵਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰ ਨਾਲ ਹਵਨ ਜਗਦੇ ਦਵਾਲੇ ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਦੋਨਾਂ ਜਤਿਆਂ ਗੰਢ-ਚਿਤਾਵੇ ਬੀਤਿਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਰਣ ਬਾਅਦ ਲਈਆਂ। ਤੇ ਰਾਗੀਆਂ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਪਤਿਆ। ਇਹ ਜੋੜ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਲਾਗਗੀ ਖੂਹ ਸੁਖਨਿਆਣੇ ਦਾ ਲੜਕਾ ਵਰਨਾਂ ਦਾ ਤੇ ਬੀਬੀ ਫੋਰ ਸਿੰਘ ਬਾਬਲਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਜੋ ਗਾਜ਼ੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੇਤ ਮੰਗਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠੰਠਰਕਿਆਂ ਦਾ ਲੜਕਾ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਲੜਕੀ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਨ੍ਹਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਧਨ ਕੌਰ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋੜਿਆਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਦਿਤੀ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਨੰਦ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਸ੍ਰੀ-ਗਣੇਸ ਮੁਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਰੂਹੇ ਅਨੰਦਾਂ ਦੀ ਕਈਆਂ ਸਿਫਤ ਭੀ ਕੀਤੀ, ਓਥੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਉਲਟ ਭੀ ਪਰਚਾਰ ਬਹੁਤ ਕੀਤਾ। ਤੇ ਇਹ ਸਿੱਖ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਕੁਰ ਕੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਰਤਣ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਫੇਬਾ ਭੱਟ ਨਿਕਲ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਕਰਨੇ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਹਰ ਅਨੰਦ ਵਾਲੇ ਵਲੋਂ ਕ੍ਰਿਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀ ਹੋਵੇ। ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਾਮ ਹਰੀ ਦਸਤਬਾਰੀ ਆਸਰਮ ਦਾ ਕਪੜਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਭੀ ਆਉਂਦਾ ਵਿਕਦਾ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹਿਰਾ ਵਿਚ ਕਈ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਭੋਜ ਵੇਚਦੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਰਨਾਲੇ ਲਾਲਾ ਉਧਮ ਰਾਮ ਤੇ ਰਾਮ ਚੰਦ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਰਲਾ ਸਿੰਘ, ਬੇਖੁਪੁਰੇ ਵਿਚ ਭੀ ਤੇ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਛਪਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਰੂਪ ਦਾ ਕਪੜਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੋਵੇ ਲੋੜਵੰਦ ਲਿਖੇ, ਇਹ ਖੰਡੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤਪ ਵਾਲੇ ਛਪਰ, ਪਾਠਾਂ ਵਾਲੇ ਛਪਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਛਪਰਾਂ ਛਤਿਆਂ ਰਲੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸੰਗਤ ਜੋਗ ਅਨੰਦ, ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਕਰਨ ਤੇ ਕਰਕਾ ਫੰਡ ਲਈ ਮਾਇਆ ਦੇਣ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਪੜੇ ਗਤਵੇਂ, ਪਉਂਦੇ ਥਾਟ ਆਦਿ ਲੈਣ ਦਾ ਸੂਬਿਆਂ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਤੇ ਛਪਦਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। ਕਈ ਸੂਬਿਆਂ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਇਹ ਪਰਚਾਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਕੀਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੋਹਾਂ ਢਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਮਲੋਰਕੋਟਲਾ, ਪਟਿਆਲਾ, ਬਰਨਾਲੇ ਆਦਿ ਨਾਭੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਕੀਤਾ। ਮੱਘਰ ਪੰਥ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ। ਵਰਨੀਆਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੋਈਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਲਬਨ ਨਮਿਤ। ਚੇਤਰ ਜਿਲਾ ਸਖੂਪੁਰਾ, ਵੈਸਖ ਜਲਧਰ ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ, ਜਠ ਨਾਭਾ, ਸੰਗਰੂਰ, ਹਾੜ੍ਹ ਲੁਧਿਆਣਾ ਸਾਵਣ ਵਗੇਦ ਕੱਟ, ਭਾਦਰੋਂ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਅੰਸੂ ਸੰਗਤ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਕੱਤਕ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਮੱਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਰ, ਪੰਥ ਪਟਿਆਲਾ, ਮਾਘ ਮੇਨਦਾਬ, ਫੱਗਣ ਕੁਜਰਾਂਵਾਲਾ।

* ਭੈਣੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਕਦੀ, ਕੁਆਟਰ ਨੰ. ੮, ਸਾਕੂ ਪੋਲਸ ਨਗਰੀ ਭੈਣੀ ਨਾਹਿਰ ਵਿਚ ਨੰਗੀਆਂ ਖਜਾਰ ਵਿਚ ਲਾਈਆਂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਫਿਲੌਰ ਸਿੰਘ ਨਮਨਾਈ ਬਜਾਰ ਨੂੰ ਹਰ ਕੰਧਾ ਵੇਚਣ ਯੋਗ ਦਿੱਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰ ਚਿੰਨ੍ਹੇ ਵਿਚ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਸਤਿਸੰਗ ਸਭੁ ਸੰਨਮ ਦਾ ਨੇਮ ਰੱਖ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਮਨਾ ਅਤੇ ਤੇ ਭਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਛਪਵਾਇਆ ਤੇ ਸੁਭ ਸਭਾਹ ਕਰ ਉਤਰ ਦੇਣ, ਕਿਹਾ, ਉਹ ਇਸ ਨੇਮ ਵਿਚ ਲਛਣ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੀਂਦ ਭਖ ਤੇ ਜੋਭ ਕੰਨਾਂ ਅਖੰ ਨੂੰ ਵਾਧੁ ਵੇਖਣ ਵਰਤਣ, ਸੰਨਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੋਵੇ, ਅਸੀਂ ਭੀ ਸਾਧ ਸਭਾਹ ਦਾ ਨੇਮ ਪੂਰ ਜਾਣ ਜਿੰਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਵਿਚ ਨਾ ਕੁਰ-ਦਰਮਨ ਕਰਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਣਵ ਦੇ ਚੰਦ ਵਿਚ ਕਥਾ ਕਥਾਦਾਰਾ ਸਮੇਤ ਕੁਮਟੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤਾ। ਧੁਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਮਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਸਮੇਂ ਦਰ ਪਾਰ ਜਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਧੁਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭਰਾ ਹਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਤਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭੀ ਪੁਰਾਣ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਗੀਤ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਘਰੇ ਸੋਧੇ ਹੁਣ ਦੇ ਬਾਦ ਭੀ ਬੜੇ ਸਾਧੇ ਜਿਹੇ ਸੁਭਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ। ਹਰ ਜਾਣ ਭਜਨ ਕਰਦੇ। ਮੇਰੇ ਮਟੇ ਰਸਿਆਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਵਿਰਲੇ ਤੇ ਬਹਿੰਦੇ। ਜਦ ਕੋਂ ਸੁਧ ਸੰਤਲੀ ਜੋ ਛੱਟ ਹੁੰਦਿਆਂ ਬੀਜ ਕਿਸ ਦੀ ਲਈ ਸੀ, ਪਲਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਕ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਛਾਲੀਆਂ ਮੱਧੀ ਦੀਆਂ ਛਨ ਦੇ ਚੁੰਨ ਚਬੀਆਂ ਸੀ, ਮਰਗੀ ਭੇਨ ਆਪਣੀਆਂ ਛਾਲੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਸੁਟੀਆਂ, ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੁਲ ਬਖਸ਼ਾਈ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੀਰੀ ਨੇ ਬੰਦੂ ਚੰ ਦਾਣੇ ਚੁਰਾਏ। ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਲ ਚੁਕ ਘਰ ਲੈ ਆਏ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ ਸੁਣ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕਣਾ ਛਕ ਦਿੱਤਾ। ਗੋਜੇ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥ ਕਰ ਮਨਾਇਆ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਚਾਣ ਲੈ ਜਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕਿਆ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਸਤੂ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਾ ਕਦੀ ਬਸਤ ਕਰਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਪਾਈ ਰਖਦੇ। ਜਿਥੇ ਲੰਤਵੰਦ ਬਿਹੰਦੇ ਕੁਰਤ ਕਰਕਾ ਦਿੰਦੇ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਸ਼ਾਮ ਕੋਰ ਪੇਰਿਆ ਤੋਂ ਭਾਜੀ ਇਕ ਸਾਲੀ ਰੇ ਕਦੀ ਬਣਵਾ ਲਿਆਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕਰੀਬਾ ਦੇ ਬਚਿਆ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸੁਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਹੋਰ ਬਣਾ, ਸ਼ਰੀਕੇ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰੀਬਾ ਨੂੰ ਵਿਥੇ ਦਿਹੋ ਜਹੀ ਬਸਤ ਮਿਲਦੀ ਏ। ਲੱਕ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਕੋਰੀ ਘਟ ਚੁਕਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਹਥੀਂ ਦੇਣ ਵਰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਇਕ ਕੋਰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚੰਗੀ ਗੂੜੇ ਵਿਚੋਂ ਪਈ ਛਕ ਘਰ ਲੈ ਜਾ ਚੁਕੀ ਚੰਧੇ ਦਿਨਾ ਬਾਦ ਲਿਆ ਮੇਭ ਦਿੱਤੀ। ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਠਰਦਿਆ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸੇਰ ਬਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਰੀ ਲੱਈ ਦਿੱਤੀ। ਦੂਜੇ ਵੰਡ ਇਹ ਫਿਰ ਚੰਧੇ ਠਰਦੇ ਦੇਖ ਸੇਰ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਮੈਂ ਕੱਲ ਲੱਈ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਇਹ ਅੱਜ ਫੇਰ ਪਾਲੇ ਠਰਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕਰੀਬਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੁ। ਇਹ ਘੋਸਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਇਕ ਕੰਧ ਨਾਲ ਬੈਰੀ ਦੀ ਕੁਛਲ ਮਾਰੀ ਖੜੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਲੀ ਵਿਚੋਂ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਦੇਖ ਕਿਹੋ ਨੇ, "ਮੈਨੂੰ ਦਿਹੋ ਜਿਹਾ ਤੋਂ ਛਕ ਛਕਦਾ ਏ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ, ਰਾਜੇ ਬਾਬੂਆਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਛਕਦਾ।"

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖੇਮੁਆਣੇ ਸੇਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੰਡਰ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਤੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੁਰ ਕਧ ਨਾਲ ਖੜਿਆ ਕਿਹਾ, "ਜੇ ਮੇਰਾ ਭੀ ਕੁਝ ਸੁਖਾ ਅੱਜ ਛਕ ਜਾਏ ਤਾਂ ਭੀ ਸੀ।" ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖੇਮੁਆਣੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ, ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਭਾਇਆਂ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਗਏ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇ। ਇਹ ਬਚਨ ਮੈਂ ਸੁਣਾ ਕਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿਣਾ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਛ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਮੇਰਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ

ਸਾਥ ਇਕ ਸਮੇਂ ਨਿਮਤਪੁਰੇ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭੇ ਸਮੇਤ ਸੀ। ਮਹੱਲੀ ਦੇ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧਨ ਕੋਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਬੰਦੇ ਬਾਖਸ਼। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦੇ ਦਿਓ। ਸੇਤਾ ਕਿਹਾ ਜਿਨ ਸੰਨੇ ਦੇ ਵਾਲੇ ਕਨਾਂ ਤੋਂ ਲਾਹ ਦੇਵੇਗੀ, ਉਤਨ ਪਤਰ ਹੋਣਗੇ। ਧਨ ਕੋਰ ਦੇ ਵਾਲੇ ਲਾਹ ਦਿੱਤੇ। ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੁਤਰ ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਹੋਏ। ਸੰਤ ਜੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਕਿਸੇ ਖੜੀ ਕਿਰਤ ਵਾਲੇ ਕੁਰਬ ਨਾਲ ਮੀਰ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਕਰਨਾ। ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਇਕ ਅੱਥੇ ਨਾਲ ਜੋ ਸੀਰ ਕੀਤਾ। ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਗਿਆ ਤੇ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਰਦੇ ਉਸ ਕੁਰਬ ਨਾਲੋਂ ਸੀਰ ਹਟਾ ਲਿਆ। ਸੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਏ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ। ਘਰ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਤੇ ਰਹਿ ਗਈ। ਇਹ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੀ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਚਰਸਨ ਮਲ ਦੇ ਆਸਰ ਸੀ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਬੱਲੂ ਬੈਠਾ ਛੱਡ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਚਰਸਨ ਮੇਲੇ ਇਹ ਚਲੇ ਗਏ। ਬਾਵਾ ਬੱਲੂ ਦੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਪਾਈ। ਪੈਲੀਓਂ ਵਾਹਰ ਜਾਣ ਅੱਧੇ ਹੋ ਜਾਣ। ਅੰਤ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਟਕ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਕਰ ਚਲ ਗਏ। ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਆ ਲੇਖਿਆ ਬੱਲੂ ਚੰਗੇ ਬੰਦੇ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਟਕ ਵੱਢਣ ਵੇਲੇ ਕਿੱਥੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਕਿਹੋ ਨੇ, ਇਹ ਸਰ੍ਹੋਂ ਤੇ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ ਜੇ ਨਾ ਮੇਲੇ ਜਾਏ ਉਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਚਰਸਨ ਮੇਲਾ ਛੋਰ ਕਦੇ ਮਿਲਣਾ ਸੀ ਕੀ ਜਾਣੀਏ ਕਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਬਖਸੀ ਗੁਰੂ ਹੁਣ ਮਿਲ ਤੇ ਕੋਰ ਨਾ ਮਿਲ। ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧਨ ਕੋਰ ਪਤਰ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਛਾਪ ਸੰਗੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਵੇਂ ਕੋਰ ਦੀ ਬੀਬੀ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਸੰਘਾ ਘਰ ਜਾਣ ਮੰਗਿਆ। ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਮੰਗਣੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਥੋੜਾ ਸੀ ਤੇ ਧਨ ਕੋਰ ਭਾਈ ਜੀ ਦੀ ਬੈਠ ਨੇ ਇਹ ਮੰਗਣਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧਨ ਕੋਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੁਸਾਂ ਚੰਗੇ ਸੰਘੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਥ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰੇ ਰਲੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮਾਛ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਕੰਦੀ ਨਹੀਂ ਪੁਛਦਾ, ਅਸੀਂ ਤੁਰੇ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਮਾਤਿਆਂ ਵਲ ਦੇਣੀਆਂ ਹਨ। ਕੇਥੇ ਸੇਠ ਕੁਜਰਾਵਾਲੀਏ ਮਾਤਿਆਂ ਨੂੰ ਧੀਆਂ ਦੇ ਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਾਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਥ ਦੇ ਸੰਘੇ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਤੁਰੇ ਵਾਢੀ ਧੀ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਤੁਰੇ ਪੁਰ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਹੋ ਕਰੇ। ਕਿਸੇ ਵਜਾ ਸਥਲੇ ਸਾਥ ਨੂੰ ਸੰਘੇ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਸੀ ਮਾਝੇ ਦਾ ਸਾਥ ਲੈਂਦੇ ਮਦਦ ਦੇ ਤੁਰੇ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ। ਸਾਥ ਕੁਝ ਚਿਰ ਰੁਕਿਆ ਰਿਹਾ। ਬੰਦੇ ਜਵਾਨ ਹੋਏ ਤੇ ਤੁਰੇ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਨੂੰ ਅਨੇਕ ਕਰਨਾ ਮਨਾ ਲਿਖੇ ਨੇ। ਅਨੇਕ ਸਮੇਂ ਬੰਦੇ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਮਰਾਂ ਛੋਟਾ ਤੇ ਬੀਬੀ ਦਾ ਕੰਦ ਮਧਰਾ ਦੇਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਤੁਸਾਂ ਛੋਟਾ ਹੀ ਪੁੱਤਰ ਵਿਆਹ ਤੇ ਮਧਰੀ ਕੁੜੀ ਲੈ ਕੇ ਦੇ ਕਲ ਤੇ ਕੁਲੇ ਧਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੇਂ ਇਹ ਬਚਨ ਸਿੱਖਿਆ ਜੋਗ ਜਾਣ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧਨ ਕੋਰ ਦੀ ਧੀ ਕੁਰਨਾਮ ਕੋਰ ਪਾਏਂ ਸੁਣ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਜੇ ਮਹੱਲੀ ਦੀ ਬੀਬੀ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਇਸ ਦੀ ਬੈਠ ਮੇਰੇ ਸ੍ਰੋਗਮਘਰ ਪਿੰਡ ਰਹਿੰਦੀ ਦੇ।

ਮਾਲਕੇ ਦੇ ਦੰਗੇ ਰਿਰ ਜਥੇਦਾਰ ਤੇ ਰਾਗੀ ਸਾਥ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੰਦੇ ਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਹੋਏ। ਹਵਨ ਕਰ ਕਦੀ ਵਿਚ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੋਟਾ ਕੁਝ ਨਾ ਲੈਂਦੇ। ਪੁਰ ਧੀ ਵਾਲੇ ਤੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਨਾਮ ਜੋ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਛੋਟਾ ਕਰਦੇ, ਬਿਰਾਜ ਦੇ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਨਾਲ ਸਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਰਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੁਤਰ ਦਾ ਅਨੇਕ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮਸਾ ਮਸਾ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸ ਦਸ ਤੇ ਬਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਜ ਪੰਜ ਰੁਪੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ

ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਨਾਮ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ ਸੀ। ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਮੇਲੇ ਦੀ ਰਸਤ ਵਿਚੋਂ ਬਣਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਭਾਰੀ ਸੇਵਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਇਹੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਤਨ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਚਲਣਾ ਇਸ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਮੈਂ ਅਰਥ ਕੀਤੀ ਕਈ ਸਿੱਖ ਬੜੇ ਪਰਾਣ ਬਚਨ ਦਾਸਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਕਈ ਤਰੀਕ ਪਿੰਡ ਸਾਲ ਪਤੇ ਬਿਨਾ ਬਚਨ ਸਟਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਤੇਨੂੰ ਜੋ ਬਚਨ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਚਾ ਜਾਪੇ ਇਕ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਲੇਖ ਲਿਖੀ ਜਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਿੱਖ, ਸੰਤ ਜੈਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘਟੀਏਕੇ ਦੇ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇਦਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਨੇਮ ਦਿਬਨਾਨ ਦੇ ਐਸੇ ਪੰਕੇ ਸੀ ਕਿ ਪੂਰਾ ਨੇਮ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਵਿਹਾਰੇ ਨਾ ਲਗਦੇ ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਨੇਮ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਖੋਰ ਦੇ ਬੰਨੇ ਤੇ ਜਾ ਬੈਠ ਕਰ ਫੇਰ ਹਲ ਜੰਤਦੇ। ਬੈਲ ਆਫਲ ਹੀ ਵਾਹੁੰਦੇ। ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਖਸੀ ਕੀਤੇ ਲਿਆ ਵਿਚ ਭੀ ਦੱਸ ਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਮਾਸ ਵੇਚਣ ਤੇ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਦੱਸ ਸਾਵਾ ਦਾ। ਮਾਖਿਓ ਭੀ ਨਾ ਖਾਏ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਿੰਡ ਉਜਾੜ ਕੇ ਲਿਆਏ ਪਨ 'ਚੋਂ ਲੈ ਵਰਤਣਾ ਜਿਵੇਂ ਦੱਸ ਦੇ, ਰਿਵੇਂ ਦਾ ਦੱਸ ਮਾਖਿਓ ਖਾਣ ਦਾ ਦੇ। ਹਾਂ ਜੋ ਰਾਖਵੀਆਂ ਮਖੀਆਂ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਮਾਖਿਓ ਲਈ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਖੁੰਭ ਨਾ ਹਲ ਨਾਲ ਵਾਹੁੰਦੇ ਨਾ ਜਲ ਨਾਲ ਪਿਆਏ, ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ ਪਿੰਡ ਦੇ। ਰੂਹਾਨਾ ਲਈ ਖੰਡਾ ਵਿਚ ਜਲ ਲਿਜਾ ਧਰਦੇ। ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਸਾਹਿਬ ਕੰਠ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਚੂਹਿਆਂ ਲਈ ਜਲ ਧਰ ਦਿਆ ਕਰ ਅੰਨ ਤੇ ਉਹ ਭਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਵੇਰ ਜੈਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਬਧੀ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਕੌਠੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਵਿਹਾਰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਖਲਾਰ ਖੇਤ ਬੇਨੇ ਜਾ। ਘਰ ਪੰਥੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਦੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਨੇ ਤੂੰ ਸਿਆੜਾ ਤੇ ਕਨਾਲਾਂ ਗਿਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵਾਹ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲੈ। ਜਾਂ ਬੈਲ ਸਮੇਂ ਦਾਣੇ ਗਿਣ ਲਈ ਤੈਰੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਾ ਹੋਣਗੇ। ਤੂੰ ਸਾਂ ਭੈ ਕੇ ਵਕਤ ਗਵਾਉਂਦਾ ਦਾ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨੇਮ ਵਿੱਚ ਵਕਤ ਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਸਿਰਫ ਅੱਥਾ ਪਿੰਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੋ ਨੇ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਤੇ ਨੇਮੀ ਕਿਹਾ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹਾਣ-ਲਾਭੇ ਨੇਮ ਖੁੰਭਾ ਦੇਵੇ। ਹਨੂਰ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਹੁਕਮਾਂ ਕਦ ਤੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇਮ ਨਾ ਖੁੰਭਾਇਆ ਭਾਵੇਂ ਕਿਹਾ ਸੈਕਣ ਸਮੇਂ ਤੀ ਸਾਹਵੇਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਆਖਦੇ ਹਨ ਹੁਸੈਣ ਨੇ ਕਰਬਲਾ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਗਮ ਨਾ ਕੜਾ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਇਕ ਸਮੇਂ ਇਕ ਮਸਤਾਨਾ ਆਪ ਦੇ ਘਰੋਂ ਘਿਓ ਦਾ ਮੱਥਾ ਚੁਕ ਲੈ ਗਿਆ। ਗਵਾਈ ਕਿਹਾ, ਕਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਗਰ ਜਾ ਵੜ ਲਿਆਵਾਂ। ਜੈਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ ਜਿਵੇਂ ਰੂਹਾਨੂੰ ਜਵਾਈ ਪਿਆਰੇ ਹਨ, ਰਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਮਸਤਾਨੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਜੀ ਮਗਰ ਖੰਡ ਦਾ ਭਾਭਾ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਮਸਤਾਨੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕਿਹੋ ਨੇ, ਸੰਤ ਜੀ ਰਲਾ ਕੇ ਛਕੇ। ਜੈਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਜਾ ਅਰਥ ਕੀਤੀ, ਮੋਰੀਆ ਤਿੰਨ ਧੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਗਰੀਬਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਿਉ। ਆਪ ਨੂੰ ਸਭ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀਲੇ ਬਖਤੋਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ, ਹਨੂਰ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ, ਤੀਜੀ ਰਖਤਪੁਰੇ ਜਮੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿਤੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਘਰ ਵਜਦੇ ਤੇ ਕੂਕੇ ਹਨ। ਪਰ ਹੋ ਅਕਾਲੀ ਕੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਨਾਮ-ਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਚੰਗੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਸੰਤ ਬਾਨੁ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਜੀਵੀ ਰਹਿਣੀ ਦੇ ਬੜੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸਨ ਮੇਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ। ਮਾਈ ਦਾ ਚਿਤ ਬੜਾ ਨਮਰ ਉਦਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਨੇੜੇ ਦੇ ਨੌਕਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਪੈਲੀ ਵੱਤਰ ਸੀ ਸਭਰੇ ਰਾਤ ਛੱਲਿਆਂ ਦੇ ਬੀਜ ਦੇ ਫੁਲੇਖੇ ਦਾਲ ਲੈ ਜਾ ਬੀਜੀ। ਜੀਵੀ ਘਰ ਆਇਆ ਕਿਹਾ, ਰਹਿੰਦੀ ਦਾਲ ਵੀ ਲੈ ਜਾਓ। ਬੀਜ, ਤੇ ਬੰਢਕਰ ਹੋ ਸਭਰੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮਲ ਚਲੀਏ। “ਕੁਰ ਪਰਸਾਇ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਇਆ ਸੂਕੇ ਕਾਸਟ ਹਰਿਆ॥” ਕੁਰਵਾਯ ਸੱਚਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਡਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਦਰਸਨ ਮੇਲਾ ਮਨਚੁਰ ਹੋਇਆ। ਕੁਰ ਕੇ ਦਰ ਤਾ ਦਾਲ ਹੀ ਛੱਲੇ ਹ ਉਠਤੀ। ਹਰ ਬੀਜ ਲੈ ਬੀਜਦੇ, ਕਵਲਾ ਨਾ ਕਰੀਏ। ਸਤ ਜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਦਾਲ ਲੈ ਬੀਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਬੰਢਕਰ ਹੋ ਵੇਖਿਆ। ਖੇਤ ਜੰਮਿਆ ਤੇ ਫੇਲੇ ਪੂਰੇ ਭਾਤ ਲੈ ਖਲ੍ਹ ਬੈਠਾ। ਮਾਈ ਜੀਵੀ ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਭੀ ਜਿਨਸ ਲੈਣ ਅਤੇ ਨੂੰ ਭਾਉਂ ਵੱਧ ਭੁਖ ਪਾਉਂ ਦੀ ਤੇ ਆਹੁਦੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੇ ਲੱਘ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜੀਅ ਕਿਉਂ ਤਮ੍ਹੇ ਵਿਚ ਪੈ ਸੰਤਾਂ ਕਰਾ। ਇਸ ਜੱਥੇ ਦਾ ਪੁਤਰ ਸਕਤਰ ਪੁਮ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਭੀ ਹਰ ਕਮਾਈ ਘਰ ਆਈ ਚੋਂ ਤਿਲਾਂ ਤੱਕ ਦਾ ਕੁਰੂ ਘਰ ਸੱਭ ਦਸਵੰਧ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਾਲਾ ਜਿਲੇ ਵਾਰ ਮਹੀਨਾ ਜੰਜਮ ਨਮ, ਸੂਰ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਦਾ ਮਿਆਲ ਰੰਟ ਦ ਜਿਲੇ ਦੀ ਸਕਤਰ ਡਿਲੀ ਮਹੀਨਾ ਪਹ ਦਾ ਬੀਤਾ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਪੰਜ ਦਿਨ ਨੇਮ ਵਿਚ ਜਾ ਦਰਸਨ ਦਿੰਤੇ। ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਹੀ ਬਚਨ ਗੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਢਿਲੇ ਵਿਚ ਸਿਖੀ ਦੀ ਪੰਡ ਖਲ੍ਹੀ ਸੀ ਤਿਥੋਂ ਹੀ ਹੁਣ ਇਸ ਢਿਲੇ ਵਾਰ ਜੰਜਮ ਨੇਮ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਦੇ ਜੱਥ-ਮੇਲੇ ਦਾ ਮੁਢ ਇਸ ਢਿਲੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹੀ ਬੰਧਾ ਹੈ। ਮਹੰਤ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬ ਜਮੀਅਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਡਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਬਹੁਰ ਸੇਵਾ ਖਚਲ ਸਾਥ ਆਦਰ ਇਸ ਨੇਮ ਜੱਥ-ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਚਾਅ ਵਿਚ ਨਿਭਾਇਆ। ਰਸਦ ਸਾਰੇ ਜਿਲੇ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਭੀ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ। ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭਦੀ ਤੇ ਕਾਲੂਕੇ ਰਾਗੀਆਂ ਹੋਣਕ ਮੇਲੇ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਗੀਤੀ ਰਖੀ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਆਇ ਕੁੰਭ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਰ, ਪਹਿਲੀ ਮਾਘ ਨੂੰ ਹਥਨ ਕਰ ਰਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਜਾ ਮੇਲੇ ਦਾ ਭੰਗ ਪਾਇਆ। ਮੇਂ ਭੀ ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜਾ ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਦਾ। ਇਸ ਸਾਲ ਬਸੰਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸੇਖੂਪੁਰ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਹੋਇਆ। ਬਤੀ ਗੀਤ ਹੋਣਕ ਰਹੀ। ਦੋ ਦਿਨ ਲਗਰ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗੇ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਮਗ ਦਾ ਬਸੰਤ ਨਬਰ ਬੈਟੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਬੜਾ ਸੰਹਟਾ ਦਿਤਿਹਾਸਕ ਲੇਖਾ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਤੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜਿਆ ਛਾਪਿਆ। ਖਾਸ ਕਰ ਸੰਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕਰਵਰਤੀ ਦਾ ਲੇਖ ਅਪੁਰਬ ਬਲੀਦਾਨ ਤੇ ਬੈਟੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕਛ ਤੇ ਚਤ੍ਰ ਟੁਰਨ ਤੇ ਕੰਥਲੀ ਪਹਿਨ ਤੇ ਕਲਕੱਤਿਓਂ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਰੋਕੂਨ ਦੇ ਬੋਝਲੇ ਤੇ ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਮਲੇਰ ਕੋਟਲ ਦੇ ਸਹੀਦਾਂ ਦੀ ਵੈਟ ਆਦਿ ਜੋ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਮਸ਼ਵਰ ਖਾਰੇ ਵਾਲੇ ਦੇ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸ ਦਸ ਬਟਵਾਈ। ਇਸ ਵਿਚ ਆਈਆ। ਜਦ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆ ਬਸੰਤ ਨਬਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦਖੀਆਂ ਤਾ ਅੰਗਰਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਹ ਨੈ ਕਿ ਕੂਏ

* ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤ ਤੇਰੀਆ ਦਲੀਆਂ ਨੀਕੇ ਵਿਚ ਖਰਾਬਾ ਕਰਾ ਤਕਦ ਪਕੂਦੇ ਸੀ। ਨਾਮ ਦਾ ਸਭਦੀ ਤੇ ਜਾ ਨਾਮ ਦਾ ਬਾਬੀ। ਭਰਦੀ ਪਰਾਬੀ ਤੇਰ ਭਰਦੇ ਆਬੀ।

ਕੋਸ਼ ਲੇਖ ਲਿਖਦੇ ਤੇ ਛੋਟੇ ਖਿਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਭਤਕਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਚਬਰ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕੋਈ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਹਾਕਮ ਨਾਲ ਸਤ ਖਾਨਸਾ ਭੀ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪੁਸਤਕ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੁਕਲੀਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਤਿਸਤਿ ਦੇ ਦਵਤਰ ਤੋਂ ਚੁਕ ਲੈ ਜਬਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਨੰਬਰ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਕਦਰ ਸਗੋਂ ਵਧ ਗਈ। ਤੇ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੀ, ਉਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸੀ। ਅਗੋਂ ਛਪਣਾ ਹੀ ਰੁਕਿਆ। ੧੯੨੨-੨੩ = ੧੯੨੪

ਦੇਸ ਵਿਚ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰੋਲਾ ਐਥੇਸੇਨੀਆ ਤੇ ਇਟਲੀ ਦੀ ਜੇਕ ਫਿਤੀ [→] ਕਾਰਨ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਕੋਈ ਸਾਹਿਬ ਪਹਾਤਾ ਵਲ ਤੇ ਖੋਕਾਨਰ ਵਲ ਕਈ ਘਰ ਜਾ ਵਸੇ ਸੀ। ਵਡੀ ਜਗ ਫਿਤਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਸੀ। ਹੱਲੇ ਦੀ ਉਕਰਾਈ ਘਰ ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਈ। ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਹੋਲਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਹਵੇ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾ ਮੰਨੇ। ਹੱਲੇ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਾਟੇ ਵਾਲ ਮਾਲੀ ਭਾਈ ਕੋਈ ਸਾਹਿਬ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਾਟਕੇ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਮੁਖੀ ਬਾਟ ਪਹਿਨ ਕੇ ਆਓ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿਸਤਿ ਤੇ ਛਪਵਾਇਆ। ਇਸ ੧੯੨੨ ਦੇ ਹੱਲੇ ਤੇ ਕੋਈ ਸਾਹਿਬ ੬੨ ਪਾਨਾਂ ਦੇ ਭੰਗ ਪਾਏ ਤੇ ਤਿਨ ਦਿਨ ਰਾਗ ਸਬਦ-ਬੀਰਤਨ ਦੀ ਰੋਟਕ ਰਹੀ। ਤਿੰਨਾ ਜੋਤਿਆ ਓ ਅਨੰਦ ਹਵਨ ਕਰ ਵੱਦੇ ਵਿਚ ਪੁਰੀ ਕੁਰਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਸਾਧੇ ਖੋਦਰ ਦੇ ਸਵੈਦ ਬਾਟੇ ਨਾਲ ਹੋਏ। ਤੇ ਕਹਾਇਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਸਾਖੀ ਤੱਕ ਘਰੀ ਅਨੰਦ ਸਿੱਖ ਕਰ ਲੈਣ। ਪਰ ਪੁਰੀ ਇਸ ਕੁਰਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਹੋਣ, ਲੋਕਾਂ ਵਾਗੂ ਨਾ ਹੋਣ। ਸਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਸਿਹਤਾ ਤੁਸੀਂ ਵੱਲਾ ਉਭੀਕਦੇ ਹੀ ਚਿਰ ਦਾ, ਸੋ ਸਿਰ ਤੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਸ ਵਿਸ ਪਾਸੇ ਮੁੱਧ ਮੱਤ ਲਿਆ, ਹਾਲੀ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਛੋਟਿਆਂ ਦੇ ਮਕਰ ਵਭੇ ਮਕਰਮੰਡ ਲਗੇ ਹਨ। ਤੇ ਕੱਛਾ ਵਜਾਏ ਰੇ ਆਹਦੇ ਹਨ, ਕੁਸੀਂ ਕੁਝ ਤੇ ਹੋਵੇ, ਲੜੀ, ਲੱਭ ਪਈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭੀ ਮੱਤਾ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਹੋਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਮੁਖੀ ਮੁਖੀ ਜਥਦਾਰ ਸੁਖੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਇਕ ਪੰਥਕ ਬੈਰਭ ਛਾਪ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਅਗੇ ਵਭੇ ਮਾਲਕਾ ਦੇ ਹੀ ਵੱਟ ਪੇ ਵਭੇ ਵਭੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੰਦੇ ਹੀ ਵਭੀ ਅਖੀਬਲੀ ਵਿਚ ਜਾਏ ਸੀ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਜੀਠਾ, ਸਰ ਛੱਟ ਰਾਮ ਤੇ ਸਿਬੰਦਰ ਯਯਾਤ ਖਾਲ ਟਿਵਾਣੇ ਜਿਹੇ ਤੇ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਪੰਥ ਛਹੁਤਾ ਪੂਰਦੇ ਸੀ। ਕੋਈ ਕੰਮ ਓਗਾ ਭੀ ਕਰਦੇ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿਆਲ ਖਿਚਣ ਲਈ ਜਿਥੇ ਛੱਟ ਰਾਮ ਨੇ ਹਿਜੀਦਾਰਾਂ ਤੇ ਸਾਹੂਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਰਕੇ ਵਿਚ ਅਮੋਨ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਕੇਦ ਨਹੀਂ ਵਾਹੀਵਾਨ ਹੁੰਦਾ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਾਹੂਕਾਰ ਸਾਰੀ ਜਮੀਨ ਤੇ ਕਮਾਈ ਵਾਹੀਵਾਨ ਦੀ ਖਾਈ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪੜਨਾ ਵਧਾਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪੰਥ ਪੂਰਨਾ ਤੇ ਨੌਕਰ ਹੁਣਾ ਹੀ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ ਪੜਨ ਵਾਤਿਆ ਨੂੰ। ਕਾਰਨ ਸਮਝ ਚੁਕੀ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਵੀ ਜਾਪਦੀ। ਆਪ ਦੇ ਹੀ ਬੰਦੇ ਅਖੀਬਲੀ ਵਿਚ ਚੋਜ ਬਾਰਤ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਮਰਚੀ ਦੇ ਲਾ ਸੁਰੂ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੇ ਕਰਮ-ਖਿਆਲੀਏ ਦੇਖ-ਕਰਤ ਸਾਰੇ ਵੱਖ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਕਾਰਨਸ ਵੱਟ ਸਭ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਭੀ ਜੋ ਜੋਗ ਜਾਣਾਗੇ ਉਸ ਨੂੰ, ਜਾਂ ਸਰਨ ਆਏ ਨੂੰ ਵੱਟ ਪਾਉਣੇ ਹਨ। ਸਭ ਬਾਲਗ ਜਵਾਨ ਹੋਏ ਦਾ ਵੱਟ ਬਣੇਗਾ। ਕੁਸੀਂ ਕੋਰਭ ਆਪਣੇ ਦੇ ਕਰੇ ਹੀ ਵੱਟ ਪਾਉਣੇ,

ਜਿਵੇਂ ਪੰਥ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ । ਤੇ ਕਿਹਾ, ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਠੀਆਂ ਖਿੜਣ ਤੋਂ ਸਨੇਹੀਆਂ ਦੇ ਖਿੜਣ ਤੋਂ ਤੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਤਾਂ ਭੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ । ਆਸਾਂ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭੋਗ ਬਾਦ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਣਾਇਆ, ਸ੍ਰੀ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤੀਭੈਣ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਤੇ ਮੈਂ ਸਕੱਤਰ ਤੇ ਕੌਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤ੍ਰਹਾਨੂੰ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਲਿਖ ਸਭ ਪੜ੍ਹਾ ਦਿਆਗੇ । ਤੁਸੀਂ ਸਤਿਜੁਗ ਚਰ੍ਹਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰੋ । ਗਹਿ, ਹੋਲੇ ਦੇ ਮੇਲ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਅਗੇਂ ਹੋਲਾ ਜੇ ਗੁਰੂ ਕਰਾਇਆ ਸੇਖੂਪੁਰੇ ਬੇਦਾਏ ਦੇ ਸੋਠਾਂ ਮਹਿਲ ਸਿੰਘ, ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ, ਜਿਊਟ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਮੁਲਾ ਸਿੰਘ, ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੇਕਤ ਵਲੋਂ ਹੋਵੇਗਾ । ਕੁਜਰਾਵਾਲ ਦੇ ਜਿਲੇ ਮਾਓ, ਲਾਹੌਰ, ਦਿੱਲੀ, ਬਲਕੋਤੇ ਹੀ ਵੋਟਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸੀ, ਹੁਣ ਹਰ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਹੋਣਗੀਆਂ । ਸੁਣ ਸਾਧ ਸੇਕਤ ਜੋਕਾਰਾ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਹੋਲਾ ਭੀ ਹਰ ਥਾਂ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਭੀ ਹਰ ਥਾਂ ਲਗ ਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ । 'ਬਿਕ੍ਰਮ ੧੯੯੨ ਬਣ ਆਇਆ ਮਨ ਲਾਏ । ਧਰਮ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਪੂਰਨ ਬਲਾ ਧਿਆਏ । ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਬੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਭ ਦਾ ਫਲਾ ਮਨਾਏ । ਹੋਲਿਉਂ ਸੇਕਤ ਹੋਦੀ ਵਿਦਾ ਹਿਰਦੇ ਰਾਮ ਧਿਆਇ ।'

ਸਾਲ ੧੯੯੩

੧

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਤੁਝੇ ਧਿਆਈ ॥ ਗਤਿ ਤੁਮਰੇ ਲਵੈ ਨ ਕੋਊ ਲਾਈ ॥੩॥
ਬਹੁ ਨਾਨਕ ਨਿਤ ਇਥੇ ਧਿਆਈ ॥ ਗਤਿ ਹੋਵੈ ਸੰਤਹ ਲਲਿ ਘਾਈ ॥

ਮੈਂ ਇਹ ਗੁਰਵਾਕ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ੧੯੯੩ ਦੇ ਮੰਗਲ ਜੋਗ ਲਿਖ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਚਨਾਂ ਦਾ ਆਸਾ ਹੋ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀਓ, ਮੈਂ ਮਨ ਤਨ ਅੰਦਰ ਆਪ ਨੂੰ ਧਿਆ ਤੇ ਆਪ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਮੰਗ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਦਾ ਜੱਜ ਨਿਰ ਸਦਾ ਕਰਦਾ ਰਹਵਾਂ । ਤੇ ਆਪ ਦੀ ਸਾਧ ਸੇਕਤ ਦੀ ਸਭਨੀ ਲੋਕੇ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਗੱਤ ਸਮਝਾਂ । ਤੇ ਅਭੇਭ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਜਿਵੇਂ ਚੇਦਰ ਬੇਨੀ ਚੰਦ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਬਰਸ ਦਾ ਚਤੁਰਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੂਰਜ ਬੰਸੀ ਸੂਰਜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਵਿਸਾਖ ਦੇ ਚਤੁਰਨ ਤੋਂ ਸਾਲ ਦਾ ਅਭੇਭ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਔਰੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਨਵਾਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨਾ ਤੇ ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ਸਾਲ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਭਿਵੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਸਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਲਾ ਦਿਵਸ ਗੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ

ਨੂੰ ਕੁਰਤਾ ਏਣ ਦੇ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਰਪੁਰਖਾਂ ਤੋਂ ਵਡਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਖ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਤੇ ਹੀ ਸਾਲ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਦ ਕੋਈ ਕੋਟਤੀ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਬਰਦੇ ਤਾਂ ਹੱਲੇ ਦੀ ਠਿਠ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਇਸ ਹੱਲੇ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਮਹਾਨਤਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਇਸ ਹੱਲੇ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਦੇ ਦਿਨ ਅਕੇ ਟੋਰੇ ਹਨ। ਹੱਲੇ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਹੀ ਹੱਲੇ ਦਾ ਭੱਲ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜਿਥੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇਵਲ ਪੀਰੋ-ਚੰਕ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਭੀ ਕੁਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਭਿੰਨਾ ਇਕ ਹੋਲਾ ਤੇ ਨਚਾਰਾ ਵੇਨ ਵੇਨ ਦਾ। ਲਗੀ ਘਨਘਰ ਸੋਰ ਬੋਲਕ ਤੇ ਛੋਂਦਿਆਂ ਦੀ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅਵਾਧਾ ਹੋਨ ਹੋਨ ਦਾ। ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਦੋੜ ਸੈਣ ਘੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ, ਸਭ ਤੋਂ ਉਹ ਵਡਾ ਸੀ ਦਿਹਾੜਾ ਉਸ ਜੋਨ ਦਾ। ਭਜਨਾਂ ਦੇ ਭਖੇ ਸੀ ਅਨੰਦ ਹੈ ਰਹੇ ਰੱਜ ਰੱਜ, ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਲੰਗਰ ਸੀ ਅਕੂਟ ਨਾਮ ਅੰਨ ਦਾ।” ਕੁਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਲਈ ਮੇਰਾ ਲਿਖਿਆ ਨਵੇਂਤਾਂ ਬਾਦ ਦੇਖੋ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਵਿਤਾ ਜਹੀਆਂ ਘਟਨਾ ਲਈ ਮੇਰਾ ਛਪਕਾਇਆ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵੇਖੋ।

ਉਨੀ ਸੀ ਤਰਿਆਨਵੇਂ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਨਿਭ ਭਾਇ ॥

ਆਡਿਆ ਠੀ ਕੁਰਬਾਨ ਲਿਖ ਆਏ ਸੁਰੂ ਕਰਾਇ ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਾਰਾ ਜੀਉਣ ਕੇਰ ਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਰਸਦ ਭੋਜੀ। ਸੋਰ ਮਸਫ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਰਾਜੇਵਾਲੇ ਤਾਉਸ ਤਾਰ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ, ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦਾਂ ਜੋਗ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਦਰਵਰਤੀ ਜੀ ਭੀ ਦਿਹਾੜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪਸ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ। ਛੋਟਕ ਵਧਾਏ। ਬਾਘਿਆਨੇ ਚਿਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਕਿਥੇ ਕੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤਰਾਂ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਹੋਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੂਟ ਦੀ ਬਦਰ ਤੇ ਸਨਹ ਪਾਇਆ। ੨੨-੨੩ ਚੇਤਰ ਦੇ ਦਿਨ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਭੀ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਪੰਜਾ ਸਿੰਘਾਂ ਸਾਜਿਆ ਕਿਚੋਂ ਸੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲੇਮਹਾਰ ਜਿਲਾ ਮਿਆਲਕੋਟ ਵਾਲਿਆ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੱਗਰ ਦੇ ਕੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਜਨ ਪੁਛ ਕੁਝ ਸਜੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰਖ ਕਣੇਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਤਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੇ ਅਭਿਆਸੀ ਰਜਨ ਦੇ ਭੇ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਦੇ ਤੇ ਕੁਰੂ ਰਸੀਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਲਾਧੂਕੇ ਟੋਸਨ ਜਿਲਾ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਫਾਜ਼ਲਕੇ ਬੰਗਲੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਟੋਸਨ-ਮਾਸਟਰ ਸੀ। ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਤ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕ ਕੱਢੀ ਲੰਘਾ ਨਾਲ ਕੁਲੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾ ਵਿਚ ਜਾ ਗਈਆਂ ਵਿਚ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ। ਆਪ ਗਲ ਬੋਲਕ ਪਾਉਂਦੇ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਛੋਟ ਵੜਾ ਲੈਂਦੇ। ਕਿਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਈ ਰੋਜ਼ ਗਏ ਤੇ ਉਜੜੀ ਧਰਮਸਾਲਾ 'ਚ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਭਾਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਲੱਕਾ ਨੂੰ ਇਕੋ ਤੁਕ ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਕਈ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹਾ ਅਰਥ ਕਰਦੇ। ਦਵਾਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡੀ ਪੜ੍ਹਾ ਲਗਾ ਬੰਹ, ਕਲੰਦਰ, ਹੰਗੀਰਾ, ਸੈਟੀਆਂ, ਖੁਪੈਰਾ, ਜੈਮਲਵਾਲਾ, ਟੁੰਡੇਵਾਲਾ, ਬੰਧੀਵਾਲਾ ਆਦਿ ਦੇ ਭੀ ਲੱਕ ਆਉਂਦੇ। ਰੋਟਕ ਰੋਜ਼ ਰਾਤ ਹੋਈ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਅਸਰ ਹੋਣ ਬਾਦ ਕੁਰਬਾਣੀ

ਵਿਚੋਂ ਤੁਹਾ, ਜੋ ਸਉ ਚੰਦਾ ਉਕਰਹਿ ਸੁਰਜ ਚੜਹਿ ਹਜਾਰ ॥ ਏਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋਇਆ ਕੁਰ ਬਿਨੁ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ ॥ ਤੇ "ਬਾਬ ਕੁਰੂ ਭੁਭਾ ਸੰਸਾਰ ॥" ਆਦਿ ਪੜ੍ਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਸੁਣੇ ਤੇ ਸਮਝੇ। ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਕੁਰੂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਅਰਥ ਕੀਤੀ, ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਾਵੇ ਤੇ ਨਾਮ ਦਿਵਾਵੇ। ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਹ ਫਰ ਮੇਲਾ ਕਿਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥ ਸਿਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਰਤੇ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਅਸ ਬਣੇ ਸਮੇਂ ਦਵਾਲੇ ਦੇ ਨਗਰਾਂ ਦੇ ਆਏ ਸਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਬਾਬੁ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਜੇ, ਕੋਈ ਭਜਨ ਪੁਛੇ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਰਿਹੇ। ਜਨਮ ਸਫਲਾ ਕਰ ਲਵੇ। ਸਭ ਨਗਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਭਜਨ ਪੁਛਿਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ। ਮਾਸ ਸਰਾਸ ਛੱਡ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਜੇ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਲਾਧੁ ਕੇ ਟੋਸਨ ਤੇ ਰਹੇ। ਫੇਰ ਨਗਰਦਰ ਤੇ ਛਕਕੂ ਵਲ ਗਏ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਉਪਕਾਰੀ ਸੁਭਾ ਨਾਮ ਬਾਟੀ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਵਾਲਾ ਕਦਰਤੀ ਇਕ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਤਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ, ਜਲੰਧਰ ਕੁਛੜ ਚੋਖ ਕਲਕਰ ਦੇ। ਬਾਬੁ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਸਾਦ ਘਰੀ ਹੀ ਫੜਦੇ ਤੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਬਣਾਉਂਦੇ, ਕੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਕੁਰੂ ਵਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਉਂਦੇ ਹੀ ਨਿਭੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬੂ ਜੀ ਦੇ ਉਪਕਾਰੀ ਮੇਲੇ ਕੀਤਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਸੰਤ ਰੋਟਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੇਗੋਲੇ ਦੇ ਲਾਲਾ ਕੀਰਦੇ ਰਾਮ ਦੇ ਪੁਤਰ ਇਕ ਸਾਧੂ ਦੇ ਬਹਿਣ ਤੇ ਚਲ ਤੇਨੂੰ ਕੁਰਿਆ ਦਾ ਕੁਰੂ ਦਿਖਾਈਏ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਛ ਕੁਛਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸੁਣ ਜਾ ਦਰਸਨ ਕਰ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ। ਦਸਮ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਹੋਇਆ ਜਾਣ ਭਜਨ ਪੁਛ ਸਿੰਘ ਸਜਿਆ। ਹੁਣ ਸਰਸੇ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਇਸ ਦਾ ਹਾਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਲਿਖਾਵਾ।

ਬਾਬੁ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਭਟੇਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਣਕੁਮਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਰਬੇ ਕੁਛ ਠੇਕੇ ਤੇ ਜਾ ਲਏ ਸੀ। ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁਨਾਫਾ ਹੋਇਆ, ਉਹਦਾ ਦਸਵੇਂ ਹਜੇ ਹਿੱਸਾ ੧੦,੦੦੦) ਸਤਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੋਰ ਜੀ ਦੇ ਕੁਛਰੂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜ ਲੋਕਰ ਕੁਰੂ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਭਟਾ ਭਾਤਾ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਚਨ ਕਰਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੁਰੂ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਸੰਤ ਨੰਭਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਾਦਗੀ ਇਕ ਹਜਾਰ, ਬਾਬਾ ਖਖੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਰਲੀ, ਇਕ ਹਜਾਰ, ਬਾਬਾ ਬਾਨੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਰਜ ਨੇ ਹਜਾਰ ਤੇ ਪੰਜ ਸੌ ਸ੍ਰੁ ਸੁਭਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਰਹਾਣਾ ਨੇ ਪਾ ਤੇ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਖਨੇ ਵਾਲਿਆਂ ਚਿੰਦਗੀ ਕੁਰੂ ਕੇ ਲੋਕਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਅਰਪਨ ਕਰ ਕੁਰੂ ਕੇ ਲੋਕਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅੱਖੇ ਸਮੇਂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਦਾ ਲਈ ਛੇਈਂ ਮਹੀਨੀਂ ਉਕਰਾਹੀ ਕਰਨ ਦਾ ਬੇਧੇਜ ਬੰਧਾ ਸੀ। ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸੰਤ ਭਟੇਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲੋਚਨਾਜ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤਿ ਲੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੁਰੂ ਕੇ ਲੋਕਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕਦੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਦੇਨੀ ਤੰਤ ਨਾ ਆਈ। ਸੰਤ ਜੀ ਐਸਾ ਹੀ ਹਿਰਦਾ ਕਰ ਇਹ ਚੋਟਾ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਟੇਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਤਰੇ ਸੇਠ ਰਫਾਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਣ ਸਰਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਖਨੇ ਵਾਲੇ, ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕੁਰੂ ਕੇ ਲੋਕਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਕਰਾਹੀ ਹੀ ਕਰਦੇ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਉਵੇਂ ਹੀ ਸਨਹ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸਾਂਭਦੇ। ਇਹ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਾਸਨੀ ਲੱਕ ਨਾਲ ਬੰਧੀ ਵਿਚੋਂ ਪੱਤਣੀ ਦਰਿਆਵਾਂ ਤੇ ਹੀ ਨਾ ਪੈਸਾ ਦੇਂਦੇ। ਜੇ ਮਲਾਹ ਕੁਰੂ ਮੰਗਦਾ ਤਾਂ ਸਿੱਧੇ ਹੀ ਠਿਲ੍ਹ ਪੈਂਦੇ।

ਇਕ ਸਮੇਂ ਰਾਵੀ ਦੇ ਪੱਤਣ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਬੋਝੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭਾੜਾ ਮੰਗਿਆ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਕਲ ਜਾ ਭਾਵੇਂ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਮਿਲਣੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਨੌਮ ਰਾਹੇ ਨਾ ਰਕਮ ਤੁੜਾਉਣ ਦਾ ਏ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਰਧਾ ਰਖਦੇ ਸੀ ਤੇ ਹਾਸ ਬਿਲਾਸ ਭੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ। ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ੧-੨ ਵਜੇ ਸਦਾ ਉਠ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਤੇ ਪਦਾਰਥ ਭੀ ਬਹੁਤ ਖੁਲ੍ਹਾ ਫੁਕਦੇ ਸੀ। ਚਾਰ ਪੰਜ ਸੌਰ ਦਾ ਛੰਨਾ ਫਰ ਦੁਹ ਦਾ ਤੇ ਅੰਨ ਮਿਠੇ ਖਿਚਿ ਦਾ ਤਰ ਫੁਕ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਇਹ ਸਿਦਕੀ ਸੰਵਕ ਸੀ।

ਇਕ ਸਮੇਂ ਸਰਗੋਧੇ ੧੨੧ ਚੱਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਹੰਤ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ* ਤੇ ਸਰਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੀਹੰਵਾਲੀਆ ਦੇ ਘਰ ਦੌਰੇ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਸੀ ਤੇ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਇਸੇ ਘਰ ਆਏ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਤ ਹੀ ਬਾਬੇ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਕਹਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਅਜ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਆਪ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਮੈਂ ਹੱਥੀਂ ਕਰਵਾਵਾਂਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਕੀ ਕਲ ਏ? ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਮੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਣ ਨਾਲ ਕੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਉਠ ਜੈਕਲ ਹੋ ਦਾਤਣ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਸਿਰ ਤੇ ਪਰਨਾ, ਤੇੜ ਕਛਹਿਰਾ ਪਹਿਰ ਰਾਗਰ ਫੜ ਡਿਗੀ ਤੇ ਖੜ ਬਾਬਾ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕੰਢੇ ਤੇ ਬਹਾ ਬਸਤਰ ਲਾਹ ਸਿਰੋਂ ਗਾਕਰਾ ਪਾਣ ਲਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਮੈਂ ਆਪ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਠੰਡ ਨਾਲ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਹੋਰ ਸਿਖ ਡਿਗੀ ਨੇੜੇ ਲਕੜੀ ਦਾ ਵੇਰ ਲਾ ਗਾਫਲ ਬਾਲ ਗਾਕਰ ਫੜਨ ਦੀ ਭੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹੀ ਖੇਡਬਾਜ਼ੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਕਰੋ। ਮਰਦੇ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਠੰਢ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਗਾਕਰਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰੋਂ ਵਹਾ ਕਛਹਿਰਾ ਪਰਨਾ ਤੇ ਲੈਈ ਇਥੇ। ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭੈਰ ਬਾਦ ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਪੁਛਿਆ, ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਅਸਾਂ ਕਿੱਥੀ ਦਾ ਜਲ ਕੱਕਰ ਤੇਨ ਨਝਾ ਲੇ ਕਰਮ ਬਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਇਤਨੀਆ ਗਾਕਰਾ ਠੰਡੇ ਜਲ ਦੀਆਂ ਕਿਸ ਲਈ ਪਾਈਆਂ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ, ਸਿੱਖ ਸਰਧਾ ਤੇ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਠੰਢੇ ਜਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ ਕਦੇ ਨਮੁਨਿਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਉਹ ਬਚਨ ਅੱਜ ਅਜਮਾਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਕਮਨਮੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। 'ਜਲ ਲਗ ਨ ਦੇਖੇ ਆਪਣੀ ਨੈਣੀ, ਲਭ ਲਗ ਨਾ ਪਤੀਜੇ ਕੁਰ ਕੀ ਬੈਣੀ।' ਚੇਤ ਦੇ ਅੱਧ ਨੇਤੇ ਸੇਖਰੀ ਜ਼ਿਲਾ ਸੇਖੁਪੁਰੇ ਦੀ ਸੈਕਰ ਮਿਲ ਸੰਜਮ ਨੌਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਰਖ ਫੁਲਨ ਬਾਟੀ ਕੀਤਾ। ਤੇ ਮੇਲਾ ਭੀ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਦਰਸਨ ਦਿਓ। ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਦਿਨ ਹੋਇਆ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭੈਰ ਬਾਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਏ ਹਵਨ ਹੋ ਕੇਦੀ ਕੀਤੀ। ਕੋਲ ਦੇ ਜੋਰੇ ਅਨੰਦਾ ਜੋਗ ਬੈਠੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ

* ਇਹ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਰਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਵੀਂ ਜੀਵਨ ਨੰਬਰ ਇੱਕੋ ਹੁਣ ਕਸਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਕਲਾਤੇ ੧੨੧ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਪਸੰਦੀ ਦੀ ਨੂੰ ਪਰਾਪਤ ਦਾਖ਼ੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਮ ਵਿਚ ਪਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਛਕਾਇਆ। ਤੇ ਇਕ ਜੋੜੇ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮੱਜ-ਬੱਧ ਦੇ ਤੇ ਸਵਰਨ ਕੋਰ ਸੇਖਵਾਈ ਦੀ ਅਨੰਦ ਲਾਵਾ ਪੜ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਜੋੜੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਮੱਜ-ਬੱਧ ਦੇ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਕੋਰ ਸੇਖਵਾਈ ਅਜੇ ਬੈਠੇ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿਆਰੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਾਟੀ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਥਾ ਕੁਰਾ ਬਣਾ ਸਾਥ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਵੇਰਵਾ ਸਹੀ ਕਰ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੀ ਹੋਏ ਅਨੰਦ ਵਲੋਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਬੰਨ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਉਠਾ ਦਿਤਾ। ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਰੋਇਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਜ ਤੁਸੀਂ ਸਿੰਘ ਸਜੇ ਰਹੋ ਤਾਂ ਸਾਥ ਹੋਭ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਉਥੋਂ ਹੀ ਸਿਦਾਭ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਤੇ ਅਨੰਦ ਹੋਰ ਥਾਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਹ ਰੂਪਾਲ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ-ਪਾਠੀ ਹੀ ਪੰਕਾ ਹੈ। ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੇਖਵਾਈ ਦੇ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਕਨ, ਕਰਤਾਰ ਕੋਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਰੂਪਤ ਚੋਰ ਲਾਇਆ ਤੇ ਵਿਆਹ। ਮੰਗਿਆ। ਸਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਕੱਛ ਲਾਹ ਦਿਤੀ। ਕਰਤਾਰ ਕੋਰ ਦਾ ਅਨੰਦ ਭਿਲੇਕੇ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਇਹ ਸੰਤ ਨਗਰ ਸੁਖਾ ਵਾਸਈ ਹੈ। ਮੇਂ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸੇਖਵਾਈ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਨਾਮ ਪੂਰੇ ਕਰਤਾਰ ਕੋਰ ਤੋਂ ਪੁਛ ਲਿਖੇ ਨੇ। ਸੇਖਵਾਈ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚੀਰ ਕੋਰ ਸਵਰਨ ਕੋਰ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਲੋਕਾ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਧੀ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਰੱਬ ਦਿਓ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੰਦ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਅਸੀਂ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ, ਤੇ ਧੀ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹੇਆਂ ਸਭਾਹਾ ਹੀ ਨਾ ਦਿਓ। ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਮਸਰਾਣੇ ਪੜ੍ਹਏ ਹਨ, 'ਨਾਲੇ ਜੋਰ ਰਖਣਾ ਨਾਲੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨਿਰਾਉਣੀ ਸਟ ਭੇ ਜੀਆ ਭੇਰੀ ਰਹਿ ਨਹੀਂ' ਅਉਣੀ।' ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਦ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖੋਕੀ ਨਾਲ ਲੈ, ਲਾਹੌਰ ਆਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਰਾਹਰ ਹੋਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿਆਰੇ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਬੀਬੀ ਸਵਰਨ ਕੋਰ ਟੋਰ ਦਿਤੀ। ਇਹ ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਣ ਸਮੇਤ ਪਰਿਵਾਰ ਸਿਆਮ ਵਲ ਹੀ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਰੂਪਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰੇ ਗੋਤਾ ਰੇ ਕਿਹਾ, ਅਸਾ ਰਕੂਲ-ਪਰਚ ਰੱਖ ਹਨ।

ਭੋਤਰ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵੇਛੇਰੀ ਸੰਜਮ ਨੰਮ ਭਜਨ ਛਾਟੀ ਦਾ ਗੋਤਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਸਾਂ ਸੁਬਦ ਵਿਚਾਰ ਕਥਾ ਕਰਨੀ, ਨਿਰੰਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ, ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਪਾਠ ਇਕ ਸਿੰਘ ਕਰਨਾ, ਸਭ ਨੇ ਸੁਣਨਾ, ਦੋਵਾਨ ਲਾ ਰਾਤ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਜਗਤ ਵਾ ਰੈਲਾ ਨਾ ਹੋਣਾ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਭੇਟਾ ਧਰੀ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੋਲਿਆ ਤੇ ਨਾ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਕੁਰ ਮਾਰਕ ਦੀ ਚਾਲ ਤੇ ਚਲਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਸੇਵਾ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਤ ਜੋਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਾਂ ਅਰਚ ਕਰ ॥) ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਸਭਾ ਵਿਦਿਆਲੇ ਜਗ ਭੇਟਾ ਮਨਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਭ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅਜੇ ਮੋਲਿਆ ਵਿਚ ਵੈਰਾਕੀ ਜੋੜੇ ਹੀ ਹੋਏ ਜੁਤ ਨੰਮ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਤੇ ਵੈਰਾਕੀ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰਾ ਨੇ ਸੇਖਵਾਈ ਖਾਪ ਦੇ ਪਿਤਾ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਮੇਲਾ ਗੋਤਾ। ਸੰਤ ਕੰਕ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ, ਦਸੋਂਧਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਕੀ ਦੋਵਾਨ ਲਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਮੇਲੇ ਦਾ ਰਸ ਛੱਟਿਆ ਦੇਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਗੋਤਾ, ਸਿੰਘ ਦਾ ਮਰਨੇ ਪਰਨੇ

ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦੇ। ਹੁਣ ਇਹ ਕੁਛਾ ਜੀ ਦਮਦਮੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੀਵਨ ਨਗਰਾਂ ਨੇੜੇ ਹੀ।

ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਬਿਰਧ ਤੇ ਮਾੜੇ ਪਸ਼ੂ ਭਰਮੀਆਂ ਦੀ ਘਰਾਹ ਬਿਰਾਜ ਵਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਥੋਕਾਨੇਰ ਵਲ ਸੁਹਵੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੇੜ ਵਲ ਚੋਜਦੇ ਸੀ। ਏਕ ਸਮਾ ਸਿੰਘ ਹਨੂੰਮਾਨਗੜ੍ਹ ਕੇਂਦਰਾ ਠਰਰ ਤੇ ਸੁਰਤਗੜ੍ਹ ਵਿਚਾਲੇ ਨਾਲਗੜ੍ਹ ਦੀ ਵਾਥ ਤੇ ਪਸ਼ੂ ਲੈ ਕਦੇ ਸੀ। ਭਾਰ ਚਰ ਪਿਆ ਤੇ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਰਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਲਗ ਨਰ ਸਾਭੀ। ਪੁਲਸ ਪਤਾ ਲਗਣ ਤੇ ਚਰ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਤਾਤਨਾ ਕੀਤੀ। ਕਿ ਰੂਸਾ ਦੇ ਹੀ ਦੋਵੇਂ ਏਕ ਸਮਾ। ਚੇਰੀ ਤੇ ਲੰਘ ਲੁਕਾਟੀ। ਬਾਬਾ ਖੁਸਾਲ ਸਿੰਘ ਬਿਰਾਜ ਵਾਲਿਆ ਚਰ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰੇ ਦੀ ਬਰਾਦਰੀ ਲਿਆ ਲਮਭਾ ਮਕਦਮਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਭ ਵਾਰਤਾ ਜਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸੁਣਾਈ। ਕੁਰੂ ਜੀ ਬਿਹਾ, ਜਦ ਕੁਰੂ ਕੇ ਲਗਰੇ ਕੁਰੂ ਘਾਤੀ ਨੂੰ ਭੀ ਨਿਰਾਸ ਨਾ ਤੋਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਤੇ ਚਰ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਭੀਜਾ ਮਾਰ ਹੀ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਪੁਛ ਲੱਤ ਪਰੀ ਕਰਦੇ। ਕੁਰੂ ਜੀ ਬਿਹਾ, ਜਾ ਕੇ ਵੱਡੇ ਵਿਚੋਂ ਚੇਟਕੀ ਮੰਚ ਉਸ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਦਿਓ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਓਥਾ ਹੀ ਆ ਕੁਰੂ ਕਾ ਹੁਕਮ ਏਕ ਮੇਰ ਦਿੱਤੀ। ਕਦੀ ਲੰਘ ਕੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਉਦਾਰਤਾ ਭਰਿਆ ਸਲੂਕ ਸੁਣ ਨਿਆਣੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਆਏ ਤੇ ਭਜਨ ਪੁਛ ਸਿੱਖ ਸਜੇ। ਤੇ ਦੁਸਮਣਾ ਪੇਟ ਦੇ ਕਾ ਥੋਕਾਨੇਰ ਦੇ ਦਿਲਾਵੇ ਵਿਚ ਸਭੋਂ ਕੁਰੂ ਘਰ ਤੇ ਸਰਧਾ ਹੋਈ। ਜਿਥੇ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕੁਝ ਭਰਖੜੀ ਦੇ ਏਕ ਵਿਚ ਪੇਟ ਤੇ ਬਿਰਧ ਸਦਾ ਦਾ ਡਿਥਰ ਬਿਆਲ ਰਿਥੇ ਹੀ ਹੁਣ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਤਤ ਏਕ ਵਿਚ ਭਰਖੜੀ ਦੇਖ ਰਾਮਨੇਮੀ ਤੇ ਮੁਹਕਮ ਜਹੇ ਤਿਓਹਾਰਾ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਿਮ ਭਸਾਦ ਹੁੰਦੇ ਸੁਣ ਸਹਿੰ। ਵਿਚ ਦਿਟਲੀ ਐਕਸੀਨੀਆ ਦੀ ਤੇ ਹਿਟਲਰ ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਜੋਰ ਨੇ ਲੰਡਨ ਤੇ ਫਰਾਂਸ ਨੂੰ ਭਰ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਜੇਕ ਦੂਰ ਸੀ ਪਰ ਕਾਬਾ ਸਭ ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਵੰਟ ਪੈ ਵਜ਼ੋਰ ਭਟਨ ਦੇ ਪਾਓ ਭੀ ਆਪ-ਘਾਪੀ ਪਈ ਹੋਈ ਸਾਫ ਨਾਮਧਾਰੀ ਭੀ ਥੋਕਾਨੇਰ ਤੇ ਹੋਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹਾਡ ਵਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੋ ਬਚਨ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਕੀਭਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਭਾਣੇ ਦਾ ਸਮਾ ਥਾਦ ਤੇ ਸਾਹਵੇਂ ਤੇ ਚੇਤੇ ਆ ਮੇਨੂੰ ਕਾਬਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਜੋ ਕੁਛਾ ਅੱਠ ਪਹਿਰਾ ਵਿਚ ਇਕ ਵੇਰਾ ਭੀ ਭਾਣੇ ਦੇ ਭਵਦ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦੇ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਹ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਅਰਥਾਤ ਜਿਨ੍ਹੇ ਐਥਾ ਸਮੇਂ ਤੇ ਮੀਤ ਮਿਲਾਧ ਦਾ ਵੇਤਾ ਅਠੀ ਪਹਿਰੀ ਭੀ ਚੇਰੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਉਹ ਵੈਰਾਨ ਤੇ ਭਗਤੀਵਾਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਉਹ ਬੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰੁਝੇਵੇਂ ਕਾਲਾ ਦਿਵੇ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੈ ਜਾਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਚਨ ਅੰਦਰ ਕਸਾ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਿੰਘ ਭਾਣੇ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ। ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਭੀ ਹੋਰ ਰੋਚ ਕਰਦੇ। ਵੇਰਾਭੀ ਤੇ ਆਸਕੀ ਸੁਭਾ ਕਰਤਦੇ। ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਭਾਣੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਚਨ ਪੁਛਦੇ। ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਹੇ ਦਾ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰਾਂ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਸਣੇ ਸੁਰਤਗੜ੍ਹ ਫਿਲ ਦੇ ਤਲਵਾੜੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਠਾਕਰ ਬਰਾਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖੂਹ ਤੇ ਪਹਿਲੋਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਕਾਲੀ ਨਾ ਪਰਤਦੇ ਬਿਆਲ ਨਾਲ ਨਾ ਆਏ ਸੀ। ਟਿਕੀ ਆ ਟਿਕੀ ਵੰਟ ਭੈਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਪਾਰੀ ਕਾਛਕਸ ਹਰੀਜਨਾ ਨਾਲ ਖਾਣ ਲੱਗੀ। ਅਭਾਭੀ ਸੂਹਤੇ ਚਮਾਠਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਰਥਾਦੇ ਤੇ ਆਖਦੇ, ਦਲਮ ਜੀ ਦਿਵੇ ਬਾਟਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਠਾ ਸੰਢਦੇ ਕਿ ਮਜ਼ਹਬੀ ਵੱਖ ਹੀ ਰਖੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਹਿਲੋਂ ਭਰਪੁੰਦਾ ਦੇ ਸਾਡੀ ਰਲ ਸਕਦੀਆਂ ਸੀ ਜਿਥੇ ਕੁਰੂ

ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਤੇ ਫੇਵੇਂ ਕੁਰਾ ਨੇ ਕੋਲਾ ਨੂੰ ਵੱਖ ਰਖਿਆ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਕੁਰਾ ਜੀ ਕੁਰਕ ਤੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਵੱਖ ਹੀ ਰਖੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ, ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਣ ਰਖਣੀ ਹੈ ਤੇ ਦੋਸ-ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਦੋਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪਰ ਧਰਮ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਭੀ ਪੱਕਾ ਰਖਣਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤੇ ਹੋਟੀ ਬੇਟੀ ਦੀ ਸਾਭ ਤਿੰਨਾਂ ਵਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੈਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਕਾਢ ਹੈ। ਬਲਾ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੇ ਧਰੂਹ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਕਿਸ ਵੈਰ ਪਾ ਬਣਿਆ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਵੈਰ ਤਦੋਂ ਹੀ ਬਣੇ ਹਨ ਜਦ ਤੋਂ ਭੁੱਟੇ ਵਧੇ ਹਨ। ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਚਾਲ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੇ ਰਹਿਣ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪਾਕੀ ਤੇ ਰਾਜ ਬਰੇ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਕਰਤ ਸਿੱਖੋਂ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ ਰਾਜ ਨਮਾਇਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਵਰਤ ਹਰ ਸਮੇਂ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਦੇ ਭਮੇ ਨੂੰ ਪੁਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਤਫਾਕ ਨਾਲ ਮਿਲ ਰਹਿਣ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਆਖੇ ਘਹਿਣ ਤੋਂ ਵੇਖਦੇ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕਾਈਆਂ ਦੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਗ਼ਲਾਮ ਅਹਿਮਦ ਜੀ ਦਾ ਮੰਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਅਹਿਮਦੀ ਮੰਤ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਾਕੂ ਸਦਾ ਦੋਹਧਾਰੀ ਕੁਰੂ ਦਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਫਿਰ ਸਦਾ ਕੁਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਖਾਸ ਨੇਮਾਂ ਵਿਚ ਨੇਮ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਿਸ ਰਾਜ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਉਸ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨੋ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜ ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚੰਬ ਜੇ ਕੰਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਰਾਜ ਸਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਰਾਧਾ-ਸੁਆਮੀ ਮੰਤ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਨਾ ਕਰੋ। ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਸੀਆਂ ਸਾਖਾਂ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਤੁਸੀਂ ਨਾਮ ਜਪੋ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਆਦਰਸ਼ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਣ ਰਖਦਿਆਂ ਦੋਸ-ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਨੇਮ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣਾ ਤੁਹਾਡਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਰ ਕਣਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਬਾਰ ਕਰੋ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਹੋ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰੋ। ਭਾਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਕੁਰਿਆਂ ਵਾਲੀ ਕਰਤੀ ਬਾਰ ਹੁਣ ਘਟਦੀ ਜਾਪਦੀ ਦੇ, ਪਰ ਵੇਰ ਭੀ ਜਿਰਨੀ ਹੈ ਸਕੇ, ਉਹ ਮਰਯਾਦਾ ਕਰੀ ਹੀ ਚਲੇ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਰੀਬ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਫੰਡ ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ ਪਾਉ ਫਕੂਲ-ਖਰਚੀਆਂ, ਦਾਜ ਪਾਜ ਜਗਤ ਰਿਵਾਜ ਤੋਂ ਬਚੇ। ਇਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਈ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੇ ਚੋਗੀ ਪੈਰਵੀ ਕੀਤੀ। ਸੂਬਾ ਸਹੀਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਠੜੇ, ਦਸੋਂਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੰਗਰ ਆਦਿ ਤਿਲਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਫਰਿਸ਼ਪੁਰ, ਸਿਆਲਕੋਟ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਦਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੱਚੇ ਚੋਗੇ ਚੁਕੀਏ ਸੀ। ਚੋਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਕ ਕਿਤੇ ਲੈ ਜਾ ਵੇਚਦੇ ਸੀ। ਸੂਦੀਆਂ ਚੜ੍ਹੇ ਰੋਟੇ ਰੁਪ ਕਰਾਏ, ਭਰਦੇ ਬੱਚੇ ਕੁਸਕਦੇ ਨਾ। ਕੁਝ ਬੱਚੇ ਫੜੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹੋਏ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਦੋਸੀਆਂ ਤੇ ਮੁਕਦਮੇ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰ. ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਰਾਜ ਦੇ ਜੇ ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਥਰਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰਰ ਚੰਨਟ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਰਾਉਣ ਲਭਾਣੇ ਸਭ ਸਿੰਘ ਸਾਥ ਗਏ। ਪੰਡਤ ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਮੀ ਵਿਦਿਆਲੇ ਬੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ ਨੇ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਗਤ-ਚਾਲ ਦੀਆਂ ਖਰਚੀਲੀਆਂ ਰਾਸ਼ੀਆਂ ਦਾਜ, ਖੰਡ, ਚੌਲ, ਮਨਿਆਈ, ਟੂਥਾਂ, ਪਾਜ, ਰਿਵਾਜ ਆਦਿ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਸਗੋਰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਸੱਤਾਂ ਸਗੋਰਾਂ ਬਿਨਾਂ

ਹਰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਬਚਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਸਭ ਭਰੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਲੱਭ ਲਗੇਥਾਂ ਗ੍ਰਿਸਤੀਆਂ ਦਾ ਬਚਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਅਨੰਦ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ, ੨੮ ਵੈਸਾਖ। ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵੈਸਾਖ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਵਰਨੀਆਂ ਪਾਠ ਦਾ ਠਾਠ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰਖਿਆ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸੰਤ ਮੇਲ ਕਰ ਆਲਮ ਜੀ, ਗੋਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪ੍ਰੰ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਸਾਫਰ, ਚੰਦਰਵਰਤੀ ਜੀ, ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਭੀ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਾਲ, ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਤ ਫਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਸਰਮਖ ਸਿੰਘ ਰਾਭੀ ਰਿਧਾਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੋਰ ਆਦਿ ਨੂੰ ਸੰਦ ਕਈ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਰਾਗ ਸਭਾ ਵਖਿਆਨ ਕੀ ਡਰਾਏ। ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਭੀ ਨੂੰ ਇਕ ਨੰਬਰ ਦਾ ਇਨਾਮ ਮਿਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਦੇ ਦਿਨ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਇਕ ਜੱਥੇ ਦਾ ਅੰਤਲੇ ਦਿਨ ਭੱਗ ਸਮੇਂ ਹਰਨ ਹੋ ਵੇਦੀ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਪ੍ਰਭੀ ਕੁਰਮਰਧਾਦਾ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਕੀ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਨੇਮ ਸੰਜਮ ਰੱਖ ਠਾਹਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਕੰਗਨਪੁਰ ਵੈਸਾਖ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਵਰਨ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਇਆ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਦਰਵਰਤੀ ਜੀ, ਮੇਲੇ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ ਤੇ ਵਖਿਆਨ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦੁੱਸਿਆ ਹੁਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਕਾਗਰਸ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁੱਟਾ ਤੇ ਸੀਟਾ ਵਲ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਸਭ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਦਾ ਫਿਰਰ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਆਦਰਸ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਵਰਨ ਬਾਣੀ ਤੇ ਭੰਗੇ ਨਾਲ ਨਾ ਮਿਲਵਰਤਣ ਤੇ ਕੂਕ-ਪੁਟੇ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਿਥਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਗਰ ਨਿਜੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਭਲ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਗਣਾ ਹਾਲਾ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤੇ ਸੀਟਾ ਦਾ ਜੀ ਲਾਲਚ ਸੁਟਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਲ ਸਭ ਉਲਰ ਪਏ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਤੇ ਪੰਜ-ਨਦ ਦੇ ਚੌਥੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕਾਂ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਰਾਈਵਰ, ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਬਦੀ, ਰਾਭੀ ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ, ਸਭਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਤ ਤਿਆਰ ਹੋਏ। ਸ੍ਰ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਹਲੂਵਾਲੀਏ ਠੇਕੇਦਾਰ ਜਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਪੰਜ-ਨਦ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਦੀ ਅਰਥ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਤੇ ਘੋੜੀਆਂ ਦੇ ਦੇਖਣ ਹਿਤ ਖਾਨ ਕਾਦਰ, ਜੇ ਆਪ ਦਾ ਰੋਸਾ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਸੰਭਾਨੁ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਅਦਰਲੀ ਮੰਗ ਕਾਰਨ ਕਾਰ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਏ ਕੁਝ ਸਲੀਰ ਰੇਲ ਰਾਹੀਂ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜ-ਨਦ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲਾ ਭੇਰੇ ਨਵਾਬ ਵਲੋਂ ਰਚਾ ਸੀ। ਪਰ ਨਾ ਚਕਰ ਸੂਤ ਆਉਂਦਾ ਸਾਧ ਮੁਲਤਾਨ ਵਲੋਂ ਮੇਟਰ ਤੇ ਕਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ ਰਾਭ ਭੇਜੀ। ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਗੋਂ ਸਵਾਰਤ ਵਿਚ ੧੮ ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਾਰ ਲਈ ਜਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਸ-ਡੀ-ਓ ਸ੍ਰ ਪਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗਸਾਧ ਵਾਲੇ ਆਦਿ ਸਜਣਾ ਦੇ ਮਿਠੇ। ਚਰਨੀ ਸੰਸਿ ਧਰ ਹਾਰ ਪਹਿਰਾਏ, ਭੇਰੇ ਲਿਆਏ। ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਡਵੀਯਨ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਸਟਾਫ਼ ਦੇ ਸੰਸਟ ਸਮੇਤ ਮਾਦੀ ਭਾਈ ਬੋਝਿਆਂ ਤੇ ਸਬਦ ਸਟਿਆ ਤੇ ਮਸਰ ਹੋਏ ਰਹੇ। ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਸੰਘਣੀਆਂ ਟਾਪਲੀਆਂ ਬਲੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲੱਭਾ ਰਾਭੀਆਂ ਰਾਭ ਬਬਦ ਕੀਤਾ। ਸਭ ਅਸਚਰਜ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ, ਐਸੇ ਨਾਮ ਰਸ ਦੇ ਮੇਲੇ ਕਿਥੋਂ, ਸਭ ਲੱਭ ਹੋਰ ਭਮੇਲੇ ਦੇ ਠੇਢਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਦਾ ਸੈਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਬਦ ਜਲਾਵ ਨਾਲ ਗੱਸਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ

ਪਿਪਲ ਤੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕੁਰਦਾਸਾਨਾ ਹੈ। ਵਾਪਸ ਪੰਜ-ਨਦ ਆਇਆ ਸ੍ਰ. ਪਿਆਨ ਸਿੰਘ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਨਾਮ ਭਰੋ। ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਸੇਤ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਾਫ਼ਜ਼ਾਵ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸਭ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਭਜਨ ਦਿਵਾਇਆ। ਇਹ ਸੇਤ ਜੀ ਸੇਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਰਲ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਏ, ਰਾਉਸ ਵਜਾਏ ਰਾਗੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਬਥਬ ਪੜ੍ਹਿਆ—‘ਤੋਰੇ ਭਰਸੇ ਮੈਂ ਲਾਡ ਲਭਾਇਆ।’ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੈਰ ਗੀ ਹੋਏ। ਵਾਪਸ ਪੰਜ-ਨਦ ਕੁਝ ਸਨਹੀ ਸਜਣਾ ਲਮਤ ਆਏ। ਸਿੰਧ ਦੇ ਦੇਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਮੁਲਤਾਨ ਉੱਤਰੇ, ਘੜੇ ਵੇਖਣ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਮੋਟਰ ਤੇ ਸਥਾਰ ਹੋਏ। ਮੁਲਤਾਨ ਕੜ੍ਹ ਦੇ ਨਸਰੇ ਗਾਗੋਆਟ ਦੇ ਪਤਰੇ ਅਟਕ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਥਰ ਥਰੇ ਦਿਨ ਰਹਿੰਦੇ ਗਾਗੋ ਖਾਨ ਪਹੁੰਚੇ। ਪੁਲਿਸ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਪੰਡਿਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿੰਘਾਣੂ ਜੀ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਚਰਨੀ ਲਗਾ। ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਅੱਜ ਇਥੇ ਗੇ ਦਰਸਨ ਦਿਓ। ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਭਿਯਾ, ਅਸਾ ਜਾਮਪੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਨੌਂ ਵਜੇ ਜਾਮਪੁਰ ਪੁੱਜੇ। ਡਾਕਟਰ ਬਾਨੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੈਟਨਰੀ ਅਗੋਂ ਹੈ ਮਿਲੇ ਤੇ ਡੇਸਟ ਹਾਉਸ ਉਡਾਰਾ ਬਣਵਾਇਆ। ਵੇਰ ਥੋੜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਓ ਥੋੜ ਵਾਦ ਰਾਜਨਪੁਰ ਪੁੱਜੇ। ਰਾਣੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅਗੇ ਮਨਜੂਰ ਹੁਸੈਨ ਸਾਹ ਬੋਟਾ ਬਾਟੇਦਾਰ ਖੜਾ ਸੀ। ਬੜੇ ਅਦਬ ਠਾਲ ਮਿਲਿਆ। ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਦੱਸਿਆ ਅਜੇ ਘੜੇ ਵੇਖਣ ਆਏ ਹਾਂ। ਉਸ ਆਪਣੀ ਘੜੀ ਦਿਖਾਈ ਤੇ ਅਗਲੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਹੋਰ ਘੜੀਆਂ ਵੀ ਮੰਗਾ ਦਿਖਾਵਾਇਆ। ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਹੋਰ ਘੜੀਆਂ ਵੇਖਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਦੱਸਿਆ। ਇਕ ਠੇ ਦੱਸਿਆ, ਭਾਗ ਭਰਸੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰ. ਖਾਨ ਬਹਾਦਰ ਇਸ ਦਿਲਾਬੇ ਦੇ ਵਡੇ ਅਮੀਰ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਘੋੜੇ ਘੜੀਆਂ ਹਨ। ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਅਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਖਾਨ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਮਹਿਲਾ ਦੇ ਕੂਹੇ ਅਗੇ ਸਭ ਤੋਂ ਰਾਹ ਦਸ ਮੋਟਰ ਜਾ ਖੜ੍ਹਾਗੀ। ਭਰਸੇ ਅੰਦਰ ਘਰ ਦਿਤੀ ਖਾਨ ਬਹਾਦਰ ਬਾਹਰ ਆਏ। ਸਾਤਕਰੂ ਜੀ ਮੋਟਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਬਾਹਰ ਖੜੇ ਸੀ। ਖਾਨ ਬਹਾਦਰ ਦਰਸਨ ਕਰਵਾਇਆ ਬਾਹਰ ਖਲਾਸ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪੀਰ-ਨ-ਸਿਰ-ਪੀਰ ਆਏ। ਮੇਰੇ ਕਰੂ ਨਾਨਕ ਆਏ। ਮੇਰੀਆ ਅਖੀਆ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਆਏ। ਆਹਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਮਤਾ ਹੋਏ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆ ਜੰਗ ਪਾ ਲਿਆ ਤੇ ਫੈਰਾਗੀ ਹੋਏ ਨੇਕਾ ਵਿਚੋਂ ਮੇਰੀ ਕਿਰਦੀ। ਜਿਸ ਜਿਸ ਭਿੰਨਾ ਸੇ ਵੀ ਮਸਤ ਹੋ ਖੜਾ ਬੜਾ ਅਸਚਰਜ ਹੋ ਰਿਹਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉਚ ਹੋਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆ ਲਾਉ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੇਖਦੇ ਜਾਣਿਆ ਤੇ ਅਸਚਰਜ ਲਗ ਮਾਣਿਆ। ਇਹ ਨਬਾਰਾ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਤੇ ਖਾਨ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਹਾਰ ਦਾ ਜਿਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਸੀਦੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਖਾਨ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਲਾ ਲਾ ਚੁੰਮਦੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੁਖ ਮਸਤਕ ਤੇ ਪੁੱਛੇ ਤੇ ਦਸਦੇ। ਕਦੇ ਮੁਖ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਲ ਤਰਦੇ ਕਦੇ ਸਾਮਣੇ ਖੜੇ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖ ਵਲ ਤੱਕ ਰਹਿੰਦੇ ਸੁਭਾਨ ਅੱਲਾ ਸੁਭਾਨ ਅੱਲਾ। ਅਜ ਮੇਰੇ ਘਰ, ਮੰਦਰ ਅਰਸਾ ਤੇ ਵੀ ਉੱਚੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਹਿਬੂਬ ਦੇ ਦਰਸਨ ਆਪਣੇ ਘਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਜਿਹਾ ਬੰਟ ਕੁਝ ਘੱਟਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਅਸਚਰਜ ਸਵਾਦ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕੈਸਰ ਤੇ ਆਖੇ-ਹਜਾਤ ਪੀ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਤੇ ਪਰਸਨ ਬਾਦ ਖਾਨ ਬਹਾਦਰ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਚੁੱਲ ਪਛੇ। ਕਦਮ ਮੁਬਾਰਕ ਪਾ ਮੇਰੇ ਵਿਹੜੇ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਕਰੇ। ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਮਹਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਢੇ। ਇਕ ਰਹਿ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਲੰਕਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖਾਨ ਜੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਲੰਕਰ ਲਾਕਰੀ ਰਾਜਨਪੁਰ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਥਲੀ ਤੇ ਵਲ ਖਾਨ ਬਹਾਦਰ ਬੋਟ ਕੀਰੇ। ਕਰ

ਘੋੜੇ ਦਿਖਾਏ। ਫੇਰ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਪਲੰਘ ਤੇ ਬਹਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖਾਨ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵਾਰਤਾ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਖਾਨ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਟੋਬਰ ਦੇ ਜੀਅ ਆਏ। ਪਤਰ ਧੀਆਂ ਨੂੰਹਾਂ, ਨੌਕੇ ਮਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਧਰ ਧੂਤ ਸਭ ਨ ਮੁਖ ਮਸਤਕ ਤੇ ਲਾਈ ਤੇ ਸਭ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਅੱਜ ਸਾਡਾ ਜੋਮਨਾ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਸਣੇ ਵਹੀਰ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰੀਤਾਂ-ਸਿਰ-ਪ੍ਰੀਤ ਘਰੁ ਆ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਸੀ, ਮੈਂ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਿਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਾਂਗੋ ਤੁਨ ਕਝ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਡਾ ਕਰ ਹੀ ਨਾ ਦੇਂਦੇ ਹੁਣ। ਜੋ ਚਿਰ ਸਾਨੂੰ ਵਰਤਣਾ ਪਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਦੀ ਭੋਟਾ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਛੁਟੀ ਦਿਓ। ਲੰਗਰ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਖਾਨ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਆਉਣਾ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤੇ ਬਿਤਥਾ ਜਨਮ ਅਸਾਡਾ ਗਿਆ। ਜੇ ਦਰਸਨ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਘਰੁ ਨਾ ਭੁਇਆ। ਜਿਥੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਧਗੀ ਕਿਹਾ ਵੇ ਤਿਥੋਂ ਦਾ ਸਾਡਾ ਹਾਲ ਰਹਿਣਾ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਜਨਪੁਰ ਆਏ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਫਕਿਆ। ਸਭ ਡਾਕਟਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੀ ਰਹੇ। ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਮੁਹਿਮਦਪੁਰੇ ਘੋੜੇ ਬਾਹਰੇ ਆਏ ਦੇਖ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਮਪੁਰੇ ਹੁੰਦੇ ਰਾਤ ਡੇਰੇ ਗਾਜ਼ੀ ਖਾਨ ਆਏ। ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਦੀ ਕੱਠੀ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਆਏ। ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਦੀ ਅਰਥ ਕੀਤੀ। ਡਿਪਟੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇਬਾਂ ਦੇ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬੋਤਾ। ਮੇਟਰ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਪੱਤਣ ਤੇ ਆਏ। ਤੇ ਜ਼ਹਾਜ਼ ਤੇ ਬੈਠ ਪਾਰ ਹੋਏ। ਮੁਰਫਲਗੜ੍ਹ ਦੀਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠੇਕੇਦਾਰ ਛੁਟੀ ਲੈ ਵਾਪਸ ਪੰਜ ਨਦ ਕਏ। ਜੋ ਰੋਜ਼ ਦੂਰ ਨੇੜਿਉਂ ਆਉਂਦੇ ਸਾਥ ਹੀ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੩ ਚੱਕ ਜਹਾਨੀਏ ਪਾਸ ਉਡੀਕ ਰਹੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਆ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠੇਕੇਦਾਰ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੁਣ ਦਿੱਲੀ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਸਦਾ ਮਾਨੈਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪੁਰਬ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਸਾਲ ਸ੍ਰ. ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਰ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨੇ ਕਈ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਗਤ ਸੱਦ ਭਜਨ ਨੇਮ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਵਸ ਗੋਤਾ, ਭਰਸਾ ਮਿੱਘ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਆਈ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ ਮੇਲੇ ਦਾ ਭੇਡ ਪਾਇਆ।

ਹਾਵਜ਼ਾਬਾਦ ਜੇਠ ਵਿਚ ਸੰਜਮ ਨੇਮ ਭਜਨ ਥਾਣੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੋਇਆ। ਸਿਤ ਭੋਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਸੇ ਵਾਲਿਆਂ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਨੇਮ ਨਿਭਾਇਆ। ਸਿਤ ਦੀਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ, ਜਵਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਭੇਡ ਪਿਆ। ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਵਰਤਿਆ ਕਈ ਸਰੀਰਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਕਿਆ ਭਜਨ ਪੁਛਿਆ। ਏਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਮੈਨਪੁਰੀ ਤੋਂ ਇਕ ਮਰਦ ਤੇ ਤੀਵੀਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ ਫਰੁਖਾਬਾਦ ਆਈਆਂ। ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਪਤੀ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਤੀਵੀਂ ਹਰ ਬਿਗਾਹ ਲਾ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਕਈ ਸੀ। ਤੇ 'ਨਾਨਕ ਸਤੀਆ ਜਾਣੀਅਹਿ ਜਿ ਬਿਰਹੇ ਚੋਟ ਮਰਨਿ॥' ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਤੇ ਨਾਮਣਾ ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਸਤੀ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਸਭ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖਬਰ ਛਪੀ। ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਚਿਲੇ ਵਲੋਂ ਕਰਕਾ ਵੰਡ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਨਕਸ਼ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਉਛਾਹੀ ਦੇ ਦਾਣੇ ਜੋ ਕਰਜੇ ਵੰਡ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿੱਤੇ ਸੀ ਤੇ ਕਈਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਇਸਦੇਖ ਦਿੱਤਾ ਭੀ ਮਾੜੇ

ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਰਤੋਂ ਲਾਹੁਣ ਤੇ ਵੰਡਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸਤਿਜਗਤ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤੋਂ ਲਾਹੁਣ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਪੜ੍ਹਤਾਲ ਪੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੈਦੀ ਸਾਹਿਬ ਲਾਈਆਂ ਖੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਰੋਸ਼ਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ, ਸੁਤੀ ਕਪੜੇ ਦੇ ਉਣਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਫੁਪਵਾਇਆ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰੋਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਪਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਸਿੱਖਣ ਆਇਆ ਸਾਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਤੇ ਨਾ ਕਰੇਗਾ। ਉਪਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹਰ ਮਾਤ ਨਾ ਪਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਭ ਗੁਣ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੪ ਜੇਠ ਵੈਦੀ ਸਾਹਿਬ ਸੰਨਮ ਨੇਮ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਭ ਭੋਰੇ ਤੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਖੰਡੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਸਭ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਨਾਨ ਕਰਦੇ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭੰਗ ਬਾਦ ਸਭ ਭਰੀ ਪੜ੍ਹ ਆਪੇ ਆਪਣਾ ਨੇਮ ਕਰਦੇ। ਦੁਪਹਿਰੇ ਕਥਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ ਦੀ ਹੁੰਦੀ। ਘੰਟਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਹੁੰਦਾ। ਰਾਤ ਸਬਦ ਹੁੰਦਾ। ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਪਾਠ ਹੁੰਦਾ। ੩੧ ਜੇਠ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਹੋਇਆ। ਸਭ ਨੇ ਮੇਨ ਬ੍ਰਤ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਦੀ ਸੰਗਰਾਦ ਨੂੰ ਭੰਗ ਪਾਇਆ। ਸਭ ਬੇਰਾਗੀ ਹੋਏ। ਭੱਲ ਬਾਣੀ ਕੀਤੀ। ਬਿਨਾ ਜਾਣੀ ਦੇ ਤੇ ਵਿਛੜੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਯਾਦ ਨੇ ਸਭਤ ਸਵਾਦ ਫੁਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਸਕੇ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਗੁੰਦਾਯਾਰੇ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖਿਆ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਰਾਤੋਂ ਰਾਤ ਖਰਚ, ਮੇਟ ਸਵਰੇ ਆਪ ਆ ਭੋਰੇ ਲਾਏ। ਭਾਸਕੇ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰੇ ਦੇ ਨਗਰਾਂ ਤੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਗਿਲਾ ਤੇ ਜੋਸ਼ ਵਧਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਸਿਰਤੀ ਸਾਧ ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੁੱਟੀ ਭੰਗ ਤੋਂ ਲਿਆ, ਉਸੇ ਭੋਰੇ ਵਿਚ ਤਪ ਰੁਖਵਾਇਆ। ਤੇ ਲੰਗਰ ਲਾਇਆ। ਉਕਰਾਹੀ ਹਥਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਉਦਮ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਬਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਲਹਾੜਾ ਖਜਾਨਚੀ ਬਣਾਏ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰਵੇਰ ਨੁਸਹਿਰੇ ਮਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜੋ ਸਾਧਾਂ ਵਾਲੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਲੁਧਿਆਣੇ ਸਿੱਖ ਕੁਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਭੋਰਾ ਬਣਾ ਲਗਭਗ ਚਲਾਏ ਹਨ ਤੇ ਬੁਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਲਹਾੜਾ ਲਾਲਾ ਮੁਹਕਮ ਚੇਦ ਦਾਸ, ਸਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਰਗੀ, ਸਿੱਖ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਜਾਬ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੰਗੀਰ, ਗੰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਵਾਰੀ, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੁਖੀ, ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਾਕਟਰ ਆਦਿ ਨੇ ਤਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲਾ ਲੰਗਰ ਚਲਾ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਦਵਾ ਲਾਹੁ ਸਰਬ ਸਿਆਲਕੋਟ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਲਈ ਸੁਖ ਬਣਾਇਆ।

ਵੈਦੀ ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਕੰਦਨ ਲਾਲ ਬ੍ਰਹਿਮਣ ਦੀ ਧੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਹੁਣ ਵੈਦੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੰਕਾ ਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕੁਰਮਤ ਦਾ ਆਸਰ ਹੋਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਏਦੂੰ ਪਿਛੇ ਵਿਹਲੀ ਹੀ ਸਭੀ ਸੀ। ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਰੋਡੀਂ ਸੰਜਮ, ਨੇਮ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ੨੪ ਜੇਠ ਤੋਂ ਅਰੰਭਿਆ। ਧੂਪ ਦੀਪ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਪਾਠ ਮੇਨ ਗੁਰਵਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ੩੧ ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਹੋਇਆ। ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੰਧ ਜੀ ਭੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਦੋ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਠੇ ਤੇ ਨੇਮ ਦਾ ਭੰਗ ਪਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੀ ਸਤ ਨੇਮ ਮੇਲਿਆਂ ਭਾਂਗ ਦੇ ਇਨ ਮੇਨ ਬ੍ਰਤ ਰੱਖਿਆ ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਰੋਲੇ ਦੇ ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਸਬਕ ਖੰਕਾ ਵੇਖਣ ਲਈ ਉਚੇਰਾ ਮੇਨ ਬ੍ਰਤ ਲਖਦੀ। ਹਵਨ ਹੋਇਆ। ਭੰਗ ਪਿਆ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਵਭੀਤਿਆ

ਤੇ ਮਲਾ ਪਰਤਿਆ। ਸਿੱਖ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰੇ-ਗਿਲਾ ਵਾਲੇ ੨੮ ਜੇਠ ੧੮੯੩ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹੇ।
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਮਿਤ ਮੇਲਾ ੧੨-੧੩ ਹਾਥ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਭੀੜਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ
ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪੱਤਰੇ ਬਿਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਕੁ ਵਰਤਦੇ ਉਸ ਵਿਚ ਜਾਣ
ਦਸਤਾਰ ਭੇਟਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਗੀਤੀ ਤੇ ਬੋਧਾਈ। ਸਦਾ ਨੇਮ ਦਿਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਕਰਨਾ ਥਾਪਿਆ।
ਮਹੀਚਿਦਾਤੇ ਫਿਲੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਸੰਤ ਸੰਭਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ੍ਰ ਨਰੇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਕਰਾਏ
ਤੇ ਮੇਲਾ ਗੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਅਰਜ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਇਹ ਸੰਭਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਭੀ ਦਿੱਤੇ ਬੰਦ ਖੜ ਦੀ ਮਿਲ ਦੇ ਆਗੂ ਰਹੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਪੁਤਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਲਾ ਸਿੰਘ
ਜੀਵਨ ਨੱਗਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਮੇਂ ਨੱਗਰ ਬਾਦ ਸੁਭਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ
ਜੀ ਸਣੇ ਜਥਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਲਾ ਸੰਜਮ ਨੇਮ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਸੁਰ ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਦਾ
ਰਖਿਆ। ਤੇ ਨੇਮ ਬਣਾਇਆ, ਬਿਨਾ ਪੂਰ ਸੰਜਮੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਾਟਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ
ਰਸਦ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ। ਤੇ ਨੱਗਰ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ
ਭੇਜਣਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਆਪਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਜਾਣੀ-ਜਾਣ ਭੀ ਹਨ।
ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰੀਦ ਠਾਥਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ, ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਫੋਜਾ ਸਿੰਘ, ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ
ਸਮਾਜ, ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ ਫਿਖੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭਬਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਧਨਮ ਸਿੰਘ, ਰਾਜੇ ਦੇ,
ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਕਤਾ, ਰਜਵਤ ਸਿੰਘ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਵਰਨ, ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਖਾਰਾ, ਅਮਰ ਸਿੰਘ
ਅਬਲ ਦਾ ਆਦਿ ਸਭ ਭਤ੍ਰਾ ਹੀ ਛੱਡਦੇ ਤੇ ਭਤ੍ਰਾ ਹੀ ਸਉਂਦੇ। ਆਏ ਪਦਾਰਥ ਭੀ ਦੁਧ, ਘਿਉ,
ਮਿੱਠਾ ਸਾਧਾ ਵਲੀ ਵਿਚਾਓ ਭਤ੍ਰਾ ਲੈਂਦੇ। ਤੇ ਉਪਰੋਂ ਆਏ ਨੂੰ ਵਿਚ ਲਗਣ ਭੀ ਨਾ ਦੇਂਦੇ। ਬਦੀਆਂ
ਦੀ ਆਈ ਰਸਦ ਭੀ ਨਾ ਲੈਂਦੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਣਾ ਸਿੰਘ ਆਏ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਾਧਾਂ
ਚੱਕਿਆ ਤੇ ਨਾ, ਮਤ ਦੁਖੀ ਹੋਣ, ਪਰ ਚਿੰਤ ਵਿਚ ਸੁਭਾ ਦਾ ਵਰਤ ਸਮਝਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਹੀ
ਤਾਪ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਏਥੋਂ ਸਵਰੇ ਆਪੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵਾਦੇ ਵਧੀ ਜਾਂਦਾ ਕਰ ਨੇਮ ਛੱਡਣ
ਨੂੰ ਜੀਅ ਨਾ ਕਰੇ। ਥੋੜਾ ਚਿਰ ਬਾਦ ਸਾਧਾ ਦੇ ਘਸ਼ਰ ਪਾਣ ਕਰੇ। ਮਸ਼ੀਨ ਨਾਲ ਟਾਕੀਆ ਭੀ
ਲਾ ਪਿੰਡਾ ਨਾ ਵਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰੀ ਦਰਸਨ ਭੀ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਵੈਦੀ ਸਾਹਿਬਾਂ
ਬਦਾਮ ਖੰਡ ਭੀ ਭੇਜੇ। ਬਸਤਰ ਪਾਣੇ ਜਾਣ ਭੀ ਸਾਧਾਂ ਦਾ ਨੇਮ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਨਾ ਕਰੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ
ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇਮ ਵਿਚ ਜਾ ਕੈਦੀ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਸਵਾ, ਬਚਨ ਯੇ ਨਾ ਕਰਨ ਕਹਿਣ।

ਖਾਸ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨੂੰ ਰਾਤ ਸਭਾ ਬਿਹਾ, ਸਾਧਾਂ
ਦੇ ਬਸਤਰ ਪਾਣੇ ਹਨ, ਦੋ ਬਾਨ ਖੱਦਰ ਦੇ ਬਸਤਰਾਂ ਲਈ ਲੈ ਜਾ ਆਪੇ ਸਿਉਂ ਲੈਣਗੇ। ਹੀਰਾ
ਸਿੰਘ ਇਕ ਬਾਨ ਲੈ ਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਧਾਂ ਸੁੱਚਿਆ, ਅਧਿਆ ਦੇ ਕਛਹਿਰੇ ਬਣਨਗੇ, ਇਸ ਲਈ
ਉਥਾ ਹੀ ਨਾ ਬਤਰਨਾ ਨਾ ਸਿਉਣਾ ਛੱਡਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਲੇ ਰੁਚ ਰਾਤ ਵਿਚ
ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕਿਆ, ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਖਟੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਂਦਾ ਫਿਰਦਾ, ਤੂੰ ਦੂਜਾ ਬਾਨ ਭੀ ਪੁਛਾ
ਤੇ ਸਾਧ ਸਿਉਣਾ ਛੱਡਣਗੇ। ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਰ ਬਾਨ ਜਾ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਨਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਜੀ ਦਾ ਦਇਾ ਵਾਰ ਦਾ ਮਿਲਣਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦੱਸਿਆ। ਸਾਧਾਂ ਕਪੜਾ ਕਤੂਰ ਕਛਹਿਰੇ ਸੀਤੇ।
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸਾਧਾਂ ਸਭ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦੋ ਬਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਘੁਲਾਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ

ਕਾਰਤਾ ਸੁਣ ਹਉਂਕਾ ਭਰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਡਿਊਟੀ ਉਸ ਮਾਲਕ ਨੇ ਆਪ ਭੁਕਤਾਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਬਦਾਮ ਖੰਡ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਭੋਜੇ, ਪਰ ਬਸਤਰਾ ਤੁਹਾਡਿਆਂ ਦਾ ਚੋਤਾ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਸਤਿਗੁਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣਾ ਕਾਰਜ ਆਪ ਸਵਾਰੇ, ਵਾਕ ਵਰਤ ਕੇ ਵਖਾਇਆ ਹੈ। ਤੇ ਆਪਣੇ ਅਰਥ ਨੇਮ ਰਖੇ ਦੀ ਲਾਜ ਪਾਲੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਖੇ ਨੇਮ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈਣ ਸਮੇਂ ਸਬਦ—“ਹਮ ਮਿਲੇ ਕੁਮ ਉਜਲ ਕਰਤੇ, ਹਮ ਨਿਰਕੁਨ ਤੂ ਦਾਤਾ॥” ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਆਪ ਵੇਰਾਗੀ ਹੋ, ਸਭ ਨੂੰ ਵੇਰਾਗੀ ਕੀਤੀ ਰਖਿਆ। ਤੇ ਭੋਗ ਪੈਣ ਬਾਦ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਸਿੱਤ ਮੰਡਲੀ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਮੇਰੇਆਂ ਹੋਰ ਸਮਝ ‘ਚ ਨਾ ਆਉਂਦੀਆਂ ਭੁਲਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੂਰੀਆ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਨੇਮ ਵਿਚ ਸਾਧ ਨੂੰ ਸਨੇਹਾ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮਝੇ ਵਾਲੇ ਨੇਮ ਦਾ ਵੇਰ ਪਾ ਘੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਸੀ ਕਿ ਸਮਝੇ ਦੇ ਸਾਧ ਵਿਰਧ ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ ਹਉਂਕਾ ਭਰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜ ਮੈਂ ਭੀ ਉਂਠ ਜਾਣ ਜੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਅਖੀਰ ਵੇਲੇ, ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਦਰਸਨ ਜਾ ਕਰਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਸ ਬਾਬੇ ਦੀ ਟਾਲੀ ਪਾਸ ਆਏ ਘੜੇ ਤੋਂ ਉਤਰ ਬਾਬੇ ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਹੀ ਜਾ ਬੈਠੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਬਾਬਾ ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਦਾ ਹੀ ਦਰਸਨ ਹੈ। ਅਯਾ ਸੋਚਿਆ, ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਚਲੀਏ। ਸਭ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬਾਬੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਵਲੀਂ ਲੱਠ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਜਾਣਿਆ। ਕਿ ਬਾਬੇ ਦੀ ਲੰਡ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਬਾਦ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਸੁਣੇ ਸਹਿਜ ਬਿਰਾਜੇ, ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਸਮੇਂ ਜੋਝਿਆਲੇ ਸ਼ੇਰ-ਖਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸਾਹਪੁਰ ਦੇ ਸਾਧੁ ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸਿੱਤ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਬੰਡਾਲੇ ਵਾਲੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਉਸੇ ਸੁਣੇ ਵਲੋਂ ਆਏ। ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਥਿਫਾ ਥਲੇ ਭੇਰਾ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਸਿੱਤਾ ਸਬਦ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ—“ਉਂਠ ਕੇ ਮਿਲ ਬਿਦਰਾ ਤੇਰੇ ਘਰ ਪ੍ਰੇਮਸਰ ਆਇਆ” ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੋਂ ਉਂਠ ਜਥੇ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਥਿਫਾ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਤਾਉਸ ਖੱਲ੍ਹ ਵਜਾ ਕੀਰਨਨ ਕਰਨ ਲਗੇ। ਦਿਨ ਢਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਮੇਲਾ ਤਾਂ ਵੇਖੇ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਨੱਕਰ ਜਾ ਹਾਜ਼ਰੀ ਹੀ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਚਾਰ ਪੰਜ, ਛੇ ਸੱਤ ਸਾਵਣ ਕਜਰੇ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਜੁੜ ਸੰਜਮ ਨੇਮ ਨਾਲ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਹੋਇਆ। ਬਹੁਤ ਸਬੇਦਾਰ ਤੇ ਰਾਗੀਆਂ ਸ਼ਬਦੀਆਂ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ ਹਵਨ ਹੋਇਆ ਮੇਲੇ ਤੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਦੇ ਜੋਝਿਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਹੁੰਦੇ। ਰਾਜੇ ਜੰਗ, ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਰਾਤ ਭਾਖੁ ਪੰਜ ਵਜੇ ਆ ਵੜੇ। ਰਵਾਦੋਂ ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਰੋਲਾ ਸੁਣ, ਛਵੀ ਲੈ ਭਾਕੂਆਂ ਤੇ ਕੁੰਦ ਵਾਰ ਕੀਤੇ। ਭਾਖੁ ਜੁਤੀਆਂ ਛਡ ਭਜ ਗਏ। ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੱਟਰ ਹੋ ਰਵਾਦੀ ਦਾ ਘਰ ਬਚਾਇਆ ਤੇ ਹਮਸਾਇਆ ਐਮਾ ਸਾਇਆ ਵਾਲਾ ਅਰਥ ਕਮਾ ਦਿਖਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਘਟੀਏ-ਕੋ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਛਾਪ ਸਭ ਜਥੇਦਾਰ ਸੂਬੇ ਸਬਦੀ ਸੱਦੇ। ਪ੍ਰੇਮ ਨਕਰ ਗੱਡੀ ਦਾ ਟੋਪਨ ਨੇੜੇ ਲਕੜਾ ਲਿਖਿਆ। ਨਾਲ ਕੰਦੀ ਸਾਥੀ ਜਾਂ ਸੇਵਕ ਤੋਂ

ਮੁੰਡਾ ਕੋਈ ਨਾ ਲਿਆਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਜੋ ਕਮੀਆਂ ਨੁਕਸ ਵੇਖਦੇ, ਸੁਣਦੇ ਸੀ, ਸਭ ਨੂੰ ਬਾਹਾ ਦੱਸੇ ਕਿ ਠੀਕ ਰਲੇ ਮੁੰਡਿਆ ਦੇ ਬਾਣੇ ਭੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਹੋਰ ਹਰਕਤਾਂ ਭੀ ਚੰਗੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਕੁਸਤੀਆਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਭੱਤ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਭੁਤਾਵੇਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਧ ਰੱਖ ਆਪ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪਕਾ ਅਠੀ ਪਹਿਰੀਂ ਨਹੀਂ ਛਕਦੇ ਤੇ ਇਕਾਤ ਜਾ ਬੈਠ ਬੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮੁੰਡੇ ਪਤਲੇ ਕੁਤਰ ਤੇ ਤਲ ਰੰਗ ਬੂਟੀਆਂ ਦਾਰ ਬੁਨੇਣੀ ਤੇ ਪਜਾਮਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਬੰਗਦਾਰ ਹੈ ਕਬਰਾਂ ਕੁਮਾਲ ਗਲੀਂ ਜੋ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਭਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਘਰੀਂ ਬੈਠ ਕੇ ਭਜਨ ਕਰੋ, ਜਬ ਵੇਰਨੇ ਛੱਡ ਦਿਉ। ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਕਿਹਾ ਬਿਰਧ ਤੇ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲ ਸਾਧ ਹੀ ਜਥੇ ਵਿਚ ਹੋਣ ਜਥੇਦਾਰਾ ਕਿਹਾ ਬਿਰਧ ਤੇ ਕੋਈ ਘਰੇ ਨਿਕਲਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮੁੰਡੇ ਹੀ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਵਧ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਟੁਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਬਸਤਰ ਹੋਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਖਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਬਸਤਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੋਵੋ। ਤੇ ਸੰਥਾ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ "ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ॥" ਵਾਲੇ ਬਣ ਦਿਓ। ਹੁਣ ਉਹ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਰਤਬ ਨਾ ਵੇਖਣ ਤੇ ਬਣ ਰੱਖ ਤੇ ਫਲ ਪਟ। ਤੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਭਾਬ ਭਾਬ ਵੇਖੀ ਜਾਣ। ਅਜਾਦੀ ਤੇ ਕਦੇ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਮਿਲਣੀ ਹੈ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਅਜਾਦ ਅਗਲੀਉਂ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਤੇ ਕਲ ਠੀਕ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਸੱਚ ਆਖਦੇ ਹੁ ਸੁਣ ਸਭ ਨੇ ਆਖ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਹੱਥ ਸੰਝ ਉਠ ਬੈ ਖੜੇ ਸਤਿ ਬਚਨ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਮਨ ਮੇਲੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਕਰੇ ਭਟ ਦੀ ਰੂਪ ਬਾਦ ਬਾਬੇ ਸੰਮਲ ਸਿੰਘ ਮਾਝੇ ਦੇ ਟਿਥੇ ਵਾਲ ਖੂਹ ਵਾਲੇ ਉਠ ਖੜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਤੇ ਬਿਰਧਾਂ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਬਿਰਧਾਂ ਭਰੇ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਪਿਟਣਾ ਹੀ ਸੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸੁਭਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਝੇ ਵਾਲੇ ਉਠੇ ਤੇ ਕੋਈ ਅੰਦਰ ਦਾ ਉਥਲ ਆਇਆ ਕੱਢਣ ਦੱਸਣ ਲਈ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਉਥੀ ਉਥੀ ਕੁਝ ਮਾਰ ਠੰਟ ਹੀ ਲਗ ਪਏ। ਬਾਬੇ ਦਾ ਪਿਟਣਾ ਤੇ ਸੁਭਾ ਜੀ ਦਾ ਠੰਟ ਹੋਣ ਵੇਖ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕਰੂਨਾ ਤੇ ਵੈਰਾਗ-ਰਸ ਛਾ ਗਿਆ। ਭਟ ਹੋਣ ਤੇ ਮੂੰਹ ਅਬਨੂ ਪੁੱਝਣ ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਬੋਲ ਕੇ ਦੱਸਣਾ ਸੀ ਪਿਟ ਕੇ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕਿ ਹੁਣ ਸਤਿ ਬਚਨ ਕਹਿਣ ਤੇ ਮੰਤ ਠੰਟ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਮੈਂ ਠਾ ਸੁਣੀ, ਇਹ ਕਹਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਉਸ ਬੁਕਾਰੇ ਚ ਤਲੇ ਉਤਰ ਆਈ। ਮੈਂ ਭੀ ਤਦੋਂ ਘਣੀਏ-ਘੀ ਕਦੇ, ਇਹ ਸਭ ਵ ਰਤਾ ਸੁਣੀ ਤੇ ਵੇਖੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਕੁਰਿਆ ਵਿਚ ਜਥੇ ਚਲਕ ਛੈਣੇ ਲੈ ਫਿਰਨੇ ਕੁਝ ਕਦੇ। ਮੈਂ ਭੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਆਹ ਮੰਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਚਖਾਨੀ ਹੀ ਸੱਚ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਨੇ।

ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਕਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਬਿਰਧ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਬੀਮਾਰ ਪਈ ਇਕ ਦਿਨ ਹੱਥ ਜੋੜ ਹਉਕਾ ਝਰ ਕਿਹਾ, ਮੇਰਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਾਕੇ ਅਝੇ ਭੀ ਵਲਾ ਭੰਨ, ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਦਰਬਨ ਦੋਂਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਲਾਹੌਰ ਉਸੇ ਦਿਨ ਉਚੇਚਾ ਭਾਲ ਸਿੰਘ ਭਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਨੇ ਅੱਜ ਦਿਨ ਭਾਬਦੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਭਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਕਾਰ ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਾਰ ਮੁਕਦੇ ਜਾ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਤੇ ਡਾਢਨ ਕੀਤਾ। ਸੇਠ ਜੀ ਅੰਦਰੋਂ

ਆਏ, ਚਰਨੀਂ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਹਉਂਦੇ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਮੂੰਹਾਂ ਕਝ ਨਾ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਜੇ ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਾ ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਖਰੂ ਭਿਰ ਪਏ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕੀ ਦੱਸਾ, ਉਹ ਮਰਗੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਕਿੰਨਾ ਭਿਰ ਗਇਆ ਦੇ ਮੈਂ ਮਨ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਸਚ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਮੈਂ ਪੁਛਣ ਦੀ ਲਗਾ ਸੀ, ਉਹ ਕੋਣ ਹਨ ਜੋ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਤਾਂ ਕਾਰ ਦਾ ਹਾਰਨ ਬੋਲਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਚੱਲ ਮਾਈ ਜੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪਾਸ ਮੰਜ ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਮੁਖ ਵਲ ਵੱਖ ਚਰਨਾ ਵਲ ਝੁਕੇ, ਪਰ ਹਿਦਿਆ ਨਾ ਗਿਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਹੱਥ ਨਾਲ ਸੰਨਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਚਰਨ ਮਰ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਾਓ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਚਰਨ ਉਥੇ ਮਾਤਾ ਕਿਸਨ ਕੋਰ ਦੇ ਮਥ ਤੇ ਲਾਇਆ। ਤੇ ਪਲ ਭਰ ਪਾਸ ਮੰਜ ਤੇ ਹੀ ਬੈਠ ਉਠਦਿਆ ਹੁਇਆ ਕਿਹਾ, ਰਜਨ ਕਰੋ, ਕੁਝ ਵਲੀ ਕਰੋਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਤ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭੰਗ ਤੋਂ ਬਾਦ ਚਲ ਪ੍ਰਯਾਦ ਲਾਹੋਰ ਹੀ ਆ ਫਰਿਆ। ਪਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਢਲੀ ਰਾਤੀਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ। ਸੇਠ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਮਿਰ ਮੇਲਾ ਕੀਤਾ, ਦੇ ਇਠ ਹੀ ਆਲਮ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸਰਬ ਕੁਰ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਪਾਠਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਜੁਗਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕਹਾਇਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਅਰਥ ਪਲ ਤੇ ਵਕਤ ਦੁਆਰ ਤੇ ਇਤਫਾਕ ਨਾ ਕਵਾਓ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੱਦਾ ਦੇ ਸਮਝਾਣ ਦਾ ਲੇਖ ਛਪਵਾਇਆ। ਤੇ ਲਿਖਵਾਇਆ ਕਿਵੇਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਮਨਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ੧੬ ਸਤ੍ਰਿਟ ਅਤਿ ਚਰੂਰੀ ਇਕੱਠ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਛਾਪਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਸਰਬ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਕਾਨਫ੍ਰੰਸ ਤੇ ਇਸ ਕੋਮ ਦੇ ਸਿੱਟੇਗੇ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ੨੦ ਅਕਤਰ ਸਭ ਪਾਠਟੀਆਂ ਦਾ ਟਾਉਨ ਹਾਲ ਤੇ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੀਰਸਟਰ ਕੁਜਰਾਵਾਲੀਆ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕੱਠ ਹਿਤ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਬੈਠੇ। ਅਕਾਲੀ ਪਾਠਟੀ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ, ਸੰਟਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਖਾਲਸਾ ਯੂਥ ਲੀਗ, ਰਾਮਗੜੀਆ ਪਾਰਟੀ, ਸਿੱਖ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ, ਨਿਰਮਲ ਮਹਾਂ ਮੰਡਲ, ਕੁਰ ਸੰਵਕ ਸਤਾ ਆਦਿ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ੨੦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਆਏ। ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਬੋਰਡ ਤੇ ਨਾ ਬਣਿਆ ਪਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਆਪੋ ਵਿਚ ਸਲੂਕ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਆ ਨੂੰ ਅਗੇ ਕਰ ਚਲ। ਅਗੇ ਲੰਝ ਲਈ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਸੇਵਾ ਦੇਣ। ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਕੋਠੀ ਕੋਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਲੰਥੀਆ ਦਾ ਲੰਗਰ ਕੀਤਾ। ਸਰਬ ਸਿੱਖਾਂ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਛਕਾਈਆਂ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮੇਜ਼ ਮੇਲੇ ਦੇ ਸਭਾਉਂ ਤਲ ਕੇ ਭੀ ਛਕਾਈਆਂ। ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੋਰ ਜੀ ਸੁਨਹਿਰਾ ਭਰ ਛਕਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿਹਾ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਹਾਂ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਮਰੂਥੀਆਂ ਤੇ ਚਮਾਰਾ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੁਣ ਆਏ। ਛਕਤ ਸਿੰਘ ਚੱਲੋਕੇ ਜ਼ਿਲਾ ਕੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਮੁਖਤਾਰ ਭਿਤਕ ਮੇਜ਼ੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਣਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸਹੁਰੀ ਦਾ, ਮੇਥੋਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪੁਛਦਾ। ਆਪੋ ਹੀ ਫਰਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਚੀਕ ਚੀਕ ਆਏ ਦੇ ਕਲ ਪੈਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਇਸੇ ਵੇਲੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਲਿਆ। ਭਕਤ ਸਿੰਘ ਸਭ ਮੁੰਡੇ ਸੱਦ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੋਰ ਜੀ ਬੜੇ ਸਨੇਹ ਨਾਲ ਬਿਠਾ ਜਲੰਥੀ ਨਾਲ

ਰਸਾਏ। ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਫੌਰ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਵੀ ਅੱਜ ਗੀਭ ਵਰਤੀ ਜੇ। ਤਿਵੇਂ ਨਵੀਂ ਜਾਗ੍ਰਤ ਸਮੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਹਿੰਦੂ ਹੋ ਕੇ ਅੰਗਰਜਾਂ ਤੋਂ ਮੱਕੇ ਨੌਕਰੀ ਸੀਟ ਇਸ ਦੇ ਜਿਹਾ ਕਉਣ ਥੇ ਅਟਾਖਾ ਢਿਡੋਂ ਭੁਖਾ ਢੀਠ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਣ ਮਜ਼੍ਹਾ ਕਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਸਮਾਂ ਸਮੇਂ ਸਭ ਭੁਭ ਕਰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਜੱਤ ਅਰਥ ਕੀਤੀ, ਮਰ ਤੇ ਆਪ ਦਾ ਗਿਲਾ ਨਾ ਰਹ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਫ਼ਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਹਿਰਦਿਉਂ ਰਿੰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਗਲਾਂ ਉਪਰ ਹੀ ਲੜ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਅਤਰ ਆਤਮੇ ਸਦਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਹੋਰ ਅਦਰ ਦੇ ਗਿਲੇ ਅੰਦਰ ਪਾਈ ਰਖੀਏ ਤਾਂ ਰਾਮ ਕਿੱਥੇ ਰਹੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਤਾਦਰੋਂ ਜੱਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸੇਭਲ ਜਾਓ ਵੇਲਾ ਜੇ ਲੰਮਾ ਲੇਖ ਸਭ ਸਿੱਖ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੇ ਸਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਲਿਖਾਇਆ। ਜੱਤ ਜੀ ਲਿਖਿਆ, ਤੁਸਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਬਨਾਉਣ ਵੇਲੇ ਨਾ ਮੰਨੀ ਹੁਣ ਪੜਾ ਤੋਂ ਲੜਦੇ ਹੋ। ਉਦਾਸੀ ਸਿੱਖ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਭੀ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰੀ ਇਕੱਠ ਕਰ ਬਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ। ਪਛਤਾਉਕ, ਵਕਤ ਵਿਹਾਇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਵਟਾ ਲਈ ਕਈ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਪੁੱਜਦੇ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਭੋਰਭ ਬਣਾਏ, ਸ੍ਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਚੱਤਰਵਰਤੀ ਜੀ ਵਲ ਤਸ ਇੱਥੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਜਾਨਣ। ਨਵੀਂ ਨਵੀਂ ਜਦ ਦੇਸ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਜਾਗਤ ਆਈ ਸੀ ਤਦੋਂ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਮੈਂਬਰੀ ਲਈ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਬੜਾ ਸਰਮਿੰਦਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਟੁਰਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਲ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਭੱਲੇ ਖੱਤਰੀ ਜੁਤੀਆਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲ੍ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ 'ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਦੁਕਾਨ ਖੁਲ੍ਹੀ ਹੈ, ਵੇਖੋ ਖੱਤਰੀ ਭੋਲੇ ਦੀ। ਹਿੰਦੂ ਹੋ ਕੇ ਜੁਤੀਆਂ ਵੇਚ ਮੁੰਤ ਮਾਰੀ ਗਈ ਭਲੇ ਦੀ।' ਪਰ ਹੁਣ ਉਸ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਮੈਂਬਰੀਆਂ ਲੈਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ਰਸੀ, ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਭ ਪਾਰਟੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ ਲੜਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਤੁਸੀਂ ਸਲੂਕ ਲਈ ਸਭ ਯਤਨ ਕਰੋ ਤੇ ਵਤਨ ਆਪਣੇ ਦੇ ਦੇਖੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਨਾਮਿਲਵਰਤਣ ਰਖੋ। ਜਿਵੇਂ ਹੁਣ ਸਭ ਸਿੱਖ, ਹਿੰਦੂ ਜੁਤੀਆਂ ਵੇਚਣ ਲਭ ਪਏ ਹਨ ਤੇ ਗਲ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਹੁਣ ਹੱਥ ਦੀ ਕਿਰਤ ਤੇ ਵਪਾਰ, ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਿਰਤ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵਿਹਾਰ। ਜੇ ਜਬਦਾ ਸੇ ਕਰੇ, ਧਰਮ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨੂੰ ਲਾਭੇ ਪਏ। ਹੁਣ ਤੇ ਤਾਂ ਸਰੇ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਜੀਉਂਦਾ ਹੀ ਮਰੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਐਸੀ ਚਾਲ ਖੋਲ੍ਹੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਨੇਮ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਚਿਲੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪਿੰਡ ਖੁਡਿਆਲ, ਸ੍ਰ ਮੇਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਲਭਣ ਵਿਚ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਅਰੰਭਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਜੱਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਮ ਜੀ ਭੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਰੋਟਕ ਲਾਈ ਰਖੀ। ਭਾਦੋਂ ਦੀ ਸੰਗ੍ਰਾਣ ਨੂੰ ਭੋਗ ਪਿਆ। ਹਵਾਨ ਹੋ ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਵਰਤਿਆ। ਜੱਤ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾਲ ਟਾਟਾਨਗਰ ਬੜੇ ਸਿਖ ਸਜੇ। ਸ੍ਰ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇੰਜਨੀਅਰ ਤਾਰ ਰੇਖਨੀ ਦੀ ਧੀ ਭੀ ਭਜਨ ਪ੍ਰਭ ਕਰਦੀ। ਬਾਮਾਹ ਹੋਈ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹੇ ਵੇਖੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਏ ਹਨ। ਜੇ ਘਰਦਿਆਂ ਜੀਆਂ ਬਿਹਾ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਇਸਦੇ ਤਾਂ ਉਠ ਬੈਠ ਕਿਹੋ ਸ੍ਰ, ਤੁਸੀਂ ਨਿਕਰੇ ਬਰੇ ਹੋ। ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਰਸਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਈ ਤੇ ਭੋਗ ਉਸ ਦੇ ਤੇ, ਸ੍ਰ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥੇ ਪਰਿਵਰ ਜੱਤ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ

ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਭਜਨ ਪੁਰਿਆ ਤੇ ਭਾਰੇਂ ਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੰਥ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਤੇ ਗੋਤ ਧਾਰੀ। ਕੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਰੇਂ ਦਾ ਮਹਾਂਨਾ ਆਪਣਾ ਸਦਾ ਵਾਲਾ ਨੇਮ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਅਰੰਭਿਆ ਤੇ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਲਿਖਵਾਇਆ, ਹਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਅਸੁ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸੁਖ ਖੰਦਰ ਦਾ ਬਾਣਾ ਦੁਖ ਮਿਟੀ ਮਾਲਾ ਪਹਿਰ ਆਏ। ਤੇ ਭੈਣੀ ਮੰਚਰੀਆਂ ਦੇ ਭਾਮੇਲੇ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਰਾਹ ਸੋਚ ਕੇ ਤੇ ਮਨ ਝਟਾ ਕੇ ਦਿਲੋਂ ਆਖ, ਕਿਵੇਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਪਾਟੋਂ ਧਾੜ ਨੂੰ ਰਹਿਆ ਜਾਵੇ।

ਮੁਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਗੋਰਾ ਲਾਲ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੁਹਾਤਮਾ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਸਭ ਅੱਥ ਫਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਸਯੋਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਬਦੁਲਾ ਮੁਆ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰਖਿਆ। ਅਬਦੁਲੇ ਮੀਏ ਮਦਰਾਸ ਬਰਾਰ ਵਿਚ ਸਰਾਬ ਪੀ ਲੰਕਾ ਨੂੰ ਗੁਲਾ ਕੁਈਆ ਪੁਲਸ ਹੋਤੋਂ ਵਜ ਅੰਦਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਿਨ ਯਮਾਨਤ ਦੇ ਫੁਡਾਇਆ ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਮੁਹਾਤਮਾ ਜੀ ਸੋਚ ਬਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਦੇ ਸਯੋਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਕਸਤੂਰਬਾ ਬਾਈ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਬਤ ਲਿਖਿਆ, ਪੁਤਰ ਸਰਾਬ ਨਾ ਪੀਆ ਕਰ, ਉਸ ਉਤਰ ਲਿਖਿਆ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਏਥੇ ਮਰੇ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਰਾਬ ਛੱਡਾਗਾ। ਮਾਤਾ ਤੇ ਪੁਤਰ ਦਾ ਸਨੌਹ ਪਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਹਿੰਦੂ ਚੰਗੇ ੨੭ ਭਾਰੇਂ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੱਖ ਨਾਮਧਾਰੀਏ ਦੇ ਘਰ ਪੁਤਰ ਜਨਮੇ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸੀ, ਤੇ ਭਾਹਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਰਖਾਇਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਅਰਰ ਸਿੱਖ ਜੀ ਈਵਨ ਲਗਾਇਆ ਸਰਾਬੀਆ ਨ੍ਹਾਂ ਕਰਦਿਆ ਸੈਤਾ ਨੂੰ ਖੁਰੀ ਕਿਰੁ ਸਟਣਾ ਚਾਹੁਆ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਜਥੇ ਦਿਆਂ ਤੇ ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ ਆਇਆ ਬਹੁਤ ਸਰਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਟਿਆ। ਸਰਾਬੀ ਫੰਟਣ ਹੁਸਪਤਾਲ ਜਾ ਪਏ। ਮੈਂ ਤੇ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੱਖ ਨੇ ਬਾਟੇ ਨੂੰ ਸੰਚ ਦੋਸ ਕੁਝ ਦੇ ਰਰ ਰੋਗ ਲਿਆ। ਪਰ ਸਰਾਬੀ ਫੈਰ ਤੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਕਾਧਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਕੁਰੂ ਨਹੀਂ ਅਸਾ ਇਥੇ ਆਉਣ ਦੇਣੇ। ਅਸੀਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਹੀਏ, ਅਸਾ ਕੁਹਾਨੂੰ ਸਰਾਬ ਪੀ ਕੁਰਾਨਹੀ ਪਿੰਡ ਦਵਾਲੇ ਮਾਰਨ ਦੇਣੀਆ। ਕਈ ਵਾਰ ਲਗੇ, ਬਲੇ ਧੜੇ ਬਨੁ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਮੇਢੀ ਮੈਂ ਨੰਬਰਦਾਰ ਤੇ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੱਖ ਪੁਜਦੇ ਫ਼ਿਮੀਦਾਰ ਸਾਂ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਮੇਰ ਕਿਸੇ ਸਮਣ ਭਲ ਬੀਤੀ, ਕਿ ਰਰਨ ਸਿੱਖ ਇਕਲਾਪਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰਾਬੀ ਬਹੁਤੋਂ ਹਨ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਕੋਂ ਫੁਕਦੀ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਆਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਗ ਕੂਠ ਬੋਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਸਾਈਏ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਾਫੀ ਮੰਗ ਲੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ, ਬੋਲ ਕਬੋਲ ਸਭ ਦਾ ਸਹਿਣਾ, ਜੇ ਕੋਈ ਕੁਝ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਭੀ ਧਿਆ ਕਰਨੀ। ਪਰ ਤਰਨ ਸਿੱਖ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਜਦ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਛੋਟਾ ਕਿਉਂ ਤੇ ਮਾਫੀ ਕਾਫ਼ੀ ਮੰਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਠਾ ਭਾਈ ਮਾਫੀ ਮੰਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਰੀਝੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਾ ਨਿਕਲਣ ਦੇਣਗੇ ਤੇ ਮੁਰਖ ਗੋਬ ਪਥੇ ਮੂੰਹ ਮਾਰ। ਤੇ ਮਨਮੁਖ ਲੋਹਾ ਸਾਹੀਏ ਵਾਕ ਮੈਂ ਅੱਜੇ ਲੰਕਾ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਲਿਖੇ ਹਨ ਤੇ ਕੂਠ ਬੋਲ ਦੁਸਮਣ ਨੂੰ ਚਾਹਾ ਨਹੀਂ ਜਚਦਾ। ਪੰਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਅਜਮਾ ਕੇਖਿਆ ਹੈ ਮੇਰਾ ਪੰਥ ਸੋਚਾ ਜਾਣ ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਦਿੱਤੀ ਪਾਰੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਸਰਾਬੀ ਲੋਕ ਵਾਥੇ ਮੱਥਾ ਤਕਤ ਰਸਦੇ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੱਤ ਮਦਥ ਤੇ ਮਿਹਰ ਨੇ ਮੇਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਸਦਾ ਬਤੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਤੇ ਕਰੀਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕਾ ਸਾਧ ਸਿੱਖ ਲਤਦੇ ਮਰਦੇ ਰਹੇਗਾ। ਤੇ ਲਰਾਬੀ ਮਰ ਮੁਕ ਗਏ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਅੰਦਰਲੀ ਅਰਜ ਮਨਚੂਰ ਪਈ ਹੈ, ਜੇ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸਾਂ, ਹੋ ਸਕਿਆ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਕਈ ਕੁਸੰਗ ਛਵਾਵ ਦੇ ਆਥੇ ਤੇ

ਵੀ ਵਢਾਏਗਾ ? ਸੀ ਹੁਣ ਵਢਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਸੁਖੀ ਹਾਂ ।

ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਤੇ ਬਲਕੌਂਤੋਂ ਸਿਆਮ ਵਲੋਂ ਭੀ ਹੁਣ ਉਹ ਰਸਵੀਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਜੀਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਗੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵਾਲੀ ਤਸਵੀਰ ਸੀ ਹਠੇ ਨਦੀ ਤੇ ਜਾ ਦਸਮ ਜੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਤੇ ਬੈਲਾ ਵਾਲੀ ਗੱਡੀ ਤੇ ਗੱਡਿਆਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਭ ਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਉਹੀ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ ਬਾਬਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਏਸ ਦੀ ਅਛਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਜੇ ਕਦੇ ਬਹਿਦ ਸੀ ਇਹ ਅੰਤਰਭ ਦੇ ਬਾਗੀ ਹਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਸਮੇਂ । ਗੁਰੂ ਦਵਾਲੇ ਸੇਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਵਰ ਮੂਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਤੇ ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ ਚਿਲੇ ਦੀ ਸੇਗਰ ਮਿਲ ਅਸੂ ਦੇ ਮਹਾਂਨ ਨੇਮ ਸੇਜਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਗੀਤਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਚੰਗੀ ਫੈਸ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਦੁਹ ਲਈ ਭੇਜੀ ਤੇ ਛਡ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਰੁਝ ਦਿਨ ਸੇਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਰ ਅਰਜ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਜੇ । ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਪੰਥਕ ਪਰਚਾਰ ਲਈ । ਆਪ ਭੈਣ ਸਮੇਂ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ । ਸੁਭਾ ਸਹੀਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਵਾ ਤੇ ਉਦਮ ਇਸ ਮਲ ਲਈ ਗੀਤਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨਮ ਕਾ ਭੰਗ ਪਾ ਸੂ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਸੇਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਰੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਾਬੀ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ, ਖਰਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀਆਂ, ਚੰਦਰਵਰਤੀ ਜੀ ਦੇ ਬੰਬਲੀ ਨੂੰ ਪਧਾਰੇ । ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ, ਭਾਨੂੰ ਵਾਲੀਂ ਹਰਿਦੁਆਰ ਵਾਲੀ ਗੱਡੀ ਤੇ ਦਿਉਬੰਦ ਪੁਜੇ । ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਹਬੀ ਮਾਣ ਧੰਡ ਅਸਥਾਨ ਹੈ । ਇਥੋਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਬਹੁਤ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਇਥੇ ਆ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ । ਕਈ ਅਮੀਰ ਇਥੇ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਮੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਖਰਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਮਜ਼ਹਬੀ ਪਿਆਰ ਪਾਥੋਂ । ਇਥੇ ਇਕ ਖੰਡ ਦੀ ਮਿੱਲ ਭੀ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਇਥੇ ਸਿੱਖ ਕਰਾਵੀ ਤੇ ਮਕਾਨ ਲੈ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਥਾਬੰਧੇ ਸੀ । ਜਦੋਂ ਦੇ ਸੇਤ ਸੰਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਏ ਹਨ, ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਲਾ ਹਰਮਸਾਲਾ ਬਣਾਈ ਹੈ । ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਸੇਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ । ਤੇ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲੈਕਚਰ ਹੋਇਆ । ਇਥੋਂ ਗੱਧਰ ਪੁਰੇ ਚਿੱਡ ਚਿੱਡੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਰਵਾਲੀਅਰ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਛਾਹੋਰ ਤੇ ਕੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਕਤ ਖ਼ਮੀਨਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਸੀ, ਫੇਰ ਮੁਰੰਬੇ, ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਤਾਬ ਮਾਲਕ ਬਣੇ ਹਨ । ਇਥੇ ਭੀ ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਭਰਿਆ । ਰਵਾਲੀਅਰ ਪੁਜੇ, ਇਥੇ ਹੀ ਫੇਰੋਂ ਗੁਰਾਂ ਪੜ ਰਾਸਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਦੀਆਂ ਤਟੀਆਂ ਫੁੱਲਾ ਜ਼ਹਾਗੀਰ ਦੀ ਕੈਦ ਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਸੀ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਗੀਤਾ । ਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਰਾਏ ਦੀ ਸਗਰ ਸੰਗੀਤਥਾਣਾ ਦਾ ਦਰਸਨ ਗੀਤਾ । ਚਾਸੀ ਪੁਜੇ, ਸੰਗਤਾਂ ਟੇਸਨ ਤੇ ਸਥਾਵਰ ਵਜੋਂ ਬਹੁਤ ਆਈਆਂ ਸੀ । ਕ੍ਰਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਲਸੀ ਸਿਪਲੀ ਬਜ਼ਾਰ ਦੀ ਬੰਠੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਭਾ ਜੀ ਆਦਿ ਸਭ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗੇ । ਦੀਵਾਨ ਲਗ ਬਾਦ ਚਿੱਠਕਾਉਂ (ਮੇਥਲੀ ਸਰਨ ਕੁਪੜਾ) ਭਾਸਟਰੀ ਕਈ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲੇ । ਕੁਪੜਾ ਜੀ ਕਈ ਪੁਸਤਕਾ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਗੁਲ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂਆਂ ਬਾਰ ਲਿਖੀ ਹੈ । ਮੇਥਲੀ ਸਰਨ ਜੀ ਅਗੇ ਉੱਠ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗੇ । ਸਦੇ ਪੰਥਵਾਰ ਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ, ਅਜ ਗੀਤੀ ਦੇ ਘਰ ਠਠਾਇਣ ਸਮੇਤ ਸਗਤ ਦੇ ਆਦਿ ਮੈਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੈਠੇ ਤੇ ਬਚਨ ਗੀਤਾ, ਇਹ ਤੁਸਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗੁਰੂਆਂ ਖਾਧੇ ਜੇ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ

ਸਾਡੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਤੁਸਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ਪਰ ਜਿੰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਰੋਹ ਤੇ ਸਰਧਾ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਅਜਿਹੇ ਲਿਖਾਰੀ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਮੇਥਲੀ ਸਰਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅਥਰੂ ਕਿਰ ਪਈਆਂ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਨੂੰ ਸਿਖਾ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਆਪ ਨੇ ਹੀ ਉਥੇਚ ਮਿਲ ਦਿਲਬਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਤਿਹਾਸ ਭੀ ਸੁਣਾਉ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬਤ ਬਚਨ ਸੁਣਾਏ ਤੇ ਕੁਪਤਾ ਜੀ ਲਿਖ ਲਏ। ਤੇ ਨਵੀਂ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸੋਭੀ ਲਿਖੇ। ਕੁਪਤਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਕਲ ਤੇ ਸਾਕੇਤ ਪੁਸਤਕ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਉਣ ਵੇਲੇ ਚਕਰਵਰਤੀ ਹਥੀ ਮਾਇਆ ਤੇ ਬਸਤਰ ਕੁਪਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤੇ। ਕੁਪਤਾ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਸਭੋਂ ਆਪ ਦੀ ਭੇਟਾ ਬਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਗੁਣੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਗੁਣ ਦੀ ਕਦਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁਪਤਾ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਗੁਣੀ ਨੂੰ ਕਦਰ ਹੀ ਉਥਾਰਦੀ ਦੇ ਤੇ ਸਫਾਰਦੀ ਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਸੀ ਪੁਸ਼ਾਇ ਛਤ ਮਨਮਾਤ ਆ ਉਤਰੇ ਇਥੇ ਹੀ ਦਸਮ ਜੀ ਸਿਤਾਰੇ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕੁਸਤਮ ਰਾਓ ਤੇ ਬਾਲਾ ਰਾਓ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਉਤਾਰਿਆ ਸੀ। ਤੇ ਕਿਹਾ, ਅਬੁਲ ਨਗਰ ਜਾ ਕੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬਹ, ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਗਿਆ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜਨਵਾਰੇ ਦੇ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਪਰ ਬਾਲਾ ਰਾਓ ਸਰੋਵੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕੁਸਤਮ ਰਾਓ ਸਨਥਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਪਿਆਰ ਪੇਟ ਕਾਰਨ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਦਸਮ ਜੀ ਸਰੋਵੇ ਸਾਹਿਬ ਕੀਤੇ ਇਕਠਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸਿਤਾਰੇ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਲਾ ਰਾਓ ਤੇ ਕੁਸਤਮ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਸੀ। ਤੇ ਭਾਦਰੇ ਦਾ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਬਾਲਾ ਰਾਓ ਜੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਤਦੋਂ ਖੋਜ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਵੇਰਵਾ ਵੇਖਣ ਲਈ ਮੇਰਾ ਲਿਖਿਆ ਨਦੇੜੇ ਬਾਦ ਦਾ ਜੀਵਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵੇਖੋ। ਮਨਮਾਤੋਂ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੋਦਰਾਬਾਦ ਤੇ ਬੇਬਈ ਨੂੰ ਲਾਈਨਾਂ ਜਾਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਸੇਤ ਨਿਹਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਬਣਵਾਇਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੁਣ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਵਕ ਬਣੇ ਚੰਕੇ ਸੁਭਾ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਮਨਮਾਤੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਬਾਦ ਉਤਰੇ। ਇਥੇ ਹੀ ਦਸਮ ਜੀ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਬਵਰਨਾਮਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਇਥੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਕਬਰ ਦੇ, ਨਿਰਾਮ ਹੋਦਰਾਬਾਦ ਦਾ ਇਥੇ ਰਾਜ ਦੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਬਾਦ ਹੀ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਕੁਸਰਾਤ ਵਾਲੇ ਦਾ ਪਹਾਤੀ ਤੇ ਤੀ ਮੀਲ ਉਥਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਫਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਲੋਰਾ ਦੀਆਂ ਗਵਾਟਾਂ ਵੇਖਣ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਬੜੀ ਵਚਿਤਰ ਕੋਲਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਰਤੀ ਹਨ। ਇਥੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਰਾਤ ਉਥੇ ਹੀ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਬਾਦ ਸਿਵਗੜ੍ਹ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਵੇਖ ਮਨਮਾਤ ਆ ਉਤਰੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਸਕ ਦੇਖਣ ਉਤਰੇ। ਤੇ ਕੁਝ ਸਾਥੀ ਧੁਰ ਬੇਬਈ ਹੀ ਪੁੱਜੇ। ਸ੍ਰ. ਰੋਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਸਟਮ ਅਫਸਰ ਬੇਬਈ ਲੱਗੇ ਅੱਗੇ ਸਗਤਾ ਸਮੇਤ ਆਏ, ਹਾਰ ਪਹਿਨਾਏ, ਲੈ ਜਾ ਘਰੀਂ ਭੇਰੇ ਲਵਾਏ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਫਾਰਾ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਆਪ ਦੀਆਂ ਸੁਪਤਨੀਆਂ ਲਫੜੀ ਤੇ ਬਸੇਤ ਕੋਰ ਨੂੰ ਚਾਅ ਤੇ ਬਤਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਪਰ ਜਦ ਬੜੀ ਮੁਸਕਲ ਨਾਲ ਖੂਹ ਲਭਣ ਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਤਾ ਦੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਇਲਠਾਨ ਕੀਤਾ, ਲੰਕਰ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਲਾਲਾ ਸੇਠ ਕਿਆਨ ਚੰਦ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਦਾ ਦਸਾਂ ਮੀਲਾ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਥੇ ਅਮੀਰਾਂ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਹਨ। ਕਸਟਮ ਹਾਊਸ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ। ਵਾਰ ਲੱਗੀ, ਸੁਦਾਰ ਰੋਜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਪਿਆਰ ਕਾਰਨ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਵਾਲਿਆਂ ਵੀ ਰੋਟਕ ਵਧਾਈ। ਸ਼ਹਿਰ

ਏ ਬਹੁਤ ਸੋਗਤਾ ਆਈਆਂ। ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਸਿੰਧੀਆਂ ਭਜਨ ਪੁਡਿਆ। ਬੰਬਈ ਰਹਿੰਦੇ, ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਜਲੀਵਾਲ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਛੱਟੇ ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਭੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਗੋਰਤਨ ਸੁਣ ਸਕਿਓ। ਜੋ ਮਾਸ ਸਰਾਬ ਖਾਦ ਸੀ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਿਤਾ ਦਾਦਾ ਜੀ ਅੱਸੋਂ ਸੋਜ਼ਮੀ ਨੇਮੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੰਧ ਭੀ ਜੋ ਕੱਦੀ ਜੀਅ ਘਰ ਲਿਆਉਂਦਾ ਤਾ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਦੇਵੇ ਸੀ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭਾਵੇਂ ਭਜਨ ਤੇ ਪੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਰਿਹਾ ਬੇਸਾਰ ਹੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਕੁਰਦਰਸਨ ਤੇ ਗੋਰਤਨ ਦੀ ਲਾਗ ਨਾਲ ਸੋ ਭਜਨ ਹੀ ਪੁੱਕਰ ਪਿਆ। ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਦੋਵੇਂ ਜੀ ਮਾਸੀ ਸਰਾਬੀ ਸੀ। ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਫੈਰਮੇਨ ਸੀ ਤੇ ੫੦੦) ਤਨਖਾਹ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਪਤੀ ਵੀ ਭਜਨ ਪੁਡ ਮਾਸ ਸਰਾਬ ਛਡਿਆ ਤੇ ਫੈਲੀ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਬਰਬਨ ਮੇਲੇ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਸ੍ਰੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਬਹੁਤ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਵਧੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਜਿਆਦ ਵਲ ਸੇਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਿਲੌਰੇ ਵਾਇਆ ਦੀ, ਜੋਕਾ ਲੈ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਰ ਵਧੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਸ ਸਮੇਂ।

ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਸਿੱਖ ਕੁਸ਼ਲੀ ਹੋਥ ਜੱਤ, ਸਗਤ ਵਿਚ ਖਤੋ ਅਰੁਹ ਕੀਤੀ ਮੈਥੋਂ ਸਭ ਕੁਰਹਿਤਾ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ੇ ਸੁਤਿਕਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਅਗੇਂ ਨਾ ਅੱਸੀ ਵਲ ਕਰੀ ਤੇ ਬੀਤੀ ਦਾ ਪੜ੍ਹਤਾਵਾ ਕਰ ਕਰਤੇ ਅਗੇਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਿਆ ਕਰੀ ਕਿ ਅਗੇਂ ਨਾ ਕੁਰਹਿਤ ਹੋਵੇ। ਹੋਰੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਪ ਸਭ ਬਖਸ਼ੇ ਕਰੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਿੱਖ ਇਹ ਸੁਣ ਹੁੰਦੇ ਗੋਰਤਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਗਿਆ ਫੈ ਕਹਵੇ ਮੈਂ ਬਖਸਿਆ ਗਿਆ ਹਾਂ ਲੱਕੇ। ਜੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨੂੰ ਕਰੂ ਮੰਨਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾ ਮੈਨੂੰ ਕੀਤੇ ਕੁਰਹਮ ਦਸਣ ਦੀ ਸੋਚੀ ਨਾ ਪੈਦੀ ਤੇ ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਉਤਰ ਮਿਲਦੀ, ਕਿ ਅਗੇਂ ਨਾ ਕਰੀ। ਪਿਛਲੇ ਬਖਸ਼ੇ। ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਨੇ ਸਕਾ ਕਰ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਬਖਸ਼ੇ ਕਰੇ ਹਨ ਜੇ ਅਗੇਂ ਨਾ ਕਰੇ। ਤਾਂ ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗੁਰੂ ਤੇ ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਕੁਰਣ ਜੇ ਨਿਰਪਾਪ ਹਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜੀਅ ਪਵਾਂਗਾ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਮਿਤਕ ਬਿਥਾਣ ਕੁਰਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਸੇਵਕ ਕਿਹਾ, ਕੀਤੀ ਨਿਰਪਾਪ ਕੁਝ ਤੇ ਮੇਰਾ ਸਵਾਮੀ ਸੁਰਜੀਤ ਹੋਵੇ। ਸਭ ਗੋਰਥ ਮੇਲੇ ਵਿਚੋਂ ਉਂ ਨਿਕਲੇ। ਤੇ ਕੁਰਣ ਲੱਕੇ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੀਉ ਪਿਆ। ਕਿਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਡਿਆ ਕੁਸੀ ਕਿਵੇਂ ਨਿਰਪਾਪ ਰਹ ਜਦ ਪਿਨ ਪਿਨ ਸਭ ਜੀਅ ਭੁਲਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਚੀਤਾ ਜੀ ਦੇ ਇਸਨਾਨ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਸਿਵਜੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਰਧਾ ਨਾਲ ਨਾਵੇ, ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਜੇ ਅਗੇਂ ਨਾ ਕਰੇ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਸਰਧਾ ਨਾਲ ਨਹਾਤੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਤੇ ਗਿਲਾਨ ਕੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਰੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸਿਵ ਦੇ ਬਚਨ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨੂੰ ਪਾਪ ਰਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਪੂਰਨ ਕਥਾ ਭੁਠੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਸਿੱਖ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਭੀ ਭੁਠਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬਖਸਿਆ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਉਸ ਹਿੰਦੂ ਮੰਨਿਆ, ਸਿਵਜੀ ਦਾ ਇਹ ਵਾਰ ਸੱਤ ਹੈ। ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਕੁਰਵਾਕ "ਪਿਛਲੇ ਅਧਿਕੁਤ ਬਖਸਿ ਲਏ ਪ੍ਰਭੂ ਆਗੇਂ ਮਾਰਗਿ ਪਾਵੇ॥" ਭੀ ਸਤ ਹੈ।

ਮਿਟੇਡੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾ। ਸੇਨ ਦੀਸਰ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ। ਇਕ ਮਾਈ ਮਸਤਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿਸੇ ਸੇਕਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪੁਡਿਆ ਇਹ ਮਸਤੀ ਕੀ ਚੋਚ ਹੈ। ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਤਰ ਬਿੱਤਾ ਜਿਥੇ ਹਰ ਖਾਣ ਸੁਨਣ, ਕੇਖਣ ਵਾਲੇ ਦਸੇਸੁ ਵਿਚ ਰਸ ਦੇ ਅਸਰ ਦੇ, ਤੇ ਅਮਲ

ਕਰਦੀ ਦੇ ਤਿਵੇਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰ ਸਬਦ ਵਿਚ ਜੀ ਸਭ ਵਸਤਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਸ ਤੇ ਅਸਰ ਦੇ, ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਸਦਾ ਦੇ ਵਿਚ ਮਨਨ ਕਰ ਮਸਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਭੋਂ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, 'ਅਖੀ ਨ ਮਾਤਾ ਸੀ ਕਬਹੂ ਨਾ ਮਾਤਾ'। ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਭਜਨ ਪੁੰਡ ਇਸ ਰਸ ਦਾ ਸਵਾਦ ਮਾਣੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਬਹੁਤ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਸੇਠਾ ਤੇ ਸਿੰਧੀਆਂ ਸਹਿਜਧਾਰੀਆਂ ਭਜਨ ਪੁੰਡਿਆਂ। ਐਲੀਫਾਂਟ ਸਮੰਦਰ ਵਿਚ ਟਾਪੂ ਵੇਖਣ ਗਏ। ਬੈਂਤਿਆਂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਸੰਤ ਈਸਰ ਦਾਸ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸੀ ਪਰ ਬਹੁਤ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਫਕੀਰ ਵਾਲੀ ਦੇਖ ਸਨ ਜੀ ਦੇ ਦਿਲ ਸੋਚ ਵਾਪਰੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਠ ਜੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਦੇਖ ਬਚਨ ਭੀਤਾ, ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਰਹੇ ਤੇ ਲਾਗਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਪੁਰਦਾ ਪਾ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਬੰਦਿਕਰ ਇਕ ਰਸ ਵਰਤੇ ਤਟ ਨਾ ਆਵਗੀ। ਇਹ ਅਸਚਰਜ ਮਾਇਆ ਤੇ ਸਰਤ ਦੇਖ ਗੁਰੂ ਮਤੇ ਦਿੱਕਈਆ ਭਜਨ ਅਰਜ ਕਰ ਪੁੰਡਿਆਂ। ਸੈਰ ਬਰਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਣ ਆਕੁ ਇੰਗੀਆ ਤ ਚਲਾ ਗਏ। ਇਹ ਵਡ ਲੰਗਾ ਵਾਇਸਰਾਏ ਆਇ ਦੇ ਲਾਪਟ ਵਾਲਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੋਹਣਾ ਇਸ ਦੇਖ ਕਿਹਾ, ਕਿਆ ਸੋਹਣਾ ਹੈ। ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਉਕਾ ਭਰ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਤਦ ਸੋਹਣਾ ਹੋਵਗਾ ਜਦ ਇਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਬਣੇਗਾ। ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਭਾਨਾ ਹੈ। ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਧੀਨ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਾਪਸ ਦੇਸ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਲਛਮੀ, ਬਸੰਤ ਕੰਠ ਤੇ ਭਾਵੇ ਸ੍ਰਰਸੀਤ ਸਿੰਘ ਰਿਹਾ, ਅਸਾਂ ਤੇ ਅਜੇ ਰੋਜ਼ ਭੇ ਆਪ ਦਾ ਦਰਸਨ ਭਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਅਨਾਜ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਕੂਹ ਆਤਮਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਅਨਾਜ ਬਹੁਤਾ ਭੋਜ ਭੇ ਖਾਣ ਨਾਲ ਖਰਾਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਪਿਆਰ ਭੀ ਕੁਝ ਨੇਮ ਅਦਾਜ਼ੇ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਨਸਦਾਇਕ ਤੇ ਲਾਭਵੇਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭੇ ਸਦਾ ਮਿਲਣ ਦੀ ਚਾਹ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਭਹਿ ਬਬਈ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਨੇ ਆਏ। ਅਥੋਂ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠੰਕੇਦਾਰ ਠਾਮਧਾਰੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਵਾਕਤ ਕੀਤਾ। ਗਲੀਂ ਹਾਰ ਪਹਿਨਾਏ। ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਦੇ ਕੁਰਦਆਰੇ ਹੀ ਦੋਵਾਨ ਲਗਾ ਕੇ ਇਤਨੀ ਰੰਟਕ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਵਾਲਿਆਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬੰਬਈ ਵਾਲੀ ਕਸਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਦੋਵਾਲੀਏ ਜੀ ਹੁਣ ਸਰਸ ਹਨ, ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੰਬਈ ਦੀ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਤਫਾਕ ਪਰਬਤ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨੇ ਅਥੋਂ ਲਈ ਸੁਧ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਆ, ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਆਈਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀਏ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ। ਸਾਡਾ ਹੁਣ ਕੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰ ਪਰਚਾਰ ਸੁਣ ਕੁਲੇਖਾ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਨੇ ਜੀ ਧਰਮ-ਤਖਤਕ ਸਿਵਾ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਤਿਲਕ ਭਰਵਾਨ ਜੀ ਕੰਧਲੇ ਭੀ ਇਥੇ ਹੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭਾਧੀ ਜੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਏ ਸੀ। ਪੁਨੇ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਨੇ ਅਥੁਤ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਲਹਿਰ ਬਣੀ ਰੋਚੀ ਨਾਲ ਤੰਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਉਦਾਸੀ ਆਏ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਟਿਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਕਦੀ ਸੇ ਘਰ ਬਣਾ ਇਕ ਧਰਮਸਾਲਾ ਬਣਵਾ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਅਥੁਤਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ ਰੇ ਕਹਿ ਗਏ ਜਦ ਸਉਰਨਗੇ, ਤਦ ਦੇਖੀ ਜਾਵੇਗੀ ਉਸ ਦੇ ਸੇਵਕ ਬਣੇ ਆ ਮਿਲਦੇ ਸੀ ਜਾਧਾ ਨੂੰ। ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਬੰਬਈ ਤੇ ਪੁਨੇ ਦੀ ਕਿਹਾ, ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਇਤਫਾਕ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਧਾਤਸਾਹੀ ੧੨ਵੀਂ ਕਹਿ ਜੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਰੇ ਵਖੇਵੇਂ ਸਾਰੇ

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਭ ਦਿਕੋਂ ਹਾਂ, ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਸੇਠ ਤੇਜਾ ਜਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਇਹ ਸੇਠ ਜੀ ਕੁਸ਼ਰੀਵਾਲੇ ਦੇ, ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਦੇਹਰ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਸਮਾਦਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰ ਥਾ ਆਵਕਾ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਵੱਟਾ ਪੇਟ ਸਬੰਧੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਤੇ ਅਨੰਦ, ਮੋਲਿਆ ਤੇ ਕਰਨ ਲਈ ਉਮਰ ਸਿਹਤ ਅਨੰਦਾਂ ਵਾਲੇ ਜੋਤਿਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮਨ ਹੁਣ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਅਗ ਕੁਝ ਰਿਆਇਤ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਬਚਨ ਜਿਤਨਾ ਭਲਦੇ ਹਨ ਸਿੱਖ, ਤੇ ਕੁਰਮਰਧਾਨਾ ਵਲ ਚਲਦੇ ਹਨ ਇਹ ਐਖਦੇ ਸੀ, ਹੁਣ ਵੱਟਾ ਦਾ ਸਮਾ ਆਮ ਆਇਆ ਜਾਣ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਖਿਆਲ ਆ ਵਧੇ ਜਾਣ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਪੂਰਾ ਸੁਚੇਤ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਉਚੇਚਾ ਸਤਿਸਭ ਤੇ ਆਪਣਾ ਅਜਾ ਦੱਸ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾ ਮੇਲਾ ਰਚਿਆ ਤ, ੪ ੫ ਤੇ ੬ ਭੰਤਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਸਦੇ ਸਭ ਸਵਕਾ ਨੂੰ ਸਵਾ ਵੇਡ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਕਈ ਹੱਟੀ ਚਾਹ ਤੇ ਫ਼ੈਰ-ਖੰਡ ਘਿਓ ਦੀ ਨਾ ਲਗੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਈ ਕੁਪਰ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਮਛੇ ਜੰਗ ਬਾਧੇ। ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਰੋਲਾ, ਗਲਤ ਮੰਡਲੀ ਸੇਵਾ ਵਖਣ ਤਾਂ ਸਿਆਨਪ ਦੀ ਜਾਬ ਨਾਲ ਹਟਾ ਦੇਣ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਵਲ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇਸ-ਭਗਤੀ ਵਲ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਮਾਤਾ ਜੀਉਟ ਕੌਰ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸਲਾਹ ਮੇਲ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਵੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿਣ ਤੇ ਰਾਬੀ ਗੋਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਪੁਸ਼ਾ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚੋਰ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਇਹ ਲੋਹ ਦੇ ਜੰਗ ਏ। ਪਰ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਵੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਕੁਝ ਚਿਰ ਦੇ ਆ ਰਹਿੰਦੇ। ਕਈ ਲਾਹੌਰ ਭੀ ਜਾ ਆਉਂਦੇ। ਮਨੋ ਸਦਾ ਵਿਚਾਰ ਰਖਦੇ ਕਿ ਕੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਸੇਵਾ ਗੋਤੀ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਥਰੇ ਕੁਰੂਤ ਸੇਵਾ ਹੀ ਮਸਾਂ ਵਰਤਦੇ, ਲੈਂਦੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਮੇਲੇ ਤੇ ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੁਹ ਮਿਠਾ ਦੇ ਇਕ ਇਕ ਦਾ ਸੁਖ ਪੁਛ ਲਾਹਦੇ ਤੇ ਆਹਦੇ, ਅੰਜ ਫੇਟਕਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਕੁਰੂ ਕਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀਦਾਰ ਦੇਣ ਆਇਆ ਏ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਸਮਝ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਕਾਰੀਗਰ ਸਿੱਖ ਉਚੇਚੇ ਸਦਾ ਕੇ ਕੰਠੇ ਚੰਠੇ ਰਾਮਸਰ ਵਲ ਦੇ ਬਣਾਉਣੇ ਮੇਲੇ ਰੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਏ ਸੀ। ਕੁਝ ਸੰਗਤ ਟਿੱਬੇ ਚੁਕ ਟੀਏ ਪੁਰਦੀ ਸੀ। ਤੇ ਖੇਤ ਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ਸਵਾਰਦੀ ਸੀ। ਵੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭੇਰੇ ਦੇ ਸਭ ਸੇਵਕ, ਆਇਆ ਨੂੰ ਯਾਤਰੂ ਸਮਝ ਆਦਰ ਕਰਦੇ ਤੇ ਆਏ ਆਪਣਾ ਘਰ ਸਮਝ ਕੇ ਲੋਤਵੀਦੀ ਸੇਵਾ ਪੁਛ ਕਰਦੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਧੰਨਭਾਗ ਸਮਝਦੇ। ਖੰਡੀਆਂ ਤੇ ਵਿਦਿਆਏ ਦੇ ਮਕਾਨਾ ਦੀ ਲੋਤ, ਸਭ ਆਪਣੀ ਲੋਤ ਸਮਝਦੇ ਸੀ। ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮਿਸਟਰ ਕਲਸੀ ਜੀ ਕਰਦੇ। ਭਾਵੇਂ ਆਪਣਾ ਇੰਜਨ ਫਿਟ ਕਰਨ ਦੀ। ਭਾਵੇਂ ਵਡੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਲਹਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਗੋ ੧੫-੧੮ ਇਨਾਂ ਦੇ ਅਗਦੇ ਇਸੇ ਸੇਵਾ ਲਈ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਚੰਕੀ ਤੀ ਇਸੇ ਇੰਜਨ ਤੇ ਲਾਈ ਆਏ ਦਾਣੇ ਲਈ। ਜੋਤਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਣੀ ਦੇ

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਭਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਰਦੇ। ਲਿਖ ਕੇ ਥਾ ਥਾ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕੋਈ ਤੇਮਾਫ਼ ਨਾ ਪੀਏ। ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਸਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਨਾ ਵਝੇ। ਲੇਵਾਨ ਵਿਚ ਭੀ ਸਭ ਜੋਗ ਹਕਾ ਦਿਤਾ, ਸਿਰਫ਼ ਸੱਭੀ ਮਸਤਾਨੇ ਕੋਠਨ ਪਰ ਵਾਲੇ ਦੀ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਲਗੀ ਸੀ। ਖਾਲਸ ਘਿਉ ਖੰਡ ਦੁਹਾਈ। ਸਿਰਫ਼ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਜੋਗ ਹੀ ਵਿਹਲ ਹੁੰਦਾ। ਕੀਰਤਨ ਫਕਾ ਰਾਗ ਦਾ ਭਾਗ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਤੋਂ ਟੀ ਪੰਜ ਬੱਤਕ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਹਵਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸਿਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭਗ ਬਾਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਬੈਲਟ ਲਈ ਉਠੇ। ਸਿਤ ਜੀ ਬੋਲੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ, ਸਿਖੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਗੁਰਬਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਭੀ ਬਣਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਨਾਨਕ ਅੰਗਦ ਸੇ ਬਪ ਧਰਾ। ਪੰਥ ਪ੍ਰਚਾਰ ਇਹ ਜਗ ਮੇਂ ਬਰਾ, ਤੇ ਬਾਬੇ ਬੁਢੇ ਭੈ ਭਮਲੀਏ ਬਰਭੇ ਭੀ ਹੋਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂਆਂ ਭੀ ਮੰਨਿਆ। ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਰਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਸੇਤਾ ਭਿਰਾ, ਫੁਕਿਓ ਮੇਰੀ ਦਾਨਿਆ ਤੇ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਦਹਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸਤੀ ਭੈ ਕਈ ਦਰ ਆਏ ਭੈ ਬਾਣਾ ਨਲਮ ਵੇਖ ਡਿਲਾ ਨਾ ਕਰੇ। ਖਾਲੀ ਨਾ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਜਲ ਭੈ ਖਾਲੇ ਤੇ ਮਸਤ ਮਨੇ ਅਭਰਾ ਨਾ ਕਰ। ਸਦਾ ਸਚਾ ਬੋਲਾ ਕਰੇ ਜਿਥੇ ਬਾਬੇ ਬੁਢੇ ਭੈ ਭਮਲੀਏ ਭੀਤਾ ਸੀ। ਭੁਨੀ ਮਸਤੀ ਤੇ ਭੱਚ ਬਲ ਕਰਧਾ ਘਟਾਏ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਭੈ ਸਰਧਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੱਥੇ ਜਿਥੇ ਸੇਤਾ ਸਿੰਘ ਘੁਕੇਵਾਲੀਏ ਦੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸਿਖਣੀ ਇਕ ਸਿੰਘ ਕਥ ਕੇ ਟੀ ਗਿਆ। ਬਰਾਦਰੀ ਭਿਰਾ ਉਸ ਦੀ ਹੱਥ ਤੋੜ ਸਿਖਣੀ ਮੋੜ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਸਾਢੇ ਨਾਲ ਟੁੱਟ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਭਿਰਾ, ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਆਖੇ ਲਗ, ਵਡਾ ਜਿਕਰਾ ਕਰ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਨੇ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਭੰਗ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਚੰਮ ਦੇ ਮੰਝ ਟੇਕਦਾ ਅਰਥਾਤ ਖੰਡੀਆਂ ਭੇਟ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਚੰਮ ਭੀ ਟੀ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਉਸ ਬਰਾਦਰੀ ਬਾਹਰੇ ਦੀ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜਿਕਰਾ ਸਿੰਘ ਰੱਖਿਆ। ਉਹ ਉਸੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਉਕਰਾਹੀ ਲੈਣ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਿਰੀ ਸੁ ਤੂੰ ਸਰਧਾ ਨਾ ਰਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਟੁਰ ਭਈ ਹੋਈ ਸਿਖਣੀ ਤੇ ਉਹ ਸਰਮਿੰਦੇ ਹੋ ਗਏ ਸੀ। ਅਗੇ ਭੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਖੰਧੇ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਜੀਤੇ ਉਮਰ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੋ ਸਬੰਧ ਤੇਰਾ ਤੇ ਇਹਦਾ ਜੋਤਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਨੇ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਾ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਹੁਣ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹੋ ਤੇ ਦਰਸਨ ਮਲਾ ਲਓ ਇਓ। ਅਗਿਆਨ ਮਨ ਸਰਬ ਸੁਖ ਹੋਇ ਵਾਲੇ ਕਾ ਵਰਤ ਹੀ ਸਿੰਘ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਤ ਜੀ ਦਸਿਆ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਿਕਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਬੈਰ ਜੀ ਜਿਕਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਬੁਢੇ ਜੀ ਕਾ ਅਵਤਾਰ ਜਾਣਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਸਿਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਿਭਾਹ ਹੋਈ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਮੇਂ ਪਟਵਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਜੋਭਿਆਲੇ ਸਰ-ਘਾ ਦੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜੱਟ ਦੀ ਘੋੜੀ ਟੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਨਾ ਵਾਲੇ ਚਿਲਕਿਆ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਤ-ਪੁਰ ਵਾਲੇ ਘੁੜੀਆ ਵਾਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਉਹ ਆਪ ਤੁਰਦੇ ਰੇ ਬਿਰਧ ਸਾਧਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਘੋੜੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੀ। ਮੇਂ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭਿਰਾ, ਸਿਤ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਘੋੜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਛਿਆ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਤੇ ਘੋੜੀ ਆਪਣੀ ਉਂ ਕਿ ਬਰਾਨੀ ਉਂ। ਮੇਂ ਭਿਰਾ ਪਟਵਾਰੀ ਹਾਂ, ਆਪ ਭੀ ਜੱਟ ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਜੱਟ ਤੋਂ ਘੋੜੀ ਮੰਗੀ ਹੋਈ

ਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, ਕੁਲਮੁਖੀ ਜੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕੁਟਕੇ ਤੋਂ ਰੋਜ਼ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਥੋਂ ਇਕ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਦੂਧ ਤੇ ਕੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਾਫ਼ ਲਕਣ ਦੀ ਦੇਰ ਹੈ। ਨਾਲ ਦੋ ਸਾਧ ਕਿਹਾ, ਫੇਰ ਦੇਰ ਨਾ ਕਰੋ। ਸੋਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਤੂੰ ਬਜਨ ਪੁਛ ਲਵੇਂ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਘੜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕੁਰਤ ਘੜੀ ਤੇ ਚੁਨਈ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਸੋਤ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਬਜਨ ਕੰਨ ਵਿਚ ਦੇ ਕਿਹਾ ਚੁੱਕਤਾ ਮਾਰ ਕੇ ਭਟ ਕੁ ਕਰ। ਮੈਂ ਭਟ ਕੁ ਬਜਨ ਬੀਤਾ ਤੇ ਸੋਤ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਤੇ ਮੇਰੀ ਘੜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ। ਸੋਤ ਜੀ ਮੇਰੀ ਘੜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਘੜੀ ਮੰਗ ਉਸ ਤੋਂ ਬੜ੍ਹਾਇਆ। ਮੈਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰੁੱਖਿਆ। ਸੋਤ ਜੀ ਘੜੀ ਦੁਤਾ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੱਖ ਜੀ ਨਾਲ ਰਲੇ ਤੇ ਕੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਨੈ ਆਪ ਇਸ ਪਟਵਾਰਾ ਸਿੱਖ ਵਲ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਕਰੇ। ਕੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰ ਵਲ ਮਖ ਮੰਤ ਨਿਗਾਹ ਚਰ ਬੋਖਿਆ। ਮੈਂ ਅਗੇ ਹੀ ਹੋਰ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਖੋਭਦਾ ਪਿਆ ਸਾਂ। ਕੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਭਰੀ ਨਿਗਾਹ ਤੇ 'ਤਨਮਨ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲ ਫਿੰਦ ਕੁ ਨਜਦ ਭਾਵ' ਕੁਠਕਾਰ ਸਬ ਤੇ ਪੁੱਤਖ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਕ ਅਰਸੀ ਵਰਿਸਤਾ ਤੇ ਮਸਤਾਨਾ ਆਵੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਪਟਵਾਰ ਛੱਡ ਮਸਤੀ ਦਾ ਰੋਕ ਅਰਸਾ ਦੇ ਰੋਕ ਦੇਖੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਕੁਰੂ ਜੀ ਵਿਲੋਕਿਆਂ ਤੋਂ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਾਪਸ ਭੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਹੱਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਹੀ, ਆਪੋ ਕਿਸੇ ਪਿਛ ਜਾਂ ਘਰ ਵਲ ਜਾਣ ਦੀ। ਸੋਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਅੱਜ ਜੇ ਇਹ ਰੋਕ ਬਰੇਕੋਂ ਵਲਾ ਫਲਾ ਭਰਿਆ ਭਾਗ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜੇ ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪੜ੍ਹਿਆ ਭਲਾ ਨਾ ਜੰਟ ਤੇ ਦੂਜਾ ਪਟਵਾਰੀ, ਪੁਲਸੀਆ ਭੀ ਕਦੇ ਚੋਕੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੋਤ ਜੀ ਰੋਕ ਬਰੇਕੋਂ ਵਲ ਵਲ ਤਾਂ ਬਹੇ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਪਾਸ ਵੇਟਾਂ ਲੈਣ ਵਜੋਂ ਅਕਾਲੀ, ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ, ਸਰਕਾਰੀ ਲੋਕ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਿਗਾਨੇ, ਦਾਨੇ ਮਸਤਾਨੇ ਸਭ ਆਵੇ ਤੇ ਸੋਤ ਜੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਥੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸੀ। ਜੇ ਕਦੇ ਕੁਝਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਅਰਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ ਤੇ ਸੋਤ ਜੀ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦੀ ਸਭਾ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਨਾ ਮਿਲਦੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਥੇ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਸੋਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਭਾਰ ਦੇ ਤੇ ਦੰਧ-ਧਾਰੀ ਦੀ ਸਕਤ ਦੇ। ਕਿ ਸਭ ਇਕ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਜਿਥੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸਾਂ, ਕੁਝੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ, ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ। ਤਾਂ ਅਰਸੀ ਵਰਿਸਤਾ ਨਾ ਬਣਦਾ ਨਾ ਮਸਤੀ ਮਾਣਦਾ। ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੱਖ ਜੀ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਦੱਸਣ ਲਈ ਉਠ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਉਠਦਿਆਂ ਹੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਜਿਥੇ ਜੁਗਤ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਬਿਨਾਂ ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਜਲ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਤਿਥੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੱਤ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਕੁੰਦਾ। ਜੇ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਲੈ ਤੇ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੋਂ ਦਸਮ ਜੀ ਤੱਕ ਕੁਰੂ ਦੀ ਲੋਤ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਹੁਕਮ 'ਪੰਥ ਪਰਚਾਰ ਇਹ ਜਗ ਮੇ ਕਰਾ, ਦਾ ਕੰਦ ਹੈ ਕਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੀ ਗਲਤ ਥੁਧੀ ਅੰਕਰੇਗੇ ਤੇਰੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਮਨੁਖ ਤੇ ਨਿਹਚਾ ਸਿੱਖ ਕਰਨ, ਨਾ ਦੋਸਾ ਤੋਂ ਬਚਣ, ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸੁਚੱਜੇ ਰਾਹ ਕੁਰ ਸਾਨੂੰ ਹੋਤਨ।

ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ੧੯੧੯ ਦੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਧ ਦੀ ਦਯਾ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਸਜਿਆ ਤੇ ਅਗੇ ਸਿੱਖ-ਸਭਾ ਦਾ ਹੀ ਮੱਤ ਰਖਦਾ ਸਾਂ। ਇਕ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ੧੨ ਵਜੇ ਜਾਗ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਤੂੰ ਹੁਣ ਦੇ ਸਿੱਖ ਅੰਕਰੇਗੇ ਮੱਤ ਭਾਣੇ ਵੇਖੇ ਹਨ। ਜੇ ਰਾਤ ਸਾਮ

ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਪੇਟ ਭਰ ਰੁਪ ਚੜ੍ਹੀ ਮੂੰਹ ਧੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਸਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕਰਾਏ ਤੇ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਣਗੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਤ ਵਾਲਾ ਬਣਿਆ ਹਾਂ ਜੋ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤੋ ਜਾਗ ਸੁਝਾ ਤੱਕ ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਲਿਥ ਲਾਏ ਹਨ ਤੇ ਗਵਾਚੀਆਂ ਨਾਲ, ਕੀ ਦੁਲਮਣ ਤੇ ਕੀ ਵਿਰੇਧੀ ਨਾਲ ਭੀ ਸਨੇਹ ਨਾਲ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਸਭ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗਲ ਪਾਈ ਮਾਠਾ ਦੇ ਮਣਕੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਪੰਜੇ ਲੇ ਬਲਣ ਵਾਲੇ ਪਰਚਾਰਕ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਕਿਹਾ ਉਹ ਹੋਣਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਇਕ ਹਾਂ। ਜੋ ਯਥਾਨੋਂ ਕਢਦੇ ਹਾਂ, ਉਹੋਂ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਰਿਹਾ ਜੋ ਦੇਖੇ ਚੰਗੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਕਿਉਂ ਹੋ? ਮੈਂ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਕੁਝੋ ਬਣ ਨਾਮ ਦਾਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੀ ਤੇ ਪਰਮ ਦੀ ਕਰਤੀ ਘਾਲ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਕਿੱਥੇ ਦੀ ਸੱਤਾ ਭਰਾਉਣ ਲਈ ਦੋਨ ਕੁਝਾਂ ਬੰਦੂਕੀਆਂ ਵਲ ਦਲਿਦਰ ਵਲ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕੱਦੀ ਕੀ ਗਫਲਤ ਤੋਂ ਹੱਸ ਵਿਚ ਆਉਣ, ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਨੀਤੀ ਤਿਆਗ ਤੇ ਪਰਮ ਵਲ ਲੱਗ ਤਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਦਸ ਦੀ ਸਥਾ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਤੇ ਤਾਂ ਹੀ ਸੁਤੰਤਰ ਤੇ ਸੁਖੀ ਹੋ ਸਕਾਂਗੇ।

ਸ਼ੇਰ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਇਕ ਠਵਾ ਦੌਰ ਤੇ ਪੱਖ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਉਸਦੇ ਉਸਾਰਨ ਖਾਛੇ ਹਨ, ਇਕ ਬਦਲਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਬੜੀ ਸਮਝ ਨਾਲ ਟੁਰਨਾ ਹੈ। ਸਭਕਾਫ਼ ਅਪਣਾ ਪੱਖ ਉਸਾਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਕਾਰਜ ਦਾਹੁਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਗੇ ਵੇਖਣਾ ਸੁਣਨਾ ਛੱਡੋ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਉਹ ਹੁਣ ਵੱਟਾਂ ਦੇ ਲੈਣ ਹਿਤ ਤੁਹਾਡੀ ਮੁਥਾਜੀ ਕਰਨਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਵਾਲਗ ਦਾ ਹੁਣ ਵੱਟ ਬਣੇਗਾ ਤੇ ਫੁਰਤੰਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਯਥਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇਗਾ, ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਛਾਪ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਦੁਖਾਲਾ ਤੇ ਕੱਤਰ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਤੇ ਅਨੰਦਾ ਜੱਗ ਬੰਦੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆ ਦੀ ਉਮਰ ਅਰੰਭਤਾ ਤੇ ਯੋਗਤਾ ਦੱਸ ਕੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੇਲਿਆ ਤੇ ਬੱਚ ਲਿਆਉਣ। ਸਤ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੰਨ੍ਹੇ, ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਜੋ ਕੱਦੀ ਅੰਨ ਜਲ ਦੀ ਲੰਤ ਵਾਲਾ ਨਿਰਾਸ ਮਛਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਾਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਉਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮੁਤਿਆ ਦੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਏ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਕਰਿ ਘਾਤੁ ਤੇ ਨਿੰਦਕ ਨੂੰ ਭੀ ਆਦਰ ਨਾਲ ਦੇਣਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ, ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਪ ਦਾ ਫਲ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਜੀ ਸਤ ਜੋਉਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਖਿਚ ਵਾਲਿਆਂ ਕੱਲ ਰਾਮ ਗਾਲ੍ਹ ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਉਸ ਦੀ ਖਿਚ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਰੋ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਰੂਰ ਆ ਮਿਲੇਗਾ। ਏ ਕੱਤਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਹਵਨ ਹੈ ਭੋਗ ਲਈ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਭੋਗ ਪਾਇਆ। ਵਾਰ ਦੇ ਭਰ ਬਾਦ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਵਰਤਿਆ। ਕਾਲੇ ਕਦੀ ਵਿਦਾ ਹੋਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿਪਲਾ ਤਲੇ ਬੜੇ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਗੀਆਂ ਤੇ ਦਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਤੋਂ ਮੇਜ ਮੇਲੇ ਵਲੋਂ ਰਾਗ ਸਬਦ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਪਾਠ ਭੀ ਸੁਣਿਆ।

ਦਿਨੀ ਦਿਨੀ ਕਦੀ ਸ਼ਹਿਰਾ ਵਿਚ ਅਮੋਘਾ ਲੀਆਂ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗਾਂ ਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤੇ ਇਲਾਹਿਤਾਰ ਭੀ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਚਿਠੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਕਿ ਹੁਣ ਅਮੀਰਾਂ

ਜਾ ਥੋੜਾ ਭਰਖਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭੈ-ਰਾਜ ਲਿਆ ਭਰੀਆਂ ਦੀ ਭੀ ਕਲੰ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਮ ਸ੍ਰੁ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਰੀਦ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਛਾਦਰ ਪਾਰਟੀ, ਵਿਸਾਨ ਲਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿਰਫ਼ ਸੀ, ਸੋ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਚਲਾਏ ਤੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਜਗਾਏ ਸੀ। ਔਰਤਾਂ ਉਸਾਰੀ ਬਾਜ਼।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਰਥ ਕਰ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਅਕੀਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਸਥਾਪਤ ਲਈ ਆਈ। ਰਾਮਗੜ੍ਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੋਵਾਨ ਬਖਿਆਨ ਹੋਏ। ਸ੍ਰੁ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਕੀਰੀ ਸੰਪਾਨ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੁਕਾਨ ਵਿਚ ਲੋਭਾਨ ਛੱਡਾ। ਅਕਲ ਰੰਧ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੈਭ ਨੂੰ ਨਿਕਲੇ। ਕਪੂਰਥਲ ਵਾਲੇ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਅਰਥ ਕੀਤੀ, ਮੇਰੀ ਇਕ ਕੁਪਰ ਮੰਗ ਤੇ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਭੀ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਭਸਨ ਬਰਥੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਿਯਾ ਕਰੇ, ਗੁਰੂ ਆਪ ਦੀ ਉਹ ਮੰਗ ਭੀ ਪੂਰੀ ਬਰਤਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਚੀਘਾਲਾ ਦੇ ਮੇਠੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹਵਾਨ ਹੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ। ਤੇ ੨੫ ਮੀਠਿਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਪੁਰੀ ਗੁਰਮਤ-ਯਾਦਾ ਸਾਥੇ ਪੰਝਰ ਦੇ ਸਵੇਰ ਬਾਥੇ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਬਾਥ ਹੋਏ। ਫਿਰੇ ਤੋਂ ਹੀਭੀ ਅਰਥ ਨਾ ਕਰਾਇਆ। ਸਭੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪੁਰੀਆਂ ਚਮਸੀਆਂ ਤੇ ਰਿਹਾ, ਕੁਤੀਆਂ ਸਗੁਰੀਂ ਜਾ ਸਗੁਰੇ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਤੇ ਜੇਠ, ਚੇਰਥ ਨੂੰ ਰਾ ਸਿਭ ਸਰਲ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਰਹਿਣ, ਪੁੰਡ ਨਾ ਕੱਢਣ ਤੇ ਨਾ ਸਗੁਰੇ ਘਰ ਕਲੀਂ ਕੋਈ ਕਹਥੇ ਕ੍ਰੇ ਪੁੰਡ ਜਗੁਰ ਕੱਢ ਤੇ ਕੀਰੀਆਂ ਭੀ ਪੇਥੇ ਸਗੁਰੇ ਫਿਰੇ ਤੋਂ ਦ੍ਰਿਥਾ ਨਾ ਮੰਗਤ। ਤੇ ਸੰਗਤ ਨਾ ਸਰਲ ਸੁਭਾਅ ਕਹਿ ਤੇ ਸਗੁਰਾ ਘਰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਜਾਨਤ। ਕਾਥਾ ਪਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਦਾਨੀ ਛਾਹੋਂਡ ਕਾਥੇ ਮਹਾਦਾਨ ਨਿਰਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਲ ਵਿਆਹੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਲੰਟੀਂ ਭੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਾ ਗੁਰੀਦੇਰੇ ਨੂੰ ਚਰਕਨ ਚੋੜ ਕਾਥੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਕਈ ਹਰਥ ਰੁਪਿਆ ਲਾ ਕਟਾਇਆ, ਤੇ ਸੇਵਕ ਰਖਿਆ। ਲਾਹੌਰ ਭੀ ਇਕ ਮਥਾਨ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲਾ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਠਾਮ ਕਰਕ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੇ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਹੋਏ ਕਾਥਰਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਲ ਵਿਭੰਠ ੧੯੨੯ ਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਜਗਾਹਰ ਲਾਲ ਸੀ ਚੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਵਿਚ ਅਥਾਈ ਚਾ ਚੋੜਾ ਪਥਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਾਥਾ ਜੀ ਨੇ ਛੰਗਰ ਸੇਭਤਾ ਦੇ ਸੰਗ ਆਣਾ ਆਪ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹੱਥੇ ਮੇਲਿਆ ਤੇ ਥਥੇ ਪੁਲੇ ਪਰਥ ਕੀਤੇ। ਕਾਥਾ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਭਾਥੇ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਚਿਨ ਪਹਿਭਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਾ ਦਰਸਨ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ, ਗੁਣ ਸੱਥ ਕੀਭ ਸੰਭ ਜੀ ਆਓ। ੧੪ ਕੀਰਕ ਕਾਥਾ ਜੀ ਗੁਰਪੁਰੀ ਜਿਥਥੇ ਤੇ ੨੫ ਕੀਰਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਮਿਰ ਉਕਾ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਮੇਲਾ ਕੀਤਾ। ਚੰਡ ਪਾਇਆ ਕੁੰਥ ਸਾਹਿਬ ਚਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾਥਾ ਜੀ ਦੇ ਕਥੇ ਪੁਰਥ ਸ੍ਰੁ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਚਸਰਾਭ ਕੇਧਾਈ ਤੇ ਛੋਟੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਭ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਕਾਥਾ ਜੀ ਦੇ ਥਾਣੇ ਤੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਤੇ ਚਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਭੰਠ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਕੀਰਾ ਚਾ ਜੀ ਦੇ ਕਾਥੀ ਸ੍ਰੁ ਆਗਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਾਪੇਂਡਿਭਾ ਸੈਭਟੀ ਸਰਥ ਸੰਮੁਦਾਇ ਕਲੰ ਕਰ ਤੇ ਹੱਥ ਭੀ ਆਪ ਉਥਲ ਕਰ ਆਪੇ ਵਿਚ ਮਲੁਕ ਨਾਭ ਢੇਰਾ ਦੇ ਛੋਟ ਦੇਣ ਦੇ ਜਰਨਾ ਪਾਰੇ ਜੋ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਸਨ ਤੇ ਕੁਝ ਟੁੰਗਿਆ ਜਾ ਬਰਨੀ ਆਇਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਉਸ ਨੂੰ ਢੋਟ ਢੇਟ ਚਾ ਧੂਧਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਲਿਖਦਾ

ਦਿੱਤਾ। ਸਿਰ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਥਾਤ ਅੰਤਰਬਲ ਚੇਤਨ ਬਣਾਏ ਵਾਲੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਜੋਗ ਰੂਪਕਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਵਿਰਵਾਕ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਵਾਕ ਪਾਤਨ ਵਾਲੇ ਜੋਗ ਨਿਰਨਾ ਵੀ ਬੀਰਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਰੂ ਕੀਆ ਖੁਸੀਆਂ ਤੇ ਏਸ-ਸੇਥਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਾਸਲ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਰੂ ਹੁਕਮ ਉਲਟਣ ਤੇ ਦਸ ਦੀ ਭਦਾਰੀ ਦਾ ਭਾਰੀ ਭੰਨ ਲੋਕੇਗਾ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਅਥਰ ਵੰਟਾ ਤਾਂ ਪਾਉਣੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸੀਟਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀਆਂ। ਪਰ ਸਰਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਥਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਤੇ ਅਪ੍ਰੇ ਵਿਚ ਰਲ ਟੁਰਨ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋਇਆ ਵਖਾਉਣ ਹਿਤ ਮੰਨ ਗਏ ਕਿ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੰਟਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੇ ਸੀਟ ਲੈਣ ਲਈ ਖੜੇ ਹੋਣ। ਸਿੱਖਾ ਵੀ ਕਦੇਆਂ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਚਿਲੇ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਹੁਤੇ ਹਨ ਸਰਬਾਰ ਨੀ ਓਥੇ ਖੜੇ ਹੋਣ। ਮਤੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਲ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋਣ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੰਟਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਚਿਲੇ ਵਿਚ ਕਈ ਦਿਨ ਵੰਟਾ ਪੈਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗਿਆ ਰਿਹਾ। ਜਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਨਕੇ ਤੇ ਸਹੁਰੇ, ਭੈਣ ਵਭੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਇਸ ਚਿਲੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਨ। ਮੈਂ ਨਾਭ ਰਹਿ ਡਿੱਠਾ ਹੋ, ਅਕਾਲੀਆ ਵਲੋਂ ਭਰਜਾ ਸਿੰਘ ਸਬੰਦਾਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਵਿਰਹਾਸ ਸੁਣਾ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵੰਟ ਦੇਣ ਲਈ ਅਕਾਲੀਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਦੱਸਦੇ ਸੀ ਸਾਡਾ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤਰੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁਥ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਅਥਾਲੀ। ਅੰਤਰੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚੇਸ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਫਿਰ ਕਮਾਂ ਭਲੇ ਤੇ ਕਾਕਰਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੀਟਾਂ ਤੇ ਅੰਤਰੇਸ਼ ਦੀ ਨੀਤੀ ਪਾਥੇ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਬੇਲਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਅੰਸ ਵਭੇ ਬਣਨ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਕੁਝ ਸਰਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਹੇ ਮੈਂ ਵੰਟਾ ਲੈਣ ਲਈ ਖੜਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਬੜਾ ਭਰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਸਾਨੂੰ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਚੰਖਿਆ, ਉਹ ਭਲ ਹੀ ਹੋਈ। ਸ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤ ਖਰਚ ਖੋਚਣ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋਏ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਜਵਾ ਨਾਰਵਾਲ ਵਾਲੇ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਸਰਬਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਚੋਰ ਵੱਧ ਪੀ ਗਿਆ ਦੂਜਾ ਬਾਸਬੇ ਜੰਟਾ ਨੇ ਚੋਰ ਲਾਇਆ ਸੇ ਬਹੁਤ ਵਭੇ ਵਭੇ ਨਿਕਰ ਸੀ। ਕਿ ਰੋਖਿਓ ਲੰਕੇ ਕਿਤੇ ਕਰਾਲ ਨਾ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਭੰਡ ਜੋਗ ਵਾਕੂ ਓਥਰ ਰੱਤ ਪੀਏਂ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੁਰੂ ਜੀ ਨਾਭ ਵੀ ਇਸ ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋਗ ਲੱਤ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਪਾਇਆ ਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਅੰਗੂਰੀ ਲੋਕ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਭ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੰਟ ਪਾਏ ਤੇ ਜੋ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਵੀ ਸ੍ਰ ਕਾਪੂਰ ਸਿੰਘ ਵਕੀਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ੍ਰ ਬਹਾਦਰ ਕਸਾਬਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਲਾਇਲਪੁਰ, ਸ੍ਰ ਸੰਪੁਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੈਰਿਸਟਰ, ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਟਿੱਕਾ ਸ਼ਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਭਟਾਲਾ ਤੇ ਕੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਸਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਜੀਠਾ, ਜਲੰਧਰ ਮਾਸਟਰ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ, ਸਰਬੋਧਾ ਮਹੀਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਸੇਖਪੁਰੇ ਵੀ ਨੰਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਮਾਨਾਵਾਲੀਏ, ਫੀਰਜਪੁਰੀ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਹਾਜ, ਹਿਯਾਰ ਸ੍ਰ ਨਰੰਗਮ ਸਿੰਘ ਵਕੀਲ ਫੋਸਲ ਆਦਿ ਸਟੇਟ ਸ੍ਰ ਬੁਟਾ ਸਿੰਘ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬੜਈ ਸੀਟ ਸ੍ਰ ਸੇਤੰਘ ਸਿੰਘ ਤਸਲੇ ਕੁਨੀਆਂ, ਸ੍ਰ ਜੀਗੰਦਰ ਸਿੰਘ ਐਮ-ਐਲ-ਏ, ਕਾਕਰਸ ਦੇ ਪੜੇ ਵੰਟਾ ਤੇ ਸਰਬਾਰੀ ਪੜੇ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਵਾਇਸਰਾਏ ਨੂੰ ਅਜੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡਿਆਂ ਦੀ ਰਾਇ ਨੂੰ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ-ਬਾਰ ਹੀ ਅੰਗੂਰ ਦੇ ਪੱਕੀ ਮਸਾਂ ਕੁਝ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ ਸਰਬਾਰੀ ਚੋਰ ਨਾਲ।

ਕਿੰਤ ਪੁਰਨਾਮਾਈ ਤੇ ਨਨਕਾਣ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਜੀਤਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ

ਜੋਗ ਤਸੱਲੀ ਲੈ ਪੂਰੀ ਕੁਰਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਹੋਏ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਈ ਤਮੇ ਦੇ ਬੱਸ ਹੋਏ
 ਤੇ ਬੜੀ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਰਚਾਰਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਨੰਦਾ ਬਾਬਰ ਸੁਧਾਰ ਦੀ
 ਵਿਰਧਤਾ ਤੇ ਕੁਪਤ ਕੁਪਤ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਇਨ ਜਾਜੀਆਂ
 ਮਾਜੀਆਂ ਦੀ ਨੰਗਰੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਕੁਰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਲੋਕ-
 ਨਾਸ ਤੇ ਉਕੀ ਬੁਕੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਾ ਮਾਇਆ ਦਾ ਨਾਲਾਬ ਸੀ ਜੋ
 ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਤੇ ਦੇ ਉਲਟ ਬੋਲਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਈ ਕੁਰੇ ਕੁਰਦੇ ਹੀ। ਵੱਟਾਂ ਦੇ
 ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੈਮਲਪੁਰ ਗਏ ਤੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਸਮੇਂ ਛੱਲੇ ਰੱਖੇ ਹੀ
 ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬਦਾਮ ਹਨ। ਤੇ ਬਾਬਾ ਰਭਰਾਨ ਦਾਸ ॥ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਵੱਟਾਂ ਵਿਚ ਨਿਛਾ ਕੀਤਾ। ਕਈ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਹੀ ਕਿਤੇ ਹੱਥੇਕਾ ਜੋ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ
 ਹੁਕਮੇ ਉਲਟ ਵੱਟ ਦੇ ਵੱਟਾਂ ਹੋਏ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਭ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਨੇ ਬਿਨਾ ਹਸਾਨ ਕੀਤੇ ਪੈਰੀਂ
 ਟੁਰ ਘਰੇ ਪ੍ਰਧਾਨਾ ਫਕ ਜਾ ਆਪ ਵੱਟ ਪਾਏ ਜਿਸ ਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਆਇਆ,
 ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਅੱਖ ਤੇ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੀ ਹੋਇਆ, ਮੇਂ ਤੇ ਸ਼ਰਧੀਆਂ ਨਾਲ ਦੁਬਿਧਾ ਪਈ
 ਵਿਚ ਤੇ ਵੱਟਾਂ ਨਾ ਸਰਕਾਰੀ ਲੋਕਾ ਕਹ ਦੇਣ ਕਾਰਨ ੬ ਮਹੀਨੇ ਬੱਤਾ ਸਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਹਾਕਮ
 ਅਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਮੇਂ ਅਪੀਲੋਂ ਕੀਤੇ ਹੀ
 ਵੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਸਮੇਤ ਸੁਪਤਨੀ ਕਰਤਾਰ ਕੋਰ ਤੇ ਸਪੁਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਲੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆ ਰਿਹਾ
 ਸਾਂ। ਮੇਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਮੰਦੀ ਦਬਾ ਤੋਂ ਰੋਲ ਆ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਸੱਚੇ ਪਾਰਸਾਹ ਮੇਂ ਤੇ
 ਤੇਰਾ ਸਿੱਖ ਹਾਂ, ਇਸ ਬਾ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸਾਂ, ਤੂੰ ਮੇਨੂੰ ਇਥੋਂ ਕਢ ਲੈ। ਮੇਂ ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਵੱਟੀ ਸਾਹਿਬ
 ਦੇਨਾ ਚਿਰ ਜਾ ਲਗਵਾਫਾ। ਮੇਰੇ ਵਾਲੂੰ ਹੋਰ ਕਈ ਕਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਔਖ ਹੋਏ, ਪਰ ਕਾਇਮ ਹੀ
 ਰਹੇ। ਮੇਂ ਇਕ ਇਹ ਨਮੁਨਾ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਰਿਵੇ
 ਸਭ ਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਵੱਟ ਪਾਏ ਸੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਲੋਕ ਲੋਕ ਤੇ ਪਿਆਰ ਸਾਥ ਸੰਬੰਧ ਪਾ ਬਣਾ
 ਘੇਰਦੇ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਕਹਿੰਦੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿੱਥਾ ਤੋਂ ਬਚਾਣਾ।

ਇਸੇ ਸਾਲ ਲੰਡਨ ਐਡਵਰਡ ਅਨਵੇਂ ਨੇ ਸਿਖਿਸਨ ਲੋਡੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਲਣ ਪਾਰੋਂ ਰਾਜ
 ਤਖਤ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ। ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਊਕ ਨੂੰ ਵਲਾਇਤ ਵਿਚ ਪਾਦਰੀਆਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ
 ਕਾਇਆ। ੧੯੯੩ ਮੱਘਰ ੨੦ ਦਸੰਬਰ ੧੯੩੬ ਈ : ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਜੋਗ ਸਿਰੀ ਪਰੇ ਹੀ ਬਾਡੀਆਂ
 ਠਾਉਣ ਦੇ ਢਾਲੇਏ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦੱਸਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਰਾਂ ਵਲੋਂ ਉਪ੍ਰਧਰੇ ਬੇਦਾਬ ਤੇ
 ਆਉਣ ਲਈ ਸੰਕਤਾ ਜੋਗ ਛਪਵਾਇਆ। ਮੇਟਰਾਂ ਦਾ ਅੰਗ ਬੜੀ ਤੇ ਟੇਕਨ ਸਾਧਕੇ ਲਗਦਾ ਦੇ
 ਤੇ ਰਾਮ ਹਰੀ ਦਸਤਗਾਰੀ ਪੰਡੀਆਂ ਦਾ ਕਾਪੜਾ ਸੁਧਾ ਤੇ ਬੰਦਰ ਲੈਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਰੋਕਾਂ ਕੁਝਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਦੁਖਾਂ ਸਨੇਹ ਵਾਲਿਆਂ
 ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸਭਸ ਦੇ ਕੁਲੇ ਦੇ ਉਤਰੂ ਤੇ ਸਿਖਿਆਂ ਤੇ ਹੁਕਮ ਹੋਏ। ਨਿਪਾਨ
 ਕੋਟ ਚਿਲਾ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਫਿਲੌਕਿਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਧੂ ਜੋ ਸੱਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
 ਤਭਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਰੋਕੇ ਹੋਏ ਸੀ, ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਮੇਰਾ ਪੁਰਖ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਮੰਗਿਆ
 ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਕੋਰ ਪਾਇਆ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਰ ਕੋਰ ਹੋਰੀ ਪੱਕੇ

ਕੁਝ ਹਨ। ਤਾਂ ਸਾਥ ਇਥੇ ਜੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਕਾਲੇ ਵਾਣੇ ਸਦੇ ਬਿਰਪਾਨ ਦੇ ਭਾਤਰੇ ਹੁੰਦੇ। ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪੁਤਰ ਬਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲ ਮੰਨੀ। ਹੁਣ ਆਪ ਦਾ ਜੋ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਅਜੇ ਦਾ ਰਿਸਤਾ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਤੇ ਰਿਸਤੇ ਬਥੇਰੇ ਤੇਰੇ ਪੁਤਰ ਨੂੰ। ਕੁਝ ਬਿਰ ਬਾਬੇ ਤੈਨੀ ਸਾਹਿਬੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੁਰੂਆ ਨਿਰਾਨਕਰੇ ਭਜਿਆ ਪਰ ਆਪੇ ਬਿਰ ਪੁਰਣ ਤੇ ਜਾਤ ਦੇਹਾ ਦੀ ਮਨੁੱਤ੍ਰ ਹੋਣ ਬਾਰਨ ਸੇ ਸਾਥ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਬਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾਮਿਕਿਆਂ ਦੇ ਮੁਨਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੇਸਰ ਕੋਰ ਦੇ ਪੁਤਰਾਂ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੁਰਾ ਸਿੰਘ, ਸਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਿਨਾ ਪੁਰੇ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਸਦੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਸਦਾਵੇ ਤੇ ਨਿਰਾਨ ਕੋਟੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੋਚਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਥੇ ਖੜੇ ਰਖਦੇ ਸੀ ਪੁਰੇ ਭੈਣੀਯਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸਾਹ ਇਹ ਦੋਵੇ ਬਿਰਾ ਪੁਸ਼ ਕਦੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਘੜਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕਾਥੇ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਆਏ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਚੱਲੇ ਵਿਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਸਿੰਘ ਹਵਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬਿਰਪਾ ਸਿੰਘ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੈਣ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੋਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੁਜਨ ਦਸ ਵੇਲੀ ਵਿੱਚ ਪੁਰੀ ਕੁਰਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣਾ ਅਨੇਦ ਕੀਤਾ। ਇਥੇ ਤੱਕ ਆਪੇ ਬਿਰਾ ਹੀ ਬਰਥੇ ਬਿਰਾ ਕਾਥੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸੁਰੀ ਰਾਭ ਵਿਚੋਂ ਪੰਨਾ ਹਰ ਪਹਿਲਤੀ ਲਾਭ ਪੜ੍ਹਨ ਲੋਕ ੭੭੩ ਕੱਢ ਕੇ ਦਿੱਤਾ। ਸੁਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੁਪਰ ਕੁਤਕੁਤ ਕੁਝ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਥ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਹੁਕਮ ਘੜਦੇ ਤੇ। ਧਰ ਇੰਦਰੇ ਸਿੰਘ ਸਤੋਖ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਈ ਕੇਸਰ ਕੋਰ ਚੁਥੇ ਪੁਰ ਹੋਏ ਕਿ ਸੁਕਰੇ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਸਾਥੇ ਤੇ ਇਹ ਰਿਥਾ ਭੀਤੀ ਹੀ ਆਪਣੇ ਜਾਣ। ਹੁਣ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਪੁਰਾਪੁ ਲਗਰ ਹੀ ਜੀਵਨ ਨਕਰ ਨੇਤੇ। ਦਸ ਪਰਿਵਾਰ ਸਰਸੇ ਹੀ। ਬਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੋਰ ਸੋਧਣ ਤੇ ਬਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਥ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਾਥੇ ਸੀਵਨ ਨਕਰ ਨੇਤੇ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਕੁਪਰ ਤੇ ਬਿਰਪੇ ਸਾਥੁਆ ਵਿਚੋਂ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਹੱਲੇ ਤੇ ਸੇਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਭ ਅਨੰਦਾ ਵਾਲੇ ਸਤਿਆ ਨੂੰ ਕੁਜਨ ਦੀ ਦਵਾਇਆ ਤੇ ਬਿਰਾ, ਕਲੀ ਕੁਝੇ ਭੀ ਢਿਲ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕੁਜਨ ਬਚਿਆ ਨੂੰ ਪੁਛਾਣ ਦੀ, ਤੇ ਅਗੋਂ ਜੀ ਇਸ ਸਾਥੇ ਕੁਰਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਅਨੰਦਾ ਬਿਚ ਆਉਣਗੇ, ਉਹ ਕੁਜਨਾਂ ਤੇ ਵਾਜਿਆ ਨਾ ਰਹਿਣਗੇ। ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਦੀ ਮੇਨੇ ਤੇ ਪੁਲੇ ਲੋਕ ਅਨੰਦ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੋਲੇ ਹੋ ਮੇਲਿਆ ਬਿਚ ਆ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੁਜਨ ਸਾਥ ਸਭ ਨੂੰ ਚੰਸੇਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੇ ਬਕਨ ਸਕਨ ਹੋਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਲੇ ਸਾਥੇ ਕੁਰਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਅਨੰਦਾ ਬਿਚ ਆਉਣਗੇ, ਉਹ ਕੁਜਨਾਂ ਤੇ ਨਾ ਵਾਜੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭਦੇਆ, ਰਾਗੀਆ ਸੁਭਿਆ ਨੂੰ ਉਚੇਰਾ ਸੰਦਾ ਹੋਲੇ ਸੇਖੁਪੁਰੀ ਖੋਦਾਦ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਹੋਲਾ ੧੨, ੧੩, ੧੪ ੧੫ ਚੇਤਰ ਸੀ। ਮਨਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਹਿਲਾ ਪੁਜੇ। ਸੇਵਕਾਂ ਤੇ ਸਭ ਸੇਵਾ ਹੋਲੇ ਸੋਕ ਕਰਾਈ। ਹੋਲੇ ਤੇ ਸੇਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਆਲਮ ਜੀ, ਬੰਕਰੁਬਰਤੀ ਜੀ ਸੇਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਸਭਦੀ ਤੇ ਕਾਥਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਤੇ ਜੈ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਦਰਬਲ ਸਿੰਘ, ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਬਿਦਿਆਰਥੀ ਆਏ। ਕਾਰੀ ਵਾਲੀ ਦੋਵਾਨ ਤੇ ਆਲਾ ਦੀ ਵਾਹ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਲ ਦੇ ਮੇਚਰ ਤੇ ਪੰਥ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਇਕੱਠ ਹੋਦਾ ਰਿਹਾ। ਤੇ ਮਤੇ ਪਾਸ ਹੋਏ। ਸੂਰੇ ਪਤਾ ਕਰ ਅੰਧ ਹੋਸਾਥ ਤੱਥ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਤੀ ਦੇਣ, ਸਿਸ ਨਾਮਧਾਰੀ ਭੈਣ ਚੰਗ ਦੇ ਕਰੇ ਦੇ ਉਲਟ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਦੂਜਾ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਖਿਤੀ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਬਿਚ ਜੀ ਕਾਫਰਸ ਦੋ ਸਾਥ ਰਹੇਗੀ।

ਤੀਜਾ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਆਸਤਮ ਲਈ ਸਕੀਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੇਠ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਬਰੋਲੀ, ਸ੍ਰ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ, ਸ੍ਰ. ਦਯਾ ਸਿੰਘ, ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਸੇਠ ਸਰਗੋਧਾ, ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਬੁਆਇਲਰ ਇਨਸਪੈਕਟਰ, ਸ੍ਰ. ਬਿੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਖਨਊ, ਜਥੇਦਾਰ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ, ਮਾਸਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ, ਹਿੱਸਾ ਆਪਣੀ ਸਲਾਹ ਜਿਥੇ ਦਾ ਦੇਣਗੇ। ਚੌਥਾ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਲਾਸ ਖੋਲ੍ਹੀ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਲਮ ਜੀ, ਚੱਤਰਵਰਤੀ ਜੀ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ, ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਕੌਮੀ, ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਲੀਲਾ ਕੰਤੀ ਸਕੀਮ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੇ ਸੰਥਾ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੱਤਾ ਕਰਨ। ਸੰਤ ਜੋਤਿਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਹੋਏ, ਪੂਰਨ ਕੁਰਮਧਾਰਾ ਵਿਚ, ਸੋਨਾਂ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਭ ਮਾਨ-ਯੋਗ ਆਏ ਨੂੰ ਭੋਟਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਰਚਾਸੇ ਸਮੇਂ। ਅਗੋਂ ਹੋਲਾ ੧੯੯੪ ਦਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ।

੧੯੯੪

ਭਿਤ੍ਰ ੭ ਵੀ:

੧੯ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ

ਰੁਖਾਈ ਭੇਤ ਮ : ੧ ਚੇਤੁ ਬਸੰਤੁ ਤਲਾ ਭਵਰ ਸੁਹਾਵਣੇ ॥ ਬਨ ਕੂਤੇ ਮੰਗ ਬਾਗਿ ਮੈਂ ਪਿਰੁ ਘਰਿ ਬਾਹੁਰੇ ॥ ਮਾਭ ਮ ਪ ਚੇਤਿ ਕੋਵਿੰਦੁ ਅਰਾਧੀਐ ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਟਾ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਪਾਏਐ ਰਜਨਾ ਨਾਮੁ ਭਣਾ ॥ ਜਿਨਿ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਣਾ ਅਏ ਤਿਸਹਿ ਭਣਾ ॥ ਦਿਖੁ ਬਿਨੁ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਜੋਭਣਾ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਜਣਾ ॥ ਜਡਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੁਰਿਆ ਰਵਿਆ ਫਿਰਿ ਢਣਾ ॥ ਸੇ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਕਿਝਤਾ ਦੁਖੁ ਭਣਾ ॥ ਜਿਨੀ ਰਾਇਆ ਥੋ ਪ੍ਰਭੁ ਤਿਨਾ ਭਾਗੁ ਮਣਾ ॥ ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਕੇਉ ਮਨੁ ਭੰਚਦਾ ਨਾਨਕ ਪਿਆਸ ਮਣਾ ॥ ਚੇਰਿ ਮਿਲਾਏ ਸੇ ਪ੍ਰਭੁ ਗਿਸੈ ਪਾਇ ਲਗਾ ॥

ਕੁਰਬਾਨਾਂ ਦਾ ਮੰਗਲ ਕਰ ਮੈਂ ੧੯੯੪ ਸਾਲ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਤੇ ਉਸ ਬਸੰਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੇਤੁ ਤਲਾ ਸਮਾਂ ਮਾਣਸ ਜਲਮ ਮਿਲਿਆ ਜਾਣ ਭਵਰ ਸੁਹਾਵਣੇ ਸੰਤ ਜਨ ਵਲੋਂ ਸਹਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 'ਚੇਤਿ ਮਿਲਾਏ ਸੇ ਪ੍ਰਭੁ ਤਿਸ ਕੇ ਪਾਇ ਲਗਾ' ਅਲਬਾਤ ਮੈਨੂੰ ਬਮਾਈ ਕਰ ਚੇਤੁ ਸੇ ਪ੍ਰਭੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਪਿਲਾਏ, ਮੈਂ ਉਸੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁੰਮਾ ਉਸ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਲਗਾ। "ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਕੇਉ ਮਨੁ ਭੰਚਦਾ", ਹੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਇਕ ਮੰਗ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇ। "ਚੇਤਿ ਕੋਵਿੰਦੁ ਅਰਾਧੀਐ ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਟਾ। ਵਾਕ ਜੋ ਸਭਲਾ ਹੋਵੇ ਮੇਰੇ ਤੇ, ਮੈਂ ਕੋਵਿੰਦੁ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅਗਾਧੁ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ "ਚੇਤਿ ਅਨੰਦੁ ਘਟਾ" ਵਾਕ ਹੀ ਮੇਰੇ ਜੋਗ ਕਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਸਭਲਾ ਹੋਵੇ। ਸੁਚੀ ਮ . ੪ ਜਿਤੁ ਕਾਏ ਕੋਮਿ ਹਮ ਭਰਿ ਲਾਏ ॥ ਸੇ ਹਮ ਸਭਕੁ ਜੁ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ॥

ਕੁਰਵਾਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਰਦਾਸ਼ ਮੇਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਅਰਥ ਬਣ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ 'ਸੋ ਦਿਨੁ ਮੋਕਉ ਦੋਜੀ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਜਾ ਦਿਨ ਹਰਿ ਜਸੁ ਭਾਏ ॥' ਹੋ ਸਥੇ ਪਾਤਿਸਾਹੀ। ਮੇਨੂੰ ਸਦਾ ਹਰਿ ਜਸ ਕੁਰੂ ਜਸ ਕਾਉਣ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਦੇਹ। ਅਰਥਾਤ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦਿਨ ਖਾਲੀ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਸਵਾਸਾਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤੱਕ ਕਿ ਮੈਂ ਵਿਅਰਥ ਜੀਵਾਂ। ਕੁਰੂ ਜੱਸ ਵਲੋਂ ਨਾ ਭਾਵਲ ਹੋ ਜਾਵਾਂ। ਬਿਪਤ ਜਾਂ ਬਿਸੇ ਹੋਗੇ ਉਲਥਣ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਕੁਰੂ ਜੱਸ ਨਾ ਲਿਖ ਸਕਾਂ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੁਰੂ ਭੀਕ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਂਗੂੰ ਹਰਿਦੁਆਰ ਦੇ ਕੁਝ ਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮੇਤ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਮਤਾ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਭੀ ਛਪਵਾਇਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾਵਾਂ ਦੇਨਾਂ ਕੰਗਾ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਥਾਹੀ ੭੦) ਰੁਪਏ ਦਾ ਭਾ ਬਰਾਏ ਤੇ ਲੇ ਲੰਗਰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲੋਂ ਜਾ ਲਾਇਆ। ਸੰਤ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ, ਆਲਮ ਜੀ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੋਜੀ ਬਿਲਕੇ ਦੇ ਆਦਿ ਭੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੁਜੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕਾਂ ਤੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਕੰਗਾ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸੀਂ ਕਈ ਕੰਹਾਂ ਵਿਚ ਲਾਗ ਤੇ ਅਖਾਲੇ ਲਗੇ ਸੀ। ਆਮ ਸਿਧ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਲੱਖ ਆਏ ਸੀ, ਅੱਠ ਦਸ ਲੱਖ ਦੀ ਭੀੜ ਹੋ ਗਿਣਤੀ ਸੀ। ਬਾਹੀਆਂ ਸਭ ਭੋਖਾਂ ਨਾਗਿਆਂ, ਉਦਾਸੀਆਂ ਨਿਰਮਲਿਆਂ, ਵੈਰਾਗੀਆਂ ਵੀਆਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ। ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਭੀ, ਪੈਦਲ ਭੀ। ਹਰ ਹਰ ਕੰਗਾ ਦੇ ਸੇਵਾਏ ਬੈਠਦੇ। ਨਰਿਕਿਆਂ ਤੇ ਸਨਾਤਨੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਦਿਨ ਭੇਤਾ ਭੀ ਹੋਇਆ। ਕਿ ਨਾਗੇ ਨੇਕ ਕਿਉਂ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਸਦਾ ਬਸਤਰ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਵਿਚ ਪੈ ਸਨਾਤਨੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ, ਸਭਾ ਦੀ ਪਈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਪੁਰੀ ਕਰ ਲੈਣ ਦਿਓ। ਆਪੇ ਹੀ ਬੇਸਰਮ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਅਮੀਰਾਂ, ਵਕੀਲਾਂ, ਮਾਇਆ ਧਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਖਰਚ ਕਰ ਪੈਂਕੇ ਪਕਵਾਨ, ਮਾਲ੍ਹ ਪੁਛੇ, ਪੁਰੀਆਂ, ਲਝੂ ਆਦਿ ਹੁੰਦੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਸਭ ਰਸਦ ਤੇ ਲਾਗਰੀ ਲੈ ਕੇਦੇ ਸੀ ਤੇ ਦਾਲਾ ਪ੍ਰਥਾਦਾ ਹੀ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਭਰਾ ਗੀਰਤਨ, ਸ਼ਬਦ ਵਿਆਖਿਆ, ਹਰ ਭੋਖ ਵਲੋਂ ਹੁੰਦੀ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਭੀ ਸ੍ਰ ਆਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਸ੍ਰ. ਸਿੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਖਨਊ, ਰੋਜਾ ਸਿੰਘ ਬਿਬਦੀ ਆਦਿ ਤੇ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਪੁਜੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਆਪਣੇ ਲੰਗਰੋਂ ਹੀ ਛਡਦੇ। ਕੋਈ ਲਭੀ ਜਾਂ ਅਣਸੂਹਾ ਹੀ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀ ਲੰਗਰੀ ਵਲ ਝਾਕਦਾ। ਤੇ ਲਾਵਾਰਸਾਂ ਵਾਂਗ ਭਾਵਾਭੰਡ ਵਿਰਦਾ ਸੀ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੰਗਾ ਤੇ ਗਿਆ, ਪੰਡਿਤ ਮਦਨ ਮੋਹਨ ਮਾਲਵੀ ਤੇ ਸਾਧ ਬੇਨਾ ਵਾਲੇ ਹਰਨਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਮੰਤੀ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੇਵ ਸਮਾਜੀਆਂ ਤੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਆਦਿ ਵਿਰਦੇ ਦੇਖਣ ਆਏ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਲੰਗਰ ਤੇ ਦੋਵਾਨ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸਉਤੀ ਦੇਖ ਪੰਜਾਹ ਕਰਮ ਲੰਬਾ ਬਿਨਾਰਾ ਹੋਰ ਦੇ ਕਦੇ, ਸਾਧਾਂ ਓਥੇ ਤੰਬੂ ਕਨਾਰਾਂ ਚਾਨਣੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਤੇ ਕੁਝ ਭਾ ਵਿਚੋਂ ਬਰਾਏ ਤੇ ਭੀ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਲੋਂ ਮਾਤਾਵਾਂ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਲੰਗਰ ਤੇ ਹੋਰ ਪੂਜਾ ਤੋਟਾ ਆਦੀ ਤੋਂ ਕੁਝਾਰਾ ਕੁਝਿਆਂ ਜੋਗ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਂ ਲੰਗਰ ਸਭ ਆਏ ਨੂੰ ਆਦਰ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਲਗਾ। ਹੋਰ ਭੋਰਿਆਂ ਦੇ ਮਹੇਤ ਸੰਤ ਵੇਦਾਂਗੀ ਇਕਾਂਤੀ ਆਉਂਦੇ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਤੇ ਸਭੈਦ ਬਾਣਾ ਮਾਲਾ

ਚਾ ਨਾਲ ਉਫਲਦਾ ਚਾਵਾਂ ਤਰਿਆ ਸੇਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਆਦਰ ਕਰਦਾ ਦੇਖ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ "ਸਤਿ ਸਹਾਣੁ ਸਦਾ ਮਨਿ ਚਾਉ ॥" ਵਾਲਾ ਸਰੂਪ ਅਨੂਪ ਲੀਕਾ ਲਾਈ ਖੇਡਦਾ ਪਿਆ ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਡਿਸੇ ਰਜ, ਆਇ ਜਗੀ ਤੇ ਪਾਇ ਲੈਂਦੇ ਕਿੰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਨਾ ਫਡਵ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦ ਚਾਹੁੰਦੇ ਜਿਵੇਂ ਰੰਪੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਕ੍ਰਿਸਨ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਜਦੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਾਣੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਮਿਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਚਨ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਪੁਛਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਕਿ ਕਈ ਸਿੱਖ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲੋਂ ਮਲੋਰ ਬਣਲੇ ਤੇ ਬਾਦ ਫੂਟੀ ਹੁਣ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਵ ਵਿਚ ਜਾ ਰੁਲੇ ਸੀ। ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਭੀ ਸਾਧਾਂ ਵਲੋਂ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾ ਵਲੋਂ ਉਤਾਰੇ ਕਰਾ ਦਿਗੜੇ ਵਿਸਥਾਰੇ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸਾਧਾਂ ਸਰਧਾਂ ਵਜੋਂ ਗੋਰਿਆਂ ਤੇ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਤੇ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਗਲਤੀਆਂ ਪਾ ਸਰਧਾ ਗਵਾਉਣ ਵਜੋਂ ਲਿਖੇ ਤੇ ਕਵਾਦੇ ਸੀ।

ਹਵਨ ਹੁਣ ਸਮੇਂ ਕਿ ਪਾਸੇ ਅਚਾਨਕ ਅੱਗ ਲਗੀ ਦੂਰ, ਇਕ ਸਾਧ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਜੜ ਜਾਣਗੇ, ਉਹ ਕੀ ਕੁਝ ਤੇ ਖਟਣਗੇ, ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਵਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਜਲ ਦਾ ਛੱਟਾ ਘਟ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਅਗਨ ਬਾਝ ਹੋਵੇ। ਸਾਧਾਂ ਪੁਛਿਆ, ਇਹ ਕੀ ਕੋਤਕ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, "ਜੀਆ ਕਾ ਆਹਾਰੁ ਜੀਅ ਖਾਣਾ ਦੇਹੋ ਕਹੇਇ ॥" ਅਗਨ ਦੇਵਤਾ ਬੰਤਾ ਹੀ ਆਹਾਰ ਨੈ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਭੋਖੀ ਮਸਤ ਕੂਕਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕੁੰਝ ਤੇ ਮਸਤ ਹੋ ਨਚਦੇ ਗੇਰਾ ਵਿਚ ਭੀ ਜਾ ਪੈਂਦੇ ਤੇ ਚਾਹੁਣ ਆ ਨਿਤ ਕਰਦੇ। ਛੱਟੇ ਗਲ ਵਜਾਉਂਦੇ ਲੋਟਦੇ ਸੀ ਕੇਸੁਪ। ਸੁਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਭੀ ਕੜੀ ਉਚੀ ਗਾਲ੍ਹ ਤੇ ਰਸ ਹੋਂ ਵਿਚ ਹੋਂ।

ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਨਾਸਤਕ ਆਇ ਆਲਮ ਜੀ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਛੇਤੀ ਤੇ ਗਿਰਾ, ਘਾਸ ਘਾਸ ਤੇ ਹੋਤ ਹੈ ਅਨ ਅਨ ਤੇ ਹੋਇ। ਬੀਜ ਬੀਜ ਤੇ ਹੋਤ ਹੈ ਤਾਂ ਤੇ ਕਰਤਾ ਨਾ ਕੰਇ। ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਬਰਤਾ ਹੈ। ਆਲਮ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਵਿਰੋਧੀ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਕਥਨ ਹੋਇ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਦਸਮ ਜੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਤਾਂ ਉਸ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਦਸਮ ਜੀ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਪੰਥ ਲਿਖਿਆ ਵਸੇ। ਤਾਂ ਆਲਮ ਜੀ "ਬੀਜਨ ਕਸੂਣ ਸਮਝੁ ਰਰਣ ਤਾਰਣ ਪੂਛ ਸਦੀ ॥" ਫੁਕ ਸੁਣਾਈ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਰੁਤਰ ਹੋ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਕੁੰਝ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਮਾਘ ਦੀ ਸੋਗਰਾਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਵੈਸਾਖ ਦੀ ਸੋਗਰਾਦ ਤਕ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਚੇਤਰ ਦੀ ਮਸਿਆ ਜੀ ਹੋਲੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਆਉਂਦੀ ਦੇ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਰਮ ਮਹਾਤਮ ਵਾਲਾ ਗਿਣਦੇ ਹਨ, ਹੋਰੇ ਭੋਖੀ ਸਾਧੂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਨਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਬੁਰਜੀ ਵਿੱਚ ਦੁਆਬੀਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਸ੍ਰ. ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕਾਂ ਸੰਤ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਗੀਆਂ ਸਮੇਤ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਲੰਗਰ ਹੋਇਆ, ਦੀਵਾਨ ਲੱਗੇ, ਪਰਚਾਰ ਹੋਇਆ। ਕਾਲੂ ਕੇ ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ੧੧) ਤੇ ੧੦੧) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ ਜੀ ਛੋਟਾ ਕੀਤੇ। ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਮਾਨਾਂਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸੈਤਾਂ ਭੂਰੀ ਭਾਲਿਆਂ ਦੇ ਉਦਮ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਾਏ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਭਗੋਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਲਖ ਨੇਤਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਹੋਰ ਰਾਜ ਤਾਰ ਨਾਲ ਭੇਰਤਨ ਕਰਦੇ। ਇਕ ਭਰਮਰਾ ਠਾਮਧਾਰੀ ਪ੍ਰਮਤਵਾਲੇ ਲਈ ਖਰੀਦਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਖੰਡੂ ਤੇ ਲੀ ਹਸਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਕਰਦੀ। ਹੋਰ ਧਰਮਾ ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਸਤੁਤਾ ਭੀ ਉਸ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ। ਇਕ ਦਫ਼ਤਰੀ ਹੋ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਪਸਤਤ ਹਰ ਪੁਲਕ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਨੇ ਜੇਟ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸੰਤ ਹਜਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਬਿਲੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰੇ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ। ਸੰਤ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਦੇਵਾਲੀਏ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਲ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਪਾਸ ਕੁਝ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਕਰੇ ਹਨ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਚੰਦੋ ਸਾਹਿਬ ਰਸਨਾ ਨੇਦ ਸਰ ਬਥਾ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੀਵਤਾਲੇ ਵਾਲ ਕੁਝ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਭਰਾਏ ਬਿਰਦ ਅਸਟਾ ਵਾਲੇ ਜਾ ਰਾਮਸਰੀ ਚੜ੍ਹਦੇ ਖੁਦੀ ਖੋਟ ਖੁਦੇ ਨਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਕੋ ਵਸਅ ਚਲੈ, ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਤੋਜੇ ਚੋਧੇ ਦਿਨ ਦੇ ਸਧਾ ਤੋਂ ਪੁਛਦੇ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਜ ਨਹੀਂ ਆਏ? ਤੇ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿਸ ਦਿਨ ਦਰਸਨ ਦੇਵਗੇ। ਸਿੰਘ ਪੁਛਿਆ ਕੌਰੀ ਧੰਮਥੀ? ਤਾਂ ਸੰਤ ਬਥਾ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋਖ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦਰਸਨ ਕਰ ਕੇ ਜਾਵੀਏ। ਇਕ ਕਿਹਾ, ਕਲ ਦੀ ਉਡੀਕ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਪਰਸੀ ਆਉਣਗੇ। ਤਾਂ ਬਥਾ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਹੁਣਾ ਪਲਸੀ ਹੀ ਸਹੀ। ਜੇ ਅੱਜ ਦਰਸਨ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਅੱਜ ਚਲੇ ਜਾਵੇ ਪਰ ਹੁਣਾ ਸਿਧੇ ਕੁਝ ਕੀ ਰਜਾ ਤਿਥਾ ਹੀ ਰਾਜੀ ਹਾਂ। ਪਲਸੀ ਹੀ ਸਹੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਰ ਦੇ ਵਿਲਾਏ ਵਲੋਂ ਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਤਾਰਦ ਤੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਤੇ ਪੁਛਿਆ ਸੰਤ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ। ਸਧਾ ਲੋਕਿਆ, ਹੋਟ ਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੇ ਟੁਕੇ ਬਿਰਦੀ ਪਕ ਅਖ ਚੁਕਾ-ਉਡੀਕਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਲ ਭਰ ਹੋਏ ਦਿਨ ਕਰੀਏ ਜਾ ਮੇਰਾ ਇਕ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਚੁਚਨੀਂ ਛਕ ਸਾਰੀ ਚੈਰ ਕੀਸ ਕੇ ਕਰਜਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸੰਤ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਅਖ ਹੁਣ ਸਿਰ ਬਹਿ ਅਖੀਂ ਹੁਣ ਜਾਵੀ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਸਾਈਆਣੇ ਵਲੋਂ ਹੋ ਆਏ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਚਰ ਉਤ੍ਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਕਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਏ ਤੇ ਦੇਖੀਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਵਿਸਨਾਨ ਕਰਾਓ ਤੇ ਸਮਝਾਰ ਕਰੇ। ਸਥਰ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਿਰਮ ਚਲ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ। ਸੇਕਤ ਵਿਸਨਾਨ ਕਰਾ ਬਰਦ ਪੜ੍ਹ ਸਮਝਾਰ ਕੀਰਾ ਕੇ ਸਾਇਆ ਸਿਰਾ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ 'ਸੁਤ ਇਕ ਸਿਉਂ ਤਾਰਾ ਪੇਟਾ' ਵਾਲਾ ਸਭ ਦੇ ਪਰ ਜਨਾਏ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸੰਤ ਬਥਾ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਝ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਰਦਾ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕੇ ਸਿਦਕੀ ਸੇਵਕਾਂ ਵਜ੍ਹਾ ਇਕ ਹਸ ਨਿਗੀ ਵਾਲੇ ਜਾਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਪਰਕਰਮਾ ਸਿਧੀ ਸੁਜੇ ਤਾਥ ਕਾ ਅਭੈ ?

ਇਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਆਮ ਕੁਰਦਾਸ਼ੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਿਹੰਗ ਤੇ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਵਿਚ ਤੇ ਅਖਧਾਰਾ ਵਿਚ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਸਿੰਘ-ਸਭੀਏ ਖੱਬੇ, ਨੂੰ ਕੁਰਦੇ, ਨਿਹੰਗ ਸੱਜੇ ਨੂੰ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਭੀ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਮਗਰ ਹੀ ਕਦੀ ਪਵੀਆਂ ਲੀਹਾ ਲੀ ਟੁਕੀ ਜਾਂਦੇ। ਸਿੰਧੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਸਿਰਲੇਖ ਤਲੇ ੭ ਜੇਠ ੧੯੯੪ ਸਤਿਸਭ ਤੇ ਭੀ ਛਪਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਛੀਆਂ ਵਲੋਂ, ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਸਭ ਆਪਣੇ ਪਖ ਦੀ ਸਿਧੀ ਲਈ ਛਾਪਿਆ ਹੈ। ਤਿਵੇਂ ਮੈਂ ਭੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਜਾਣ ਜਿਉਂ ਕਾ ਤਿਉਂ ਹੀ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ।

* ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਲੀਕੁਵੀਏ ਕੀ ਦੂਰ ਲੀ ਅਖੀਂ ਲੀਕਿ ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਜ ਦਾ ਪਰਚਾਰ, ਤਾਰ ਕੀਰਨ ਸਭ ਹੀਕ ਰਜ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਸਮ-ਜੀਵਨ

ਆਸ ਪਰਕਰਮਾ ਮਰਯਾਦਾ ਸਜੇ ਨੂੰ ਜਾਂ ਖੋਏ ਨੂੰ? (ਆਸ) (੪੧੨)

(੧) ਧਰੁਹ ਵਲ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਕਰ ਖਲੋ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਭ ਚੱਕਰ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਚਲਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਹੀ ਲਹਿੰਦੇ ਵਲ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਤਾਰੇ ਛਪਦੇ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਰਯਾਦਾ ਸਜੀ ਖੋਏ ਤੋਂ ਸਜੇ ਨੂੰ

(੨) ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਉਦਮ, ਦੁਸਤੀ, ਅਭੇ ਹੋਣਾ ਆਦਿ ਤੋਂ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਣਾ ਆਦਿ ਚਲਿਆ ਆਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਖੋਏ ਹੱਥ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖੱਬੇ ਕਰਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਿਆਹ ਲਈ ਲਾਵਾ ਲੈਣ ਵੇਲੇ ਲਾੜਾ ਤਾਂ ਹੀ ਅਭੇ ਤੁਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਤੁਰੇ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਖੋਏ ਨੂੰ ਹੋ ਤੁਰ ਵੇਰ ਸੱਜੇ ਹੀ ਬਹਿਣ ਵੇਲੇ ਦਿਕਤ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਸੱਜੇ ਨੂੰ ਤੁਰਨਾ, ਅਭੇ ਨੂੰ ਤੁਰਨਾ ਪੱਧਰਾ ਵਰਤਾਓ ਸਹੀ ਸੰਗੀਦਾ ਹੈ।

(੩) ਖੇਤੀ-ਬਾਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸੱਜਾ ਬੈਲ ਚਲਾਕ ਉਪਰ ਤੇ ਅੱਗੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰੱਖੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖੱਬੇ ਮੱਠਾ ਰੱਖੀਦਾ ਹੈ। ਰਾਲਾ ਵੀ ਸੱਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਖੱਬੇ ਨੂੰ ਵਲੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੂਹੇ, ਖਰਾਸ, ਚੱਕੀ, ਕੋਹਲੂ, ਚੱਕ ਸਭ ਸੱਜੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਮੰਨ ਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(੪) ਇਸੇ ਤੌਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਬਣਾਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਘੰਟਾ ਘਰੋਂ ਉਤਰਦਿਆਂ ਸੱਜੇ ਨੂੰ ਤੁਰਿਆ ਹੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇੜਿਉਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੰਗਾ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਖਲਿਆਂ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸੱਜੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਫੱਠਤੀ ਬੰਦ ਹੈ ਤੇ ਸੱਜੇ ਤੁਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਨੂੰ ਭੀ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਵਲੋਂ ਦੀ ਹੋ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਤੱਕ ਜਾ ਸਕੀਦਾ ਹੈ।

(੫) ਅੰਗਰੇਜ਼ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਬੁਨਾਦੇ ਤੇ ਖਲਾਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਮਕਰ ਨਹੀਂ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੱਖ ਸਿੰਘ-ਸਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਕਰੋ। ਸਿੰਘ-ਸਤੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਆਖੇ ਲਗ ਉਲਟ ਚਾਲੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਮਗਰ ਲਗ ਤੁਰੇ ਹਨ। ਪਰ ਨਿਹੇਗ ਸੱਜੇ ਤੋਂ ਖੱਬੇ ਨੂੰ ਤੁਰਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਖਾਲਸਾ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀ ਚਾਲ ਨਹੀਂ ਛੱਡੇਗਾ।*

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਹਰ ਚਾਲ ਸਿੰਘ-ਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਤੋਂ ਉਲਟ ਸਿਖਾਈ ਹੈ ਮਤੇ ਇਹ ਸਿੱਧੇ ਤੁਰ ਕੁਝ ਵਲ ਜਾਚ ਨਾ ਸਿੱਖ ਲੈਣ। ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹੋ ਤੁਰਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰ ਚਾਲ ਉਲਟ ਹੀ ਅਪਨਾਈ ਜਿਵੇਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਹੱਥ ਪੈਰ ਘੋਣ, ਫੋਟੀ ਖਾਣ, ਚੂਲੀ ਕਰਨ, ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਆਦਿ ਦੀ।

* ਕਿਸੇ ਮਿਆਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰੀਤ ਛਤੀ ਵਲੋਂ, ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਯੂਰਪ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਚਲਣ ਦਾ ਨਿਮ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਤੁਰਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂਰਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਤੁਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਲਵਾਜ਼ ਖੱਬੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦੇ ਹੋਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪਿਛ੍ਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਪੱਖ ਨਾਲੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਵੋਟ ਬਹੁਤੇ ਮਿਲੇ ਜਾਣ, ਹੁਣ ਹੋਰ ਚਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਚਲਾਈ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਗਿਰਜੇ ਮਸਜਦ ਤੇ ਮੰਦਰ ਫੂਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਬਾਗ਼, ਪੂਜਾ ਘੜਿਆਲ ਸੋਧ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ, ਅੱਲਾ ਹੁ ਅਕਬਰ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਵਾਏ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਪੰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਾਜ਼ ਪਾਤ ਪਾਤ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਠਾਣੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਆਖੇ ਲਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਅਗੇ ਰਕੂ-ਘਾਤ ਦੇ ਦੌਰ ਸਮੇਂ ਜਦ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਬੁਚੜ ਮਾਰੇ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਵਾਂਗੂ ਤੁਰਕ ਹੁਣ ਕੀ ਹਥਨਕਾ ਆਣ ਬਣੇ ਹਨ। ਮੁਹਰਬ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਆਮ ਬੂਤਰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰੋਂ ਵਿਰਲੇ ਦੇਸ਼-ਵਰਤ ਭਾਵੇਂ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਭੀ ਹਨ, ਪਰ ਮੁਲ ਬਗੈਦੇ ਮਲੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੁੜਨ ਦੇਂਦੇ, ਦੇਸ਼-ਸੇਵਾ ਤੇ ਇਤਫਾਕ ਰਖਣ ਦੀ ਕਲ ਸੁਣਨ ਵਲ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਮੇਲੀ ਦੇਸ਼-ਵਰਤ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਗੈਨੇ ਨੂੰ ਇਤਫਾਕ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਤ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਵਲ ਲਾ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਨਾਮਿਲ-ਵਰਤਣ ਨਿਭਾਉਣ ਵਲ ਹੀ ਲਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਸਾਤ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਤਿਵੇਂ ਦਿਨਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਚਲੇ ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਹੁੰਦੇ ਚਾਰੇ ਹਿੰਦ ਨੂੰ ਉਜਾੜ ਪਾਤ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਸਾਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਜੈਤ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਹਰ ਨਕਰ ਘਰ ਕੋਈ ਨੈਮ ਕਰੋ। ਪਰ ਅਰਦਾਸਾਂ ਇਕੁ ਕਰੋ ਕਿ ਹੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਇਤਫਾਕ ਬਧੋ। ਅਸੀਂ ਪਾਏ ਧਾੜ ਚੀ ਘਾਟ ਵਿਚ ਨਾ ਮਰੀਏ।

ਸੋਠ ਦੇ ਅਖੀਰ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਵਡੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਬਿਮਲੇ ਦਰਸਨ ਦਿੰਦੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਡਾਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਸੰਗਤ ਮੰਟਰਾਂ ਦੇ ਅਡੇ ਤੇ ਪੁਜੀ, ਪਰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਫਰੀਦ ਕੋਟ ਤੇ ਰਿਆਸਤ ਕੋਟੀ ਦੇ ਕੰਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰੇਸ ਵਲ ਬਰਸਨ ਦੇਣ ਅਨਾਭੇਲ ਗਏ ਹਨ। ਸੰਗਤ ਚਿੰਏ ਹੀ ਜਾ ਚਰਨ ਪਰਸੇ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰ. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਏ, ਭੋਰਾ ਕੀਤਾ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਰਾਗ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਇਆ, ਰੰਗਰਾਜ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਚੋਗ ਪਾਇ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰ. ਮੁਕੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕੋਠੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਮੁਕੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਈ ਸਾੜ ਵਜਾ ਸੁਣਾਏ ਤੇ ਡਾਕ ਅਲਾਪ ਸੁਣਾਏ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸੁਣ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਰਾਗ ਸੁਭਾਰ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪ ਜੈਸੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਕੁਲ ਵਲ ਬਸਤਰ ਭੇਟ ਕੀਤੇ। ਰਾਮਕੜੀਆ ਹਾਲ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਏ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ, ਮਾਸਟਰ ਮੋਹਨ ਜੀ ਵਾਇਲਨ ਸੁਣਾਈ ਤੇ ਮਦਨ ਜੀ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਾਇਆ। ਮੋਹਨ ਜੀ ਤੀ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਾਇਆ। ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਰਦ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸਭ ਨੇ ਉਠ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਜੋਕਾਰੇ ਫਜਾਏ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਵਰਤਿਆ ਭੈਰਵੀ ਨੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਵੱਸਿਆ ਕਿ ਦਿਨਾਂ ਨੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸਰਬ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਕਾਨਫਰੇਂਸ ਕਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਕੁਸਰਾਂਵਾਲੇ ਆਦਿ ਇਕੱਠ ਕਰ ਤੇ ਹੋਰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਮੰਤ ਦੇ

ਇਰਵਾਕ ਲਈ ਜੋ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਸਭ ਉਪਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਆਪ ਦੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਲੈ ਲਵੇ ਤਾਂ ਕਦੇ ਹੀ ਬੁਝ ਨਾ ਸਕੇ।

“ਹੋਇ ਇਕਤੁ ਮਿਲਦੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਰਿ ਕਰਹੁ ਲਿਵਲਾਇ ॥” ਗੁਰਵਾਕ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਦਿਖਾਈ ਹੈ।

ਅਕਲੇ ਹੋਛ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕੋਠੀ ਫਾਰ ਲਗੀ, ਲੰਗਰ ਹੋਇਆ ਸ੍ਰ. ਅਰੂਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਸ-ਡੀ-ਓ ਦੇ ਸਪੁਰ੍ਹ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਡਾ. ਉਧੋ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕੋਠੀ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਮੇਹਨ ਜੀ ਤੇ ਮਦਨ ਜੀ ਰਾਗ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਲਹਿਰਾਸ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋਇਆ। ਰਾਤ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ। ਕੈਥੂ ਤੇ ਫਾਕਲੀ ਦੀ ਸ਼ਿਕਤ ਦੀ ਅਰਬ ਰੇ ਸੇਤਾ ਫੂਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਦੇ ਵਿਖਿਆਨ ਹੋਏ। ਰਾਗ ਸ਼ਬਦ ਹੋਇਆ। ਕੋਈ ਦਿਨ ਸੈਰ ਮੇਲੇ ਕਰ ਕਾਥ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਲੀ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾਏ ਤੇ ਇਹ ਸਭ ਸਾਥ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਸਕੇਤ ਪੁਜਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਲੀ ਪਾਲਮ ਅੱਡੇ ਤੇ ਵਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਆ ਮਿਲੇ ਤੇ ਸਾਥ ਹੀ ਦਿਲੀ ਰਹੇ ਤੇ ਸਕੇਤ ਆਏ। ਮੰਡੀ ਤੇ ਕਲ੍ਹ ਰਾਤ ਰਹੇ, ਮਨਾਲੀ ਤੋਂ ਰਾਲੇ ਨੂੰ ਮਲੀ ਨੂੰ, ਚਾਰ ਘੰਤੇ ਕਰਾਏ ਤੇ ਕੀਤੇ। ਬਾਬਾ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਖੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਥ ਤੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ, ਰਾਜੇਂਦਰ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਗੇ ਨੂੰ ਰੁਏ। ਕੁਲ, ਗੰਢੇ, ਮੇਰੇ ਫੁਹਾਰੇ ਮਨਕੇ ਬਦਾਮਾ ਦੋਆ ਗਿਰੀਆਂ ਲੈ ਭੱਲੇ ਵਿਚ ਰਖੀਆਂ ਠੰਢ ਲਗੀ ਡਕਦੇ, ਬਾਕੀ ਸਾਥ ਕੁਲ੍ਹ ਮਨਾਲੀ ਤੋਂ ਪਰਤਾਇਆ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਜਾਇਆ ਤਿਥਤ ਦੇ ਲੰਕ ਮਿਲਦੇ ਭੋਭਾ ਉਰੇ ਅਦਰਕ, ਸੂਝ ਹਰਦਲ ਆਦਿ ਲੱਭ ਲਿਆਉਂਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਜਿਥੇ ਰਾਤ ਹੋਵੇ ਮੁਧ ਪੈ ਸਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਭਲੇ ਇਹ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਲੈ ਵੇਚਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਤ ਭਾਞਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਅੰਗੀਠੀਆਂ ਬਾਲ ਕੁਚਾਰੀ, ਤਾਂ ਕੀ ਠੰਡ ਲਗਦੀ ਰਹੀ। ਨਾਕਰਵਾਝੇ ਤੋਂ ਪਰਤਿਆਂ ਅਭੀਆਂ ਚਿਤਤਾ ਨੂੰ ਲਕਦੀਆਂ ਜੀ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ।

ਖਾਸ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਰਵਾਨੀ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਉਰ੍ਹੇ ਮਨਾਲੀ ਆਏ। ਇਥੇ ਸ੍ਰ. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਏ ਸੀ। ਜੋ ਸਭ ਦਾਰਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘਰੂਆਂ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦੇ ਵਡੇ ਅਫਸਰ ਹਨ। ਤੇ ਕਉਆਂ ਦੀਆਂ ਭੋਗੀਆਂ ਤੇ ਜਿਨਸਾਂ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਰ ਖੋਸ਼ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੋ ਮਿੰਟ-ਕੁਮਰੀ ਮੁਲਤਾਨ ਵਲ ਦੇ ਦੌਰਿਆਂ ਤੇ ਰੋਸਾਂ ਵਿਚ ਦੇ ਸਿਫਾਫੁ ਮੇਲੀ ਹਨ, ਇਹ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰ ਦਾਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਹਨ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ ਚੰਗੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਮਲੇ ਹੀ ਕਹਿ ਆਏ ਸਨ ਕਿ ਆਪ ਤੇ ਮਨਾਲੀ ਪੁਜਣਾ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਨਾਲੀਓਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮੀਲਾਂ ਉਰੇ ਰੂਸ ਦੇ ਫੁਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਜਵਾਈ ਰੋਰਿਖ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ। ਜੋ ਰੂਸ ਵਲੋਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦਾ ਚੋਰ ਪੋਟ ਤੇ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਤੇ ਏਥੇ ਬੁਝੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰੋਰਿਖ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਭਰਿਆ ਫੇਰ ਇਤਥਾਰ ਕਰ ਕੁਝ ਦਿਲ ਪਰਿਆ ਤੇ ਭਲਾ ਕੀਰੀਆ। ਸੇਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਸਾਨੂੰ ਪੁਛਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਾ ਸੀ ਤੇ ਦੂਰ ਸਾਂ ਸਾਥ

ਰੋਰਿਖ

ਜੀ ਨਾ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਵੱਲੀ ਛੱਡ ਸੁਟਦੇ ਤੇ ਸਮਝਾਏ ਜਾਪਦੇ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਪਰਤਣ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾ ਸੀ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਜਾਪਦੀ। ਅਸੀਂ ਹਿਜਾਬ ਛਾਇਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਸ ਵਲ ਕਿਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋਣਾ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਨਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਕੇਤ ਆਏ। ਪੀਂਡਤ ਚੋਰ ਰਾਮ ਤੇ ਭਵਾਨੀ ਦੱਤ ਜੀ ਚਰਨੀਂ ਲਗੇ ਤੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਸਕੇਤ ਠਹਿਰਨ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰਨ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਭੀਰਤਨ ਪਰਚਾ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਰ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਸਿਖਰ ਤੇ ਬਰਫਾ ਤੋਂ ਵਹਿੰਦਾ ਜਲ ਲੈ ਇਥਨਾਨ ਤੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਨਾ ਕੀਤੇ ਸੁਣੇ ਬਿਨ ਰਹੇ ਸੀ। ਇਕ ਰਾਤ ਬੰਦੀ ਬੀ ਰਹੇ ਸੀ ਇਸ ਦੇਰੇ ਵਿਚ ਸਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਤੇ ਸਕੂਲੀ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ। ਸਕੇਤ ਲਛਮਣਸਰਾਏ ਵਿਚ ਵਾਰ ਲਗੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਚਲੇ ਆਏ ਤੇ ਸੰਤ ਹਜ਼ੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਵਿਖਿਆਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪੀਂਡਤ ਭਵਾਨੀ ਦੱਤ ਤੇ ਸੰਤ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਨਤੀ ਤੇ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਭੀ ਤੇ ਕੁਰੀ ਵਾਲੇ ਜੀ ਰਹਿਰਾਸ ਤੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਨੇਮ ਇਸ ਸਮੇਂ ਚਲੂਰ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਬਚਨ ਕੁਝ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹ, ਕੁਝ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਸੁਣ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਦਿਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਜਵਾਹਰ ਨਾਲ ਨਹਿਰੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਭਾਸੀ ਦੀ ਚੋਟ ਸਮੇਂ ਪੱਥਰ ਮਾਰੇ ਸੀ। ਤੇ ਸਿਮਲੇ ਦੀ ਇਤਿਹਾਦੀ-ਸਭਾ ਵਿਚ ਮੇਲਾਣਾ ਕਰੂਰ ਅਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਰਦ ਰਲਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅੰਧ ਦੇਣਾ ਮੰਨੇ। ਕਾਂਗਰਸ ਤਾਂ ਲਭ ਟੁਰਨਾ ਤੇ ਭਾਈ ਬਟਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਅਭਰਾ ਭਾਡਾ ਸਾਡਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅੰਗਲੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਰੋਪੜ ਤੇ ਖਰੜ ਵਲੋਂ ਵੰਟਾ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਤੇ ਚਲਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਸ੍ਰ. ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੋ ਦਾਜੇ ਖੜੇ ਸੀ, ਭਰਤਾ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਦੋਰੇ ਆਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਵੰਟ ਅਗੋਂ ਸਾਨੂੰ ਦਿਓ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮਝਾਇਆ ਤੇ ਸਹੀ, ਪਰ ਉਹ ਨਿਕੇ ਨਾ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਨਾ ਨੂੰ ਵੰਟ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਨਾਅਰਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਛਪਵਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਕ ਵਲ ਵੰਟ ਦੇਵਾਂ ਤੇ ਭਰਤਾ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬਣਦੇ ਹਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣਾ ਜਪੁ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪਹਿਲੀ ਸਕੂਟ ਤੋਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਅਠੀਭਾ। ਪਿਛਲੀ ਰਾਤੋਂ ਉਨ ਜੰਗਲ ਹੋਂ ਦਾਤਣ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਸਦਾ ਵਾਲੀ ਸਿਲ ਸਵੈਣ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀ ਤੇ ਚੋਰਤਾ ਲਾ ਸਾਹਬੇ ਜੰਤ ਘਿਓ ਦੀ ਜਲਦੀ ਸਜਿ ਹੋਏ ਮਾਲਾ ਵਿਰਲੇ ਖੰਭੇ ਹੋਏ ਨਾਲ ਧੂਪ ਬੋਲਿਆਂ ਤੇ ਪਾਉਂਦੇ ਚੀ ਘੰਟੇ ਸਵਾਸ ਸਵਾਸ ਰਸ ਨਾਲ ਅੰਧ ਖੇਲੂ ਸਿਧਿ ਸਾਵਧਾਨ ਬੈਠਦੇ ਤੇ ਭਜਨ ਦਾ ਬਾਹਰ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਦਾ ਕਦੇ ਰਸ ਸੁਣਾਈ ਦੇਂਦਾ। ਭਾਈ ਵਜੋਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਭੀ ਭਾਤੂ ਦੇ ਬੰਟ, ਖਾਈ ਦਫਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਲ ਨਾਲ ਭਰਨ, ਜੰਤ ਧੂਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆ ਸੁਟਦੇ, ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਬਧੇ ਹੋ ਸਦਾ ਚੱਲਦੇ। ਸੰਤ ਸਾਧ ਭੀ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪਾਠ ਭਜਨ ਦਾ ਨੇਮ ਕਰਦੇ। ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਸੰਤ ਅਰਾਮ ਦਾ ਵਕਤ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ। ਪਾਠ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਤੇ ਚਲਾ ਦਾ ਕਰਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਲਭ ਕੇ। ਕਾਫ਼

ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਸ਼ਕਤ-ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਮਿਲ ਬੈਠਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਸਤਿਨਾਮ ਤੇ ਲਿਖਾਇਆ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਘਿਰੇ ਘਰ ਦਾ ਹਵਨ ਵਾਸਤੇ ਪੜ੍ਹਾਓ ਤੱਕ ਲਿਆਏ ਤੇ ਪਾਠ ਸਰਲ ਕਰੋ ਜੋ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ। ਆਦਿ ਜਾਂ ਦਾਸਮ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ। ਤੇ ਜੇ ਇਸ ਨੇਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਰਲਣਾ ਚਾਹਵੇ ਆਵੇ। ਮੈਂ ਭੀ ਸਤਿਨਾਮ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹ ੧੧ ਸਤ੍ਰਿਟ ਵੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜਾ, ਵੇਖਿਆ, ਰਾਮਸਰ ਵਲੋਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਲਏ ਸਾਧੂ ਤੇ ਭੇਰੇ ਵਲ ਦੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਘੱਟ ਕਰਦੇ ਤੇ ਖਾਸ ਲੋਕ ਬਿਨਾਂ ਏਧਰ ਓਧਰ ਨਾ ਫਿਰਦੇ। ਸਭ ਦੇ ਹੱਥ ਮਾਲਾ ਵਤੀ ਤੇ ਅਸਨਾ ਚੜ੍ਹਨ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਸਲ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਆਦਿ ਦਾ ਭੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਰਾਮਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਵਖ ਵਖ ਵ੍ਰਗਤਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿਨਾਮ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੋਗ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਜੋ ਸੇਵਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਹੋ ਸਕੇ, ਕਰੇ। ਅਸਾ ਹਵਨ ਜੋਗ ਅਰੰਭਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ, ਤੇ ਦੇਖ ਤੇ ਕਹਿ ਕਰੀਬ ਦੇ ਭਲੇ ਹੋਰ। ਬਹੁਤ ਸੰਤ ਸਾਧ ਆਏ, ਅਮੀਰ ਵਕੀਰ, ਚਾਨੇ ਮਸਤਾਨੇ, ਕ੍ਰਿਸਤੀ ਵਿਰਕਤੀ ਆਏ। ਘਿਰੇ ਆਇਆ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਦੀ ਜੋ ਸੇਵਾ ਸਗੋਂ ਪੰਥ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ। ਤੇ ਰਾਮਸਰ ਦਾ ਦਬਾਲਾ ਸੱਚ ਪੰਥ ਗ੍ਰਹਿਮ-ਗ੍ਰਹਿਮ ਵਸਾਇਆ। ਅਖੀਰ ਸਤ੍ਰਿਟ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਆਇ ਤੇ ਦਾਸਮ ਕਰੋਚ ਦੇ ਪਾਠੀ ਸਰਲ ਤੇ ਸੁਧ ਵ੍ਰਥਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਹਥਾਕ ਸਿੱਖ ਦੀ ਮੰਗ ਬੀਤੀ। ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਹਿੱਸਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਸਰਦਾ ਦੇ ਧਰਮ ਵਿਰਤ ਤੋਂ ਆ ਪਾਵੇ ਤੇ ਸਤਿਨਾਮ ਨੇ ਭੁਪਵਾਇਆ ਘਰ ਦਾ ਘਿਰੇ ਭਰਮਣੀ ਵਾਲਾ ਲਿਆਵੇ।

ਪਿਆਰ ਕਮਾਈ ਦਾ ਮੂਲ

ਇਕ ਮਜਹਬੀ ਮਸਤਾਨਾ ਮਾਲਵੇ ਦਾ ਰਹਨ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਰਸੂਲਪੁਰ ਦਾ ਆਇਆ। ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਕਣਕ ਦੀਆਂ ਵਾਢੀਆਂ ਕਰ ਪੰਜ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦੇਣੇ ਸੀ ਮੈਂ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਤੇ ਟਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਕਰੀਬ ਵਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਇਕ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭੋਗ ਪਕਾ ਦਿਓ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਉਸੇ ਵਰਤ ਆ ਖੜੇ ਤੇ ਵੇਖਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਪੈਰੀਂ ਜੰਗਾ ਨਹੀਂ, ਕਛਕਿਓ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਕੰਦੀ ਮਸਤਾਨੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ। ਰੋਕ ਕਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਕੜਾ ਬੇਵਿਕਰ ਤੇ ਮਸਤ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮਸਤਾਨਿਆ ਤੇਰੇ ਵਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਮਿਤ ਅਨੇਕੇ ਧਨ ਤੇ ਹਵਨ ਪਾਠਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪੁਜ ਕਦੇ। ਪਰ ਤੂੰ ਕੋਲ ਹੀ ਰੱਖ ਜਿਥੇ ਅਸਤਰ ਤੇ ਵਰਤ ਲਈ ਤਾਂ ਮਸਤਾਨੇ ਕਿਹਾ, ਨਾ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਮੇਰਾ ਭੀ ਉਸ ਗੁਲੂਤ ਦੇ ਪਿੰਡਾ ਤਿਉਂ ਘਟੇ ਵਿਚ ਲੋਟ ਕੇ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਪੁਲ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੂ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਲਵੇ ਮੇਰਾ ਸੋਰ ਨਾ ਨਿਖੜੇ। ਤੇ ਕਿਹੇ ਸੁ ਜਿਵੇਂ ਯੁਸਫ਼ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਵੇਲ ਇਕ ਮਾਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਕਹਿ ਮਸਤਾਨਾ ਜਿਵੇਂ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਦੇਹਾ ਮੁਠਾਂ ਨਾਲ ਘੁਟ ਘੁਟ ਸਾਜ ਵਜਾ ਸ਼ਬਦ ਸਦਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ, ਪੜ੍ਹਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਤਿਵੇਂ ਬੜਿਆਂ ਨਾਲ ਨਾ ਗਿੰਜ ਕੇਦੀ, ਬਿਤ ਆਪਣੇ ਦੀ ਛਾਲ ਲਾਇ ਕੇ ਤੇ। ਪੈਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਧ ਮੈਂ ਰੁਖਦਾ ਹਾਂ,

ਇਹ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਪੰਜ ਰੁਪਥ ਲਵੋ। ਇਹੋ ਜਿਹਿਆਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਪਾਏ ਇਹ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੋਕਰ ਚਲਦਾ ਹੈ ਤੇ "ਨਿਖੁਟਿ ਨ ਜਾਈ ਮੂਲਿ

ਅਰੁਣ ਭੇਡਾਇਆ ॥" ਵਾਕ ਸੁਣਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਸਾਡਾ ਹਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਭੇਦਿਆਂ ਸੁਣਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਸਤਾਨੇ ਭਰ ਕੇ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਸਾਜ਼ ਬਜਾ ਕੇ ਇਹ ਸੁਰਤਾਂ ਪੜ੍ਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਤੂੰ ਧੂਸਰ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਵਾਲੀ ਭਲ ਹੈ। ਸੁਣਾ ਜੇ ਸਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਮਸਤਾਨਾ ਮੁੜ ਉਥੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਭੀਨ ਬਜਾ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਕਹਿਤਾ ਦੇ "ਜਿਥੇ ਆਖਦੇ ਨੇ ਧੂਸਰ ਕਿਹਰੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਧਨਿਆਂ ਨੇ ਭੀਤ ਲਾਈ ਹੈ ਸੀ। ਅੰਤੀ ਸੁਤ ਦੀ ਠੀ ਇਕ ਮਾਈ ਬੁਝੀ ਉਹ ਵੀ ਧੂਸਰ ਅਗੇਦਰੇ ਆਈ ਹੈ ਸੀ। ਨਹੀਂ ਇਹਦੇ ਤੋਂ ਆਖਣਾ ਮਾਈ ਧੂਸਰ ਉਹਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨ ਹੋਸ ਅਲਾਹੀ ਹੈ ਸੀ। ਭਾਵਨਾ ਚਿਹਾਦਿਆ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਕਿਟੀ ਜਾਸੀ, ਏਨਾਂ ਆਖ ਜੇ ਕੁਝ ਪਈ ਆਈ ਹੈ ਸੀ। "ਤਿਥੇ ਬਡਿਆ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਸ ਕੰਦੀ ਇਕ ਆਪਣੇ ਦੀ ਭਾਣ ਲਾਇਕੇ ਤੇ। ਪੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁੱਧ ਮੇਂ ਰਖਵਾ ਤਾਂ, ਨਾਰੀ ਕੁਝ ਦੇ ਹਕ ਬਤਾਇਕੇ ਤੇ।" ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੇੜ ਜਲ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਦੇ ਸਿਰਾ, ਮਸਤਾਨਿਆ, ਤੂੰ ਇਹ ਕੁਝ ਕਿਥੇ ਤੇ ਕਿਥੇ ਯਾਦ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ? ਤੂੰ ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੈਂ? ਤਾਂ ਮਸਤਾਨੀ ਕਿਹਾ, ਆਪ ਦੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਇਕ ਦੀ ਢਾਗੀ ਚੀਤ ਅੰਕ ਕਿਥੋਂ ਸਾਖੀ ਸੁਣੀ ਸੀ ਤੇ ਕੰਠ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮਾਸਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹੀ, ਸੱਚ ਅੰਕ ਕਿਥੋਂ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀਆਂ ਨੇ ਮੀਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੇਧੂਵਾਲੇ ਦੀ ਸਾਖੀ ਕਿਹਾ ਸਾਧ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣੀ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ "ਜਿਥੇ ਬਡਿਆ ਭਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋਸ ਕੰਦੀ।" ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਕਥਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਇਸ਼ਾ ਕਵੀ ਲਿਖਤ ਕੰਦੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਤ੍ਰੇ ਜਾਂ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੀ ਉਹ ਬਾਬਾ ਤੇ ਕੁਝ ਸੁਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਕੰਠ ਹੋ ਜਾਈਆਂ ਹਨ। ਮਸਤਾਨੇ ਸੱਚ ਆਖਿਆ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਸਭੇ ਕੁਝ ਇਸੇ ਕੁਝ ਹੀ ਸਭੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਨੇ ਤੇ ਕਿਹੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਵੀ ਆਪ ਅਮਰ ਹੋ ਕਦੀ ਪ੍ਰੇਮੀਆ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਣਾ ਅਮਰ ਕਰ ਜਾਵੇ ਹਨ। ਜਿਥੋਂ ਸੋਸੀਆ ਚਾਰਭਾਣਾ ਲਿਖ ਵਾਹਿਗੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੰਡਕ ਸਹਿਜ ਦੀ ਨਾਲ ਬਧਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਦੇਖ ਮੇਂ ਅਰੁਣ ਕੀਤੀ ਆਪ ਤਾਂ ਭੜੇ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਬਧਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋ। ਸਬੰਦਾਰ ਬਤੀ ਕਾਹਲ ਵਿਚ ਪੈ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੰਡਕ ਕੁਝ ਸਬਦ ਘੜ੍ਹਿਆ 'ਮੇਂ ਪੇਖਿਓਰੀ ਉਥਾ ਮੰਨੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ' ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੋ ਨੇ ਮੇਂ ਤੇ ਭਿੰਨ ਸਾਧਾ ਦਾ ਕਹਿ ਕਿਹਾ ਤਾਂ "ਇਹਿ ਇਹਿ ਕਰਮੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰਾ ॥" ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਰਤੈ। ਪਰ ਮੰਨਦਾ ਕੰਦੀ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਮੇਂ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨਾ। ਆਪ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਦਸਣਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਧੂ ਬਧਦ ਦੀ ਕੁਝ ਨੇ ਰਸ ਵਿਚ ਪੈ ਚੰਡਕ ਕਥਾਵੇ ਸੀ, ਹੁਣ ਚੰਡਕ ਭੇਂ ਰਸ ਕਥਾਵੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਧੂ "ਰਾਮ ਭਮਤ ਮਤਿ ਪਰਗਟੀ ਆਈ ॥" ਦੇ ਸਵਾਦ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਸੀ।

ਇਕ ਤਰਕਾਲਾਂ ਵੰਡੇ ਸਹੀਦੀ ਬੂੰਡੇ ਤੇ ਤਪ ਸਥਾਨ ਵਿਚਾਲੇ ਬਧਦ ਹੁੰਦੇ ਸਮੇਂ ਤੈਥੀਵਾਲਾ ਆ ਚੀਵਲ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਦੂਰੋਂ ਆਕਾਸ਼ ਸੁਣੇ। ਪਹਿਲੇ ਚਾਲੇ ਉਠਾ ਟੇਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗਲੇ ਰੋਜ ਅਜਾ ਦੀ ਕਾਰ ਦੇ ਆਖਦ ਸਬਦ-ਵਿਚਾਰ ਸਮੇਂ ਸਾਧਾ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਤਰਕਾਲੀਂ ਤੰਗੀ ਵਾਡੇ ਨੂੰ ਸਬਦ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਪਹਿਰੂ ਨੇ ਉਠਾ ਟੰਗਿਆ ਸੀ, ਹਰਿਕਾ ਕਰ ਕਿਹੋ ਨੇ, ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਨੇਮ ਬੰਦ ਕਰ ਨਹੀਂ ਬੈਠਿਆਂ ਸਾਂ। ਚਾਹੇਦਾ ਦੇ ਚਮੀ ਸਬਦ ਸੁਣਨ ਆਏ ਨੂੰ ਅਭੰਡ ਪਹਿਰੂ ਸਬਦ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਭਾਅਭ ਡੇਰ ਦੰਭੇ ਪਰ ਆਏ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੀ ਨਾ ਕਰੇ। ਕੁਝ ਚੋਸੇ ਜਕਤ ਹੋਵਾ ਕਿਹਾ। ਭੰਡ ਦ ਕਸੇ ਸਾਵੇਰੇ ਸਾਧਾ ਨੂੰ ਜੁਪਨ ਪੈਣਟ ਸਬਦ-ਵਿਚਾਰ

ਤੇ ਵਿਰਥਾ ਦੱਸਣ ਦਾ ਕੁਝਮ ਸੀ। ਤੂੰਹੀ ਤੂੰਹੀ ਮਸਤਾਨੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਛੱਡਾਪੁਰ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਅਰਬ ਕੀਤੀ ਮੈਨੂੰ ਨੀਂਦ ਸਤਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਭੇ ਨੀਂਦ ਤੇ ਆਪ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਰੇਥੋਂ ਨੀਂਦ ਗੋਂ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਸੇਵਾ ਤੇ ਭਜਨ ਥਾਣੀ ਤੇ ਵਰਨੀ ਦੀ ਹੋਲ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਪਲ ਡੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੋਂਦਾ। ਜਦ ਨੀਂਦ ਦਾ ਚੋਰ ਪੈਂਦਾ ਤੇ ਇਹ ਉਠ ਭਜਣਾ ਤੂੰਹੀ ਤੂੰਹੀ ਕਰਦਾ, ਕਈ ਬੋਲ ਉਝੀ ਉਝੀ ਕਰਦਾ। ਰਸਤ ਜੇ ਮਿਲਦੀ ਫੜ ਮਸਤ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦਾ, ਬਿਰਥਾ ਬੋਲਦਾ ਨਾ। ਕਈ ਬੋਲੇ ਇਸ ਦੇ ਸੱਚ ਹੁੰਦੇ, ਤਦ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ।

ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਫ਼ੁਕਾਰੀ ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦਾ ਸੁਨਿਆਰਾ ਦਸ ਜਮਾਤਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਨੌਬਰੀ ਛੱਡ ਆਇਆ। ਹਾਕਮ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਤੂੰ ਥਾਣਾ ਬਦਲ ਲਵੇਂਗਾ। ਇਸ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਬਦਲਾਗਾ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਹਾਂ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜਿਸ ਨੇਮ ਵਿਚ ਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫੜ ਲਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੇਤ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਕਹਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨੀ ਦੇ ਪਿਤਾ, ਚਿੰਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫੜ ਪੈਂਦਾ ਫੜਨੀਆ ਦੇ ਪ੍ਰਯਾਗ ਵਿਚ ਆ ਲੱਗਾ ਦੇਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ, ਤੂੰ ਕਿਵੇਂ ਆ ਗਿਆ? ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਤਰਲਾ ਕਰ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਜੋੜ ਦੱਸਿਆ, "ਜਿਸ ਦੇ ਮਾਤਾਪਿਤ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੀ ਪੈਣੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਿਕਰਟ ਦਾ ਧੂਆਂ ਚਰੂ ਮੋਰੇ ਵਲ ਘੁਲਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਕੋਰਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਮਾਇਆ ਦੇ ਲਬ ਨੂੰ ਇਹਦੀ ਦੱਬ ਕਿਉਂ ਸਹਾਰਾ। ਤੇ ਭਜਨ ਥਾਣੀ ਦਾ ਨੇਮ ਕਿਉਂ ਛੱਡਾ। ਸੱਚੇ ਪਾਗਿਸ਼ਾਹ! ਮੈਥੋਂ ਸੰਗਤ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਹਿਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਨਿਰਥਾਹ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਣਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਮਾਰਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਆਪੇ ਫੂਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਟਵਾਨੇ ਬਾਅਦ ਫਰਕਾਰੇ ਦਾਤਣਾ ਖੋਚ ਕੇ ਟੰਬਰ ਪਾਠਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੀਵਣ ਨਗਰ ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਮਾਸਟਰ ਲਾਏ ਹਨ। ਥੜੇ ਸਾਰਥੀ ਸਾਧੂ ਸੁਧ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੮, ੧੯, ੨੦ ਭਾਵੇਂ ਪਾਠ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚ, ਰੋ ੨੧ ਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫੜਾ ਸੋਧ ਰਖਾਈ, ਚੁਕਤ ਸਮਝਾਈ ਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਤੋਰਿਆ। ਨਿਰ ਨਵੇਂ ਆਏ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠ ਸੁਣ, ਸੋਧ ਰਖਾ ਵਰਨੀ ਵਿਚ ਸਹੀਦੀ ਬੁੱਝੇ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ੨੨ ਨੂੰ ਰਾਮਸਰ ਵਿਚੋਂ ਜਲ ਤਰ ਸੀਮੰਟ ਦੀ ਥਣਾਲੀ ਖਾਲੀ ਕੀਲ ਵਿਚ ਤੇ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚੋਲੇ ਕਦੇ ਦੇ ਦਫ਼ਾਲੇ ਲਹੇ ਦਾ ਸੰਕਲਾ ਉਚੇ ਥੜੇ ਤੇ ਥਣਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਤਰਫ ਦੋ ਟੈਂਬੀਆਂ ਜਲ ਤੇ ਘਿਰੀ ਦੀਆਂ ਭਰ ਉਬੀਆ ਟਿਕਾਈਆਂ। ਕਲਾ ਮਰੇਝ ਘਿਰੀ ਤੇ ਜਲ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਲਈ। ਪ੍ਰਤੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹ ਟੈਂਕੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਲਭ ਪਾਉਣ ਦੀ ਜੁਗਤ ਥਣਾਈ। ਇਸ ਸੇਵਾ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਕੰਡਾ ਸਿੰਘ ਮਿਸਰੀ ਕੁਸ਼ਯਾਰਵਾਲੀਏ ਦੀ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਾ ਹਰਚਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੀ ਹੋਲ ਨਾਲ। ਕੰਡਾ ਸਿੰਘ ਹੁਕ ਚਿਲੀ ਹਨ ਤੇ ਹਰਚਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਯੁਰੇ ਹਨ। ਇਕ ਪੀਪੀ ਦੇ ਦਕਾਨੇ ਸੀਏ

ਭਾ ਵਿਚ ਜੋਰ ਜਗਾ ਦੇ ਪਾਠੀਆਂ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਰਤ ਬਣਾਈ। ਦਸਮ ਜੀ ਦੀ ਨਿਖੀ ਬਾਣੀ ਵੰਡੀ ਦੀ ਬਾਰ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਜੋਗ।

ਉਤੇ ਕੰਪਰ ਅਤੇ ਨੂੰ ਉਲਾਰਵਾਂ, ਪਿਛੇ ਕਨਾਡ ਉਚੇਰੀ ਸਚੀ ਠਪਨਦੀ ਤੋਂ ਮੰਗਾਈ ਲਵਾਈ ਸੀ। ਫੇਲ ਮੰਦਰ ਥੁਥੇਰੇ ਥੁਥੇ ਰੱਖ ਆਪਣੇ ਬਹਿਰੇ ਜੋਗ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਪਾਠ ਪ੍ਰਯੋਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਭੱਤ ਵਿਚ ਦੇ ਸਰੀਰ ਬੇਠ ਸਕਦੇ ਸਨ ਪਾਠ ਜੋਗ। ਸਿਰ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰੂ ਕੇ ਚੋਰ ਬਰਦਾਸ਼ ਤੇ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਕੀਮਪੁਰੀ ਸੇਵਾ ਹਵਨ ਵਿਚ ਸਮੇਲੀ ਤੇ ਨਰਲ ਕਣਕ ਠਾਲ ਤੇ ਲਭਤਾ ਪਾਟ ਦੀ ਲਾਈ। ਲਭਤਾ ਬੋਰੀ ਤੇ ਪਛਾਸ ਚੀਕੀ ਭੀੜ ਵਿਚੋਂ ਮੰਗਾਈਆਂ ਸੀ। ੮੬ ਪਾਠੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਧ ਰਖਵਾ ਸਮਝਾ, ਚੰਡੀ ਦੀ ਚਾਰ ਦੀ ਪਾਠ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਅਲਦਾਸਾ ਸਿਰ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਵਿਚ ਬਹੁ ਜੋਗ ਖੜੇ ਕੇ ੧੬ ਸ੍ਰੀ ਬਾਹਿਕੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਕਤਹਿ ਪਾਰਬਾਹੀ ੧੨ ਵੀਂ ਤੋਂ ਅੰਤਿਮ ਕਰਵਾ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਤੇਭ ਭਾਟੇ ਸਰਬੰਤ ਦਾ ਭਲਾ ਆਖ ਮੰਗਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਧਰ ਪਾਠ ਅੰਤਿਮ ਕਰਵਾਏ। ਦੋ ਦੋ ਘੰਟੇ ਬਾਦ ਪਾਠੀਆਂ ਦੀ ਫੇਲ ਕੁਦਣਟ ਦਾ ਹੁਕਮ ਭੀੜ। ਪਾਠੀ ਪਾਠ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਲਮੇ ਭੀ ਅਲਦਾਸਾ ਕਰਵਾ ਤੇ ਉਠਣ ਵੇਲੇ ਭੀ। ਕੁਝ ਪਾਠੀ ਆਇਆ ਭੀ। ਆਪਣੇ ਪਾਸੋਂ ਆਸਣ, ਪਉੜੇ, ਭਲਵੇਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸੰਧ ਦਾ ਹੋ ਆ ਪਾਠ ਦੀ ਏਸੇ ਸੁਰਤ ਆਪਣੀ ਫੇਲ ਅੰਤਿਮ। ਸਭ ਵਰਤਣ, ਨਕ ਸਾਫ ਕਰਨ ਆਦਿ ਦੀ ਲੱਭ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲੂ ਹਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਜੋ ਜੋਗੀ ਘਿਓ ਪੀਪੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਦੇਂਦੇ ਸੀ ਲੱਭ ਤੇ ਜੋਗ ਵਰਤ-ਵੇਰ ਦਾ ਕੋਰਵਾ ਡਾਪ ਪ੍ਰੇਸ ਤੋਂ ਹਰ ਲਸਤੇ, ਸਜ਼ਾ ਤੇ, ਪਾਠੀਆਂ ਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਜੋਗ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਮੇਲੀ ਦੀਆਂ ਵਸਰਾਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ 'ਮੱਠਵਾ' ਆਪ ਕੂਟ ਬਣਵਾਈ ਸੀ। ਲਭਤਾ ਧੋ ਭਾਡ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਮਾਈਆਂ ਬੋਝੀਆਂ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਤਖੇਲੇ ਵਿਚ ਸੰਧ ਰਖ ਸਵੈਦ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨ ਰਖ ਨੇਮ ਘਿਓ ਦੀ ਜੋਰ ਜਗਾ ਭਜਨ ਦੀ ਵਰਨੀ ਅੰਗੀ, ਅਲਦਾਸਾ ਕਰ। ਲੰਕਰ ਮਾਈਆਂ ਦਾ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਰਖ ਰਿਹਾ ਤੇ ਰਾਮਸਰ ਵਾਲੇ ਸਭ ਪਾਠੀਆਂ ਪਹਿਰੂਆਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਰਾਮਸਰ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹ ਪਿਪਲੀ ਰਲੇ ਵਰਤਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਕੁਰੂ ਕੇ ਸਹਿਬਾਦੀ ਕਮਰ-ਕੱਸੇ ਕਰ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਲੰਕਰ ਵਰਤਾਉਣ ਦੀ। ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੋਰ ਤੇ ਵਰਹਿ ਕੋਰ ਸੀ, ਸਾਹਿਬਾਦੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਭਾਡੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਸਰਧਾ ਨਾਲ ਮਾਜਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਸਭ ਲਮੇ ਅੰਗੇਰੇ ਤੋਂ ਲੈ ਨਾਲੇ ਨਾਲ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਸ ਭਭ ਡਾਪੀ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਹਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪਤ੍ਰ ਯੋਗ ਹਵਨ ਅੰਗੇਰੇ ਦੀ ਸੰਗਾ ਵਰਵਾ ਡਾਪਦੇ।

ਸਭਵੇਂ ਸਿੰਘ-ਲਹੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਸਨਤਾਨ ਧਰਮੀ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਦਰਬਨ ਕਰਦੇ। ਤੇ ਹਵਨ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਰਕਦੇ। ਆਏ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਤੇ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਡੇਰਾ ਰਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ। ਮਿਲਾਪ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਮਹਾਰਾ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਚੰਦ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਰ ਕਈ ਸਨਤਾਨ-ਧਰਮੀ ਇਥੇ ਇਨ ਆਏ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੇ ਹਵਨ ਹੁੰਦੇ ਦੇ ਦਰਬਨ ਕਰ ਛਾਣੀ ਦੀ ਪਾਠ ਦੀ ਧੁਨੀ ਸੁਣ ਨਾਜ਼ਾਬਾਰ ਕਰ ਕਿਹਾ, ਕਿਤੇ ਭੁੱਖੇ ਵਿਚੋਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੁਣਦੇ

ਸਾਂ ਕਿ ਰਾਮ ਜੀ ਹੈ ਕਿਸਨ ਜੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਦਸਮ ਜੀ ਸਮੇਂ ਵੇਲੇ ਪਾਠ ਹੋ ਹਵਨ ਦਾ ਠਾਠ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸੇ ਨਜ਼ਾਰਾ ਅਜ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਵੇਖ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਸਨਾਤਨ ਗੱਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਧਰਮ ਦੀ ਬੰਸੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਜੋ ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਸਿੱਖ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ ਨਾ ਸੀ ਤੇ ਪੇਰ ਹੋ ਆਸਣ ਤੇ ਬਹਿਣ ਦੀ ਬਿਧ ਸੰਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੰਬ ਦੇ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਹਵਨ ਅਸਥਾਨ ਵਲ ਪਿਆਨ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਪਹੁੰਚੇ ਲਿਆ ਦੇ ਆਪ ਕਿਹਾ, ਸੰਤ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚਰਨ ਹੋਵੇ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠ ਤੇ ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਸਭ ਸਾਧਾਂ ਜੋਗ ਵਧਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ ਦੀ ਭਾਰਦਿਆਂ ਸਮੇਂ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਜਿਸ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਜਿਸ ਵਸਤੁ ਦੀ ਲੱਤ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸੇਵਕਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਹਿਰੂਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਤੇ ਬੇਵਿਥਰ ਹੋ ਕੇ ਪਾਠ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਇਹ ਮਰਯਾਦਾ ਸਾਰੇ ਹਵਨ ਯਾਤਰੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਜੋਗ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਾਠੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਸੇ ਲੱਤ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵਰਕ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ।

ਸੇਵਾ ਦੀ ਜਾਚ

ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਬਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਦੇ ਦੇਖਕੇ ਅਰਜ਼ ਬੀਤੀ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸਾਡੇ ਭਾਂਡੇ ਨਾ ਮਾਂਜਣ। ਇਸ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵਾਰੀ ਸਾਨੂੰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਹੀ ਮਸਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ, ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿੱਖਣ ਦਿਓ ਤੇ ਸਗੋਂ ਅਰਜ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਸੱਚਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਚੰਬਾ ਚਾਅ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਬਖਸ਼ੇ। ਤੇ ਕਿਹਾ, ਤੁਸਾਂ ਨਹੀਂ ਜੁਣਿਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਨੁੱਖੇ ਭੇਸ ਬਦਲ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਆਪ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਂਦੇ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਸਿੱਭਾਣ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ! ਆਪ ਸਾਡੇ ਤੇ ਇਹ ਭਾਰ ਨਾ ਚਾੜ੍ਹੇ ਤੇ ਰਲ ਤਰਲਾ ਕਰ ਬਖਸ਼ਾਏ ਸੀ ਪਰ ਤਾਂ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਮਾਂ ਅਮੋਲਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਜਾਣੀਏ ਇਹ ਸਮਾਂ ਕੇਰ ਨਾ ਹੀ ਮਿਲੇ। ਉਹ ਤੇ ਮਾਲਕ ਸੀ ਜਾਚ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਰਤਬ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਬੰਬੇ ਹਨ ਜੋ ਹੁਣ ਨਾ ਸਿੱਖਣਗੇ ਤਾਂ ਵਡੇ ਹੋ ਬਝਿਤਣ ਵਿਚ ਪੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਲੋਂ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਈ ਸਾਧ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਿਆਂਤ ਜੀ ਤੇ ਥਲ੍ਹੇ ਜੀ ਭਾਂਡੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮਾਂਜਣ ਸਮੇਂ ਚਿਪਰੇ ਸੁਤਾ ਬਸਤਰ ਸਾਂਭ ਕੁੰਜ ਲਏ ਸੀ। ਮਾਭਾ ਜੋਉਣ ਕੋਰ ਜੀ ਆ ਵੇਖ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੰਕੀਨੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰ੍ਹਾਂ ਧਰ ਲੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿ ਮਾਭਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਕੁੜਤੇ ਦੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਉਤਾਰ ਕੁੰਜ ਚੋਂਕੜਾ ਲਾ ਬੈਠ ਆਪ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣ ਲਗੇ ਤੇ ਦੱਸਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਪਿਤਾ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੱਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸੇਵਕ ਬਣਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੰਕੀਨੀ ਕਮੀਨੀ ਵਾਲੀਆਂ ਚੋਚਾਂ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣੀਆਂ ਤੂੰ। ਜੇ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ

ਮੁੱਤਾਂ ਪੱਲੇ ਬੰਧੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪੰਥ, ਜਰਾਧਾ, ਫਤਰੀ, ਬੇਸੋਜੀ, ਕੁਲਸੀ, ਤੇ ਘੁਟਾਉਣਾ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਲਾਏ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਬੜੀ ਬਠਨ ਕਾਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਇਕ ਸਾਧ ਜਿਸ ਚਿਨ ਬਸਤਰ ਬੰਦਾ ਜਾ ਨਵਾਂ ਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਹਿੰਦਾ, ਸੁਲੀ ਤੇ ਟੇਲਿਆ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਭੀਚ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਸਗੋਂ ਜੀਅ ਡਰਦਾ ਹੈ ਮਰ ਮੇਲ ਜਾਂ ਦਾਗ ਨਾ ਲਗ ਜਾਵੇ। ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਲ ਕੜਤੀ ਤੇ ਬਿਨਾ ਮੇਲ ਸਾਦਾ ਥਾਣਾ ਤੇ ਆਲਸ ਸੋਫੀਨੀ ਰਹਿਤ ਜਿਵੇਂ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰੂਹ ਕਲਾ ਬਿਨਾ ਕਦੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹੋ ਰਹੇ।

(ਪਾਸ) ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਕਰਾ ਸਤਿਨਾਮੁ ਬਿਨਾਸ ਦੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਨਿਰਦੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਕੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਸੀ ਤੇ ਦੁਲਮ ਪਾਪ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ। ਭਾਈਉਂ (ਮਿਆ) ਮੀਰੀ ਮੁਲੀਦਾ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕੋਥੇ ਕੁਰਾ ਬਾਬਤ ਕਿ ਦੁਲਮਾ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਇਸੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਦੁਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਨਵੀਂ ਖਾ ਕੁਨੀ ਖਾ ਕੁਰਾ ਸੀ ਦਾ ਪਲੰਘ ਕੁਰਿਆ ਸੀ ਤੇ ਨੁਰਪੁਰੀਆਂ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਠੀਕ ਉਚ ਦੇ ਪੇਰ ਹੀ ਹਨ। ਜੇ ਕੁਰਾ ਜੀ ਵਿਤਕਰਾ ਵਰਤਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕੁਰਾ ਜੀ ਬਾਬਤ ਇਹ ਬਖ਼ਨ ਤੇ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਲਛਮਣ ਦੀ ਮੁਰਬਾ ਹੋਈ, ਹਨੂਮਾਨ ਸੰਜੀਵਨੀ ਆਈ ਤਾਂ ਰਾਮ ਜੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕਿਹਾ, ਹੂੰ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਦੇ ਮੰਗ ਲੈ। ਹਨੂਮਾਨ ਮੰਗਿਆ, ਲੰਘ ਪਰਲੰਘ ਆਪ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਖੀਏ ਜਾਥੇਏ ਤੇ ਰਹੀਏ। ਕੁਰਾ ਤੇ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਹੋ ਸਾਕ ਸਨੇਹ ਤੇ ਸਾਥ ਹੈ। ਕੁਰਾ ਕਰਦੇ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪ ਬੈਰਾਗੀ ਹੋ ਜਾਏ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਵੀ ਬੈਰਾਗੀ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦੀ। 'ਸੁਣਿ ਹਰਿ ਭਯਾ ਉਤਾਰੀ ਮੇਲੁ।' ਕੁਰਵਾਧ ਕਰਤਦਾ। ਸਭੇਏ ਮਹਾਂ ਪੁਨੀਤ ਹੁੰਦੇ, ਜਨਮ ਜਨਮਾਤਰਾ ਦੀ ਭਰਮਾਂ ਈ ਮੇਲ ਕੱਟੀ ਜਾਈ। ਤੇ "ਚੇਤਰ ਚੁਤਰ ਨਿਕਸਿਚਿ ਨੀਰੂ॥ ਜੈ ਜਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਕਬਿਤ ਕਬੀਰੂ॥" ਵਾਕ ਦੀ ਦੁਜਾ ਕਰਤਦੀ।

ਸਮੇਂਦੀ ਬੁੱਝੇ ਦੇ ਕਰਨੀਆਂ ਚਿਹ ਵੀਆਂ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਤੇ ਹਵਨ ਧੰਡ ਦਾ ਠਾਠ ਪਹਿਲੀ ਮਥਿਣ ਤੋਂ ਬੰਧਣਾ ਰਾਸ਼ਟਰਾਂ ਚੁੱਕੇ ਕਲਪਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਾਮਸਭ ਵਲ ਕਸਦੇ ਰਿਦਿਆਲੇ ਵਾਲੇ, ਖੀਰਿਆ ਵਾਲੇ ਰਾਗ ਵਾਲੇ ਤੇ ਆਦਿ ਸੰਤ ਸਾਧ ਜਵਾਨ ਬਿਰਧ ਸਭ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਸਮੇਤ ਬੁੱਝੇ ਬਿਰਾਜਦੇ। ਜਾਗਣ ਇਸਨਾਨ, ਭਜਨ ਛਾਈ ਸਮੇਤ ਤੇ ਮੇਨ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਅਧਿਕ ਸਭ ਦਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਥੀਦੀ ਕਪੇ ਸਦਾਦ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਸਦਾ ਉਕਾ ਭੀ ਨਾ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਸਭ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਭ ਨੂੰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਮਿਲਦਾ। ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਵਲੀਂ ਜਿਵੇਂ ਚਾਹੇ ਲੰਕਰ, ਇਕ ਰਾਮਸਭ ਵਲ ਹਵਨ ਜੰਗ ਤੇ ਨਮ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਦਾ। ਦੂਜਾ ਦਰਸ਼ਨਾ ਦਾ ਰਾਗ ਲੰਕਰ ਦੇ ਸਭ ਕੋਝ ਕੁਰਾ ਕਾ ਲੰਕਰ ਸਦਾ ਬਰਤੇ। ਭੀਸਾ ਪਰਵੇਤ ਅਧਿਆ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਜੋਗ ਤੇ ਚੋਧਾ ਮਾਦੀਆਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਲਗੀਆਂ ਦਾ ਤਬਲੇ ਵਿਚ ਕਪਕਾ ਸੀ। ਤਿਥੇ ਸਭ ਜੰਗ ਸੇਵਕ ਭੀ ਵੰਡੇ ਉ ਭਾਪੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨੇਮ ਵਿਚ ਲਗਿਆ ਦਾ ਇਕੱਠ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਲੰਘ, ਬੂਤ ਤੇ ਵੇਦਨ ਠੇਟ ਕੋਟ ਲਈ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਸਮੇਤ ਤਿਵੇਂ ਸ੍ਰ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਸਭ ਸੇਵਕਾਂ ਤੇ ਹਰ ਕੁਮੇਵਾਰਾਂ ਦਾ ਲੰਘ ਪਈ ਤੇ ਇਕੱਠ ਹੁੰਦਾ। ਤੇ ਜੋਗ ਲੰਘ ਸੇਵਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ। ਕੁਰਤਦਾ। ਮਹਾਸ਼ਾਸ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭ ਲੰਕਰਾਂ, ਕੁਮੇਵਾਰਾਂ

ਸੇਵਕਾਂ, ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਆਗੂ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ। ਹੋਰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਦੀ ਸੀ। ਵਡੇ ਲੋਕਰ ਦੀ ਸਭ ਹੁੰਮੇਵਾਗੀ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਤ ਸਭਤ ਸਿੱਖ ਜੀ ਲਾਭੇ ਹਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਮਹੇਂਤ ਸਥਾ ਸਿੱਖ ਜੀ ਸੁਧਾਰੀ ਮਾਜਰਾ ਤੇ ਖਰਾਨ ਸਿੱਖ ਜੀ ਚਵਿੰਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਤਲੇ ਹੀ ਸੀ। ਪਤਵਾਤਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੇਵਾ ਆਤਮਾ ਸਿੱਖ ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਕੇਸਰ ਸਿੱਖ ਜੀ ਚਵਿੰਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ। ਮਾਈਆਂ ਦੇ ਲੋਕਰ ਦਾ ਸਥਾ ਕੁਰਬਖਸ ਸਿੱਖ ਜੀ ਚੰਗੇ ਕੁਰਿਆਂ ਦੇ ਹੁੰਮੇ ਤੇ ਫਸਦੇ ਰਸਤਾ ਲੈ ਸਰਦਾਰਨੀ ਲੀਲਾ। ਭੰਡੀ ਤੇ ਈਸਰ ਕੋਰ ਵਡੀ ਲਾਹੋਰ ਵਾਲੀ ਦੀ ਮਾਈਆਂ ਦੀ, ਨੇਮ ਲੋਕਰ ਦੀਵਾਨ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਖਿਆਲ ਤੇ ਜੰਮੇਵਾਲੀ ਸੀ। ਰਾਮਸਰ ਕੋਠੀ ਕੋਲ ਨੇਮ ਵਾਲੀ ਸੰਗਰ ਜੰਗ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾ ਸਿੱਖ ਜੀ ਕੁਰੂ ਕੇ ਲਾਗਤੀ ਜੋ ਕਦੇ ਕਦੇ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਸੇਵਾ ਨਿਰਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਰੇ ਆਉਂਦੇ ਆਇਆਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਸੀ। ਏ ਲੋਕਰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਰਤਦੇ ਏ ਸਮੇਂ ਈਰ ਪੁਲ੍ਹਦੇ। ੨੧, ੨੨ ਭਾਦਰੋਂ ਤੋਂ ਭੀਤ ਹੀ ਵਧੀ ਤੇ ਐਤ ਤੋਂ ਵਰਖਾ ਜੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਹਰ ਰਿਫ਼ੇ ਦੀ ਪੰਗਰ ਘਣ ਲਗਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹਿਸਾਰ ਦਾ ਇਕ ਦਿਨ ਇਕੱਲਾ ਚੰਨਣ ਸਿੱਖ ਵਰਾਜ ਵਾਲਾ ਖਤਾ ਦੇਖ ਰਿਹੈ ਨੈ ਤੂੰ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਖਤਾ ਹੈ? ਉਸ ਰਿਹਾ, ਮੈਂ ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਚੋਂ ਇਕ ਹੀ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਰਿਹਾਸ ਕੇ ਬਚਨ ਕੋਡ ਨੈ ਕਈ ਹੋਏ ਹਿਲ ਚ ਸਿੱਖ ਸਭ ਗਿਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਣਗੇ। ਅਗੇ ਦੀਵਾਨ ਬਝੂ ਤੇ ਜਾਂ ਕੰਧ ਪਿਪਲਾਂ ਤਲੇ ਲਛਵੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਬੜੇ ਤੋਂ ਬੜੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਤੋਧੂ ਲਾ ਹਰ ਭਾਬ ਗੀਰਤਨ ਕਥਾ ਉਂਨ੍ਹਾਂ ਤਲੇ ਹੁੰਦੇ। ਸੁਰਜ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਵਖਾਲੀ ਦੇਂਦਾ। ਵਰਖਾ ਦੇ ਸਭ ਕਦੇ ਟੋਏ ਵਿਹਲ ਨਹਿਆਂ ਸਿੰਗਰ ਟਿੱਬੇ ਪੁਣ ਵਣ ਤੋਧੂਆਂ ਦਾ ਰਲਾ ਸੁਭਾ ਲੈਂਦੀ। ਜਿਸ ਸੇਵਾ ਤੇ ਕੋਈ ਲੋਕਾ ਘੀ, ਜਾ ਜੋ ਲੋਭ ਜਾਪਦੀ ਸੀ, ਕੋਈ ਆਲਸ ਨਾ ਕਰਦਾ। ਜਿਥੇ ਇਕ ਦਿਨ ਮਾਸਟਰ ਸੁਹਾਵਾ ਸਿੱਖ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹੀ ਮੇਥੇ ਤੇ ਰੱਖ ਨੇਜੇ ਜਾਇਆ ਨੂੰ ਚੰਡਰਵਰਤੀ ਜੀ ਪ੍ਰਤਿਆ, ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਰਿਹਰ ਚਲੇ ਤੇ ਤਾਂ ਉਂਨ੍ਹਾਂ ਰਿਹਾ, ਸਤਕ ਵਿਚ ਟੈਆ ਤੇ ਸੇ ਪੁਰਨ ਚਲਿਆਂ ਹਾਂ ਮੰਤ ਹਨੇਥੇ ਜਿਸੇ ਨੂੰ ਯੋਧਾ ਕਥੇ। ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਸੁਹਾਵਾ ਸਿੱਖ ਜੀ ਜਾਮੁਣ ਚਿਲਾ ਲਾਹੋਰ ਦੇ ਭਟਤ ਸਿੱਖ-ਸਭੀਏ ਸੀ। ਸੰਤ ਸੰਦਰ ਸਿੱਖ ਜੀ ਮੰਜੀ ਤੋਤ ਦੀ ਸੰਗਰ ਤੋਂ ਸੁਧਰੇ। ਚਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਮਸਤ ਹੋਏ ਚੁਏ। ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਭੀ ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਪੜਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਵਿਦਗੀ ਕੁਰੂ ਘਰ ਨੂੰ ਅਰਥਾਸ ਕਰਾਈ। ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੁਲ ਕੁਟੇ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸਾਥ ਸਿਖਾਉਂਦੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਸਦੇਰੇ ਓ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਥ ਗੀਤੀ ਕਿ ਮਿਥੈ ਤੇ ਹੋਰ ਇਕ ਏ ਸਿੱਖਾ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਬਸਤਰ ਚੁਕੇ ਕਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਾਸ ਰਿਲਾਸ ਸੁਭਾਇ ਰਿਹਾ, ਤੂੰ ਜਾਣ ਬੀਜੇ ਹੀ ਲਏ ਹਨ। ਤੇ ਸੇਕੋਰ ਨਾਲ ਜੀਧ ਚਾ ਕੁਰਾਰਾ ਨਿਭਾ। ਹੋਰ ਸਾਧਾਂ ਜੀ ਰਿਹਾ, ਬਸਤਰ ਚੁਕੀਏ ਹਨ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਗੀਤਾ ਤੂੰ ਲਿਖੀ ਜਾ ਜਿਸ ਦਾ ਬਸਤਰ ਕੁਆਚੇ ਅਸੀਂ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਸੁਭੀਏ ਚਾਦਰਾਂ ਤੇ ਕਛਹਿਰੇ ਪਰਨੇ ਹੀ ਚੁਕੀਏ ਸੀ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਮੈਂ ਲਿਖਦਾ ਰਿਹਾ, ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਵਾਏ ਰਹੇ, ਕੁਰੂ ਕੇ ਹੋਣੇ। ਕਥਾ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਿਹਾ, ਤਾਂਰਕਾਂ ਤੇ ਪੁੰਨ ਕੀਤੇ ਨਾਲੋਂ ਪਾਪ ਬਹੁਤੇ ਕੁਣਾ ਫਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਸੰਮਣ ਮਾਡੀ ਭੰਡੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਆ ਵਤੇ ਹਨ, ਜੇ ਫਤ ਕਦੇ ਤਾਂ ਬਤੇ ਕੁਟੇ ਜਾਣਗੇ। ਸਭ ਪਾਖੇ ਸੇਖ ਲੈਣਾ ਉਸ ਦਾ ਗੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਬੰਦ ਹੋਈ, ਕੋਈ ਬੁਰਾਇਤ ਨਾ ਆਈ।

ਆਗਤ ਭਾਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ੍ਰ. ਲਗਮਣ ਸਿੱਖ, ਸ੍ਰ. ਸੁਪਾਲ ਸਿੱਖ, ਸੰਤ ਦਹਿਲ ਸਿੱਖ ਜੀ

ਸੱਚੇ ਵਾਲੀਏ ਤੇ ਮੁਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੋਧਾਵਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਜਲ-ਪਾਣੀ ਛੁਕਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੱਸਮੁਖੇ ਕੁੰਨੇ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਬੋਲਾ ਅਤੇ ਸੁਭਾਅ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਦਾ ਖਿੱਤਿਆ ਰਹਿੰਦ ਵਾਲਾ ਸੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਹੱਸਮੁਖ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਭਜਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦਵਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਬਚਨ ਬਰਦੇ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕੁੜਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਅਸਰ ਜਿੰਦਗੀ ਭਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਖਦੇ ਨੇ, ਤਿਵੇਂ ਜੈ ਭਜਨ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਦੇ ਸੁਭਾ ਦਾ ਭੀ ਅਸਰ ਸਰਪਾਲੂ ਜਗਿਆਸੂ ਤੇ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇਮ ਤੇ ਧਰਮ ਹਥਨ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਸੁਭਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸਾਬੀਆ, ਤਰਨ ਸਿੰਘ (ਲਿਖਾਰੀ) ਖਾਥਾ ਸਾਉਣ ਸਿੰਘ ਸੱਦੇਵਾਲ, ਸੰਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਿਲਕੇ, ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੁਭਾ ਰੱਤੇ, ਖਾਥਾ ਸੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੂਹ ਮਾਂਗਾ, ਖਾਥਾ ਰਾਖਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਵਾਮੀ ਕੁਜਰ ਕੁਰਾਇਆ, ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਧੀ ਖੱਟੇ ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਲਕੇ ਸੰਤ ਸਕਤ ਸਿੰਘ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੀਮੇ, ਕੁਰੂ ਕੇ ਵੇਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਰੱਤਾ, ਚੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਸਟਾਵਰਰ ਮਹਿਮਦਵਾਲੀ, ਸਮਤ ਸਿੰਘ ਜੀਉਣਾ ਭਿੰਡਰ, ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਚੰਦੇਵਾਲ, ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਜਰਵਾਲੀਏ, ਪਿਆਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਫਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੰਡਵਾਲਾ, ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਬੇ, ਆਦਿ ਵਰਨੀ ਵਿਚ ਨੇਮ ਵਿਚ ਲਏ। ਤੇ ਕੁਰਬਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧਰੂਹ ਕੰਟਲੀ ਅਰੂੜੇ ਦੀ ਵਾਲੇ ਜੋ ਹੁਣ ਸੇਕੇਤ ਹਨ, ਨਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਡਿਤ ਕੁਰੂ ਸਰ, ਗਿਆਨੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਪਾਠ ਤੇ ਰਾਭ ਕਰਦੇ, ਰਾਗੀ ਕਾਲੂ ਕੇ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਨੇਮ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਲਏ ਸੀ। ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਰਾਗੀ ਜਥੇ ਤੇ ਸਰਦਾਰਨੀ ਲੀਲਾਵੰਤੀ ਸਮੇਤ ਰਾਭ ਸਥਾਦ ਭੀ ਕਰਦੇ ॥ ਵਰਖਾ ਪੈਂਦੀ ਵਿੱਚ ਜਗ੍ਹਾ ਸੁਕਾਉਣ ਹਿਤ ਟੰਦੇ ਟਿੱਬੇ ਪੱਧਰੇ ਬਰਨ ਵਿਚ ਸਿਰ ਤੇ ਟੋਕਰੀ ਤੇ ਚਿਕਤ ਚੰਦਾ ਛਹਿੰਦੇ ਦੇ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਨਈਣ ਵਾਲਾ ਸਿਰਾਂ ਵਹਿੰਦਾ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਅਸਤਰਾਂ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਸੁਕੰਧੀ ਭਰਿਆ ਸੇਭਦਾ ਸੀ।

੩੦ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦੀ। ਡੇਝ ਲੱਖ ਸਭ ਸੰਗਤ ਦੀ ਗੋਟਤੀ ਬਰਸਨ ਕਰਨ ਆਏ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਲਿਖੀ। ਭੋਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ੍ਰ. ਜੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਭਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸੋਹਣੀ ਸੇਭਾਲੀ ਰੱਖੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਤਰ ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੀਬਾ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਹੋਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੁਰੂ ਕੀ ਹੱਟੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੇਠ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਵਰਨਾਂ ਵਾਲੇ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਤਰ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਹੁਣ ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਕੁਰੂ ਕੇ ਦਿੰਦਾ, ਰਾਗੀ ਲਏ ਵਾਲੇ ਖੂਹ ਤੇ ਰਾਮਸਰ ਜਲ ਦੀ ਲੱਤ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸੇਭਾਲ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਬੁਆਇਲਰ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਕੀਤੀ। ਸਭ ਆਏ ਦਾ ਖਿਆਲ ਅਮੀਰਾਂ ਤੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦਾ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ, ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਜਥਾ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਲੱਤ ਨੂੰ ਦੇਣੇ ਤੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਵਸਤ ਤੇ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਚਿੰਮੇ ਸੀ।

ਪਹਿਲੀ ਅਸ ਨੂੰ ੧੨੦ ਸਗੋਰ ਰੋਲ ਤੇ ਬੈਠਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਕੋਟਤੀ ਵਾਲੇ ਸੇਵਕ ਬਦਾਮ ਦਿਤੇ ਹੁਰ ਰੋਲ ਖਾਅਦ ਗਿਣ ਲਿਖਦੇ ਸੀ। ਰੰਗ ਨਹਿਰ ਸਾਹਵੇਂ ਸੀਮਿਟ ਹੋਈ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਜਲ ਭਰੀਦਾ

ਸੀ। ਯੋਧਤੀ ੧ ਲੱਖ ੨੭ ਹਜ਼ਾਰ ਹੋਈ। ਤੇ ਉਚੀਆਂ ਠਾਣਾਂ ਹਵਨ ਦੀਆਂ ਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ, ਵਰਖਾ ਹੋਈ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧਨਾਸਰੀ ਮ ੫ "ਜਿਨਿ ਕੁਮ ਭੋਜੇ ਰਿਨਹਿ ਬੁਲਾਏ" ਸਾਥਾ ਸ਼ਬਦ ਮੋਟੇ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਛਾਪ ਸਭ ਪਾਠੀ ਸੇਵਕਾਂ ਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਨਮਿਤ ਦੇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਾਠ ਸੰਗਤ ਕਰੇ। ਅਸਾਂ ਏਸੇ ਲਈ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਸਾਥ ਸਦਾ ਅੰਤਲੇ ਸਲੰਕ ਛਕੇ ਸਾਥ ਪੜ੍ਹਨਾ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਬੋਝੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਹਵਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਵਾਇਆ। ਆਪ ਗਲ ਕੁਮਾਲੀ ਰੱਖ ਹੱਥ ਜੋੜ ਵਿਚ ਖੜੇ। ਬੰਦਲ ਹਟੇ ਵਰਖਾ ਖੰਦ ਹੋਈ। ਦੇਵਤੇ ਧਰਤ ਅਫਾਸ ਦੇ ਵਿਚਾ ਹੋਏ ੧੦ ਦਿਨ ਰਸ ਮਾਣ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੇਸਰ ਜਾਣ।

੧੯੬੪ ਬਿਕਰਮ ੧ ਅਸੂ ਹੀ ਲਾਹੌਰ ਬੁਚਤ ਖਾਨਾ, ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਬਣਨਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ੧੦੦੦ ਕਾਊ ਤੇ ਹੋਰ ਘਸੂ ਰੱਖ ਮਰਨੇ ਸੀ, ਬੰਦੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ। ੧੮ ਸਤੰਬਰ, ੧੯੩੭ ਈਸਵੀ।

੬ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਰਾਜ ਹੋਣ ਬਾਰੇ, ਬੁਚਤ ਹੋਈਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਤੇ ਦੇਸ਼-ਭਗਤ ਕੈਦ ਹੋਏ ■■■ ਕਏ ਸੀ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਨੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਰਾਈ ਵਾਲੇ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਲੁਟੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਤੇ ਬਦੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਕਏ ਧਉਕਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਥ ਕਏ ਸੂਬਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਤੇ ਵਾਪਸੀ ਮੰਗੀ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਬੰਦੀ ਉਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਗੋਂ ਖਰਬੇ ਵਾਰਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਾਗੀ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਸਖਤੀ ਤੇਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਨਾ ਹੱਥੋਂ ਜਾਏ ਹੋਣ। ੧ ਸਤ੍ਰਿਣ ਤੋਂ ਅਰੰਭੇ ਨੇਮ ਤੇ ੧ ਅਸੂ ਨੂੰ ਭੰਗ ਪੈਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਬੰਗੇ ਅਰੰਭੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਬੋਲ ਕੇ ਪਾਠ ਹੁੰਦਾ ਇਕ ਗੁਪਤ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕੁਝ ਅੱਖਰ ਲਕ-ਮਾਤਰ ਦੀ ਸੰਤੀ ਰੱਖ ਖੋਖੀ ਜਾਂਦਾ। ਅਵੱਸ ਹੋਈ ਭੁਲ ਕਮੀ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਪਾਠੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਰੋਲ ਵਿਚ ਲਕਦੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਆਪ ਗਉਥੀ ਬੈਰਾਕਟਿ ਮ: ੪ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਦ "ਜੋ ਹਮਰੀ ਬਿਧਿ ਹੋਤੀ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾ ਸਾ ਬਿਧਿ ਕੁਮ ਹਰਿ ਜਾਣਹੁ ਆਪੇ ॥ ਹਮ ਕੁਲਤੇ ਵਿਰਤੇ ਕੋਈ ਭਾਤ ਨ ਪੂਛਤਾ ਕੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਕਿ ਕੀਰੇ ਹਮ ਥਾਪੇ ॥" ਕੁਝ ਤੇ ਅਪਥੇ ਰਾ ਆਪ ਦਾ ਵੈਰਾਗ ਵਹਿ ਕੁਰਿਆ। ਮੈਂ ਨੇੜੇ ਖੜਾ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਭੀ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਲਾ ਹੀ ਕੁਝ ਗਿਆ ਜਾ ਨੇਤਰ ਹੀ ਬਹੁਤ ਬਰਸਨ ਕਰ ਪਾਠ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕਰਨਾ ਬੁਤ ਕੁਝਦਾ ਜਾਪਿਆ ਤਾਂ ਕੁਰਤ ਕੁਝ ਵਤ ਲਵਾਯਾ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਲੇ ਕੁਝਦੇ ਤੇ ਨੇਤਰੀ ਬਰਸਵੀ ਕੁਮਾਲੀ ਨਾਲ ਨੇਤ੍ਰ ਮੁਖ ਦਾਕਾ ਭੀ ਪੁੱਜੀ ਤੇ ਸਵਾਰੀ ਕਏ ਰੇ ਪਾਠ ਭੀ ਨਾ ਕੁਝਨ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਵਰਤ ਵਖਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿਤ ਲਾ ਕੇ ਕੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀਦੀ, ਵਰਤੀਦੀ ਤੇ ਕਮਾਈਦੀ ਦੇ।

ਕੁਰਵਾਰ, ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ, ਚੋਪਈ, ਉਕਰਦੰਤੀ, ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਵਰਨੀ ਹੋਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਦੱਖੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਜੁਠੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਦੇ। ਪਹਿਲੇ ਕੁਰਵਾਰ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਾਲਾ ਵਿਹਲਾ ਹੋਇਆ। ਬਾਬੇ ਫੜਨ ਲਗੇ ਸੰਤ ਨਾ

ਦੇਣ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਖ ਕਿਹਾ, “ਇਉਂ ਸੇਤ ਜੀ, ਰਾਹ ਬਣਨ ਵਿਉਂ। ਸੇਤਾ ਬਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਫੇਰ ਕਈ ਕੁਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਬਾਲੇ ਤੀ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੈ ਬਾਬੇ ਮਾਜਦੇ ਰਹੇ, ਹਰ ਰੋਜ਼। ਭਾਦਰੋਂ ਚੜ੍ਹੇ ਨੇਮ ਦਾ ਭਗ ਪਾ ਹਰ ਕੁਰਬਾਨ ਵਰਨੀ ਰਾਮਸਰੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨਾਲੀ ਵਿਚ ਜਲ ਭਰ ਹੁੰਦੀ। ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਰ ਬਾਬੇ ਸੇਤੋਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਕੁੰਥ ਦੀ ਕਥਾ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਸੇਤ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ ਦੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰ ਵਰਨੀ ਤੇ ਪਾਠ ਵਿਚ ਲਗਦੇ ਰਹੇ ਜਿਵੇਂ ਦਸਮ ਜੀ ਲਗਦੇ ਸੀ। ਕੁਰਬਾਨ ਪਾ ੧੦ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ

“ਕੇਸਵ ਹਵਣ ਕਰਾਵਨ ਲਾਗਿਉ ਕੁਰੂ ਆਹੁਤੀ ਦੇਤੇ।
ਬਰਨੀ ਕਰਨੀ ਅਉਰੇ ਬਿਪਰਨ, ਠਾਠੀ ਸਤਿਕੁਰ ਹੋਤੇ।”

ਰਖੀ ਹੋਮ ਪੂਜਾ ਗਇਉ ਭਾਵ ਦੂਜਾ, ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੋਰ ਸਭ ਵਿਹਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸੁਰਤ ਸੰਕੋਚ, ਇਕ ਇਸ ਹੋਮ ਪੂਜਾ ਵਲ ਲਾਈ ਹੋ ਹੁਣ। ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਧ ਪਾਠੀ ਬੁਣ ਲਾਏ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਦਸਮ ਜੀ ਭੀ ਪੰਡਿਤ ਪਰਖ ਕੇ ਲਾਏ ਸੀ। ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਛ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਮਾਸ ਖਾਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਵੈਸਨੂੰ ਧਰਮੀਆਂ ਸੋਭ :

ਪਾਚ ਪਾਚੁ ਦੇ ਉਨਦੇ ਰੁਪਈ ਹਾਂਕ ਦੀਏ ਸਮ ਬੇਲਨ ਭਏ।
ਜੋ ਧਰਮੀ ਨਿਰਮਲ ਰਹਾਏ, ਸੇ ਸਾਦਰ ਸਭ ਨਿਬਣ ਬੈਠਾਏ।
ਤਿਨ ਕੋ ਦਖਣਾ ਮੋਹਰੋਂ ਦੀਨੀ, ਵਰਨੀ ਹਵਨ ਜੋਗ ਲੈ ਚੀਨੀ।

ਅਰਥਾਤ ਵਰਨੀ ਹਿਤ ਬੁਣ ਕੇ ਲਏ ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੀਤਾ ਸੀ ਦਸਮ ਜੀ ਭੀ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਨਿਰਮਲੇ ਸੇਤਾ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ੧੧ ਭਾਦਰੋਂ ਆਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੇਤ ਨੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਜੋਗ ਜਗ੍ਹਾ ਰਖੀ ਪਰ ਬੈਠਾਇ। ਇਕ ਤਰਫ ਸੋਧੀ ਇਕੋ ਤਰਫ ਖੁਲ੍ਹੇ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਆਈਆਂ ਸਿੱਧਣਾਂ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਵਖੋ ਵਖ ਥਾਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਕ ਦੇ ਸਣਾਂ ਆਏ ਸਾਧੂਆਂ ਸੁਲਣ ਪੁਰਖਾਂ ਜੋਗ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤੇ ਸੇਵਕ ਬਿਨਾਂ ਬੰਨੇ ਬੁਲਾਏ ਆਦਰ ਠਾਲ ਬੈਠਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਦਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਜਲ ਪ੍ਰਧਾਨਿ ਪੁਛਿਆ। ਸੇਤਾ ਕਿਹਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਡੱਕ ਆਏ ਹਾਂ। ਕੁਰੂ ਕੇ ਆਪ ਦੇ ਠੰਡਰੋਂ, ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਕੁੰਥ ਸਾਹਿਬ ਆਇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਲਗ-ਮਾਂਤਰ ਵਾਲੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾ ਆਪ ਪਾਸੇ ਲਿਆਈ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਕੁੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਏਸ ਮੰਡਲੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਪੰਡਿਤ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਤਲਾ ਕ੍ਰਮ ਧੂ-ਪੀ ਦਿਆਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਨੂੰ ਰਾਗੀ ਲੋਕ ਰਾਗ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਤੇ ਪਾਰਖੂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਸੂਧ ਪਾਠੀ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਰੂ ਬਾਬੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਸੂਧ ਪਾਠੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਦੇ ਉਦਾਰ ਆਪ ਹੋ, ਕੁਰੂ ਕਰਤਾ ਆਪ ਦੇ ਸਾਖੂ ਨੂੰ ਐਸਾ ਹੀ ਉਦਾਰਤਾ ਭਰਿਆ ਸੁਭਾਉ ਦਿਏ। ਕਹਿ ਸੀਮ ਨਿਵਾ ਵਿਦਾ ਹੋਏ।

ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਤੇ ਫਤਹ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਵੱਤਦੇ, ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਹੋਭ ਜਤਦੇ, ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੱਜ ਕੇ ਦਰਸਨ ਨਿਗਾਹ ਵੱਰ ਫੇਰ ਕਰਦੇ ਤੇ ਬੈਠਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਬੈਠ ਕੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਦਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਹੋਭ ਲਾ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਅਦਬ ਇਕ ਝੁੰਦੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਰਕ ਬੋਲਦੇ ਬੁਲਾਂਦੇ। ਪਹਿਲੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਰਾਪ ਨੇਮ ਤੋਂ ਸਭ ਸੰਤ ਤੇ ਸਵਕ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੀ ਬਿਰਾਜਦੇ, ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਅਸਟਾਵਕਰ ਘਤਿਆ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਕ ਇਨ ਮੰਜਾ ਭਾਹ ਰਾਤ ਚਿਹਲੇ ਫਲ ਪੇ ਗਿਆ। ਘਤੇ ਬੰਹਤਾ ਤਲੇ ਸੀ, ਸਹੀਦੀ ਬੁੰਗ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ। ਸਹੀਦੀ ਅਵਾਜ਼ਾ ਇੱਤਾ, ਤੂੰ ਕੁਰੂ ਕਾ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ, ਮੰਜੇ ਤੇ ਪਿਆ ਹੈ। ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਉਠ ਕੇ ਫਿਰ ਮੰਜੇ ਤੇ ਪੈ ਗਿਆ। ਸਹੀਦੀ ਮੰਜਾ ਉਲਟਾ ਬਿਰਾ, “ਤੂੰ ਬੇਖਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਫੁੱਜੇ ਪਈ ਹੈ।” ਤਪ ਧਾਰਿਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਮਨ ਮਰਗੋ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮੰਜਾ ਹੀ ਮਾਨਣਾ ਹੈ ਰਾ ਇਸ ਰਾਪੀ ਸੰਜਮੀ ਸਰੋਂ ਬਿਸਤਰਾ ਕੁਝ ਠੀ ਜਾ। ਉਸ ਹੋਭ ਜੇਡ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ। ਸਵਰੇ ਇਕ ਸਾਧ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਰਾਤ ਕਿਉਂ ਬੈਠਦਾ ਸੀ ਨੀਕਾ ਜਿਹਾ, ਜਦ ਬੋਲਣ ਦਾ ਕੁਖਮ ਨਹੀਂ। ਰਾ ਉਸ ਸਭ ਹੋਈ ਬੀਤੀ ਵਾਰਤਾ ਦੱਸੀ। ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਸੁਣ ਬਿਰਾ, “ਮੱਤ ਕੁਰੂ ਕੇ ਪਹਿਰੂ ਜੋ ਹਰ ਮੇਲੇ ਤੇ ਹੋਰ ਰੱਖ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੀ ਹੋਣ। ਤਾਂ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਚੁਪ ਕਰ ਬਿਰਾ ਤੇ ਪਰ੍ਹਾ ਟੁਰ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਇਹ ਚਰਚਾ ਪੁਜੀ ਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਰਾ, ਉਸ ਨਾਲ ਐਸੇ ਮੇਲ ਮੇਲੇ ਤਾਂ ਅਗੇ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਸਿੱਖ ਬਿਰਾ, ਤੇ ਉਸ ਚੁਪ ਕੀਤੀ ਮੂੰਹ ਕਿਉਂ ਮੋੜ ਲਿਆ ਜੇ ਸੱਚਾ ਸੀ। ਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਡਾ, ‘ਕੁਰਮੁਖ ਹੋਏ ਸੇ ਮਨ ਸਿਉ ਨੂਹੈ।’ ਭਾਈ ਸਾਧ ਆਪਣੀ ਜਨੰਤ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਬਹਿਸਾ ਭੇਤਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਸ ਇਨ ਤੋਂ ਵਡੇ ਸਭਾ ਹਵਨ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨੈਮ ਕਰਦੇ। ਸਦਾ ਕਲ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਕੁਮਾਲੀ ਨੂੰ ਗੋਢਾ ਦੇਂਦੇ। ਜਦ ਗੋਢੀ “ਰਾਮ ਰਮਤ ਮੰਤਿ ਪਰਕਟੀ ਆਈ।” ਅਰਥਾਤ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਸੁਭ ਆਉਂਦੀ, ਆਪਣੇ ਅਰੇਭੇ ਸਭ ਹਵਨ ਜੋਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦਦੱਸਦੇ, ਇਸ ਰਾਪੀ ਪੀਪੀ ਬਣੇ ਤਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਪਾਠ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਰਾਪੀ ਕੁੰਡ ਦੇ ਉਪਰ ਗੋਲ ਸਿਰ ਬਣਾਓ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸੰਗਤ ਵਧਦੀ ਵੇਖਦੇ, ਪਦਾਰਥ ਵਰਤਾਏ ਤੇ ਫਹਿੰਦੇ ‘ਜਿਉ ਅਧਿਕਉ ਕਿਉ ਸੁਖ ਘਣੈ’ ਦੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਜੈਸਾ ਕਸ ਚਾਅ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪਦਾਰਥ ਵਰਤਾ ਛਕਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੈਸਾ ਆਪ ਛਕ ਤੇ ਹੋਭ ਖੁਣ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਸੰਗਤ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰਦੇ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਮੈਂ ਨਿਹਚਾ ਤੇ ਆਸ ਧਾਰੀ ਸੀ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਚਿੰਦ੍ਰੇ ਵੱਧ ਆਪੋ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਘਿਬ ਲਿਆ ਤੇ ਆ ਆ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਕ ਮੈਂ ਪੀਯਾ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੂੰ ਅਜੇ ਵਧਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਹੁਕਮ ਸੁਣਿਆ, ਜੈਸਾ ਮੈਂ ਨੇਮ ਬਿਰਾ, ਕਰਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਆਸ ਤੋਂ ਵਧ ਧਰਵਾਸ ਅਗੋਂ ਲਈ ਦੇ ਹੋਸਲਾ ਵਧਾਈ ਹੈ। ਧੰਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਹੈ ਕੁਰੂ ਕੀ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖੋਂ ਸੰਭਾ ਆਪਣੀ ਸੁਣ ਕਹਿੰਦੀ, ਸੰਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਸਭ ਆਪ ਦੀ ਦਯਾ ਹੈ। “ਸਭ ਉਮਤਿ ਆਵਣ ਜਾਵਣੀ ਆਪੇ ਹੀ ਨੇਵਾ ਨਿਰੰਆ॥” ਵਾਕ “ਜਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਹ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਬਣਾਈ॥ ਜਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਹਜੈ ਹਰਿ ਕੁਣ ਗਾਈ॥”

ਭਾਵ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਆਪ ਦੀ ਹੀ ਰਚਨਾ ਮਾਇਆ ਪਦਾਰਥ ਮਿਹਰ ਹੈ ।

"ਨਾਨਕ ਪੂਰ ਮੰਗੇ ਤਿਸ ਕੁਰਸਿਖ ਕੀ ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੇ ਅਵਰਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ।"
ਆਪ ਨੇ ਤਾਂ ਅਨੇਕ ਸਾਭੇ ਜਪੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਰੂ ਕੇ ਨਾਮ ਝਾਟੀ ਵਲ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
ਆਪ ਹੀ ਧੰਨ ਹੋ, ਅਸੀਂ ਕੀ ਹਾਂ । ਕਈ ਵਹਿਮੀ ਜਪੇ ਮਸਤ ਹੋ ਪਝਨ ਕੀ ਲਕ ਪੈਂਦੇ, :
ਸੰਚਖੰਡ ਨੂੰ ਪੇਤੀਆਂ ਲਾਈਆਂ, ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਪਿਆਰਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੰਗ ਤਾ-
ਰਿਆ । ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਟੁਟਿਆ ਨੂੰ ਮੌਲਿਆ, ਵਡ ਪ੍ਰਤਾਪਵਾਲੇ ਪੂਰ ਬਖਸ਼ੇ ਭਜਨਥਾਣੀ ਦੁਖਚੁਰੇ ।

ਇਸ ਦਿਨ ਬਾਹਰੋਂ ਮਸਾਣਾਂ ਵਾਲੇ ਭੋਰੇਉਂ ਰਾਤ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਸੰਤ
ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਘੋੜਿਆਂ ਕਲ ਬੰਦ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚੌਂਚਿਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਝਾ ਹੀ ਹੁਕਮ
ਦਿੱਤਾ, ਸਭ ਕੁੱਤੇ ਕੁਟ ਕੇ ਬੰਦ ਦਿਓ । ਸਾਡੀ ਰਾਖੀ ਦਿਨਾ ਤੇ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਬੇਪਛਾਣ ਕੁੱਤੇ ਸੀ, ਸਭ
ਬੰਦ ਦਿੱਤੇ । ਨਹਿਰ ਬੀੜ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ । ਬਾਬੇ ਸਉਣ ਸਿੰਘ ਮੰਦਵਾਲੀਏ ਨੂੰ ਸਬੋਰੇ ਇਸ਼ਨਾਨ
ਢੇਲੇ ਜਾਕ ਨਾ ਆਈ । ਬਾਬੇ ਦੱਸਿਆ, ਮੈਂ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਲਾਨ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਸਿੰਘ ਇਸ ਨੇਮ
ਵਿਚ ਭੀ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਜਾਕਦੇ ਉਹ ਕਿਹੋ ਆਲਸੀ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਕਿਸੇ ਤੋਂ
ਨਰਮ ਕਰਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਰਨੇ ਅਕੇ ਅਰਦਾਸ
ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਹੇ ਸੰਚੇ ਖਾਤਰਾਹ ! ਉਸ ਤੇ ਭੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇ । ਕਰਮ ਤੋਂ ਫੁਟਕਾਰਾ
ਹੋਵੇ । ਤੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਭੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ, ਕਿਲਾਨ ਨਾ ਕੂਰੇ । ਏਦਾਂ ਭਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਹਾਂ ਦਾ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਨੇਮ ਤੇ ਯਕ ਹਵਾਨ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਦੂਰ ਨੇੜੇ
ਵਸਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰੀਂ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਸ ਪਾਠ ਨੇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਜਿਵੇਂ ਰਸ ਬਖਸ਼ਿਆ
ਉਥੇ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ, ਦੇਸਾਂ ਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਗੁਰੂ ਅਵਤਾਰ
ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਖੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਤਪੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦ, ਜੋੜ ਸੰਗ ਤੇ ਭਜਨ ਨੇਮ ਕਰਦੇ ਸੀ । ਸਭ ਆਏ
ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਕਈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਦੀਵਾਨ, ਕਵਾ ਤੇ ਹਵਾਨ, ਪਾਠ ਦੇ ਭੰਟੇ ਲਏ । ਸਤਿਗੁਰੂ
ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਸਮੇਂ ਕੀਤੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਿਤਿਹਾਸ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਸਾਰ
ਸੁਣਿਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਜੇ ਲੋਕ ਕਦੇ ਕੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝੇ ਕਮਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ।
ਉਹ ਆਪ ਕਮਲੇ ਹੋ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਲਗੇ ਹਨ । ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਉਲਟ । ਜੋ ਕੁੜੀਆਂ ਕਦੇ
ਮਾਡਾ ਜੀਉਣ ਕੰਮ ਜੀ ਦਾ ਸਿਰੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਖੰਦਰ ਦੇਖ ਜਾਦੀਆਂ ਸੀ, ਹੁਣ ਆਪ ਉਹੋ ਖੰਦਰ
ਪਹਿਨਦੀਆਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਟੇਲੀਆਂ ਬਣ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ।

"ਸਾਧ ਸਤੀ ਅਰ ਸੁਨਮਾ, ਅਗਰ ਪੰਥ ਕੀ ਜਾਇ । ਜੇ ਭਲ ਮੰਤ੍ਰੇ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਫਿਰਦ ਠਜਾਏ ।"

ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਗਾਂਹ ਕੂ ਤੁਾਘ ਪਿਛਾਂਹ ਵੇਰ ਨਾ ਮੁਝਣਾ ਜਿਵੇਂ
ਕਿਸੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, "ਆਈ ਹੋ ਯਾ ਮੀਰ ਹੋ, ਕੁਝਾਂ ਹੋ ਭੇਤ ਛਾਤ । ਜੰਗਲ ਕੇ
ਪੇੜ ਕਥ ਉਸੇ ਲਾਤੇ ਹੋ ਪਿਆਨ ਮੇ ।" ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਰੰਡ ਨਾਮੇ ਦੇ ਜੋ ਦਸਮ ਜੀ

ਦੇ ਵਾਕ "ਜਾਹੀ ਕੁਲ ਤੇ ਪ੍ਰਕਟ ਹੋਇ ਜਾਹੀ ਕੁਲ ਕੋ ਨਾਮ। ਪੁਨ ਦੁਆਦਸ ਕੁਰਿੰਦ ਕੋ ਮੋਰੀ ਹੋ ਪ੍ਰਣਾਮ॥" ਤੋਂ ਕਥਾ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕਰਦੇ ਤੇ "ਹੋ ਅਚੁਤ ਹੋ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ" ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ "ਰਾਖਦੀ ਹੀਐ ਪਰੋਇ।" ਤੇ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰਦੇ, ਸੁਹਣੀ ਲੰਮੀ ਸੁਰ ਨਾਲ। ਮਾਸਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਿਮਾਕ ਹਿਲ ਗਿਆ ਤੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਦੁਖ ਦਸਾ ਵਿਚ ਰਹਿ, ਕੁਰੂ ਕੇ ਕੰਮ ਹਿਸਾਬ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖਰਚ ਅਮਦਨ ਲਿਖਣ ਦੇ ਕੰਮ ਤੇ ਲੱਗਾ। ਤਦ ਹੋ ਪੁਛ ਪੜਤਾਲ ਜੋਗ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਭਾਣੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਐਭੀਟਰੀ ਦਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਸੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਿਆਂ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੈ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਦਿਨ ਕਥਾ ਰਿਚ 'ਜੇਹਾ ਬੋਝੀ ਤੇਹਾ ਫਲ ਪਾਇਆ' ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਕੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ੧੨ ਸਾਲ ਕੁਰੂ ਵਠੀ ਮਿਲਦੇ ਸਿਰੋਪਾ ਹੇਠ ਉੱਤੇ ਬੱਧੇ ਸੀ। ਤੇ ਆਕਲ ਬਕਲ ਭਾਈ ਕੁਰ ਦੇਖੇ, ਹਉ ਲੱਟ ਪਟ ਹੋ ਪਈਆ। ਤੇ ਦਰਸਨ ਦੇਖਤ ਹੀ "ਸੁਧ ਭੀ ਠਾ ਸੁਧ ਰਹੀ", ਵਾਕ ਵਾਲੇ ਪਾਕਲ ਅਸਲੀ ਫਲ ਪਾ ਕੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਤੇ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਕੁਝੇ ਕਮਲੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਦਿਲ ਸਿਰ ਨਾਠਾਂ ਦੇਣਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਸੈ ਆਪਣੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੧੯੯੪ ਬਿਕਲਮ ਸਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਜਿਆਮ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸਹਿਣ ਤੋਂ ਨੇਮ ਰਖ ਨਿਭਾਇਆ ਤੇ ਘਿਰੇ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਹਵਨ ਤੇ ਪਾਠ ਭੀ ਕੀਤਾ, ਅਦਿ ਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨੇਮ ਪਾਠ ਹਵਨ ਜੋਗ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਾਧ ਸਦਾ ਵਾਕੂੰ ਸੋ ਹੀ ਨੇਮ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜੋਗ ਭੀ ਰਸਦਾ ਰੇਜੀਆ।

ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਭੰਗਣ ਪੁਰ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਵਾਲਾ ਕੁਰੂ ਕੀ ਹੱਟੀ ਬਾਹਰਲੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸੀ। ਨੇਮ ਸੰਜਮ ਤੇ ਪਾਠਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ਤੇ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਭੀ ਜਾ ਬੈਠਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮਥੁੰਝੇ ਦੂਰ ਸੇਕਲ ਗਿਆ ਤੇ ਕਤਵਾ ਦੂਰ ਧਰ ਬੈਠਾ, ਉਠੇ ਨੂੰ ਕਤਵਾ ਨਾ ਲੱਭੇ। ਭਾਲ ਖੋਪ ਹੱਟੀ ਵਿਚੋਂ ਆ ਡੱਬੀ ਨੇਂ ਲਾਲਟੈਨ ਜਗਾ ਜਾ ਕਤਵਾ ਲਭਿਓ ਸੁ। ਉਚਰਾ ਨੂੰ ਦਿਲ ਬੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਬਾਹਰੋਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਲਾਲਟੈਨ ਜਗਦੀ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਦੇਖ ਇਕ ਸਿੱਖ ਪੁੱਛਿਆ, ਮਸਤਾਨਾ ਜੀ ਬਾਹਰੋਂ ਕਿਵੇਂ, ਲਾਲਟੈਨ ਜਗਦੀ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹੋ। ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਦੱਸੀਓ ਸੁ। ਸੁਣਾਇਆ ਸਾਧ ਦਾ ਹਾਸਾ ਸਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਗਲ ਸੁਣੀ। ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਭੀ ਉਸ ਸਵੇਰ ਦੇ ਇਕੱਠ ਸਮੇਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਮਸਤਾਨੇ ਦੀ ਕਥਾਵਾ ਨਾ ਲੜਣ ਵਾਲੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਸਭ ਸਿੱਖ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਸ ਪਏ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਬੁਪ ਬਰਵਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਹੋਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਸੋਚਣ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਤਵਾ ਸਦਾ ਨੌੜੇ ਧਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੋਕਲ ਪਿਸ਼ਾਬ ਦੀ ਮਲ ਬਸਰਬ ਨੂੰ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਕੱਤਾ ਭੀ ਸਿੱਖ ਦੇਖੇ ਹੋਏ ਪਸੁ ਵਾਕ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਰ ਸੋਧ ਦੇ ਸ਼ੀਏ ਵੀ ਹੱਟੀ ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਸੀ। ਭਮਨ ਕਰਦਾ ਕਦੀ ਵਾਰੀ ਮਸਤ ਹੋ ਤੋਲਦਾ ਸਦਾ ਦੇਈ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਮੰਗਦਾ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਾ। ਕਦੀ ਵਾਕੀ ਸੁਣੀ ਹੱਟੀ ਛੱਡ ਦੇਵਾਨ ਜਾ ਕਥਾ ਵਿਚ ਬਿੰਨਾ ਬਿੰਨਾ ਚਿਰ ਜਾ ਬੈਠਦਾ। ਮੇਲੇ ਬਾਅਦ ਬਿਸੇ ਕਿਹਾ, ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਐਤਕੀਂ ਬਿੰਨਾ ਘਾਟਾ ਹੋਣ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਈ। ਤਾਂ ਇਸ ਕਿਹਾ, "ਨਾ ਭਾਈ ਮੈਂ ਤੇ ਖਟਿਆ

ਹੀ ਏ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਵਾਦ ਬਣੇ ਬੰਨਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ। ਕੁਰਵਾਕ ਹੈ "ਮਤ ਰੋਈ ਮਨ ਮਿਲਤਾ ਬਿਲਮਵੇ।" ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਕਥਾ ਦੇ ਰਸ ਵਸ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਹਿਣਾ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਆਉਣ ਤੱਕ ਸੈਦਾ ਦੇਈਂ ਫੁਲ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਸੋ ਸਵਾਦ ਮੇਲੇ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਨਾ ਰਿਹਾ ਵੇਖ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਬੰਨਿਆਈ ਏ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਕਬੀਰ ਜੀ ਏਸੇ ਘਾਟੇ ਤੋਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। "ਜਬ ਲਗੁ ਤਾਕਾ ਬਾਹੁ ਬੋਹੀ ॥ ਤਬ ਲਗੁ ਬਿਸਈ ਰਾਮੁ ਸਨੇਹੀ ॥" ਤੇ ਵਿਹਾਰ "ਭਨਨਾ ਬਨਨਾ ਸਭ ਤਜਿਓ ਹੈ ਕਬੀਰ।" ਵਾਲੀ ਬਿਵਸਥਾ ਤੋਂ ਪੁਜਾ ਸੀ। ਇਸ ਮਸਤਾਨੇ ਵਾਂਗੂੰ ਤੇ ਬੁਝਣ ਸੁਰਤ ਸੰਜੋਗ ਵਾਲੇ ਸੁਭਾ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਕੂਕੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਫਲਤੀ ਭੀ ਹਵੇ, ਦੱਸ ਨਹੀਂ। "ਗੀ ਖਰੇ ਹਰ ਭਾਣੇ" ਪਰ ਜਾਣ ਕੇ ਨਾ ਪਾਖੰਡ ਆਲਸ ਕਰੇ। ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤਾਨੇ ਦਾ ਪੁਰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਹਲਵਾਈ ਹੁਣ ਸਰਸੇ ਸਿੰਘ ਦਸਤਾਰ ਰਖਦਾ ਫੁਬਦਾ ਹੈ।

ਤੋਤਾ ਖਿਥੇ ਬੜਦੈ

ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਕੁਰ ਪੀਰ ਬਾਲੋਬਿਆਂ ਵਾਲੇ ਜੋ ਹੁਣ ਸੰਤ ਨਕਰ ਹਨ, ਇਹ ਵਰਨੀ ਵਿਚ ਲਫ਼ੇ, ਜਹੀਦੀ ਖੁੰਭੇ ਹੁਕਲਾ ਰਹੇ ਸੀ ਤੇ ਮਾਲਾ ਹਥੇ ਭਿਭ ਪਈ ਸੀ। ਬਾਬੇ ਨੌਵੇਂ ਨੇ ਕਾਨੇ ਨਾਲ ਹਿਲਾਇਆ, ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਭਈਂ ਭੀ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇ ਜਟਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਜਾਗਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਬਾਅਦ ਨੱਥਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੀ ਸੁਰਤ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਕੁੰ ਏਦਾਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਥਰ। ਨੱਥਾ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਨਿਰਣਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸਵੇਰ ਦੇ ਪਹਿਰ ਸੰਗਤ ਜੁੜੀ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਭ ਵਾਰਤਾ ਦੱਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਪੁਛਿਆ, ਤਾਂ ਸਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੀ ਸੁਰਤ ਭਜਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ। ਅਸਾਂ ਵਰਨ। ਤੇ ਬੇਨੇ ਸਾਧ ਦੀ ਮਾਲਾ ਫਿਰਦੀ, ਰਸਨਾ ਢਲਦੀ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਉਘਤੀਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੱਥੋਂ ਡਿਗ ਪਈ ਸੀ, ਥਈਂ ਲੰਮੇ ਪਏ ਸੁਤੇ ਭੀ ਵਰਨੀ ਸਮਾਂ ਕਹਿਣਗੇ, ਮੇਰੀ ਸੁਰਤ ਭਜਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ। ਕੁਰ-ਵਾਕ ਹੈ "ਜਿਹਵਾ ਛੇਡੀ ਇਹੁ ਘਟੁ ਛਾਥਾ ਤੋਲਉ ਨਾਮੁ ਅਜਾਚੀ ॥" ਵਾਕ ਹੈ "ਬਿਨੁ ਜਿਹਵਾ ਜੋ ਜਪੇ ਹਿਆਇ ॥ ਕੋਈ ਜਾਣੈ ਕੈਸਾ ਨਾਉ ॥" ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਧੁ ਰਸਨਾ ਬੁਲ੍ਹ ਹਿਲਾ ਕੇ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਨਿੰਦਕ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਕੂਕੇ ਬਕਰੀ ਵਾਂਗੂੰ ਮੂੰਹ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਚਾਹੀਏ ਭਜਨ ਕਰਨਾ। ਸੰਤ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਬਚਨ ਰਿਹਾ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਰੋਤਾ ਮੇਰੇ ਤੇ ਹੀ ਭੜਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਭਾਉਪਾ ਦੱਸ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ। ਇਹ ਸੁਣ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇ ਦੇ ਸਭ ਸਿੱਖ ਹੱਸਣ ਲਗ ਪਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਾਸ ਬਿਥਾਸ ਸੁਭਾਇ ਪਛਿਆ, "ਸੰਤ ਜੀ ਉਹ ਕਿਹਤਾ ਤੋਤਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਪੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਹੀ ਭੜਦਾ ਹੈ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਕਿਹਾ, "ਕੁਰਪੀਰ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਭ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ, ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਦੱਸਿਆ, ਆਪ ਦੇ ਸਵਾਦ ਨੇਮ ਸਮੇਂ ਏਕ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਅਸਾਂ ਸਾਧਾਂ ਤੀ ਰਲ ਮਹੀਠਾ ਨੇਮ ਅਰੰਭਿਆ ਸੀ। ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਕਾਨਾ ਫੜੀ ਖਲ੍ਹਾਵਦੇ ਹੋ, ਸੰਤ ਜੀ ਜਾਂ ਜੇਕਾਰਾ ਫੜਾ ਜਾਂ ਕਾਨਾ ਲਾ ਸੁਤੇ ਸਾਧ ਨੂੰ ਜਗਾਏ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਅਸਾਂ ਨੇਮ ਬੰਧਾ ਜੋ ਸੈਂ ਜਾਵੇ,

ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚੱਕੀ ਦਾ ਪੁਤ ਧਰ ਕੇ ਖੜਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਜਿਹਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾ ਸਵੇਂ ਉਚਰ ਉਹ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁਕ ਖੜਾ ਕਰੇ। ਮੇਨੂੰ ਹੀ ਨੀਂਦਰ ਦੱਬਿਆ ਤੇ ਮੇਨੂੰ ਹੀ ਸੰਕਤ ਨੇ ਚੱਕੀ ਦਾ ਪੁਤ ਹੱਥੋਂ ਵਾਲਾ ਸਿਰ ਤੇ ਧਰ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੁਤ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੋਖ ਸਾਧ ਸਾਰੇ ਹੱਸੀ ਕੁਤੁਕੀ ਜਾਣ, ਕਿਸ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਾ ਆਵੇ। ਮੇਂ ਮੂੰਹ ਕੁਟਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮਸਾ ਚੁਪ ਵੱਟੀ ਰੱਖੀ। ਪਰ ਮਨੋਂ ਭਰਿਆ, ਬੰਦੀ ਤੇ ਸਵੇਂ, ਨਮ ਦਾ ਵੇਲਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿਰ ਤੋਂ ਚੱਕੀ ਦਾ ਪੁਤ ਸੁਟ ਕਿਆ, "ਮੇਨੂੰ ਇਹ ਸੇਦਾ ਦਿਵਾ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਪਜਦਾ।" ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਆ, "ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਇਹ ਆਪ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਹੋਰ ਸਾਧਾ ਤੇ ਭੀ ਰੋੜਾ ਤਤ ਜਾਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਕੁਰਪੋਰ ਜੀ ਕਿਆ, "ਦਮ ਜਿਥੇ ਤੇ ਰਦੇ ਭਤਿਆ ਹੈ।" ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਆ, "ਸੰਤ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ।" ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਦੱਸਿਆ। ਏਕ ਸਮੇਂ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਮਦਾਰ ਦੇ ਖੁਹ ਮਦਨਿਆਂ ਵਾਲੇ, ਰਾਧਾ ਸਿੰਘ, ਛਤਾਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੁਜਾਰੇ ਵਲ ਬਰਨੀ ਕੀਤੀ, ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ। ਖੜਾ ਰਸ ਬਣਿਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ। ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਦੋਵਾਨ ਦੇ ਭੈਰ ਬਾਅਦ 'ਮਲ ਸਤਸੰਗਤਿ ਭੀਜੇ ਹਰਿ ਗੰਸਟਿ ਸਾਧੂ ਸਿਉ ਗੰਸਟਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸਾਇਣੁ ਰਾਮਨਾਮੁ ਰਸਾਇਣੁ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰਾਮ ਰਮਹੁਰੇ। ਆਪ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਪਿਆਰ ਦੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਦਾ ਬੜਾ ਰਸ ਬੋਝ। ਤਾਂ ਇਕ ਸਾਧ ਕਿਆ, ਰਸ ਹੈ ਬਤਾ ਬਰਨੀ ਤੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਸਣ ਤੇ ਬਿਥ ਹੋ ਬੈਠ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕਸਰ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਇਕ ਸਾਧ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਸੁਚੀ ਆਸਣ ਲਾਹ ਆਸਣ ਵਿਚਾ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਆਸਣ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਕੋਈ ਨਾ। ਕੁਝ ਬਿਰ ਚੈਕੜੇ ਮਾਰ ਚੁਪ ਬੈਠਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਝੇ ਵਾਲੇ ਆਸਣ ਤੇ ਹੀ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚੁਲਕਦੀਏ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਰਾਜੇ ਦੇ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕਿਆ, ਸਾਡੇ ਸੰਤ ਹੀ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਕੁਸੀ ਸਾਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕੇ, ਮਾਇਆ ਮੈਂ ਚੁਕਾਛਾ। ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਭਤੀਜੇ ਰਾਧਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਭਾ ਹੋਇਆ ਬੜਾ ਸਾਰਾ ਛਿਤਰ ਚੁਕ ਕੇ ਪੰਜ ਸੰਤ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਠੱਕੇ ਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕਿਆ, "ਕੁਰ ਚੋਲਾ ਭਾਲਦੀ ਦੋਵੇਂ ਖੋਛਣ ਦਾਓ, ਐਸੇ ਪੀਰ ਮੁਰੀਦ ਕੀ ਦੋਨੋਂ ਕੇ ਜੁਤਿਆਓ, ਇਹ ਸੁਣ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਕਪਤੇ ਝਾੜ ਪਏ ਹੋ ਬੈਠੇ ਤੇ ਕਿਆ, ਇਹ ਸੇਦਾ ਸਾਨੂੰ ਤੇ ਮਹਿੰਗਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਗੇ ਹੋਵੇ।" ਤਾਂ ਸਭਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਆ, ਕੁਸੀ ਤਾਂ ਛਿਤਰ ਖਾਧੇ ਹਨ ਜੇ ਕੁਰਦਾਥ 'ਪਹਿਲਾ ਰਸਕੁ ਸਿਧਾਇ ਕੀ ਤਾਕੀਦੇਥਾਪਾਧੁ' ਨਹੀਂ ਜੇ ਵਿਚਾਰਿਆ। ਸੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਲੁਟ ਵਾਲਿਆਂ ਕਿਆ, ਥੇਖ ਸਾਅਦੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, "ਓ ਗਾਰੇ ਕੁਨੀ ਆਕਲ ਕਿ ਬਾਚ ਆਇਦ ਘੋਮਾਨੀ।" ਸਾਧਾਂ ਕਿਆ, ਰੋਗੀ ਵਾਰਸੀ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਤਾਂ ਸੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਆ, ਅਰਥ ਹੈ, ਤੇ ਆਕਲ ਨਾ ਕਰ ਗਾਰ ਐਸੀ ਜਿਸ ਵਲੋਂ ਘੋਮਾਨੀ ਹੋਵੀ ਤੇ ਬਾਚ ਆਉਣਾ ਪਵੇ।

ਇਹ ਸੰਤ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤ ਠੀਕ ਵਿਚ ਭੀ ਸਰਦਾਰੀ ਬਹੁਤ ਛਕਦੇ। ਜੇ ਉਲਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਛਕਦੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਹਵੇਂ ਇਹ ਤੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਭਰਿੰਦੇ ਕਿਉਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਦੇਦਾ ਨਾ ਕਰਾ ਤਾਂ ਇਹ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲਣ ਹਿਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਤੇ ਮੇਰਾ ਹਿੱਸਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣ ਲਗ ਪਵੇਗਾ। ਸੰਤ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰਮਲ ਸੁਭਾ, ਸਾਦਾ ਬੋਲ ਬਾਣਾ ਰਖ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰਦੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕੋਲਾ ਬਹੁਤ ਮਿਲਿਆ। ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛਕਣ ਵਧ ਗਿਆ। ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਸੇ ਸਾਧ ਕਿਹਾ, ਸੱਤ ਜੀ ਕੁਸੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਪਦਾਰਥ ਛਕ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਕਲਾ ਕਿਵੇਂ ਵਾਪਿਆ ਤਾਂ ਸੱਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਕੁਝ ਬਹਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਵਹਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੀ ਰਸਨਾ ਤੇ ਘੱਟ ਮਿੱਠੇ ਵਾਲੀ ਸਰਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦੀ, ਤਿਵੇਂ ਇਸ ਕੋਲੇ ਪੁਰਾ ਸਵਾਦ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹਿਆ ਭੋਜਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਚੰਕਾ ਚੁਕ ਲਿਆ ਹੈ। ਨਰਮ ਪਦਾਰਥ ਛਕ ਸਾਧ ਮਨੋ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਬਿਜੇ ਤੋਂ ਸੁਣ ਲਈ ਤਾਂ ਉਚੇਚੇ ਵਧੀਆ ਅੰਗੂਰ ਮੰਗਵਾ ਸੱਤ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ। ਸੱਤ ਜੀ ਆਪ ਹੱਜ ਕੇ ਛਕ ਵਾਧੂ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਾ ਦਿੱਤੇ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਉਪਰ ਆ ਖੜੇ। ਤੇ ਬੜੇ ਚਾਅ ਭਰੇ ਸੁਰਾਅ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਕੁਰਪੀਰ ਜੀ, ਅੱਜ ਤੇ ਖਸੀਆਂ ਦਿਓ। ਤਾਂ ਸੱਤ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸਭ ਖੁਸੀਆਂ ਗਮੀਆਂ ਆਪ ਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ, ਇਹ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਗਮੀ ਦੇ ਗਾਹਕ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਿੱਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਗਮੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕਿਧਰ ਜਾਵੇ। ਜੋ ਸਰ੍ਹਾਣਾ ਬਿਸਤਰਾ ਕਿਸੇ ਮੇਥੇ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰੇ ਭਾਵ ਗਮੀ ਕਰੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੰਨ ਕੋਲ ਹੱਥ ਰੱਖ ਰਿਹਾ, ਜਿਵੇਂ ਚਸਮ ਜੀ ਬਾਹ ਸਰ੍ਹਾਣੇ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, "ਯਾਰਗੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸੱਥਰ ਚੰਕਾ" ਤਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ੀ ਰਹਾਰੇ, ਪਰ ਗਮੀ ਨਹੀਂ ਗਲ ਪਾਣੀ। ਰਹਿਣਾ ਰਾਜੀ ਹੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਆਪੋ ਵਿਚਦੇ ਮੋਜ਼ ਮੇਲੇ ਤੇ ਵਾਰਤਾ, ਕੰਤਕ ਸਾਖੀਆਂ ਮੇਂ ਸਾਧਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣ ਤੇ ਅਖੀਂ ਵੇਖੀਆਂ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਦਿਨ, ਸਾਲ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੇ ਏਕ ਸਮੇਂ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਕੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਪਰ ਲਿਖਦਾ ਸੰਭੀ ਹਾਂ।

ਈਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੋਜ਼ ਮੇਲੇ ਦੇ ਜੁਝਾਉ ਸਰਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਆਪ ਜੱਟ ਦਾ ਤੇ ਜੁਲਾਹੀ ਦਾ ਸਾਥ ਬੜਾ ਸਹਣਾ ਬਣ ਕੇ ਤੇ ਸਾਥ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਗੱਟ ਭੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਸਤਿ ਬਚਨ ਕਹਿਕੇ ਤੇਤ ਤਹਿਮਤ ਸਿਰ ਤੇ ਸਮਲੇ ਵਾਲੀ ਪੱਗ ਥੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਭਾਭ ਵਲਕੇ ਬੰਨ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖ ਓ ਓ ਕਰਕੇ ਗਾਉਣ ਸੁਣਾਇਆ। "ਕੀਭੀ ਬਲੀ ਸਿਹਰੇ ਨੇਂ ਮਣ ਸਰਮਾ ਪਾ। ਉਸ ਹਾਥੀ ਮੰਦੇ ਲਾ ਲਿਆ ਉਠ ਲਿਆ ਲਮਕਾ। ਕੂੜੀ ਚੰਕੀ ਲੈ ਗਲੀ ਕੋਹਲੂ ਲੈ ਗਿਆ ਕਾ। ਗਾਲਤ ਗਾਜਰਾ ਖਾ ਗਿਆ ਸਾਵੇ ਨੇ ਘੁਮਾਂ। ਪਿਸੂ ਪਾਣੀ ਪੀ ਗਿਆ ਰਾਵੀ ਤੇ ਭਨਾਂ। ਸੰਕਤੇ ਗੁਰਾ ਦਾਇੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਭੂਨ ਬੋਲਿਆ ਨਾ।" ਤੇ ਫੇਰ ਭੱਟ ਹੀ ਪਕ ਲਾਹ ਜੂਤਾ ਖੋਲ੍ਹ ਵਾਲ ਲਮਕਾ ਚਾਦਰ ਦੀ ਫ਼ਿਲਤੀ ਸਿਰ ਤੇ ਦੀ ਪਿੰਨੀਆਂ ਰੱਕ ਲਮਕਾ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਦੇ ਸੋਟੀਆਂ ਛਤ ਜੁਲਾਹੀ ਬਣ ਤਾਣਾ ਤਣਨ ਵਾਂਗੂੰ ਗਾਲੀ ਗਾਲੀ ਓਪਰੀ ਏਧਰ ਸੋਟੀਆਂ ਨਾਲ ਤਾਣਾ ਤਣਨ ਲਗ ਪਏ ਤੇ ਗਾਉਣ ਲਗ ਪਏ। "ਅਸੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸੂਰ ਜੁਲਾਹੇ ਤਾਣਾ ਸਾਡਾ ਕੈਮ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਾਣ ਹੈ ਖੁਲੀ ਏਕੀ ਉਹ ਆਵੇ ਜੰਮ ਜੰਮ। ਕਹਿ ਲੇਧਰੀ ਓਧਰ ਫਿਰਦਿਆਂ ਸੋਟੀ ਤਾਣੇ ਵਾਲੀ ਦੀ ਹੁਥ ਕਲ ਖਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਤੇ ਵੇਰ ਪੜ੍ਹਨਾ "ਬਮਿਆਨੇ ਲਫ਼ੀਕੀਏ ਲਫ਼ਮਣ ਸਮੀਏ" ਬੀਸਾ ਨਾ ਛਟਕਾ, ਅਸੀਂ ਜੁਲਾਹੇ ਕਾਸਬੀ ਜੂਤਾ ਸਾਡਾ ਖਾਧਾ।" ਪਾਵਾਂਗੇ ਜੁਲਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਤੇ ਵੇਖਾਂਗੇ ਮਤਾਭਾ। ਜੁਲਾਹੀਆਂ ਦੇ ਛਤ ਜੁਲਾਹੇ ਆਏ ਓਨ੍ਹਾਂ ਰਿਧੇ ਸਭ। ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਆਇਆ

ਲਿਖਤ ਕਿਉਂ ਨੇ ਬੰਧ। ਨਾਠੇ ਅੰਸ ਨੂੰ ਅੰਸ ਕਹਿ ਸੰਤੀ ਦੀ ਕੁਝ ਛਾਉਣੀ ਤੇ ਏਧਰੋਂ ਓਧਰ
ਜੁਗੀ ਜਾਣਾ ਤੇ ਹਸਾਣਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਰੇ ਭਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾਏ ਤੇ ਵੇਖ ਹਸਦੇ ਤਿੱਖੇ ਤਿੱਖੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾ
ਮੌਜ ਮੇਲਾ ਕਰਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕੰਟਿਆ ਵਾਲੀ ਤੇ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂਆਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਤੇ
ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਢੋਟੀਆਂ ਤੇ ਮਘਾ ਸਿੰਘ ਅਲੰਤ ਆਦਿ ਨੂੰ। ਸੁਬਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਲਕਿਆ
ਦਫਤਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਭੇਡਭਾ ਵੇਖਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਅੰਗ ਸਰੀਰ ਦਾ ਹਿਲਦਾ ਸੀ ਤੇ ਇਕੋ
ਅੰਖ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਮਿਚਦੀ ਸੀ। ਤੇ ਪੈਰ ਭੀ ਇਕੋ ਉਡਲਦਾ ਚਲਦਾ ਸੀ ਨੱਚਣ ਵੇਲੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਦੋ ਮੱਥੇ ਮਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਧਾ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕਰਦੇ ਵੇਖਦੇ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਹਾਟੀਆਂ ਵਿਚ ਖੇਡਦੇ
ਖੇਡਾ ਵੇਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਜਾਪਦੇ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪਿਤਾ, ਪੁਤਰ ਪੰਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਗੰਢ ਚਾਅ
ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਮਲ ਪਲਚਾਂਦਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਸਟਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਭੇ ਹਵਾਨ ਸਭ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਤੇ ਕੁਰਦਾਸਪੁਰੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ
ਦੀ ਸੰਕਤ ਅਰਥ ਕੀਤੀ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ। ਆਪ ਇਸ ਸਾਲ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਰਾਧਾ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਰੋਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਉਥੇ ਹੋਰ ਹੋਇਆ
ਸੀ ਤਦ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਦੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਰਸਨ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਕਰਤਾਰਪੁਰ
੧੨ ਮੱਥਿਆਂ ਤੇ ਵੰਸਾਖੀ ਦਾ ਜੋਤੀ ਜੋਰ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਮਾਉਣ ਤੇ ਕੱਤਕ ਪੁਰਨੀ ਦਾ ਮੇਲਾ
ਬੜਾ ਭਰੋਲਾ ਸੀ। ੧੧ ਅਸੂ ਲਗੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਤੇ
ਸਬੰਧ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭੰਗ ਬਾਅਦ ਵਾਪਸ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਏ। ਤਾਂ ਏਥਾ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੇ
ਸਾਧਾ ਨੇ ਅਰਥ ਕੀਤੀ, ਅਸੀਂ ਮੁਥ ਤੋਂ ਵੇਖੇ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਲੰਗਰ ਲਾਏ ਹਾਂ ਪਰ ਜਦ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ
ਹੋਏ ਹਨ ਸਾਨੂੰ ੧੨ ਪਾਤਿਸਾਹੀਆਂ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਨ ਤੇ ਸੁਤਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣ ਦੇਂਦੇ ਤੇ ਅਸੀਂ
ਅੱਕ ਕੇ ਅੱਡ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਵਲੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਆਪ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਤੀਸਰੇ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਲੰਗਰ
ਵੱਲੇ ਸਾਡੇ ਵਲ ਬਹੁਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਕਬਰ ਤਦੋਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਦਿੱਤੀ
ਹੈ ਜਿਨ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆ ਦਰੂਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਫਕੀਰ ਸਲਾਹ ਬਾਹ ਨਨੂਨਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਦਾ
ਆਪਣੇ ਮੁਰੋਦਾ ਸਮੇਤ ਆ ਹਾਜ਼ਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਭੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਆਉਣ ਤਾਂ। ਅਸੀਂ
ਬਥੇਰਾ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਦ ਰਾਵੀ ਇਸੇ ਪਾਸੇ ਵਾਹ ਲਾਈ ਸੀ, ਤੇ ਅਸੀਂ ਲਾਮੋ-
ਧਾਰੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸਿਰ ਤੇ ਪੱਥਰ ਤੇ ਟੱਕਰੀਆਂ ਚੁਕ ਵੰਨੁ ਭੀਯਾ ਸੀ ਤੇ
ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ ਠਾਕੇ ਭੀ ਆ ਟੱਕਰੀ ਚੁਕ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਰੂਸੀ ਤਦੋਂ ਤਿਥੇ ਸੇ। ਸਿੰਘ-ਸਭਾਏ
ਉਕਾ ਏਧਰ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਰੂਸੀ ਅਜੇ ਅਕਾਲੀ ਉਥੇ ਭੀ ਨਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਮਰ ਕੇ ਕੁਰਦਾਸਪੁਰੇ ਲਏ ਹਨ, ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਮਰਗੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੱਚੇ
ਪਾਤਿਸਾਹ। ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਰਮ ਗੀਤਾ, ਦੁਆਲੇ ਦੀਵਾਰ ਹੋਣੀ
ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਬਹੁਤ ਖੋਲਿਆ, ਅੰਗ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ ਭੀੜ ਨੇ
ਖੇਸਵਾਦੀ ਸਾਧਾ ਦੀ ਕੀਤੀ ਰੱਖੀ ਹੈ, ਰੂਸੀ ਸਾਤ ਰਹੇ, ਸਮਾਂ ਕੱਟੇ, ਕਿਹੜੇ ਕੁਰਦਾਸਪੁਰੇ ਸਾਰੇ ਸਦਾ
ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ।

੧੮ ਕੱਤਕ ਦੀਘਮਾਲਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਬਨ ਦਿੱਤੇ, ਜੋ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਤੇ ਆਲਮ ਜੀ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ, ਅਗਲੇ ਰੱਚ ਸਨਾਤਨ ਧਰਮੀਆਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਦੁਰਗਿਆਵਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਬਨ ਦਿੱਤੇ, ਜੁਕੇ ਤਾਲਾਬ 'ਚ ਆਲਮ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਲਾ ਆਪ ਮਸਤ ਹ ਸਹੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਸਤਾਨੇ ਕੀਤੀ ਰੱਖਿਆ। ਇਹ ਤਲਾਬ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਧਕੇ ਬਾਹੀ ਤੋਂ ਤੇਫ਼ ਆ ਹਿੰਦੂਆਂ ਸਵਾਰਿਆ ਹੈ। ਥਾਲੀਆਂ ਜਦੋਂ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਮੈਂ ਵੀ ਦੇਰ ਸਮੇਂ ਬਰਤਾਰਪੁਰ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਸੰਤ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਤਲਿਆ ਵਾਲੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਕਾ ਘਟ ਸੀ ਤੇ ਨੰਗੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਪਈਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਏਥੇ ਸਥਾਤ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਮੰਗੀ ਦੀ ਬਹਾਰੇ ਦਵਾਲੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਿਛਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਘੱਟ ਆਈ। ਉਹਨਾਂ ਕਾਰਨ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਾ ਛਲੀਆ ਨੂੰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਰਾਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨ ਕੱਤਕ ਸੁਣਨ ਆਇਆ ਬਰੇ। ਕਾ ਤੁਹਾਡੇ ਖੰਡਾ ਵਿਚ ਆਉਣਗੇ ਹੀ ਨਾ। ਜਿੰਨੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਆਏ ਸੀ ਕਦ ਤੋਂ ਕਾ ਓਨੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਧਦਾ ਹੀ ਨਾ ਸੀ। ਛਿਲਾ ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਤੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੀ ਹੱਦ ਐਸੀ ਰਲੀ ਹੋਈ ਸੋਢਿ ਸਾਢੇ ਸਿੱਖ ਅਜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਵਲਾਣਾ ਸਿੰਘ ਰੋ ਨਗਰ ਕਿਹੜੇ ਜਿਲੇ ਦਾ ਹੈ। ਹਕੂਮਤ ਵਲਾਣਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਸਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਛਿਲਿਆ ਦੀ ਜੁਹ ਰਲੀ ਹੋਈ ਸੀ ਰਾਵੀ ਕਾਰਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ੨੫ ਸਿੰਘਾਂ ਪਹਿਲੀ ਮੱਘਰ ਤੋਂ ਵਡੇ ਹੁਕਮ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੇਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਨੇਮ ਪਾਠ ਵਿਚ ਲਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਭਾਵੇਂ ਜਲਾਬ ਦੇ ਦੁਹ ਚੇਲ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਨਾ ਛਕਾਏ ਸੀ ਕਿ ਵਧੇਰਾ ਨ ਆਵੇ ਪਰ ਅਠੀ ਪਹਿਰੀ ਜਾ ਦੇ ਵੇਲੇ ਥੋੜਾ ਛਕਣ ਤੇ ਵ੍ਰੇਜੇ ਸਉਣਾ ਰਹੂਰ ਸਮਝਾਏ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਵਲੋਂ ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਚੇਲੇਕਿਆ ਵਾਲੇ ਮੁਖੀ ਵਿਚ ਲਗੇ। ੨੦ ਪਾਠੀ ਪੰਜ ਲਾਗਰੀ ਪਹਿਰੇ ਆਇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਬਾਪੇ। ਦੋ ਘੰਟੇ ਦੀ ਰੇਲ ਤੇ ਸੁਰ ਮਰਯਾਦਾ ਸਭ ਸਦਾ ਵਾਲੀ ਪਾਠ ਆਇ ਦਾ ਤੋਰੀ ਤੇ ਆਉਂਦੇ-ਅਸੂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ੧੦ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਜੁਗਤ ਬਣਾ ਹਿਸਾਬ ਰੱਖਿਆ। ਰੱਚ ੧੨ ਸੇਰ ਘਿਓ ਲਗਣ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ੬੦ ਮਣ ਖਰਚ ਆਵੇਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਜਿਲੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਆਉਣਗੇ। ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭ ਸੰਗਤ ਜੋਗ ਸਤਿਜਗਤ ਤੇ ਛਾਪ ਉਦਮ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਰਸ ਨਾਲ ਲਿਖ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਪਹਿਲੀ ਮੱਘਰ ਹੀ ਛੋਲਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਰਕਸ ਵਾਂਗੂੰ ਖੇਡਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆ ਕਰਤਬ ਕਰ ਦਿਖਾਏ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸੀ। ਕਤਕਾ, ਏਡ, ਕੁਸਤੀ ਆਦਿ। ਰਿਖੀ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਤਕਾ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਖਿਆ। ਰਿਖੀ ਸਿੰਘ ਉਸ ਤੋਂ ਪੱਕੇ ਪੈਂਤੜੇ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਇਹ ਰਿਖੀ ਸਿੰਘ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਚਮਾਰ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਪਾਠ, ਸ਼ਬਦ, ਰਾਗ ਖੇਡਾਂ, ਲੰਗਰ ਕਰਨਾ, ਬਸਤਰ

ਧਣੇ ਅਦਿ ਆਪ ਅਭੱਲ ਬਹਿ ਬਹਾ ਸੁਣਦੇ, ਵੇਖਦੇ ਤੇ ਦਸਦੇ। ਗੁਰਕੇ ਵਿਚ ਫੁਰਤ, ਸੁਰਤ ਜਰਨ, ਘੋਲ ਵਿਚ ਦਾਅ ਲਾਣਾ ਤੇ ਬਰਾ ਰਖਣਾ, ਲੰਗਰ ਸੰਧ ਵਿਚ ਉਦਮ ਤੇ ਉਦਾਰਤਾ ਤੇ ਬਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਭ ਸਫਾਈ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਲੋਂ ਆਪ ਪੋਥੀ ਫਤ ਨਾਲ ਕੋਰੇ ਫਾਰਜ ਤੇ ਗੋਣਤੀ ਲਾਈ ਜਾਂਦੇ ਮੁਖ ਤੇ ਸਤੇ ਹਰਕਤਾਂ ਵਲ ਭੀ ਧਿਆਨ ਰਖਦੇ ਤੇ ਦਸਦੇ। ਪਾਠੀ ਜੋ ਸਥਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਧ ਪਾਠ ਕਰੇ ਤੇ ਮਖ ਭੀ ਸੋਹਣਾ ਬਣਾਈ ਰਖੇ। ਰਾਗੀ ਰਗ ਦੇ ਸਵਾਦ ਤੇ ਰਾਗ ਵਿਚ ਜੁੜ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਰਸ ਦੇ ਸਬਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਲਗਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਕੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਤੇ ਛਾਪੇ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਭੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਜਿਆਦੇ ਪਾਠੀ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰੜਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਸੁਧ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਬੁਧ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਇਕ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ ਜੋ ਕਹਿ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਏਥੇ ਆਹ ਅਖਰ ਇਸ ਅਖਰ ਮਾਤਰ ਦੇ ਥਾਂ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਦ-ਛੇਦ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਖਰ ਛਾਪਣ ਵੇਲੇ ਭੀ ਛਾਪਕ ਦਾ ਸਮਝ ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸਮਝਾ ਕੁਟਕਾ ਬਸੰਤ ਨੰਬਰ, ਮਾਲਾ, ਬਸਤਰ, ਗੁਰਵਾ ਆਦਿ ਹੀ ਇਨਾਮ ਮਨਮਾਨ ਵਜੋਂ ਦੇਂਦੇ ਤੇ ਪਿਆਰ ਆਦਰ ਕਰ ਭੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਾਉਂਦੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਥੀ ਸੀ ਕਲਕੱਤੇ, ਜਾ ਕਵਰਨਰ ਨੂੰ ਮਿਲ, ਕੁਝ ਕੰਦ ਹੋਏ ਕਾਗ਼ਰਸੀ ਝੁੜਾਏ ਹਨ। ਪਰ ਦੇਸ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਅਜਾਦ ਹੋਏ ਬਿਨਾ ਖੜ੍ਹਦੇ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪਾਸੇ ਬਦਲਦੇ ਹਨ। ਬੇਈਮਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅੰਤਰ ਜਾਤੀ ਵਿਖਾਰ

ਅੰਤਰ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਤੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਜਨ ਦਿੱਤੇ। ੨ ਮੱਘਰ ਤੋਂ ੫ ਮੱਘਰ ਤੱਕ ਸੰਕਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਭਰਿਆ ਰਿਹਾ। ਆਲਮ ਜੀ, ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ, ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਖਿਆਨ ਹੋਏ, ਲੰਗਰ ਚਲਿਆ ਭੋਗ ਭੀ ਆਦਿ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਏ। ਏ ਜੰਤਿਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਭੀ ਨੰਗੇ ਮੁਖ ਹਵਨ ਹੋ ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਹੋਏ। ਲੋਕ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਬੜੇ ਅਚੰਭਾ ਹੋ ਵੇਖਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੀਂ ਗੀਤੀ ਤੇਰੀ ਹੈ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਚਾਰ ਕਰਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਕਿ ਇਹ ਗੀਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖੋਏ ਇਲਾ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ੧੯੨੦ ਇਕਰਮ ੧੯੬੩ ਈਸਵੀ ਵਿਚ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਅਨੰਦ ਮਰਯਾਦਾ ਤੋਰਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਿਲਾ ਤਾਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਦੇ ਬਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਭੀ ਸਖਤੀਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਲੋਂ ਹੋਣ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਭੀ ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰ ਇਸੇ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਪਾਲਣ ਬੀਤਾ। ਬਾਹਮਣੀ ਤੇ ਸਿੰਘ-ਸਭੀ ਅਨੰਦ ਨਾ ਸੀ ਕੁਕਿਆਂ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦਿੱਤੇ। ਭਾਵੇਂ ਮਜਬੂਰੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਅਧੂਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਪਰ ਕੁਰੂ ਕੀ ਮਨਚੁਰੀ ਖਿਚ ਹੋਇਆ ਕੁਝੇ ਸਭ ਕੁਝ ਪੂਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਇਆ ਮੰਨਦੇ। ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਗ੍ਰਿਹਸਭੀ ਲੋਕ ਲਾਜ ਵਿਚ ਪੈ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਵਢੇਟਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਅਨੰਦ ਹਵਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਨਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ, ਸਭ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਮਲਤ ਹੋਈ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੁਸੀਂ ਭੀ ਸੱਚੇ ਭ

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਸੋਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿੰਘ-ਸਤੀਆਂ ਦੱਸਿਆ ਹੀ ਉਲਟ ਹੈ। ਤਾਲੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਫੁੱਲਦੀ ਵਾਂਗੂੰ। ਆਦਿ ਬਾਹਮਣੀ ਗੋਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਕੁਝਿਆਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਤੁਹੇ ਅੰਕਰੇਚ ਆਖੇ। ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਥਾਂ ਕੋਈ ਦਵਾਲੇ ਖਰੀਦੇ ਭਵਾ ਕੋਈ ਅਗੇ ਬਾਹਾ ਕੋਈ ਵਿਚੇ ਭਾਈ ਨੂੰ ਬਾਹਾ, ਕੋਈ ਉਠਾ ਲਾਵਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੋਤ ਵਿਚੋਂ ਹੋਵੇ ਜਾ ਹਵਨ ਤੇ ਵੇਲੀ ਜਾ ਜਿਥੇ ਕੁਰੂ ਕਾ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਸਿੰਘ-ਸਤਾ ਦੀਆਂ ਤਾਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਮੰਤ੍ਰੀ ਖਿਡੀਆਂ ਹਨ, ਕੁਰਮਯਾਦਾ ਅਨੰਦ ਇਹ ਹੀ ਹਨ ਜੋ ਕੁਸਾਂ ਕੁਰਗਾਣੀ ਤੇ ਕੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਆਏ ਹਨ। ਸੋਤ ਜੋ ਦੱਸਦੇ ਇਹ ਜੋ ਜਾਤੀ ਭਿੰਨ ਅੰਜ ਕਲ ਅਕਾਲੀ ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕੁਰੀਆ ਨੀਚ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ ਲੋਦੇ ਹਨ ਓਦੇ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਦਸਮ ਜੀ ਦੀ ਗੀਤ ਰੋਗੀ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਅੰਕਰੇਚਾਂ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਮੱਤ ਤੇ ਕਲਤ-ਭਿਆਨੀ ਹੈ। ਦਸਮ ਜੀ ਓਹੀ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਚੁਟੇ ਸੀ ਜੋ ਰਲ ਕੇ ਫੜ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਮਰਯਾਦੀ ਰੋਗੇ ਪੜ੍ਹਿਤੇ ਵਾਲੇ ਰੱਖ ਰਖੇ ਸੀ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਓਹੀ ਜਾਤੀ ਭਿੰਨ ਅਨੰਦ ਗੋਤਾਂ ਜੋ ਦਸਮ ਜੀ ਰਲਾਏ ਸੀ, ਜੋ ਸਾਥੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਜੀ ਰਲ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲੀ ਬਿਹਾ, ਕੁਸਾਂ ਭਾਬੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਜਾਤੀ ਭਿੰਨ ਦੀ ਉਕਾ ਛੱਡ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਟ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੋ ਸੋਰ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨੈਤ ਸੱਦ ਕਿਹਾ, ਕੁਸੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੇ ਅਰਚ ਤੇ ਹੁਕਮ ਹੁਣ ਵਰਤੀ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੋਤ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਭਤੀਜੀ ਦੇ ਅਨੰਦ ਗੋਤੇ ਤੇ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਟੁਟਣ ਦੀ ਕਲ ਸੁਣਾਓ ਤੇ ਨਿਰਣਾ ਕਰੋ। ਸੋਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੋਗ ਬਚਨ ਗੀਤਾ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਨੂੰ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਾਤੀ ਭਿੰਨ ਅਨੰਦ ਗੋਤੇ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਸਨਮੁਖ ਰੱਹ ਉਹ ਮਰਯਾਦਾ ਵਰਤ ਦਿਖਾਈ। ਪਰ ਕਿਰੇ ਕਿਤੇ ਜੱਟਾਂ ਤੇ ਤਰਖਾਣਾਂ ਅਰੋੜੇ ਤੇ ਖਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧੋਆਂ ਨੂੰ ਮਿਹਣਾ ਤੇ ਘੋਖ ਰੋਦਿਆਂ ਬਿਧੀਕਿ ਜੱਟਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇ ਬਾਹਰ ਨਾ ਜਾਣ ਤੋਂ ਖੁਲ੍ਹਾ ਨਾ ਬਿਰਨ ਤੇ ਤੰਗ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸੀ ਤੇ ਤਰਖਾਣਾਂ ਤੇ ਖਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਥੱਤੇ ਢੰਟ ਤੇ ਤੰਗ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸੀ। ਮਾਪੇ ਧੋਆਂ ਦੇ ਦੁਖੇ ਦੁਖੀ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹ। ਸਾਧਾਂ ਕੋਲ ਅਰਚਾ ਕਰਦੇ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਚ ਕਰੇ। ਇਹ ਜਾਤੀ ਭਿੰਨ ਅਨੰਦ ਕੁਰੂਗੀ ਨਾ ਰਹਿਣ। ਸਾਧਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਗੀਤਾ ਜਿਥੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਰਚਾ ਹੋ ਕਰੇ, ਪਰ ਮਰਯਾਦਾ ਇਸ ਦੀ ਉਕਾ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਤੇ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਥਾਬੇ ਕੇ ਰਖਤ ਵਲੋਂ ਜਾਤੀ ਭਿੰਨ ਅਨੰਦ ਜਾਗੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਬਾਬਰ ਕਿਆ ਵਲੋਂ ਭੀ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਕੁਰੂ ਹਜ਼ੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਉਚੇਰਾ ਹੁਕਮ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੰਦਾ ਭੀ ਕੁਰਮਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਪਰ ਤਜਰਬੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੇ ਮੰਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਪੂਰੀ ਬਰਧਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਂਦੀ। ਗਿਲਾਨ ਸਰੋਂ ਸਹਿਵਨ ਹੋਈ ਗਲ ਨੂੰ ਕਲਤ-ਭਿਆਨੀ ਵਿਚ ਪੇ ਵਿਗਾੜ ਵਧਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਖੰਤਾਂ ਤੋਂ ਭਾਰਾ

ਬਣਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤ੍ਰ ਦੇ ਸੰਤ ਅਰੁਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਭਤੀਜੀ ਲਾਜ਼ੋਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਸਹਿਗਲ ਖਤਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਸਰਾਫੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਪਾਹ, ਸੁਨਾਰਾ ਕੰਮ ਭੀ ਤੇ ਕਪੜੇ ਭੀ ਸੀਉਣ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਆਮ ਉਸ ਨੂੰ ਸਨਿਆਰਾ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਤੇ ਆਹੰਦੇ ਸੀ। ਅਰੁਣ ਸਿੰਘ ਭਾਵੇਂ ਰਜਨ ਬੰਦਗੀ ਤੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਅਜਹੀ ਗਿਲਾਨ ਦੀ ਗੰਢ ਅੰਦਰ ਧਰੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਬਹਿਣ ਤੇ ਭੀ ਉਹ ਗਿਲਾਨ ਗੰਢ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤੇ ਰਹਦੇ ਸਾਡੀ ਖਤਰੀਆਂ ਦੀ ਧੀ ਕੁਰੂ ਜੀ ਸੁਨਿਆਰੇ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਵਿਆਹੀ। ਲਾਜ਼ੋਂ ਭੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਜੇ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਜੀਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੰਨ ਜਾਂਦਾ, ਮਾਤਾ ਮੇਰੀ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਸਦੀ ਦੇ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਕਿਉਂ ਠਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਕਿ ਉਹ ਖਤਰੀ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਸੁਖੀ ਭੀ ਹਾਂ ਤੇ ਕੁਰੂ ਜੀ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਲ ਵਲ ਠਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਅਰੁਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਗਿਲਾਨ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਗੰਢ ਬਹਿ ਗਈ, ਲੰਕ ਸਿੰਘਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਰੰਗ ਨਾ ਹਟੇ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਸਾਧ ਤੇ ਸਾਥ ਦੇ ਆਖੇ ਉਹ ਅਰੇਭ ਨਾ ਹੀ ਹੋਇਆ, ਗਿਲਾਨ ਗੰਢ ਵਲੋਂ। ਤੇ ਉਸੇ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਸੋ ਨਜ਼ਦੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸਮੇਂ ਦਾ ਵੇਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਹੁਣ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਜਿਥੇ ਬਾਲ ਦਿਆਣੇ ਨੂੰ ਬਾਪ ਉਂਗਲੀ ਝੜਾ ਤਰਦਾ ਹੈ, ਤਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤੱਦੀ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ। ਮੱਥ ਅਉਖੇ ਹੋ ਡਿਗ ਟੁਟ ਹੀ ਨਾ ਜਾਣ। ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਸਭ ਜਿਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਖ ਦਿੱਤੇ ਮਨਯਾਦਾ ਭੀ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਨਗੇ।

ਪੰਨ ਕੁਰ-ਸਿਖ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਨਕਾਣੇ ਤੋਂ ਢੋਟੀਆਂ, ਸਦੇ ਵਾਲ, ਮਾਲੂਵਾਲੋਂ ਹੋ ੮ ਮਘਰ ਭੱਥਰੀ, ੯ ਨੂੰ ਵ੍ਹਰਤਕਾਣੇ ਤੇ ੧੦ ਨੂੰ ਕੱਟਿਆ ਵਾਲੀ ੧੬੭ ਕੰਕ ਜਿਲਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਓਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਨਾਲ ਸੰਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਗਤੇ ਵਾਲੇ ਸੀ। ਰਾਗੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲਾਉਂਦੇ। ਕੱਟਿਆ ਵਾਲੀ ਦੇ ਸੁਬੇਦਾਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭਰਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਅਰਭ ਕੀਤੀ, ਦੋ ਬੀਬੀਆਂ ਜਵਾਨ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਆਪ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੋਵੇ ਅਨੰਦ ਥਰੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸੇ ਦਿਨ, ਇਕ ਲੜਕਾ ਸ੍ਰ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲਮੀਰ ਸਿੰਘ ਚਵੰਡੇ ਤੋਂ ਬੀਬੀ ਪਿਆਰੇ ਜੋਗ ਤੇ ਦੂਜਾ ਲੜਕਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਮਾਲੂਵਾਲ ਤੋਂ ਬੀਬੀ ਅਮਰਜੀਤ ਜੋਗ ਅਨੰਦਾ ਲਈ ਮੰਗਵਾਏ ਸੀ। ਸ੍ਰ. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੇਲੇ ਦੀ ਹੀ ਅਰਭ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਹੋਈ ਤੇ ਆਪ ਆਏ ਸੀ। ਇਹ ਦੇਖੇ ਲੜਕੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧੀ ਅਨੰਦਾਂ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਜੋਂ ਭੀ ਕੱਟਿਆ ਵਾਲੀ ਪੁਜੇ ਸੀ। ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ, ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਰਦਾਰਨੀ ਸੁਬੇਦਾਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰੋਂ ਈਸਰ ਕੋਰ ਕਹਿੰਦੇ ਅਸਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਧੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਲੀ ਵਿਥਾ ਇਕ ਪੁਤਰ ਦੇ ਤੇ ਉਹ ਹੈ ਵੀ ਜਿਉਂਦੀ, ਦੂਜੀ ਤੋਂ ਦੋ ਪੁਤਰ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਹੈ, ਤੀਜੇ ਥਾਂ ਕਿਉਂ ਧੀ ਦੇਂਦੀਏ। ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿਣ ਕੱਛਾ ਲਾਹ ਦਿਓ ਪਰ ਤਰਹਾਰੂ ਨੂੰ ਧੀ ਨਾ ਦਿਓ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਚਰਚਾ ਸੁਣ ਸ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਬੇਦਾਰ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ। ਤੇ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਿਥੇ ਰਚਾ ਹੈ

ਸਾਕ ਬਰੇ, ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਹੁਣ ਦੱਸ, ਤਾਂ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਕਾਇਮ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਧੀ ਹੈ ਕੰਣ ਰੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਭ ਸੁਰ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਹਵਨ ਬੀਤਾ, ਵੇਦੀ ਗਭੀ, ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣਾਏ, ਦੋਹਾਂ ਜੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਛਕਾਏ, ਭਜਨ ਦਸੇ ਤੇ ਪ੍ਰੀ ਗੁਰਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਗੀਤੇ। ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਸੂਬੇਦਾਰ ਜੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਮਨੰਦ ਹੋਇਆ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਵਿੰਦਰ ਵਾਲਿਆ ਦਾ ਸਾਰਾ ਨਾਮ ਪਤਾ ਲਿਆ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਭਾਵ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਸੀ ਤੇ ਬੰਦੀ ਪੁਛ ਟੰਹ ਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਣ ਸੀ, ਮੈਂ ਘਰ, ਇਸਤਰੀ ਧੰਦੇ ਛੱਡ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹਾਂ* ਮੈਂ ਜਦ ਰਾਤ ਇਹ ਕੁਟੰਬ ਦਾ ਭੰਡਾ ਧੀ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਕੰਥ ਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਗੁਰੂ ਅਗੇ ਅਰਚ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਮੇਰਾ ਜਿਦਕ ਰਹਵੇ, ਆਪ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਬਚਨ ਨਿਭੇ। ਤੇ ਬਿਹੁ ਨੇ ਤਰਨ ਸਿੰਘ। 'ਗੁਰਜ ਗਲ ਜੀਅ ਕੀ ਕੀਓ ਜਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸਿ' ਗੁਰਵਾਕ ਵਿਚਾਰ ਮੈਂ ਅੰਦਰੋਂ ਦਹਿ ਕੇ ਅਰਚ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੋ ਮੰਨੀ ਗਈ।

ਮੈਂ ਸੂਬੇਦਾਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਢੇਦਨ ਸੁਣੀ ਤਾਂ 'ਗੁਰਸਭਾ ਦੇ ਤੇ ਨ ਪਾਈਓ ਨਾ ਨੇੜੇ ਨਾ ਦੂਰਿ॥ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾ ਮਿਲੈ ਜਾ ਮਨੁ ਰਹੇ ਹਦੁਰਿ॥' ਗੁਰਵਾਕ ਨੂੰ ਚਿੱਠ ਵਿਚ ਵਸਾ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਮੰਗੀ ਜੋ ਸਭ ਕਮਾਈਆਂ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਲੇਖਿਆਂ ਤੋਂ ਲੰਘੀ ਹੈ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਣ ਮਿਰਚਾ ਪੁਰ ਜੀਉਣ ਨਗਰ ਨੇੜੇ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦਿਨਸਪੋਕਟਰ ਦੇ। ਤੇ ਸੂਬੇਦਾਰਨੀ ਦੀ ਫ਼ਰਮਾਨ ਕਰੀ ਵਾਲੇ ਪਦੀ ਦੇ ਤੇ ਵਸਦੀ ਦੇ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਚਨ

ਸੰਤ ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਡਾਲੇ ਜੱਲਾਂ ਦੇ ਨਨਕਾਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਇਕ ਬੁਢੀ ਕਉ ਜਿਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਢੇਦ ਨਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਸਾਂਭਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੁੰਦੇ ਪਾਠਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ ਭੰਦਿਆਲੀਏ ਨੂੰ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਲੰਘ ਗਈ। ਹੁਕਮ ਲਗੇ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾ ਸੀ ਛਕਣਾ ਜਾਂ ਅਰਚ ਕਰ ਛੁਟੀ ਲੈ ਛਕਣਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਹੁਣ ਤੁਰਦਾ ਦੀ ਤੂੰ ਜਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਟੁਰੇ ੨੦ ਕੰਧ ਬਾਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪੁੱਜੇ। ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾ ਛਕਿਆ ਨਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਤੇ ਕਰਾਇਆ ਦੀ ਲਿਆ। ੩੫-੩੭ ਮੀਲ ਪੰਧ ਰੋਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਵਤੇ ਦਿਸ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੇ ਤੇ ਪਾਠਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੇ। ੧੧ਵੇਂ ਦਿਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕਿਆ। ਮਨ ਨੂੰ ਸਜਾ ਦਿਤੀ ਕਿ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਚਨ ਤੁਰਤ ਮੰਨਣਾ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਬਣਿਆ ਹੈ।

* ਸੰਤ ਜੀ ਸੋਰ ਕਿਓ ੨੦-੨੫ ਸੋਰ ਦੁਹ ਰੋਜ਼ ਫਰ ਪਦਾ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਖ਼ਾਸ ਬਲ ਤੇ ਕੰਦ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ ਤੇ ਮਾਣ ਬੜਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਤਰੇ ਨਾ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸੀ।

ਖਾਸ

ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੂਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਠ ਅਰੰਭੇ ਸੁਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰੀ ਕਰੂ ਹਰੀਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਏਂ ਹੁਣ ਤੀਕ ਭਾਰੀ ਤਪਸਿਆ ਕਰਨ ਤੇ ਭੀ ਸਾਖਿਆਤ ਦਰਸਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਸੀਂ ਚੁਪ ਕੀਤੇ ਭਾਲ ਅਰਥ ਨਿਕਲੀਏ ਜਾਂ ਓਧਰੇ ਰੰਗੂਨ ਮਰਗੋਈ ਰਸ ਵਲ ਕਿਧਰੇ ਕੁਲਦਾ ਮਰ ਜਾਈਏ ਜਾਂ ਦਰਸਨ ਪਾਈਏ। ਭੀ ਵਜਾ ਕਿ ਇਤਨ ਕਠਨ ਤਪ ਕੀਤੇ ਹਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨੇ, ਸਾਖਿਆਤ ਦਰਸਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਸੰਤ ਜੇਓਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਰਾਤ ਸੂਬਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਝਮ ਭੀਤਾ, ਤੂੰ ਉਨਾ ਦੰਗ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੁਣ ਜਾ ਮਿਲ ਤੇ ਕਹੁ, ਉਹ ਕਿਤੇ ਮੇਨੇ ਭਾਲਣ ਨਾ ਨਿਕਲਣ ਤੇ ਨਾ ਕੁਲਣ। ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਲਭਣਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਕਿਸੇ ਵਲੋਂ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਰੁ ਮੈਂ ਸਭ ਦੇ ਦਿਨ ਪੁਰ ਕੁਰਬੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਗੀ ਨਾਲ ਆਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਆਵਾਂਗਾ ਜਰੂਰ, ਇਸੇ ਦੇਹ ਵਿਚ ਹੀ। ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮੂੰਹ-ਹਨੇਰੇ ਜਾ ਸੁਣਾਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਅਸਚਰਜ ਹੋਏ ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਖਾਸ ਦੀ ਰਜਾ ਅਜੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਦੇਹ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਲੁਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਕਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਰ ਬਦੀ ਸਿੱਖ ਕਏ ਤੇ ਬਿਹਾ, ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇ ਪਤਾ ਨੀ ਦਿਓ। ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਹ ਮਦਰਾਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਿਹਾ। ਤੁਰਦੇ ਦੂਰ ਚਲੇ ਗਏ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ। ਉਹ ਮਦਰਾਸੀ ਰਸਤਾ ਪੁਣਟ ਗਿਆ ਛੋਤੀ ਨਾ ਮੁੜਿਆ, ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਹੁਸਤ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਪਰਤਦੇ ਲੁਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾ ਮਿਲੇ। ਤਾਂ ਮਦਰਾਸੀ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਤੇ ਲੁਖਾ-ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਰੂ ਹਰੀ-ਸਿੰਘ ਵਲ ਉਲਾਭਾ ਘਲਿਆ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਮਰ ਗੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਭੀ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਭਰ ਪਰਤ ਕਿਉਂ ਕਏ? ਮੇਨੂੰ ਮਦਰਾਸੀ ਨੇ ਲਾਜ਼ਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਲਾਭਾ ਸੁਣ ਜਿਵੇਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਖਾਸ ਦੀ ਰਜਾ ਹੋ ਇਥੇ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੇਵੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਨਿਰਾਮ ਮੁਤਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਏ ਸੀ, ਤਿਥੇ ਖਾਸ ਦੀ ਹਾਲੇ ਰਜਾ ਹੀ ਇਥੇ ਹੈ ਮਨ ਸੰਤੋਖ ਨਾਲ ਟਿਕ ਕਏ।

ਕੱਟਿਆ ਵਾਲੀ ਸੁਬੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਸਬੇਦਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਗੀਤ ਦੀ ਗਲ ਮਨਾ ਤੇਰੇ ਕਹੇ ਜੇ ਸਾਡਾ ਜਲੇਬੀਆ ਦਾ ਲੰਗਰ ਮੰਨਣ, ਮੇਲਾ ਹੋ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਤੂਤ ਹੀ ਰੰਗੀ ਹੈ, ਰੰਭ ਤੇ ਸਾਥ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਰੰਗੀ। ਉਸ ਕਿਹਾ, "ਇਕ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਆਈਏ ਜੇ ਮੰਨੇ ਜਾਈਏ। ਜਿਸ ਸਿਉਂ ਯੋਗ ਨ ਚਲਦੀ ਕਰ ਜੋਰ ਦਿਆਈ।" ਮੈਂ ਅਰਥ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਰੰਗਾ ਵਾਲ ਹਨ, 'ਭਾਤ ਛੇਪ੍ਰਾ' ਹਾਂ ਭੀ ਤੇ ਕੁਰਵਾਕ ਹੈ ਹੀ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਕੇ ਜਾ ਅਰਥ ਭੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਲੇਬੀਆ ਦਾ ਲੰਗਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜਗ ਕਰਨਾ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਸਰਦਾਰਾ! ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਰੱਖ ਕਖਾਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮੰਨਾ। ਅਜੇ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਅੱਖ ਭੀ ਸੋਖ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣੀ ਹੱਕ ਹੈ। ਪਰ ਤੇਰੀ ਤੇ ਹੈ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਰੀਝ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੰਦਾਂ ਚਾ ਕੇ ਫੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੇਤਾ ਪਤਾ ਭੀ ਨਾ ਸੀ। ਜਲੇਬੀਆ ਦਾ ਲੰਗਰ ਖਤਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਵਰਤਿਆ। ਪ੍ਰਭਾਇ ਛਕ ਸਮੇਤ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੧ ਮਖਰ ਚਾਲੇ ਪਾਏ। ਚੂਹੇ-ਭਾਤ ਸੰਗਤ ਪੁਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਠਾਹੋਰੇ ਹੋ ਦੰਗ

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਸਮੇਤ ਰਾਤ ਪੁਜੇ। ਫਿਸਨ ਸਿੰਘ, ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਵਾ ਭੀ ਬੜੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਦੋਵਾਨ ਭੀ ਆਪ ਲਾ ਸੁਟਾਏ।

ਕੁਕਾ ਲੜ ਜਾਂਦਾ ਜੇ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਰਬੱਧੇ ਵਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਭੇਰਾ ਖੀਤਾ। ਮਿਸਤਰੀ ਹਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ, ਆਦਰ ਕੀਤਾ। ਮਿਸਤਰੀ ਹਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਪੜੇ ਦੀ ਮਿਲ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸੇ ਦੀ ਮਿਲ ਵਿਚ ਬਰਨ ਪਾਏ। ਇਹ ਸੱਤ ਜੀ ਭਾਗਵਾਲ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਬਿਸਲੀ ਲਵਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝ ਦਿਨ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਬਿਲੇ ਵਿਚ ਬਰਸਨ ਦੇ ੨੬ ਮੱਘਰ ਚੁਕਾਏ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਮਹੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਸਰਾਦ ਵਲਕਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਹਉਂਕਾ ਫਰ ਕਿਹਾ, ਸੰਤ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਦੋਂ ਕੁਦਰਤੀ ਦਾਤ, ਸੁਰ ਠਾਕ ਤੇ ਮਸਤੀ ਦੇ ਸਵਾਦ ਵਾਲੇ ਸਥਾਈ ਤੇ ਇਸ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਦੁਲਕਦੀ ਮਿਲਣੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹਨ। ਇਹ ਜੱਥੇ ਰਹੀ ਤੇ ਬੱਝੀ ਉਮਰ ਹੈ, ਪਰ ਹੁੰਦੇ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਸ ਦਾ ਜੋੜਿਆ ਹੈ। ਸਾਧ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਾਧਾਂ ਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਸਨਾ ਜੋਹੀ ਹੀ ਸੱਤਾ ਸੀ। ਤੇ ਮਾਸੀ, ਬਰਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਮਸਤ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਸਾਧ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੁੰਛ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਭੀ ਇਹ ਰਾਮ ਭਾਰ ਵਰਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਸੰਤ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਇਕ ਵੇਰ ਸਰਾਬੀਆਂ ਬਿਹਾ, ਅੱਵੇਂ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕੁਕੇ ਮਸਤ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਭਲਾ ਕੰਦੀ ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਸੰਤ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਖਸ਼ ਖਲ੍ਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੀਤਾ ਵਿਚ ਰਜਨ ਵਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਅਜੇ ਦੋ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਰਜਨ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੇ ਜੋੜੇ ਲਥੇ ਛੱਡ ਨੱਸ ਕਦੇ ਤੇ ਬਿਉਂ ਨੇ ਓਏ ਬੰਸਰੇ ਰਜ ਚਲੇ, ਇਹ ਕੁਕਾ ਤੇ ਲੜਦਾ ਜਾਂਦਾ ਜੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨਿਆਂ ਨੂੰ ਰਜਨ ਮਿਲਦਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਮਸਤ ਹੁੰਦੇ ਗਏ ਸੀ ਤੇ ਲੋਟਦੇ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਬਖਸ਼ ਨਿਰ ਵਚ ਰਸ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਇਸ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਢੋਲਕੀ ਹੀ ਰਸ ਬੰਨ੍ਹ ਕੰਠ ਖਲ੍ਹਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਪਹਿਲਾਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕੁਰਾਇਆ, ਲੰਗਰ ਲਾਇਆ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਮਹੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਬੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਘੁੱਕਰਾਲੀ ਤੇ ਬੇਬੇ ਮਹਿਤਾਬ ਕੌਰ ਦਿਆਲ ਪੁਰੀਂ ਭੇਜੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਸਾਥੇ ਲਈ। ੧੧-੧੨ ਪੋਹ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਮ, ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ, ਜੈਕ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤਾਨਾ, ਬਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੁੰਨੀ, ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਆਲ ਆਦਿ ਦੇ ਦੋਵਾਨ ਬਖਿਆਨ ਹੋਏ, ਤੇ ਰਾਕੀ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਕਰਾਲਾ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੱਝੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ, ਤੇ ਸਭ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਵਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ-ਬੈਠਣ ਦਾ ਭੰਗ ਸਮੇਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਰਾਇਵਿੰਡ ੧੫ ਪੰਛ ਮਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਪੰਥ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸੰਦੇ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਇਕੱਠ ਭੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਸਭ ਜਿਲੇ ਜਥੇ ਬਨਾਉਣ। ੨੫ ਸਿੰਘ ਤੇ ੧ ਜਥੇਦਾਰ ਹਵ ਤੇ ਇਹ ਸਭ ਪੰਥ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਹਰ ਜਿਲੇ ਵਾਲਾ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਤੇ ਵਡ ਭੀਤੀ। ਵਾਢੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰ ਵੈਸਾਖ ਵਿਹਣਾ ਰਿਹਾ, ਜੇ ਸੁਭਾ ਸਿੰਘ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਉਰਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਭੀ ਗਿਆ ਰਿਹਾ। ਸ੍ਰ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਲੋਂ ਸੱਦਾ ਦੇ, ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵੁਟ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋਈ। ਜੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਆਮ ਦੁਖ ਦਾ ਭਾਰਨ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਲਮ ਜੀ, ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਮ ਚੋਰ ਦੇਣ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਚਾਰ ਸਾਰਾ ਕਰਾਂਗੇ, ਜੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਸਾਥ ਇਤਾ ਤਾਂ ਵੁਟ ਘਟ ਵੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਵੁਟ ਦਾ ਭਾਰਨ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਸੰਭਾ ਸਿੰਘ ਚਾਲੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਹਾਨੀ ਸਿੰਘ ਕਰਦਾ ਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਡਨਾ ਕਰਦੇ ਉਹ ਦਿਨਾ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਆ ਰਲਦਾ ਤੇ ਵਖਰਾ ਵਿਛੁਟ ਹੁੰਦਾ ਦਾ ਵਿਚਦੇ। ਉਕਰਾਹੀ ਕਰਦੇ ਤੇ ਦਿਲਾਬੇ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਉਸ ਹੁਲੇ ਪੰਥ ਦੇ ਤੇ ਭੀ ਜਾਣਾ ਜੇ ਨੇੜ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਸਭ ਆਉ। ਇਸ ਸਾਲ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਮਜਹਬੀ ਜੋ ਕਿਲੇ ਦਾ ਜੇਮ ਦੇ ਤੇ ਸੰਤ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੰਡਵਾਲੀਆ ਤੋਂ ਕੁਰਮੁਖੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਛੰਗਰ ਵਿਚ ਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਜੋ ਅਗਲੇ ਕੁਝ ਸਰਹਾ ਕਰ ਵਰਤਦੇ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਭੀ ਗਿਲਾਨ ਹੋਈ। ਕਈ ਮੇਲੀ ਆਪੇ ਵਿਚ ਟੁਟੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਫੈਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਚਿਹਰਾ ਨੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਭੀ ਖਿਚ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਕਈ ਵਿਚਾਲੇ ਐਥ ਜਰਦੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਇਹ ਦੁਖ ਪੁਜਾ ਸੀ।

ਸੰਤ ਜੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਨਗੀ ਪੈਰੀ ਮਸਤ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਸ ਅਕਾਲ ਬੰਗਿਉਂ ਰਾਮਸਰ ਤੱਕ ਵੇਰਾਈ ਹੋਏ ਦੇਤਦੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ, ਯਾ ਯਾ ਤੇ ਡਿਓਤੀ ਗੁਰੂ ਭੀ ਤੇ ਸੋਸ ਧਰ ਕੁਦਨ ਕਰਦੇ ਨਾ ਚੁਕਦੇ ਸੀ, ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੋਰ ਸੀ ਮਸਾ ਵੁਤ ਉਠਾ ਕੇਂਦ ਵਿਚ ਨੈ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਸਰਦਾਈ ਦਾ ਕਲਾਸ ਲਾ ਛਕਾਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮਾਇਆ ਸਤ੍ਰ ਚੇਤਨ ਤੋਂ ਬਚ ਮਨ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਡੇ ਬੜੇ ਅਡ ਮੇਲਾ ਵਿਛਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੋਲੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾ ਕਹਵੇ। ਤੇ ਜੋ ਕਦੇ ਸੋਧ ਦੇਤਨੀ ਰਖਦੇ ਸੀ ਕਿ ਬਿਨ ਵਿਸ਼ਨਾਨ ਸਣ-ਬੈਸੀ ਤੇ ਸਣ-ਕਪਤੀ ਕਰੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਾ ਲਗਣ ਦੇਂਦੇ ਸੀ। ਪਤਾਜੇ ਭੀ ਧੋ ਵਰਤਦੇ ਸੀ। ਤੇ ਗੁਮਾਸਤੀਆਂ ਹਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਰਖਣ ਤੇ ਜਲ, ਨੱਥ, ਮੂੰਹ, ਹੱਥ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦਾ ਕਥੇਥਾ ਦੱਸਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਜਹਬੀ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਸਾਡੀ ਵਖਰੀ ਟਕਰੀ ਜਪੇ ਆਪੇ ਚਾਪੀ ਤੇ ਹਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਤਨਖਾਹੀ ਨੂੰ ਯਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੁਖਿਯਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਤੋਂ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਕੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੇ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਲੱਗੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਕਈਆਂ ਅਰਥਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਇਕੱਠ ਰਾਇਵਿੰਡ ਦੇਸੇ ਲਈ ਭੀਤਾ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਾਇਦਿੱਤ ਤੋਂ ਭਜਨਾਂਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮਿਥ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਭਜਨਾਂਵਾਲੇ
 ਕੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਸੇਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਹਰ ਇਸ ਦੁਖਿਯਾ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਸਿੱਖ ਚਾਹਿੰਦੇ
 ਤਲਿਹਾਤੇ ਸਖਾਇਆ, ਦਾਤੋਵਾਲ ਖੰਡੁਵਾਲੀ ਕੁਰੂ ਚੰਕ ਮਨੂਕਪੁਰ ਆਦਿ ਦੇ ਸੰਦੇ ਬਚਨ ਸਣ।
 ਸਿੱਖਾ ਦੱਸਿਆ, ਸੰਤ ਹੁਣ ਕੁਰੂ ਚੰਕ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਖਤ ਦਾ ਦੋਰਾ ਕੁਝ ਨਕਰਾ ਦਾ
 ਰਖਿਆ ਤੇ ਘਿਰਾ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਦਬੰਦੀ ਦੀ ਖਿਥ ਤੇ ਉਕਰਾਹੀ ਦੇ ਨਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਤੇ ਰਨਖਾਹੀ ਹੋਣ
 ਤੋਂ ਦੁਖਿਗੀ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਣ ਹਨ, ਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਥਾ ਆਪ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਲ ਮਸਫਲ ਹੋਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ
 ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਖਾਇਆ ਤੋਂ ਕੁਰੂ ਚੰਕ ਕਏ। ਲਾਗੀ ਭਾਲੁ ਕੇ ਜਥੇ ਤਾਉਸ ਤੇ ਜੋਤੀ ਨਾਲ ਵਾਰ
 ਲਾਈ। ਸਭਦ ਗੀਰਰਨ ਦੇ ਸਥਾ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰ ਆਏ। ਸਰਸਰੀ
 ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ ਪਰੰ ਬੰਨਣ ਲਗਿਆ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਦਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬਹਾਇਆ। ਮਿਠੀ ਰਸਨਾ
 ਨਾਲ ਨਕਮ ਸੁਭਾ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੋਵਾਨ ਦੇ ਭੇਡ ਭਾਅਦ ਬਚਨ ਗੀਤਾ, ਸੰਤ ਜੀ ਮੇਂ ਆਪ
 ਪਾਸ ਉਚਰਾ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਅਭੇ ਤੁਸੀਂ ਹੋਲਾ ਵਖਰਾ ਕਿਲ੍ਹੇ ਕਰਦੇ ਸਉ ਤੇ ਹੁਣ ਤੁਸਾਂ ਮਜਹਬੀ
 ਹਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਨ
 ਮੰਤਿ ਗੀਤੀ ਤੋਂ ਕੁਝ ਤਾਸਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਸਗੋਂ ਸਮਝਾ ਕੇ ਪਿਛਾਹ
 ਨਹੀਂ ਪਰਤਾਏ ਕੁਰਮਾਰਕ ਵਲ। ਅਭੇ ਤੇ ਕੁਝ ਏਧਰ ਹੋਲਾ ਜੇ ਕਿਹੌਂ ਦੇ ਸਨ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਕਰਾਹੀ
 ਦਾਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਅਜਾ ਭਾਨੇ ਸਾਂ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਥੋਂ ਭੀ ਤੁਸਾਂ ਮਜਹਬੀ ਹਲਾ ਦੁਖੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ
 ਹਨ। ਕਈ ਸਾਧੂ ਤੇ ਸੰਤ ਆਪੋ ਚਿਥ ਕੁਣ ਕਏ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸਨਮਖ ਰਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਘੁਟ ਕਏ ਹਨ।
 ਸੰਤ ਤਾ ਟੁਟੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਮ ਵੇਨੀ ਲਾਏ ਹਨ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਅਰਥ ਮੰਨੋ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰਾ ਪ੍ਰਉ ਸੰਤ ਜੀ
 ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਹੋਲਾ ਤੇ ਆਪੋ ਸਿੱਖ ਉਕਾਹੀ ਕਰ ਅਰਥ ਦਿਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ
 ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਚਲ ਰਹੇ ਤੇ ਏਧਰ ਕਹਿ ਦੇਵੋ ਮੰਤਿ ਭੈਣੀ ਹੋਲਾ ਕਰ। ਤਾਂ
 ਭੇਖਦੇ ਹਾਂ ਹੋਲਾ ਹੋਵੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਮਜਹਬੀ ਕੁਰਮਖੀ ਪ੍ਰਭੂਆ ਹੈ, ਦਿਸਨਾਨ ਕਰਦਾ
 ਹੈ ਤੇ ਰਾਹਤ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਜਨਮ ਹੈ ਸਿੱਖ ਦੇ, ਅਥਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਰਲਾ ਲਿਆਏ। ਜਿਥੇ
 ਦਸਮੇਸ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਪੈ ਜੋ ਭਰਾ ਬਣਾ ਰਲਾਏ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਦਸਮ ਜੀ
 ਭਾਹਮਣ, ਜੰਟ, ਭਾਉਰ, ਨਾਈ, ਖੰਤਰੀ ਸਭ ਹਿੰਦੂ ਹੁਕਮ ਵਿਚੋਂ ਲਏ ਸੀ। ਮਜਹਬੀਆਂ ਨੂੰ ਵਖਰਾ
 ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਰੇਕਰਨਾ ਕੁਰੂ ਕਾ ਬਣਾ ਤੇ ਚੰਬੇ ਪਉਤਵਾਲੇ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਆਪ ਮੇਰੀ ਅਰਥ ਮੰਨੋ,
 ਦਸਮ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਲੇ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰੋ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅਲੰਕ ਕਰ
 ਦਿਓ ਤੇ ਆਪ ਸਭ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਵੋ। ਸੰਤ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰ ਥਾ ਨਾਮ ਤਾਂ
 ਭੇਚ ਹੀ ਛਕਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਦਸਮ ਜੀ ਤੋਂ ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰਾ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ, ਜੇ
 ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਵੋ ਤੇ ਧਾਤੁ ਦੇ ਭਾਡੇ ਮਾਜ ਲਵੋ ਤੇ ਮਿਟੀ ਦੇ ਲਾਹ ਦਿਓ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ
 ਸਤਿ ਬਚਨ ਗੀਤਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਭਾ ਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਊਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੁਸਾਂ ਸਾਧਾਂ
 ਸਣੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਜਾ ਸੰਤਾਂ ਸਣੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਦੇਣਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਨਕਰਾ ਤੋਂ
 ਆਏ ਸਾਧਾਂ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨੇ ਜੋਰਾਰਾ ਰਜਾਇਆ। ਸੁਭਾ ਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਸਾਧ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣਾ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਸੁਭ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਭਰੇ ਦੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
 ਛਕਾਇਆ। ਧਾਤਾ ਦੇ ਭਾਡ ਸਾਧਾ ਲੋਕਰ ਦੇ ਤਾਂ ਮਾਜ ਲਏ ਤੇ ਮਿਟੀ ਦੇ ਲਾਹ ਦਿੱਤੇ। ਮਿਹਰ
 ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖੋਟਾ ਪਰਨਾ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖ ਆਪਣਾ ਅੰਡਰਾ ਬਾਣਾ ਵਰਤਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਗੀਤਾ। ਤੇ ਉਸ ਦੀ

ਖੀਸ
 ਜਾਤਪਾਤ
 ਦਾ ਝੋੜ

ਸਤਿ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ।

ਮੇਰੇ ਨਾਨਕੇ ਕੁਰੂ ਚੱਕ ਸੀ, ਮੈਂ ਭੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਓਥੇ ਸਾਂ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਕਾਲੂ ਰਾਗੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਉਸ ਵਜਾਓ ਤੇ ਸਬਦ ਸੁਣਾਓ ਤੇ ਸੋਤਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅਰਦਾਸੇ ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਆਪ ਦੀ ਬਰਧਾ ਤੇ ਰਿਹਾ। ਸੋਤ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਉਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਕੋਲੋਂ ਕਿਹਾ, “ਕੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ॥” ਕੁਰਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਕੁਰੂ ਨਾਮ ਲੈਣਾ ਜਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਤੇ ਸਗੋਂ ਆਪ ਜੀ ਤੇ ਭੀ ਨਿਸਚਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਉਸ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਕਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਲੈ ਸਕਿਆ ਕੁਰਾ ਤੇ ਸੁਰਧਾ ਲਿਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਇਕ ਤੇ ਕੋਈ ਦੋ ਤੇ ਕਈ ਚੌਹੁ ਤੇ ਅਣਕ ਗਿਆ ਪਰ ਜੋ ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਿਸਚਾ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਤਾ ਬਾਣਾ ਤੇ ਹੋਰ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਸ਼ਨਾਨ ਪਾਠ ਦੀ ਮੰਨਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕੁਰਾ ਹੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਘੱਤਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਕਾਲੂ ਰਾਗੀ ਤਾਉਸ ਵਜਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸੰਦਲ ਸੋਤੀ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸਵਾਦ ਵਿਚ ਮਘਨ ਹੋਏ ਨਾਲ ਨਾਲ ਨਿਮੀ ਨਿਮੀ ਸਰ ਵਿਚ ਪੜਦੇ ਸੀ, “ਭੁਲੇ ਸਾਧ ਦੀ ਜਾਣ ਭੀ ਪੁਛਨਾ ਦੇ, ਇਸਕ ਲਗੀ ਤਾਂ ਜਾਪੇ।” ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਪੰਡਤੀ ਪੜਦੇ ਸੁਣ ਮੈਂ ਭੀ ਨੇਤ ਹੀ ਬੈਠਾਂ ਸਾਂ, ਅਚਰਜ ਸਵਾਦ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸਬਦ ਦੇ ਸਮਾਪਰ ਹੋਣ ਬਾਅਦ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਕੀਤੀ ਜੋ ਇਕ ਬਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਰਸ ਦੇ ਉਹ ਬੈਸਾ ਦੇ। ਤਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਕਲ ਹੋਵੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਲਗੀ ਵਾਲੇ ਲਿਖੀ ਹੋਵੇ ਸਾਇਰੀ ‘ਭ ਪਾ ਭੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜਾਗ ਸੁਰ ਵਿਚ ਪਾ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਖੇ ਉਸ ਦਾ ਰਸ ਹੁੰਦਾ ਦੇ, ਮੈਂ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਰਸ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਕ ਰਸ ਹੋਇਆ ਹੋਰ ਰਸ ਵਿਸਰ ਜਾਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਰਾਵੇਂ ਰਾਗ ਦੀ ਸਮਝ ਉਕਾ ਬੋਲੀ ਰਖਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਤਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਕਲ ਵੇਦਨ ਵਾਲੀ ਦਾ ਭੇਦ ਪਾ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਕੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਭੂਟਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਵਾਦਲਾ ਫਲ ਅਰੇਕ ਰਸਨਾ ਨੂੰ ਸਵਾਦ ਦੇ ਹੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਰਾਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀਦਾ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝ ਨਗਰੀਂ ਚਰਨ ਪਾਏ ਰਾਤ ਕੁਸਰਾਵਾਲੇ ਹੀ ਆ ਬਿਰਾਜੇ ਤੇ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਦੋਵਾਨ ਬਾਅਦ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਨੀਵ ਤੇ ਚੌਤੀ ਰਖੀ ਕਈ ਹੈ, ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸੋਤਾਂ ਨੇ ਬਚਨ ਮਿਲਣ ਦਾ ਕੁਰੂ ਚੱਕ ਗਿਆ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਹਰ ਵਾਂ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਦੇ ਇਤਫਾਕ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੇਈਏ। ਕੁਰੂ ਜੀ ਤੇਕ ਮਖਿਆਣੇ ਸੋਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਮਨ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਮ ਤੇ ਰਾਗੀ ਸੰਤ ਤੇ ਸੰਦਲ ਸਾਥ ਲੈ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਆਲਮ ਜੀ ਦੇ ਦੋਵਾਨ ਤੇ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਅਸਰ ਨਾਲ ਆਗੀਆ ਸਮਾਜ ਤੇ ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਸਭਾ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਜਣੀ ਨੇ ਬੜੀ ਬਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸਵਾ ਕੀਤੀ। ਭਾ ਰਾਧੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬੜਾ ਸਵਾਕਤ ਤੇ ਸਮਾਗਮੀ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਮਖਿਆਣੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਭਾ ਬਾਇਮ ਹੋਈ ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਕੱਤਰ ਭਾ: ਰਾਧੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਥਾਪੇ। ਇਸ ਸਭਾ ਦਾ ਮੰਤਵ ਹਰ ਆਪਣੇ ਖਿਛਾਣ ਨੂੰ ਇਤਫਾਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇਣਾ ਰਖਿਆ।

ਪੰਚ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਵੀਰੋਜਪੁਰ, ਪਟਿਆਲੇ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਵਭੇ ਜਗ ਹਵਨ ਵਾਲੇ
ਥਾਂ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਟ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਕ ਸੰਧ ਰਖ ਨਿਭਾਇਆ ਫੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ
ਸਰ ਲਾਗੇ ।

ਬਸੰਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਮਾਨਾਵਾਲੇ ਸੋਖਪੁਰੇ, ਲਖਨਊ, ਗੁਜਰਾਵਾਲੇ ਸਦਾ ਵਾਂਗੂੰ ਸੰਗਤ ਉਤਸ਼ਾਹ
ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਟਾਊਨ ਹਾਠ ਪਾਸ ਬਣੇ ਭਾਰੇ ਸੱਦੇ
ਤੇ ਇਕੱਠ ਨਾਲ ਬਸੰਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਗੀਤਾਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪੂਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਤਫਾਕ ਨੂੰ
ਮੁਖ ਰਖ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ
ਸਭ ਆਇਆਂ ਸਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸ਼ੀਨਾਂ, ਬੈਂਕਲ ਚੰਦ ਜੀ ਨਾਰੇਗ, ਡਾ. ਮੁਹੰਮਦ ਆਲਮ,
ਡਾ. ਗੋਪੀ ਚੰਦ, ਨਾਲਾ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਚੰਦ ਖੁਰਸੇਦ ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਬੀਲਰ, ਮਾਸਟਰ ਰਾਧਾ ਸਿੰਘ,
ਚੌਧਰੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਲਾਲਾ ਰਾਮ ਚੰਦ ਮਨਚੰਦਾ, ਸਧਦ ਹਥੀਬ, ਸ੍ਰ. ਗੁਰਚਖਸ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਸ੍ਰ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਆਦਿ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ
ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਤਕ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਬੋਲ, ਸਮੇਂ
ਦੀ ਲੋੜ ਇਤਫਾਕ ਤੇ ਬੋਲ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਧਕਾਂ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਹੋਣਗੇ ਕੀਤਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ
ਜੀ ਦਾ, ਸਭ ਲਈ ਸਾਰਾ ਸਟੇਜ ਜੋ ਦਿਨਾਂ ਬਾਇਮ ਗੀਤਾ ਹੈ, ਬੰਮਿਸਾਭ ਹੈ ।

ਬਸੰਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਲਾਹੌਰ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੪ ਮਾਘ ਗੁਜਰਾਵਾਲੇ ਆਲਮ ਜੀ ਦੀ
ਅਠਚ ਤੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਵੁਕੀ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ । ਸੰਗਤ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਸੰਤ ਜਾਂ ਹੱਲੇ ਦੇ ਦਿਨ
ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੋਂ ਮਨਾਏ ਭੀ ਜਾਂਦੇ । ਸੰਤ ਬਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਡੇ
ਵਾਲੀਏ, ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਨੇਵਾਲੀਏ ਨੇ ਹੱਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦੀਵਾਨ
ਬਿੰਬ ਦਰਸਨ ਕਰਦਿਆਂ ਆਲਮ ਜੀ ਆ ਚਰਨੀ ਸੀਸ ਰੱਖ ਕੇ ਉਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਲ ਹਾਰ
ਪਹਿਰਾ ਮਸਰ ਹੋ ਸਥਦ ਸੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । “ਆਓ ਸਖੀ ਅਕੀਂ ਪਿਰ ਕਾ ਮੰਗਲ ਕਾ ਕਹੀ ।”
ਆਪ ਮਸਤ ਹੋਏ ਅਗੇ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਸਭ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਮਸਤ ਬਣਾਇ ਦਿੱਤਾ । ਦਿਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਆਲਮ
ਜੀ ਆਮ ਮਸਤ ਸੁਭਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ । ਰਾਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਠ ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ, ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੰਨੀ
ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜਾ ਬਰਾਜੇ । ੨੫ ਮਾਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਡੋਰਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵਾਲੀ ਸਤਕ ਤੇ
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ । ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਭੰਗ ਪਿਆ, ਹਵਨ
ਹੋਇਆ, ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੀ ਵਰਤਿਆ ਤੇ ਦਵਾਲੇ ਦੇ ਨਗਰਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਸਭ ਸਿੱਖ ਆਇਆ
ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿੱਤ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤਿਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਲੇਪੁਰ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ । ਇਸਨਾਨ ਕਰ
ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕਿਆ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਖੂਹ ਤੇ ਬਿਰਛਾ ਦੇ ਤਲੇ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਤੇ
ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਥਾਂ ਦਾ ਭੇੜਾ ਸਟਨ ਲਈ ਬੈਠੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ, ਤੇ ਜੇ ਮੰਨੇਗੇ ਤਾਂ ਭੇੜਾ
ਮੁਕਾਵੇ ਹਾਂ । ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਠੀਕ ਠੀਕ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਮੰਨਾਗਾ, ਤੇ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ,
ਜੇ ਕਹੋਗੇ ਮੰਨਾਗਾ, ਮੈਂ ਠੀਕ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੀ ਨਿਆਂ
ਪਾਇਆ, ਉਸ ਤੁਠ ਬੋਲਿਆ ਤੇ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਸਹਿ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੁਸ਼ਹਿਰੇ, ਖਾਰੇ, ਮੁਕਤੋ, ਗਰਮੁਲੇ, ਚਰਨ ਪਾਏ ਗਤ ਸਮਝੇ ਆਇ ਰਹੇ। ਸੁਦਾਕਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਥੰਡੇ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹੋ ਗਈਆਂ ਜੋ ਅੰਦਰੋਂ ਅੱਧ ਪੁਣਾ ਉਸ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਪਰ ਵੀ ਪ੍ਰਕਟ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਬਖਸ਼ਾਇਆ ਉਸ ਵੇਰ ਭੀ ਨਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਕਿਲਾਨ ਹੀ ਉਸ ਤੋਂ ਰਹੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਦੋਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਥਾਂ ਹੋਰ ਨਗਰ ਨੇੜੇ ਲੈ ਵਾਤਾ ਵਲ ਲਿਆ ਤੇ ਸੁਖ ਰੋਨ ਮਨ ਦਾ ਰਿਹਾ।

ਗੰਗਰਸ ਦਾ ਸਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ਇਸ ਸਾਲ ੧੯੯੪ ਚੜ੍ਹਦੇ ਫਰਵਰੀ ਅੱਧ ਫਰਵਰੀ ਦੁਜਥਾਡ਼ ਕਾਨੀਆਵਾੜ ਦੇ ਦਿਲਾਕੇ ਬਾਰਦੇਲੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਹਰੀਪਰ ਵਿਠਲ ਨਗਰ ਪੰਡਾਲ ਦਾ ਨਾਂ ਪਟੇਲ ਦੇ ਨਾਮ ਪੁਰ ਰਖਿਆ ਤੇ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਤਲੇ ਸਭਾ ਲੱਖ ਦੇ ਦਿਕੱਨ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ। 'ਭੰਡਾ ਉੱਚਾ ਰਹੇ ਹਮਾਰਾ' ਤੇ ਪ੍ਰਣ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਭੰਡਾ ਖੜਾ ਬਰ, ਮਰ ਮਿਟ ਜਾਈਏ ਭਾਵੇਂ ਪਰ ਅਛਾਦ ਹੋ ਕੇ ਰਹਾਏ। ਪਰਧਾਨ ਜੀ ਦੇ ਰੱਬ ਅੱਗੇ ੫੧ ਬੈਲ ਜਤੇ ਰਾਏ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਲੋਕ ਹੀ ਥਹੁਤੇ ਜਮਾ ਹੋਏ ਸੀ। ਇਕ ਠਉਸਾਲਾ ਭੀ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਅਰੰਭਕ ਰਸਮ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਬੈਜਪੁਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿਚ ਬਿਆਇਆ ਤੇ ਜ਼ਲਮ ਉਥੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੀਕਰੀ ਭਾਲੇ ਜਹੇ ਸੇਵਕ ਗਈ ਸਖਤੀਆਂ ਭਲ ਰਾਏ ਸੀ ਤੇ ਭਲ ਰਹੇ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮਝੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਬਾਦ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਰੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸਤਿਸੰਗਤ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗਤ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਰ ਗੁਰਮਤ ਤੇ ਗੁਰਮਰਥਾਝਾ ਉਥੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਵੇਂ ਪਰ ਅਜੇ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਪੂਰਾ ਸਾਥ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਰਹੇ ਇਲੈਂ ਕੱਸ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਕਉਤੇ ਤੇ ਦਿਲ ਦੇ ਸੰਝੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਟੁਟਣ ਦਾ ਡਰ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਬੜੇ ਔਖ ਨਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਨੰਦਾਂ ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਖਰਬ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਸੰਚ ਉਹ ਵੀ ਫੌਫ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਹੋਣੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਵੇਰ ਭੀ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਹੀ ਖਿਚਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਭੀ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵੇਰ ਤਰਸ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਤਰਸ ਤੋਂ ਗਲਤ ਭਾਵਨਾ ਲੈ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਭਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫੁਲੇਖਾ ਖਾਏ ਹਨ।

ਧੰਨ ਸਿੱਖ ਧੰਨ ਗੁਰੂ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਇਸ ਸਮਝੇ ਦੇ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਏ ਆਪਣੀ ਬੀਬੀ ਕੁਟੰਬ ਥਹੇ, ਕੁਸੰਗੀਆਂ ਵਲ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਚਿਲੇ ਵਿਆਹ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜੇ ਦਾ ਦੁਖ ਭੀ ਥਹੁਤ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਹਉਥੇ ਭੀ ਤਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਓ, ਸਾਧਾ ਸੰਦ ਆਂਦਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਤੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ

ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਿਛੇ ਜੋ ਹੋਇਆ ਸੀ ਹੋਇਆ, ਅਗੋਂ ਸਾਡਾ ਬਚਨ ਮੰਨ। ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮੇਲੋ। ਜੋ ਆਪ ਹੁਕਮ ਕਰਕੇ, ਬੰਦੂਕ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਧੀ ਕਿਸੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨੂੰ ਦੋਹ ਤੇ ਉਧਤਾ ਪਰਤਾ ਲੈ। ਇਹ ਸਣੇ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਮਾਲਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਬੇਬੇ ਤੂੰ ਹੁਣੇ ਜਾ ਕੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਨੂੰ ਲਿਆ। ਮਾਲਾ ਆਪਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਘਰ ਜਾ ਵਿਚੋਂ ਨੂੰ ਆਦਾ ਤੇ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਲਿਆ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਫੜ ਖੜਾ ਕਰ ਕਿਹਾ, ਜਿਥੇ ਆਪ ਦੀ ਰਛਾ ਹੈ, ਆਪ ਉਸੇ ਸਿੱਖ ਵਲ ਤੋਰ ਦਿਓ। ਪਰ ਜੋ ਮੇਰੀ ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਬਿਤ ਸਿਦਕ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਪਿਆਰ ਏ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਇਹ ਦਿਸ ਦੇਖ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਨੇਤਰ ਫੜ ਗਏ ਹੋ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਓਥੇ ਹੀ ਟੋਰ ਦੇਹ ਜਿਥੇ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਏ। ਤੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਵੀ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਵਾਣ ਹੈ 'ਜੋ ਇਲਿ ਮਿਲਿਆ ਸੁ ਮਿਲਿ ਰਹਿਆ ਮਿਲਿਆ ਕਹੀਐ ਹੋ ਸਦੀ॥' ਸੰਤ ਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਨਾ ਨੂੰ ਤੁਰ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਦਕ ਸਾਹਿਬੋਂ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਮੰਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਅਉਤਦੀ।

ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਨੇ ੨੦ ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਪਰਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਚਿਠੀ ਭੀ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ, ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬੁਧ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਲਿਖੀ ਕਿ ਚੇਤ ਵਈ ਹੀਜ ਤੇ ਹੁਣੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਭੰਗ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਫਰਵਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਵਸ ਤੋਂ ਹੋਲਾ ਅਰੰਭਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਤੇ ਹੁਣੇ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੋਵੇਂ ਮਨਾਏ ਜਾਏ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਪਰਮ ਧਰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਨੇ ਇਤਨੇ ਸੁਖ ਤੇ ਉਚ ਕਰਮ ਸੁਖ ਹਵਨ, ਪਾਠ ਠਾਠ ਇਤਫਾਕ ਤੇ ਸੰਗਤ ਆਦਿ ਗੁਰ ਗੀਤਾਂ ਮਲਰ ਹੋਈਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਉਜਾਗਰ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਾਨੂੰ ਮਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਲਾਹ ਸਭ ਨੇ ਚੰਗੀ ਮੰਨੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਦ ਭੀ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਮਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। (ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮੰਗ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।)

ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਲੱਲੀ, ਭੀਟੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਨਹਿਰੋਂ ਪਾਰ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੱਖਣ ਦੇ ਕੋਲੇ ਚੇਤ ਵਈ ਤੀਜ ਦਿਵਸ ਸਦਾ ਮਨਾਉਂਦੇ ਤੇ ਵਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਸੁਣਾਉਂਦੇ। ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਭੰਗ ਪਾ ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਨਾਮ ਲੈ ਵਰਤਾਉਂਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿਸੰਗ ਤੇ ਛਪਵਾਇਆ ਕਿ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਾਲਿਆਂ ਉਸ ਮਥਾਹੀ ਨੂੰ ਵੱਖ ਚੋਥੇ ਪਉਤੇ ਵਾਨੇ ਥਾ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਛੋਰੇ ਸਮੇਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਹੋਲਾ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੁਣੇ ਦਾ ਉਲਮ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਗਰਾਹੀ ਦੇਣਗੇ, ਉਹ ਭੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਭੰਨੀ ਗਿਣੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਪੜ੍ਹ, ਸੁਣ ਦਰਪ ਦੀ ਸੰਗਤ

ਸਰਤ ਹੋਈ। ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਵਰਨਾਂ ਤੋਂ ਘੱਤਿਆਂ ਦਾ ਦੋਹਾ ਸਰੂ ਗੀਤਾ। ਸਾਥ ਸੰਤ, ਅਰੁਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਉਰਿਆਂ ਵਾਲੇ, ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਰਤੋ ਵਾਲੇ ਸਮਤ ਜਥਿਆਂ ਸੀ। ਮਲੇ ਮਿਥ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਪਤ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਠਟੇ, ਮਾਣਕ, ਜਲੂਣ, ਫਿਲੰਕੀ ਲਹੇ ਰਰਫੇ, ਮਸਾਇਕੇਵਾਲੀ, ਬੈਂਕੇ ਵੀਮੇ, ਇਥਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਭਾਭੇ ਵਾਲੇ ਪੁਜੇ। ਸੰਤ ਅਰੁਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੁਟੀ ਈ ਇਥੋਂ ਪਰਤੇ। ਭਾਭੇ ਵਾਲੇ ਹਾਕਮ ਸਾਹ ਦੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਏ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲੜਕੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ ਦਾ ਅਨੰਦ ਗੁਰੂ ਚੱਕ ਦੇ ਹੋਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਪੂਨੀ ਸਾਦਗੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਹੋਇਆ ਇਹ ਹੋਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਸਮੇਤ ਹੁਣ ਸਰਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਕਮ ਸਾਹ ਨੇ ਅਰਥ ਗੀਤੀ ਆਪ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਕਦਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਸਾਡਾ ਮੂਲ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੧ ਫਰਵਰੀ ੧੮੮੮ ਈਸਵੀ ਕੰਟ ਦਰਬਨ ਦਿੱਤੇ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਗੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮੰਤ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਭੰਬੰਦ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਗੈਲ ਮੇਲ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪਿਤਾ ਜਾ ਰੰਗ ਬਰਗੀ ਸਭਾ ਬਿਰਤ ਅਜੇ ਭੀ ਸੀ। ਰੰਗ ਬਰਗੀ ਜੀ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਸਾਂਦੇ ਤੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਜਾਗਦੇ ਹਨ ਬਹੁਤ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਥਾਹੋਂ ਫੜ ਸਿੱਖ ਦੂਰ ਖੜ ਜੇਕਲ ਫਿਰਾਏ ਹਨ। ਇਹ ਸੁੱਤੇ ਹੀ ਡਿਗਦੇ ਬਿਤਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਰਾਤ ਜਿਸ ਨਗਰ ਹੁੰਦੇ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਕੰਦੀ ਪੰਗਤੀ ਉੱਚੀ ਰਸੀਲੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪੜ੍ਹਦੇ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਜ ਦੇ ਕੋਰਤਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਉਮਾਹ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੰਦ ਉਖੜ ਗਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਵੇਂ ਲਵਾਉਣੇ ਚਾਹੇ ਤੇ ਵਾਜਾ ਵਜਾਉਣਾ ਸਿੱਖਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਖ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਰੰਗੀ ਦਾਤ ਤੈਂ ਕਿਉਂ ਵਾਜਿਆ ਹੋ ਵਾਜਿਆ ਤੈਂ ਦੰਦਾਂ ਵਲ ਲਗਨਾ ਦੇ। ਰੰਗ ਬਰਗੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸਿੱਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਰਸਨਾ 'ਚ ਰਸ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਸਹੁਲੀ ਦਾ ਕੁਰਵਾਕ ਵਲ ਨਹੀਂ ਭਾਕਦਾ "ਜਿਨ ਅੰਦਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਰੰਮ ਕੀ ਜਿਉਂ ਬੰਲਨਿ ਤਿਵੈ ਸੋਹੰਨਿ।" ਜੇ ਲਿਖਿਆ ਦੇਖਦੇ ਭੂਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਤੂੰ ਹੀਰੋ ਮੁਹਾਬੀਏ ਦੀ ਸੁਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣੀ। ਓਨੂੰ ਨਾਕਰ ਕੇਸਰ ਕਿਲੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜੇ ਰੋਰਾ ਨਿਹੂੰ ਨਾ ਘਟੇਗਾ ਤਾਂ ਰਸਨਾ ਦਾ ਰਸ ਕਿਉਂ ਘਟੇਗਾ। ਤਿਵੇਂ ਤੂੰ ਦੰਦ ਨਾ ਲਵਾ, ਅਸਲ ਗਲ ਤੇ ਬਣਦੀ ਨਹੀਂ ਖੋਚਲ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਰਸਨਾ ਦਾ ਰਸ ਨਹੀਂ ਘਟਦਾ ਤੂੰ ਰਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨੈਮ ਨਾ ਘੁਸਾਈ। ਇਸ ਰੰਗ ਬਰਗੀ ਦੀ ਅਜੇ ਉਹੋ ਪ੍ਰੇਮ ਲੋਰ ਤੇ ਰਸਨਾ ਦਾ ਰਸ ਹੈ।

ਲੋਹ ਦਾ ਸੋਢਕ

ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਮਾਘ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਦੁਆਬੇ ਦੀ ਸਿੱਕਤ ਸੂਬਾ ਸਦੀਆਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਹਵਨ ਪਾਠ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਘਰਜਾਥ ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਾਈ ਰੁਕਮਣੀ ਤੇ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਵਲ ਦਰਬਨ ਦਿੱਤੇ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਈ ਰੁਕਮਣੀ ਤੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਰਵਾਰੋਂ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਸਰਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ

ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਭਪੁਰ ਸਿੰਘ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੇਵੇਂ ਨੇੜੇ ਅਮਰਾਸਰ ਵਡੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਹਿੰਦੂ ਚੰਦ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸੰਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਦੀਵਾਨ ਲਾਇਆ। ਬਾਅਦ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਨਕਰਾ ਸਹਿਸਰੇ ਤੇ ਬਡਾਲੇ ਦੇ ਸਿੱਖ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜਥਾ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ 'ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਉਕਰਾਹੀ ਕੁਰੂ ਕੇ ਲਕਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਕਿ ਨਹੀਂ'। ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ 'ਸਹਿਸਰੇ ਦੇ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਹ ਨੂੰ ਤੂੰ ਉਕਰਾਹੀ ਦੇਣ ਲਮੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਪੁਤਰ ਕਸੰਗੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਤੇ ਸਾਹੁਕਾਰੇ ਦੇ ਰਮੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਭ ਰਾਸ ਲੰਗਾ ਨੂੰ ਦੇ ਬੈਠਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਕੰਦੀ ਮੈਨੂੰ ਕਥਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਬਾਬਾ ਸਵੇਰੇ ਆਵਾਗੇ। ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਭੀ ਓਥੇ ਦੇ ਅਣਖਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਆਏ। ਚੁਪ ਭੀਤੇ ਹੋਰ ਜੋਤੀ ਖੜੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਗੀਤਾ ਮੈਂ ਤੇ ਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲੰਹ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਕੁਰੂ ਕੇ ਲੰਕਰ ਨਾਲ ਨਿਹੇ ਨਾਤਾ ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੀ ਉਹਦਾ ਕੰਦੀ ਸਨੇਹ ਨਹੀਂ। ਬਤਾਲੇ ਦੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਨੀ, ਤੇਰੇ ਵਲ ਕਰ ਕਦੇ ਆਵਾਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਲੰਹ ਲੰਕਰ ਬਾਬਤ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਬਤ ਬਚਨ ਸੁਣ ਫਿਲੇ ਮੱਲਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਕਾਲੀ ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਉਠ ਖੜਾ ਤੇ ਕਿਹੋ ਸੁ, ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੇ ਜੋ ਗਿਨਾਨ ਕਰਦਾ ਸਾਂ, ਕਿ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਮੀਰੇ ਤਕਾ ਰੇਸਾ 'ਚ ਘੋੜੇ ਦੋਤਾਨ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹਨ, ਉਹ ਛਡੀ ਤੇ ਸਰਧਾ ਧਾਰੀ। ਇਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੀ, ਇਹ ਪਲਟਨ ਵਿਚ ਨੌਕਰ ਹੁੰਦੇ ਕਰਕੇ ਛੁੱਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਕਰ ਅਕਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੂੰਹ ਤੇ ਭਾ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣੀਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁਰੂ ਕੀਆਂ ਕਈ ਸਾਖੀਆਂ ਭੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਪਿਛੋਂ ਨਿੰਦਾ ਭੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਰਸਨ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਧ ਬੁਧੀ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਏਧਰ ਆ ਕਰਨਾਲੇ ਲਾਭੇ ਚੁਹਾਨ ਕੀ ਚੜਿਆ ਹੈ। ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਰੀਫਪੁਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਕਰਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਣਖਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਤਰ ਕੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਹੰਬਤ ਪੁਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਿੰਦੂ ਚੰਦੋਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਬਾਅਦ ਸਮੇਤ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਹਾਜ਼ਰੀ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਜਲ ਸਵਾਇਆ ਫੁਕ ਸਹਿਸਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਘਰੀ ਚਰਨ ਪਾ ਕੈਣਲੀ ਰੂੜੇ ਦੀ ਕੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਵਲ, ਰਾਹੋ, ਕੀਰੇਟਾਣੇ, ਮੇਲੇ ਵਾਲੇ ਆਦਿ ਨਕਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲ ਚਰਨ ਪਾਉਂਦੇ ਪੁਜੇ। ਸੰਤ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਉਰਿਆ ਤੋਂ ਸਮਤ ਜਥੇ ਆਏ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਬਡਾਲੇ ਦੇ ਨਕਰਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸੰਗਤ ਆਈ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਲਾਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਅਕਾਲੇ ਦਿਨ ਪਿਪਲੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਿੱਖ ਅਰੰਤੇ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੱਸਿਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਹਿਰ ਦੇ ਪੁਲੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਆਉਂਦੇ ਦੇਖੇ ਤੇ ਮੈਂ ਘਾਹ ਖੋਤਰਦੇ ਉਠ ਅਗੇ ਖੜੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਮੇਰੇ ਕਰੀਬ ਦੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਓ। ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਚੰਦ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ 'ਚਲ ਬਾਬਾ ਲਗ ਅਗੇ। ਮੈਂ ਸਣੇ ਘਾਹ ਦੀ ਮਗਰੀ ਅਗੇ ਲਗ ਦੌੜਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭਰ ਤੇ ਘੋੜਾ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਫੜਾ ਮੇਰੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਮੇਰੇ ਘਰੋਂ ਬਾਹਾ ਦੇਵੀ ਸਰਦੀ ਭੇਟਾ ਧਰੀ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਰੱਖ ਰੋ ਹੋਰ ਜੋਤ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, 'ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ! ਇਸ ਆਪ ਦੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਬਿਰਧ ਉਮਰ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਪੁਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਗੀਤਾ, ਬੀਬੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਰਜਨ ਭਾਣੀ ਦੋਵੇਂ ਜੀਅ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕਰੋ।

ਗੁਰੂ ਭਲੀ ਕਰੇਗਾ। ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਏ ਮੇਰਾ ਨਿਸਚਾ ਏ, ਮੈਨੂੰ ਪੁਤਰ ਬਖਸ਼ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਨੇ। ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਸੀ, ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਪਰ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੁਤਰ ਜਨਮਿਆ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੋ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਰਾਧਾ ਦੇਵੀ ਸਮੇਤ ਬਰਨਾਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪਈ ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੰਕਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਬੀਬੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਕ ਏ।

ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਭਲ

ਦਿਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਹਿੰਦੂ ਚੱਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਤੇ ਸਰਾਬੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਆਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ, ਸਰਾਬੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤੀ ਰਲ ਭੇਤੀ ਹੋ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਾ ਕਰਦੇ ਵਰਨੀਆਂ ਕਰ, ਹੋ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਇਥੇ ਆਉਣ ਜੋਗੇ ਹੀ ਨਾ ਰਹਿਣ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਰਾਤ ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖੁੰਡਾ ਦਿਖਾ ਕਿਆ, “ਤੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮਾਫੀ ਮੰਗ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰਾਗਾ ਉਸ ਦਿਨ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਕੀਤੀ, ਸੁਪਨਾ ਹੀ ਜਾਣ ਛਡਿਆ। ਦੂਜੀ ਰਾਤ ਫਿਰ ਖੁੰਡਾ ਲੈ ਮਗਰ ਚਲੇ ਤੇ ਕੁਝ ਸੱਟਾਂ ਭੀ ਲਾਈਆਂ ਤੇ ਕਿਆ, ਜੇ ਸਵੇਰੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਨਾ ਬਖਸ਼ਾਇਓ ਦੀ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਰਾਗਾ। ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਫਰ ਪਿੱਛੇ ਤੇ ਸੱਟਾਂ ਲੱਕੀਆਂ ਵਖਾਈਆਂ, ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ ਤੇ ਅਰਜ ਕਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਸਿੱਖੀ ਰਹਿਤ ਰਖ ਲਈ। ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਕੇ ਦਾ ਮੁਰਦਮਾ ਅਕਲੇ ਰੱਬ ਬਣ ਗਿਆ ਉਸ ਨੇ ਭੀ ਸੰਗਤ ਸਿੱਖ ਜੇਤੋਂ, ਅਕੁਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਗ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ, ਅਨਪ ਸਿੰਘ, ਤੜਕ ਸਿੰਘ ਲੇਖਕ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਤੇ ਭਰਲਾ ਕੀਤਾ, ਭੁਲ ਮੰਨ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ। ਸੰਗਤ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਤੇ ਭਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਬਚਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਜਰਾਵਾਲੇ ਆਏ, ਮਿਲੇ, ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਾਲ ਭਰ ਬੈਠੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿਣ ਦੀ ਭਨਖਾਹ ਲਾਈ ਤੇ ਕਿਆ, ਆਪਣੇ ਨਗਰਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਖਸ਼ਾ ਕੇ ਬੈਠੀ ਸਾਹਿਬ ਆਵੀ। ਉਸ ਉੱਚੇ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਸਮੇਂ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗ ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਦੀ ਸਭ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਜੇਰਾਵਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਭ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ। ਇਹ ਦੇਖੇ ਆਉਣ ਜੋਗੇ ਹੀ ਨਾ ਰਹੇ। ਵਾਕ ਕਿਉਂ ਨਾ ਸੱਚਾ ਹੋਵੇ। ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰ ਮੰਨਣ ਜੇ, ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, ਜਦ ਜਿਤਦੇ ਹਾਂ, ਤਦ ਸਾਡੇ ਸਾਥੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਵਧ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਨਰਮ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਥੋੜੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, “ਸੁਖ ਮੇਂ ਆਨ ਬਹੁਤ ਮਿਲ ਬੈਠਤ” ਹੈ “ਬਿਪਤ ਪਰੀ ਸਭ ਹੀ ਸੰਗ ਛਾਡਤ” ਕੁਰਵਾਕ ਸੱਚਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਇਵੇਂ ਹੀ ਭਤ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਸੱਚ ਤੇ ਹੀ ਮਦਦ ਤੇ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਚੱਕ ਵਿਚ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਹੀ ਚੰਗੀ ਮਾਲਕੀ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਲਗਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਰਮ ਜਿਹੇ ਜ਼ੋਰ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਨੇਹੀ ਤੇ ਸੰਗਤੀ ਹੀ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਦਾਦਾ ਬਾਬਾ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ ਚੱਕ ਆਏ ਹਾਂ ਜਾਂ ਤੇਰੇ ਸਮੇਂ ਆਏ ਹਾਂ। ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੋਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਂ ਨਹਾਂ ਆਏ ਤੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਅਗੇ ਇਕ ਦੇ ਘਰ ਸੀ, ਹੁਣ ਬਈ ਘਰ ਕੂਕਿਆਂ ਦੇ ਹਨ ਹਿੰਦੂ ਚੱਕ।

‘ਜੁਗ ਜੁਗ ਭਗਤ ਉਪਾਇਆ’ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਪੈਸ਼ ਰਖਦਾ ਆਇਆ ਵਾਕ ਵਰਤੇ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਵਧਣਾ ਅਉਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਸੰਤਾਨ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਪੁਰ ਹੀ ਹੈ। ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਤਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਬੜ੍ਹਦੇ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਦੌਲਤ ਪੁਰੇ ਹੈ। ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਚੁਹਾਨਕੀ ਬਰਨਾਲੇ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਅਰੁਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤਰ ਰਜਨ ਸਿੰਘ, ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਵਡੇ ਅਮਰਾਸਰ ਮਰੇ ਨੇੜੇ ਹਨ ਤੇ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤਰ ਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਸੂਰਤਾ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਪੁਰ ਹੀ ਹਨ। ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ, ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਗਰ ਲਗ ਰੁਲ ਅਮਲੀ ਹੋ। ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਕਰਨਾਲ ਦੇ ਜਿਲੇ ਖਜ਼ਕਿਆ ਭਟਕਿਆ ਫਿਰਦਾ ਏ ਜ਼ਮੀਨ ਗਵਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ ਸਾਤ ਸੂਬਾ ਵਾਲਾ ਜ਼ਮੀਨ ਬਣਾਈ ਰਸਦਾ ਹੈ। ਚੁਹਾਨਕਿਆ ਤੋਂ ਇਹ ਵਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਨਿਖੜ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਆ ਸਿੱਖ ਰਹਿ ਬਚ ਗਿਆ ਹੈ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਵਲ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ਾਂ ਤੇ ਪਿੰਡ ਤੇ ਦਿਨ ਵਾਪਸ ਹੋਲੇ ਲੇਖੂਰੇ ਤੱਕ ਪੁਜਣ ਦੇ ਲਿਖ ਸੀ। ਮਦਾਰ ਦਾ ਨਾਮ, ਦਿਨ ਨਾ ਲਿਖਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਓਥੋਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਇਹ ਕਸਰ ਲਗੀ ਸੁਣ ਮਸਤੀ ਬੈਠ ਪੁੱਜੇ ਤੇ ਮਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਸਭ ਦਿਨ ਦਸ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਤੁਹਾਡੀ ਅਰਜ਼ ਮੰਨ ਦਿਨ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪਤਾ ਕਰ ਸਾਨੂੰ ਦਸੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦੋ ਨਕਰਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਦਿਨ ਮਕਿਆ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਕੁਪਤ ਅਰਜ਼ ਅਰਚਾਸ ਕਰ ਕੀਤੀ, ਹੁੰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਹੁਣ ਆਪ ਹੀ ਜੇ ਕੋਈ ਬਿਧ ਮੇਲੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਕਰ ਹੋਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਵੁਲਟਹਾਰ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪ ਸਦਾ ਦਯਾਲ ਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨਹਾਰ ਹੋ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਟਲੀ ਅਕੂਤੇਈ ਚੁਬਾਰੇ ‘ਚ ਟਿਕੇ ਸੀ ਤੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਜੇ ਭੰਡੌਤ ਹੀ ਪੜ੍ਹੀ ਸੰਤ ਅਰੁਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਆਏ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਲੇਪੁਰੀ ਨਾਲ ਵਾਜੇ ਦਾ ਸ਼ਾਨ ਹੀ ਵਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਮਝਹਾਈ ਸਿੱਖ ਮਸਤਾਨਾ ਹੋ ਲੇਟਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਇਕ ਸਰਾਬੀ ਨੇ ਮਸਤਾਨੇ ਨੂੰ ਲੱਤਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਰਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਮਸਤਾਨਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੜਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤਾਈਂ ਸਿੱਖਾਂ ਤੂੰ ਮਸਤਾਨੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇ, ਇਹ ਸੁਣ ਹੋਰ ਸਰਾਬੀ ਜੋ ਤੁਰਾਂ, ਤੋਂ ਲੜਨ ਦਾ ਮਤਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਭਰ ਦੇ ਮਹੋਤ ਦੇ ਸਿਖਾਏ ਆਏ ਹੀ ਫਸਾਦ ਕਰਨ ਸੀ, ਨੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮਾਰੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਹੱਥ ਨਾਲ ਫੜੀ। ਸੰਤ ਅਰੁਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਠ ਰੱਕਿਆ। ਇਕ ਸਰਾਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੰਡ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮਾਰੀ। ਛੇਤ ਛਿੜ ਪਈ। ਸਿੱਖਾਂ ਤੀ ਸੱਟੇ ਸੱਲੇ ਲੇ। ਘੋਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਿੱਖ ਕੁਦ ਪਏ ਤੇ ਸਰਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਭਕਤੇਵਾਲੇ ਇਕ ਸਰਾਬੀ ਨੂੰ ਦੂਹੇ ਤੇ ਸੱਲੇ ਦੀਆਂ ਹੁਥਾਂ ਤੀ ਲਾਈਆਂ ਪਰ ਉਹ ਬੋਹੇਸ ਉਕਾ ਹੀ ਨਾ ਹਿਲਿਆ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੱਕਰ ਵਾਲੇ ਨੇ ਦੌੜ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚੁਬਾਰੇ

ਵਿਚ ਪਤਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਸੋਲ੍ਹਾ ਲੈ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਬੋਤਾ ਹੀ ਮਾਰ ਹਟ ਜਾਣਾ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੁਰੂ ਕਾ ਹੁਕਮ ਦੱਸ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਕੁਟੌਂ ਹਟਾ ਲਿਆ। ਸੰਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਸੱਟਾਂ ਤੇ ਫੱਟ ਬਹੁਤ ਲੱਗ ਸਰਾਬੀ ਤੁੰਗੀ ਜਾ ਵਝੇ ਤੇ ਦੋਲ ਵਜਾ ਹੋਰ ਸਾਬ ਸਰਾਬੀ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲੜਨ ਦੁਬਾਰਾ ਆ ਚੜ੍ਹੇ। ਕੋਟਲੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਾਮੋਂਕੀ ਥਾਣੇ ਜਾ ਗੋਪਰਟ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਏਤਰੇ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਵੀ ਆ ਗਈ। ਅਮਰ ਨਾਥ ਅਰੋੜੇ ਕੋਟਲੀ ਦੇ ਵੇਖਿਆ, ਓਥੋਂ ਉਹ ਦੋਲ ਵਜਾਉਂਦੇ ਲੜਨ ਪਏ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਏਹਰ ਸਿੱਖ ਭੀ ਹੁਣ ਪੂਰੇ ਦੋਹਰੇ ਮੋਰਚੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਉਸ ਅਗੇ ਜਾ ਪਲੂ ਵੇਰ ਗਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਮਹੰਤ ਦੇ ਆਖੇ ਅਗੇ ਲਗੇ ਹੋ ਤੇ ਮਾਰ ਖਾ ਮੁੜੇ ਹੋ। ਹੁਣ ਵੇਰ ਜੁੜੇ ਹੋ ਤੇ ਪੁਲੀਸ ਵੀ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਕੁਝੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਪੂਰੇ ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਹਥਿਆਰ ਕੱਸੀ ਖੜੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਅਗੇ ਇਕ ਰਗੜਿਓਂ ਮਸਾਂ ਬਥੇ ਓ, ਹੁਣ ਕਈ ਰਗੜੇ ਲਗਣਗੇ। ਇਹ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹਰਾ ਸਕਿਆ, ਕੁਹਾਨੂੰ ਵੂਰ ਦੇਣਗੇ। ਭਲੇ ਬਣੇ, ਪਿਛਾਹ ਨੂੰ ਪਰਤ ਜਾਓ ਤੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਥਰੋ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਭੇਰਿਆ ਵਾਲੇ ਸਟੇ ਤਤਲੇ ਤੁੰਗੀ, ਮਜ਼੍ਹ ਬੱਕ ਦੇਸ ਰਾਜ ਦੇ ਕੋਟ, ਚੱਕ ਰਮਦਾਸ ਆਦਿ ਬਾਬੇ ਪੁਰਾਣੇ ਦੀ ਅੰਜ ਆਪ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਵਲੋਂ ਰਹਿ ਗਏ ਹੋ ਤੇ ਬੰਬੇ ਹੋ ਚੋਰਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਲ ਦੇਖਦੇ ਹੋ। ਕੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨਾਮਧਾਰੀ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਹੋ ਕੁਹਾਨੂੰ ਮੰਨਣੇ ਹਟ ਗਏ ਹਨ। ਬੰਦਗੀ ਕਰੋ ਕੁੜੀ ਕਿਉਂ ਹੋ। ਉਹ ਸਮੇਂ ਬੀਤ ਗਏ ਜਦ ਕੁਹਾਨੂੰ ਲੋਕ ਵਡਿਆਂ ਦੇ ਭਰੇ ਤੇ ਥੈਠੇ ਜਾ ਪੁਜਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਣ ਨਾਲੇ ਸੰਚ ਜਿਥੇ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕੁਸਾ ਮਾੜੇ ਤੇ ਹੀ ਚੜਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਭਾਏ ਵਲੋਂ ਵਲੀ ਮੰਤ ਰਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਮਾੜੇ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਤੇ ਤਰੜੇ ਦਾ ਨਾ ਸੁਣ ਲੈਂਦਾ ਦੇ, ਅਨੁਸਾਰ ਤੁੰਗੀ ਦਿਆਂ ਅਮਰ ਨਾਥ ਨੂੰ ਮੰਨ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਗਿਆ, ਸਾਹ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਧਨਵਾਨ ਤੇ ਧੀਰਜਵਾਨ ਸੋ ਅੱਜ ਵਿਚ ਨਾ ਪੈਦੇ ਤਾ ਕੋਟਲੀ ਤੇ ਤੁੰਗ ਦੇਵੇ ਉਜੜ ਜਾਏ। ਇਸੇ ਲਈ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਥਰੇ ਲੋਕ ਨਕਰਾਂ ਦੇ ਰਾਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਦੇਤਾਂ ਦੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਸੀ ਪਰ ਕੋਟਲੀ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਨਾ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ ਨਾ ਅਰਜ਼ ਹੋਈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੂਰੋਂ ਮੱਥਾ ਨਿਵਾ ਕੁਰੇ ਨੂੰ ਪੁਛਿਓ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ, ਏਥ੍ਹ ਬਉਰਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਹਾ ਜੀ, ਬਉਰੀਂ ਜਾਂਦੇ ਦੇਤਾਂ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਇਹ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਐਨਾਬਾਦ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਲੇ ਦਾ ਭੰਗ ਪਾ ਜੋ ਲੰਜਾ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ, ਉਹ ਬਦਲ ਕੇ ਬਉਰੀਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੋਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਭਾਰ ਤੇ ਸੰਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਹਸਪਤਾਲ ਪੱਟੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਲੈ ਗਏ। ਡਾਕਟਰ ਦੇਖ ਅਚਰਜ ਹੋਣ ਸੰਤ ਛਟੇ ਹਟ ਰੈ ਬੜੇ ਸੀ ਪਰ ਦਰਦ ਨਾ ਮੰਨਦੇ ਸੀ, ਕੁਖਮ ਧੁਆ ਪੱਟੀ ਲਵਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚੰਗੇ ਨਾਲ ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਆ ਗਲੇ। ਤੁੰਗੀ ਵਾਲੇ ਡਰਦੇ ਕਿਸੇ ਹਸਪਤਾਲੇ ਨਾ ਗਏ, ਮਤ ਲਤਾਈ ਕੀਤੀ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇ। ਕੁਜਰਾਵਾਲੇ ਤੋਂ ਉਸੇ ਦਿਨ ਉਸਤਾਦ ਨੌਬਾ ਸਿੰਘ ਜਾਚਕ, ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਭਤਕੇ ਬਾਜਾਂ ਸਾਬੀਆਂ ਦੇ ਕੋਟਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ ਰਾਤੋ ਰਾਤ। ਪਰ ਲੜ ਹੀ ਨਾ ਪਟੀ ਸੀ ਲੜਨ ਦੀ। ਇਹ ਜਾਚਕ ਜੀ ਹੁਣ ਮੇਥੋਂ ਦੇ ਕੁ ਮੀਲ ਤੇ

ਮੌਜੂ ਖੇਤ੍ਰੇ ਸਮੇਤ ਪਰਿਵਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸਤਾਦ ਨਾਮ ਦੋਹਾਂ ਥਾਥਿਆਂ ਨੂੰ ਫਤਕਾ ਸਿਖਾਉਣ ਤੋਂ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਉਰੀਂ ਪਿਆਰੀਂ ਪੁਜੇ। ਸੰਤ ਅਰੁੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨੱਕ ਦੀ ਨੱਕ ਇਕ ਘੱਤੇ ਦਾ ਬੂਥਾ ਵੱਜਣ ਕਰ ਲਮਕ ਕਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਖ ਕੁਰਤ ਹੱਥ ਨਾਲ ਮਾਸ ਸਿੱਧਾ ਉਪਰ ਕਰ ਆਪਣੇ ਗਿਲੇ ਰੁਮਾਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਇਥੇ ਦਿਨ ਨਾ ਖੱਲੀ। ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਰਦ ਵੀ ਨਾ ਸਤਾਇਆ ਤੇ ਰਾਜੀ ਰਿਹਾ ਏਰੇ ਨਾਲ। ਲਾਲੇਪੁਰ ਤੇ ਨੁਸਹਿਰੇ ਮਘਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਤਾ ਏ ਭੰਗ ਏ ਮੱਲੇ ਤੇ ਗਿਆ। ਇਸ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੁਣ ਅਮਰਾਸਰ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਮਘਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਹੇਵੇ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਏਰੇ ਵਿਚੋਂ ਸੇਖੂਪੁਰੇ ਹੋਲੇ ਲਈ ਜਕਾ ਵੱਖਣ ਤੇ ਹੋਰ ਸਲਾਹ ਲਈ ਬੱਟਲੀ ਦੇ ਮੱਲੇ ਅਦ ਵਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਮਦਾਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਹੋਲੇ ਦਾ ਬਾਲਣ ਪਾਤਇਆ ਅਥਾਨਬ ਉਪਰ ਜਾ ਦਰਸਨ ਦੇ ਕਿਹਾ, "ਓਏ ਕੁਕਿਰਿ, ਕੀ ਕੁੰਜੀ ਵੇਰੀ ਜੇ। ਤੇ ਮੱਲੇ ਮਦਾਰ ਦੇ ਜੋਫਾ ਬਿਨ ਬੱਢ ਲਿਆ ਜੇ। ਮੇਨੂੰ ਤੇ ਸਾਪਦਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਜਦ ਰੂਹਾਨੂੰ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਰੂਸਾ ਦਸਮ ਜੀ ਦੇ ਉਸ ਸਿੰਘ ਵਾਲੂੰ ਜਿਸ ਨੇ ਢਾਲ ਲਿਆ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਇਹਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤੇ ਸਵੇਰੇ ਨਿਸਾਨਾ ਲੱਗਣ ਵਿਝਣ ਤੋਂ ਬਢਣ ਲਈ ਸੰਗਤ ਜੋੜ ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ, ਹੇ ਕੁਰੂ ਮੇਰੀ ਪੱਤ ਰਵੇ ਇਹ ਢਾਲ ਨਾ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਜਾਏ। ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ, ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਗਈ ਉਹ ਢਾਲ ਵੱਖ ਆਪ ਗੋਰ ਬੱਸਿਆ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਹਥ ਜੋੜ ਖੜਾ। ਤਾਂ ਕੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਰਾਤ ਕੁਪਤ ਕਿਉਂ ਇਹ ਸਾਥਾ ਬੀਤਾ। ਤਾਂ ਭੋਦ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸੀ। ਤਿਕੋਂ ਰੂਸੀ ਦੱਸੇ ਕੀ ਕਰਕੁਤ ਕੀਤੀ ਜੇ। ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ। ਅਸਾ ਠੀਕ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਏਹਾ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਅਸੀਂ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਗਏ ਹਾਂ, ਪਰ ਹੁਣ ਆਪ ਹੀ ਕੋਈ ਬਿਧ ਬਣਾਓ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਮੇਲੇ ਜੋਗ ਦਿਨ ਦਿਓ ਹੋਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਾਸ ਬਿਲਾਸ ਦੇ ਸੁਭਾ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, ਜਾਓ ਕੁਕਿਰਿ ਥਿਤੇ ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰ ਘੋਤਿਓ। ਜਾ ਕੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਸਾਥਾ ਕਰੋ। ਅਸੀਂ ਖਾਏ, ਗਦਾਂ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਹੋ ਅਗਲੇ ਤਲਕ ਮਦਾਰ ਸੰਗਤ ਸਮੇਤ ਆਵਾਂਗੇ।

ਇਹ ਸੰਤ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿਕੋਂ ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਭਿੰਡਰ ਜੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਮਦਾਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਹੁਣ ਜੀਵਨ ਨਗਰੋਂ ਨੇੜੇ ਕਰੀਵਾਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਚੰਗੇ ਭਾਕ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ, ਸਰਧਾਵਾਨ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਸਾਧੂ ਹਨ। ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹਾਰਨੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਬਚਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਉਣਗੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦੋਰਾ ਘੋੜਿਆਂ ਸਮੇਤ ਨੁਸਹਿਰਿਉਂ ਕਦਾਵਾਲੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲ ਗਿਆ ਅਗਲੇ ਤਲਕ ਖਾਰੇ ਮੇਲਾ ਹੋਇਆ। ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਨੇੜੇ ਹੁਣ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਗਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖਾਰੇ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਪੰਜੇ ਭਰਾ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ, ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ, ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ

ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਭਲੇ ਬੰਦ ਮਦਾਰ ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਗ ਸਿੰਘ, ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਵਲ, ਅਭਲੇ ਦਿਨ ਗਰਮੁਲੇ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ਵਲ। ਵਰਨਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਸੇਖੂਪਰ ਜਿਲੇ ਦੇ ਫਿਲੇ ਸੇਖੂਪਰੇ ਹੋਲੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਸਭ ਨਗਰੀਂ ਕੋਟਲੀ ਅਰੁਣੇ ਦੀ ਤੁੰਗਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਾਧ ਕੀਤੇ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਸੁਣੀਦੀ ਰਹੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ। ੧ ਚੇਤੁ ਹੋਲੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਖੂਪਰੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਵਡਾ ਪੰਡਾਲ ਸਾਇਬਾਨ ਤਾਣ ਰਾਗੀਆਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾ ਜੋਗ ਉਚੇ ਅਥਿਥਾਨ ਬਣਾ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਫਾਂ ਦੀ ਜੁਗਤ ਆਗੂ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਵਲੋਂ ਸਜਾਈ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਕ ਸਭ ਸੰਧੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਸਭ ਖੁੰਨਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਮਾਈਆਂ ਚੂਤੀਦਾਰ ਸੁਥਣਾ ਵਾਲੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਸਲਵਾਰਾ ਵਾਲੀਆਂ ਦੀ। ਇਕ ਸਭ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਅਣਪੰਛੀ ਤੇ ਸੋਸੇਸਟ ਪੁਸ਼ਸ਼ਾਂ ਆਇਆ ਜੋਗ ਰਖੀ। ਰਸੀਆ, ਫੱਝਾ ਤੇ ਪਹਿਰੂਆਂ ਦਾ ਪੁਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ। ਕੀਰਤਨ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਅੰ ਮੁਤ ਵੋਲ ਚਾਰ ਵਜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਲਾਉਂਡ ਸਪੀਡਰ ਭਾਵੇਂ ਦੂਰ ਭੀ ਸੁਣੀਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਪਿਛਾਂ ਆਏ ਪੰਡਾਲੀਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਬੈਠਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ। ਇਨ੍ਹੇ ਹੋਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਖ ਵਖ ਜਥੇ ਲਾਏ। ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਪਹਿਲੀਂ ਢਾਡੀ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਚੇਸੀਆਂ (ਜਿਲਾ ਸਲੰਧਰ) ਵਾਲਾ ਕੀਰ ਰਸੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦਰਸਾਦਾ। ਪੁਰਾਤਨ ਨਜ਼ਾਰੇ ਹਾ ਹਾ ਨਾ ਨਾ, ਕਤ ਕਤ, ਕਤ ਕਤ ਕਰਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਅਵਾਜ਼ੇ ਸੁਣਾਦਾ। ਕੀਰ ਰਸੀ ਗੁਰੂ ਜਸ ਤੇ ਸੁਰਮਿਆ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਗੁਰੂ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਤੋਂ ਢਾਡੀਆਂ ਦਾ ਤੁਰਿਆ ਹੋ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਧ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਅਭੇ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਰਤਾਰਪੁਰੀਏ ਐਸੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਸੁਣਾਦ ਸੀ। ਨਵੇਂ ਤੌਰ ਦੀ ਹੋਰ ਤੌਰ ਹੈ ਤੂਰ ਪਈ ਦੇ ਪਰ ਉਹ ਕੀਰ ਰਸ ਉਵੇਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ। ਢਾਡੀ ਪਹਾਡੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ, "ਆਹਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਅਲੱਖ ਧਿਆਇ ਕੇ। ਮਿਜਬਾਨੀ ਕੀਤੀ ਪਾਹੁਟਿਆ, ਵਾਲਾ ਦੀ ਪੱਤਲ ਪਾਇ ਕੇ। ਲਛੂ ਖੁਰਮੇ ਸੇਵੀਆਂ ਸਾਰ ਮਸਾਲੇ ਪਾਇਓ ਆਖ ਭੋਜਿਆ ਜਾਇਓ ਖਾਇ ਕੇ। ਆਦਿ ਪੜ੍ਹਦਾ। ਰਾਗੀ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਠੱਟੇ ਟਿੱਬੇ ਵਾਲੇ ਭੀ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ। ਭੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਸਮੇਤ ਰਾਗ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ, ਸਬੰਦ ਬਸਤਰ ਭਲੀਂ ਮਾਲਾ ਹੋਸ ਸਰੂਪੀ ਗੋਲ ਦਸਤਾਰੇ ਪਿਆਰੇ ਪਿਆਰੇ ਦਲਸ਼ਤਾਂ ਨੂੰ ਮੰਗ ਲੈਂਦੇ। ਮਸਤਾਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੱਲੇ ਭੀ ਤੇ ਹੋਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਰਾਤ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਘੇਰਾ ਭਰੀ ਰਖਦੇ। ਬਥਦ ਦੀ ਬੋਟ ਨਾਲ ਲੰਟ ਪੇਟ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ।

ਸੰਤ ਲੰਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੁੰਗਾਵਾਲੇ ਬਿਨ ਕਹੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾਈ ਰਖਦੇ। ਇਹ ਹੀ ਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸੀ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਰਸਨਾ ਵਿਚ ਰਸ ਤੇ ਸੱਤਾ ਥੜੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੰਪਕੇ ਤੇ ਚੇਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੁਨੇਵਾਲੀਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁੰਗਾ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੁਧਰੇ ਸੀ। ਇਹ ਪਹਿਲੋਂ ਕਈ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕਠਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖਲ੍ਹਾਰ ਭਜਨ ਦੇ ਮਸਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ। ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਸੇ ਵਾਲੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਦੀਵਾਨ ਲਾਈ ਰਖਦੇ, ਵਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਆਏ ਤੇ ਹੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਰਾਗੀ ਜੈ ਸਿੰਘ, ਕਾਨ੍ਹ ਸੁੰਦਰ, ਸੰਦਲ ਜਿਸੇ ਦਿਨ ਰਲ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ

ਫਰਦੇ । ੩੦ ਫਰਦ ਤੋਂ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਟੱਕ, ਦੀਵਾਨ ਬੀਰਤਨ, ਲੰਗਰ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਇਕੱਠਰਤਾ ਹੋਵੇ ਇਕ ਰਸ ਹੁੰਦੇ । ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਰਾਤ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਅਮਲ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਨਿਤ ਫਰਦੇ ਫੁਲਾਰਦੇ । ਕੀਰਤਨੀਏ ਤੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਾਲੇ ਆ ਅਰਥ ਕਰ ਸਮਾਪਤੀ ਬਣਾਂਦੇ । ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਰਾਗੀਆਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਬਾਅਦ ਬਖਿਆਨਾਂ ਦਾ ਅੰਗ ਹੋਇਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸੰਤ ਭਰੀ ਵਾਲ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਿੱਠੇ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਸੁਰੀਲੀ ਸਰ ਵਿਚ ਸਟਾਉਣੇ ਅਰਥ ਛੋਟੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਪਿਆਰਿਓ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮੰਤਰ ਬਲ ਆਓ । ਸਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੈਠੇ, ਸਭ ਚਹਥਾ ਤੇ ਮੁਲਕਾ ਦੇ ਖਿਚਾਓ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਨੂੰ ਇਤਥਾਥ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਅਮਲੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮੰਤਰ ਹੈ । ਆਲਮ ਜੀ ਫੁਟ ਦੇ ਅਉਗਟ ਤੇ ਸਲੂਕ ਦੇ ਸਥ ਦੰਸੇ ਮਸੂ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਲੇ ਬਤੇ ਤੇਜ ਰਥਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਸਵਾਨੀ ਸਿਥੇ ਸੀ, ਤਿਥੇ ਬੈਠਣ ਵਿਚ ਹੀ ਰਵਾਨੀ ਤੇ ਤੇਜੀ ਸੀ । ਮਜ਼ਹਬੀਆਂ ਬਲੇ ਹੀ ਬਰਦਿਆ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਮੈਂ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਦੇ ਬਣਾਏ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸਾ ਤੇ ਗੁੱਬ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦਾ ਸਾਂ । ਪਰ ਸਭ ਫੁਰਕਾਈ ਪੜ੍ਹੀ ਤੇ ਇਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਹ ਨੇ ਦਇਆ ਕੀਤੀ, ਮੈਂ ਭੁਕਾ ਸਿੰਘ ਸਸ ਗਿਆ । ਤੇ ਜਿਸ ਗੁੱਬ ਨੂੰ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਦੇ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦਸਮ ਜੀ ਗੁਰਗੱਲੇ ਦਿੱਤੀ ਦੇ ਉਹ ਮੇ ਪੁਕ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਦਿਖਾਓ, ਕੰਦਾ ਵਿਖਾ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ । ਬਖਾਣ ਕੀ, ਹੋਇਆ ਹੁ ਅੰਤਰਜਾ ਬਹ ਅਨਰਥ ਬਖਿਆ ਹੋਇਆ ਜਿਥੇ ਅਛਰਹਾ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬਤ ਕਿ ਉਹ ਚੜ੍ਹਾਈ ਫਰ ਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਈ ਅਰਗੀਆ ਦੇਣ ਤੇ ਇਕ ਕੁਤਰਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਲਿਆ ਦਿੱਤਾ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ ਇਹ ਤੇ ਮੇਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਅਛਦਾ ਮੇਰੇ ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਜਾ ਤੇ ਕਰੀਬਾ, ਕੰਦ ਸਭ ਠਾਲੇ ਚਿੰਨਾ ਹੀ ਲੰਮਾ ਸੀ, ਸੰਤ ਜਵਾਦ ਮਿਥ ਜੀ ਚਿੰਨਾ ਸਹੀਦ ਖਿਆਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੈਠੇ ਚੀਮੇ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਇਸਰਾਏ ਦੀ ਬੰਧੀ ਸਿਮਲੇ ਜਾ ਅਰੀ ਫੜੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪੁਤਾ ਦਿਓ ਤੇ ਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੁਟਕਾ, ਕਤਕਾ, ਪਉਂਦੇ ਆਸਟ ਬਸਤਰ ਆਦਿ ਵਸਤਾਂ ਦਿਓ ਤਾਂ ਵਾਇਸਰਾਏ ਪਲ ਫੁਰ ਮਥੇ ਤੇ ਹੱਥ ਧਰ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਈ ਪੁਤਾ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਉਤਰ ਬਾਅਦ ਬਾਬੇ ਸੰਤਖ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹੈ, ਦਿਨੇ ਮਿਸਾਲ ਵਾਲ ਹਥ ਵਿਚ ਕਤ ਕਈ ਚਿਲਿਆ ਦੀਆਂ ਕਬਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਭਿਰਿਆ ਤੇ ਹੱਥਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਅਨੰ ਲੋਕ, ਓ ਸਭੇ ਪਾਤਸਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪਣੀ ਰਕਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਭੇ ਪਾਤਸਾਹ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੰ ਬਾਦਸਾਹਾਂ ਤੇ ਬਾਬੂ ਨਹੀਂ ਹੋਏ । ਨਿਕਲ ਕਦੇ ਹਨ । ਕੁਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੁਟ ਬੈਲਟ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੇਨ । ਆਪਣੇ ਏਸੇ ਕੰਢੇ । ਇਹ ਲੰਦਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਹੱਥਾ ਸੁਟ ਕਿਸੇ ਉਤਰ ਤੇ ਕੁਝ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਕੰਦ ਫਰ ਦਿੱਤਾ । ਮੈਂ ਤਿਥੇ ਸੱਚ ਕਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਸਕਦਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਗੇਜ਼ਾਂ ਤੇ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਮ ਤੇ ਛਲਤ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸੱਚ, ਸੱਚ ਹੈ ਕੀ ਰਹੱਗਾ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਹਿਦ-ਵਾਸੀ ਉਸ ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਮੰਨੇਗਾ ।

ਆਲਮ ਜੀ ਰਾਤ ਹੋਲੇ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਠਾਇਆ ਤੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਬਥਦ ਵਾਲੇ ਸੇਵਕਾਂ

ਅਰਥ ਕਰ ਅਰਥਾਤਾ ਕਰਾਇਆ। ਤਿੰਨ ਚੇਤਰ ਆਸਾ ਦੀ ਥਾਰ ਬਾਅਦ ਹਰਨ ਹੋਏ। ਦਵਾਲੇ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਸਾਢੇ ਘਾਟੇ ਨੌਰੇ ਮੁਖ ਪੰਜਾ ਜੋਤਿਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਹੋਏ। ਇਕ ਲਤਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਭੇ ਮਾਇਆ ਪਰੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਤਾਈ ਤੇ ਉਸ ਬਿਹਾ, ਸਰਦੀ ਜੀ ਭੰਡੀ ਭੰਟਾ ਬੀਤੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਹਾ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਏਤਨੀ ਭੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਤੇਰੀ ਰੋਸ ਬਿਵਾ ਕਰੇ? ਅਸਾ ਖਰਚ ਬਾਧੁ ਰੰਭੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਜਿਹੇ ਰੀਤ ਰੋਸ ਤੋਰਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਮਾਰੇ ਮੁੜਦੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੁਰਮੁਖਾ। ਸਗਾ ਪੁਜਦਿਆ ਨੂੰ ਕੁਝ ਚੌਜ ਦਾ ਕੋਮ ਕਰਨਾ ਖਾਹੇਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਟੈਂਕਰ ਨੇ ਵਿਧਵਾ ਦਾ ਪੁਨਰ ਵਿਵਾਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਉਥੇਥੀ ਵਿਧਵਾ ਵਿਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਰਸਮ ਤੋਰੀ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਲਮ ਜੀ ਅਨੰਦਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘੁੰਡ ਤੇ ਪਤਦੇ ਥਾਕਤ ਕੁਰਮਥਾਦਾ ਤੇ ਅਨੰਦ ਤੇ ਭੱਲੇ। ਦਸਿਆ ਸਹੁਰਾ ਧਰਮ ਦਾ ਪਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਾਧਕਾਂ ਜੋ ਧਰਮ ਰਸਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੇਰ ਹੋਰ ਰਸਮ ਕਰਨੀ ਧਰਮ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਏਤਨੀ ਰੇਟਕ ਤੇ ਉਤਸਾਹ ਕਿਸੇ ਘਰੇਲੇ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਢੀਢੀ ਦਾ ਪਤੀ ਹੀ ਪਰਮਸਰ ਹੈ ਤੇ ਸਹੁਰਾ ਪਿਤਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਵਧੇ ਭੰਟੇ ਭਰਾ ਪੁਤਰ ਹਨ। ਸਹੁਰਿਆਂ ਦੇ ਸਨਥਪੀ ਕੀ ਸੇਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਸਿਸਟੀ ਦੇ। ਤੇ ਸਹੁਰੇ ਯੋਗ ਸਹੀ ਜੀ ਹੀ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਘਰ ਜੇਮੀਆਂ ਧੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਘਰ ਦਾ ਜਾ ਕੇ ਕੁੰ ਕੱਤਣਾ ਹੈ ਤੇ ਘਰ ਵਸਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨੂੰ ਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਕੁਰਦੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੋਰੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਵੀਂ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਤੁਲਸੀ ਰਾਮਾਇਣ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵਧੇ, ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਨੂੰਹਾਂ ਦੇ ਦਸਰਥ ਅਧੁਧਿਆ ਆ ਕੇਦ ਲੀਤਾ ਸੀ। ਬਪੁਪ੍ਰੇਮ ਕੇਦ ਬੇਨਾਹੀ, ਥਾਰ ਥਾਰ ਹੋਏ ਹਰਖ ਦੁਲਾਰੀ। (ਬਾਲ ਕੀਡ ਤੁਲਸੀ ਰਾਮਾਇਣ) ਅਰਥਾਤ ਦਸਰਥ ਜੀ ਨੇ ਨੂੰਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਦ ਬੈਠਾਇਆ ਤੇ ਥਾਰ ਥਾਰ ਹਿਰਦਿਉਂ ਖੁਸ ਹੋ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਧੋਆ ਸਮਾਨ ਮਨ। ਆਲਮ ਜੀ ਦੱਸਿਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਥਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਹੋ ਮਰਯਾਦਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਪਾਰੇ ਜੋ ਮੁੜ ਰਲਵੀਂ ਸਹੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਹੁਣ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸੂਝ ਨਾਲ ਸੁਭੇਰ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੀ ਅਸਲ ਪ੍ਰਕਾਤਨ ਧਰਮ ਮਰਯਾਦਾ ਇੰਜ ਹੈ। ਅਜੇ ਸਖਤੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਸਭ ਕਮੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ਼੍ਟ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਖਾਸ ਸੂਝ ਦਣ ਲਈ ਉਠੇ ਤੇ ਬੋਲੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜੋ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਬਦੇਸੇ ਜਾ ਲਿਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਵਿਚ ਵਿਚ ਗੱਰਿਆਂ ਦੇ ਭੀ ਹੱਥ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਨੇ ਅੰਕਰੇਰ ਕਰੇ ਕਈ ਕਲਤਰ ਕਲਾ ਤਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕੁਝਿਆਂ ਦੇ ਹਥੀਂ ਭੀ ਉਹੋ ਜਹੇ ਕਈ ਆਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਰਾਹੀਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਇਹ ਕੁਝੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਪੜ੍ਹ ਅਸਲੀ ਹੁਕਮ ਵਲੋਂ ਕੁਮਰਾਹ ਹੋਣ। ਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਤੇ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਹੀ ਰਖਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਲਤ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਦਸਮ ਜੀ ਦੀ ਕੁਰਤਾ ਵਿੱਤੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਇਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਪੰਥੇ ਫੇਕੇ ਹੋਏ ਵਲੋਂ ਛਪੁਕਾ ਕੇ ਵੰਡਣੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਏ। ਭਾਈ

ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭਬਰ ਜਿਹੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੰਦੇ ਤੇ ਚੀਫ ਖਾਨਸੀਏ। ਅਸੀਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੰਤੇ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਜੇ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਖ਼ੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਕੂਮਤੀਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ਲਤ ਸਮਝੇ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਨਾ ਪੜ੍ਹੇ। ਇਹ ਮਤਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਇਕੱਠ ਦਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੰਤ ਜੀ ਨ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਟਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਰਬ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਕਾਨਫ਼ੈਂਸ ਬੀਤੇ। ਬੰਦੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਤੇ ਅਜੇ ਤਕ ਪੱਕੇ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੀ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲੀ ਸਿੰਘ-ਸਭੀਏ ਬੰਦੀ ਭੁਤਰਨ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। ਕੀਤੇ ਬਚਨ ਤੋਂ ਹਿਲ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਹੋਰ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਫੇਡਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਣ ਪਲਟ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕਹੇ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਕਈਆਂ ਸੁਧ ਮਤੀ ਸੰਸਦਾਂ ਦੇ ਕਹ ਭੀ ਨਾਮੁਝੇ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਭੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਣਾ ਡਢਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਬਾਬਾ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਖ ਯੁਗਿਆਂ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਇਹ ਮੈਂ ਦੇਖੇ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਅਭਲਾ ਹਿੰਸਾ ਲਿਖਣ ਪਹਿਲਾਂ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਗੁੰਮ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਧਾਰੀ ਹੋਇ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਬਾਬਤ ਅਸਲੀਅਤ ਦੱਸਣੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਵੂਰੀ ਵਾਲੇ ਭੀ ਵੀਤਾ ਬੰਤਾ ਬੰਦੇ। ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਭੀ ਰਾਗ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਸਮੇਤ ਦੇਇ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੱਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਥਾਂ ਥਾਂ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਤੇ ਨੇੜੇ ਸਾਇਬਾਨਾਂ 'ਚ ਭੀ ਸਜੇ। ਚਾਰ ਚੇਤਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਭ ਰਾਗੀਆਂ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਰਲ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਰਸ ਬਣੇ ਕਰ ਬਸ ਦਾ ਰੋੜਾ ਹੀ ਫੂਲ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਰਸ ਪਾਠੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਅਜ ਤੱਕ। ਹਵਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਘੰਤਿਆਂ ਦੇ ਸੰਵਕ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਸਟਾਬਕਰ ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਮਹਿਮਦਵਾਲੀ ਤੇ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੀਉਣ ਭਿੰਡਰ ਦੇ ਅਨੰਦ ਹੋਏ। ੧੦੧ ਪਾਠ ਆਇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤੇ ਅੱਠ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਢੰਗ ਪਾਏ ਕਏ। ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਢੰਗ ਬਾਅਦ 'ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਵਰਤਿਆ। ਪਰ ਚੰਧਾ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਆਇ ਕਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕੁਝ ਖਾਸ ਮਤੇ ਪਾਸ ਹੋਏ ਸੁਣ ਕੇ ਵਿਦਾ ਹੋਵੇ। ਜਲ ਛਕ ਬੰਤੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਫਿਰ ਦੇਖੇ ਹੀ ਦਰਸਨ ਦੇਖੇ ਤੇ ਸੁਣ ਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਵੇ। ਹੋਲਾ ਅਠੇ ਕਿੱਚੇ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਪਾਸ ਹੋਏ ਮਤੇ ਸੁਣਾਏ।

(੧) ਜੋ ਬਹੀਦ ਗੱਜ ਦਾ ਲਾਹੌਰ ਤਕਤਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਛੋੜਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਵਾਰ ਮਸੀਤ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਗਲੀ ਤੇ ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਵੱਖ ਹੀ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਜੋ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਬੱਚੇ ਏਸ ਥਾਂ ਫੁਰਕ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਬਹੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੀ,

ਉਹ ਭੀ ਸਾਂਝੇ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਭੀ ਇਹ ਮਸਲਾ ਸਾਡਾ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤਿਉਂ ਸਾਂਝਾ ਹੈ। ਲੋੜ ਪਈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਤੋੜ ਝੱਕ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗੇ, ਮਰਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਤੇ ਪਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਬੁਝੜਾਂ ਤੋਂ ਗਊਆਂ ਮਰਵਾਉਣ ਵਾਂਗੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਸ਼ਰਾਰਤ ਦੇ। ਤੁਰਕੂ ਭੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਵਫ਼ਾ ਪਿਰ ਹਨ ਇਸ ਵੇਲੇ। ਸੱਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੱਸਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਰਾਰਤੀਆਂ ਵਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾ ਕਲਤ ਇਸਤਿਹਾਰ ਕੀਤਿਆ ਹੈ। ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪ੍ਰੈਸ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਬਰ ਨੇ ਇਸ ਹੌਲੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਇਕ ਲਾਭੇ ਦੀਵਾਨ ਲਾ ਇਸਤਿਹਾਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਕੂੜੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਛਾਪ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਹੁਕਮ ਦੱਸਾਂਗੇ। ਤੇ ਦੱਸਾਂਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਗੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਥਾਏ ਕੀ ਨਿਸਚਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਤੇ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਬੋਲਣ ਦਾ ਵਕਤ ਦਿੱਤਾ। ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਮੀਨਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤਰ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਮਰਤਾ ਆਪ ਬਕਿਆਂ ਦੇ ਮੋਲੇ ਦੀ ਬੇਰਸੀ ਬਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਦਿੱਤੀ ਰਖੀ ਸੀ।

(੨) ਜੋ ਟੀਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਦੇ ਉਹ ਨਾਮਧਾਰੀ ਅਸਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਹੈ। ਉਹ ਨਾ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਸ੍ਰ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਪੇੜਤਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋਏ ਮਤੇ ਦਾ ਜ਼ੋਰਾਰਾ ਰਜਾਇਆ ਗਿਆ।

(੩) ਸ੍ਰ. ਅਰਥੇਲ ਸਿੰਘ ੧੦੯ ਚੱਕ ਬਾਰ ਲਾਇਲਪੁਰ ਵਾਲਿਆਂ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੋ ਬਮੀਨ ਫੈਦੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਨਾਮ ਬਿਸੇ ਚਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਲਥਾਣੀ ਬਾਹਰੇ, ਸਰਕਾਰ ਚੱਕ ਨਾ ਪਾਵੇ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਸ੍ਰ. ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ ਕੀਤੀ। ਤੇ ਸ੍ਰ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ੍ਰ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਵਿੱਭੇ ਬਾਜਵੇ ਵਾਲਿਆਂ, ਸ੍ਰ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨਾਵਾਲੀਆਂ ਇਸ ਤੇ ਤਬਰੀਕਾ ਭੀ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਇਹ ਮਤਾ ਭੀ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੂਜੇ ਚਿਲੇ ਬਮੀਨ ਦੇ ਲੈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ।

(੪) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਅਭਾਰਾ ਅਸਥਾਨ ਹੋਵੇ।* ਤੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਚਰਨ ਪੌੜੇ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਤੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਾਂ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਹਧਾਰੀ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ, ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਜਾਂ ਕਈ ਚੌਜ ਬੱਤਖ ਕਰਨ।

(੫) ਭਾਵੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਅਸਲ ਬਾਣ ਜਨਮੇ ਨੂੰ ਦੁਹੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਜਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪੰਜ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੇ ਹੋਏ ਥੱਕੇ ਨੂੰ ਚਰੂਰ ਸ਼ੇਸਟ ਸਾਧੂ ਤੋਂ ਭਜਨ ਦਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਤੇ ਹੈ, ਪਰ ਮੱਧਮ ਜਹੀ ਹੈ। ਚਰੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਤਾਕਿ ਥੱਕ

* ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੈਦੀ ਸਾਹਿਬ ਰਾਮਗੜ੍ਹ ਕੁਝਦੇ ਗੋਲਾ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਭੱਤ ਵਿਚ ਪਾਠ ਕਰਨ ਜੰਗ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾਈ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪਾਠ ਸੋਭਾ ਉਥੇਥਾ ਕੀਤਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਹੀ।

ਫੜਾ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਸਾਧ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਿੱਝਾਣ ਕਰ ਸਕੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਤੀ ਉਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇ। ਸ੍ਰ. ਕਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰੋਤ੍ਯਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਖਾਸ ਹੀ ਜੈਕਾਰਾ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ।

ਨਿਕਟੀ ਹੋਇ ਦਿਖਾਵੇ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਸਭ ਮਾਰਗ ਦਾ ਉਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਏਸ ਹੱਲੇ 'ਮਹੱਲੇ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣ ਦਿਖਾ ਲੈ ਸਿੰਘ ਆਏ ਨੂੰ' ਇਕ ਸਾਖੀ ਯਾਦ ਆਈ ਤੇ ਉਸ ਹੱਥ ਜੋੜ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, ਮੈਂ ਤੇ ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਏਸ ਹੱਲੇ ਲਈ ਮਾਂਹ ਲੈਣ ਦੜਪੇ ਕਦੇ। ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰਾਂ ਦੇ ਮਸਤਾਨੇ ਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਅਸੀਂ ਕਦੇ।†

ਚਾੜ੍ਹਣੀ ਦੇ ਬਾਬਾ ਮੀਹਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵਰਤੀ ਸੁਣਾਈ ਸੀ ਕਿ ਮੇਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੀਨੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ, ਆ ਖੇਤ ਬਨੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਦਰਸਨ ਕਰ ਮੋਹਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਚੀਨੀ ਦੁਬਾ ਲੈ ਕਦੇ ਤੇ ਕਹਿ ਕਦੇ, ਜੇ ਮੇਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਈ ਤਾਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ। ਮੈਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਚਰਨੀਂ ਲਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਜਨ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਮੈਂ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਫੇਰ ਕੁੰਠ ਜਿਹਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਸੁਧ ਕਿਰਤ ਕਰੀਂ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਚੇਤੇ ਰਖੀਂ ਮਨੂੰ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਬੁਲਾਵਾਂਗਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੱਸਿਆ, ਮੈਂ ਨਕਰ ਆ ਕੇ ਬਜਨ ਤੇ ਸੁਧ ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਜੰਹਟੇ ਰੰਗ ਸਵਾਦ ਵਿਚ ਲੁਘਿਆ। ਮੇਰੀ ਕਪਾਹ ਕਵਾਢੀ ਰਾਤ ਚੁਕ ਲੈਂਦੇ ਲੋਕ ਬਹਿੰਦੇ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੁਕ। ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਲੇ ਅੰਦਰੋਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਮਤ ਦੇ। ਤੇ ਕੁਆਈਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਕਪਾਹ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚੁਕਦੇ? ਉਹ ਮੁਕਰ ਕਦੇ। ਅੰਤ ਮੈਂ ਲੰਕਾ ਬਹੇ ਰਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਪਾਹ ਜਾ ਚੁਕਣ ਲਗਾ। ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਆਵੇ, ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੱਲ ਮੰਨਿਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਸੁਧ ਕਿਰਤ ਰਖਾਂਗਾ। ਮੇਥੋਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੁਧ ਰਹੀ ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ ਜੇ ਮੇਰੀ ਪੱਤ ਰਖਣ। ਮੰਤ ਵਡਿਆ ਨਾ ਜਾਵਾਂ ਬਾਬੇ ਦਸਿਆ ਉਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੀਨੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਕਪਾਹ ਦੇ ਬਨੇ ਤੇ ਆ ਖੜੇ। ਮੈਂ ਚਾਨਣਾ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖ ਸਿੰਘਣੀ ਤਲੀ ਵਿਚ ਲੁਕਿਆ ਤਾਂ ਅਵਾਜ਼ ਦੇ ਕਿਹੋ ਨੇ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਏਥੇ ਦੂਰੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਖੇਤ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਆ। ਜੇ ਕੋਈ ਵੇਖੇ, ਮੱਤ ਕਹਵੇ, ਦੇਖ ਗੁਰੂ ਬਾ ਸਿਖ ਚਰੀ ਕਰਦਾ ਦੇ, ਮੇਨੂੰ ਉਠਾਵਾ ਆਵੇ। ਮੈਂ ਚਰਨੀਂ ਲਗਾ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹੀ। ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾ ਨਜਾਰਾ ਤੇ ਤਰਾਰਾ ਸਿਖ ਨੂੰ ਸਵਾਦ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਹਿਲਾ ਪਿਆਰ ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕੁਦਰਤੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਸੁਤੇ ਇਕ ਅਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖ ਦੀ

† ਇਹ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਲਗਦੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਸਿਖਣੀ ਭੈਣ ਕਵਾ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਵੇਂ ਮਸਤ ਰਹਿ ਰਿਹੇ ਸੀ।

ਮੰਗ ਤੇ ਅਰਾਧਨਾ ਤੇ ਉਹ ਮਸਾਂ ਹੀ ਸਵਾਦ ਲਵਦਾ ਦੇ ਜੇ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰੇ। ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾ ਬਾਬਾ ਮੀਰਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਰਾਗੀ ਹੋ ਕਦੇ ਸੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਮਾਂਹ ਲੈਂਦੇ ਏਧਰ ਮੁੜੇ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਨੂੰ ਤੀ ਅਗੇ ਕਦੇ ਨਜ਼ਾਰਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤੇ ਤਰਾਰਾ ਆਇਆ ਸੀ ਹੁਣ ਕਿੱਥੇ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੇਨੂੰ ਉਤਰ ਮਿਲੇ।

ਮੀਰਾਂ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਸੀ-ਵਰਿਸਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਤੋਂ ਹੁਕਮ ਲੈ ਉਤਰ ਦਿਤਾ। ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਉਤਰ ਰਾ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਦੇ ਬਾਬੇ ਮੀਰਾਂ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਖੀਤੇ ਬਚਨ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਪਿਹਲੀ ਵਾਰ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਕਦਰਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦਯਾ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਠੀਕ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, 'ਇਬਤਦਾਏ ਇਲਾਕ ਕਾ ਮਜ਼ਾ ਗੁਜਰ ਗਿਆ, ਕਿਸਤੀ ਮੰਗੀ ਭਬ ਕੇ ਵੇਹ ਦਰਿਆ ਉਤਰ ਗਿਆ। ਵੇਹ ਨਾਖੁਦਾ ਜੋ ਭੁਬਤੇ ਹੈ ਤਾਰਤਾ ਸੁਦਾ।' ਗਰ ਵੇਹ ਹੀ ਕਰੇ ਕਰਮ ਤੇ ਦੇ ਵੇਹ ਹੀ ਮੁਕਾ। **ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਖੂਰੀ ਹੋਈ ਤੇ ਬਾਰ ਕੁਛ ਸੀਰੇ ਹੋਣ ਲਗੇ ਤੇ ਨ ਸੁਧਾ। ਹੁਸ਼ੀ ਪੈ ਜਾਵੇ।**

ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ ਮੇਨੂੰ ਤੀ ਉਸ ਬਾਬੇ ਵਿਚ ਸਾਖੀ ਇਕ ਵਾਰ ਸੁਣਾਈ ਸੀ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਸਵੇਰੇ ਉਸ ਖੇਤ ਵਾਲਿਆ ਖੇਤ ਥੇਨੇ ਘੋੜੀ ਦੇ ਪੇੜ ਵੇਖ ਤੇ ਕਪਾਹ ਚੁਗੀ ਦੀ ਚੁਗੀ ਲਗੀ ਵੇਖ ਕਿਹਾ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਚਰ ਦੱਸੇ, ਤੇ ਘੋੜੀ ਦਾ ਖੁਰਾ ਦੱਸੇ ਉਸ ਦੇ ਅਖੇ ਅਸੀਂ ਗੁਨਾਹੀ ਨੂੰ ਕੁਛ ਨਾ ਕਹਾਓ ਤੇ ਘੋੜੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਉਸ ਦਾ ਅਹਿਸਾਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਪੈਨਵਾਦ ਕਰਾਂਗੇ। ਬਾਬੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਦੱਸੀ। ਉਹ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਗਏ ਤੇ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕਦੇ। ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਉਹ ਚੜ੍ਹਦੇ ਕੁਛ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਤਲਹਾੜੇ ਦੇ ਬਾਹ ਦੀ ਅਰਜ ਮੰਨ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਲਾ ਹੋਣਾ ਤਲਹਾੜੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ੧੯੯੪ ਬਿਕਰਮੀ ਦੇ ਹੋਲੇ ਦਾ ਭੰਗ ਪਿਆ। ੧੯੯੫ ਦਾ ਹੋਲਾ ਤਲਹਾੜੇ ਗਿਆ।

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਸੁਰੂ ਵਿਚ ਸੇਵਕ ਦੀ ਸਰਧਾ ਜਗਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਕਤ ਦਿਖਾਕੇ ਸਰਧਾ ਖੂਰੀ (ਅਗੇ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਪੜ੍ਹ) ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਹਮਤਕਾਰ ਦਿਖਾਵਾ ਨਹੀਂ। ਬਾਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਵੀਚਾਰਾਂ ਪੂਰੇ ਸੰਕਿਆਂ ਦੇ ਅਣਡਿੱਠ ਰਖਕੇ ਕਰਨੀ ਹੋਈ ਹੈ।
ਉਹ ਸੰਕੇ ਗਰ ਜਸ ਘਰ ਸੁਣਕੇ ਟੂਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਤਹਾਸ ਖੋਜ ਕਥਾ - ਭਾਣੇ ਦੇ ਬਚਨ ਸਿੱਖ ਇਨ ਵਿਚ ਦੇ ਦਫ਼ਾ ਕਰੇ ਸੋ ਕਰ ਇਕ ਦਫ਼ਾ ਵੀ ਨਾਹੀ ਬਰਦਾ ਤਾਂ ਸਰਧਾ ਹਸਕਰੀ ਪੈ ਜਾਵੇ।

